

**UJEDINJENI
NARODI**



Međunarodni sud za krivično gonjenje
osoba odgovornih za teška kršenja
međunarodnog humanitarnog prava
počinjena na teritoriju bivše
Jugoslavije od 1991.

Predmet br.

IT-06-90-T

Datum:

15. travnja 2011.

Original:

engleski

PRED RASPRAVNIM VIJEĆEM I

U sastavu: sudac Alphons Orié, predsjedavajući
sudac Uldis Ķiniš
sutkinja Elisabeth Gwaunza

Tajnik: g. John Hocking

Presuda od: 15. travnja 2011.

TUŽITELJ

protiv

**ANTE GOTOVINE
IVANA ČERMAKA
MLADENA MARKAČA**

JAVNO

**PRESUDA
SVEZAK I OD II**

Tužiteljstvo

g. Alan Tieger
g. Stefan Waespi
gđa Prashanti Mahindaratne
gđa Katrina Gustafson
g. Edward Russo
g. Saklaine Hedaraly
g. Ryan Carrier

Obrana Ante Gotovine

g. Luka Mišetić
g. Gregory Kehoe
g. Payam Akhavan

Obrana Ivana Čermaka

g. Steven Kay, QC
gđa Gillian Higgins

Obrana Mladena Markača

g. Goran Mikuličić
g. Tomislav Kuzmanović

Sadržaj

Kratice i skraćeni oblici	7
1. Uvod	9
2. Izvori i korištenje dokaza	13
3. Optuženici	37
3.1 Ante Gotovina i Zborno područje Split	37
3.1.1 Položaj Ante Gotovine u Zbornom području Split	37
3.1.2 Ovlasti Ante Gotovine kao zapovjednika	52
3.2 Ivan Čermak i Zborno mjesto Knin	73
3.3 Mladen Markač i Specijalna policija	87
4. Zločini počinjeni u općinama (srpanj – rujan 1995.)	106
4.1 Ubojstva	106
4.1.1 Pregled optužbi	106
4.1.2 Općina Benkovac	107
4.1.3 Općina Civljane	109
4.1.4 Općina Donji Lapac	109
4.1.5 Općina Drniš	116
4.1.6 Općina Ervenik	116
4.1.7 Općina Gračac	130
4.1.8 Općina Kistanje	143
4.1.9 Općina Knin	169
4.1.10 Općina Lišane Ostrovičke	277
4.1.11 Općina Lisičić	277
4.1.12 Općina Nadvoda	277
4.1.13 Općina Obrovac	278
4.1.14 Općina Oklaj	278
4.1.15 Općina Orlić	278
4.2 Uništavanje srpske imovine i pljačkanje javne ili privatne srpske imovine	303
4.2.1 Pregled optužbi	303
4.2.2 Općina Benkovac	318
4.2.3 Općina Civljane	330
4.2.4 Općina Donji Lapac	337
4.2.5 Općina Drniš	366

Prijevod

4.2.6 Općina Ervenik	367
4.2.7 Općina Gračac	374
4.2.8 Općina Kistanje	407
4.2.9 Općina Knin	451
4.2.10 Općina Lišane Ostrovičke	521
4.2.11 Općina Lisičić	521
4.2.12 Općina Nadvoda	521
4.2.13 Općina Obrovac	523
4.2.14 Općina Oklaj	526
4.2.15 Općina Orlić	528
4.3 Nehumana djela i okrutno postupanje	566
4.3.1 Pregled optužbi	566
4.3.2 Općina Benkovac	567
4.3.3 Općina Civljane	569
4.3.4 Općina Donji Lapac	570
4.3.5 Općina Drniš	570
4.3.6 Općina Ervenik	570
4.3.7 Općina Gračac	570
4.3.8 Općina Kistanje	576
4.3.9 Općina Knin	577
4.3.10 Općina Lišane Ostrovičke	588
4.3.11 Općina Lisičić	588
4.3.12 Općina Nadvoda	589
4.3.13 Općina Obrovac	589
4.3.14 Općina Oklaj	589
4.3.15 Općina Orlić	589
4.4 Protupravni napadi na civile i civilne objekte	592
4.4.1 Pregled optužbi	592
4.4.2 Opća razmatranja	592
4.4.3 Grad Knin	602
4.4.4 Grad Benkovac	730
4.4.5 Grad Gračac	747
4.4.6 Grad Obrovac	768
4.4.7 Grad Donji Lapac	773

4.4.8 Mjesto Strmica	783
4.5 Deportacija i prisilno premještanje	800
4.5.1 Pregled optužbi	800
4.5.2 Srpski planovi za evakuaciju	801
4.5.3 Deportacija i prisilno premještanje u općinama na koje se odnosi Optužnica	819
4.5.4 Osobe koje su našle utočište u bazi UN-a	849
4.5.5 Prihvatni i sabirni centri	869
5. Pravni zaključci o kaznenim djelima	884
5.1 Kršenje zakona i običaja ratovanja: opća obilježja i uvjeti za postojanje nadležnosti	884
5.1.1 Mjerodavno pravo	884
5.1.2 Zaključci u vezi s oružanim sukobom	887
5.2 Zločini protiv čovječnosti: opća obilježja i uvjeti za nadležnost	899
5.2.1 Mjerodavno pravo	889
5.2.2 Pravni zaključci	901
5.3 Ubojstvo	911
5.3.1 Mjerodavno pravo	911
5.3.2 Pravni zaključci	911
5.4 Deportacija i prisilno premještanje	914
5.4.1 Mjerodavno pravo	914
5.4.2 Pravni zaključci	915
5.5 Bezobzirno razaranje	925
5.5.1 Mjerodavno pravo	925
5.5.2 Pravni zaključci	926
5.6 Pljačkanje javne ili privatne imovine	929
5.6.1 Mjerodavno pravo	929
5.6.2 Pravni zaključci	930
5.7 Nehumana djela i okrutno postupanje	933
5.7.1 Mjerodavno pravo	933
5.7.2 Pravni zaključci	934
5.8 Progon	936
5.8.1 Mjerodavno pravo	936
5.8.2 Pravni zaključci	947

6. Odgovornost optuženih	982
6.1 Mjerodavno pravo	982
6.1.1 Udruženi zločinački pothvat	982
6.1.2 Počinjenje, planiranje, poticanje, naređivanje, te pomaganje i podržavanje	986
6.1.3 Odgovornost nadređenog	989
6.2 Navodi o cilju i pripadništvu udruženom zločinačkom pothvatu	992
6.2.1 Pregled optužbi	992
6.2.2 Sastanak na Brijunima 31. srpnja 1995. i priprema operacije Oluja	993
6.2.3 Politika hrvatskog političkog čelništva u pogledu srpske manjine i povratka izbjeglica i interno raseljenih osoba	1006
6.2.4 Imovinski zakoni	1033
6.2.5 Politika Hrvatske u vezi s provođenjem istraga	1053
6.2.6 Mjere poduzete poslije incidenata u Gruborima i Ramljanama 25. i 26. kolovoza 1995.	1119
6.2.7 Zaključak	1170
6.3 Odgovornost Ante Gotovine	1177
6.3.1 Uvod	1177
6.3.2 Gotovinino zapovijedanje snagama Zbornog područja Split i njegovo sudjelovanje u planiranju njihove operativne upotrebe	1177
6.3.3 Stvaranje i podržavanje diskriminatorne politike protiv Srba	1178
6.3.4 Širenje informacija s namjerom da se Srbi navedu na odlazak	1178
6.3.5 Toleriranje i umanjivanje zločina koje su podređeni počinili nad Srbima ili propust da se ti zločini spriječe ili kazne	1178
6.3.6 Pravni zaključci u vezi s Gotovininom odgovornošću	1198
6.4 Odgovornost Ivana Čermaka	1202
6.4.1 Uvod	1202
6.4.2 Čermakova kontrola nad raznim snagama i upotreba tih snaga	1202
6.4.3 Propust da se spriječe ili kazne zločini	1236
6.4.4 Širenje informacija s namjerom da se Srbi navedu na odlazak	1248
6.4.5 Podržavanje nasilja nad Srbima i stvaranja atmosfere straha među Srbima	1248
6.4.6 Stvaranje i podržavanje diskriminatorne politike protiv Srba	1249
6.4.7 Širenje dezinformacija u vezi s kaznenim djelima	1262
6.4.8 Pravni zaključci u vezi s Čermakovom odgovornošću	1315
6.5 Odgovornost Mladena Markača	1317
6.5.1 Uvod	1317
6.5.2 Markačevo zapovijedanje Specijalnom policijom	1317

6.5.3 Stvaranje i podržavanje diskriminatorne politike protiv Srba	1319
6.5.4 Širenje informacija s namjerom da se Srbi navedu na odlazak	1320
6.5.5 Toleriranje i umanjivanje zločine koja su podređeni počinili nad Srbima ili propust da se ti zločini spriječe ili kazne	1320
6.5.6 Pravni zaključci u vezi s Markačevom odgovornošću	1324
7. Kumulativne osude	1329
8. Odmjeravanje kazne	1331
8.1 Pravne odredbe o odmjeravanju kazne	1331
8.2 Svrha kažnjavanja	1332
8.3 Čimbenici pri odmjeravanju kazne	1332
8.3.1 Težina djela i ukupno kažnjivo ponašanje	1333
8.3.2 Osobne okolnosti Ante Gotovine i Mladena Markača	1336
8.3.3 Opća praksa izricanja zatvorskih kazni na sudovima bivše Jugoslavije	1338
8.3.4 Uračunavanje vremena provedenog u pritvoru	1339
8.4 Određivanje kazni	1340
9. Izreka	1341
10. Djelomično suprotno mišljenje suca Uldisa Ķinisa	1343
Dodaci	
A. Historijat postupka	1345
B. Tablica predmeta sa skraćenim oblicima	1373
C. Povjerljivi Dodatak	1379

Kratice i skraćeni oblici

Bosna i Hercegovina	Republika Bosna i Hercegovina
CLSS	Služba za konferencijske i jezične usluge Međunarodnog suda
Daljnje pojašnjenje	Daljnje pojašnjenje tužiteljstva u vezi s identitetom žrtava, 17. srpnja 2008., Dodatak C
Europska konvencija	Europska konvencija o ljudskim pravima
ECtHR	Europski sud za ljudska prava
EU	Europska unija
EZ	Europska zajednica
HRAT	akcijski tim za ljudska prava
Hrvatska	Republika Hrvatska
HV	Hrvatska vojska
HVO	Hrvatsko vijeće obrane
IACtHR	Interamerički sud za ljudska prava
IHF	Međunarodna helsinška federacija za ljudska prava
incident lišavanja života	Prilog Optužnici, sadrži deset incidenata lišavanja života
JNA	Jugoslavenska narodna armija
KOS	Kontraobavještajna služba
MOCK	Međunarodni odbor Crvenog križa
MORH	Ministarstvo obrane Republike Hrvatske
MUP	Ministarstvo unutarnjih poslova
OG	operativna grupa
općine na koje se odnosi Optužnica	Benkovac, Civljane, Donji Lapac, Drniš, Ervenik, Gračac, Kistanje, Knin, Lišane Ostrovičke, Lisičić, Nadvoda, Obrovac, Oklaj i Orlić
PMEZ/PMEU	Promatračka misija Europske zajednice/Promatračka misija Europske unije
Pravilnik VP	Pravilnik o djelokrugu rada, dužnostima i ovlastima pripadnika Vojne policije
RC	regionalni centar
RSK	Republika Srpska Krajina
SIS	Sigurnosno-informativna služba
SRJ	Savezna Republika Jugoslavija
SVK	Srpska vojska Krajine
SZUP	Služba za zaštitu ustavnog poretka
TO	teritorijalna obrana

TRS	topničko-raketna skupina
TS	topnička skupina
UN	Ujedinjeni narodi
UNCIVPOL	Civilna policija UN-a
UNCRO	Operacija UN-a za obnovu povjerenja
UNHCHR	Visoki povjerenik UN-a za ljudska prava
UNHCR	Visoko povjerenstvo UN-a za izbjeglice
UNMO	vojni promatrač(i) Ujedinjenih naroda
UNPROFOR	Zaštitne snage Ujedinjenih naroda
UNTAES	Prijelazna uprava UN-a za istočnu Slavoniju, Baranju i zapadni Srijem
UZP	udruženi zločinački pothvat
VBR	višecijevni bacač raketa
VJ	Vojska Jugoslavije
VONS	Vijeće obrane i nacionalne sigurnosti
VP	hrvatska vojna policija
VRS	Vojska Republike Srpske
ZP	zborna područje

1. Uvod

1. Optuženi Ante Gotovina, Ivan Čermak i Mladen Markač u Optužnici se zajedno terete za zločine protiv čovječnosti i kršenja zakona i običaja ratovanja koji su, prema navodima, počinjeni najkasnije od srpnja 1995. do približno 30. rujna 1995. godine nad srpskim stanovništvom u južnom dijelu Krajine u Hrvatskoj.

2. Prema Optužnici, do 25. lipnja 1991., kad je Hrvatska proglasila samostalnost, u nekim dijelovima Hrvatske već je bio izbio oružani sukob između JNA i drugih srpskih snaga, na jednoj strani, i hrvatskih oružanih snaga, na drugoj. Do kraja 1991. godine približno jedna trećina teritorija Hrvatske potpala je pod kontrolu JNA i raznih srpskih snaga. Dana 21. prosinca 1990. hrvatski Srbi proglasili su osnivanje Srpske Autonomne Oblasti Krajina, koja se 19. prosinca 1991. proglasila Republikom Srpskom Krajinom i imenovala vlastitog predsjednika.

3. Prema Optužnici, najkasnije do srpnja i početka kolovoza 1995. hrvatski čelnici, dužnosnici i snage smislili su, isplanirali, pokrenuli i proveli vojnu operaciju Oluja radi ponovnog zauzimanja teritorija u Krajini, dijela Hrvatske s velikom koncentracijom srpskog stanovništva koji se proglasio Republikom Srpskom Krajinom. Glavni dio te vojne operacije u potpunosti je započeo 4. kolovoza 1995. godine, a 7. kolovoza 1995. hrvatska je Vlada proglasila da je operacija uspješno završena. Daljnje akcije trajale su, prema navodima, do približno 15. studenog 1995. Tužiteljstvo tvrdi da je prije, za vrijeme i nakon provođenja glavne vojne operacije Oluja postojala koordinirana kampanja protjerivanja Srba s područja Krajine. Tužiteljstvo osim toga tvrdi da su najkasnije od srpnja 1995. do približno 30. rujna 1995. hrvatska Vlada, vojska, policija, te sigurnosne i/ili obavještajne snage izvršile progon Srba iz Krajine deportacijom i prisilnim premještanjem; uništavanjem srpskih stambenih i poslovnih objekata; pljačkanjem srpske imovine; ubojstvima; granatiranjem civila i okrutnim postupanjem; protupravnim napadima na civile i civilne objekte; nametanjem restriktivnih i diskriminatornih mjera; diskriminacijskom eksproprijacijom imovine; protupravnim zatočenjem i nestancima.

4. Tužiteljstvo tvrdi da je najkasnije od 4. kolovoza 1995. pa do 15. studenog 1995. Ante Gotovina bio zapovjednik ZP-a Split HV-a i glavni operativni zapovjednik operacije Oluja u južnom dijelu Krajine. Tužiteljstvo nadalje tvrdi da je Gotovina najkasnije od srpnja 1995. pa barem do približno 30. rujna 1995. sudjelovao u

planiranju i pripremi operativne uporabe hrvatskih snaga u operaciji Oluja i u s njom povezanim operacijama i akcijama koje su se nakon nje nastavile. Tužiteljstvo također tvrdi da je Gotovina imao efektivnu kontrolu nad svim postrojbama, elementima i pripadnicima HV-a koji su bili u sastavu ZP-a Split ili su mu bili pridodani, te nad svim drugim snagama stavljenim pod njegovo zapovjedništvo koje su za vrijeme operacije Oluja djelovale i/ili su se nalazile u južnom dijelu Krajine. Kao zapovjednik ZP-a Split, bio je odgovoran za održavanje reda i stege, te za nadziranje ponašanja podređenog ljudstva.

5. U vezi s Ivanom Čermakom, tužiteljstvo tvrdi da je on od 5. kolovoza 1995. do približno 15. studenog 1995. bio zapovjednik Zbornog mjesta Knin, koje je obuhvaćalo općine Civljane, Ervenik, Kijevo, Kistanje, Knin, Nadvoda i Orlic. Tužiteljstvo nadalje tvrdi da je Čermak, osim što je, kao zapovjednik Zbornog mjesta, imao vojnu i administrativnu funkciju, predstavljao Vladu Republike Hrvatske u kontaktima s predstavnicima međunarodne zajednice i medija u vezi s operacijom Oluja i na područjima izvan područja odgovornosti Zbornog mjesta. Prema riječima tužiteljstva, Ivan Čermak imao je efektivnu kontrolu nad pripadnicima postrojbi HV-a ili pripadnicima koji su bili u sustavu Zbornog mjesta Knin ili su mu bili pridodani, kao i nad pripadnicima civilne policije koji su djelovali na području Zbornog mjesta i okolnim područjima. Kao zapovjednik Zbornog mjesta bio je odgovoran za održavanje reda među osobljem Zbornog mjesta; za organiziranje dežurstava u Zbornom mjestu; te za uspostavu suradnje i koordinacije unutar Zbornog mjesta i između Zbornog mjesta i snaga policije na tom području, u svrhu održavanja reda i mira.

6. Što se tiče Mladena Markača, tužiteljstvo tvrdi da je on od 18. veljače 1994. bio pomoćnik ministra unutarnjih poslova, a time i zapovjednik Specijalne policije Ministarstva unutarnjih poslova Republike Hrvatske. Tužiteljstvo tvrdi da je on bio nadležan i odgovoran za cjelokupno djelovanje i funkcioniranje Specijalne policije. Tužiteljstvo tvrdi da je Mladen Markač imao efektivnu kontrolu nad svim pripadnicima Specijalne policije koji su sudjelovali u operaciji Oluja i drugim s njom povezanim operacijama i/ili akcijama koje su se nakon nje nastavile u južnom dijelu Krajine, da je imao i efektivnu kontrolu nad svim pripadnicima raketno-topničkih postrojbi HV-a pridodanih njegovim snagama ili stavljenih pod njegovo zapovjedništvo za vrijeme operacije Oluja i drugih s njom povezanih operacija i/ili akcija koje su se nakon nje nastavile.

7. Sva tri optuženika terete se kao sudionici udruženog zločinačkog pothvata. Prema navodima, zajednički zločinački cilj udruženog zločinačkog pothvata bio je trajno uklanjanje srpskog stanovništva s područja Krajine silom, zastrašivanjem ili prijetnjama silom, progonima, prisilnim raseljavanjem, premještanjem i deportacijom, kao i oduzimanjem i uništavanjem imovine. Tužiteljstvo tvrdi da su, osim kaznenih djela koja su bila dio udruženog zločinačkog pothvata, počinjena i kaznena djela ubojstva, nehumanih djela i okrutnog postupanja i da su ona bila predvidiva kao moguća posljedica počinjenja pothvata.

8. Osim toga ili alternativno, u Optužnici se svaki od optuženika tereti individualnom kaznenom odgovornošću na temelju članka 7(1) Statuta za planiranje, poticanje i/ili naređivanje svih kaznenih djela navedenih u Optužnici; i/ili za pomaganje i podržavanje njihovog planiranja, pripreme i/ili a Svi optuženici također se terete individualnom kaznenom odgovornošću na temelju članka 7(3) Statuta jer su svjesno propustili spriječiti ili kazniti kaznena djela i/ili propuste za koje se u svim točkama Optužnice navodi da su ih počinili njihovi podređeni nad kojima je svaki od optuženika imao efektivnu kontrolu.

9. Obrana sva tri optuženika tvrdila je da optuženici nisu krivi i da stoga trebaju biti oslobođeni.

10. Izvođenje dokaza u ovom predmetu trajalo je znatno dulje od dvije godine i uključivalo je ispitivanje svjedoka tužiteljstva, sva tri tima obrane i Raspravnog vijeća, te prijedloge stranaka u postupku za uvrštavanje u spis velikog broja dokumenata. Količina dokaza bila je za Raspravno vijeće velik izazov i puno je vremena i resursa utrošilo na njihov pregled i ocjenu. Iako je Raspravno vijeće razmotrilo sve dokaze koji su mu predloženi, zbog njihova opsega izrijeком se može osvrnuti samo na neke dokaze. Tako se Vijeće usredotočilo na najbolje raspoložive dokaze i na dokaze na koje su stranke u postupku uputile u završnim podnescima i završnim riječima.

11. Tijekom pregleda dokaza u ovom predmetu postalo je jasno da je na cijelom području na koje se odnosi Optužnica počinjen velik broj zločina nad brojnim žrtvama. Raspravno vijeće je, konkretno, saslušalo i dobilo brojna izvješća o spaljenoj, uništenoj ili opljačkanoj imovini. U nekim je slučajevima uništavanje obuhvaćalo čitava sela ili dijelove sela. Raspravno vijeće dobilo je i više izvješća o tome kako su Srbi napuštali

Krajinu, osobito 4. i 5. kolovoza 1995., pri čemu je relativno malen broj njih, često u poznim godinama, ostao na tom području. Mnogi od tih Srba koji su ostali ubijeni su.

12. Raspravno vijeće pažljivo je razmotrilo dokaze o kaznenim djelima koja se navode u Optužnici kako bi utvrdilo jesu li ostvarena obilježja kaznenih djela i može li se utvrditi identitet ili pripadnost počinitelja. Kada dokazi o pojedinom incidentu u tom smislu nisu bili dovoljno detaljni, Raspravno vijeće ga nije dalje razmatralo prilikom ocjenjivanja odgovornosti optuženika. To na primjer vrijedi za velik dio dokaza koji se sastojе od izvješća i svjedočenja o paležu ili uništavanju kuća i druge imovine čiji počinitelj nije identificiran ili opisan. S obzirom na kazneni postupak i kaotičnu sliku događaja na terenu, Raspravno vijeće nužno je moralo biti oprezno prilikom izvođenja zaključaka o konkretnim incidentima na temelju nekog općeg dojma.

13. Događaji iz ovog predmeta odvijali su se u kontekstu dugogodišnjih napetosti između Srba i Hrvata u Krajini. Iako je Raspravno vijeće taj kontekst imalo na umu, ovaj predmet ne bavi se zločinima počinjenim prije razdoblja na koje se odnosi Optužnica. Isto tako, ne sudi se odluci Hrvatske da provede operaciju Oluja. Ono čime se ovaj predmet bavi jest pitanje jesu li zločini bili usmjereni protiv srpskih civila u Krajini, kao i odgovornost optuženikâ za ta kaznena djela.

2. Izvori i korištenje dokaza

14. *Standard dokazivanja.* Na temelju članka 21(3) Statuta, optuženici imaju pravo na presumpciju nevinosti. Na temelju pravila 87(A) Pravilnika, standard za utvrđivanje krivnje je dokazivanje izvan razumne sumnje. Prema tome, svako pojedino obilježje kaznenih djela za koja se optuženik tereti mora biti dokazano izvan razumne sumnje. Taj teret tijekom čitavog suđenja ostaje na tužiteljstvu.¹ Optuženik mora biti oslobođen ako za dokaze postoji bilo koje razumno objašnjenje osim krivnje optuženika.² Raspravno vijeće je prilikom donošenja zaključaka primjenjivalo standard dokazivanja izvan razumne sumnje.

15. *Svjedoci.* Od 145 svjedoka o činjenicama i vještaka koje je Raspravno vijeće saslušalo *viva voce*, 81 je pozvalo tužiteljstvo, 25 Gotovinina obrana, 19 Čermakova obrana, 13 Markačeva obrana, a sedam Raspravno vijeće. Od svih svjedoka saslušanih u sudnici, za njih 12 izdan je nalog *subpoena*, a za troje je izdan sudski poziv da stupe pred Raspravno vijeće.

16. Raspravno vijeće je prihvaćalo svjedočenja svjedoka ili njihove izjave na osnovi pravila 92*bis*, 92*ter* i 92*quater*. Vijeće je prihvatilo svjedočenja 122 svjedoka na temelju pravila 92*ter* Pravilnika. Pravilo 92*ter* Pravilnika dopušta prihvaćanje dokaza kojima se dokazuju djela i ponašanje optuženika.³ Međutim, Raspravno vijeće je smatralo mnogo primjerenijim da ta svjedočenja, budući da se radi o važnim dokazima koji su od ključnog značaja i odlučni za predmet, svjedoci daju usmeno na sudu.⁴ Raspravno vijeće prihvatilo je svjedočenje 20 svjedoka na temelju pravila 92*bis* Pravilnika.⁵ Pravilo 92*quater* Pravilnika također dopušta prihvaćanje svjedočenja kojima se dokazuju djela i ponašanje optuženika, iako to može biti jedan od faktora u prilog tome da oni ne budu prihvaćeni.⁶ Raspravno vijeće je na temelju tog pravila prihvatilo izjave 15 svjedoka

¹ Prvostupanjska presuda u predmetu *Brđanin*, par. 22.

² Drugostupanjska presuda u predmetu *Čelebići*, par. 458.

³ Pravilo 92*ter*(B) Pravilnika.

⁴ T. 2205.

⁵ Odluka o prvoj skupini svjedoka na temelju pravila 92*bis*, 3. lipnja 2008.; Odluka o drugoj skupini svjedoka na temelju pravila 92*bis*, 24. srpnja 2008.; Treća odluka o svjedocima na temelju pravila 92*bis*, 3. studenog 2008.; Odluka po trećem zahtjevu tužiteljstva za prihvaćanje dokaza na temelju pravila 92*bis*, 5. ožujka 2009.; Odluka po zahtjevu okrivljenog Ante Gotovine za prihvaćanje izjave jednog svjedoka na temelju pravila 92*bis*, 16. rujna 2009.; T. 21783-21786; Odluka po zahtjevu optuženog Ivana Čermaka da se u spis uvrste izjave dvoje svjedoka na temelju pravila 92*bis* i odluka po trećem zahtjevu optuženog Ivana Čermaka da se za svjedoke IC-12 i IC-16 odrede zaštitne mjere, 11. studenog 2009.

⁶ Pravilo 92*quater*(B).

koji nisu bili dostupni.⁷ Prema Pravilniku, Raspravno je vijeće odlučilo da ih prihvati samo kad se uvjerilo da su pouzdane.⁸ Prilikom ocjenjivanja, Raspravno vijeće razmatralo je jesu li izjave potkrijepljene drugim dokazima, jesu li izjave same po sebi konzistentne, okolnosti u kojima su izjave dane ili zabilježene, te je li izjava ikada bila predmet unakrsnog ispitivanja.⁹

17. Kad je riječ o pravilu 92ter Pravilnika, Raspravno vijeće je jednom prilikom u spis uvrstilo dvije izjave svjedoka 174 na osnovi pravila 92ter Pravilnika, jednu danu tužiteljstvu, a drugu Gotovininoj obrani, bez prisustnosti svjedoka u sudnici.¹⁰ Tome je prethodila zajednička stipulacija stranaka u postupku da će, ako svjedok bude pozvan, objaviti samo one informacije koje su već iznesene u izjavama.¹¹ Nadalje, stranke u postupku su se složile da jedna stranka neće ulagati žalbe na prihvaćanje izjava druge stranke i da će izjave obrane u biti predstavljati unakrsno ispitivanje svjedoka o djelima i ponašanju optuženikâ.¹² Raspravno vijeće je zaključilo da u tim okolnostima nije potrebno inzistirati na formalnim uslovima pravila 92ter Pravilnika jer je svrha pravila ispunjena.¹³

18. Također na temelju pravila 92ter Pravilnika, Raspravno vijeće uvrstilo je u spis razgovor sa svjedokom Zdravkom Janićem u svojstvu osumnjičenika, nakon što je razmotrilo prigovore obrane da svjedok nije bio valjano zastupan po branitelju budući da branitelj tajniku nije dostavio punomoć u skladu s pravilom 44(A) Pravilnika. Donoseći tu odluku, Raspravno je vijeće najprije napomenulo da je glavna svrha prava na pomoć branitelja prilikom razgovora s osumnjičenicima to da svjedok bude upoznat sa svojim pravima kao i njegova zaštita od neprimjerenog ispitivanja od strane tužiteljstva.¹⁴ Pomno razmotrivši način na koji se odvjetnik Zdravka Janića ponašao tijekom razgovora s osumnjičenicom, Raspravno vijeće je konstatiralo da je svjedok bio

⁷ Odluka o prihvaćanju izjava dvaju svjedoka temeljem pravila 92quater, 24. travnja 2008.; Odluka o prihvaćanju izjava sedam svjedoka na temelju pravila 92quater, 16. lipnja 2008.; Odluka o prihvaćanju izjava četiri svjedoka na temelju pravila 92quater, 24. lipnja 2008.; Odluka o uvrštenju u spis izjava dvojice svjedoka i uz njih priloženih dokumenata u skladu s pravilom 92quater, 16. siječnja 2009.; Odluka o prihvaćanju izjave svjedoka na temelju pravila 92quater, 5. ožujka 2009.; T. 21779-21782.

⁸ Pravilo 92quater(A) Pravilnika.

⁹ Odluka o uvrštenju u spis izjava dvojice svjedoka i uz njih priloženih dokumenata u skladu s pravilom 92quater, 16. siječnja 2009., par. 13; Odluka o prihvaćanju izjave svjedoka na temelju pravila 92quater, 5. ožujka 2009., par. 10.

¹⁰ T. 14840-14843.

¹¹ T. 13561-13562.

¹² T. 14817-14818.

¹³ Obrazloženje dodavanja jednog svjedoka popisu svjedoka tužiteljstva i uvrštavanja u spis dva dokumenata, 27. veljače 2009., par. 8.

adekvatno zastupan i da je prije ispitivanja bio adekvatno obaviješten od strane tužitelja, u skladu s pravilom 42(A) Pravilnika. Stoga je Raspravno vijeće zaključilo da se to što dotični odvjetnik tajniku nije dostavio punomoć nije negativno odrazilo na dokaznu vrijednost razgovora. Osim toga, Raspravno vijeće je Zdravka Janića u sudnici obavijestilo o njegovim pravima iz pravila 90(E) Pravilnika. On nije uložio nikakav prigovor utemeljen na riziku od samoinkriminacije i potvrdio je da su odgovori koje je dao u razgovoru točni, te je izjavio da bi iste odgovore dao i u slučaju ispitivanja u sudnici.¹⁵ Vijeće je stoga zaključilo da se nisu pojavili nikakvi problemi u smislu pravila 90(E) Pravilnika i da su ispunjeni svi uvjeti za uvrštavanje u spis na osnovi pravila 92ter Pravilnika.¹⁶

19. Što se tiče nepotvrđenih dijelova izjava na osnovi pravila 92ter, Raspravno je vijeće pojasnilo da njihovu prihvatljivost ne regulira pravilo 92ter Pravilnika.¹⁷ Vijeće je smatralo da ti dijelovi mogu biti uvršteni u spis, bilo kao dokaz istinitosti njihovog sadržaja bilo u svrhu ocjenjivanja vjerodostojnosti svjedoka, pod uvjetom da su ispunjeni dodatni uvjeti iz jurisprudencije o ranijim nepodudarnim izjavama i da su zadovoljeni kriteriji iz pravila 89(C).¹⁸

20. Raspravno je vijeće tijekom suđenja niz svjedoka podsjetilo na pravo da ne odgovore na pitanja ako bi ih odgovori mogli inkriminirati. Tri svjedoka usprotivila su se odgovaranju na pitanja zbog toga što bi se odgovorima mogli samoinkriminirati u nekoj drugoj jurisdikciji.¹⁹ Zbog toga su pitanja bila povučena ili je Raspravno vijeće odlučilo da svjedoke ne primora na odgovor, kao što je predviđeno pravilom 90(E) Pravilnika.²⁰ U jednom je slučaju Raspravno vijeće za jednog svjedoka odobrilo zaštitnu mjeru svjedočenja na djelomično zatvorenoj sjednici jer je, između ostalog, zaključilo da proceduralna zaštita iz pravila 90(E) u slučaju kad je svjedok primoran dati iskaz,

¹⁴ Obrazloženje odluke o uvrštavanju u spis dvije izjave i relevantnih dokaznih predmeta svjedoka Zdravka Janića na osnovi pravila 92ter, 24. srpnja 2008., par. 4.

¹⁵ T. 6079-6082.

¹⁶ Odluka po prigovoru obrane na prihvatljivost razgovora sa svjedokom 81 kao osumnjičnikom na osnovi pravila 95, 8. srpnja 2008.; Obrazloženje odluke o uvrštavanju u spis dvije izjave i relevantnih dokaznih predmeta svjedoka Zdravka Janića na osnovi pravila 92ter, 24. srpnja 2008.

¹⁷ Upute o prihvatljivosti nepotvrđenih dijelova izjava na temelju pravila 92ter u predmetni spis kao prethodno nepodudarnih izjava, 30. ožujka 2010., par. 7.

¹⁸ Upute o prihvatljivosti nepotvrđenih dijelova izjava na temelju pravila 92ter u predmetni spis kao prethodno nepodudarnih izjava, 30. ožujka 2010., par. 7-8, 10.

¹⁹ T. 27922, 28215-28216, 28551-28553, 28600.

²⁰ T. 27928, 28216, 28552, 28600.

iako obvezujuća na Međunarodnom sudu, možda neće pružiti zaštitu prava svjedoka u nekoj drugoj jurisdikciji.²¹

21. Na zahtjev stranke koja je pozvala svjedoke, Raspravno vijeće ograničilo je unakrsno ispitivanje tri svjedoka na temelju pravila 70 Pravilnika.²² Što se tiče svjedokâ Vijeća, Raspravno vijeće je strankama ograničilo unakrsno ispitivanje uz obrazloženje da načelo pravila 90(H)(i) Pravilnika, kao i činjenica da nijedna stranka za vrijeme svog dokaznog postupka nije pozvala nijednog svjedoka Vijeća, govori u prilog tim ograničenjima.²³ Stranke u postupku nisu se usprotivile nijednom od tih ograničenja pod uvjetom da se mogu postavljati pitanja koja se tiču vjerodostojnosti, a Raspravno je vijeće za sve navedene svjedoke taj zahtjev odobrilo.²⁴

22. Tijekom izvođenja dokaza Raspravno je vijeće razmotrilo položaj osoba koje su u odnosu na događaje relevantne za Optužnicu bile zainteresirane strane, ili su s tim događajima bile povezane, te primjerenost njihovog sudjelovanja u razgovorima sa svjedocima neke od stranaka.²⁵ Za već obavljene razgovore Raspravno je vijeće zaključilo da je maksimalna transparentnost glede prisutnosti tih zainteresiranih osoba tijekom razgovora, iako korisna za ocjenu mogućeg utjecaja na pouzdanost izjave svjedoka, samo djelomično ispravila eventualni neželjeni utjecaj.²⁶ Također, Raspravno vijeće nije utvrdilo nikakve konkretne slučajeve u kojima bi sudjelovanje zainteresirane osobe u pribavljanju izjave svjedoka navelo Raspravno vijeće na zaključak da u njoj sadržani dokazi nisu valjani.²⁷ Raspravno vijeće je zaključilo da bi se strane u postupku ubuduće trebale suzdržavati od korištenja takvih “zainteresiranih osoba” prilikom pribavljanja izjava svjedoka u vezi s kojima je ta osoba zainteresirana strana.²⁸

23. Raspravnom vijeću su tijekom suđenja predočena svjedočenja 14 vještaka. Tužiteljstvo je više izvještaja vještaka ili njihovih dopuna dostavilo nakon roka koji je

²¹ Obrazloženje odluke o odobrenju zaštitnih mjera svjedoku Željku Sačiću, 20. rujna 2010., par. 13, 17.

²² Odluka po zahtjevu tužiteljstva da se ograniči djelokrug iskaza svjedoka 116, 12. lipnja 2008.; Odluka po zahtjevu Gotovinine obrane da se proširi opseg iskaza svjedoka 116, 20. lipnja 2008.; Odluka po Gotovininom zahtjevu da se ograniči opseg iskaza svjedoka AG-18, 5. lipnja 2009.; Odluka po Gotovininom zahtjevu da se ograniči opseg iskaza svjedoka AG-24, 6. srpnja 2009.

²³ T. 27106, 27120.

²⁴ Odluka po zahtjevu tužiteljstva da se ograniči djelokrug iskaza svjedoka 116, 12. lipnja 2008., par. 11; Odluka po zahtjevu Gotovinine obrane da se proširi opseg iskaza svjedoka 116, 20. lipnja 2008., par. 4; Odluka po Gotovininom zahtjevu da se ograniči opseg iskaza svjedoka AG-18, 5. lipnja 2009., par. 13; Odluka po Gotovininom zahtjevu da se ograniči opseg iskaza svjedoka AG-24, 6. srpnja 2009., par. 12; T. 27120.

²⁵ T. 28045-28046.

²⁶ *Ibid.*

²⁷ T. 28047.

za to bio predviđen, ili je to učinilo bez valjane obavijesti, tako da i nije bio određen rok. U tim je slučajevima Raspravno vijeće odlučivalo da li bi razmatranje prihvaćanja izvještaja bilo u interesu pravde tako što bi ocijenilo jesu li oni *prima facie* relevantni i imaju li dokaznu vrijednost, je li tužiteljstvo iznijelo valjane razloge za njihovo podnošenje u tom trenutku, te u kojoj mjeri novi podnesci predstavljaju dodatni teret za obranu.²⁹

24. Raspravno vijeće prihvatilo je izvještaje vještaka za koje je smatralo da su relevantni i da imaju dokaznu vrijednost. Osim toga, Vijeće je zahtijevalo da autor izvještaja bude kvalificiran kao vještak, odnosno da je osoba koja zahvaljujući svom specijaliziranom stručnom znanju, vještini ili obrazovanju može pomoći Raspravnom vijeću u razumijevanju nekog spornog pitanja, te je zaključilo da sadržaj izvještaja vještaka ulazi u okvire takvog stručnog znanja.³⁰ Raspravno vijeće je o prihvaćanju izvještaja vještaka uglavnom odlučivalo po okončanju iskaza vještaka kako bi što bolje moglo ocijeniti ispunjavaju li izvještaji navedene kriterije prihvatljivosti.

25. Na početku suđenja je popis dokaznih predmeta tužiteljstva na osnovi pravila 65ter sadržavao 4.629 predloženih dokaznih predmeta. Na zahtjev tužiteljstva, Raspravno vijeće je tijekom suđenja više puta odobrilo izmjenu popisa dokaznih predmeta. Raspravno vijeće odobravalo je te zahtjeve kad je smatralo da su izmjene u interesu pravde. Pritom bi odvagnulo obvezu tužiteljstva da predoči raspoložive dokaze kako bi dokazalo svoju tezu, u odnosu na pravo optuženikâ na pravično i ekspeditivno suđenje i na odgovarajuće vrijeme i uvjete za pripremu obrane.³¹

26. *Dokumentarni dokazi.* Raspravno vijeće je dokumente kao što su izvješća o ekshumaciji, zapovijedi, fotografije i karte prihvaćalo u vezi s iskazima svjedoka, ili ih je prihvaćalo bez posredstva svjedoka na temelju pravila 89(C) Pravidnika. Raspravno vijeće ukupno je prihvatilo 4.825 dokaznih predmeta.

²⁸ T. 28046.

²⁹ Odluka i smjernice u vezi s izvještajem vještaka, dodatkom i svjedočenjem Reynauda Theunensa, 17. studenog 2008., par. 18; Odluka po izvještaju vještaka i *addendumu* Harryja Koningsa, 18. prosinca 2008., par. 10; T. 17180.

³⁰ Odluka i smjernice u vezi s izvještajem vještaka, dodatkom i svjedočenjem Reynauda Theunensa, 17. studenog 2008., par. 13-14; Odluka po izvještaju vještaka i *addendumu* Harryja Koningsa, 18. prosinca 2008., par. 9; T. 17141, 17182.

³¹ Odluka po drugom zahtjevu tužiteljstva za izmjenu popisa dokaznih predmeta, 15. svibnja 2008., par. 3; Odluka po zahtjevu tužiteljstva za uvrštavanje dokumenata u spis i dodavanje dva dokumenata popisu dokaznih predmeta tužiteljstva na temelju pravila 65ter, 25. studenog 2008., par. 9.

27. Raspravno vijeće je naglasilo da je dokumente bolje predlagati za prihvaćanje putem svjedoka koji ih mogu komentirati.³² Po mišljenju Raspravnog vijeća, to omogućava adekvatnu kontekstualizaciju, bez koje bi bilo prisiljeno relevantnost i dokaznu vrijednost ocjenjivati prvenstveno na temelju samih dokumenata.³³ Raspravno vijeće je razmatralo i prihvaćanje dokumenata bez posredstva svjedoka. Raspravno vijeće je u više navrata odbilo prihvaćanje dokumenata bez posredstva svjedoka.³⁴ Što se tiče podnesaka za prihvaćanje dokumenata bez posredstva svjedoka, a u svrhu olakšavanja postupka njihova prihvaćanja, Raspravno vijeće bi od strane koja podnosi zahtjev zatražilo da dostavi tablicu s opisom predočenih dokumenata, komentarom njihove relevantnosti, te eventualnim prigovorima suprotstavljenih stranaka.³⁵ Te tablice često su primane neformalnim putem, a Raspravno vijeće bi se onda o eventualnim prigovorima formalno očitovalo kad bi donosilo odluku o prihvaćanju dokumenata bez posredstva svjedoka. Međutim, kako bi osiguralo maksimalnu transparentnost, Raspravno vijeće je 9. listopada 2009. pozvalo stranke u postupku da pregledaju spis i podnesu tablice koje ranije nisu bile jasno unijete u spis.³⁶ Za buduće podneske bez posredstva svjedoka, Raspravno vijeće je pozvalo stranke u postupku da svoje tablice podnesu kao dio podneska.³⁷ Raspravno vijeće je više puta moralo donijeti odluku po zahtjevima za uvrštavanje u spis dokumenata bez posredstva svjedoka podnijetim nakon okončanja glavnog dokaznog postupka stranke koja je podnijela zahtjev.³⁸ Pri odlučivanju po tim zahtjevima, Raspravno je vijeće ukazalo na redosljed izvođenja dokaza propisan pravilom 85(A) Pravilnika, te je naglasilo da bi odstupanje od tog redosljeda radi uvrštavanja u spis dokumenata predočenih bez posredstva svjedoka nakon okončanja glavnog dokaznog postupka stranke koja u postupku predlaže dokaze bilo u interesu pravde samo ako se pokaže postojanje izvanrednih okolnosti.³⁹

28. Jednom prilikom je tužiteljstvo predočilo dokument, dokazni predmet P2593, putem svjedoka na kojeg je Gotovinina obrana uložila prigovor uz tvrdnju da je tužiteljstvo, s obzirom na obveze iz pravila 90(H)(ii) Pravilnika, taj dokument trebalo

³² T. 21138.

³³ T. 13790, 15987.

³⁴ T. 13788-13792, 17138-17139.

³⁵ V. T. 12787-12788, 12953-12954.

³⁶ T. 22869-22870.

³⁷ T. 22869-22870.

³⁸ V. npr. T. 28986-28987; Odluka u vezi sa zahtjevima Markačeve obrane za uvrštavanje dokaza bez posredstva svjedoka, 16. srpnja 2010.; Odluka u vezi sa Gotovininim zahtjevom za uvrštavanje dokaza bez posredstva svjedoka, 16. srpnja 2010.

predočiti putem svjedoka koji je ranije saslušan i koji je bio u boljem položaju da o njemu govori.⁴⁰ Raspravno vijeće je riješilo da pravilo 90(H)(ii) Pravilnika ne obvezuje stranku koja unakrsno ispituje svjedoka da svjedoku predочи sve dokumente ili bilo koji konkretni dokument koji bi mogao biti u vezi sa svjedočenjem tog svjedoka koje je proturječno navodima stranke, te da tužiteljstvo u ovom slučaju nije prekršilo svoju obvezu iz tog pravila.⁴¹

29. *Usuglašene činjenice.* Raspravno vijeće naložilo je stranama da podnesu popis činjenica o kojima su postigle suglasnost, umjesto da predlažu njihovo uvrštavanje u spis, jer bi prihvaćanje usuglašanih činjenica predstavljalo nepotrebnu procesnu radnju.⁴² Raspravno vijeće je smatralo da je status evidentiranih usuglašanih činjenica jednak statusu činjenica iz dokaznih predmeta formalno uvrštenih u spis u skladu s pravilom 89(C) Pravilnika.⁴³ Raspravno vijeće je napomenulo da se na te činjenice može osloniti zbog istinitosti njihova sadržaja bez dodatnih potkrepljujućih dokaza, ali da ga ne obvezuje nijedan sporazum stranaka o nekom činjeničnom ili pravnom pitanju.⁴⁴ Stranke u postupku su se sporazumjele o nekim činjenicama vezanim za postojanje oružanog sukoba koji se navodi u Optužnici.⁴⁵ Nadalje, stranke su se sporazumjele o nekim činjenicama na temelju prvostupanjske presude u predmetu *Martić*.⁴⁶ Tijekom suđenja stranke su također postigle dogovor o drugim činjenicama u kontekstu iskaza pojedinih svjedoka.⁴⁷

30. *Ocjena dokaza.* Raspravno vijeće je razmotrilo optužbe protiv optuženikâ u svjetlu svih dokaza koje je prihvatilo tijekom suđenja. Dokaze je ocijenilo u skladu sa Statutom, Pravilnikom i jurisprudencijom Međunarodnog suda. Kad u tim izvorima nisu pronađene potrebne smjernice, Raspravno vijeće je odluke u vezi s dokazima donosilo na način koji najviše ide u prilog pravičnom presuđivanju o predmetu, u skladu s duhom Statuta i s općim pravnim načelima.⁴⁸

³⁹ V. npr. Odluka u vezi sa zahtjevima Markačeve obrane za uvrštavanje dokaza bez posredstva svjedoka, 16. srpnja 2010., par. 3 i izvori na koje se u njemu upućuje.

⁴⁰ T. 20433-20437, 21135-21138.

⁴¹ T. 21137-21138.

⁴² T. 26468-26469.

⁴³ T. 26468.

⁴⁴ T. 26468.

⁴⁵ V. poglavlje 5.1.2.

⁴⁶ Zajednički podnesak obrane Ivana Čermaka i tužiteljstva o usuglašanim činjenicama, 14. srpnja 2010.; Drugi zajednički podnesak obrane Ivana Čermaka i tužiteljstva o usuglašanim činjenicama, 15. travnja 2010.; T. 27098, 28497-28498, 28528.

⁴⁷ Npr. T. 19270.

⁴⁸ Pravilo 89(B) Pravilnika.

31. Prilikom ocjene dokaza Raspravno vijeće je uvijek uzimalo u obzir vjerodostojnost i pouzdanost svjedokâ, što je ponekad variralo za razne dijelove njihovih svjedočenja. Vijeće je uzimalo u obzir ponašanje svjedoka. Nadalje, razmotrilo je individualne okolnosti svjedoka, uključujući njegovu eventualnu umiješanost u događaje i strah od samoinkriminacije, eventualni odnos između svjedoka i nekog od optuženika, te pitanje je li svjedok imao neki dublji motiv koji bi mogao utjecati na njegovu vjerodostojnost i pouzdanost. Raspravno vijeće također je ocjenjivalo dosljednost i druge karakteristike svakog pojedinog svjedočenja, te jesu li postojali potkrepljujući dokazi i protudokazi. Dokazi izvedeni u ovom predmetu odnose se na događaje iz 1995. godine. Raspravno vijeće stoga nije dalo veliku težinu manjim nepodudarnostima među dokazima.⁴⁹ Neki svjedoci, bivši pripadnici zaraćenih strana, izbjegavali su odgovore ili nisu bili potpuno iskreni u vezi s ulogama koje su imali u događajima 1995. Iako je Raspravno vijeće toga bilo svjesno, ponekad se ipak oslonilo na druge aspekte svjedočenja tih svjedoka. To je u skladu s jurisprudencijom Međunarodnog suda, prema kojoj Raspravno vijeće ne postupa nerazumno ako neke dijelove svjedočenja svjedoka prihvati, a druge odbaci.⁵⁰ Iako Raspravno vijeće možda nije uvijek izrijekom navelo smatra li vjerodostojnim svjedočenje nekog svjedoka ili njegove dijelove, spomenute je faktore redovito uzimalo u obzir pri donošenju zaključaka o dokazima. Raspravno vijeće izrijekom se bavilo nedosljednostima i ostalim pitanjima vezanim za vjerodostojnost i pouzdanost kad su se ona ticala važnih aspekata svjedočenja i kad su stranke pokrenule ta pitanja.

32. Kad je riječ o iskazu svjedoka Gojanovića, bivšeg vojnika HV-a, Raspravno vijeće je napomenulo da drugi dokazi nisu bili u skladu s dijelovima svjedočenja tog svjedoka, što je Raspravno vijeće navelo na oprez prema Gojanovićevu svjedočenju. Međutim, Raspravno vijeće zbog tih nedosljednosti nije cijelo njegovo svjedočenje smatralo nepouzdanim. Raspravno vijeće je u tom kontekstu smatralo da su barem neki dijelovi iskaza svjedoka potkrijepljeni drugim dokazima.⁵¹

⁴⁹ V. Drugostupanjska presuda u predmetu *Čelebići*, par. 484-485, 496-498; Drugostupanjska presuda u predmetu *Kupreškić i drugi*, par. 31.

⁵⁰ Drugostupanjska presuda u predmetu *Kupreškić i drugi*, par. 333; Drugostupanjska presuda u predmetu *Blagojević i drugi*, par. 82.

⁵¹ V. npr. Dawesov iskaz o razaranju i pljačkanju u Kistanjama 6. kolovoza 1995. u poglavlju 4.2.8 te dokazni predmet P2349 o pljačkanju u Srbu 8. kolovoza 1995. u poglavlju 4.2.4.

33. U nekim je prilikama Raspravno vijeće konstatalo da su svjedoci možda razgovarali i eventualno utjecali jedni na druge prije davanja iskaza.⁵² Raspravno je vijeće ocjenjivalo vjerojatnost takvog utjecanja od slučaja do slučaja, a posebnu je pažnju posvetilo ponašanju svjedokâ u sudnici i pokazateljima da je na iskaz možda izvršen utjecaj.⁵³ Dana 2. i 3. lipnja 2010. Vijeće je iskaze Jozе Bilobrka, Antonija Gerovca i Źeljka Mikulića, provizorno saslušalo na djelomično zatvorenoj sjednici.⁵⁴ S obzirom na potencijalno proturječne iskaze, te kako bi se zaštitio integritet postupka sprečavanjem da svjedoci prate svjedočenja drugih i da ta druga svjedočenja na njih utječu, Vijeće je odlučilo da je u interesu pravde da se njihova svjedočenja provizorno saslušaju na djelimično zatvorenoj sjednici, tako da zadiranje u javni karakter rasprave bude minimalno.⁵⁵

34. Ponekad je samo jedan svjedok svjedočio o nekom incidentu iz Optužnice. Źalbeno vijeće je zaključilo da to što samo jedan svjedok svjedoči o nekoj pravno relevantnoj činjenici formalno pravno ne zahtijeva da to svjedočenje bude potkrijepljeno.⁵⁶ U takvim je slučajevima Raspravno vijeće bilo osobito oprezno i razmatralo je sve okolnosti relevantne za svjedočenje svjedoka, uključujući i to da li je svjedok mogao imati motiv za netočno svjedočenje.

35. Prilikom ocjenjivanja i davanja odgovarajuće težine svjedočenju vještaka, Raspravno vijeće uzelo je u obzir faktore kao što su stručnost vještaka, materijal koji mu je bio na raspolaganju, korištenu metodologiju, vjerodostojnost donesenih zaključaka u svjetlu tih faktora i drugih dokaza, položaj ili položaje na kojima je vještak bio, te opseg specijaliziranog znanja svakog svjedoka.

36. Gotovinina obrana jednom prilikom se obratila Raspravnom vijeću sa zahtjevom da izda nalog da se tužiteljstvu zabrani da ponudi dokaze putem svjedočenja vještaka tužiteljstva Koningsa o tome jesu li ciljevi odabrani i pogođeni tijekom operacije Oluja predstavljali legitimne vojne ciljeve.⁵⁷ Raspravno vijeće zaključilo je da ga zaključci tog vještaka ne obvezuju. Međutim, mišljenje vještaka o tome da li i zbog čega neku metu

⁵² V. npr. T. 7428-7431.

⁵³ V. npr. zaključak o ubojstvu Save Đurića u poglavlju 4.1.9.

⁵⁴ T. 28650-28651; Nalog kojim se ukida povjerljivi status svjedočenja svjedoka 176, 177 i 178, 7. lipnja 2010.

⁵⁵ Obrazloženje odluke od 2. lipnja 2010. da se sasluša svjedočenje svjedoka Bilobrka, Gerovca i Mikulića na djelomično zatvorenoj sjednici, 29. lipnja 2010., par. 3.

⁵⁶ Drugostupanjska presuda u predmetu *Tadić*, par. 65; Drugostupanjska presuda u predmetu *Aleksovski*, par. 62; Drugostupanjska presuda u predmetu *Čelebići*, par. 492; Drugostupanjska presuda u predmetu *Kupreškić i drugi*, par. 33.

smatra legitimnim vojnim ciljem, mada konačnu odluku o tome na kraju donosi Raspravno vijeće, može pomoći Vijeću u donošenju odluke o kaznenoj odgovornosti optuženika.⁵⁸ U jednoj odluci u vezi s vještakom obrane Raspravno je vijeće zaključilo da dijelovi izvještaja vještaka koji se bave isključivo pravnim pitanjima Raspravnom vijeću nisu od pomoći.⁵⁹ Međutim, Raspravno vijeće je zauzelo stav da će mu drugi dijelovi izvještaja pomoći u razumijevanju pitanja koja se nalaze na sjecištu zakona ratovanja i tehničkih aspekata vođenja vojnih operacija.⁶⁰ Iako nije imalo dvojbi o tome gdje treba povući crtu između tih pitanja, Raspravno vijeće je izvještaj uvrstilo u spis u cijelosti i odbilo je izdvojiti i prihvatiti samo relevantne dijelove izvještaja.⁶¹ Jednom drugom prilikom je Raspravno vijeće zaključilo da prema Pravilniku ne postoji obveza da obrana tužiteljstvu objelodani bilo koju informaciju koju je dala vještaku, bilo koju komunikaciju između vještaka i obrane ili bilo koju radnu verziju izvještaja koje su obrana i vještak dostavljali jedni drugima.⁶² Nadalje, Vijeće je riješilo da se o tome vještak može ispitati tijekom unakrsnog ispitivanja, ali je i kazalo da izvori i metodologija korištena za izradu izvještaja vještaka moraju biti jasno navedeni i dostupni kako bi se strankama u postupku i Raspravnom vijeću omogućilo da provjere ili ospore činjeničnu osnovu i metodologiju koje je vještak koristio, te da ocijene dokaznu vrijednost izvještaja.⁶³

37. Prilikom razmatranja prihvaćanja izjave svjedoka Šterca na temelju pravila 92ter, Raspravno je vijeće primijetilo da su dijelovi njegove izjave, iako je predstavljen kao svjedok o činjenicama, zapravo zaključci i mišljenja koji zahtijevaju stručno znanje, iskustvo ili vještine kako bi bili potkrijepljeni i koji nisu bili činjenično utemeljeni na onome što je svjedok osobno doživio.⁶⁴ Raspravno vijeće je odlučilo da, kad se takva situacija pojavi, očekuje da ti dijelovi svjedočenja ispunjavaju uvjete koji vrijede za vještake.⁶⁵ To znači da su zaključci i mišljenja svjedoka predstavljeni uz potpunu transparentnost činjenica na koje se pozivao i metoda koje je koristio za donošenje mišljenja i zaključaka.⁶⁶ Raspravno vijeće je konstatiralo da zaključci i mišljenja

⁵⁷ Zahtjev optuženika Ante Gotovine temeljem pravila 73 *in limine*, 6. ožujka 2008.

⁵⁸ V. Odluka o dijelu zahtjeva Gotovinine obrane temeljem pravila 73 *in limine*, 21. svibnja 2008., par. 6.

⁵⁹ Odluka po zahtjevu za prihvaćanje izvještaja vještaka Geoffreyja Corna, 22. rujna 2009., par. 6.

⁶⁰ V. Odluka po zahtjevu za prihvaćanje izvještaja vještaka Geoffreyja Corna, 22. rujna 2009., par. 6.

⁶¹ Odluka po zahtjevu za prihvaćanje izvještaja vještaka Geoffreyja Corna, 22. rujna 2009., par. 6.

⁶² Odluka o objelodanjivanju materijala koji se tiču vještaka, 27. kolovoza 2009., par. 1, 9.

⁶³ Odluka o objelodanjivanju materijala koji se tiču vještaka, 27. kolovoza 2009., par. 10-11.

⁶⁴ T. 20343-20344, 21130-21133.

⁶⁵ T. 21130-21133.

⁶⁶ T. 21131-21132.

svjedoka Šterca u kasnije odbijenim dijelovima njegove izjave na temelju pravila 92ter ne ispunjavaju taj uvjet i da se zbog toga ne uvrštavaju u spis.⁶⁷ Rukovodeći se istom logikom, Vijeće nije uvrstilo u spis dijelove izjave svjedoka Pejkovića na temelju pravila 92ter.⁶⁸

38. Prilikom ocjenjivanja dokumentarnih dokaza, Raspravno vijeće uzelo je u obzir porijeklo dokumenta, autora dokumenta i njegovu ulogu u relevantnim događajima, evidenciju o nadzoru nad tim dokumentom u mjeri u kojoj je dostupna, izvor informacija sadržanih u dokumentu, te da li su te informacije potkrijepili svjedoci ili drugi dokumenti. Raspravno vijeće nije smatralo da dokumenti bez potpisa, datuma ili pečata *a priori* nisu autentični. Kad bi se Raspravno vijeće uvjerilo u autentičnost pojedinog dokumenta, ne bi automatski u njemu navedene izjave prihvaćalo kao točan prikaz činjeničnog stanja. U pravilu, što je Raspravno vijeće manje znalo o dokumentu, odnosno o okolnostima njegovog nastanka i korištenja, to mu je manju težinu pridalo. Na primjer, Raspravno vijeće prihvatilo je dokumentarni film "Oluja nad Krajinom", koji je predložilo tužiteljstvo ali je prilikom njegova prihvaćanja naglasilo da, budući da se u njemu uglavnom prikazuju osobe, događaji i lokacije bez informacija koje bi omogućile identifikaciju, film općenito ima malu dokaznu vrijednost.⁶⁹ Isto tako, prije prihvaćanja izvještaja o ljudskim pravima "Vojna operacija Oluja i poslije", koji je dostavilo tužiteljstvo, Raspravno vijeće je zatražilo od tužiteljstva da iz izvještaja izbriše sve dijelove koji se odnose na Sektor Sjever, područje na koje se Optužnica ne odnosi, te sve dijelove izvještaja koji sadrže izjave koje je navodno dao neki od optuženika ili koji su tako predstavljeni.⁷⁰ Izvještaj je potom prihvaćen u redigiranoj verziji, bez prigovora obrane.⁷¹

39. Raspravnom vijeću predočeno je mnoštvo dokaza o praksi sastavljanja i obrade raznih izvješća međunarodnih organizacija i agencija prisutnih na terenu tijekom razdoblja na koji se odnosi Optužnica.⁷² Vijeće je uzelo u obzir sve te dokaze prilikom

⁶⁷ T. 21132.

⁶⁸ T. 25234.

⁶⁹ T. 15933.

⁷⁰ T. 15834-15836.

⁷¹ T. 17130-17131.

⁷² Npr., za PMEZ, v. P888 (Lennart Leschly, izjava svjedoka, 6. veljače 2007.), par. 9; P931 (Eric Hendriks, izjava svjedoka, 4. travnja 2008.), par. 7; P1281 (Svjedok 174, izjava svjedoka, 6. studenog 2008.), str. 2-3; P1284 (Stig Marker Hansen, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1997.), str. 2; P1285 (Stig Marker Hansen, izjava svjedoka, 24. travnja 2008.), par. 5, 7; Søren Liborius, T. 8250, 8278, 8343, 8408, 8447, 8526; Lennart Leschly, T. 9151-9152; Eric Hendriks, T. 9695-9696, 9708-9709, 9806-9808; Stig Marker Hansen, T. 14980-14983, 15054;

ocjene da li se, i u kojoj mjeri, treba osloniti na takve dokumentarne dokaze. Općenito uzevši, Raspravno se vijeće oslanjalo na izvješća međunarodnih organizacija i agencija, a posebno je, od slučaja do slučaja, razmatralo da li se u njima sadržane informacije u dovoljnoj mjeri temelje na izvorima i da li su odraz neposrednih opažanja ili predstavljaju informacije iz druge ruke (bilo da su od nekog drugog dobivene direktno ili posredno).

40. Jednom prilikom, Gotovinina obrana je dostavila izvatke iz predraspravnog podneska tužiteljstva iz predmeta *Stanišić i Simatović* kao dokazni predmet D1625.⁷³ Tužiteljstvo je izjavilo da nema prigovora na činjenice iz dokaznog predmeta D1625, ali da je, s proceduralne točke gledišta, nesklono da ih prihvati budući da ti navodi tek

za HRAT v. P20 (Edward Flynn, izjava svjedoka, 29. lipnja 1997.), str. 6-7; P21 (Edward Flynn, izjava svjedoka, 26.-27. veljače 2008.), par. 4-5, 29; P1098 (Maria Teresa Mauro, izjava svjedoka, 3. ožujka 2000.), str. 3; P1099 (Maria Teresa Mauro, izjava svjedoka, 6. veljače 2008.), par. 8-14, 17-18, 27-28; P1284 (Stig Marker Hansen, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1997.), str. 4; Edward Flynn, T. 1249-1250, 1314-1315, 1368; Kari Anttila, T. 2539-2541; Maria Teresa Mauro, T. 11998, 12003-12004, 12023-12027, 12038, 12063, 12065-12066; P36 (Dnevno izvješće HRAT-a, 2-4. rujna 1995.), str. 5;

za UNMO v. P61 (Tor Munkelien, izjava svjedoka, 10. siječnja 2008.), par. 9-16; P94 (Mihail Jermolajev, izjava svjedoka, 14. svibnja 2002.), str. 6-7; P95 (Mihail Jermolajev, izjava svjedoka, 2. prosinca 2007.), par. 1-6; P172 (Kari Anttila, izjava svjedoka, 16. listopada 1997.), str. 5; P173 (Kari Anttila, izjava svjedoka, 12. prosinca 2007.), par. 25-26, 38, 41-43, 45; P415 (Peter Marti, izjava svjedoka, 13. veljače 1996.), str. 3; P416 (Peter Marti, izjava svjedoka, 29. lipnja 1997.), str. 4-6; P417 (Peter Marti, izjava svjedoka, 14. prosinca 2007.), par. 17; D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 45, 56; Tor Munkelien, T. 1506-1507, 1514-1520, 1600-1607, 1674, 1696; Mihail Jermolajev, T. 2339-2340, 2374, 2389-2399, 2412-2413, 2470-2471, 2496; Kari Anttila, T. 2529-2534, 2590-2595, 2603-2606, 2613-2615, 2617-2634, 2653-2654, 2656-2657, 2660-2665, 2672-2675, 2677-2678, 2684; Peter Marti, T. 4614, 4622-4623, 4698-4702, 4704-4706, 4719; Philip Berikoff, T. 7823-7824, 7870-7871; P63 (Nalog za obilazak terena radi utvrđivanja štete, 17. kolovoza 1995.), par. 1; P65 (UNMO-ov obrazac za prikupljanje podataka); P66 (Podaci o stanovništvu i uništenim kućama, 4. listopada 1995.); P98 (Podaci UNMO-a o stanovništvu koje je ostalo na području Sektora Jug i o uništenim kućama, 13. rujna 1995.); P176 (Zbirni popis sela u Sektoru Jug koja su obišli timovi UNMO-a, koji je priredio Kari Anttila, 4. studenog 1995.); D171 (Dijagram sustava izvještavanja unutar UNMO-a); D173 (Izvadak iz Popisa stanovništva, domaćinstava, stanova i poljoprivrednih gospodarstava, 31. ožujka 1991.); D174 (Izvadak iz Popisa stanovništva, Stanovništvo prema narodnosti po naseljima, 31. ožujka 1991.);

UNHCHR: P598 (Elisabeth Rehn, izjava svjedoka, 13.-14. listopada 2005.), str. 2-3, 7; P599 (Elisabeth Rehn, izjava svjedoka, 21. veljače 2007.), par. 9; Elisabeth Rehn, T. 6504, 6562-6563, 6566, 6586-6587, 6598, 6600-6603, 6605, 6663-6664; P639 (Izvjeshće posebne izvjestiteljice Elisabeth Rehn, 7. studenog 1995.), par. 6, 8; P640 (Izvjeshće posebne izvjestiteljice Elisabeth Rehn, 12. studenog 1996.), par. 5; D669 (Izvjeshće posebne izvjestiteljice Elisabeth Rehn, 14. ožujka 1996.), par. 6, 64; D684 (Izvjeshće posebne izvjestiteljice Elisabeth Rehn, 31. listopada 1997.), par. 4-5;

UNCRO: P310 (Jacques Morneau, izjava svjedoka, 25. veljače 2008.), par. 16-17, 28; Jacques Morneau, T. 3906, 3908-3910, 3912, 3930;

UNCIVPOL: P215 (Jan Elleby, izjava svjedoka, 14. rujna 1997.), str. 3; P216 (Jan Elleby, izjava svjedoka, 10. listopada 2005.), str. 2; P217 (Jan Elleby, izjava svjedoka, 20. veljače 2008.), par. 3-5, 7-8, 24 (str. 11); Jan Elleby, T. 3362-3363, 3366, 3375, 3427-3429, 3461-3464, 3506-3508; P230 (Tjedno izvješće UNCIVPOL-a, 21.-26. kolovoza 1995., 27. kolovoza 1995.), str. 3; P240 (UNCIVPOL-ova strategija zajedničkog rada s hrvatskom policijom, nedatirano), natuknice 3, 5, 8; P245 (Zapisnik sa sastanka UNCIVPOL-a s Čedom Romanićem, 30. kolovoza 1995.), str. 1; P283 (Struktura UNCIVPOL-a).

⁷³ T. 20682-20686.

trebaju biti dokazani u drugom predmetu pred Međunarodnim sudom.⁷⁴ Tužiteljstvo je kazalo da ne očekuje “da se jedno Raspravno vijeće složi sa tim činjenicama doke se o njima raspravlja u jednom drugom predmetu u kojem će tužiteljstvo tek nastojati da ih dokaže”.⁷⁵ Isto tako, obrana je podnijela izvratke iz uvodne riječi tužiteljstva u predmetu *Karadžić* (D2019) i izvratke iz završnog podneska tužiteljstva u predmetu *Martić* (D1773). Raspravno vijeće je zaključilo da svi ti dokumenti odražavaju stavove tužiteljstva u predmetima pred ovim sudom, te da kao takvi imaju ograničenu dokaznu vrijednost. Donoseći odluku da se ne oslanja na te dokazne predmete, Raspravno vijeće je uzelo u obzir i to da su strane u postupku odlučile da se ne dogovaraju o osnovnim činjenicama.

41. Kako bi ocijenilo jesu li navodi tužiteljstva dokazani za svaku općinu u kojoj su, prema navodima, počinjena kaznena djela, Raspravno vijeće je sustavno tražilo da se za svaku lokaciju opisanu u dokazima navede tadašnja općina. Za to je Raspravno vijeće koristilo niz zemljopisnih karata, uključujući i karte uvrštene u spis, poput P24, karte iz sudničkog registratora u predmetu *Gotovina i drugi*,⁷⁶ te drugih karata koje je dostavila Služba Međunarodnog suda za arhiviranje zemljopisnih karata i fotovizualnu reprodukciju. U nekim se dokazima na lokacije upućuje prema njihovim koordinatama, pa je u tom slučaju Raspravno vijeće koristilo karte s koordinatama ili se oslanjalo na karte na kojima su koordinate ucrtale stranke.⁷⁷ U nekim dokazima su pojedine lokacije smještene u općinu koja ne odgovara općinskim granicama u vrijeme počinjenja djela za koja se tereti, pa je Raspravno vijeće u tom slučaju navedenu općinu zamijenilo odgovarajućom.

42. Raspravno vijeće je u spis kao dokazni predmet P461 uvrstilo predsjednički transkript sa sastanka održanog 31. srpnja 1995. u vili predsjednika Tuđmana na Brijunima.⁷⁸ Nadalje, Raspravno vijeće je prihvatilo izvještaj vještaka Johna Petera Frencha o autentičnosti audio-snimki Brijunskog sastanka koje je ispitaio.⁷⁹ Dana 2. ožujka 2009., zbog preuranjenog pokušaja tužiteljstva da odgovori na osporavanje autentičnosti po nepoznatoj osnovi, Vijeće je pozvalo tužiteljstvo da razmotri povlačenje pet svjedoka koji su, prema planu, trebali svjedočiti o autentičnosti snimke i

⁷⁴ T. 20684.

⁷⁵ T. 20684.

⁷⁶ V. Zajednički podnesak stranki u postupku o granicama općina u Hrvatskoj, 7. studenog 2008.

⁷⁷ V. Podnesak optuženika Ante Gotovine u vezi s koordinatama, 4. ožujka 2009.; Odgovor tužiteljstva na Podnesak optuženika Ante Gotovine u vezi s koordinatama, 10. ožujka 2009.

⁷⁸ T. 7518.

transkripta s Brijunskog sastanka.⁸⁰ Tužiteljstvo je potom tih pet svjedoka povuklo.⁸¹ Raspravno vijeće je zatim pozvalo obranu da dostavi podnesak u vezi s navodnim pogreškama u prijevodu i transkriptu dokaznog predmeta P461.⁸² Gotovinina obrana podnijela je spisak navodnih pogrešaka, uključujući i alternativni transkript Brijunskog sastanka.⁸³ Tužiteljstvo je izrazilo protivljenje predloženom revidiranom transkriptu Gotovinine obrane, uz iznimku četiri manja ispravka.⁸⁴ Raspravno vijeće je tada uputilo Gotovininu obranu da neke izvatke iz originalnog audio-snimka dokaznog predmeta P461 pošalje Službi za konferencijske i jezične usluge Međunarodnog suda (dalje u tekstu: CLSS) na provjeru točnosti.⁸⁵ Nakon što je CLSS provjerio dostavljene izvatke, i nakon što nije bilo prigovora stranaka u postupku, stara verzija dokaznog predmeta P461 zamijenjena je revidiranom verzijom.

43. Pored neposrednih dokaza, Raspravno vijeće prihvaćalo je i dokaze iz druge ruke i dokaze o okolnostima. Prilikom ocjene dokazne vrijednosti dokaza iz druge ruke, Raspravno vijeće pažljivo je razmotrilo sve pokazatelje pouzdanosti, uključujući i to da li dokaz potječe od izvora koji ga je dao dobrovoljno, da li je dobiven direktno od tog izvora ili posredstvom tog izvora, nemogućnost da se unakrsno ispita osoba koja je izjavu dala, te okolnosti pod kojima je došlo do davanja izjave.⁸⁶ Raspravno vijeće je pojasnilo da je njegov primarni interes prilikom saslušanja iskaza svjedoka taj da se utvrde činjenice koje je svjedok sam zapazio, a da se svjedočenju iz druge ruke koje je u kontekstu sveukupnih dokaza nejasno ne mora dati nikakva težina.⁸⁷ Vijeće je dalje pojasnilo da se dokazi iz druge ruke mogu koristiti i kao potkrepljujući dokazi.⁸⁸ Raspravno vijeće se rukovalo kriterijem da neće izreći osuđujuću presudu kad se dokazi koji idu u prilog osuđujućoj presudi temelje isključivo na dokazima iz druge ruke. Isto tako, kad se radi o pismenim dokazima u vezi s kojima nije provedeno unakrsno ispitivanje, kao što su izjave na osnovi pravila 92*bis* ili 92*quater*, Raspravno

⁷⁹ T. 16690; dokazni predmet P2353.

⁸⁰ T. 16995-16998.

⁸¹ T. 17211.

⁸² T. 17329-17330.

⁸³ Podnesak optuženika Ante Gotovine u vezi s dokaznim predmetom P461, Brijunskim transkriptom, 1. travnja 2009.

⁸⁴ Odgovor tužiteljstva na Podnesak optuženika Ante Gotovine u vezi s dokaznim predmetom P461, Brijunskim transkriptom, 15. travnja 2009.

⁸⁵ T. 27051-27054.

⁸⁶ V. *Tužitelj protiv Aleksovskog*, Odluka po žalbi tužitelja u vezi s prihvatljivošću dokaza, 16. veljače 1999., par. 15.

⁸⁷ T. 12137.

⁸⁸ T. 12137.

vijeće je tražilo da oni budu potkrijepljeni drugim dokazima prije nego izrekne osuđujuću presudu.⁸⁹ Što se tiče indirektnih dokaza, Raspravno vijeće je zauzelo stav da već sami ti dokazi uzeti samostalno mogu biti dovoljni za izricanje osuđujuće presude ili za utvrđivanje neke činjenice izvan razumne sumnje.⁹⁰ Međutim, zaključak izveden iz dokaza o okolnostima mora biti jedini mogući razuman zaključak.⁹¹

44. Članak 21(4)(g) Statuta propisuje da nijedan optuženik neće biti primoran da svjedoči protiv sebe. U ovom su predmetu svi optuženici odlučili da ne svjedoče. Iz te činjenice nisu izvedeni negativni zaključci. Dana 5. ožujka 2009. Raspravno je vijeće u spis uvrstilo dijelove više razgovora s optuženicima Čermakom i Markačem vođenih između 1998. i 2004. godine.⁹² Raspravno vijeće je zaključilo da se nemogućnošću da neki od optuženika unakrsno ispita drugog optuženika čiji su razgovori uvršteni u spis, zbog odluke tog optuženika da ne svjedoči, ne krši pravo na unakrsno ispitivanje, te da to ne sprečava Raspravno vijeće da te razgovore uvrsti u spis.⁹³

45. Tijekom suđenja stranke u postupku su u više navrata kao dokaze ponudile “službene zabilješke” koje su hrvatski službenici sastavljali na temelju razgovora. Raspravno vijeće je zaključilo da se radi o izvansudskim izjavama koje nisu uzele stranke i koje nisu uzete u svrhu sudskog postupka koji vodi Međunarodni sud.⁹⁴ Tužiteljstvo je predložilo za prihvaćanje velik broj službenih zabilježaka MUP-a u vezi s preliminarnom istragom o događajima 25. kolovoza 1995. u Gruborima koju su službenici MUP-a proveli 2001. i 2002. godine.⁹⁵ Službene zabilješke su zapisnici o razgovorima s osobama za koje se smatralo da posjeduju informacije o događajima u Gruborima, uključujući i optuženike Čermaka i Markača.⁹⁶ Raspravno vijeće je zaključilo da službene zabilješke imaju dokaznu vrijednost i uvrstilo ih je u spis, s

⁸⁹ *Tužitelj protiv Stanislava Galića*, predmet br. IT-98-29-AR73.2, Odluka po interlokutornoj žalbi u vezi s pravilom 92bis(C), 7. lipnja 2002., fusnota 34 i izvori na koje se u njoj upućuje; Prvostupanjska presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 60.

⁹⁰ V. Drugostupanjska presuda u predmetu *Kupreškić*, par. 303.

⁹¹ V. Drugostupanjska presuda u predmetu *Čelebići*, par. 458.

⁹² T. 17172-17173.

⁹³ V. Razlozi za uvrštavanje u dokazni materijal razgovora s optuženicima Ivanom Čermakom i Mladenom Markačem i pridruženih dokaznih predmeta, 17. travnja 2009., par. 14.

⁹⁴ Odluka o prihvaćanju službenih bilježaka MUP-a i obrazloženje odluke da se odbije prihvaćanje službene bilješke Ivana Čermaka, 30. siječnja 2009., par. 10; T. 20679-20680.

⁹⁵ Odluka o prihvaćanju službenih bilježaka MUP-a i obrazloženje odluke da se odbije prihvaćanje službene bilješke Ivana Čermaka, 30. siječnja 2009., par. 1.

⁹⁶ Odluka o prihvaćanju službenih bilježaka MUP-a i obrazloženje odluke da se odbije prihvaćanje službene bilješke Ivana Čermaka, 30. siječnja 2009., par. 1.

iznimkom službenih zabilježaka za tu dvojicu optuženika.⁹⁷ Raspravno vijeće je za te dvije službene zabilješke iz više razloga zaključilo da treba da se osigura pravično suđenje uvelike nadmašuje dokaznu vrijednost službenih zabilježaka o razgovorima s Ivanom Čermakom i Mladenom Markačem.⁹⁸ Dana 24. srpnja 2009. Raspravno vijeće je prihvatilo daljnje službene zabilješke koje je Gotovinina obrana predložila kako bi pokazala da su hrvatske civilne vlasti provodile istragu o slučajevima ubijanja, paleža i pljačkanja nakon operacije Oluja.⁹⁹ Raspravno vijeće je u tom konkretnom slučaju smatralo da čak i ako su neki od tih dokumenata izjave svjedoka koji su se nalazili na popisu svjedoka Gotovinine obrane na temelju pravila 65ter, ali koje Gotovinina obrana više nije imala namjeru pozvati, to ne sprečava uvrštavanje službenih zabilježaka u spis.¹⁰⁰ Dana 4. studenoga 2009. Raspravno vijeće je uvrstilo u spis dvije službene zabilješke VP da potkrijepe i dopune iskaz vještaka Feldija, te radi bolje ocjene njegova iskaza.¹⁰¹ Prilikom uvrštavanja službenih zabilježaka u spis, Raspravno vijeće je ponovilo da njihovo prihvaćanje ni na koji način ne ukazuje na eventualnu težinu koju bi Vijeće na kraju moglo pripisati tim dokumentima.¹⁰² Raspravno vijeće je službene zabilješke usporedilo s drugim dokazima u vezi s istim pitanjima, i u nekim je slučajevima ustanovilo značajne razlike ili nedosljednosti među ovim različitim izvorima dokaza.¹⁰³ Nadalje, u nekim slučajevima je sadržaj službenih zabilježaka Vijeće naveo na zaključak da bilješke ne odražavaju točno ono što je osoba s kojom se razgovaralo izjavila.¹⁰⁴ Pri ocjenjivanju dokaza Raspravno je vijeće težinu koju će dati svakoj službenoj zabilješci određivalo od slučaja do slučaja. U pravilu je Raspravno vijeće službenim zabilješkama davalo malu težinu i na njih se nije oslanjalo, osim kad su bile potkrijepljene drugim dokazima.

⁹⁷ Odluka o prihvaćanju službenih bilježaka MUP-a i obrazloženje odluke da se odbije prihvaćanje službene bilješke Ivana Čermaka, 30. siječnja 2009., par. 2, 10-11, 14; T. 11464-11465.

⁹⁸ Odluka o prihvaćanju službenih bilježaka MUP-a i obrazloženje odluke da se odbije prihvaćanje službene bilješke Ivana Čermaka, 30. siječnja 2009., par. 11-13.

⁹⁹ T. 20680-20681.

¹⁰⁰ T. 20679-20680.

¹⁰¹ T. 23891-23892; Odluka po zahtjevu Gotovinine obrane za odobrenje radi ulaganja žalbe na odluku raspravnog vijeća od 4. studenog 2009., 20. siječnja 2010., par. 7.

¹⁰² Odluka o prihvaćanju službenih bilježaka MUP-a i obrazloženje odluke da se odbije prihvaćanje službene bilješke Ivana Čermaka, 30. siječnja 2009., par. 10; T. 20681, 23892.

¹⁰³ V. npr. zaključak Raspravnog vijeća o navodima o ubojstvu Nikole Dragičevića i drugih u poglavlju 4.1.9.

¹⁰⁴ Pero Perković, T. 19460, 19463, 19494, 19496, 19498, 19502, 19508 (u vezi s navodima o priznanju ubojstva u Gošiću); v. i Odluka po zahtjevu tužiteljstva za izdavanje naloga na temelju pravila 54bis Vladi Republike Hrvatske za dostavu dokumenata odnosno informacija, 26. srpnja 2010., par. 45, 82, 133.

46. *Zaključci.* Kao što je gore navedeno, Raspravnom vijeću je predočena velika količina dokaza o kaznenim djelima koja se navode u Optužnici. Ti dokazi uključuju svjedočenja svjedoka koji su bili žrtve kaznenih djela, neposrednih počinitelja (prema navodima), te međunarodnih promatrača koji su bili svjedoci kaznenih djela ili njihovih posljedica. Dokumentarni dokazi prihvaćeni u ovom predmetu uključuju izvješća međunarodnih organizacija, dokumente policijskih, vojnih i pravosudnih organa u Hrvatskoj te forenzičku dokumentaciju. Raznolikost i količina dokaza dala je kompleksnu sliku incidenta za koje se u Optužnici tereti. Prije nego što se bavilo tim incidentima u kontekstu mjerodavnog prava, Raspravno vijeće je donijelo činjenične zaključke o svim njihovim relevantnim aspektima. Ti činjenični zaključci dani su u poglavlju 4. Raspravno vijeće je potom u poglavlju 5 donijelo pravne zaključke na temelju tih činjeničnih zaključaka. Na kraju, u poglavlju 6 Raspravno vijeće se bavilo kaznenom odgovornošću optuženikâ.

47. Raspravno vijeće je prilikom donošenja relevantnih činjeničnih zaključaka razmotrilo sve dokaze koji su mu predočeni. Iako Raspravno vijeće nije navelo svaki dokaz u presudi, pregledalo je sve dokaze i posebnu je pažnju posvetilo dokazima na koje su stranke uputile u završnim podnescima i riječima. Raspravno vijeće ranije je pozvalo stranke da za svaki incident koji se navodi u Optužnici u završne podneske uključe konkretne informacije, s pouzdanim izvorima u vezi s dokazima koji su za njih relevantni.¹⁰⁵ Detaljne reference u završnim podnescima pomogle su Raspravnom vijeću da poveže razne dijelove dokaznog materijala i da shvati stavove stranki u postupku o raznim aspektima predmeta. U tom smislu reference su poslužile kao važna dopuna i pojašnjenje prilikom iznošenja teze stranki u postupku. Međutim, u više slučajeva su reference stranki u vezi s dokazima bile netočne¹⁰⁶ ili nedovoljno konkretne.¹⁰⁷ Raspravno vijeće je samo u nekoliko slučajeva konkretno komentiralo relevantnost dokumenata na koje se referira ili odbacilo njihovu relevantnost.

¹⁰⁵ T. 28047-28048.

¹⁰⁶ V. npr.: tvrdnja Gotovinine obrane u fusnoti 1670 Završnog raspravnog podneska da izvještaj HRAT-a od 21. studenog 1995. nije uvršten u spis te dokazni predmet P1109 – spomenuti izvještaj HRAT-a. V. također: fusnota 1147 u Završnom raspravnom podnesku tužiteljstva, gdje se dokazni predmet P793 (UNCIVPOL-ovo izvješće o incidentu, 20. rujna 1995.) spominje u kontekstu Čermakovih zapovijedi.

¹⁰⁷ To je bio slučaj, na primjer, kad se tužiteljstvo u vezi s razaranjima i pljačkanjem u Maloj Polači 27. kolovoza 1995. (v. Završni raspravni podnesak tužiteljstva, Dodatak A, str. 33), u prilog svojoj tvrdnji da su počinitelji bili pripadnici HV-a, pozvalo na dokaze o prisutnosti HV-a početkom kolovoza 1995. (D180, str. 9 i P2343, str. 38). Iako je tužiteljstvo možda htjelo sugerirati da su te jedinice na tom području bile prisutne duže vrijeme, to nije proizlazilo iz predloženih dokaznih predmeta na koje se pozivalo.

48. Stranke u postupku su se često pozivale na neke dokazne predmete u svojim završnim podnescima ili završnim riječima. Nekim od tih dokaznih predmeta, koji su navedeni niže u tekstu, Raspravno vijeće je u svojim razmatranjima dalo ograničenu težinu, ili je uopće nije dalo, te za svaki od tih dokaznih predmeta iznosi razloge zbog kojih je zauzelo određeni stav.¹⁰⁸ Raspravno vijeće također objašnjava svoje razloge i metodologiju koju je koristilo kada je odlučivalo da se osloni na neke druge dokaze. U svojim završnim riječima, stranke su također često navodile dokazne predmete koji sadrže sažetke izvješća, umjesto da navedu neposredne izvore dokaza.¹⁰⁹ U takvim je slučajevima Raspravno vijeće nastojalo da pronade i osloni se na bolje dokaze.

49. Slijede stavovi Raspravnog vijeća o određenom broju dokaznih predmeta.

50. Dokazni predmet P2402 je izvješće pod naslovom “Vojna operacija Oluja i poslije”, koje je objavio Hrvatski helsinški odbor i uredio Žarko Puhovski.¹¹⁰ Izvješće sadrži izjave koje nisu potkrijepljene izvorima i dvostruke unose.¹¹¹ Nadalje, tijekom ispitivanja Puhovskog u sudnici postalo je jasno da u knjizi ima grešaka.¹¹² Iz tih razloga, Raspravno vijeće je odlučilo da se ne osloni na dokazni predmet P2402 u pogledu u njemu opisanih informacija kad nisu bile potkrijepljene drugim dokazima.

51. Dokazni predmet P744 je izvješće o ljudskim pravima s popisom raznih događaja, koji je sastavio Robert Williams na temelju raznih izvora, među kojima je i Philip Berikoff.¹¹³ Izvješće sadrži informacije iz druge ruke nepotkrijepljene izvorima, a ni Berikoff ni Williams u svojim svjedočenjima nisu konkretnije naveli izvore. Osim toga, izvješće je nepodudarno u odnosu na druge Berikoffove dokaze, posebno u vremenskom smislu.¹¹⁴ Iz tih razloga je Raspravno vijeće odlučilo da se ne osloni na izvješće u pogledu u njemu opisanih informacija kad nisu bile potkrijepljene drugim dokazima.

52. Dokazni predmet P541 je popis navodnih kršenja ljudskih prava koji je sastavio tim Gračac UNMO-a. Steenbergen nije bio upoznat s tim kako je dokument nastao, kao

¹⁰⁸ V. Drugostupanjska presuda u predmetu *Nchamihigo*, par. 165-166.

¹⁰⁹ V. npr. dokazni predmet P688.

¹¹⁰ P2316 (Žarko Puhovski, izjava svjedoka, 14. lipnja 2007.), par. 14-15; Žarko Puhovski, T. 15907.

¹¹¹ Npr. P2402 (Hrvatski helsinški odbor, “Vojna operacija Oluja i poslije”, 2001.), str. 143, 153; Žarko Puhovski, T. 16087.

¹¹² Npr. P2402 (Hrvatski helsinški odbor, “Vojna operacija Oluja i poslije”, 2001.), str. 146; Žarko Puhovski, T. 16062-16064.

¹¹³ Philip Berikoff, T. 7609, 7682; Robert Williams, T. 9646.

¹¹⁴ V. npr. Philip Berikoff, T. 7610.

ni s informacijama koje su u njemu navedene.¹¹⁵ Gotovinina obrana usprotivila se prihvaćanju tog dokumenta i zatražila od Vijeća da mu prida težinu primjerenu činjenici da Steenbergen nije utvrdio izvor tog dokaznog predmeta.¹¹⁶ Iz tih je razloga Raspravno vijeće odlučilo da se ne osloni na izvješće u pogledu u njemu opisanih informacija kad nisu bile potkrijepljene drugim dokazima.

53. Dokazni predmet P2417 je karta za koju se tvrdi da ju je potpisao Gotovina, a koja, kako se čini, prikazuje kretanja jedinica između 4. i 8. kolovoza 1995. Obrana nije iznijela prigovor na njezino uvrštavanje u spis.¹¹⁷ Nije jasno prikazuje li karta stvarno ili planirano kretanje trupa, a ni svi dijelovi karte nisu čitljivi. S obzirom na to, Raspravno vijeće je odlučilo da se ne osloni samo na dokazni predmet P2417 u svrhu utvrđivanja prisustnosti trupa.

54. Dokazni predmet P689 je međuagencijski izvještaj o kršenjima ljudskih prava u kojem se kao izvor navodi jedino agencija koja je dala informacije. Budući da izvješće sadrži samo sažetak informacija i da u njemu nisu jasno navedeni izvori, Raspravno vijeće je odlučilo da se ne osloni na njega u pogledu u njemu opisanih informacija kad nisu bile potkrijepljene drugim dokazima.

55. Dokazni predmet D183 je izvješće organizacije Human Rights Watch iz kolovoza 1996. koji se bavi nekažnjavanjem HV-a za kaznena djela počinjena tijekom operacije Oluja i uskraćivanjem prava izbjeglicama da se vrate u Krajinu. Budući da se stranke u svojim završnim podnescima nisu pozivale na ovaj dokument i da većina dokaza iz tog dokumenta dolazi iz posrednih izvora, Raspravno vijeće odlučilo je da se ne osloni na dokazni predmet D183 kad nije bio potkrijepljen drugim dokazima.

56. Dokazni predmet D1631 je tablica s prikazom statusa istraga koje se vode u Hrvatskoj u slučajevima lišavanja života koji su navedeni u Daljnjem pojašnjenju tužiteljstva i na popisu u Prilogu.¹¹⁸ Dokument nema datuma i po svemu sudeći ga je sastavio ured Mladena Bajića, ali nije jasno na temelju kojih izvora.¹¹⁹ U skladu s tim, Raspravno vijeće odlučilo je da se ne osloni na dokazni predmet D1631 u pogledu detalja poput nacionalne pripadnosti popisanih žrtava.

¹¹⁵ Herman Steenbergen, T. 5434.

¹¹⁶ Herman Steenbergen, T. 5434-5436.

¹¹⁷ T. 17183.

¹¹⁸ Mladen Bajić, T. 20754-20756.

¹¹⁹ Mladen Bajić, T. 20835-20837.

57. Dokazni predmet P988 je izvješće IHF-a od 25. kolovoza 1995. na temelju informacija koje je misija prikupljanja informacija prikupila na području Knina od 17. do 19. kolovoza 1995.¹²⁰ Izvješće je sastavio William Hayden.¹²¹ Tijekom ispitivanja Haydena u sudnici postalo je očito da informacije iziskuju daljnje istrage i da uvjeti u kojima se odvijalo prikupljanje informacija za izvješće nisu bili optimalni.¹²² Raspravno vijeće je barem u jednom slučaju zaključilo da je izvješće u znatnoj mjeri netočno.¹²³ U skladu s tim, Raspravno vijeće odlučilo je da se ne osloni na dokazni predmet P988 u pogledu detalja koji nisu potkrijepljeni drugim dokazima.

58. Raspravno vijeće je u vezi sa žrtvama ubojstva za koja se optuženici terete prihvatilo niz dokumenata naslovljenih "Prijava činjenice smrti". Ti obrasci pružaju osobne podatke o žrtvi i informacije o mjestu, vremenu i uzroku smrti. Izvori takvih informacija često su, kako se navodi u dokumentima, bili rođaci preminule osobe. Raspravno vijeće je osobne podatke u tim obrascima uglavnom prihvaćalo kao pouzdane. Međutim, što se tiče informacija o mjestu, vremenu i uzroku smrti ostaje nejasna činjenična osnova na koju se oslonio davatelj informacija. Osim toga, povremeno su te informacije bile u suprotnosti sa svjedočenjima svjedoka ubojstva za koja se tereti. Iz tih je razloga Raspravno vijeće odlučilo da se ne osloni na neke informacije iz "Prijava činjenice smrti" kad nisu bile potkrijepljene drugim dokazima.

59. Dokazni predmet C5 je popis stanovništva Hrvatske iz 1991. godine. Raspravno vijeće je prilikom uvrštavanja tog dokumenta u spis napomenulo da on "može dati kontekst i/ili potkrijepiti druge dokaze pred Vijećem i pomoći mu u utvrđivanju činjenica relevantnih za Optužnicu".¹²⁴ Raspravno vijeće je imalo na umu činjenicu da se podaci iz popisa odnose na 1991. godinu i bilo je veoma oprezno prilikom donošenja bilo kakvih zaključaka, na temelju tih podataka, o nacionalnom sastavu RSK u ljeto 1995. godine.¹²⁵ U mnogo navrata, kad se radi o selima u kojima su se dogodili incidenti pokriveni Optužnicom, podaci su ukazivali na to da su u izuzetno visokom postotku stanovništvo sela 1991. godine činili Srbi. Imajući također u vidu da su se

¹²⁰ William Hayden, T. 10587; P988 (Izvješće IHF-a o misiji prikupljanja informacija u Krajini, 25. kolovoza 1995.), str. 2.

¹²¹ William Hayden, T. 10588.

¹²² William Hayden, T. 10646.

¹²³ Svjedok 1, T. 8760-8761; P988 (Izvješće IHF-a o misiji prikupljanja informacija u Krajini, 25. kolovoza 1995.), par. 2.1.3.

¹²⁴ T. 28488.

¹²⁵ Na primjer, Raspravno vijeće nije koristilo popis stanovništva za utvrđivanje nacionalne pripadnosti pojedinaca, osim ako selo 1991. godine nije bilo isključivo srpsko.

stranke u postupku složile u vezi s činjenicom da je znatan broj nesrba napustio RSK između 1992. i 1995. godine,¹²⁶ uslijed čega je povećan broj Srba u ukupnom broju stanovnika, Raspravno vijeće je zaključilo da je popis ponekad bio dovoljna osnova za donošenje zaključaka o nacionalnoj pripadnosti 1995. godine. Raspravno vijeće je u tom kontekstu također uzelo u obzir mogućnost eventualnog preseljenja preostalog hrvatskog stanovništva unutar RSK u sela u kojima su ranije većinu činili Srbi mijenjajući tako nacionalni sastav tih sela. Međutim, predloženi dokazi tu alternativu nisu učinili dovoljno vjerodostojnom, te stoga ne dovode u razumnu sumnju zaključke Raspravnog vijeća o nacionalnom sastavu selâ.

60. Prilikom donošenja činjeničnih zaključaka Raspravno vijeće je kaznena djela za koja se tereti uglavnom razmatralo zasebno i po pojedinačnim incidentima. Kad su okolnosti dopuštale, Raspravno vijeće je dokaze o nekim kaznenim djelima razmatralo zajedno. Raspravno vijeće je uvijek imalo u vidu događaje koji su bili vremenski i geografski blizu incidentu i razmatralo je mogu li se iz tih događaja izvući relevantni zaključci.

61. Raspravno vijeće je odlučilo da se ne bavi svaki put konkretno nekim određenim incidentima prilikom utvrđivanja činjeničnog stanja.¹²⁷ To je uključivalo incidente za koje su dokazi upućivali na zločine počinjene izvan okvira Optužnice (vremenskog, geografskog ili nekog drugog),¹²⁸ ali i incidente za koje su dokazima kao počinitelji identificirani civili.¹²⁹ Na kraju, za neke incidente dokazi nisu dali nikakve informacije o počiniteljima, ili su te informacije bile nedostatne, pa se Raspravno vijeće nije uvijek posebno bavilo takvim incidentima.¹³⁰ Na primjer, Raspravno vijeće dobilo je mnogo dokaza o zapaljenim kućama ili kućama u plamenu, ali bez neposrednih informacija o tome je li požar u tim kućama podmetnut i tko ga je podmetnuo. Isto tako, Raspravno vijeće dobilo je dokaze o smrti ili ubijanju pojedinaca bez neposrednih dokaza o počiniteljima. U slučajevima kad dokazima nije pruženo dovoljno informacija za više od jednog obilježja kaznenog djela za koje se tereti, Raspravno je vijeće ponekad razmatralo samo neka od tih obilježja.

¹²⁶ V. poglavlje 5.1.2.

¹²⁷ Raspravno vijeće također nije donosilo činjenične ili pravne zaključke o manjim slučajnim kaznenim djelima (npr. o šteti na prozorima prilikom pucanja u osobu kroz prozor ili štetu na vratima prilikom provale u kuću radi pljačke). V. i, npr., poglavlje 4.1.1.

¹²⁸ Na primjer, u vezi s uništavanjem i pljačkanjem imovine UN-a.

¹²⁹ Usporedi raspravu o dosegU UZP-a u poglavlju 6.2.

¹³⁰ V. npr. navodi o ubojstvu Ljubice Stegnajić u poglavlju 4.1.2, spaljenim i opljačkanim kućama u dolini Plavna 21. kolovoza 1995. u poglavlju 4.2.9 ili navodi o ubojstvu Milke Korolije.

62. Neki dokazi koji su predloženi Raspravnom vijeću upućivali su na to da je postojala velika vjerojatnost da su zločine počinili pripadnici HV-a. To je bilo osobito često kad se radilo o spaljenim ili opljačkanim kućama. Na primjer, Raspravnom vijeću je predloženo velik broj dokaza o prisutnosti hrvatskih jedinica u blizini ceste Knin-Drniš u prvim tjednima kolovoza 1995.¹³¹ Raspravnom vijeću je također predloženo mnogo dokaza o uništavanju širokih razmjera na tom području.¹³² Bez obzira na to, imajući u vidu odgovarajući standard koji treba primijeniti u donošenju zaključaka, te s obzirom na zadaću Vijeća da utvrdi jesu li optuženici krivi za zločine koji se navode u Optužnici, Raspravno vijeće u nekim prilikama nije moglo, na osnovi dokaza kojima je raspolagalo, izvan razumne sumnje utvrditi identitet ili pripadnost počinitelja nekih incidenata.

63. Raspravno vijeće je u svojim činjeničnim zaključcima koristilo specifičnu terminologiju. Na primjer, izraz "Raspravno vijeće konstatira" koristilo je za incidente u kojima je činjenična osnova bila dovoljna da se incident dalje razmotri u skladu s mjerodavnim pravom. Ako neki incident nije uzet u dalje razmatranje, Raspravno vijeće koristilo je izraze poput "dokazi ukazuju na" ili "dokazi upućuju na".

64. Kad je riječ o počiniteljima, Raspravno vijeće je najprije ocjenjivalo jesu li konkretni dokazi o nekom incidentu ukazivali na njihov identitet ili pripadnost. Dokazi o pojedinom incidentu često su ukazivali na to da su počinitelji nosili uniforme vojnog tipa, ali nisu mogli potvrditi zaključak o tome kojim su vojnim snagama počinitelji eventualno pripadali. U takvim slučajevima Raspravno vijeće bi potom razmotrilo dokaze o jedinicama oružanih snaga prisutnim u blizini i u vrijeme incidenta te bi ocijenilo dopušta li to donošenje zaključaka o identitetu ili pripadnosti počinitelja. Ako nije bilo dovoljno dokumentirane prisutnosti vojske na nekom području, Raspravno vijeće je svoju ocjenu incidenta zaključivalo izjavom: "Isto tako, Raspravnom vijeću nisu predloženi dovoljni dokazi o tome koje su oružane snage eventualno bile prisutne u [...] ili u blizini [...] u to vrijeme." U nekim je slučajevima Raspravno vijeće dobilo samo nejasne, općenite ili nedovoljne dokaze koji su navodne počinitelje povezivali s nekim oružanim snagama. U takvim su se okolnostima razmatranja Raspravnog vijeća izražavala rečenicom: "Raspravnom vijeću nisu predloženi drugi pouzdani dokazi o tome kojim oružanim snagama su navodni počinitelji eventualno pripadali". Pritom je

¹³¹ V. zaključci u poglavlju 4.

¹³² V. poglavlje 4.1.15 u vezi s Uzdojcem.

raspravno vijeće pojedinačno razmatralo je li dokumentirana prisutnost trupa bila vremenski i geografski dovoljno blizu nekim događajima da se izvuku odgovarajući zaključci.

65. Raspravno vijeće je u svojim činjeničnim zaključcima koristilo formulaciju “pripadnici hrvatskih vojnih snaga ili Specijalne policije”. Ta formulacija uključuje snage HVO-a, a isključuje paravojne snage i civile u uniformi. Dokazi o civilima u uniformi, o masovnoj demobilizaciji, o “lokalnim ratnicima”, o pripadnicima službenih oružanih snaga koji su već u prvoj polovici kolovoza 1995. poslani na dopust, te nedostatak dokaza o organiziranim paravojnim grupama koje su djelovale na području na koje se odnosi Optužnica zahtijevali su da Raspravno vijeće podrobno ispita jesu li osobe u vojnim uniformama zaista bile (aktivni) pripadnici službenih oružanih snaga.¹³³ Prilikom ocjene jesu li osobe bile pripadnici hrvatskih oružanih snaga ili specijalne policije Raspravno vijeće je, između ostalog, razmatralo broj prisutnih osoba, njihovu odjeću, posjedovanje određenog oružja i/ili vozila,¹³⁴ određene postupke - “češljanje” područja, traženje muškaraca, obilazak od kuće do kuće i zatvaranje ljudi - te postojanje hijerarhije ili određene strukture o kojoj su svjedočile neke osobe koje su radile kao stražari ili osobe koje su primale upute od drugih. Raspravno vijeće napominje da zbog dokaza o mnoštvu streljačkog naoružanja na području na koje se odnosi Optužnica, posjedovanje tog naoružanja nije samo po sebi smatralo pokazateljem pripadnosti vojsci ili policiji. Isto tako, dokazi su ukazivali na to da korištenje civilnih vozila ne može samo po sebi opravdati zaključak da oni koji su ih koristili nisu bili pripadnici vojske ili policije.¹³⁵ Raspravno vijeće razmotrilo je od slučaja do slučaja moguće pokazatelje koji govore protiv zaključka da su počinitelji pripadali službenim oružanim snagama.

66. U dokazima se počinitelji često kvalificiraju kao “vojnici HV-a” ili “hrvatski vojnici”. Raspravno vijeće posebno je obratilo pažnju na činjeničnu osnovu za svaku takvu kvalifikaciju. Vijeće je smatralo da ta kvalifikacija često predstavlja zbir činjeničnih opažanja i zaključaka. Svjedok može prenijeti svoja činjenična opažanja tako što izrijeком upućuje na, primjerice, “vojnike HV-a” ili tvrdi da je na odori vidio slova “HV”. Međutim, kvalifikacija nekih osoba kao pripadnika “HV-a” može biti i

¹³³ V. Berikoffov iskaz u vezi sa selom Cetina (poglavlje 4.2.1), dokazni predmet P1200, ili Haydenov iskaz o civilima u odorama (P986 i P987).

¹³⁴ Posebno vozila s registracijskim oznakama HV ili VP, vojni kamioni ili tenkovi.

¹³⁵ V. npr. T. 19452, 19459, 19544, 19548.

posljedica interpretacije bez valjanog temelja u opažanju činjenica.¹³⁶ Raspravno vijeće oprezno je pristupilo svim kvalifikacijama koje su dale žrtve, svjedoci ili drugi promatrači kad za svoje kvalifikacije nisu izrijekom dali činjeničnu osnovu. Takav oprezan pristup opravdali su i dokazi, temeljem kojih je utvrđeno da su u više navrata neke kvalifikacije dane bez ikakve činjenične osnove ili samo na temelju neodređene činjenične osnove.¹³⁷ Raspravno vijeće napominje da takve kvalifikacije ne moraju nužno biti netočne, ali je smatralo da s njima treba postupati iznimno oprezno ako ih nije moguće provjeriti. U tom smislu Raspravno vijeće napominje da na temelju dokaza nije u dovoljnoj mjeri utvrđeno da su međunarodni vojni promatrači uvijek bili adekvatno obučeni za prepoznavanje i raspoznavanje raznih uniformi u Krajini.¹³⁸ Kad je žrtva, svjedok ili drugi promatrač svjedočio o “vojnima HV-a”, “hrvatskim vojnicima” ili dao sličnu općenitu kvalifikaciju, Raspravno vijeće je bilo uvjeren da se ta kvalifikacija temeljila barem na činjeničnom opažanju da je riječ o osobi koja je nosila uniformu vojnog tipa.¹³⁹ U nedostatku pokazatelja o činjeničnoj osnovi za određenu opću kvalifikaciju, Raspravno vijeće se nije oslanjalo na tu kvalifikaciju bez dodatne potkrepe. Međutim, ako je svjedočenjem potvrđeno specijalizirano znanje potrebno za prepoznavanje i razlikovanje različitih jedinica, Raspravno vijeće nije nužno tražilo dokaze o dodatnom činjeničnom temelju za danu kvalifikaciju.

67. Kad su žrtve, svjedoci ili drugi promatrači iznijeli kvalifikaciju s velikim stupnjem konkretnosti (npr. identifikacijom jedinice navodnih počinitelja), Raspravno vijeće bi zaključilo da se takvo preciziranje moralo temeljiti na onome što je osoba opazila, ili da je osoba koja je kvalifikaciju iznijela posjedovala potrebno specijalizirano znanje. Raspravno vijeće se stoga oslanjalo na takve kvalifikacije.

68. Što se tiče ocjene dokaza u vezi s točkom 4 Optužnice, Raspravno vijeće je imalo na umu činjenicu da su predmeti odneseni 1995. godine mogli biti ukradeni od Hrvata protjeranih 1991., te da njihovi vlasnici stoga možda nisu bili Srbi iz Krajine. Međutim, predočeni dokazi nisu to alternativno objašnjenje učinili dovoljno

¹³⁶ Usp. Završni raspravni podnesak Gotovinine obrane, par. 493, 495.

¹³⁷ Usp. rezoniranje svjedoka 69 prilikom donošenja zaključka o “hrvatskim vojnicima” u poglavlju 4.2.9 ili Berikoffove prvobitne reference na “Specijalnu policiju” (v. dokazni predmet D735, str. 2 i T. 7590, 7835, 7838).

¹³⁸ V. npr. T. 2543, 3370-3371, 4717-4718, 4720, 5440, 8201-8202, 9734-9735.

¹³⁹ Raspravno vijeće slično je rezoniralo i prilikom kvalifikacije “policajaca”.

uvjerljivim,¹⁴⁰ pa je Raspravno vijeće izvan razumne sumnje zaključilo da su predmeti u načelu bili vlasništvo osoba u čijim kućama su se nalazili.

3. Optuženici

3.1 Ante Gotovina i Zbornom područje Split

3.1.1 Položaj Ante Gotovine u Zbornom području Split

69. Prema navodima u Optužnici, Ante Gotovina je tijekom razdoblja na koje se odnosi Optužnica bio zapovjednik ZP-a Split i glavni zapovjednik operacije Oluja u južnom dijelu područja Krajine, te je imao efektivnu kontrolu nad snagama HV-a pridodanim ZP-u Split i ostalim snagama stavljenim pod njegovo zapovjedništvo.¹⁴¹ Raspravno vijeće će najprije razmotriti strukturu Glavnog stožera HV-a i interne propise oružanih snaga Hrvatske, Gotovinin položaj i strukturu ZP-a Split, ustrojstvo i brojno stanje ZP-a Split i zonu odgovornosti ZP-a Split, te reorganizaciju i demobilizaciju unutar ZP-a Split poslije operacije Oluja.

70. Raspravno vijeće prvo će se baviti strukturom Glavnog stožera HV-a i internim propisima oružanih snaga Hrvatske. Odluka o osnovama ustrojstva Ministarstva obrane je predsjednička uredba koja je stupila na snagu 13. studenoga 1991. i kojom je propisano osnovno ustrojstvo Ministarstva obrane, uključujući i Glavni stožer HV-a.¹⁴² Sukladno toj uredbi, u sklopu Ureda predsjednika bio je Vojni kabinet, čiji je načelnik bio odgovoran za vezu između predsjednika, kao vrhovnog zapovjednika oružanih snaga, i Ministarstva obrane, Glavnog stožera, glavnih zapovjedništava oružanih snaga i drugih državnih tijela koja se bave vojnim pitanjima.¹⁴³ Na čelu Glavnog stožera bio je načelnik Glavnog stožera koji je bio odgovoran izravno ministru obrane, osim u pogledu pitanja vrhovnog zapovijedanja, ustrojstva, strategijsko-operativnih planova i uporabe oružanih snaga u miru i ratu, u vezi s kojima je odgovarao izravno Predsjedniku. Načelnik Glavnog stožera bio je nadređen zapovjedništvima Hrvatske vojske u djelokrugu ovlasti koje mu je povjerio Predsjednik. Zapovjednici glavnih sastava Kopnene vojske, Ratnog zrakoplovstva i protuzračne obrane, te Domobranstva bili su neposredno podređeni Predsjedniku, ministru obrane i načelniku Glavnog stožera

¹⁴⁰ Za opći prikaz ovog scenarija, v. D1842 (Joško Morić, razgovor sa svjedokom, 17. siječnja 2004.), str. 185-187, 206-208; Joško Morić, T. 25613-25614, 25646, 25670-25671, 25692-25693, 25708-25709, 25927.

¹⁴¹ Optužnica, par. 3-4, Dodatak A. V. također par. 1-2.

¹⁴² P2639 (Odluka o osnovama ustrojstva Ministarstva obrane, 13. studenog 1991.), str. 1, 4-5, par. XXII.

u okviru svojeg djelokruga.¹⁴⁴ Uredba je predviđala osnivanje drugih uprava i organizacijskih jedinica za ratne potrebe i u izvanrednim prilikama.¹⁴⁵

71. Prema Službovniku oružanih snaga Hrvatske na snazi 1995. godine, oružane snage Hrvatske, tj. Hrvatska vojska, sastojale su se od Zbora narodne garde i Domobranstva.¹⁴⁶ Vještak Theunens u svojem izvještaju kaže da je Zbor narodne garde postojao prije osnivanja Hrvatske vojske, odnosno da ga je zamjenila Hrvatska vojska.¹⁴⁷ U Službovniku oružanih snaga Hrvatske nadalje stoji da osoblje oružanih snaga pripada stalnom sastavu, koji čine vojnici, kadeti, djelatne vojne osobe (gardisti, djelatni dočasnici i djelatni časnici) i građanske osobe, ili pričuvnom sastavu, koji čine pričuvni vojnici, pričuvni dočasnici i pričuvni časnici.¹⁴⁸ Pripadnici oružanih snaga dužni su, među ostalim, nositi uniformu, propisana obilježja oružanih snaga i vojnu iskaznicu.¹⁴⁹ Zapovjednici su odgovorni za, među ostalim, vojnu stegu i poštovanje odredbi međunarodnog ratnog prava.¹⁵⁰ Zapovjednici su odgovorni za pozivanje na odgovornost pripadnika oružanih snaga koji ne djeluju u skladu s ponašanjem propisanim za vojne osobe.¹⁵¹ Pripadnici oružanih snaga dužni su zapovijedi nadređene vojne osobe izvršavati bez pogovora, točno i na vrijeme, a u protivnom se pozivaju na odgovornost.¹⁵² Međutim, vojne osobe nisu dužne izvršavati protupravne zapovijedi, nego su dužne o takvoj zapovijedi izvijestiti osobu koja je nadređena zapovjedniku i odbiti izvršenje zapovijedi.¹⁵³

72. Raspravno vijeće sada će razmotriti Gotovinin položaj i strukturu ZP-a Split. **Marko Rajčić**, načelnik topništva ZP-a Split u razdoblju od travnja 1993. do lipnja 1996. godine,¹⁵⁴ u svom je svjedočenju izjavio da je, po hrvatskom zakonu, najviši operativni zapovjednik u operaciji Oluja, kao vrhovni zapovjednik oružanih snaga, bio predsjednik države.¹⁵⁵ Gotovina je bio operativni zapovjednik tijekom operacije Oluja, a u istom svojstvu je poslije djelovao i tijekom operacija Maestral i Južni potez, kada je

¹⁴³ P2639 (Odluka o osnovama ustrojstva Ministarstva obrane, 13. studenog 1991.), par. III.

¹⁴⁴ P2639 (Odluka o osnovama ustrojstva Ministarstva obrane, 13. studenog 1991.), par. XII.

¹⁴⁵ P2639 (Odluka o osnovama ustrojstva Ministarstva obrane, 13. studenog 1991.), par. XVII.

¹⁴⁶ Ljiljana Botteri, T. 10926; D32 (Službovnik Oružanih snaga RH, 20. svibnja 1992.), str. 5 (točka 1).

¹⁴⁷ P1113 (Izvještaj vještaka Reynauda Theunensa, prosinac 2007.), str. 18, 43, 52.

¹⁴⁸ D32 (Službovnik Oružanih snaga RH, 20. svibnja 1992.), str. 5 (točka 2).

¹⁴⁹ D32 (Službovnik Oružanih snaga RH, 20. svibnja 1992.), str. 5 (točka 3).

¹⁵⁰ D32 (Službovnik Oružanih snaga RH, 20. svibnja 1992.), str. 5-6 (točka 4).

¹⁵¹ D32 (Službovnik Oružanih snaga RH, 20. svibnja 1992.), str. 7 (točka 10).

¹⁵² D32 (Službovnik Oružanih snaga RH, 20. svibnja 1992.), str. 9 (točke 25 i 31).

¹⁵³ D32 (Službovnik Oružanih snaga RH, 20. svibnja 1992.), str. 9 (točka 26).

¹⁵⁴ D1425 (Marko Rajčić, izjava svjedoka, 13. veljače 2009.), par. 1; Marko Rajčić, T. 16236, 16275; P2323 (Službena zabilješka VP o obavijesnom razgovoru s Rajčićem, 11. srpnja 2008.), str. 1.

zapovijedao HV-om i elementima HVO-a združenim sa snagama HV-a poslije izmještanja u Bosnu i Hercegovinu.¹⁵⁶ Prema Rajčićevom svjedočenju, Gotovina je uživao velik ugled među časnicima i vojnicima HV-a.¹⁵⁷ Gotovinin neposredno nadređeni bio je general Červenko, načelnik Glavnog stožera.¹⁵⁸ Specijalne jedinice policije MUP-a, pod Markačevim zapovjedništvom, djelovale su i u ZP-u Gospić i u ZP-u Split.¹⁵⁹

73. Što se tiče ZP-a Split, **Ljiljana Botteri**, pomoćnica zapovjednika za pravne poslove ZP-a Split tijekom i nakon operacije Oluja,¹⁶⁰ u svojem je svjedočenju izjavila da je u jednom trenutku pred kraj 1992. general Ante Gotovina preuzeo zapovjedništvo nad tadašnjom Operativnom zonom Split, koja je poslije 1993. godine, postala ZP Split.¹⁶¹ Prema saznanjima Ljiljane Botteri, tijekom operacije Oluja i neposredno poslije nje nije bilo nikakva prenošenja ovlasti s Gotovine na neki drugi vojni organ.¹⁶² Botteri je navela sastav Gotovininog zapovjednog stožera u kojem je načelnik bio Rahim Ademi.¹⁶³ Pomoćnici načelnika stožera bili su, među ostalima: Joško Bonacin (obavještajni poslovi), Rajčić (topništvo) i Jure Šundov (domobranske postrojbe).¹⁶⁴ Prema svjedočenju Ljiljane Botteri, u zapovjedništvu ZP-a Split uobičajena praksa je bila da članovi zapovjednog stožera ili pomoćnici načelnika stožera, svaki u svojem stručnom djelokrugu, pišu zapovijedi koje bi Gotovina potom pregledao i potpisao.¹⁶⁵ Ljiljana Botteri je također izjavila da su u nekim prilikama i drugi pojedinci po potrebi mogli biti ovlaštteni za potpisivanje u zamjenu za Gotovinu.¹⁶⁶

74. Ljiljana Botteri je izjavila da je ZP Split činila 4. gardijska brigada, premda je tijekom operacije Oluja pod zapovjedništvo ZP-a Split stavljeno više dodatnih vojnih

¹⁵⁵ Marko Rajčić, T. 16454-16455.

¹⁵⁶ Marko Rajčić, T. 16560-16561; D1429 (Protokol o sastanku održanom 25. rujna 1999.).

¹⁵⁷ Marko Rajčić, T. 16454.

¹⁵⁸ Marko Rajčić, T. 16564.

¹⁵⁹ Marko Rajčić, T. 16563-16564.

¹⁶⁰ P1005 (Ljiljana Botteri, izjava svjedoka, 20. siječnja 2004.), par. 11, 30-31; P1006 (Ljiljana Botteri, izjava svjedoka, 8. studenog 2007.), par. 15; P1017 (Izveštje o stegovnim mjerama i kaznama za treće tromjesečje 1995., s potpisom Ljiljane Botteri), str. 1.

¹⁶¹ P1005 (Ljiljana Botteri, izjava svjedoka, 20. siječnja 2004.), par. 15, 28, 46.

¹⁶² P1005 (Ljiljana Botteri, izjava svjedoka, 20. siječnja 2004.), par. 46; P1006 (Ljiljana Botteri, izjava svjedoka, 8. studenog 2007.), par. 23.

¹⁶³ P1005 (Ljiljana Botteri, izjava svjedoka, 20. siječnja 2004.), par. 29, 46.

¹⁶⁴ P1005 (Ljiljana Botteri, izjava svjedoka, 20. siječnja 2004.), par. 29.

¹⁶⁵ Ljiljana Botteri, T. 10931.

¹⁶⁶ Ljiljana Botteri, T. 10931-10932.

postrojbi.¹⁶⁷ Prema svjedočenju Ljiljane Botteri, jedinice stavljene pod zapovjedništvo ZP-a Split, a koje izvorno nisu bile u njegovom organskom sastavu, bile su, među ostalima, 1. hrvatski gardijski zdrug (HGZ) odnosno 144. gardijska brigada, 2. bojna 9. gardijske brigade, 81. gardijska bojna i 7. gardijska brigada.¹⁶⁸ Prema svjedočenju Ljiljane Botteri, iako su se granice ZP-a Split mijenjale nekoliko puta, u jednom trenutku njegova granica bio je Velebit.¹⁶⁹ Botteri je također izjavila da je zapovjedništvo ZP-a Split imalo sjedište u Splitu, u Lori, a da je godinu ili dvije prije operacije Oluja u Zadru uspostavljeno istaknuto zapovjedno mjesto.¹⁷⁰

75. Tužiteljstvo je Raspravnom vijeću predočilo i relevantne dokaze pribavljene putem razgovora s Čermakom, koji je poslije operacije Oluja bio u Kninu. U razgovoru koji je s njim obavilo tužiteljstvo, Čermak je također izjavio da je Gotovina kao zapovjednik ZP-a Split zapovijedao svim vojnim postrojbama u ZP-u Split, uključujući domobransku pukovnicu i vojnu policiju.¹⁷¹ Čermak je izjavio i to da je Gotovina bio glavni zapovjednik operacije Oluja, što je uključivalo zapovijedanje 4. i 7. brigadom, za koje nazive Raspravno vijeće podrazumijeva da se odnose na 4. i 7. gardijsku brigadu.¹⁷² Prema Čermakovom svjedočenju, Gotovina je imao čin general-pukovnika.¹⁷³ Prema Čermakovim riječima, od dolaska u Knin pa sve do odlaska iz njega, zapovjedništvo Ante Gotovine, odnosno vojno zapovjedništvo operativne zone, bilo je u zgradi odmah pored Čermakovog ureda.¹⁷⁴ Međutim, Čermak je izjavio da

¹⁶⁷ P1005 (Ljiljana Botteri, izjava svjedoka, 20. siječnja 2004.), par. 45; D878 (Ljiljana Botteri, izjava svjedoka, 24. listopada 2008.), par. 19; Ljiljana Botteri, T. 10952; D880 (Zapovijed generala Janka Bobetka o operativnom prepotčinjavanju 7. gardijske brigade ZP-u Split, 3. srpnja 1995.).

¹⁶⁸ D878 (Ljiljana Botteri, izjava svjedoka, 24. listopada 2008.), par. 19; Ljiljana Botteri, T. 10952; D880 (Zapovijed generala Janka Bobetka o operativnom prepotčinjavanju 7. gardijske brigade ZP-u Split, 3. srpnja 1995.).

¹⁶⁹ P1005 (Ljiljana Botteri, izjava svjedoka, 20. siječnja 2004.), par. 28.

¹⁷⁰ P1005 (Ljiljana Botteri, izjava svjedoka, 20. siječnja 2004.), par. 29.

¹⁷¹ P2525 (Razgovor s Ivanom Čermakom u svojstvu osumnjičenika, 13. ožujka 2001.), str. 50, 118-119; P2526 (Razgovor s Ivanom Čermakom u svojstvu osumnjičenika, 17. ožujka 1998.), str. 16-17, 28-29, 31, 104; P2532 (Razgovor s Ivanom Čermakom u svojstvu optuženika, 7. lipnja 2004.), str. 6, 23, 54-55. V. također D1706 (Petar Pašić, izjava svjedoka, 3. ožujka 2002.), str. 6.

¹⁷² P2525 (Razgovor s Ivanom Čermakom u svojstvu osumnjičenika, 13. ožujka 2001.), str. 115, 118; P2526 (Razgovor s Ivanom Čermakom u svojstvu osumnjičenika, 17. ožujka 1998.), str. 27-28, 31-33; P2532 (Razgovor s Ivanom Čermakom u svojstvu optuženika, 7. lipnja 2004.), str. 7; P2707 (Dopunski dijelovi razgovora s Ivanom Čermakom u svojstvu osumnjičenika, 17. ožujka 1998.), str. 7, 9-10.

¹⁷³ P2525 (Razgovor s Ivanom Čermakom u svojstvu osumnjičenika, 13. ožujka 2001.), str. 126.

¹⁷⁴ P2525 (Razgovor s Ivanom Čermakom u svojstvu osumnjičenika, 13. ožujka 2001.), str. 40, 109-110, 125; P2526 (Razgovor s Ivanom Čermakom u svojstvu osumnjičenika, 17. ožujka 1998.), str. 14, 27-29, 31, 64; P2532 (Razgovor s Ivanom Čermakom u svojstvu optuženika, 7. lipnja 2004.), str. 16, 18. V. također D1706 (Petar Pašić, izjava svjedoka, 3. ožujka 2002.), str. 5-6; Petar Pašić, T. 22781.

Gotovina nije uvijek bio u svojem uredu.¹⁷⁵ Prema Čermakovim riječima, Gotovino zapovjedništvo bilo je ujedno i baza 4. i 7. brigade koje su poslije operacije Oluja stacionirane u vojarnu na periferiji Knina.¹⁷⁶ Čermak je izjavio da su te brigade već bile u Kninu kada je on došao.¹⁷⁷ Čermak je izjavio da je zapovjednik 7. brigade (Pume) bio general Ivan Korade, s kojim se jedan ili dva puta susreo na kninskoj tvrđavi.¹⁷⁸ Nadalje, izjavio je da je zapovjednik 4. brigade bio general Damir Krstičević.¹⁷⁹ Rekao je i to da je Krstičević imao ured u Kninu i da se s njim susreo jedan ili dva puta.¹⁸⁰ Izjavio je, ali ne s potpunom sigurnošću, da su, kada je on otišao iz Knina, dijelovi 7. brigade još bili ondje.¹⁸¹ Također je izjavio da je 4. brigada još bila u Kninu kada je on otišao.¹⁸² Čermak je izjavio da je zapovjednik Operativne zone Gospić, koja se nalazila na području Ličko-senjske županije, bio general Norac.¹⁸³

76. Raspravno vijeće će sada razmotriti ustrojstvo i brojno stanje ZP-a Split prije, tijekom i nakon operacije Oluja. Dana 28. lipnja odnosno 5. srpnja 1995. godine, Marko Bilić, pomoćnik načelnika stožera, izvijestio je Gotovinu da je brojno stanje postrojbi ZP-a Split bilo 23.562 na dan prvog, odnosno 23.847 ljudi na dan drugog izvješća, što je uključivalo ljudstvo brigada HV-a, topničke postrojbe i logističko osoblje. U tim izvješćima su popisane postrojbe ZP-a Split, među njima i 72. bojna VP, ali nije navedena 7. gardijska brigada.¹⁸⁴

¹⁷⁵ P2525 (Razgovor s Ivanom Čermakom u svojstvu osumnjičenika, 13. ožujka 2001.), str. 125; P2526 (Razgovor s Ivanom Čermakom u svojstvu osumnjičenika, 17. ožujka 1998.), str. 102-103; P2532 (Razgovor s Ivanom Čermakom u svojstvu optuženika, 7. lipnja 2004.), str. 15, 17, 27-28, 55.

¹⁷⁶ P2525 (Razgovor s Ivanom Čermakom u svojstvu osumnjičenika, 13. ožujka 2001.), str. 40, 44; P2526 (Razgovor s Ivanom Čermakom u svojstvu osumnjičenika, 17. ožujka 1998.), str. 32, 35-37, 47, 103; P2707 (Dopunski dijelovi razgovora s Ivanom Čermakom u svojstvu osumnjičenika, 17. ožujka 1998.), str. 11; D37 (Razgovor s Ivanom Čermakom objavljen u *Slobodnoj Dalmaciji*, 10. kolovoza 1995.), str. 1; D38 (Razgovor s Ivanom Čermakom objavljen u *Večernjem listu*, 11. kolovoza 1995.), str. 2-3.

¹⁷⁷ P2525 (Razgovor s Ivanom Čermakom u svojstvu osumnjičenika, 13. ožujka 2001.), str. 40.

¹⁷⁸ P2525 (Razgovor s Ivanom Čermakom u svojstvu osumnjičenika, 13. ožujka 2001.), str. 126; P2526 (Razgovor s Ivanom Čermakom u svojstvu osumnjičenika, 17. ožujka 1998.), str. 34-36; P2707 (Dopunski dijelovi razgovora s Ivanom Čermakom u svojstvu osumnjičenika, 17. ožujka 1998.), str. 10-11. V. također D1706 (Petar Pašić, izjava svjedoka, 3. ožujka 2002.), str. 6.

¹⁷⁹ P2525 (Razgovor s Ivanom Čermakom u svojstvu osumnjičenika, 13. ožujka 2001.), str. 126; P2526 (Razgovor s Ivanom Čermakom u svojstvu osumnjičenika, 17. ožujka 1998.), str. 37; P2707 (Dopunski dijelovi razgovora s Ivanom Čermakom u svojstvu osumnjičenika, 17. ožujka 1998.), str. 10, 12. V. također D1706 (Petar Pašić, izjava svjedoka, 3. ožujka 2002.), str. 6.

¹⁸⁰ P2526 (Razgovor s Ivanom Čermakom u svojstvu osumnjičenika, 17. ožujka 1998.), str. 38.

¹⁸¹ P2526 (Razgovor s Ivanom Čermakom u svojstvu osumnjičenika, 17. ožujka 1998.), str. 36-37, 103; P2707 (Dopunski dijelovi razgovora s Ivanom Čermakom u svojstvu osumnjičenika, 17. ožujka 1998.), str. 11-12.

¹⁸² P2526 (Razgovor s Ivanom Čermakom u svojstvu osumnjičenika, 17. ožujka 1998.), str. 37, 103.

¹⁸³ P2526 (Razgovor s Ivanom Čermakom u svojstvu osumnjičenika, 17. ožujka 1998.), str. 33.

¹⁸⁴ P1209 (Izvješće Marka Bilića o brojnom stanju postrojbi ZP-a Split, pripremljeno za Antu Gotovinu, 5. srpnja 1995.); D992 (Izvješće Marka Bilića o brojnom stanju postrojbi ZP-a Split, podneseno Anti Gotovini, 28. lipnja 1995.).

77. Prema jednom nedatiranom pregledu snaga ZP-a Split za operaciju Oluja, ZP Split je imao 32.884 vojnika u operativnim postrojbama, 1.341 vojnika u postrojbama topničke potpore te još 4.254 vojnika u postrojbama osiguranja borbenog djelovanja, logističke potpore i protuoklopne potpore.¹⁸⁵ Dana 16. rujna 1995. godine, u svojoj Raščlambi provedene operacije "Oluja", Gotovina piše Červenku da je tijekom operacije Oluja ZP Split imao 30.000 ljudi, od kojih je 10.000 bilo novomobiliziranih.¹⁸⁶ ZP Split je uključivao sljedeće operativne postrojbe: 4. gardijsku brigadu; 7. gardijsku brigadu; 2. bojnu 9. gardijske brigade; 81. gardijsku bojnu; 112., 113., 141. i 144. brigadu; te 6., 7., 15., 126., 134. i 142. domobransku pukovnicu.¹⁸⁷ Četvrta gardijska brigada imala je gotove snage od 1.969 vojnika, a 7. gardijska brigada 1.880 vojnika.¹⁸⁸

78. Dana 2. kolovoza 1995. godine, Gotovina je svojom Zapovijedi za napadnu operaciju formirao OG Sjever i odredio njezin sastav, odnosno, kao glavne snage 4. i 7. gardijsku brigadu, a kao pomoćne snage 2. i 3. gardijsku brigadu HVO-a, te snage ZP-a Tomislavgrad, dok se kao ostale snage navode 81. gardijska bojna i 1. hrvatski gardijski zdrug (HGZ).¹⁸⁹ Prema istoj Gotovinoj zapovijedi, u sastav OG Sinj ušle su 126. domobranska pukovnica, 144. brigada i 6. domobranska pukovnica.¹⁹⁰ U sastav OG Šibenik rasporedio je 15. i 142. domobransku pukovnicu te 113. pješačku brigadu.¹⁹¹ U sastav OG Zadar ušle su 2. bojna 9. gardijske brigade, 112. brigada, te 7. i 134. domobranska pukovnica.¹⁹² Vođenje i zapovijedanje svim snagama u zoni napadne operacije povjereno je Zapovjedništvu ZP-a Split. Istaknutom zapovjednom mjestu Zadar povjereno je izravno vođenje snaga OG Zadar i OG Šibenik, a istaknuto zapovjedno mjesto Sajković trebalo je neposredno voditi snage OG Sinj i OG Sjever.¹⁹³ Zapovjednikom svih postrojbi OG Sjever Gotovina je imenovao načelnika stožera ZP-a Split Rahima Ademija, zapovjednikom postrojbi OG Šibenik Brunu Vukića, a

¹⁸⁵ P1266 (Pregled snaga ZP-a Split za operaciju Oluja), str. 1. Dokazni predmet sadrži i druge detaljne podatke po postrojbama.

¹⁸⁶ P2585 (Ante Gotovina, Raščlamba provedene operacije "Oluja", 16. rujna 1995.), str. 1-2, 6.

¹⁸⁷ P1266 (Pregled snaga ZP-a Split za operaciju Oluja), str. 1; P2585 (Ante Gotovina, Raščlamba provedene operacije "Oluja", 16. rujna 1995.), str. 6-7.

¹⁸⁸ P1266 (Pregled snaga ZP-a Split za operaciju Oluja), str. 1.

¹⁸⁹ P1125 (Zapovijed Ante Gotovine za napadnu operaciju, 2. kolovoza 1995.), str. 6-7.

¹⁹⁰ P1125 (Zapovijed Ante Gotovine za napadnu operaciju, 2. kolovoza 1995.), str. 9.

¹⁹¹ P1125 (Zapovijed Ante Gotovine za napadnu operaciju, 2. kolovoza 1995.), str. 10.

¹⁹² P1125 (Zapovijed Ante Gotovine za napadnu operaciju, 2. kolovoza 1995.), str. 12. V. također P1192 (Gotovino izvješće s analizom akcije Kozjak-95, 20. kolovoza 1995.), str. 2.

¹⁹³ P1125 (Zapovijed Ante Gotovine za napadnu operaciju, 2. kolovoza 1995.), str. 6.

zapovjednikom postrojbi OG Zadar Mladena Fuzula.¹⁹⁴ Nadalje, Gotovina je naredio da se redovna dnevna izvješća dostavljaju svakih šest sati, počevši sa stanjem u 06:00 sati. Po potrebi imala su se dostavljati izvanredna izvješća.¹⁹⁵

79. U zapovijedima od 2. kolovoza 1995., Gotovina i Rajčić su zapovjedili formiranje TRS-1, TRS-2 i TS-3 u OG Sjever, te TS-4 u OG Šibenik i TS-5 u OG Zadar.¹⁹⁶ U svrhu osiguravanja topničke potpore, Gotovina je zapovjedio i formiranje topničkih grupa u postrojbama koje izvode bojna djelovanja, od vlastitih topničkih sredstava postrojbe. Te topničke grupe trebale su djelovati na težištu zadaće svoje postrojbe.¹⁹⁷ Gotovina je zapovjedio da se topništvo opskrbi streljivom na početnim položajima, a da se daljnja opskrba provodi prema utrošku, u okviru odobrenih količina.¹⁹⁸ **Rajčić** je iznio više pojedinosti o ustrojstvu ZP-a Split, osobito o njegovim topničkim postrojbama. Rajčić je u svom svjedočenju rekao da je Zborno područje bilo prva razina zapovijedanja, dok su operativne grupe bile druga razina, budući da su bile izravno podređene zapovjedništvu Zbornog područja.¹⁹⁹ Topništvo je bilo podijeljeno u pet grupa jer ZP Split nije imao dovoljno topničkih sredstava za ukupne potrebe operacije Oluja.²⁰⁰ Zadaća topničkih grupa bila je pružanje topničke potpore pješačkim brigadama i domobranskim pukovnijama, vatrenim djelovanjem po ciljevima u rasporedu neprijateljskih brigada i bojnih grupa, kao i vatrenim djelovanjem po vojnim ciljevima, poput ciljeva u Kninu i u operativnoj dubini neprijateljske obrane.²⁰¹ Topničke i topničko-raketne grupe bile su u rasporedu operativnih grupa, ali im nisu bile pridodane u sastav, u skladu s centralizirano-decentraliziranim modelom

¹⁹⁴ P1125 (Zapovijed Ante Gotovine za napadnu operaciju, 2. kolovoza 1995.), str. 7, 11-12. V. također D793 (Zapovijed Ante Gotovine kojom se brigadir Rahim Ademi raspoređuje na dužnost zapovjednika OG Sjever, 3. kolovoza 1995.).

¹⁹⁵ P1125 (Zapovijed Ante Gotovine za napadnu operaciju, 2. kolovoza 1995.), str. 19.

¹⁹⁶ P1125 (Zapovijed Ante Gotovine za napadnu operaciju, 2. kolovoza 1995.), str. 14; D970 (Zapovijed Marka Rajčića za napad – Prilog za topništvo, 2. kolovoza 1995.), str. 1. V. također Marko Rajčić, T. 16425; D1425 (Marko Rajčić, izjava svjedoka, 13. veljače 2009.), par. 33; P1192 (Gotovinino izvješće s analizom akcije Kozjak-95, 20. kolovoza 1995.), str. 3; P2323 (Službena zabilješka VP o obavijesnom razgovoru s Rajčićem, 11. srpnja 2008.), str. 2; P2336 (Analiza djelovanja postrojbi ZP-a Split u razdoblju od 4. do 9. kolovoza 1995. koju je sastavio Marko Rajčić, 17. listopada 2008.), str. 6-7; P2340 (Rekonstrukcija djelovanja topništva ZP-a Split u razdoblju od 4. do 9. kolovoza 1995. koju je sastavio Marko Rajčić, 28. studenog 2008.), str. 7; P2350 (Prva verzija zapovijedi za napadnu operaciju, s potpisom Ante Gotovine kao zapovjednika, 1. kolovoza 1995.), str. 15-16.

¹⁹⁷ P1125 (Zapovijed Ante Gotovine za napadnu operaciju, 2. kolovoza 1995.), str. 14.

¹⁹⁸ P1125 (Zapovijed Ante Gotovine za napadnu operaciju, 2. kolovoza 1995.), str. 17.

¹⁹⁹ Marko Rajčić, T. 16402-16403.

²⁰⁰ D1425 (Marko Rajčić, izjava svjedoka, 13. veljače 2009.), par. 34-35.

²⁰¹ D1425 (Marko Rajčić, izjava svjedoka, 13. veljače 2009.), par. 35-40, 42, 62; Marko Rajčić, T. 16341; P2336 (Analiza djelovanja postrojbi ZP-a Split u razdoblju od 4. do 9. kolovoza 1995. koju je sastavio Marko Rajčić, 17. listopada 2008.), str. 7.

zapovijedanja.²⁰² Za vatreno djelovanje po strategijskim ciljevima i ciljevima u operativnoj dubini, poput ciljeva u Kninu, topničke grupe bile su pod zapovjedništvom zapovjednika ZP-a Split, Gotovine, koji je zapovijedi izdavao preko Rajčića.²⁰³ Kad se vatreno djelovalo po ciljevima na bližoj taktičkoj razini odnosno po ciljevima unutar položajā neprijateljskih brigada, o ciljevima je odlučivao zapovjednik postrojbe kojoj je dotična topnička grupa davala potporu ili zapovjednik odgovarajuće operativne grupe.²⁰⁴ Ti zapovjednici mogli su zatražiti i usmjeravati paljbu na osnovi svojih planova i popisa ciljeva.²⁰⁵ Ako bi bili otkriveni novi ciljevi na taktičkoj razini, o tome bi se obavijestila postrojba koja je bila u mogućnosti djelovati na te nove ciljeve i neutralizirati ih.²⁰⁶ Ako se koji zapovjednik niže razine našao u situaciji da zatraži topničku potporu, stupio bi u vezu s nadređenim zapovjedništvom na svojem smjeru napada. Kad bi zahtjev za potporu dospio do Rajčića, on bi zvaio zapovjednika topničke grupe kojoj bi dao zadaću za pružanje potpore postrojbi koja ju je zatražila.²⁰⁷ Prema Rajčićevom svjedočenju, takvim načinom zajedničkog korištenja resursa osiguravalo se da ZP Split uvijek ima potpunu kontrolu i stalni nadzor nad paljbom po ciljevima u dubini kako bi se moglo odmah reagirati i po potrebi zaustaviti neracionalno djelovanje ili paljbu.²⁰⁸ HV je planirao da se oko 75% topništva HV-a usredotoči na vatreno djelovanje po prednjem odbrambenom rasporedu neprijatelja, po taktičkoj dubini. Preostalih 25% je, prema planovima HV-a, valjalo koristiti za otvaranje paljbe po operativnoj dubini, za djelovanje po strateškim ciljevima.²⁰⁹ Zapovjednik svake topničke grupe bio je dužan pripremiti pismeno izvješće i o ciljevima na koje je otvorena paljba na taktičkoj razini, izravno izvijestiti zapovjedno mjesto Sajkovići ako su posrijedi bili T(R)S-1, 2 i 3, odnosno istaknuto zapovjedno mjesto u Zadru ako je bila riječ o TS-4 i TS-5.²¹⁰ U Zadru, gdje je Gotovina ustrojio jednu grupu časnika za koordinaciju i nadzor nad izvršenjem zapovijedi na relaciji OG Šibenik – OG Zadar,

²⁰² Marko Rajčić, T. 16339-16341, 16344, 16346, 16577.

²⁰³ D1425 (Marko Rajčić, izjava svjedoka, 13. veljače 2009.), par. 37, 39; Marko Rajčić, T. 16341-16342, 16577.

²⁰⁴ D1425 (Marko Rajčić, izjava svjedoka, 13. veljače 2009.), par. 36, 39; Marko Rajčić, T. 16341, 16577, 17679-17681, 17685-17686; P2323 (Službena zabilješka VP o obavijesnom razgovoru s Rajčićem, 11. srpnja 2008.), str. 3.-4.

²⁰⁵ D1425 (Marko Rajčić, izjava svjedoka, 13. veljače 2009.), par. 36, 39; Marko Rajčić, T. 16341, 16577, 17679-17681, 17685-17686; P2323 (Službena zabilješka VP o obavijesnom razgovoru s Rajčićem, 11. srpnja 2008.), str. 3.-4.

²⁰⁶ Marko Rajčić, T. 16576.

²⁰⁷ Marko Rajčić, T. 17707.

²⁰⁸ D1425 (Marko Rajčić, izjava svjedoka, 13. veljače 2009.), par. 39-40.

²⁰⁹ Marko Rajčić, T. 16541-16542.

pristigle informacije su se analizirale, a ako bi bilo kakvih problema, prosljedile bi se Rajčiću i Gotovini u glavno zapovjedništvo u Sajkovićima.²¹¹

80. Dana 3. kolovoza 1995. u 09:45 sati, Rajčić se u Zadru sastao s Gotovinom, Markačem, Sačićem i načelnikom topničkih postrojbi Specijalne policije.²¹² Na tom sastanku Gotovina je, na temelju zapovijedi načelnika Glavnog stožera, generala Červenka, zapovjedio Rajčiću da izdvoji elemente topništva iz TS-5 i da ih za operativne potrebe pridoda specijalnim snagama MUP-a pod Markačevim zapovjedništvom.²¹³ Topnička sredstva pridodana specijalnoj policiji bila su dva ili tri topa kalibra 130 mm u zoni Rovanske, tri haubice kalibra 122 mm i jedan VBR BM-21 kalibra 122 mm. Taj VBR premješten je u zonu Rovanske iz zone Livno-Lusnić (Bosna i Hercegovina) iste večeri.²¹⁴ Navedena topnička sredstva stavljena su pod zapovjedništvo zapovjednika specijalnih snaga MUP-a, dok su ostale topničke grupe, od T(R)S-1 do TS-4, ostale pod Gotovininim zapovjedništvom.²¹⁵ Gotovina nije mogao izdavati zapovijedi postrojbama Specijalne policije ni posadama topničkih oruđa HV-a koja su bila pridodana snagama specijalne policije.²¹⁶ Isto tako, Markač nije mogao zapovijedati snagama HV-a, uz iznimku topničkih oruđa TS-5 pridodanih Specijalnoj policiji.²¹⁷

81. Što se tiče zone odgovornosti ZP-a Split, prema izvještaju veštaka Theunensa, zona odgovornosti ZP-a Split obuhvaćala je općine Zadar, Knin, Benkovac, Drniš, Šibenik i Sinj, Miljevački plato te Dinaru i Šator-planinu.²¹⁸

²¹⁰ Marko Rajčić, T. 16312, 16346-16347, 17693, 17695; P2323 (Službena zabilješka VP o obavijesnom razgovoru s Rajčićem, 11. srpnja 2008.), str. 4.

²¹¹ Marko Rajčić, T. 16312, 16347, 17693, 17695.

²¹² D1425 (Marko Rajčić, izjava svjedoka, 13. veljače 2009.), par. 57; Marko Rajčić, T. 16363, 16572.

²¹³ D1425 (Marko Rajčić, izjava svjedoka, 13. veljače 2009.), par. 33, 57; Marko Rajčić, T. 16363, 16456, 16572-16573, 17693; P2336 (Analiza djelovanja postrojbi ZP-a Split u razdoblju od 4. do 9. kolovoza 1995. koju je sastavio Marko Rajčić, 17. listopada 2008.), str. 7, 9; P2340 (Rekonstrukcija djelovanja topništva ZP-a Split u razdoblju od 4. do 9. kolovoza 1995. koju je sastavio Marko Rajčić, 28. studenog 2008.), str. 10; P2341 (Rekonstrukcija sustava vođenja i zapovijedanja za TS-3 i TS-4 koju je sastavio Marko Rajčić), str. 6-7.

²¹⁴ Marko Rajčić, T. 16572-16573; P2336 (Analiza djelovanja postrojbi ZP-a Split u razdoblju od 4. do 9. kolovoza 1995. koju je sastavio Marko Rajčić, 17. listopada 2008.), str. 7; P2340 (Rekonstrukcija djelovanja topništva ZP-a Split u razdoblju od 4. do 9. kolovoza 1995. koju je sastavio Marko Rajčić, 28. studenog 2008.), str. 10.

²¹⁵ Marko Rajčić, T. 16367; P2336 (Analiza djelovanja postrojbi ZP-a Split u razdoblju od 4. do 9. kolovoza 1995. koju je sastavio Marko Rajčić, 17. listopada 2008.), str. 7, 9; P2340 (Rekonstrukcija djelovanja topništva ZP-a Split u razdoblju od 4. do 9. kolovoza 1995. koju je sastavio Marko Rajčić, 28. studenog 2008.), str. 10.

²¹⁶ Marko Rajčić, T. 16455-16456.

²¹⁷ Marko Rajčić, T. 16456.

²¹⁸ P1113 (Izvještaj vještaka Reynauda Theunensa, prosinac 2007.), str. 1, 137.

82. U svojoj zapovijedi za napadnu operaciju od 2. kolovoza 1995. godine Gotovina je ZP-u Split dodijelio zadaću pripreme i izvođenja skupne napadne operacije u zoni Sjeverne Dalmacije i Zapadne Bosne, koju je definirao kao Velebit – lijevo, Kupres – desno, s ciljem stvaranja uvjeta za reintegriranje oslobođenog područja u državopravni sustav Hrvatske.²¹⁹ Desno od snaga ZP-a Split, napadna djelovanja prema Donjem Vakufu (u Bosni i Hercegovini) imala je izvesti Armija BiH. Lijevo, ZP Gospić i specijalne jedinice MUP-a imale su izvesti napadna djelovanja na općem smjeru Velebit – Gračac, sa zadaćom presijecanja prometnica koje iz Gračaca vode prema Kninu i Obrovcu.²²⁰

83. **Dragutin Repinc**, načelnik Uprave za planiranje u Glavnom stožeru HV-a i stručnjak za vojnu obuku i planiranje,²²¹ u svojem je svjedočenju rekao da je Glavni stožer HV-a 4. kolovoza 1995. zadržao granice zbornih područja Split i Gospić koje je 1993. godine utvrdio predsjednik Tuđman.²²² Markač je tijekom operacije Oluja bio suočen s problemom slabo definiranih granica prema ZP-u Gospić, tako da su se snage dvaju zbornih područja sretale na cijelom tom području.²²³ Dana 6. kolovoza 1995. načelnik Glavnog stožera HV-a, Zvonimir Červenko, izdao je zapovijed kojom se definiraju operativne zone odgovornosti raznih zbornih područja poslije operacije Oluja.²²⁴ Repinc je izjavio da je ta zapovijed prosljeđena zapovjednicima zbornih područja, ali ne i Markaču koji, prema Repinčevom svjedočenju, za nju nije znao.²²⁵ Repinc je iz zapovijedi koju je Gotovina izdao 16. kolovoza 1995. zaključio da je toga datuma Gračac uključen u zonu odgovornosti ZP-a Split.²²⁶

84. Naposljetku, što se tiče reorganizacije i demobilizacije unutar ZP-a Split poslije operacije Oluja, **Mate Granić**, potpredsjednik Vlade Hrvatske od 1991. do 2000. i

²¹⁹ P1125 (Zapovijed Ante Gotovine za napadnu operaciju, 2. kolovoza 1995.), str. 4-5.

²²⁰ P1125 (Zapovijed Ante Gotovine za napadnu operaciju, 2. kolovoza 1995.), str. 5.

²²¹ D1932 (Izveštaj vještaka Dragutina Repinca, prosinac 2009.), par. 1-16; Dragutin Repinc, T. 26661-26665.

²²² D1932 (Izveštaj vještaka Dragutina Repinca, prosinac 2009.), par. 95; Dragutin Repinc, T. 26793; D2074 (Odluka o vojnopodručnoj podjeli Republike Hrvatske, 1. veljače 1993.).

²²³ D1932 (Izveštaj vještaka Dragutina Repinca, prosinac 2009.), par. 94; Dragutin Repinc, T. 26715-26716.

²²⁴ D279 (Zapovijed generala Zvonimira Červenka o zonama odgovornosti zbornih područja, 6. kolovoza 1995.). V. također D1932 (Izveštaj vještaka Dragutina Repinca, prosinac 2009.), par. 96; Dragutin Repinc, T. 26793.

²²⁵ D1932 (Izveštaj vještaka Dragutina Repinca, prosinac 2009.), par. 96; Dragutin Repinc, T. 26794.

²²⁶ Dragutin Repinc, T. 26908-26909; P2705 (Zapovijed potpisana za Antu Gotovinu, 16. kolovoza 1995.), str. 1.

ministar vanjskih poslova od 1993. do 2000. godine,²²⁷ u svojoj je knjizi napisao da je Gotovina, ubrzo poslije operacije Oluja, kao i veliki broj pripadnika hrvatskih snaga, izmješten u Bosnu i Hercegovinu.²²⁸

85. Dana 9. kolovoza 1995. Gotovina je, u svojstvu zapovjednika ZP-a Split, izdao zapovijed za aktivnu obranu nakon završetka operacije Oluja.²²⁹ Težište obrane trebalo je biti na smjeru Drvar – Bosansko Grahovo (oba mjesta u Bosni i Hercegovini) – Knin, i na smjeru Drvar – Glamoč, (oba mjesta u Bosni i Hercegovini), s pomoćnim smjerom Mrkonjić Grad – Glamoč i Šipovo – Kupres (sva mjesta u Bosni i Hercegovini).²³⁰ U toj zapovijedi Gotovina napominje da se uslijed, među ostalim, “velike koncentracije prebjeglih civila”, neprijatelj ne uspijeva pregrupirati. Gotovina dalje napominje da će istaknuto zapovjedno mjesto ZP-a Split biti u Kninu.²³¹ Tom zapovijedi, a s ciljem da se organiziraju obrambene operacije, Gotovina je formirao tri operativne grupe: 1) OG Otrić, sa zapovjednikom pukovnikom Mladenom Fuzulom i pukovnikom Ivanom Vulićem kao zamjenikom zapovjednika, sa zapovjednim mjestom u Otriću, u općini Gračac 2) OG Sajković, sa zapovjednim mjestom u Sajkovićima, u Bosni i Hercegovini te 3) OG Vrba sa zapovjednim mjestom u Vrbi, u Bosni i Hercegovini.²³²

86. Nadalje, Gotovina je zapovjedio da se 4. i 7. gardijska brigada HV-a izvuku s crte bojišnice na odmor, popunu i pripremu za naredna bojna djelovanja. Također je zapovjedio da se jedna pješaka bojna 4. brigade drži u pričuvi na raspolaganju zapovjedniku ZP-a Split i razmjesti u vojarnu u Kninu, s načelnom zadaćom potpore za OG Otrić.²³³ Zapovjedio je da se i jedna bojna 7. brigade stavi na raspolaganje zapovjedniku ZP-a Split i izmjesti u Južnu vojarnu u Kninu, s glavnom zadaćom potpore za OG Sajković.²³⁴ Gotovina je zapovjedio i izmještanje 81. bojne HV-a, 1. hrvatskog gardijskog zdruga, specijalne policije MUP-a Hrvatske Republike Hercegovine, 2. bojne 9. brigade HV-a i Satnije taktičkih snajpera ZP-a Split.²³⁵

²²⁷ D1797 (Mate Granić, izjava svjedoka, 12. svibnja 2009.), par. 2-3, 6, 8, 13; Mate Granić, T. 24614-24615, 24621-24622.

²²⁸ P2662 (Mate Granić, *Vanjski poslovi – Iza kulisa politike*, izvadak), str. 9-10.

²²⁹ D281 (Gotovinina zapovijed za aktivnu obranu, 9. kolovoza 1995.), str. 1-2, 17.

²³⁰ D281 (Gotovinina zapovijed za aktivnu obranu, 9. kolovoza 1995.), str. 5.

²³¹ D281 (Gotovinina zapovijed za aktivnu obranu, 9. kolovoza 1995.), str. 4.

²³² D281 (Gotovinina zapovijed za aktivnu obranu, 9. kolovoza 1995.), str. 5-10, 18-19. Za podatke o postrojbama tih operativnih grupa v. također D281 i D772.

²³³ D281 (Gotovinina zapovijed za aktivnu obranu, 9. kolovoza 1995.), str. 9.

²³⁴ D281 (Gotovinina zapovijed za aktivnu obranu, 9. kolovoza 1995.), str. 9-10. U pogledu spomenute bojne 7. gardijske brigade Raspravno vijeće se oslonilo na izvornik na b/h/s-u.

²³⁵ D281 (Gotovinina zapovijed za aktivnu obranu, 9. kolovoza 1995.), str. 10.

87. Odlukom od 9. kolovoza 1995. Gojko Šušak je naložio demobilizaciju najmanje 70.000 vojnih obveznika iz postrojbi, ustanova i zapovjedništava HV-a.²³⁶ Zapovijed koju je Zvonimir Červenko 14. kolovoza 1995. izdao zapovjednicima zbornih područja omogućila je demobilizaciju svih vojnih obveznika sa "statusom izbjeglica" koji su se željeli demobilizirati.²³⁷

88. Prema jednom izvješću HV-a datiranom 11. kolovoza 1995. i naslovljenom na Antu Gotovinu, na dan 10. kolovoza 1995. brojno stanje snaga ZP-a Split bilo je 36.888 ljudi, što je uključivalo pripadnike brigada HV-a, topničkih postrojbi i stožerno osoblje.²³⁸

89. Dana 11. kolovoza 1995. Gotovina je izdao zapovijed o pregrupiranju snaga u skladu s kojom su u podne 12. kolovoza 1995. prestale postojati sljedeće operativne grupe: Zapovjedništvo Sjever, Zapovjedništvo Sinj, Zapovjedništvo Šibenik i Zapovjedništvo Zadar. Gotovina je zapovjedio ustrojavanje Zapovjedništva OG Sajkovići i Zapovjedništva OG Otrić.²³⁹ Istom zapovijedi je ustrojeno i istaknuto zapovjedno mjesto ZP-a Split u Kninu.²⁴⁰

90. Dana 14. kolovoza 1995. Zvonimir Červenko, načelnik Glavnog stožera HV-a, izdao je zapovijed kojom od zapovjednika zbornih područja Bjelovar, Zagreb, Karlovac, Gospić i Split traži da u svojim zonama odgovornosti pripreme i izvedu određene zadaće, među kojima zaštitu državnih granica, razbijanje preostalih grupa neprijatelja i čišćenje terena.²⁴¹ U ZP-u Split, snage sastavljene od borbenih grupa 112. brigade (zapovjedno mjesto Srb) te 134. i 126. domobranske pukovnije i 141. brigade (zapovjedno mjesto Otrić) imale su se ustrojiti za obranu državne granice. Prema toj zapovijedi, 7. gardijska brigada HV-a, koja je do tog trenutka bila pod zapovjedništvom ZP-a Split, trebala se vratiti pod izravno zapovjedništvo načelnika Glavnog stožera HV-a.²⁴²

²³⁶ D882 (Odluka o demobilizaciji najmanje 70.000 vojnih obveznika HV-a, s potpisom Gojka Šuška, 9. kolovoza 1995.), str. 1.

²³⁷ D883 (Zapovijed generala Zvonimira Červenka da se omogući demobilizacija svih vojnih obveznika sa statusom prognanika, 14. kolovoza 1995.).

²³⁸ P1210 (Izvješće o brojnom stanju postrojbi ZP-a Split podneseno Anti Gotovini, 11. kolovoza 1995.).

²³⁹ D772 (Gotovinina zapovijed, 11. kolovoza 1995.), str. 1.

²⁴⁰ D772 (Gotovinina zapovijed, 11. kolovoza 1995.), str. 2.

²⁴¹ D559 (Zapovijed generala Zvonimira Červenka o razmještanju postrojbi HV-a u Krajini, 14. kolovoza 1995.), str. 1-2, 8.

²⁴² D559 (Zapovijed generala Zvonimira Červenka o razmještanju postrojbi HV-a u Krajini, 14. kolovoza 1995.), str. 7. Za granicu između zona odgovornosti ZP-a Gospić i ZP-a Split, v. D559 (Zapovijed generala Zvonimira Červenka o razmještanju postrojbi HV-a u Krajini, 14. kolovoza 1995.), str. 1, 6-8. V. također D1932 (Izvještaj vještaka Dragutina Repinca, prosinac 2009.), par. 96; Dragutin Repinc, T.

91. **Mate Laušić**, načelnik Uprave VP od 5. ožujka 1992. do 30. prosinca 2002.,²⁴³ u svojem je svjedočenju izjavio da je demobilizacija vojnika iz pričuvnog sastava HV-a, mobiliziranih prije operacije Oluja, do 12. kolovoza 1995. godine tekla vrlo sporo. Do 12. kolovoza 1995. demobilizirano je samo 5.000 vojnika, a samo na splitskom području trebalo je biti demobilizirano nekoliko desetaka tisuća vojnika. Svjedok je rekao da se demobilizirani pripadnici domobranskih pukovnija nisu u civilnom životu imali čemu vratiti, mnogi od njih bili su bez posla i bez stana. Laušić je rekao da je dio teškoća s kojima je bila suočena Vojna policija bio u tome što je trebalo postići da svatko zna da se pripadnost Hrvatskoj vojsci ne može dokazati uniformom nego predočenjem iskaznica HV-a.²⁴⁴

92. Dana 15. kolovoza 1995., Uprava za ustrojavanje, popunu i mobilizaciju Glavnog stožera HV-a u MORH-u podnijela je Glavnom stožeru HV-a prijedlog za demobilizaciju postrojbi ZP-a Split, potpisan za Gotovinu.²⁴⁵ Prema planu izloženom u tom prijedlogu, demobilizacija vojnih obveznika iz više domobranskih pukovnija i brigada imala se odvijati u tri faze. Tim planom se, u prvoj fazi, od 15. kolovoza do 1. rujna 1995., predviđala se demobilizacija 3.684 vojnih obveznika; u drugoj fazi, od 1. do 10. rujna 1995. predviđala se demobilizacija daljnjih 3.690 vojnih obveznika; na kraju, u trećoj fazi, od 10. do 20. rujna 1995., imala se provesti demobilizacija 3.312 vojnih obveznika.²⁴⁶

93. Prema izvješću od 18. kolovoza 1995. podnesenom Zvonimiru Červenku, u Kninu je ustrojeno istaknuto zapovjedno mjesto ZP-a Split s kojega je ZP Split zapovijedao jedinicama angažiranim u borbenim djelovanjima.²⁴⁷ Crta bojišnice podijeljena je u tri zone odgovornosti kojima su zapovijedale operativne grupe Otrić, Sajković i Vrba. Pod izravnim zapovjedništvom tog IZM-a ZP-a Split bile su 7. i 4. gardijska brigada, topničko-raketne grupe Zbornog područja i pristožerne postrojbe.²⁴⁸

26794; D1933 (Karte na kojima su prikazane izmjene granica zona odgovornosti zbornih područja Gospić i Split).

²⁴³ P2159 (Mate Laušić, izjava svjedoka, 11. kolovoza 2004.), str. 1, par. 1, 37-38, 48, 60.

²⁴⁴ Mate Laušić, T. 15292.

²⁴⁵ D611 (Prijedlog plana demobilizacije postrojbi ZP-a Split koji je Ante Gotovina podnio Glavnom stožeru HV-a, 15. kolovoza 1995.), str. 1.

²⁴⁶ D611 (Prijedlog plana demobilizacije postrojbi ZP-a Split koji je Ante Gotovina podnio Glavnom stožeru HV-a, 15. kolovoza 1995.), str. 2-4.

²⁴⁷ D891 (Izvješće o situaciji u ZP-u Split, s potpisom general-bojnika Živka Budimira, 18. kolovoza 1995.), str. 1, par. 1.

²⁴⁸ D891 (Izvješće o situaciji u ZP-u Split, s potpisom general-bojnika Živka Budimira, 18. kolovoza 1995.), par. 1.

Budući da su se uslijed pomicanja crte bojišnice veze prekinule, ZP Split je predložio preraspoređivanje zona odgovornosti ZP-a Gospić i ZP-a Split.²⁴⁹

94. Dana 21. kolovoza 1995., Červenko je izvijestio Tuđmana da je proces demobilizacije uglavnom kvalitetno zamišljen i da je u tijeku smanjivanje i pregrupiranje snaga.²⁵⁰ Červenko je priložio i grafički pregled cjelokupnih snaga HV-a u razdoblju od 28. srpnja do 21. kolovoza 1995., u kojem se vidi izraziti porast u vremenu od 28. srpnja (89.309) do 7. kolovoza 1995. (185.965), lagani pad od 10. (185.965) do 15. kolovoza 1995. (182.121), te izraženiji pad u vremenu od 15. do 21. kolovoza 1995. godine (165.206).²⁵¹

95. Prema izvješću HV-a od 5. rujna 1995., potpisanom za Antu Gotovinu, na dan 1. rujna 1995. ZP Split brojio je 28.977 ljudi, a ta brojka obuhvaćala je pripadnike brigada HV-a i topničkih postrojbi, te stožerno osoblje.²⁵² Prema Červenkovom izvješću o demobilizaciji u Hrvatskoj vojsci podnesenom Šušku, u vremenu od 9. kolovoza 1995. do 11. rujna 1995. demobilizirano je 73.030 od ukupno 158.375 mobiliziranih vojnih obveznika.²⁵³ U ZP-u Split, demobilizirano je 11.072 od 11.499 obveznika.²⁵⁴

96. Na osnovi zapovijedi HV-a, uključujući dokazne predmete P1125 i D281, svjedočenjā, između ostalih, svjedoka Botteri i Rajčića, te razgovora vođenih s Čermakom, Raspravno vijeće konstatira da je Ante Gotovina imao čin general-pukovnika Hrvatske vojske i bio zapovjednik Zbornog područja Split od kraja 1992. godine²⁵⁵ te sve vrijeme na koje se odnosi Optužnica. Prvenstveno na osnovi razgovora vođenih s Čermakom i dokaznog predmeta D281, Raspravno vijeće konstatira da je Gotovina od 6. ili od 9. kolovoza 1995. imao istaknuto zapovjedno mjesto sa sjedištem u zgradi odmah pored Čermakovog ureda u Kninu.

97. Što se tiče zone odgovornosti ZP-a Split, na osnovi Repinčevog svjedočenja i Tuđmanove odluke od 1. veljače 1993. (D2074), Raspravno vijeće konstatira da se, od 1993. godine, sjeverna granica ZP-a Split pružala duž sjevernih granica općina Jasenice,

²⁴⁹ D891 (Izvješće o situaciji u ZP-u Split, s potpisom general-bojnika Živka Budimira, 18. kolovoza 1995.), par. 4.

²⁵⁰ P2602 (Izvješće načelnika, generala Zvonimira Červenka, o provedenoj operaciji Oluja, podneseno predsjedniku i vrhovnom zapovjedniku Tuđmanu, 21. kolovoza 1995.), str. 1, 6, 12.

²⁵¹ P2602 (Izvješće načelnika, generala Zvonimira Červenka, o provedenoj operaciji Oluja, podneseno predsjedniku i vrhovnom zapovjedniku Tuđmanu, 21. kolovoza 1995.), str. 13.

²⁵² P2208 (Izvješće o brojnom stanju postrojbi ZP-a Split, potpisano za Antu Gotovinu, 5. rujna 1995.).

²⁵³ D1382 (Červenkov izvješće o demobilizaciji u HV-u podneseno Šušku, 12. rujna 1995.), str. 1-2.

²⁵⁴ D1382 (Červenkov izvješće o demobilizaciji u HV-u podneseno Šušku, 12. rujna 1995.), str. 2.

²⁵⁵ Raspravno vijeće napominje da je ZP Split 1992. godine bio Operativna zona Split.

Obrovac, Nadvoda, Ervenik i Knin. Raspravno vijeće napominje da je Červenko u razdoblju od 6. kolovoza 1995. nadalje najmanje dva puta ponovno definirao granicu između ZP-a Gospić i ZP-a Split.

98. Što se tiče postrojbi pod zapovjedništvom ZP-a Split, na osnovi dokaznih predmeta P1125 i P1192 Raspravno vijeće konstatira da je 2. kolovoza 1995. Gotovina unutar ZP-a Split formirao operativne grupe Sjever, Sinj, Šibenik i Zadar. Na osnovi dokaznih predmeta P1125, P1266, P2585 i D970, te na osnovi svjedočenja Ljiljane Botteri, Raspravno vijeće konstatira da su u sastavu OG Sjever bile 4. i 7. gardijska brigada, 2. i 3. gardijska brigada HVO-a, 81. gardijska bojna, 1. hrvatski gardijski zdrug, te TRS-1, TRS-2 i TS-3. Na osnovi dokaznih predmeta P1125, P1266 i P2585, te svjedočenja Ljiljane Botteri, Raspravno vijeće konstatira da su, od 2. kolovoza 1995., u sastavu OG Sinj bile 126. domobranska pukovnija, 144. brigada i 6. domobranska pukovnija. Na osnovi dokaznih predmeta P1125 i D970, Raspravno vijeće konstatira da su, u to vrijeme, u sastavu OG Šibenik bile 15. i 142. domobranska pukovnija, 113. pješačka brigada i TS-4. Na osnovi dokaznih predmeta P1125, P1192, P1266, P2585 i D970, te svjedočenja svjedoka Botteri i Rajčića, Raspravno vijeće konstatira da su u sastavu OG Zadar bile 2. bojna 9. gardijske brigade, 112. brigada, 7. i 134. domobranska pukovnija i TS-5, osim topničkih sredstava te topničke grupe koja su bila u zoni Rovanijske. Na osnovi dokaznih predmeta P1266 i P2585, Raspravno vijeće konstatira da su operativne postrojbe ZP-a Split na početku operacije Oluja imale približno 32.900 vojnika. Nadalje, na osnovi dokaznih predmeta P2585, P1209 i D992, Raspravno vijeće konstatira da je približno 10.000 tih vojnika mobilizirano poslije 5. srpnja 1995. godine.

99. Prema Červenkovoj zapovijedi, dokazni predmet D559, 14. kolovoza 1995. godine 7. gardijska brigada trebala je biti vraćena pod izravno zapovjedništvo načelnika Glavnog stožera HV-a, odnosno od tog dana više nije bila pod zapovjedništvom ZP-a Split. Međutim, na temelju izvješća, dokazni predmet D891, koje je Živko Budimir podnio Červenku, 7. gardijska brigada je 18. kolovoza 1995. bila pod izravnim zapovjedništvom ZP-a Split. S obzirom na to, uslijed nepodudarnosti zapovijedi, D559 i izvješća, D891, Raspravno vijeće ne može utvrditi je li 7. gardijska brigada ostala podređena ZP-u Split nakon 14. kolovoza 1995. godine.

100. Na osnovi Šuškovice odluke, D882, Raspravno vijeće konstatira da je, 9. kolovoza 1995., Šušak zapovjedio demobilizaciju najmanje 70.000 vojnih obveznika Hrvatske

vojske. Prijedlogom za demobilizaciju unutar ZP-a Split planirano je demobiliziranje sljedećeg broja vojnih obveznika: 3.684 od 15. kolovoza 1995. od 1. rujna 1995., 3.690 od 1. do 10. rujna 1995., te 3.312 od 10. do 20. rujna 1995. Prema Červenkovom izvješću, D1382, u ZP-u Split, u vremenu od 9. kolovoza do 11. rujna 1995., demobilizirano je 11.072 vojnika. Prema izvješću Hrvatske vojske, P1210, 11. kolovoza 1995. ZP Split je brojio 36.888 ljudi. Nadalje, prema Červenkovom izvješću, P2602, od 10. do 15. kolovoza 1995. snage HV-a smanjene su za približno 3.800 ljudi, a od 15. do 21. kolovoza 1995. za približno 16.900 ljudi. Na osnovi navedenih izvješća, Raspravno vijeće konstatira da je prije 15. kolovoza 1995. demobiliziran tek mali broj pripadnika ZP-a Split ako je demobiliziranih uopće bilo, a da je u razdoblju od 15. kolovoza do 11. rujna 1995. demobilizirano 11.072 vojnika ZP-a Split.

3.1.2 Ovlasti Ante Gotovine kao zapovjednika

101. Prema navodima u Optužnici, Ante Gotovina je imao efektivnu kontrolu nad 72. bojnom VP i dijelom 73. bojne VP, te je bio odgovoran za održavanje reda i stega i za nadzor nad ponašanjem podređenog osoblja.²⁵⁶ Raspravno vijeće će sada ispitati pravni okvir vođenja i zapovijedanja Vojnom policijom, događaje povezane s Vojnom policijom u danima prije operacije Oluja, zapovijedi izdane postrojbama Vojne policije unutar ZP-a Split, te Gotovinine ovlasti i obveze glede kaznenih djela i stegovnih prijestupa pripadnika postrojbi pod njegovim zapovjedništvom.

102. Raspravno vijeće će prvo razmotriti pravni okvir vođenja i zapovijedanja Vojnom policijom. Dana 6. siječnja 1992., ministar Gojko Šušak potpisao je Privremeno uputstvo za rad Vojne policije, koje je **Mate Laušić**, načelnik Uprave VP od 5. ožujka 1992. do 30. prosinca 2002. godine,²⁵⁷ s jednim suradnikom kompilirao iz pravilnika o postupanju civilne policije i pravilnika vojne policije JNA-a.²⁵⁸ To privremeno uputstvo 1994. godine je zamijenjeno detaljnijim i preciznijim Pravilnikom o ustroju i radu Vojne policije.²⁵⁹ Po tom pravilniku, Uprava Vojne policije bila je odgovorna za ustroj i obuku osoblja, za nadzor nad njegovim radom, te za

²⁵⁶ Optužnica, par. 4, Dodatak A.

²⁵⁷ P2159 (Mate Laušić, izjava svjedoka, 11. kolovoza 2004.), str. 1, par. 1, 37-38, 48, 60.

²⁵⁸ P2159 (Mate Laušić, izjava svjedoka, 11. kolovoza 2004.), par. 19; Mate Laušić, T. 15220, 15229-15230.

²⁵⁹ P2159 (Mate Laušić, izjava svjedoka, 11. kolovoza 2004.), par. 27; Mate Laušić, T. 15208, 15220, 15229.

kadrovska pitanja unutar Uprave, uključujući određivanje kriterija za odabir kadrova na svim razinama.²⁶⁰

103. Na temelju članka 2. Pravilnika VP, postrojbe vojne policije su posebno obučene i opremljene postrojbe Hrvatske vojske u svim vidovima oružanih snaga, ustrojene kao bojne i satnije.²⁶¹ Na temelju članka 5. Pravilnika VP, pripadnici vojne policije nose službenu uniformu HV-a s bijelim opasačem i značku VP. **Boško Džolić**, zapovjednik Združene satnije VP u Kninu od 5. do 12. kolovoza 1995.,²⁶² nije se sjećao kakvu su uniformu vojni policajci nosili tijekom i poslije operacije Oluja, činilo mu se da su nosili maskirne uniforme ili uniforme maslinastosive boje.²⁶³ Na temelju članka 8. Pravilnika VP, sve postrojbe Vojne policije bile su podređene načelniku Uprave VP Ministarstva obrane.²⁶⁴ Prema Džolićevom svjedočenju, to se odnosi i na 72. i 73. bojnu VP Split.²⁶⁵ Na temelju članka 9 Pravilnika VP, u obavljanju redovitih vojnopolicijskih zadaća postrojbe Vojne policije podređene su zapovjedniku zbornog područja, zapovjedniku Hrvatske ratne mornarice, zapovjedniku Hrvatskog ratnog zrakoplovstva, odnosno najvišem po dužnosti zapovjedniku Hrvatske vojske u području djelovanja postrojbe Vojne policije.²⁶⁶

104. Na temelju članka 10. Pravilnika VP, vojna policija obavlja zadaće koje se, među ostalim, odnose na zaštitu i sigurnost osoba (i građanskih i vojnih) i imovine, na sprečavanje, otkrivanje i operativno-kriminalističku obradu djela u nadležnosti vojnih pravosudnih tijela, na sigurnost i nadzor vojnocestovnog prometa, sigurnost šticećenih objekata, osoba i prostora, na sudjelovanje u borbi protiv neprijateljskih grupa, te na izvođenje borbenih zadaća na crti bojišnice.²⁶⁷ Na temelju članka 11. Pravilnika VP, potonje dvije zadaće prvenstvena su namjena antiterorističkih postrojbi VP.²⁶⁸ Na temelju članka 15. Pravilnika, Vojna policija ima više ovlasti, uključujući ovlaštenje za podnošenje stegovne ili kaznene prijave, za uhićenje i pritvaranje počinitelja kaznenih

²⁶⁰ P2159 (Mate Laušić, izjava svjedoka, 11. kolovoza 2004.), par. 28; Mate Laušić, T. 15208-15209.

²⁶¹ P880 (Pravilnik VP, veljača 1994.), članak 2.

²⁶² P875 (Boško Džolić, izjava svjedoka, 18. svibnja 2004.), str. 1, par. 4, 15, 20-22, 53; P876 (Boško Džolić, izjava svjedoka, 20. kolovoza 2008.), str. 1, par. 27, 32-33; Boško Džolić, T. 8888, 8906, 8916, 8922, 8968, 8987, 8999, 9068; P882 (Izvešće general-bojnika Mate Laušića o upotrebi postrojbi VP u operaciji Oluja, 6. kolovoza 1995.); D786 (Organigram 72. bojne VP, kolovoz-listopad 1995.); D787 (Dnevna zapovijed Združene satnije VP Knin, 5. kolovoza – 23. rujna 1995.), str. 7, 10, 17, 21.

²⁶³ Boško Džolić, T. 9041-9042; v. također Philip Berikoff, T. 7590, 7751.

²⁶⁴ P880 (Pravilnik VP, veljača 1994.), članak 8.

²⁶⁵ Boško Džolić, T. 8981-8982; P881 (Zapovijed general-bojnika Mate Laušića o formiranju postrojbi VP na novooslobođenim područjima, 5. kolovoza 1995.); D785 (Organigram VP).

²⁶⁶ P880 (Pravilnik VP, veljača 1994.), članak 9.

²⁶⁷ P880 (Pravilnik VP, veljača 1994.), članak 10.

djela ili prekršaja vojne stege, te za pretragu osoba, stana i drugih prostorija.²⁶⁹ Na temelju članka 16. Pravilnika VP, svoje zadaće vojna policija izvršava putem raznih službi, odnosno službom osiguranja, potražnom, patrolnom i sprovedničkom službom, službom dežurstva, službom sigurnosti vojnog prometa, te službom za suzbijanje kriminaliteta.²⁷⁰ Služba VP za suzbijanje kriminaliteta obuhvaćala je poslove i zadaće u vezi s djelima iz nadležnosti vojnih sudova, što uključuje kaznena djela koja počine pripadnici oružanih snaga i neka kaznena djela koja počine građanske osobe.²⁷¹ Na temelju članka 55. Pravilnika VP, istragu i obradu u vezi s kaznenim djelima obavljaju ovlaštene službene osobe vojne policije po službenoj dužnosti ili na zahtjev državnog odvjetnika ili suda.²⁷²

105. Prema **Laušićevom** svjedočenju, članak 8. Pravilnika VP daje pojašnjenje u smislu da su sve postrojbe VP podređene Upravi VP, dok u članku 9. stoji da su postrojbe VP u obavljanju redovnih vojnopolicijskih zadaća na razini svakodnevnog operativnog zapovijedanja podređene zapovjedniku pripadnog zbornog područja, odnosno najvišem po dužnosti zapovjedniku u njihovoj zoni odgovornosti.²⁷³ To znači da su zapovjednici zbornih područja mogli izdavati zapovijedi postrojbama VP u okviru djelokruga zadaća VP, kako i stoji dalje u Pravilniku.²⁷⁴ Laušić je izjavio da je vojni zapovjednik postrojbama VP u svojoj zoni odgovornosti mogao izdavati naloge za izvođenje zadaće u djelokrugu vojne policije i da bi mu potom bilo podneseno izvješće o izvršenju te zadaće.²⁷⁵

106. **Reynaud Theunens**, vojni vještak,²⁷⁶ u svom je svjedočenju izjavio da su operativni zapovjednici bili odgovorni za dnevno operativno zapovijedanje postrojbama putem izdavanja vrlo jednostavno formuliranih radnih naloga, a stručni lanac je potom određivao način djelovanja što se ne događa svakodnevno.²⁷⁷ Svjedok je nadalje objasnio da je Uprava VP mjesto gdje se izdaju propisi budući da operativni zapovjednik ne posjeduje specijalistička znanja za određena pitanja, te bi se

²⁶⁸ P880 (Pravilnik VP, veljača 1994.), članci 10-11.

²⁶⁹ P880 (Pravilnik VP, veljača 1994.), članak 15.

²⁷⁰ P880 (Pravilnik VP, veljača 1994.), članak 16.

²⁷¹ P880 (Pravilnik VP, veljača 1994.), članak 53.

²⁷² P880 (Pravilnik VP, veljača 1994.), članci 54-55.

²⁷³ P2159 (Mate Laušić, izjava svjedoka, 11. kolovoza 2004.), par. 28, 84; Mate Laušić, T. 15206-15209, 15214, 15235, 15590; P880 (Pravilnik VP, veljača 1994.), članci 8-9.

²⁷⁴ P2159 (Mate Laušić, izjava svjedoka, 11. kolovoza 2004.), par. 28, 84; Mate Laušić, T. 15206-15209, 15214, 15235, 15590; P880 (Pravilnik VP, veljača 1994.), članci 8-9.

²⁷⁵ P2159 (Mate Laušić, izjava svjedoka, 11. kolovoza 2004.), par. 25.

²⁷⁶ Reynaud Theunens, T. 12170-12274; P1112 (*Curriculum vitae* Reynauda Theunensa).

dopuštanjem njemu da rješava ta pitanja pojavio rizik od nedosljedne uporabe vojne policije.²⁷⁸

107. **Boris Milas**, vršitelj dužnosti voditelja Službe za suzbijanje kriminaliteta 72. bojne VP HV-a od približno sredine rujna 1992. do kraja 1996.,²⁷⁹ u svom je svjedočenju izjavio da je zapovjedni sustav Vojne policije funkcionirao na načelu jednočelnništva odnosno vertikalne subordinacije. Zapovjednici u Vojnoj policiji bili su odgovorni Upravi VP. Međutim, za određene zadaće koje ne trpe odgađanje, poput pretresa, osiguranja vojnih kolona ili kontrolnih punktova bilo je potrebno imati i horizontalnu koordinaciju.²⁸⁰ Milas je izjavio da su redovne zadaće vojne policije, u smislu članka 9. Pravilnika VP, uključivale osiguranje vojnih objekata i vojnocestovnog prometa, te patrolno-pozorničku djelatnost u sigurnosno osjetljivim područjima.²⁸¹ To su, uz upućivanje zahtjeva za potragu Potražnoj službi ili za uhićenje za to nadležnoj službi, bili poslovi za koje je zapovjednik zbornog područja mogao zatražiti angažiranje vojne policije.²⁸² Svjedok je rekao da je Gotovina od zapovjednika 72. bojne VP tražio da vojna policija obavlja redovne zadaće i da su se te zadaće doista i izvršavale.²⁸³ Međutim, prema Milasovom svjedočenju, nisu se sve zadaće nabrojane u članku 10. Pravilnika smatrale redovnim zadaćama vojne policije u smislu članka 9.²⁸⁴ Zapovjednik HV-a nije imao nikakve ovlasti nad Službom za suzbijanje kriminaliteta i Službom dežurstva.²⁸⁵ Prema Milasovim izjavama, raspoređivanje ljudi na kontrolne punktove i patrole bile su zadaće opće vojne policije.²⁸⁶ Milas je izjavio da su na kontrolne punktove ponekad bili raspoređivani pripadnici kriminalističko-istražne vojne policije, ali nije znao u koliko se to prilika dogodilo.²⁸⁷ Milas je također rekao da, nakon što je u veljači 1994. stupio na snagu Pravilnik VP, pripadnike vojne policije

²⁷⁷ Reynaud Theunens, T. 12599.

²⁷⁸ Reynaud Theunens, T. 12599-12600.

²⁷⁹ D1532 (Boris Milas, izjava svjedoka, 19. svibnja 2009.), str. 1, par. 1-4, 6, 8, 11, 31; D1533 (Boris Milas, izjava svjedoka, 22. lipnja 2009.), str. 1; Boris Milas, T. 19158, 19168-19169, 19227-19230, 19322; P2548 (MUP, službena zabilješka kriminalističke policije o obavijesnom razgovoru s Borisom Milasom, str. 1.

²⁸⁰ D1532 (Boris Milas, izjava svjedoka, 19. svibnja 2009.), par. 67.

²⁸¹ D1532 (Boris Milas, izjava svjedoka, 19. svibnja 2009.), par. 54-55.

²⁸² D1532 (Boris Milas, izjava svjedoka, 19. svibnja 2009.), par. 55, 65-66; Boris Milas, T. 19297-19298.

²⁸³ D1532 (Boris Milas, izjava svjedoka, 19. svibnja 2009.), par. 55.

²⁸⁴ D1532 (Boris Milas, izjava svjedoka, 19. svibnja 2009.), par. 56; Boris Milas, T. 19297-19298.

²⁸⁵ D1532 (Boris Milas, izjava svjedoka, 19. svibnja 2009.), par. 66.

²⁸⁶ Boris Milas, T. 19292-19293, 19295.

²⁸⁷ Boris Milas, T. 19292-19293.

zapovjednici nisu mogli angažirati u bojnim djelovanjima bez odobrenja ministra obrane RH.²⁸⁸

108. **Ivan Jurić**, u kolovozu 1995. bojniki u Upravi VP kojeg je general Laušić zadužio za koordiniranje djelovanja 72. i 73. bojne VP te vojne i civilne policije u nekadašnjem Sektoru Jug, u razdoblju od 3. do 13. kolovoza 1995.,²⁸⁹ u svom je svjedočenju izjavio da se tim njegovim zaduženjem nije promijenila ni poremetila tekuća dnevna subordinacija zapovjednika 72. bojne VP, bojnika Budimira, u odnosu na Gotovinu.²⁹⁰

109. Raspravno vijeće napominje da je više svjedoka izraz “redovite zadaće” iz članka 9. Pravilnika VP koristilo u istom značenju kao izraz “dnevne operativne zadaće”.²⁹¹

110. Dana 6. srpnja 1994., Šušak je izdao zapovijed kojom je potvrdio podređenost postrojbi Vojne policije Upravi VP, pod vodstvom i zapovjedništvom načelnika Uprave VP.²⁹² Vodovi VP pridodani brigadama bili su, na temelju zakona, podređeni zapovjedniku brigade, a preko njega zapovjedniku zbornog područja, Hrvatske ratne mornarice, Hrvatskog ratnog zrakoplovstva i Južnog bojišta.²⁹³ Tom zapovijedi svim je pripadnicima vodova Vojne policije pridodanih brigadama naloženo da, uz oznake bojne VP u čijoj zoni odgovornosti djeluju, nose i bijelo narukavlje.²⁹⁴ Sve ranije zapovijedi protivne ovoj zapovijedi stavljene su izvan snage.²⁹⁵

111. Raspravno vijeće sada će razmotriti dokaze predočene u vezi s događajima povezanim s Vojnom policijom u danima prije operacije Oluja. Prema jednoj Laušićevoj zapovijedi od 2. kolovoza 1995., kojom se utvrđuju zadaće vojne policije tijekom predstojećih operacija, postrojbe VP na svim razinama imale su uspostaviti čvrste kontrolne punktove sa zadaćom sprečavanja neovlaštenog i nekontroliranog ulaska u zone borbenih djelovanja, kao i nekontroliranog izlaska iz zona borbenih

²⁸⁸ D1532 (Boris Milas, izjava svjedoka, 19. svibnja 2009.), par. 19, 34-35, 53-54.

²⁸⁹ Ivan Jurić, T. 27407, 27412-27417, 27426-27428, 27481, 27534.

²⁹⁰ Ivan Jurić, T. 27481.

²⁹¹ Boško Džolić, T. 8930; Reynaud Theunens, T. 12337; Mate Laušić, T. 15558, 15590; v. također Pero Kovačević, T. 22099; Ivan Jurić, T. 27490.

²⁹² D35 (Zapovijed ministra obrane u vezi s vođenjem i zapovijedanjem postrojbama VP, 6. srpnja 1994.).

²⁹³ D35 (Zapovijed ministra obrane u vezi s vođenjem i zapovijedanjem postrojbama VP, 6. srpnja 1994.), par. 3.

²⁹⁴ D35 (Zapovijed ministra obrane u vezi s vođenjem i zapovijedanjem postrojbama VP, 6. srpnja 1994.), par. 7.

²⁹⁵ D35 (Zapovijed ministra obrane u vezi s vođenjem i zapovijedanjem postrojbama VP, 6. srpnja 1994.), par. 10.

djelovanja, te poduzimanja energičnih mjera protiv onih koji se ogлуše i ne poštuju naloge VP.²⁹⁶ Te zadaće trebale su se izvršavati u suradnji s MUP-om.²⁹⁷ U zapovijedi stoji i to da se zapovjednici bojni i samostalnih satnija u dnevno-operativnom zapovijedanju moraju podrediti zapovjedniku zbornog područja, odnosno zapovjednicima Hrvatske ratne mornarice i Hrvatskog ratnog zrakoplovstva, i da su dužni tim zapovjednicima podnositi svakodnevna izvješća.²⁹⁸ Kao jedan od naslovnika te zapovijedi naveden je i zapovjednik ZP-a Split.²⁹⁹ Tom zapovijedi, 72. i 73. bojna VP stavljene su pod zapovjedništvo Ivana Jurića.³⁰⁰ Zapovijed je trebala stupiti na snagu u ponoć 3. kolovoza 1995. godine.³⁰¹

112. Dana 3. kolovoza 1995., na sastanku održanom u Ministarstvu obrane, Laušić je rekao da su zapovjednici postrojbi HV-a upozoreni da su osobno odgovorni za stegu svojih podređenih.³⁰² Također je objasnio da je časnicima Uprave VP dao ovlasti da, uoče li "nepravilnosti" u radu, "na licu mjesta" smijene zapovjednike postrojbi VP. Na kraju je Laušić u vezi s ratnim zarobljenicima rekao da bi redosljed obrade trebao biti obavještajna služba, SIS i SZUP, i na kraju kriminalistička VP, te je naglasio da se Vojna policija što se tiče postupanja s ratnim zarobljenicima mora pridržavati Ženevske konvencije.³⁰³ Na istom sastanku Biškić je prezentirao zadaće vojne policije, koje se na početku bojnih djelovanja sastoje u postavljanju nadzornih punktova na prometnicama, a potom u pretresima i "čišćenju" oslobođenih područja.³⁰⁴ Usporedno s napredovanjem Hrvatske vojske, zadaće VP su patrolno-pozornička djelatnost, razmještaj snaga VP u Kninu i Glini, te suradnja s MUP-om u naseljenim mjestima i područjima do uvođenja civilne vlasti. Po završetku bojnih djelovanja, vojna policija odgovara za sigurnost šticećenih osoba i objekata, uspostavljanje "čvrstih" nadzornih punktova i razgraničenje

²⁹⁶ P2171/D267 (Zapovijed general-bojnika Mate Laušića u vezi s pripremom postrojbi VP, 2. kolovoza 1995.), par. 5-6; v. također P2159 (Mate Laušić, izjava svjedoka, 11. kolovoza 2004.), par. 165-166, 168, 248-249; Mate Laušić, T. 15253-15254. Raspravno vijeće napominje da su P2171 i D267 ista zapovijed, a da P2171 uključuje i konačnu verziju prijevoda.

²⁹⁷ P2171/D267 (Zapovijed general-bojnika Mate Laušića u vezi s pripremom postrojbi VP, 2. kolovoza 1995.), par. 5-6.

²⁹⁸ P2171/D267 (Zapovijed general-bojnika Mate Laušića u vezi s pripremom postrojbi VP, 2. kolovoza 1995.), par. 12; v. također P2159 (Mate Laušić, izjava svjedoka, 11. kolovoza 2004.), par. 165-166, 168, 248-249; Mate Laušić, T. 15253-15254.

²⁹⁹ P2171/D267 (Zapovijed general-bojnika Mate Laušića u vezi s pripremom postrojbi VP, 2. kolovoza 1995.).

³⁰⁰ P2171/D267 (Zapovijed general-bojnika Mate Laušića u vezi s pripremom postrojbi VP, 2. kolovoza 1995.), par. 10-12.

³⁰¹ P2159 (Mate Laušić, izjava svjedoka, 11. kolovoza 2004.), par. 166.

³⁰² D45 (Zabilješka sa sastanka u MORH-u, 4. kolovoza 1995.), str. 4-5.

³⁰³ D45 (Zabilješka sa sastanka u MORH-u, 4. kolovoza 1995.), str. 6.

³⁰⁴ D45 (Zabilješka sa sastanka u MORH-u, 4. kolovoza 1995.), str. 4-5.

užeg područja bojnih djelovanja od područja s uspostavljenom civilnom vlasti, te pregrupiranje snaga ovisno o kretanju i razmještanju oružanih snaga RH.³⁰⁵ Pomoćnik ministra unutarnjih poslova Joško Morić najavio je da će MUP dati osiguranje za izlaze iz gradova i ulaze u njih.³⁰⁶

113. Kako stoji u Laušićevoj zapovijedi od 3. kolovoza 1995., toga dana održan je sastanak predstavnika MUP-a i VP, na kojem je dogovorena taktika i metodologija postupanja vojne i civilne policije na početku napadnih djelovanja i na novooslobođenom području RH.³⁰⁷ Laušić je, među ostalima, 72. i 73. bojni VP zapovjedio sljedeće: da odmah ostvare kontakt s MUP-om; da prate napredovanje HV-a na oslobođenom teritoriju i da "zajedničkim patrolama" osiguraju javni red i mir, promet za potrebe HV-a, te izolaciju i sigurnosnu evakuaciju civila; da pomognu MUP-u koji je trebao preuzeti osiguranje vitalnih objekata u oslobođenim gradovima; da na većim raskrižjima uspostave zajednički kontrolne punktove radi reguliranja prometa i osiguranja kolona HV-a i civila; da uporabe antiterorističke postrojbe za "čišćenje" terena i objekata te uništenje zaostalih utvrđenih neprijateljskih grupa; da i drugdje uspostavljaju kontrolne punktove; te da svu pronađenu dokumentaciju predaju SIS-u.³⁰⁸

114. **Milas** je bio jedan od sudionika sastanka održanog 3. kolovoza 1995. u 23:00 sata na istaknutom zapovjednom mjestu bojne u Gornjim Rujanima, u neposrednoj blizini Sajkovića, kojem su prisustvovali zapovjednik Mihael Budimir, bojnik Ivan Jurić, satnik Ante Glavan, Damir Maduna i Ante Cicvarić.³⁰⁹ Na tom sastanku bojnik Ivan Jurić prenio je zapovijed generala Laušića od 2. kolovoza 1995. godine.³¹⁰ Milas je izjavio da je, prema toj zapovijedi, Jurić bio odgovoran za koordinaciju sa zapovjednicima HV-a i načelnicima policijskih uprava u svojem području djelovanja. On je bio ovlašten da poduzima sve mjere protiv zapovjednikā ako zadaci Vojne policije ne bi bili izvršavani na način predviđen u zapovijedi i pravilima službe.³¹¹ Svjedok je dalje rekao da se, na temelju te zapovijedi, 72. bojna i dijelovi 73. bojne VP u zoni odgovornosti ZP-a Split podređuju Juriću i da je zapovijed bila dostavljena na

³⁰⁵ D45 (Zabilješka sa sastanka u MORH-u, 4. kolovoza 1995.), str. 5.

³⁰⁶ D45 (Zabilješka sa sastanka u MORH-u, 4. kolovoza 1995.), str. 3, 7.

³⁰⁷ D269 (Zapovijed general-bojnika Mate Laušića u vezi sa suradnjom MUP-a i VP, 3. kolovoza 1995.), str. 1.

³⁰⁸ D269 (Zapovijed general-bojnika Mate Laušića u vezi sa suradnjom MUP-a i VP, 3. kolovoza 1995.), str. 2.

³⁰⁹ D1532 (Boris Milas, izjava svjedoka, 19. svibnja 2009.), par. 37; Boris Milas, T. 19173-19175, 19311-19312, 19318, 19362-19363.

³¹⁰ D1532 (Boris Milas, izjava svjedoka, 19. svibnja 2009.), par. 37; Boris Milas, T. 19174, 19186.

³¹¹ Boris Milas, T. 19174, 19312, 19321.

znanje i Gotovini.³¹² Glavan je prisutne upoznao s dijelom Laušičeve zapovijedi u vezi s radom kriminalističke policije, što je uključivalo obavljanje razgovora sa zarobljenim pripadnicima SVK u prihvatnim centrima, u suradnji s civilnom policijom.³¹³

115. Raspravno vijeće sada će razmotriti predočene dokaze u vezi s vođenjem i zapovijedanjem, a posebno u vezi sa zapovijedima izdanim postrojbama VP u ZP-u Split. Prema **Džolićevom** svjedočenju, 72. bojna VP, formirana približno u siječnju 1992. godine, imala je sjedište u Splitu.³¹⁴ Mihael Budimir je bio zapovjednik 72. bojne VP, a zamjenik mu je bio bojnič Primorac.³¹⁵ Džolić je izjavio i to da je svim satnijama 72. bojne VP bila pridodana i postrojba kriminalističke VP, uz iznimku satnija stacioniranih u zapovjedništvu bojne budući da je u zapovjedništvu postojao odjel kriminalističke VP.³¹⁶ Odjel kriminalističke VP u okviru zapovjedništva 72. bojne VP bio je nadređen postrojbama kriminalističke VP u okviru satnijā bojne.³¹⁷ Džolić je nadalje rekao da je Milas bio podređen i zapovjedniku 72. bojne VP i načelniku kriminalističkog odjela u Upravi VP.³¹⁸ Džolić je izjavio da je 72. bojna VP, koja je bila u sastavu ZP-a Split, bila podređena i dobivala zapovijedi i od zapovjedništva ZP-a i od Uprave VP.³¹⁹ Prema Džolićevim izjavama, zapovjednik ZP-a Gotovina bio je Budimirov nadređeni u pogledu dnevnih operativnih zadaća bojne, što je uključivalo osiguranje objekata, osoba i prostora te davanje pratnje za konvoje HV-a.³²⁰ Prema Džolićevim riječima, Budimir je bio prisutan na dnevnim sastancima s Gotovinom radi podnošenja dnevnih izvješća o stanju na terenu.³²¹

116. Džolić je u svojem svjedočenju izjavio da su dnevne operativne zadaće obuhvaćale davanje straža za objekte u zoni odgovornosti, pratnje za konvoje, ljudstva za kontrolne punktove, patrole i potragu za dezerterima ili vojnicima koji se nisu

³¹² D1532 (Boris Milas, izjava svjedoka, 19. svibnja 2009.), par. 37; D1533 (Boris Milas, izjava svjedoka, 22. lipnja 2009.), par. 15; Boris Milas, T. 19174-19175, 19186, 19312, 19318, 19321.

³¹³ D1532 (Boris Milas, izjava svjedoka, 19. svibnja 2009.), par. 37-38, 41; Boris Milas, T. 19186, 19195, 19363.

³¹⁴ P875 (Boško Džolić, izjava svjedoka, 18. svibnja 2004.), par. 3; Boško Džolić, T. 8966.

³¹⁵ P875 (Boško Džolić, izjava svjedoka, 18. svibnja 2004.), par. 5; Boško Džolić, T. 8981-8982, 8986, 8991; D785 (Organigram VP); D786 (Organigram 72. bojne VP, kolovoz – listopad 1995.).

³¹⁶ Boško Džolić, T. 8975-8976.

³¹⁷ Boško Džolić, T. 8976.

³¹⁸ P875 (Boško Džolić, izjava svjedoka, 18. svibnja 2004.), par. 41; P876 (Boško Džolić, izjava svjedoka, 20. kolovoza 2008.), par. 32; Boško Džolić, T. 8990, 9029; D786 (Struktura 72. bojne VP).

³¹⁹ P875 (Boško Džolić, izjava svjedoka, 18. svibnja 2004.), par. 3, 5; P876 (Boško Džolić, izjava svjedoka, 20. kolovoza 2008.), par. 3, 7; Boško Džolić, T. 8925.

³²⁰ P875 (Boško Džolić, izjava svjedoka, 18. svibnja 2004.), par. 6; P876 (Boško Džolić, izjava svjedoka, 20. kolovoza 2008.), par. 25-26; Boško Džolić, T. 8929-8930, 9009.

³²¹ P875 (Boško Džolić, izjava svjedoka, 18. svibnja 2004.), par. 15; P876 (Boško Džolić, izjava svjedoka, 20. kolovoza 2008.), par. 6.

odazvali na mobilizacijski poziv. Združena satnija VP u Kninu bila je, što se tiče tih zadaća, pod zapovjedništvom lokalnog vojnog zapovjednika.³²² Džoliću nije bilo poznato da su zapovjednici novoosnovanih postrojbi VP podnosili izvješća najvišim vojnim zapovjednicima i izjavio je da je služba dežurstva 72. bojne VP podnosila izvješća Upravi VP i zapovjedništvu zbornog područja.³²³

117. Džolić je bio podređen i Budimiru i Juriću i obojici je bio dužan podnositi izvješća.³²⁴ Budimir je ostao Džolićev neposredni nadređeni i Džolić je rekao da mu je podnosio usmena izvješća o radu Združene satnije VP kad god bi Budimir došao u Knin, što se događalo gotovo svakog dana. Satnija je zapovjedništvu 72. bojne VP dostavljala i pismena dnevna izvješća.³²⁵ Moglo se dogoditi, kako je izjavio Džolić, da službeni položaj ima primat nad činom, tako da je bojni izdavao naređenja pukovniku koji je imao viši čin, ali niži službeni položaj.³²⁶ Jurić je održavao koordinacijske sastanke s policijom i višim zapovjedništvima radi dogovaranja o djelovanju, nakon kojih bi Džoliću izdavao smjernice o načinu na koji se dogovorene zadaće moraju izvršiti.³²⁷ Džolić i Jurić sastajali su se svakodnevno, ponekad i više puta dnevno, a Džolić je uz to Juriću podnosio i dnevna izvješća.³²⁸ Svjedoku je Jurić izdao više zapovijedi, uključujući jednu usmenu zapovijed da odredi nekoliko pripadnika svoje postrojbe kako bi preuzeli osiguravanje skladišta u Golubiću od pripadnika hrvatske policije koji su ondje bili privremeno.³²⁹

118. Prema Milasovom svjedočenju, Laušićeve zapovijedi 72. bojna VP dobivala je svakodnevno. Te zapovijedi regulirale su sva pitanja i zadaće koje je Vojna policija bila dužna izvršavati, a većina tih zapovijedi bila je dostavljana na znanje generalu Gotovini.³³⁰ Zona odgovornosti 72. bojne podudarala se sa zonom odgovornosti ZP-a Split, pa time i splitskog vojnog suda i vojnog tužiteljstva.³³¹

³²² P875 (Boško Džolić, izjava svjedoka, 18. svibnja 2004.), par. 38; P876 (Boško Džolić, izjava svjedoka, 20. kolovoza 2008.), par. 16, 24; Boško Džolić, T. 9014.

³²³ Boško Džolić, T. 8917-8918.

³²⁴ Boško Džolić, T. 8974, 9003-9004, 9008.

³²⁵ P875 (Boško Džolić, izjava svjedoka, 18. svibnja 2004.), par. 43; P876 (Boško Džolić, izjava svjedoka, 20. kolovoza 2008.), par. 13; Boško Džolić, T. 9006-9008, 9033-9035.

³²⁶ Boško Džolić, T. 8992-8993.

³²⁷ Boško Džolić, T. 8973, 8996-8997.

³²⁸ P875 (Boško Džolić, izjava svjedoka, 18. svibnja 2004.), par. 43; Boško Džolić, T. 8995, 9003-9004, 9091-9092.

³²⁹ Boško Džolić, T. 8972-8973, 9088-9089.

³³⁰ D1533 (Boris Milas, izjava svjedoka, 22. lipnja 2009.), par. 15.

³³¹ D1532 (Boris Milas, izjava svjedoka, 19. svibnja 2009.), par. 8.

119. Milas je nadalje izjavio da se većina Gotovinih zapovijedi 72. bojni VP ticala uporabe Vojne policije u borbenim djelovanjima, pri čemu je vojna policija osiguravala hodnje vojnih postrojbi kao što su premještanje postrojbi, naoružanja i eksplozivnih sredstava.³³² Pripadnici antiterorističke vojne policije nisu mogli biti angažirani bez odobrenja načelnika Uprave VP. Svjedok je prisustvovao brifinzima zapovjednika bojne, na kojima bi on zapovjedniku antiterorističke postrojbe 72. bojne VP izdao zadaću da pripremi ljudstvo za zapovjednika ZP-a Split, što je značilo da je Laušić odobrio zahtjev koji je u vezi s tim uputio Gotovina.³³³ Prema Milasovom svjedočenju, Gotovina nije mogao zapovijediti operativnu akciju poput operacije Varivode jer su se takve akcije ticale i vojne i civilne policije, nego je takve akcije, po strukovnoj zapovjednoj crti, inicirao Laušić u suradnji s MUP-om.³³⁴

120. Načelnik Uprave VP bio je krajnja nadležna instancija u odlučivanju o nagrađivanju, promicanju, sankcioniranju i smjenjivanju kadrova u Službi za suzbijanje kriminaliteta 72. bojne VP.³³⁵ Milas izjavio da su samo Eljuga, Jurić, Budimir, načelnik Uprave VP i zamjenik načelnika Uprave VP bili nadležni i uopće imali mogućnost da ocjenjuju njegov rad.³³⁶

121. Prema svjedočenju **Damira Šimića**, bivšeg istražitelja u Odsjeku kriminalističke vojne policije 72. bojne VP,³³⁷ nalog za istragu moglo je izdati zapovjedništvo ili istaknuto zapovjedno mjesto zbornog područja, a takav nalog vjerojatno bi bio naslovljen na zapovjedništvo bojne, koje bi potom vojnim policajcima zapovjedilo da provedu istragu.³³⁸ Šimić je izjavio da je VP, iako je formalno pripadala Upravi VP u Zagrebu, u svom dnevnom radu mogla primiti i zahtjeve za djelovanje od zapovjedništva zbornog područja ili drugih segmenata.³³⁹ Prema Šimićevom svjedočenju, dnevni rad je među ostalim obuhvaćao poduzimanje mjera za održavanje

³³² D1533 (Boris Milas, izjava svjedoka, 22. lipnja 2009.), par. 15; Boris Milas, T. 19323.

³³³ D1532 (Boris Milas, izjava svjedoka, 19. svibnja 2009.), par. 35, 53.

³³⁴ Boris Milas, T. 19212.

³³⁵ D1533 (Boris Milas, izjava svjedoka, 22. lipnja 2009.), par. 14; Boris Milas, T. 19204-19206, 19208; D1537 (Izvadak iz Laušićeva dnevnika u vezi s promaknućima).

³³⁶ Boris Milas, T. 19210.

³³⁷ P967 (Damir Šimić, izjava svjedoka, 27. siječnja 2008.), str. 1, par. 1; P968 (Damir Šimić, izjava svjedoka, 8. listopada 2008.), str. 1; D840 (Damir Šimić, izjava svjedoka, 24. srpnja 2008.), str. 1; Damir Šimić, T. 10197; P971 (Zapisnik Odjela kriminalističke vojne policije o uzimanju izjave od Damira Šimića, 16. svibnja 2002.), str. 1-2; D846 (Grafički prikaz sustava zapovijedanja i izvještavanja Uprave VP i 72. bojne koji je načinila obrana).

³³⁸ P967 (Damir Šimić, izjava svjedoka, 27. siječnja 2008.), par. 16; P969 (Dopis Damira Šimića od 12. ožujka 2008. kojim se ispravlja dokazni predmet P967), str. 5.

sigurnosti i stege, kriminalističko-istražnu djelatnost, što je uključivalo uhićenje i pritvaranje navodnih počinitelja, te, kad je riječ o antiterorističkoj postrojbi, povremenu pomoć drugim vojnim postrojbama obavljanjem kratkih borbenih zadataka.³⁴⁰ Prema Šimićevom svjedočenju, nalog za istragu ili neki drugi nalog on nikad nije dobio izravno od zapovjednika postrojbe izvan VP, primjerice, od zapovjednika ZP-a Split.³⁴¹ Prema njegovom svjedočenju, Vojna policija nikad nije dobila nalog u kojem bi se poimence navodile osobe koje je trebalo obraditi zbog počinjenih djela.³⁴² Njemu isto tako nije bilo poznato da je ijedan od zapovjednika izvan postrojbe VP sudjelovao u istragama. Svjedokovo je mišljenje da je sudjelovanje u provođenju istrage bilo izvan nadležnosti vojnih zapovjednika.³⁴³

122. **Laušić** je izjavio da je 72. bojna VP, kao i svaka druga postrojba unutar ZP-a Split, bila dužna operativnom centru ZP-a Split dojavljivati sve izvanredne događaje u postrojbi. Istodobno, bojne VP su preko istaknutog zapovjednog mjesta dostavljale dojave Upravi VP.³⁴⁴

123. Kad bi vojna policija u **Jurićevoj** zoni odgovornosti dobila zapovijed za osiguranje crkava ili strateški važnih objekata, zapovijed bi stigla iz Uprave VP, Glavnog stožera ili Ministarstva obrane.³⁴⁵

124. Jurić je izjavio da su mu sve podređene postrojbe na istaknutom zapovjednom mjestu 72. bojne VP, gdje se on nalazio, dostavljale izvješća.³⁴⁶ Potom bi, na osnovi tih izvješća, on ili neki od njegovih suradnika izradio objedinjeno sveobuhvatno izvješće koje su, u skladu s Laušićevim nalogom, svaki dan u 20:00 sati slali u Zagreb.³⁴⁷ Jurić je ta izvješća bio dužan dostavljati samo Upravi VP, a u njima su morala biti navedena sva kaznena djela koja bi se dogodila na tom području, o kojima su dojave dostavljale osobe pod zapovjedništvom svjedoka.³⁴⁸ Iako je on službeno bio obvezan izvješćivati samo

³³⁹ P967 (Damir Šimić, izjava svjedoka, 27. siječnja 2008.), par. 16; P968 (Damir Šimić, izjava svjedoka, 8. listopada 2008.), par. 4; P969 (Dopis Damira Šimića od 12. ožujka 2008. kojim se ispravlja dokazni predmet P967), str. 5.

³⁴⁰ P967 (Damir Šimić, izjava svjedoka, 27. siječnja 2008.), par. 16; P969 (Dopis Damira Šimića od 12. ožujka 2008. kojim se ispravlja dokazni predmet P967), str. 5-6; D840 (Damir Šimić, izjava svjedoka, 24. srpnja 2008.), str. 4.

³⁴¹ D840 (Damir Šimić, izjava svjedoka, 24. srpnja 2008.), str. 4; Damir Šimić, T. 10334.

³⁴² P969 (Dopis Damira Šimića od 12. ožujka 2008. kojim se ispravlja dokazni predmet P967), str. 5.

³⁴³ D840 (Damir Šimić, izjava svjedoka, 24. srpnja 2008.), str. 4.

³⁴⁴ Mate Laušić, T. 15305, 15370.

³⁴⁵ Ivan Jurić, T. 27420-27421.

³⁴⁶ Ivan Jurić, T. 27431, 27503, 27516.

³⁴⁷ Ivan Jurić, T. 27431-27432.

³⁴⁸ Ivan Jurić, T. 27431-27432, 27439.

Upravu VP, svjedok je objasnio da su zapovjednici bojni VP morali svakodnevno dostavljati izvješća najvišem operativnom zapovjedniku u svojoj zoni odgovornosti: primjerice, na temelju postupka propisanog pravilima službe VP, zapovjednik 72. bojne VP morao je zapovjedniku zbornog područja dostavljati izvješća o stanju sigurnosti za posljednjih 24-48 sati.³⁴⁹

125. **Ljiljana Botteri**, pomoćnica zapovjednika za pravne poslove ZP-a Split tijekom i nakon operacije Oluja,³⁵⁰ u svojem je svjedočenju izjavila je da je 72. bojna VP, čiji je zapovjednik bio Mihael Budimir, dok je djelovala unutar ZP-a Split, bila podređena ZP-u Split. Gotovina je pripadnicima bojne mogao izdavati zapovijedi u vezi s aktivnostima iz njihovog djelokruga i u skladu s Pravilnikom o ustroju i radu VP.³⁵¹ Te zapovijedi mogle su se odnositi na dnevno-policijske zadaće poput osiguranja objekata ili praćenje vozila. Ljiljana Botteri je, međutim, izjavila da Gotovina nije mogao izdavati zapovijedi za temeljne vojnopolicijske zadaće kao što su sprečavanje kaznenih djela, otkrivanje počinitelja i obavljanje kaznenih istražnih radnji, jer su se takve zadaće vršile na temelju zakonske obveze ili po zahtjevu državnog odvjetnika, odnosno po nalogu vojnog tužitelja ili istražnog suca.³⁵² U tom segmentu, kontrolu rada VP vršila je uprava VP, preko Odjela kriminalističke vojne policije.³⁵³

126. Dana 4. siječnja 1995., Gotovina je od Laušića zatražio da zapovjedniku Združene satnije Vojne policije u sektoru Jug izda zapovijed da vodu Vojne policije u zoni odgovornosti OG Livno pošalje 20 vojnika na ispomoć za vojnopolicijske zadaće.³⁵⁴ Dana 15. lipnja 1995., Gotovina je zapovjedniku 72. bojne VP zapovjedio da do 16:00 sati 16. lipnja 1995. antiterorističku grupu izmjesti u zonu odgovornosti OG Livno. Također je zapovjedio da se za prijevoz i oružje mora pobrinuti VP.³⁵⁵ U zapovijedi od 15. rujna 1995., Gotovina je naredio da antiteroristički vod 72. bojne VP provede pretres i čišćenje terena kod Drvara u Bosni i Hercegovini, što je trebalo izvršiti

³⁴⁹ Ivan Jurić, T. 27438-27440, 27477.

³⁵⁰ P1005 (Ljiljana Botteri, izjava svjedoka, 20. siječnja 2004.), par. 11, 30-31; P1006 (Ljiljana Botteri, izjava svjedoka, 8. studenog 2007.), par. 15; P1017 (Izvješće o stegovnim mjerama i kaznama za treće tromjesečje 1995., s potpisom Ljiljane Botteri), str. 1.

³⁵¹ P1005 (Ljiljana Botteri, izjava svjedoka, 20. siječnja 2004.), par. 51-52; P1006 (Ljiljana Botteri, izjava svjedoka, 8. studenog 2007.), par. 21; D878 (Ljiljana Botteri, izjava svjedoka, 24. listopada 2008.), par. 16; Ljiljana Botteri, T. 10888.

³⁵² D878 (Ljiljana Botteri, izjava svjedoka, 24. listopada 2008.), par. 16.

³⁵³ P1005 (Ljiljana Botteri, izjava svjedoka, 20. siječnja 2004.), par. 52; D878 (Ljiljana Botteri, izjava svjedoka, 24. listopada 2008.), par. 16.

³⁵⁴ D1290 (Zahtjev Ante Gotovine za ispomoć u ljudstvu vodu VP u zoni odgovornosti OG Livno, upućen Mati Laušiću, 4. siječnja 1995.).

od 08:00 do 18:00 sati 16. rujna 1995. Također, Gotovina je zapovjedniku 72. bojne VP zapovjedio da na redovnom sastanku podnese izvješće o izvršenju i rezultatima zadaće.³⁵⁶ Dana 6. listopada 1995. Gotovina je naredio da se Antiteroristička grupa 72. bojne VP odmah stavi u prvi stupanj bojne spremnosti.³⁵⁷ Dana 31. listopada 1995. Gotovina je zapovjedniku 72. bojne VP u Splitu zapovjedio da uputi jednu desetinu za osiguranje istaknutog zapovjednog mjesta hrvatskih snaga u Šipovu, u Bosni i Hercegovini.³⁵⁸

127. **Džolić** je izjavio da je 28. srpnja 1995. više od 50 pripadnika Vojne policije iz više satnija 72. bojne VP, među kojima je i sâm bio, bilo stacionirano u Rujanima u Bosni i Hercegovini.³⁵⁹ Njihove zadaće uključivale su osiguranje borbene zone, davanje pratnje konvojima i osiguranje Gotovininog zapovjedništva sektora u Gornjim Rujanima.³⁶⁰ Prema Džolićevom svjedočenju, dan ili dva prije operacije Oluja Gotovina je svoje istaknuto zapovjedno mjesto preselio u Sajković u Bosni i Hercegovini.³⁶¹ Dana 30. srpnja 1995. u Rujane je došlo 15-30 pripadnika 66. bojne VP.³⁶² Džolić je izjavio da je u noći 3. kolovoza 1995. zapovjednik 72. bojne VP Mihael Budimir njemu i drugim zapovjednicima VP koji su bili u Rujanima pročitao Gotovininu zapovijed pred sam početak operacije Oluja. Rečeno im je da napad tek što nije započeo, neka pripreme ljude, a opisane su i crte napada za gardijske brigade.³⁶³

128. Dana 5. kolovoza 1995., u svrhu osiguravanja visoke razine javnog reda i mira, opće sigurnosti i sprečavanja činjenja kaznenih djela od strane pripadnika HV, Laušić je zapovjednicima bojni i satnija VP izdao zapovijed da pristupe završnim pripremama za formiranje postrojbi VP na novooslobođenim područjima, da formiraju kriminalističku vojnu policiju i službe dežurstva, te da uspostave sustav veza i izvješćivanja. Primjerak zapovijedi dostavljen je, među ostalima, i zapovjednicima zbornih područja.³⁶⁴ **Laušić**

³⁵⁵ P2216 (Zapovijed Ante Gotovine za izmještanje ATG 72. bojne u zonu odgovornosti OG Livno, 15. lipnja 1995.).

³⁵⁶ P2211 (Zapovijed Ante Gotovine za početak čišćenja terena kod Drvara, Bosna i Hercegovina, 15. rujna 1995.).

³⁵⁷ P2218 (Zapovijed Ante Gotovine da se ATG 72. bojne stavi u pripravnost za intervenciju, 6. listopada 1995.).

³⁵⁸ P2213 (Zapovijed Ante Gotovine da se jedna desetina iz sastava 72. bojne VP uputi na IZM Šipovo, Bosna i Hercegovina, 31. listopada 1995.).

³⁵⁹ P875 (Boško Džolić, izjava svjedoka, 18. svibnja 2004.), par. 15, 19.

³⁶⁰ P875 (Boško Džolić, izjava svjedoka, 18. svibnja 2004.), par. 15.

³⁶¹ P875 (Boško Džolić, izjava svjedoka, 18. svibnja 2004.), par. 17.

³⁶² P875 (Boško Džolić, izjava svjedoka, 17.-18. kolovoza 2004.), par. 15, 17, 19.

³⁶³ P875 (Boško Džolić, izjava svjedoka, 18. svibnja 2004.), par. 18; Boško Džolić, T. 9086.

³⁶⁴ P881 (Zapovijed general-bojnika Mate Laušića o formiranju postrojbi VP na novooslobođenim područjima, 5. kolovoza 1995.), par. 1-3.

je izjavio da je, u vremenu od 5. do 10. kolovoza 1995. godine, 72. bojna ustrojila 16 postrojbi VP na "novooslobođenim" područjima, među ostalim, u Kninu (jačine satnije), Benkovcu, Drnišu i Obrovcu.³⁶⁵ Nadalje, Laušić je zapovjednicima VP zapovjedio da energično postupaju prema pripadnicima Hrvatske vojske koji narušavaju Propisnik o vojnoj stezi i propise o sigurnosti u vojnocestovnom prometu, te da uhićeni pripadnici HV trebaju biti prepraćeni u prostorije za zadržavanje u matičnim postrojbama dok se ne stvore uvjeti za zadržavanje u objektima novoustrojenih postrojbi VP.³⁶⁶ Prema toj zapovjedi, zapovjednici novoustrojenih postrojbi VP na oslobođenim područjima su što se tiče dnevno-operativnog zapovijedanja bili podređeni najstarijem zapovjedniku HV-a u svojoj zoni odgovornosti,³⁶⁷ što Raspravno vijeće razumije kao primjenu članka 9. Pravilnika VP.

129. Dana 13. kolovoza 1995. zapovjednik Budimir je načelnika Uprave VP izvijestio da je, u skladu sa zapovijedi za napad zapovjednika ZP-a Split, formirana jedna borbena grupa VP u čiji su sastav ušli pripadnici antiterorističke postrojbe, te opće i prometne vojne policije, kao i da je ta grupa poslana u borbu tijekom operacije Oluja i da je 10. kolovoza 1995. dobila odmor po zapovijedi zapovjednika ZP-a Split.³⁶⁸

130. Dana 15. kolovoza 1995., Laušić je izvijestio da su "[s]atnija 72. bojne VP u čijem je sastavu Antiteroristički vod 72. bojne i pripadnici Opće vojne policije po zapovijedi zapovjednika ZP Split" podređeni 1. hrvatskom gardijskom zdruhu u početku operacije oslobađanja Knina.³⁶⁹ Laušić je dalje izvijestio da od 13. kolovoza 1995. antiterorističke postrojbe VP samostalno i u suradnji s MUP-om pretresaju novooslobođeno područje.³⁷⁰

131. U jednoj ranijoj prilici, u siječnju 1995., Gotovina je naložio ustrojavanje izviđajne komisije koja se ima baviti rutinskim vojnim prekršajima poput neizvršavanja

³⁶⁵ P2159 (Mate Laušić, izjava svjedoka, 11. kolovoza 2004.), par. 178; Mate Laušić, T. 15604; v. također P875 (Boško Džolić, izjava svjedoka, 18. svibnja 2004.), par. 59; Boško Džolić, T. 9056, 9068; P879 (Izvešće bojnika Ivana Jurića o provedbi zadaća podneseno Upravi VP, 5. kolovoza 1995.), par. 1.5-1.6; P881 (Zapovijed general-bojnika Mate Laušića o formiranju postrojbi VP na novooslobođenim područjima, 5. kolovoza 1995.), par. 1; P882 (Izvešće general-bojnika Mate Laušića o uporabi postrojbi VP u operaciji Oluja, 6. kolovoza 1995.), par. 1; D292 (Izvešće MORH-a o operaciji Oluja, s potpisom Mate Laušića, 15. kolovoza 1995.), str. 6-8; D399 (Izvešće MORH-a koje je sastavio Mate Laušić, 7. kolovoza 1995.), str. 2.

³⁶⁶ P881 (Zapovijed general-bojnika Mate Laušića o formiranju postrojbi VP na novooslobođenim područjima, 5. kolovoza 1995.), par. 5-6.

³⁶⁷ P881 (Zapovijed general-bojnika Mate Laušića o formiranju postrojbi VP na novooslobođenim područjima, 5. kolovoza 1995.), par. 7.

³⁶⁸ D737 (Izvešće zapovjednika, bojnika Budimira, 13. kolovoza 1995.), str. 1-4.

³⁶⁹ D292 (Izvešće MORH-a o operaciji Oluja, s potpisom Mate Laušića, 15. kolovoza 1995.), str. 11.

zapovijedi.³⁷¹ Dana 21. svibnja 1995., pripadnici 114. brigade navodno su bacili ručnu bombu ispred policijske postaje Trogir u općini Split, uslijed čega je oštećeno jedno vozilo, a jedna je osoba zadobila teške tjelesne ozljede.³⁷² Poslije incidenta, Budimir je dobio zapovijed da o svemu izvijesti Gotovinu kako bi Gotovina Skeji izdao daljnje zapovijedi u vezi s tim incidentom.³⁷³ U zapovijedi od 22. svibnja 1995., Gotovina je naložio da se odmah ustroji povjerenstvo za ispitivanje uzroka i posljedica tog incidenta.³⁷⁴ Gotovininom zapovijedi određeno je da se povjerenstvo treba sastojati od pet članova iz sastava Vojne policije Split, među kojima moraju biti pomoćnik za SIS i pomoćnik za promidžbenu djelatnost.³⁷⁵ Gotovina je naložio i da se najkasnije do 08:00 sati 24. svibnja 1995. dostavi detaljno izvješće, te da se na svim zapovjednim razinama djeluje na sprečavanju takvih i sličnih događaja.³⁷⁶ Rješenjem koje je izdao 31. svibnja 1995., Gotovina je pokrenuo stegovni izviđaj protiv dva pripadnika Vojne pošte 1080 u ZP-u Split, zbog osnovane sumnje da su ti vojnici počinili povredu vojne stege tako što su ostvarivali dvojni osobni dohodak.³⁷⁷ Gotovina je za voditelja stegovnog izviđaja odredio vodnika Josipa Galića iz Vojne pošte 6070 i zatražio da mu on u roku od 15 dana od dana primitka tog rješenja uruči cjelokupni spis predmeta s izvješćem i prijedlogom.³⁷⁸ Prema svjedočenju Ljiljane Botteri, Gotovina bi nakon toga postupio tako da spis proslijedi vojnostegovnom tužitelju koji bi potom sastavio optužnicu, poslije čega bi se formiralo vijeće stegovnog suda.³⁷⁹

132. Dana 23. i 24. kolovoza 1995., stambene zadruge Visokogradnja i Predvodnik iz Splita uputile su načelniku Glavnog stožera Zvonimiru Červenku dopise u kojima se žale da su se pripadnici HV-a u uniformama nasilno i protupravno uselili u stanove u

³⁷⁰ D292 (Izvješće MORH-a o operaciji Oluja, s potpisom Mate Laušića, 15. kolovoza 1995.), str. 13.

³⁷¹ P1033 (Rješenje o pokretanju stegovnog izviđaja, s potpisom Ante Gotovine, 4. siječnja 1995.).

³⁷² P1018 (Izvješće o incidentu u PP Trogir, s potpisom bojnika Mihaela Budimira, 22. svibnja 1995.), str. 1.

³⁷³ P1018 (Izvješće o incidentu u PP Trogir, s potpisom bojnika Mihaela Budimira, 22. svibnja 1995.), str. 3.

³⁷⁴ P1019 (Zapovijed za ustrojavanje komisije za izviđaj, s potpisom Ante Gotovine, 22. svibnja 1995.), str. 1.

³⁷⁵ P1019 (Zapovijed za ustrojavanje komisije za izviđaj, s potpisom Ante Gotovine, 22. svibnja 1995.), par. 1.

³⁷⁶ P1019 (Zapovijed za ustrojavanje komisije za izviđaj, s potpisom Ante Gotovine, 22. svibnja 1995.), par. 2, 4.

³⁷⁷ P1023 (Rješenje o pokretanju stegovnog izviđaja, s potpisom Ante Gotovine, 31. svibnja 1995.), str. 1-2.

³⁷⁸ P1023 (Rješenje o pokretanju stegovnog izviđaja, s potpisom Ante Gotovine, 31. svibnja 1995.), str. 1.

³⁷⁹ P1006 (Ljiljana Botteri, izjava svjedoka, 8. studenog 2007.), par. 27.

njihovu vlasništvu.³⁸⁰ Dana 23. kolovoza 1995., Červenko je zapovjedniku ZP-a Split zapovjedio da se odmah osnuje povjerenstvo u čiji će sastav ući načelnik stožera ZP-a Split, zapovjednik Vojne pošte 1114, te pomoćnici zapovjednika za promidžbenu djelatnost, za SIS i za pravne poslove.³⁸¹ Prema Červenkovoj zapovijedi, povjerenstvo je trebalo utvrditi imena počinitelja i predložiti mjere za iseljenje počinitelja i povrat stanova u posjed, s rokom do 26. kolovoza 1995. godine.³⁸² Za podnošenje izvješća o učinjenom Červenku, kao rok je određen 15. rujna 1995. godine.³⁸³ Osim toga, u Červenkovoj zapovijedi stoji da je zapovjednik ZP-a Split, u suradnji s VP dužan podnijeti kaznene prijave nadležnom vojnom tužiteljstvu u Splitu.³⁸⁴ Svojom zapovijedi od 29. kolovoza 1995., i kako navodi Ljiljana Botteri, na temelju članka 9. Pravilnika VP, Gotovina je ustrojio povjerenstvo za izviđaj sa zadaćom utvrđivanja činjeničnog stanja, predlaganja mjera za iseljenje dotičnih pripadnika HV-a i mjera stegovne odgovornosti za počinitelje i njihove nadređene zapovjednike.³⁸⁵ Osim Ljiljane Botteri, u povjerenstvo su imenovani pukovnik Ivo Brbora, pukovnik Ivan Zelić, brigadir Andrija Matijaš, zamjenik zapovjednika Vojne pošte 1114, bojničnik Marijan Milas, pomoćnik ZP-a, te bojničnik Miro Primorac, zamjenik zapovjednika 72. bojne VP.³⁸⁶ Prema svjedočenju Ljiljane Botteri, nije bila uobičajena praksa pokretati stegovni izviđaj u vezi sa stegovnim povredama protiv nepoznatih počinitelja.³⁸⁷ Po mišljenju Ljiljane Botteri, u toj stvari Gotovininom zapovijedi nije bio pokrenut stegovni uviđaj nego je formirano "ratno povjerenstvo" s ciljem da se pribave ili otkriju imena počinitelja.³⁸⁸ Gotovininom zapovijedi povjerenstvu je također naloženo da u suradnji sa 72. bojnjom VP vojnom tužitelju podnese kaznene prijave protiv počinitelja odnosno

³⁸⁰ D878 (Ljiljana Botteri, izjava svjedoka, 24. listopada 2008.), par. 18; D879 (Dopis u vezi sa Stambenom zadrugom Visokogradnja, 23. kolovoza 1995.; dopis u vezi sa Stambenom zadrugom Predvodnik, 24. kolovoza 1995.), str. 3-6.

³⁸¹ D878 (Ljiljana Botteri, izjava svjedoka, 24. listopada 2008.), par. 18; Ljiljana Botteri, T. 10928; D879 (Zapovijed zapovjedniku ZP-a da ustroji komisiju, s potpisom generala Zvonimira Červenka, 23. kolovoza 1995.), str. 1.

³⁸² D879 (Zapovijed zapovjedniku ZP-a da ustroji komisiju, s potpisom generala Zvonimira Červenka, 23. kolovoza 1995.), str. 1.

³⁸³ D879 (Zapovijed zapovjedniku ZP-a da ustroji komisiju, s potpisom generala Zvonimira Červenka, 23. kolovoza 1995.), str. 2.

³⁸⁴ D879 (Zapovijed zapovjedniku ZP-a da ustroji komisiju, s potpisom generala Zvonimira Červenka, 23. kolovoza 1995.), str. 1.

³⁸⁵ D878 (Ljiljana Botteri, izjava svjedoka, 24. listopada 2008.), par. 18; Ljiljana Botteri, T. 10871; P1013 (Zapovijed za ustrojavanje komisije za izviđaj, s potpisom Ante Gotovine, 29. kolovoza 1995.), str. 1.

³⁸⁶ P1013 (Zapovijed za ustrojavanje komisije za izviđaj, s potpisom Ante Gotovine, 29. kolovoza 1995.), str. 1.

³⁸⁷ D878 (Ljiljana Botteri, izjava svjedoka, 24. listopada 2008.), par. 5.

³⁸⁸ Ljiljana Botteri, T. 10866-10868.

njihovih nadređenih.³⁸⁹ Po njezinom mišljenju, Gotovinina zapovijed bila je suvišna jer je vojna policija po Pravilniku ionako bila dužna podnijeti kaznene prijave.³⁹⁰ Povjerenstvo je utvrdilo imena i nazive postrojbi tih 36 pripadnika HV-a koji su, kako je povjerenstvo zaključilo, nasilno i protupravno uselili u novoizgrađene stanove u vlasništvu nekoliko privatnih poduzeća, Grada Splita, Vlade RH, Ministarstva obrane te građanskih osoba. Glede počinitelja čiji je identitet bio utvrđen, povjerenstvo je zaključilo da su njih 34 pripadnici 4. gardijske brigade (od kojih su četvorica već bila u mirovini), da je jedan bio iz 72. bojne VP, a jedan iz 83. bojne VP.³⁹¹ Što se tiče stegovnih mjera, povjerenstvo je odlučilo da se svim počiniteljima koji su se već iselili i vratili ključeve oprosti otklon od vojne stege, a da se konačna odluka o poduzimanju mjera protiv onih koji su se odbili iseliti prepusti zapovjedniku 4. gardijske brigade, dok je 72. bojna VP trebala podnijeti kaznene prijave vojnom tužiteljstvu u Splitu.³⁹² Sukladno tome, 8. rujna 1995. Gotovina je zapovjedniku 4. gardijske brigade i zapovjedniku 72. bojne VP zapovjedio da provedu stegovne mjere koje je predložila komisija.³⁹³

133. Dana 9. kolovoza 1995., Laušić je zapovjedio da se sve postrojbe VP koje su bile angažirane u bojnim djelovanjima tijekom operacije Oluja u 07:00 sati 10. kolovoza 1995. izvuku iz područja borbenog djelovanja. Istim postrojbama je zapovjedbno da se od 07:00 sati 12. kolovoza 1995. angažiraju na čišćenju oslobođenog područja.³⁹⁴ Zapovijed je bila naslovljena na zapovjednike 67. bojne iz Zagreba, 69. satnije iz Bjelovara, 70. satnije iz Karlovca, 71. bojne iz Rijeke, te 72. i 73. bojne iz Splita.³⁹⁵

134. Raspravnom vijeću su predloženi i dokazi u vezi s Gotovininim ovlastima i dužnostima u pogledu kaznenih djela i stegovnih prekršaja počinjenih od strane postrojbi pod njegovim zapovjedništvom. Prema svjedočenju **Marka Rajčića**, načelnika topništva ZP-a Split u razdoblju od travnja 1993. do lipnja 1996. godine,³⁹⁶ Gotovina nije imao nikakve zapovjedne ovlasti nad vojnom policijom u Kninu, ali je od

³⁸⁹ P1013 (Zapovijed za ustrojavanje komisije za izviđaj, s potpisom Ante Gotovine, 29. kolovoza 1995.), str. 2.

³⁹⁰ Ljiljana Botteri, T. 10943.

³⁹¹ Ljiljana Botteri, T. 10864, 10866; P1013 (Izvešće o poduzetim mjerama, s potpisom Ante Gotovine, 8. rujna 1995.), str. 3-4.

³⁹² Ljiljana Botteri, T. 10864, 10866; P1013 (Izvešće o poduzetim mjerama, s potpisom Ante Gotovine, 8. rujna 1995.), str. 5-6.

³⁹³ P1013 (Zapovijed u vezi sa stegovnim mjerama, s potpisom Ante Gotovine, 8. rujna 1995.), str. 7.

³⁹⁴ D837 (Zapovijed Mate Laušića, 9. kolovoza 1995.), str. 2.

³⁹⁵ D837 (Zapovijed Mate Laušića, 9. kolovoza 1995.), str. 1.

zapovjednika bojne VP mogao zatražiti da pokrene postupak u skladu sa stegovnim pravilima.³⁹⁷ Vojna policija potom je mogla podnijeti prijavu, po kojoj se mogla izreći stegovna mjera predviđena Zakonom o obrani.³⁹⁸

135. U jednom dopisu datiranom 23. svibnja 1995. Gotovina kaže da je u usmenim kontaktima s pripadnicima postrojbe primatelja dopisa saznao da se prijave radi pokretanja stegovnog postupka upućuju matičnim postrojbama prekršitelja. U dopisu se kaže da se te prijave Gotovininom uredu dostavljaju samo na uvid. Gotovina traži da mu se dostavljaju i podaci o tome kojoj postrojbi prekršitelj pripada kako bi njegovo zapovjedništvo steklo cjelovit uvid, a time i mogućnost preventivnog djelovanja.³⁹⁹ U skladu s tim, uz obavijest od 29. rujna 1995. upućenu Gotovini, pukovnik Mihael Budimir je priložio stegovne i prekršajne prijave koje je podnijela prometna satnija 72. bojne VP za prometne prekršaje počinjene u razdoblju od 25. kolovoza do 25. rujna 1995. godine.⁴⁰⁰

136. **Ljiljana Botteri** je u svojem svjedočenju rekla da je zapovjednik postrojbe, čim sazna da je počinjeno kazneno djelo, bio dužan da o tome obavijesti Vojnu policiju.⁴⁰¹ Ljiljana Botteri je izjavila da nije nužno da svako kazneno djelo ujedno predstavlja i povredu vojnostegovnih pravila, te da su se postupci po kaznenim prijavama protiv vojnih osoba zbog toga vodili odvojeno, pred vojnim sudovima.⁴⁰²

137. Članak 5. Propisnika o vojnoj stezi definira dva tipa stegovnih povreda: stegovnu pogrešku i stegovni prijestup.⁴⁰³ Za stegovnu pogrešku, stegovne mjere može izreći bilo koji zapovjednik od razine voda naviše, dok stegovnu kaznu za stegovni prijestup može izreći samo vojnostegovni sud.⁴⁰⁴ Kaznene istrage uglavnom su podrazumijevale i

³⁹⁶ D1425 (Marko Rajčić, izjava svjedoka, 13. veljače 2009.), par. 1; Marko Rajčić, T. 16236, 16275; P2323 (Službena zabilješka VP o obavijesnom razgovoru s Rajčićem, 11. srpnja 2008.), str. 1.

³⁹⁷ Marko Rajčić, T. 16509-16510, 16512-16513.

³⁹⁸ Marko Rajčić, T. 16513.

³⁹⁹ P1029 (Dopis u vezi s prijavama protiv počinitelja prekršaja u prometu, s potpisom Ante Gotovine, 23. svibnja 1995.), str. 3.

⁴⁰⁰ P1030 (Obavijest o počiniteljima prekršaja u cestovnom prometu, s potpisom pukovnika Mihaela Budimira, 29. rujna 1995.).

⁴⁰¹ P1006 (Ljiljana Botteri, izjava svjedoka, 8. studenog 2007.), par. 10.

⁴⁰² D878 (Ljiljana Botteri, izjava svjedoka, 24. listopada 2008.), par. 23; D893 (Izvješće o izrečenim stegovnim mjerama i kaznama pred vojnim sudovima u razdoblju od listopada do prosinca 1995., s potpisom brigadira Pere Toljana, 15. travnja 1996.), str. 7.

⁴⁰³ P1006 (Ljiljana Botteri, izjava svjedoka, 8. studenog 2007.), par. 3; D878 (Ljiljana Botteri, izjava svjedoka, 24. listopada 2008.), par. 4; Ljiljana Botteri, T. 10962; P1007 (Propisnik o vojnoj stezi, 25. travnja 1992.), članak 5.

⁴⁰⁴ P1006 (Ljiljana Botteri, izjava svjedoka, 8. studenog 2007.), par. 3; P1007 (Propisnik o vojnoj stezi, 25. travnja 1992.), članci 21, 23, 53.

stegovni izviđaj.⁴⁰⁵ Iako je članak 31. Propisnika o vojnoj stezi davao mogućnost da časnik pokrene stegovni postupak nakon što obavijesti tužiteljstvo o svojem zaključku da je izvjesnom vojnostegovnom povredom počinjeno i kazneno djelo, Ljiljana Botteri je izjavila da su se takvim slučajevima u praksi bavili samo istražni odjeli županijskih sudova.⁴⁰⁶

138. Članak 35. Propisnika o vojnoj stezi davao je nadređenim časnicima ovlast da u roku od 30 dana od dana izricanja mjere ocijene pravilnost odluka o stegovnim mjerama.⁴⁰⁷ Prema svjedočenju Ljiljane Botteri, Gotovina je po svom položaju bio obvezan ocijeniti pravilnost i primjerenost svake stegovne mjere koju su izrekli njemu izravno podređeni časnici.⁴⁰⁸ Gotovinina ocjena stegovnih mjera koje bi izrekli njemu izravno podređeni časnici odnosila se samo na ispravnost postupka izricanja mjere u odnosu na Propisnik o vojnoj stezi, a ne na meritum.⁴⁰⁹

139. Ako bi saznao da je podređeni iz njegove postrojbe počinio teži stegovni prekršaj, zapovjednik satnije je incident bio dužan prijaviti zapovjedniku bojne, koji je to pak bio dužan prijaviti zapovjedniku brigade.⁴¹⁰ Zapovjednik brigade tada bi odlučio hoće li po prijavi postupiti sam ili će pokrenuti izviđaj.⁴¹¹ Ako bi zapovjednik brigade ili bojne zaključio da rezultati izviđaja upućuju na to da je počinjen stegovni prijestup, mogao je zapovjedniku zbornog područja uputiti pismeni prijedlog da se stvar proslijedi na rješavanje vojnostegovnom sudu.⁴¹²

140. Premda se Propisnik o vojnoj stezi primjenjivao i na djelatne i na pričuvne vojnike, Ljiljana Botteri je izjavila da joj se čini da su, u praksi, pričuvne vojnike koji bi počinili prekršaj zapovjednici radije demobilizirali nego pokretali vrlo složen i dugotrajan postupak za izricanje stegovnih mjera.⁴¹³

141. Upitan o razlici između kaznenog postupka na inicijativu vojnog tužiteljstva i stegovnih postupaka koji se provode interno u okviru HV-a, **Mladen Bajić**, zamjenik

⁴⁰⁵ Ljiljana Botteri, T. 10948-10949.

⁴⁰⁶ D878 (Ljiljana Botteri, izjava svjedoka, 24. listopada 2008.), par. 8, Ljiljana Botteri, T. 10944; P1007 (Propisnik o vojnoj stezi, 25. travnja 1992.), članak 31.

⁴⁰⁷ P1007 (Propisnik o vojnoj stezi, 25. travnja 1992.), članak 35.

⁴⁰⁸ Ljiljana Botteri, T. 10936.

⁴⁰⁹ Ljiljana Botteri, T. 10936-10937.

⁴¹⁰ P1005 (Ljiljana Botteri, izjava svjedoka, 20. siječnja 2004.), par. 21; Ljiljana Botteri, T. 10970; P1007 (Propisnik o vojnoj stezi, 25. travnja 1992.), članak 61.

⁴¹¹ P1005 (Ljiljana Botteri, izjava svjedoka, 20. siječnja 2004.), par. 21; Ljiljana Botteri, T. 10970; P1007 (Propisnik o vojnoj stezi, 25. travnja 1992.), članak 61.

⁴¹² P1005 (Ljiljana Botteri, izjava svjedoka, 20. siječnja 2004.), par. 21.

vojnog tužitelja u ZP-u Split od 1992. do 1996. godine,⁴¹⁴ objasnio je da su posrijedi dvije posve različite vrste postupaka.⁴¹⁵ Izjavio je da vojna tužiteljstva i sudovi nisu imali ništa sa stegovnim postupcima jer je Hrvatska vojska u tu svrhu imala zasebna stegovna tužiteljstva i stegovne sudove.⁴¹⁶ Bajić je objasnio da je odluku o tome hoće li se stegovne pogreške ili prijestupi, osobito u HV-u, procesuirati putem stegovnog postupka donosio je zapovjednik koji je zaprimio dojavu o povredi.⁴¹⁷

142. Dopisom od 12. rujna 1995. Červenko je obavijestio Gotovinu da je kao zapovjednik osobno odgovoran za postupanje prema pripadnicima UNCRO-a u zoni odgovornosti ZP-a Split i da je dužan poduzeti sve potrebne radnje sukladno vojnim propisima kako bi se osigurala stega u podređenim postrojbama. Gotovinu je upozorio i na to da takvi postupci nanose veliku štetu ugledu HV-a te da su u suprotnosti s državnim politikom i stavovima hrvatskog vrhovništva, kao i s preuzetim međunarodnim obvezama RH. Červenko napominje da će protiv svih zapovjednika HV-a koji postupaju samovoljno i protivno zapovijedima poduzimati najenergičnije i najstrože mjere.⁴¹⁸

143. Raspravno vijeće je svjesno činjenice da su pripadnici VP iako su, s jedne strane, bili dužni suzbijati zločine vojske, s druge strane navodno i sami bili umiješani u kriminal.

144. Što se tiče Gotovinih ovlasti glede kaznenih djela i stegovnih prekršaja počinjenih u postrojbama pod njegovim zapovjedništvom, Raspravno vijeće konstatira da je Gotovina, kao i svaki drugi vojni zapovjednik koji bi dobio dojavu o kaznenom djelu ili stegovnom prekršaju, imao ovlasti za pokretanje odgovarajućeg postupka, što je značilo angažiranje Vojne policije i vojnog tužiteljstva (za kazneni djela) odnosno stegovnog tužiteljstva (za stegovne prijestupe), ili izravno kažnjavanje počinitelja (za stegovne pogreške). Štoviše, Gotovina je na temelju svojeg službenog položaja imao mogućnost ocjenjivati pravilnost odluka o stegovnim mjerama koje su izrekli njemu podređeni zapovjednici i tako izvršiti svoju dužnost kao njihov zapovjednik. Što se tiče postrojbi koje nisu bile u organskom sastavu ZP-a Split nego su mu bile privremeno

⁴¹³ P1006 (Ljiljana Botteri, izjava svjedoka, 8. studenog 2007.), par. 9; D878 (Ljiljana Botteri, izjava svjedoka, 24. listopada 2008.), par. 10; Ljiljana Botteri, T. 10915.

⁴¹⁴ D1626 (Mladen Bajić, izjava svjedoka, 21. svibnja 2009.), par. 2; Mladen Bajić, T. 20731, 20784.

⁴¹⁵ Mladen Bajić, T. 20735-20736, 20812-20813; P1007 (Hrvatski propisnik o vojnoj stezi, 11. svibnja 1992.), str. 2-3, 10.

⁴¹⁶ Mladen Bajić, T. 20735-20736.

⁴¹⁷ Mladen Bajić, T. 20735-20736, 20831-20832.

pridodane, Raspravno vijeće prihvaća da je u svibnju bilo nedoumica ili nedosljednosti u vezi s pitanjem provodi li stegovni nadzor zapovjednik ZP-a Split ili zapovjednik matične postrojbe. Kako god bilo, Raspravno se vijeće uvjerilo da je zapovjednik ZP-a Split, kako bi se ostvarila subordinacija, u najmanju ruku imao ovlast da pokrene ili preispita privremene stegovne mjere. Nadalje, na osnovi D1538 i drugih predočenih dokaza, Raspravno vijeće smatra da fizička odsutnost zapovjednika ZP-a Split na mjestu unutar ZP-a Split gdje borbena djelovanja više ne zahtijevaju njegovu prisutnost, sama po sebi ne utječe na njegovu obvezu da zadrži kontrolu nad podređenim postrojbama koje su još uvijek ondje.

145. Što se tiče Gotovinih ovlasti nad postrojbama Vojne policije, Raspravno vijeće konstatira da je Pravilnikom VP iz 1994. (P880), koji je bio na snazi i cijele 1995. godine, uspostavljen sustav vođenja i zapovijedanja prema kojemu su postrojbe Vojne policije u obavljanju redovnih zadaća podređene vojnom zapovjedniku, sukladno odredbama članka 9. Pravilnika. Taj sustav vidljiv je i u jednoj zapovijedi ministra obrane (D35) te u zapovijedima načelnika Uprave VP (P2171, P881, D47). Taj sustav potvrdilo je i više svjedoka, uključujući i pripadnike Vojne policije. Gotovina obrana u paragrafu 800 svojeg Završnog raspravnog podneska tvrdi da je razumno tumačenje dokaza to da postrojbe VP vojnom zapovjedniku nisu bile podređene u obavljanju vojnopolicijskih, nego vojnih zadaća dobivenih od tog vojnog zapovjednika. Formulacije iz Pravilnika VP ne omogućavaju takvo tumačenje. Isto vrijedi i za Milasovo objašnjenje sustava u vezi s člancima 8. i 9. Pravilnika VP. Milas je izjavio da je sustav vođenja i zapovijedanja Vojnom policijom bio zasnovan na načelima vertikalne subordinacije i horizontalne koordinacije, što znači da je Uprava VP po vertikali bila nadređena instancija, a da su postrojbe VP u vršenju svojih zadaća imale obvezu horizontalne koordinacije s vojnim zapovjednikom u svojoj zoni odgovornosti. Dakle, Raspravno vijeće konstatira da je Gotovina, na temelju članka 9. Pravilnika VP, na temelju svojeg službenog položaja imao ovlasti nad postrojbama VP u zoni djelovanja ZP-a Split.

146. Što se tiče opsega Gotovinih ovlasti, Raspravno vijeće je moralo protumačiti članak 9. Pravilnika VP. U tom kontekstu Vijeće je razmotrilo i način na koji su taj članak tumačili svjedoci. Člankom 9. određuje se da su postrojbe Vojne policije u obavljanju redovitih zadaća podređene vojnom zapovjedniku. U članku 10. Pravilnika

⁴¹⁸ D1538 (Dopis generala Červenka upućen Gotovini, 12. rujna 1995.).

VP nabrajaju se zadaće vojne policije, među kojima su i suzbijanje kriminaliteta i kriminalistička obrada. Gotovinina obrana tvrdi da suzbijanje kriminaliteta i istraga u vezi s kaznenim djelima ne ulaze u djelokrug članka 9. u smislu *redovitih* zadaća VP. Svjedoci Botteri i Milas izjavili su da suzbijanje kriminaliteta i kriminalistička obrada ne pripadaju u nadležnost vojnog zapovjednika u smislu članka 9., iako je Ljiljana Botteri te zadaće opisala kao “temeljne zadaće”. Šimić je izjavio da je zapovjednik ZP-a imao i ovlast da vojnoj policiji izdaje zapovijedi u vezi s istragom kaznenih djela. Nadalje, Raspravno vijeće je razmotrilo dokazne predmete P1013 i P1019 kao ilustraciju Gotovinine moći da vrši ovlast nad vojnom policijom kad je riječ o pokretanju istrage i procesuiranju kaznenih djela. Osim što je osnivao povjerenstva za istragu konkretnih kaznenih djela, Gotovina je izdavao i zapovijedi kojima je u sastav tih komisija imenovao pripadnike VP. Neki elementi zadatka objektivno mogu biti obuhvaćeni djelokrugom članka 8., a drugi djelokrugom članka 9. Pravilnika VP. Primjerice, osiguravanje logističkih ili organizacijskih uvjeta za kriminalističku istragu bilo bi obuhvaćeno člankom 8. Pravilnika VP, dok bi pokretanje istrage o nekom ponašanju bilo obuhvaćeno člankom 9. Pravilnika VP. Prema tome, Raspravno vijeće konstatira da suzbijanje kriminaliteta i kriminalistička obrada, ovisno o okolnostima, nisu bili isključeni iz djelokruga članka 9. Pravilnika VP, što znači da je Gotovina u tom pogledu imao ovlasti nad Vojnom policijom.

3.2 Ivan Čermak i Zborno mjesto Knin

147. Prema navodima u Optužnici, Ivan Čermak je 5. kolovoza 1995. postao zapovjednik ZM-a Knin, približno 5. ili 6. kolovoza 1995. ustrojio je svoj stožer u Kninu i na toj dužnosti ostao do približno 15. studenoga 1995. godine.⁴¹⁹ Raspravno vijeće će razmotriti Čermakovo imenovanje, njegovu ulogu predstavnika u kontaktima s predstavnicima međunarodne zajednice i pravni osnov u hrvatskim propisima za dužnost zapovjednika zbornog mjesta i svršetak Čermakova mandata.

148. Raspravno vijeće će prvo razmotriti Čermakovo imenovanje. **Borislav Škegro**, potpredsjednik Vlade RH za gospodarstvo od travnja 1993. do 2000.,⁴²⁰ u svom je svjedočenju izjavio da je 5. kolovoza 1995. Tuđman njemu i još nekolicini osoba rekao

⁴¹⁹ Optužnica, par. 6. V. također par. 5.

⁴²⁰ D1679 (Borislav Škegro, izjava svjedoka, 21. travnja 2009.), str. 1, par. 1-2; Borislav Škegro, T. 22219.

da mu je potreban čovjek koji će povezati i oživjeti gospodarstvo i uspostaviti komunikaciju s međunarodnom zajednicom, čovjek s iskustvom bivšeg ministra, koji ima znanje na polju vojne logistike, govori strane jezike i koji je multidimenzionalan.⁴²¹ Prema Škegrinom svjedočenju, Tuđman je rekao da mu je netko preporučio Čermaka jer ima iskustva u privatnom poslu, a kao bivši pomoćnik ministra obrane nema tipično ponašanje generala tako da bi mogao uspostaviti odnose s civilnim vlastima i međunarodnom zajednicom.⁴²²

149. U u razgovoru koji je s njim vodilo tužiteljstvo, Čermak je izjavio da ga je ujutro 5. kolovoza 1995. telefonom nazvao predsjednik Tuđman i zamolio ga da dođe u njegov ured.⁴²³ Čermak je u ured Predsjednika došao poslijepodne i Tuđman ga je imenovao zapovjednikom Zbornog mjesta Knin.⁴²⁴ Razgovor je trajao pet do deset minuta.⁴²⁵ Nitko drugi nije bio prisutan, osim osoblja sigurnosti.⁴²⁶ Tuđman je Čermaku usmeno odredio zadaće, porazgovarali su o njima i zadaće su Čermaku bile jasne.⁴²⁷ Čermakove zadaće bile su logističke - ponovno uspostavljanje civilne vlasti i potpora civilnoj vlasti, ponovno uspostavljanje normalnog života u Kninu (struja, voda, bolnice), asanacija terena (rješavanje problema odlaganja pokvarene hrane i uginule stoke), suradnja s međunarodnim organizacijama, rješavanje problema u vezi s bazom UNCRO-a, kontakti sa sredstvima javnog informiranja i odnosi s javnošću. Njegove zadaće nisu uključivale pitanja slobode kretanja, osiguranja sredstava za plaće ili smještaja za vojsku u Kninu, sigurnost, organiziranje policije ni prijavljivanje kriminala.⁴²⁸ Iako je

⁴²¹ D1679 (Borislav Škegro, izjava svjedoka, 21. travnja 2009.), par. 4; Borislav Škegro, T. 22214-22215.

⁴²² D1679 (Borislav Škegro, izjava svjedoka, 21. travnja 2009.), par. 4-5, 7; Borislav Škegro, T. 22214-22215.

⁴²³ P2525 (Razgovor s Ivanom Čermakom u svojstvu osumnjičenika, 13. ožujka 2001.), str. 5, 8-9, 38, 65, 144, 177; P2526 (Razgovor s Ivanom Čermakom u svojstvu osumnjičenika, 17. ožujka 1998.), str. 4, 8; P2532 (Razgovor s Ivanom Čermakom u svojstvu optuženika, 7. lipnja 2004.), str. 1; P2355 (Razgovor s Ivanom Čermakom objavljen u *Nacionalu*, 29. listopada 1997.), str. 5.

⁴²⁴ P2525 (Razgovor s Ivanom Čermakom u svojstvu osumnjičenika, 13. ožujka 2001.), str. 5-9, 25, 29, 38, 65, 116, 128, 136, 144, 146, 177; P2526 (Razgovor s Ivanom Čermakom u svojstvu osumnjičenika, 17. ožujka 1998.), str. 4, 6, 8-11; P2532 (Razgovor s Ivanom Čermakom u svojstvu optuženika, 7. lipnja 2004.), str. 1; P2355 (Razgovor s Ivanom Čermakom objavljen u *Nacionalu*, 29. listopada 1997.), str. 5; D296 (Zapisnik s razgovora Franje Tuđmana s hrvatskim dužnosnicima, 7. kolovoza 1995.), str. 1, 20.

⁴²⁵ P2525 (Razgovor s Ivanom Čermakom u svojstvu osumnjičenika, 13. ožujka 2001.), str. 65-66, 145.

⁴²⁶ P2525 (Razgovor s Ivanom Čermakom u svojstvu osumnjičenika, 13. ožujka 2001.), str. 38, 65.

⁴²⁷ P2525 (Razgovor s Ivanom Čermakom u svojstvu osumnjičenika, 13. ožujka 2001.), str. 5, 7-9, 11, 13, 26-27, 38-39, 144, 187; P2526 (Razgovor s Ivanom Čermakom u svojstvu osumnjičenika, 17. ožujka 1998.), str. 10-11, 16, 51; P2532 (Razgovor s Ivanom Čermakom u svojstvu optuženika, 7. lipnja 2004.), str. 1, 13, 42, 142.

⁴²⁸ P2525 (Razgovor s Ivanom Čermakom u svojstvu osumnjičenika, 13. ožujka 2001.), str. 5-6, 8-9, 11-14, 24, 32, 38-39, 41, 53-54, 56, 63, 74, 108, 115-116, 131, 138, 144, 153, 155-156, 158-159, 165, 169, 177-178, 180; P2526 (Razgovor s Ivanom Čermakom u svojstvu osumnjičenika, 17. ožujka 1998.), str. 9-10, 13, 15-16, 27, 47, 51, 61, 96-97, 102; P2532 (Razgovor s Ivanom Čermakom u svojstvu optuženika, 7. lipnja 2004.), str. 1-2, 7, 12-13, 42, 46, 96-97, 126; P2707 (Dopunski dijelovi razgovora s Ivanom

njegova uloga bila definirana više u smislu zadaća nego teritorijalno, Čermak je izjavio da se njegovo djelovanje ograničavalo na Zbornu mjesto Knin, odnosno Knin i okolicu.⁴²⁹ Čermak je pojasnio da su njegove zadaće u vezi sa sredstvima javnog informiranja i sa međunarodnom zajednicom pokrivala cijelo područje Sektora Jug.⁴³⁰ Rekao je da je imao čin general-pukovnika.⁴³¹ Međutim, izjavio je i to da je čin generala dobio na osnovi svojih logističkih i administrativnih dužnosti.⁴³² Čermak je izjavio da nikad nije zapovijedao postrojbama i da nije imao nikakvu ulogu u operaciji Oluja.⁴³³ Također je izjavio da ga Tuđman nije odabrao zbog čina nego zbog njegovih organizacijskih i logističkih sposobnosti, te zbog toga što ga je smatrao čovjekom od povjerenja.⁴³⁴ Međutim, Čermak je napomenuo da mu je čin bio od pomoći kada je riječ o zapovijedanju i autoritetu među ljudstvom.⁴³⁵ Dana 5. kolovoza 1995. Tuđman je, pismenom zapovijedi koja je stupila na snagu odmah, general-pukovnika u pričuvi Ivana Čermaka imenovao zapovjednikom ZM-a Knin, a bojnika Marka Gojevića (vršitelja dužnosti zapovjednika ZM-a Knin) imenovao na dužnost Čermakovog zamjenika.⁴³⁶

150. **Gordan Radin**, šef Kabineta predsjednika RH od 30. siječnja 1995. do 30. siječnja 2000. godine,⁴³⁷ u svojem je svjedočenju izjavio da ga je 4. kolovoza 1995. predsjednik Tuđman obavijestio o tome da Ivana Čermaka namjerava imenovati civilnim zapovjednikom Knina odmah nakon oslobođenja.⁴³⁸ Radin se sjetio, no ne s

Čermakom u svojstvu osumnjičenika, 17. ožujka 1998.), str. 3; P2355 (Razgovor s Ivanom Čermakom objavljen u *Nacionalu*, 29. listopada 1997.), str. 5-7; D38 (Razgovor s Ivanom Čermakom objavljen u *Večernjem listu*, 11. kolovoza 1995.), str. 1.

⁴²⁹ P2525 (Razgovor s Ivanom Čermakom u svojstvu osumnjičenika, 13. ožujka 2001.), str. 11, 53-56, 136, 168-169; P2526 (Razgovor s Ivanom Čermakom u svojstvu osumnjičenika, 17. ožujka 1998.), str. 9-10; P2532 (Razgovor s Ivanom Čermakom u svojstvu optuženika, 7. lipnja 2004.), str. 60.

⁴³⁰ P2525 (Razgovor s Ivanom Čermakom u svojstvu osumnjičenika, 13. ožujka 2001.), str. 55-56, 169.

⁴³¹ P2525 (Razgovor s Ivanom Čermakom u svojstvu osumnjičenika, 13. ožujka 2001.), str. 126; P2532 (Razgovor s Ivanom Čermakom u svojstvu optuženika, 7. lipnja 2004.), str. 56.

⁴³² P2532 (Razgovor s Ivanom Čermakom u svojstvu optuženika, 7. lipnja 2004.), str. 27, 36. V. također D1678 (Gordan Radin, izjava svjedoka, 14. travnja 2009.), par. 10, 12.

⁴³³ P2525 (Razgovor s Ivanom Čermakom u svojstvu osumnjičenika, 13. ožujka 2001.), str. 5, 35; P2526 (Razgovor s Ivanom Čermakom u svojstvu osumnjičenika, 17. ožujka 1998.), str. 87; P2532 (Razgovor s Ivanom Čermakom u svojstvu optuženika, 7. lipnja 2004.), str. 26, 37.

⁴³⁴ P2525 (Razgovor s Ivanom Čermakom u svojstvu osumnjičenika, 13. ožujka 2001.), str. 6-7, 25, 27, 34, 116-117, 127, 143-144; P2532 (Razgovor s Ivanom Čermakom u svojstvu optuženika, 7. lipnja 2004.), str. 57.

⁴³⁵ P2525 (Razgovor s Ivanom Čermakom u svojstvu osumnjičenika, 13. ožujka 2001.), str. 144-145.

⁴³⁶ D31 (Tuđmanova odluka o imenovanju Čermaka zapovjednikom ZM-a Knin, 5. kolovoza 1995.); D994 (Zapovijed Ante Gotovine o privremenom raspoređivanju na dužnost v.d. zapovjednika ZM-a Knin, 1. ožujka 1994.), str. 1.

⁴³⁷ D1678 (Gordan Radin, izjava svjedoka, 14. travnja 2009.), str. 1, par. 1-2, 4, 18; Gordan Radin, T. 22155, 22168.

⁴³⁸ D1678 (Gordan Radin, izjava svjedoka, 14. travnja 2009.), par. 8.

potpunom sigurnošću, da mu je Tuđman, kad ga je upitao što znači dužnost “civilnog zapovjednika”, odgovorio da je to vojna osoba zadužena sa uspostavljanje normalnog civilnog života, što podrazumijeva suradnju s civilnim vlastima.⁴³⁹ Položaj civilnog zapovjednika Knina nije postojao, što je Radinu i suradnicima stvorilo teškoće u formalnopravnom smislu prilikom realizacije tog imenovanja.⁴⁴⁰ Od Predsjednikovog vojnog kabineta zatražili su da pronađu adekvatnu funkciju, a kabinet je pripremio nacrt odluke o imenovanju Čermaka zapovjednikom ZM-a Knin i poslao ga Predsjedniku.⁴⁴¹ Nakon što Čermaka nisu uspjeli pronaći 4. kolovoza 1995., Radin i njegovi suradnici pronašli su ga 5. kolovoza 1995. i on je odmah došao na Tuškanac.⁴⁴² Radin je razgovarao s Čermakom, koji je potom otišao na sastanak s Predsjednikom, što je potrajao nekoliko minuta, i kada je izišao iz Predsjednikovog kabineta, Čermak je Radinu rekao da ga je predsjednik Tuđman imenovao zapovjednikom ZM-a Knin i da sad ide u Glavni stožer HV-a.⁴⁴³ Kako je to Radin shvatio, Čermak je dobio vojnu dužnost koja je uključivala odgovornost i ovlasti zapovjednika zbornog mjesta, ali i civilne funkcije uspostavljanja uvjeta za normalizaciju života.⁴⁴⁴

151. Čermak je otišao iz Predsjednikovog ureda i nazvao generala Laušića u Ministarstvu obrane kako bi dobio službene iskaznice i automobile za odlazak u Knin.⁴⁴⁵ **Laušić** je izjavio da mu je Čermak 5. kolovoza 1995., u Červenkovom uredu, pokazao odluku o imenovanju u zapovjedništvo zbornog mjesta u Kninu.⁴⁴⁶ Čermak je izjavio da je telefonirao i logističkoj bazi u Šibeniku, najavio im svoj dolazak i rekao im da su mu potrebni logističari za Knin.⁴⁴⁷ Navečer su došla terenska vozila Ministarstva obrane i Čermak je s dva vozača i jednim ili dva čovjeka iz osiguranja krenuo iz Zagreba za Šibenik.⁴⁴⁸ U Šibenik su stigli rano ujutro 6. kolovoza 1995. i u logističkoj bazi uz pomoć bojnika Jonjića pokupili nekoliko logističara, te su poslijepodne

⁴³⁹ D1678 (Gordan Radin, izjava svjedoka, 14. travnja 2009.), par. 8; Gordan Radin, T. 22155-22157, 22160, 22166.

⁴⁴⁰ D1678 (Gordan Radin, izjava svjedoka, 14. travnja 2009.), par. 10; Gordan Radin, T. 22155, 22157. V. također Franjo Feldi, T. 21828-21829.

⁴⁴¹ D1678 (Gordan Radin, izjava svjedoka, 14. travnja 2009.), par. 10; Gordan Radin, T. 22155-22156; P2639 (Odluka o osnovama ustrojstva Ministarstva obrane, 13. studenog 1991.), par. III.

⁴⁴² D1678 (Gordan Radin, izjava svjedoka, 14. travnja 2009.), par. 9-10.

⁴⁴³ D1678 (Gordan Radin, izjava svjedoka, 14. travnja 2009.), par. 11; Gordan Radin, T. 22159, 22163-22164, 22166.

⁴⁴⁴ D1678 (Gordan Radin, izjava svjedoka, 14. travnja 2009.), par. 12; Gordan Radin, T. 22157, 22160-22166.

⁴⁴⁵ P2525 (Razgovor s Ivanom Čermakom u svojstvu osumnjičenika, 13. ožujka 2001.), str. 38, 66, 69.

⁴⁴⁶ P2159 (Mate Laušić, izjava svjedoka, 11. kolovoza 2004.), par. 235.

⁴⁴⁷ P2525 (Razgovor s Ivanom Čermakom u svojstvu osumnjičenika, 13. ožujka 2001.), str. 42, 66.

⁴⁴⁸ P2525 (Razgovor s Ivanom Čermakom u svojstvu osumnjičenika, 13. ožujka 2001.), str. 66, 69, 163.

helikopterom otišli u Knin.⁴⁴⁹ Čermak je izjavio da se istog dana navečer kad je stigao u Knin ili sutradan ujutro sastao s Gotovinom i rekao mu zašto je došao, na što mu je Gotovina rekao da zna i da mu je drago što je došao.⁴⁵⁰

152. **Vesna Škare-Ožbolt**, pomoćnica predstojnika Ureda predsjednika RH od siječnja 1995.,⁴⁵¹ u svom je svjedočenju izjavila je da se do 4. kolovoza 1995. i u kontekstu operacije Oluja Čermakovo ime nije spominjalo. Izjavila je da je oko 5. kolovoza 1995. čula da se razmatra mogućnost da Čermak bude imenovan zapovjednikom ZM-a Knin.⁴⁵² Škare-Ožbolt je izjavila da se, budući da je cilj bio što brže okončati vojnu operaciju, početi obnovu sustava komunikacija i vratiti u život cijelu regiju, Čermaka smatralo pravim čovjekom za taj posao.⁴⁵³ Nadalje, tražila se osoba koja objedinjuje osobine gospodarstvenika i vojnika.⁴⁵⁴ Napomenula je da je do Čermakovog dolaska za Knin bio zadužen vladin povjerenik Petar Pašić. Prema riječima svjedokinje, iako je normalizacija života u Kninu trebala biti njegova zadaća, glavni problemi regije daleko su nadilazili Pašićeve mogućnosti.⁴⁵⁵ Rekla je da Čermak nije poslan u Knin kao zapovjednik civilne policije ni vojne uprave iako je u to vrijeme nosio vojnu uniformu.⁴⁵⁶ Škare-Ožbolt je izjavila da je Čermakov autoritet proizlazio iz Ureda predsjednika jer u Ustavu RH ne postoji ništa što definira takvu situaciju tako da njegovo stvarno područje odgovornosti nije bilo definirano. Izjavila je da je zbog takve nedefiniranosti u pogledu njegovog geografskog područja odgovornosti Čermak često zvao i žalio se.⁴⁵⁷

153. **Karolj Dondo**, časnik HV-a za vezu s UN-om i EZ-om u Sektoru Jug 1995. godine,⁴⁵⁸ u svom je svjedočenju izjavio da je Čermak od samog početka svoje memorandume i dopise potpisivao kao zapovjednik ZM-a Knin,⁴⁵⁹ što su potvrdili

⁴⁴⁹ P2525 (Razgovor s Ivanom Čermakom u svojstvu osumnjičenika, 13. ožujka 2001.), str. 10-11, 67-68; P2532 (Razgovor s Ivanom Čermakom u svojstvu optuženika, 7. lipnja 2004.), str. 31. V. također D1723 (Ivo Cipci, izjava svjedoka, 12. lipnja 2009.), par. 17; Ivo Cipci, T. 23161.

⁴⁵⁰ P2525 (Razgovor s Ivanom Čermakom u svojstvu osumnjičenika, 13. ožujka 2001.), str. 10-11; P2526 (Razgovor s Ivanom Čermakom u svojstvu osumnjičenika, 17. ožujka 1998.), str. 101; P2532 (Razgovor s Ivanom Čermakom u svojstvu optuženika, 7. lipnja 2004.), str. 2-3.

⁴⁵¹ Vesna Škare-Ožbolt, T. 18039; D1472 (Odluka o imenovanju Vesne Škare-Ožbolt pomoćnicom predstojnika Ureda predsjednika Republike, 30. siječnja 1995.).

⁴⁵² Vesna Škare-Ožbolt, T. 18096.

⁴⁵³ Vesna Škare-Ožbolt, T. 18096-18099.

⁴⁵⁴ D1471 (Vesna Škare-Ožbolt, izjava svjedoka, 3. listopada 2007.), par. 10.

⁴⁵⁵ Vesna Škare-Ožbolt, T. 18098.

⁴⁵⁶ Vesna Škare-Ožbolt, T. 18099-18101.

⁴⁵⁷ D1471 (Vesna Škare-Ožbolt, izjava svjedoka, 3. listopada 2007.), par. 10.

⁴⁵⁸ D1695 (Karolj Dondo, izjava svjedoka, 9. ožujka 2005.), str. 1, par. 1-2; D1696 (Karolj Dondo, izjava svjedoka, 18. kolovoza 2009.), str. 1, par. 2.

⁴⁵⁹ D1695 (Karolj Dondo, izjava svjedoka, 9. ožujka 2005.), par. 16.

Čermak⁴⁶⁰ i Čipci⁴⁶¹. Prema Dondovom svjedočenju, na prvom sastanku Foranda i Čermaka 7. kolovoza 1995., Čermak je izjavio da je on zadužen za komunikaciju s UN-om, za normalizaciju civilnog života u Kninu i za što veću pomoć izbjeglicama u bazi UN-a.⁴⁶² Međutim, prema Dondovim izjavama, Čermak je u mnogim aspektima ovisio o odobrenjima zapovjedništva ZP-a Split.⁴⁶³ Dondo je također izjavio da u početku Čermak nije znao kome se obratiti u vezi s nekim problemima koji su se u to vrijeme javljali u Kninu.⁴⁶⁴ Čermakova zona odgovornosti protezala se na grad Knin i okolna sela.⁴⁶⁵

154. Raspravno vijeće sada će razmotriti Čermakovu ulogu u svojstvu predstavnika za komunikaciju s predstavnicima međunarodne zajednice i njihove dojmove o njegovom položaju. U razgovoru s tužiteljstvom Čermak je izjavio da su on i drugi uspostavili kontakt i suradnju s međunarodnim organizacijama, uključujući i bazu UNCRO-a.⁴⁶⁶ Čermak je izjavio da su se međunarodne organizacije za sve što su željele obraćale njemu kao predstavniku vlasti i da je on nastojao u svemu pomoći i riješiti sve što je bilo u njegovoj moći.⁴⁶⁷ Uvijek su mogli naći nekoga u njegovom uredu.⁴⁶⁸ Također je izjavio da su mogli razgovarati s kim god su htjeli i da su svi kontakti išli preko časnika za vezu.⁴⁶⁹ Izjavio je i to da je imao vrlo dobre odnose i komunikaciju sa svim predstavnicima međunarodne zajednice - s Al-Alfijem i predstavnicima MOCK-a i PMEZ-a i, do jednog trenutka, s Forandom.⁴⁷⁰ Prema Čermakovim riječima, tri dana poslije njegovog dolaska časnik za vezu jedne međunarodne organizacije dobio je ured u prostoru gdje su bili Čermakovi uredi i sve vrijeme bio ondje.⁴⁷¹

⁴⁶⁰ P2525 (Razgovor s Ivanom Čermakom u svojstvu osumnjičenika, 13. ožujka 2001.), str. 173-175.

⁴⁶¹ D1723 (Ivo Čipci, izjava svjedoka, 12. lipnja 2009.), par. 18.

⁴⁶² D1695 (Karolj Dondo, izjava svjedoka, 9. ožujka 2005.), par. 11, 16; D1696 (Karolj Dondo, izjava svjedoka, 18. kolovoza 2009.), par. 6, 11.

⁴⁶³ D1696 (Karolj Dondo, izjava svjedoka, 18. kolovoza 2009.), par. 17.

⁴⁶⁴ Karolj Dondo, T. 22581.

⁴⁶⁵ D1695 (Karolj Dondo, izjava svjedoka, 9. ožujka 2005.), par. 19.

⁴⁶⁶ P2525 (Razgovor s Ivanom Čermakom u svojstvu osumnjičenika, 13. ožujka 2001.), str. 10, 15.

⁴⁶⁷ P2525 (Razgovor s Ivanom Čermakom u svojstvu osumnjičenika, 13. ožujka 2001.), str. 12, 50-51, 54, 59-60, 64, 168, 173, 175; P2526 (Razgovor s Ivanom Čermakom u svojstvu osumnjičenika, 17. ožujka 1998.), str. 60.

⁴⁶⁸ P2525 (Razgovor s Ivanom Čermakom u svojstvu osumnjičenika, 13. ožujka 2001.), str. 30.

⁴⁶⁹ P2525 (Razgovor s Ivanom Čermakom u svojstvu osumnjičenika, 13. ožujka 2001.), str. 12, 64, 168; P2526 (Razgovor s Ivanom Čermakom u svojstvu osumnjičenika, 17. ožujka 1998.), str. 87-89; P2707 (Dopunski dijelovi razgovora s Ivanom Čermakom u svojstvu osumnjičenika, 17. ožujka 1998.), str. 24.

⁴⁷⁰ P2525 (Razgovor s Ivanom Čermakom u svojstvu osumnjičenika, 13. ožujka 2001.), str. 30; D37 (Razgovor s Ivanom Čermakom objavljen u *Slobodnoj Dalmaciji*, 10. kolovoza 1995.), str. 2.

⁴⁷¹ P2525 (Razgovor s Ivanom Čermakom u svojstvu osumnjičenika, 13. ožujka 2001.), str. 19, 30, 124; P2526 (Razgovor s Ivanom Čermakom u svojstvu osumnjičenika, 17. ožujka 1998.), str. 68; P2707 (Dopunski dijelovi razgovora s Ivanom Čermakom u svojstvu osumnjičenika, 17. ožujka 1998.), str. 17.

155. **Alain Forand**, zapovjednik UNCRO-a za Sektor Jug u razdoblju od 8. srpnja 1995. do 10. listopada 1995. godine,⁴⁷² u svom je svjedočenju izjavio da se s Čermakom sastao dva puta i da se on 7. kolovoza 1995., prilikom Akashijevog posjeta Kninu, predstavio kao vojni upravitelj odgovoran za kninsko područje.⁴⁷³ Forand je rekao da mu je Čermakova funkcija tako prevedena – *Military Governor* – i da su ga otad tako uvijek i oslovljavali.⁴⁷⁴ Forand je izjavio da je sve dopise koje je upućivao Čermaku naslovljavao na vojnog upravitelja Knina i da nitko nikad nije zatražio ispravak tog naslova.⁴⁷⁵ Prema Forandovim riječima, i drugi su ga tako nazivali.⁴⁷⁶ S druge strane, Forand je izjavio da se Čermak u svojim dopisima nikad nije potpisivao kao vojni upravitelj.⁴⁷⁷ Forand je mislio da je Čermak pretrpan poslom jer je njegov ured djelovao dezorganizirano.⁴⁷⁸ Forandov dojam je bio da su Čermakove dužnosti uglavnom administrativne naravi.⁴⁷⁹ Forand i Al-Alfi za sva su se pitanja obraćali samo Čermaku i njegovim ljudima iako Forand nije znao ima li Čermak ikakve ovlasti.⁴⁸⁰ Forand je izjavio da je Čermak bio jedina osoba za koju je njemu rečeno da je nadležna unutar Forandove zone odgovornosti.⁴⁸¹ **Jermolajev** je izjavio da je Čermak bio glavni sugovornik UNMO-a za sva pitanja u Sektoru Jug.⁴⁸²

156. **Hussein Al-Alfi**, koordinator UN-a za civilne poslove, odnosno, kako je ista dužnost poslije nazvana, koordinator za političke i humanitarne poslove u Sektoru Jug u Kninu od lipnja 1995. do siječnja 1996. godine,⁴⁸³ u svom je svjedočenju izjavio da mu je poslije operacije Oluja Čermak postao službeni kontakt za Knin sa strane Vlade RH.⁴⁸⁴ Prema Al-Alfijevim riječima, Čermak je bio vojni zapovjednik HV-a odnosno vojni upravitelj za područje Knina, ali Čermakovo područje odgovornosti je obuhvaćalo

⁴⁷² P330 (Alain Forand, izjava svjedoka, 20. kolovoza 1996.), str. 2, 15; P333 (Alain Forand, izjava svjedoka, 25. siječnja 2008.), par. 2; Alain Forand, T. 4098-4099, 4180, 4186.

⁴⁷³ P331 (Alain Forand, izjava svjedoka, 29. rujna 1997.), str. 16-17, 25; P333 (Alain Forand, izjava svjedoka, 25. siječnja 2008.), par. 13; Alain Forand, T. 4123-4124, 4159, 4186, 4198, 4204, 4206, 4215-4216, 4522-4523; P356 (Izvjješće o situaciji UNCRO-a za Sektor Jug, 07:30 sati, 8. kolovoza 1995.), str. 2-3; D346 (Razgovor s Alainom Forandom objavljen u *Globusu*, 12. ožujka 2004.), str. 2-3.

⁴⁷⁴ Alain Forand, T. 4123, 4127-4128.

⁴⁷⁵ Alain Forand, T. 4125, 4185, 4194.

⁴⁷⁶ P333 (Alain Forand, izjava svjedoka, 25. siječnja 2008.), par. 13.

⁴⁷⁷ Alain Forand, T. 4185-4186.

⁴⁷⁸ P331 (Alain Forand, izjava svjedoka, 29. rujna 1997.), str. 20.

⁴⁷⁹ P331 (Alain Forand, izjava svjedoka, 29. rujna 1997.), str. 18; Alain Forand, T. 4538-4539.

⁴⁸⁰ Alain Forand, T. 4235-4236, 4311, 4316, 4539.

⁴⁸¹ Alain Forand, T. 4522.

⁴⁸² Mihail Jermolajev, T. 2502-2503; P147 (Dnevno izvješće o situaciji UNMO-a za Sektor Jug, 20:00 sati, 11. rujna 1995.), str. 6.

⁴⁸³ P1160 (Hussein Al-Alfi, izjava svjedoka, 5. ožujka 1998.), str. 5; Hussein Al-Alfi, T. 13805-13806, 13932-13933.

⁴⁸⁴ Hussein Al-Alfi, T. 13810-13811, 13936.

najviše pola Sektora Jug.⁴⁸⁵ Čermak je bio nadležan za područje južno od Knina, dok je za područje sjeverno od Knina nadležan bio drugi zapovjednik.⁴⁸⁶ Prema Al-Alfijevim riječima, Čermak je često izbivao iz Knina i odlazio u Zagreb.⁴⁸⁷ Al-Alfi je izjavio da je Čermak bio odgovoran višim instancijama u Zagrebu, kao i zadarskom županu nakon što je formalno objavljeno da je Knin dio te županije.⁴⁸⁸ Kada bi god Al-Alfi raspravljao o problemima s Pašićem, srpskim gradonačelnikom Knina, Pašić bi obećao da će o tome razgovarati s Čermakom ili bi mu savjetovao da se obrati izravno Čermaku.⁴⁸⁹

157. **Alun Roberts**, službenik za tisak i informiranje u Sektoru Jug UN-a u Kninu od sredine rujna 1993. do približno sredine listopada 1995. godine,⁴⁹⁰ u svom je svjedočenju izjavio da je, na sastanku s Čermakom održanom 7. kolovoza 1995. na kojem su bili Forand i drugi dužnosnici Sektora, Čermak objasnio da je on glavna osoba za kontakt za sve potrebe UN-a, da je nadležan za sigurnost u Kninu i okolici te da ima ovlast za ponovno uspostavljanje hrvatske vlasti na tom području.⁴⁹¹ Forand je upozorio da se UN-u ograničava kretanje i da uslijed toga ne može pratiti stanje na terenu.⁴⁹² Čermak je odgovorio da se, u skladu sa svojim zaduženjima, mora brinuti za osiguranje i sigurnost svakoga u gradu.⁴⁹³ Prema Robertsovima riječima, na tom sastanku Čermak je nedvosmisleno ostavio dojam da je on ovlaštena osoba kojoj se valja obraćati za sva pitanja.⁴⁹⁴ Roberts je zaključio da je Čermak najviši hrvatski dužnosnik nadležan za sva sigurnosna pitanja jer su zahtjevi za suradnju upućeni na više sastanaka UN-ovih predstavnika s civilnim gradonačelnikom Knina, Petrom Pašićem, najčešće ostajali bez rezultata, dok bi nakon sastanaka s Čermakom uslijedili nalozi za suradnju.⁴⁹⁵ Prema Robertsovima riječima, Čermak je UN-u bio glavni kontakt i za pitanje interno raseljenih

⁴⁸⁵ P1160 (Hussein Al-Alfi, izjava svjedoka, 5. ožujka 1998.), str. 47, 49, 65-66, 75, 95, 101-103; Hussein Al-Alfi, T. 13812, 13825.

⁴⁸⁶ P1160 (Hussein Al-Alfi, izjava svjedoka, 5. ožujka 1998.), str. 66.

⁴⁸⁷ P1160 (Hussein Al-Alfi, izjava svjedoka, 5. ožujka 1998.), str. 53.

⁴⁸⁸ P1160 (Hussein Al-Alfi, izjava svjedoka, 5. ožujka 1998.), str. 57-59, 69, 92, 97-98, 101.

⁴⁸⁹ P1160 (Hussein Al-Alfi, izjava svjedoka, 5. ožujka 1998.), str. 49, 62, 68-69; Hussein Al-Alfi, T. 13819-13820, 13849-13850, 13853, 13942; D1211 (Izješće Husseina Al-Alfija za Sektor Jug UN-a, 12. kolovoza 1995.), 12. kolovoza 1995.), str. 1.

⁴⁹⁰ P675 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 27. kolovoza 1997.), str. 1, par. 1; P676 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 31. srpnja 1998.), str. 1; P677 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 28. veljače 2007.), str. 1-2; P678 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 7. veljače 2008.), str. 1, par. 3-4, 6; P680 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 1. srpnja 2008.), str. 1.

⁴⁹¹ P675 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 27. kolovoza 1997.), par. 18, 20; Alun Roberts, T. 6876, 6882-6883, 6885, 6887, 6902, 6904-6905, 6922.

⁴⁹² P677 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 28. veljače 2007.), str. 7; Alun Roberts, T. 6883.

⁴⁹³ P677 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 28. veljače 2007.), str. 7; Alun Roberts, T. 6876, 6885.

⁴⁹⁴ Alun Roberts, T. 6924-6925.

⁴⁹⁵ P677 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 28. veljače 2007.), str. 12.

osoba.⁴⁹⁶ Roberts je izjavio da je Čermak u kolovozu 1995. bio vojni upravitelj Knina kojeg je “po svemu sudeći” imenovao Tuđman.⁴⁹⁷ Robertsu nije bilo poznato koje su točne ovlasti službeno povjerene Čermaku.⁴⁹⁸

158. **Søren Liborius**, operativni časnik i vođa tima PMEZ-a stacioniran u Kninu od 28. srpnja 1995. do 27. studenog 1995. godine,⁴⁹⁹ u svom je svjedočenju izjavio je da je Čermakova funkcija službeno bila vojni upravitelj, što je, po mišljenju tog svjedoka, značilo da bi Čermak bio osoba zadužena za upravljanje i nadzor nad područjem nakon što vojne snage odu.⁵⁰⁰ Liborius je rekao da je Čermaka na sastancima oslovljavao kao “vojnog upravitelja”, a da Čermak nije protestirao.⁵⁰¹ Sam Čermak je opisujući svoju ulogu Liboriusu rekao da je on osoba odgovorna za javni red i mir, te za pomoć u ponovnoj uspostavi normalnog života dok ne bude izabrano i dok ne preuzme dužnost političko vodstvo.⁵⁰² Prema Liboriusovim riječima, Čermak je tvrdio da je ovlašten za nadzor nad područjem Sektora Jug.⁵⁰³ Liborius je izjavio da je Čermak bio osoba nadležna za odobravanje slobode kretanja osoblju međunarodnih organizacija.⁵⁰⁴

159. **Stig Marker Hansen**, promatrač PMEZ-a u Kninu u razdoblju od lipnja do rujna 1995. i šef PMEZ-a Knin u razdoblju od približno 5. rujna do 23. rujna 1995.,⁵⁰⁵ u svom je svjedočenju izjavio da su PMEZ-ovi promatrači o Čermaku govorili kao o, među ostalim, “vojnom upravitelju”, “civilnom upravitelju”, “zapovjedniku operativne zone”, “vojnom zapovjedniku”, “upravitelju za Knin”, te da nisu svi promatrači PMEZ-a jednako shvaćali njegovu nadležnost.⁵⁰⁶ Svjedok se u razdoblju od sredine kolovoza

⁴⁹⁶ Alun Roberts, T. 6905.

⁴⁹⁷ P675 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 27. kolovoza 1997.), par. 9; P676 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 31. srpnja 1998.), str. 4; P677 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 28. veljače 2007.), str. 7; P680 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 1. srpnja 2008.), par. 4; Alun Roberts, T. 6898, 6903-6904; D36 (Članak o imenovanju na dužnost Ivana Čermaka objavljen u *Slobodnoj Dalmaciji*, 6. kolovoza 1995.).

⁴⁹⁸ Alun Roberts, T. 6901-6903, 6943-6944; D38 (Razgovor s Ivanom Čermakom objavljen u *Večernjem listu*, 11. kolovoza 1995.), str. 2.

⁴⁹⁹ P799 (Søren Liborius, izjava svjedoka, 2. studenog 1995.), str. 1, 3; P800 (Søren Liborius, izjava svjedoka, 11. studenog 1997.), str. 2; P801 (Søren Liborius, izjava svjedoka, 12. listopada 2005.), str. 2; P803 (Søren Liborius, izjava svjedoka, 6. rujna 2008.), par. 6; Søren Liborius, T. 8229; D741 (Liboriusov dnevnik), str. 3.

⁵⁰⁰ P800 (Søren Liborius, izjava svjedoka, 11. studenog 1997.), str. 2.

⁵⁰¹ P803 (Søren Liborius, izjava svjedoka, 6. rujna 2008.), par. 16; Søren Liborius, T. 8357, 8627.

⁵⁰² P800 (Søren Liborius, izjava svjedoka, 11. studenog 1997.), str. 2; Søren Liborius, T. 8358, 8623, 8681, 8683.

⁵⁰³ P800 (Søren Liborius, izjava svjedoka, 11. studenog 1997.), str. 2.

⁵⁰⁴ P800 (Søren Liborius, izjava svjedoka, 11. studenog 1997.), str. 3.

⁵⁰⁵ P1283 (Stig Marker Hansen, izjava svjedoka, 18. prosinca 1995.), str. 2; P1284 (Stig Marker Hansen, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1997.), str. 2; P1285 (Stig Marker Hansen, izjava svjedoka, 24. travnja 2008.), par. 3.

⁵⁰⁶ P1283 (Stig Marker Hansen, izjava svjedoka, 18. prosinca 1995.) str. 3; P1284 (Stig Marker Hansen, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1997.), str. 2; P1285 (Stig Marker Hansen, izjava svjedoka, 24. travnja

1995. nadalje s Čermakom susretao mnogo puta i na tim sastancima Čermak je ostavljao dojam da je on osoba odgovorna za stanje u Sektoru Jug, ali da ne može kontrolirati i jamčiti PMEZ-u slobodu kretanja.⁵⁰⁷ Čermak pred svjedokom nikad nije izjavio da on nije odgovorna osoba, niti je ostavio dojam da nije odgovorna osoba.⁵⁰⁸ Čermak je nosio uniformu i svjedoku je predstavljen kao “general”.⁵⁰⁹ Premda je nosio uniformu, Čermak je bio osoba vrlo različita od onog što bi se očekivalo od “vojnika” i, prema riječima svjedoka, bilo bi odgovarajuće opisati ga kao “civila u uniformi”.⁵¹⁰

160. **Edward Flynn**, službenik za ljudska prava u Uredu UNHCHR-a i voda jednog od HRAT-ova u nekadašnjem Sektoru Jug od 7. kolovoza do sredine rujna 1995. godine,⁵¹¹ izjavio je da je bio na više sastanaka s Ivanom Čermakom.⁵¹² Flynn je u svom svjedočenju izjavio da se Čermak stavljao na raspolaganje za sastanke s predstavnicima UN-a, koji su se katkad dogovarali u vrlo kratkom roku.⁵¹³ On je rekao da su ti sastanci bili srdačni i u duhu međusobnog poštovanja, mada ponekad i napeti kada bi Forand izrazio zabrinutost zbog stalno prisutnog ozbiljnog nedostatka sigurnosti, koju Čermak, kako se činilo, nije uvijek u potpunosti dijelio (npr. glede razmjera paleža u kolovozu).⁵¹⁴ Na tim sastancima, Čermak je prema Flynnovim riječima, nastupao kao čelnik i govorio je da će poduzeti potrebne radnje u vezi s raznim problemima na koje bi ga Flynn i drugi upozorili.⁵¹⁵ Flynn je izjavio da su on i drugi međunarodni promatrači Čermaka smatrali osobom za kontakt s hrvatske strane za sva moguća pitanja i da su držali da je obavijest njemu bila i službena obavijest hrvatskim vlastima.⁵¹⁶ Flynn je rekao da je to uključivalo pitanja poput kamo se može ići, a kamo ne, te da bi se gotovo uvijek ispostavilo da informacija koju su dobili od Čermaka odgovara stvarnom stanju

2008.), par. 15; Stig Marker Hansen, T. 14956-14959; P1300 (Izvješće PMEZ-a o dnevnoj promatračkoj aktivnosti, 7. kolovoza 1995.), str. 2.

⁵⁰⁷ P1284 (Stig Marker Hansen, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1997.), str. 3, P1285 (Stig Marker Hansen, izjava svjedoka, 24. travnja 2008.), par. 15.

⁵⁰⁸ Stig Marker Hansen, T. 15097-15098.

⁵⁰⁹ Stig Marker Hansen, T. 14955, 14959-14960, 15098.

⁵¹⁰ Stig Marker Hansen, T. 14960.

⁵¹¹ P20 (Edward Flynn, izjava svjedoka, 29. lipnja 1997.), str. 1-2, 6, 13, 23; P21 (Edward Flynn, izjava svjedoka, 26.-27. veljače 2008.), str. 1, par. 3-4, 36; Edward Flynn, T. 1044, 1270, 1291-1292, 1312, 1325.

⁵¹² P20 (Edward Flynn, izjava svjedoka, 29. lipnja 1997.), str. 8-9; Edward Flynn, T. 1082.

⁵¹³ P20 (Edward Flynn, izjava svjedoka, 29. lipnja 1997.), str. 10; Edward Flynn, T. 1093, 1099, 1177, 1201-1202.

⁵¹⁴ Edward Flynn, T. 1199-1200.

⁵¹⁵ P20 (Edward Flynn, izjava svjedoka, 29. lipnja 1997.), str. 9; Edward Flynn, T. 1108-1109, 1200-1201.

⁵¹⁶ Edward Flynn, T. 1130-1133, 1177, 1189, 1197, 1348, 1353-1354.

na terenu.⁵¹⁷ Flynn je u svojem svjedočenju izjavio da se, kad bi prosljedio kakvu dojavu nekome u Čermakovom uredu, poslije nikad ne bi dogodilo da informacija nije došla do Čermaka.⁵¹⁸

161. **Maria Teresa Mauro**, službenica UN-a za civilne poslove i članica HRAT-a u nekadašnjem Sektoru Jug, stacionirana u Kninu od ožujka do prosinca 1995.,⁵¹⁹ smatra da je Čermak bio najviša vlast na tom području jer su se njezini kolege, i jednom Čedo Romanić, obraćali Čermaku u teškim situacijama koje je bilo potrebno riješiti, tako da su ona i njezini kolege njega smatrali jedinim mjerodavnim.⁵²⁰ Maria Teresa Mauro je u svom svjedočenju izjavila da je Čermakova funkcija u Kninu, kako ju je ona shvatila, bila pružanje pomoći ljudima u Sektoru Jug i osiguravanje uvjeta za rad UN-a.⁵²¹ Prema riječima svjedokinje, Čermak je nosio uniformu i u pratnji je uvijek imao vojnike.⁵²²

162. Prema izvješću PMEZ-a, od 12. rujna 1995., po jednoj zapovijedi Ministarstva obrane, Gotovina i Čermak bili su jedine osobe ovlaštene za izravnu komunikaciju s međunarodnim organizacijama, a svi ostali službeni kontakti vršili su se putem časnika za vezu.⁵²³ Raspravno vijeće je razmotrilo i svjedočenje Alaina Foranda u vezi s njegovim sastankom s Gotovinom 8. kolovoza 1995., čiji prikaz se daje u poglavlju 6.3.5.

163. Raspravno vijeće sada će razmotriti pravnom osnovu, u hrvatskim propisima za dužnost zapovjednika zbornog mjesta. Prema Službovniku oružanih snaga Hrvatske koji je bio na snazi 1995. godine, "garnizon" je područje naseljenog mjesta i njegove bliže okolice na kojemu su smještene satnija i više jedinice oružanih snaga.⁵²⁴ "Zapovjednik garnizona", kojeg određuje Glavni stožer, odgovoran je za razmještaj, red, stegu i službu u garnizonu.⁵²⁵ Njegove dužnosti uključuju propisivanje reda, stege i nadzora

⁵¹⁷ Edward Flynn, T. 1086-1087, 1130, 1251.

⁵¹⁸ Edward Flynn, T. 1100.

⁵¹⁹ P1098 (Maria Teresa Mauro, izjava svjedoka, 3. ožujka 2000.), str. 1-2; P1099 (Maria Teresa Mauro, izjava svjedoka, 6. veljače 2008.), str. 1, par. 1, 7-9, 11-12; Maria Teresa Mauro, T. 11998, 12000, 12024, 12075-12076.

⁵²⁰ P1098 (Maria Teresa Mauro, izjava svjedoka, 3. ožujka 2000.), str. 3; Maria Teresa Mauro, T. 12005-12007, 12040-12045, 12092, 12096-12097.

⁵²¹ Maria Teresa Mauro, T. 12028.

⁵²² P1098 (Maria Teresa Mauro, izjava svjedoka, 3. ožujka 2000.), str. 3; Maria Teresa Mauro, T. 12041.

⁵²³ Stig Marker Hansen, T. 14924-14925; P958 (Dnevno izvješće PMEZ-a, 12. rujna 1995.), str. 2; P1288 (Dnevno izvješće PMEZ-a, 12. rujna 1995.), str. 1. V. također P147 (Dnevno izvješće o situaciji UNMO-a za Sektor Jug, 20:00 sati, 11. rujna 1995.), str. 6.

⁵²⁴ Ljiljana Botteri, T. 10926; D32 (Službovnik Oružanih snaga RH, 20. svibnja 1992.), str. 12 (točka 50).

⁵²⁵ D32 (Službovnik Oružanih snaga RH, 20. svibnja 1992.), str. 12-13 (točke 51-52). V. također D1673 (Izvještaj vještaka Franje Feldija, srpanj 2009.), par. 2.3.2-2.3.6; D1674 (Franjo Feldi, izjava svjedoka, 16. srpnja 2003.), str. 9-10.

nad ponašanjem vojnih osoba u garnizonu.⁵²⁶ Dana 16. veljače 1993. načelnik Glavnog stožera HV-a general Janko Bobetko zapovjedio je uspostavljanje više zbornih mjesta, među njima i Zbornog mjesta Knin, čije je područje obuhvaćalo općine Knin, Nadvoda, Kistanje, Ervenik, Orlić, Kijevo i Civljane, a kao sjedište Zbornog mjesta, do preseljenja u Knin, određen je Gospić.⁵²⁷ Zapovjednik Zbornog mjesta Knin bio je izravno podređen zapovjedniku Zbornog područja Split.⁵²⁸ Dana 27. kolovoza 1993., ministar obrane Šušak i načelnik Glavnog stožera HV Bobetko svojom su zapovijedi odredili da su zapovjednici zbornih područja nadređeni i odgovorni za cjelokupan rad, red i stegu u zbornim mjestima na svojem području.⁵²⁹ Zapovjedništva zbornih mjesta nisu imala operativnu funkciju niti pravo zapovijedanja postrojbama HV-a, osim točno propisanih ovlasti u vezi s radom, redom i stegom u zbornom mjestu izvan vojnih objekata.⁵³⁰ Zapovjednik zbornog mjesta bio je dužan s Vojnom policijom dogovoriti način pozivanja postrojbi VP u slučaju potrebe, radi uspostavljanja reda i stega na području zbornog mjesta, kao i dogovoriti povremeno angažiranje patrola VP za nadzor reda, stega i ponašanja vojnih osoba na javnim mjestima.⁵³¹ Zapovjednik zbornog mjesta također je bio dužan uspostaviti suradnju i koordinaciju s policijom na području zbornog mjesta.⁵³² Zapovjednik zbornog mjesta s više vojarni bio je dužan svojom zapovijedi formirati pritvor za potrebe provedbe stegovnih mjera izrečenih vojnicima iz svih postrojbi s područja zbornog mjesta.⁵³³ Svi zapovjednici zbornog mjesta bili su

⁵²⁶ D32 (Službovnik Oružanih snaga RH, 20. svibnja 1992.), str. 13 (točke 54-55).

⁵²⁷ D33 (Izvadak iz zapovijedi generala Janka Bobetka, načelnika Glavnog stožera HV-a, 16. veljače 1993., i izvješća o brojnom stanju u ZM-u Knin za 31. kolovoza i 26. rujna 1995.), str. 1-2, 4.

⁵²⁸ D33 (Izvadak iz zapovijedi generala Janka Bobetka, načelnika Glavnog stožera HV-a, 16. veljače 1993., i izvješća o brojnom stanju u ZM-u Knin za 31. kolovoza i 26. rujna 1995.), str. 1-3.

⁵²⁹ D34 (Zapovijed Gojka Šuška, ministra obrane, i generala Janka Bobetka, načelnika Glavnog stožera HV-a, u vezi s radom, redom i stegom u zbornim mjestima, 27. kolovoza 1993., s Naputkom u privitku), str. 1-2.

⁵³⁰ D34 (Zapovijed Gojka Šuška, ministra obrane, i generala Janka Bobetka, načelnika Glavnog stožera HV-a, u vezi s radom, redom i stegom u zbornim mjestima, 27. kolovoza 1993., s Naputkom u privitku), str. 2.

⁵³¹ D34 (Zapovijed Gojka Šuška, ministra obrane, i generala Janka Bobetka, načelnika Glavnog stožera HV-a, u vezi s radom, redom i stegom u zbornim mjestima, 27. kolovoza 1993., s Naputkom u privitku), str. 4 (točka 4).

⁵³² D34 (Zapovijed Gojka Šuška, ministra obrane, i generala Janka Bobetka, načelnika Glavnog stožera HV-a, u vezi s radom, redom i stegom u zbornim mjestima, 27. kolovoza 1993., s Naputkom u privitku), str. 4 (točka 5).

⁵³³ D34 (Zapovijed Gojka Šuška, ministra obrane, i generala Janka Bobetka, načelnika Glavnog stožera HV-a, u vezi s radom, redom i stegom u zbornim mjestima, 27. kolovoza 1993., s Naputkom u privitku), str. 6 (točka 16).

dužni propisati uputstva o redu, stezi i nadzoru nad ponašanjem vojnog osoblja na zbornom mjestu i jednom mjesečno provesti analizu stanja.⁵³⁴

164. Čermak je izjavio da je pravna osnova za uspostavljanje sjedišta zbornih mjesta bila zapovijed načelnika Glavnog stožera HV generala Janka Bobetka od 16. veljače 1993. godine.⁵³⁵ Međutim, Čermak je ustvrdio da on nije pripadao vojnoj strukturi i da u praksi nije dobivao zapovijedi od osoba koje su mu bile vojno nadređene, budući da je dobio specijalno usmeno imenovanje od Predsjednika.⁵³⁶ Čermak je izjavio da su sve njegove zakonske ovlasti proistjecale iz njegova sastanka s Tuđmanom.⁵³⁷ Što se tiče zadataka koji su mu dodijeljeni, Čermaku su bili nadređeni predsjednik Tuđman i njegov Ured, uključujući Šarinića i Vesnu Škare-Ožbolt, s kojom je Čermak često kontaktirao.⁵³⁸ Prema Čermakovim riječima, Predsjednik nije imenovao zapovjednike zbornih mjesta, što je bila vojna dužnost od manjeg značaja, na koju nikad dotad nije postavljen general.⁵³⁹ Čermak je izjavio da su se neki od njegovih zadataka, primjerice logistički, uvelike razlikovali od uobičajenih zadataka zapovjednika zbornog mjesta, što znači da on nije bio zapovjednik zbornog mjesta u klasičnom smislu.⁵⁴⁰ Čermak je također izjavio da je on što se tiče logističkih zadataka bio dijelom vojnog ustrojstva.⁵⁴¹ Čermak je izjavio da je imao izvršne ovlasti za logističko-tehničke poslove i da je u Kninu on bio jedini vojni organ za logistička pitanja.⁵⁴²

165. Raspravno vijeće će, na kraju, razmotriti završetak Čermakova mandata. U razgovoru s tužiteljstvom Čermak je izjavio da je zapovjednikom ZM-a Knin ostao približno do kraja listopada 1995., kada su profunkcionirali civilni organi i kada su predsjednik Tuđman, Šarinić i Čermak zajedno odlučili da u Kninu više ne postoji

⁵³⁴ D34 (Zapovijed Gojka Šuška, ministra obrane, i generala Janka Bobetka, načelnika Glavnog stožera HV-a, u vezi s radom, redom i stegom u zbornim mjestima, 27. kolovoza 1993., s Naputkom u privitku), str. 7, 10 (točke 17 i 28).

⁵³⁵ P2525 (Razgovor s Ivanom Čermakom u svojstvu osumnjičenika, 13. ožujka 2001.), str. 128.

⁵³⁶ P2525 (Razgovor s Ivanom Čermakom u svojstvu osumnjičenika, 13. ožujka 2001.), str. 26-27, 115, 138; P2526 (Razgovor s Ivanom Čermakom u svojstvu osumnjičenika, 17. ožujka 1998.), str. 30-31; P2707 (Dopunski dijelovi razgovora s Ivanom Čermakom u svojstvu osumnjičenika, 17. ožujka 1998.), str. 3.-4.

⁵³⁷ P2525 (Razgovor s Ivanom Čermakom u svojstvu osumnjičenika, 13. ožujka 2001.), str. 145.

⁵³⁸ P2525 (Razgovor s Ivanom Čermakom u svojstvu osumnjičenika, 13. ožujka 2001.), str. 26; P2526 (Razgovor s Ivanom Čermakom u svojstvu osumnjičenika, 17. ožujka 1998.), str. 15-16; P2707 (Dopunski dijelovi razgovora s Ivanom Čermakom u svojstvu osumnjičenika, 17. ožujka 1998.), str. 3.

⁵³⁹ P2525 (Razgovor s Ivanom Čermakom u svojstvu osumnjičenika, 13. ožujka 2001.), str. 6, 27, 129.

⁵⁴⁰ P2525 (Razgovor s Ivanom Čermakom u svojstvu osumnjičenika, 13. ožujka 2001.), str. 26-27, 115, 128-129, 136-138, 141-142; P2532 (Razgovor s Ivanom Čermakom u svojstvu optuženika, 7. lipnja 2004.), str. 1, 10-11, 57-59.

⁵⁴¹ P2525 (Razgovor s Ivanom Čermakom u svojstvu osumnjičenika, 13. ožujka 2001.), str. 28, 116.

⁵⁴² P2525 (Razgovor s Ivanom Čermakom u svojstvu osumnjičenika, 13. ožujka 2001.), str. 13, 24, 116.

potreba za njim.⁵⁴³ Potkraj svog mandata, Čermak se bavio uglavnom kontaktima s međunarodnom zajednicom, delegacijama i manjim logističkim problemima.⁵⁴⁴ Poslije Čermakovog odlaska, na dužnost je stupio Marko Gojević.⁵⁴⁵ Čermak je ostao u Kninu još neko vrijeme nakon napuštanja dužnosti, ali je sredinom studenoga 1995. godine otišao u Zagreb.⁵⁴⁶ Prema Al-Alfijevim riječima, Čermak je kninsko područje napustio krajem rujna ili početkom listopada 1995., nakon događaja u Varivodama.⁵⁴⁷

166. Na osnovi gore razmotrenih dokaza, Raspravno vijeće konstatira da su Čermakovo formalno imenovanje i funkcija glasili zapovjednik ZM-a Knin. Nadalje, Raspravno vijeće konstatira da je Čermak na toj dužnosti bio od 5. kolovoza 1995., dakle prije samog dolaska u Knin 6. kolovoza 1995., pa do kraja razdoblja na koje se odnosi Optužnica. Naslovi poput "vojnog upravitelja" koje su za Čermaka koristili ili s njim doveli u vezu neki svjedoci nemaju nikakvu čvrstu osnovu. Međutim, Raspravno vijeće prima k znanju svjedočenja svjedoka Radina i Vesne Škare-Ožbolt te razgovore vođene s Čermakom, koji ukazuju na to da je Tuđman Čermaku povjerio dužnosti izvan okvira onih koje funkcija zapovjednika zbornog mjesta obično podrazumijeva. Ti dokazi, a osobito Radinovo svjedočenje, ukazuju i na to da je naslov zapovjednika zbornog mjesta odabran s ciljem da se dā nekakva pravna osnova za funkciju na koju je Tuđman htio postaviti Čermaka. Raspravno vijeće stoga konstatira da je Čermakova funkcija bila funkcija *sui generis*, da je njegovo područje odgovornosti bilo slabo definirano i da nije nužno odgovaralo zakonski definiranom području odgovornosti zapovjednika ZM-a Knin. Prema tome, formalnopravne ovlasti zapovjednika zbornog mjesta mogu se smatrati indikativnim, ali ne i normativnim u pogledu ovlasti, odgovornosti i funkcija koje je Čermak stvarno obnašao. Raspravno vijeće konstatira da je jedna od njegovih funkcija bila da bude glavni službeni predstavnik za komunikaciju s predstavnicima međunarodne zajednice u Kninu. Raspravno vijeće dalje razmatra njegovu ulogu u pogledu sredstava javnog priopćavanja, u poglavljima 6.2.6 i 6.4.7. U poglavljima 6.4.2, 6.4.3, 6.4.6 i 6.4.7 Raspravno vijeće dalje razmatra Čermakove ovlasti, odgovornosti i funkcije usredotočujući se na to kako je i gdje on u praksi vršio

⁵⁴³ P2525 (Razgovor s Ivanom Čermakom u svojstvu osumnjičenika, 13. ožujka 2001.), str. 36-37, 68-69, 185; P2526 (Razgovor s Ivanom Čermakom u svojstvu osumnjičenika, 17. ožujka 1998.), str. 12-13, 101.

⁵⁴⁴ P2525 (Razgovor s Ivanom Čermakom u svojstvu osumnjičenika, 13. ožujka 2001.), str. 36.

⁵⁴⁵ P2525 (Razgovor s Ivanom Čermakom u svojstvu osumnjičenika, 13. ožujka 2001.), str. 37, 135, 185; P2526 (Razgovor s Ivanom Čermakom u svojstvu osumnjičenika, 17. ožujka 1998.), str. 13, 108.

⁵⁴⁶ P2525 (Razgovor s Ivanom Čermakom u svojstvu osumnjičenika, 13. ožujka 2001.), str. 68-69.

svoje ovlasti, te kako su na njegovo obnašanje vlasti reagirali drugi. Raspravno vijeće će također razmotriti formalnopravna ograničenja granice vršenja ovlasti zapovjednika zbornog mjesta u hrvatskim pravnim propisima, ali će tome pridati razmjerno manju težinu.

3.3 Mladen Markač i specijalna policija

167. Prema navodima u Optužnici, Mladen Markač je tijekom razdoblja na koje se odnosi Optužnica bio pomoćnik ministra unutarnjih poslova i zapovjednik Specijalne policije, uključujući i Antiterorističku jedinicu Lučko, a imao je i efektivnu kontrolu nad raketnim i topničkim postrojbama HV-a pridodanim njegovim snagama ili stavljenim pod njegovo zapovjedništvo.⁵⁴⁸ Raspravno vijeće će sada razmotriti neke opće dokaze u vezi s Markačem i Specijalnom policijom, odnos između Hrvatske vojske i Specijalne policije, sudjelovanje Specijalne policije u operaciji Oluja (uključujući topnička sredstva i geografske granice područja djelovanja snaga Specijalne policije), sudjelovanje Specijalne policije u akcijama pretresa terena na teritoriju nad kojim je uspostavljen nadzor poslije operacije Oluja, uniforme i znakovlje Specijalne policije, te sustav i kriminalističke obrade kaznenih djela unutar Specijalne policije.

168. Raspravno vijeće prvo će razmotriti opće dokaze u vezi s Markačem i Specijalnom policijom. Dana 18. veljače 1994. hrvatski predsjednik Franjo Tuđman Markača je imenovao pomoćnikom ministra unutarnjih poslova, s nadležnošću za Specijalnu policiju.⁵⁴⁹ U razgovoru koji je s njim vodilo tužiteljstvo, Markač je izjavio da su glavne zadaće Specijalne policije bile borba protiv terorizma i razminiranje minskih polja.⁵⁵⁰ **Zdravko Janić**, načelnik Odjela za borbu protiv terorizma Sektora

⁵⁴⁷ P1160 (Hussein Al-Alfi, izjava svjedoka, 5. ožujka 1998.), str. 51, 70; Hussein Al-Alfi, T. 13866; P1169 (Izveštće Husseina Al-Alfija za Sektor Jug UN-a, 3. listopada 1995.), str. 3. V. također P166 (Dnevno izvješće o situaciji UNMO-a za Sektor Jug, 20:00 sati, 5. listopada 1995.), str. 5-6.

⁵⁴⁸ Optužnica, par. 10-11. V. također par. 8-9.

⁵⁴⁹ P2381 (Tuđmanova odluka o imenovanju Markača pomoćnikom ministra unutarnjih poslova, 18. veljače 1994. (Tuđmanova odluka o imenovanju Markača pomoćnikom ministra unutarnjih poslova, 18. veljače 1994.), str. 1; P962 (Ustrojstvo MUP-a u kolovozu i rujnu 1995.). V. također svjedok 86, T. 5243-5247; Stjepan Buhin, T. 9929; P1150 (Josip Turkalj, razgovor sa svjedokom, 11. ožujka 2005.), str. 27, 42.

⁵⁵⁰ P2530 (Razgovor s Markačem u svojstvu osumnjičenika, 3.-4. ožujka 2003.), str. 74. V. također P552 (Zdravko Janić, izjava svjedoka, 14. siječnja 2004.), par. 19; P553 (Zdravko Janić, razgovor s tužiteljstvom, 15. ožujka 2005.), 1. dio, str. 6; Željko Sačić, T. 27598, 27973.

specijalne policije 1995. godine,⁵⁵¹ naveo je još neke primjere zadaća Specijalne policije, rješavanje talačkih situacija i zaštitu važnih osoba.⁵⁵²

169. **Dragutin Repinc**, načelnik Uprave za planiranje u Glavnom stožeru HV-a i vještak za vojnu obuku i planiranje,⁵⁵³ u svojem je svjedočenju izjavio da jesu u Sektoru specijalne policije vladali hijerarhijski odnosi i da je njime upravljao pomoćnik ministra unutarnjih poslova, a izravno rukovodio načelnik sektora.⁵⁵⁴ Specijalne jedinice policije, jačine po 100 do 250 pripadnika, bile su dio županijskih policijskih uprava.⁵⁵⁵ Sektor specijalne policije ustrojavao je, rukovodio i usmjeravao rad specijalnih jedinica policije; Sektor je, među ostalim, predlagao donošenje akata u vezi s unutarnjom stegom pripadnika Specijalne policije.⁵⁵⁶ Markač nije izdavao zapovijedi izravno zapovjednicima specijalnih jedinica policije dok su se one nalazile u matičnim policijskim upravama, nego je svaka zapovijed morala proći kroz ruke načelnika dotične policijske uprave.⁵⁵⁷ To je potvrdio i **Josip Turkalj**, zapovjednik Antiterorističke jedinice Lučko i zapovjednik topničke postrojbe Specijalne policije tijekom operacije Oluja,⁵⁵⁸ koji je izjavio da su sve zapovijedi koje bi izdao Sektor specijalne policije ili koje bi se ticale specijalne policije, bile naslovljene na policijske uprave i prosljeđivane njihovim specijalnim jedinicama policije.⁵⁵⁹ Svjedok je izjavio i to da je rad specijalnih jedinica policije, iako je svaka od njih djelovala u sastavu matične policijske uprave i odgovarala njezinu načelniku, mogao samostalno usmjeravati i Sektor specijalne policije.⁵⁶⁰ **Ivica Cetina**, načelnik Policijske uprave zadarsko-kninske tijekom 1995.

⁵⁵¹ P552 (Zdravko Janić, izjava svjedoka, 14. siječnja 2004.), par. 13; P553 (Zdravko Janić, razgovor s tužiteljstvom, 15. ožujka 2005.), 1. dio, str. 25; Zdravko Janić, T. 6099.

⁵⁵² P552 (Zdravko Janić, izjava svjedoka, 14. siječnja 2004.), par. 4.

⁵⁵³ D1932 (Izveštaj vještaka Dragutina Repinca, prosinac 2009.), par. 1-16; Dragutin Repinc, T. 26661-26665.

⁵⁵⁴ D1932 (Izveštaj vještaka Dragutina Repinca, prosinac 2009.), par. 54; D527 (Uredba o unutarnjem ustrojstvu i načinu rada Ministarstva unutarnjih poslova Republike Hrvatske, 23. veljače 1995.), članak 27.

⁵⁵⁵ D1932 (Izveštaj vještaka Dragutina Repinca, prosinac 2009.), par. 53, 60; Dragutin Repinc, T. 26686-26688, 26690. V. također P2530 (Razgovor s Markačem u svojstvu osumnjičenika, 3.-4. ožujka 2003.), str. 119; P1149 (Josip Turkalj, izjava svjedoka, 4. veljače 2004.), par. 2-3; P1150 (Josip Turkalj, razgovor sa svjedokom, 11. ožujka 2005.), str. 11, 13-14; Željko Sačić, T. 27598; D1745 (Ivica Cetina, izjava svjedoka, 26. veljače 2002.), str. 14; Zdravko Janić, T. 6103-6106; P555 (Popis specijalnih jedinica policije koje su sudjelovale u operaciji Oluja).

⁵⁵⁶ D527 (Uredba o unutarnjem ustrojstvu i načinu rada Ministarstva unutarnjih poslova Republike Hrvatske, 23. veljače 1995.), članak 27.

⁵⁵⁷ D1932 (Izveštaj vještaka Dragutina Repinca, prosinac 2009.), par. 55; Dragutin Repinc, T. 26690-26691.

⁵⁵⁸ P1149 (Josip Turkalj, izjava svjedoka, 4. veljače 2004.), par. 11, 31; P1150 (Josip Turkalj, razgovor sa svjedokom, 11. ožujka 2005.), str. 14-15, 34; Josip Turkalj, T. 13541, 13551.

⁵⁵⁹ P1151 (Josip Turkalj, drugi razgovor sa svjedokom, 11. ožujka 2005.), str. 86-87.

⁵⁶⁰ P1149 (Josip Turkalj, izjava svjedoka, 4. veljače 2004.), par. 4; P1150 (Josip Turkalj, razgovor sa svjedokom, 11. ožujka 2005.), str. 40-42; Josip Turkalj, T. 13721-13722.

godine,⁵⁶¹ u svojem je svjedočenju izjavio da specijalne jedinice policije nisu bile pod zapovjedništvom policijskih uprava nego da su izravno odgovarale MUP-u.⁵⁶² **Repinc** je izjavio da je Markač izravno zapovijedao specijalnim jedinicama policije kad su bile dijelom Skupnih snaga specijalne policije na području operacija, primjerice tijekom operacije Oluja ili u akcijama čišćenja i pretresa koje su uslijedile.⁵⁶³

170. Što se tiče Antiterorističke jedinice Lučko, **Turkalj** je u svojem svjedočenju izjavio da je ona od svog osnutka 1990. godine bila zasebna postrojba koja nije imala odgovarajuću policijsku upravu tako da je pripala izravno pod zapovjedništvo Sektora specijalne policije.⁵⁶⁴ ATJ Lučko bila je elitna postrojba koja je djelovala na cijelom teritoriju Hrvatske.⁵⁶⁵ Prema Janićevim riječima, bila je bolje opremljena, bolje obučena i sposobna za rješavanje specifičnih zadataka poput otmica zrakoplova i složenih talačkih situacija.⁵⁶⁶ **Josip Ćelić**, pomoćnik zapovjednika Antiterorističke jedinice Lučko 1995.,⁵⁶⁷ u svom je svjedočenju izjavio da je ta postrojba osim njega imala još dva pomoćnika zapovjednika, Stjepana Žinića i Božu Krajinu, pri čemu svjedok nije pouzdano znao kada su oni bili imenovani pomoćnicima zapovjednika.⁵⁶⁸ Postrojba je imala i deset instruktora među kojima su bili Branko Balunović i Frano Drljo.⁵⁶⁹ Brojno stanje ATJ Lučko tijekom operacije Oluja bilo je 120–130 ljudi.⁵⁷⁰ Što se tiče obveze izvješćivanja, **Janić** je rekao da je postrojba do 1993., kada je iz nje otišao, i koliko mu je poznato, u cijelom razdoblju 90-ih godina, Odjelu specijalne policije svakih 15 dana slala iscrpna pismena izvješća o aktivnostima jedinice u proteklih 15 dana.⁵⁷¹ Tekst jedne Markačeve zapovijedi upućene zapovjedniku Zrakoplovne jedinice Specijalne

⁵⁶¹ D1743 (Ivica Cetina, izjava svjedoka, 26. kolovoza 2009.), str. 1; D1745 (Ivica Cetina, izjava svjedoka, 26. veljače 2002.), str. 3-4; Ivica Cetina, T. 23396, 23486, 23517.

⁵⁶² D1745 (Ivica Cetina, izjava svjedoka, 26. veljače 2002.), str. 4, 14; Ivica Cetina, T. 23591.

⁵⁶³ D1932 (Izveštaj vještaka Dragutina Repinca, prosinac 2009.), par. 56; Dragutin Repinc, T. 26691, 26845-26846.

⁵⁶⁴ P1149 (Josip Turkalj, izjava svjedoka, 4. veljače 2004.), par. 11; P1150 (Josip Turkalj, razgovor sa svjedokom, 11. ožujka 2005.), str. 15-17, 40; Josip Turkalj, T. 13723.

⁵⁶⁵ Zdravko Janić, T. 6231-6232; D526 (Zbirka dokumenata o načinu rada Specijalne policije), članak 30 Uredbe o unutarnjem ustrojstvu i načinu rada Ministarstva unutarnjih poslova RH, 23. veljače 1995., str. 14.

⁵⁶⁶ P553 (Zdravko Janić, razgovor s tužiteljstvom, 15. ožujka 2005.), 1. dio, str. 33-35; Zdravko Janić, T. 6231-6232.

⁵⁶⁷ P761 (Josip Ćelić, razgovor sa svjedokom, 25. i 26. studenog 2002.), 1. dio, str. 5, 58; P762 (Josip Ćelić, razgovor sa svjedokom, 13. i 14. siječnja 2005.), 1. dio, str. 9, 16-17, 135, 161, 3. dio, str. 6, 181-182; Josip Ćelić, T. 7928.

⁵⁶⁸ P761 (Josip Ćelić, razgovor sa svjedokom, 25. i 26. studenog 2002.), 1. dio, str. 14, 58; P762 (Josip Ćelić, razgovor sa svjedokom, 13. i 14. siječnja 2005.), 1. dio, str. 16-17, 161-162, 170.

⁵⁶⁹ P762 (Josip Ćelić, razgovor sa svjedokom, 13. i 14. siječnja 2005.), 1. dio, str. 162-164.

⁵⁷⁰ P762 (Josip Ćelić, razgovor sa svjedokom, 13. i 14. siječnja 2005.), 1. dio, str. 14.

⁵⁷¹ P552 (Zdravko Janić, izjava svjedoka, 14. siječnja 2004.), par. 11; P553 (Zdravko Janić, razgovor s tužiteljstvom, 15. ožujka 2005.), 1. dio, str. 19-21; Zdravko Janić, T. 6181-6182.

policije potvrđuje da su svi zapovjednici specijalnih jedinica policije bili dužni ministru unutarnjih poslova dostavljati dvotjedna pismena izvješća.⁵⁷² U ATJ Lučko jednom tjedno su se održavali sastanci, a približno jednom mjesečno tim je sastancima prisustvovao i Markač.⁵⁷³

171. Raspravno vijeće sada će razmotriti odnos između HV-a i Specijalne policije. **Repinc** je izjavio da je sudjelovanje Specijalne policije u vojnim djelovanjima počinjalo tako da načelnik Glavnog stožera HV uputi zahtjev vrhovnom zapovjedniku, a nakon odobrenja zahtjeva, te nakon što bi svoju suglasnost dao i ministar unutarnjih poslova, Sektor specijalne policije počinjao bi s pripremama za sudjelovanje u operaciji. Dakle, Specijalna policija postajala je dijelom borbenih snaga, a sve aktivnosti realizirale su se prema zapovijedima načelnika Glavnog stožera HV.⁵⁷⁴ Kao i zapovjedništva zbornih područja, Stožer Skupnih snaga Specijalne policije (v. u nastavku) bio je izravno podređen načelniku Glavnog stožera HV i u operaciji Oluja postao je dijelom jedinstvenog sustava vođenja i zapovijedanja.⁵⁷⁵

172. U razgovoru koji je s njim vodilo tužiteljstvo Markač je izjavio da su snage Specijalne policije do samog početka operacije bile pod zapovjedništvom MUP-a.⁵⁷⁶ Od trenutka kad je Specijalna policija dobila zapovijed za stupanje u akciju, njezine su snage bile podređene Glavnom stožeru HV-a.⁵⁷⁷ Markač je izjavio da svojem nadređenom Jarnjaku, iako ga je uvijek obavještavao o tome što radi, čak i kad je bio podređen Glavnom stožeru, nije dostavljao kopije izvješća koja je slao Červenku.⁵⁷⁸

173. Raspravno vijeće sada će razmotriti sudjelovanje Specijalne policije u operaciji Oluja. **Repinc** je izjavio da su se Skupne snage Specijalne policije ustrojivale za sudjelovanje u operacijama koje su se izvodile pod zapovjedništvom načelnika Glavnog stožera HV-a, poput operacija Bljesak i Oluja.⁵⁷⁹ Skupne snage bile bi za konkretnu zadaću objedinjene pod jednim zapovjedništvom, a po završenoj zadaći bi se raspustile i

⁵⁷² P612 (Markačeva zapovijed zapovjedniku Zrakoplovne jedinice Specijalne policije, 18. srpnja 1995.), str. 1.

⁵⁷³ P552 (Zdravko Janić, izjava svjedoka, 14. siječnja 2004.), par. 11; P553 (Zdravko Janić, razgovor s tužiteljstvom, 15. ožujka 2005.), 1. dio, str. 19.

⁵⁷⁴ D1932 (Izveštaj vještaka Dragutina Repinca, prosinac 2009.), par. 41; Dragutin Repinc, T. 26679.

⁵⁷⁵ D1932 (Izveštaj vještaka Dragutina Repinca, prosinac 2009.), par. 60.

⁵⁷⁶ P2530 (Razgovor s Markačem u svojstvu osumnjičenika, 3.-4. ožujka 2003.), str. 16, 27-28.

⁵⁷⁷ P2530 (Razgovor s Markačem u svojstvu osumnjičenika, 3.-4. ožujka 2003.), str. 26-28, 30; P2531 (Razgovor s Markačem u svojstvu optuženika, 8. lipnja 2004.), str. 3, 5, 10.

⁵⁷⁸ P2531 (Razgovor s Markačem u svojstvu optuženika, 8. lipnja 2004.), str. 41.

⁵⁷⁹ D1932 (Izveštaj vještaka Dragutina Repinca, prosinac 2009.), par. 63.

njihovi bi se pripadnici vratili u matične postrojbe.⁵⁸⁰ Tijekom operacije Oluja snage su bile ustrojene po različitim smjerovima napredovanja specijalnih jedinica policije iz različitih policijskih uprava i pod različitim zapovjednicima.⁵⁸¹ Skupne snage Specijalne policije nisu imale trajan organizacijski oblik ni strukturu, a njihova veličina i sastav ovisili su, među ostalim, o konkretnoj zadaći na koju su bile raspoređene.⁵⁸² Na zadaće u operaciji Oluja raspoređene su specijalne jedinice policije iz svih policijskih uprava osim dvije.⁵⁸³

174. Dana 22. srpnja 1995. Markač je izdao zapovijed o ustrojavanju Stožera Skupnih snaga specijalne policije, koju je supotpisao ministar unutarnjih poslova Jarnjak.⁵⁸⁴ Stožer je imao 15 članova na čelu s Markačem kao zapovjednikom akcije i Sačićem kao načelnikom Stožera, a Stožer je pod svojim zapovjedništvom imao snage od oko 2.200 pripadnika Specijalne policije, uključujući ATJ Lučko.⁵⁸⁵ Dana 29. srpnja 1995. Červenko je Specijalnoj policiji izdao zapovijed za izvođenje operacije Oluja, u kojoj je kao osobu odgovornu za izvršenje te zapovijedi odredio Markača.⁵⁸⁶ Tom zapovijedi Červenko je Specijalnoj policiji zapovjedio da djeluje u stalnoj koordinaciji sa zapovjedništvom ZP-a Split, istaknutim zapovjednim mjestom Zadar i zapovjedništvom ZP-a Gospić.⁵⁸⁷ Prema Repinčevom svjedočenju, zadaće Stožera uključivale su uspostavljanje djelotvornog i neprekidnog sustava vođenja i zapovijedanja Skupnim snagama Specijalne policije cijelo vrijeme trajanja operacije Oluja.⁵⁸⁸ Stožer je bio podijeljen između temeljnog zapovjednog mjesta u Selinama, u općini Starigrad, i istaknutog zapovjednog mjesta na Malom Goliću, u općini Gračac.⁵⁸⁹ Markač je bio na temeljnom zapovjednom mjestu, dok je Sačić s većinom Stožera ostao na istaknutom

⁵⁸⁰ D1932 (Izveštaj vještaka Dragutina Repinca, prosinac 2009.), par. 64.

⁵⁸¹ D1932 (Izveštaj vještaka Dragutina Repinca, prosinac 2009.), par. 64-65.

⁵⁸² D1932 (Izveštaj vještaka Dragutina Repinca, prosinac 2009.), par. 62, 64.

⁵⁸³ D1932 (Izveštaj vještaka Dragutina Repinca, prosinac 2009.), par. 62.

⁵⁸⁴ D1932 (Izveštaj vještaka Dragutina Repinca, prosinac 2009.), par. 66; P554 (Zapovijed o formiranju stožera Skupnih snaga, s Markačevim i Jarnjakovim potpisom, 22. srpnja 1995.); Dragutin Repinc, T. 26694.

⁵⁸⁵ D1932 (Izveštaj vještaka Dragutina Repinca, prosinac 2009.), par. 66; P554 (Zapovijed o formiranju stožera Skupnih snaga, s Markačevim i Jarnjakovim potpisom, 22. srpnja 1995.), str. 1; Dragutin Repinc, T. 26694-26695, 26700.

⁵⁸⁶ D535 (Zapovijed za operaciju Oluja koju je Markaču izdao HV, 26. lipnja 1995.; D543 (Zapovijed Specijalne policije koju je Zvonimir Červenko poslao Markaču, 29. srpnja 1995.).

⁵⁸⁷ D543 (Zapovijed Specijalne policije koju je Zvonimir Červenko poslao Markaču, 29. srpnja 1995.), str. 2.

⁵⁸⁸ D1932 (Izveštaj vještaka Dragutina Repinca, prosinac 2009.), par. 66; Dragutin Repinc, T. 26694-26695.

⁵⁸⁹ D1932 (Izveštaj vještaka Dragutina Repinca, prosinac 2009.), par. 66.

zapovjednom mjestu.⁵⁹⁰ Međutim, prema **Janićevim** riječima, Markač je u Selinama ostao samo do 5. kolovoza 1995., kada je zapovjedništvo preseljeno u Gračac.⁵⁹¹ Prema riječima **Davorina Pavlovića**, koji je tijekom operacije Oluja bio načelnik Sektora operativne tehnike MUP-a,⁵⁹² zapovjedništvo Stožera u Gračacu bilo je u funkciji od 5. kolovoza 1995. do prvih dana listopada 1995. godine.⁵⁹³

175. S ustrojavanjem Stožera Skupnih snaga Specijalne policije, vođenje i zapovijedanje se na početku se operacije Oluja, a dijelom i poslije nje, realiziralo tako što je Markač dobivao zapovijedi od načelnika Glavnog stožera HV-a i prosljeđivao ih istaknutom zapovjednom mjestu gdje bi ih Sačić analizirao, donosio odluke i potom izdavao zapovijedi zapovjednicima na pravcima napada.⁵⁹⁴ Markač je bio odgovoran za ukupno djelovanje Skupnih snaga Specijalne policije.⁵⁹⁵ **Janić** je izjavio da je Specijalna policija tijekom i poslije operacije Oluja dobivala zapovijedi od Markača.⁵⁹⁶ Izjavio je i to da on tijekom operacije Oluja zapovijedi dobivao od Željka Sačića.⁵⁹⁷ **Željko Sačić**, načelnik Sektora specijalne policije MUP-a tijekom i nakon operacije Oluja,⁵⁹⁸ potvrdio je da ga je Markač imenovao načelnikom Stožera Skupnih snaga specijalne policije za operaciju Oluja.⁵⁹⁹ Sačić je izravno komunicirao sa zapovjednicima na terenu koji su bili njemu izravno podređeni.⁶⁰⁰ Uoči same operacije pa do podneva 5. kolovoza 1995., Sačić je, sa svim angažiranim snagama, bio na svojem istaknutom zapovjednom mjestu na Velikom Goliću na Velebitu.⁶⁰¹ Markač je u to vrijeme bio na temeljnom istaknutom zapovjednom mjestu na području Starigrada, a Sačić je s njim bio u stalnom kontaktu.⁶⁰²

176. **Repinc** je izjavio da je načelnik Glavnog stožera HV-a 6. kolovoza 1995. promijenio način izvješćivanja i naložio da se jasna operativna izvješća imaju

⁵⁹⁰ D1932 (Izvjestaj vještaka Dragutina Repinca, prosinac 2009.), par. 66; Dragutin Repinc, T. 26696.

⁵⁹¹ Zdravko Janić, T. 6340, 6349-6350. V. također D1745 (Ivica Cetina, izjava svjedoka, 26. veljače 2002.), str. 8, 14.

⁵⁹² D1830 (Davorin Pavlović, izjava svjedoka, 11. svibnja 2009.), str. 1, par. 1-4; Davorin Pavlović, T. 25237, 25239-25240, 25277-25278, 25289.

⁵⁹³ Davorin Pavlović, T. 25293.

⁵⁹⁴ D1932 (Izvjestaj vještaka Dragutina Repinca, prosinac 2009.), par. 59, 71; Dragutin Repinc, T. 26691, 26702-26703.

⁵⁹⁵ D1932 (Izvjestaj vještaka Dragutina Repinca, prosinac 2009.), par. 71; Dragutin Repinc, T. 26703.

⁵⁹⁶ P552 (Zdravko Janić, izjava svjedoka, 14. siječnja 2004.), par. 23, 74; P553 (Zdravko Janić, razgovor s tužiteljstvom, 15. ožujka 2005.), 1. dio, str. 42.

⁵⁹⁷ P553 (Zdravko Janić, razgovor s tužiteljstvom, 15. ožujka 2005.), 1. dio, str. 62.

⁵⁹⁸ Željko Sačić, T. 27597, 27875, 27946.

⁵⁹⁹ Željko Sačić, T. 27599, 27987.

⁶⁰⁰ Željko Sačić, T. 27601, 27745.

⁶⁰¹ Željko Sačić, T. 27600.

⁶⁰² Željko Sačić, T. 27600-27601, 27737.

dostavljati svakog dana do 12:00 sati sa stanjem u 11:00 sati, te do 19:00 sati sa stanjem u 18:00 sati.⁶⁰³ Izvješća su, među ostalim, morala sadržavati opis razvoja situacije, iskazanih problema, dostignute crte i zahtjeve.⁶⁰⁴ To je bilo obvezujuće za sve zapovjednike izravno podređene načelniku Glavnog stožera HV-a, uključujući Markača, koji je bio i jedan od primatelja te zapovijedi.⁶⁰⁵ Što se tiče izvješćivanja, Raspravno vijeće je razmotrilo i relevantne dokaze u vezi s tim predočene putem svjedoka Sačića, čiji prikaz se daje u poglavlju 4.2.4.

177. Što se tiče topničkih sredstava kojima je Specijalna policija raspolagala tijekom operacije Oluja, **Turkalj** je u svom svjedočenju izjavio da su neke specijalne jedinice policije imale vlastito topništvo, a to su bile SJP Zagreb, Karlovac, Zadar, Sisak, Slavonski Brod, Požega i Osijek.⁶⁰⁶ U teoriji, trebalo je da svaka od tih jedinica ima barem jednu topničku bitnicu, što bi značilo četiri do šest minobacača kalibra 120 milimetara i jedan ili dva višecijevna bacača raketa kalibra 128 milimetara, odnosno takozvanih RAK-12.⁶⁰⁷ ATJ Lučko je u nekim prilikama tijekom pretresa terena sa sobom nosila protutenkovsko naoružanje.⁶⁰⁸ Prema **Janićevim** riječima, Specijalna policija je imala vlastito topništvo koje je moglo pokriti domet i do dvanaest kilometara, a tijekom operacije Oluja imalo je potporu 128-milimetarskih raketa i 130-milimetarskih topova HV-a.⁶⁰⁹ Svjedok je izjavio i to da je imao mogućnost izravnog zapovijedanja lakim topništvom Specijalne policije, ali da je, ako je za potrebe djelovanja po određenim ciljevima želio angažirati teže topništvo HV-a, morao posredstvom Turkalja u Stožeru Skupnih snaga zatražiti odobrenje za to.⁶¹⁰ **Sačić** je

⁶⁰³ D1932 (Izvještaj vještaka Dragutina Repinca, prosinac 2009.), par. 142; P2521 (Zapovijed Glavnog stožera HV-a u vezi s novim sustavom izvještavanja, 6. kolovoza 1995.), str. 1.

⁶⁰⁴ D1932 (Izvještaj vještaka Dragutina Repinca, prosinac 2009.), par. 142; P2521 (Zapovijed Glavnog stožera HV-a u vezi s novim sustavom izvještavanja, 6. kolovoza 1995.), str. 2.

⁶⁰⁵ D1932 (Izvještaj vještaka Dragutina Repinca, prosinac 2009.), par. 143; P2521 (Zapovijed Glavnog stožera HV-a u vezi s novim sustavom izvještavanja, 6. kolovoza 1995.), str. 2-3.

⁶⁰⁶ P1150 (Josip Turkalj, razgovor sa svjedokom, 11. ožujka 2005.), str. 97-100; v. također P1233 (Izvjescje SJP-a PU požeške o utrošenom materijalu u operaciji Oluja, 18. kolovoza 1995.), str. 2; D1206 (Izvjescje o sudjelovanju Raketno-topničke bitnice PU brodsko-posavske u "Oluji 95", 18. kolovoza 1995.), str. 1.

⁶⁰⁷ P1150 (Josip Turkalj, razgovor sa svjedokom, 11. ožujka 2005.), str. 97, 101; Josip Turkalj, T. 13697; v. npr. P1236 (Ratni put SJP-a PU brodsko-posavske, 1. travnja 1999.), str. 2-3; D1206 (Izvjescje o sudjelovanju Raketno-topničke bitnice PU brodsko-posavske u "Oluji 95", 18. kolovoza 1995.), str. 1.

⁶⁰⁸ P1152 (Josip Turkalj, treći razgovor sa svjedokom, 11. ožujka 2005.), str. 110-111.

⁶⁰⁹ P553 (Zdravko Janić, razgovor s tužiteljstvom, 15. ožujka 2005.), 1. dio, str. 59; Zdravko Janić, T. 6299-6304, 6309; D539 (Zapovijed PU brodsko-posavskoj, 22. srpnja 1995.); D540 (Zapovijed PU varaždinskoj, s Markačevim potpisom, 22. srpnja 1995.); D542 (Zapovijed Specijalne policije specijalnim jedinicama policije PU osječko-baranjske i PU sisačke, s potpisom Željka Sačića, 23. srpnja 1995.).

⁶¹⁰ P553 (Zdravko Janić, razgovor s tužiteljstvom, 15. ožujka 2005.), 1. dio, str. 74; Zdravko Janić, T. 6323-6324.

izjavio da je jedna pričuvna jedinica bila zadužena za pratnju topničke jedinice.⁶¹¹ Na raspolaganju je bilo šest bitnica minobacača kalibra 128 milimetara, višecijevni bacači raketa i minobacači kalibra 75 milimetara, a topnička postrojba djelovala je na poziv zapovjednika pravca ili na Sačićev poziv, za otvaranje prolaza.⁶¹² Prema **Cetininim** riječima, Specijalna policija je imala i oklopne transportere.⁶¹³ Što se tiče uporabe topništva Specijalne policije, Raspravno vijeće je razmotrilo i svjedočenje Marka Rajčića, čiji prikaz se daje u poglavlju 3.1, kao i dokazne predmete P1125 i D970, čiji prikaz se daje u poglavlju 4.4.3.

178. Što se tiče granica područja djelovanja Specijalne policije, **Janić** je u svom svjedočenju izjavio da je desno od zone odgovornosti određene Specijalnoj policiji za napad bila zona ZP-a Split, a lijevo ZP-a Gospić.⁶¹⁴ Svjedok je objasnio da je Specijalna policija djelovala u koordinaciji s oba zborna područja.⁶¹⁵ Raspravno vijeće je razmotrilo dokaze o tome predočene putem Repinca, čiji prikaz se daje u poglavlju 3.1.1. Nedovoljno precizna definiranost zone odgovornosti Specijalne policije tijekom operacije Oluja, prema Repinčevu svjedočenju, upućuje na to da Markač nije imao teritorijalnu odgovornost ni zadaću, kao ni snage i mehanizme kojima bi nadzirao, zabranjivao ili dopuštao ulazak ili izlazak bilo kojih snaga osim vlastitih i samo na smjerovima napada ili područjima razmještaja Skupnih snaga Specijalne policije.⁶¹⁶ Preciznije, Specijalna policija bila je odgovorna za područje na kojem se u pojedinom trenutku nalazila, te za smjer duž kojeg je izvodila napad, ali po odlasku iz tog područja nije bila dužna nastaviti pratiti stanje putem kontrolnih punktova ili snaga koje bi ostavila na dotičnom području.⁶¹⁷ Postavljanje kontrolnih punktova, kao i sprečavanje i suzbijanje kriminala bili su posao vojne i civilne policije.⁶¹⁸ Osim toga, uslijed brzog tempa napada i veličine teritorija koji su snage Specijalne policije imale pokriti pješice, kao i zbog raspoloživog ljudstva, Markač nije bio u poziciji da postavlja nadzorne ili blokadne punktove iza dostignutih crta.⁶¹⁹ Repinc je nadalje izjavio da je, poslije

⁶¹¹ Željko Sačić, T. 27759.

⁶¹² Željko Sačić, T. 27759-27760.

⁶¹³ D1745 (Ivica Cetina, izjava svjedoka, 26. veljače 2002.), str. 5.

⁶¹⁴ Zdravko Janić, T. 6325; D280 (Karta na kojoj su prikazane zone odgovornosti zbornih područja Split i Gospić).

⁶¹⁵ Zdravko Janić, T. 6325; D543 (Zapovijed Specijalne policije koju je Zvonimir Červenko poslao Markaču, 29. srpnja 1995.), str. 2.

⁶¹⁶ D1932 (Izveštaj vještaka Dragutina Repinca, prosinac 2009.), par. 97; Dragutin Repinc, T. 26716.

⁶¹⁷ Dragutin Repinc, T. 26716-26717.

⁶¹⁸ D1932 (Izveštaj vještaka Dragutina Repinca, prosinac 2009.), par. 97.

⁶¹⁹ D1932 (Izveštaj vještaka Dragutina Repinca, prosinac 2009.), par. 97; Dragutin Repinc, T. 26717-26718.

žestokih borbi tijekom prva dva dana u kojima je probijena neprijateljska crta bojišnice i osvojen Gračac, Markač prešao u gonjenje neprijatelja kako bi mu onemogućio konsolidaciju i osvojio Bruvno. Od tog trenutka Skupne snage Specijalne policije spajale su se na području Medka, Udbine i Donjeg Lapca s postrojbama ZP-a Gospić, a na području Otrića sa postrojbama ZP-a Split.⁶²⁰

179. Raspravno vijeće sada će razmotriti sudjelovanje Specijalne policije u akcijama pretresa terena izvođenim na područjima na kojima je uspostavljen nadzor nakon operacije Oluja. **Repinc** je izjavio da je, čak i nakon što je HV izbila na državnu granicu Hrvatske, još bilo neprijateljskih grupa koje su vršile napade na postrojbe HV-a i Specijalne policije, u kojima je bilo i smrtno stradalih.⁶²¹ S obzirom na izvješća koja je primao o takvim incidentima, načelnik stožera HV-a odlučio je da je takva djelovanja potrebno spriječiti i stvoriti uvjete za normalan život.⁶²² Stoga je 21. kolovoza 1995. zapovjedio da se pripreme karte na kojima treba naznačiti prostore na kojima je došlo do kontakta s neprijateljem, kao i broj uočenih pripadnika neprijateljskih snaga; prostore za koje se pretpostavlja da je na njima prisutan neprijatelj; te prostore koji nisu pregledani i koje još treba pregledati.⁶²³ Ta zapovijed upućena je zapovjednicima zbornih područja Split i Gospić, te zapovjedništvu Zbornog mjesta Knin, a rukom je dopisana napomena da je upućena na znanje i pomoćniku ministra unutarnjih poslova RH za specijalne postrojbe.⁶²⁴

180. Repinc je izjavio da je operacija Oluja-Obruč pokrenuta po zapovijedi načelnika Sektora Specijalne policije upućenoj zapovjednicima Specijalne policije u više policijskih uprava.⁶²⁵ U vremenu od 13. kolovoza do 9. listopada 1995., tijekom akcija pretresa, sa sudjelovanjem prosječno 625 pripadnika Specijalne policije dnevno, pretreseno je 5.000 četvornih kilometara terena, pri čemu je u dva odvojena incidenta smrtno stradalo osam osoba (tri naoružane osobe poginule su 23. kolovoza 1995., a ostale u incidentu u Gruborima 25. kolovoza 1995.), bez gubitaka među pripadnicima Specijalne policije.⁶²⁶ Operativni zapovjednik nadzirao je snage koje su sudjelovale u

⁶²⁰ D1932 (Izvještaj vještaka Dragutina Repinca, prosinac 2009.), par. 175.

⁶²¹ D1932 (Izvještaj vještaka Dragutina Repinca, prosinac 2009.), par. 201; D1930 (Izvanredno izvješće ZP-a Gospić podneseno Ministarstvu obrane Republike Hrvatske, 13. kolovoza 1995.); D1931 (Obavještajno izvješće ZP-a Gospić, 11. kolovoza 1995.); Dragutin Repinc, T. 26764.

⁶²² Dragutin Repinc, T. 26764.

⁶²³ D1932 (Izvještaj vještaka Dragutina Repinca, prosinac 2009.), par. 202.

⁶²⁴ D1932 (Izvještaj vještaka Dragutina Repinca, prosinac 2009.), par. 203.

⁶²⁵ D1932 (Izvještaj vještaka Dragutina Repinca, prosinac 2009.), par. 211.

⁶²⁶ D1932 (Izvještaj vještaka Dragutina Repinca, prosinac 2009.), par. 210, 258, 260-261; Dragutin Repinc, T. 26875-26876.

pretresu s nekog mjesta izvan područja pretresa, obično tako što bi se s njima sastao i uputio ih u pretres na početku akcije, a potom ih, ako je to bilo fizički moguće i sigurno, dočekao na suprotnoj granici područja pretresa.⁶²⁷ Tijekom akcija pretresa, operativni zapovjednik morao je, putem radija ili drugih sredstava, biti u neprekidnoj vezi s podređenim zapovjednicima premda to, s obzirom na veličinu i konfiguraciju terena, nije bilo uvijek moguće.⁶²⁸

181. Prema Repinčevom svjedočenju, Stožer Skupnih snaga Specijalne policije razradio je standarnu proceduru za provedbu pretresa.⁶²⁹ Procedura je započinjala po zahtjevu za pretres od strane glavnog Glavnog stožera HV-a ili MUP-a.⁶³⁰ Na kraju pretresa, zapovjednici postrojbi koje su izvodile akciju podnosili su operativnom zapovjedniku akcije izvješće sa svim važnim zapažanjima tijekom pretresa.⁶³¹ Poslije toga je operativni zapovjednik na osnovi izvješća svojih podređenih te osobnih zapažanja sastavljao izvješće za zapovjednika snaga Specijalne policije.⁶³² Na kraju je Markač izrađivao svoje izvješće i upućivao ga načelniku Glavnog stožera HV-a, a njegovo je izvješće u načelu bilo istog sadržaja kao i izvješće operativnog zapovjednika.⁶³³ Bez obzira na to gdje se Markač nalazio, njegova izvješća uvijek su se odašiljala s njegovim imenom otisnutim na kraju.⁶³⁴ U vezi s tim, **Sačić** je izjavio da je Markač obično odobravao i potpisivao sva izvješća koja su se odašiljala u njegovo ime. Ako je on bio odsutan u trenutku kad je trebalo poslati izvješće, ono se moglo poslati i bez potpisa, ali su sutradan Sačić ili Janić Markača morali o tome obavijestiti.⁶³⁵ Dnevna izvješća ponekad su se slala tek ujutro narednog dana.⁶³⁶ Izvješća su se slala prvo Odjelu unutarnje kontrole, gdje bi ih dežurni pretipkao i potom ih proslijedio

⁶²⁷ D1932 (Izveštaj vještaka Dragutina Repinca, prosinac 2009.), par. 262.

⁶²⁸ D1932 (Izveštaj vještaka Dragutina Repinca, prosinac 2009.), par. 263.

⁶²⁹ D1932 (Izveštaj vještaka Dragutina Repinca, prosinac 2009.), par. 207; Dragutin Repinc, T. 26768.

⁶³⁰ D1932 (Izveštaj vještaka Dragutina Repinca, prosinac 2009.), par. 207.

⁶³¹ D1932 (Izveštaj vještaka Dragutina Repinca, prosinac 2009.), par. 207; Dragutin Repinc, T. 26769.

⁶³² D1932 (Izveštaj vještaka Dragutina Repinca, prosinac 2009.), par. 207, 264; Dragutin Repinc, T. 26874. V. također Davorin Pavlović, T. 25278-25280.

⁶³³ D1932 (Izveštaj vještaka Dragutina Repinca, prosinac 2009.), par. 207, 264, 266; Dragutin Repinc, T. 26768-26770.

⁶³⁴ D1932 (Izveštaj vještaka Dragutina Repinca, prosinac 2009.), par. 208; Dragutin Repinc, T. 26771, 26866-26868, 26871. V. također P553 (Zdravko Janić, razgovor s tužiteljstvom, 15. ožujka 2005.), 2. dio, str. 99-100; Zdravko Janić, T. 6122, 6147-6149, 6373; P574 (Izvješće Specijalne policije, 25. kolovoza 1995.); P579 (Izvješće Specijalne policije podneseno Glavnom stožeru HV-a, s Markačevim potpisom, 26. kolovoza 1995.); D562 (Izvješće Specijalne policije, 21. kolovoza 1995.); D565 (Izvješće Specijalne policije s Markačevim potpisom, 9. rujna 1995.).

⁶³⁵ Željko Sačić, T. 27901, 27916.

⁶³⁶ Željko Sačić, T. 27908-27909.

putem kriptografskog sustava Rebus.⁶³⁷ Prema Repinčevom svjedočenju, usporedba izvješća koja su kompilirali operativni zapovjednici i izvješća koja je Markač odao načelniku Glavnog stožera HV na kraju svakog dana, pokazala je da su ta izvješća gotovo u svim slučajevima istovjetna.⁶³⁸ Aktivnostima pretresa upravljalo se sa zapovjednog mjesta Specijalne policije u Gračacu, koje je od 6. do 13. rujna izmješteno na Plitvička jezera jer je težište akcije pretresa tada postalo to područje, iako je dio zapovjednog osoblja ostao u Gračacu kako bi se pratile aktivnosti pretresa koje su se paralelno provodile na tom području.⁶³⁹

182. **Janić** je potvrdio da je poslije operacije Oluja pa sve do početka 1996. godine poduzeto više operacija pretresa s ciljem da se pronađu eventualno skriveno oružje ili streljivo i zaostali neprijateljski vojnici, te radi uspostave sigurnosti.⁶⁴⁰ Janić je izjavio da je stizalo mnoštvo izvješća koja su ukazivala na to da vojnici SVK koji su pobjegli još uvijek izvode napade.⁶⁴¹ Rekao je da je kao načelnik Odjela za borbu protiv terorizma Specijalne policije on zapovijedao većinom tih akcija pretresa.⁶⁴² Glavni stožer HV ažurirane je informacije o pretresima dobivao putem dnevnih izvješća koja su načelniku Glavnog stožera slana iz zapovjedništva u Gračacu.⁶⁴³ Janić je izjavio da je uvijek imao mogućnost komuniciranja sa zapovjednicima postrojbi putem radija i da je običaj bio da se odgovorna osoba iz postrojbe javlja svakog sata tijekom akcije, a kao glavni zapovjednik svjedok je očekivao da ga se obavještava o svemu što se događa tijekom akcija pretresa.⁶⁴⁴ Svjedok je također rekao da su mu zapovjednici postrojbi po završetku akcije prvo podnijeli jednominutni prijavak, potom bi mu zapovjednici postrojbi koje su sudjelovale u akciji dostavili i pismena izvješća, na osnovi kojih bi on

⁶³⁷ Željko Sačić, T. 27916.

⁶³⁸ D1932 (Izveštaj vještaka Dragutina Repinca, prosinac 2009.), par. 208; Dragutin Repinc, T. 26770-26771.

⁶³⁹ D1932 (Izveštaj vještaka Dragutina Repinca, prosinac 2009.), par. 209. V. također P552 (Zdravko Janić, izjava svjedoka, 14. siječnja 2004.), par. 47-48.

⁶⁴⁰ P552 (Zdravko Janić, izjava svjedoka, 14. siječnja 2004.), par. 43; P553 (Zdravko Janić, razgovor s tužiteljstvom, 15. ožujka 2005.), 2. dio, str. 68-74, 86-88; Zdravko Janić, T. 6100-6101, 6375; P556 (Zapovijed Specijalne policije s Markačevim potpisom, 28. rujna 1995.); P557 (Zapovijed Specijalne policije s Markačevim potpisom, 29. rujna 1995.).

⁶⁴¹ Zdravko Janić, T. 6368, 6375; D558 (Izvešće MORH-a, 14. kolovoza 1995.); D564 (Izvešće ZP-a Gospić HV-a podneseno Glavnom stožeru HV-a, 1. rujna 1995.), str. 1.

⁶⁴² P552 (Zdravko Janić, izjava svjedoka, 14. siječnja 2004.), par. 46; P553 (Zdravko Janić, razgovor s tužiteljstvom, 15. ožujka 2005.), 2. dio, str. 79.

⁶⁴³ P553 (Zdravko Janić, razgovor s tužiteljstvom, 15. ožujka 2005.), 2. dio, str. 74-76.

⁶⁴⁴ P553 (Zdravko Janić, razgovor s tužiteljstvom, 15. ožujka 2005.), 2. dio, str. 132, 135-136, 3. dio, str. 13-14; Zdravko Janić, T. 6118-6119.

sastavio pismeno izvješće i uputio ga, zajedno s pismenim izvješćima zapovjednika jedinica, Odjelu unutarnje kontrole.⁶⁴⁵

183. Raspravno vijeće je pregledalo i dokaze koji se sastoje od više izvješća nastalih u vremenu od 21. kolovoza 1995. do 9. listopada 1995., koja pokazuju da je Markač planirao, vodio i koordinirao djelovanje snaga Specijalne policije tijekom operacija pretresa provedenih poslije završetka operacije Oluja.⁶⁴⁶

184. U razgovoru koji je s njim vodilo tužiteljstvo Markač je izjavio da bi on, ako bi se što dogodilo tijekom akcije Specijalne policije, o tome bio izviješten. Markač je izjavio da je znao gdje su raspoređeni njegovi zapovjednici i da su mu se oni javljali svakih pet ili deset minuta.⁶⁴⁷ Izjavio je da ga nitko nije izvijestio ni o kakvim ubojstvima ili paljenju kuća.⁶⁴⁸

185. Raspravno vijeće sada će razmotriti uniforme i oznake koje je nosila Specijalna policija. Prema dokumentarnim dokazima koje su potvrdili razni svjedoci, tijekom operacije Oluja i pratećih operacija izvedenih poslije njezina završetka, pripadnici Specijalne policije nosili su zelene uniforme. Na lijevom rukavu nosili su oznaku s mačem žute boje, a na desnom rukavu oznaku s hrvatskim grbom zelene boje.⁶⁴⁹ Svi pripadnici Specijalne policije na lijevom su ramenu nosili i jednake trake.⁶⁵⁰ Pripadnici

⁶⁴⁵ P552 (Zdravko Janić, izjava svjedoka, 14. siječnja 2004.), par. 53; P553 (Zdravko Janić, razgovor s tužiteljstvom, 15. ožujka 2005.), 2. dio, str. 96-101; 3. dio, str. 21, 35; Zdravko Janić, T. 6120, 6122, 6147-6149.

⁶⁴⁶ V. npr. D2109 (Sačićevo izvješće Markaču, te Markačevo izvješće načelniku stožera HV-a o izvršenoj zadaći za 21. kolovoza 1995., oba datirana 21. kolovoza 1995.); D2114 (Markačevo izvješće podneseno načelniku stožera HV-a o izvršenoj zadaći za 1. rujna 1995.); D2115 (Markačevo izvješće podneseno načelniku stožera HV-a o izvršenoj zadaći za 2. rujna 1995.), str. 1; D2131 (Obavijest o planiranim aktivnostima Skupnih snaga Specijalne policije za 22. rujna 1995., 21. rujna 1995.); D2134 (Markačevo izvješće podneseno načelniku stožera HV-a o izvršenoj zadaći za 22. rujna 1995., 23. rujna 1995.), str. 1; D2145 (Markačevo izvješće podneseno načelniku stožera HV-a o izvršenoj zadaći za 9. listopada 1995., 9. listopada 1995.), str. 1.

⁶⁴⁷ P2530 (Razgovor s Mladenom Markačem u svojstvu osumnjičenika, 3.-4. ožujka 2003.), str. 1.

⁶⁴⁸ P2530 (Razgovor s Mladenom Markačem u svojstvu osumnjičenika, 3.-4. ožujka 2003.), str. 1; P2708 (Obavijest o nepodudarnostima u vezi s razgovorom vođenim s Markačem u svojstvu osumnjičenika 2003. godine), str. 1.

⁶⁴⁹ P329 (Pravilnik o odori i znakovlju pripadnika Specijalne policije MUP-a), str. 1, 12-13, članci 2-14, 16; P2531 (Razgovor s Mladenom Markačem u svojstvu optuženika, 8. lipnja 2004.), str. 46, 74; P1151 (Josip Turkalj, drugi razgovor sa svjedokom, 11. ožujka 2005.), str. 69-70; P552 (Zdravko Janić, izjava svjedoka, 14. siječnja 2004.), par. 28; P553 (Zdravko Janić, razgovor s tužiteljstvom, 15. ožujka 2005.), 1. dio, str. 102; Zdravko Janić, T. 6214-6125; P325 (Fotografije osoba u uniformama u Gračacu, 8. kolovoza 1995.), fotografije 2-3; P761 (Josip Čelić, razgovor sa svjedokom, 25. i 26. studenog 2002.), 1. dio, str. 31-32, 2. dio, str. 5; Željko Sačić, T. 27734, 27736.

⁶⁵⁰ V. P2524 (Markačev dopis u vezi s akcijom čišćenja terena); P2529 (Razgovor s Markačem u svojstvu osumnjičenika, 10.-12. prosinca 2002.), str. 69.

HV-a nosili su trake drukčije boje.⁶⁵¹ Strogo se pazilo na to da se trake često mijenjaju.⁶⁵²

186. I na kraju, Raspravno vijeće će razmotriti sustav prijavljivanja i kriminalističke obrade kaznenih djela unutar Specijalne policije. **Janić** je u svom svjedočenju izjavio da je Specijalna policija imala svoj stegovni kodeks koji je bio mjerodavan samo za lakše prekršaje, dok se protiv policajaca koji počine teške prekršaje podnosila kaznena prijava državnom odvjetniku i ti bi policajci bili procesuirani na jednak način kao bilo koji drugi građanin koji počini kazneno djelo.⁶⁵³ Rekao je i da bi, ako bi netko od policajaca pod njegovim zapovjedništvom počinio teže djelo, on to odmah prijavio ili Sačiću ili Markaču, koji bi onda obavijestili kriminalističku policiju.⁶⁵⁴ Protiv policajaca protiv kojih je podnesena kaznena prijava pokretao se i stegovni postupak.⁶⁵⁵ Zapovjednici postrojbi bili su nadležni za pokretanje stegovnih postupaka protiv svojih ljudi ako bi dobili dojavu o povredi stege.⁶⁵⁶ Tijekom operacije Oluja, Specijalna policija je bila odgovorna za stegu svojih pripadnika, a to je nadzirao Odjel za unutarnju kontrolu Specijalne policije.⁶⁵⁷ Funkcije Odjela za unutarnju kontrolu Specijalne policije opisane su u Uredbi o unutarnjem ustrojstvu i načinu rada Ministarstva unutarnjih poslova RH kao prikupljanje i obrada podataka o unutarnjoj stezi u Specijalnoj policiji.⁶⁵⁸ Janić je pojasnio da je Odjel prikupljao podatke, a pokretanje stegovnog postupka bilo je u nadležnosti zapovjednika postrojbi ili njihovih nadređenih.⁶⁵⁹ Načelnik Odjela za

⁶⁵¹ P2529 (Razgovor s Markačem u svojstvu osumnjičenika, 10.-12. prosinca 2002.), str. 69.

⁶⁵² V. P2524 (Markačev dopis u vezi s akcijom čišćenja terena); P2529 (Razgovor s Markačem u svojstvu osumnjičenika, 10.-12. prosinca 2002.), str. 70.

⁶⁵³ P552 (Zdravko Janić, izjava svjedoka, 14. siječnja 2004.), par. 12; P553 (Zdravko Janić, razgovor s tužiteljstvom, 15. ožujka 2005.), 1. dio, str. 21-23; Zdravko Janić, T. 6209-6210, 6234-6235.

⁶⁵⁴ P552 (Zdravko Janić, izjava svjedoka, 14. siječnja 2004.), par. 78.

⁶⁵⁵ P553 (Zdravko Janić, razgovor s tužiteljstvom, 15. ožujka 2005.), 1. dio, str. 21-23; Zdravko Janić, T. 6246, 6258-6259. V. također Josip Čelić, T. 8080.

⁶⁵⁶ Zdravko Janić, T. 6252-6253, 6391-6392.

⁶⁵⁷ P552 (Zdravko Janić, izjava svjedoka, 14. siječnja 2004.), par. 14, 42; P553 (Zdravko Janić, razgovor s tužiteljstvom, 15. ožujka 2005.), 1. dio, str. 26-27; 2. dio, str. 73-74; Zdravko Janić, T. 6234-6235, 6248-6252; P619 (Godišnje izvješće SJP-a PU splitske podneseno Odjelu za unutarnju kontrolu Specijalne policije), 15. prosinca 1995.; P620 (Godišnje izvješće SJP-a PU karlovačke podneseno Odjelu za unutarnju kontrolu Specijalne policije) 20. prosinca 1995.; D526 (Zbirka dokumenata o načinu rada Specijalne policije), članak 28 Uredbe o unutarnjem ustrojstvu i načinu rada Ministarstva unutarnjih poslova RH, 23. veljače 1995., str. 12; D527 (Uredba o unutarnjem ustrojstvu i načinu rada Ministarstva unutarnjih poslova Republike Hrvatske, 23. veljače 1995.), članak 28.

⁶⁵⁸ D526 (Zbirka dokumenata o načinu rada Specijalne policije), članak 28 Uredbe o unutarnjem ustrojstvu i načinu rada Ministarstva unutarnjih poslova RH, 23. veljače 1995., str. 12; D527 (Uredba o unutarnjem ustrojstvu i načinu rada Ministarstva unutarnjih poslova Republike Hrvatske, 23. veljače 1995.), članak 28. Što se tiče zadaća Odjela unutarnje kontrole Specijalne policije, v. također P1150 (Josip Turkalj, razgovor sa svjedokom, 11. ožujka 2005.), str. 48-49, 60-62; Josip Turkalj, T. 13547, 13619; Dražen Vitez, T. 25979-25982, 26067-26068.

⁶⁵⁹ Zdravko Janić, T. 6234.

unutarnju kontrolu Specijalne policije, Ante Šoljić, za svoj je rad odgovarao i Sačiću kojem je bio direktno podređen i Markaču.⁶⁶⁰ Janić je također izjavio da je postojao i Odjel za unutarnju kontrolu koji se bavio stegovnim pitanjima i bio nadležan za cijeli MUP, ali da on nije imao direktnu nadležnost nad Odjelom za unutarnju kontrolu Specijalne policije.⁶⁶¹

187. Prema dokumentarnim dokazima, Markač je u jednoj prilici zapovjedio da se istraže navodi da su pripadnici SJP Zadar-Knin podmetnuli požar u obiteljskoj kući civila u Podkokirni, u općini Gračac.⁶⁶² Utvrđen je identitet počinitelja i on je kažnjen odbitkom 10% od plaće.⁶⁶³ Prema jednom drugom dokumentu, Markač je zapovjedniku ATJ Lučko naložio da za jednog pripadnika te postrojbe izda rješenje o udaljenju s dužnosti do izricanja stegovnih mjera.⁶⁶⁴ Još jedan dokument pokazuje da je Markač od zapovjednika Specijalne policije zatražio da se istraže navodi i po potrebi odrede stegovne mjere jednom pripadniku Specijalne policije koji je “navodno izvršio povredu radne stege”.⁶⁶⁵

188. U razgovoru koji je s njim obavilo tužiteljstvo Markač je izjavio da je, ako bi mu njegovi podređeni usmeno ili pismeno prijavili da je pripadnik Specijalne policije počinio prekršaj, predmet bio dužan prosljediti stegovnoj komisiji koja je rješavala o kazni.⁶⁶⁶ Lakše disciplinske prekršaje zapovjednici postrojbi bili su dužni prosljediti na rješavanje disciplinskoj komisiji.⁶⁶⁷ Međutim, u slučaju kaznenog djela, nadležna bi bila policija.⁶⁶⁸ Lakše prekršaje zapovjednici postrojbi prosljeđivali su na rješavanje

⁶⁶⁰ P552 (Zdravko Janić, izjava svjedoka, 14. siječnja 2004.), par. 15; P553 (Zdravko Janić, razgovor s tužiteljstvom, 15. ožujka 2005.), 1. dio, str. 28; Zdravko Janić, T. 6256.

⁶⁶¹ P552 (Zdravko Janić, izjava svjedoka, 14. siječnja 2004.), par. 14; P553 (Zdravko Janić, razgovor s tužiteljstvom, 15. ožujka 2005.), 1. dio, str. 26-28; Zdravko Janić, T. 6245.

⁶⁶² D530 (Markačeva zapovijed zapovjedniku SJP-a PU zadarske, 3. listopada 1995.).

⁶⁶³ D531 (Dopis zapovjednika SJP-a upućen Markaču, 4. listopada 1995.).

⁶⁶⁴ P609 (Markačev zahtjev upućen zapovjedniku ATJ Lučko, 7. travnja 1995.).

⁶⁶⁵ P610 (Markačeva zapovijed, 28. srpnja 1997.).

⁶⁶⁶ P2530 (Razgovor s Markačem u svojstvu osumnjičenika, 3.-4. ožujka 2003.), str. 115. Dana 7. srpnja 1995., Markač je izdao više prijedloga za pokretanje stegovnog postupka protiv članova Specijalne policije, a zbog njihovog odbijanja 14. lipnja 1995. da izvrše zapovijed zamjenika zapovjednika ATJ Lučko Dražena Čurkovića u vezi s provođenjem nastave u domeni specijalne obuke. V. P2364 (Markačev prijedlog za pokretanje i vođenje stegovnog postupka protiv Vidakovića, 7. srpnja 1995.), str. 1; P2365 (Markačev prijedlog za pokretanje i vođenje stegovnog postupka protiv Županića, 7. srpnja 1995.), str. 1; P2366 (Markačev prijedlog za pokretanje i vođenje stegovnog postupka protiv Išpana, 7. srpnja 1995.), str. 1; P2367 (Markačev prijedlog za pokretanje i vođenje stegovnog postupka protiv Mihalinića, 7. srpnja 1995.), str. 1; P2368 (Markačev prijedlog za pokretanje i vođenje stegovnog postupka protiv Kebeta, 7. srpnja 1995.), str. 1.

⁶⁶⁷ P2531 (Razgovor s Markačem u svojstvu optuženika, 8. lipnja 2004.), str. 55.

⁶⁶⁸ P2530 (Razgovor s Markačem u svojstvu osumnjičenika, 3.-4. ožujka 2003.), str. 116; P2531 (Razgovor s Markačem u svojstvu optuženika, 8. lipnja 2004.), str. 55.

načelniku policijske uprave.⁶⁶⁹ Markač je izjavio da je on mogao zatražiti stegovne mjere samo protiv ljudi u Sektoru Specijalne policije.⁶⁷⁰ Policijske uprave imale su vlastite disciplinske komisije za svoje djelatnike, uključujući i pripadnike Specijalne policije.⁶⁷¹ Ako se pojavio stegovni problem, zapovjednik postrojbe obavijestio bi o tome Markača, ali koju stegovnu mjeru valja primijeniti određivala je stegovna komisija dotične policijske uprave.⁶⁷² Stegovnim postupcima u vezi s ATJ Lučko bavila se stegovna komisija nadležna za cijeli MUP, koja se, prema **Janićevoj** izjavi, zvala i Unutarnja kontrola.⁶⁷³ Markač je izjavio da je toj disciplinskoj komisiji MUP-a prosljeđivao predmete koje su mu dostavljali zapovjednici postrojbi.⁶⁷⁴

189. **Turkalj** je u svom svjedočenju izjavio da je uvedena praksa da zapovjednici postrojbi sva važnija pitanja pismeno proslijede Markaču, koji je potom odlučivao o načinu rješavanja.⁶⁷⁵ Međutim, svjedok je rekao da je Markač mogao pokrenuti postupak samo ako je dobio zahtjev za to od zapovjednika postrojbe.⁶⁷⁶ U slučaju lakših stegovnih povreda, zapovjednici postrojbi bili su dužni stvar riješiti sami.⁶⁷⁷ Turkalj je napomenuo da je, u slučaju da pripadnik Specijalne policije počini kazneno djelo, Markač stvar upućivao kriminalističkoj policiji radi daljne istrage.⁶⁷⁸ Istrage te vrste mogla je provoditi samo kriminalistička policija, a ne sama postrojba ili Specijalna policija.⁶⁷⁹

⁶⁶⁹ P2531 (Razgovor s Markačem u svojstvu optuženika, 8. lipnja 2004.), str. 55.

⁶⁷⁰ P2530 (Razgovor s Markačem u svojstvu osumnjičenika, 3.-4. ožujka 2003.), str. 118; P2531 (Razgovor s Markačem u svojstvu optuženika, 8. lipnja 2004.), str. 55.

⁶⁷¹ P2530 (Razgovor s Markačem u svojstvu osumnjičenika, 3.-4. ožujka 2003.), str. 118.

⁶⁷² P2530 (Razgovor s Markačem u svojstvu osumnjičenika, 3.-4. ožujka 2003.), str. 120.

⁶⁷³ P2530 (Razgovor s Markačem u svojstvu osumnjičenika, 3.-4. ožujka 2003.), str. 120; P552 (Zdravko Janić, izjava svjedoka, 14. siječnja 2004.), par. 14; P553 (Zdravko Janić, razgovor s tužiteljstvom, 15. ožujka 2005.), I. dio, str. 26-28; Zdravko Janić, T. 6245.

⁶⁷⁴ P2530 (Razgovor s Markačem u svojstvu osumnjičenika, 3.-4. ožujka 2003.), str. 120; P2531 (Razgovor s Markačem u svojstvu optuženika, 8. lipnja 2004.), str. 56.

⁶⁷⁵ P1149 (Josip Turkalj, izjava svjedoka, 4. veljače 2004.), par. 69; P1150 (Josip Turkalj, razgovor sa svjedokom, 11. ožujka 2005.), str. 46-48; Josip Turkalj, T. 13616-13617; P1155 (Markačev prijedlog za pokretanje stegovnog postupka protiv Davora Kovačeva, pripadnika ATJ Lučko, 7. srpnja 1995.).

⁶⁷⁶ Josip Turkalj, T. 13617.

⁶⁷⁷ Josip Turkalj, T. 13616. V. također Zoran Cvrk, T. 25349, 25352, 25360-25361, 25402; D1835 (Kriteriji za novčano kažnjavanje djelatnika Specijalne policije zbog počinjenih povreda radne discipline, 24. srpnja 1992.), str. 1-2.

⁶⁷⁸ P1149 (Josip Turkalj, izjava svjedoka, 4. veljače 2004.), par. 69; Josip Turkalj, T. 13624.

⁶⁷⁹ P1152 (Josip Turkalj, treći razgovor sa svjedokom, 11. ožujka 2005.), str. 36-37, 39-41; Josip Turkalj, T. 13682. V. također Josip Čelić, T. 8079-8080.

190. **Joško Morić**, koji je 1995. bio pomoćnik ministra unutarnjih poslova za temeljnu policiju,⁶⁸⁰ u svojem je svjedočenju izjavio da je Specijalna policija spadala u nadležnost disciplinskih sudova.⁶⁸¹ Morić smatra da je uloga unutarnje kontrole Specijalne policije bila prikupljanje i obrada podataka o stezi u specijalnim jedinicama policije.⁶⁸² Prema Morićevim riječima, ona se nije bavila stegovnim postupcima.⁶⁸³ Kako je izjavio Morić, Markač i drugi članovi vodstva Specijalne policije bili su dužni da informacije o kaznenim djelima ili povredama discipline koje su dobili prosljede načelniku policijske uprave kojoj osumnjičenik pripada.⁶⁸⁴ Morić međutim nije smatrao da je Specijalna policija imala zadatak, odnosno da je bila obučena i opremljena za vođenje kriminalističke istrage.⁶⁸⁵ **Cetina** je izjavio da nije mogao zatražiti stegovni postupak protiv pripadnika Specijalne policije, nego da je to mogao učiniti načelnik Sektora specijalne policije.⁶⁸⁶

191. **Ivan Galović**, županijski državni odvjetnik u Zadru od 1990.,⁶⁸⁷ u svojem je svjedočenju izjavio da do rujna 1997., kada je nadležnost županijskih državnih odvjetništava izmijenjena, u svojstvu državnog odvjetnika nije zaprimio nijednu prijavu protiv pripadnika Specijalne policije.⁶⁸⁸ Prema Galovićevim riječima, ako bi pripadnik Specijalne policije počinio kazneno djelo, time se bavilo nadležno županijsko ili općinsko državno odvjetništvo.⁶⁸⁹

192. **Zoran Cvrk**, zapovjednik Specijalne jedinice policije Policijske uprave zagrebačke od svibnja 1993. do veljače 2000. i zapovjednik 4. pomoćnog pravca tijekom operacije Oluja,⁶⁹⁰ u svojem je svjedočenju izjavio da su svi djelatnici MUP-a, uključujući i pripadnike Specijalne policije, podlijegali Pravilniku o stegovnim neurednostima djelatnika MUP-a, skupu stegovnih propisa u kojima je bilo jasno

⁶⁸⁰ D1841 (Joško Morić, izjava svjedoka, 15. svibnja 2009.), str. 1, par. 1-2; D1842 (Joško Morić, razgovor sa svjedokom, 17. siječnja 2004.), str. 1-10, 13, 25, 110, 119; Joško Morić, T. 25502-25505, 25508-25511, 25514-25515, 25523, 25528, 25640, 25785, 25806, 25842, 25926-25927.

⁶⁸¹ D1842 (Joško Morić, razgovor sa svjedokom, 17. siječnja 2004.), str. 130-131.

⁶⁸² D1842 (Joško Morić, razgovor sa svjedokom, 17. siječnja 2004.), str. 131, 134, 136; Joško Morić, T. 25790, 25914-25917.

⁶⁸³ Joško Morić, T. 25790.

⁶⁸⁴ Joško Morić, T. 25794-25799.

⁶⁸⁵ Joško Morić, T. 25799-25800.

⁶⁸⁶ Ivica Cetina, T. 23592-23593.

⁶⁸⁷ D1553 (Ivan Galović, izjava svjedoka, 18. svibnja 2009.), str. 1-2, 5; Ivan Galović, T. 19666-19669.

⁶⁸⁸ Ivan Galović, T. 19732.

⁶⁸⁹ Ivan Galović, T. 19734.

⁶⁹⁰ D1833 (Zoran Cvrk, izjava svjedoka, 13. svibnja 2009.), str. 1, par. 1, 17; Zoran Cvrk, T. 25331-25332, 25367-25369, 25422, 25427, 25466.

navedeno koje su stegovne povrede teže, a koje lakše.⁶⁹¹ Zapovjednici jedinica Specijane policije pri određenoj policijskoj upravi imali su nadležnost, delegiranu od strane načelnika policijske uprave, da u slučaju težih prijestupa i navoda o kriminalnoj aktivnosti pokrenu stegovni postupak pred neovisnim disciplinskim sudom svoje policijske uprave, u skladu sa stegovnim propisima MUP-a.⁶⁹² Ta se nadležnost primjenjivala čak i u slučaju težih prijestupa počinjenih izvan područja matične policijske uprave, primjerice tijekom akcija MUP-a ili skupnih snaga na državnoj razini.⁶⁹³ Pripadnici Specijalne policije okrivljeni za prekršaje ili kaznena djela podliježali su redovnoj sudskoj istrazi pri redovnim hrvatskim prekršajnim i kaznenim sudovima. Pripadnike specijalne policije osumnjičene za kriminalno djelovanje ili koji bi počinili teže stegovne prijestupe s teškim posljedicama iz bilo kojeg dijela MUP-a, čekala je suspenzija iz MUP-a, a nju je u pravilu morao odobriti ministar unutarnjih poslova ili načelnik odnosno policijske uprave, sukladno propisanoj stegovnoj proceduri MUP-a.⁶⁹⁴ Iako su zapovjednici unutar Specijalne policije bili po teritorijalnom načelu nadležni za pokretanje stegovnih postupaka protiv pripadnika Specijalne policije pod svojim zapovjedništvom, za pokretanje i vođenje kaznenih postupaka protiv pripadnika Specijalne policije bili su nadležni redovni pravosudni istražni organi RH.⁶⁹⁵ Ako je pripadnik Specijalne policije bio osuđen eksterno, njegov nadređeni uputio bi prijedlog za izricanje dodatne interne stegovne mjere disciplinskom sudu MUP-a, koji je imao ovlast da djelatnika MUP-a isključi iz službe u Specijalnoj policiji.⁶⁹⁶ Cvrk se prisjetio više prilika u kojima se doista dogodilo da su pripadnici Specijalne policije bili optuženi za kaznena djela i da su interni stegovni postupci rezultirali isključenjem iz službe.⁶⁹⁷

193. Cvrk je izjavio da je Markač, koji je bio na vrhu zapovjednog lanca Specijalne policije, imao ovlast da zatraži pokretanje stegovnog postupka protiv pripadnika Specijalne policije.⁶⁹⁸ Svjedok je potvrdio da je Markač – ako bi ministar unutarnjih poslova na njega prenio ovlast da suspendira pripadnika Specijalne policije – imao

⁶⁹¹ D1833 (Zoran Cvrk, izjava svjedoka, 13. svibnja 2009.), par. 9; Zoran Cvrk, T. 25349, 25402, 25406, 25414.

⁶⁹² D1833 (Zoran Cvrk, izjava svjedoka, 13. svibnja 2009.), par. 9-11; Zoran Cvrk, T. 25349-25350, 25352-25354, 25402, 25422.

⁶⁹³ D1833 (Zoran Cvrk, izjava svjedoka, 13. svibnja 2009.), par. 10.

⁶⁹⁴ D1833 (Zoran Cvrk, izjava svjedoka, 13. svibnja 2009.), par. 11-12; Zoran Cvrk, T. 25352-25254.

⁶⁹⁵ D1833 (Zoran Cvrk, izjava svjedoka, 13. svibnja 2009.), par. 11.

⁶⁹⁶ D1833 (Zoran Cvrk, izjava svjedoka, 13. svibnja 2009.), par. 9, 12.

⁶⁹⁷ Zoran Cvrk, T. 25406.

⁶⁹⁸ Zoran Cvrk, T. 25402-25404, 25408-25409, 25422.

ovlast da to i učini.⁶⁹⁹ Cvrk je također rekao da je Markač mogao zatražiti pokretanje stegovnog postupka protiv pripadnika Specijalne policije pred disciplinskim sudom policijske uprave kojoj je dotični policajac pripadao.⁷⁰⁰ Svjedok je rekao da misli kako je moguće da je ovlast za izdavanje naloga Specijalnoj policiji za istragu u vezi s kaznenim djelom koje je počinio pripadnik svjedokove postrojbe bila obuhvaćena Markačevom ovlašću da zatraži pokretanje postupaka protiv pripadnika Specijalne policije, ali je bio kategoričan glede toga da Specijalna policija nije mogla pokrenuti kriminalističku istragu jer to nije bilo u njenom djelokrugu.⁷⁰¹

194. Što se tiče Markačeve uloge i ovlasti, Raspravno vijeće konstatira da je dana 18. veljače 1994. predsjednik Tuđman Markača imenovao pomoćnikom ministra unutarnjih poslova za specijalnu policiju. U tom svojstvu Markač je upravljao Sektorom specijalne policije, koji je planirao i izdavao naloge za zadatke snaga Specijalne policije. Načelnik Sektora specijalne policije bio je Željko Sačić, koji je izravno odgovarao Markaču. Na osnovi svjedočenja Repinca, Janića, Turkalja, Cetine, Cipcija i Markača, te dokaznih predmeta D543 i D560, Raspravno vijeće konstatira i to da je Specijalna policija, iako je formalno pripadala MUP-u RH, mogla biti stavljena pod zapovjedništvo Glavnog stožera HV-a za uporabu u vojnim djelovanjima. Raspravno vijeće također konstatira da je približno 2.200 pripadnika Specijalne policije iz raznih policijskih uprava, uključujući približno 80 do 130 pripadnika ATJ Lučko, bilo podređeno Glavnom stožeru HV-a od početka operacije Oluja te cijelo vrijeme trajanja akcija pretresa koje su uslijedile na područjima na kojima je uspostavljen nadzor. Na osnovi Repinčevog svjedočenja i dokaznog predmeta P554, Raspravno vijeće konstatira da je Skupnim snagama Specijalne policije upravljao Stožer Skupnih snaga. Markač je bio operativni zapovjednik, a Sačić je bio načelnik stožera. Na osnovi svjedočenja Janića i Cetine, i članka 674. dokaznog predmeta D1781, Raspravno vijeće konstatira da su zapovjednici specijalnih jedinica policije angažirani u tim operacijama bili podređeni i odgovarali Markaču, a ne načelnicima policijskih uprava u čijem su sastavu inače bili. Na osnovi svjedočenja Repinca, Cipcija, Cetine i Markača, i dokaznog predmeta D543, Raspravno vijeće konstatira da je, od trenutka osnivanja Stožera Skupnih snaga, zapovjedni lanac za specijalne jedinice policije koje su angažirane u operaciji Oluja i operacijama koje su poslije nje uslijedile funkcionirao ovako: načelnik Glavnog stožera HV-a izdavao je

⁶⁹⁹ Zoran Cvrk, T. 25407-25409.

⁷⁰⁰ Zoran Cvrk, T. 25419, 25422.

⁷⁰¹ Zoran Cvrk, T. 25424-25425, 25471.

zapovijedi Markaču, Markač ih je prosljeđivao Sačiću, a Sačić je potom donosio odluke i prosljeđivao zapovijedi zapovjednicima pravaca napada na terenu. Zapovjednici pravaca napada potom su svoje zapovijedi prosljeđivali zapovjednicima bojni. Na osnovi svjedočenja Repinca, Pavlovića i Markača, Raspravno vijeće konstatira da je takav sustav subordinacije funkcionirao do prvih dana listopada 1995. godine.

195. Što se tiče sustava izvješćivanja tijekom operacije Oluja i s njom povezanih operacija koje su uslijedile, na osnovi razgovora obavljenih s Markačem Raspravno vijeće konstatira da je Markač, dok su specijalne jedinice policije djelovale na terenu, od svojih podređenih dobivao redovite informacije o stanju na terenu. Na osnovi svjedočenja Repinca i dokaznog predmeta P2521, Raspravno vijeće konstatira da je, od 6. kolovoza 1995., Markač bio dužan Červenku dva puta dnevno dostavljati jasna operativna izvješća i u njima navesti, među ostalim, probleme koji bi se pojavili tijekom operacije. Na osnovi svjedočenja Repinca, Sačića i Janića, Raspravno vijeće konstatira da je ta izvješća u Markačevo ime odašiljao Odjel za unutarnju kontrolu koji je djelovao u Gračacu. Kad Markač nije bio u Gračacu, izvješća su se slala u njegovo ime, s njegovim imenom otisnutim na mjestu za potpis. U takvim prilikama Sačić ili Janić bi Markača obavijestili o izvješću narednog dana. Nadalje, Raspravno vijeće konstatira da su Markačeva izvješća u većini slučajeva sadržajem bila istovjetna Sačićevim izvješćima, koja su se temeljila na pismenim ili usmenim izvješćima zapovjednika postrojbi na terenu.

196. Na osnovi Rajčićevog svjedočenja, Raspravno vijeće konstatira da je Rajčić 3. kolovoza 1995., na temelju zapovijedi načelnika Glavnog stožera HV-a koju je Gotovina prosljeđio Rajčiću, Specijalnoj policiji za operativne potrebe pridodao sredstva TS-5, topničke grupe HV-a. Ta pridodana topnička sredstva bila su tri topa kalibra 130 mm iz zone Rovanijske, tri haubice kalibra 122 mm i jedan VBR BM-21 kalibra 122 mm. Na osnovi toga i s obzirom na Markačevu funkciju operativnog zapovjednika snaga Specijalne policije, Raspravno vijeće konstatira da su ta topnička sredstva bila pod Markačevim vodenjem i zapovijedanjem.

197. Na osnovi svjedočenja Repinca i Janića, Raspravno vijeće konstatira da Skupne snage Specijalne policije tijekom operacije Oluja nisu imale geografski jasno definiranu zonu odgovornosti, nego da su djelovale između zone odgovornosti ZP-a Gospić i zone odgovornosti ZP-a Split. Snage ZP-a Gospić djelovale su na lijevom, a snage ZP-a Split na desnom boku snaga Specijalne policije.

198. Najzad, Raspravno vijeće konstatira da je Markač, kada bi primio dojavu da je pripadnik Specijalne policije počinio kazneno djelo, dojavu bio dužan prosljediti kriminalističkoj policiji radi daljne istrage. Na osnovi svjedočenja Janića i Galovića, Raspravno vijeće također konstatira da su kaznena djela koja bi počinili pripadnici Specijalne policije spadala u nadležnost državnih odvjetništava. Na osnovi Janićeva svjedočenja, Raspravno vijeće konstatira da podnošenje kaznene prijave nije isključivalo pokretanje usporednog stegovnog postupka protiv istoga pripadnika Specijalne policije. Na osnovi Cvrkova svjedočenja i dokaznog predmeta P609, Raspravno vijeće konstatira da je Markač mogao zatražiti isključuje iz službe pripadnika Specijalne policije.

4. Zločini počinjeni u općinama (srpanj – rujna 1995.)

4.1 Ubojstva

4.1.1 Pregled optužbi

199. Optuženici se u Optužnici terete za ubojstvo kao zločin protiv čovječnosti i kao kršenje zakona ili običaja ratovanja, u razdoblju od najkasnije srpnja 1995. do približno 30. rujna 1995. u sljedećim općinama: Donji Lapac, Drniš, Ervenik, Gračac, Kistanje, Knin i Orlić. Optuženici se u Optužnici također terete za ubojstvo kao djelo u osnovi progona – zločina protiv čovječnosti – počinjeno u istom razdoblju u navedenim i u sljedećim općinama: Benkovac, Civljane, Lišane Ostrovičke, Lisičić, Nadvoda, Obrovac i Oklaj. Kao što je Raspravno vijeće iznijelo u svojoj odluci o prigovorima na Optužnicu i odluci u vezi s Daljnjim pojašnjenjem, Optužnica nije ograničena na incidente ubojstva navedene u Prilogu A i Daljnjem pojašnjenju u vezi s identitetom žrtava.⁷⁰²

200. Dana 27. ožujka 2009. tužiteljstvo je povuklo navode u vezi s Danicom Šarić iz incidenta lišavanja života navedenog pod brojem 8 u Prilogu Optužnici, kao i u vezi sa žrtvama navedenim pod brojevima 10-12, 82-83, 164-179, 216-217, 224, 234, 239, 243, 270, 300 i 318-319 u Daljnjem pojašnjenju.⁷⁰³ Stranke su se 3. travnja 2009. složile da u vezi s tim incidentima nisu predočeni nikakvi dokazi.⁷⁰⁴ Uz to, tužiteljstvo je u svojem

⁷⁰² Odluka po preliminarnim podnescima Ante Gotovine u kojima se tvrdi da spojena optužnica sadrži nedostatke u formi, 19. ožujka 2007., par. 44; Druga odluka po Zajedničkom zahtjevu obrane da se odbaci Daljnje pojašnjenje tužiteljstva o identitetu žrtava, 2. ožujka 2009., par. 8.

⁷⁰³ Obavijest tužiteljstva u vezi sa žrtvama ubojstva, 27. ožujka 2009., Dodatak A.

⁷⁰⁴ T. 17621-17623.

završnom podnesku povuklo navode u vezi s incidentima lišavanja života navedenim pod brojevima 5 i 6 u Prilogu Optužnice, kao i sa žrtvama navedenim pod brojevima 56, 140-141, 198, 200, 207, 214-215, 228, 246 i 320 u Daljnjem pojašnjenju.⁷⁰⁵ Raspravno vijeće stoga neće razmatrati te incidente.

201. Raspravno vijeće je razmotrilo dokaze, koji su mu predloženi, o velikom broju konkretnih incidenata ubojstva i nestanaka za koje se optuženici terete. Međutim, kao što je rečeno u poglavlju 2, Vijeće će se ovdje baviti samo onim incidentima za koje su dokazi dovoljno detaljni da bi se moglo razmotriti je li počinjen zločin i, ako jest, može li se utvrditi pripadnost glavnog počinitelja.

4.1.2 Općina Benkovac

Ljubica Stegnajić

202. Raspravnom vijeću su relevantni dokazi u vezi s navodima o ubojstvu Ljubice Stegnajić predloženi prvenstveno putem svjedočenja Jacquesa Morneaua i jednog izvješća UNCIVPOL-a. Prema tom izvješću, od 23. kolovoza 1995., Mile Stegnajić iz Stegnajića, u općini Benkovac, obavijestio je UNCIVPOL da su 21. kolovoza 1995. oko 15:00 sati u njegovu kuću došla dva dugokosa naoružana muškarca u civilnoj odjeći. Ti ljudi su njemu i njegovoj ženi, Ljubici Stegnajić, prijetili da će ih ubiti ako do sutra ne napuste svoju kuću. Mile Stegnajić je zbog te prijetnje odmah otišao, ali je njegova žena ostala jer nije bila dovoljno dobrog zdravlja da bi mogla poći s njim. Toga dana, oko 18:00 sati, Mile Stegnajić je čuo pucnje iz smjera svoje kuće a, kad se nekoliko sati kasnije vratio, nije mogao pronaći svoju ženu. Otputio se u bazu u Rašteviju, kamo je stigao sutradan ujutro. Nakon toga se, zajedno s timom UNMO-a, vratio kući, gdje su njegovu ženu pronašli mrtvu u bunaru. Ispred bunara je bila uredno složena ženina pregača, i na njoj njezine cipele, a ženin štاپ bio je vezan za zid bunara. Pored bunara je, kao stepenica, bila položena jedna cjepanica. Tim UNMO-a je otišao u vojnu policiju u Benkovcu da prijavi incident. Dana 23. kolovoza 1995. oko 10:00 sati UNCIVPOL, kanadska vojna policija i benkovačka policija otišli su u kuću Mile Stegnajića i izvadili Lubicu Stegnajić iz bunara. Nije bilo vidljivih tragova strijelnih rana. Njezini posmrtni ostaci odneseni su na groblje u Zadru radi pokopa. Mile Stegnajić je odveden u bazu

⁷⁰⁵ Završni podnesak tužiteljstva, 16. srpnja 2010., str. 250, fusnota 2375.

UN-a u Kninu kako bi se pridružio ostalim izbjeglicama, iako je tražio da ide kod rodbine u Srbiju.⁷⁰⁶

203. **Jacques Morneau**, zapovjednik Kanadskog bataljuna I od travnja do rujna 1995.,⁷⁰⁷ od svojeg je osoblja čuo da je Mile Stegnajić, Srbin iz Stegnajića, u općini Benkovac, kojem je bilo između 60 i 70 godina, sredinom kolovoza 1995. došao u kanadsku bazu u Rašteviću, u općini Polača.⁷⁰⁸ Stegnajić je ispričao osoblju da su toga dana u njegovu kuću došla dvojica dugokosih Hrvata u civilnoj odjeći, naoružana puškama AK-47, i rekla mu da ode.⁷⁰⁹ Stegnajić im je odgovorio da je prestar i da želi ostati u svojem domu, na što su mu Hrvati zaprijetili da će ga ubiti i zapucali u zrak ne bi li ga prestrašili.⁷¹⁰ Stegnajić je potom pobjegao, a ženu je ostavio u kući.⁷¹¹ Kasnije te večeri, Stegnajić je čuo pucnjavu iz smjera svoje kuće.⁷¹² Pripadnici Kanadskog bataljuna iz kanadske baze sutradan ujutro su ga otpratili kući i tamo su u bunaru pronašli mrtvo tijelo njegove žene.⁷¹³ Narednik Vaughan, koji je pregledao njezino tijelo, nije primijetio nikakve vanjske tragove nasilja, te je u izvješću Kanadskog bataljuna zaključeno da je počinila samoubojstvo.⁷¹⁴

204. Dokazi ukazuju na to da su Ljubici Stegnajić 21. kolovoza 1995. oko 15:00 sati u Stegnajiću prijetila dva dugokosa naoružana muškarca u civilnoj odjeći i da je umrla 21. ili 22. kolovoza 1995. Na njezinom tijelu, koje je pronađeno u bunaru, nije bilo strijelnih rana niti drugih vanjskih tragova nasilja. Ta činjenica, uzeta zajedno sa stanjem zatečenim na prostoru oko bunara, ne omogućuje zaključak da je Ljubica Stegnajić ubijena. S obzirom na te okolnosti, Raspravno vijeće neće dalje razmatrati taj incident u vezi s točkom 1 Optužnice.

⁷⁰⁶ P233 (UNCIVPOL-ovo izvješće o incidentu, S2-95-477, 23. kolovoza 1995.).

⁷⁰⁷ P308 (Jacques Morneau, izjava svjedoka, 27. kolovoza 1996.), str. 2.

⁷⁰⁸ P308 (Jacques Morneau, izjava svjedoka, 27. kolovoza 1996.), str. 5; Jacques Morneau, T. 3949-3950; P318 (Izvješće Kanadskog bataljuna o kršenjima ljudskih prava, kolovoz 1995.), str. 2; P320 (Dodaci Izvješću Kanadskog bataljuna o kršenjima ljudskih prava, kolovoz 1995.), str. 1.

⁷⁰⁹ P308 (Jacques Morneau, izjava svjedoka, 27. kolovoza 1996.), str. 5; Jacques Morneau, T. 3950; P320 (Dodaci Izvješću Kanadskog bataljuna o kršenjima ljudskih prava, kolovoz 1995.), str. 2.

⁷¹⁰ P308 (Jacques Morneau, izjava svjedoka, 27. kolovoza 1996.), str. 5; Jacques Morneau, T. 3950-3951; P320 (Dodaci Izvješću Kanadskog bataljuna o kršenjima ljudskih prava, kolovoz 1995.), str. 2.

⁷¹¹ P308 (Jacques Morneau, izjava svjedoka, 27. kolovoza 1996.), str. 5; P320 (Dodaci Izvješću Kanadskog bataljuna o kršenjima ljudskih prava, kolovoz 1995.), str. 2.

⁷¹² P320 (Dodaci Izvješću Kanadskog bataljuna o kršenjima ljudskih prava, kolovoz 1995.), str. 2.

⁷¹³ P308 (Jacques Morneau, izjava svjedoka, 27. kolovoza 1996.), str. 5; Jacques Morneau, T. 3949-3950; P318 (Izvješće Kanadskog bataljuna o kršenjima ljudskih prava, kolovoz 1995.), str. 2; P320 (Dodaci Izvješću Kanadskog bataljuna o kršenjima ljudskih prava, kolovoz 1995.), str. 2.

Petar Bota

205. Raspravnom vijeću su relevantni dokazi u vezi s navodima o ubojstvu Petra Bote predloženi prvenstveno putem svjedočenja Ive Karduma i dokumentacije o kriminalističkoj istrazi koju su s tim u vezi provele hrvatske vlasti.

206. Raspravno vijeće je razmotrilo relevantne dokaze, uključujući Kardumov i Bajićev iskaz, čiji prikaz se daje u poglavljima 4.1.6 (Sava Babić) i 6.2.5.

207. Na temelju dokaznih predmeta P2611 i D802, kao i iskaza Ive Karduma, Raspravno vijeće konstatira da je 28. rujna 1995. u Kolarini Mario Dukić, pripadnik 134. domobranske brigade HV-a, ispalio dva hica u Petra Botu, od kojih ga je jedan pogodio u prsa i usmrtio. Raspravno vijeće s tim u vezi napominje da je Županijski sud u Zadru 31. siječnja 1998. osudio Dukića za ubojstvo Bote i da dokazi ne ukazuju na to da ta presuda nije postala pravomoćna po hrvatskom zakonu. Raspravno vijeće će dalje razmotriti taj incident u vezi s točkom 1 Optužnice u poglavlju 5.8.2 (b) dolje u tekstu.

4.1.3 Općina Civljane

208. Raspravnom vijeću nisu predloženi relevantni dokazi ili su mu predloženi nedovoljni relevantni dokazi u vezi s navodima o ubojstvima u općini Civljane.

4.1.4 Općina Donji Lapac

Marko Ilić i drugi (Prilog, br. 10)

209. Raspravnom vijeću su relevantni dokazi u vezi s incidentom lišavanja života broj 10 iz Priloga Optužnici predloženi prvenstveno putem svjedočenja Milana Ilića i sudskomedicinske dokumentacije.

210. **Milan Ilić**, Srbin iz Donjeg Lapca,⁷¹⁵ u svojem svjedočenju je rekao da je 7. kolovoza 1995. kada je, oko 09:00-10:00 sati, započelo sporadično granatiranje Donjeg Lapca bio blizu svoje kuće i da je vidio kako granate padaju na grad.⁷¹⁶ Ilić je izjavio da

⁷¹⁴ P318 (Izvjешće Kanadskog bataljuna o kršenjima ljudskih prava, kolovoz 1995.), str. 2; P320 (Dodaci Izvjешću Kanadskog bataljuna o kršenjima ljudskih prava, kolovoz 1995.), str. 2.

⁷¹⁵ P725 (Milan Ilić, izjava svjedoka, 6. srpnja 1999.), str. 1-2; P726 (Milan Ilić, izjava svjedoka, 25. ožujka 2005.), str. 1, par. 1-2; Milan Ilić, T. 7547-7548, 7551, 7570, 7573.

⁷¹⁶ P725 (Milan Ilić, izjava svjedoka, 6. srpnja 1999.), str. 2; P726 (Milan Ilić, izjava svjedoka, 25. ožujka 2005.), par. 5; Milan Ilić, T. 7552-7554, 7580-7581.

se u centru grada, nedaleko od lokacija na koje su padale granate, nalazila policijska postaja, zgrada općine i "komitet".⁷¹⁷ Granate su ispaljivane iz smjera Mazina, Udbine i Korenice.⁷¹⁸ Raspravno vijeće će dalje razmotriti te dokaze u poglavlju 4.4.7 dolje u tekstu. Svjedok je potom otišao u Oraovac, u općini Donji Lapac, da obiđe svojeg brata Marka (rođenog 1919.), koji je živio u obiteljskoj kući blizu šume.⁷¹⁹ Dok je pješačio prema Oraovcu, Ilić je vidio da su neke kuće razorene granatama iako, kako je rekao, u Donjem Lapcu ili u blizini Donjeg Lapca nije bilo jedinica SVK niti vojnih objekata.⁷²⁰ Izjavio je da su u Donjem Lapcu živjeli pretežno Srbi.⁷²¹

211. Svjedok je do te kuće stigao oko podneva i tamo se vidio s bratom.⁷²² Obojica su bila nenaoružana i u civilnoj odjeći.⁷²³ Svjedok je vidio da neke zgrade u Donjem Lapcu gore.⁷²⁴ Otprilike u 13:00-13:30 sati u kuću su, iz smjera Gornjeg Lapca, došla dvojica ili trojica naoružanih vojnika u sivkastozelenim ili čisto sivim uniformama.⁷²⁵ Svjedok je u svojoj izjavi rekao da su vojnici na rukavu uniformi imali oznake u obliku grana.⁷²⁶ Njihove uniforme su izgledale kao stare, isprane uniforme JNA.⁷²⁷ Svjedok je izjavio da su ih vojnici nazvali "četnicima" i naredili im da izađu iz vrta.⁷²⁸ Vojnici su svjedoka i njegovog brata prisilili da sjednu na zemlju, pretresli ih i zatim, ne oduzevši im ništa, ostavili jednog vojnika da ih čuva i krenuli pretraživati kuće.⁷²⁹ Svjedokov brat je u džepu imao novčanik, ali im vojnici nisu ništa oduzeli.⁷³⁰ Vojnik koji je čuvao svjedoka i njegovog brata rekao im je da je iz Vukovara, u Slavoniji.⁷³¹ Svjedok je u svojoj izjavi rekao da je taj vojnik nosio sivozelenu uniformu, s oznakama na nadlaktici i ovratniku

⁷¹⁷ Milan Ilić, T. 7570-7571, 7581-7582.

⁷¹⁸ P726 (Milan Ilić, izjava svjedoka, 25. ožujka 2005.), par. 5; Milan Ilić, T. 7552-7553.

⁷¹⁹ P725 (Milan Ilić, izjava svjedoka, 6. srpnja 1999.), str. 2; P726 (Milan Ilić, izjava svjedoka, 25. ožujka 2005.), par. 2, 6; Milan Ilić, T. 7552, 7572; D726 (Karta na kojoj je označen Oraovac).

⁷²⁰ P725 (Milan Ilić, izjava svjedoka, 6. srpnja 1999.), str. 2; P726 (Milan Ilić, izjava svjedoka, 25. ožujka 2005.), par. 6; Milan Ilić, T. 7554, 7581.

⁷²¹ P725 (Milan Ilić, izjava svjedoka, 6. srpnja 1999.), str. 2; Milan Ilić, T. 7556.

⁷²² P726 (Milan Ilić, izjava svjedoka, 25. ožujka 2005.), par. 6.

⁷²³ P726 (Milan Ilić, izjava svjedoka, 25. ožujka 2005.), par. 7.

⁷²⁴ P726 (Milan Ilić, izjava svjedoka, 25. ožujka 2005.), par. 6.

⁷²⁵ P725 (Milan Ilić, izjava svjedoka, 6. srpnja 1999.), str. 2; P726 (Milan Ilić, izjava svjedoka, 25. ožujka 2005.), par. 8-9; Milan Ilić, T. 7574-7575.

⁷²⁶ P725 (Milan Ilić, izjava svjedoka, 6. srpnja 1999.), str. 2.

⁷²⁷ Milan Ilić, T. 7569, 7574.

⁷²⁸ P725 (Milan Ilić, izjava svjedoka, 6. srpnja 1999.), str. 2; P726 (Milan Ilić, izjava svjedoka, 25. ožujka 2005.), par. 8.

⁷²⁹ P725 (Milan Ilić, izjava svjedoka, 6. srpnja 1999.), str. 2; P726 (Milan Ilić, izjava svjedoka, 25. ožujka 2005.), par. 8.

⁷³⁰ P726 (Milan Ilić, izjava svjedoka, 25. ožujka 2005.), par. 8.

⁷³¹ P725 (Milan Ilić, izjava svjedoka, 6. srpnja 1999.), str. 3; P726 (Milan Ilić, izjava svjedoka, 25. ožujka 2005.), par. 9.

nalik na grančice ili grane u obliku slova "V".⁷³² Došlo je još vojnika, od kojih su neki bili u maskirnim uniformama.⁷³³ Svjedok je u sudnici rekao da su vojnici koji su bili u maskirnim uniformama imali oznake na rukavu, dok oni u sivim uniformama nisu.⁷³⁴ Prema njegovoj procjeni, u Oraovcu je bilo oko 200 vojnika.⁷³⁵ Neki od njih su na epoletama imali pričvršćene plave vrpce, a drugi vrpce neke druge boje.⁷³⁶ Neki su pod epoletama imali zadjenute kape i svjedok je na nekima od njih primijetio šahovnice.⁷³⁷ Većina vojnika bila je gologlava, ali neki su oko glave nosili bijele poveze.⁷³⁸ Mnogi su nosili i crne pletene rukavice bez prstiju.⁷³⁹ Svjedok je izjavio da je u Oraovcu bilo između 86 i 100 kuća.⁷⁴⁰ Prema njegovim riječima, većina ljudi napustila je Oraovac prije početka operacije Oluja, tako da je 7. kolovoza 1995. u mjestu bilo svega šest ljudi.⁷⁴¹ Osim svjedoka i njegovog brata Marka, to su bili Rade Bibić (rođen 1917.), njegova žena Ruža Bibić (malo mlađa), Stevo Ajduković (rođen otprilike 1935.) i jedna nepokretna starica po nadimku Bika, koja se prezivala Đukić.⁷⁴² Vojnici su te ljude, koji su svi bili u civilnoj odjeći, doveli na mjesto gdje su sjedili svjedok i njegov brat – sve osim Bika Đukić.⁷⁴³ Svjedok je izjavio da ne zna što se s njom dogodilo.⁷⁴⁴ Grupi je prišao jedan drugi naoružani vojnik u sivozelenoj uniformi, mršav, visok oko metar i 86 centimetara, koji ih je nazvao "četnicima", prijetio im i psovao.⁷⁴⁵ Nepunih sat vremena nakon što je svjedoku rečeno da tamo sjedne, taj je vojnik zapovjedio ljudima da ustanu i krenu.⁷⁴⁶ Vojnik je išao ispred grupe, krećući se u smjeru Gornjeg Lapca, a otprilike 30 metara iza njih išli su neki drugi vojnici.⁷⁴⁷ Na oko 50 metara prije zadnje kuće u

⁷³² P726 (Milan Ilić, izjava svjedoka, 25. ožujka 2005.), par. 9.

⁷³³ P726 (Milan Ilić, izjava svjedoka, 25. ožujka 2005.), par. 9-10; Milan Ilić, T. 7556-7557, 7574.

⁷³⁴ Milan Ilić, T. 7574-7575.

⁷³⁵ P725 (Milan Ilić, izjava svjedoka, 6. srpnja 1999.), str. 2.

⁷³⁶ P726 (Milan Ilić, izjava svjedoka, 25. ožujka 2005.), par. 9.

⁷³⁷ P726 (Milan Ilić, izjava svjedoka, 25. ožujka 2005.), par. 9; Milan Ilić, T. 7574.

⁷³⁸ P726 (Milan Ilić, izjava svjedoka, 25. ožujka 2005.), par. 9.

⁷³⁹ P726 (Milan Ilić, izjava svjedoka, 25. ožujka 2005.), par. 9.

⁷⁴⁰ P725 (Milan Ilić, izjava svjedoka, 6. srpnja 1999.), str. 2; P726 (Milan Ilić, izjava svjedoka, 25. ožujka 2005.), par. 18.

⁷⁴¹ P725 (Milan Ilić, izjava svjedoka, 6. srpnja 1999.), str. 2.

⁷⁴² P725 (Milan Ilić, izjava svjedoka, 6. srpnja 1999.), str. 2; P726 (Milan Ilić, izjava svjedoka, 25. ožujka 2005.), par. 10.

⁷⁴³ P725 (Milan Ilić, izjava svjedoka, 6. srpnja 1999.), str. 2; P726 (Milan Ilić, izjava svjedoka, 25. ožujka 2005.), par. 10.

⁷⁴⁴ P725 (Milan Ilić, izjava svjedoka, 6. srpnja 1999.), str. 2-3.

⁷⁴⁵ P725 (Milan Ilić, izjava svjedoka, 6. srpnja 1999.), str. 3; P726 (Milan Ilić, izjava svjedoka, 25. ožujka 2005.), par. 11.

⁷⁴⁶ P725 (Milan Ilić, izjava svjedoka, 6. srpnja 1999.), str. 3; P726 (Milan Ilić, izjava svjedoka, 25. ožujka 2005.), par. 10-11.

⁷⁴⁷ P725 (Milan Ilić, izjava svjedoka, 6. srpnja 1999.), str. 3; P726 (Milan Ilić, izjava svjedoka, 25. ožujka 2005.), par. 11.

Oraovcu, svjedok je vidio da su vrata jednog dvorišta otvorena i brzo je utrčao unutra.⁷⁴⁸ Izjavio je da nitko nije povikao niti zapucao i da misli da nitko nije ni primijetio da je pobjegao.⁷⁴⁹ Svjedok se zatim sakrio u grm, a otprilike pet do deset minuta kasnije iz smjera u kojem je vojnik odveo grupu čuo je osam pojedinačnih pucnjeva iz pištolja, u serijama od po četiri.⁷⁵⁰ Izjavio je da je prijavio MOCK-u što se dogodilo s njegovim bratom i drugim ljudima iz Oraovca, ali da mu je rečeno da nikoga od njih nema u evidenciji, ni živog ni mrtvog.⁷⁵¹ Obavijestio je i policiju u Donjem Lapcu, gdje mu je na kraju rečeno da je većina žrtava s tog područja pokopana na groblju u Gračacu.⁷⁵²

212. Raspravnom vijeću je predočena sudskomedicinska dokumentacija u vezi sa svim žrtvama, čiji prikaz se daje u nastavku. Dana 4. rujna 1995., 50 metara istočno od zadnje kuće u Oraovcu pronađen je muškarac star između 65 i 75 godina, sa strijelnom ranom glave za koju je sudski patolog utvrdio da predstavlja uzrok smrti.⁷⁵³ Uz leš su, među ostalim predmetima, pronađeni novčanik i identifikacijska isprava na ime Marko Ilić.⁷⁵⁴ Prema obrascu kojim je prijavljena činjenica smrti Marka Ilića, ispunjenom barem djelomično na temelju podataka dobivenih od njegovog sina Đure Ilića, Marko Ilić, Srbin, umro je 5. kolovoza 1995. u Oraovcu.⁷⁵⁵ Dana 18. svibnja 2003. Đuro Ilić je identificirao leš Marka Ilića, što je rekao svjedoku.⁷⁵⁶ Leš je potom, 24. svibnja 2003., pokopan na groblju u Oraovcu.⁷⁵⁷ Dana 4. rujna 1995., 50 metara istočno od zadnje kuće u Oraovcu pronađeni su i sljedeći leševi: leš muškarca starog između 55 i 65 godina, sa strijelnom ozljedom glave za koju je sudski patolog utvrdio da predstavlja uzrok smrti, i komadićima zrna u lubanjskoj jami, leš žene stare između 60 i 80 godina, u plavoj podstavljenoj haljini na kopčanje, bez rukava, i kombineu, s gumenom cipelom na jednoj nozi, sa strijelnom ozljedom glave za koju je sudski patolog utvrdio da predstavlja uzrok smrti, i leš muškarca starog između 40 i 60 godina, s oštećenjem na prednjoj strani lubanje, obostranim prijelomom rebara i podljevima krvi na trupu, čija

⁷⁴⁸ P725 (Milan Ilić, izjava svjedoka, 6. srpnja 1999.), str. 3.

⁷⁴⁹ P725 (Milan Ilić, izjava svjedoka, 6. srpnja 1999.), str. 3.

⁷⁵⁰ P725 (Milan Ilić, izjava svjedoka, 6. srpnja 1999.), str. 3; P726 (Milan Ilić, izjava svjedoka, 25. ožujka 2005.), par. 11.

⁷⁵¹ P725 (Milan Ilić, izjava svjedoka, 6. srpnja 1999.), str. 3.

⁷⁵² P725 (Milan Ilić, izjava svjedoka, 6. srpnja 1999.), str. 3; P726 (Milan Ilić, izjava svjedoka, 25. ožujka 2005.), par. 19-20.

⁷⁵³ P727 (Dodatak, posmrtni ostaci G03/015B), str. 2; P728 (Zapisnik o obdukciji, G03/015B, 1. listopada 2002.), str. 1-3, 25-26, 29.

⁷⁵⁴ P728 (Zapisnik o obdukciji, G03/015B, 1. listopada 2002.), str. 1-2, 6-7, 12.

⁷⁵⁵ P730 (Prijava činjenice smrti za Marka Ilića, 16. svibnja 2003.), str. 1-2.

⁷⁵⁶ P726 (Milan Ilić, izjava svjedoka, 25. ožujka 2005.), par. 21.

⁷⁵⁷ P726 (Milan Ilić, izjava svjedoka, 25. ožujka 2005.), par. 21.

smrt je, kako je utvrdio sudski patolog, vjerojatno nastupila uslijed eksplozivne ozljede glave i trupa.⁷⁵⁸ Dr. Eric Baccard, koji je u srpnju 1999. i od listopada do studenog 1999. radio za Tužiteljstvo Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju kao sudski patolog, a od ožujka 2000. do studenog 2000. kao glavni sudski patolog,⁷⁵⁹ u svojem svjedočenju je u vezi s posmrtnim ostacima G03/017B rekao da je vjerojatnije da je ozljeda glave nanesena hicem iz vatrenog oružja nego eksplozijom.⁷⁶⁰ Milan Ilić je izjavio da je Ruža Bibić obično nosila gumene cipele i haljinu na kopčanje.⁷⁶¹ Prema obrascima kojima je prijavljena činjenica smrti Rade Bibića i Steve Ajdukovića, ispunjenim barem djelomično na temelju podataka dobivenih od Radinog sina Đure Bibića i Stevinog sina Milana Ajdukovića, Rade Bibić i Stevo Ajduković, obojica Srbi, umrli su 4. rujna 1995. u Oraovcu.⁷⁶² Svjedok je također izjavio da zna da su leševi Steve Ajdukovića i Rade Bibića sa sigurnošću identificirani.⁷⁶³ Imena Steve Ajdukovića, Rade Bibića i Marka Ilića navode se i na popisu identificiranih osoba čiji su posmrtni ostaci ekshumirani u Gračacu.⁷⁶⁴

213. Osim gore navedenih dokaza, Raspravno vijeće je uzelo u obzir i svjedočenja Josipa Čelića (prikazano u poglavlju 4.4.7), iskaz Josipa Turkalja (prikazano u poglavlju 4.4.7), iskaz Zdravka Janića (prikazano u poglavlju 4.4.7), iskaz Željka Sačića (prikazano u poglavlju 4.2.4), Davorina Pavlovića (prikazano u poglavlju 4.2.4), iskaz Dražena Viteza (prikazan u poglavlju 4.2.4), svjedoka 82 (prikazan u poglavlju 4.2.4) i Ivana Hermana (prikazan u poglavlju 4.2.4), u dijelu u kojem se oni odnose na incident lišavanja života broj 10 iz Priloga Optužnici. Raspravno vijeće je također uzelo u obzir dijelove razgovora s Mladenom Markačem u svojstvu osumnjičenika/optuženika (prikazane u poglavlju 4.2.4).

214. Na temelju predočenih dokaza, Raspravno vijeće konstatira da je 7. kolovoza 1995. oko 13:00 sati više osoba u uniformama u Oraovcu okupilo Milana Ilića, Marka

⁷⁵⁸ P731 (Dodatak, posmrtni ostaci G03/018B); P732 (Zapisnik o obdukciji, G03/018B, 15. listopada 2002.), str. 1-2, 8, 24, 27, 31; P734 (Dodatak, posmrtni ostaci G03/017B), str. 2; P735 (Zapisnik o obdukciji, G03/017B, 15. listopada 2002.), str. 1-3, 21, 24; P737 (Dodatak, posmrtni ostaci G03/016B); P738 (Zapisnik o obdukciji, G03/016B, 1. listopada 2002.), str. 1-2, 9-11, 19, 22, 25.

⁷⁵⁹ Eric Baccard, T. 15740-15742; P2313 (*Curriculum vitae* dr. Erica Baccarda, 3. listopada 2008.), str. 2; P2314 (Redigirana verzija izvještaja o obdukcijama žrtava ekshumiranih u Korenici i Gračacu 2002., 6. lipnja 2003.), str. 4.

⁷⁶⁰ P2314 (Redigirana verzija izvještaja o obdukcijama žrtava ekshumiranih u Korenici i Gračacu 2002., 6. lipnja 2003.), str. 55-56.

⁷⁶¹ P726 (Milan Ilić, izjava svjedoka, 25. ožujka 2005.), par. 21.

⁷⁶² P733 (Prijava činjenice smrti za Radu Bibića, 5. lipnja 2003.), str. 1-2; P736 (Prijava činjenice smrti za Stevu Ajdukovića, 5. lipnja 2003.), str. 1-2.

⁷⁶³ P726 (Milan Ilić, izjava svjedoka, 25. ožujka 2005.), par. 21.

Ilića, Radu Bibića, Ružu Bibić i Stevu Ajdukovića, koji su svi bili u civilnoj odjeći. Milan i Marko Ilić su bili nenaoružani. Jedna osoba u sivozelenoj uniformi zapovjedila je grupi da ide za njom u smjeru Gornjeg Lapca, istočno od Oraovca. Na otprilike 50 metara zapadno od zadnje kuće u Oraovcu, Milan Ilić se odvojio od grupe i pobjegao, a potom se sakrio u grmlju. Nedugo zatim, iz smjera u kojem se grupa kretala čuo je dvije serije od po četiri pucnja. Dana 4. rujna 1995., 50 metara istočno od zadnje kuće u Oraovcu pronađena su četiri skupa posmrtnih ostataka.

215. U zapisniku o obdukciji se kaže da su uz jedan od leševa, koji je pripadao muškarcu starom između 65 i 75 godina, pronađeni novčanik i identifikacijska isprava na ime Marko Ilić. Raspravno vijeće napominje da obrazac kojim je prijavljena činjenica smrti upućuje na to da je Marko Ilić umro 5. kolovoza 1995. Međutim, taj je obrazac barem djelomično ispunjen na temelju podataka dobivenih od jednog člana njegove obitelji za kojeg nije jasno iz kojeg izvora potječu njegova saznanja. Na temelju datuma i mjesta pronalaska leša, identifikacijske isprave koja je uz njega pronađena, spola i procijenjene dobi preminulog, uzetih zajedno sa svjedočenjem Milana Ilića, Raspravno vijeće zaključuje da je riječ o lešu Marka Ilića.

216. U zapisniku o obdukciji se nadalje kaže da je drugi skup posmrtnih ostataka pripadao ženi staroj između 60 i 80 godina, koja je na sebi imala haljinu na kopčanje i jednu gumenu cipelu. Prema Milanu Iliću, Ruža Bibić je bila malo mlađa od 77 ili 78 godina i obično je nosila haljinu na kopčanje i gumene cipele. Na temelju datuma i mjesta pronalaska leša, činjenice da je pronađen blizu posmrtnih ostataka Marka Ilića, spola, procijenjene dobi i odjeće preminule, uzetih zajedno sa svjedočenjem Milana Ilića, Raspravno vijeće zaključuje da je riječ o lešu Ruže Bibić. U zapisniku o obdukciji se također kaže da su druga dva skupa posmrtnih ostataka pripadala muškarcima od kojih je jedan bio star između 55 i 65 godina, a drugi između 40 i 60 godina. Prema riječima Milana Ilića, Rade Bibić je imao 77 ili 78 godina, a Stevo Ajduković 59 ili 60 godina. Raspravno vijeće napominje da obrasci kojima je prijavljena činjenica smrti upućuju na to da su Rade Bibić i Stevo Ajduković umrli u rujnu 1995. Međutim, ti su obrasci barem djelomično ispunjeni na temelju podataka dobivenih od članova njihovih obitelji za koje nije jasno iz kojeg izvora potječu njihova saznanja. Unatoč tome što se procijenjena dob jedne od preminulih žrtava i datumi smrti Rade Bibića i Steve Ajdukovića iz obrazaca ne podudaraju s drugim dokazima, Raspravno vijeće, na temelju

⁷⁶⁴ P729 (Popis identificiranih osoba čiji su posmrtni ostaci ekshumirani).

spola, datuma i mjesta pronalaska leševa, činjenice da su oni pronađeni jedan blizu drugoga i blizu leševa Marka Ilića i Ruže Bibić, uzetih zajedno sa svjedočenjem Milana Ilića, zaključuje da je riječ o leševima Rade Bibića i Steve Ajdukovića.

217. Činjenica da su leševi u tri slučaja imali strijelne ozljede glave, mjesto njihovog pronalaska i međusobna blizina mjesta na kojima su pronađeni podudaraju se sa svjedočenjem Milana Ilića. Shodno tomu, Raspravno vijeće konstatira da je Marka Ilića, Radu Bibića i Ružu Bibić, nedugo nakon što im je jedna osoba u sivozelenoj uniformi zapovijedila da pješice krenu iz Oraovca, najmanje jedna od uniformiranih osoba koje su se nalazile u Oraovcu pogodila iz vatrenog oružja i tako ih usmrtila. Na temelju sudskomedicinskih dokaza nije moguće utvrditi je li ozljeda na tijelu Steve Ajdukovića nanesena hicem iz vatrenog oružja ili eksplozijom. Unatoč tome, uzimajući u obzir da je Stevo Ajduković posljednji put viđen s Markom Ilićem, Radom Bibićem i Ružom Bibić 7. kolovoza 1995., nedugo prije nego što su oni ubijeni, te da je njegov leš pronađen u neposrednoj blizini njihovih, na istom mjestu gdje su posljednji put viđeni, Raspravno vijeće konstatira da je najmanje jedna od uniformiranih osoba koje su se nalazile u Oraovcu ubila i Stevu Ajdukovića. Na temelju obrazaca kojima je prijavljena činjenica njihove smrti, Raspravno vijeće konstatira da su Marko Ilić, Rade Bibić i Stevo Ajduković bili srpske nacionalnosti. S obzirom na činjenicu da su se osobe u uniformama grupi obraćale kao "četnicima", da je muž Ruže Bibić bio Srbin i da su, prema popisu stanovništva iz 1991., od ukupno 303 stanovnika tog mjesta 1991., njih 294 bili Srbi, Raspravno vijeće konstatira da je i Ruža Bibić bila srpske nacionalnosti.

218. Osoba koje je grupi zapovjedila da pješice krene iz Oraovca nosila je sivozelenu uniformu i ljudima iz grupe prijetila i psovala, nazivajući ih "četnicima". Milan Ilić je nadalje izjavio da je 7. kolovoza 1995. u Oraovcu vidio oko 200 ljudi u sivozelenim, čisto sivim ili maskirnim uniformama, od kojih su neki imali oznake s grančicama ili granama u obliku slova "V" na nadlaktici ili na ovratniku, neki vrpce u boji – između ostalog, plavoj – na epoletama, a neki šahovnice na kapama zadjenutim ispod epoleta. Željko Sačić je u svojem svjedočenju rekao da se 7. kolovoza 1995. godine 300-400 pripadnika Specijalne policije premjestilo iz Bruvna, preko Kovačevića, oba mjesta u općini Gračac, prolazeći pored Oraovca, u Donji Lapac, kamo su stigli oko 14:00 sati. Prema riječima svjedoka Josipa Čelića, Josipa Turkalja, Davorina Pavlovića, Dražena Viteza, Ivana Hermana, Zdravka Janića i svjedoka 82, postrojbe Specijalne policije prošle su kroz Bruvno i u ranim poslijepodnevnim satima stigle u Donji Lapac, a za

njima su kasnije tog poslijepodneva ili navečer stigle i postrojbe HV-a. U dokumentima Specijalne policije (uključujući i dokazne predmete P2383 i D1897) zabilježeno je da je Specijalna policija toga dana u ranim poslijepodnevrim satima zauzela Zalužje. Raspravno vijeće napominje da čisto sive i sivozelene uniforme koje je Milan Ilić vidio u Oraovcu, po svemu sudeći, odgovaraju dokazima čiji prikaz se daje u poglavlju 3.3 o uniformi pripadnika Specijalne policije tijekom operacije Oluja. Na temelju tih dokaza, uzimajući posebno u obzir činjenicu da su se postrojbe Specijalne policije u ranim poslijepodnevrim satima 7. kolovoza 1995. nalazile na području u blizini Oraovca i da je osoba koja je grupi zapovjedila da pješice krene iz Oraovca nosila sivozelenu uniformu, Raspravno vijeće konstatira da su osoba ili osobe koje su ubile Marka Ilića, Radu Bibića, Ružu Bibić i Stevu Ajdukovića bile pripadnici Specijalne policije. Raspravno vijeće će dalje razmotriti taj incident u vezi s točkama 1, 6 i 7 Optužnice u poglavljima 5.3.2 i 5.8.2 (b) dolje u tekstu.

4.1.5 Općina Drniš

219. Raspravnom vijeću nisu predloženi relevantni dokazi ili su mu predloženi nedovoljni relevantni dokazi u vezi s navodima o ubojstvima u općini Drniš.

4.1.6 Općina Ervenik

Marta Vujnović, Stevo Vujnović i Marija Vujnović (Prilog, br. 9; Daljnje pojašnjenje, br. 17)

220. Raspravnom vijeću su relevantni dokazi u vezi s navodima o ubojstvu Marte Vujnović, Steve Vujnovića i Marije Vujnović predloženi prvenstveno putem svjedočenja Jovana Vujnovića, Petra Kneževića i Petra Romaseva, kao i sudskomedicinske dokumentacije. Prema popisu stanovništva iz 1991., od ukupno 699 stanovnika Otona u općini Ervenik 1991., njih 692 su bili Srbi.⁷⁶⁵

221. **Jovan Vujnović**, Srbin iz zaseoka Oton Polje u općini Ervenik,⁷⁶⁶ u svojem svjedočenju je rekao da su negdje 4. kolovoza 1995. dužnosnici RSK, većinom domaći ljudi od kojih su neki bili u vojnim uniformama, stanovnicima tog zaseoka rekli da

⁷⁶⁵ C5 (Republički zavod za statistiku, Popis stanovništva 1991., Narodnosni sastav stanovništva Hrvatske po naseljima), str. 110.

moraju otići jer se približavaju "ustaške" snage.⁷⁶⁷ Onima koji su imali vozila davali su i gorivo za odlazak.⁷⁶⁸ Svjedokova obitelj, s izuzetkom njega i njegove majke Marte Vujnović rođ. Knežević (1910.), toga je dana napustila zaselak.⁷⁶⁹ Prema njegovim riječima, 4. i 5. kolovoza 1995. otišla je većina od 200 stanovnika tog isključivo srpskog zaseoka, a ostalo je svega četiri-pet muškaraca i 13 žena.⁷⁷⁰ Ljudi koji su ostali bili su mahom stariji i svjedok, kojem je bilo 60 godina, bio je najmlađi od njih.⁷⁷¹ Svi su bili nenaoružani.⁷⁷² Prema svjedokovim riječima, seljane nitko nije tjerao, već su otišli "dobrovoljno".⁷⁷³

222. Vujnović je izjavio da su 5. kolovoza 1995. u zaselak ušli vojnici HV-a i da nisu naišli ni na kakav otpor.⁷⁷⁴ Da su ti vojnici pripadnici HV-a, svjedok je zaključio po njihovim uniformama, hrvatskom grbu na znački na njihovim kapama i registarskim tablicama HV-a na njihovim vozilima.⁷⁷⁵ Tada je u zaseoku bilo još svega 17 ili 18 uglavnom starijih ljudi.⁷⁷⁶ Seljani su bili nenaoružani.⁷⁷⁷ Na tom području, kako je svjedok rekao, nije bilo snaga RSK.⁷⁷⁸ Međutim, izjavio je da su se u Staroj Straži i Pađenama, u općini Knin, nalazile vojarne RSK.⁷⁷⁹ Vojnici HV-a počeli su pljačkati kuće u zaseoku, pa tako i svjedokovu.⁷⁸⁰ Vujnović je osobno vidio vojnike kako dolaze vojnim i civilnim kamionima i traktorima i pljačkaju kuće.⁷⁸¹ Dana 18. kolovoza 1995. ili približno tog datuma hrvatski vojnici su svjedoka iz njegove kuće odveli u jednu

⁷⁶⁶ P412 (Jovan Vujnović, izjava svjedoka, 20. siječnja 1999.), str. 1-2; P414 (Jovan Vujnović, izjava svjedoka, 4. travnja 2007.), par. 2; Jovan Vujnović, T. 4554.

⁷⁶⁷ P414 (Jovan Vujnović, izjava svjedoka, 4. travnja 2007.), par. 3; Jovan Vujnović, T. 4566-4567.

⁷⁶⁸ P414 (Jovan Vujnović, izjava svjedoka, 4. travnja 2007.), par. 3; Jovan Vujnović, T. 4566.

⁷⁶⁹ P412 (Jovan Vujnović, izjava svjedoka, 20. siječnja 1999.), str. 2; P413 (Jovan Vujnović, izjava svjedoka, 12. listopada 2004.), par. 1; P414 (Jovan Vujnović, izjava svjedoka, 4. travnja 2007.), par. 4.

⁷⁷⁰ P412 (Jovan Vujnović, izjava svjedoka, 20. siječnja 1999.), str. 2-3; P414 (Jovan Vujnović, izjava svjedoka, 4. travnja 2007.), par. 3; Jovan Vujnović, T. 4557; D386 (Jovan Vujnović, list s dopunskim informacijama, 4. lipnja 2008.), str. 1.

⁷⁷¹ P412 (Jovan Vujnović, izjava svjedoka, 20. siječnja 1999.), str. 1-3.

⁷⁷² P412 (Jovan Vujnović, izjava svjedoka, 20. siječnja 1999.), str. 2-3.

⁷⁷³ Jovan Vujnović, T. 4566.

⁷⁷⁴ P412 (Jovan Vujnović, izjava svjedoka, 20. siječnja 1999.), str. 2-3.

⁷⁷⁵ P412 (Jovan Vujnović, izjava svjedoka, 20. siječnja 1999.), str. 3; P413 (Jovan Vujnović, izjava svjedoka, 12. listopada 2004.), par. 2.

⁷⁷⁶ P412 (Jovan Vujnović, izjava svjedoka, 20. siječnja 1999.), str. 2-3; P414 (Jovan Vujnović, izjava svjedoka, 4. travnja 2007.), par. 3.

⁷⁷⁷ P412 (Jovan Vujnović, izjava svjedoka, 20. siječnja 1999.), str. 3.

⁷⁷⁸ P412 (Jovan Vujnović, izjava svjedoka, 20. siječnja 1999.), str. 3.

⁷⁷⁹ Jovan Vujnović, T. 4572; D384 (Karta lokaliteta Oton-Knin), str. 2.

⁷⁸⁰ P412 (Jovan Vujnović, izjava svjedoka, 20. siječnja 1999.), str. 2; P413 (Jovan Vujnović, izjava svjedoka, 12. listopada 2004.), par. 2.

⁷⁸¹ P413 (Jovan Vujnović, izjava svjedoka, 12. listopada 2004.), par. 2.

zgradu na željezničkoj postaji koju je vojska koristila za smještaj.⁷⁸² Svjedok je tamo vidio puno vojnika i nekoliko vojnih vozila s registarskim tablicama HV-a.⁷⁸³ Vojnici su ga ispitivali i nazivali ga "četnikom".⁷⁸⁴ Jedan časnik mu je rekao da će, kada krenu, on morati s njima jer će ga inače netko ubiti.⁷⁸⁵ Jedan mu je vojnik savjetovao da se sakrije jer se "događaju [...] stvari".⁷⁸⁶ Svjedok se nakon toga vratio kući da obiđe svoju majku, Martu Vujnović.⁷⁸⁷ Majku je u 11:15 sati 18. kolovoza 1995. ili približno tog datuma ostavio kod kuće, ali se u 16:00 sati toga dana vratio.⁷⁸⁸ Kad je došao, vidio je da mu je kuća spaljena.⁷⁸⁹ Na otprilike 80 metara od kuće pronašao je majku mrtvu, s tri rupe od metaka na licu, dvije iznad i jednom ispod očiju, odmah pored nosa.⁷⁹⁰ Svjedok majčinu smrt nije službeno prijavio hrvatskoj policiji, ali hrvatskim policajcima koji su dolazili u njegovu kuću jest za to rekao.⁷⁹¹ S vojnicima u selu nije pričao o majčinoj smrti.⁷⁹² Prema svjedokovim riječima, nitko iz hrvatske policije ili vojske nikada nije proveo istragu o smrti njegove majke niti mu je postavljao pitanja o tome što se dogodilo.⁷⁹³ Svjedok je izjavio da je toga dana u zaseoku spaljeno 11 kuća.⁷⁹⁴ Dana 21. ili 22. kolovoza 1995. svjedok je pronašao leš Steve Vujnovića, rođenog otprilike 1939., ispred njegove kuće u Oton Polju.⁷⁹⁵ Stevo Vujnović je bio u donjem rublju i ležao je licem prema zemlji, u lokvi krvi.⁷⁹⁶ Svjedok je za to da je Stevo Vujnović ubijen čuo od

⁷⁸² P412 (Jovan Vujinović, izjava svjedoka, 20. siječnja 1999.), str. 2; P413 (Jovan Vujinović, izjava svjedoka, 12. listopada 2004.), par. 6; Jovan Vujinović, T. 4549, 4574; D386 (Jovan Vujinović, list s dopunskim informacijama, 4. lipnja 2008.), str. 1.

⁷⁸³ P412 (Jovan Vujinović, izjava svjedoka, 20. siječnja 1999.), str. 2.

⁷⁸⁴ P412 (Jovan Vujinović, izjava svjedoka, 20. siječnja 1999.), str. 2; P413 (Jovan Vujinović, izjava svjedoka, 12. listopada 2004.), par. 6.

⁷⁸⁵ P412 (Jovan Vujinović, izjava svjedoka, 20. siječnja 1999.), str. 2.

⁷⁸⁶ P412 (Jovan Vujinović, izjava svjedoka, 20. siječnja 1999.), str. 2; D386 (Jovan Vujinović, list s dopunskim informacijama, 4. lipnja 2008.), str. 1.

⁷⁸⁷ P412 (Jovan Vujinović, izjava svjedoka, 20. siječnja 1999.), str. 2; P413 (Jovan Vujinović, izjava svjedoka, 12. listopada 2004.), par. 6.

⁷⁸⁸ P412 (Jovan Vujinović, izjava svjedoka, 20. siječnja 1999.), str. 2; P413 (Jovan Vujinović, izjava svjedoka, 12. listopada 2004.), par. 6.

⁷⁸⁹ P412 (Jovan Vujinović, izjava svjedoka, 20. siječnja 1999.), str. 2; P413 (Jovan Vujinović, izjava svjedoka, 12. listopada 2004.), par. 6.

⁷⁹⁰ P412 (Jovan Vujinović, izjava svjedoka, 20. siječnja 1999.), str. 2; P413 (Jovan Vujinović, izjava svjedoka, 12. listopada 2004.), par. 6; Jovan Vujinović, T. 4574; D386 (Jovan Vujinović, list s dopunskim informacijama, 4. lipnja 2008.), str. 2.

⁷⁹¹ Jovan Vujinović, T. 4560, 4575-4578; D386 (Jovan Vujinović, list s dopunskim informacijama, 4. lipnja 2008.), str. 2.

⁷⁹² D386 (Jovan Vujinović, list s dopunskim informacijama, 4. lipnja 2008.), str. 1.

⁷⁹³ D386 (Jovan Vujinović, list s dopunskim informacijama, 4. lipnja 2008.), str. 2.

⁷⁹⁴ P412 (Jovan Vujinović, izjava svjedoka, 20. siječnja 1999.), str. 2; D386 (Jovan Vujinović, list s dopunskim informacijama, 4. lipnja 2008.), str. 1.

⁷⁹⁵ P412 (Jovan Vujinović, izjava svjedoka, 20. siječnja 1999.), str. 3; P413 (Jovan Vujinović, izjava svjedoka, 12. listopada 2004.), par. 1, 3; Jovan Vujinović, T. 4558-4559, 4570.

⁷⁹⁶ P413 (Jovan Vujinović, izjava svjedoka, 12. listopada 2004.), par. 5; Jovan Vujinović, T. 4570.

jedne njegove rođakinje.⁷⁹⁷ Prema svjedokovim riječima, on je bio civil.⁷⁹⁸ Sedam ili osam dana kasnije, svjedok je rekao policajcima da je pronašao leš i odveo ih do mjesta gdje se nalazio.⁷⁹⁹ Policajci su rekli da se iz kuće širi smrad, a svjedok je pomislio da je unutra leš majke Steve Vujnovića, Marte ili Marije Vujnović, rođene otprilike 1912. ili 1913.⁸⁰⁰ Ni svjedok ni policija nisu ulazili u kuću.⁸⁰¹ Policija nije odnijela leš Steve Vujnovića.⁸⁰² Svjedok je od drugih seljana čuo da je gotovo godinu dana kasnije sin Marte ili Marije Vujnović, Momčilo Vujnović, došao iz Srbije i pronašao njezin kostur.⁸⁰³ Svjedok je Stevu i Martu ili Mariju Vujnović vidio žive u njihovoj kući nekoliko dana prije operacije Oluja i ona tada nije mogla ustati iz kreveta.⁸⁰⁴ Dana 21. kolovoza 1995. zaselak su, uz pomoć pripadnika međunarodne zajednice, napustili svi koji su tamo bili ostali, osim svjedoka i još dvoje ljudi.⁸⁰⁵

223. **Petar Knežević**, također Srbin iz Oton Polja u općini Ervenik,⁸⁰⁶ izjavio je da su prvog tjedna kolovoza 1995. ljudi iz tog srpskog sela s oko 200 obitelji počeli bježati.⁸⁰⁷ Nekoliko sati nakon što je većina obitelji otišla, u Kneževićevo selo su došli ljudi u maskirnim uniformama, koji su njega i druge koji su ostali u selu ispitivali koga imaju kod kuće.⁸⁰⁸ Otprilike osam dana kasnije, kod Kneževića su došla tri ili četiri čovjeka u uniformama i pitala ga ima li u kući koga, ima li vojnika ili oružja.⁸⁰⁹ Ti ljudi u uniformama su Kneževiću rekli da je Marta Vujnović ubijena, prijetili mu i otišli.⁸¹⁰ Knežević je, zajedno s Dušanom Vujnovićem i Jovanom Vujnovićem, otišao do Martine kuće, koju su zatekli spaljenu.⁸¹¹ U hodniku je pronašao Martin leš i primijetio da na glavi ima strijelne rane.⁸¹² Knežević je izjavio da su se ljudi u uniformama

⁷⁹⁷ P413 (Jovan Vujinović, izjava svjedoka, 12. listopada 2004.), par. 4.

⁷⁹⁸ Jovan Vujinović, T. 4558.

⁷⁹⁹ P413 (Jovan Vujinović, izjava svjedoka, 12. listopada 2004.), par. 3; Jovan Vujinović, T. 4559; D386 (Jovan Vujinović, list s dopunskim informacijama, 4. lipnja 2008.), str. 2.

⁸⁰⁰ P412 (Jovan Vujinović, izjava svjedoka, 20. siječnja 1999.), str. 3; P413 (Jovan Vujinović, izjava svjedoka, 12. listopada 2004.), par. 1, 3; Jovan Vujinović, T. 4570.

⁸⁰¹ P413 (Jovan Vujinović, izjava svjedoka, 12. listopada 2004.), par. 3; Jovan Vujinović, T. 4570.

⁸⁰² P413 (Jovan Vujinović, izjava svjedoka, 12. listopada 2004.), par. 3. V. Jovan Vujinović, T. 4570-4571.

⁸⁰³ P413 (Jovan Vujinović, izjava svjedoka, 12. listopada 2004.), par. 3; Jovan Vujinović, T. 4570.

⁸⁰⁴ P413 (Jovan Vujinović, izjava svjedoka, 12. listopada 2004.), par. 4.

⁸⁰⁵ P414 (Jovan Vujinović, izjava svjedoka, 4. travnja 2007.), par. 5; D386 (Jovan Vujinović, list s dopunskim informacijama, 4. lipnja 2008.), str. 2.

⁸⁰⁶ P634 (Petar Knežević, izjava svjedoka, 12. listopada 2004.), str. 1, par. 3.

⁸⁰⁷ P634 (Petar Knežević, izjava svjedoka, 12. listopada 2004.), par. 3-4.

⁸⁰⁸ P634 (Petar Knežević, izjava svjedoka, 12. listopada 2004.), par. 4-5.

⁸⁰⁹ P634 (Petar Knežević, izjava svjedoka, 12. listopada 2004.), par. 6.

⁸¹⁰ P634 (Petar Knežević, izjava svjedoka, 12. listopada 2004.), par. 6.

⁸¹¹ P634 (Petar Knežević, izjava svjedoka, 12. listopada 2004.), par. 7-8.

⁸¹² P634 (Petar Knežević, izjava svjedoka, 12. listopada 2004.), par. 8.

nekoliko dana kasnije vratili u selo i počeli odnositi kućanske predmete iz kuća.⁸¹³ Bio je prisutan kad su ljudi u uniformama odnijeli njegov televizor, hladnjak i druge predmete.⁸¹⁴

224. **Petro Romasev**, promatrač i zapovjednik stanice UNCIVPOL-a u Sektoru Jug, u općini Knin u razdoblju od siječnja 1995. do prosinca 1995.,⁸¹⁵ izjavio je da je od seljana koji su iz sela Oton, u općini Ervenik, pobjegli u Srbiju čuo da je u tom selu u incidentima vezanim za operaciju Oluja ubijeno troje ljudi. Konkretno, Jovan Vujinović mu je ispričao da su nakon operacije Oluja njegov sin i drugi članovi njegove obitelji pobjegli u Srbiju, dok su on i njegova majka, Marta Vujnović, ostali u selu. Dana 18. kolovoza 1995. u njegovu kuću je došlo desetak hrvatskih vojnika. On ih je pozdravio, ponudio vinom i pripremio im hranu. Zatim ih je na neko vrijeme ostavio da bi, kad se vratio, vidio da mu kuća gori i da su mu hrvatski vojnici ustrijelili majku. Na pitanje zašto su je ubili, odgovorili su mu da im je nešto ružno rekla.⁸¹⁶ Romasev je također izjavio da prije operacije Oluja selo Oton nije bilo uništeno.⁸¹⁷ No, nakon vojne akcije, Hrvati su opljačkali i spalili većinu kuća.⁸¹⁸ Hrvatske vlasti su poduzele mjere da zaštite selo, ali tek nakon što je ono već bilo uništeno i nakon što je u njemu preostalo svega nekoliko seljana.⁸¹⁹ Prema UNCIVPOL-ovom izvješću o incidentu sastavljenom 24. kolovoza 1995., u Otonu, u općini Ervenik, "za vrijeme ofenzive" je život izgubilo šest ljudi. To su bili Marija i Stevo Vujnović, Ilija i Branko Sudar, Đuka Žunić, koji je pronađen mrtav u bunaru, i Marta Vujnović, koju su 18. kolovoza 1995. ubili vojnici HV-a i zapalili joj kuću. Kako stoji u tom izvješću, UNCIVPOL je namjeravao o tome obavijestiti hrvatsku policiju. Zbog "neprekidnog maltretiranja i ubijanja stoke" šest seljana je izrazilo želju da ode u UN-ov izbjeglički centar i potom u Srbiju.⁸²⁰

225. Raspravnom vijeću predočena je sudskomedicinska dokumentacija samo u vezi s jednom od žrtava: Stevom Vujnovićem. Muški leš KN01/303B, s identifikacijskim

⁸¹³ P634 (Petar Knežević, izjava svjedoka, 12. listopada 2004.), par. 9.

⁸¹⁴ P634 (Petar Knežević, izjava svjedoka, 12. listopada 2004.), par. 9.

⁸¹⁵ P2513 (Petro Romasev, dvije izjave svjedoka), str. 2 (Petro Romasev, izjava svjedoka, 14. veljače 1996.), 6-7 (Petro Romasev, izjava svjedoka, 8. lipnja 1997.).

⁸¹⁶ P2513 (Petro Romasev, dvije izjave svjedoka), str. 4 (Petro Romasev, izjava svjedoka, 14. veljače 1996.).

⁸¹⁷ P2513 (Petro Romasev, dvije izjave svjedoka), str. 11 (Petro Romasev, izjava svjedoka, 8. lipnja 1997.).

⁸¹⁸ P2513 (Petro Romasev, dvije izjave svjedoka), str. 11 (Petro Romasev, izjava svjedoka, 8. lipnja 1997.).

⁸¹⁹ P2513 (Petro Romasev, dvije izjave svjedoka), str. 4 (Petro Romasev, izjava svjedoka, 14. veljače 1996.).

⁸²⁰ P234 (UNCIVPOL-ovo izvješće o incidentu, S2-95-481, 24. kolovoza 1995.).

brojem 613, pronađen je u zelenim hlačama 15. rujna 1995. u selu Oton, u općini Knin, i pokopan na mjesnom groblju u Kninu.⁸²¹ Leš KN01/303B koji je, s pločicom broj "613", ekshumiran na groblju u Kninu i koji je na sebi imao sivu košulju i bijeli pulover bio je leš muškarca približne visine 1,66-1,81 metara, starog između 45 i 60 godina, za kojeg nije utvrđen uzrok smrti.⁸²² Dana 5. listopada 2004. leš KN01/303B identificiran je kao leš Steve Vujnovića, rođenog 1. siječnja 1900., sin Ivana.⁸²³ Prema obrascu koji je 5. listopada 2004., na temelju podataka dobivenih od njegovog brata Đure Vujnovića, ispunjen u Zavodu za sudsku medicinu u Zagrebu, Stevo Vujnović, Srbin, od oca Ivana, umro je 25. kolovoza 1995.⁸²⁴ Vijeće je mišljenja da datum rođenja naveden u dokaznom predmetu P2004 nije stvarni datum rođenja, već naprosto pokazuje da je sastavljaču dokumenta taj podatak bio nepoznat, a to mišljenje, između ostalog, temelji na činjenici da je Jovan Vujnović u svojem svjedočenju rekao da je Stevo rođen 1939.

226. Na temelju predloženih dokaza, Raspravno vijeće konstatira da je Marta Vujnović, majka Jovana Vujnovića, ubijena hicima iz vatrenog oružja u glavu između 11:15 i 16:00 sati 18. kolovoza 1995. ili približno tog datuma u Oton Polju, u općini Ervenik. Raspravno vijeće napominje da su Jovan Vujnović i Petar Knežević dali donekle različit opis mjesta na kojem su pronašli leš Marte Vujnović. Raspravno vijeće se po tom pitanju oslanja na detaljnije svjedočenje Jovana Vujnovića čiji iskaz je, za razliku od iskaza Petra Kneževića, bio i predmet unakrsnog ispitivanja, te neposredne analize vjerodostojnosti. Dana 18. kolovoza 1995. ili približno tog datuma u Oton Polju se nalazio velik broj osoba koje su opisane kao vojnici koje su vozile vojna vozila s registarskim tablicama HV-a i od kojih su neke koristile zgradu na željezničkoj postaji za smještaj. Te osobe su svjedoka nazivale "četnikom". Slijedom navedenog, Raspravno vijeće konstatira da su se 18. kolovoza ili približno tog datuma u selu Oton Polje nalazili pripadnici hrvatskih vojnih snaga.

227. Petro Romasev je izjavio da mu je Jovan Vujnović ispričao da je 18. kolovoza 1995. u njegovu kuću došlo deset hrvatskih vojnika, te da je on zatim otišao i da su mu hrvatski vojnici, kad se vratio, rekli da su mu ubili majku. Jovan Vujnović je u svojem svjedočenju izjavio da s vojnicima u selu nije pričao o majčinoj smrti. Raspravno vijeće smatra da te izjave nisu nužno proturječne jer je moguće da se, nakon što su vojnici

⁸²¹ P1325 (Podaci o lešu KN01/303B, s fotografijom).

⁸²² P1542 (Zapisnik o obdukciji, KN01/303B, 3. srpnja 2001.), str. 1-2, 4-6, 11, 13-14, 16.

⁸²³ P2004 (Popis identificiranih osoba čiji su posmrtni ostaci ekshumirani na novom groblju u Kninu, i u Gračacu i Korenici).

Jovanu Vujinoviću rekli da su mu ubili majku, o tome nije dalje razgovaralo. Uzimajući nadalje u obzir da se, kao što je gore utvrđeno, toga dana kada je Marta Vujnović ubijena hicima iz vatrenog oružja u Oton Polju nalazio velik broj pripadnika hrvatskih vojnih snaga, Raspravno vijeće konstatira da su Martu Vujnović hicima iz vatrenog oružja ubili pripadnici hrvatskih vojnih snaga. Budući da su i Jovan Vujnović i Petar Knežević o Oton Polju govorili kao o srpskom selu, što se ne kosi s popisom stanovništva iz 1991., Raspravno vijeće konstatira da je Marta Vujnović bila srpske nacionalnosti. Raspravno vijeće će dalje razmotriti taj incident u vezi s točkama 1, 6 i 7 Optužnice u poglavljima 5.3.2 i 5.8.2 (b).

228. Dokazi ukazuju na to da je Stevo Vujnović ubijen neutvrđenog dana između početka kolovoza i 21. ili 22. kolovoza 1995. u Oton Polju i da je Stevina majka, koja se zvala Marta ili Marija Vujnović, ubijena u tom selu početkom kolovoza 1995. godine. Međutim, Raspravnom vijeću su predloženi nedovoljni dokazi o uzroku, datumu i drugim okolnostima smrti to dvoje ljudi. S tim u vezi, Raspravno vijeće je uzelo u obzir i činjenicu da se u zapisniku o obdukciji Steve Vujnovića kaže da nije bilo moguće utvrditi uzrok smrti. Raspravno vijeće stoga neće dalje razmatrati te incidente u vezi s točkama 1, 6 i 7 Optužnice.

Stana i Mirko Popović (Daljnje pojašnjenje, br. 5-6)

229. Raspravnom vijeću su relevantni dokazi u vezi s navodima o ubojstvu Stane i Mirka Popovića predloženi putem svjedočenja **Jovana Popovića**. Taj svjedok, Srbin iz Popovića, zaseoka sela Mokro Polje, u općini Ervenik,⁸²⁵ izjavio je da je između 3. i 6. kolovoza 1995. iz svoje kuće dalekozorom gledao kako puno automobila ide iz smjera Ervenika prema Gračacu.⁸²⁶ Dana 6. kolovoza 1995. ujutro vidio je kako na brdo Kom padaju i s njega se ispaljuju projektili.⁸²⁷ Toga dana u 17:00 sati na cesti iz Like prema Popovićima dalekozorom je vidio tri tenka srednje veličine, s cijevima, na kojima je sjedilo ili stajalo po oko 8 vojnika.⁸²⁸ Vidio je da vojnici nose sivozelene maskirne uniforme i sivozelene maskirne šešire širokog oboda i da su im lica obojana u crno.⁸²⁹ Svjedok je čuo pucnjavu, i kad je pogođen dimnjak njegove kuće pobjegao je i,

⁸²⁴ P2032 (Prijava činjenice smrti za Stevu Vujnovića, 5. listopada 2004.), str. 1-2.

⁸²⁵ P2512 (Jovan Popović, izjava svjedoka, 25. siječnja 1999.), str. 1, par. 1, 4.

⁸²⁶ P2512 (Jovan Popović, izjava svjedoka, 25. siječnja 1999.), par. 3, 9.

⁸²⁷ P2512 (Jovan Popović, izjava svjedoka, 25. siječnja 1999.), par. 11.

⁸²⁸ P2512 (Jovan Popović, izjava svjedoka, 25. siječnja 1999.), par. 12.

pretrčavši otprilike jedan kilometar, sakrio se iza jednog kamenog zida, odakle je i dalje čuo pucnjavu, vidio plamen i osjećao miris dima.⁸³⁰ Kad je nakon zalaska sunca vidio da vojnici i tenkovi odlaze, vratio se kući, koju je zatekao opustošenu i u kojoj se osjećao miris dima.⁸³¹ Popović je vidio da su razbijeni prozori, spaljene tri štale i oko 20 stogova sijena i da su mu ukrali gitaru i nekoliko kilograma meda.⁸³² Dana 7. kolovoza 1995. probudio se oko 05:00 ili 06:00 sati i dalekozorom vidio vojnike u Mokrom Polju.⁸³³ Kad je čuo da jedan traktor prilazi Popovićima, sakrio se iza kuće.⁸³⁴ Nedugo zatim došli su njegov otac i otprilike pet vojnika obučenih jednako kao oni koje je vidio prethodnog dana, s jednako tako obojenim licima, a na njihovim uniformama je, kako je rekao, vidio ovalne oznake sa slovima "HV".⁸³⁵ Za jednog od vojnika, koji nije nosio šešir i kojemu lice nije bilo obojano u crno, svjedok je mislio da je zapovjednik jer ga je čuo kako jednom drugom, vrlo mladom vojniku, kaže "mali, preuzmi ga", dodajući: "Moramo ga predati policiji."⁸³⁶ Popović je vojnicima rekao da ima potvrdu da nije bio u vojsci, na što mu je vojnik za kojeg je mislio da je zapovjednik rekao da je donese.⁸³⁷ Prema svjedokovim riječima, "komandir" je imao drniški naglasak i svjedok je čuo da ga netko oslovljava sa "Stipe".⁸³⁸ Svjedok je u pratnji vojnika kojem su se obraćali s "mali", i koji je također govorio s drniškim naglaskom, otišao po dokumente.⁸³⁹ Nakon što ih je pokazao "komandiru", Popović i njegov otac otišli su s vojnicima do jedne obližnje kuće u zaseoku, gdje je svjedoku rečeno da sjedne.⁸⁴⁰ Svjedok je gledao vojnike kako ulaze u svaku kuću u Popovićima – provaljujući ako su vrata bila zaključana – kako uzimaju vrijedne stvari, kao što su pršuti i televizori, i utovaruju ih u traktor.⁸⁴¹ Majka mu je došla reći da joj je "komandir" rekao da se on može vratiti kući, pa su se oko 13:00 sati vratili.⁸⁴² Svjedok je otišao na kat u svoju spavaću sobu i zaspao.⁸⁴³

⁸²⁹ P2512 (Jovan Popović, izjava svjedoka, 25. siječnja 1999.), par. 12.

⁸³⁰ P2512 (Jovan Popović, izjava svjedoka, 25. siječnja 1999.), par. 13.

⁸³¹ P2512 (Jovan Popović, izjava svjedoka, 25. siječnja 1999.), par. 13-14.

⁸³² P2512 (Jovan Popović, izjava svjedoka, 25. siječnja 1999.), par. 4, 14.

⁸³³ P2512 (Jovan Popović, izjava svjedoka, 25. siječnja 1999.), par. 15.

⁸³⁴ P2512 (Jovan Popović, izjava svjedoka, 25. siječnja 1999.), par. 15.

⁸³⁵ P2512 (Jovan Popović, izjava svjedoka, 25. siječnja 1999.), par. 16.

⁸³⁶ P2512 (Jovan Popović, izjava svjedoka, 25. siječnja 1999.), par. 17-18.

⁸³⁷ P2512 (Jovan Popović, izjava svjedoka, 25. siječnja 1999.), par. 7, 18.

⁸³⁸ P2512 (Jovan Popović, izjava svjedoka, 25. siječnja 1999.), par. 18.

⁸³⁹ P2512 (Jovan Popović, izjava svjedoka, 25. siječnja 1999.), par. 19-20.

⁸⁴⁰ P2512 (Jovan Popović, izjava svjedoka, 25. siječnja 1999.), par. 20-21.

⁸⁴¹ P2512 (Jovan Popović, izjava svjedoka, 25. siječnja 1999.), par. 22.

⁸⁴² P2512 (Jovan Popović, izjava svjedoka, 25. siječnja 1999.), par. 23-24.

⁸⁴³ P2512 (Jovan Popović, izjava svjedoka, 25. siječnja 1999.), par. 24.

230. Popović je izjavio su ga probudili pucnjava i vrisci u blizini.⁸⁴⁴ Čuo je "komandira" kako viče "ne pucaj, ako opališ još jedan metak, ubiću te", i onda opet pucnje.⁸⁴⁵ Kad je ustao i otvorio vrata svoje spavaće sobe, čuo je kako se ulazna vrata u prizemlju zatvaraju i kako netko s naglaskom iz Vodica, čiji glas nije prepoznao, kaže: "[...] Ubio sam još jednog [...] [M]oramo ih spaliti pre nego što dođu posmatrači."⁸⁴⁶ Izašao je na svoju terasu i pred samom kućom s leđa vidio dva muškarca, koja su oba nosila sivozelene maskirne uniforme i sivozelene maskirne šešire širokog oboda.⁸⁴⁷ Popović je izjavio da je čuo kako jedan od njih, čiji glas nije prepoznao a naglasak mu je bio sličan vodičkom, kaže: "Ima li još čega gore?"⁸⁴⁸ Kad su oni otišli, svjedok je sišao i vidio svoju majku Stanu Popović (rođenu 1926.) kako, licem prema zemlji, leži preko kuhinjskog praga.⁸⁴⁹ Pridigao ju je i pitao je li "pogođena iz puške", na što je ona kimnula, pa mu rukom pokazala, kako je on to protumačio, da bježi.⁸⁵⁰ Nakon toga je izdahnula.⁸⁵¹ Svjedok je zatim vidio svojeg duševno bolesnog brata, Mirka Popovića (rođenog 1953.), kako sjedi iza otvorenih kuhinjskih vrata s dvije strijelne rane na čelu.⁸⁵² Vidio je da je jedan prozor razbijen i da po kuhinji ima rupa od metaka, između ostalog, i u vratima, a, kako je rekao, činilo se da su meci bili ispaljeni kroz prozor.⁸⁵³ Svjedok je zatim pobjegao u brdo, gdje je oko 22:00 sata te večeri vidio svojeg oca Obrada Popovića (rođenog 1920.), koji je imao rane na glavi.⁸⁵⁴ Otac mu je ispričao da su neki ljudi, nije rekao koji, pucali u njega kroz prozor, i da je istrčao iz kuće i tako pobjegao.⁸⁵⁵ Svjedok i njegov otac su kasnije te večeri pokopali tijela njegove majke i brata u kukuružištu.⁸⁵⁶ Svjedok te događaje nije prijavio policiji.⁸⁵⁷ Prema popisu stanovništva iz 1991., od ukupno 803 stanovnika Mokrog Polja u općini Ervenik 1991. njih 801 bili su Srbi.⁸⁵⁸ Popović je izjavio da je Mokro Polje 1995. bilo isključivo

⁸⁴⁴ P2512 (Jovan Popović, izjava svjedoka, 25. siječnja 1999.), par. 24.

⁸⁴⁵ P2512 (Jovan Popović, izjava svjedoka, 25. siječnja 1999.), par. 24-25.

⁸⁴⁶ P2512 (Jovan Popović, izjava svjedoka, 25. siječnja 1999.), par. 25.

⁸⁴⁷ P2512 (Jovan Popović, izjava svjedoka, 25. siječnja 1999.), par. 26.

⁸⁴⁸ P2512 (Jovan Popović, izjava svjedoka, 25. siječnja 1999.), par. 27.

⁸⁴⁹ P2512 (Jovan Popović, izjava svjedoka, 25. siječnja 1999.), par. 2, 28.

⁸⁵⁰ P2512 (Jovan Popović, izjava svjedoka, 25. siječnja 1999.), par. 28.

⁸⁵¹ P2512 (Jovan Popović, izjava svjedoka, 25. siječnja 1999.), par. 2, 28.

⁸⁵² P2512 (Jovan Popović, izjava svjedoka, 25. siječnja 1999.), par. 2, 29.

⁸⁵³ P2512 (Jovan Popović, izjava svjedoka, 25. siječnja 1999.), par. 29.

⁸⁵⁴ P2512 (Jovan Popović, izjava svjedoka, 25. siječnja 1999.), par. 2, 30.

⁸⁵⁵ P2512 (Jovan Popović, izjava svjedoka, 25. siječnja 1999.), par. 30.

⁸⁵⁶ P2512 (Jovan Popović, izjava svjedoka, 25. siječnja 1999.), par. 2, 31.

⁸⁵⁷ P2512 (Jovan Popović, izjava svjedoka, 25. siječnja 1999.), par. 32.

⁸⁵⁸ C5 (Republički zavod za statistiku, Popis stanovništva 1991., Narodnosni sastav stanovništva Hrvatske po naseljima), str. 110.

srpsko selo s 380 stanovnika, od kojih je nakon operacije Oluja tamo ostalo otprilike 50.⁸⁵⁹

231. Na temelju predočenih dokaza, Raspravno vijeće konstatira da su Stana Popović i Mirko Popović ubijeni vatrenim oružjem 7. kolovoza 1995. u Mokrom Polju, u općini Ervenik. Budući da je Jovan Popović srpske nacionalnosti i na temelju njegove izjave da je Mokro Polje prije operacije Oluja bilo isključivo srpsko selo, Raspravno vijeće zaključuje da su i Stana Popović i Mirko Popović bili srpske nacionalnosti.

232. Raspravno vijeće je uzelo u obzir neposrednu blizinu između mjesta i vremena kad se začuo zvuk pucnjave, momenta kad je jedan čovjek izgovorio "ubio sam još jednog ... moramo ih spaliti pre nego što dođu posmatrači ...", momenta kad je Jovan Popović vidio dva muškarca pred svojom kućom i onog kad je pronašao svoju majku i brata koji su oboje bili ustrijeljeni. Na temelju tih faktora, Raspravno vijeće konstatira da su Mirka Popovića i Stanu Popović iz vatrenog oružja ubili ili jedan od dva muškarca u uniformama koje je Jovan Popović 7. kolovoza 1995. vidio pred samom kućom ili obojica. Raspravno vijeće zaključuje da se dokazni predmeti P1320, P1538, P1777, P2000, P2029 i P1538 ne odnose na Mirka Popovića opisanog u ovom incidentu, zbog nepodudaranja podataka o dobi, imenima članova obitelji, zadobivenim ozljedama i mjestu pokopa. Na temelju svjedokovog opisa uniformi koje je nosilo otprilike pet muškaraca koji su u jutarnjim ili ranim prijepodnevnim satima 7. kolovoza 1995. došli u njegovu kuću, a posebno oznaka sa slovima "HV", i na temelju sličnosti tih uniformi s uniformama ljudi koji su prethodnog dana stajali ili sjedili na tenkovima, Raspravno vijeće konstatira da su ti ljudi bili vojnici HV-a. Na temelju sličnosti uniformi ljudi koji su ubili Stanu i Mirka Popovića s uniformama vojnika HV-a koji su ranije toga dana bili u kući Jovana Popovića; prisutnosti vojnika HV-a na tom području, i u njegovoj kući, ranije toga dana; prisutnosti vojnika HV-a koji je opisan kao "komandir" u blizini kuće Jovana Popovića u vrijeme pucnjave; i opisa naglaska čovjeka ili ljudi koji su ubili Stanu i Mirka Popovića kao vođačkog ili sličnog vođačkom, Raspravno vijeće konstatira da su u Stanu i Mirka Popovića pucali i ubili ih jedan vojnik ili vojnici HV-a. Raspravno vijeće će dalje razmotriti taj incident u vezi s točkama 1, 6 i 7 Optužnice u poglavljima 5.3.2 i 5.8.2 (b) dolje u tekstu.

⁸⁵⁹ P2512 (Jovan Popović, izjava svjedoka, 25. siječnja 1999.), par. 8.

Sava Babić (Daljnje pojašnjenje, br. 7)

233. Raspravnom vijeću su relevantni dokazi u vezi s navodima o ubojstvu Save Babić predočeni prvenstveno putem svjedočenja Petera Martija, svjedokinje 136 i Aluna Robertsa, kao i dokumentacije o kriminalističkoj istrazi provedenoj u Hrvatskoj.

234. **Peter Marti**, vojni promatrač UN-a i kasnije član HRAT-a u Sektoru Jug u razdoblju od 19. lipnja do 27. studenog 1995.,⁸⁶⁰ u svojem svjedočenju je rekao da je 28. kolovoza 1995., zajedno s troje kolega, u zaseoku Babić na području Mokrog Polja, u općini Ervenik, naišao na staricu po imenu Sava Babić, rođenu 1913.⁸⁶¹ Starica je bila gotovo slijepa i bila je sama u kući.⁸⁶² Marti je rekao da je u dvorištu bio parkiran stari žuti automobil s praznim gumama.⁸⁶³ Kako je čuo, kasnije se jedna druga patrola, bez njega, vratila u kuću Save Babić i pronašla je kako mrtva, s rupom na čelu, sjedi u žutom automobilu.⁸⁶⁴ **Tor Munkelien**, vojni promatrač UN-a stacioniran u Kninu u razdoblju od 14. kolovoza 1995. do 1. prosinca 1995.,⁸⁶⁵ u svojem svjedočenju je rekao da je bio u patroli UNMO-a koja je 4. rujna 1995. pronašla leš Save Babić, ustrijeljene u glavu, u žutom automobilu u Babiću, zaseoku sela Mokro Polje, u općini Ervenik.⁸⁶⁶ Prema izvješću UNMO-a od 4. rujna 1995. i izvješću UNCIVPOL-a od 10. rujna 1995., UNMO je 4. rujna 1995. u 15:15 sati pronašao leš s dvije strijelne rane glave to je bio leš žene od 82 godine koju su vojni promatrači UN-a 1. rujna 1995. vidjeli živu.⁸⁶⁷

235. **Svjedokinja 136**, Srpkinja, prevoditeljica na terenu za UNCIVPOL i UNCRO,⁸⁶⁸ u svojem svjedočenju je rekla da je 5. rujna 1995. pratila jednu patrolu u Babiće, zaselak sela Mokro Polje, u općini Ervenik, i tamo vidjela leš Save Babić (stare 67 godina) u sjedećem ili polusjedećem položaju na prednjem desnom sjedalu žutog

⁸⁶⁰ P415 (Peter Marti, izjava svjedoka, 13. veljače 1996.), str. 1-2; P416 (Peter Marti, izjava svjedoka, 29. lipnja 1997.), str. 1, 6; P417 (Peter Marti, izjava svjedoka, 14. prosinca 2007.), par. 1, 5, 9, 17.

⁸⁶¹ P416 (Peter Marti, izjava svjedoka, 29. lipnja 1997.), str. 11-12; P417 (Peter Marti, izjava svjedoka, 14. prosinca 2007.), par. 48, 64.

⁸⁶² P416 (Peter Marti, izjava svjedoka, 29. lipnja 1997.), str. 11-12.

⁸⁶³ P416 (Peter Marti, izjava svjedoka, 29. lipnja 1997.), str. 11-12; P417 (Peter Marti, izjava svjedoka, 14. prosinca 2007.), par. 48.

⁸⁶⁴ P416 (Peter Marti, izjava svjedoka, 29. lipnja 1997.), str. 11-12; P417 (Peter Marti, izjava svjedoka, 14. prosinca 2007.), par. 48, 64.

⁸⁶⁵ P60 (Tor Munkelien, izjava svjedoka, 18. prosinca 1995., supotpisnik Kari Anttila), str. 1; P61 (Tor Munkelien, izjava svjedoka, 10. siječnja 2008.), par. 1, 3; D91 (Tor Munkelien, izjava svjedoka, 4. rujna 1999.), str. 3; Tor Munkelien, T. 1514, 1546.

⁸⁶⁶ P61 (Tor Munkelien, izjava svjedoka, 10. siječnja 2008.), par. 45-46; D91 (Tor Munkelien, izjava svjedoka, 4. rujna 1999.), str. 3; Tor Munkelien, T. 1525-1527, 1635, 1681; P69 (Fotografije leša Save Babić).

⁸⁶⁷ P141 (Dnevno izvješće o situaciji UNMO-a za Sektor Jug, 20:00 sati, 4. rujna 1995.), str. 1, 4; P248 (Tjedno izvješće UNCIVPOL-a, 4.-10. rujna 1995., 10. rujna 1995.), str. 6.

automobila.⁸⁶⁹ Automobil je bio parkiran ispred kuće Save Babić i svjedokinja je vidjela da je kuća pogođena projektilom s eksplozivnim punjenjem.⁸⁷⁰ Sava Babić je imala veliku rupu na potiljku, a mozak joj je bio prosut po sjedalu automobila.⁸⁷¹ Svjedokinja je izjavila da je dan ranije jedna druga prevoditeljica, Biljana Trivić, otišla s patrolom UN-a u taj zaselak da obiđu Savu Babić i da su staricu zatekli mrtvu.⁸⁷² Taj tim je Savi Babić nekoliko dana prije toga pomogao da vrati automobil u garažu, odakle su ga izvezli vojnici HV-a koji su je, kako je tvrdila, i maltretirali.⁸⁷³ Prema UNCIVPOL-ovom izvješću o incidentu sastavljenom 5. rujna 1995., UNCIVPOL je toga dana pronašao leš jedne žene na podu suvozačkog mjesta automobila parkiranog u jednom dvorištu u zaseoku Babić u Kistanjama. Žena je imala dvije strijelne rane na glavi. "Načelnik kninske postaje" je obavijestio jednog dužnosnika UNCIVPOL-a da se pokojnica zvala Sava Babić i da je imala 82 godine.⁸⁷⁴ **Alun Roberts**, službenik za tisak i informiranje u Sektoru Jug UN-a u Kninu od sredine rujna 1993. do približno sredine listopada 1995.,⁸⁷⁵ u svojem svjedočenju je rekao da je 5. rujna 1995. fotografirao njezin leš.⁸⁷⁶

236. Dana 6. rujna 1995. Jan Elleby je taj slučaj lišavanja života prijavio zapovjedniku policije u Kninu.⁸⁷⁷ Načelnik Policijske uprave Kotara Knin Čedo Romanić istog je dana obavijestio Policijsku upravu zadarsko-kninsku da je načelnik UNCIVPOL-a za Sektor Jug od civilne policije u Kninu zatražio informacije o okolnostima smrti Save Babić, poduzetim mjerama i načinu na koji je obavljen očevid.⁸⁷⁸ Prema tom dopisu, Sava Babić je pronađena 5. rujna 1995. u 10:30 sati.⁸⁷⁹ Kako stoji u kaznenoj prijavi koju je 19. rujna 1995. podnijela Policijska uprava zadarsko-kninska, a potpisao ju je Ive Kardum, Sava Babić, Srpkinja, rođena 1913.,

⁸⁶⁸ P2 (Svjedokinja 136, izjava svjedoka, 4. srpnja 1996.), str. 1-2; svjedokinja 136, T. 620, 622, 641, 726, 765, 768, 780-782.

⁸⁶⁹ P2 (Svjedokinja 136, izjava svjedoka, 4. srpnja 1996.), str. 14; svjedokinja 136, T. 747-751.

⁸⁷⁰ P2 (Svjedokinja 136, izjava svjedoka, 4. srpnja 1996.), str. 14.

⁸⁷¹ P2 (Svjedokinja 136, izjava svjedoka, 4. srpnja 1996.), str. 14; svjedokinja 136, T. 747-751.

⁸⁷² P2 (Svjedokinja 136, izjava svjedoka, 4. srpnja 1996.), str. 14.

⁸⁷³ P2 (Svjedokinja 136, izjava svjedoka, 4. srpnja 1996.), str. 14; svjedokinja 136, T. 748.

⁸⁷⁴ P250 (UNCIVPOL-ovo izvješće o incidentu, S02-95/573, 5. rujna 1995.), str. 1.

⁸⁷⁵ P675 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 27. kolovoza 1997.), str. 1, par. 1; P676 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 31. srpnja 1998.), str. 1; P677 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 28. veljače 2007.), str. 1-2; P678 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 7. veljače 2008.), str. 1, par. 3-4, 6; P680 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 1. srpnja 2008.), str. 1.

⁸⁷⁶ P677 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 28. veljače 2007.), str. 8; P678 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 7. veljače 2008.), par. 16, br. 8; P69 (Fotografije leša Save Babić); P700 (Fotografije leševa i mjesta zločina u Sektoru Jug, koje su snimili pripadnici UNCRO-a), str. 1, 23-24.

⁸⁷⁷ D1752 (Dopis UNCIVPOL-a, s potpisom Jana Ellebyja, 6. rujna 1995.).

⁸⁷⁸ D230 (Dopis PU Kotara Knin upućen PU zadarsko-kninskoj, 6. rujna 1995.).

pronađena je s tri prostrijelne rane glave i dvije prostrijelne rane prsa a uzrok smrti je, kako je utvrđeno, bilo "zgnječenje mozga".⁸⁸⁰ Dana 7. rujna 1995. obavljen je očevid u ime Županijskog suda u Zadru, tijekom kojeg je na licu mjesta pronađena prazna čahura kalibra 7,62 milimetra.⁸⁸¹ Poduzimajući daljnje mjere, Policijska uprava zadarsko-kninska podnijela je 2. siječnja 1996. vojnom državnom odvjetniku u Zadru izvješće koje je potpisao Ive Kardum, u kojem se kaže da, s obzirom na činjenicu da je balističkim vještačenjem čahure pronađene na licu mjesta utvrđeno da je ispaljena iz oružja u vlasništvu Marija Dukića, pripadnika "134. domobranske pukovnije, 3. bojne", postoji osnovana sumnja da je ta osoba odgovorna za ubojstvo Save Babić.⁸⁸²

237. **Ive Kardum**, načelnik Odjela kriminalističke policije Policijske uprave zadarsko-kninske 1995. godine,⁸⁸³ potvrdio je da je sastavio i potpisao kaznenu prijavu od 19. rujna 1995. u vezi sa smrću Save Babić.⁸⁸⁴ On je također potvrdio da je sastavio posebno izvješće, u kojem se kao osumnjičenik navodi Mario Dukić, pripadnik 134. domobranske pukovnije, i poslao ga vojnom državnom odvjetniku u Zadru.⁸⁸⁵ Kardum je u svojem svjedočenju rekao da je Mario Dukić, za kojeg je tijekom jedne druge istrage utvrđeno da je 28. rujna 1995. ubio srpskog civila Petra Botu, osumnjičen da je ubio Savu Babić na temelju činjenice da je balističkim vještačenjem u jednom centru u Zagrebu utvrđeno da je čahura kalibra 7,62 milimetra koja je pronađena nedaleko od leša Save Babić ispaljena iz pištolja kojim je ubijen i Petar Bota.⁸⁸⁶ Dana 31. siječnja 1998. Županijski sud u Zadru osudio je Marija Dukića za ubojstvo Petra Bote u Kolarini, u općini Benkovac, ali ga je oslobodio optužbi za ubojstvo Save Babić.⁸⁸⁷ Dukiću je osuđujuću presudu za ubojstvo Petra Bote prvobitno izrekao Vojni sud u Splitu, 13. rujna 1996.⁸⁸⁸ Rješavajući po žalbi, Vrhovni sud Republike Hrvatske u Zagrebu ukinuo je 13. kolovoza 1997. prvostupanjsku presudu i predmet vratio na

⁸⁷⁹ D230 (Dopis PU Kotara Knin upućen PU zadarsko-kninskoj, 6. rujna 1995.).

⁸⁸⁰ D9 (Dokumenti PU zadarsko-kninske u vezi sa smrću Save Babić), str. 1.

⁸⁸¹ D9 (Dokumenti PU zadarsko-kninske u vezi sa smrću Save Babić), str. 1, 3-5.

⁸⁸² D9 (Dokumenti PU zadarsko-kninske u vezi sa smrću Save Babić), str. 6-9.

⁸⁸³ P2396 (Ive Kardum, izjava svjedoka, 3.-4. svibnja 2007.), str. 1, par. 2-3; P2397 (Ive Kardum, izjava svjedoka, 22.-23. ožujka 2004.), str. 1, par. 1-3, 12, 15, 17; Ive Kardum, T. 9231, 9251-9252, 9398, 9498-9499.

⁸⁸⁴ P2396 (Ive Kardum, izjava svjedoka, 3.-4. svibnja 2007.), par. 8; Ive Kardum, T. 9328-9330, 9464-9465.

⁸⁸⁵ Ive Kardum, T. 9465-9466.

⁸⁸⁶ Ive Kardum, T. 9465-9467, 9470; P2611 (Dokumenti u vezi sa sudskim postupkom protiv Dukića, Ljutića i Brčića zbog ubojstva Petra Botara i Save Babić), 3. dio, str. 17.

⁸⁸⁷ Mladen Bajić, T. 20837-20838; P2611 (Dokumenti u vezi sa sudskim postupkom protiv Dukića, Ljutića i Brčića zbog ubojstva Petra Botara i Save Babić), str. 1, 35-37, 45-47, 49-53.

ponovno suđenje Županijskom sudu u Zadru.⁸⁸⁹ Prema presudi koju je izrekao taj sud, 28. rujna 1995. u 22:00 sata, Gojko Ljutić, Mario Dukić i Neven Brčić (optuženici) otišli su u kuću Petra Bote u Kolarini (za koju su i Dukić i Brčić izjavili da je bila srpsko, odnosno četničko mjesto) s namjerom da mu uzmu ovce.⁸⁹⁰ Na temelju izvedenih dokaza, sud u Hrvatskoj je utvrdio da je Petar Bota te noći dobrovoljno ustupio svoje ovce optuženicima.⁸⁹¹ Brčić i Ljutić su, noseći ovce u svoj kombi, vidjeli Dukića kako se prepire s Botom.⁸⁹² Kad su došli do kombija, obojica su čula nekoliko pucnjeva.⁸⁹³ Dukić je u istražnom postupku i na suđenju izjavio da je u noći kada se dogodio incident nosio pištolj za pojasom.⁸⁹⁴ U istražnom postupku je također izjavio da se ne može sjetiti da je ubio Botu i da je te noći kad se dogodio incident bio pijan, što je ponovio i na suđenju, dodavši da mu se učinilo da je čuo da je ispaljen jedan hitac, ali nije znao tko ga je ispalio.⁸⁹⁵ Dokazi patologa izvedeni na sudu u Hrvatskoj pokazali su da je Bota zadobio dvije strijelne rane, od kojih je jedna, na prsima, bila smrtonosna.⁸⁹⁶ U zapisniku o balističkom vještačenju je potvrđeno da je čahura koja je pronađena na licu mjesta ispaljena iz pištolja marke Crvena zastava M-57 koji je oduzet od Dukića.⁸⁹⁷ Oslanjajući na dokaze koju su mu predloženi, sud u Hrvatskoj je konstatirao da je Dukić ispalio dva hica iz vatrenog oružja u Botu i tako ga usmrtio.⁸⁹⁸ Oslobađajuća presuda koja je Dukiću izrečena u vezi sa Savom Babić počivala je, između ostalog, na zaključku Županijskog suda da je Mario Dukić pištolj kojim je ubijena Sava Babić

⁸⁸⁸ P2611 (Dokumenti u vezi sa sudskim postupkom protiv Dukića, Ljutića i Brčića zbog ubojstva Petra Botara i Save Babić), 1. dio, str. 19.

⁸⁸⁹ P2611 (Dokumenti u vezi sa sudskim postupkom protiv Dukića, Ljutića i Brčića zbog ubojstva Petra Botara i Save Babić), 3. dio, str. 4.

⁸⁹⁰ P2611 (Dokumenti u vezi sa sudskim postupkom protiv Dukića, Ljutića i Brčića zbog ubojstva Petra Botara i Save Babić), 3. dio, str. 1, 9.

⁸⁹¹ P2611 (Dokumenti u vezi sa sudskim postupkom protiv Dukića, Ljutića i Brčića zbog ubojstva Petra Botara i Save Babić), 3. dio, str. 5-7, 9-10, 15.

⁸⁹² P2611 (Dokumenti u vezi sa sudskim postupkom protiv Dukića, Ljutića i Brčića zbog ubojstva Petra Botara i Save Babić), 3. dio, str. 6, 8.

⁸⁹³ P2611 (Dokumenti u vezi sa sudskim postupkom protiv Dukića, Ljutića i Brčića zbog ubojstva Petra Botara i Save Babić), 3. dio, str. 7-8.

⁸⁹⁴ P2611 (Dokumenti u vezi sa sudskim postupkom protiv Dukića, Ljutića i Brčića zbog ubojstva Petra Botara i Save Babić), 3. dio, str. 4-5.

⁸⁹⁵ P2611 (Dokumenti u vezi sa sudskim postupkom protiv Dukića, Ljutića i Brčića zbog ubojstva Petra Botara i Save Babić), 3. dio, str. 4-5.

⁸⁹⁶ P2611 (Dokumenti u vezi sa sudskim postupkom protiv Dukića, Ljutića i Brčića zbog ubojstva Petra Botara i Save Babić), 3. dio, str. 10.

⁸⁹⁷ P2611 (Dokumenti u vezi sa sudskim postupkom protiv Dukića, Ljutića i Brčića zbog ubojstva Petra Botara i Save Babić), 3. dio, str. 11.

⁸⁹⁸ P2611 (Dokumenti u vezi sa sudskim postupkom protiv Dukića, Ljutića i Brčića zbog ubojstva Petra Botara i Save Babić), 3. dio, str. 1.

kupio sredinom rujna 1995. dok je ona, kako je utvrdio taj sud, umrla između 1. i 5. rujna 1995.⁸⁹⁹

238. Dokazi ukazuju na to da je Sava Babić umrla od strijelne rane glave neutvrđenog dana između 1. i 4. rujna 1995. u zaseoku Mokro Polje, u općini Ervenik. S tim u vezi, Raspravno vijeće je svjesno toga da dio dokaza smješta Mokro Polje na područje Kistanja. Međutim, zaključilo je da je razlog tome administrativna pogreška i/ili činjenica da Mokro Polje leži na podjednako udaljenosti od Ervenika i Kistanja. Dokazi također ukazuju na to da je Sava Babić bila srpske nacionalnosti i da je 1. rujna 1995. rekla međunarodnim promatračima da su je vojnici HV-a maltretirali. Raspravnom vijeću su predloženi dokazi da su hrvatski istražitelji tada za ubojstvo Save Babić sumnjivali Marija Dukića, pripadnika 3. bojne 134. domobranske pukovnije, na osnovi činjenice da je nedaleko od njezinog leša pronađena čahura kalibra 7,62 milimetra za koju je utvrđeno da je ispaljena iz njegovog pištolja. Međutim, isti izvor ukazuje i na to da je Mario Dukić pištolj kojim je ubijena Sava Babić kupio nakon njezine smrti, te da je zahvaljujući tome, kao i drugim čimbenicima, oslobođen optužbi. S obzirom na te okolnosti, ne postoje dovoljni dokazi o tome tko je ubio tu žrtvu. Raspravno vijeće stoga neće dalje razmatrati taj incident u vezi s točkama 1, 6 i 7 Optužnice.

4.1.7 Općina Gračac

Dušan Brkić (Daljnje pojašnjenje, br. 22)

239. Raspravnom vijeću su relevantni dokazi u vezi s navodima o ubojstvu Dušana Brkića predloženi putem svjedočenja Laile Malm i Bogdana Brkića, kao i putem sudskomedicinske dokumentacije. **Laila Malm**, pripadnica UNCIVPOL-a, koja je radila na području općina Knin, Benkovac, Gračac i Obrovac u razdoblju od 26. kolovoza do prosinca 1995.,⁹⁰⁰ u svojem svjedočenju je rekla da je 6. rujna 1995., kad je bila u patroli u selu Palanka, u općini Gračac, od Boška Brkića i Kate Čuk čula da su hrvatski vojnici iz vatrenog oružja ubili Dušana Brkića (rođenog 1926.), koji je bio u vojnoj uniformi ali nije bio naoružan, i da su njegovo tijelo kasnije spalili.⁹⁰¹ Osim tih

⁸⁹⁹ P2611 (Dokumenti u vezi sa sudskim postupkom protiv Dukića, Ljutića i Brkića zbog ubojstva Petra Botara i Save Babić), str. 51-52.

⁹⁰⁰ P774 (Laila Malm, izjava svjedoka, 30. srpnja 2008., ispravljeno 4. rujna 2008.), par. 1, 13; Laila Malm, T. 8147; P775 (Karta područja Gračaca koju je označila Laila Malm).

⁹⁰¹ Laila Malm, T. 8199-8201; P789 (UNCIVPOL-ovo izvješće o incidentu, S05-95-086, 6. rujna 1995.).

dokaza, Raspravno vijeće je uzelo u obzir iskaz Bogdana Brkića (čiji prikaz se daje u poglavlju 4.3.7), u dijelu u kojem se on odnosi na ovaj incident.

240. Prema sudskomedicinskoj dokumenataciji, leš u raspadanju, označen brojem 395, pronađen je 15. rujna 1995. u selu Palanka, u općini Gračac, identificiran od strane Bogdana Brkića iz Palanke kao leš Dušana Brkića, rođenog 19. kolovoza 1926. u Palanki, i pokopan na gradskom groblju u Gračacu.⁹⁰² Leš G07/022B koji je, s metalnom pločicom broj 395, ekshumiran 29. svibnja 2002. na groblju u Gračacu i koji je na sebi imao djelomično izgorjelu i rastrganu maslinastozelenu košulju s epoletama i najlon kratke hlače s plavim i narančastim prugama bio je leš muškarca približne visine 1,79 metara, starog između 40 i 55 godina, čija smrt je, kako je utvrdio sudski patolog, najvjerojatnije nastupila uslijed eksplozivnih ozljeda.⁹⁰³ Dana 29. rujna 2003. leš G07/022B identificiran je u Zavodu za sudsku medicinu i kriminalistiku u Zagrebu kao leš Dušana Brkića, rođenog 1926.⁹⁰⁴ Prema obrascu koji je 29. rujna 2003., na temelju podataka dobivenih od njegove kćeri, ispunjen u Zavodu za sudsku medicinu u Zagrebu, Dušan Brkić, Srbin, državljanin SFRJ, rođen 20. kolovoza 1926. u Palanki, umro je 13. kolovoza 1995. u Palanki, vjerojatno od eksplozivne ozljede.⁹⁰⁵

241. Dokazi ukazuju na to da je leš Dušana Brkića, rođenog 1926., pronađen 9. kolovoza 1995. ujutro i da je imao strijelnu ranu na lijevoj strani. Raspravnom vijeću su predloženi i dokazi da je Bogdanu Brkiću jedna osoba za koju je naveo da je bila hrvatski vojnik rekla da je ubila njegovog susjeda. Raspravno vijeće smatra da ne postoje dovoljni dokazi koji izjavu tog vojnika dovode u vezu upravo s ubojstvom Dušana Brkića. Nadalje, dokazima iz druge ruke čiji su izvor Boško Brkić i Kata Čuk nije u dovoljnoj mjeri pokazano odakle potječu njihova saznanja o tom incidentu. Raspravno vijeće smatra da su njihove izjave o počinitelju nepotkrijepljene, a budući da nije jasno kada se dogodio incident, u potkrepu tim dokazima iz druge ruke ne mogu se uzeti dokazi o prisutnosti vojnika u Palanci ili u blizini Palanke u neko konkretno vrijeme. Osim toga, sudskomedicinski dokazi ukazuju na to da je smrt vjerojatno

⁹⁰² P1327 (Podaci o Dušanu Brkiću, s fotografijom), str. 1; P1544 (Zapisnik o obdukciji, G07/022B, 9. listopada 2002.), str. 15-17.

⁹⁰³ P1544 (Zapisnik o obdukciji, G07/022B, 9. listopada 2002.), str. 1-2, 6, 11, 13-14, 19; P1778 (Fotografija kostiju, G07/022B); P1779 (Fotografija odjeće, G07/022B); P1780 (Fotografija kostiju, G07/022B); D1410 (Zapisnik o obdukciji, G07/022B, 9. listopada 2002.), str. 1-5, 7.

⁹⁰⁴ P669 (Popis identificiranih osoba ekshumiranih u Kninu i Gračacu koji je sastavio Ured Vlade Republike Hrvatske za suradnju s Međunarodnim sudom i međunarodnim kaznenim sudovima, 2. listopada 2003.); D1410 (Zapisnik o obdukciji, G07/022B, 9. listopada 2002.), str. 7.

⁹⁰⁵ P2034 (Prijava činjenice smrti za Dušana Brkića, 29. rujna 2003.), str. 1-2.

nastupila uslijed eksplozivnih ozljeda. Prema tome, iako dokazi ukazuju na to da je Dušan Brkić ubijen, ne postoje dovoljni dokazi o tome tko ga je, kada i pod kojim okolnostima ubio. S obzirom na te okolnosti, Raspravno vijeće neće dalje razmatrati taj incident u vezi s točkama 1, 6 i 7 Optužnice.

Vlado Milanović i Đurad Čanak (Daljnje pojašnjenje, br. 25-26)

242. Raspravnom vijeću su relevantni dokazi u vezi s navodima o ubojstvu Vlade Milanovića i Đurada Čanka predloženi prvenstveno putem svjedočenja Pere Perkovića i dokumentacije o kriminalističkoj istrazi koju su s tim u vezi provele hrvatske vlasti.

243. **Pero Perković**, Hrvat iz Vodica, pripadnik 15. domobranske pukovnije HV-a prije, tijekom i nakon akcije Oluja,⁹⁰⁶ u svojem svjedočenju je rekao da je jednog dana, dok je zajedno s drugima sudjelovao u čišćenju terena na području Zrmanje u općini Gračac, Nikola Rašić zavezao jednog starca po imenu Đurad Čanak za ogradu, stavio oko njega neke krpe i zapalio ih.⁹⁰⁷ Kad je Čanak priznao da ima pušku, odvezali su ga i on je grupu poveo u šumu, gdje im je predao oružje.⁹⁰⁸ Vraćajući se iz šume u svoju postrojbu, grupa je naišla na Milenka Hrštića i Ivicu Petrića i potom je pobjesnio kad je čuo da im je taj čovjek predao oružje.⁹⁰⁹ Perković je izjavio da je, kad je kasnije čuo da je ubijen jedan starac, pretpostavio da je to taj jer da je on bio jedini starac u njihovoj blizini, te da je zapovjednik njegove bojne Ante Belak bio jako ljut kad je čuo za taj incident.⁹¹⁰ Zbog tog kaznenog djela je i protiv Hrštića i protiv Petrića podignuta optužnica i Petriću je izrečena kazna zatvora u trajanju od šest godina.⁹¹¹ Osim tih dokaza, Raspravno vijeće je uzelo u obzir i iskaz svjedočenja svjedoka čiji prikaz se daje u poglavlju 4.2.7.

244. Prema UNCIVPOL-ovom izvješću o incidentu sastavljenom 6. rujna 1995., Dušan Šuica iz Zrmanje, u općini Gračac, obavijestio je UNCIVPOL da su tijekom "prvih dana napada" hrvatski vojnici iz vatrenog oružja ubili Srbe Vladu Milanovića, starog 50 godina, i Đuru Čanka, starog 62 ili 63 godine.⁹¹²

⁹⁰⁶ Pero Perković, T. 19448, 19451, 19470, 19511, 19527, 19546-19547.

⁹⁰⁷ Pero Perković, T. 19454, 19456, 19466, 19468-19469, 19489-19491.

⁹⁰⁸ Pero Perković, T. 19466-19467.

⁹⁰⁹ Pero Perković, T. 19467-19469, 19482-19483; D1542 (Službena zabilješka MUP-a o obavijesnom razgovoru s Milenom Hrštićem, 18. listopada 1995.), str. 1-3.

⁹¹⁰ Pero Perković, T. 19466-19468, 19471.

⁹¹¹ Pero Perković, T. 19467-19468, 19487; P2560 (Transkript glavne rasprave na sudu u Zadru, 25. lipnja 1996.), str. 4-5.

⁹¹² P252 (UNCIVPOL-ovo izvješće o incidentu, S05-95/088, 6. rujna 1995.).

245. **Ivan Galović**, županijski državni odvjetnik u Zadru od 1990.,⁹¹³ u svojem svjedočenju je rekao da su optuženi Ivica Petrić i Milenko Hrstić sredinom kolovoza 1995. boravili u selu Zrmanja, u općini Gračac, kao pripadnici HV-a.⁹¹⁴ Izjavio je da je, prema riječima jednog svjedoka, Petrić žrtvu, Đurada Čanka, pitao ima li lovačke puške, a ovaj mu je odgovorio da ih nema.⁹¹⁵ Galović je izjavio da su Petrić i Hrstić, kad su kasnije od nekih svojih suboraca čuli da su Čanku oduzeli dvije lovačke puške, Čanka iz osвете za njegovu neiskrenost ubili, ispalivši u njega nekoliko hitaca iz vatrenog oružja.⁹¹⁶ U vezi s tim događajem, protiv Petrića i Hrstića je zatim podignuta optužnica za ubojstvo.⁹¹⁷ Prema Galovićevim riječima, osim u tom konkretnom slučaju ubojstva Čanka u Zrmanji, u optužnicama podignutim u vezi s drugim sličnim incidentima ne navodi se je li status optuženika bio civilni ili vojni.⁹¹⁸ Raspravno vijeće je nadalje uzelo u obzir svjedočenje Željka Žganjera, čiji prikaz se daje u poglavlju 6.2.5.

246. Na temelju dokaznog predmeta P1076, Raspravno vijeće konstatira da je Ivica Petrić sredinom kolovoza 1995. u Zrmanji nekoliko puta pucao u Đurada Čanka pogodivši ga, između ostalog, u prsa, uslijed čega je Čanak preminuo.⁹¹⁹ Petrić i Milenko Hrstić naišli su toga dana na Nikolu Rašića i Zvonimira Lasana, koji su od Čanka bili oduzeli dvije lovačke puške. Petrić je mislio da je Čanak ranije nekim drugim vojnicima rekao da nema oružja i, prije nego što je u njega pucao, pitao ga je ima li još oružja. Raspravno vijeće s tim u vezi napominje da je Županijski sud u Zadru 27. svibnja 1997. osudio Petrića za ubojstvo Đurada Čanka i da dokazi ne ukazuju na to da ta presuda, u dijelu u kojem se odnosi na Petrića, nije postala pravomoćna po hrvatskom zakonu. Na temelju dokaznog predmeta P1076 i Perkovićevog svjedočenja, Raspravno vijeće konstatira da je Ivica Petrić bio pripadnik 2. satnije 2. bojne 15.

⁹¹³ D1553 (Ivan Galović, izjava svjedoka, 18. svibnja 2009.), str. 1-2, 5; Ivan Galović, T. 19666-19669.

⁹¹⁴ D1553 (Ivan Galović, izjava svjedoka, 18. svibnja 2009.), str. 7; P2582 (Županijski sud u Zadru, optužnica protiv Perkovića, Rašića, Petrića, Ladovića i Hrstića u vezi s lišavanjem života u Varivodama, 13. veljače 1996.), str. 3.

⁹¹⁵ D1553 (Ivan Galović, izjava svjedoka, 18. svibnja 2009.), str. 7; P2582 (Županijski sud u Zadru, optužnica protiv Perkovića, Rašića, Petrića, Ladovića i Hrstića u vezi s lišavanjem života u Varivodama, 13. veljače 1996.), str. 3.

⁹¹⁶ D1553 (Ivan Galović, izjava svjedoka, 18. svibnja 2009.), str. 7; P2582 (Županijski sud u Zadru, optužnica protiv Perkovića, Rašića, Petrića, Ladovića i Hrstića u vezi s lišavanjem života u Varivodama, 13. veljače 1996.), str. 3.

⁹¹⁷ D1553 (Ivan Galović, izjava svjedoka, 18. svibnja 2009.), str. 7; P2582 (Županijski sud u Zadru, optužnica protiv Perkovića, Rašića, Petrića, Ladovića i Hrstića u vezi s lišavanjem života u Varivodama, 13. veljače 1996.), str. 3-4.

⁹¹⁸ Ivan Galović, T. 19821-19822.

⁹¹⁹ Iako je ime žrtve u različitim dokazima donekle različito, kao što je različita i dob žrtve navedena u dokaznim predmetima P1076 i P252, Raspravno vijeće se na temelju opisa relevantnih događaja uvjerilo da se ti različiti dokazi odnose na istu osobu: Đurada Čanka.

domobranske pukovnije i da je toga dana kad je ubio Đurada Čanka sudjelovao u akcijama čišćenja terena na području Zrmanje. Na temelju više sličnosti, Raspravno vijeće smatra da se UNCIVPOL-ovo izvješće o incidentu sastavljeno 6. rujna 1995. u vezi s ubojstvom Đure Čanka iz vatrenog oružja odnosi na isti incident. Prema tom izvješću, Dušan Šuica, koji je također bio iz Zrmanje, za Đurada Čanka je naveo da je bio Srbin. Na temelju tih dokaza, Raspravno vijeće konstatira da je Đurad Čanak bio Srbin iz Krajine. Raspravno vijeće će dalje razmotriti taj incident u vezi s točkama 1, 6 i 7 Optužnice u poglavljima 5.3.2 i 5.8.2 (b) dolje u tekstu.

247. Dokazi upućuju na to da su početkom kolovoza 1995. osobe koje se navode kao hrvatski vojnici ubile Vladu Milanovića. Ne postoje dovoljni relevantni dokazi o tome tko je, gdje i pod kojim okolnostima ubio tu žrtvu. S obzirom na te okolnosti, Raspravno vijeće neće dalje razmatrati taj incident u vezi s točkama 1, 6 i 7 Optužnice.

Milan Marčetić i Dušan Šuica (Daljnje pojašnjenje, br. 27-28)

248. Raspravnom vijeću su relevantni dokazi u vezi s navodima o ubojstvu Milana Marčetića i Dušana Šuice predočeni prvenstveno putem svjedočenja Petera Martija i Marie Terese Mauro, kao i izvješća HRAT-a i UNCIVPOL-a.

249. **Peter Marti**, vojni promatrač UN-a i kasnije član HRAT-a u Sektoru Jug u razdoblju od 19. lipnja do 27. studenog 1995.,⁹²⁰ u svojem svjedočenju je rekao da su, u jednoj od misija nakon operacije Oluja, on i njegov tim u Guduri, zaseoku sela Zrmanja, u općini Gračac, naišli na Milana Marčetića, Srbina rođenog 1948.⁹²¹ Marčetić im je objasnio da vjeruje da će ga HV ostaviti na miru jer ima potvrdu da nije služio u SVK.⁹²² Nekoliko dana kasnije isti se tim, bez svjedoka, vratio u to selo i Marčetića našao ubijenog.⁹²³ Pripadnici UNCIVPOL-a posjetili su otprilike 7. listopada 1995. zaselak Gudura i razgovarali s jednom srpskom mještankom, Savom Trivić, rođenom 1928., koja im je rekla da je 29. rujna 1995. oko 16:30 sati u taj zaselak došlo osam do

⁹²⁰ P415 (Peter Marti, izjava svjedoka, 13. veljače 1996.), str. 1-2; P416 (Peter Marti, izjava svjedoka, 29. lipnja 1997.), str. 1, 6; P417 (Peter Marti, izjava svjedoka, 14. prosinca 2007.), par. 1, 5, 9, 17.

⁹²¹ P415 (Peter Marti, izjava svjedoka, 13. veljače 1996.), str. 2-3; P417 (Peter Marti, izjava svjedoka, 14. prosinca 2007.), par. 11-12; P425 (UNCIVPOL-ovo izvješće o incidentu, S05-95-282, 7. listopada 1995., i izvješće HRAT-a, 9. listopada 1995.), str. 1-2.

⁹²² P415 (Peter Marti, izjava svjedoka, 13. veljače 1996.), str. 2-3; P417 (Peter Marti, izjava svjedoka, 14. prosinca 2007.), par. 11-12; Peter Marti, T. 4627-4629.

⁹²³ P415 (Peter Marti, izjava svjedoka, 13. veljače 1996.), str. 2-3; P417 (Peter Marti, izjava svjedoka, 14. prosinca 2007.), par. 11-12; Peter Marti, T. 4627-4629; P425 (UNCIVPOL-ovo izvješće o incidentu, S05-95-282, 7. listopada 1995., i izvješće HRAT-a, 9. listopada 1995.), str. 2-3.

deset muškaraca u vojnim uniformama, koji su se dovezli u dva bijela oklopna automobila i počeli pretraživati kuće.⁹²⁴ Čula je nekoliko pucnjeva a kasnije je, kad su vojnici otišli iz zaseoka, Janka Krklješ, rođena 1933., pronašla leš Milana Marčetića, s četiri strijelne rane na prsima, na ulici blizu njegove kuće.⁹²⁵ Sava Trivić je kazala timu da su isti vojnici otišli u kuću Dušana Šuice, rođenog 1927., te da je dva dana kasnije netko iz Šibenika u štali pronašao njegov leš, o čemu je obavijestio policiju.⁹²⁶

250. **Maria Teresa Mauro**, službenica UN-a za civilne poslove i članica HRAT-a u nekadašnjem Sektoru Jug, stacionirana u Kninu od ožujka do prosinca 1995.,⁹²⁷ posjetila je 9. listopada 1995. dolinu Zrmanje, u općini Gračac, gdje su joj neki mještani rekli da je 29. rujna 1995. grupa od šest muškaraca u uniformama iz vatrenog oružja ubila dvojicu ljudi, konkretno, Milana Marčetića (rođenog 1948.) i Dušana Šuicu (rođenog 1927.).⁹²⁸ Milanova majka Smiljka Marčetić je rekla da su oko 16:00 sati tri naoružana muškarca u uniformama od Milana Marčetića tražila da im pokaže svoje hrvatske isprave i zatim ga izvukla iz njezine kuće.⁹²⁹ Desetak minuta kasnije s udaljenosti od nekoliko stotina metara od kuće čuli su se pucnji.⁹³⁰ Smiljka Marčetić je kazala HRAT-u da je zatim jedan susjed otišao u smjeru iz kojeg su se čuli pucnji i pronašao leš Milana Marčetića.⁹³¹ Prema riječima seljana s kojima je HRAT razgovarao, Dušan Šuica je oko 17:00 sati 29. rujna 1995. razgovarao s nekima od svojih susjeda u jednoj od kuća u zaseoku.⁹³² Odatle je otišao u 17:15 sati, nakon čega su ljudi koji su s njim do tada razgovarali čuli nekoliko pucnjeva.⁹³³ Nekoliko minuta

⁹²⁴ P417 (Peter Marti, izjava svjedoka, 14. prosinca 2007.), par. 12; P425 (UNCIVPOL-ovo izvješće o incidentu, S05-95-282, 7. listopada 1995., i izvješće HRAT-a, 9. listopada 1995.), str. 1.

⁹²⁵ P425 (UNCIVPOL-ovo izvješće o incidentu, S05-95-282, 7. listopada 1995., i izvješće HRAT-a, 9. listopada 1995.), str. 1-2.

⁹²⁶ P425 (UNCIVPOL-ovo izvješće o incidentu, S05-95-282, 7. listopada 1995., i izvješće HRAT-a, 9. listopada 1995.), str. 1.

⁹²⁷ P1098 (Maria Teresa Mauro, izjava svjedoka, 3. ožujka 2000.), str. 1-2; P1099 (Maria Teresa Mauro, izjava svjedoka, 6. veljače 2008.), str. 1, par. 1, 7-9, 11-12; Maria Teresa Mauro, T. 11998, 12000, 12024, 12075-12076.

⁹²⁸ P1098 (Maria Teresa Mauro, izjava svjedoka, 3. ožujka 2000.), str. 7; P1099 (Maria Teresa Mauro, izjava svjedoka, 6. veljače 2008.), par. 53-54; P1106 (Izvješće HRAT-a, 9. listopada 1995.), str. 1-2; P1107 (Izvješće HRAT-a, 6.-11. listopada 1995.), str. 3.

⁹²⁹ P1098 (Maria Teresa Mauro, izjava svjedoka, 3. ožujka 2000.), str. 7; P1099 (Maria Teresa Mauro, izjava svjedoka, 6. veljače 2008.), par. 53; P1106 (Izvješće HRAT-a, 9. listopada 1995.), str. 2.

⁹³⁰ P1098 (Maria Teresa Mauro, izjava svjedoka, 3. ožujka 2000.), str. 7; P1099 (Maria Teresa Mauro, izjava svjedoka, 6. veljače 2008.), par. 53; P1106 (Izvješće HRAT-a, 9. listopada 1995.), str. 2.

⁹³¹ P1098 (Maria Teresa Mauro, izjava svjedoka, 3. ožujka 2000.), str. 7; P1099 (Maria Teresa Mauro, izjava svjedoka, 6. veljače 2008.), par. 53; P1106 (Izvješće HRAT-a, 9. listopada 1995.), str. 2.

⁹³² P1098 (Maria Teresa Mauro, izjava svjedoka, 3. ožujka 2000.), str. 7; P1099 (Maria Teresa Mauro, izjava svjedoka, 6. veljače 2008.), par. 53; P1106 (Izvješće HRAT-a, 9. listopada 1995.), str. 2.

⁹³³ P1098 (Maria Teresa Mauro, izjava svjedoka, 3. ožujka 2000.), str. 7; P1099 (Maria Teresa Mauro, izjava svjedoka, 6. veljače 2008.), par. 53; P1106 (Izvješće HRAT-a, 9. listopada 1995.), str. 2.

kasnije, na mjesto s kojeg je Dušan Šuica upravo bio otišao došlo je šest ljudi u uniformama i od prisutnih zatražilo da im pokažu svoje hrvatske isprave.⁹³⁴ Dvoje seljana bili su rođaci jednog od vojnika, a jedan je imao iskaznicu HV-a.⁹³⁵ Prema riječima seljana, to je razlog što počinitelji nisu nikog drugog ubili.⁹³⁶ Seljani su izjavili da su se na lešu Milana Marčetića na prsima vidjele četiri rupe od metaka, dok je Šuičin pocrnjeli leš pronađen 2. listopada 1995. s velikom količinom krvi na prsima i krvavom mrljom na čelu.⁹³⁷ Na lice mjesta je 30. rujna 1995. izašla hrvatska policija i leševe odnijela na obdukciju (kasnije su vraćeni), a nekoliko dana kasnije odvezla je dvoje seljana u Zadar da pomognu u identifikaciji troje osumnjičenika.⁹³⁸ To dvoje seljana je svjedokinji Mauro reklo da među osumnjičenicima nisu mogli prepoznati počinitelje i naglasilo da, i da su mogli, to iz straha od osvete ne bi učinili.⁹³⁹ HRAT je naišao na četiri pripadnika antiterorističke policije iz Zadra, koji su mu rekli da od 30. rujna 1995. imaju uputu da 24 sata dnevno patroliraju tim područjem, a jednaku uputu imali su i pripadnici hrvatske civilne policije, koje je HRAT također susreo.⁹⁴⁰

251. U kazenoj prijavi koju je u vezi s ubojstvom Milana Marčetića i Dušana Šuice 5. listopada 1995. podnijela Policijska uprava zadarsko-kninska kaže se da su 1. odnosno 3. listopada 1995. istražni sudac Županijskog suda u Zadru i djelatnici Odjela kriminalističke policije izvršili očevid u vezi s tim ubojstvima. Na mjestu događaja su u oba slučaja pronađene puščane čahure za koje je utvrđeno da su "najvjerojatnije" kalibra 7,62 milimetra. Djelatnici kriminalističke policije III. policijske postaje Gračac obavili su obavijesni razgovor sa Smiljkom Marčetić, Simeonom Marčetićem, Savom Trivić, Boškom Lukićem, Milanom Puačom i Đurom Puovcem. U kazenoj prijavi se navodi da su oba muškarca iz njihovih domova odveli nepoznati počinitelji i da je u njih, na dvije različite lokacije, pucano više puta iz vatrenog oružja. Milan Marčetić je zadobio sedam strijelnih rana i njegova smrt je nastupila uslijed zgnječenja vratne kičmene

⁹³⁴ P1098 (Maria Teresa Mauro, izjava svjedoka, 3. ožujka 2000.), str. 7; P1099 (Maria Teresa Mauro, izjava svjedoka, 6. veljače 2008.), par. 53; P1106 (Izvešće HRAT-a, 9. listopada 1995.), str. 2.

⁹³⁵ P1098 (Maria Teresa Mauro, izjava svjedoka, 3. ožujka 2000.), str. 7; P1099 (Maria Teresa Mauro, izjava svjedoka, 6. veljače 2008.), par. 53; P1106 (Izvešće HRAT-a, 9. listopada 1995.), str. 2-3.

⁹³⁶ P1098 (Maria Teresa Mauro, izjava svjedoka, 3. ožujka 2000.), str. 7; P1099 (Maria Teresa Mauro, izjava svjedoka, 6. veljače 2008.), par. 53; P1106 (Izvešće HRAT-a, 9. listopada 1995.), str. 2-3.

⁹³⁷ P1098 (Maria Teresa Mauro, izjava svjedoka, 3. ožujka 2000.), str. 7; P1099 (Maria Teresa Mauro, izjava svjedoka, 6. veljače 2008.), par. 53; P1106 (Izvešće HRAT-a, 9. listopada 1995.), str. 2.

⁹³⁸ P1098 (Maria Teresa Mauro, izjava svjedoka, 3. ožujka 2000.), str. 7; P1099 (Maria Teresa Mauro, izjava svjedoka, 6. veljače 2008.), par. 53; P1106 (Izvešće HRAT-a, 9. listopada 1995.), str. 2.

⁹³⁹ P1098 (Maria Teresa Mauro, izjava svjedoka, 3. ožujka 2000.), str. 7; P1099 (Maria Teresa Mauro, izjava svjedoka, 6. veljače 2008.), par. 53; P1106 (Izvešće HRAT-a, 9. listopada 1995.), str. 3.

⁹⁴⁰ P1098 (Maria Teresa Mauro, izjava svjedoka, 3. ožujka 2000.), str. 7; P1099 (Maria Teresa Mauro, izjava svjedoka, 6. veljače 2008.), par. 53; P1106 (Izvešće HRAT-a, 9. listopada 1995.), str. 3.

moždine i hemoragijskog šoka. Dušan Šuica je zadobio osam strijelnih rana i kao uzrok smrti je konstatirano zgnječanje mozga.⁹⁴¹ Na kraju prijave se kaže da djelatnici Policijske uprave poduzimaju potrebne mjere u cilju rasvjetljavanja zločina.⁹⁴²

252. MOCK je dopisom obavijestio Čermaka da Smilja Marčetić i jedna njezina susjeda mogu posvjedočiti da je Milan Marčetić (rođen 1948.) preminuo uslijed prostrijelne rane prsa.⁹⁴³ Kako se navodi u tom dopisu MOCK-a, ubojstva su prijavljena policiji koja je potom – prema dopisu – 2. listopada 1995. pronašla leš Dušana Šuice, nakon čega su njegov leš i leš Milana Marčetića pokopani uz pomoć civilne policije iz Gračaca.⁹⁴⁴

253. Prema Cetininom dopisu Čermaku od 10. listopada 1995., Milana Marčetića i Dušana Šuicu su 29. rujna 1995. oko 17:00 sati neidentificirane osobe odvele iz njihovih domova u Gudurama, zaseoku sela Zrmanja, u općini Gračac. Očevidom koji su na mjestu pronalaska Marčetićevog i Šuičinog leša 1. listopada 1995. izvršili istražni sudac Županijskog suda u Zadru, patolog i djelatnici Policijske uprave zadarsko-kninske utvrđeno je da su obje žrtve preminule uslijed strijelnih rana.⁹⁴⁵

254. Raspravno vijeće konstatira da je 29. rujna 1995. u selo Zrmanja, u općini Gračac, došlo osam do deset naoružanih ljudi u vojnim uniformama, u dva bijela oklopna automobila. Otprilike između 16:00 i 16:30 sati trojica od tih ljudi u uniformama upala su u kuću Smiljke Marčetić i izvukla van njezinog sina, Milana Marčetića, od kojeg su prethodno tražila da im pokaže hrvatsku osobnu iskaznicu. Desetak minuta nakon što je Milan Marčetić izvučen iz kuće svoje majke, s udaljenosti od nekoliko stotina metara od kuće čuli su se pucnji, a jedna mještanka je kasnije pronašla njegov leš s ukupno sedam strijelnih rana, od čega četiri na prsima. Na temelju činjenice da je za Milana Marčetića navedeno da je bio Srbin, Raspravno vijeće konstatira da je on bio srpske nacionalnosti. Raspravno vijeće nadalje konstatira da su Milana Marčetića ubile te tri osobe u uniformama.

255. Oko 17:00 sati istoga dana Dušan Šuica je razgovarao sa svojim susjedima u jednoj kući u zaseoku Gudura u Zrmanji, u općini Gračac. Odatle je otišao oko 17:15

⁹⁴¹ D390 (Kaznena prijava za ubojstvo Milana Marčetića i Dušana Šuice koju je podnijela PU zadarsko-kninska, 5. listopada 1995.), str. 1-2.

⁹⁴² D390 (Kaznena prijava za ubojstvo Milana Marčetića i Dušana Šuice koju je podnijela PU zadarsko-kninska, 5. listopada 1995.), str. 3.

⁹⁴³ D1756 (Dopis MOCK-a upućen Ivanu Čermaku, 7. rujna 1995.), str. 3.

⁹⁴⁴ D1756 (Dopis MOCK-a upućen Ivanu Čermaku, 7. rujna 1995.), str. 4.

⁹⁴⁵ P2649 (Dopis Ivice Cetine upućen Ivanu Čermaku, 10. listopada 1995.), str. 2.

sati, nakon čega su ljudi koji su s njim prethodno razgovarali čuli pucnje. Raspravno vijeće konstatira da je nekoliko minuta kasnije u kuću iz koje je Dušan Šuica upravo bio otišao došlo šest ljudi u uniformama i od seljana tražilo da im pokažu svoje hrvatske isprave. Prema izvedenim dokazima, ljudi u uniformama te seljane nisu ubili zato što im je jedan od njih pokazao iskaznicu HV-a i zato što je dvoje seljana bilo u rodu s jednim od uniformiranih ljudi. Raspravno vijeće konstatira da je dva-tri dana kasnije u obližnjoj štali pronađen pocrnjeli leš Dušana Šuice, s osam strijelnih rana i krvlju na prsima i čelu. Prema popisu stanovništva iz 1991., Zrmanja je bila isključivo srpsko selo, na osnovi čega Raspravno vijeće konstatira da je Dušan Šuica bio Srbin. Slijedom navedenog, Raspravno vijeće konstatira da su Dušana Šuicu ubila ta šestorica ljudi u uniformama.

256. Na temelju činjenice da su se ljudi u uniformama dovezli oklopnim vozilima i da su bili naoružani, činjenice da su od Milana Marčetića tražili da im pokaže hrvatsku osobnu iskaznicu i činjenice da su sa susjedima Dušana Šuice po predocanju iskaznice HV-a postupali blago, Raspravno vijeće konstatira da su oni bili pripadnici hrvatskih vojnih snaga ili Specijalne policije. Raspravno vijeće će dalje razmotriti taj incident u vezi s točkama 1, 6 i 7 Optužnice u poglavljima 5.3.2 i 5.8.2 (b) dolje u tekstu.

Vlade Sovilj (Daljnje pojašnjenje, br. 44)

257. Raspravnom vijeću su relevantni dokazi u vezi s navodima o ubojstvu Vlade Sovilja predoceni prvenstveno putem svjedočenja Mile Sovilja i sudskomedicinske dokumentacije. **Mile Sovilj**, srpski novinar iz Gračaca,⁹⁴⁶ napustio je 4. kolovoza 1995. oko 16:00 sati Gračac i otišao u Kijane, u općini Gračac.⁹⁴⁷ Svojoj obitelji koja je tamo živjela rekao je da iz sigurnosnih razloga napusti selo jer je HV možda već došao na to područje.⁹⁴⁸ Većina Soviljeve obitelji u Kijanima spremala se na odlazak, no njegov otac, Vlade Sovilj, nije htio ići, govoreći da je čuo kako se na radiju svakih sat vremena emitira poruka Franje Tuđmana kojom se ljudi pozivaju da ne napuštaju svoje domove

⁹⁴⁶ P86 (Mile Sovilj, izjava svjedoka, 22. veljače 2007.), str. 1, par. 1-4; P87 (Mile Sovilj, izjava svjedoka, 23. travnja 2008.), str. 1; Mile Sovilj, T. 2216, 2238-2239; P88 (Karta područja Gračaca koju je označio Mile Sovilj), lokacija "A"; D134 (Mile Sovilj, list s dopunskim informacijama, 18. travnja 2008.), par. 2, 7.

⁹⁴⁷ P86 (Mile Sovilj, izjava svjedoka, 22. veljače 2007.), par. 7; P87 (Mile Sovilj, izjava svjedoka, 23. travnja 2008.), par. 8; Mile Sovilj, T. 2217; P88 (Karta područja Gračaca koju je označio Mile Sovilj), lokacija "H"; D134 (Mile Sovilj, list s dopunskim informacijama, 18. travnja 2008.), par. 9.

⁹⁴⁸ Mile Sovilj, T. 2221; D134 (Mile Sovilj, list s dopunskim informacijama, 18. travnja 2008.), par. 9.

jer im se ništa neće dogoditi.⁹⁴⁹ Svjedok je oko 01:00 sat 5. kolovoza 1995. s desetak ljudi iz dvije ili tri obitelji koje su se prezivale Sovilj kamionom napustio selo.⁹⁵⁰ Dana 6. kolovoza 1995. stigao je do Srbije i pokušao ponovno uvjeriti svojeg oca da napusti selo, no on je to odbio.⁹⁵¹ Deset do petnaest dana kasnije Sovilj je Crvenom križu Srbije, UNPROFOR-u, Veritasu i jednoj lokalnoj organizaciji za ljudska prava prijavio da je njegov otac nestao.⁹⁵² Te organizacije mu nisu znale ništa reći o njegovom ocu.⁹⁵³ Svjedok je kasnije čuo da su hrvatske snage 8. kolovoza 1995. ili približno tog datuma ubile njegovog oca, kao i 13 drugih ljudi koji su ostali u Kijanima.⁹⁵⁴ Prema riječima svjedoka, ti drugi ljudi koji su ubijeni u Kijanima bili su uglavnom stariji seljani i on je naveo imena sljedećih osoba čije smrti nije bio očevidac: Mara Sovilj (stara otprilike 70 godina), Mira Sovilj (stara otprilike 45 godina), Radomir Sovilj (star otprilike 42 godine), Danica Sovilj (stara otprilike 60 godina), Marija Jelača (stara otprilike 75 godina), Mileva Kolundžić (stara otprilike 60 godina), Dane Bolta (star otprilike 75 godina), Dušan Kesić (star otprilike 60 godina), Sava Bolta, Branko Jelača, Milica Jelača, Ana Jelača i Smilja Jelača.⁹⁵⁵

258. Prema hrvatskom obrascu s podacima o identifikaciji, u Bruvnom, u općini Gračac, 12. kolovoza 1995. pronađen je potpuno izgorjeli leš, koji je označen brojem 302 i pokopan na mjesnom groblju u Gračacu.⁹⁵⁶ Leš G04/014B, s metalnom pločicom broj "302", koji je 3. lipnja 2002. ekshumiran na groblju u Gračacu s djelomično izgorjelom odjećom, uključujući smeđi sako, plavo-sivi vuneni džemper s romboidnim uzorkom, još jedan tanji džemper, plavi s crvenim prugama, i s jednim gumenim potplatom, bio je izgorjeli leš muškarca približne visine 1,76 metara, starog između 60 i 70 godina, s ozljedama među kojima je bila i strijelna ozljeda trupa za koju je sudski

⁹⁴⁹ P86 (Mile Sovilj, izjava svjedoka, 22. veljače 2007.), par. 8-9; P87 (Mile Sovilj, izjava svjedoka, 23. travnja 2008.), par. 10-11; Mile Sovilj, T. 2220-2221.

⁹⁵⁰ P86 (Mile Sovilj, izjava svjedoka, 22. veljače 2007.), par. 12; P87 (Mile Sovilj, izjava svjedoka, 23. travnja 2008.), par. 9, 13; D134 (Mile Sovilj, list s dopunskim informacijama, 18. travnja 2008.), par. 9.

⁹⁵¹ P86 (Mile Sovilj, izjava svjedoka, 22. veljače 2007.), par. 12; Mile Sovilj, T. 2221.

⁹⁵² Mile Sovilj, T. 2221.

⁹⁵³ Mile Sovilj, T. 2221.

⁹⁵⁴ P86 (Mile Sovilj, izjava svjedoka, 22. veljače 2007.), par. 10, 14; P87 (Mile Sovilj, izjava svjedoka, 23. travnja 2008.), par. 11; Mile Sovilj, T. 2222-2224; P89 (Prijava činjenice smrti za Vladu Sovilja, Zavod za sudsku medicinu u Zagrebu, 14. prosinca 2004.); P90 (Popis osoba ekshumiranih na grobljima u Gračacu, Kninu i Korenici, koje su identificirane 14. prosinca 2004.); D134 (Mile Sovilj, list s dopunskim informacijama, 18. travnja 2008.), par. 11.

⁹⁵⁵ P86 (Mile Sovilj, izjava svjedoka, 22. veljače 2007.), par. 11; P87 (Mile Sovilj, izjava svjedoka, 23. travnja 2008.), par. 12; Mile Sovilj, T. 2223-2224; P90 (Popis osoba ekshumiranih na grobljima u Gračacu, Kninu i Korenici, koje su identificirane 14. prosinca 2004.); D134 (Mile Sovilj, list s dopunskim informacijama, 18. travnja 2008.), par. 11.

patolog utvrdio da predstavlja uzrok smrti.⁹⁵⁷ Godine 2004. leš G04/014B, ekshumiran na groblju u Gračacu, identificiran je putem analize DNK u nadležnoj hrvatskoj ustanovi u Zagrebu kao leš Vlade Sovilja, rođenog 1931.⁹⁵⁸ Prema obrascu koji je 14. prosinca 2004., na temelju podataka dobivenih od njegove sestre, ispunjen u Zavodu za sudsku medicinu u Zagrebu, smrt Vlade Sovilja, Srbina, rođenog 1930., nastupila je uslijed strijelne ozljede prsa 8. kolovoza 1995. u Gračacu.⁹⁵⁹

259. Dokazi ukazuju na to da je Vlade Sovilj ubijen hicem iz vatrenog oružja u trup 8. kolovoza 1995. ili približno tog datuma u općini Gračac. Međutim, Raspravnom vijeću su predočeni nedovoljni dokazi o tome tko ga je i pod kojim okolnostima ubio. Raspravno vijeće stoga ne može donijeti nikakve zaključke o identitetu ili pripadnosti počinitelja. S obzirom na te okolnosti, Raspravno vijeće neće dalje razmatrati taj incident u vezi s točkama 1, 6 i 7 Optužnice.

Mira i Radomir (Braco) Sovilj (Daljnje pojašnjenje, br. 62-63)

260. Raspravnom vijeću su relevantni dokazi u vezi s navodima o ubojstvu Mire i Radomira Sovilja predočeni prvenstveno putem dokumentacije o kriminalističkoj istrazi koju su provele hrvatske vlasti, kao i sudskomedicinske dokumentacije.

261. **Ive Kardum**, načelnik Odjela kriminalističke policije Policijske uprave zadarsko-kninske 1995. godine,⁹⁶⁰ u svojem svjedočenju je rekao da su on i drugi 2001. ili 2002. pažljivo proveli istragu u vezi sa smrću članova obitelji Sovilj, nakon što su od jednog od njegovih policajaca dobili informaciju da je neposredno nakon operacije Oluja jedan hrvatski vojnik srpske nacionalnosti ubio jednog čovjeka zbog nekih imovinsko-pravnih pitanja.⁹⁶¹ Taj ubijeni čovjek i Mira Sovilj pokopani su na groblju.⁹⁶² Kardum je izjavio da su njegovi policajci izvršili pretres jedne kuće i pritom pronašli

⁹⁵⁶ P91 (Zapisnik o obdukciji, G04/014B, 26. rujna 2002.), str. 17; P1339 (Podaci o lešu, identifikacijski broj 302, s fotografijom).

⁹⁵⁷ P91 (Zapisnik o obdukciji, G04/014B, 26. rujna 2002.), str. 1-3, 7, 12-13, 15-16, 18-20, 23-24, 26, 30; P92 (Fotografije odjeće, metalne pločice i kutije za cigare, s oznakom G04/014B); P1783 (Fotografija metka, s oznakom G04/014B); P1784 (Fotografija kosti, G04/014B).

⁹⁵⁸ P86 (Mile Sovilj, izjava svjedoka, 22. veljače 2007.), par. 10; Mile Sovilj, T. 2222-2223; P89 (Prijava činjenice smrti za Vladu Sovilja, Zavod za sudsku medicinu u Zagrebu, 14. prosinca 2004.); P90 (Popis osoba ekshumiranih na grobljima u Gračacu, Kninu i Korenici, koje su identificirane 14. prosinca 2004.).

⁹⁵⁹ P89 (Prijava činjenice smrti za Vladu Sovilja, 14. prosinca 2004.).

⁹⁶⁰ P2396 (Ive Kardum, izjava svjedoka, 3.-4. svibnja 2007.), str. 1, par. 2-3; P2397 (Ive Kardum, izjava svjedoka, 22.-23. ožujka 2004.), str. 1, par. 1-3, 12, 15, 17; Ive Kardum, T. 9231, 9251-9252, 9398, 9498-9499.

⁹⁶¹ Ive Kardum, T. 9504-9505.

hrpicu izgorjelih posmrtnih ostataka, koje su poslali u kriminalistički laboratorij da se ispita jesu li ljudskog porijekla.⁹⁶³ Prema Kardumovim riječima, oni nisu uspjeli utvrditi je li taj hrvatski vojnik srpske nacionalnosti počinitelj tog ubojstva.⁹⁶⁴

262. Prema izvješću hrvatskog MUP-a, Mira Sovilj, rođena 3. rujna 1950., i Radomir Sovilj zvani Braco, rođen 14. veljače 1952., ubijeni su u kolovozu 1995. ispred svoje obiteljske kuće u Kijanima. U izvješću se nadalje kaže da su 10. rujna 1995. pronađena dva leša u raspadanju, koje je Vladimir Pavletić identificirao kao leševe Mire Sovilj i Brace Sovilja. Djelatnici Civilne zaštite pokopali su leševe na gradskom groblju u Gračacu, i to leš Mire Sovilj pod brojem 384 (identifikacijski broj 388), a leš Brace Sovilja pod brojem 385 (identifikacijski broj 389). O tome je posebnim izvješćem obaviješten županijski državni odvjetnik u Zadru.⁹⁶⁵ U isto vrijeme kad su ubijene te dvije žrtve, u obiteljskoj kući u Kijanima spaljena je njihova majka, Mara Sovilj.⁹⁶⁶ U izvješću MUP-a se navodi i ime mogućeg počinitelja, za kojeg se kaže da je, prema neproverenim saznanjima, tijekom Domovinskog rata bio pripadnik HV-a.⁹⁶⁷ Mile Sovilj je u svojem svjedočenju rekao da je u to vrijeme čuo da se pretpostavlja da je zločine počinila ta osoba, koja je bila prvi susjed ubijenih.⁹⁶⁸

263. Raspravnom vijeću su predočeni sudskomedicinski dokazi u vezi s obje žrtve. Prema tim dokazima, leš u raspadanju, približne dužine 1,70 metara, označen brojem 388, u bijeloj majici kratkih rukava, plavoj traper suknji i plavim plastičnim natikačama pronađen je 10. rujna 1995. u Gornjim Kijanima, u općini Gračac, identificiran od strane Vladimira Pavletića kao leš Mirne Sovilj, rođene 19. rujna 1950. u Kijanima, i pokopan na gradskom groblju u Gračacu.⁹⁶⁹ Posmrtni ostaci G06/021B ekshumirani 6. lipnja 2002. na groblju u Gračacu, s metalnom pločicom broj "388", traper suknjom ili trapericama s tragovima gorenja, tri prstena, od kojih je jedan bio vjenčani, i zlatnom ogrlicom, bili su ostaci žene približne visine 1,80 metara, stare između 45 i 65 godina, s ozljedama glave i trupa za koje je sudski patolog utvrdio da vjerojatno odgovaraju

⁹⁶² Ive Kardum, T. 9504-9505.

⁹⁶³ Ive Kardum, T. 9505.

⁹⁶⁴ Ive Kardum, T. 9505.

⁹⁶⁵ D133 (Izvješće MUP-a Zadar o slučajevima lišavanja života u Kijanima, 14. veljače 2002.), str. 1.

⁹⁶⁶ D133 (Izvješće MUP-a Zadar o slučajevima lišavanja života u Kijanima, 14. veljače 2002.), str. 1-2.

⁹⁶⁷ D133 (Izvješće MUP-a Zadar o slučajevima lišavanja života u Kijanima, 14. veljače 2002.), str. 2, 4.

⁹⁶⁸ Mile Sovilj, T. 2235.

⁹⁶⁹ P1356 (Podaci o identificiranom lešu, identifikacijski broj 388, s fotografijom), str. 1-2; P1559 (Zapisnik o obdukciji, G06/021B, 17. listopada 2002.), str. 15-17.

smrtonosnim eksplozivnim ozljedama.⁹⁷⁰ Dr. Eric Baccard, koji je u srpnju 1999. i od listopada do studenog 1999. radio za Tužiteljstvo Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju kao sudski patolog, a od ožujka 2000. do studenog 2000. kao glavni sudski patolog,⁹⁷¹ izjavio je da ozljede na lešu G06/021B odgovaraju strijelnim ranama, odnosno ulasku projektila u glavu i trup i da su vjerojatno nastale djelovanjem vatrenog oružja i/ili eksplozije.⁹⁷²

264. Drugi leš u raspadanju koji je 10. rujna 1995. pronađen u Gornjim Kijanima, u općini Gračac – približne dužine 1,80 metara, u košulji kratkih rukava, plavim trapericama i niskim kožnim cipelama – označen je brojem 389, identificiran od strane Vladimira Pavletića kao leš Brace Sovilja i pokopan na groblju u Gračacu.⁹⁷³ Dr. Eric Baccard je u vezi s lešom G06/020B izjavio da se slaže s izvješćem doktorice Definis i konstatirao da nalazi odgovaraju ozljedi lubanje nanesejoj metkom velike brzine.⁹⁷⁴

265. Dokazi ukazuju na to da su Mira i Radomir (Braco) Sovilj ubijeni u kolovozu 1995. u Kijanima, u općini Gračac. Iako Raspravno vijeće ima u vidu manje nepodudarnosti u sudskomedicinskim dokazima u pogledu pisanja Mirinog imena i datuma njezinog rođenja, više sličnosti u tim dokazima, posebno kad je riječ o identifikacijskom broju 388, ukazuju na da se oni odnose na istu Miru Sovilj. Ne postoje dovoljni pouzdani dokazi o tome tko je i pod kojim okolnostima ubio tu žrtvu. Iako se u dokazima navodi ime mogućeg počinitelja, oni ne pružaju činjeničnu osnovu na temelju koje bi Raspravno vijeće moglo zaključiti da je ta osoba zaista te žrtve lišila života. Raspravno vijeće stoga ne može donijeti nikakve zaključke o identitetu ili pripadnosti počinitelja. S obzirom na te okolnosti, Raspravno vijeće neće dalje razmatrati taj incident u vezi s točkama 1, 6 i 7 Optužnice.

⁹⁷⁰ P1559 (Zapisnik o obdukciji, G06/021B, 17. listopada 2002.), str. 1-2, 5-6, 12, 14, 19, 23, 26; P1805 (Fotografija kostiju, G06/021B); P1806 (Fotografija ostataka odjeće i osobnih predmeta, G06/021B); P1807 (Fotografija lubanje, G06/021B).

⁹⁷¹ Eric Baccard, T. 15740-15742; P2313 (*Curriculum vitae* dr. Erica Baccarda, 3. listopada 2008.), str. 2; P2314 (Redigirana verzija izvještaja o obdukcijama žrtava ekshumiranih u Korenici i Gračacu 2002., 6. lipnja 2003.), str. 4.

⁹⁷² P2314 (Redigirana verzija izvještaja o obdukcijama žrtava ekshumiranih u Korenici i Gračacu 2002., 6. lipnja 2003.), str. 98-99.

⁹⁷³ P1357 (Podaci o lešu, identifikacijski broj 389, s fotografijom), str. 1-2.

4.1.8 Općina Kistanje

Uroš Šarić i Uroš Ognjenović (Prilog, br. 8)

266. Raspravnom vijeću su relevantni dokazi u vezi s navodima o ubojstvu Uroša Šarića i Uroša Ognjenovića predloženi prvenstveno putem svjedočenja Mirka Ognjenovića i Radoslava Ognjenovića, kao i dokumentacije o kriminalističkoj istrazi u vezi s navodima o ta dva ubojstva.

267. **Mirko Ognjenović**, Srbin, rođen 1921., iz sela Kakanj u općini Kistanje,⁹⁷⁵ u svojem svjedočenju je rekao da je 18. kolovoza 1995. oko 20:30 sati bio u svojem dvorištu s Radoslavom Ognjenovićem, svojom strinom Ljubicom Ognjenović (rođenom 1910., kćeri Ivana) i Urošem Ognjenovićem (rođenim 1928.), koji su također živjeli u tom selu.⁹⁷⁶ Uroš Ognjenović je otišao kući da pričeka Uroša Šarića (rođenog 1920.), koji je iz straha od hrvatskih vojnika dolazio kod njega na spavanje.⁹⁷⁷ Oko 21:00 sat svjedok je čuo kako netko hoda prema njegovoj kući.⁹⁷⁸ Čuo je nepoznat ljutit glas čovjeka koji je glasno uzviknuo nešto kao: "Gdje je to devetero? Izlazite da vas pobijem!"⁹⁷⁹ Kad su Radoslav Ognjenović i svjedok izašli, u svjedokovo dvorište je ušao Uroš Ognjenović s dva muškarca u vojnim uniformama i s kapama na glavi.⁹⁸⁰ Jedan je bio visok otprilike 165 centimetara i nabijen, a drugi otprilike 180 centimetara i mršav.⁹⁸¹ Svjedok je vojnike, kako je rekao, vidio na svega deset sekundi, po mraku, pa

⁹⁷⁴ P2314 (Redigirana verzija izvještaja o obdukcijama žrtava ekshumiranih u Korenici i Gračacu 2002., 6. lipnja 2003.), str. 98; P1808 (Fotografija odjeće i osobnih predmeta, G06/020B); P1809 (Fotografija lubanje, 06/020B).

⁹⁷⁵ P989 (Mirko Ognjenović, izjava svjedoka, 24. siječnja 1999.), str. 1-2; P990 (Mirko Ognjenović, izjava svjedoka, 12. srpnja 2004.), str. 1; Mirko Ognjenović, T. 10701; D873 (Službena zabilješka MUP-a o obavijesnom razgovoru s Mirkom Ognjenovićem, 6. svibnja 2004.), str. 1; D874 (Dopisi PU šibensko-kninske, sa službenim zabilješkama), str. 6.

⁹⁷⁶ P989 (Mirko Ognjenović, izjava svjedoka, 24. siječnja 1999.), str. 3, 7; Mirko Ognjenović, T. 10716, 10719; P990 (Mirko Ognjenović, izjava svjedoka, 12. srpnja 2004.), str. 2; D874 (Dopisi PU šibensko-kninske, sa službenim zabilješkama), str. 6.

⁹⁷⁷ P989 (Mirko Ognjenović, izjava svjedoka, 24. siječnja 1999.), str. 3, 7; Mirko Ognjenović, T. 10719; P995 (Dopis Srećka Šarića upućen potpredsjedniku Vlade Kostoviću, 10. rujna 1995.); D874 (Dopisi PU šibensko-kninske, sa službenim zabilješkama), str. 6.

⁹⁷⁸ P989 (Mirko Ognjenović, izjava svjedoka, 24. siječnja 1999.), str. 7.

⁹⁷⁹ P989 (Mirko Ognjenović, izjava svjedoka, 24. siječnja 1999.), str. 7; Mirko Ognjenović, T. 10717-10718; D874 (Dopisi PU šibensko-kninske, sa službenim zabilješkama), str. 6.

⁹⁸⁰ P989 (Mirko Ognjenović, izjava svjedoka, 24. siječnja 1999.), str. 7; Mirko Ognjenović, T. 10717-10718, 10734, 10743; D874 (Dopisi PU šibensko-kninske, sa službenim zabilješkama), str. 6.

⁹⁸¹ P989 (Mirko Ognjenović, izjava svjedoka, 24. siječnja 1999.), str. 7; D874 (Dopisi PU šibensko-kninske, sa službenim zabilješkama), str. 6, 9.

ih nije mogao promotriti, konkretno, nije mogao vidjeti njihove oznake.⁹⁸² Nabijeni je vojnik u ruci držao automatsku pušku koju je, s razdaljine od manje od metra, uperio svjedoku u prsa.⁹⁸³ Djelovao je gnjevno, nazvao ih četnicima i pitao zašto su tu.⁹⁸⁴ Svjedok se bojao da će ga taj vojnik ubiti.⁹⁸⁵ Drugi vojnik je rekao: "Ne pucaj, Nedžo!"⁹⁸⁶ Svjedok je čuo pucanj i uto ga je jedan od vojnika udario i on je pao na zemlju.⁹⁸⁷ Probudio se otprilike sat i pol kasnije.⁹⁸⁸ Blizu njega je ležao Radoslav Ognjenović i dozivao ga po imenu.⁹⁸⁹ Vojnika i drugih seljana više nije bilo.⁹⁹⁰ Svjedok je osjećao bol u glavi i lijeva mu je strana lica bila izgrebana.⁹⁹¹ Od udarca je zadobio porezotinu od oka do uha.⁹⁹² Uz to mu je bio slomljen desni palac, s kojeg je kasnije otpao nokat.⁹⁹³ Svjedok je pomogao Radoslavu Ognjenoviću da ustane i odveo ga u kuću gdje je, zapalivši svijeću, vidio da Radoslavu iz desne nadlaktice strši kost.⁹⁹⁴ Radoslav mu je rekao da je tu ranjen metkom koji je u njega ispalio niži vojnik, nakon što je pao na zemlju kad ga je ovaj udario nogom u trbuh.⁹⁹⁵ Svjedok je zatim otišao u kuću Uroša Ognjenovića, udaljenu 200-250 metara.⁹⁹⁶ Otvorivši dvorišna vrata, u dvorištu je na jakoj mjesecini vidio tijela Uroša Ognjenovića i Uroša Šarića.⁹⁹⁷ Nisu bili u vojničkim hlačama, ali Uroš Šarić je imao hlače kakve nosi policija jer mu je sin,

⁹⁸² P989 (Mirko Ognjenović, izjava svjedoka, 24. siječnja 1999.), str. 7; Mirko Ognjenović, T. 10717; D874 (Dopisi PU šibensko-kninske, sa službenim zabilješkama), str. 1, 9.

⁹⁸³ P989 (Mirko Ognjenović, izjava svjedoka, 24. siječnja 1999.), str. 7; Mirko Ognjenović, T. 10742; D874 (Dopisi PU šibensko-kninske, sa službenim zabilješkama), str. 6.

⁹⁸⁴ P989 (Mirko Ognjenović, izjava svjedoka, 24. siječnja 1999.), str. 7; D874 (Dopisi PU šibensko-kninske, sa službenim zabilješkama), str. 6.

⁹⁸⁵ P989 (Mirko Ognjenović, izjava svjedoka, 24. siječnja 1999.), str. 7; Mirko Ognjenović, T. 10718.

⁹⁸⁶ P989 (Mirko Ognjenović, izjava svjedoka, 24. siječnja 1999.), str. 7; Mirko Ognjenović, T. 10742; D874 (Dopisi PU šibensko-kninske, sa službenim zabilješkama), str. 6, 9.

⁹⁸⁷ P989 (Mirko Ognjenović, izjava svjedoka, 24. siječnja 1999.), str. 7; P990 (Mirko Ognjenović, izjava svjedoka, 12. srpnja 2004.), str. 2; Mirko Ognjenović, T. 10717; D874 (Dopisi PU šibensko-kninske, sa službenim zabilješkama), str. 6.

⁹⁸⁸ P989 (Mirko Ognjenović, izjava svjedoka, 24. siječnja 1999.), str. 7; D874 (Dopisi PU šibensko-kninske, sa službenim zabilješkama), str. 6.

⁹⁸⁹ P989 (Mirko Ognjenović, izjava svjedoka, 24. siječnja 1999.), str. 7; D874 (Dopisi PU šibensko-kninske, sa službenim zabilješkama), str. 6.

⁹⁹⁰ P989 (Mirko Ognjenović, izjava svjedoka, 24. siječnja 1999.), str. 7.

⁹⁹¹ P989 (Mirko Ognjenović, izjava svjedoka, 24. siječnja 1999.), str. 7; P990 (Mirko Ognjenović, izjava svjedoka, 12. srpnja 2004.), str. 2; D874 (Dopisi PU šibensko-kninske, sa službenim zabilješkama), str. 6.

⁹⁹² P990 (Mirko Ognjenović, izjava svjedoka, 12. srpnja 2004.), str. 2; Mirko Ognjenović, T. 10717-10718.

⁹⁹³ P989 (Mirko Ognjenović, izjava svjedoka, 24. siječnja 1999.), str. 7.

⁹⁹⁴ P989 (Mirko Ognjenović, izjava svjedoka, 24. siječnja 1999.), str. 7; D874 (Dopisi PU šibensko-kninske, sa službenim zabilješkama), str. 6.

⁹⁹⁵ P989 (Mirko Ognjenović, izjava svjedoka, 24. siječnja 1999.), str. 7.

⁹⁹⁶ P989 (Mirko Ognjenović, izjava svjedoka, 24. siječnja 1999.), str. 7; Mirko Ognjenović, T. 10718; D874 (Dopisi PU šibensko-kninske, sa službenim zabilješkama), str. 6.

⁹⁹⁷ P989 (Mirko Ognjenović, izjava svjedoka, 24. siječnja 1999.), str. 7; D874 (Dopisi PU šibensko-kninske, sa službenim zabilješkama), str. 1, 6.

policajac, dao jedan par.⁹⁹⁸ Ležali su na lijevom boku, a oko tijela je bilo puno krvi.⁹⁹⁹ Svjedok se, gurnuvši tijela nogom, uvjerio da su mrtvi.¹⁰⁰⁰ Nakon toga je otišao do kuće Rajka Gajice, koji mu je rekao da je u dva navrata čuo pucnje, u razmaku od oko pola sata.¹⁰⁰¹ Svjedok je 19. kolovoza 1995. ujutro otišao pokriti leševe i tada je pod bradom Uroša Ognjenovića vidio rupu i primijetio da mu je gornji dio glave raznesen.¹⁰⁰² Vrativši se svojoj kući, u dvorištu je na betonu vidio više rupa od metaka i pet-šest čahura metaka iz automatske puške.¹⁰⁰³ Svjedok se zatim biciklom odveo u selo Đevrske, u općini Kistanje, kako bi prijavio pronalazak leševa.¹⁰⁰⁴ Tamo nije pronašao nikoga od policije, ali je vidio vojnike u uniformama HV-a kako pljačkaju kuće.¹⁰⁰⁵ Kad ih je pitao za policiju, rekli su mu da policije nema.¹⁰⁰⁶ Nakon toga se vratio u selo, gdje mu je Radoslav Ognjenović rekao da je Rajko Gajica otišao u Bratiškovce, u općini Skradin, kako bi civilnoj policiji prijavio da su pronađeni leševi.¹⁰⁰⁷

268. **Radoslav Ognjenović**, Srbin, rođen 1908., iz sela Kakanj u općini Kistanje,¹⁰⁰⁸ izjavio je da su 18. kolovoza 1995. poslije 19:00 sati, dok je s Mirkom Ognjenovićem (rođenim 1921.) i Urošem Ognjenovićem (rođenim 1926.) bio u kući Mirka Ognjenovića, kroz prednja dvorišna vrata ušla dva muškarca s automatskim puškama.¹⁰⁰⁹ Jedan je bio u civilnoj odjeći i izgledao je kao da mu nije više od 20 godina, a drugi je bio stariji od 30 godina i nosio je vojnu maskirnu uniformu. Ovaj drugi im je počeo pucati ispred nogu. Svjedok je čuo kako muškarac u civilnoj odjeći, koji je imao lokalni naglasak, kaže nešto kao "Neđo, nemoj da pucaš".¹⁰¹⁰ Vidio je da je Mirko Ognjenović pao na zemlju. Muškarac u vojnoj maskirnoj uniformi udario je zatim svjedoka kundakom puške sa strane i on je pao. Podigavši pogled, svjedok je

⁹⁹⁸ Mirko Ognjenović, T. 10719, 10743.

⁹⁹⁹ P989 (Mirko Ognjenović, izjava svjedoka, 24. siječnja 1999.), str. 7.

¹⁰⁰⁰ P989 (Mirko Ognjenović, izjava svjedoka, 24. siječnja 1999.), str. 7; D874 (Dopisi PU šibensko-kninske, sa službenim zabilješkama), str. 6.

¹⁰⁰¹ P989 (Mirko Ognjenović, izjava svjedoka, 24. siječnja 1999.), str. 7-8; Mirko Ognjenović, T. 10733-10734; D874 (Dopisi PU šibensko-kninske, sa službenim zabilješkama), str. 6.

¹⁰⁰² P989 (Mirko Ognjenović, izjava svjedoka, 24. siječnja 1999.), str. 8; D874 (Dopisi PU šibensko-kninske, sa službenim zabilješkama), str. 6.

¹⁰⁰³ P989 (Mirko Ognjenović, izjava svjedoka, 24. siječnja 1999.), str. 8.

¹⁰⁰⁴ P989 (Mirko Ognjenović, izjava svjedoka, 24. siječnja 1999.), str. 8; D874 (Dopisi PU šibensko-kninske, sa službenim zabilješkama), str. 6.

¹⁰⁰⁵ P989 (Mirko Ognjenović, izjava svjedoka, 24. siječnja 1999.), str. 8; D874 (Dopisi PU šibensko-kninske, sa službenim zabilješkama), str. 6.

¹⁰⁰⁶ P989 (Mirko Ognjenović, izjava svjedoka, 24. siječnja 1999.), str. 8.

¹⁰⁰⁷ P989 (Mirko Ognjenović, izjava svjedoka, 24. siječnja 1999.), str. 8; Mirko Ognjenović, T. 10733, 10742; P992 (Kaznena prijava koju je podnio Srećko Šarić, 28. kolovoza 1995.), str. 2; D874 (Dopisi PU šibensko-kninske, sa službenim zabilješkama), str. 3, 6.

¹⁰⁰⁸ P2511 (Radoslav Ognjenović, izjava svjedoka, 23. siječnja 1999.), str. 1, par. 1, 5.

¹⁰⁰⁹ P2511 (Radoslav Ognjenović, izjava svjedoka, 23. siječnja 1999.), par. 6, 15.

vidio čovjeka u maskirnoj uniformi kako odvodi Uroša Ognjenovića. Taj čovjek je zatim zapucao iz puške prema zemlji, pri čemu je svjedok pogođen u desnu nadlakticu.¹⁰¹¹ Kad je Mirko Ognjenović kasnije ustao, svjedok je vidio da mu čelo krvari.¹⁰¹² Mirko Ognjenović mu je pomogao da uđe u kuću i onda rekao da ide potražiti Uroša Ognjenovića i jednog drugog čovjeka iz Kaknja, Uroša Šarića (rođenog 1919.).¹⁰¹³ Mirko Ognjenović se ubrzo vratio i rekao svjedoku da Uroš Ognjenović i Uroš Šarić leže mrtvi u dvorištu Uroša Ognjenovića.¹⁰¹⁴

269. Svjedok je izjavio da je Mirko Ognjenović 19. kolovoza 1995. otišao u selo Đevrske, u općini Kistanje, i da je, kad se vratio, rekao da nije mogao pronaći policiju. Svjedok je zatim pješice otišao u šest kilometara udaljeno selo Bratiškovci, u općini Skradin, kako bi te incidente prijavio policiji. Odatle su ga neki ljudi, čiji identitet nije naveo, otpratili u policijsku postaju u Skradinu. Skradinska policija ga je zatim odvela u bolnicu u Šibeniku, gdje mu je rana – koja je, kako mu je rečeno, bila "ulazno-izlazna" – obrađena.¹⁰¹⁵ Svjedok je sutradan odveden na otok Obonjan, gdje je proveo sedam dana. Dana 28. kolovoza 1995. otišao je u Knin, gdje je boravio kod bratovog sina, u kući koja je bila njihovo zajedničko vlasništvo. Kući u Kakanj se vratio 13. siječnja 1996. i tamo ga je dva ili tri puta obišla policija iz Ičova i Rupa.¹⁰¹⁶

270. **Mirko Ognjenović** je u svojem svjedočenju rekao da su 20. kolovoza 1995. neki ljudi u vozilu s oznakom Crvenog križa došli fotografirati leševe, koji su se na vrućini brzo raspadali.¹⁰¹⁷ Svjedok je 24. kolovoza 1995. pred sam zalazak sunca vidio da su leševi još uvijek tamo ali, kad se 25. kolovoza 1995. rano ujutro vratio, više ih nije bilo, a na mjestu gdje su ležali bile su ostavljene neke kirurške rukavice i jedna velika gumena rukavica.¹⁰¹⁸ U kaznenoj prijavi koju je podnio hrvatski MUP kaže se da su djelatnici Civilne zaštite iz Zadra 24. kolovoza 1995. u Kaknju pronašli dva leša,

¹⁰¹⁰ P2511 (Radoslav Ognjenović, izjava svjedoka, 23. siječnja 1999.), par. 15.

¹⁰¹¹ P2511 (Radoslav Ognjenović, izjava svjedoka, 23. siječnja 1999.), par. 16.

¹⁰¹² P2511 (Radoslav Ognjenović, izjava svjedoka, 23. siječnja 1999.), par. 17.

¹⁰¹³ P2511 (Radoslav Ognjenović, izjava svjedoka, 23. siječnja 1999.), par. 6, 17.

¹⁰¹⁴ P2511 (Radoslav Ognjenović, izjava svjedoka, 23. siječnja 1999.), par. 17.

¹⁰¹⁵ P2511 (Radoslav Ognjenović, izjava svjedoka, 23. siječnja 1999.), par. 18.

¹⁰¹⁶ P2511 (Radoslav Ognjenović, izjava svjedoka, 23. siječnja 1999.), par. 19.

¹⁰¹⁷ P989 (Mirko Ognjenović, izjava svjedoka, 24. siječnja 1999.), str. 8; D872 (Izvješće UNMO-a, 27. kolovoza 1995.), str. 2; D874 (Dopisi PU šibensko-kninske, sa službenim zabilješkama), str. 6-7.

¹⁰¹⁸ P989 (Mirko Ognjenović, izjava svjedoka, 24. siječnja 1999.), str. 8; D872 (Izvješće UNMO-a, 27. kolovoza 1995.), str. 2.

djelomično obučena u uniforme paravojnih formacija, i da su ih pokopali na gradskom groblju u Zadru pod brojevima 445 i 446.¹⁰¹⁹

271. Dana 28. kolovoza 1995. sin Uroša Šarića vojnom je tužitelju u Splitu podnio kaznenu prijavu (KTN-59/95) u vezi s ubojstvom njegovog oca i u njoj naveo da je dobio informaciju da počinitelja nisu bila samo dva, nego tri, od kojih dva u uniformama, te da je Policijska uprava zadarska obavila očevid.¹⁰²⁰ Dana 10. rujna 1995. dopisom se obratio potpredsjedniku hrvatske Vlade i od njega zatražio informacije o svojem ocu koji je, kako je naveo, 24. kolovoza 1995., zajedno s Urošem Ognjenovićem, pokopan na gradskom groblju u Zadru kao nepoznata vojna osoba.¹⁰²¹ Ivica Cetina ga je 11. rujna 1995. uputio na Crveni križ Republike Hrvatske.¹⁰²² Dana 2. listopada 1995. zamjenik vojnog tužitelja Denona kaznenu je prijavu koju je podnio sin Uroša Šarića poslao Vojnoj policiji u Zadru na operativnu obradu s ciljem otkrivanja počinitelja.¹⁰²³ Sin Uroša Šarića se 6. prosinca 1995. obratio za pomoć državnom odvjetniku, uz objašnjenje da ga je Policijska uprava zadarsko-kninska 11. rujna 1995. uputila na Crveni križ, koji se izjasnio nenadležnim za taj slučaj.¹⁰²⁴ Dana 8. siječnja 1996. sin Uroša Šarića zatražio je od vojnog tužitelja u Zadru da ga obavijesti što je učinjeno u vezi s njegovom kaznenom prijavom od 28. kolovoza 1995.¹⁰²⁵ Dana 15. siječnja 1996. pismeno se obratio pomoćniku ministra unutarnjih poslova Benku i zamolio ga da se pokrene istraga.¹⁰²⁶ Reagirajući na dopis od 2. listopada 1995. i požurnicu od 31. siječnja 1996., satnik Marijan Babić iz Vojne policije obavijestio je 2. veljače 1996. vojnog tužitelja u Splitu da je na tom slučaju radila Policijska uprava zadarsko-kninska i da Kakanj nije u mjesnoj nadležnosti njegove policije.¹⁰²⁷ Dana 20. veljače 1996. zamjenik vojnog tužitelja Denona poslao je kopiju tog izvješća i kaznene

¹⁰¹⁹ P995 (Dopis Srečka Šarića upućen potpredsjedniku Vlade Kostoviću, 10. rujna 1995.); P996 (Forenzički dokumenti Županijskog državnog odvjetništva u Šibeniku koji se odnose na Uroša Ognjenovića i Uroša Šarića), str. 7; P1003 (Kaznena prijava koju je podnio načelnik Odjela kriminalističke policije Ive Kardum, 1. travnja 1996.), str. 1; D874 (Dopisi PU šibensko-kninske, sa službenim zabilješkama), str. 1.

¹⁰²⁰ P992 (Kaznena prijava koju je podnio Srečko Šarić, 28. kolovoza 1995.); D874 (Dopisi PU šibensko-kninske, sa službenim zabilješkama), str. 1.

¹⁰²¹ P992 (Kaznena prijava koju je podnio Srečko Šarić, 28. kolovoza 1995.), str. 2; P995 (Dopis Srečka Šarića upućen potpredsjedniku Vlade Kostoviću, 10. rujna 1995.).

¹⁰²² D877 (Dopisi PU zadarsko-kninske, 11. rujna 1995. i 25. ožujka 1996.), str. 1.

¹⁰²³ P999 (Dopis zamjenika vojnog tužitelja Denone upućen Vojnoj policiji Zadar, 2. listopada 1995.).

¹⁰²⁴ P993 (Dopis Srečka Šarića upućen Općinskom državnom odvjetništvu, 6. prosinca 1995.).

¹⁰²⁵ P1000 (Dopis Srečka Šarića upućen Vojnom tužiteljstvu, 8. siječnja 1996.).

¹⁰²⁶ P994 (Dopis Srečka Šarića upućen pomoćniku ministra unutarnjih poslova Benku, 15. siječnja 1996.).

¹⁰²⁷ P1001 (Dopis voditelja Kriminalističke policije Marijana Babića upućen Vojnom tužiteljstvu u Splitu, 2. veljače 1996.).

prijave koju je podnio sin Uroša Šarića Policijskoj upravi zadarsko-kninskoj.¹⁰²⁸ Dana 25. ožujka 1996. Ive Kardum je zatražio od VII. policijske postaje Knin Policijske uprave šibenske da žurno utvrdi gdje se nalaze osobe navedene u kaznenoj prijavi sina Uroša Šarića, koju je dostavio u privitku, i da s njima obavi obavijesni razgovor.¹⁰²⁹ Dana 1. travnja 1996. Ive Kardum je pismeno obavijestio Vojno tužiteljstvo u Splitu da djelatnici kriminalističke policije Policijske uprave zadarsko-kninske nisu obavili očevid prilikom asanacije leševa 445 i 446 na gradskom groblju u Zadru, te da nisu obavili obavijesni razgovor sa svjedocima jer ih nisu pronašli.¹⁰³⁰ Dopisom iz prosinca 1996. zamjenik vojnog tužitelja Denona taj je predmet, zajedno s drugim neriješenim predmetima, prosljedio županijskom državnom odvjetniku u Šibeniku.¹⁰³¹ Zamjenik županijskog državnog odvjetnika Višić je 21. veljače 2000. kaznenu prijavu sina Uroša Šarića poslao Policijskoj upravi šibensko-kninskoj, sa zahtjevom da pronađe počinitelje i izvijesti ga o svim poduzetim mjerama.¹⁰³²

272. U 11:35 sati 21. kolovoza 1995. jedan je tim UNMO-a u Kaknju, u općini Kistanje, pronašao dva leša. Jedan seljanin je vojnim promatračima UN-a rekao da su 18. kolovoza 1995. u 18:00 sati u selo došla dva vojnika HV-a, koja su ga pretukla i ubila to dvoje ljudi. On im je također rekao da su mu 16. kolovoza 1995. druga dva vojnika HV-a zapalila kuću. Jedan drugi seljanin je vojnim promatračima UN-a kazao da su mu vojnici HV-a ukrali sve stvari iz kuće, kao i traktor.¹⁰³³

273. Raspravnom vijeću je predočena sudskomedicinska dokumentacija u vezi s navodima o ubojstvima. Prema toj dokumentaciji, djelatnici komunalnog pogrebnog poduzeća ekshumirali su 17. travnja 2000. na gradskom groblju u Zadru dva leša s olovnim pločicama označenim brojem 445, odnosno 446, u nazočnosti predstavnika hrvatskih pravosudnih vlasti i organa gonjenja.¹⁰³⁴ Prilikom ekshumacije, Mirko i Čedomir Ognjenović identificirali su leš s oznakom 446, na osnovi odjeće i zubi, kao leš

¹⁰²⁸ P1002 (Dopis zamjenika vojnog tužitelja Denone upućen PU zadarsko-kninskoj, 20. veljače 1996.).

¹⁰²⁹ D877 (Dopisi PU zadarsko-kninske, 11. rujna 1995. i 25. ožujka 1996.), str. 2.

¹⁰³⁰ P1003 (Kaznena prijava koju je podnio načelnik Odjela kriminalističke policije Ive Kardum, 1. travnja 1996.).

¹⁰³¹ P998 (Dopis zamjenika vojnog tužitelja Denone upućen Županijskom državnom odvjetništvu u Šibeniku, prosinac 1996.).

¹⁰³² P996 (Forenzički dokumenti Županijskog državnog odvjetništva u Šibeniku koji se odnose na Uroša Ognjenovića i Uroša Šarića), str. 1; P997 (Dopis zamjenika županijskog državnog odvjetnika, Višića, upućen PU šibensko-kninskoj, 21. veljače 2000.).

¹⁰³³ D93 (Dnevno izvješće o situaciji UNMO-a za Sektor Jug, 19:00 sati, 21. kolovoza 1995.), str. 3.

¹⁰³⁴ P991 (PU zadarska, foto-dokumentacija očevida, 17. travnja 2000.); P996 (Forenzički dokumenti Županijskog državnog odvjetništva u Šibeniku koji se odnose na Uroša Ognjenovića i Uroša Šarića), str. 3, 7; D874 (Dopisi PU šibensko-kninske, sa službenim zabilješkama), str. 1.

Uroša Ognjenovića, a sin Uroša Šarića je, na osnovi odjeće i zubi, leš s oznakom 445 identificirao kao leš svojeg oca.¹⁰³⁵ Uroš Šarić je na sebi imao duge zelenkaste hlače s plavom podstavom i markicom "Kninjanka" na unutarnjoj strani.¹⁰³⁶ Patolog je utvrdio da je smrt Uroša Šarića nastupila prije više od četiri godine uslijed strijelnih rana glave i prsnog koša, s posljedičnim zgnječenjem mozga i hemoragijskim šokom.¹⁰³⁷ Smrt Uroša Ognjenovića je, kako je utvrdio, nastupila prije više od četiri godine, uslijed zgnječenja mozga izazvanog metkom iz vatrenog oružja.¹⁰³⁸

274. Krajem travnja 2000. istražni sudac Županijskog suda u Šibeniku poslao je i zapisnik o ekshumaciji i zapisnik o pregledu posmrtnih ostataka županijskom državnom odvjetniku u Šibeniku, a Željko Žganjer je te dokumente zatim 2. svibnja 2000. poslao Policijskoj upravi šibensko-kninskoj, sa zahtjevom da se obavi obavijesni razgovor s Mirkom Ognjenovićem i Radoslavom Ognjenovićem.¹⁰³⁹ Dana 16. svibnja 2000. jedan djelatnik hrvatske policije obavio je obavijesni razgovor sa svjedokom, a 18. srpnja 2000. policija je svjedoku i Radoslavu Ognjenoviću pokazala devet fotografija, među kojima i fotografiju osumnjičenog Nedeljka Mijića, da vide mogu li ga prepoznati, što oni nisu mogli.¹⁰⁴⁰ Načelnik Odjela kriminalističke policije Policijske uprave šibensko-kninske Sedlar poslao je 17. svibnja 2000. službene zabilješke o obavijesnim razgovorima s Mirkom Ognjenovićem, Radoslavom Ognjenovićem i Rajkom Gajicom županijskom državnom odvjetniku u Šibeniku, a 24. srpnja 2000. mu je poslao i zapisnik o primjeni mjere prepoznavanja na osnovi fotografija.¹⁰⁴¹ Dana 22. kolovoza 2000. taj odjel kriminalističke policije podnio je svojem načelniku izvješće o poduzetim mjerama, utvrđenim činjenicama i daljnjim mjerama koje će se poduzimati tijekom istrage.¹⁰⁴²

275. Dokazi ukazuju na to da su u večernjim satima 18. kolovoza 1995., nakon što je Mirko Ognjenović čuo nekog kako viče "Gdje je to devetero? Izlazite da vas pobijem!",

¹⁰³⁵ Mirko Ognjenović, T. 10719; P996 (Forenzički dokumenti Županijskog državnog odvjetništva u Šibeniku koji se odnose na Uroša Ognjenovića i Uroša Šarića), str. 3-5, 7-8.

¹⁰³⁶ P996 (Forenzički dokumenti Županijskog državnog odvjetništva u Šibeniku koji se odnose na Uroša Ognjenovića i Uroša Šarića), str. 3, 5, 7-8.

¹⁰³⁷ P996 (Forenzički dokumenti Županijskog državnog odvjetništva u Šibeniku koji se odnose na Uroša Ognjenovića i Uroša Šarića), str. 3-5.

¹⁰³⁸ P996 (Forenzički dokumenti Županijskog državnog odvjetništva u Šibeniku koji se odnose na Uroša Ognjenovića i Uroša Šarića), str. 3-5.

¹⁰³⁹ P996 (Forenzički dokumenti Županijskog državnog odvjetništva u Šibeniku koji se odnose na Uroša Ognjenovića i Uroša Šarića), str. 1-2, 6.

¹⁰⁴⁰ Mirko Ognjenović, T. 10718, 10741-10742; D874 (Dopisi PU šibensko-kninske, sa službenim zabilješkama), str. 1-2, 5-6, 8-9.

¹⁰⁴¹ D874 (Dopisi PU šibensko-kninske, sa službenim zabilješkama), str. 5, 8.

u njegovo dvorište u Kaknju, gdje su se nalazili on i Radoslav Ognjenović, ušli Uroš Ognjenović i dva muškarca, od kojih je barem jedan imao automatsku pušku. Dokazi nadalje ukazuju na to da je jedan od te dvojice nazvao Mirka, Radoslava i Uroša Ognjenovića "četnicima", udario Radoslava Ognjenovića sa strane kundakom puške i potom ispalio nekoliko hitaca, od kojih je jedan Radoslava Ognjenovića pogodio u ruku, uslijed čega mu je kost probila kožu. Uz to, jedan od muškaraca je udarcem srušio Mirka Ognjenovića na zemlju, nakon čega je ovaj izgubio svijest. Jedan od tih muškaraca odveo je nakon toga Uroša Ognjenovića iz dvorišta. Kada je Mirko Ognjenović došao k svijesti, osjećao je bol u glavi i imao posjekotinu na glavi i slomljen palac. Nekoliko sati nakon što su ta dva muškarca došla u njegovo dvorište, Mirko Ognjenović je u dvorištu Uroša Ognjenovića, udaljenom oko 200-250 metara od njegovog, pronašao leševe Uroša Ognjenovića (rođenog 1926. ili 1928.) i Uroša Šarića (rođenog 1919. ili 1920.). Na leševima su bile strijelne rane za koje je utvrđeno da su prouzrokovale njihovu smrt.

276. Dokazi da je smrt Uroša Ognjenovića i Uroša Šarića nastupila uslijed strijelnih rana ukazuju na to da su oni ubijeni. Uroša Ognjenovića su posljednji put kad je viđen – nekoliko sati prije nego što je pronađen njegov leš – odvela dva muškarca, od kojih je barem jedan bio naoružan automatskom puškom. Ti dokazi, kao i izjava koju je Mirko Ognjenović čuo neposredno prije nego što su ta dva muškarca ušla u njegovo dvorište te način na koji su njih dvojica ranije te večeri postupala s njim i Radoslavom Ognjenovićem, ukazuju na to da su ta dva muškarca ubila Uroša Ognjenovića. Nadalje, dokazi da je leš Uroša Šarića pronađen pored leša Uroša Ognjenovića ukazuju na to da su ista dvojica ubila i Uroša Šarića.

277. Iskazi Radoslava i Mirka Ognjenovića o odjeći koju su nosila ta dva muškarca se ne podudaraju: Mirko Ognjenović je rekao da su obojica bila u maskirnim uniformama, dok je Radoslav Ognjenović izjavio da je jedan bio u uniformi, a drugi u civilnoj odjeći. Uz to, izvješće UNMO-a o tome da je jedan seljanin timu UNMO-a rekao da su u večernjim satima 18. kolovoza 1995. dva vojnika HV-a ubila dvije osobe u Kaknju odnosi se, po svemu sudeći, na isti incident, ali ne pruža više pojedinosti u pogledu činjenične osnove za kvalifikaciju ta dva počinitelja od strane tog seljanina kao vojnika HV-a. Raspravno vijeće stoga ne može ocijeniti postoji li za tu kvalifikaciju valjana činjenična osnova. Raspravnom vijeću nisu predloženi drugi pouzdani dokazi o tome

¹⁰⁴² D874 (Dopisi PU šibensko-kninske, sa službenim zabilježkama), str. 1-2.

kojim oružanim snagama su počinitelji eventualno pripadali. Isto tako, Raspravnom vijeću nisu predloženi dovoljni dokazi o tome koje su oružane snage eventualno bile prisutne u Kaknju ili u blizini Kaknja u to vrijeme. Raspravno vijeće stoga ne može donijeti nikakve zaključke o identitetu ili pripadnosti počinitelja. S obzirom na te okolnosti, Raspravno vijeće neće dalje razmatrati taj incident u vezi s točkama 1, 6, 7, 8 i 9 Optužnice.

Vojin Šarić (Daljnje pojašnjenje, br. 84)

278. Raspravnom vijeću su relevantni dokazi u vezi s navodima o ubojstvu Vojina Šarića predočeni prvenstveno putem svjedočenja Mirka Ognjenovića i dokumentacije o kriminalističkoj istrazi provedenoj u Hrvatskoj. **Mirko Ognjenović**, Srbin, rođen 1921., iz sela Kakanj u općini Kistanje,¹⁰⁴³ izjavio je da je čuo da je Vojin Šarić (rođen 1911.) pronađen mrtav u bunaru.¹⁰⁴⁴ Prema riječima svjedoka, Vojin Šarić je bio jedina osoba koja je ostala u Kaknju kad je on 26. kolovoza 1995. napustio to selo.¹⁰⁴⁵ Kako se navodi u kaznenoj prijavi od 20. listopada 1995., koju je potpisao Ive Kardum, neutvrđenog dana između 18. i 24. rujna 1995. jedan ili više nepoznatih počinitelja pogodili su Vojina Šarića iz vatrenog oružja kalibra 7,62 milimetara u prsa i trbuh i njegovo tijelo zatim bacili u bunar u dvorištu iza njegove kuće u Kaknju.¹⁰⁴⁶ Prema toj prijavi, istražni sudac Županijskog suda u Zadru i djelatnici Odjela kriminalističke policije obavili su 14. listopada 1995. očevid, tijekom kojeg su na mjestu događaja pronađene čahure kalibra 7,62 milimetara i iz bunara je izvađen leš Vojina Šarića čija smrt je, kako je utvrdio sudski patolog, nastupila uslijed strijelnih rana prsa i trbuha.¹⁰⁴⁷ Kako se navodi u službenoj zabilješci MUP-a, Vojina Šarića je njegov sin pokopao u obiteljskoj grobnici u Bratiškovcima, u općini Skradin.¹⁰⁴⁸

279. Prema UNCIVPOL-ovom izvješću o incidentu sastavljenom 13. listopada 1995., Vojo Ivica i Mladen Surića obavijestili su UNCIVPOL da je Vojin Šarić, Srbin, rođen 1911., pronađen mrtav u Kaknju, u općini Kistanje. Leš je 26. rujna 1995. na dnu bunara pronašao sin žrtve. UNCIVPOL i hrvatska policija otišli su u taj zaselak i žrtvu pronašli na mjestu koje je opisao njezin sin.¹⁰⁴⁹ Prema UNCIVPOL-ovom izvješću o incidentu sastavljenom 14. listopada 1995., jedan tim UNCIVPOL-a je bio nazočan na očevidu koji je obavljen u vezi sa smrću Vojina Šarića. Istražni sudac ih je na mjestu

¹⁰⁴³ P989 (Mirko Ognjenović, izjava svjedoka, 24. siječnja 1999.), str. 1-2; P990 (Mirko Ognjenović, izjava svjedoka, 12. srpnja 2004.), str. 1; Mirko Ognjenović, T. 10701; D873 (Službena zabilješka MUP-a o obavijesnom razgovoru s Mirkom Ognjenovićem, 6. svibnja 2004.), str. 1; D874 (Dopisi PU šibensko-kninske, sa službenim zabilješkama), str. 6.

¹⁰⁴⁴ P989 (Mirko Ognjenović, izjava svjedoka, 24. siječnja 1999.), str. 3, 9; D873 (Službena zabilješka MUP-a o obavijesnom razgovoru s Mirkom Ognjenovićem, 6. svibnja 2004.), str. 2; D874 (Dopisi PU šibensko-kninske, sa službenim zabilješkama), str. 4.

¹⁰⁴⁵ P989 (Mirko Ognjenović, izjava svjedoka, 24. siječnja 1999.), str. 9; D873 (Službena zabilješka MUP-a o obavijesnom razgovoru s Mirkom Ognjenovićem, 6. svibnja 2004.), str. 2; D874 (Dopisi PU šibensko-kninske, sa službenim zabilješkama), str. 4.

¹⁰⁴⁶ D875 (Kaznena prijava koju je podnijela PU zadarsko-kninska, 20. listopada 1995.), str. 1-2.

¹⁰⁴⁷ D875 (Kaznena prijava koju je podnijela PU zadarsko-kninska, 20. listopada 1995.), str. 2.

¹⁰⁴⁸ D873 (Službena zabilješka MUP-a o obavijesnom razgovoru s Mirkom Ognjenovićem, 6. svibnja 2004.), str. 2; v. i D875 (Kaznena prijava koju je podnijela PU zadarsko-kninska, 20. listopada 1995.), str. 2.

dogadaja obavijestio da je Šarić ubijen jednim hicem u prsa. UNCIVPOL-u je jedan djelatnik hrvatske policije najprije zabranio pristup na mjesto događaja, a pristup mu je omogućen tek nakon intervencije načelnika policijske postaje Knin.¹⁰⁵⁰

280. Dokazi upućuju na to da su neutvrđenog dana između 18. i 24. rujna 1995. u Šarićima, zaseoku sela Kakanj, jedan ili više nepoznatih počinitelja iz vatrenog oružja pogodili Vojina Šarića, Srbina, rođenog 1911., u prsa i trbuh i tako ga usmrtili. Gore navedeni dokazi ni na koji način ne ukazuju na identitet tog/tih počinitelja i na temelju njih se ne može utvrditi kojim oružanim snagama su on ili oni eventualno pripadali. Isto tako, Raspravnom vijeću nisu predloženi dovoljni dokazi o tome koje su oružane snage eventualno bile prisutne u Kaknju ili u blizini Kaknja u to vrijeme. Raspravno vijeće stoga ne može donijeti nikakve zaključke o identitetu ili pripadnosti počinitelja. S obzirom na te okolnosti, Raspravno vijeće neće dalje razmatrati taj incident u vezi s točkama 1, 6 i 7 Optužnice.

Dušan Borak i drugi (Daljnje pojašnjenje, br. 87-93)

281. Raspravnom vijeću su relevantni dokazi u vezi s navodima o ubojstvu Dušana Borka i drugih predloženi prvenstveno putem svjedočenja Milana Letunice i Bogdana Dobrića, kao i putem dokumentarnih dokaza, između ostalog, dokumentacije o kriminalističkoj istrazi koja je u vezi s navodima o tim ubojstvima provedena u Hrvatskoj. U vrijeme kada su, prema navodima, počinjena ubojstva Letunica i Dobrić su se nalazili u Gošiću ili u blizini Gošića.

282. **Milan Letunica**, Srbin, stanovnik srpskog sela Gošić u općini Kistanje,¹⁰⁵¹ izjavio je da se 5. kolovoza 1995., nakon što je čuo da je HV zauzeo Knin, odlučio sakriti u šumi.¹⁰⁵² Oko 16:00 sati 27. kolovoza 1995. došao je u Gošić, gdje se u kući Nebojše Borka vidio s Dušanom i Milkom Borak. Dok je bio tamo, čuo je zvuk automobilskog motora i pobjegao u šumu. Putem ka šumi svjedok je vidio jedan bijeli automobil. Nedugo zatim čuo je pucnjavu, koja je trajala desetak minuta. Krećući se kroz šumu prema svojoj kući, Letunica je vidio kako taj isti automobil ide cestom. Kod kuće se zadržao 10-15 minuta i tamo se vidio s Bogdanom Dobrićem, koji mu je rekao

¹⁰⁴⁹ P273 (UNCIVPOL-ovo izvješće o incidentu, 13. listopada 1995.).

¹⁰⁵⁰ D740 (Zbirka dokumenata UNCIVPOL-a), str. 19 (UNCIVPOL-ovo izvješće o incidentu, S2-95-777, 14. listopada 1995.).

¹⁰⁵¹ P635 (Milan Letunica, izjava svjedoka, 22. travnja 1998.), str. 1-2.

da je u kućama obitelji Borak pronašao leševe. Svjedok je noć proveo u šumi. Dana 28. kolovoza 1995. u 06:00 sati otišao je u selo, gdje ga je jedan policajac odveo u kuće obitelji Borak.¹⁰⁵³ Vidio je policijski automobil, vojni kamion i kola hitne pomoći i na molbu jedne medicinske sestre identificirao je leševe Save, Gordane, Vase, Kose, Marije, Dušana i Milke Borak, te Gojka Ležajića.¹⁰⁵⁴ Ljudi koji su bili na mjestu događaja stavili su leševe u zasebne plastične vreće, koje su zatim označili i utovarili u kamion.¹⁰⁵⁵

283. **Bogdan Dobrić**, Srbin iz Dobropoljaca, u općini Lišane Ostrovičke,¹⁰⁵⁶ izjavio je da je 27. kolovoza 1995. s mjesta u šumi gdje se skrivao, otprilike 100-150 metara udaljenog od ceste Letunice-Gošić, vidio kako u smjeru Gošića, u općini Kistanje, idu bijeli civilni automobil i kamionet s plavom ceradom u kojem su se otraga vozili vojnici u maskirnim uniformama.¹⁰⁵⁷ Deset-petnaest minuta kasnije čuo je pucnje iz smjera Gošića, a 30 minuta nakon toga vidio je kako se ista vozila s vojnicima vraćaju u smjeru Letunica, u općini Kistanje.¹⁰⁵⁸ Svjedok je otišao u Gošić, udaljen otprilike 200 metara, i tamo je ispred kuće Ilije Borka vidio Dušana Borka, rođenog 1939., koji je ležao licem prema zemlji, s lokvom krvi povrh glave.¹⁰⁵⁹ Na otprilike dva-tri metra od Dušanovog leša vidio je leš Milke Borak, rođene 1921., koja je, krvavog nosa, bila glavom naslonjena na stol.¹⁰⁶⁰ Dobrić je zatim pronašao leševe Save, Grozde i Vajkana Borka – rođenih 1924., 1920., odnosno 1927. – kod dvorišnih vrata ispred Savine kuće.¹⁰⁶¹ Sava i Grozda su ležale licem prema zemlji, a Vajkan je bio naslonjen na vrata.¹⁰⁶² Tri-četiri metra dalje, Dobrić je vidio Kosu Borak, rođenu 1932., koja je ležala licem prema zemlji, s puno krvi uokolo.¹⁰⁶³ Na kraju je otišao u kuću Mare Borak i tamo je na stolici

¹⁰⁵² P635 (Milan Letunica, izjava svjedoka, 22. travnja 1998.), str. 2.

¹⁰⁵³ P635 (Milan Letunica, izjava svjedoka, 22. travnja 1998.), str. 3.

¹⁰⁵⁴ P635 (Milan Letunica, izjava svjedoka, 22. travnja 1998.), str. 2-3.

¹⁰⁵⁵ P635 (Milan Letunica, izjava svjedoka, 22. travnja 1998.), str. 3.

¹⁰⁵⁶ P2508 (Bogdan Dobrić, izjave svjedoka), izjava od 7. rujna 2003., str. 1, par. 1, izjava od 10. rujna 2003., str. 1.

¹⁰⁵⁷ P2508 (Bogdan Dobrić, izjave svjedoka), izjava od 7. rujna 2003., par. 6, izjava od 10. rujna 2003., par. 4.

¹⁰⁵⁸ P2508 (Bogdan Dobrić, izjave svjedoka), izjava od 7. rujna 2003., par. 6, izjava od 10. rujna 2003., par. 4.

¹⁰⁵⁹ P2508 (Bogdan Dobrić, izjave svjedoka), izjava od 7. rujna 2003., par. 5-7, izjava od 10. rujna 2003., par. 4-5.

¹⁰⁶⁰ P2508 (Bogdan Dobrić, izjave svjedoka), izjava od 7. rujna 2003., par. 5, 7.

¹⁰⁶¹ P2508 (Bogdan Dobrić, izjave svjedoka), izjava od 7. rujna 2003., par. 5, 8.

¹⁰⁶² P2508 (Bogdan Dobrić, izjave svjedoka), izjava od 7. rujna 2003., par. 8.

¹⁰⁶³ P2508 (Bogdan Dobrić, izjave svjedoka), izjava od 7. rujna 2003., par. 5, 9.

u kuhinji pronašao njezin leš.¹⁰⁶⁴ Mara Borak je rođena 1902.¹⁰⁶⁵ Dobriću se krv koju je vidio kad je pronašao leševe činila svježa.¹⁰⁶⁶ Svi leševi su bili u civilnoj odjeći.¹⁰⁶⁷

284. Prema izvješću HRAT-a Knin od 29. kolovoza 1995., PMEZ je izvijestio da je u masakru koji je 27. kolovoza 1995., prema navodima, izvršen u zaseoku Gošić, u općini Kistanje, bilo sedam, a ne osam žrtava kako je naveo u svojem izvješću od prethodnog dana.¹⁰⁶⁸ **Peter Marti**, vojni promatrač UN-a i kasnije član HRAT-a u Sektoru Jug u razdoblju od 19. lipnja do 27. studenog 1995.,¹⁰⁶⁹ u svojem svjedočenju je rekao da je 24. listopada 1995. sudjelovao u istrazi koju je HRAT proveo u Gošiću, u općini Kistanje, gdje je u poslijepodnevnim satima 27. kolovoza 1995. ubijeno sedam osoba.¹⁰⁷⁰ Načelnik policijske postaje Kistanje je obavijestio HRAT da područje Gošića potpada pod nadležnost policijske postaje Benkovac.¹⁰⁷¹

285. Raspravnom vijeću su predočeni obimni dokazi o kriminalističkoj istrazi koju su u vezi s navodima o ubojstvima provele hrvatske vlasti. Riječ je dokazima pribavljenim od (i ponuđenim putem) svjedoka 84, Ivica Cetine, Pere Perkovića, Ivana Galovića, Damira Šimića, Željka Žganjera, Mate Laušića i Ive Karduma (koji su svi prikazani u poglavlju 6.2.5).

286. U izvješću Stožeru akcije Povratak MUP-a od 29. kolovoza 1995., Ivica Cetina je naveo imena sedam osoba čiji leševi su pronađeni prilikom provođenja mjera asanacije u zaseoku Donji Borci u Gošiću: Dušan, Milka, Kosa, Vasilj, Sava, Grozda i Marija Borak.¹⁰⁷²

287. **Ive Kardum**, načelnik Odjela kriminalističke policije Policijske uprave zadarsko-kninske 1995. godine,¹⁰⁷³ u svojem svjedočenju je rekao da je u slučaju Gošić, nakon što je od rođaka jednog od preminulih čuo za ubijanje, osobno otišao na mjesto

¹⁰⁶⁴ P2508 (Bogdan Dobrić, izjave svjedoka), izjava od 7. rujna 2003., par. 10.

¹⁰⁶⁵ P2508 (Bogdan Dobrić, izjave svjedoka), izjava od 7. rujna 2003., par. 5.

¹⁰⁶⁶ P2508 (Bogdan Dobrić, izjave svjedoka), izjava od 10. rujna 2003., par. 5.

¹⁰⁶⁷ P2508 (Bogdan Dobrić, izjave svjedoka), izjava od 7. rujna 2003., par. 7-8, izjava od 10. rujna 2003., par. 5.

¹⁰⁶⁸ D631 (Dnevno izvješće HRAT-a, 29. kolovoza 1995.), str. 2.

¹⁰⁶⁹ P415 (Peter Marti, izjava svjedoka, 13. veljače 1996.), str. 1-2; P416 (Peter Marti, izjava svjedoka, 29. lipnja 1997.), str. 1, 6; P417 (Peter Marti, izjava svjedoka, 14. prosinca 2007.), par. 1, 5, 9, 17.

¹⁰⁷⁰ P417 (Peter Marti, izjava svjedoka, 14. prosinca 2007.), par. 87, 101; P68 (Sažetak izvješća o situaciji UNMO-a za Sektor Jug za razdoblje od 7. kolovoza do 22. studenog 1995.), str. 61.

¹⁰⁷¹ P417 (Peter Marti, izjava svjedoka, 14. prosinca 2007.), par. 87, 101; P68 (Sažetak izvješća o situaciji UNMO-a za Sektor Jug za razdoblje od 7. kolovoza do 22. studenog 1995.), str. 61.

¹⁰⁷² D361 (Izješće Ivica Cetine podneseno Stožeru akcije Povratak MUP-a, 29. kolovoza 1995.), str. 1-2.

¹⁰⁷³ P2396 (Ive Kardum, izjava svjedoka, 3.-4. svibnja 2007.), str. 1, par. 2-3; P2397 (Ive Kardum, izjava svjedoka, 22.-23. ožujka 2004.), str. 1, par. 1-3, 12, 15, 17; Ive Kardum, T. 9231, 9251-9252, 9398, 9498-9499.

dogadaja, gdje je zatekao načelnika Policijske uprave Kotara Knin Čedu Romanića i neke ljude iz zagrebačkog MUP-a, od kojih su neki bili u uniformama a neki u civilu.¹⁰⁷⁴ Oni su Karduma i druge uputili prema kućama članova obitelji Borak, gdje su ovi zatim na različitim mjestima vidjeli sedam leševa.¹⁰⁷⁵ Kardum i drugi su o tome obavijestili tužitelja i istražnog suca, koji su došli na mjesto događaja.¹⁰⁷⁶ Na mjestu događaja su, prema Kardumovim riječima, pronađene prazne čahure metaka iz kalašnjikova.¹⁰⁷⁷ Kardum je izjavio da mu je pomogao jedan očevidac, Srbin, po imenu Živko Borak.¹⁰⁷⁸ Izjavio je i to da je, kad je postalo jasno da je u događaje umješana vojska, civilna policija u istragu morala uključiti VP.¹⁰⁷⁹ Potvrdio je da je kaznenu prijavu od 4. listopada 1995. u vezi sa smrću sedam osoba u Gošiću, u općini Kistanje, sastavila kriminalistička policija Policijske uprave zadarsko-kninske i da ju je u njegovo ime potpisao netko tko je za to bio ovlašten.¹⁰⁸⁰

288. Raspravnom vijeću je predložena sudskomedicinska dokumentacija u vezi s navodima o ubojstvima. Prema toj dokumentaciji, leševi šest osoba u civilnoj odjeći pronađeni su 28. kolovoza 1995. u zaseoku Donji Borak u Gošiću, u općini Kistanje, identificirani od strane Živka Borka iz Gošića kao leševi Dušana Borka, rođenog 1. siječnja 1940., Grozde Borak, rođene 9. ožujka 1922., Marije Borak, rođene 2. svibnja 1914., Save Borka, rođenog 14. veljače 1925., i Vasilja Borka, rođenog 1. lipnja 1927. (samo je leš Milke Borak, označen brojem 545, identificirao Milan Letunica), i pokopani na gradskom groblju u Kninu.¹⁰⁸¹

289. Leš KN01/246B koji je, s metalnom pločicom broj "545" i u civilnoj odjeći, ekshumiran 14. lipnja 2001. na groblju u Kninu, bio je leš žene približne visine 1,55-1,71 metara, stare između 50 i 70 godina, sa strijelnom ozljedom lubanje nanesenom

¹⁰⁷⁴ P2396 (Ive Kardum, izjava svjedoka, 3.-4. svibnja 2007.), par. 8; P2397 (Ive Kardum, izjava svjedoka, 22.-23. ožujka 2004.), par. 33, 50; Ive Kardum, T. 9328, 9359-9360, 9429-9430.

¹⁰⁷⁵ P2397 (Ive Kardum, izjava svjedoka, 22.-23. ožujka 2004.), par. 33.

¹⁰⁷⁶ P2397 (Ive Kardum, izjava svjedoka, 22.-23. ožujka 2004.), par. 33.

¹⁰⁷⁷ P2397 (Ive Kardum, izjava svjedoka, 22.-23. ožujka 2004.), par. 33.

¹⁰⁷⁸ P2397 (Ive Kardum, izjava svjedoka, 22.-23. ožujka 2004.), par. 34.

¹⁰⁷⁹ P2397 (Ive Kardum, izjava svjedoka, 22.-23. ožujka 2004.), par. 33, 50; Ive Kardum, T. 9429-9430.

¹⁰⁸⁰ Ive Kardum, T. 9471; D807 (Kaznena prijava za ubojstvo sedam osoba u Gošiću, općina Kistanje, 4. listopada 1995.).

¹⁰⁸¹ P1373 (Podaci o identificiranom lešu, identifikacijski broj 544, s fotografijom); P1374 (Podaci o identificiranom lešu, identifikacijski broj 550, s fotografijom); P1375 (Podaci o identificiranom lešu, identifikacijski broj 549, s fotografijom); P1376 (Podaci o identificiranom lešu, identifikacijski broj 545, s fotografijom); P1377 (Podaci o identificiranom lešu, identifikacijski broj 548, s fotografijom); P1378 (Podaci o identificiranom lešu, identifikacijski broj 547, s fotografijom).

metkom velike brzine za koju je sudski patolog utvrdio da predstavlja uzrok smrti.¹⁰⁸² Potpuno skeletiziran nepotpuni leš KN01/316B koji je, u ostacima civilne odjeće, ekshumiran 15. lipnja 2001. na groblju u Kninu, bio je leš žene približne visine 1,51-1,68 metara, stare između 50 i 75 godina, za koju John Clark nije mogao utvrditi uzrok smrti.¹⁰⁸³

290. Dana 6. prosinca 2002. klasičnom metodom identifikacije je utvrđeno da je leš KN01/246B leš Milice Borak, rođene 1920., a leš KN01/316B Mariji Borak, rođenoj 1914.¹⁰⁸⁴ Prema potvrdi o smrti izdanoj 6. prosinca 2002. na Zavodu za sudsku medicinu u Zagrebu, Marija Borak, Srpkinja, rođena 14. travnja 1914., umrla je 27. kolovoza 1995. u dvorištu svoje kuće, na kućnom broju 19, u Gošiću, a uzrok smrti je nepoznat.¹⁰⁸⁵ Prema potvrdi o smrti izdanoj 6. prosinca 2002. na Zavodu za sudsku medicinu u Zagrebu, Milica Borak, Srpkinja, državljanka SRJ, rođena 2. kolovoza 1920., umrla je od strijelne ozljede glave 27. kolovoza 1995. u Gošiću.¹⁰⁸⁶

291. Gore navedeni dokazi ukazuju na to da je 27. kolovoza 1995., nedugo poslije 16:00 sati, u Gošiću, u općini Kistanje, iz vatrenog oružja ubijeno sedam ljudi, konkretno, Sava Borak, Grođana Borak, Vasilj Borak, Kosa Borak, Marija Borak, Dušan Borak i Milka Borak. Tih sedam ljudi toga je dana nosilo civilnu odjeću i svi su bili rođeni između 1902. i 1940.

292. Dokazi ukazuju na to da su nedugo prije nego što je sedam žrtava ubijeno iz vatrenog oružja u selo ušli bijeli civilni automobil i kamionet s plavom ceradom. U kamionetu su se otraga vozile osobe u maskirnim uniformama. Ubrzo po dolasku tih vozila u Gošić, Milan Letunica i Bogdan Dobrić čuli su pucnjavu, čiji zvuk je, kako je potonji precizirao, dolazio iz smjera Gošića. Vozila su nedugo zatim otišla iz Gošića. Dokazi ukazuju na to da su osobe iz ta dva vozila, uključujući one u uniformama iz stražnjeg dijela kamiona, iz vatrenog oružja ubile sedam gore navedenih žrtava.

293. Dokazi ukazuju na to da su u istragu koja je pokrenuta u vezi s ubojstvima u Gošiću bili uključeni djelatnici kriminalističke vojne policije jer su na mjestu zločina u

¹⁰⁸² P1256 (Fotografije leševa i kostiju), str. 5; P1576 (Zapisnik o obdukciji, KN01/246B, 11. srpnja 2001.), str. 1-6, 10-13, 16; P1841 (Fotografija lubanje, KN01/246B).

¹⁰⁸³ P1575 (Zapisnik o obdukciji, KN01/316B, 10. srpnja 2001.), str. 1-2, 4-5, 11-13, 15; P1840 (Fotografija kostiju, KN01/316B).

¹⁰⁸⁴ P2000 (Popis identificiranih leševa ekshumiranih na novom groblju u Kninu); P2002 (Popis identificiranih osoba ekshumiranih u Kninu).

¹⁰⁸⁵ P2051 (Potvrda o smrti za Mariju Borak, 6. prosinca 2002.).

¹⁰⁸⁶ P2052 (Potvrda o smrti za Milicu Borak, 6. prosinca 2002.).

vrijeme kada je on počinjen viđeni muškarci u maskirnim uniformama i maslinastozeleno vozilo "TAM-cestar". Međutim, dokazi o istrazi koja je u vezi s tim incidentom provedena u Hrvatskoj ne omogućavaju pouzdane zaključke o identitetu ili pripadnosti počinitelja. Istragom provedenom u Hrvatskoj utvrđeno je da nijedno od evidentiranih vozila marke TAM u zonama odgovornosti vojnih satnija na tom području ne odgovara opisu viđenog vozila. U vezi s ubojstvima u Gošiću podignuta je optužnica protiv Pere Perkovića, Nikole Rašića, Ivice Petrića i Zlatka Ladovića, koje je sud u Zadru zatim oslobodio optužbi. U postupku po žalbi, predmet je vraćen na ponovno suđenje sudu u Šibeniku, nakon čega je tužitelj u Šibeniku odustao od optužbi protiv tih osoba. Kako su naveli Šimić i Žganjer, za umješanost u ubojstva bio je osumnjičen i Goran Vunić. Međutim, Mrkota je 1995., prije nego što je obavljen pretres Vunićevih prostorija, obustavio istragu o njegovoj umješanosti, a iz dokaza se ne može zaključiti kakvim je eventualno rezultatima urodila istraga o Vunićevoj umješanosti koja je ponovno pokrenuta 2002. Raspravnom vijeću nisu predloženi drugi pouzdani dokazi o tome kojim oružanim snagama su eventualno pripadale osobe u maskirnim uniformama koje su u vrijeme kad su počinjena ubojstva viđene kako ulaze u Gošić. Isto tako, Raspravnom vijeću nisu predloženi dovoljni dokazi o tome koje su oružane snage eventualno bile prisutne u Gošiću ili u blizini Gošića u to vrijeme. Raspravno vijeće stoga ne može donijeti nikakve zaključke o identitetu ili pripadnosti počinitelja. S obzirom na te okolnosti, Raspravno vijeće neće dalje razmatrati taj incident u vezi s točkama 1, 6 i 7 Optužnice.

294. Izjava Milana Letunice upućuje na to da je 27. kolovoza 1995. u Gošiću ubijena i osma osoba: Gojko Ležajić. Raspravno vijeće napominje da Bogdan Dobrić u svojoj pismenoj izjavi nije spomenuo da je toga dana u Gošiću vidio leš Gojka Ležajića. Ive Kardum je izjavio da je prilikom obilaska Gošića vidio sedam žrtava. U dokumentima HRAT-a i hrvatske policije vezanim za taj dokaz isto se tako govori o sedam žrtava u Gošiću. Dokazi o istrazi koja je poduzeta u Hrvatskoj ukazuju na to se Gorana Vunića i dvije nepoznate osobe sumnjičilo za to da su neutvrđenog dana nakon operacije Oluja iz vatrenog oružja ubili Gojka Ležajića u dvorištu njegove kuće u Gošiću. Državna odvjetnica u Zadru, Rukavina, u jednom se svojem dopisu s tim u vezi pozvala na izjave Milana i Save Letunice. Međutim, u svojoj pismenoj izjavi iz spisa koja je predložena Raspravnom vijeću i uvrštena u spis Milan Letunica nije naveo informacije o okolnostima smrti Gojka Ležajića niti o počiniteljima. Shodno tomu, ne postoje

dovoljni pouzdani dokazi o tome je li Gojko Ležajić ubijen i tko ga je i pod kojim okolnostima ubio. S obzirom na te okolnosti, Raspravno vijeće neće dalje razmatrati taj incident u vezi s točkama 1, 6 i 7 Optužnice.

Jovo Berić i drugi (Daljnje pojašnjenje, br. 95-103)

295. Raspravnom vijeću su relevantni dokazi u vezi s navodima o ubojstvu Jove Berića i drugih predočeni putem velikog broja svjedočenja, između ostalog, Aluna Robertsa, Petra Romaseva i svjedoka 84. Raspravnom vijeću su predočeni i dokumentarni dokazi, uključujući izvješća UNCIVPOL-a i HRAT-a, te dokumentaciju o kriminalističkoj istrazi koja je u vezi s navodima o tim ubojstvima provedena u Hrvatskoj.

296. **Alun Roberts**, službenik za tisak i informiranje u Sektoru Jug UN-a u Kninu od sredine rujna 1993. do približno sredine listopada 1995.,¹⁰⁸⁷ u svojem svjedočenju je rekao da je od drugog osoblja UN-a koje je redovito obilazilo Varivode, u općini Kistanje, čuo da je "pred operaciju Oluja" većina stanovnika tog većinski srpskog sela pobjegla i da su ostali samo stariji ljudi.¹⁰⁸⁸ UN-u je u listopadu jedan čovjek iz tog sela, Milan Pokrajac, rekao da misli da je nakon 4. ili 5. kolovoza 1995. u selu ostalo svega 13 ljudi.¹⁰⁸⁹ Bojanka Milošević iz tog sela kazala je UNCIVPOL-u da su od seljana ostali ona, Marija Dukić (1913.), Milan Pokrajac (1921.), Vukica Berić (1920.), Mirko Dobrijević (1913.), Spiro Dobrijević (1936.), Simeona Dobrijević (1913.) i Dragina Gajica (1914.).¹⁰⁹⁰ Roberts je izjavio da je "Helsinški međunarodni odbor za ljudska prava" 1. listopada 1995. obavijestio UN da je 28. rujna 1995. u Varivodama ubijeno 12

¹⁰⁸⁷ P675 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 27. kolovoza 1997.), str. 1, par. 1; P676 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 31. srpnja 1998.), str. 1; P677 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 28. veljače 2007.), str. 1-2; P678 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 7. veljače 2008.), str. 1, par. 3-4, 6; P680 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 1. srpnja 2008.), str. 1.

¹⁰⁸⁸ P675 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 27. kolovoza 1997.), par. 92; P718 (Robertsovo izvješće od 3. listopada o obilasku Varivoda od strane HRAT-a UN-a 2. listopada), par. 3.

¹⁰⁸⁹ P718 (Robertsovo izvješće od 3. listopada o obilasku Varivoda od strane HRAT-a UN-a 2. listopada), par. 2, 10.

¹⁰⁹⁰ P718 (Robertsovo izvješće od 3. listopada o obilasku Varivoda od strane HRAT-a UN-a 2. listopada), dopunske informacije, par. 9- 10.

ljudi.¹⁰⁹¹ Ta im je organizacija dala popis imena dvanaestero ubijenih, koji su bili stari između 75 i 82 godine.¹⁰⁹²

297. Jedan čovjek koji je radio za "Helsinški međunarodni odbor za ljudska prava" ispričao je Robertsu da je u poslijepodnevnim satima 28. rujna 1995. Danica Maksimilijanović išla odnijeti hranu u Varivode, ali ju je zaustavila hrvatska policija i rekla joj da je u tijeku očevid zbog ubojstva.¹⁰⁹³ Nastavivši ipak svojim putem, ona je u jednom dvorištu vidjela leš pokriven bijelom plahtom, a vidjela je i jednu ženu koja je ostala u tom selu, Bojanku Milošević.¹⁰⁹⁴ Bojanka Milošević je UNCIVPOL-u rekla da je oko 17:00 sati 28. rujna 1995. u Varivodama čula pucnjavu iz lakog naoružanja, koja je trajala otprilike sat vremena.¹⁰⁹⁵ Pucnjavu je najprije čula iz kuće jednog od susjeda, a zvuk se zatim premještao od kuće od kuće.¹⁰⁹⁶ Milan Pokrajac iz tog sela rekao je UN-u da je kasno poslijepodne 28. rujna 1995. čuo pucnjavu, ali da nije ništa vidio.¹⁰⁹⁷ Bojanka Milošević je 29. rujna 1995. ujutro, zajedno s hrvatskom policijom, obišla kuće i pomogla im identificirati žrtve.¹⁰⁹⁸ Ustanovila je da su od seljana ostali samo ona i Milan Pokrajac.¹⁰⁹⁹ Nakon nekog vremena jedna je policijska ekipa iz Zadra došla obaviti očevid, što je potrajalo do 18:00 sati toga dana.¹¹⁰⁰ Nakon toga je devet leševa utovareno u jedan žuti kamion i odvezeno u Zadar.¹¹⁰¹ Jedan čovjek po imenu Ante Tićić prijavio je UN-u da je otprilike 29. rujna 1995. pokušao obići svoje roditelje u Varivodama, no policija mu je zabranila pristup selu, uz obrazloženje da je u tijeku

¹⁰⁹¹ P675 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 27. kolovoza 1997.), par. 94; P700 (Fotografije leševa i mjesta zločina u Sektoru Jug, koje su snimili pripadnici UNCRO-a), str. 31-32; P718 (Robertsovo izvješće od 3. listopada o obilasku Varivoda od strane HRAT-a UN-a 2. listopada), par. 1, 6-7, 20.

¹⁰⁹² P675 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 27. kolovoza 1997.), par. 94-95; P718 (Robertsovo izvješće od 3. listopada o obilasku Varivoda od strane HRAT-a UN-a 2. listopada), par. 6.

¹⁰⁹³ P718 (Robertsovo izvješće od 3. listopada o obilasku Varivoda od strane HRAT-a UN-a 2. listopada), par. 11.

¹⁰⁹⁴ P718 (Robertsovo izvješće od 3. listopada o obilasku Varivoda od strane HRAT-a UN-a 2. listopada), par. 11.

¹⁰⁹⁵ P718 (Robertsovo izvješće od 3. listopada o obilasku Varivoda od strane HRAT-a UN-a 2. listopada), dopunske informacije, par. 6-7.

¹⁰⁹⁶ P718 (Robertsovo izvješće od 3. listopada o obilasku Varivoda od strane HRAT-a UN-a 2. listopada), dopunske informacije, par. 7.

¹⁰⁹⁷ P685 (Video-materijal CNN-a u vezi s Varivodama, 3. listopada 1995.), str. 1; P718 (Robertsovo izvješće od 3. listopada o obilasku Varivoda od strane HRAT-a UN-a 2. listopada), par. 10, dopunske informacije, par. 3.

¹⁰⁹⁸ P718 (Robertsovo izvješće od 3. listopada o obilasku Varivoda od strane HRAT-a UN-a 2. listopada), dopunske informacije, par. 7-8.

¹⁰⁹⁹ P718 (Robertsovo izvješće od 3. listopada o obilasku Varivoda od strane HRAT-a UN-a 2. listopada), dopunske informacije, par. 7.

¹¹⁰⁰ P718 (Robertsovo izvješće od 3. listopada o obilasku Varivoda od strane HRAT-a UN-a 2. listopada), dopunske informacije, par. 7-8.

¹¹⁰¹ P718 (Robertsovo izvješće od 3. listopada o obilasku Varivoda od strane HRAT-a UN-a 2. listopada), dopunske informacije, par. 7.

nekakva "obuka".¹¹⁰² Kad je nazvao policiju u Zadru, viši policajac Adam Mehmedović mu je rekao da su među ubijenima njegovi punac i punica.¹¹⁰³ Bojanka Milošević je 28. rujna 1995. ujutro u Varivodama vidjela Mariju Dukić iz tog sela i toga dana je oko 10:00 sati ispred njezine kuće vidjela jedan žuti automobil, ali kasnije nigdje u selu nije pronašla ni nju ni njezin leš.¹¹⁰⁴ Dana 30. rujna 1995. policija je odvela Bojanku Milošević u policijsku postaju u Šibeniku i zatim u zatočenički/izbjeglički centar na otoku Obonjanu kod Šibenika.¹¹⁰⁵

298. Roberts i HRAT su 2. listopada 1995. u Varivodama vidjeli velik broj nedavno spaljenih i djelomično oštećenih kuća, a na pet lokacija, s kojih je izgleda bilo uklonjeno devet leševa, blizu kućnih pragova su se vidjele velike mrlje od krvi.¹¹⁰⁶ Na jednoj od tih lokacija, mrlje od krvi su bile na zidu lijevo od ulaznih vrata i na staroj peći nedaleko od vrata.¹¹⁰⁷ Na jednoj drugoj lokaciji, u dvorištu su odmah do kuće bile dvije odvojene lokve krvi, a na zidu kuće tragovi od metaka.¹¹⁰⁸ Nedaleko odatle na zemlji je ležao štap za hodanje.¹¹⁰⁹ Osoblje UN-a je na te dvije lokacije pronašlo nekoliko pari kirurških rukavica.¹¹¹⁰ Roberts je na tim lokacijama vidio nekoliko plastičnih strelica kojima su bila označena mjesta s tragovima od metaka i pretpostavio da to znači da su hrvatske vlasti počele obavljati istražne radnje.¹¹¹¹ Roberts i HRAT su pronašli još tri lokacije na kojima su na kućnim pragovima ili u njihovoj blizini bile velike mrlje od krvi ili lokve

¹¹⁰² P675 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 27. kolovoza 1997.), par. 96.

¹¹⁰³ P675 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 27. kolovoza 1997.), par. 96.

¹¹⁰⁴ P718 (Robertsovo izvješće od 3. listopada o obilasku Varivoda od strane HRAT-a UN-a 2. listopada), dopunske informacije, par. 9-10.

¹¹⁰⁵ P718 (Robertsovo izvješće od 3. listopada o obilasku Varivoda od strane HRAT-a UN-a 2. listopada), dopunske informacije, par. 7.

¹¹⁰⁶ P675 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 27. kolovoza 1997.), par. 90-91, 93; P677 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 28. veljače 2007.), str. 9; P678 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 7. veljače 2008.), par. 16, br. 12; P684 (Izvješće Aluna Roberts za tisak o kršenjima ljudskih prava u Sektoru Jug od strane pripadnika HV-a, 12. listopada 1995.), str. 1; P685 (Video-materijal CNN-a u vezi s Varivodama, 3. listopada 1995.), str. 1; P700 (Fotografije leševa i mjesta zločina u Sektoru Jug, koje su snimili pripadnici UNCRO-a), str. 2, 31-32; P718 (Robertsovo izvješće od 3. listopada o obilasku Varivoda od strane HRAT-a UN-a 2. listopada), par. 2, 4, 9.

¹¹⁰⁷ P675 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 27. kolovoza 1997.), par. 93; P718 (Robertsovo izvješće od 3. listopada o obilasku Varivoda od strane HRAT-a UN-a 2. listopada), par. 4.

¹¹⁰⁸ P675 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 27. kolovoza 1997.), par. 93; P718 (Robertsovo izvješće od 3. listopada o obilasku Varivoda od strane HRAT-a UN-a 2. listopada), par. 5.

¹¹⁰⁹ P718 (Robertsovo izvješće od 3. listopada o obilasku Varivoda od strane HRAT-a UN-a 2. listopada), par. 5.

¹¹¹⁰ P675 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 27. kolovoza 1997.), par. 94; P718 (Robertsovo izvješće od 3. listopada o obilasku Varivoda od strane HRAT-a UN-a 2. listopada), par. 6.

¹¹¹¹ P718 (Robertsovo izvješće od 3. listopada o obilasku Varivoda od strane HRAT-a UN-a 2. listopada), par. 7.

krvi.¹¹¹² Od seljana je toga dana tamo bio još samo Milan Pokrajac, Srbin, kojem su bile 74 godine.¹¹¹³ Roberts i drugo osoblje UN-a su, također 2. listopada 1995., vidjeli nekoliko novih križeva na groblju u Kninu, među kojima i križeve s imenima koja su odgovarala imenima osoba s popisa u vezi s incidentom u Varivodama koji je UN-u dao "Helsinški međunarodni odbor za ljudska prava".¹¹¹⁴ To su bili Marija Berić (1930.), Radivoj Berić (1926.), Jovo Berić (1920.), Milka Berić (1924.), Marko Berić (1913.), Spiro Berić (1940.), Jovan Berić (1939.), Dušan Dukić (1937.) i Mirko Pokrajac (1911.).¹¹¹⁵

299. Izvješća UNMO-a, izvješća UNCIVPOL-a, izvješće Sektora Jug UN-a od 3. listopada 1995. i svjedočenje Černjeckog potkrepljuju Robertsov prikaz obilaska Varivoda i groblja u Kninu toga dana.¹¹¹⁶ U jednom od tih izvješća se uz to kaže da je 2. listopada 1995. u 15:15 sati patrola sastavljena od UNMO-a, HRAT-a i jednog predstavnika Hrvatskog helsinškog odbora posjetila bolnicu u Kninu, gdje im je glavni liječnik dao imena pacijenata iz Varivoda za koje je rekao da su primljeni 28. rujna 1995.¹¹¹⁷ Ta dva pacijenta su rekla patroli da su u bolnici od 26. rujna 1995., što je odgovaralo datumima koje je patrola vidjela u njihovim kartonima.¹¹¹⁸ Černjecki je, osim toga, u svojem svjedočenju rekao da je, kad se kasnije vratio u Varivode, primijetio da je, barem u jednom slučaju, netko pokušao ukloniti dokaze paljenjem slame na mjestima gdje su se vidjeli tragovi krvi.¹¹¹⁹ Prema izvješćima UNCIVPOL-a,

¹¹¹² P675 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 27. kolovoza 1997.), par. 93; P718 (Robertsovo izvješće od 3. listopada o obilasku Varivoda od strane HRAT-a UN-a 2. listopada), par. 8.

¹¹¹³ P718 (Robertsovo izvješće od 3. listopada o obilasku Varivoda od strane HRAT-a UN-a 2. listopada), par. 10.

¹¹¹⁴ P675 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 27. kolovoza 1997.), par. 95; P678 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 7. veljače 2008.), par. 16, br. 12; P700 (Fotografije leševa i mjesta zločina u Sektoru Jug, koje su snimili pripadnici UNCRO-a), str. 2, 31-32; P718 (Robertsovo izvješće od 3. listopada o obilasku Varivoda od strane HRAT-a UN-a 2. listopada), par. 12, 18-19.

¹¹¹⁵ P678 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 7. veljače 2008.), par. 16, br. 12; P685 (Video-materijal CNN-a u vezi s Varivodama, 3. listopada 1995.), str. 1; P700 (Fotografije leševa i mjesta zločina u Sektoru Jug, koje su snimili pripadnici UNCRO-a), str. 2; P718 (Robertsovo izvješće od 3. listopada o obilasku Varivoda od strane HRAT-a UN-a 2. listopada), par. 12.

¹¹¹⁶ P161 (Izvješće UNMO-a o istrazi u vezi s Varivodama, 14:00 sati, 2. listopada 1995.); P163 (Ažurirano izvješće UNMO-a o istrazi u vezi s Varivodama, 22:00 sata, 2. listopada 1995.); P204 (Aleksandar Černjecki, izjava svjedoka, 18. svibnja 2002.), str. 6; P205 (Aleksandar Černjecki, izjava svjedoka, 6. prosinca 2007.), par. 4; P206 (Karta Sektora Jug koju je označio Aleksandar Černjecki), koordinate WJ 7067; P268 (Dopis Dmitrija Oščepkova iz UNCIVPOL-a, upućen načelniku UNCIVPOL-a za Sektor Jug, 2. listopada 1995.); P269 (UNCIVPOL-ovo izvješće o incidentu, 2. listopada 1995.); P1169 (Izvješće Husseina Al-Alfija za Sektor Jug UN-a, 3. listopada 1995.).

¹¹¹⁷ P163 (Ažurirano izvješće UNMO-a o istrazi u vezi s Varivodama, 22:00 sata, 2. listopada 1995.), str. 1.

¹¹¹⁸ P163 (Ažurirano izvješće UNMO-a o istrazi u vezi s Varivodama, 22:00 sata, 2. listopada 1995.), str. 1.

¹¹¹⁹ P204 (Aleksandar Černjecki, izjava svjedoka, 18. svibnja 2002.), str. 6.

zapovjednik policijske postaje Knin Miloš Mihić je na sastanku održanom 2. listopada 1995. ili približno tog datuma obavijestio UNCIVPOL da je 28. rujna 1995. u Varivodama, u općini Kistanje, ubijeno devet osoba.¹¹²⁰ Prema "nepotvrđenim informacijama", ubojstva su izvršila četiri maskirana muškarca u maskiranim ili crnim uniformama.¹¹²¹ Bojanka Milošević je uspjela pobjeći i kasnije je došla u policijsku postaju u Kistanjama, odakle je prevezena u Šibenik.¹¹²² Zapovjednik je rekao da slučaj istražuje policija iz Zadra.¹¹²³

300. **Petro Romasev**, promatrač i zapovjednik stanice UNCIVPOL-a u Sektoru Jug, u općini Knin u razdoblju od siječnja 1995. do prosinca 1995.,¹¹²⁴ izjavio je da je, nakon što je od jedne organizacije za ljudska prava primljena dojava o ubojstvima, jedan tim iz stanice UNCIVPOL-a u Kninu otišao u Varivode, u općini Kistanje. Saznali su da je ubijeno devet Srba: Spiro Berić, Jovan Berić, još jedan Jovan Berić, Marija Berić, Marko Berić, Milka Berić, Radivoj Berić, Dušan Dukić i Mirko Pokrajac. Tim je u kućama žrtava vidio tragove krvi i dokaze da je hrvatska policija izašla na lice mjesta i obavila očevid.¹¹²⁵ Dana 2. listopada 1995. Romasev je, zajedno s Dmitrijem Oščepkovim, otišao na groblje u Kninu i tamo pronašao devet grobova s imenima ubijenih.¹¹²⁶ Načelnik policije u Kninu mu je neslužbeno rekao da se u vrijeme kad je izvršeno ubijanje, 28. rujna 1995. oko 17:00 sati, u selu nalazila Boja Milošević, Srkinja iz tog sela.¹¹²⁷ Boja Milošević je Romasevu rekla da je tada bila ispred svoje kuće i radila nešto oko konja, ali se, kad je čula pucnjavu, sakrila. Nakon incidenta je pobjegla iz sela i prijavila pucnjavu policiji. Pucnjavu je čuo još jedan čovjek iz sela, Milan Pokrajac, ali na nju nije previše obraćao pažnju. Romasev je izjavio da je kolala informacija da su ubojstva počinili ljudi u crnim uniformama. Izjavio je i da se pričalo da na tom području postoji nekakva paravojna osvetnička grupa i da je možda ona

¹¹²⁰ P268 (Dopis Dmitrija Oščepkova iz UNCIVPOL-a, upućen načelniku UNCIVPOL-a za Sektor Jug, 2. listopada 1995.), str. 2; P269 (UNCIVPOL-ovo izvješće o incidentu, 2. listopada 1995.), str. 2, 4.

¹¹²¹ P268 (Dopis Dmitrija Oščepkova iz UNCIVPOL-a, upućen načelniku UNCIVPOL-a za Sektor Jug, 2. listopada 1995.), str. 2; P269 (UNCIVPOL-ovo izvješće o incidentu, 2. listopada 1995.), str. 2, 4.

¹¹²² P268 (Dopis Dmitrija Oščepkova iz UNCIVPOL-a, upućen načelniku UNCIVPOL-a za Sektor Jug, 2. listopada 1995.), str. 2; P269 (UNCIVPOL-ovo izvješće o incidentu, 2. listopada 1995.), str. 2, 4.

¹¹²³ P268 (Dopis Dmitrija Oščepkova iz UNCIVPOL-a, upućen načelniku UNCIVPOL-a za Sektor Jug, 2. listopada 1995.), str. 2; P269 (UNCIVPOL-ovo izvješće o incidentu, 2. listopada 1995.), str. 2.

¹¹²⁴ P2513 (Petro Romasev, dvije izjave svjedoka), str. 2 (Petro Romasev, izjava svjedoka, 14. veljače 1996.), 6-7 (Petro Romasev, izjava svjedoka, 8. lipnja 1997.).

¹¹²⁵ P2513 (Petro Romasev, dvije izjave svjedoka), str. 9 (Petro Romasev, izjava svjedoka, 8. lipnja 1997.).

¹¹²⁶ P2513 (Petro Romasev, dvije izjave svjedoka), str. 10 (Petro Romasev, izjava svjedoka, 8. lipnja 1997.).

počinila ubojstva.¹¹²⁸ Prema njegovim riječima, hrvatska policija je provela temeljitu istragu o tom slučaju.¹¹²⁹

301. **Svjedok 84**, službenik policije u Kninu,¹¹³⁰ u svojem svjedočenju je rekao da se iz službene zabilješke vidi da je 30. rujna 1995. Jagor Tomašević, zaposlen u MOCK-u, obavijestio policijsku postaju u Kninu da je ranije tog dana, između 10:00 i 11:00 sati, svojim automobilom vozio humanitarnu pomoć u Varivode, u općini Kistanje. Kad je došao u Varivode, vidio je da u tom selu, u kojem je prije nekoliko dana bilo 13 ljudi, nema nikoga. Prema dokumentarnim dokazima, Tomašević je vidio krv na zidovima i podovima jedne od kuća i u selu je na više mjesta pronašao plastične rukavice.¹¹³¹

302. Dana 6. listopada 1995. u 11:00 sati dežurni policajac policijske postaje Knin javio je službi dežurstva VP Knin da je na kontrolnom punktu u Staroj Straži, u općini Knin, zaustavljen maskirni kamion HV-a marke TAM koji odgovara opisu vozila viđenog u vrijeme ubojstva devet osoba u Varivodama, u općini Kistanje.¹¹³² U knjizi dežurstva VP Knin zabilježeno je da je vozač, pripadnik VP Zadar, priveden s vozilom u službu dežurstva i predan na obradu u "SzK" te satnije Opće vojne policije Knin, te da je nakon obrade pušten da nastavi obavljati dobiveni zadatak.¹¹³³ **Boško Džolić**, bivši zapovjednik satnije 72. bojne VP i zapovjednik Združene satnije VP u Kninu od 5. do 12. kolovoza 1995.,¹¹³⁴ u svojem svjedočenju je izjavio da je za ubojstva u Varivodama, u općini Kistanje, čuo u neko doba nakon što je otišao iz Knina, od svojih kolega iz 72. bojne VP koji su sudjelovali u istrazi u vezi s tim.¹¹³⁵

¹¹²⁷ P2513 (Petro Romasev, dvije izjave svjedoka), str. 9-10 (Petro Romasev, izjava svjedoka, 8. lipnja 1997.).

¹¹²⁸ P2513 (Petro Romasev, dvije izjave svjedoka), str. 10 (Petro Romasev, izjava svjedoka, 8. lipnja 1997.).

¹¹²⁹ P2513 (Petro Romasev, dvije izjave svjedoka), str. 9 (Petro Romasev, izjava svjedoka, 8. lipnja 1997.).

¹¹³⁰ P1035 (Svjedok 84, list sa pseudonimom); P2393 (Svjedok 84, izjava svjedoka, 20. studenog 2007.), str. 1; P2394 (Svjedok 84, izjava svjedoka, 11. srpnja 2004.), str. 1; P2395 (Svjedok 84, izjava svjedoka, 9. ožujka 2002.), str. 1-3; svjedok 84, T. 11061, 11073, 11094, 11101, 11358, 11360.

¹¹³¹ P2394 (Svjedok 84, izjava svjedoka, 11. srpnja 2004.), par. 10; P1043 (Službena zabilješka MUP-a o obavijesnom razgovoru s Jagorom Tomaševićem, 30. rujna 1995.).

¹¹³² P886 (Knjiga dežurstva Združene satnije VP Knin, 11. kolovoza – 11. studenog 1995.), bilješka za 6. listopada 1995.

¹¹³³ P886 (Knjiga dežurstva Združene satnije VP Knin, 11. kolovoza – 11. studenog 1995.), bilješka za 6. listopada 1995.

¹¹³⁴ P875 (Boško Džolić, izjava svjedoka, 18. svibnja 2004.), str. 1, par. 3, 4, 20, 21, 53; P876 (Boško Džolić, izjava svjedoka, 20. kolovoza 2008.), str. 1, par. 27, 32, 33; Boško Džolić, T. 8888, 8906, 8916, 8922, 8968, 8987, 8999, 9068; P882 (Izveštje general-bojnika Mate Laušića o upotrebi postrojbi VP u operaciji Oluja, 6. kolovoza 1995.); D786 (Organigram 72. bojne VP, kolovoz – listopad 1995.); D787 (Dnevna zapovijed Združene satnije VP Knin, 5. kolovoza – 23. rujna 1995.), str. 7, 10, 17, 21.

¹¹³⁵ P875 (Boško Džolić, izjava svjedoka, 18. svibnja 2004.), par. 66; P876 (Boško Džolić, izjava svjedoka, 20. kolovoza 2008.), par. 5.

303. MOCK je dopisom obavijestio Čermaka da je 26. rujna 1995. osoblje MOCK-a obišlo Varivode, u općini Kistanje, i podijelilo pomoć ljudima koji su tamo ostali, te da se radilo o 13 od ukupno 18 osoba iz tog sela koje su primale pomoć MOCK-a.¹¹³⁶ Prema tom dopisu, jedan tim MOCK-a je obišao Varivode 30. rujna 1995., no selo je zatekao pusto, i vidio je svježu krv na zemlji, svježu krv i rupe od metaka na zidovima i krvave rukavice posvuda uokolo. Osoblje MOCK-a je istog dana slučaj prijavilo vojnom stožeru i policijskim vlastima u Kninu, te zatražilo da se provede istraga. Dana 2. listopada 1995. gospođa Vranković iz Smrdelja, koje se također nalaze u općini Kistanje, rekla je MOCK-u da je 29. rujna 1995. jedan čovjek iz Šibenika otišao u Varivode, ali da se oko podneva vratio u Smrdelje u stanju šoka i ispričao joj da je u Varivodama pronašao devet leševa na kojima su se vidjele ubodne i prostrijelne rane. Taj čovjek je istog dana otišao u Šibenik i prijavio slučaj policiji. U dopisu se nadalje kaže da su 2. listopada 1995. na grobovima na groblju u Kninu primijećena neka od imena seljana iz Varivoda koje MOCK ima u svojoj evidenciji, konkretno: Dušana Dukića (rođenog 1937.); Špire Berića (rođenog 1940.); Jove/Jovana Berića (rođenog 1920.); još jednog Jove/Jovana Berića (rođenog 1910.); Radivoja/Rajka Berića (rođenog 1922.); Marije/Mare Berić (rođene 1922.); Milke Berić (rođene 1922.); Marka Berića (rođenog 1913.); i Mirka Pokrajca (rođenog 1911.).¹¹³⁷

304. Kako se navodi u Cetininom dopisu Čermaku od 10. listopada 1995., dana 28. rujna 1995. u Varivodama, u općini Kistanje, između 17:00 i 21:00 sat ubijeni su Jovan Berić (1920.), Milka Berić (1924.), Marko Berić (1913.), Špiro Berić (1940.), Jovan Berić (1937.), Radivoj Berić (1926.), Marija Berić (1926.), Mirko Pokrajac (1911.) i Dušan Dukić (1937.).¹¹³⁸ Očevidom koji su obavili istražni sudac, državni odvjetnik, patolog i djelatnici policije utvrđeno je da je smrt tih devet žrtava nastupila uslijed strijelnih rana.¹¹³⁹

305. Osim gore navedenih dokaza, Raspravno vijeće je u vezi s ovim incidentom lišavanja života razmotrilo svjedočenja Aluna Robertsa, Ivice Cetine, Ivana Galovića, Mladena Bajića, Željka Žganjera, Damira Šimića, Ive Karduma, Mate Laušića, Pere

¹¹³⁶ D1756 (Dopis MOCK-a upućen Ivanu Čermaku, 7. listopada 1995.), str. 2. Iako na tom dokumentu kao datum stoji 7. rujna 1995., Raspravno vijeće je, na temelju rukom pisanih ispravaka i sadržaja dokumenta, utvrdilo da bi datum na dokumentu trebao biti 7. listopada 1995.

¹¹³⁷ D1756 (Dopis MOCK-a upućen Ivanu Čermaku, 7. listopada 1995.), str. 3.

¹¹³⁸ P2649 (Dopis Ivice Cetine upućen Ivanu Čermaku, 10. listopada 1995.), str. 1-2.

¹¹³⁹ P2649 (Dopis Ivice Cetine upućen Ivanu Čermaku, 10. listopada 1995.), str. 1-2.

Perkovića i Elisabeth Rehn (koja su prikazana u poglavlju 6.2.5), kao i dokazne predmete P270, P278 i P280.

306. Raspravnom vijeću su predočeni sudskomedicinski dokazi u vezi sa svih devet žrtava. Dana 15. lipnja 2001. na groblju u Kninu ekshumirani su leševi devet osoba u civilnoj odjeći (leš KN01/307B, s metalnom pločicom broj "516", muškarca starog između 35 i 50 godina; leš KN01/308B, s metalnom pločicom broj "517", muškarca starog između 35 i 50 godina; leš KN01/309B, s pločicom broj "518", muškarca starog između 40 i 60 godina; leš KN01/310B, s metalnom pločicom broj "519", muškarca starog između 40 i 60 godina; leš KN01/311B, s metalnom pločicom broj "520", muškarca starog između 40 i 55 godina; leš KN01/312B, s metalnom pločicom broj "521", žene stare između 50 i 75 godina; leš KN01/313B, s pločicom broj "522", žene stare između 50 i 75 godina; leš KN01/314B, s metalnom pločicom broj "523", muškarca starog između 40 i 70 godina; leš KN01/315B, s metalnom pločicom broj "524", muškarca starog između 55 i 90 godina) za koje su sudski patolozi utvrdili da su umrli uslijed strijelnih ozljeda.¹¹⁴⁰ Dana 6. prosinca 2002. klasičnom metodom identificirani su sljedeći leševi: KN01/307B kao leš Dušana Dukića, rođenog 1937., KN01/308B kao leš Špire Berića, rođenog 1940., KN01/309B kao leš Jove Berića, rođenog 1920., KN01/310B kao leš Jovana Berića, rođenog 1939., KN01/311B kao leš Radivoja Berića, rođenog 1926., KN01/312B kao leš Marije Berić, rođene 1926., KN01/313B kao leš Milke Berić, rođene 1924., KN01/314B kao leš Marka Berić, rođenog 1913., i KN01/315B kao leš Mirka Pokrajca, rođenog 1911.¹¹⁴¹ Prema potvrdama o smrti izdanim 6. prosinca 2002. u Zavodu za sudsku medicinu u Zagrebu,

¹¹⁴⁰ P1256 (Fotografije leševa i kostiju), str. 6; P1577 (Zapisnik o obdukciji, KN01/308B, 13. srpnja 2001.), str. 1-5, 7-9, 11-14, 17; P1578 (Zapisnik o obdukciji, KN01/310B, 10. srpnja 2001.), str. 1-7, 11-13, 16; P1579 (Zapisnik o obdukciji, KN01/309B, 5. srpnja 2001.), str. 1-2, 4-8, 10-14, 17-18; P1580 (Zapisnik o obdukciji, KN01/314B, 9. srpnja 2001.), str. 1-9, 11-15, 18; P1581 (Zapisnik o obdukciji, KN01/313B, 13. srpnja 2001.), str. 1-8, 11-13, 16-21; P1582 (Zapisnik o obdukciji, KN01/312B, 9. srpnja 2001.), str. 1-8, 11-14, 17; P1583 (Zapisnik o obdukciji, KN01/311B, 2. srpnja 2001.), str. 1-7, 11-13, 16-18; P1584 (Zapisnik o obdukciji, KN01/307B, 12. srpnja 2001.), str. 1-7, 11-13, 16; P1585 (Zapisnik o obdukciji, KN01/315B, 2. srpnja 2001.), str. 1-8, 11-15, 18-19; P1842 (Fotografija lubanje, KN01/308B); P1843 (Fotografija mjesta ekshumacije, KN01/308); P1844 (Fotografija lubanje, KN01/310B); P1845 (Fotografija mjesta ekshumacije, KN01/310); P1846 (Fotografija kostiju, KN01/309B); P1847 (Fotografija mjesta ekshumacije, KN01/309); P1848 (Fotografija mjesta ekshumacije, KN01/314); P1849 (Fotografija mjesta ekshumacije, KN01/313); P1850 (Fotografija krhotina metka, KN01/313B); P1851 (Fotografija krhotina metka, KN01/313B); P1852 (Fotografija krhotina metka, KN01/313B); P1854 (Fotografija mjesta ekshumacije, KN01/312); P1855 (Fotografija mjesta ekshumacije, KN01/311); P1856 (Fotografija mjesta ekshumacije, KN01/307); P1857 (Fotografija lubanje, KN01/315B); P1858 (Fotografija mjesta ekshumacije, KN01/315); D1223 (List s dopunskim informacijama, John Clark), par. 8-9.

¹¹⁴¹ P2000 (Popis identificiranih leševa ekshumiranih na novom groblju u Kninu); P2002 (Popis identificiranih osoba ekshumiranih u Kninu).

sljedeće osobe umrle su od strijelnih ozljeda 28. rujna 1995. u Varivodama, u općini Kistanje: Dušan Đukić, Srbin, rođen 1. ožujka 1937.; Špiro Berić, Srbin, rođen 20. veljače 1940.; Jovo Berić, Srbin, rođen 5. lipnja 1920.; Jovan Berić, Srbin, rođen 1939.; Radivoj Berić, Srbin, rođen 28. srpnja 1926.; Marija Berić, Srpkinja, rođena 17. veljače 1926.; Milka Berić, Srpkinja, rođena 1924.; Marko Berić, Srbin, državljanin SFRJ, rođen 21. listopada 1913.; dok se za Mirka Pokrajca, Srbina, državljanina SFRJ, rođenog 1911., kao datum smrti navodi 29. rujna 1995.¹¹⁴²

307. Dokazi ukazuju na to da su Marija Berić (1930.), Radivoj Berić (1926.), Jovo Berić (1920.), Milka Berić (1924.), Marko Berić (1913.), Špiro Berić (1940.), Jovan Berić (1939.), Dušan Đukić (1937.) i Mirko Pokrajac (1911.), koji su svi bili Srbi, umrli 28. rujna 1995. između 17:00 i 21:00 sat u Varivodama, u općini Kistanje. Bojanka Milošević i Milan Pokrajac, koji su u vrijeme incidenta živjeli u Varivodama, oboje su izjavili da su u kasnim poslijepodnevnim satima 28. rujna 1995. čuli pucnjavu, iako nisu ništa vidjeli. Svjedokinja Milošević je dodala da je pucnjava trajala sat vremena. Iako je tim MOCK-a u svojem dopisu od 7. listopada 1995. prenio informaciju da su se na leševima vidjele ubodne rane, Raspravno vijeće se na temelju ukupnih dokaza uvjerilo da je smrt žrtava nastupila uslijed strijelnih rana. S obzirom na prisutnost strijelnih rana, pucnjavu koju su čuli seljani i mrlje od krvi na okvirima vrata i u dvorištima, Raspravno vijeće se uvjerilo da je devet stanovnika sela Varivode ubijeno.

308. Dokazi ukazuju na to da su u istragu koja je pokrenuta u vezi s ubojstvima u Varivodama bili uključeni djelatnici kriminalističke vojne policije jer se sumnjalo na umješnost pripadnika HV-a i jer je na mjestu zločina u vrijeme kada je počinjen viđen maskirni kamion HV-a marke TAM. Istražitelji su prenijeli informacije, iz izvora koji nije poznat, da su ubojstva izvršila četiri maskirana muškarca u maskirnim ili crnim uniformama. Međutim, dokazi o istrazi koja je u vezi s tim incidentom provedena u Hrvatskoj ne omogućavaju konačne zaključke o identitetu ili eventualnoj pripadnosti počinitelja. Ta istraga ne pruža više pojedinosti u pogledu činjenične osnove za spomenutu kvalifikaciju. Raspravno vijeće stoga ne može ocijeniti postoji li za tu kvalifikaciju valjana činjenična osnova. Istragom provedenom u Hrvatskoj nije se došlo

¹¹⁴² P2053 (Potvrda o smrti za Špiru Berića, 6. prosinca 2002.), str. 4; P2054 (Potvrda o smrti za Jovana Berića, 6. prosinca 2002.), str. 7; P2055 (Potvrda o smrti za Jovu Berića, 6. prosinca 2002.), str. 3; P2056 (Potvrda o smrti za Marka Berića, 6. prosinca 2002.), str. 2; P2057 (Potvrda o smrti za Milku Berić, 6. prosinca 2002.), str. 1; P2058 (Potvrda o smrti za Mariju Berić, 6. prosinca 2002.), str. 5; P2059 (Potvrda o smrti za Radivoja Berića, 6. prosinca 2002.), str. 6; P2060 (Potvrda o smrti za Dušana Đukića, 6. prosinca 2002.), str. 11; P2061 (Potvrda o smrti za Mirka Pokrajca, 6. prosinca 2002.), str. 15.

ni do konačnih zaključaka u vezi s kamionom marke TAM. U vezi s ubojstvima u Varivodama podignuta je optužnica protiv Nikole Rašića, Ivana Jakovljevića, Zlatka Ladovića i Nedjeljka Mijića, koje je sud u Zadru zatim oslobodio optužbi. Oslobađajuća presuda je u postupku po žalbi ukinuta i predmet je prosljeđen sudu u Šibeniku, nakon čega je državni odvjetnik u Šibeniku odustao od optužbi, zaključivši da nema pouzdanih dokaza protiv optuženika. Kako su naveli Šimić i Žganjer, za umješanstvo u ubojstva bio je osumnjičen i Goran Vunić. Međutim, Mrkota je obustavio prvobitnu istragu o njegovoj umješanstvo u incident u Varivodama, a iz dokaza se ne može zaključiti kakve je eventualno rezultate dala istraga o Vunićevoj upletenosti koja je ponovno pokrenuta 2002. Raspravnom vijeću nisu predloženi drugi pouzdani dokazi o tome kojim oružanim snagama su počinitelji eventualno pripadali. Raspravno vijeće stoga ne može donijeti nikakve zaključke o identitetu ili pripadnosti počinitelja. S obzirom na te okolnosti, Raspravno vijeće neće dalje razmatrati taj incident u vezi s točkama 1, 6 i 7 Optužnice.

309. Dokazi koji se odnose na "velik broj nedavno spaljenih i djelomično oštećenih kuća" ne ukazuju na to tko je te kuće i na koji način spalio i ošteti. Raspravno vijeće stoga neće dalje razmatrati taj incident u vezi s točkama 1 i 5.

Manda Tišma (Daljnje pojašnjenje, br. 107)

310. Raspravnom vijeću su relevantni dokazi u vezi s navodima o ubojstvu Mande Tišme predloženi prvenstveno putem dokumentacije o kriminalističkoj istrazi koju su s tim u vezi provele hrvatske vlasti.

311. Dana 29. studenog 2002. Županijski sud u Šibeniku osudio je Željka Šunjergu, pripadnika 1. satnije 2. bojne 15. gardijske brigade HV-a, za ubojstvo Mande Tišme, Srпкиnje, počinjeno neutvrđenog dana u prvoj polovini kolovoza 1995., nakon operacije Oluja, u Tišmama, zaseoku sela Rudele, u općini Kistanje.¹¹⁴³ Prema presudi, u prvoj polovini kolovoza 1995. Šunjerga i njegovi suborci Branko Čadek, Milenko Hrčić i Goran Tabula otišli su automobilom marke Renault 4 u izviđanje terena u Rudele blizu Kistanja.¹¹⁴⁴ Vozilo su zaustavili pored Mande Tišme, s kojom je Šunjerga razgovarao

¹¹⁴³ Mladen Bajić, T. 20838-20839; P2612 (Dokumenti u vezi sa sudskim postupkom protiv Šunjerge zbog ubojstva Mande Tišme), str. 2, 4-5, 7, 9, 11, 24.

¹¹⁴⁴ P2612 (Dokumenti u vezi sa sudskim postupkom protiv Šunjerge zbog ubojstva Mande Tišme), str. 15.

dok su njegovi suborci pretraživali obližnje kuće.¹¹⁴⁵ Šunjerga je pitao Tišmu gdje su joj sinovi i za koga navija, na što je ona odgovorila da su joj sinovi u Beogradu i da navija za Krajinu.¹¹⁴⁶ Šunjerga je krenuo prema vozilu ali, prije nego što je sjeo unutra, s udaljenosti od četiri metra je u Tišmu ispalio kratki rafal iz automatske puške M-70 AB kalibra 7,62 milimetara.¹¹⁴⁷ Županijski sud je konstatirao da je s obzirom na dokaze nesporno da je žrtva usmrćena kratkim rafalom koji je u nju ispalio Šunjerga.¹¹⁴⁸ Iznoseći svoju obranu, Šunjerga je priznao da je pucao, ali je tvrdio da je to morao učiniti u samoobrani jer je, prije nego što je zapucao, vidio kako Manda Tišma zavlaci ruku pod pregaču, zbog čega je mislio se sprema baciti bombu.¹¹⁴⁹ Sud je odbacio Šunjerginu obranu i napomenuo da zapisnik o ekshumaciji pokazuje da preminula nije nosila pregaču.¹¹⁵⁰

312. Na temelju dokaznog predmeta P2612, Raspravno vijeće konstatira da je neutvrđenog dana u prvoj polovini kolovoza 1995. Željko Šunjerga, pripadnik 1. satnije 2. bojne 15. gardijske brigade HV-a, ispalio rafal iz automatske puške u Mandu Tišmu i tako je usmratio. Raspravno vijeće s tim u vezi napominje da je Županijski sud u Šibeniku 29. studenog 2002. Šunjergu zbog usmrćivanja Mande Tišme osudio za ubojstvo i da dokazi ne ukazuju na to da ta presuda nije postala pravomoćna po hrvatskom zakonu. Raspravno vijeće na temelju dokaznog predmeta P2612 također konstatira da je žrtva bila srpske nacionalnosti. Raspravno vijeće će dalje razmotriti taj incident u vezi s točkama 1, 6 i 7 Optužnice u poglavljima 5.3.2 i 5.8.2 (b) dolje u tekstu.

4.1.9 Općina Knin

Nikola Dragičević i drugi (Prilog, br. 1)

313. Raspravnom vijeću su relevantni dokazi u vezi s incidentom lišavanja života broj 1 iz Priloga Optužnici predloženi prvenstveno putem svjedočenja svjedoka 1, Dušana

¹¹⁴⁵ P2612 (Dokumenti u vezi sa sudskim postupkom protiv Šunjerge zbog ubojstva Mande Tišme), str. 9, 15.

¹¹⁴⁶ P2612 (Dokumenti u vezi sa sudskim postupkom protiv Šunjerge zbog ubojstva Mande Tišme), str. 9.

¹¹⁴⁷ P2612 (Dokumenti u vezi sa sudskim postupkom protiv Šunjerge zbog ubojstva Mande Tišme), str. 9.

¹¹⁴⁸ P2612 (Dokumenti u vezi sa sudskim postupkom protiv Šunjerge zbog ubojstva Mande Tišme), str. 20.

¹¹⁴⁹ P2612 (Dokumenti u vezi sa sudskim postupkom protiv Šunjerge zbog ubojstva Mande Tišme), str. 16.

¹¹⁵⁰ P2612 (Dokumenti u vezi sa sudskim postupkom protiv Šunjerge zbog ubojstva Mande Tišme), str. 18, 19.

Dragičevića i svjedokinje 13. Svi oni bili su očevici tog incidenta i Raspravno vijeće će dati detaljan prikaz njihovih svjedočenja. Raspravnom vijeću su i relevantni dokazi u vezi s navodima o nekoliko slučajeva protupravnog zatočenja predloženi prvenstveno putem svjedočenja tih svjedoka.

314. **Svjedok 1**, Srbin iz jednog sela u općini Knin i kuhar u SVK koji je od srpnja 1995. nadalje na bio bolovanju,¹¹⁵¹ u svojem svjedočenju je rekao da su 4. kolovoza 1995. oko 05:00 sati granatirane lokacije u blizini Polače.¹¹⁵² Svjedok je izjavio da je rano ujutro čuo paljbu, i onda ponovno oko 13:00 ili 14:00 sati.¹¹⁵³ Prema riječima svjedoka 1, oko 14:00 sati dvije granate su pale iza crkve Svetog Petra u Polači.¹¹⁵⁴ Svjedok 1 je rekao da su se tada u Polači nalazili uglavnom žene, djeca i stariji ljudi.¹¹⁵⁵ Prema njegovim riječima, ljudi su cijeli dan razgovarali o upozorenjima SVK da pobjegnu u Pađene, u općini Knin.¹¹⁵⁶ Između 20:00 i 21:00 sat 4. kolovoza 1995. ljudi su automobilima i traktorima počeli bježati iz sela.¹¹⁵⁷ Većina seljana je otišla.¹¹⁵⁸ Prema popisu stanovništva iz 1991., od ukupno 1.586 stanovnika Polače 1991., njih 1.577 su bili Srbi.¹¹⁵⁹

315. Dana 5. kolovoza otprilike između 04:00 i 05:00 sati svjedoka 1 je njegov stric, koji je tada bio u SVK, obavijestio da su se svi vojnici iz njegove jedinice povukli s tog područja.¹¹⁶⁰ Svjedok 1 je u tom trenutku donio odluku da pobjegne te je između 07:00 i 08:30 sati, otišao zajedno s drugima, traktorom koji je vozio Mile Dragičević.¹¹⁶¹ Iza

¹¹⁵¹ P858 (Svjedok 1, izjava svjedoka, 18. kolovoza 2000.), str. 1-3; P859 (Svjedok 1, izjava svjedoka, 21. rujna 2004.), par. 1-2; D781 (Svjedok 1, izjava svjedoka, 18. srpnja 2008.), str. 1-2; svjedok 1, T. 8774-8775; D776 (Svjedok 1, službena zabilješka MUP-a o obavijesnom razgovoru sa svjedokom 1, 17. kolovoza 1995.), str. 1-2; D780 (Službena zabilješka MUP-a o obavijesnom razgovoru sa svjedokom 1, 17. srpnja 2008.), str. 1; D783 (Svjedok 1, izjava svjedoka Veritasu, 13. veljače 1996.), str. 1.

¹¹⁵² D783 (Svjedok 1, izjava svjedoka Veritasu, 13. veljače 1996.), str. 1.

¹¹⁵³ P860 (Svjedok 1, izjava svjedoka, 9. srpnja 2007.), par. 2-3; D781 (Svjedok 1, izjava svjedoka, 18. srpnja 2008.), str. 2; svjedok 1, T. 8742; D780 (Službena zabilješka MUP-a o obavijesnom razgovoru sa svjedokom 1, 17. srpnja 2008.), str. 1.

¹¹⁵⁴ D781 (Svjedok 1, izjava svjedoka, 18. srpnja 2008.), str. 2; svjedok 1, T. 8717-8718.

¹¹⁵⁵ P860 (Svjedok 1, izjava svjedoka, 9. srpnja 2007.), par. 2.

¹¹⁵⁶ P858 (Svjedok 1, izjava svjedoka, 18. kolovoza 2000.), str. 2; P859 (Svjedok 1, izjava svjedoka, 21. rujna 2004.), par. 3; D781 (Svjedok 1, izjava svjedoka, 18. srpnja 2008.), str. 2; svjedok 1, T. 8718, 8721; D780 (Službena zabilješka MUP-a o obavijesnom razgovoru sa svjedokom 1, 17. srpnja 2008.), str. 1.

¹¹⁵⁷ P858 (Svjedok 1, izjava svjedoka, 18. kolovoza 2000.), str. 2; P859 (Svjedok 1, izjava svjedoka, 21. rujna 2004.), par. 3; svjedok 1, T. 8718-8719, 8772.

¹¹⁵⁸ P858 (Svjedok 1, izjava svjedoka, 18. kolovoza 2000.), str. 2; D783 (Svjedok 1, izjava svjedoka Veritasu, 13. veljače 1996.), str. 1.

¹¹⁵⁹ C5 (Republički zavod za statistiku, Popis stanovništva 1991., Narodnosni sastav stanovništva Hrvatske po naseljima), str. 110.

¹¹⁶⁰ P860 (Svjedok 1, izjava svjedoka, 9. srpnja 2007.), par. 2, 4; svjedok 1, T. 8730-8731; D783 (Svjedok 1, izjava svjedoka Veritasu, 13. veljače 1996.), str. 1.

¹¹⁶¹ P858 (Svjedok 1, izjava svjedoka, 18. kolovoza 2000.), str. 2; P859 (Svjedok 1, izjava svjedoka, 21. rujna 2004.), par. 4; D781 (Svjedok 1, izjava svjedoka, 18. srpnja 2008.), str. 2; svjedok 1, T. 8702; D780

traktora je išlo putničko vozilo, stojadin, kojim je upravljao Dušan Dragičević.¹¹⁶² Zajedno sa svjedokom 1 pobjeglo je otprilike 20-23 drugih, među kojima i najmanje tri žene.¹¹⁶³ Svjedok 1 je izjavio da su – osim njega i njegovog strica – od ljudi na traktoru pripadnici SVK bili i Mićo Dragičević i Sava Čeko.¹¹⁶⁴ Dušan Dragičević i Vinetu Dragičević – koji je isto išao iza traktora u putničkom vozilu, stojadinu – također su bili pripadnici SVK.¹¹⁶⁵ Svjedok 1 je uz to izjavio da su on i Mićo Dragičević nosili vojne uniforme, koje su bile stare i čisto zelene.¹¹⁶⁶ U traktoru su bile i stvari putnika i hrana, između ostalog, vreće žita i pršut.¹¹⁶⁷ Oko 10:00 sati, baš kad je traktor trebao ući u Kovačić, u općini Knin, svjedok 1 je na raskrižju puteva za Knin, Split, Krčić i Vedro Polje, koje je bilo na najviše 20 metara ispred njega, vidio tri tenka s crveno-bijelim hrvatskim šahovnicama.¹¹⁶⁸ Pored tenkova je stajalo otprilike 20 vojnika.¹¹⁶⁹ Rekli su da su hrvatska vojska i dvaput naredili da traktor stane.¹¹⁷⁰ Mile Dragičević, koji je vozio traktor, u panici je produžio još nekoliko metara i tek onda stao.¹¹⁷¹ Hrvatski vojnici, koji su bili naoružani jurišnim puškama, otvorili su vatru na traktor.¹¹⁷² Neki ljudi su poiskakali iz traktora i vozila i počeli bježati prema grmlju, a hrvatski vojnici su za

(Službena zabilješka MUP-a o obavijesnom razgovoru sa svjedokom 1, 17. srpnja 2008.), str. 1; D783 (Svjedok 1, izjava svjedoka Veritasu, 13. veljače 1996.), str. 1.

¹¹⁶² P859 (Svjedok 1, izjava svjedoka, 21. rujna 2004.), par. 4; D781 (Svjedok 1, izjava svjedoka, 18. srpnja 2008.), str. 2; D780 (Službena zabilješka MUP-a o obavijesnom razgovoru sa svjedokom 1, 17. srpnja 2008.), str. 1.

¹¹⁶³ P858 (Svjedok 1, izjava svjedoka, 18. kolovoza 2000.), str. 2; P859 (Svjedok 1, izjava svjedoka, 21. rujna 2004.), par. 4; P860 (Svjedok 1, izjava svjedoka, 9. srpnja 2007.), par. 5; D781 (Svjedok 1, izjava svjedoka, 18. srpnja 2008.), str. 2; D780 (Službena zabilješka MUP-a o obavijesnom razgovoru sa svjedokom 1, 17. srpnja 2008.), str. 1.

¹¹⁶⁴ P858 (Svjedok 1, izjava svjedoka, 18. kolovoza 2000.), str. 2; svjedok 1, T. 8704, 8737, 8762.

¹¹⁶⁵ Svjedok 1, T. 8734, 8762, 8782.

¹¹⁶⁶ P859 (Svjedok 1, izjava svjedoka, 21. rujna 2004.), par. 4; svjedok 1, T. 8703-8704, 8750, 8764.

¹¹⁶⁷ D781 (Svjedok 1, izjava svjedoka, 18. srpnja 2008.), str. 2.

¹¹⁶⁸ P858 (Svjedok 1, izjava svjedoka, 18. kolovoza 2000.), str. 2; P859 (Svjedok 1, izjava svjedoka, 21. rujna 2004.), par. 5; D781 (Svjedok 1, izjava svjedoka, 18. srpnja 2008.), str. 2; svjedok 1, T. 8707, 8709, 8742, 8744; D779 (Video-insert koji prikazuje raskrižje u Kovačiću); D780 (Službena zabilješka MUP-a o obavijesnom razgovoru sa svjedokom 1, 17. srpnja 2008.), str. 1; D783 (Svjedok 1, izjava svjedoka Veritasu, 13. veljače 1996.), str. 1.

¹¹⁶⁹ P858 (Svjedok 1, izjava svjedoka, 18. kolovoza 2000.), str. 2.

¹¹⁷⁰ P859 (Svjedok 1, izjava svjedoka, 21. rujna 2004.), par. 6; svjedok 1, T. 8743-8745, 8750, 8772; D780 (Službena zabilješka MUP-a o obavijesnom razgovoru sa svjedokom 1, 17. srpnja 2008.), str. 1; D783 (Svjedok 1, izjava svjedoka Veritasu, 13. veljače 1996.), str. 1.

¹¹⁷¹ P858 (Svjedok 1, izjava svjedoka, 18. kolovoza 2000.), str. 2; P859 (Svjedok 1, izjava svjedoka, 21. rujna 2004.), par. 6; P860 (Svjedok 1, izjava svjedoka, 9. srpnja 2007.), par. 7; D781 (Svjedok 1, izjava svjedoka, 18. srpnja 2008.), str. 2; svjedok 1, T. 8705-8706, 8750-8751, 8772; D780 (Službena zabilješka MUP-a o obavijesnom razgovoru sa svjedokom 1, 17. srpnja 2008.), str. 1; P861 (Fotografija ceste koja vodi do raskrižja u Kovačiću, koju je označio svjedok 1).

¹¹⁷² P858 (Svjedok 1, izjava svjedoka, 18. kolovoza 2000.), str. 2; P859 (Svjedok 1, izjava svjedoka, 21. rujna 2004.), par. 8; P860 (Svjedok 1, izjava svjedoka, 9. srpnja 2007.), par. 7; svjedok 1, T. 8707.

njima pucali.¹¹⁷³ Svjedok 1 je izjavio da su mu njegova strina i jedna druga žena rekly da su ti ljudi bili Vinetu Dragičević, Lazo Bilbija, Mićo Dragičević i još jedna osoba.¹¹⁷⁴ Prema riječima svjedoka 1, u toj pucnjavi nitko od njih nije ubijen.¹¹⁷⁵ Svjedok 1, koji je ostao u traktoru, pokušavao je izbjeći metke vojnika, no jedan ga je pogodio i prošao mu kroz desnu lopaticu.¹¹⁷⁶ Na traktoru su iz vatrenog oružja pogodeni i Nikola Dragičević (Srbin, rođen 1935.) i Savo Čeko (Srbin, rođen 1944.).¹¹⁷⁷ Prema zapisnicima o obdukciji, uzrok smrti Nikole Dragičevića i Save Čeke bile su strijelne rane prsa.¹¹⁷⁸ Mile Dragičević, Srbin, rođen 1933., pogođen je još za volanom traktora i svjedok 1 je kasnije čuo da je iskrvario i umro.¹¹⁷⁹ U zapisniku o obdukciji Mile Dragičevića kaže se da je njegova smrt vjerojatno nastupila uslijed iskrvarenja ili drugih komplikacija prouzrokovanih strijelnim ozljedama nogu.¹¹⁸⁰ John Clark je u njegovim posmrtnim ostacima pronašao čeličnu jezgru metka, kao i fragmente metka.¹¹⁸¹

316. Kad su prestali pucati, vojnici su sve ljude, osim svjedoka 1 i trojice preminulih, odveli u jednu obližnju kuću.¹¹⁸² Svjedok 1 je u svojem svjedočenju rekao da je u jednom trenutku nakon pucnjave jedan čovjek star otprilike 40 godina, koji je vozio

¹¹⁷³ P858 (Svjedok 1, izjava svjedoka, 18. kolovoza 2000.), str. 2; P859 (Svjedok 1, izjava svjedoka, 21. rujna 2004.), par. 7; P860 (Svjedok 1, izjava svjedoka, 9. srpnja 2007.), par. 8; svjedok 1, T. 8752; D783 (Svjedok 1, izjava svjedoka Veritasu, 13. veljače 1996.), str. 1.

¹¹⁷⁴ P860 (Svjedok 1, izjava svjedoka, 9. srpnja 2007.), par. 8; svjedok 1, T. 8761.

¹¹⁷⁵ Svjedok 1, T. 8761.

¹¹⁷⁶ P858 (Svjedok 1, izjava svjedoka, 18. kolovoza 2000.), str. 2; P860 (Svjedok 1, izjava svjedoka, 9. srpnja 2007.), par. 6; D780 (Službena zabilješka MUP-a o obavijesnom razgovoru sa svjedokom 1, 17. srpnja 2008.), str. 1; D783 (Svjedok 1, izjava svjedoka Veritasu, 13. veljače 1996.), str. 1.

¹¹⁷⁷ P858 (Svjedok 1, izjava svjedoka, 18. kolovoza 2000.), str. 2; D781 (Svjedok 1, izjava svjedoka, 18. srpnja 2008.), str. 2; svjedok 1, T. 8703; D783 (Svjedok 1, izjava svjedoka Veritasu, 13. veljače 1996.), str. 1; P659 (Popis osoba identificiranih 2002. čiji su posmrtni ostaci ekshumirani na groblju u Kninu); P864 (Zapisnik o obdukciji Save Čeke, 21. lipnja 2001.); P865 (Prijava činjenice smrti za Savu Čeku, 16. travnja 2002.); P866 (Zapisnik o obdukciji Nikole Dragičevića, 21. lipnja 2001.); P867 (Prijava činjenice smrti za Nikolu Dragičevića, 16. travnja 2002.).

¹¹⁷⁸ P659 (Popis osoba identificiranih 2002. čiji su posmrtni ostaci ekshumirani na groblju u Kninu); P864 (Zapisnik o obdukciji Save Čeke, 21. lipnja 2001.); P866 (Zapisnik o obdukciji Nikole Dragičevića, 21. lipnja 2001.); P1695 (Fotografija lubanje, KN03/108B); P1696 (Fotografija lubanje, KN03/108B); P1697 (Fotografija odjeće, KN03/108B); P1698 (Fotografija odjeće, KN03/108B); P1705 (Fotografija osobne iskaznice Save Čeke); P1706 (Fotografija kostiju, KN03/115B); P1707 (Fotografija kostiju, KN03/115B); P1708 (Fotografija odjeće, KN03/115B); P1709 (Fotografija odjeće, KN03/115B); P2002 (Popis identificiranih osoba ekshumiranih u Kninu).

¹¹⁷⁹ P858 (Svjedok 1, izjava svjedoka, 18. kolovoza 2000.), str. 2; D781 (Svjedok 1, izjava svjedoka, 18. srpnja 2008.), str. 2; P869 (Prijava činjenice smrti za Milu Dragičevića, 22. veljače 2002.).

¹¹⁸⁰ P659 (Popis osoba identificiranih 2002. čiji su posmrtni ostaci ekshumirani na groblju u Kninu); P868 (Zapisnik o obdukciji Mile Dragičevića, 25. lipnja 2001.); P869 (Prijava činjenice smrti za Milu Dragičevića, 22. veljače 2002.); P1699 (Fotografija kostiju, KN02/077B); P1700 (Fotografija kosti, KN02/077B); P1701 (Fotografija mjesta ekshumacije, KN02/077B); P1702 (Fotografija krhotina metka, KN02/077B); P1703 (Fotografija odjeće, KN02/077B); P1704 (Fotografija odjeće, KN02/077B); P2002 (Popis identificiranih osoba ekshumiranih u Kninu).

¹¹⁸¹ P868 (Zapisnik o obdukciji Mile Dragičevića, 25. lipnja 2001.), str. 1-3, 7, 10-11.

¹¹⁸² P858 (Svjedok 1, izjava svjedoka, 18. kolovoza 2000.), str. 2; P859 (Svjedok 1, izjava svjedoka, 21. rujna 2004.), par. 9; P860 (Svjedok 1, izjava svjedoka, 9. srpnja 2007.), par. 7, 9; svjedok 1, T. 8762.

mercedes i bio u srpskoj maskirnoj uniformi, zaustavio svoj automobil na tri metra od traktora.¹¹⁸³ Hrvatski vojnici su mu zapovjedili da izađe iz vozila i odveli ga.¹¹⁸⁴ Svjedok 1 nije znao što je dalje bilo s tim čovjekom.¹¹⁸⁵ Dok je svjedok 1 ležao u traktoru, jedan hrvatski vojnik je nakon nekog vremena otkočio pušku i, rekavši da je svjedok 1 već izgubio puno krvi, predložio da ga ubije, u čemu ga je spriječio jedan drugi vojnik, koji je kazao da je svjedok 1 možda nevin.¹¹⁸⁶ Svjedok 1, kojeg su na kraju iznijeli iz traktora, rekao je da misli da su ga majka i jedna žena odvele u hladovinu, gdje je ostao otprilike pola sata, a zatim u kuću te žene, gdje je ležao otprilike četiri sata.¹¹⁸⁷ Te večeri otprilike između 18:00 i 20:00 sati hrvatski vojnici su svjedoka 1 odveli u kuću jednog vojnika SVK, Save Milovojevića.¹¹⁸⁸ Milovojević mu je tamo rekao su on i pet drugih vojnika SVK toga dana zarobljeni.¹¹⁸⁹ Svjedok 1 je kasnije čuo hrvatske vojnike kako ispituju tih šest vojnika SVK.¹¹⁹⁰ Čuo ih je i da svoju postrojbu zovu Pume, a po njihovim naglascima je zaključio da su iz Zagorja.¹¹⁹¹ Svjedok 1 je vidio kako vojnici dovode 20 vojnika SVK, koje je kasnije vidio i u zatvoru u Splitu.¹¹⁹² U jednom trenutku hrvatski zapovjednik je svjedoku 1 stavio alkohol na ranu i previo je.¹¹⁹³ Svjedok 1 je zbog gubitka krvi čas gubio svijest čas dolazio svijesti, ali su mu drugi zatočnici, među ostalima, Dušan Dragičević, kasnije ispričali da su hrvatski vojnici odveli Milovojevića iz njegove kuće i da su se zatim iz daljine čula dva hica.¹¹⁹⁴ Kako je rekao svjedok 1, Milovojevićev leš je kasnije pronađen na otprilike 100 metara

¹¹⁸³ P858 (Svjedok 1, izjava svjedoka, 18. kolovoza 2000.), str. 2; D783 (Svjedok 1, izjava svjedoka Veritasu, 13. veljače 1996.), str. 1.

¹¹⁸⁴ P858 (Svjedok 1, izjava svjedoka, 18. kolovoza 2000.), str. 2; D783 (Svjedok 1, izjava svjedoka Veritasu, 13. veljače 1996.), str. 1.

¹¹⁸⁵ P858 (Svjedok 1, izjava svjedoka, 18. kolovoza 2000.), str. 2; D783 (Svjedok 1, izjava svjedoka Veritasu, 13. veljače 1996.), str. 1.

¹¹⁸⁶ P859 (Svjedok 1, izjava svjedoka, 21. rujna 2004.), par. 9; P860 (Svjedok 1, izjava svjedoka, 9. srpnja 2007.), par. 10.

¹¹⁸⁷ P858 (Svjedok 1, izjava svjedoka, 18. kolovoza 2000.), str. 3; P859 (Svjedok 1, izjava svjedoka, 21. rujna 2004.), par. 9; svjedok 1, T. 8708, 8710, 8762; P862 (Fotografija iz zraka ceste koja vodi do raskrižja u Kovačiću, koju je označio svjedok 1).

¹¹⁸⁸ P858 (Svjedok 1, izjava svjedoka, 18. kolovoza 2000.), str. 2-3; P859 (Svjedok 1, izjava svjedoka, 21. rujna 2004.), par. 10; D781 (Svjedok 1, izjava svjedoka, 18. srpnja 2008.), str. 2; svjedok 1, T. 8710-8711, 8763; P863 (Fotografija iz zraka ceste koja prolazi ispred kuće Save Milivojevića, koju je označio svjedok 1).

¹¹⁸⁹ P859 (Svjedok 1, izjava svjedoka, 21. rujna 2004.), par. 10.

¹¹⁹⁰ P858 (Svjedok 1, izjava svjedoka, 18. kolovoza 2000.), str. 3; P859 (Svjedok 1, izjava svjedoka, 21. rujna 2004.), par. 10.

¹¹⁹¹ P858 (Svjedok 1, izjava svjedoka, 18. kolovoza 2000.), str. 3; D781 (Svjedok 1, izjava svjedoka, 18. srpnja 2008.), str. 2; svjedok 1, T. 8763.

¹¹⁹² P858 (Svjedok 1, izjava svjedoka, 18. kolovoza 2000.), str. 3; P859 (Svjedok 1, izjava svjedoka, 21. rujna 2004.), par. 8.

¹¹⁹³ P858 (Svjedok 1, izjava svjedoka, 18. kolovoza 2000.), str. 3; D781 (Svjedok 1, izjava svjedoka, 18. srpnja 2008.), str. 2; svjedok 1, T. 8763-8764; D783 (Svjedok 1, izjava svjedoka Veritasu, 13. veljače 1996.), str. 1.

od njegove kuće, blizu kuće jednog njegovog susjeda.¹¹⁹⁵ Svjedok 1 i drugi proveli su noć u Milovojevićevoj kući, pod paskom hrvatskih vojnika.¹¹⁹⁶ U Milovojevićevoj kući bila je zatočena i Pera Bilbija, koja je bila pogođena u bedro.¹¹⁹⁷ U 17:00 ili 18:00 sati 6. kolovoza 1995. jedan hrvatski vojnik je nju i svjedoka 1 automobilom odveo u bolnicu u Kninu, gdje je svjedok 1 zadržan dva mjeseca na liječenju.¹¹⁹⁸ Svjedok 1 je nakon toga odveden u zatvor u Zadru, gdje je ostao dva dana, a odatle je premješten u zatvor na Bilicama u Splitu, u kojem je držano otprilike 280 srpskih zarobljenika.¹¹⁹⁹ U zatvoru na Bilicama svjedok 1 je sreo Vinetua Dragičevića, koji je s bio s njim u traktoru kad su ih napali hrvatski vojnici.¹²⁰⁰ Vinetu Dragičević mu je ispričao da su se dan nakon pucnjave on i 20 drugih ljudi predali HV-u.¹²⁰¹ Vinetu Dragičević je nakon toga 20 dana držan u Vojarni Slavko Rodić u Kninu.¹²⁰² Kako je ispričao, hrvatski vojnici su ljude zatočene u Vojarni Slavko Rodić, uključujući žene, tukli i prisiljavali na teški rad, a odatle su ih odveli u zatvor u Zadru.¹²⁰³ Vinetu Dragičević je uz to svjedoku 1 rekao je tijela trojice preminulih, uključujući i tijelo njegovog oca Nikole Dragičevića, odveo hrvatski vojni kamion.¹²⁰⁴ Dana 30. ili 31. prosinca 1995. svjedok 1 je, sukladno odluci predsjednika Tuđmana o oprost, oslobođen i, zajedno sa svim ljudima iz zatvora na Bilicama, osim njih 20, odveden u centar u Gašincima, u Hrvatskoj.¹²⁰⁵ Svjedok 1 je potpisao dokumente s izjavom da dobrovoljno odlazi u Srbiju i da se ne vraća u Hrvatsku, jer se bojao da bi ga hrvatski vojnici, da se vrati, ubili.¹²⁰⁶ U centru u Gašincima je proveo 12 dana, nakon čega su on i drugi u tri hrvatska autobusa odvezeni

¹¹⁹⁴ P859 (Svjedok 1, izjava svjedoka, 21. rujna 2004.), par. 10, svjedok 1, T. 8763.

¹¹⁹⁵ P859 (Svjedok 1, izjava svjedoka, 21. rujna 2004.), par. 10.

¹¹⁹⁶ P858 (Svjedok 1, izjava svjedoka, 18. kolovoza 2000.), str. 3; D783 (Svjedok 1, izjava svjedoka Veritasu, 13. veljače 1996.), str. 1.

¹¹⁹⁷ P859 (Svjedok 1, izjava svjedoka, 21. rujna 2004.), par. 4; P860 (Svjedok 1, izjava svjedoka, 9. srpnja 2007.), par. 11.

¹¹⁹⁸ P858 (Svjedok 1, izjava svjedoka, 18. kolovoza 2000.), str. 2-3; P860 (Svjedok 1, izjava svjedoka, 9. srpnja 2007.), par. 11; D781 (Svjedok 1, izjava svjedoka, 18. srpnja 2008.), str. 2; svjedok 1, T. 8725, 8764, 8776, 8778; D780 (Službena zabilješka MUP-a o obavijesnom razgovoru sa svjedokom 1, 17. srpnja 2008.), str. 1; D783 (Svjedok 1, izjava svjedoka Veritasu, 13. veljače 1996.), str. 1-2.

¹¹⁹⁹ P858 (Svjedok 1, izjava svjedoka, 18. kolovoza 2000.), str. 2-3; svjedok 1, T. 8764-8765; D780 (Službena zabilješka MUP-a o obavijesnom razgovoru sa svjedokom 1, 17. srpnja 2008.), str. 1; D783 (Svjedok 1, izjava svjedoka Veritasu, 13. veljače 1996.), str. 1.

¹²⁰⁰ P858 (Svjedok 1, izjava svjedoka, 18. kolovoza 2000.), str. 3.

¹²⁰¹ P858 (Svjedok 1, izjava svjedoka, 18. kolovoza 2000.), str. 3.

¹²⁰² P858 (Svjedok 1, izjava svjedoka, 18. kolovoza 2000.), str. 3.

¹²⁰³ P858 (Svjedok 1, izjava svjedoka, 18. kolovoza 2000.), str. 3; D781 (Svjedok 1, izjava svjedoka, 18. srpnja 2008.), str. 2-3.

¹²⁰⁴ P858 (Svjedok 1, izjava svjedoka, 18. kolovoza 2000.), str. 3.

¹²⁰⁵ P858 (Svjedok 1, izjava svjedoka, 18. kolovoza 2000.), str. 3; P859 (Svjedok 1, izjava svjedoka, 21. rujna 2004.), par. 11; svjedok 1, T. 8765, 8774.

na granicu s Jugoslavijom, gdje su ih čekale njihove obitelji i jedan predstavnik Crvenog križa zadužen za ratne zarobljenike.¹²⁰⁷

317. **Dušan Dragičević**, Srbin iz Polače, u općini Knin,¹²⁰⁸ izjavio je da je 4. ili 5. kolovoza 1995., dok je bio kod kuće jer mu je vojska odobrila bolovanje, čuo granatiranje, i to uglavnom iz smjera Knina.¹²⁰⁹ Svjedok i otprilike 20 drugih ljudi okupili su se u centru Polače i odlučili pobjeći.¹²¹⁰ Većina stanovnika Polače već je bila otišla.¹²¹¹ Svjedokova žena i djeca otišli su iz Polače otprilike dva dana ranije jer su znali da će početi borbe i da je Polača manje-više između dvije vojske.¹²¹² Ljudi koji su se okupili u selu ukrkali su se, kako je svjedok izjavio, u traktor s prikolicom i situacija je bila kaotična.¹²¹³ Traktor je vozio svjedokov otac, Mile Dragičević (rođen 1933).¹²¹⁴ U traktoru su bili i svjedokova majka Smilja Dragičević (rođena 1934.), njegov susjed Mile Dragičević, te Ivka Dragičević, Mićo Dragičević, Gojko Andić, Bosa Andić, Anica Andić, Nikola Dragičević, Marica Dragičević, Mirko Pećar, Sava Čeko, Lazo Bilbija, Pera Bilbija i drugi.¹²¹⁵ Svjedok je išao iza traktora autom Zastava 101, zajedno s Vinetom Dragičevićem i Stevom Čekom.¹²¹⁶ Otprilike u 20:00 ili 21:00 sat, kad je grupa izašla iz Polače i krenula prema Kninu, vidjeli su kako na glavnu cestu padaju granate i stoga su odlučili ići sporednom cestom.¹²¹⁷ U polasku su svi putnici bili civili, a oni na traktoru mahom su bili stariji, i svjedok nije vidio da itko nosi oružje.¹²¹⁸

¹²⁰⁶ P859 (Svjedok 1, izjava svjedoka, 21. rujna 2004.), par. 11; D781 (Svjedok 1, izjava svjedoka, 18. srpnja 2008.), str. 3; svjedok 1, T. 8712-8713; D780 (Službena zabilješka MUP-a o obavijesnom razgovoru sa svjedokom 1, 17. srpnja 2008.), str. 2.

¹²⁰⁷ P858 (Svjedok 1, izjava svjedoka, 18. kolovoza 2000.), str. 3; svjedok 1, T. 8766.

¹²⁰⁸ P2517 (Dušan Dragičević, izjave svjedoka i s njima povezani dokazni predmeti), izjava od 16. veljače 1996., izjava od 13. listopada 2003., str. 1, par. 1, izjava od 9. srpnja 2007., str. 1.

¹²⁰⁹ P2517 (Dušan Dragičević, izjave svjedoka i s njima povezani dokazni predmeti), izjava od 16. veljače 1996., izjava od 13. listopada 2003., par. 2, izjava od 9. srpnja 2007., par. 2.

¹²¹⁰ P2517 (Dušan Dragičević, izjave svjedoka i s njima povezani dokazni predmeti), izjava od 16. veljače 1996., izjava od 13. listopada 2003., par. 2.

¹²¹¹ P2517 (Dušan Dragičević, izjave svjedoka i s njima povezani dokazni predmeti), izjava od 13. listopada 2003., par. 2.

¹²¹² P2517 (Dušan Dragičević, izjave svjedoka i s njima povezani dokazni predmeti), izjava od 13. listopada 2003., par. 3, izjava od 9. srpnja 2007., par. 4.

¹²¹³ P2517 (Dušan Dragičević, izjave svjedoka i s njima povezani dokazni predmeti), izjava od 13. listopada 2003., par. 2-3.

¹²¹⁴ P2517 (Dušan Dragičević, izjave svjedoka i s njima povezani dokazni predmeti), izjava od 13. listopada 2003., par. 2-3.

¹²¹⁵ P2517 (Dušan Dragičević, izjave svjedoka i s njima povezani dokazni predmeti), izjava od 13. listopada 2003., par. 3.

¹²¹⁶ P2517 (Dušan Dragičević, izjave svjedoka i s njima povezani dokazni predmeti), izjava od 16. veljače 1996., izjava od 13. listopada 2003., par. 2.

¹²¹⁷ P2517 (Dušan Dragičević, izjave svjedoka i s njima povezani dokazni predmeti), izjava od 13. listopada 2003., par. 2, 4, izjava od 9. srpnja 2007., par. 3.

¹²¹⁸ P2517 (Dušan Dragičević, izjave svjedoka i s njima povezani dokazni predmeti), izjava od 16. veljače 1996., izjava od 13. listopada 2003., par. 3, 7, 9-10.

Svjedok nije bio siguran jesu li se putem u traktor ukrcali neki vojnici iz Krajine, ali sjećao se da je jedan čovjek, iako tada nije bio u vojsci, nosio maslinastozelenu uniformu ili barem dio takve uniforme: bluzu ili košulju.¹²¹⁹ Svjedok je izjavio da je vojne uniforme tada bilo lako nabaviti i da ih je često viđao na ljudima koji nisu bili u vojsci.¹²²⁰

318. Otprilike između 10:00 i 10:30 sati, kad su traktor i automobil došli na oko 100-200 metara ispred raskrižja u selu Kovačić, u općini Knin, svjedok je iz smjera raskrižja čuo brze rafale.¹²²¹ Vidio je dva maslinastozelena tenka i puno vojnika u maskirnim uniformama, koji su imali oznake 7. gardijske brigade HV-a s hrvatskom zastavom s crveno-bijelom šahovnicom.¹²²² Svjedok je vidio da su vojnici uperili puške u njih i čuo pucnje i vriske.¹²²³ Kad se automobil koji je svjedok vozio primakao hrvatskim tenkovima, Vinetu Dragičević, koji je bio na suvozačkom mjestu, uspio je pobjeći.¹²²⁴ Svjedok nije mogao pobjeći jer su hrvatski vojnici stajali tik do automobila s vozačke strane.¹²²⁵ Svjedok je vidio da ljudi bježe kroz polja.¹²²⁶ Vidio je da su hrvatski vojnici zaustavili jedan mercedes i kamion-hladnjaču koji su vozili iza njih.¹²²⁷ Vojnici su iz mercedesa izvukli jednog čovjeka u zelenoj uniformi srpske Krajine koja je, prema svjedokovim riječima, bila ista kao uniforma JNA.¹²²⁸ Svjedok je čuo vojnike kako tom čovjeku zapovjedaju da legne na zemlju i vidio kako, dok je taj čovjek u uniformi srpske Krajine ležao na cesti, pretražuju njegov automobil.¹²²⁹ Svjedok je vidio

¹²¹⁹ P2517 (Dušan Dragičević, izjave svjedoka i s njima povezani dokazni predmeti), izjava od 13. listopada 2003., par. 7, 9, izjava od 9. srpnja 2007., par. 5.

¹²²⁰ P2517 (Dušan Dragičević, izjave svjedoka i s njima povezani dokazni predmeti), izjava od 13. listopada 2003., par. 9.

¹²²¹ P2517 (Dušan Dragičević, izjave svjedoka i s njima povezani dokazni predmeti), izjava od 13. listopada 2003., par. 4.

¹²²² P2517 (Dušan Dragičević, izjave svjedoka i s njima povezani dokazni predmeti), izjava od 13. listopada 2003., par. 4.

¹²²³ P2517 (Dušan Dragičević, izjave svjedoka i s njima povezani dokazni predmeti), izjava od 13. listopada 2003., par. 5-6.

¹²²⁴ P2517 (Dušan Dragičević, izjave svjedoka i s njima povezani dokazni predmeti), izjava od 16. veljače 1996., izjava od 9. srpnja 2007., par. 6.

¹²²⁵ P2517 (Dušan Dragičević, izjave svjedoka i s njima povezani dokazni predmeti), izjava od 16. veljače 1996., izjava od 9. srpnja 2007., par. 6.

¹²²⁶ P2517 (Dušan Dragičević, izjave svjedoka i s njima povezani dokazni predmeti), izjava od 16. veljače 1996., izjava od 13. listopada 2003., par. 5.

¹²²⁷ P2517 (Dušan Dragičević, izjave svjedoka i s njima povezani dokazni predmeti), izjava od 16. veljače 1996., izjava od 13. listopada 2003., par. 6.

¹²²⁸ P2517 (Dušan Dragičević, izjave svjedoka i s njima povezani dokazni predmeti), izjava od 16. veljače 1996., izjava od 13. listopada 2003., par. 6.

¹²²⁹ P2517 (Dušan Dragičević, izjave svjedoka i s njima povezani dokazni predmeti), izjava od 13. listopada 2003., par. 6.

još jednog čovjeka u uniformi srpske Krajine.¹²³⁰ Kad je prišao traktor, u njemu je, kako je izjavio, straga vidio leševe Nikole Dragičevića i Save Čeke koji su, u sjedećem položaju, bili naslonjeni na bočnu stranu prikolice.¹²³¹ Vidio je da Nikola Dragičević ima ranu na čelu, ali je krvi bilo previše da bi mogao razabrati ima li rana i po tijelu.¹²³² Svjedok je vidio da je jedan drugi čovjek ranjen i isto naslonjen na bočnu stranu prikolice.¹²³³ Također je vidio i čuo kako hrvatski vojnici tog ranjenog čovjeka ispituju zašto nosi vojnu uniformu.¹²³⁴ Vidio je i čuo i kako hrvatski vojnici jednog drugog čovjeka u srpskoj uniformi ispituju zašto nosi uniformu.¹²³⁵ Hrvatski vojnici su svjedoku i nekim drugim ljudima naredili da tog ranjenog čovjeka odnesu na obližnju autobusnu postaju, što su oni i učinili.¹²³⁶ Potom su okupili 10-12 ljudi koji nisu uspjeli pobjeći i, držeći ih na nišanu, odveli ih na autobusnu postaju.¹²³⁷ Svjedok nije vidio svojeg oca.¹²³⁸ Troje ili četvero ljudi bilo je ranjeno, među njima i Marica Dragičević i Pera Bilbija.¹²³⁹ Svjedok je izjavio da je i Mirko Pećar bio ranjen, ali je uspio pobjeći.¹²⁴⁰ Prema službenoj zabilješci SIS-a o obavijesnom razgovoru s Dušanom Dragičevićem obavljenom 10. kolovoza 1995., on je u trenutku predaje 7. gardijskoj brigadi HV-a na području Kovačića bio naoružan automatskom puškom.¹²⁴¹

319. Dušan Dragičević je izjavio da na autobusnoj postaji nisu ostali dugo i da su ih hrvatski vojnici odatle odveli u jednu obližnju kuću.¹²⁴² Svjedok i drugi ljudi u toj su

¹²³⁰ P2517 (Dušan Dragičević, izjave svjedoka i s njima povezani dokazni predmeti), izjava od 16. veljače 1996., izjava od 9. srpnja 2007., par. 5.

¹²³¹ P2517 (Dušan Dragičević, izjave svjedoka i s njima povezani dokazni predmeti), izjava od 16. veljače 1996., izjava od 13. listopada 2003., par. 5, 7.

¹²³² P2517 (Dušan Dragičević, izjave svjedoka i s njima povezani dokazni predmeti), izjava od 13. listopada 2003., par. 7.

¹²³³ P2517 (Dušan Dragičević, izjave svjedoka i s njima povezani dokazni predmeti), izjava od 13. listopada 2003., par. 7, izjava od 9. srpnja 2007., par. 5.

¹²³⁴ P2517 (Dušan Dragičević, izjave svjedoka i s njima povezani dokazni predmeti), izjava od 13. listopada 2003., par. 9, izjava od 9. srpnja 2007., par. 5.

¹²³⁵ P2517 (Dušan Dragičević, izjave svjedoka i s njima povezani dokazni predmeti), izjava od 9. srpnja 2007., par. 5.

¹²³⁶ P2517 (Dušan Dragičević, izjave svjedoka i s njima povezani dokazni predmeti), izjava od 13. listopada 2003., par. 8.

¹²³⁷ P2517 (Dušan Dragičević, izjave svjedoka i s njima povezani dokazni predmeti), izjava od 13. listopada 2003., par. 8, 10.

¹²³⁸ P2517 (Dušan Dragičević, izjave svjedoka i s njima povezani dokazni predmeti), izjava od 16. veljače 1996., izjava od 13. listopada 2003., par. 8.

¹²³⁹ P2517 (Dušan Dragičević, izjave svjedoka i s njima povezani dokazni predmeti), izjava od 16. veljače 1996., izjava od 13. listopada 2003., par. 8.

¹²⁴⁰ P2517 (Dušan Dragičević, izjave svjedoka i s njima povezani dokazni predmeti), izjava od 13. listopada 2003., par. 8.

¹²⁴¹ D778 (Službena zabilješka SIS-a o obavijesnom razgovoru s Dušanom Dragičevićem), str. 1.

¹²⁴² P2517 (Dušan Dragičević, izjave svjedoka i s njima povezani dokazni predmeti), izjava od 16. veljače 1996., izjava od 13. listopada 2003., par. 8, 11.

kući ostali otprilike pet-šest sati.¹²⁴³ Hrvatski vojnici su ih pred mrak odveli u jednu drugu kuću, gdje su proveli noć.¹²⁴⁴ Sutradan ujutro hrvatski vojnici su ih odveli u jednu školu u Kninu.¹²⁴⁵ Stariji ljudi i žene su ostali u školi, a muškarce su hrvatski vojnici odveli u Vojarnu Slavko Rodić u Kninu, gdje su ostali od 6. do 11. kolovoza 1995. ili približno tog datuma.¹²⁴⁶ Svjedok je izjavio da je na uniformama vojnika koji su upravljali vojarnom vidio oznake 4. gardijske brigade.¹²⁴⁷ Prema njegovoj izjavi, u vojarni je bilo zatočeno više od 30 ljudi, no broj zatočenika se stalno mijenjao.¹²⁴⁸ Vojnici su ga ponekad tjerali da tamo čisti.¹²⁴⁹ Vojnici u maskiranim uniformama su ga tukli, a vidio je i mnogo drugih ljudi s modricama.¹²⁵⁰ Dana 11. kolovoza 1995. ili približno tog datuma hrvatski vojnici su svjedoka i neke druge ljude odveli natrag u školu, gdje su ostali jednu noć.¹²⁵¹ U školi su ih ispitivali i tukli muškarci u civilnoj odjeći.¹²⁵² Dana 11. kolovoza 1995. ili približno tog datuma u školu su došli predstavnici MOCK-a kako bi zatočenike evidentirali i donijeli im hranu.¹²⁵³ Da su oni iz MOCK-a, svjedok je znao po tome što je na obrascima za prijavu pisalo "Međunarodni crveni križ".¹²⁵⁴

320. Neki ljudi čiji identitet svjedok nije naveo ukrkali su te večeri njega i neke druge ljude u autobus kojim su, u pratnji vojne policije, odvezeni u sportsku dvoranu Mocire u Zadru.¹²⁵⁵ Tijekom vožnje prema Zadru vojna policija im je zapovjedila da pjevaju

¹²⁴³ P2517 (Dušan Dragičević, izjave svjedoka i s njima povezani dokazni predmeti), izjava od 13. listopada 2003., par. 11.

¹²⁴⁴ P2517 (Dušan Dragičević, izjave svjedoka i s njima povezani dokazni predmeti), izjava od 16. veljače 1996., izjava od 13. listopada 2003., par. 11.

¹²⁴⁵ P2517 (Dušan Dragičević, izjave svjedoka i s njima povezani dokazni predmeti), izjava od 16. veljače 1996., izjava od 13. listopada 2003., par. 11.

¹²⁴⁶ P2517 (Dušan Dragičević, izjave svjedoka i s njima povezani dokazni predmeti), izjava od 16. veljače 1996., izjava od 13. listopada 2003., par. 11-12.

¹²⁴⁷ P2517 (Dušan Dragičević, izjave svjedoka i s njima povezani dokazni predmeti), izjava od 13. listopada 2003., par. 11.

¹²⁴⁸ P2517 (Dušan Dragičević, izjave svjedoka i s njima povezani dokazni predmeti), izjava od 16. veljače 1996., izjava od 13. listopada 2003., par. 11.

¹²⁴⁹ P2517 (Dušan Dragičević, izjave svjedoka i s njima povezani dokazni predmeti), izjava od 13. listopada 2003., par. 11.

¹²⁵⁰ P2517 (Dušan Dragičević, izjave svjedoka i s njima povezani dokazni predmeti), izjava od 13. listopada 2003., par. 11.

¹²⁵¹ P2517 (Dušan Dragičević, izjave svjedoka i s njima povezani dokazni predmeti), izjava od 16. veljače 1996., izjava od 13. listopada 2003., par. 12.

¹²⁵² P2517 (Dušan Dragičević, izjave svjedoka i s njima povezani dokazni predmeti), izjava od 16. veljače 1996., izjava od 13. listopada 2003., par. 12.

¹²⁵³ P2517 (Dušan Dragičević, izjave svjedoka i s njima povezani dokazni predmeti), izjava od 16. veljače 1996., izjava od 13. listopada 2003., par. 12.

¹²⁵⁴ P2517 (Dušan Dragičević, izjave svjedoka i s njima povezani dokazni predmeti), izjava od 13. listopada 2003., par. 12.

¹²⁵⁵ P2517 (Dušan Dragičević, izjave svjedoka i s njima povezani dokazni predmeti), izjava od 16. veljače 1996., izjava od 13. listopada 2003., par. 13.

hrvatsku državnu himnu i na smjene ih tukla pendrecima.¹²⁵⁶ Delegati MOCK-a koji su kasnije došli u Zadar pitali su svjedoka jesu li ga tijekom vožnje tukli.¹²⁵⁷ Svjedok im nije priznao da jesu jer mu je rečeno da to ne smije učiniti.¹²⁵⁸ U sportskoj dvorani Mocire bilo je mnogo ljudi iz sela u okolici Benkovca i Knina.¹²⁵⁹ Svjedok je u sportskoj dvorani Mocire u Zadru proveo tri dana a zatim je, 13. kolovoza 1995., premješten u okružni zatvor u Zadru, gdje je ostao otprilike dva mjeseca.¹²⁶⁰ Dana 13. listopada 1995. premješten je u zatvor u Splitu.¹²⁶¹ U splitskom zatvoru su ga obišli delegati MOCK-a.¹²⁶² Tijekom boravka u zatvoru, i u Zadru i u Splitu, sa svjedokom se korektno postupalo.¹²⁶³ Godine 1996. svjedok je izjavio da je protiv njega podignuta optužnica zbog oružane pobune, a 2003. da je optužen kao pripadnik SVK.¹²⁶⁴ Te su optužbe kasnije odbačene i svjedok je 31. prosinca 1995. pušten iz zatvora u Splitu, nakon čega ga je redovna policija sprovela u izbjeglički centar u općini Đakovo, u Slavoniji.¹²⁶⁵ MOCK ili "vlada" ponudili su mu da odabere hoće li ostati u Hrvatskoj ili otići u Srbiju.¹²⁶⁶ Svjedok je odabrao da ode u Srbiju, gdje mu je tada bila obitelj, te je 13. siječnja 1996. autobusom tamo i odvezen.¹²⁶⁷ Svjedok i njegova obitelj nastanili su se u Indiji, u Srbiji.¹²⁶⁸ Godine 2003. svjedok je izrazio želju da se vrati u Hrvatsku.¹²⁶⁹

¹²⁵⁶ P2517 (Dušan Dragičević, izjave svjedoka i s njima povezani dokazni predmeti), izjava od 16. veljače 1996., izjava od 13. listopada 2003., par. 13.

¹²⁵⁷ P2517 (Dušan Dragičević, izjave svjedoka i s njima povezani dokazni predmeti), izjava od 13. listopada 2003., par. 13.

¹²⁵⁸ P2517 (Dušan Dragičević, izjave svjedoka i s njima povezani dokazni predmeti), izjava od 13. listopada 2003., par. 13.

¹²⁵⁹ P2517 (Dušan Dragičević, izjave svjedoka i s njima povezani dokazni predmeti), izjava od 16. veljače 1996.

¹²⁶⁰ P2517 (Dušan Dragičević, izjave svjedoka i s njima povezani dokazni predmeti), izjava od 16. veljače 1996., izjava od 13. listopada 2003., par. 13.

¹²⁶¹ P2517 (Dušan Dragičević, izjave svjedoka i s njima povezani dokazni predmeti), izjava od 16. veljače 1996., izjava od 13. listopada 2003., par. 13.

¹²⁶² P2517 (Dušan Dragičević, izjave svjedoka i s njima povezani dokazni predmeti), izjava od 16. veljače 1996.

¹²⁶³ P2517 (Dušan Dragičević, izjave svjedoka i s njima povezani dokazni predmeti), izjava od 13. listopada 2003., par. 13.

¹²⁶⁴ P2517 (Dušan Dragičević, izjave svjedoka i s njima povezani dokazni predmeti), izjava od 16. veljače 1996., izjava od 13. listopada 2003., par. 13.

¹²⁶⁵ P2517 (Dušan Dragičević, izjave svjedoka i s njima povezani dokazni predmeti), izjava od 16. veljače 1996., izjava od 13. listopada 2003., par. 13, izjava od 9. srpnja 2007., par. 8.

¹²⁶⁶ P2517 (Dušan Dragičević, izjave svjedoka i s njima povezani dokazni predmeti), izjava od 9. srpnja 2007., par. 8.

¹²⁶⁷ P2517 (Dušan Dragičević, izjave svjedoka i s njima povezani dokazni predmeti), izjava od 13. listopada 2003., par. 13, izjava od 9. srpnja 2007., par. 8.

¹²⁶⁸ P2517 (Dušan Dragičević, izjave svjedoka i s njima povezani dokazni predmeti), izjava od 16. veljače 1996., izjava od 13. listopada 2003., par. 1.

¹²⁶⁹ P2517 (Dušan Dragičević, izjave svjedoka i s njima povezani dokazni predmeti), izjava od 13. listopada 2003., par. 17.

321. Kad je 13. siječnja 1996. došao u Srbiju, svjedok je od članova svoje obitelji čuo da je hrvatska policija pronašla njegovog oca mrtvog u Kovačiću i da ga je netko pokopao na groblju u Kninu.¹²⁷⁰ Očevidom koji je policija obavila u prosincu 1995. utvrđeno je da je jedan čovjek po imenu Ivo Vuković pronašao leš Mile Dragičevića naslonjen na drvo na metar od suhozida blizu autobusnog stajališta u zaseoku Topolje, u općini Knin.¹²⁷¹ U prosincu 1995. primarijus iz bolnice u Zadru identificirao je pronađeni leš kao leš Mile Dragičevića i konstatirao prijelom obje noge, ali bez oštećenja na odjeći.¹²⁷² Svjedok je u ožujku 2002. otputovao u Zagreb, gdje je, na osnovi odjeće, osobnih predmeta i zdravstvene iskaznice, identificirao posmrtno ostatke svojeg oca i od Zavoda za sudsku medicinu u Zagrebu dobio dokument kojim je prijavljena činjenica njegove smrti.¹²⁷³ Nakon što je mrtvozornik u travnju 2002. izdao dozvolu za sahranu, svjedok je očevo tijelo pokopao na groblju u selu Polača.¹²⁷⁴

322. **Svjedokinja 13**, Srpkinja iz jednog sela u općini Knin,¹²⁷⁵ u svojem svjedočenju je rekla da su u noći s 4. na 5. kolovoza granatirana susjedna sela i da se granatiranje nastavilo 5. kolovoza 1995. tijekom cijelog dana. Dana 5. kolovoza 1995. oko 08:15 sati svjedokinja i njezina obitelj odlučili su pobjeći iz sela. Zajedno s drugim seljanima, među kojima su bili Mile i Smilja Dragičević sa sinom Dušanom, te Miloš i Ika Dragičević, ukrcali su se u traktor Mile Dragičevića i krenuli iz sela. Prema riječima svjedokinje, u traktoru su bile 22 osobe, ako se ubroje i one koje su im se priključile kasnije: Pera Bilbija, Lazar Bilbija, Stana Bilbija, svjedok 1, stric svjedoka 1, Sava Andić, Anica Andić, Stevo Čeko, Jovo Čeko, Mirko Pećer, Gojko Andić, Bosa Andić i Nikola Andić.¹²⁷⁶ Sjedili su na vrećama s odjećom i drugim osobnim stvarima.¹²⁷⁷

¹²⁷⁰ P2517 (Dušan Dragičević, izjave svjedoka i s njima povezani dokazni predmeti), izjava od 16. veljače 1996., izjava od 13. listopada 2003., par. 13-14, izjava od 9. srpnja 2007., par. 8.

¹²⁷¹ P2517 (Dušan Dragičević, izjave svjedoka i s njima povezani dokazni predmeti), Zapisnik o očevidu, Istražni centar Županijskog suda u Zadru, 28. prosinca 1995., str. 1, Prijava činjenice smrti, Zavod za sudsku medicinu u Zagrebu, 22. veljače 2002., str. 1.

¹²⁷² P2517 (Dušan Dragičević, izjave svjedoka i s njima povezani dokazni predmeti), Zapisnik o očevidu, Istražni centar Županijskog suda u Zadru, 28. prosinca 1995., str. 2-3; P1703 (Fotografija odjeće, KN02/077B); P1704 (Fotografija odjeće, KN02/077B).

¹²⁷³ P2517 (Dušan Dragičević, izjave svjedoka i s njima povezani dokazni predmeti), izjava od 13. listopada 2003., par. 14-15, Prijava činjenice smrti, Zavod za sudsku medicinu u Zagrebu, 22. veljače 2002.; P1703 (Fotografija odjeće, KN02/077B); P1704 (Fotografija odjeće, KN02/077B).

¹²⁷⁴ P2517 (Dušan Dragičević, izjave svjedoka i s njima povezani dokazni predmeti), izjava od 13. listopada 2003., par. 14, Dozvola za sahranu Mile Dragičevića, 5. travnja 2002.

¹²⁷⁵ P2352 (Svjedokinja 13, izjave svjedoka od 16. kolovoza 2000., 26. rujna 2004. i 19. veljače 2008.), izjava iz 2000., str. 1-2, izjava iz 2004., str. 1; svjedokinja 13, T. 16653.

¹²⁷⁶ P2352 (Svjedokinja 13, izjave svjedoka od 16. kolovoza 2000., 26. rujna 2004. i 19. veljače 2008.), izjava iz 2000., str. 2, izjava iz 2004., par. 2.

¹²⁷⁷ P2352 (Svjedokinja 13, izjave svjedoka od 16. kolovoza 2000., 26. rujna 2004. i 19. veljače 2008.), izjava iz 2008., par. 2; svjedokinja 13, T. 16640.

Svjedokinja je sjedila u stražnjem dijelu traktora, okrenuta prema natrag.¹²⁷⁸ Izjavila je da u traktoru nije bilo oružja i da se ne može sjetiti je li tko od ljudi u traktoru nosio vojnu odjeću.¹²⁷⁹ Do Kosova, u općini Orlić, došli su seoskom cestom, a onda su glavnom cestom produžili prema Kninu.¹²⁸⁰ Blizu Šarenih jezera su vidjeli dva srpska vojnika.¹²⁸¹ Grupa je ušla u Kovačić, u općini Knin.¹²⁸² Kad su prošli zavoj na ulazu u selo, na sto metara ispred sebe vidjeli su tri tenka HV-a s hrvatskim državnim grbom.¹²⁸³ U tenkovima i pored njih bili su vojnici u hrvatskim uniformama s hrvatskim državnim grbom, koji su oko glave nosili crne ili bijele marame, a oko ručnog zgloba smeđe poveze.¹²⁸⁴ Neki od vojnika bili su u maskirnim uniformama, a neki u crnim košuljama.¹²⁸⁵ Svjedokinja se nije mogla sjetiti koliko ih je bilo.¹²⁸⁶ Vojnici su otvorili vatru na traktor.¹²⁸⁷ Svjedokinja je čula rafal za koji je rekla da misli da je bio ispaljen iz strojnice.¹²⁸⁸ Nije čula da su hrvatski vojnici upozorili traktor da stane.¹²⁸⁹ Nikola Dragičević, Sava Čeko i Mile Dragičević, koji je vozio traktor, odmah su ubijeni.¹²⁹⁰ Svjedok 1, Pera Bilbija i svjedokinja su ranjeni.¹²⁹¹ Svjedokinja je pogođena u tri prsta lijeve ruke.¹²⁹² Jednom od vojnika je pokazala da je ubije, no on je rekao: "Ovo ti je

¹²⁷⁸ P2352 (Svjedokinja 13, izjave svjedoka od 16. kolovoza 2000., 26. rujna 2004. i 19. veljače 2008.), izjava iz 2008., par. 2; svjedokinja 13, T. 16640, 16663.

¹²⁷⁹ P2352 (Svjedokinja 13, izjave svjedoka od 16. kolovoza 2000., 26. rujna 2004. i 19. veljače 2008.), izjava iz 2000., str. 3, izjava iz 2004., par. 2, izjava iz 2008., par. 2; svjedokinja 13, T. 16639-16640, 16651, 16657-16658; D1430 (Svjedokinja 13, list s dopunskim informacijama, 24. veljače 2009.).

¹²⁸⁰ P2352 (Svjedokinja 13, izjave svjedoka od 16. kolovoza 2000., 26. rujna 2004. i 19. veljače 2008.), izjava iz 2000., str. 2.

¹²⁸¹ P2352 (Svjedokinja 13, izjave svjedoka od 16. kolovoza 2000., 26. rujna 2004. i 19. veljače 2008.), izjava iz 2000., str. 2, izjava iz 2004., par. 3, izjava iz 2008., par. 3.

¹²⁸² P2352 (Svjedokinja 13, izjave svjedoka od 16. kolovoza 2000., 26. rujna 2004. i 19. veljače 2008.), izjava iz 2000., str. 2.

¹²⁸³ P2352 (Svjedokinja 13, izjave svjedoka od 16. kolovoza 2000., 26. rujna 2004. i 19. veljače 2008.), izjava iz 2000., str. 2-3, izjava iz 2004., par. 4, izjava iz 2008., par. 4; svjedokinja 13, T. 16641.

¹²⁸⁴ P2352 (Svjedokinja 13, izjave svjedoka od 16. kolovoza 2000., 26. rujna 2004. i 19. veljače 2008.), izjava iz 2000., str. 2, izjava iz 2004., par. 8; svjedokinja 13, T. 16665.

¹²⁸⁵ P2352 (Svjedokinja 13, izjave svjedoka od 16. kolovoza 2000., 26. rujna 2004. i 19. veljače 2008.), izjava iz 2004., par. 8.

¹²⁸⁶ P2352 (Svjedokinja 13, izjave svjedoka od 16. kolovoza 2000., 26. rujna 2004. i 19. veljače 2008.), izjava iz 2000., str. 2.

¹²⁸⁷ P2352 (Svjedokinja 13, izjave svjedoka od 16. kolovoza 2000., 26. rujna 2004. i 19. veljače 2008.), izjava iz 2000., str. 3, izjava iz 2008., par. 4; svjedokinja 13, T. 16641.

¹²⁸⁸ P2352 (Svjedokinja 13, izjave svjedoka od 16. kolovoza 2000., 26. rujna 2004. i 19. veljače 2008.), izjava iz 2000., str. 3, izjava iz 2008., par. 4.

¹²⁸⁹ P2352 (Svjedokinja 13, izjave svjedoka od 16. kolovoza 2000., 26. rujna 2004. i 19. veljače 2008.), izjava iz 2004., par. 4, izjava iz 2008., par. 4; svjedokinja 13, T. 16642-16643, 16664.

¹²⁹⁰ P2352 (Svjedokinja 13, izjave svjedoka od 16. kolovoza 2000., 26. rujna 2004. i 19. veljače 2008.), izjava iz 2000., str. 3, izjava iz 2004., par. 2, izjava iz 2008., par. 5; svjedokinja 13, T. 16641, 16658.

¹²⁹¹ P2352 (Svjedokinja 13, izjave svjedoka od 16. kolovoza 2000., 26. rujna 2004. i 19. veljače 2008.), izjava iz 2000., str. 3; svjedokinja 13, T. 16641, 16665.

¹²⁹² P2352 (Svjedokinja 13, izjave svjedoka od 16. kolovoza 2000., 26. rujna 2004. i 19. veljače 2008.), izjava iz 2000., str. 3; svjedokinja 13, T. 16641-16642.

dosta."¹²⁹³ Jedan od vojnika je prišao Peri Bilbiji, koja je pomagala Stani Bilbiji, i ispalo joj dva metka u bedro.¹²⁹⁴ Pera Bilbija se onesvijestila i jako je krvarila.¹²⁹⁵ Prema svjedokinjinim riječima, Pera Biblija je zbog te rane zadržana neko vrijeme na bolničkom liječenju.¹²⁹⁶ Svjedok 1 je pogođen u rame i jako je krvario.¹²⁹⁷ Vojnici su nastavili pucati u ljude koji su pokušavali pobjeći iz traktora.¹²⁹⁸ Svjedokinja je rekla da misli da je nekima od njih to pošlo za rukom.¹²⁹⁹ Nakon toga je traktoru prišlo otprilike 15 vojnika.¹³⁰⁰ Počeli su preturati po stvarima ljudi iz skupine i pretresli su traktor tražeći oružje.¹³⁰¹ Potom su preostale ljude iz skupine okupili ispred jedne obližnje kuće.¹³⁰² Tri mrtva tijela ostala su u traktoru.¹³⁰³ Svjedokinja je vidjela da obližnje kuće u selu gore.¹³⁰⁴ Vojnici su se hvalili da su ubili puno "četnika" i ljudima zaprijetili da moraju ostati pred kućom.¹³⁰⁵ Svjedokinja je rekla da misli da je u skupini tada bilo desetak ljudi.¹³⁰⁶ Vojnici koji su na njih pucali nakon nekog su vremena otišli i svjedokinja je vidjela da su otišli i tenkovi.¹³⁰⁷ Svjedokinja i Anda Andić odlučile su ne poslušati nalog vojnika da tamo ostanu. Iako su se bojale će ih ubiti, htjele su otići po pomoć za ranjene.¹³⁰⁸ Ljudi iz skupine su vidjeli kako neki drugi vojnici HV-a ulaze u

¹²⁹³ P2352 (Svjedokinja 13, izjave svjedoka od 16. kolovoza 2000., 26. rujna 2004. i 19. veljače 2008.), izjava iz 2004., par. 4.

¹²⁹⁴ P2352 (Svjedokinja 13, izjave svjedoka od 16. kolovoza 2000., 26. rujna 2004. i 19. veljače 2008.), izjava iz 2000., str. 3, izjava iz 2004., par. 5, izjava iz 2008., par. 6; svjedokinja 13, T. 16643-16644, 16669.

¹²⁹⁵ Svjedokinja 13, T. 16644-16645.

¹²⁹⁶ Svjedokinja 13, T. 16644.

¹²⁹⁷ P2352 (Svjedokinja 13, izjave svjedoka od 16. kolovoza 2000., 26. rujna 2004. i 19. veljače 2008.), izjava iz 2000., str. 3; svjedokinja 13, T. 16639.

¹²⁹⁸ P2352 (Svjedokinja 13, izjave svjedoka od 16. kolovoza 2000., 26. rujna 2004. i 19. veljače 2008.), izjava iz 2000., str. 3, izjava iz 2008., par. 7.

¹²⁹⁹ P2352 (Svjedokinja 13, izjave svjedoka od 16. kolovoza 2000., 26. rujna 2004. i 19. veljače 2008.), izjava iz 2000., str. 3, izjava iz 2004., par. 5, izjava iz 2008., par. 7.

¹³⁰⁰ P2352 (Svjedokinja 13, izjave svjedoka od 16. kolovoza 2000., 26. rujna 2004. i 19. veljače 2008.), izjava iz 2000., str. 3.

¹³⁰¹ P2352 (Svjedokinja 13, izjave svjedoka od 16. kolovoza 2000., 26. rujna 2004. i 19. veljače 2008.), izjava iz 2000., str. 3.

¹³⁰² P2352 (Svjedokinja 13, izjave svjedoka od 16. kolovoza 2000., 26. rujna 2004. i 19. veljače 2008.), izjava iz 2000., str. 3, izjava iz 2004., par. 5.

¹³⁰³ P2352 (Svjedokinja 13, izjave svjedoka od 16. kolovoza 2000., 26. rujna 2004. i 19. veljače 2008.), izjava iz 2000., str. 3.

¹³⁰⁴ P2352 (Svjedokinja 13, izjave svjedoka od 16. kolovoza 2000., 26. rujna 2004. i 19. veljače 2008.), izjava iz 2000., str. 3, izjava iz 2004., par. 5.

¹³⁰⁵ P2352 (Svjedokinja 13, izjave svjedoka od 16. kolovoza 2000., 26. rujna 2004. i 19. veljače 2008.), izjava iz 2000., str. 3, izjava iz 2004., par. 5.

¹³⁰⁶ P2352 (Svjedokinja 13, izjave svjedoka od 16. kolovoza 2000., 26. rujna 2004. i 19. veljače 2008.), izjava iz 2000., str. 3.

¹³⁰⁷ P2352 (Svjedokinja 13, izjave svjedoka od 16. kolovoza 2000., 26. rujna 2004. i 19. veljače 2008.), izjava iz 2000., str. 3.

¹³⁰⁸ P2352 (Svjedokinja 13, izjave svjedoka od 16. kolovoza 2000., 26. rujna 2004. i 19. veljače 2008.), izjava iz 2000., str. 3.

kuće i iz njih izlaze s televizorima i radioprijemnicima, a svjedokinja je primijetila da bi, kako bi oni izašli, te kuće planule.¹³⁰⁹ U selu nije vidjela nijednog srpskog civila.¹³¹⁰

323. Svjedokinja i Anica Andić otišle su pješice u Knin potražiti pomoć za svjedoka 1.¹³¹¹ Na maloj autobusnoj postaji u Kovačiću vidjele su da na cesti leže tijela dva mrtva muškarca u civilnoj odjeći.¹³¹² Uz cestu su vidjele i brojne kuće u plamenu i uništena vozila.¹³¹³ U Knin su ušle na jednom raskrižju, iza kojeg je bio most.¹³¹⁴ Prema svjedokinjinim riječima, tamo je bilo mnogo vojnika HV-a, koji su pucali u zrak i razbijali izloge trgovina.¹³¹⁵ Anica Andić je nekim vojnicima koji su im prišli objasnila što se dogodilo i oni su ih uputili u jednu zgradu gdje su se već okupili neki ljudi.¹³¹⁶ Otišle su do te zgrade i tamo čekale otprilike četiri sata.¹³¹⁷ Tamo se okupilo ukupno oko 50 Srba, većinom žena i djece i svega pet ili šest muškaraca starih između 50 i 60 godina.¹³¹⁸ Neki ljudi su bili bez cipela i čarapa.¹³¹⁹ Četiri sata kasnije kamionom je došao jedan vojnik HV-a.¹³²⁰ Skupina je ukrcana u kamion i odvezena u bazu UN-a, kamo su stigli oko 18:00 sati.¹³²¹ Svjedokinja je tamo srela svoju kćer i unuke, koje su tada živjele u Kninu.¹³²² U bazi je dala izjavu Alunu Robertsu.¹³²³ Svjedokinja 13 je kasnije srela i strica svjedoka 1, koji joj je rekao da je pobjegao iz traktora zajedno s

¹³⁰⁹ P2352 (Svjedokinja 13, izjave svjedoka od 16. kolovoza 2000., 26. rujna 2004. i 19. veljače 2008.), izjava iz 2000., str. 3, izjava iz 2008., par. 8.

¹³¹⁰ P2352 (Svjedokinja 13, izjave svjedoka od 16. kolovoza 2000., 26. rujna 2004. i 19. veljače 2008.), izjava iz 2000., str. 3.

¹³¹¹ P2352 (Svjedokinja 13, izjave svjedoka od 16. kolovoza 2000., 26. rujna 2004. i 19. veljače 2008.), izjava iz 2000., str. 3, izjava iz 2004., par. 6; svjedokinja 13, T. 16651.

¹³¹² P2352 (Svjedokinja 13, izjave svjedoka od 16. kolovoza 2000., 26. rujna 2004. i 19. veljače 2008.), izjava iz 2000., str. 3, izjava iz 2004., par. 6.

¹³¹³ P2352 (Svjedokinja 13, izjave svjedoka od 16. kolovoza 2000., 26. rujna 2004. i 19. veljače 2008.), izjava iz 2000., str. 3.

¹³¹⁴ P2352 (Svjedokinja 13, izjave svjedoka od 16. kolovoza 2000., 26. rujna 2004. i 19. veljače 2008.), izjava iz 2000., str. 3, izjava iz 2004., par. 6.

¹³¹⁵ P2352 (Svjedokinja 13, izjave svjedoka od 16. kolovoza 2000., 26. rujna 2004. i 19. veljače 2008.), izjava iz 2000., str. 3-4.

¹³¹⁶ P2352 (Svjedokinja 13, izjave svjedoka od 16. kolovoza 2000., 26. rujna 2004. i 19. veljače 2008.), izjava iz 2000., str. 3-4.

¹³¹⁷ P2352 (Svjedokinja 13, izjave svjedoka od 16. kolovoza 2000., 26. rujna 2004. i 19. veljače 2008.), izjava iz 2000., str. 4.

¹³¹⁸ P2352 (Svjedokinja 13, izjave svjedoka od 16. kolovoza 2000., 26. rujna 2004. i 19. veljače 2008.), izjava iz 2000., str. 4.

¹³¹⁹ P2352 (Svjedokinja 13, izjave svjedoka od 16. kolovoza 2000., 26. rujna 2004. i 19. veljače 2008.), izjava iz 2000., str. 4.

¹³²⁰ P2352 (Svjedokinja 13, izjave svjedoka od 16. kolovoza 2000., 26. rujna 2004. i 19. veljače 2008.), izjava iz 2000., str. 4, izjava iz 2004., par. 6.

¹³²¹ P2352 (Svjedokinja 13, izjave svjedoka od 16. kolovoza 2000., 26. rujna 2004. i 19. veljače 2008.), izjava iz 2000., str. 4, izjava iz 2004., par. 6.

¹³²² P2352 (Svjedokinja 13, izjave svjedoka od 16. kolovoza 2000., 26. rujna 2004. i 19. veljače 2008.), izjava iz 2000., str. 4, izjava iz 2004., par. 7.

¹³²³ P2352 (Svjedokinja 13, izjave svjedoka od 16. kolovoza 2000., 26. rujna 2004. i 19. veljače 2008.), izjava iz 2000., str. 4, izjava iz 2004., par. 7.

njezinim sinom.¹³²⁴ Dan nakon pucnjave obojicu su zarobili vojnici HV-a, nakon čega su njega pustili jer je, kako je rekla, bio star čovjek.¹³²⁵ Svjedokinjin sin je bio zatočen u Splitu do siječnja 1996.¹³²⁶ Kasnije joj je ispričao da je tijekom zatočeništva bio teško premlaćivan.¹³²⁷

324. Svjedokinja je u bazi UN-a ostala sedam tjedana.¹³²⁸ U bazi je bilo otprilike 1.300 ljudi. Čula je Hrvate ispred baze za koje je rekla da misli da su slavili i koji su ljude u bazi nazivali "četnicima" i drugim pogrđnim imenima. U bazu UN-a je, pred sam svjedokinjin odlazak, došla hrvatska policija koja je imala dozvolu UPROFOR-a da pretrese i muškarce i žene kako bi se provjerilo imaju li oružje. Policija je izdvojila otprilike 60 muškaraca, od kojih su se neki liječili u stacionaru u bazi, i odvela ih u zatvor.¹³²⁹ Svjedokinja i drugi su zatim hrvatskim autobusima, u pratnji UNPROFOR-a, odvezeni u Sremsku Mitrovicu, u Srbiji.¹³³⁰ S konvojem je cijelim putem išao Alun Roberts. U Sremskoj Mitrovici, skupinu su u dočekali predstavnici lokalnog Crvenog križa, koji su ljude rasporedili po raznim mjestima. Svjedokinja otada živi u Srbiji.¹³³¹ U svojem svjedočenju je izjavila da joj je kuća spaljena i da se nema gdje vratiti.¹³³² Leš Nikole Dragičevića je 2002. identificiran i pokopan na groblju u Polači.¹³³³

325. **Edward Flynn**, službenik za ljudska prava u Uredu UNHCHR-a i vođa jednog od HRAT-ova u nekadašnjem Sektoru Jug od 7. kolovoza do sredine rujna 1995.,¹³³⁴ od tri je raseljene osobe s kojima je 17. kolovoza 1995. obavio razgovor u bazi UN-a u

¹³²⁴ P2352 (Svjedokinja 13, izjave svjedoka od 16. kolovoza 2000., 26. rujna 2004. i 19. veljače 2008.), izjava iz 2000., str. 4.

¹³²⁵ P2352 (Svjedokinja 13, izjave svjedoka od 16. kolovoza 2000., 26. rujna 2004. i 19. veljače 2008.), izjava iz 2000., str. 4-5; svjedokinja 13, T. 16667.

¹³²⁶ P2352 (Svjedokinja 13, izjave svjedoka od 16. kolovoza 2000., 26. rujna 2004. i 19. veljače 2008.), izjava iz 2000., str. 5.

¹³²⁷ P2352 (Svjedokinja 13, izjave svjedoka od 16. kolovoza 2000., 26. rujna 2004. i 19. veljače 2008.), izjava iz 2000., str. 5; svjedokinja 13, T. 16659.

¹³²⁸ P2352 (Svjedokinja 13, izjave svjedoka od 16. kolovoza 2000., 26. rujna 2004. i 19. veljače 2008.), izjava iz 2000., str. 4; svjedokinja 13, T. 16652.

¹³²⁹ P2352 (Svjedokinja 13, izjave svjedoka od 16. kolovoza 2000., 26. rujna 2004. i 19. veljače 2008.), izjava iz 2000., str. 4.

¹³³⁰ P2352 (Svjedokinja 13, izjave svjedoka od 16. kolovoza 2000., 26. rujna 2004. i 19. veljače 2008.), izjava iz 2000., str. 4; svjedokinja 13, T. 16652.

¹³³¹ P2352 (Svjedokinja 13, izjave svjedoka od 16. kolovoza 2000., 26. rujna 2004. i 19. veljače 2008.), izjava iz 2000., str. 4.

¹³³² Svjedokinja 13, T. 16652.

¹³³³ P2352 (Svjedokinja 13, izjave svjedoka od 16. kolovoza 2000., 26. rujna 2004. i 19. veljače 2008.), izjava iz 2004., par. 10-11.

¹³³⁴ P20 (Edward Flynn, izjava svjedoka, 29. lipnja 1997.), str. 1-2, 6, 13, 23; P21 (Edward Flynn, izjava svjedoka, 26.-27. veljače 2008.), str. 1, par. 3-4, 36; Edward Flynn, T. 1044, 1270, 1291-1292, 1312, 1325.

Kninu čuo da su vojnici HV-a ubili šest osoba koje su 5. kolovoza 1995. iz Kosova, u općini Orlić, traktorom išle prema Kninu.¹³³⁵

326. **Svjedokinja 136**, Srпкиnja, prevoditeljica na terenu za UNCIVPOL i UNCRO,¹³³⁶ u svojem svjedočenju je rekla da je usmeno prevodila izjavu jedne žene iz Polače, u općini Knin, koja je 5. kolovoza 1995. došla u bazu UN-a oblivena krvlju, a s jedne su joj ruke tri prsta visjela.¹³³⁷ Ta žena joj je ispričala da je sa skupinom od 20 ili 23 civila traktorom s prikolicom putovala iz sela Polača, u općini Knin, i da su na raskrižju u Kovačiću, u općini Knin, našli na vojnike HV-a.¹³³⁸ Kako je ta žena kazala, vojnici su iz vatrenog oružja ubili tri muškarca – Nikolu (rođenog 1930.) i Milu Dragičevića (rođenog 1927.) te Savu Čeku (rođenog 1940.) – a dvojicu su ranili.¹³³⁹ Svjedokinja je izjavila da, iako ta žena nije spominjala je li na kamionu bilo vojnika RSK, ona zna da je tada mnogo starijih ljudi nosilo maskirne uniforme jer nisu imali drugu odjeću.¹³⁴⁰

327. Prema operativnom dnevniku 4. gardijske brigade, 7. gardijska brigada je 5. kolovoza 1995. u 11:04 sati zatražila da se na položaj T-1, Borića glavu, uputi sanitet.¹³⁴¹ Istog dana u 11:07 sati Zebić je 4. gardijskoj brigadi javio da je 7. gardijska brigada ušla u Knin iz smjera Kovačića, u općini Knin.¹³⁴²

328. Na temelju predočenih dokaza, Raspravno vijeće konstatira da je 5. kolovoza 1995. otprilike između 10:00 i 10:30 sati u selu Kovačić, u općini Knin, ili u blizini tog sela, skupina od otprilike 20 ljudi u uniformama s udaljenosti od 20 ili manje od 20 metara otvorila vatru na traktor s prikolicom u kojem je bilo otprilike 20 ljudi, uključujući žene i starije osobe. Među tim ljudima bili su i Nikola Dragičević, Sava Čeko i Mile Dragičević, koji je vozio traktor. Prema riječima svjedoka 1, kojem po tom pitanju nije kategorički proturječio nijedan drugi svjedok, osobe u uniformama su dvaput zapovjedile da traktor stane, no on je produžio. Dvoje ili više ljudi u prikolici nosilo je vojnu odjeću ili odjeću koja je izgledala kao vojna. Traktor s prikolicom išao je na čelu konvoja vozila. Kad je počela pucnjava, neki ljudi iz konvoja su pobjegli u

¹³³⁵ P21 (Edward Flynn, izjava svjedoka, 26.-27. veljače 2008.), par. 17; Edward Flynn, T. 1110, 1112; P40 (Dnevno izvješće HRAT-a, 17. kolovoza 1995.), str. 3.

¹³³⁶ P2 (Svjedokinja 136, izjava svjedoka, 4. srpnja 1996.), str. 1-2; svjedokinja 136, T. 620, 622, 641, 726, 765, 768, 780-782.

¹³³⁷ P2 (Svjedokinja 136, izjava svjedoka, 4. srpnja 1996.), str. 4; svjedokinja 136, T. 711, 715-716, 802.

¹³³⁸ P2 (Svjedokinja 136, izjava svjedoka, 4. srpnja 1996.), str. 4; svjedokinja 136, T. 711, 713.

¹³³⁹ P2 (Svjedokinja 136, izjava svjedoka, 4. srpnja 1996.), str. 4; svjedokinja 136, T. 711, 716.

¹³⁴⁰ Svjedokinja 136, T. 711, 713, 751-752.

¹³⁴¹ P2343 (Operativni dnevnik 4. gardijske brigade, srpanj i kolovoz 1995.), str. 36.

obližnja polja, a ljudi u uniformama su za njima otvorili vatru. Svjedokinja 13, koja je bila ranjena, pokazala je jednom od ljudi u uniformama da je ubije, no on je rekao: "Ovo ti je dosta." Svjedok 1 je pogođen u rame. Jedan drugi čovjek u uniformi prišao je Peri Bilbiji, koja je pomagala Stani Bilbiji, i ispalio joj dva metka u bedro, uslijed čega se ona onesvijestila i jako je krvarila. Nikola Dragičević, Sava Čeko i Mile Dragičević ustrijeljeni su dok su bili u traktoru. U zapisnicima o obdukciji je zaključeno da je smrt Nikole Dragičevića i Save Čeke prouzrokovana strijelnim ranama prsa. S obzirom na to, Raspravno vijeće konstatira da su 5. kolovoza 1995. u Kovačiću ili u blizini Kovačića ljudi u uniformama iz vatrenog oružja pogodili Nikolu Dragičevića i Savu Čeku i tako ih usmrtili. Što se tiče Mile Dragičevića, Raspravno vijeće je razmotrilo oba izvješća o njegovoj smrti. S obzirom na činjenicu da primarijus iz bolnice u Zadru nije primijetio tragove strijelnih ozljeda, pa tako ni čeličnu jezgru metka i druge fragmente metka koje je u posmrtnim ostacima pronašao John Clark, Raspravno vijeće smatra da je zapisnik o obdukciji koji je sastavio John Clark temeljitiji i da pruža preciznije informacije. Slijedom navedenog, Raspravno vijeće konstatira da je smrt Mile Dragičevića nastupila uslijed iskrvarenja i drugih komplikacija prouzrokovanih strijelnim ranama nogu koje su mu 5. kolovoza 1995. nanijele osobe u uniformama.

329. Raspravno vijeće je uzelo u obzir dokaze iz službene zabilješke SIS-a o obavljenom obavijesnom razgovoru, prema kojima je Dušan Dragičević nosio automatsku pušku. Rukovodeći se svojim općim pristupom (v. poglavlje 2), Raspravno vijeće je odvagulo te dokaze – koji se mogu naći samo u toj službenoj zabilješci i nije ih potvrdio nijedan od nekoliko očevidaca incidenta – i ne smatra vjerojatnim da je Dušan Dragičević nosio automatsku pušku.

330. Osobe koje su otvorile vatru na konvoj predstavile su se kao hrvatska vojska. Nosile su maskirne uniforme s hrvatskom zastavom s crveno-bijelom šahovnicom i oznake koje je Dušan Dragičević prepoznao kao oznake 7. gardijske brigade HV-a. Neki su nosili crne košulje. S njima su bila dva ili tri maslinastozelena tenka s hrvatskom crveno-bijelom šahovnicom i državnim grbom. Ti ljudi su iz mercedesa koji se zaustavio iza traktora izvukli jednog čovjeka koji je, prema opisu Dušana Dragičevića, nosio zelenu uniformu srpske Krajine. Zapovjedili su mu da legne na cestu i pretražili njegov automobil. Hvalili su se da su ubili puno "četnika". U operativnom dnevniku 4. gardijske brigade je zabilježeno da je na dan incidenta, u 11:04 sati, 7.

¹³⁴² P2343 (Operativni dnevnik 4. gardijske brigade, srpanj i kolovoz 1995.), str. 36.

gardijska brigada zatražila da se pošalje sanitet. U istom operativnom dnevniku je zabilježeno da je toga dana, u 11:07 sati, 7. gardijska brigada ušla u Knin iz smjera Kovačića, u općini Knin. Raspravno vijeće je s tim u vezi uzelo u obzir i dokaze na kojima je utemeljilo svoje konstatacije u vezi s navodima o ubojstvu Ilije Šarca. S obzirom na to da je Dušan Dragičević na uniformama vojnika koji su otvorili vatru na konvoj vidio oznake 7. gardijske brigade i na to da postoji zapis o tome da se ta postrojba toga dana kretala područjem u blizini Kovačića, Raspravno vijeće konstatira da su osobe koje su ubile Nikolu Dragičevića, Savu Čeku i Milu Dragičevića bile pripadnici 7. gardijske brigade HV-a. Kad je riječ o dokazima u vezi s navodima o smrti Save Milovojevića, Raspravno vijeće je uzelo u obzir duševno stanje svjedoka 1 u to vrijeme, kao i činjenicu da se radi o dokazima iz druge ruke čiji je izvor nepoznat, zbog čega je odlučilo da neće dalje razmatrati taj incident.

331. Prilikom donošenja ocjene o nacionalnosti žrtava, Raspravno vijeće je uzelo u obzir da su prema hrvatskim obrascima kojima je prijavljena činjenica njihove smrti (dokazni predmeti P865, P867 i P869), ispunjenim na temelju podataka dobivenih od članova njihovih obitelji, Nikola Dragičević, Sava Čeko i Mile Dragičević bili srpske nacionalnosti. Raspravno vijeće je nadalje uzelo u obzir da su, kako je rekao svjedok 1, 4. kolovoza 1995. ljudi iz njegovog sela koji još nisu bili otišli razgovarali o upozorenjima SVK da pobjegnu u Pađene, u općini Knin. Isto tako, Raspravno vijeće je imalo u vidu da je svjedok 1, Srbin, bio kuhar u SVK, te da su i njegov stric, Mićo Dragičević i Sava Čeko, koji su također bili u traktoru, bili pripadnici SVK. Dušan Dragičević, Srbin, koji je također bio u konvoju i sin je Mile Dragičevića, bio je pripadnik SVK na bolovanju i vozio se s Vinetom Dragičevićem, također pripadnikom SVK. Svjedokinja 13 i Pera Bilbija koje su se vozile na traktoru također su bile Srkinje. Na temelju tih dokaza, Raspravno vijeće konstatira da su Nikola Dragičević, Sava Čeko i Mile Dragičević bili srpske nacionalnosti. Raspravno vijeće će dalje razmotriti taj incident u vezi s točkama 1, 6, 7, 8 i 9 Optužnice u poglavljima 5.3.2, 5.7.2 i 5.8.2 dolje u tekstu.

332. Na temelju iskaza Dušana Dragičevića i svjedoka 1, kao i svoje konstatacije da su osobe koje su ubile Nikolu Dragičevića, Savu Čeku i Milu Dragičevića bile pripadnici 7. gardijske brigade HV-a, Raspravno vijeće konstatira da su vojnici HV-a nakon toga okupili otprilike 10-12 osoba, uključujući Dušana Dragičevića i držeći ih na nišanu, odveli ih na obližnju autobusnu postaju. Nedugo zatim vojnici HV-a su ih odveli

u jednu obližnju kuću, a pred mrak u jednu drugu kuću, gdje su proveli noć. Dovedli su i svjedoka 1. Sutradan ujutro, 6. kolovoza 1995., vojnici HV-a su te ljude – bez svjedoka 1 – odveli u jednu školu u Kninu, gdje su žene i stariji ljudi i ostali. Vojnici HV-a su zatim muškarce, među njima i Dušana Dragičevića, odveli u Vojarnu Slavko Rodić u Kninu, gdje su ostali od 6. do 11. kolovoza 1995. ili približno tog datuma, zajedno s otprilike 30 drugih ljudi. Raspravno vijeće nadalje konstatira da su zatočenike u toj vojarni tukli, što su, među ostalima, činili ljudi u maskirnim uniformama, te da su ih prisiljavali na rad, što su, među ostalima, činile osobe koje su navedene kao vojnici. Uzimajući u obzir da je Dušan Dragičević na uniformama vojnika koji su upravljali vojarnom vidio oznake 4. gardijske brigade, Raspravno vijeće konstatira da su osobe koje su Dušana Dragičevića i druge zatočile u vojarni bile pripadnici 4. gardijske brigade HV-a. Dušan Dragičević i svjedok 1 na koncu su odvedeni u Zadar i Split, gdje su držani na raznim mjestima. Raspravno vijeće s tim u vezi podsjeća na svoje konstatacije u vezi s prihvatnim i sabirnim centrima u poglavlju 4.5.5. Dokazi u vezi s njihovim boravkom u zatvoru u Zadru i Splitu nisu dovoljno detaljni da bi Raspravno vijeće na temelju njih moglo donijeti relevantne činjenične zaključke.

333. Na temelju iskaza svjedoka 1 i Dušana Dragičevića, Raspravno vijeće konstatira da su oni bili Srbi. Prema iskazu svjedoka 1, Savo Milovojević i više od 20 drugih ljudi zatočenih u Milovojevićevoj kući bili su pripadnici SVK. Na temelju tih dokaza o pripadnosti, Raspravno vijeće konstatira da su ti zatočeni pripadnici SVK većinom ili svi bili Srbi iz Krajine. Što se tiče drugih osoba koje su zajedno s Dušanom Dragičevićem uz prijetnju oružjem odvedene na autobusnu postaju, Raspravno vijeće, s obzirom na nacionalni sastav Polače 1991. i karakter konvoja koji je zaustavljen u selu Kovačić ili u blizini tog sela, konstatira da je većina tih ljudi bila srpske nacionalnosti. Raspravnom vijeću nisu predloženi dovoljni dokazi da bi moglo utvrditi nacionalnost osoba koje su držane u Vojarni Slavko Rodić, osim onoga što je navedeno gore u tekstu. Raspravno vijeće će dalje razmotriti te incidente u vezi s točkom 1 Optužnice u poglavlju 5.8.2 (e) dolje u tekstu.

Sava Đurić (Prilog, br. 2)

334. Raspravnom vijeću su relevantni dokazi u vezi s navodima o ubojstvu Save Đurića predloženi prvenstveno putem svjedočenja Mile Đurića i Milice Đurić, koji su bili očevici tog incidenta. Raspravno vijeće će redom dati prikaz njihovih svjedočenja.

335. **Mile Đurić**, Srbin iz Plavnog, u općini Knin,¹³⁴³ ručao je 6. kolovoza 1995. sa svojim roditeljima, sestrom i bakom u njihovoj obiteljskoj kući u Đurićima, zaseoku sela Plavno.¹³⁴⁴ Poslije ručka je krenuo u kuću u kojoj je ljeti boravio i, došavši na pola puta, vidio da kuća njegove obitelji, iz koje je maloprije otišao, kao i radionica, gore.¹³⁴⁵ Zbog toga se odlučio vratiti.¹³⁴⁶ Na cesti je vidio otprilike 15 hrvatskih vojnika u maskirnim uniformama.¹³⁴⁷ Svjedok je, stigavši, ušao u susjedovo stražnje dvorište i odatle vidio da jedan vojnik stoji s njegovom bakom i da su ispred radionice dva vojnika s njegovim ocem, Savom Đurićem.¹³⁴⁸ Njegov otac je, rekao je, bio invalid i mogao je samo polako hodati.¹³⁴⁹ Vojnici su nosili jednake maskirne uniforme kao i oni koje je svjedok vidio na cesti i imali su crne fantomke.¹³⁵⁰ Svjedok je stajao na desetak metara od njih, iza zida visokog jedan metar, odakle je, kako je rekao, zaklonjen drvetom, imao jako dobar pogled.¹³⁵¹ Vojnik koji je držao svjedokovu baku rekao je drugoj dvojici "bacite muškarca u vatru", dodavši da će baku odvesti na kraj sela i da, kad se ona vrati, sve ima biti spaljeno.¹³⁵² Ponovivši drugoj dvojici "bacite muškarca u vatru", vojnik je odveo svjedokovu baku, a druga dvojica su njegovog oca bacila u

¹³⁴³ P436 (Mile Đurić, izjava svjedoka, 25. rujna 2004.), str. 1; P437 (Mile Đurić, izjava svjedoka, 13. srpnja 2007.), str. 1.

¹³⁴⁴ P436 (Mile Đurić, izjava svjedoka, 25. rujna 2004.), par. 5.

¹³⁴⁵ P437 (Mile Đurić, izjava svjedoka, 13. srpnja 2007.), par. 5; Mile Đurić, T. 4842-4843; D396 (Karte Plavnog).

¹³⁴⁶ P436 (Mile Đurić, izjava svjedoka, 25. rujna 2004.), par. 6; P437 (Mile Đurić, izjava svjedoka, 13. srpnja 2007.), par. 5; Mile Đurić, T. 4842-4843.

¹³⁴⁷ P436 (Mile Đurić, izjava svjedoka, 25. rujna 2004.), par. 6; P437 (Mile Đurić, izjava svjedoka, 13. srpnja 2007.), par. 5.

¹³⁴⁸ P436 (Mile Đurić, izjava svjedoka, 25. rujna 2004.), par. 6; P439 (Skica Mile Đurića koja prikazuje gdje su se nalazili on i vojnici koji su držali Savu Đurića).

¹³⁴⁹ P436 (Mile Đurić, izjava svjedoka, 25. rujna 2004.), par. 10; P437 (Mile Đurić, izjava svjedoka, 13. srpnja 2007.), par. 2; Mile Đurić, T. 4843-4844.

¹³⁵⁰ P436 (Mile Đurić, izjava svjedoka, 25. rujna 2004.), par. 6-7; P437 (Mile Đurić, izjava svjedoka, 13. srpnja 2007.), par. 5.

¹³⁵¹ P436 (Mile Đurić, izjava svjedoka, 25. rujna 2004.), par. 6; P437 (Mile Đurić, izjava svjedoka, 13. srpnja 2007.), par. 6; Mile Đurić, T. 4845-4848; P439 (Skica Mile Đurića koja prikazuje gdje su se nalazili on i vojnici koji su držali Savu Đurića); P440 (Fotografije kuće i dvorišta Mile Đurića, koje je označio Mile Đurić), str. 2-3, na kojima je označeno mjesto s kojeg je svjedok gledao kako mu ubijaju oca.

¹³⁵² P436 (Mile Đurić, izjava svjedoka, 25. rujna 2004.), par. 6.

zapaljenu radionicu i zaključala vrata.¹³⁵³ Jedan od vojnika je zatim onom drugom rekao da ode ispred kuće provjeriti pokušava li netko iznutra pobjeći.¹³⁵⁴ Svjedoku je kasnije majka ispričala da se tada skrivala u podrumu, zajedno s njegovom sestrom i još pet ljudi.¹³⁵⁵ U tom trenutku, svjedok je odlučio pobjeći, no bježeći je naišao na jednu drugu skupinu hrvatskih vojnika u jednakim uniformama, koji su počeli za njim pucati.¹³⁵⁶ Kad se svjedok domogao šume, vojnici su nasposljertku odustali.¹³⁵⁷ Svjedok je sutradan krenuo u Beograd, kamo je stigao za otprilike tri tjedna i gdje živi i danas.¹³⁵⁸ U svojem svjedočenju je rekao da mu je majka godinu dana poslije incidenta ispričala da su skupili što je ostalo od očevih kostiju, stavili u kutiju od cipela i zakopali na groblju.¹³⁵⁹ Svjedokova majka je kasnije za njegovog oca dobila smrtni list od općine Knin, koji potvrđuje da je on umro 6. kolovoza 1995. u Plavnom, ali ne kaže ništa o uzroku smrti.¹³⁶⁰ Prema smrtnom listu, Sava Đurić je bio srpske nacionalnosti.¹³⁶¹ Posmrtni ostaci za koje se pretpostavljalo da su ostaci Save Đurića, ekshumirani na groblju u Plavnom, na mjestu koje su pokazale dvije žene koje su se obje zvale Draginja Đurić, poslani su na zahtjev hrvatskih vlasti na analizu.¹³⁶² Analiza DNK je pokazala da su ti posmrtni ostaci ljudskog porijekla, ali zbog potpune degradacije biološkog materijala prouzrokovane izloženošću visokoj temperaturi prilikom gorenja nije bilo moguće izolirati dovoljnu količinu DNK za daljnje ispitivanje.¹³⁶³

336. **Milica Đurić**, Srpkinja iz Đurića, zaseoka sela Plavno, u općini Knin,¹³⁶⁴ u svojem svjedočenju je rekla da je 4. kolovoza 1995. čula i vidjela granatiranje na

¹³⁵³ P436 (Mile Đurić, izjava svjedoka, 25. rujna 2004.), par. 6; P437 (Mile Đurić, izjava svjedoka, 13. srpnja 2007.), par. 6; Mile Đurić, T. 4848, 4851; P440 (Fotografije kuće i dvorišta Mile Đurića, koje je označio Mile Đurić), str. 4, na kojima je označeno gdje je Sava Đurić bačen u vatru.

¹³⁵⁴ P436 (Mile Đurić, izjava svjedoka, 25. rujna 2004.), par. 8.

¹³⁵⁵ P436 (Mile Đurić, izjava svjedoka, 25. rujna 2004.), par. 8; Mile Đurić, T. 4866, 4870.

¹³⁵⁶ P436 (Mile Đurić, izjava svjedoka, 25. rujna 2004.), par. 8-9; P437 (Mile Đurić, izjava svjedoka, 13. srpnja 2007.), par. 7.

¹³⁵⁷ P436 (Mile Đurić, izjava svjedoka, 25. rujna 2004.), par. 9; P437 (Mile Đurić, izjava svjedoka, 13. srpnja 2007.), par. 7.

¹³⁵⁸ P436 (Mile Đurić, izjava svjedoka, 25. rujna 2004.), par. 9; P437 (Mile Đurić, izjava svjedoka, 13. srpnja 2007.), par. 8-9; Mile Đurić, T. 4837.

¹³⁵⁹ Mile Đurić, T. 4867.

¹³⁶⁰ P436 (Mile Đurić, izjava svjedoka, 25. rujna 2004.), par. 11; P438 (Smrtni list za Savu Đurića, 8. srpnja 1996.).

¹³⁶¹ P438 (Potvrda o smrti za Savu Đurića, 8. srpnja 1996.).

¹³⁶² P441 (Izveštje o ekshumaciji posmrtnih ostataka za koje se navodi da pripadaju Savi Đuriću, 12. prosinca 2007.); P442 (Zapisnik o sudskomedicinskom pregledu posmrtnih ostataka za koje se navodi da pripadaju Savi Đuriću, 11. prosinca 2007.).

¹³⁶³ P442 (Zapisnik o sudskomedicinskom pregledu posmrtnih ostataka za koje se navodi da pripadaju Savi Đuriću, 11. prosinca 2007.).

¹³⁶⁴ P443 (Milica Đurić, izjava svjedoka, 13. srpnja 2007.), str. 1; P1004 (Milica Đurić, izjava svjedoka, 23. rujna 2004.), str. 1, par. 1, 3; D397 (Milica Đurić, izjava svjedoka, 2. travnja 1998.), str. 1-2; Milica Đurić, T. 10770.

području Plavnog, uključujući i dvije ili tri granate ispaljene iz Strmice koje su, podigavši oblak dima, pale blizu zaseoka Rusići.¹³⁶⁵ Svjedokinja je 5. kolovoza 1995. čula kako granate padaju na drugi kraj njezinog zaseoka, a oko 17:00 sati je vidjela kako su granatom pogođene i kuća Save Bučića, preko puta njezine, i kuća s druge strane njezine kuće.¹³⁶⁶ U svojem svjedočenju je rekla da je u zaseoku Đurići bilo otprilike 45 domaćinstava, ali da su u jutarnjim satima 4. kolovoza 1995. ljudi počeli odlaziti i da ih je u noći s 4. na 5. kolovoza 1995. većina otišla.¹³⁶⁷ Izjavila je da su ona i drugi odlučili ostati jer nisu mislili da će im se išta loše dogoditi.¹³⁶⁸ Svjedokinja je nadalje izjavila da je 4. i 5. kolovoza 1995. otišla do svojeg sina Mile Đurića, koji je čuvao ovce u planini, i rekla mu da mora otići jer su svi iz sela otišli.¹³⁶⁹ Sin joj je odgovorio da se on ne boji i da ne misli otići.¹³⁷⁰ Svjedokinja je u svojem svjedočenju izjavila da njezin sin nije bio u srpskoj vojsci.¹³⁷¹

337. Dana 6. kolovoza 1995. svjedokinja se u 08:00 sati sa šest drugih ljudi, uključujući Draginju Đurić, sklonila od granatiranja u svoj podrum.¹³⁷² Njezina svekrva i muž odlučili su radije ostati u kući, u kuhinji, muž zato što je bio invalid, a svekrva zato što je bila stara.¹³⁷³ Svjedokinja je mužu rekla da ode u podrum, no on joj je odgovorio da ga nitko neće dirati, budući da je invalid i da u njegovoj kući nikada nije bilo vojnika, oružja ni municije.¹³⁷⁴ Svjedokinjin muž, prema njezinoj izjavi, nije nosio vojnu odjeću.¹³⁷⁵ Svjedokinja i svi drugi iz podruma došli su u kuhinju ručati, a za ručkom im se pridružio njezin sin Mile, koji je zatim ponovno otišao.¹³⁷⁶ Svjedokinja je

¹³⁶⁵ P443 (Milica Đurić, izjava svjedoka, 13. srpnja 2007.), par. 2; D397 (Milica Đurić, izjava svjedoka, 2. travnja 1998.), str. 2; Milica Đurić, T. 10807.

¹³⁶⁶ P443 (Milica Đurić, izjava svjedoka, 13. srpnja 2007.), par. 2; D397 (Milica Đurić, izjava svjedoka, 2. travnja 1998.), str. 3; Milica Đurić, T. 10781.

¹³⁶⁷ P443 (Milica Đurić, izjava svjedoka, 13. srpnja 2007.), par. 3; D397 (Milica Đurić, izjava svjedoka, 2. travnja 1998.), str. 2.

¹³⁶⁸ P443 (Milica Đurić, izjava svjedoka, 13. srpnja 2007.), par. 3.

¹³⁶⁹ P443 (Milica Đurić, izjava svjedoka, 13. srpnja 2007.), par. 4; ; D397 (Milica Đurić, izjava svjedoka, 2. travnja 1998.), str. 2; Milica Đurić, T. 10797-10803, 10807-10809.

¹³⁷⁰ P443 (Milica Đurić, izjava svjedoka, 13. srpnja 2007.), par. 4; Milica Đurić, T. 10802.

¹³⁷¹ Milica Đurić, T. 10802-10805, 10808-10810.

¹³⁷² P443 (Milica Đurić, izjava svjedoka, 13. srpnja 2007.), par. 6; P1004 (Milica Đurić, izjava svjedoka, 23. rujna 2004.), par. 3; D397 (Milica Đurić, izjava svjedoka, 2. travnja 1998.), str. 3; Milica Đurić, T. 10775, 10782, 10811.

¹³⁷³ P1004 (Milica Đurić, izjava svjedoka, 23. rujna 2004.), par. 4; D397 (Milica Đurić, izjava svjedoka, 2. travnja 1998.), str. 3; Milica Đurić, T. 10775, 10781-10782, 10801, 10811.

¹³⁷⁴ P1004 (Milica Đurić, izjava svjedoka, 23. rujna 2004.), par. 4; Milica Đurić, T. 10775, 10781-10782, 10801.

¹³⁷⁵ P1004 (Milica Đurić, izjava svjedoka, 23. rujna 2004.), par. 11.

¹³⁷⁶ Milica Đurić, T. 10782, 10806, 10808, 10811, 10813.

u podrumu čula da se vani puca i da s kuće padaju crijepovi.¹³⁷⁷ Izašavši u 17:00 sati iz podruma kroz vrata koja su vodila van iz kuće, svjedokinja je vidjela da kuća gori i da ispred kuće stoji jedan čovjek s crnom fantomkom u maskirnoj uniformi, za kojeg je mislila da je hrvatski vojnik.¹³⁷⁸ Od susjeda koji su bili s njom u podrumu, četvero je pobjeglo.¹³⁷⁹ Ispred zapaljene kuće ostali su samo ona, njezina kći i njezina susjeda Draginja Đurić.¹³⁸⁰ Kad je svjedokinja počela tražiti muža i svekrvu, vojnik koji je bio ispred kuće joj je rekao da unutra nema nikoga i stao na ulazna vrata kako bi joj prepriječio put.¹³⁸¹ Ušavši ponovno u podrum kroz vrata s vanjske strane kuće, a odatle i u ostatak kuće, svjedokinja se, pregledavši sve prostorije u kući, koje su bile pune dima, uvjerala da njezin muž i svekrva nisu tamo.¹³⁸² Kad je ponovno izašla, isti vojnik je ponovio da u kući nema nikoga.¹³⁸³ Kad se svjedokinjin sin vratio, kuća je već gorjela.¹³⁸⁴ Svjedokinja je čula kako Draginja Đurić, čija kuća je također gorjela, pita vojnike zašto su joj spalili kuću kad ni njezin muž ni sin nisu sudjelovali u borbama.¹³⁸⁵ Jedan vojnik joj je odgovorio nešto kao "tvoj sin je spalio Kijevo, sada mi palimo tvoje selo".¹³⁸⁶ Svjedokinja je tada ispred radionice, koja je bila na oko dva metra od njezine kuće, vidjela još jednog vojnika.¹³⁸⁷ Izjavila je da je kasnije vidjela da se nedaleko od nje pojavio i treći vojnik.¹³⁸⁸ Nedugo zatim kući se vratila svjedokinjina svekrva.¹³⁸⁹ Svekrva je rekla da su ona i svjedokinjin muž, dok su se skrivali u kuhinji, čuli da gore nešto gori i da je netko u kući, nakon čega su u kuhinju ušli vojnici i istjerali ih iz kuće.¹³⁹⁰ Svjedokinja je pitala svekrvu gdje joj je muž, na što je ova ispričala da je čula jednog vojnika kako drugom vojniku kaže da nju moraju odvesti u selo i kako zatim

¹³⁷⁷ P1004 (Milica Đurić, izjava svjedoka, 23. rujna 2004.), par. 5; D397 (Milica Đurić, izjava svjedoka, 2. travnja 1998.), str. 3; Milica Đurić, T. 10812.

¹³⁷⁸ P1004 (Milica Đurić, izjava svjedoka, 23. rujna 2004.), par. 5-6, 10; D397 (Milica Đurić, izjava svjedoka, 2. travnja 1998.), str. 3; Milica Đurić, T. 10782, 10784, 10811-10815.

¹³⁷⁹ P1004 (Milica Đurić, izjava svjedoka, 23. rujna 2004.), par. 5; Milica Đurić, T. 10782.

¹³⁸⁰ P1004 (Milica Đurić, izjava svjedoka, 23. rujna 2004.), par. 5; Milica Đurić, T. 10782.

¹³⁸¹ P1004 (Milica Đurić, izjava svjedoka, 23. rujna 2004.), par. 5-6; Milica Đurić, T. 10782-10783, 10812.

¹³⁸² P1004 (Milica Đurić, izjava svjedoka, 23. rujna 2004.), par. 6; Milica Đurić, T. 10783.

¹³⁸³ P1004 (Milica Đurić, izjava svjedoka, 23. rujna 2004.), par. 6; Milica Đurić, T. 10783.

¹³⁸⁴ Milica Đurić, T. 10775-10776, 10806, 10824.

¹³⁸⁵ P443 (Milica Đurić, izjava svjedoka, 13. srpnja 2007.), par. 5; D397 (Milica Đurić, izjava svjedoka, 2. travnja 1998.), str. 3; Milica Đurić, T. 10782-10783.

¹³⁸⁶ P443 (Milica Đurić, izjava svjedoka, 13. srpnja 2007.), par. 5; D397 (Milica Đurić, izjava svjedoka, 2. travnja 1998.), str. 3; Milica Đurić, T. 10783.

¹³⁸⁷ P1004 (Milica Đurić, izjava svjedoka, 23. rujna 2004.), par. 6.

¹³⁸⁸ P1004 (Milica Đurić, izjava svjedoka, 23. rujna 2004.), par. 10; Milica Đurić, T. 10775, 10784, 10812.

¹³⁸⁹ D397 (Milica Đurić, izjava svjedoka, 2. travnja 1998.), str. 3; P1004 (Milica Đurić, izjava svjedoka, 23. rujna 2004.), par. 6; Milica Đurić, T. 10784, 10812.

svjedokinjinom mužu naređuje da ode u radionicu, koja je isto gorjela.¹³⁹¹ Svjedokinja je izjavila da je njezina svekrva vojnike preklinjala da njezinog muža ne šalju u vatru jer je invalid i nikada nije služio vojsku.¹³⁹² Svjedokinjina svekrva je također kazala da je svjedokinjin muž, koji nije imao zuba i teško je govorio, vojnicima rekao da ne može otići u radionicu.¹³⁹³ Svekrva je svjedokinji rekla da je vidjela kako ga je, dok je nju jedan vojnik odvodio, jedan drugi vojnik gurnuo u zapaljenu radionicu i zatvorio za njim vrata.¹³⁹⁴ Svjedokinja i njezina svekrva sutradan su otišle u radionicu i tamo pronašle veliku hrpu bijelog pepela i nekoliko kostiju, među kojima i pola lubanje.¹³⁹⁵ Svjedokinja je skupila pepeo i kosti, stavila ih u paket, zamotala zajedno s nekom muževom odjećom (sandalama, dvije košulje, sakoom, hlačama od odjela i kapom) u plahu i onda sve to stavila u kutiju, koju su ona i njezina svekrva potom zakopale na lokalnom groblju.¹³⁹⁶ Svjedokinja je 1998. dodala da nikada više nije vidjela svojeg muža.¹³⁹⁷

338. Svjedokinja je vidjela da je u njezinom zaseoku spaljeno otprilike 20 kuća.¹³⁹⁸ Ona i njezina kći preselile su se u kuću svekrvine nećakinje.¹³⁹⁹ Dana 7. kolovoza 1995. u kuću u kojoj je svjedokinja boravila došla su četiri muškarca, od kojih ju je jedan pitao zašto je njezina kći ostala u selu.¹⁴⁰⁰ Svjedokinja je odgovorila da je nije imala kamo poslati.¹⁴⁰¹ On je uzvratio da kćer ne smije držati u kući.¹⁴⁰² Rekao joj je da je sakrije u žbunje iza kuće ili u svoju spaljenu kuću, negdje u kut.¹⁴⁰³ Nakon razgovora sa svjedokinjom, muškarci su odnijeli neke stvari iz kuće.¹⁴⁰⁴ Dana 8. kolovoza 1995. u

¹³⁹⁰ P1004 (Milica Đurić, izjava svjedoka, 23. rujna 2004.), par. 6; D397 (Milica Đurić, izjava svjedoka, 2. travnja 1998.), str. 3; Milica Đurić, T. 10775, 10812, 10814-10815.

¹³⁹¹ P1004 (Milica Đurić, izjava svjedoka, 23. rujna 2004.), par. 6; Milica Đurić, T. 10784, 10812, 10815-10816.

¹³⁹² P1004 (Milica Đurić, izjava svjedoka, 23. rujna 2004.), par. 11; Milica Đurić, T. 10775.

¹³⁹³ P1004 (Milica Đurić, izjava svjedoka, 23. rujna 2004.), par. 6; Milica Đurić, T. 10775, 10784.

¹³⁹⁴ P1004 (Milica Đurić, izjava svjedoka, 23. rujna 2004.), par. 6; D397 (Milica Đurić, izjava svjedoka, 2. travnja 1998.), str. 3; Milica Đurić, T. 10775, 10784, 10787-10788, 10812.

¹³⁹⁵ P1004 (Milica Đurić, izjava svjedoka, 23. rujna 2004.), par. 7, 12; D397 (Milica Đurić, izjava svjedoka, 2. travnja 1998.), str. 4; Milica Đurić, T. 10784-10785, 10816, 10818, 10821.

¹³⁹⁶ P1004 (Milica Đurić, izjava svjedoka, 23. rujna 2004.), par. 7, 12; Milica Đurić, T. 10785-10786, 10816, 10818-10819, 10821-10823.

¹³⁹⁷ D397 (Milica Đurić, izjava svjedoka, 2. travnja 1998.), str. 1, 4.

¹³⁹⁸ D397 (Milica Đurić, izjava svjedoka, 2. travnja 1998.), str. 4.

¹³⁹⁹ P1004 (Milica Đurić, izjava svjedoka, 23. rujna 2004.), par. 7; D397 (Milica Đurić, izjava svjedoka, 2. travnja 1998.), str. 4; Milica Đurić, T. 10789.

¹⁴⁰⁰ P443 (Milica Đurić, izjava svjedoka, 13. srpnja 2007.), par. 7; Milica Đurić, T. 10788-10790.

¹⁴⁰¹ P443 (Milica Đurić, izjava svjedoka, 13. srpnja 2007.), par. 7.

¹⁴⁰² Milica Đurić, T. 10789-10790.

¹⁴⁰³ Milica Đurić, T. 10789-10790.

¹⁴⁰⁴ D397 (Milica Đurić, izjava svjedoka, 2. travnja 1998.), str. 4; Milica Đurić, T. 10789.

kuću su došla druga četiri muškarca i svjedokinju pitala gdje joj je kći.¹⁴⁰⁵ Svjedokinjina kći se skrivala iza vrata ostave.¹⁴⁰⁶ Neki od tih muškaraca su, kako je svjedokinja izjavila, nosili maskirne i zelene uniforme, a neki su bili u civilu.¹⁴⁰⁷ Svjedokinji i drugima u kući su prijetili da će ih pobiti.¹⁴⁰⁸ Svjedokinja je s kćeri potrčala prema žbunju iza kuće da se tamo sakrije ali, kad su vojnici za njima zapucali, pobjegle su u brdo.¹⁴⁰⁹ Otprilike osam dana nakon što joj je muž ubijen, na svjedokinju su se, dok je bila u svojoj kući, u jednoj sobi koja nije izgorjela, okomili vojnici za koje je mislila da su Hrvati.¹⁴¹⁰ Jedan vojnik u uniformi u toj je sobi vidio sliku svjedokinjinog sina i pitao je gdje je on.¹⁴¹¹ Svjedokinja je odgovorila da radi u Beogradu, na što je vojnik rekao da će sliku poderati. Stavio joj je pištolj na prsa i naredio da sve slike stavi u vreću. Rekao joj je da će se sutra vratiti i da će je, zatekne li je u kući, na mjestu ubiti. Svjedokinja je, plačući, skupila svoje stvari i bacila ih u neko žbunje. Vojnik ju je sutradan pronašao i tražio je da ode u svoju kuću kako bi provjerio je li maknula sve stvari kao što joj je rekao.¹⁴¹² Svjedokinja je izjavila da su se tijekom sljedećih 13 mjeseci vojnici često vraćali u Đuriće i odvozili traktore i druge stvari iz kuća.¹⁴¹³ U rujnu 1996., kada je dobila dokumente, svjedokinja se odselila u Srbiju, gdje je 1998. živjela sa svekrvom, kćeri i sinom.¹⁴¹⁴

339. Raspravnom vijeću su nadalje – putem svjedočenja Petra Romaseva i izvješća UNCIVPOL-a – predloženi dokazi iz druge ruke čiji je izvor majka Save Đurića. **Petro Romasev**, promatrač i zapovjednik stanice UNCIVPOL-a u Sektoru Jug, u općini Knin u razdoblju od siječnja 1995. do prosinca 1995.,¹⁴¹⁵ izjavio je da je od Mike Đurić čuo da su hrvatski vojnici 4. kolovoza 1995. u Đurićima, zaseoku sela Plavno, u općini Knin, ubili njezinog sina Savu Đurića, koji je bio invalid. Vojnici su zapalili njezinu kuću, iz koje je ona pokušala spasiti svojeg sina, ali joj to nisu dopustili. Dapače, smijali su se i jedan od njih je rekao da oni sad u Đurićima rade ono što su Srbi ranije učinili u

¹⁴⁰⁵ P443 (Milica Đurić, izjava svjedoka, 13. srpnja 2007.), par. 7; Milica Đurić, T. 10789.

¹⁴⁰⁶ P443 (Milica Đurić, izjava svjedoka, 13. srpnja 2007.), par. 7; Milica Đurić, T. 10789-10790.

¹⁴⁰⁷ D397 (Milica Đurić, izjava svjedoka, 2. travnja 1998.), str. 4; Milica Đurić, T. 10793.

¹⁴⁰⁸ D397 (Milica Đurić, izjava svjedoka, 2. travnja 1998.), str. 4.

¹⁴⁰⁹ Milica Đurić, T. 10790.

¹⁴¹⁰ Milica Đurić, T. 10792-10794.

¹⁴¹¹ Milica Đurić, T. 10793-10794.

¹⁴¹² Milica Đurić, T. 10793.

¹⁴¹³ D397 (Milica Đurić, izjava svjedoka, 2. travnja 1998.), str. 4.

¹⁴¹⁴ P1004 (Milica Đurić, izjava svjedoka, 23. rujna 2004.), par. 2, 8; D397 (Milica Đurić, izjava svjedoka, 2. travnja 1998.), str. 2, 4.

¹⁴¹⁵ P2513 (Petro Romasev, dvije izjave svjedoka), str. 2 (Petro Romasev, izjava svjedoka, 14. veljače 1996.), 6-7 (Petro Romasev, izjava svjedoka, 8. lipnja 1997.).

selu Kijevo.¹⁴¹⁶ Prema UNCIVPOL-ovom izvješću o incidentu sastavljenom 26. kolovoza 1995., Mika Đurić iz Đurića, zaseoka sela Plavno, u općini Knin, ispričala je UNCIVPOL-u da je 6. kolovoza 1995., zbog hrvatske vojne operacije koja je započela 4. kolovoza 1995., sa svojim susjedima bila u skloništu.¹⁴¹⁷ Oko 18:00 sati čuli su neki zvuk kao da kiša udara po krovu.¹⁴¹⁸ Kad su izašli iz skloništa, vidjeli su da kuća gori. Mika Đurić je kazala da je njezin sin, Sava Đurić, bio u najvećoj prostoriji i odatle pokušavao izaći, no nije mogao jer je bio invalid. Pored kuće je vidjela dva hrvatska vojnika. Kad je pokušala spasiti sina, jedan od hrvatskih vojnika ju je povukao u stranu. Rekao joj je da je iz Kijeva i da su prije nekoliko godina isto to učinili Srbi.¹⁴¹⁹ Mika Đurić je sutradan pronašla sinove posmrtno ostatke i pokopala ih.¹⁴²⁰

340. Na temelju predloženih dokaza, Raspravno vijeće konstatira da su 6. kolovoza 1995. zapaljene kuća i radionica Save Đurića u Đurićima, zaseoku sela Plavno, u općini Knin, u to vrijeme spaljeno je i otprilike 20 drugih kuća u zaseoku. Raspravno vijeće ne može isključiti mogućnost da su Mile Đurić, Milica Đurić i majka Save Đurića razgovarali o tom incidentu prije Milinog i Miličinog svjedočenja i da su njih dvoje na taj način možda u određenoj mjeri utjecali jedno na drugo. Međutim, vidjevši ponašanje Mile i Milice Đurić prilikom svjedočenja u sudnici, Raspravno vijeće konstatira da su njihova svjedočenja vjerodostojna. S tim u vezi, Raspravno vijeće nadalje smatra da se njihova svjedočenja u načelu međusobno podudaraju, kao i da se podudaraju s izjavama majke Save Đurića koje su prenesene iz druge ruke, putem svjedočenja Petra Romaseva i izvješća UNCIVPOL-a. Raspravno vijeće konstatira da su dvije do tri osobe u maskirnim uniformama koje su navedene kao hrvatski vojnici ušle u kuću Save Đurića i da su njega, koji je bio invalid, i njegovu staru majku prisilile da izađu iz kuće. Raspravno vijeće nadalje konstatira da je jedan od muškaraca zapovjedio drugima da Savu Đurića gurnu u zapaljenu radionicu pored kuće; jedan od njih ga je poslušao i za Savom Đurićem zaključao vrata radionice, što je prouzrokovalo njegovu smrt; a žena i majka Save Đurića sutradan su u radionici pronašle njegove posmrtno ostatke.

341. Prilikom donošenja ocjene o identitetu počinitelja, Raspravno vijeće je uzelo u obzir da su prema opisima svjedoka počinitelji bili vojnici odjeveni u maskirne

¹⁴¹⁶ P2513 (Petro Romasev, dvije izjave svjedoka), str. 11 (Petro Romasev, izjava svjedoka, 8. lipnja 1997.).

¹⁴¹⁷ P239 (UNCIVPOL-ovo izvješće o incidentu, S2-95-498, 26. kolovoza 1995.).

¹⁴¹⁸ P239 (UNCIVPOL-ovo izvješće o incidentu, S2-95-498, 26. kolovoza 1995.).

¹⁴¹⁹ P239 (UNCIVPOL-ovo izvješće o incidentu, S2-95-498, 26. kolovoza 1995.); P241 (Tjedno izvješće UNCIVPOL-a, 27. kolovoza - 3. rujna 1995., 3. rujna 1995.), str. 5.

uniforme. Raspravno vijeće je isto tako uzelo u obzir činjenicu da su u incident bila izravno umješana dva do tri počinitelja, da je jedan od njih, po svemu sudeći, izdao zapovijed drugima i da je još jedan dodatni počinitelj čuvao kuću. Raspravno vijeće je nadalje uzelo u obzir da je Mile Đurić toga dana u dva navrata u blizini sela vidio druge skupine osoba koje su nosile iste uniforme i za koje je naveo da su bile vojnici: jednom prije i jednom poslije incidenta. I na kraju, Raspravno vijeće je uzelo u obzir da su počinitelji, prema svojim izjavama, kuće palili zato da se Srbima osvete za paljenje Kijeva. Raspravno vijeće, u tom kontekstu, dokazuje da su počinitelji nosili i crne fantomke nije smatralo odlučujućim faktorom za utvrđivanje jesu li te osobe pripadale oružanim snagama. Iz navedenih razloga, Raspravno vijeće konstatira da su počinitelji bili pripadnici hrvatskih vojnih snaga ili Specijalne policije. Na temelju dokaza da je sin Save Đurića srpske nacionalnosti i s obzirom na smrtni list Save Đurića, Raspravno vijeće konstatira da je žrtva bila srpske nacionalnosti. Raspravno vijeće će dalje razmotriti taj incident u vezi s točkama 1, 6 i 7 Optužnice u poglavljima 5.3.2 i 5.8.2 (b) dolje u tekstu.

Dmitar Rašuo, Milka Petko, Ilija Petko, Đuro Rašuo i jedna neidentificirana osoba (Prilog, br. 3)

342. Raspravnom vijeću su relevantni dokazi u vezi s incidentom lišavanja života broj 3 iz Priloga Optužnice predočeni putem svjedočenja svjedoka 69 i dokumentacije o kriminalističkoj istrazi koju su s tim u vezi provele hrvatske vlasti.

343. **Svjedok 69**, Srbin iz jednog sela u općini Knin,¹⁴²¹ dana 5. kolovoza 1995. u jednom je trenutku između 16:00 i 18:00 sati u Žagroviću, u općini Knin, začuo pucnjavu iz automatskog oružja i s udaljenosti od otprilike 30 metara vidio jednog vojnika u maskirnoj uniformi s hrvatskim oznakama.¹⁴²² Taj vojnik je jednog čovjeka iz tog sela, Dmitra (Milu) Rašua (rođenog 1914.), koji je bio u civilnoj odjeći, nasilu vodio iza jedne kuće otprilike 50 metara udaljene od mjesta gdje je svjedok 69 stajao.¹⁴²³

¹⁴²⁰ P239 (UNCIVPOL-ovo izvješće o incidentu, S2-95-498, 26. kolovoza 1995.).

¹⁴²¹ P179 (Svjedok 69, izjava svjedoka, 31. svibnja 1997.), str. 1-2; P180 (Svjedok 69, izjava svjedoka, 18. listopada 2004.), str. 1; svjedok 69, T. 2707.

¹⁴²² P179 (Svjedok 69, izjava svjedoka, 31. svibnja 1997.), str. 2; P180 (Svjedok 69, izjava svjedoka, 18. listopada 2004.), par. 2-3; D180 (Dokumentacija o istrazi hrvatskih vlasti u vezi s ubojstvom Ilije i Milke Petko, te Dmitra i Đure Rašua), str. 18, 24; svjedok 69, T. 2707.

¹⁴²³ P179 (Svjedok 69, izjava svjedoka, 31. svibnja 1997.), str. 2; P180 (Svjedok 69, izjava svjedoka, 18. listopada 2004.), par. 3; svjedok 69, T. 2747, 2749; D180 (Dokumentacija o istrazi hrvatskih vlasti u vezi s ubojstvom Ilije i Milke Petko, te Dmitra i Đure Rašua), str. 18-19, 24.

Dmitar Rašuo je vojniku objašnjavao da je oslobođen vojne obveze.¹⁴²⁴ Otprilike pola minute nakon što je hrvatski vojnik odveo Dmitra iza kuće, svjedok 69 je čuo rafal iz automatske puške.¹⁴²⁵ Kad se od njega tražilo da pobliže opiše zvuk te pucnjave i razjasni iz kojeg se smjera čula, izjavio je da je "to [...] kao da je po' kilometra, a to je 50 metara".¹⁴²⁶ Uz to je izjavio da se "pucalo na sve strane" i da je, čuvši rafal, u panici pobjegao.¹⁴²⁷ Oko 22:00 sata 5. kolovoza 1995., i ponovno 11. ili 12. kolovoza 1995., svjedok 69 je vidio leš Ilije Petka, koji je ležao na leđima u lokvi krvi u jednom dvorištu u Žagroviću; svjedok je Petka i njegovu majku, Milicu Petko, vidio ranije 5. kolovoza 1995. u Žagroviću i tada uočio da je Petko nenaoružan i odjeven u kariranu košulju kratkih rukava i traperice.¹⁴²⁸ Petko je imao otprilike 40 godina, nije bio u vojsci i imao je "falingu u oku".¹⁴²⁹ Osim gore navedenog, Raspravno vijeće je uzelo u obzir iskaz svjedoka 69 čiji prikaz se daje u poglavlju 4.2.9.

344. Đuja Nonković iz Žagrovića hrvatskoj je policiji 23. prosinca 2004. rekla da je otprilike 13. kolovoza 1995. u pratnji pripadnika UNPROFOR-a koji su došli u Žagrović identificirala leš Đure Rašua, koji su pronašli na pragu kuće Đorđa Rašua i na dva metra od kojeg je, u dvorištu s prednje strane te kuće, bio leš Dmitra Rašua, te da je na pragu jedne druge kuće identificirala leš Ilije Petka, a ispred garaže Lake Rašua leš Milice Petko.¹⁴³⁰ Svjedok 69 je u bazi UN-a u Kninu, u koju se sklonio negdje krajem kolovoza ili početkom rujna 1995., za leševe u Žagroviću rekao Saši Miloševiću iz Centra za ljudska prava u Zagrebu koji je pak, nakon što je obišao naznačene lokacije, potvrdio da je vidio da tamo još uvijek leže tri leša.¹⁴³¹ Svjedok 69 je u bazi UN-a za leševe rekao i pripadnicima UNCIVPOL-a.¹⁴³² Na temelju provedene ekshumacije, te kasnije identifikacije i sudskomedicinskog pregleda, u listopadu 2004. je utvrđeno da su neki od leševa prikupljenih u postupku humane asanacije poslije operacije Oluja leševi

¹⁴²⁴ P179 (Svjedok 69, izjava svjedoka, 31. svibnja 1997.), str. 2.

¹⁴²⁵ P179 (Svjedok 69, izjava svjedoka, 31. svibnja 1997.), str. 2; svjedok 69, T. 2747-2749.

¹⁴²⁶ Svjedok 69, T. 2747-2749.

¹⁴²⁷ Svjedok 69, T. 2747-2749.

¹⁴²⁸ P179 (Svjedok 69, izjava svjedoka, 31. svibnja 1997.), str. 2-3; P180 (Svjedok 69, izjava svjedoka, 18. listopada 2004.), par. 2; svjedok 69, T. 2699, 2721-2723, 2727, 2730; P183 (Fotografija kuće snimljena s vanjske strane zida kojim je ograđeno dvorište); P184 (Skica svjedoka 69 koja prikazuje mjesto u dvorištu na kojem je pronašao leš); D180 (Dokumentacija o istrazi hrvatskih vlasti u vezi s ubojstvom Ilije i Milke Petko, te Dmitra i Đure Rašua), str. 18.

¹⁴²⁹ P179 (Svjedok 69, izjava svjedoka, 31. svibnja 1997.), str. 3; svjedok 69, T. 2728-2729.

¹⁴³⁰ D180 (Dokumentacija o istrazi hrvatskih vlasti u vezi s ubojstvom Ilije i Milke Petko, te Dmitra i Đure Rašua), str. 28-29.

¹⁴³¹ P179 (Svjedok 69, izjava svjedoka, 31. svibnja 1997.), str. 4.

¹⁴³² Svjedok 69, T. 2754; D179 (Izvešće UNCIVPOL-a od 19. rujna 1995. o dojavama o ubojstvima), str. 12.

Milice Petko, Ilije Petka i Dmitra Rašua, i da su ti ljudi, koji su svi bili civili, smrtno stradali 5. kolovoza 1995. u Žagroviću.¹⁴³³ Kako je naveo Odjel kriminalističke policije Policijske uprave šibensko-kninske, na području Žagrovića je 5. kolovoza 1995. djelovala 3. pješačka bojna 4. gardijske brigade HV-a, a prisutnost vojske na tom području potvrdilo je i više seljana.¹⁴³⁴

345. Prema izvješću 4. gardijske brigade HV-a od 7. kolovoza 1995., ta brigada je zabilježila gubitke u ljudstvu tijekom zračnog napada u selu Obljaj (Bosansko Grahovo, u Bosni i Hercegovini) 1. kolovoza (jedan ranjeni); tijekom topničko-pješačkog napada u Lisini, u Bosni i Hercegovini, 2. kolovoza (dvoje ranjenih); na brdu Lisina (na grahovskom pravcu) 3. kolovoza (jedan poginuli); tijekom borbenih djelovanja na području Golubića, u općini Knin, 5. kolovoza (osam ranjenih); te tijekom čišćenja u selu Golubić istog dana (troje poginulih u bliskoj borbi sa srpskim vojnicima) i čišćenja u Dragišićima, u Bosni i Hercegovini, 6. kolovoza 1995. (jedan poginuli, kojeg je ubio civil).¹⁴³⁵

346. Muški leš KN01/298B, označen brojem 604, pronađen je u kariranoj košulji, sivoj jakni, sivim hlačama i crnim visokim cipelama 9. rujna 1995. u Rašulama, na kućnom broju 304, i pokopan na mjesnom groblju u Kninu.¹⁴³⁶ Leš KN01/298B koji je, s metalnom pločicom broj "604" i novčanikom s osobnom iskaznicom na ime Dmitar Rašuo, ekshumiran 15. lipnja 2001. na groblju u Kninu i na sebi je imao zelenu jaknu, pulover s romboidnim uzorkom, sive hlače i tamne čizme, bio je leš muškarca približne visine 1,62-1,77 metara, starog između 40 i 60 godina, sa strijelnom ozljedom prsa za koju je John Clark utvrdio da predstavlja uzrok smrti.¹⁴³⁷ Clark je precizirao da se na jednom od rebara s vanjske desne strane tijela žrtve nalazio defekt u obliku metka, da je metak vjerojatno ispaljen zdesna na lijevo i da na lešu nigdje drugdje nije bilo ni očiglednih oštećenja od metka ni nekih zaostalih fragmenata metka.¹⁴³⁸ Uz to je dodao da je leš bio djelomično očuvan, a koža prisutna samo na prednjoj strani trupa, nadlakticama i bedrima.¹⁴³⁹ Dana 19. prosinca 2001. klasičnom metodom identifikacije

¹⁴³³ D180 (Dokumentacija o istrazi hrvatskih vlasti u vezi s ubojstvom Ilije i Milke Petko, te Dmitra i Đure Rašua), str. 21.

¹⁴³⁴ D180 (Dokumentacija o istrazi hrvatskih vlasti u vezi s ubojstvom Ilije i Milke Petko, te Dmitra i Đure Rašua), str. 2-9, 23, 27, 28.

¹⁴³⁵ D178 (Izvanredno izvješće 4. gardijske brigade, 7. kolovoza 1995.).

¹⁴³⁶ P1304 (Podaci o lešu KN01/298B, identifikacijski broj 604, s fotografijom).

¹⁴³⁷ P1522 (Zapisnik o obdukciji, KN01/298B, 12. srpnja 2001.), str. 1-6, 8, 11-13, 16; P1717 (Fotografija odjeće, KN01/298B).

¹⁴³⁸ P1522 (Zapisnik o obdukciji, KN01/298B, 12. srpnja 2001.), str. 1-3, 8.

¹⁴³⁹ P1522 (Zapisnik o obdukciji, KN01/298B, 12. srpnja 2001.), str. 2.

je utvrđeno da je leš KN01/298B leš Dmitra Rašua, rođenog 1914.¹⁴⁴⁰ Prema obrascu kojim je 19. prosinca 2001. prijavljena činjenica smrti, ispunjenom na temelju podataka dobivenih od kćerke preminulog, DMITAR Rašuo, Srbin, državljanin Jugoslavije, rođen 7. studenog 1914., umro je od strijelne ozljede trupa 5. kolovoza 1995. u Žagroviću, u općini Knin.¹⁴⁴¹

347. Muški leš KN01/297B, označen brojem 605, pronađen je u kariranoj košulji kratkih rukava, sivim hlačama i crnim visokim cipelama 9. rujna 1995. u Rašulama, na kućnom broju 304, i pokopan na mjesnom groblju u Kninu.¹⁴⁴² Leš KN01/297B koji je, s pločicom broj "605", ekshumiran 15. lipnja 2001. na groblju u Kninu i na sebi je imao zeleno-smeđe-plavu kariranu košulju s dvije rupe od metaka na sredini leđa, smeđe hlače i smeđe cipele bio je leš muškarca približne visine 1,62-1,78 metara, starog između 40 i 50 godina, s ostacima dva metka u donjem dijelu desne natkoljenice i dvije strijelne ozljede prsa za koje je John Clark utvrdio da predstavljaju uzrok smrti.¹⁴⁴³ Dana 5. lipnja 2002. klasičnom metodom identifikacije je utvrđeno da je leš KN01/297B leš Ilije Petka, rođenog 1950.¹⁴⁴⁴ Prema obrascu koji je 5. lipnja 2002., na temelju podataka dobivenih od nećakinje preminulog, ispunjen u Zavodu za sudsku medicinu u Zagrebu, Ilija Petko, Srbin, državljanin Republike Hrvatske, rođen 25. svibnja 1950., umro je od strijelnih ozljeda trupa 5. kolovoza 1995. u Žagroviću, u općini Knin.¹⁴⁴⁵

348. Ženski leš KN01/212B, označen brojem 426, pronađen je u plavoj vunenoj haljini i crnim cipelama 14. kolovoza 1995. u Žagroviću, u općini Knin, i pokopan na mjesnom groblju u Kninu.¹⁴⁴⁶ Leš KN01/212B koji je, s metalnom pločicom broj "426", ekshumiran na groblju u Kninu i na sebi je imao tamnoplavo-crvenu kariranu jaknu i suknju i lijevu crnu natikaču bio je leš žene približne visine 1,53-1,68 metara, stare između 40 i 60 godina, sa strijelnim ozljedama prsa za koje je John Clark utvrdio da predstavljaju uzrok smrti.¹⁴⁴⁷ Leš KN01/212B ekshumiran je 2001., a 5. lipnja 2002.

¹⁴⁴⁰ P659 (Popis identificiranih osoba ekshumiranih na groblju u Kninu), str. 3.

¹⁴⁴¹ P2011 (Prijava činjenice smrti za Dmitra Rašua, 19. prosinca 2001.).

¹⁴⁴² P1303 (Podaci o lešu KN01/297B, identifikacijski broj 605, s fotografijom).

¹⁴⁴³ P1521 (Zapisnik o obdukciji, KN01/297B, 28. lipnja 2001.), str. 1-5, 7-13, 16; P1713 (Fotografija kostiju, KN01/297B); P1714 (Fotografija kostiju, KN01/297B); P1715 (Fotografija odjeće, KN01/297B).

¹⁴⁴⁴ P659 (Popis identificiranih osoba ekshumiranih na groblju u Kninu), str. 3.

¹⁴⁴⁵ P2010 (Prijava činjenice smrti za Iliju Petka, 5. lipnja 2002.), str. 61-62.

¹⁴⁴⁶ P1302 (Podaci o lešu KN01/212B, identifikacijski broj 426, s fotografijom).

¹⁴⁴⁷ P1520 (Zapisnik o obdukciji, KN01/212B, 27. lipnja 2001.), str. 1-2, 4-5, 8, 11-13; P1710 (Fotografija kostiju, KN01/212B); P1711 (Fotografija odjeće, KN01/212B); P1712 (Fotografija odjeće, KN01/212B).

klasičnom metodom identifikacije je utvrđeno da je riječ o lešu Milice Petko, rođene 1923.¹⁴⁴⁸ Prema obrascu koji je 5. lipnja 2002., na temelju podataka dobivenih od unuke preminule, ispunjen u Zavodu za sudsku medicinu u Zagrebu, Milica Petko, rođena 13. listopada 1923., umrla je od strijelnih rana prsa 5. kolovoza 1995. u Žagroviću, u općini Knin.¹⁴⁴⁹

349. Jedini svjedok koji je svjedočio o događajima koji su se 5. kolovoza 1995. odigrali u Žagroviću je svjedok 69. Prilikom ocjenjivanja dokaza pribavljenih putem tog svjedoka, Raspravno vijeće je uzelo u obzir da se njegov iskaz i njegove ranije izjave u nekim dijelovima ne podudaraju. Tako je 24. kolovoza 1995. svjedok izjavio da je 5. kolovoza 1995. osobno u šumi vidio četiri leša, a u selu dvije osobe ubijene iz vatrenog oružja,¹⁴⁵⁰ dok je 1997. izjavio da je jedan leš vidio 5. kolovoza, a pet leševa (uključujući i onaj koji je prvi put vidio 5. kolovoza 1995.) 11. ili 12. kolovoza 1995.¹⁴⁵¹ Međutim, u svojem svjedočenju 13. svibnja 2008. rekao je da je osobno vidio samo jedan leš, dok je za druge čuo od jedne žene koja nije bila "normalna".¹⁴⁵² Osim toga, kad se 13. svibnja 2008. od njega u sudnici tražilo da potvrdi točnost svoje izjave iz 1997., svjedok 69 je izjavio da zbog moždanog udara koji je imao nakon što je 1997. dao izjavu ima problema s pamćenjem, ali je na kraju ipak mogao potvrditi točnost sadržaja te izjave i strane se nisu protivile njezinom prihvaćanju.¹⁴⁵³ Nakon što je vidjelo njegovo ponašanje u sudnici i izvršilo analizu njegovog cjelokupnog svjedočenja – također i u odnosu na druge dostupne dokaze – Raspravno vijeće smatra da je on vjerodostojan svjedok u vezi s događajima čiji je očevidac bio 5. kolovoza 1995.

350. Dmitar Rašuo je posljednji put viđen živ 5. kolovoza 1995. u Žagroviću, a 13. kolovoza 1995. Đuja Nonković je u tom selu identificirala njegov leš. Dana 5. kolovoza oko 18:00 sati, nedugo nakon što je Dmitar Rašuo, star 81 godinu, otišao s jednim muškarcem u uniformi iza jedne kuće, svjedok 69 je čuo rafal. Iako svjedok 69 nije mogao sa sigurnošću reći iz kojeg se smjera čuo rafal, on je izjavio i da je "to [...] kao da je po' kilometra, a to je 50 metara". Raspravno vijeće je uzelo u obzir i tvrdnju Gotovinine obrane, iznesenu u paragrafu 938 njezinog završnog podneska, da je rafal koji je svjedok 69 čuo povezan s oružanim borbama koje su se tada vodile u blizini

¹⁴⁴⁸ P659 (Popis identificiranih osoba ekshumiranih na groblju u Kninu), str. 2.

¹⁴⁴⁹ P2009 (Prijava činjenice smrti za Milicu Petko, 5. lipnja 2002.), str. 59-60.

¹⁴⁵⁰ P235 (UNCIVPOL-ovo izvješće o incidentu, S2-95-484, 24. kolovoza 1995.).

¹⁴⁵¹ P179 (Svjedok 69, izjava svjedoka, 31. svibnja 1997.), str. 3-4.

¹⁴⁵² Svjedok 69, T. 2699.

¹⁴⁵³ Svjedok 69, T. 2700-2702.

Žagrovića. Međutim, jedine oružane borbe od 5. kolovoza 1995. koje se spominju u dokazima vođene su na području Golubića, koji je od Žagrovića udaljen otprilike pet kilometara. S obzirom na to da je svjedok 69 rafal čuo nedugo nakon što su mu se Dmitar Rašuo i muškarac u uniformi izgubili iz vidokruga, kao i na udaljenost od Golubića do Žagrovića, Raspravno vijeće konstatira da je rafal ispalio muškarac u uniformi. Raspravno vijeće je nadalje uzelo u obzir sudskomedicinske dokaze, prema kojima je smrt žrtve nastupila uslijed strijelne ozljede prsa. S obzirom na gore navedeno, Raspravno vijeće konstatira da je Dmitra Rašua, Srbina, iz vatrenog oružja ubio muškarac u uniformi kojeg je vidio svjedok 69, nedugo nakon što su zamakli iza kuće. Na temelju činjenice da je počinitelj na uniformi imao hrvatske oznake, kao i na temelju činjenice da je 5. kolovoza 1995. na području Žagrovića djelovala 3. pješačka bojna 4. gardijske brigade HV-a, Raspravno vijeće konstatira da je počinitelj bio pripadnik HV-a. Raspravno vijeće će stoga dalje razmotriti taj incident u vezi s točkama 1, 6 i 7 Optužnice u poglavljima 5.3.2 i 5.8.2(b) dolje u tekstu.

351. Svjedok 69 posljednji je put vidio Iliju Petka i Milicu Petko 5. kolovoza 1995. u Žagroviću. Ilija Petko je bio nenaoružan. Nakon što je vidio spomenutog vojnika HV-a kako Dmitra vodi iza kuće, svjedok 69 je, dok se krio u šumi, u selu vidio jednu skupinu ljudi o kojima je govorio kao o vojnicima HV-a. S tim u vezi, Raspravno vijeće podsjeća na svoje konstatacije u poglavlju 4.2.9 da su ti vojnici bili pripadnici HV-a. Toga dana oko 22:00 sata, i ponovno 11. ili 12. kolovoza 1995., svjedok 69 je u jednom dvorištu u Žagroviću vidio leš Ilije Petka, koji je ležao na leđima u lokvi krvi. Prema sudskomedicinskim dokazima, i Ilija Petko i Milica Petko umrli su od strijelnih rana prsa. Raspravno vijeće je uzelo u obzir prisutnost i ponašanje vojnika HV-a 5. kolovoza 1995. u Žagroviću, kao i iskaz svjedoka 69 da se toga dana "pucalo na sve strane" i činjenicu da je smrt Ilije i Milice Petko, kao i u slučaju Dmitra Rašua, nastupila uslijed strijelnih rana prsa. Raspravno vijeće je nadalje uzelo u obzir činjenicu da je Ilija Petko pronađen mrtav istog dana kad je ubijen Dmitar Rašuo. Slijedom navedenog, Raspravno vijeće konstatira da su jedan ili više pripadnika HV-a koji su se 5. kolovoza 1995. nalazili u Žagroviću iz vatrenog oružja ubili Iliju i Milicu Petko. Raspravno vijeće će dalje razmotriti taj incident u vezi s točkama 1, 6 i 7 Optužnice u poglavljima 5.3.2 i 5.8.2 (b) dolje u tekstu.

352. Leš Đure Rašua jedna je njegova suseljanica pronašla i identificirala 13. kolovoza 1995. na pragu kuće Đorđa Rašua. Nalazio se na otprilike dva metra od leša Dmitra

Rašua. Raspravnom vijeću nisu predloženi dokazi o točnom vremenu smrti Đure Rašua niti su mu predloženi dokazi o njegovom kretanju 5. kolovoza 1995. Osim toga, nije moguće s dovoljnom sigurnošću utvrditi odnose li se sudskomedicinski dokazi na koje je tužiteljstvo ukazalo u paragrafu 674 svojeg završnog podneska na Đuru Rašua. Raspravnom vijeću također nisu predloženi dovoljni dokazi da bi moglo donijeti ikakav zaključak o neidentificiranom lešu navedenom pod brojem 3 u Prilogu Optužnici. S obzirom na te okolnosti, Raspravno vijeće taj incident neće dalje razmatrati u tim dijelovima u vezi s točkama 1, 6 i 7 Optužnice.

Jovo Grubor i drugi (Prilog, br. 4)

353. Raspravnom vijeću su dokazi u vezi s navodima o ubojstvu Jove Grubora, Miloša Grubora, Marije Grubor, Mike Grubor i Đure Karanovića počinjenom 25. kolovoza 1995. u Gruborima predloženi putem velikog broja svjedočenja i dokumentarnih dokaza. Svjedoci koji su svjedočili o navodima o tim ubojstvima uključuju osobe koje su tada živjele u dolini Plavnog, pripadnike Specijalne policije ili hrvatske dužnosnike, te međunarodne promatrače. O jednom dijelu dokaza o zbivanjima nakon ubojstava za koja se tereti u Optužnici bit će riječi u poglavlju 6.2.6 dolje u tekstu. Prema popisu stanovništva iz 1991., od ukupno 1.720 stanovnika Plavnog 1991., njih 1.708 su bili Srbi.¹⁴⁵⁴

354. Raspravnom vijeću su predložena svjedočenja troje mještana – Jovana Grubora, Milice Karanović i Marije Đurić – koji su opisali što su vidjeli 25. kolovoza 1995.

355. **Milica Karanović**, Srpkinja iz Grubora, zaseoka sela Plavno, u općini Knin,¹⁴⁵⁵ izjavila je da su Grubori prije 24. kolovoza 1995. granatirani i da je pritom uništeno više kuća, čiji broj nije navela.¹⁴⁵⁶ Dana 24. kolovoza 1995. Sava Kurajica iz jednog susjednog zaseoka obavijestio je svjedokinju i neke druge ljude da sutra ujutro trebaju poslati po jednog člana svakog kućanstva u školu u Plavnom kako bi se prijavili UNPROFOR-u da mogu otići u Srbiju.¹⁴⁵⁷ Dana 25. kolovoza 1995. svjedokinja i sedam drugih seljana krenuli su u 09:00 sati iz Grubora – gdje je ostalo pet ljudi – i oko 10:00

¹⁴⁵⁴ C5 (Republički zavod za statistiku, Popis stanovništva 1991., Narodnosni sastav stanovništva Hrvatske po naseljima), str. 110.

¹⁴⁵⁵ P2510 (Milica Karanović, izjave svjedoka), izjava od 1. travnja 1998., str. 1-2; izjava od 12. srpnja 2007., str. 1.

¹⁴⁵⁶ P2510 (Milica Karanović, izjave svjedoka), izjava od 12. srpnja 2007., par. 2.

¹⁴⁵⁷ P2510 (Milica Karanović, izjave svjedoka), izjava od 1. travnja 1998., str. 2.

sati stigli u centar Plavnog.¹⁴⁵⁸ Svjedokinja i 50 drugih ljudi s okolnih područja okupili su se ispred škole u Plavnom, koja se nalazila u centru mjesta, i tamo čekali da se prijave UNPROFOR-u.¹⁴⁵⁹ Oko 10:00 sati svjedokinja je ispred same škole u Plavnom vidjela jednu skupinu vojnika u šarenim uniformama, koja je iz centra mjesta otišla glavnom cestom prema Perićima, u općini Knin. Trideset minuta kasnije u istom smjeru je otišla još jedna skupina vojnika. Oko 11:00 sati svjedokinja je vidjela da neke kuće u Gruborima gore. To je mogla jasno vidjeti jer centar Plavnog leži u dolini, dok su zaseoci, uključujući Grubore, razmješteni po okolnim brdima.¹⁴⁶⁰ Zajedno s drugim seljanima iz Grubora, osim Save Grubora, svjedokinja je iz škole odmah krenula natrag u zaselak.¹⁴⁶¹ Putem prema Gruborima na livadama je vidjela mrtve domaće životinje, od kojih su neke imale rane od metaka.¹⁴⁶² Čim je ušla u Grubore, vidjela je da nekoliko kuća još uvijek gori.¹⁴⁶³ Primijetila je da u drugim kućama vatra jenjava i da su se krovovi tih kuća urušili.¹⁴⁶⁴ Zajedno s drugim seljanima iz Grubora, svjedokinja je pronašla svojeg strica Miloša Grubora (rođenog 1915.), koji je ležao mrtav u svojem krevetu.¹⁴⁶⁵ Bio je u pidžami, obliven krvlju.¹⁴⁶⁶ Krvi je bilo i na podu i oko kreveta.¹⁴⁶⁷ Svjedokinja je s drugim seljanima iz Grubora na livadi iza svoje kuće pronašla i mrtva tijela Đure Karanovića, Jove Grubora i Milice Grubor.¹⁴⁶⁸ Jovo Grubor (rođen 1930.), svjedokinjin brat, ležao je potrbuške na otprilike 10-15 metara od njezine kuće.¹⁴⁶⁹ Svuda po njemu i na zemlji bila je krv. Kad ga je svjedokinja zajedno s drugim seljanima okrenula, vidjela je da mu je prerezan grkljan. Nosio je crne hlače, jaknu, cipele i bijelu košulju. Svjedokinja i drugi seljani odnijeli su njegovo tijelo u njegovu kuću. Svjedokinji je žena Jove Grubora, Dušanka, kasnije rekla da je, kad ga je presvlačila, vidjela ubodne rane na leđima i u predjelu rebara.¹⁴⁷⁰ Svjedokinja je izjavila da je njezin sin, Đuro Karanović (rođen 1954.), ležao potrbuške na metar i pol od tijela

¹⁴⁵⁸ P2510 (Milica Karanović, izjave svjedoka), izjava od 1. travnja 1998., str. 3.

¹⁴⁵⁹ P2510 (Milica Karanović, izjave svjedoka), izjava od 1. travnja 1998., str. 2-3.

¹⁴⁶⁰ P2510 (Milica Karanović, izjave svjedoka), izjava od 1. travnja 1998., str. 3.

¹⁴⁶¹ P2510 (Milica Karanović, izjave svjedoka), izjava od 1. travnja 1998., str. 3-4.

¹⁴⁶² P2510 (Milica Karanović, izjave svjedoka), izjava od 1. travnja 1998., str. 4; izjava od 12. srpnja 2007., par. 4.

¹⁴⁶³ P2510 (Milica Karanović, izjave svjedoka), izjava od 1. travnja 1998., str. 2, 4.

¹⁴⁶⁴ P2510 (Milica Karanović, izjave svjedoka), izjava od 1. travnja 1998., str. 4-5.

¹⁴⁶⁵ P2510 (Milica Karanović, izjave svjedoka), izjava od 1. travnja 1998., str. 2, 4.

¹⁴⁶⁶ P2510 (Milica Karanović, izjave svjedoka), izjava od 1. travnja 1998., str. 4.

¹⁴⁶⁷ P2510 (Milica Karanović, izjave svjedoka), izjava od 1. travnja 1998., str. 4-5.

¹⁴⁶⁸ P2510 (Milica Karanović, izjave svjedoka), izjava od 1. travnja 1998., str. 4.

¹⁴⁶⁹ P2510 (Milica Karanović, izjave svjedoka), izjava od 1. travnja 1998., str. 4-5.

¹⁴⁷⁰ P2510 (Milica Karanović, izjave svjedoka), izjava od 1. travnja 1998., str. 5.

Jove Grubora.¹⁴⁷¹ Na tijelu Đure Karanovića nije vidjela nikakvu ranu, ali je vidjela da je zemlja oko njega natopljena krvlju. Nosio je šarenu košulju, plave traperice i cipele. Svjedokinja ga je pokrila plahtom i dekom.¹⁴⁷² Milica Grubor (rođena 1944.) ležala je na leđima jedan metar od tijela Đure Karanovića.¹⁴⁷³ Svjedokinja na njezinom tijelu nije vidjela nikakvu ranu niti je na njoj ili oko nje vidjela krv. Nosila je plavu suknju i džemper, bijelu košulju, opanke i čarape. Svjedokinja ju je pokrila plahtom.¹⁴⁷⁴ Svjedokinja je izjavila da je, kad je u 17:00 sati ušla u spaljenu kuću svoje majke, u hodniku vidjela jednu kost.¹⁴⁷⁵ Nakon tog dana majku nije vidjela niti se s njom čula.¹⁴⁷⁶ Od ukupno dvadesetak kuća u Gruborima, sve su, osim tri, bile spaljene.¹⁴⁷⁷ Svjedokinja je u rujnu 1995. napustila Hrvatsku i otišla u Srbiju.¹⁴⁷⁸

356. Dana 12. srpnja 2001. djelatnici Policijske uprave šibensko-kninske obavili su obavijesni razgovor s Marijom Đurić, Srpkinjom s prebivalištem u Plavnom, u vezi s događajima u Gruborima od 25. kolovoza 1995. Marija Đurić je izjavila da su na dan kada je u Plavno došao UNHCR, ili neka druga međunarodna organizacija, ona i drugi seljani iz Grubora, Perića i Đurića otišli u školu kako bi UNHCR popisao ljude koji žele otići u SRJ. Iz škole je na ulazu u Plavno vidjela dugu kolonu vozila. Nakon toga je vidjela kako asfaltiranom cestom prema školi ide skupina od otprilike 15 vojnika, koja je zatim produžila prema Perićima i Đurićima. Otprilike 20-30 minuta kasnije iz istog smjera je došla još jedna skupina vojnika. Nakon što je vojska otišla, vidjela je da se iz smjera Grubora diže dim.¹⁴⁷⁹

357. **Jovan Grubor**, Srbin iz Grubora, zaseoka sela Plavno, općina Knin,¹⁴⁸⁰ od jednog je susjeda iz zaseoka Perići 25. kolovoza 1995. čuo da se ljudi trebaju prijaviti UN-u i hrvatskim civilnim vlastima u školi u Plavnom i navesti žele li ostati ili otići u Srbiju.¹⁴⁸¹ Svjedok i šest drugih ljudi otišli su u školu i tamo neko vrijeme čekali, ali nije se pojavio nitko od predstavnika hrvatskih vlasti.¹⁴⁸² Svjedok je zatim vidio tri

¹⁴⁷¹ P2510 (Milica Karanović, izjave svjedoka), izjava od 1. travnja 1998., str. 4-5.

¹⁴⁷² P2510 (Milica Karanović, izjave svjedoka), izjava od 1. travnja 1998., str. 5.

¹⁴⁷³ P2510 (Milica Karanović, izjave svjedoka), izjava od 1. travnja 1998., str. 4-5.

¹⁴⁷⁴ P2510 (Milica Karanović, izjave svjedoka), izjava od 1. travnja 1998., str. 5.

¹⁴⁷⁵ P2510 (Milica Karanović, izjave svjedoka), izjava od 1. travnja 1998., str. 5-6.

¹⁴⁷⁶ P2510 (Milica Karanović, izjave svjedoka), izjava od 1. travnja 1998., str. 6.

¹⁴⁷⁷ P2510 (Milica Karanović, izjave svjedoka), izjava od 1. travnja 1998., str. 2, 6-7.

¹⁴⁷⁸ P2510 (Milica Karanović, izjave svjedoka), izjava od 1. travnja 1998., str. 2; izjava od 12. srpnja 2007., par. 5.

¹⁴⁷⁹ P1084 (Službena zabilješka o obavijesnom razgovoru s Marijom Đurić, 13. srpnja 2001.), str. 1.

¹⁴⁸⁰ P633 (Jovan Grubor, izjava svjedoka, 12. svibnja 1997.), str. 1-2.

¹⁴⁸¹ P633 (Jovan Grubor, izjava svjedoka, 12. svibnja 1997.), str. 2.

¹⁴⁸² P633 (Jovan Grubor, izjava svjedoka, 12. svibnja 1997.), str. 2-3.

skupine vojnika u maskirnim uniformama koji su asfaltiranom cestom pješice išli u smjeru Grubora.¹⁴⁸³ U prvoj je skupini bilo otprilike sedam-osam vojnika s crvenom ili crnom trakom na ramenu, te crnim, zelenim i crvenim povezom oko glave i šahovnicama. Na otprilike 20-30 metara iza njih cestom je išla druga skupina, s otprilike 20 vojnika, a za njom treća, s otprilike 10-12 vojnika. Otprilike između 10:00 i 11:00 sati svjedok je vidio plamen i dim iznad Grubora. Vidio je da dolaze dva vozila i u jednom od njih prepoznao Aluna Robertsa iz UN-a. Jedan pripadnik UN-a iz Ukrajine koji se zvao "Peter" rekao je svjedoku da su Grubori pretvoreni u pepeo i s njim se odvezao u zaselak. Svjedok je tamo vidio da su na mnogim kućama vrata zatvorena, ali da one iznutra gore. Pokušao je ugasiti vatru u kući svojeg sina, a kasnije je vidio da mu je i samom izgorio sjenik i primijetio više kostura izgorjele stoke. Pomogao je Duškanki Grubor da odnese mrtvo tijelo svojeg muža Jove Grubora, koje je ležalo na jednom obronku, ispod nekih grana. Svjedok je izjavio da je vidio da je Jovi Gruboru prerezan grkljan i tijelo više puta ubodeno. Nakon toga je pronašao leš Miloša Grubora, koji je ležao na podu u svojoj spavaćoj sobi, u lokvi krvi, a po podu je uokolo bilo 14 praznih čahura.¹⁴⁸⁴ Preživjeli seljani su 28. kolovoza 1995. otišli u Knin, gdje su u jednoj sportskoj dvorani ostali do 10. rujna 1995. Svjedok je izjavio da su životni uvjeti tamo bili užasni i da je noću čuo muškarce kako vrište. Dana 10. i 11. rujna 1995. Alun Roberts i drugi pripadnici UN-a odveli su svjedoka u Grubore. U ta dva dana pronašli su leševe Stevana Vidovića i Anđelije Rusić.¹⁴⁸⁵ Svjedok je 16. rujna 1995. otišao kod sina u Beograd.¹⁴⁸⁶

358. Raspravnom vijeću su nadalje predloženi iskazi koje je u vezi s incidentom u Gruborima od 25. kolovoza 1995. dalo više međunarodnih promatrača.

359. **Alun Roberts**, službenik za tisak i informiranje u Sektoru Jug UN-a u Kninu od sredine rujna 1993. do približno sredine listopada 1995.,¹⁴⁸⁷ u svojem svjedočenju je rekao da je, dok je 23. ili 24. kolovoza 1995. bio u patroli s HRAT-om, od seljana koji su najvjerojatnije bili iz Đurića u dolini Plavnog, u općini Knin, čuo da su ih ljudi u vojnim uniformama koji su imali hrvatski naglasak zastrašivali, te da su ubili dvoje

¹⁴⁸³ P633 (Jovan Grubor, izjava svjedoka, 12. svibnja 1997.), str. 2-3.

¹⁴⁸⁴ P633 (Jovan Grubor, izjava svjedoka, 12. svibnja 1997.), str. 3.

¹⁴⁸⁵ P633 (Jovan Grubor, izjava svjedoka, 12. svibnja 1997.), str. 4.

¹⁴⁸⁶ P633 (Jovan Grubor, izjava svjedoka, 12. svibnja 1997.), str. 5.

¹⁴⁸⁷ P675 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 27. kolovoza 1997.), str. 1, par. 1; P676 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 31. srpnja 1998.), str. 1; P677 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 28. veljače 2007.), str. 1-2; P678 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 7. veljače 2008.), str. 1, par. 3-4, 6; P680 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 1. srpnja 2008.), str. 1.

seljana i zapalili jedan objekt.¹⁴⁸⁸ Seljani su UN-u pokazali grob jednog čovjeka kojeg su, prema njihovoj tvrdnji, hrvatski vojnici ubili iz vatrenog oružja.¹⁴⁸⁹ Roberts i osoblje UN-a otišli su kasno poslijepodne u policijsku postaju u Kninu i tamo prijavili što se dogodilo u Đurićima.¹⁴⁹⁰ UN je dogovorio da seljani, hrvatska policija i UN sutradan kasnije ujutro u tom selu održe sastanak na kojem bi se, između ostalog, razgovaralo o sigurnosnim pitanjima.¹⁴⁹¹ Roberts je, nakon što je krenuo na taj sastanak, saznao da bi trebali doći i gradonačelnik Knina, Pašić, te Romanić.¹⁴⁹² Dok su Roberts i drugo osoblje UN-a 25. kolovoza 1995. išli na sastanak u Đuriće, na desnoj su strani ceste u dolini Plavnog, otprilike na kilometar-dva prije skretanja za Đuriće, vidjeli kolonu od oko 11 ili 12 parkiranih praznih džipova, kombija i "kombi-buseva" vojske ili specijalnih jedinica.¹⁴⁹³ Radilo se o sedam ili osam plavih džipova iste proizvodnje i tri bijela kombija.¹⁴⁹⁴ Neka od vozila su na vratima imala oznake.¹⁴⁹⁵ Nisu izgledala kao vozila hrvatske policije, koja su Robertsu i drugom osoblju UN-a bila poznata.¹⁴⁹⁶ Roberts je toga dana zapisao brojeve njihovih registarskih tablica.¹⁴⁹⁷

360. Policija se nije pojavila u Đurićima na sastanku s UN-om i seljanima.¹⁴⁹⁸ Roberts i drugo osoblje UN-a sastanak su u Đurićima prekinuli jer je oko 13:00 sati Roberts vidio da se iz jednog sela s druge strane doline dižu četiri zasebna oblaka dima, a iz

¹⁴⁸⁸ P675 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 27. kolovoza 1997.), par. 15, 68; P677 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 28. veljače 2007.), str. 9; P679 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 4. ožujka 2008.), par. 2-3, 9; Alun Roberts, T. 6859-6860, 6916; P690 (Skica lokacija sela i mjesta događaja 24. i 25. kolovoza 1995. u dolini Plavnog, koju je nacrtao Alun Roberts).

¹⁴⁸⁹ P675 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 27. kolovoza 1997.), par. 68; P677 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 28. veljače 2007.), str. 9; Alun Roberts, T. 6916.

¹⁴⁹⁰ P675 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 27. kolovoza 1997.), par. 69; P677 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 28. veljače 2007.), str. 9; Alun Roberts, T. 6916-6917.

¹⁴⁹¹ P675 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 27. kolovoza 1997.), par. 69; P677 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 28. veljače 2007.), str. 9; P679 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 4. ožujka 2008.), par. 3; Alun Roberts, T. 6860, 6916-6917; P691 (Izvešće Aluna Robertsa o Gruborima, 29. kolovoza 1995.), par. 6.

¹⁴⁹² Alun Roberts, T. 6916-6917; v. i P46 (Telefaks H. Al-Alfija upućen P. Corwinu, 23. kolovoza 1995.).

¹⁴⁹³ P675 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 27. kolovoza 1997.), par. 15, 70-71, 89; P677 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 28. veljače 2007.), str. 9; P679 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 4. ožujka 2008.), par. 1, 3; Alun Roberts, T. 6860-6861, 6864-6865, 6917, 6965; P690 (Skica lokacija sela i mjesta događaja 24. i 25. kolovoza 1995. u dolini Plavnog, koju je nacrtao Alun Roberts); P691 (Izvešće Aluna Robertsa o Gruborima, 29. kolovoza 1995.), par. 5-6.

¹⁴⁹⁴ Alun Roberts, T. 6860; P691 (Izvešće Aluna Robertsa o Gruborima, 29. kolovoza 1995.), par. 5; P692 (Popis registarskih tablica koji je sastavio Alun Roberts).

¹⁴⁹⁵ P691 (Izvešće Aluna Robertsa o Gruborima, 29. kolovoza 1995.), par. 5.

¹⁴⁹⁶ P691 (Izvešće Aluna Robertsa o Gruborima, 29. kolovoza 1995.), par. 5.

¹⁴⁹⁷ P677 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 28. veljače 2007.), str. 10; P679 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 4. ožujka 2008.), par. 1-3; Alun Roberts, T. 6864, 6945-6946, 7117; P691 (Izvešće Aluna Robertsa o Gruborima, 29. kolovoza 1995.), par. 5.

¹⁴⁹⁸ P677 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 28. veljače 2007.), str. 10; P679 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 4. ožujka 2008.), par. 3; Alun Roberts, T. 6861, 6916; P690 (Skica lokacija sela i mjesta događaja 24. i 25. kolovoza 1995. u dolini Plavnog, koju je nacrtao Alun Roberts); P691 (Izvešće Aluna Robertsa o Gruborima, 29. kolovoza 1995.), par. 6.

istog su smjera čuli i nekoliko pucnjeva.¹⁴⁹⁹ Roberts je dodao da je, iako je sipila kiša, imao jasan i nesmetan pogled na dolinu.¹⁵⁰⁰ Jovan, jedan od sudionika sastanka, rekao je da je to selo na drugoj strani doline njegovo selo Grubori, u općini Knin.¹⁵⁰¹ Jedan dio osoblja UN-a odmah se uputio u Grubore i putem je u podnožju ceste koja se penje prema Gruborima naišao na dvije jako uznemirene starije žene koje su stalno vikale "vojnici" i "pucaju".¹⁵⁰² Te su žene kasnije toga dana UN-u kazale da su ti vojnici nosili maslinastozelene uniforme s vrpcom u boji na ramenu.¹⁵⁰³ Dana 27. kolovoza 1995. pet žena iz Grubora ispričalo je jednom timu HRAT-a i svjedoku da su 25. kolovoza 1995., kad su išle u školsku dvoranu u Bašincu, oko 10:30 sati naišle na dvije skupine vojnika u zelenim uniformama.¹⁵⁰⁴ U svakoj je bilo po 10-20 vojnika.¹⁵⁰⁵ Jedna skupina vojnika išla je, kako su rekle, prema selu Rusići, a druga se neasfaltiranim putem uspinjala prema Gruborima.¹⁵⁰⁶ Izjavile su da to nisu bili srpski vojnici i dodale da su neki na ramenu imali vrpcu u boji.¹⁵⁰⁷ U isto vrijeme jedna je druga žena na neasfaltiranom putu koji se spušta iz Grubora vidjela desetak vojnika u zelenim uniformama.¹⁵⁰⁸

361. Roberts je u svojem svjedočenju rekao da su on i drugo osoblje UN-a u Grubore 25. kolovoza 1995. stigli oko 13:30 sati i da su tamo zatekli većinu manjih objekata u plamenu i nekoliko starijih seljana u stanju šoka.¹⁵⁰⁹ Roberts je izjavio da tijekom te

¹⁴⁹⁹ P675 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 27. kolovoza 1997.), par. 15, 72, 84; P677 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 28. veljače 2007.), str. 10; P679 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 4. ožujka 2008.), par. 2-4; P680 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 1. srpnja 2008.), par. 32, br. 29-30; Alun Roberts, T. 6861, 6917-6918, 6921, 6926, 6937; P683 (Razne fotografije posljedica uništavanja, pljačke i ubijanja u Kninu i u selima, snimljene u razdoblju od 10. kolovoza do sredine listopada 1995.), str. 59-62; P690 (Skica lokacija sela i mjesta događaja 24. i 25. kolovoza 1995. u dolini Plavnog, koju je nacrtao Alun Roberts); P691 (Izvešće Aluna Robertsa o Gruborima, 29. kolovoza 1995.), par. 6; P714 (Fotografija sastanka pripadnika UN-a i seljana 25. kolovoza 1995. u Durićima ili Zečevićima).

¹⁵⁰⁰ P675 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 27. kolovoza 1997.), par. 84; Alun Roberts, T. 6917; P691 (Izvešće Aluna Robertsa o Gruborima, 29. kolovoza 1995.), par. 6.

¹⁵⁰¹ P675 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 27. kolovoza 1997.), par. 72; P679 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 4. ožujka 2008.), par. 3; Alun Roberts, T. 6861, 6868, 6916, 6919; P690 (Skica lokacija sela i mjesta događaja 24. i 25. kolovoza 1995. u dolini Plavnog, koju je nacrtao Alun Roberts); P691 (Izvešće Aluna Robertsa o Gruborima, 29. kolovoza 1995.), par. 6, 16.

¹⁵⁰² P675 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 27. kolovoza 1997.), par. 15, 73; P677 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 28. veljače 2007.), str. 10; Alun Roberts, T. 6918-6920, 6923, 6926; P691 (Izvešće Aluna Robertsa o Gruborima, 29. kolovoza 1995.), par. 7.

¹⁵⁰³ P675 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 27. kolovoza 1997.), par. 81.

¹⁵⁰⁴ P675 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 27. kolovoza 1997.), par. 85-86; P691 (Izvešće Aluna Robertsa o Gruborima, 29. kolovoza 1995.), par. 3, 16-17.

¹⁵⁰⁵ P675 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 27. kolovoza 1997.), par. 86.

¹⁵⁰⁶ P675 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 27. kolovoza 1997.), par. 86; P691 (Izvešće Aluna Robertsa o Gruborima, 29. kolovoza 1995.), par. 3, 17.

¹⁵⁰⁷ P691 (Izvešće Aluna Robertsa o Gruborima, 29. kolovoza 1995.), par. 17.

¹⁵⁰⁸ P691 (Izvešće Aluna Robertsa o Gruborima, 29. kolovoza 1995.), par. 17.

¹⁵⁰⁹ P675 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 27. kolovoza 1997.), par. 15, 74-75; P677 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 28. veljače 2007.), str. 10; P678 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 7. veljače 2008.), par. 34, br. 3; P680 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 1. srpnja 2008.), par. 3-4; Alun Roberts, T. 6867-6868, 6918-6920,

prve posjete nisu vidjeli leševe.¹⁵¹⁰ Seljani, doduše, UN-u jesu pokazali zapaljenu kuću Marije Grubor, stare 90 godina, rekavši da misle da je ona unutra izgorjela.¹⁵¹¹ Roberts je vidio i tri mrtve svinje koje su, kako se činilo, bile ubijene iz vatrenog oružja.¹⁵¹² Prema njegovim riječima, dok su u Gruborima razgovarali sa seljanima, nije bilo znakova sukoba između HV-a i eventualnih odmetnutih srpskih vojnika.¹⁵¹³ UN se u selu nije zadržao duže od četrdesetak minuta.¹⁵¹⁴ Kad su odlazili iz doline, neka su vozila iz parkirane kolone nedostajala i Roberts je tog poslijepodneva zapisao brojeve registarskih tablica vozila koja su još bila tamo.¹⁵¹⁵ Brojevi koje je zabilježio su sljedeći: 010-353; ZG – 721 GJ; 010 – 027; ZG – 720 GJ; 010 – 319.¹⁵¹⁶ Jedan bijeli kombi bio je bez tablica.¹⁵¹⁷ UNTV je registarske tablice snimio i filmskom kamerom.¹⁵¹⁸

362. Roberts je zajedno s drugim osobljem UN-a kasnije tog dana ponovno otišao u Grubore, kamo je stigao oko 18:00 sati.¹⁵¹⁹ Tamo su zatekli šest starijih seljana i tada su kuće već izgorjele.¹⁵²⁰ Jedna mještanka, Marija Grubor, na gornjem je katu jedne kuće pokazala UN-u leš Miloša Grubora (1915.), koji je ležao u pidžami u svojem krevetu u lokvi krvi.¹⁵²¹ Glava Miloša Grubora bila je prostrijeljena s dva hica u potiljak.¹⁵²² U

6923; P691 (Izvjешće Aluna Roberta o Gruborima, 29. kolovoza 1995.), par. 4, 8; P709 (Fotografije posljedica uništavanja u Kninu i u selima i raseljenih osoba u bazi UN-a), treći red, slika lijevo.

¹⁵¹⁰ P675 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 27. kolovoza 1997.), par. 15, 74-75; P677 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 28. veljače 2007.), str. 10; Alun Roberts, T. 6868, 6919-6920, 6923; P691 (Izvjешće Aluna Roberta o Gruborima, 29. kolovoza 1995.), par. 8. Roberts je u svojim ranijim izjavama naveo da je tijekom svoje prve posjete Gruborima 25. kolovoza 1995. vidio leševe. Tu je izjavu prilikom svjedočenja (T. 6920) povukao i Raspravno vijeće će se u vezi s tim pitanjem osloniti na njegov iskaz u sudnici, koji je potkrijepio i Edward Flynn.

¹⁵¹¹ P677 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 28. veljače 2007.), str. 10; Alun Roberts, T. 6868, 6920.

¹⁵¹² P677 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 28. veljače 2007.), str. 10; P679 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 4. ožujka 2008.), par. 5; Alun Roberts, T. 6868; P691 (Izvjешće Aluna Roberta o Gruborima, 29. kolovoza 1995.), par. 4, 8; P715 (Fotografija svinja ubijenih vatrenim oružjem u Gruborima).

¹⁵¹³ P677 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 28. veljače 2007.), str. 11.

¹⁵¹⁴ Alun Roberts, T. 6868.

¹⁵¹⁵ P677 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 28. veljače 2007.), str. 11; P679 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 4. ožujka 2008.), par. 6-9; Alun Roberts, T. 6864, 6866, 6945-6946, 7117; P692 (Popis registarskih tablica koji je sastavio Alun Roberts).

¹⁵¹⁶ P679 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 4. ožujka 2008.), par. 7; Alun Roberts, T. 6946; P692 (Popis registarskih tablica koji je sastavio Alun Roberts).

¹⁵¹⁷ P679 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 4. ožujka 2008.), par. 8; Alun Roberts, T. 6946; P692 (Popis registarskih tablica koji je sastavio Alun Roberts).

¹⁵¹⁸ Alun Roberts, T. 6970.

¹⁵¹⁹ P675 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 27. kolovoza 1997.), par. 77-78; P677 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 28. veljače 2007.), str. 11, Alun Roberts, T. 6867, 6869, 6929; P691 (Izvjешće Aluna Roberta o Gruborima, 29. kolovoza 1995.), par. 10.

¹⁵²⁰ P677 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 28. veljače 2007.), str. 11; Alun Roberts, T. 6869; P691 (Izvjешće Aluna Roberta o Gruborima, 29. kolovoza 1995.), par. 10.

¹⁵²¹ P675 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 27. kolovoza 1997.), par. 15, 78; P677 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 28. veljače 2007.), str. 8, 10; P678 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 7. veljače 2008.), par. 16, br. 5; Alun Roberts, T. 6869, 6927-6928; P685 (Video-materijal CNN-a u vezi s Varivodama, 3. listopada 1995.), str. 2; P686 (*The Independent*, 4. rujna 1995.), str. 1; P691 (Izvjешće Aluna Roberta o Gruborima,

istoj sobi su pronađene čahure.¹⁵²³ Jovan i Marija Grubor pokazali su UN-u leš Jove Grubora (1930.), koji je ležao u lokvi krvi na podu u hodniku svoje kuće.¹⁵²⁴ Roberts je izjavio da je Jovo bio u civilnoj odjeći i da mu je grkljan bio prerezan, a donji dio lica unakažen.¹⁵²⁵ Dodao je da je Jovo Grubor, koliko se sjeća, imao i ubodnu ranu u gornjem dijelu prsa.¹⁵²⁶ Krov i gornji kat njegove kuće su izgorjeli.¹⁵²⁷ Jovan je rekao UN-u da je njegov leš pronašao tog poslijepodneva ispod živice u jednom polju, pored nekih krava i jednog psa ubijenih iz vatrenog oružja, i da ga je zajedno s drugima dovukao tamo u hodnik.¹⁵²⁸ On je UN-u pokazao to mjestu u polju, do kojeg je bilo manje od 250 metara.¹⁵²⁹ Na fotografiji koja je tamo snimljena ne vidi se krv.¹⁵³⁰ Roberts je izjavio da je u pepelu i ruševinama jedne druge kuće vidio posmrtnu ostatku jedne žene koja je izgorjela.¹⁵³¹ Jovan i jedna druga osoba iz sela rekli su UN-u da je to

29. kolovoza 1995.), par. 2, 11, 15; P700 (Fotografije leševa i mjesta zločina u Sektoru Jug, koje su snimili pripadnici UNCRO-a), str. 1, 15-16.

¹⁵²² P675 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 27. kolovoza 1997.), par. 15, 78; P677 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 28. veljače 2007.), str. 8, 10-11; P678 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 7. veljače 2008.), par. 16, br. 5; Alun Roberts, T. 6869, 6927; P685 (Video-materijal CNN-a u vezi s Varivodama, 3. listopada 1995.), str. 2; P686 (*The Independent*, 4. rujna 1995.), str. 1; P691 (Izvešće Aluna Roberts o Gruborima, 29. kolovoza 1995.), par. 2, 11, 15; P700 (Fotografije leševa i mjesta zločina u Sektoru Jug, koje su snimili pripadnici UNCRO-a), str. 1, 15-16.

¹⁵²³ Alun Roberts, T. 6869, 6927.

¹⁵²⁴ P675 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 27. kolovoza 1997.), par. 79; P677 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 28. veljače 2007.), str. 8, 11; P678 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 7. veljače 2008.), par. 16, br. 5; P679 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 4. ožujka 2008.), par. 12; P680 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 1. srpnja 2008.), par. 28; Alun Roberts, T. 6869, 6927-6929, 6953-6954, 6958; P691 (Izvešće Aluna Roberts o Gruborima, 29. kolovoza 1995.), par. 12, 18; P700 (Fotografije leševa i mjesta zločina u Sektoru Jug, koje su snimili pripadnici UNCRO-a), str. 1, 13-14.

¹⁵²⁵ P675 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 27. kolovoza 1997.), par. 79; P677 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 28. veljače 2007.), str. 8, 11; P678 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 7. veljače 2008.), par. 16, br. 5; P679 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 4. ožujka 2008.), par. 12; P680 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 1. srpnja 2008.), par. 27-28; Alun Roberts, T. 6928, 6953, 6958-6961; P685 (Video-materijal CNN-a u vezi s Varivodama, 3. listopada 1995.), str. 2; P686 (*The Independent*, 4. rujna 1995.), str. 1; P691 (Izvešće Aluna Roberts o Gruborima, 29. kolovoza 1995.), par. 2, 12, 15, 18; P700 (Fotografije leševa i mjesta zločina u Sektoru Jug, koje su snimili pripadnici UNCRO-a), str. 1, 13-14.

¹⁵²⁶ Alun Roberts, T. 6961.

¹⁵²⁷ Alun Roberts, T. 6953; P691 (Izvešće Aluna Roberts o Gruborima, 29. kolovoza 1995.), par. 12.

¹⁵²⁸ P675 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 27. kolovoza 1997.), par. 79; P677 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 28. veljače 2007.), str. 8; P679 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 4. ožujka 2008.), par. 12; P680 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 1. srpnja 2008.), par. 27-28; Alun Roberts, T. 6867, 6928, 6953-6954, 6958, 6962; P691 (Izvešće Aluna Roberts o Gruborima, 29. kolovoza 1995.), par. 12; P700 (Fotografije leševa i mjesta zločina u Sektoru Jug, koje su snimili pripadnici UNCRO-a), str. 1, 13-14.

¹⁵²⁹ P675 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 27. kolovoza 1997.), par. 79; P677 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 28. veljače 2007.), str. 11; P679 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 4. ožujka 2008.), par. 12; Alun Roberts, T. 6866-6867, 6869, 6948-6949, 6952-6955, 6957-6959; P693 (Fotografija Jove Grubora kako pokazuje živicu u kojoj je pronašao leš, koju je snimio Alun Roberts).

¹⁵³⁰ Alun Roberts, T. 6953, 6959.

¹⁵³¹ P675 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 27. kolovoza 1997.), par. 80; P680 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 1. srpnja 2008.), par. 32, br. 26; Alun Roberts, T. 6869, 6928; P683 (Razne fotografije posljedica uništavanja, pljačke i ubijanja u Kninu i u selima, snimljene u razdoblju od 10. kolovoza do sredine listopada 1995.), str. 53-54; P686 (*The Independent*, 4. rujna 1995.), str. 1; P691 (Izvešće Aluna Roberts o Gruborima, 29. kolovoza 1995.), par. 2, 13, 15, 18.

Marija Grubor, kojoj je bilo otprilike 90 godina.¹⁵³² UN je razgovarao s jednom ženom koja mu je rekla da je njezin muž Jovan-Damjan Grubor, koji je imao 73 godine i bio invalid, nestao i da misli da je izgorio u svojoj kući.¹⁵³³ Drugo osoblje UN-a je Robertsu reklo da je u jednom obližnjem polju vidjelo leševe Đure Karanovića (1950.) i Mike Grubor, stare 51 godinu, koji su oboje bili pogođeni u glavu.¹⁵³⁴ Đuro Karanović ležao je u živici, izubijan po glavi i licu.¹⁵³⁵ Roberts je u svojem izvješću naveo da su svi ljudi koji su ubijeni u Gruborima bili civili.¹⁵³⁶ Osoblje UN-a je izbrojalo da je, od ukupno otprilike 25 kuća, koje su bile raštrkane širom zaseoka, njih oko 12-15 spaljeno.¹⁵³⁷ Spaljene su kuće međusobno bile jako blizu, ali je Roberts izjavio da je imao dojam da je požar u svakoj od njih izazvan namjerno, a ne da se na neke proširio iz obližnjih zapaljenih kuća.¹⁵³⁸

363. **Richard Lyntton**, producent UNTV-a u kolovozu 1995. godine,¹⁵³⁹ također je svjedočio o ovom incidentu i dao je sličan iskaz kao Alun Roberts.¹⁵⁴⁰ Osim što je svjedočio o svojim zapažanjima od 25. kolovoza 1995. vezanim za navode o ubojstvima, Lyntton je rekao da se, zajedno s ekipom UNTV-a, u jutarnjim satima 26. kolovoza 1995. vratio u Grubore.¹⁵⁴¹ Tamo je zatekao Dušanku Grubor i još jednu ženu, s kojima je obavio intervju.¹⁵⁴² Te žene su mu rekle da su njihovi muževi ubijeni.¹⁵⁴³

¹⁵³² P675 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 27. kolovoza 1997.), par. 80; P680 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 1. srpnja 2008.), par. 32, br. 26; Alun Roberts, T. 6928; P686 (*The Independent*, 4. rujna 1995.), str. 1; P691 (Izvjeshće Aluna Roberts o Gruborima, 29. kolovoza 1995.), par. 13, 15, 18.

¹⁵³³ Alun Roberts, T. 6928; P691 (Izvjeshće Aluna Roberts o Gruborima, 29. kolovoza 1995.), par. 2, 15, 19.

¹⁵³⁴ P675 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 27. kolovoza 1997.), par. 80; P677 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 28. veljače 2007.), str. 8; P678 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 7. veljače 2008.), par. 16, br. 5; P680 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 1. srpnja 2008.), par. 27-28; Alun Roberts, T. 6928; P686 (*The Independent*, 4. rujna 1995.), str. 1; P691 (Izvjeshće Aluna Roberts o Gruborima, 29. kolovoza 1995.), par. 2, 13, 15, 18; P700 (Fotografije leševa i mjesta zločina u Sektoru Jug, koje su snimili pripadnici UNCRO-a), str. 1, 17-18.

¹⁵³⁵ P678 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 7. veljače 2008.), par. 16, br. 5; P680 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 1. srpnja 2008.), par. 27-28; P700 (Fotografije leševa i mjesta zločina u Sektoru Jug, koje su snimili pripadnici UNCRO-a), str. 1, 17-18.

¹⁵³⁶ P691 (Izvjeshće Aluna Roberts o Gruborima, 29. kolovoza 1995.), par. 15.

¹⁵³⁷ P675 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 27. kolovoza 1997.), par. 81; Alun Roberts, T. 7120-7121; P684 (Izvjeshće Aluna Roberts za tisak o kršenjima ljudskih prava u Sektoru Jug od strane pripadnika HV-a, 12. listopada 1995.), str. 1; P691 (Izvjeshće Aluna Roberts o Gruborima, 29. kolovoza 1995.), par. 4, 8; P700 (Fotografije leševa i mjesta zločina u Sektoru Jug, koje su snimili pripadnici UNCRO-a), str. 13-18.

¹⁵³⁸ Alun Roberts, T. 7120.

¹⁵³⁹ P870 (Richard Lyntton, izjava svjedoka, 3. listopada 2001.), par. 2; Richard Lyntton, T. 8806.

¹⁵⁴⁰ P870 (Richard Lyntton, izjava svjedoka, 3. listopada 2001.), par. 4, 7-8, 10, 13-18, 21-24; Richard Lyntton, T. 8784, 8795-8799, 8822-8824, 8844-8846, 8850, 8852, 8854, 8858-8862, 8867-8869, 8881; P872 (Video-snimka sastanka u Plavnom i sastanka s ljudima u Gruborima 25. kolovoza 1995.), 9-10:27, 10:34-18:35; D784 (Video-snimka vozila u blizini Grubora, 25. kolovoza 1995.).

¹⁵⁴¹ P870 (Richard Lyntton, izjava svjedoka, 3. listopada 2001.), par. 34; Richard Lyntton, T. 8824.

¹⁵⁴² P870 (Richard Lyntton, izjava svjedoka, 3. listopada 2001.), par. 34; P874 (Video-snimka razgovora s dvije žene u Gruborima, 26. kolovoza 1995.).

Duškanka Grubor je ekipu odvela u jednu kuću i tamo joj pokazala svojeg muža, koji je ležao ispružen na podu pored kreveta.¹⁵⁴⁴ Bio je ubijen jednim hicem u glavu.¹⁵⁴⁵ Svjedok nije primijetio nikakve tragove borbe.¹⁵⁴⁶ Druga žena je ekipu odvela u svoju kuću, koja je bila odatle udaljena 30 metara.¹⁵⁴⁷ Lyntton je tamo vidio jednog muškarca koji je ležao potrbuške u hodniku, kod ulaznih vrata.¹⁵⁴⁸ Prema svjedokovim riječima, bio mu je prerezan grkljan.¹⁵⁴⁹ Otprilike u to vrijeme na mjesto događaja je došao UNCIVPOL.¹⁵⁵⁰ Svjedok je tik do mjesta gdje se nalazio vidio tri mrtve krave, ali nije vidio nikakvo oružje ni tragove vatrenog kontakta.¹⁵⁵¹ Svjedok nije prijavio hrvatskoj policiji što je vidio u Gruborima.¹⁵⁵² Ekipa se vratila u Knin, gdje je intervjuirala Edwarda Flynna o događajima tijekom prethodna dva dana.¹⁵⁵³ Nakon toga je spakirala sav snimljeni video-materijal i helikopterom ga poslala u Zagreb.¹⁵⁵⁴ Oko 17:00 sati 26. kolovoza 1995. ekipa je napustila Knin i odvezla se prema Splitu.¹⁵⁵⁵

364. **Roland Dangerfield**, pripadnik britanske vojske, časnik za vezu sektora stacioniran u Kninu u kolovozu 1995. godine,¹⁵⁵⁶ također je svjedočio o ovom incidentu i dao je sličan iskaz kao Alun Roberts i Richard Lyntton.¹⁵⁵⁷ Osim što je svjedočio o navodima o ubojstvima, Dangerfield je rekao i da je u Gruborima naišao na jedno štene i neke svinje ubijene iz vatrenog oružja, kao i na ovce koje su bile žive spaljene u jednoj štali.¹⁵⁵⁸

¹⁵⁴³ P870 (Richard Lyntton, izjava svjedoka, 3. listopada 2001.), par. 34; P874 (Video-snimka razgovora s dvije žene u Gruborima, 26. kolovoza 1995.).

¹⁵⁴⁴ P870 (Richard Lyntton, izjava svjedoka, 3. listopada 2001.), par. 35; P874 (Video-snimka razgovora s dvije žene u Gruborima, 26. kolovoza 1995.), 1:30-5:31.

¹⁵⁴⁵ P870 (Richard Lyntton, izjava svjedoka, 3. listopada 2001.), par. 35; Richard Lyntton, T. 8874; P874 (Video-snimka razgovora s dvije žene u Gruborima, 26. kolovoza 1995.), 1:30-5:31.

¹⁵⁴⁶ P870 (Richard Lyntton, izjava svjedoka, 3. listopada 2001.), par. 35; P874 (Video-snimka razgovora s dvije žene u Gruborima, 26. kolovoza 1995.), 1:30-5:31.

¹⁵⁴⁷ P870 (Richard Lyntton, izjava svjedoka, 3. listopada 2001.), par. 36; P874 (Video-snimka razgovora s dvije žene u Gruborima, 26. kolovoza 1995.), 7-11:03.

¹⁵⁴⁸ P870 (Richard Lyntton, izjava svjedoka, 3. listopada 2001.), par. 37; P874 (Video-snimka razgovora s dvije žene u Gruborima, 26. kolovoza 1995.), 7-11:03.

¹⁵⁴⁹ P870 (Richard Lyntton, izjava svjedoka, 3. listopada 2001.), par. 37; Richard Lyntton, T. 8871-8873. V. i P874 (Video-snimka razgovora s dvije žene u Gruborima, 26. kolovoza 1995.), 7-11:03.

¹⁵⁵⁰ P870 (Richard Lyntton, izjava svjedoka, 3. listopada 2001.), par. 37.

¹⁵⁵¹ P870 (Richard Lyntton, izjava svjedoka, 3. listopada 2001.), par. 38.

¹⁵⁵² Richard Lyntton, T. 8874-8875.

¹⁵⁵³ P870 (Richard Lyntton, izjava svjedoka, 3. listopada 2001.), par. 40.

¹⁵⁵⁴ P870 (Richard Lyntton, izjava svjedoka, 3. listopada 2001.), par. 40; Richard Lyntton, T. 8803, 8870.

¹⁵⁵⁵ P870 (Richard Lyntton, izjava svjedoka, 3. listopada 2001.), par. 41; Richard Lyntton, T. 8804, 8839.

¹⁵⁵⁶ P695 (Roland Dangerfield, izjava svjedoka, 21. prosinca 1995.), par. 1-2; Roland Dangerfield, T. 7132.

¹⁵⁵⁷ Roland Dangerfield, T. 7291-7296; P699 (Roland Dangerfield, "Pad Republike Srpske Krajine", nedatirano), str. 6.

¹⁵⁵⁸ P699 (Roland Dangerfield, "Pad Republike Srpske Krajine", nedatirano), str. 6.

365. **Petro Romasev**, promatrač i zapovjednik stanice UNCIVPOL-a u Sektoru Jug, u općini Knin u razdoblju od siječnja 1995. do prosinca 1995.,¹⁵⁵⁹ dao je slične izjave o ovom incidentu kao drugi međunarodni promatrači.¹⁵⁶⁰ Osim toga, Romasev je izjavio da su seljani koji su došli na sastanak u Plavnom rekli da su vidjeli pedesetak vojnika ili policajaca u tamnozelenim uniformama s munjama na rukavu, a slične je uniforme UNCIVPOL viđao na pripadnicima hrvatske Specijalne policije.¹⁵⁶¹ Romasev je u Gruborima vidio da gotovo sve kuće i štale gore, a vidio je i mnogo strvina ubijenih domaćih životinja.¹⁵⁶²

366. **Edward Flynn**, službenik za ljudska prava u Uredu UNHCHR-a i vođa jednog od HRAT-ova u nekadašnjem Sektoru Jug od 7. kolovoza do sredine rujna 1995.,¹⁵⁶³ dao je sličan prikaz incidenta u Gruborima kao i drugi međunarodni promatrači.¹⁵⁶⁴ Osim toga, Flynn je u Gruborima vidio da otprilike 10-12 objekata, odnosno više od pola zaseoka, odnedavno gori, iako su se neki krovovi već bili urušili.¹⁵⁶⁵ Na zemlji je ležalo nekoliko svinja ubijenih iz vatrenog oružja.¹⁵⁶⁶ **Maria Teresa Mauro**, službenica UN-a za civilne poslove i članica HRAT-a u nekadašnjem Sektoru Jug, stacionirana u Kninu od ožujka do prosinca 1995.,¹⁵⁶⁷ dala je slično svjedočenje o ovom incidentu kao

¹⁵⁵⁹ P2513 (Petro Romasev, dvije izjave svjedoka), str. 2 (Petro Romasev, izjava svjedoka, 14. veljače 1996.), 6-7 (Petro Romasev, izjava svjedoka, 8. lipnja 1997.).

¹⁵⁶⁰ P2513 (Petro Romasev, dvije izjave svjedoka), str. 2-3 (Petro Romasev, izjava svjedoka, 14. veljače 1996.), 11 (Petro Romasev, izjava svjedoka, 8. lipnja 1997.).

¹⁵⁶¹ P2513 (Petro Romasev, dvije izjave svjedoka), str. 2 (Petro Romasev, izjava svjedoka, 14. veljače 1996.), 11 (Petro Romasev, izjava svjedoka, 8. lipnja 1997.).

¹⁵⁶² P2513 (Petro Romasev, dvije izjave svjedoka), str. 2 (Petro Romasev, izjava svjedoka, 14. veljače 1996.).

¹⁵⁶³ P20 (Edward Flynn, izjava svjedoka, 29. lipnja 1997.), str. 1-2, 6, 13, 23; P21 (Edward Flynn, izjava svjedoka, 26.-27. veljače 2008.), str. 1, par. 3-4, 36; Edward Flynn, T. 1044, 1270, 1291-1292, 1312, 1325.

¹⁵⁶⁴ P20 (Edward Flynn, izjava svjedoka, 29. lipnja 1997.), str. 25-30; P21 (Edward Flynn, izjava svjedoka, 26.-27. veljače 2008.), par. 20, 22-23, 25; Edward Flynn, T. 1059-1061, 1064-1069, 1071-1073, 1076-1077, 1084, 1127, 1167-1168, 1170-1171, 1258, 1271-1275, 1278, 1280-1281; P22 (Fotografije snimljene 25. kolovoza 1995. u Gruborima), str. 4; P27 (Zbirno dnevno izvješće HRAT-a, 24.-27. kolovoza 1995.), str. 1-2; P28 (Video-materijal UNTV-a u vezi s događajima u Gruborima od 25. kolovoza 1995., s transkriptom), str. 1; P46 (Telefaks H. Al-Alfija upućen P. Corwinu, 23. kolovoza 1995.), par. 1-2.

¹⁵⁶⁵ P20 (Edward Flynn, izjava svjedoka, 29. lipnja 1997.), str. 25, 29; P21 (Edward Flynn, izjava svjedoka, 26.-27. veljače 2008.), par. 25; Edward Flynn, T. 1064-1066, 1073, 1075-1076, 1127; P22 (Fotografije snimljene 25. kolovoza 1995. u Gruborima), str. 1, 3, 5-8; P27 (Zbirno dnevno izvješće HRAT-a, 24.-27. kolovoza 1995.), str. 1; P28 (Video-materijal UNTV-a u vezi s događajima u Gruborima od 25. kolovoza 1995., s transkriptom), str. 1.

¹⁵⁶⁶ P20 (Edward Flynn, izjava svjedoka, 29. lipnja 1997.), str. 26; Edward Flynn, T. 1076; P22 (Fotografije snimljene 25. kolovoza 1995. u Gruborima), str. 2; P27 (Zbirno dnevno izvješće HRAT-a, 24.-27. kolovoza 1995.), str. 1.

¹⁵⁶⁷ P1098 (Maria Teresa Mauro, izjava svjedoka, 3. ožujka 2000.), str. 1-2; P1099 (Maria Teresa Mauro, izjava svjedoka, 6. veljače 2008.), str. 1, par. 1, 7-9, 11-12; Maria Teresa Mauro, T. 11998, 12000, 12024, 12075-12076.

drugi međunarodni promatrači.¹⁵⁶⁸ **Svjedokinja 136**, Srпкиnja, prevoditeljica na terenu za UNCIVPOL i UNCRO,¹⁵⁶⁹ o ovom je incidentu dala iskaz iz druge ruke, koji potkrepljuje prikaze drugih međunarodnih promatrača.¹⁵⁷⁰

367. Raspravnom vijeću su nadalje predočeni iskazi koje je u vezi s događajima u Gruborima od 25. kolovoza 1995. dalo više pripadnika Specijalne policije i hrvatskih dužnosnika.

368. **Zdravko Janić**, načelnik Odjela za borbu protiv terorizma Sektora specijalne policije 1995. godine,¹⁵⁷¹ u svojem svjedočenju je rekao da se jedna od akcija u kojima je sudjelovao kao koordinator sastojala od pretrage terena na području Plavnog, koja je uključivala i zaselak Grubori u Plavnom, u općini Knin.¹⁵⁷² Kako je svjedok naveo u pismenom izvješću o toj akciji, pretraga terena je izvršena temeljem zapovijedi Mladena Markača.¹⁵⁷³ U akciji je sudjelovalo šest jedinica, konkretno, ATJ Lučko i jedinice PU brodsko-posavske, PU sisačko-moslavačke, PU zagrebačke, PU osječko-baranjske i PU splitsko-dalmatinske, s ukupno 580 ljudi.¹⁵⁷⁴ Prema svjedokovim riječima, Antiterorističkom jedinicom Lučko u toj je akciji zapovijedao pomoćnik zapovjednika Josip Čelić.¹⁵⁷⁵ Jedinice su 24. kolovoza 1995. od Sektora specijalne policije dobile pakete s kartama i zapovijedima za akciju u kojima se, između ostalog, pismeno upozorene da na tom području živi jedan broj starijih civila.¹⁵⁷⁶ Janić je precizirao da je 24. kolovoza 1995. od "Unutarnje kontrole" dobio i popis civila koji su živjeli u Plavnom.¹⁵⁷⁷ Izjavio je da je Specijalna policija tada po prvi put vršila pretragu terena na nekom području s velikim brojem civila i da mu je bilo izričito zapovjedbno da

¹⁵⁶⁸ P1098 (Maria Teresa Mauro, izjava svjedoka, 3. ožujka 2000.), str. 5; P1099 (Maria Teresa Mauro, izjava svjedoka, 6. veljače 2008.), par. 36-37; Maria Teresa Mauro, T. 12053-12055.

¹⁵⁶⁹ P2 (Svjedokinja 136, izjava svjedoka, 4. srpnja 1996.), str. 1-2; svjedokinja 136, T. 620, 622, 641, 726, 765, 768, 780-782.

¹⁵⁷⁰ P2 (Svjedokinja 136, izjava svjedoka, 4. srpnja 1996.), str. 11; svjedokinja 136, T. 643-645, 790-791; P6 (Rukom pisani popis osoba pokopanih na groblju u Kninu, koji je sastavila svjedokinja 136).

¹⁵⁷¹ P552 (Zdravko Janić, izjava svjedoka, 14. siječnja 2004.), par. 13; P553 (Zdravko Janić, razgovor s tužiteljstvom, 15. ožujka 2005.), 1. dio, str. 25; Zdravko Janić, T. 6099.

¹⁵⁷² P552 (Zdravko Janić, izjava svjedoka, 14. siječnja 2004.), par. 49.

¹⁵⁷³ P560 (Izvešće Zdravka Janića podneseno Željku Sačiću, 25. kolovoza 1995.), str. 1.

¹⁵⁷⁴ P552 (Zdravko Janić, izjava svjedoka, 14. siječnja 2004.), par. 49; P553 (Zdravko Janić, razgovor s tužiteljstvom, 15. ožujka 2005.), 3. dio, str. 6-7; Zdravko Janić, T. 6126-6128; P559 (Karta Specijalne policije koja prikazuje područje Grubora); P560 (Izvešće Zdravka Janića podneseno Željku Sačiću, 25. kolovoza 1995.), str. 1-2.

¹⁵⁷⁵ P552 (Zdravko Janić, izjava svjedoka, 14. siječnja 2004.), par. 52; P553 (Zdravko Janić, razgovor s tužiteljstvom, 15. ožujka 2005.), 2. dio, str. 128.

¹⁵⁷⁶ P552 (Zdravko Janić, izjava svjedoka, 14. siječnja 2004.), par. 50; P553 (Zdravko Janić, razgovor s tužiteljstvom, 15. ožujka 2005.), 1. dio, str. 69; 2. dio, str. 96, 110.

¹⁵⁷⁷ P553 (Zdravko Janić, razgovor s tužiteljstvom, 15. ožujka 2005.), 3. dio, str. 80-82.

pripazi na civile koji su ostali živjeti u dolini Plavnog.¹⁵⁷⁸ Svjedok je rekao da misli da je popis civila koji je dobio od Unutarnje kontrole prosljedio zapovjednicima jedinica.¹⁵⁷⁹ Dodao je da je sudionike akcije upozorio da na tom području ima civila koje svakodnevno obilazi UN i da moraju posebno voditi računa o tome da im se ništa ne desi.¹⁵⁸⁰ Svjedok je izjavio da je imao saznanja da se na području Strmice vode borbe između neprijateljskih snaga i 4. i 7. brigade HV-a i da su tamo primijećene skupine neprijateljskih vojnika.¹⁵⁸¹

369. Akcija je započela negdje između 07:00 i 09:00 sati 25. kolovoza 1995.¹⁵⁸² Svjedok je izjavio da je polazna crta akcije išla od ceste Palanka-Čupkovići, pored sela Jovičići, u općini Knin, pa do sela Knežević, također u općini Knin, a da je predviđena završna crta bila cesta Strmica-Knin.¹⁵⁸³ Širina pravca napredovanja iznosila je više od dva kilometra.¹⁵⁸⁴ Predviđena dubina pretrage na tom pravcu bila je između tri i četiri kilometra.¹⁵⁸⁵ Svjedok je za vrijeme akcije naprije bio kod vozila koja su dovezla jedinice, a potom s vozilima otišao na završnu crtu.¹⁵⁸⁶ S njim je u automobilu bio i Josip Čelić, koji je motorolama bio u vezi s vođama grupa – Krajinom, Balunovićem i Žinićem.¹⁵⁸⁷ Vođe grupa imale su isto tako i mogućnost izravnog komuniciranja sa svjedokom, ali je redovna procedura nalagala da kontakt s njim ostvaruju preko zapovjednika.¹⁵⁸⁸ Janić je izjavio da je očekivao da ga se obaviještava o svemu značajnom što se događalo tijekom pretrage.¹⁵⁸⁹ Prema njegovim riječima, svaki pripadnik Specijalne policije bio je dužan izvještavati vođu svoje grupe, koji bi onda izvijestio zapovjednika jedinice, a ovaj Janića.¹⁵⁹⁰ Janić je nadalje izjavio da ta veza ni u jednom trenutku nije bila prekinuta i da je tijekom akcije sve vrijeme bio u kontaktu sa

¹⁵⁷⁸ P552 (Zdravko Janić, izjava svjedoka, 14. siječnja 2004.), par. 50; Zdravko Janić, T. 6151-6152.

¹⁵⁷⁹ P553 (Zdravko Janić, razgovor s tužiteljstvom, 15. ožujka 2005.), 3. dio, str. 82-83.

¹⁵⁸⁰ P553 (Zdravko Janić, razgovor s tužiteljstvom, 15. ožujka 2005.), 3. dio, str. 82.

¹⁵⁸¹ P553 (Zdravko Janić, razgovor s tužiteljstvom, 15. ožujka 2005.), 2. dio, str. 103.

¹⁵⁸² P552 (Zdravko Janić, izjava svjedoka, 14. siječnja 2004.), par. 52; P553 (Zdravko Janić, razgovor s tužiteljstvom, 15. ožujka 2005.), 2. dio, str. 94, 127.

¹⁵⁸³ P552 (Zdravko Janić, izjava svjedoka, 14. siječnja 2004.), par. 53; P553 (Zdravko Janić, razgovor s tužiteljstvom, 15. ožujka 2005.), 2. dio, str. 120, 130-131.

¹⁵⁸⁴ P552 (Zdravko Janić, izjava svjedoka, 14. siječnja 2004.), par. 53; P553 (Zdravko Janić, razgovor s tužiteljstvom, 15. ožujka 2005.), 2. dio, str. 145.

¹⁵⁸⁵ P552 (Zdravko Janić, izjava svjedoka, 14. siječnja 2004.), par. 53.

¹⁵⁸⁶ P552 (Zdravko Janić, izjava svjedoka, 14. siječnja 2004.), par. 53-54; P553 (Zdravko Janić, razgovor s tužiteljstvom, 15. ožujka 2005.), 3. dio, str. 24.

¹⁵⁸⁷ P552 (Zdravko Janić, izjava svjedoka, 14. siječnja 2004.), par. 54; P553 (Zdravko Janić, razgovor s tužiteljstvom, 15. ožujka 2005.), 1. dio, str. 75-77, 2. dio, str. 132-133, 138-140, 143, 3. dio, str. 16-17, 19-20, 22-23.

¹⁵⁸⁸ P552 (Zdravko Janić, izjava svjedoka, 14. siječnja 2004.), par. 53; P553 (Zdravko Janić, razgovor s tužiteljstvom, 15. ožujka 2005.), 2. dio, str. 136-142, 3. dio, str. 13-14, 16.

¹⁵⁸⁹ P553 (Zdravko Janić, razgovor s tužiteljstvom, 15. ožujka 2005.), 2. dio, str. 135.

zapovjednicima jedinica, koji su pak bili u stalnom kontaktu s vođama grupa.¹⁵⁹¹ Jedinice bi se obično javljale kada bi došle na pola puta i neposredno prije dolaska na završnu crtu.¹⁵⁹² Ako se tijekom pretrage nije dogodilo ništa neuobičajeno, na završnoj crti se podnosio jednogminutni prijavak.¹⁵⁹³ Svjedok je nadalje izjavio da tijekom te akcije nije primio izvješće ni o kakvim značajnim događajima.¹⁵⁹⁴ **Svjedokinja 136**, Srпкиnja, prevoditeljica na terenu za UNCIVPOL i UNCRO,¹⁵⁹⁵ o ovom je incidentu dala dokaze iz druge ruke, koji potkrepljuju prikaze drugih međunarodnih promatrača.¹⁵⁹⁶

370. **Josip Ćelić**, pomoćnik zapovjednika Antiterorističke jedinice Lučko 1995.,¹⁵⁹⁷ u svojem svjedočenju je rekao da je ATJ Lučko 24. kolovoza 1995. dobila zapovijed u vezi s realizacijom zadaća iz akcije Oluja-Obruč.¹⁵⁹⁸ Ćelića je o tome obavijestio zapovjednik jedinice, Josip Turkalj, a zapovijed je dobio i napismeno.¹⁵⁹⁹ Zapovijed je potpisao Josip Turkalj, u ime Željka Sačića.¹⁶⁰⁰ U njoj stoji da se 65 pripadnika ATJ Lučko, pod neposrednim zapovjedništvom Josipa Ćelića, 25. kolovoza 1995. do 07:00 sati mora javiti u zapovjedništvo Skupnih snaga Specijalne policije u Gračacu i da će njihov angažman trajati otprilike sedam dana.¹⁶⁰¹ Otprilike 46 pripadnika te jedinice iz

¹⁵⁹⁰ P553 (Zdravko Janić, razgovor s tužiteljstvom, 15. ožujka 2005.), 2. dio, str. 136.

¹⁵⁹¹ P553 (Zdravko Janić, razgovor s tužiteljstvom, 15. ožujka 2005.), 3. dio, str. 11, 13-14.

¹⁵⁹² P552 (Zdravko Janić, izjava svjedoka, 14. siječnja 2004.), par. 53.

¹⁵⁹³ P552 (Zdravko Janić, izjava svjedoka, 14. siječnja 2004.), par. 53.

¹⁵⁹⁴ P552 (Zdravko Janić, izjava svjedoka, 14. siječnja 2004.), par. 54-55.

¹⁵⁹⁵ P2 (Svjedokinja 136, izjava svjedoka, 4. srpnja 1996.), str. 1-2; svjedokinja 136, T. 620, 622, 641, 726, 765, 768, 780-782.

¹⁵⁹⁶ P2 (Svjedokinja 136, izjava svjedoka, 4. srpnja 1996.), str. 11; svjedokinja 136, T. 643-645, 790-791; P6 (Rukom pisani popis osoba pokopanih na groblju u Kninu, koji je sastavila svjedokinja 136).

¹⁵⁹⁷ P761 (Josip Ćelić, razgovor sa svjedokom, 25. i 26. studenog 2002.), 1. dio, str. 5, 58; P762 (Josip Ćelić, razgovor sa svjedokom, 13. i 14. siječnja 2005.), 1. dio, str. 9, 16-17, 135, 161, 3. dio, str. 6, 181-182; Josip Ćelić, T. 7928.

¹⁵⁹⁸ P761 (Josip Ćelić, razgovor sa svjedokom, 25. i 26. studenog 2002.), 1. dio, str. 56, 2. dio, str. 3; P762 (Josip Ćelić, razgovor sa svjedokom, 13. i 14. siječnja 2005.), 1. dio, str. 133-134; Josip Ćelić, T. 7935; P558 (Zapovijed Željka Sačića izdana zapovjedniku ATJ Lučko, 24. kolovoza 1995.); P606 (Ratni put ATJ Lučko, 16. veljače 1998.), str. 11.

¹⁵⁹⁹ P761 (Josip Ćelić, razgovor sa svjedokom, 25. i 26. studenog 2002.), 2. dio, str. 4; P762 (Josip Ćelić, razgovor sa svjedokom, 13. i 14. siječnja 2005.), 1. dio, str. 133-134, 138, 141, 179-180, 184-185; Josip Ćelić, T. 7935; P558 (Zapovijed Željka Sačića izdana zapovjedniku ATJ Lučko, 24. kolovoza 1995.); P772 (Josip Ćelić, službena zabilješka MUP-a o obavijesnom razgovoru s Josipom Ćelićem, 5. prosinca 2001.), str. 1.

¹⁶⁰⁰ P761 (Josip Ćelić, razgovor sa svjedokom, 25. i 26. studenog 2002.), 2. dio, str. 4; P762 (Josip Ćelić, razgovor sa svjedokom, 13. i 14. siječnja 2005.), 1. dio, str. 141, 181-183; P558 (Zapovijed Željka Sačića izdana zapovjedniku ATJ Lučko, 24. kolovoza 1995.); P606 (Ratni put ATJ Lučko, 16. veljače 1998.), str. 11.

¹⁶⁰¹ P761 (Josip Ćelić, razgovor sa svjedokom, 25. i 26. studenog 2002.), 1. dio, str. 15, 2. dio, str. 4, 6; P762 (Josip Ćelić, razgovor sa svjedokom, 13. i 14. siječnja 2005.), 1. dio, str. 94, 157, 190-192, 3. dio, str. 15-16; P558 (Zapovijed Željka Sačića izdana zapovjedniku ATJ Lučko, 24. kolovoza 1995.).

Zagreba je krenulo u noći 24. kolovoza ili rano ujutro 25. kolovoza 1995.¹⁶⁰² Kad su 25. kolovoza 1995. u 07:00 sati stigli u Gračac, Ćelić i jedinica su od Zdravka Janića dobili usmenu zapovijed o tome na kojem će se dijelu terena vršiti pretraga.¹⁶⁰³ Janić ih je obavijestio da bi na tom području moglo biti zaostalih "terorističkih skupina".¹⁶⁰⁴ Janić je jedinicu također upozorio da tamo ima civila i naglasio da s njima moraju postupati u skladu s međunarodnim pravom i, naiđu li na njih, sprovesti ih na sigurno područje.¹⁶⁰⁵ Ćelić je izjavio da su oni znali kako treba postupati sa zarobljenicima i da su upozoreni da se moraju pridržavati Ženevskih konvencija.¹⁶⁰⁶ Uz to je izjavio da jedinica nije imala popis imena traženih osoba ili poznatih terorista.¹⁶⁰⁷ Svjedok je u svojem svjedočenju rekao da toga dana nisu dobili upute da ne uzimaju zarobljenike i da se nije primjenjivala politika pucaj da ubiješ.¹⁶⁰⁸

371. Ćelić je izjavio da je bio operativni zapovjednik jedinice i da nikada ranije nije rukovodio nekom akcijom pretrage terena.¹⁶⁰⁹ Njegov nadređeni bio je Zdravko Janić.¹⁶¹⁰ Jedinica je bila podijeljena u četiri grupe, s po 8-12 ljudi u svakoj.¹⁶¹¹ Vođe te četiri grupe bili su Branko Balunović, Stjepan Žinić, Božo Krajina i Frano Drljo.¹⁶¹² Ćelić je naglasio da su te četiri grupe bile sastavljene isključivo od pripadnika ATJ Lučko.¹⁶¹³ Jedinica je bila naoružana pištoljima i puškama.¹⁶¹⁴ Nije imala bacače raketa

¹⁶⁰² P761 (Josip Ćelić, razgovor sa svjedokom, 25. i 26. studenog 2002.), 2. dio, str. 5-6, 29; P762 (Josip Ćelić, razgovor sa svjedokom, 13. i 14. siječnja 2005.), 1. dio, str. 143-146, 185, 3. dio, str. 165-166; P606 (Ratni put ATJ Lučko, 16. veljače 1998.), str. 11-12; P625 (Popis djelatnika ATJ Lučko koji su 25. kolovoza 1995. sudjelovali u operaciji Oluja-Obruč), str. 1-9.

¹⁶⁰³ P761 (Josip Ćelić, razgovor sa svjedokom, 25. i 26. studenog 2002.), 2. dio, str. 8, 10; P762 (Josip Ćelić, razgovor sa svjedokom, 13. i 14. siječnja 2005.), 1. dio, str. 142-143, 146-149, 186-187; Josip Ćelić, T. 8072-8073, 8095; P772 (Josip Ćelić, službena zabilješka MUP-a o obavijesnom razgovoru s Josipom Ćelićem, 5. prosinca 2001.), str. 1.

¹⁶⁰⁴ P761 (Josip Ćelić, razgovor sa svjedokom, 25. i 26. studenog 2002.), 2. dio, str. 17, 20; P762 (Josip Ćelić, razgovor sa svjedokom, 13. i 14. siječnja 2005.), 1. dio, str. 149-151, 154, 171, 192; Josip Ćelić, T. 7987, 8070-8071; P772 (Josip Ćelić, službena zabilješka MUP-a o obavijesnom razgovoru s Josipom Ćelićem, 5. prosinca 2001.), str. 2.

¹⁶⁰⁵ P761 (Josip Ćelić, razgovor sa svjedokom, 25. i 26. studenog 2002.), 2. dio, str. 9-10; P762 (Josip Ćelić, razgovor sa svjedokom, 13. i 14. siječnja 2005.), 1. dio, str. 149, 151, 153, 155, 171-174, 193-194.

¹⁶⁰⁶ P761 (Josip Ćelić, razgovor sa svjedokom, 25. i 26. studenog 2002.), 2. dio, str. 17.

¹⁶⁰⁷ P762 (Josip Ćelić, razgovor sa svjedokom, 13. i 14. siječnja 2005.), 1. dio, str. 153-155.

¹⁶⁰⁸ P761 (Josip Ćelić, razgovor sa svjedokom, 25. i 26. studenog 2002.), 2. dio, str. 35.

¹⁶⁰⁹ P761 (Josip Ćelić, razgovor sa svjedokom, 25. i 26. studenog 2002.), 1. dio, str. 58, 2. dio, str. 19, 22; P762 (Josip Ćelić, razgovor sa svjedokom, 13. i 14. siječnja 2005.), 1. dio, str. 10, 135-136; Josip Ćelić, T. 7935, 8073, 8090, 8112.

¹⁶¹⁰ Josip Ćelić, T. 7935, 8073.

¹⁶¹¹ P761 (Josip Ćelić, razgovor sa svjedokom, 25. i 26. studenog 2002.), 2. dio, str. 19, 28-29; P762 (Josip Ćelić, razgovor sa svjedokom, 13. i 14. siječnja 2005.), 1. dio, str. 156-157, 159-160, 172-173.

¹⁶¹² P761 (Josip Ćelić, razgovor sa svjedokom, 25. i 26. studenog 2002.), 2. dio, str. 19; P762 (Josip Ćelić, razgovor sa svjedokom, 13. i 14. siječnja 2005.), 1. dio, str. 160-164, 176-177; P772 (Josip Ćelić, službena zabilješka MUP-a o obavijesnom razgovoru s Josipom Ćelićem, 5. prosinca 2001.), str. 1.

¹⁶¹³ P761 (Josip Ćelić, razgovor sa svjedokom, 25. i 26. studenog 2002.), 2. dio, str. 29-30; P762 (Josip Ćelić, razgovor sa svjedokom, 13. i 14. siječnja 2005.), 2. dio, str. 6.

ni protutenkovsko oružje.¹⁶¹⁵ Jedinica nije imala ni topničku potporu.¹⁶¹⁶ Grupe su za međusobnu komunikaciju koristile motorole.¹⁶¹⁷

372. ATJ Lučko, kao i Janić, otišli su na područje na kojem je trebala biti izvršena pretraga.¹⁶¹⁸ Kad su krenuli u pretragu terena, vozila su ostavili na cesti.¹⁶¹⁹ Imali su desetak vozila različitih boja: plava, s oznakama MUP-a, bijela i zelena.¹⁶²⁰ Nedugo po početku akcije, vozači su vozila odvezli na završnu crtu pretrage.¹⁶²¹ Pretraga je započela oko 09:30 sati.¹⁶²² Prije nego što je grupama dao znak za polazak, Čelić je ponovio zapovijed, naglasivši da na tom području ima civila i da s njima moraju postupati korektno, legitimirati ih i sprovesti na sigurno područje.¹⁶²³ Podsjetio ih je i kako trebaju postupati sa zarobljenicima.¹⁶²⁴

373. Jedinica je ubrzo nakon polaska naišla na nekoliko civila.¹⁶²⁵ Svjedok je rekao da misli da se radilo o jednom muškarcu i dvije starije žene.¹⁶²⁶ Svjedok je stupio u vezu s nekim ljudima koji su ostali kod vozila i pozvao ih da dođu po civile, ispalivši čak i hitac u zrak radi njihove lakše orijentacije no, kad je vidio da oni ne dolaze, sam se s

¹⁶¹⁴ P761 (Josip Čelić, razgovor sa svjedokom, 25. i 26. studenog 2002.), 2. dio, str. 31; P762 (Josip Čelić, razgovor sa svjedokom, 13. i 14. siječnja 2005.), 1. dio, str. 27; Josip Čelić, T. 7985-7986; P625 (Popis djelatnika ATJ Lučko koji su 25. kolovoza 1995. sudjelovali u operaciji Oluja-Obruč), str. 1-9.

¹⁶¹⁵ P761 (Josip Čelić, razgovor sa svjedokom, 25. i 26. studenog 2002.), 2. dio, str. 31; P762 (Josip Čelić, razgovor sa svjedokom, 13. i 14. siječnja 2005.), 2. dio, str. 14-15; P625 (Popis djelatnika ATJ Lučko koji su 25. kolovoza 1995. sudjelovali u operaciji Oluja-Obruč), str. 1-9.

¹⁶¹⁶ P761 (Josip Čelić, razgovor sa svjedokom, 25. i 26. studenog 2002.), 2. dio, str. 31.

¹⁶¹⁷ P761 (Josip Čelić, razgovor sa svjedokom, 25. i 26. studenog 2002.), 2. dio, str. 16; P762 (Josip Čelić, razgovor sa svjedokom, 13. i 14. siječnja 2005.), 2. dio, str. 16; Josip Čelić, T. 8091; P772 (Josip Čelić, službena zabilješka MUP-a o obavijesnom razgovoru s Josipom Čelićem, 5. prosinca 2001.), str. 2.

¹⁶¹⁸ P762 (Josip Čelić, razgovor sa svjedokom, 13. i 14. siječnja 2005.), 1. dio, str. 147-148, 156, 186.

¹⁶¹⁹ P761 (Josip Čelić, razgovor sa svjedokom, 25. i 26. studenog 2002.), 2. dio, str. 12.

¹⁶²⁰ P761 (Josip Čelić, razgovor sa svjedokom, 25. i 26. studenog 2002.), 2. dio, str. 12-14.

¹⁶²¹ P761 (Josip Čelić, razgovor sa svjedokom, 25. i 26. studenog 2002.), 2. dio, str. 14; P762 (Josip Čelić, razgovor sa svjedokom, 13. i 14. siječnja 2005.), 2. dio, str. 5, 22.

¹⁶²² P761 (Josip Čelić, razgovor sa svjedokom, 25. i 26. studenog 2002.), 2. dio, str. 15; P762 (Josip Čelić, razgovor sa svjedokom, 13. i 14. siječnja 2005.), 2. dio, str. 8; Josip Čelić, T. 8095; P772 (Josip Čelić, službena zabilješka MUP-a o obavijesnom razgovoru s Josipom Čelićem, 5. prosinca 2001.), str. 2.

¹⁶²³ P761 (Josip Čelić, razgovor sa svjedokom, 25. i 26. studenog 2002.), 2. dio, str. 21-22; P762 (Josip Čelić, razgovor sa svjedokom, 13. i 14. siječnja 2005.), 1. dio, str. 155, 172, 174, 177-178, 2. dio, str. 12, 3. dio, str. 47; Josip Čelić, T. 7960, 7976, 8096; P772 (Josip Čelić, službena zabilješka MUP-a o obavijesnom razgovoru s Josipom Čelićem, 5. prosinca 2001.), str. 2.

¹⁶²⁴ P762 (Josip Čelić, razgovor sa svjedokom, 13. i 14. siječnja 2005.), 2. dio, str. 11-12.

¹⁶²⁵ P761 (Josip Čelić, razgovor sa svjedokom, 25. i 26. studenog 2002.), 2. dio, str. 22, 25; P762 (Josip Čelić, razgovor sa svjedokom, 13. i 14. siječnja 2005.), 2. dio, str. 13; Josip Čelić, T. 7980, 8011; P772 (Josip Čelić, službena zabilješka MUP-a o obavijesnom razgovoru s Josipom Čelićem, 5. prosinca 2001.), str. 2.

¹⁶²⁶ P761 (Josip Čelić, razgovor sa svjedokom, 25. i 26. studenog 2002.), 2. dio, str. 22; P762 (Josip Čelić, razgovor sa svjedokom, 13. i 14. siječnja 2005.), 2. dio, str. 13; P772 (Josip Čelić, službena zabilješka MUP-a o obavijesnom razgovoru s Josipom Čelićem, 5. prosinca 2001.), str. 2.

civilima vratio do vozila.¹⁶²⁷ Tamo je vidio Zdravka Janića, koji mu je rekao da civili mogu ostati na cesti i da nema potrebe da ih se legitimira.¹⁶²⁸ Nakon kraćeg vremena, Čelić je krenuo na završnu crtu pretrage, zajedno s Janićem, ali išli su u dva vozila.¹⁶²⁹ Jedinica je bila dužna javiti mu u slučaju da naiđe na oružani otpor.¹⁶³⁰ Ništa mu takvo nisu javili a, koliko je čuo, ni jedni drugima.¹⁶³¹ Dok je bio na početnoj crti i tijekom vožnje prema završnoj crti, Čelić je čuo pojedinačnu, sporadičnu vatru iz svih smjerova.¹⁶³² Grupe su na završnu crtu stigle oko 16:00 ili 17:00 sati.¹⁶³³ Zapovjednici četiri grupe pojedinačno su usmeno referirali Čeliću da nije bilo nikakvih incidenata ni korištenja vatrenog oružja i da nisu naišli ni na kakve civile.¹⁶³⁴ Grupe nisu dovele zarobljenike.¹⁶³⁵ Isto tako, koliko je svjedok vidio, vojnici nisu imali nikakvo oružje osim svojega.¹⁶³⁶ Nakon toga se čitava jedinica vratila u Gračac.¹⁶³⁷ Jedinica nije podnijela prijavak.¹⁶³⁸ Na temelju usmenih izvješća vođa grupa, Čelić je istoga dana rukom napisao svoje izvješće, koje je naslovio na stožer akcije Oluja-Obruč u

¹⁶²⁷ P761 (Josip Čelić, razgovor sa svjedokom, 25. i 26. studenog 2002.), 2. dio, str. 22-23, 27, 3. dio, str. 38-39; P762 (Josip Čelić, razgovor sa svjedokom, 13. i 14. siječnja 2005.), 2. dio, str. 14, 24, 26, 38-40, 58-59, 3. dio, str. 158; Josip Čelić, T. 7980, 8011, 8091, 8095-8096; P772 (Josip Čelić, službena zabilješka MUP-a o obavijesnom razgovoru s Josipom Čelićem, 5. prosinca 2001.), str. 2.

¹⁶²⁸ P761 (Josip Čelić, razgovor sa svjedokom, 25. i 26. studenog 2002.), 2. dio, str. 23-24, 40; P762 (Josip Čelić, razgovor sa svjedokom, 13. i 14. siječnja 2005.), 2. dio, str. 14, 22, 38, 51, 59-60.

¹⁶²⁹ P761 (Josip Čelić, razgovor sa svjedokom, 25. i 26. studenog 2002.), 2. dio, str. 23, 26, 3. dio, str. 32; P762 (Josip Čelić, razgovor sa svjedokom, 13. i 14. siječnja 2005.), 2. dio, str. 14, 22, 37, 59-60; Josip Čelić, T. 7980, 8098; P772 (Josip Čelić, službena zabilješka MUP-a o obavijesnom razgovoru s Josipom Čelićem, 5. prosinca 2001.), str. 3.

¹⁶³⁰ P761 (Josip Čelić, razgovor sa svjedokom, 25. i 26. studenog 2002.), 2. dio, str. 27; P762 (Josip Čelić, razgovor sa svjedokom, 13. i 14. siječnja 2005.), 2. dio, str. 18-20, 55, 58; Josip Čelić, T. 7955, 8002, 8092.

¹⁶³¹ P761 (Josip Čelić, razgovor sa svjedokom, 25. i 26. studenog 2002.), 3. dio, str. 31-34; P762 (Josip Čelić, razgovor sa svjedokom, 13. i 14. siječnja 2005.), 2. dio, str. 19-21, 33-34, 45-46, 49-50, 55, 57-58, 3. dio, str. 105; Josip Čelić, T. 7955, 8104-8105.

¹⁶³² P761 (Josip Čelić, razgovor sa svjedokom, 25. i 26. studenog 2002.), 2. dio, str. 37; P762 (Josip Čelić, razgovor sa svjedokom, 13. i 14. siječnja 2005.), 2. dio, str. 35, 58, 61-62; Josip Čelić, T. 7980-7981; P772 (Josip Čelić, službena zabilješka MUP-a o obavijesnom razgovoru s Josipom Čelićem, 5. prosinca 2001.), str. 3.

¹⁶³³ P761 (Josip Čelić, razgovor sa svjedokom, 25. i 26. studenog 2002.), 2. dio, str. 36; P762 (Josip Čelić, razgovor sa svjedokom, 13. i 14. siječnja 2005.), 2. dio, str. 29; Josip Čelić, T. 8111.

¹⁶³⁴ P761 (Josip Čelić, razgovor sa svjedokom, 25. i 26. studenog 2002.), 2. dio, str. 36-38, 3. dio, str. 3, 14, 30, 42-43; P762 (Josip Čelić, razgovor sa svjedokom, 13. i 14. siječnja 2005.), 2. dio, str. 34, 42-44, 55, 58, 64, 3. dio, str. 73, 79, 172; Josip Čelić, T. 7942, 7955, 7958, 7969, 7971, 7978-7979, 8002, 8094, 8102-8103; P773 (Josip Čelić, službena zabilješka MUP-a o obavijesnom razgovoru s Josipom Čelićem, 27. travnja 2004.), str. 1.

¹⁶³⁵ P761 (Josip Čelić, razgovor sa svjedokom, 25. i 26. studenog 2002.), 3. dio, str. 37-38; P762 (Josip Čelić, razgovor sa svjedokom, 13. i 14. siječnja 2005.), 3. dio, str. 94-95, 177, 179; Josip Čelić, T. 7956, 8110, 8119; P773 (Josip Čelić, službena zabilješka MUP-a o obavijesnom razgovoru s Josipom Čelićem, 27. travnja 2004.), str. 1-2.

¹⁶³⁶ P762 (Josip Čelić, razgovor sa svjedokom, 13. i 14. siječnja 2005.), 3. dio, str. 125-126; Josip Čelić, T. 8110.

¹⁶³⁷ P761 (Josip Čelić, razgovor sa svjedokom, 25. i 26. studenog 2002.), 2. dio, str. 38, 40; P762 (Josip Čelić, razgovor sa svjedokom, 13. i 14. siječnja 2005.), 2. dio, str. 62; Josip Čelić, T. 8106.

¹⁶³⁸ P762 (Josip Čelić, razgovor sa svjedokom, 13. i 14. siječnja 2005.), 3. dio, str. 170-171.

Gračacu.¹⁶³⁹ Izvješće je predao Janiću.¹⁶⁴⁰ U njemu nije spomenuo civile na koje su naišli na početku akcije.¹⁶⁴¹ Čelić nije mogao pronaći primjerak izvješća koje je podnio 25. kolovoza 1995.¹⁶⁴² Izjavio je da se izvješće Zdravka Janića Željku Sačiću od 25. kolovoza 1995. podudara s njegovim.¹⁶⁴³

374. **Stjepan Žinić**, instruktor specijalističke obuke u Antiterorističkoj jedinici Lučko Specijalne policije,¹⁶⁴⁴ u svojem svjedočenju je rekao da je 25. kolovoza 1995. ATJ Lučko sudjelovao u akciji pretrage terena izvedenoj radi osiguranja prolaska Vlaka slobode kroz područje Knina i Plavnog, u općini Knin, u kojoj im je neposredni zapovjednik bio Josip Čelić.¹⁶⁴⁵ Svjedok je izjavio da je jedinica bila podijeljena u četiri grupe, koje su vodili Branko Balunović, Božo Krajina, Frano Drljo i on.¹⁶⁴⁶ Čelić je ujutro grupama dao zadatke, svakoj dodijelio određeni pravac kretanja i podijelio karte.¹⁶⁴⁷ Žinić je potvrdio da su se grupe kretale usporedno, i to njegova prva slijeva, desno od nje Balunovićeva, zatim Drljina, pa Krajinina, s tim da su Grubori bili na pravcu kretanja Drljine grupe.¹⁶⁴⁸

375. Svjedok je u svojem svjedočenju rekao da su radio-vezu tijekom akcije imali povremeno i da su je teško uspostavljali, te da nije mogao stupiti u kontakt s vođom akcije.¹⁶⁴⁹ Tijekom dana je u nekoliko navrata čuo pucnjavu iz raznih smjerova.¹⁶⁵⁰ Žinić je izjavio da tijekom akcije nije vidio nijedno selo niti je i u jedno ušao, ali da jest vidio neke kuće.¹⁶⁵¹ Tijekom prvog sata akcije, koja je započela negdje između 09:00 i 10:00 sati, svjedok je čuo pucnjavu sa svoje desne strane, a zatim vidio dim.¹⁶⁵² Žiniću

¹⁶³⁹ P761 (Josip Čelić, razgovor sa svjedokom, 25. i 26. studenog 2002.), 2. dio, str. 38-40, 3. dio, str. 43; P762 (Josip Čelić, razgovor sa svjedokom, 13. i 14. siječnja 2005.), 2. dio, str. 63-71, 88, 93, 3. dio, str. 189; Josip Čelić, T. 7958, 7969, 8073; P772 (Josip Čelić, službena zabilješka MUP-a o obavijesnom razgovoru s Josipom Čelićem, 5. prosinca 2001.), str. 3.

¹⁶⁴⁰ P762 (Josip Čelić, razgovor sa svjedokom, 13. i 14. siječnja 2005.), 2. dio, str. 67; Josip Čelić, T. 8073; P772 (Josip Čelić, službena zabilješka MUP-a o obavijesnom razgovoru s Josipom Čelićem, 5. prosinca 2001.), str. 3.

¹⁶⁴¹ P761 (Josip Čelić, razgovor sa svjedokom, 25. i 26. studenog 2002.), 2. dio, str. 40.

¹⁶⁴² Josip Čelić, T. 7942-7943.

¹⁶⁴³ Josip Čelić, T. 7943.

¹⁶⁴⁴ Stjepan Žinić, T. 28057-28058; P2717 (Rješenje o premještanju Stjepana Žinića na drugo radno mjesto, 9. studenog 1995.), str. 1.

¹⁶⁴⁵ Stjepan Žinić, T. 28058, 28141.

¹⁶⁴⁶ Stjepan Žinić, T. 28058-28059, 28075, 28101.

¹⁶⁴⁷ Stjepan Žinić, T. 28066, 28100.

¹⁶⁴⁸ Stjepan Žinić, T. 28066-28067, 28101; P2718 (Karta s rasporedom Specijalne policije za vrijeme akcije pretrage terena 25. kolovoza 1995., 25. kolovoza 1995.).

¹⁶⁴⁹ Stjepan Žinić, T. 28064-28065.

¹⁶⁵⁰ Stjepan Žinić, T. 28059-28060, 28102.

¹⁶⁵¹ Stjepan Žinić, T. 28066, 28108.

¹⁶⁵² Stjepan Žinić, T. 28062-28063, 28102.

je rečeno da "četnici" bježe u šumu, pa je krenuo za njima.¹⁶⁵³ Svjedok ni tada ni u bilo kojem trenu kasnije toga dana nije vidio "četnike".¹⁶⁵⁴ Skrenuvši desno, u smjeru iz kojeg se čula pucnjava, Žinić je, kako je izjavio, izbio na jednu livadu i s tog mjesta vidio dim, a iz smjera iz kojeg se dizao dim dolazila je jedna od grupa, u kojoj su bili i Drljo, Beneta i Delimar.¹⁶⁵⁵ Izjavio je da je kasnije čuo da su Beneta i Delimar odgovorni za događaje u Gruborima.¹⁶⁵⁶ Žinić je također izjavio da su se grupe po prvi put spojile na vrhu Orlovac, kad su već bile prošle Grubore.¹⁶⁵⁷

376. Žinić je izjavio da je jedinica na završnu crtu akcije, na vrhu brda kod jednog zaseoka, stigla negdje pred mrak i da su se tamo sve grupe okupile.¹⁶⁵⁸ Na tom mjestu na vrhu brda nije bilo zarobljenika.¹⁶⁵⁹ Izjavio je i da je Čelića usmeno izvijestio da se na njegovom pravcu pretrage nije ništa dogodilo.¹⁶⁶⁰ Kako je svjedok rekao, vođe grupe su bile dužne podnijeti izvješće o događajima na svojim pravcima i izjavio je da je bilo uobičajeno da se izvješće na kraju akcije podnosi usmeno, ako se nije dogodilo ništa što bi iziskivalo sastavljanje pismenog izvješća.¹⁶⁶¹

377. **Svjedok CW-4**, pripadnik Antiterorističke jedinice Lučko Specijalne policije 25. i 26. kolovoza 1995. godine,¹⁶⁶² dao je sličan iskaz o ovom incidentu kao drugi pripadnici Specijalne policije.¹⁶⁶³ Uz to, svjedok CW-4 je izjavio da jedinica toga dana nije dobila uputu o proceduri koje se treba pridržavati u slučaju da naiđe na civile niti o postupanju s ratnim zarobljenicima.¹⁶⁶⁴ Izjavio je i to da se tijekom akcije čitava jedinica kretala zajedno.¹⁶⁶⁵ Svjedok CW-4 je osim toga izjavio da tijekom akcije nije čuo pucnjavu i da nije vidio da išta gori ili da se dimi.¹⁶⁶⁶ Svjedok CW-4 po završetku akcije nije vidio Čelića.¹⁶⁶⁷

¹⁶⁵³ Stjepan Žinić, T. 28090, 28092, 28107, 28112, 28115, 28140-28141.

¹⁶⁵⁴ Stjepan Žinić, T. 28113, 28141.

¹⁶⁵⁵ Stjepan Žinić, T. 28107-28109, 28115, 28140.

¹⁶⁵⁶ Stjepan Žinić, T. 28114-28115.

¹⁶⁵⁷ Stjepan Žinić, T. 28102.

¹⁶⁵⁸ Stjepan Žinić, T. 28060-28062.

¹⁶⁵⁹ Stjepan Žinić, T. 28062, 28114.

¹⁶⁶⁰ Stjepan Žinić, T. 28067-28068, 28091, 28139, 28163.

¹⁶⁶¹ Stjepan Žinić, T. 28069, 28139.

¹⁶⁶² Svjedok CW-4, T. 28190, 28193, 28196-28197, 28319-28320.

¹⁶⁶³ Svjedok CW-4, T. 28191, 28203-28210, 28223-28225, 28290, 28319, 28336-28337.

¹⁶⁶⁴ Svjedok CW-4, T. 28267-28268.

¹⁶⁶⁵ Svjedok CW-4, T. 28205, 28209.

¹⁶⁶⁶ Svjedok CW-4, T. 28211, 28213, 28215, 28220, 28256, 28288.

¹⁶⁶⁷ Svjedok CW-4, T. 28223.

378. **Branko Balunović**, instruktor za specijalističku obuku u Antiterorističkoj jedinici Lučko Specijalne policije,¹⁶⁶⁸ dao je sličan iskaz o ovom incidentu kao i drugi pripadnici Specijalne policije.¹⁶⁶⁹ Uz to, Balunović je u svojem svjedočenju rekao da je njegova grupa ubrzo nakon polaska u jednom zaseoku od nekoliko kuća naišla na dva starija civila.¹⁶⁷⁰ Civile je pronašao Ante Jurendić iz Balunovićeve grupe i o tome radio-vezom obavijestio Čelića.¹⁶⁷¹ Čelić je odgovorio da civili trebaju ostaniti tamo gdje jesu i da će netko doći po njih, nakon čega se Balunović nastavio kretati zadanim pravcem, a za sigurnost civila prilikom sprovođenja pobrinuo se Čelić.¹⁶⁷² Svjedok je rekao da vjeruje da je sprovođenje civila bilo dio planirane procedure, no složio se da je također moguće da se Čelić bojao da bi neki pripadnici jedinice mogli nauditi civilima kad bi ih se s njima ostavilo.¹⁶⁷³ Nakon toga više nije bio u kontaktu s Čelićem putem radija.¹⁶⁷⁴ Svjedok je izjavio da su se čitavog jutra povremeno čuli pucnji i detonacije.¹⁶⁷⁵ Balunović je objasnio da je uobičajeno da ljudi koji sudjeluju u jednoj takvoj akciji pucaju dok se približavaju području koje im izgleda sumnjivo ne bi li isprovocirali reakciju.¹⁶⁷⁶

379. Balunović je sa svojom grupom zastao kod sela Grubori jer je netko radio-vezom javio da tamo ima nekih problema.¹⁶⁷⁷ Balunovićeva se grupa tada nalazila otprilike 50-100 metara lijevo od sela i tamo se zadržala otprilike 15 minuta.¹⁶⁷⁸ Balunović je vidio pripadnike ATJ Lučko u tamnozelenim ili maskirnim kišnim kabanicama specijalne policije kako se kreću po selu.¹⁶⁷⁹ Svjedok je izjavio da su Grubori bili na pravcu pretrage Drljine grupe.¹⁶⁸⁰ U jednom trenu Balunović je na jednom platou iznad Grubora čekao neke svoje ljude, ali je rekao da se ne sjeća da je vidio nekoga iz drugih grupa.¹⁶⁸¹ Na tom je platou jedan od ljudi iz njegove grupe, Garić, ispalio nekoliko

¹⁶⁶⁸ Branko Balunović, T. 28345, 28404; P2724 (Rješenje o imenovanju Branka Balunovića, 17. svibnja 1995.), str. 1.

¹⁶⁶⁹ Branko Balunović, T. 28345-28347, 28351-28353, 28355-28356, 28396, 28411, 28416, 28443, 28448, 28451-28452.

¹⁶⁷⁰ Branko Balunović, T. 28347, 28355, 28434.

¹⁶⁷¹ Branko Balunović, T. 28347, 28411.

¹⁶⁷² Branko Balunović, T. 28348, 28396, 28412, 28432-28433.

¹⁶⁷³ Branko Balunović, T. 28412.

¹⁶⁷⁴ Branko Balunović, T. 28349-28350.

¹⁶⁷⁵ Branko Balunović, T. 28349, 28351, 28412, 28418, 28443.

¹⁶⁷⁶ Branko Balunović, T. 28349, 28357.

¹⁶⁷⁷ Branko Balunović, T. 28348, 28350-28351, 28412.

¹⁶⁷⁸ Branko Balunović, T. 28350-28352, 28414.

¹⁶⁷⁹ Branko Balunović, T. 28414, 28418.

¹⁶⁸⁰ Branko Balunović, T. 28348.

¹⁶⁸¹ Branko Balunović, T. 28352.

metaka u smjeru jedne drvene kolibe – pri čemu nije bilo veće štete od nekoliko rupa od metaka – a svjedok mu je zatim rekao da više ne puca.¹⁶⁸²

380. Balunović je izjavio da mu je u neko doba 2002. ili 2003. Marijan Sosa, koji je tijekom akcije u Gruborima bio u jednoj od četiri grupe, ali ne u njegovoj, rekao da je tijekom akcije vidio da su Frano Drljo i Igor Beneta ubili jednu osobu.¹⁶⁸³ Sosa je Balunoviću rekao i da mu je Drljo prijetio da će ga ubiti ako išta kaže o slučaju Grubori, kao i da je prijetio Balunoviću.¹⁶⁸⁴

381. **Božo Krajina**, instruktor specijalističke obuke u Antiterorističkoj jedinici Lučko,¹⁶⁸⁵ dao je sličan iskaz o ovom incidentu kao i drugi pripadnici Specijalne policije.¹⁶⁸⁶

382. Dana 4. prosinca 2001. Policijska uprava zagrebačka sastavila je službenu zabilješku o obavijesnom razgovoru s Brankom Balunovićem u vezi s incidentom u Gruborima.¹⁶⁸⁷ Kako se navodi u zabilješci, Balunović je u tom razgovoru izjavio da je na otprilike 500-1.000 metara od Grubora čuo pojedinačne pucnje i rafale koji su mogli ukazivati na borbu.¹⁶⁸⁸ Putem radio-veze je čuo da jedna od grupa ima problema te da je Žinićevoj i njegovoj grupi zapovjedbno da osiguraju jednu stranu sela.¹⁶⁸⁹ Balunovića grupa je zatim zauzela položaje kod prvih kuća na lijevom rubu Grubora, gdje se zadržala otprilike 10-15 minuta, dok netko radio-vezom nije javio da je situacija riješena.¹⁶⁹⁰ Zabilježeno je da je Balunović izjavio da je siguran da nitko iz njegove ni iz Žinićeve grupe nije ulazio u Grubore.¹⁶⁹¹ On nije vidio nikakve kuće u plamenu niti je iz sela čuo detonacije.¹⁶⁹²

¹⁶⁸² Branko Balunović, T. 28357.

¹⁶⁸³ Branko Balunović, T. 28401-28403, 28448.

¹⁶⁸⁴ Branko Balunović, T. 28400-28402.

¹⁶⁸⁵ Božo Krajina, T. 28541-28542, 28579.

¹⁶⁸⁶ Božo Krajina, T. 28542-28545.

¹⁶⁸⁷ P1085 (Službena zabilješka o obavijesnom razgovoru s Brankom Balunovićem, 4. prosinca 2001.), str. 1.

¹⁶⁸⁸ P1085 (Službena zabilješka o obavijesnom razgovoru s Brankom Balunovićem, 4. prosinca 2001.), str. 3.

¹⁶⁸⁹ P1085 (Službena zabilješka o obavijesnom razgovoru s Brankom Balunovićem, 4. prosinca 2001.), str. 3.

¹⁶⁹⁰ P1085 (Službena zabilješka o obavijesnom razgovoru s Brankom Balunovićem, 4. prosinca 2001.), str. 3-4.

¹⁶⁹¹ P1085 (Službena zabilješka o obavijesnom razgovoru s Brankom Balunovićem, 4. prosinca 2001.), str. 4.

¹⁶⁹² P1085 (Službena zabilješka o obavijesnom razgovoru s Brankom Balunovićem, 4. prosinca 2001.), str. 4.

383. Dana 4. prosinca 2001. Policijska uprava zagrebačka sastavila je službenu zabilješku o obavijesnom razgovoru sa Stjepanom Žinićem u vezi s incidentom u Gruborima.¹⁶⁹³ Kako se navodi u zabilješci, Žinić je u tom razgovoru izjavio da je otprilike 20 minuta nakon početka akcije čuo tri pojedinačna pucnja, a zatim kraće rafale i pucjavu kakva se obično čuje tijekom sukoba.¹⁶⁹⁴ Žinić je kasnije čuo pucjavu karakterističnu za provjeru terena.¹⁶⁹⁵

384. Dana 6. prosinca 2001. Policijska uprava zagrebačka sastavila je službenu zabilješku o obavijesnom razgovoru s Božom Krajinom u vezi s incidentom u Gruborima.¹⁶⁹⁶ Kako se navodi u zabilješci, Krajina je u tom razgovoru izjavio da jedinici nije ništa rečeno o tome kako postupati s civilima i s civilnom imovinom jer je svatko od njih jako dobro znao kako se treba ponašati.¹⁶⁹⁷ Nadalje je izjavio da nisu spominjane zaostale terorističke skupine, ali da se u takvim akcijama takvo što uvijek moglo očekivati.¹⁶⁹⁸ Krajina je tijekom akcije čuo sporadičnu pucjavu.¹⁶⁹⁹

385. Prikaz događaja od 25. kolovoza 1995. iz službenih zabilješki o obavijesnim razgovorima s pripadnicima Specijalne policije koje su sastavljene 2001. i 2004. sličan je onome koji su dali gore navedeni svjedoci iz Specijalne policije.¹⁷⁰⁰

386. U obavijesnim razgovorima koje su s njima vodili djelatnici Odjela kriminalističke policije Policijske uprave šibensko-kninske, 22 pripadnika ATJ Lučko izjavila su da u ATJ Lučko tijekom akcije pretrage terena u Plavnom nije bilo striktno podjele na grupe, već su se kretali u nasumično formiranim manjim grupama ili u parovima.¹⁷⁰¹ Osim toga, svi su, s izuzetkom Slavka Turudića, izjavili da su u vrijeme

¹⁶⁹³ P1086 (Službena zabilješka o obavijesnom razgovoru sa Stjepanom Žinićem, 4. prosinca 2001.), str. 1.

¹⁶⁹⁴ P1086 (Službena zabilješka o obavijesnom razgovoru sa Stjepanom Žinićem, 4. prosinca 2001.), str. 2.

¹⁶⁹⁵ P1086 (Službena zabilješka o obavijesnom razgovoru sa Stjepanom Žinićem, 4. prosinca 2001.), str. 3.

¹⁶⁹⁶ P1087 (Službena zabilješka o obavijesnom razgovoru s Božom Krajinom, 6. prosinca 2001.), str. 1.

¹⁶⁹⁷ P1087 (Službena zabilješka o obavijesnom razgovoru s Božom Krajinom, 6. prosinca 2001.), str. 2.

¹⁶⁹⁸ P1087 (Službena zabilješka o obavijesnom razgovoru s Božom Krajinom, 6. prosinca 2001.), str. 2.

¹⁶⁹⁹ P1087 (Službena zabilješka o obavijesnom razgovoru s Božom Krajinom, 6. prosinca 2001.), str. 2.

¹⁷⁰⁰ P1055 (Službena zabilješka o obavijesnom razgovoru s Ivicom Matanićem, 4. prosinca 2001.), str. 1-2; P1058 (Službena zabilješka o obavijesnom razgovoru s Jurkom Nunčevićem, 12. prosinca 2001.), str. 2; P2388 (Službena zabilješka MUP-a o obavijesnom razgovoru s Petrom Novakovićem, 5. prosinca 1995.), str. 1-2; P2389 (Službena zabilješka MUP-a o obavijesnom razgovoru s Igorom Radočajem, 14. svibnja 2004.), str. 1-2; P2390 (Službena zabilješka MUP-a o obavijesnom razgovoru s Dragom Palijanom, 14. svibnja 2004.), str. 1-2; P2391 (Službena zabilješka MUP-a o obavijesnom razgovoru s Nevenom Jurčićem, 3. svibnja 2004.), str. 1-2; P2392 (Službena zabilješka MUP-a o obavijesnom razgovoru sa Zdravkom Lončarom, 14. svibnja 2004.), str. 1-2.

¹⁷⁰¹ D1200 (Dopis PU šibensko-kninske o obavijesnim razgovorima s pripadnicima ATJ Lučko, upućen županijskom državnom odvjetniku u Šibeniku, 9. lipnja 2004.), str. 1.

incidenta u Gruborima već bili prošli taj zaselak.¹⁷⁰² Turudić je izjavio da je u akciju pretrage terena krenulo 20-25 pripadnika ATJ Lučko, koji su u dolinu Plavnog stigli u jutarnjim satima. Izjavio je da je on išao s jednom manjom grupom, od troje-četvero ljudi, i da su, došavši u Grubore, provjerili nekoliko kuća, ali da nisu zatekli nikoga, ni živog ni mrtvog. Dok su provjeravali kuće, Turudić je čuo nekoliko pojedinačnih pucnjeva. Također je vidio da jedna ili dvije kuće u selu gore.¹⁷⁰³ Prema Čelićevim riječima, ATJ Lučko nije imala evidenciju o tome koji pripadnik jedinice je 25. kolovoza 1995. nosio koju pušku, odnosno koji tip puške.¹⁷⁰⁴

387. Raspravnom vijeću su nadalje predloženi sudskomedicinski dokazi u vezi s leševima Jove Grubora, Miloša Grubora, Mike Grubor, Marije Grubor i Đure Karanovića.

388. Dana 27. kolovoza 1995. u Gruborima, zaseoku sela Plavno, u općini Knin, pronađena su četiri leša u civilnoj odjeći (KN01/241B, označen brojem 539; KN01/242B, označen brojem 540; KN01/244B, označen brojem 541; i KN01/245B, označen brojem 537) i jedan izgorjeli leš (KN01/243B, označen brojem 538), koje su susedjani žrtava identificirali kao leševe Jove Grubora, rođenog 15. siječnja 1930. u Plavnom, Mike Grubor, rođene 1941., Đure Karanovića, rođenog 1952., Miloša Grubora, rođenog 3. ožujka 1915. u Plavnom, i Marije Grubor, rođene 1905., nakon čega su svi pokopani na gradskom groblju u Kninu.¹⁷⁰⁵ Na groblju u Kninu je 14. lipnja 2001. ekshumirano pet leševa (leš KN01/241B, s metalnom pločicom broj "539"; leš KN01/242B, s metalnom pločicom broj "540"; izgorjeli leš KN01/243B, s metalnom pločicom broj "538"; leš KN01/244B, s metalnom pločicom broj "541"; leš KN01/245B, s olovnom pločicom "537") u civilnoj odjeći (odnosno, u slučaju leša KN01/243B, u karboniziranom stanju) koji su odgovarali tim opisima, a sudski patolozi su utvrdili da je riječ o osobama umrlim uslijed strijelnih ozljeda.¹⁷⁰⁶ Dana 26. travnja

¹⁷⁰² D1200 (Dopis PU šibensko-kninske o obavijesnim razgovorima s pripadnicima ATJ Lučko, upućen županijskom državnom odvjetniku u Šibeniku, 9. lipnja 2004.), str. 1.

¹⁷⁰³ P1226 (Službena zabilješka MUP-a o obavijesnom razgovoru sa Slavkom Turudićem, 28. travnja 2004.).

¹⁷⁰⁴ D1204 (Dopis Josipa Čelića u vezi s oružjem koje su 25. kolovoza 1995. koristili pripadnici ATJ Lučko, upućen Zdravku Janiću, 13. travnja 2004.).

¹⁷⁰⁵ P1305 (Podaci o identificiranom lešu KN01/245B, identifikacijski broj 537, s fotografijom); P1306 (Podaci o identificiranom lešu KN01/243B, identifikacijski broj 538, s fotografijom); P1307 (Podaci o identificiranom lešu KN01/242B, identifikacijski broj 540, s fotografijom); P1308 (Podaci o identificiranom lešu KN01/244B, identifikacijski broj 541, s fotografijom); D1245 (Podaci o identificiranom lešu KN01/241B, identifikacijski broj 539, s fotografijom).

¹⁷⁰⁶ P1523 (Zapisnik o obdukciji, KN01/245B, 4. srpnja 2001.), str. 1-5, 7-8, 10-12, 15, 18; P1524 (Zapisnik o obdukciji, KN01/243B, 11. srpnja 2001.), str. 1-5, 7-9, 11-12, 15; P1525 (Zapisnik o

2002. klasičnom metodom identifikacije identificirani su sljedeći leševi: KN01/241B kao leš Jove Grubora, rođenog 15. siječnja 1930., KN01/242B kao leš Mike Grubor, rođene 1941., leš KN01/243B kao leš Marije Grubor, rođene 1905., leš KN01/244B kao leš Đure Karanovića, rođenog 1954., i KN01/245B kao leš Miloša Grubora, rođenog 3. ožujka 1915.¹⁷⁰⁷ Prema obrascima koji su 26. travnja 2002., na temelju podataka dobivenih uglavnom od članova obitelji, ispunjeni u Zavodu za sudsku medicinu u Zagrebu, sljedeće osobe umrle su 25. kolovoza 1995. u Gruborima od strijelnih ozljeda: Jovo Grubor, Srbin, rođen 15. siječnja 1930.; Mika Grubor, Srkinja, državljanka Jugoslavije, rođena 1941.; Đuro Karanović, Srbin, državljanin Jugoslavije, rođen 6. svibnja 1954.; i Miloš Grubor, Srbin, državljanin Jugoslavije, rođen 1915.¹⁷⁰⁸ Prema jednom sličnom obrascu, Marija Grubor, Srkinja, državljanka Jugoslavije, rođena 1905., umrla je od višestrukih ozljeda u istom zaseoku istoga dana.¹⁷⁰⁹

389. Na temelju predočenih dokaza koji su mu predočeni, Raspravno vijeće konstatira da su Miloš Grubor (star 80 godina), Jovo Grubor (star 65 godina), Marija Grubor (stara 89-90 godina), Mika Grubor (stara 53-54 godine) i Đuro Karanović (star između 41 i 44 godine), koji su svi bili Srbi, umrli 25. kolovoza 1995. u Gruborima, zaseoku sela Plavno, u općini Knin. Prema svjedočenju Milice Karanović i sudskomedicinskim dokazima, sve žrtve su bile u civilnoj odjeći. Raspravno vijeće nadalje konstatira da je toga dana uništena većina kuća u zaseoku, te da su ubijane domaće životinje. Za svih pet žrtava sudskomedicinskim pregledom je utvrđeno da su umrle uslijed strijelnih ozljeda. Raspravno vijeće je s tim u vezi uzelo u obzir da su svjedoci koji su leševe vidjeli 25. i/ili 26. kolovoza 1995. samo za Miloša Grubora, Miku Grubor i Đuru Karanovića naveli da su imali strijelne rane, dok je za Mariju Grubor navedeno da je

obdukciji, KN01/242B, 11. srpnja 2001.), str. 1-8, 10-13, 16; P1526 (Zapisnik o obdukciji, KN01/244B, 3. srpnja 2001.), str. 1-11, 13-14, 17; P1718 (Fotografija odjeće, KN01/245B); P1719 (Fotografija odjeće, KN01/245B); P1720 (Fotografija odjeće, KN01/241B); P1721 (Fotografija odjeće, KN01/241B); P1722 (Fotografija kostiju, KN01/243B); P1723 (Fotografija kostiju, KN01/243B); P1724 (Fotografija razderanih komada tkanine, KN01/243B); P1725 (Fotografija posmrtnih ostataka, KN01/242B); P1726 (Fotografija posmrtnih ostataka, KN01/242B); P1727 (Fotografija odjeće, KN01/242B); P1728 (Fotografija odjeće, KN01/242B); P1729 (Fotografija krhotina metka, KN01/242B); P1730 (Fotografija odjeće, KN01/244B); P1731 (Fotografija krhotina metka, KN01/244B); P1732 (Fotografija krhotina metka, KN01/244B); P1733 (Fotografija krhotina metka, KN01/244B); P1734 (Fotografija odjeće, KN01/244B); D1243 (Zapisnik o obdukciji, KN01/241B, 11. srpnja 2001.), str. 1-9, 11-13, 16; D1244 (Popis dokaznog materijala prikupljenog prilikom ekshumacije i u mrtvačnici, KN 01/241B).

¹⁷⁰⁷ P659 (Popis identificiranih osoba ekshumiranih na groblju u Kninu), str. 1-2; P2002 (Popis identificiranih osoba ekshumiranih u Kninu).

¹⁷⁰⁸ P2012 (Prijava činjenice smrti za Miloša Grubora, 26. travnja 2002.); P2013 (Prijava činjenice smrti za Jovu Grubora, 26. travnja 2002.); P2015 (Prijava činjenice smrti za Miku Grubor, 26. travnja 2006.); P2016 (Prijava činjenice smrti za Đuru Karanovića, 26. travnja 2002.).

¹⁷⁰⁹ P2014 (Prijava činjenice smrti za Mariju Grubor, 26. travnja 2006.).

izgorjela, a za Jovu Grubora da mu je bio prerezan grkljan. Raspravno vijeće je u obzir uzelo i to da je Miloš Grubor pronađen u pidžami na podu spavaće sobe na drugom katu svoje kuće i da je izgledalo da je pogođen sleđa. Raspravno vijeće je nadalje uzelo u obzir da su svjedoci izjavili da je i Jovi Gruboru i Đuri Karanoviću bilo unakaženo lice. U vezi s uništavanjem u Gruborima 25. kolovoza 1995., Raspravno vijeće je posebno uzelo u obzir iskaz Jovana Grubora da su mnoge kuće koje je vidio kako gore imale zatvorena vrata. Raspravno vijeće je uzelo u obzir i dokaze da su domaće životinje u Gruborima izgledale kao da su ubijene iz vatrenog oružja ili spaljene. Slijedom svega navedenog, Raspravno vijeće konstatira da je 25. kolovoza 1995. pet gore navedenih žrtava ubijeno iz vatrenog oružja, da je znatan broj kuća spaljen i da su životinje ubijene iz vatrenog oružja ili spaljene.

390. Prema predočenim dokazima, kroz Plavno su 25. kolovoza 1995. ujutro prošle skupine ljudi odjevenih u maskirne uniforme, koji su opisani kao vojnici s oznakama s munjom na rukavima i otišle u smjeru Grubora. Nedugo zatim čula se pucnjava, a iznad Grubora se počeo dizati dim. Raspravnom vijeću su nadalje predočeni dokazi koji pokazuju da je 25. kolovoza 1995. kroz Grubore prošla ATJ Lučko Specijalne policije. Neki dokazi ukazuju na to da je ATJ Lučko prilikom izvođenja akcije 25. kolovoza 1995. naišla na jednu, kako se u tim dokazima kaže, srpsku terorističku skupinu. Raspravno vijeće ima na umu činjenicu da neki od neposrednih dokaza koji su mu predočeni u vezi s ovim incidentom potječu od osoba koje su tada bile pripadnici Specijalne policije i vodilo je računa o tome da su one određene izjave mogle davati ili na određeni način postupati iz skrivenih pobuda. Raspravno vijeće je s tim u vezi u obzir uzelo i činjenicu da vođe grupa iz ATJ Lučko, ni tijekom ni nakon pretrage terena, nisu navele da se prilikom izvođenja akcije pretrage terena dogodilo išta što bi bilo vrijedno spomena, kao što bi bio susret s teroristima. Uzimajući u obzir sve gore navedeno, Raspravno vijeće konstatira da su 25. kolovoza 1995. u Gruborima pripadnici ATJ Lučko Specijalne policije ubili pet gore navedenih žrtva, spalili kuće i ubili ili spalili životinje. S obzirom na nacionalni sastav Plavnog 1991., iskaz Jovana Grubora o broju srpskih obitelji u Plavnom (v. poglavlje 4.2.9) i prikaze koje su dali stanovnici Grubora, Raspravno vijeće konstatira da su vlasnici (ili stanari) velike većine, ako ne i svih, uništenih kuća i životinja bili krajinski Srbi. Raspravno vijeće će dalje razmotriti taj incident u vezi s točkama 1, 5, 6 i 7 Optužnice u poglavljima 5.3.2, 5.5.2 i 5.8.2 dolje u tekstu.

Jovica Plavša (Daljnje pojašnjenje, br. 126)

391. Raspravnom vijeću su relevantni dokazi u vezi s navodima o ubojstvu Jovice Plavše predloženi putem svjedočenja Nikole Plavše i sudskomedicinske dokumentacije.

392. **Nikola Plavša**, Srbin iz Golubića, u općini Knin,¹⁷¹⁰ u svojem svjedočenju je rekao da su 4. kolovoza 1995. navečer njegov sin, koji se isto zove Nikola Plavša, i sinova žena otišli iz tog sela.¹⁷¹¹ Kako je svjedok rekao, otišli su zato što su svi odlazili.¹⁷¹² Svjedok, njegova žena i njegov drugi sin, Jovica, ostali su u Golubiću.¹⁷¹³ Prema svjedokovim riječima, Jovica je do 1994. bio u seoskoj straži kao pripadnik SVK, nakon čega je iz zdravstvenih razloga napustio vojsku.¹⁷¹⁴ U svojem dopisu iz 2005. vezanom za zahtjev za naknadu štete, Nikola Plavša je napisao da Jovica nije bio oslobođen sudjelovanja u seoskoj straži i da je i dalje imao pušku i uniformu.¹⁷¹⁵ Dana 5. kolovoza 1995. oko 09:00 ili 10:00 sati u dvorište s prednje strane Nikoline kuće ušla su dva mlada muškarca, a na susjednom balkonu se pojavio i treći.¹⁷¹⁶ Nosili su maskirne uniforme s oznakama HVO-a i crvene beretke.¹⁷¹⁷ Bili su naoružani automatskim puškama.¹⁷¹⁸ Imali su i bombe, a jedan je imao i pištolj u futroli.¹⁷¹⁹ Jovica Plavša, rođen 3. siječnja 1968., bio je u dvorištu ispred kuće i kuhao kavu.¹⁷²⁰ Nosio je crne traperice i košulju na pruge.¹⁷²¹ Svjedok je stajao otprilike dva-tri metra od njega.¹⁷²² Muškarci su Jovicu pitali ima li oružja, na što je on odgovorio da nema.¹⁷²³

¹⁷¹⁰ P2503 (Nikola Plavša, izjava svjedoka, 9. rujna 2003.), str. 1, 10, par. 1-2; D1455 (Dokumenti u vezi sa zahtjevom Nikole Plavše za naknadu štete), str. 2-3.

¹⁷¹¹ P2503 (Nikola Plavša, izjava svjedoka, 9. rujna 2003.), par. 2.

¹⁷¹² P2503 (Nikola Plavša, izjava svjedoka, 9. rujna 2003.), par. 2; D1455 (Dokumenti u vezi sa zahtjevom Nikole Plavše za naknadu štete), str. 3, 5.

¹⁷¹³ P2503 (Nikola Plavša, izjava svjedoka, 9. rujna 2003.), par. 2; D1455 (Dokumenti u vezi sa zahtjevom Nikole Plavše za naknadu štete), str. 3, 5, 12.

¹⁷¹⁴ P2503 (Nikola Plavša, izjava svjedoka, 9. rujna 2003.), par. 14; D1455 (Dokumenti u vezi sa zahtjevom Nikole Plavše za naknadu štete), str. 5.

¹⁷¹⁵ D1455 (Dokumenti u vezi sa zahtjevom Nikole Plavše za naknadu štete), str. 5.

¹⁷¹⁶ P2503 (Nikola Plavša, izjava svjedoka, 9. rujna 2003.), par. 3-4; D1455 (Dokumenti u vezi sa zahtjevom Nikole Plavše za naknadu štete), str. 1-3, 5.

¹⁷¹⁷ P2503 (Nikola Plavša, izjava svjedoka, 9. rujna 2003.), par. 4; D1455 (Dokumenti u vezi sa zahtjevom Nikole Plavše za naknadu štete), str. 1-3, 5.

¹⁷¹⁸ P2503 (Nikola Plavša, izjava svjedoka, 9. rujna 2003.), par. 4; D1455 (Dokumenti u vezi sa zahtjevom Nikole Plavše za naknadu štete), str. 3.

¹⁷¹⁹ D1455 (Dokumenti u vezi sa zahtjevom Nikole Plavše za naknadu štete), str. 3.

¹⁷²⁰ P2503 (Nikola Plavša, izjava svjedoka, 9. rujna 2003.), par. 1, 3; D1455 (Dokumenti u vezi sa zahtjevom Nikole Plavše za naknadu štete), str. 1-3, 5, 12.

¹⁷²¹ P2503 (Nikola Plavša, izjava svjedoka, 9. rujna 2003.), par. 5; D1455 (Dokumenti u vezi sa zahtjevom Nikole Plavše za naknadu štete), str. 6.

¹⁷²² P2503 (Nikola Plavša, izjava svjedoka, 9. rujna 2003.), par. 4.

¹⁷²³ P2503 (Nikola Plavša, izjava svjedoka, 9. rujna 2003.), par. 4.

Zatim su mu liscama vezali ruke sprijeda, izveli ga iz dvorišta i odveli u smjeru zaseoka Džepine.¹⁷²⁴ Svjedok ih je pokušao slijediti, ali su mu rekli da se vrati.¹⁷²⁵ Prema službenoj zabilješci koju je 2. lipnja 2005. sastavila hrvatska kriminalistička policija, svjedok je izjavio da je jedan od muškaraca predložio da njega ubiju, na što mu je drugi uzvratilo da pusti starog.¹⁷²⁶ Desetak minuta kasnije, svjedok je čuo pucanj u blizini, iz smjera u kojem su muškarci otišli.¹⁷²⁷ Nedugo zatim krenuo je u tom smjeru.¹⁷²⁸ Nakon otprilike 100 metara, ili nešto više, pronašao je Jovičino mrtvo tijelo.¹⁷²⁹ Prema službenoj zabilješci iz lipnja 2005., Nikola Plavša je izjavio da je primijetio da je ubijen metkom u čelo i da više nema lisice.¹⁷³⁰ Tužiteljstvo je 27. studenog 2008. prihvatilo da se na temelju sudskomedicinske dokumentacije može zaključiti da je žrtva u trenutku smrti nosila vojnu uniformu i bilo se spremno suglasiti da je žrtva tada bila pripadnik oružane skupine.¹⁷³¹ Svjedok je odmah otrčao kući.¹⁷³² Sat vremena kasnije se vratio i tijelo pokrio dekom.¹⁷³³

393. Plavša je u svojem svjedočenju izjavio da je nekoliko dana kasnije otišao u kuću Marka Đepine u Golubiću gdje je, kako je rekao, bila stacionirana "hrvatska vojska".¹⁷³⁴ Ljudi koji su bili u toj kući nosili su iste maskirne uniforme i oznake HVO-a kao oni koji su odveli Jovicu.¹⁷³⁵ Kad im je svjedok rekao da je Jovicu ubila njihova vojska, pitali su ga nije li to i njegova vojska.¹⁷³⁶ Nikola Plavša je u svojem dopisu iz 2005. vezanom za zahtjev za naknadu štete napisao da je zapovjednik tih vojnika s njim otišao do mjesta na kojem je ležalo Jovičino tijelo.¹⁷³⁷ Svjedok je te ljude zamolio da mu

¹⁷²⁴ P2503 (Nikola Plavša, izjava svjedoka, 9. rujna 2003.), par. 4; D1455 (Dokumenti u vezi sa zahtjevom Nikole Plavše za naknadu štete), str. 1-3, 5; D1457 (Karte Golubića), str. 1-2.

¹⁷²⁵ P2503 (Nikola Plavša, izjava svjedoka, 9. rujna 2003.), par. 4; D1455 (Dokumenti u vezi sa zahtjevom Nikole Plavše za naknadu štete), str. 3, 5.

¹⁷²⁶ D1455 (Dokumenti u vezi sa zahtjevom Nikole Plavše za naknadu štete), str. 2-3.

¹⁷²⁷ P2503 (Nikola Plavša, izjava svjedoka, 9. rujna 2003.), par. 6; D1455 (Dokumenti u vezi sa zahtjevom Nikole Plavše za naknadu štete), str. 3, 5.

¹⁷²⁸ P2503 (Nikola Plavša, izjava svjedoka, 9. rujna 2003.), par. 6; D1455 (Dokumenti u vezi sa zahtjevom Nikole Plavše za naknadu štete), str. 3, 5.

¹⁷²⁹ P2503 (Nikola Plavša, izjava svjedoka, 9. rujna 2003.), par. 1, 6; D1455 (Dokumenti u vezi sa zahtjevom Nikole Plavše za naknadu štete), str. 1-3, 5; D1457 (Karte Golubića), str. 1-2.

¹⁷³⁰ D1455 (Dokumenti u vezi sa zahtjevom Nikole Plavše za naknadu štete), str. 3.

¹⁷³¹ Četvrti zahtjev tužiteljstva za prihvaćanje dokaza na temelju pravila *92quater*, 27. studenog 2008., par. 10.

¹⁷³² P2503 (Nikola Plavša, izjava svjedoka, 9. rujna 2003.), par. 6.

¹⁷³³ P2503 (Nikola Plavša, izjava svjedoka, 9. rujna 2003.), par. 7.

¹⁷³⁴ P2503 (Nikola Plavša, izjava svjedoka, 9. rujna 2003.), par. 8; D1455 (Dokumenti u vezi sa zahtjevom Nikole Plavše za naknadu štete), str. 3-5.

¹⁷³⁵ P2503 (Nikola Plavša, izjava svjedoka, 9. rujna 2003.), par. 8; D1455 (Dokumenti u vezi sa zahtjevom Nikole Plavše za naknadu štete), str. 4.

¹⁷³⁶ P2503 (Nikola Plavša, izjava svjedoka, 9. rujna 2003.), par. 8.

¹⁷³⁷ D1455 (Dokumenti u vezi sa zahtjevom Nikole Plavše za naknadu štete), str. 5.

pomognu da ga pokopa.¹⁷³⁸ Odgovorili su mu da ga zakopati ne mogu, ali su ponudili da ga spale, što je svjedok odbio.¹⁷³⁹ Otprilike 8. ili 9. kolovoza 1995. vojnici su svjedoka i druge seljane odveli u Knin.¹⁷⁴⁰ Svjedoku su rekli da to čine radi njegove sigurnosti, jer bi ga inače mogli ubiti neki drugi vojnici, za što bi bila okrivljena "hrvatska vojska".¹⁷⁴¹ Svjedok je vidio da na vozilima vojnika koji su ga odvezli u Knin piše 4. gardijska brigada.¹⁷⁴² U Kninu je ostao šest dana u jednoj školi.¹⁷⁴³ Tamo je bilo više od 300 ljudi.¹⁷⁴⁴ Otprilike 14. ili 15. kolovoza 1995. "hrvatska vojska" je svjedoka vratila u Golubić.¹⁷⁴⁵ Svjedok je krajem kolovoza 1995. vidio neke ljude kako Jovičino tijelo stavljaju u vreću i odvoze ga crvenim kamionom na kojem je pisalo "Komunalno poduzeće Knin".¹⁷⁴⁶ Tijelu je dodijeljen identifikacijski broj 459.¹⁷⁴⁷ Svjedok je kasnije čuo da je Jovica pokopan na novom groblju u Kninu i obišao je njegov grob.¹⁷⁴⁸ Grob Jovice Plavše bio je obilježen križem s njegovim imenom i brojem "49".¹⁷⁴⁹ Godine 2001. Jovičino tijelo je ekshumirano s mjesta s oznakom 01/329B na gradskom groblju u Kninu i prevezeno u Zavod za sudsku medicinu u Zagrebu.¹⁷⁵⁰ Godine 2002. svjedokov drugi sin, Nikola Plavša, otišao je u Zagreb i leš, na osnovi osobnih predmeta, identificirao kao leš Jovice Plavše.¹⁷⁵¹ U kolovozu 2002. Jovica Plavša je pokopan na groblju u Golubiću.¹⁷⁵²

394. Raspravnom vijeću je predočena sudskomedicinska dokumentacija u vezi s navodima o ubojstvu. Prema toj dokumentaciji, leš u raspadanju KN01/329B približne dužine 1,80 metara, označen brojem 459, pronađen u maskirnim hlačama, maskirnoj košulji i vojničkim cipelama 22. rujna 1995. u zaseoku Džepine u Golubiću, u općini Knin, identificiran je od strane Jovana Plavše kao leš Jovice Plavše, rođenog 3. siječnja

¹⁷³⁸ P2503 (Nikola Plavša, izjava svjedoka, 9. rujna 2003.), par. 8; D1455 (Dokumenti u vezi sa zahtjevom Nikole Plavše za naknadu štete), str. 3-5.

¹⁷³⁹ P2503 (Nikola Plavša, izjava svjedoka, 9. rujna 2003.), par. 8; D1455 (Dokumenti u vezi sa zahtjevom Nikole Plavše za naknadu štete), str. 4-5.

¹⁷⁴⁰ P2503 (Nikola Plavša, izjava svjedoka, 9. rujna 2003.), par. 3, 6, 8-9.

¹⁷⁴¹ P2503 (Nikola Plavša, izjava svjedoka, 9. rujna 2003.), par. 9.

¹⁷⁴² P2503 (Nikola Plavša, izjava svjedoka, 9. rujna 2003.), par. 8-9.

¹⁷⁴³ P2503 (Nikola Plavša, izjava svjedoka, 9. rujna 2003.), par. 9-10.

¹⁷⁴⁴ P2503 (Nikola Plavša, izjava svjedoka, 9. rujna 2003.), par. 9.

¹⁷⁴⁵ P2503 (Nikola Plavša, izjava svjedoka, 9. rujna 2003.), par. 1-3, 6, 9-10.

¹⁷⁴⁶ P2503 (Nikola Plavša, izjava svjedoka, 9. rujna 2003.), par. 3, 6, 9-11; D1455 (Dokumenti u vezi sa zahtjevom Nikole Plavše za naknadu štete), str. 2, 4-5.

¹⁷⁴⁷ D1455 (Dokumenti u vezi sa zahtjevom Nikole Plavše za naknadu štete), str. 2.

¹⁷⁴⁸ P2503 (Nikola Plavša, izjava svjedoka, 9. rujna 2003.), par. 11.

¹⁷⁴⁹ P2503 (Nikola Plavša, izjava svjedoka, 9. rujna 2003.), par. 11.

¹⁷⁵⁰ D1455 (Dokumenti u vezi sa zahtjevom Nikole Plavše za naknadu štete), str. 1-2, 4.

¹⁷⁵¹ P2503 (Nikola Plavša, izjava svjedoka, 9. rujna 2003.), par. 12; D1455 (Dokumenti u vezi sa zahtjevom Nikole Plavše za naknadu štete), str. 1-2, 4.

1968., i pokopan na gradskom groblju u Kninu.¹⁷⁵³ Leš KN01/329B, pronađen sa svim kostima koji je, s metalnom pločicom broj "459", ekshumiran 15. lipnja 2001. na groblju u Kninu i koji je na sebi imao zelenu maskirnu košulju, zelene maskirne hlače i jednu crnu cipelu bio je leš muškarca približne visine 1,72-1,87 metara, starog između 30 i 45 godina, s po jednom strijelnom ozljedom na glavi i prsima, za koje je sudski patolog utvrdio da predstavljaju uzrok smrti.¹⁷⁵⁴ Osoba koja je pronašla leš između nogu žrtve je pronašla desnu palčanu kost u lisicama.¹⁷⁵⁵ Dana 5. lipnja 2002. klasičnom metodom identifikacije je utvrđeno da je leš KN01/329B leš Jovice Plavše, rođenog 3. siječnja 1968.¹⁷⁵⁶ Prema obrascu koji je 5. lipnja 2002., na temelju podataka dobivenih od njegovog brata Nine Plavše, ispunjen u Zavodu za sudsku medicinu u Zagrebu, Jovica Plavša, Srbin, rođen 1. siječnja 1968., umro je od strijelnih ozljeda glave i trupa 6. kolovoza 1995. u Golubiću.¹⁷⁵⁷

395. Kako se navodi u operativnom dnevniku 3. pješačke bojne (4. gardijske brigade), ta bojna je 5. kolovoza 1995. u 10:00 sati dobila znak za početak operacije Oluja na pravcu Plješivica-Vrpolje i izbijanje na Golubić, u općini Knin, sa zadatkom da blokira cestu Knin-Srb.¹⁷⁵⁸ Zadatak je u 18:00 sati bio ispunjen.¹⁷⁵⁹ U dnevnom izvješću general-bojniku Ivanu Tolju poslanom 5. kolovoza 1995. u 13:00 sati, koordinator Političke uprave MORH-a za političku djelatnost pukovnik Ivan Zelić naveo je da je 4. gardijska brigada ovladala Golubićem, Vrpoljem i Kninskim Poljem, u općini Knin, i izbila na Debelo Brdo, u općini Knin, te da odatle osigurava lijevi bok snagama 7. gardijske brigade, koje se nalaze na području Biskupije, u općini Orlić.¹⁷⁶⁰

396. Raspravno vijeće je iskaz Nikole Plavše razmotrilo u svjetlu drugih dokaza koji su mu predloženi, i to posebno onih sudskomedicinskih. Premda postoje određene nepodudarnosti, one nisu takve vrste da bi ga činile generalno nepouzdanim, zbog čega će se Raspravno vijeće osloniti na iskaz Nikole Plavše prilikom donošenja ovog

¹⁷⁵² P2503 (Nikola Plavša, izjava svjedoka, 9. rujna 2003.), par. 13; D1455 (Dokumenti u vezi sa zahtjevom Nikole Plavše za naknadu štete), str. 4.

¹⁷⁵³ P1397 (Podaci o identificiranom lešu KN01/329B, identifikacijski broj 459, s fotografijom).

¹⁷⁵⁴ P1597 (Zapisnik o obdukciji, KN01/329B, 29. lipnja 2001.), str. 1-2, 4-5, 7-8, 11-16, 18.

¹⁷⁵⁵ P1597 (Zapisnik o obdukciji, KN01/329B, 29. lipnja 2001.), str. 1-2, 5, 7, 11, 18.

¹⁷⁵⁶ P659 (Popis identificiranih osoba ekshumiranih na groblju u Kninu), str. 3.

¹⁷⁵⁷ P2071 (Prijava činjenice smrti za Jovicu Plavšu, 5. lipnja 2002.), str. 149.

¹⁷⁵⁸ D180 (Dokumentacija o istrazi hrvatskih vlasti u vezi s ubojstvom Ilije i Milke Petko, te Dmitra i Đure Rašua), str. 6-7.

¹⁷⁵⁹ D180 (Dokumentacija o istrazi hrvatskih vlasti u vezi s ubojstvom Ilije i Milke Petko, te Dmitra i Đure Rašua), str. 7.

¹⁷⁶⁰ D180 (Dokumentacija o istrazi hrvatskih vlasti u vezi s ubojstvom Ilije i Milke Petko, te Dmitra i Đure Rašua), str. 14-15.

zaključka.¹⁷⁶¹ Raspravno vijeće konstatira da su 5. kolovoza 1995. u Golubiću dva ili tri naoružana muškarca u maskirnim uniformama s oznakama HVO-a i crvenim beretkama liscama vezala ruke Jovici Plavši, Srbinu, i odvela ga u smjeru zaseoka Džepine. Desetak minuta kasnije, Nikola Plavša je iz smjera u kojem su muškarci odveli Jovicu čuo pucanj. Nedugo zatim, otprilike 100 metara dalje je pronašao Jovičino mrtvo tijelo. Na tijelu su se, na glavi i prsima, vidjele strijelne ozljede, za koje je kasnije utvrđeno da su bile uzrok smrti. Raspravnom vijeću su predloženi dokazi da su nekoliko dana nakon incidenta, u jednoj kući u Golubiću bili stacionirani vojnici u istim uniformama s oznakama HVO-a kakve su nosili i ljudi koji su odveli Jovicu Plavšu. Prema dokaznom predmetu D178, 4. gardijska brigada HV-a se 5. kolovoza 1995. nalazila na području Golubića, gdje je sudjelovala u borbama sa srpskim vojnicima i akcijama čišćenja. Raspravno vijeće napominje da je Nikola Plavša u svojoj pismenoj izjavi kao počinitelje naveo vojnike HVO-a, što se podudara s podacima iz službene zabilješke koju je sastavilo državno odvjetništvo u Hrvatskoj. Budući da dokumentarni dokazi koji ukazuju na prisutnost HV-a i srpskih vojnika ne isključuju mogućnost prisutnosti vojnika HVO-a, Raspravno vijeće se oslanja na Plavšinu identifikaciju vojnika na tom području kao pripadnika HVO-a. Shodno tomu, Raspravno vijeće konstatira da su Jovicu Plavšu 5. kolovoza 1995. u Golubiću iz vatrenog oružja ubila dva ili tri vojnika HVO-a, nedugo nakon što su ga odvela. Raspravno vijeće nadalje napominje da je, što se tiče nepodudaranja dokaza po pitanju odjeće Jovice Plavše i njegove pripadnosti oružanoj skupini, tužiteljstvo pristalo suglasiti se da je on bio pripadnik oružane skupine i da je 5. kolovoza 1995. nosio vojnu odjeću. Raspravno vijeće konstatira da je Jovica Plavša u trenutku smrti nosio vojnu odjeću i da je pripadao oružanoj skupini. Raspravno vijeće će dalje razmotriti taj incident u vezi s točkama 1, 6 i 7 Optužnice u poglavljima 5.3.2 i 5.8.2 (b) dolje u tekstu.

Jovan i Stevo Dmitrović i dva nepoznata muškarca (Daljnje pojašnjenje, br. 129-132)

397. Raspravnom vijeću su dokazi u vezi s navodima o ubojstvu Jovana i Steve Dmitrovića i dva nepoznata muškarca u Žagroviću predloženi prvenstveno putem svjedočenja Ilije Mirkovića, svjedokinje 136, Marie Terese Mauro, Aluna Robertsa i Johna Hilla, kao i sudskomedicinske dokumentacije.

¹⁷⁶¹ V. i Odluka o prihvaćanju izjave svjedoka na temelju pravila 92^{quater}, 5. ožujka 2009., par. 8-15.

398. **Ilija Mirković**, Srbin iz Kninskog Polja, u općini Knin,¹⁷⁶² izjavio je da je, kad je u ranim jutarnjim satima 4. kolovoza 1995. započelo granatiranje Knina, bio sam u svojoj kući u Kninu.¹⁷⁶³ Obitelj mu je već bila otišla u Srbiju, ali on je ostao jer nije htio kuću ostaviti praznu.¹⁷⁶⁴ Iako, prema svjedokovim riječima, u njegovom naselju nije bilo vojnih ciljeva, nedaleko od njegove kuće, koja se nalazila na 700-800 metara od Sjeverne vojarne, palo je desetak granata.¹⁷⁶⁵ Svjedok je u kući ostao do 06:00 sati 5. kolovoza 1995., a onda pješice otišao u zaselak Dmitrovići, jer je pretpostavio da se to mjesto ne granatira.¹⁷⁶⁶ Tamo se vidio sa svojim prijateljem Vojkom Dmitrovićem pa su bili kod Vojka u kući i razgovarali.¹⁷⁶⁷ Svjedok je izjavio da su oko podneva u selo ušli hrvatski vojnici, ali priznao je da to nije vidio jer se nije usudio pogledati van.¹⁷⁶⁸ Čuo je žestoku pucnjavu, koja je trajala otprilike pola sata.¹⁷⁶⁹ Kad je pucnjava prestala i svjedok se uvjerio da se ne čuju nikakvi glasovi, on i Vojko Dmitrović izašli su van.¹⁷⁷⁰ Kod kuće Jovana Dmitrovića, oko 50-60 metara od Vojkove kuće, svjedok je na pragu pronašao Jovanov leš.¹⁷⁷¹ Na lešu je bilo nekoliko strijelnih rana, a vrata su na mnogo mjesta bila izbušena mecima.¹⁷⁷² Jovan Dmitrović, kojem je tada bilo otprilike 60 godina, bio je u civilnoj odjeći i svjedok blizu njegovog leša nije vidio oružje.¹⁷⁷³ U kući je živio sam i nije imao djece.¹⁷⁷⁴ U tom trenu došao je jedan čovjek po imenu Mile Zelembaba i zajedno su pokrili Jovanov leš dekama.¹⁷⁷⁵ Svjedok je zatim čuo neku buku i, shvativši da se to vojnici vraćaju, s Milom je pobjegao u šumu.¹⁷⁷⁶ Sutradan ujutro su se odlučili vratiti jer je Mile na radiju koji je ponio sa sobom čuo kako civilima poručuju da se vrate kućama.¹⁷⁷⁷ Putem u Dmitroviće naišli su na jednog čovjeka koji se prezivao Zupčić i svjedok se na njegov nagovor, zajedno s njim, Vojkom Dmitrovićem i

¹⁷⁶² P636 (Ilija Mirković, izjave svjedoka), izjava svjedoka od 3. rujna 2003., str. 1, par. 1.

¹⁷⁶³ P636 (Ilija Mirković, izjave svjedoka), izjava svjedoka od 3. rujna 2003., par. 2.

¹⁷⁶⁴ P636 (Ilija Mirković, izjave svjedoka), izjava svjedoka od 3. rujna 2003., par. 2.

¹⁷⁶⁵ P636 (Ilija Mirković, izjave svjedoka), izjava svjedoka od 3. rujna 2003., par. 2.

¹⁷⁶⁶ P636 (Ilija Mirković, izjave svjedoka), izjava svjedoka od 3. rujna 2003., par. 2-3, izjava svjedoka od 9. rujna 2003., par. 3.

¹⁷⁶⁷ P636 (Ilija Mirković, izjave svjedoka), izjava svjedoka od 3. rujna 2003., par. 3-5.

¹⁷⁶⁸ P636 (Ilija Mirković, izjave svjedoka), izjava svjedoka od 3. rujna 2003., par. 3-5.

¹⁷⁶⁹ P636 (Ilija Mirković, izjave svjedoka), izjava svjedoka od 3. rujna 2003., par. 5.

¹⁷⁷⁰ P636 (Ilija Mirković, izjave svjedoka), izjava svjedoka od 3. rujna 2003., par. 5.

¹⁷⁷¹ P636 (Ilija Mirković, izjave svjedoka), izjava svjedoka od 3. rujna 2003., par. 4, 6.

¹⁷⁷² P636 (Ilija Mirković, izjave svjedoka), izjava svjedoka od 3. rujna 2003., par. 6.

¹⁷⁷³ P636 (Ilija Mirković, izjave svjedoka), izjava svjedoka od 3. rujna 2003., par. 6, izjava svjedoka od 9. rujna 2003., par. 4.

¹⁷⁷⁴ P636 (Ilija Mirković, izjave svjedoka), izjava svjedoka od 9. rujna 2003., par. 4.

¹⁷⁷⁵ P636 (Ilija Mirković, izjave svjedoka), izjava svjedoka od 3. rujna 2003., par. 7.

¹⁷⁷⁶ P636 (Ilija Mirković, izjave svjedoka), izjava svjedoka od 3. rujna 2003., par. 7.

¹⁷⁷⁷ P636 (Ilija Mirković, izjave svjedoka), izjava svjedoka od 3. rujna 2003., par. 7, izjava svjedoka od 9. rujna 2003., par. 5.

Milom Zelembabom, otišao prijaviti u Knin.¹⁷⁷⁸ Prema uputama koje su dobili od dva ili tri vojnika na kontrolnom punktu na ulazu u Knin, prijavili su se u Sjevernoj vojarni, nakon čega je svjedok otišao kući.¹⁷⁷⁹

399. Selo je kasnije obišlo više promatrača iz međunarodnih organizacija i potom izvijestilo o navodima o ubojstvu. **Maria Teresa Mauro**, službenica UN-a za civilne poslove i članica HRAT-a u nekadašnjem Sektoru Jug, stacionirana u Kninu od ožujka do prosinca 1995.,¹⁷⁸⁰ potvrdila je da je 16. kolovoza 1995., kao što je opisano u HRAT-ovom izvješću od 16. kolovoza 1995., u selu Žagrović, u općini Knin, vidjela četiri muška leša.¹⁷⁸¹ Svjedokinja je nadalje potvrdila da je 17. kolovoza 1995., kao što je opisano u HRAT-ovom izvješću od 17. kolovoza 1995., ponovno obišla lokacije na kojima su pronađena ta četiri leša.¹⁷⁸² Dana 22. kolovoza 1995. svjedokinja Mauro se sastala s Romanićem i Jukićem i potvrdila je da su, kao što je opisano u HRAT-ovom izvješću od 23. kolovoza, razgovarali o četiri leša u Žagroviću koja još nisu bila uklonjena.¹⁷⁸³ HRAT je izvijestio da su u vrijeme njegovog ponovnog obilaska Žagrovića 23. kolovoza 1995. leševi još uvijek bili tamo, iako je civilna zaštita na groblju u Kninu članovima HRAT-a, uključujući svjedokinju Mauro, rekla da ih je odnijela.¹⁷⁸⁴

400. **Svjedokinja 136**, Srpkinja, prevoditeljica na terenu za UNCIVPOL i UNCRO,¹⁷⁸⁵ u svojem svjedočenju je rekla da su 16. kolovoza 1995. ona i tim UNCRO-a u Gornjem Žagroviću u općini Knin, otprilike 200 metara prije skretanja za zaselak Zelembabe na izlazu iz Knina, naišli na leševe dva muškarca, stara otprilike 55 ili 60 godina, koji su ležali pored ceste.¹⁷⁸⁶ Oba su leša bila samo u donjem rublju i

¹⁷⁷⁸ P636 (Ilija Mirković, izjave svjedoka), izjava svjedoka od 3. rujna 2003., par. 8.

¹⁷⁷⁹ P636 (Ilija Mirković, izjave svjedoka), izjava svjedoka od 3. rujna 2003., par. 8, izjava svjedoka od 9. rujna 2003., par. 6.

¹⁷⁸⁰ P1098 (Maria Teresa Mauro, izjava svjedoka, 3. ožujka 2000.), str. 1-2; P1099 (Maria Teresa Mauro, izjava svjedoka, 6. veljače 2008.), str. 1, par. 1, 7-9, 11-12; Maria Teresa Mauro, T. 11998, 12000, 12024, 12075-12076.

¹⁷⁸¹ P1098 (Maria Teresa Mauro, izjava svjedoka, 3. ožujka 2000.), str. 4.

¹⁷⁸² P1098 (Maria Teresa Mauro, izjava svjedoka, 3. ožujka 2000.), str. 4.

¹⁷⁸³ P1098 (Maria Teresa Mauro, izjava svjedoka, 3. ožujka 2000.), str. 4; Maria Teresa Mauro, T. 12068, 12103.

¹⁷⁸⁴ P1098 (Maria Teresa Mauro, izjava svjedoka, 3. ožujka 2000.), str. 4-5; P1099 (Maria Teresa Mauro, izjava svjedoka, 6. veljače 2008.), par. 34; Maria Teresa Mauro, T. 12068, 12103; P47 (Izvješće HRAT-a, 23. kolovoza 1995.), str. 2.

¹⁷⁸⁵ P2 (Svjedokinja 136, izjava svjedoka, 4. srpnja 1996.), str. 1-2; svjedokinja 136, T. 620, 622, 641, 726, 765, 768, 780-782.

¹⁷⁸⁶ P2 (Svjedokinja 136, izjava svjedoka, 4. srpnja 1996.), str. 7-8; P3 (Svjedokinja 136, izjava svjedoka, 11. lipnja 2007.), par. 23; svjedokinja 136, T. 722, 773; P9 (UNCIVPOL-ovo izvješće o incidentu, S2-95-449, 16. kolovoza 1995.); D3 (Dnevno izvješće HRAT-a, 17. kolovoza 1995.), str. 2. V. i P21 (Edward Flynn, izjava svjedoka, 26.-27. veljače 2008.), par. 16.

ležala licem prema zemlji, otprilike tri metra jedan od drugoga.¹⁷⁸⁷ Bili su u tako poodmakloj fazi raspadanja da ih nije bilo moguće prepoznati.¹⁷⁸⁸ Jedan je imao papučice i bio ćelav, sa sijedom čupercima sa strane.¹⁷⁸⁹ Svjedokinji 136 je rečeno da su ta dva muškarca ubijena hicem u potiljak.¹⁷⁹⁰ Primijetila je da s jedne strane ceste na drugu vodi krvavi trag.¹⁷⁹¹ U UNCIVPOL-ovom izvješću o incidentu sastavljenom 16. kolovoza 1995. kaže se da su ta dva muškarca izgledala kao stariji ljudi i da su najvjerojatnije ubijena nasred ceste. U izvješću se također kaže da su leševi pronađeni nedaleko od traktorske prikolice, oko koje su bile pobacane neke deke, odjeća i nekoliko kućanskih predmeta. U izvješću se najzad kaže i to da je 16. kolovoza 1995. o pronalasku leševa obaviješten Miloš Mihić.¹⁷⁹² U HRAT-ovom izvješću od 17. kolovoza 1995. kaže se da su dva leša na glavi imala rupe od metaka i da je na jednom bilo odrezano nekoliko prstiju desne ruke.¹⁷⁹³ Svjedokinja je izjavila da su taj incident najmanje deset puta prijavili policijskoj postaji u Kninu i tražili da se leševi uklone jer su tamo ležali najmanje 20 dana, no prošlo još najmanje deset dana prije nego što je to učinjeno.¹⁷⁹⁴

401. Svjedokinja 136 u svojem svjedočenju je nadalje rekla da je istog dana u zaseoku Zelembabe vidjela dva leša u civilnoj odjeći. Leševi su identificirani kao leševi Jove (Raspravno vijeće napominje da je to skraćeni oblik imena Jovan) Dmitrovića i Steve Dmitrovića. Jedan od tih ljudi imao je otprilike 50 godina, a za drugog je svjedokinja rekla da je bio "mlađi". Kazala je da je jedan od tih leševa pronađen ispred jedne kuće, sa strijelnom ranom na potiljku. Svjedokinja je zatim na izlazu iz zaseoka Zelembabe naišla na drugi leš koji je, kako je izjavila, bio u tako poodmakloj fazi raspadanja da nije

¹⁷⁸⁷ P2 (Svjedokinja 136, izjava svjedoka, 4. srpnja 1996.), str. 7-8; P3 (Svjedokinja 136, izjava svjedoka, 11. lipnja 2007.), par. 23; P9 (UNCIVPOL-ovo izvješće o incidentu, S2-95-449, 16. kolovoza 1995.); D3 (Dnevno izvješće HRAT-a, 17. kolovoza 1995.), str. 2. V. i P21 (Edward Flynn, izjava svjedoka, 26.-27. veljače 2008.), par. 16.

¹⁷⁸⁸ P2 (Svjedokinja 136, izjava svjedoka, 4. srpnja 1996.), str. 7-8; P3 (Svjedokinja 136, izjava svjedoka, 11. lipnja 2007.), par. 23; P9 (UNCIVPOL-ovo izvješće o incidentu, S2-95-449, 16. kolovoza 1995.).

¹⁷⁸⁹ P2 (Svjedokinja 136, izjava svjedoka, 4. srpnja 1996.), str. 8; P3 (Svjedokinja 136, izjava svjedoka, 11. lipnja 2007.), par. 23; D3 (Dnevno izvješće HRAT-a, 17. kolovoza 1995.), str. 2. V. i P21 (Edward Flynn, izjava svjedoka, 26.-27. veljače 2008.), par. 16.

¹⁷⁹⁰ P2 (Svjedokinja 136, izjava svjedoka, 4. srpnja 1996.), str. 8; P3 (Svjedokinja 136, izjava svjedoka, 11. lipnja 2007.), par. 23.

¹⁷⁹¹ P2 (Svjedokinja 136, izjava svjedoka, 4. srpnja 1996.), str. 7-8; P3 (Svjedokinja 136, izjava svjedoka, 11. lipnja 2007.), par. 23; P9 (UNCIVPOL-ovo izvješće o incidentu, S2-95-449, 16. kolovoza 1995.); D3 (Dnevno izvješće HRAT-a, 17. kolovoza 1995.), str. 2. V. i P21 (Edward Flynn, izjava svjedoka, 26.-27. veljače 2008.), par. 16.

¹⁷⁹² P9 (UNCIVPOL-ovo izvješće o incidentu, S2-95-449, 16. kolovoza 1995.).

¹⁷⁹³ D3 (Dnevno izvješće HRAT-a, 17. kolovoza 1995.), str. 2. V. i P21 (Edward Flynn, izjava svjedoka, 26.-27. veljače 2008.), par. 16.

¹⁷⁹⁴ P2 (Svjedokinja 136, izjava svjedoka, 4. srpnja 1996.), str. 8; svjedokinja 136, T. 770-773.

mogla razabrati uslijed čega je nastupila smrt.¹⁷⁹⁵ Svjedokinja 136 je dodala da je 30. kolovoza 1995. na groblju u Kninu vidjela grobove Jove Dmitrovića i Steve Dmitrovića.¹⁷⁹⁶

402. Dana 16. kolovoza 1995. pripadnici UNCIVPOL-a su u Žagroviću, u općini Knin, vidjeli dva leša.¹⁷⁹⁷ Kasnije toga dana ista je dva leša vidio i tim koji su činili Alun Roberts, Edward Flynn i jedan prevoditelj.¹⁷⁹⁸ Na mjesto pronalaska leševa 17. kolovoza 1995. je dovedena hrvatska policija.¹⁷⁹⁹

403. **Alun Roberts**, službenik za tisak i informiranje u Sektoru Jug UN-a u Kninu od sredine rujna 1993. do približno sredine listopada 1995.,¹⁸⁰⁰ u svojem svjedočenju je rekao da je 16. kolovoza 1995. u jarku uz glavnu cestu Knin-Kistanje, na otprilike tri kilometra od Knina, vidio dva leša.¹⁸⁰¹ Po širini ceste je vidio krvave tragove koji su izgledali kao da su nastali vučenjem.¹⁸⁰² Leševi su bili u ljetnoj odjeći i u sandalama za plažu.¹⁸⁰³ Roberts je toga dana vidio i leš Steve Dmitrovića (starog 40 godina), koji je ležao u polju u zaseoku Dmitrović u Žagroviću, u općini Knin, sa strijelnim ranama u donjem dijelu prsa, i krvave mrlje na travi pokraj njegovog potiljka.¹⁸⁰⁴ Prema svjedokovim riječima, leš je tamo ležao na suncu dva tjedna.¹⁸⁰⁵ Svjedok je u istom zaseoku pred pragom jedne kuće vidio i leš Jove Dmitrovića (starog između 55 i 60

¹⁷⁹⁵ P2 (Svjedokinja 136, izjava svjedoka, 4. srpnja 1996.), str. 8; D3 (Dnevno izvješće HRAT-a, 17. kolovoza 1995.), str. 2. V. i P21 (Edward Flynn, izjava svjedoka, 26.-27. veljače 2008.), par. 16.

¹⁷⁹⁶ P2 (Svjedokinja 136, izjava svjedoka, 4. srpnja 1996.), str. 8; svjedokinja 136, T. 643-645; P6 (Rukom pisani popis osoba pokopanih na groblju u Kninu, koji je sastavila svjedokinja 136).

¹⁷⁹⁷ P226 (UNCIVPOL-ovo izvješće o incidentu, 16. kolovoza 1995.), str. 1.

¹⁷⁹⁸ P226 (UNCIVPOL-ovo izvješće o incidentu, 16. kolovoza 1995.), str. 1.

¹⁷⁹⁹ P226 (UNCIVPOL-ovo izvješće o incidentu, 16. kolovoza 1995.), str. 2.

¹⁸⁰⁰ P675 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 27. kolovoza 1997.), str. 1, par. 1; P676 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 31. srpnja 1998.), str. 1; P677 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 28. veljače 2007.), str. 1-2; P678 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 7. veljače 2008.), str. 1, par. 3-4, 6; P680 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 1. srpnja 2008.), str. 1.

¹⁸⁰¹ P677 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 28. veljače 2007.), str. 8; P678 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 7. veljače 2008.), par. 16, br. 3; P700 (Fotografije leševa i mjesta zločina u Sektoru Jug, koje su snimili pripadnici UNCRO-a), str. 1, 7-8.

¹⁸⁰² P677 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 28. veljače 2007.), str. 8; P678 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 7. veljače 2008.), par. 16, br. 3; P700 (Fotografije leševa i mjesta zločina u Sektoru Jug, koje su snimili pripadnici UNCRO-a), str. 1, 8.

¹⁸⁰³ P700 (Fotografije leševa i mjesta zločina u Sektoru Jug, koje su snimili pripadnici UNCRO-a), str. 7.

¹⁸⁰⁴ P677 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 28. veljače 2007.), str. 8; P678 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 7. veljače 2008.), par. 16, br. 3; P700 (Fotografije leševa i mjesta zločina u Sektoru Jug, koje su snimili pripadnici UNCRO-a), str. 1, 10.

¹⁸⁰⁵ P677 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 28. veljače 2007.), str. 9; P700 (Fotografije leševa i mjesta zločina u Sektoru Jug, koje su snimili pripadnici UNCRO-a), str. 1, 10.

godina), sa strijelnim ranama glave.¹⁸⁰⁶ Roberts i drugo osoblje UN-a prijavili su pronalazak četiri spomenuta leša policijskoj postaji u Kninu.¹⁸⁰⁷

404. Dana 16. kolovoza 1995. HRAT je u Žagroviću, u općini Knin, vidio leševe tri muškarca stara otprilike 50 godina, koji su svi na glavi imali rupe od metaka, a još jedan, leš četvrti, u podmakloj fazi raspadanja.¹⁸⁰⁸

405. **John Hill**, zapovjednik međunarodne vojne policije u Sektoru Jug od početka lipnja 1995. do 8. prosinca 1995.,¹⁸⁰⁹ u svojem svjedočenju je rekao da je 10. ili 13. kolovoza 1995., zajedno s drugima, navrh jednog brda kod Knina pronašao leševe dva muškarca u četrdesetima, koji su bili u civilnoj odjeći.¹⁸¹⁰ Na cesti su se vidjeli krvavi tragovi, zbog čega je Hill smatrao da su ti ljudi pogođeni iz vatrenog oružja u glavu na cesti, a onda bačeni pored ceste, na mjesto gdje su ležali.¹⁸¹¹ Hill je na oba leša vidio velike rane na glavi.¹⁸¹² Izjavio je i da su se leševi počeli raspadati i da se s ceste osjećao njihov vonj.¹⁸¹³ Osim toga je izjavio da je tijekom obilazaka u Sektoru Jug otprilike u to vrijeme znao vidjeti takve slične mrlje od krvi.¹⁸¹⁴ Isključio je mogućnost da su te mrlje od krvi potjecale od mrtvih životinja jer su sve strvine koje je na tom području vidio, osim jedne, ležale po poljima.¹⁸¹⁵ Hill je rekao da su se na cesti, nedaleko od mjesta gdje su ležala ta dva leša, nalazili traktor ili prikolica s ispreturanim stvarima.¹⁸¹⁶ Pretpostavio je da je traktor pripadao tim ljudima i da su njime bježali.¹⁸¹⁷ Hill je fotografirao krvavu mrlju i leševe.¹⁸¹⁸

¹⁸⁰⁶ P677 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 28. veljače 2007.), str. 8; P678 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 7. veljače 2008.), par. 16, br. 3; P700 (Fotografije leševa i mjesta zločina u Sektoru Jug, koje su snimili pripadnici UNCRO-a), str. 1, 9.

¹⁸⁰⁷ P678 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 7. veljače 2008.), par. 16 (br. 3), 27.

¹⁸⁰⁸ P1172 (Dnevno izvješće HRAT-a, 17. kolovoza 1995.), str. 1-2.

¹⁸⁰⁹ P291 (John Hill, izjava svjedoka, 23. kolovoza 1996.), str. 2; P292 (John Hill, izjava svjedoka, 21. siječnja 1998.), str. 3, 93; P293 (John Hill, izjava svjedoka, 2. studenog 1999.), str. 3.

¹⁸¹⁰ P292 (John Hill, izjava svjedoka, 21. siječnja 1998.), str. 54-55, 80-81; John Hill, T. 3770; D274 (Dnevnik Johna Hilla, bilješke za 5.-13. kolovoza 1995.), str. 8.

¹⁸¹¹ P292 (John Hill, izjava svjedoka, 21. siječnja 1998.), str. 55, 80; John Hill, T. 3770; D274 (Dnevnik Johna Hilla, bilješke za 5.-13. kolovoza 1995.), str. 8.

¹⁸¹² P292 (John Hill, izjava svjedoka, 21. siječnja 1998.), str. 81.

¹⁸¹³ P292 (John Hill, izjava svjedoka, 21. siječnja 1998.), str. 81.

¹⁸¹⁴ P292 (John Hill, izjava svjedoka, 21. siječnja 1998.), str. 55.

¹⁸¹⁵ P292 (John Hill, izjava svjedoka, 21. siječnja 1998.), str. 55.

¹⁸¹⁶ P292 (John Hill, izjava svjedoka, 21. siječnja 1998.), str. 81; John Hill, T. 3770.

¹⁸¹⁷ P292 (John Hill, izjava svjedoka, 21. siječnja 1998.), str. 81.

¹⁸¹⁸ John Hill, T. 3770-3771; P303 (Fotografije krvave mrlje na cesti i dvaju leševa).

406. Kako se navodi u operativnom dnevniku 4. gardijske brigade, 1. pješačka bojna je 5. kolovoza 1995. u 14:40 sati bila na položajima F15 (raskrižje prema Drnišu), F61 (Dmitrovići, općina Knin) i F63 (Dukići).¹⁸¹⁹

407. U dnevnom izvješću Glavnom stožeru HV-a dostavljenom 5. kolovoza 1995. u 06:00 sati Ante Gotovina je napisao da je 4. gardijska brigada dosegla crtu bojišnice, a topografske točke koje je naveo su sljedeće: Bolandže, Golo brdo u općini Gračac, Slatina, Crni vrh, Gospina greda, Prljaj u općini Knin, Dmitrovići u općini Knin, Bradaši u općini Knin, te Knin.¹⁸²⁰

408. I na kraju, Raspravnom vijeću je u vezi s navodima o incidentima ubojstva predočena i određena sudskomedicinska dokumentacija. Prema toj dokumentaciji, leš u raspadanju KN01/247B dug približno 1,80 metara, označen brojem 535, pronađen je u crnim hlačama, bijeloj košulji dugih rukava i crnim cipelama 26. kolovoza 1995. u zaseoku Dmitrović u Žagroviću, u općini Knin, identificiran kao leš Jove Dmitrovića i pokopan na gradskom groblju u Kninu.¹⁸²¹ Leš KN01/247B koji je, s metalnom pločicom broj "535", ekshumiran 14. lipnja 2001. na groblju u Kninu i koji je na sebi imao tamnosive ili crne hlače i bijelu ili svijetlu košulju dugih rukava s rupama na lijevom rukavu od kojih su dvije odgovarale ranama na lijevoj ruci bio je leš muškarca približne visine 1,64-1,79 metara, starog između 35 i 50 godina, sa strijelnim ranama lijeve nadlaktice i glave, od kojih je za potonju sudski patolog utvrdio da predstavlja uzrok smrti.¹⁸²² Prema obrascu koji je 26. travnja 2002., na temelju podataka dobivenih od Jovine šogorice, ispunjen u Zavodu za sudsku medicinu u Zagrebu, Jovo Dmitrović, Srbin iz Žagrovića, umro je od strijelnih ozljeda trupa 6. kolovoza 1995. u Žagroviću.¹⁸²³ Dana 26. travnja 2002. klasičnom metodom identifikacije utvrđeno je da je KN01/247B leš Jove Dmitrovića.¹⁸²⁴

409. Leš KN01/248B dug približno 1,75 metara, označen brojem 509, pronađen je u sivomaslinastim hlačama 26. kolovoza 1995. u zaseoku Dmitrović u Žagroviću, u općini Knin, identificiran kao leš Steve Dmitrovića i pokopan na gradskom groblju u

¹⁸¹⁹ P2343 (Operativni dnevnik 4. gardijske brigade, srpanj i kolovoz 1995.), str. 37.

¹⁸²⁰ D180 (Dokumentacija o istrazi hrvatskih vlasti u vezi s ubojstvom Ilije i Milke Petko, te Dmitra i Đure Rašua), str. 8-9, 13.

¹⁸²¹ P1400 (Podaci o identificiranom lešu KN01/247B, identifikacijski broj 535, s fotografijom).

¹⁸²² P1600 (Zapisnik o obdukciji, KN01/247B, 12. srpnja 2001.), str. 1-7, 9, 11-14, 17; P1869 (Fotografija ruke, KN01/247B); P1870 (Fotografija lubanje, KN01/247B).

¹⁸²³ P2074 (Prijava činjenice smrti za Jovu Dmitrovića, 26. travnja 2002.).

¹⁸²⁴ P659 (Popis identificiranih osoba ekshumiranih na groblju u Kninu), str. 1; P2002 (Popis identificiranih osoba ekshumiranih u Kninu).

Kninu.¹⁸²⁵ Dobro očuvani posmrtni ostaci KN01/248B koji su 14. lipnja 2001. ekshumirani na groblju u Kninu, zajedno s metalnom pločicom broj "509", i odjećom koja se sastojala od blijedozelenih hlača, blijedoplavih kratkih hlača i bijelih čarapa bili su posmrtni ostaci muškarca približne visine 1,62-1,88 metara, starog između 30 i 50 godina, sa strijelnom ozljedom prsa i lica, od kojih je za prvu John Clark utvrdio da predstavlja uzrok smrti.¹⁸²⁶ Prema obrascu koji je 26. travnja 2002., na temelju podataka dobivenih od Stevinog brata, ispunjen u Zavodu za sudsku medicinu u Zagrebu, Stevo Dmitrović, Srbin, rođen 1944., umro je od strijelne ozljede trupa 11. kolovoza 1995. u zaseoku Dmitrović u Žagroviću.¹⁸²⁷ Dana 26. travnja 2002. klasičnom metodom identifikacije je utvrđeno je da je KN01/248B leš Steve Dmitrovića, rođenog 1944.¹⁸²⁸

410. Dokazi ukazuju na to da je Jovan Dmitrović ubijen hicima iz vatrenog oružja 5. kolovoza 1995. u zaseoku Dmitrovići u Žagroviću, u općini Knin, tijekom žestoke pucnjave u tom zaseoku koja je trajala otprilike pola sata. Dokazi nadalje ukazuju na to da su Stevo Dmitrović, kojem je tada bilo otprilike 50 godina, i dva neidentificirana muškarca, stara između 55 i 60 godina, ubijeni hicima iz vatrenog oružja u Žagroviću neutvrđenog dana prije 16. kolovoza 1995. Na temelju identifikacije koju su izvršili članovi obitelji, Raspravno vijeće konstatira da su i Stevo Dmitrović i Jovan Dmitrović bili srpske nacionalnosti. Međutim, Raspravnom vijeću su predloženi nedovoljni pouzdani dokazi o okolnostima pod kojima su ta četvorica ljudi ubijena, posebno s obzirom na to da je 5. kolovoza 1995. u zaseoku bilo žestoke pucnjave. Iako je Ilija Mirković izjavio da su 5. kolovoza 1995. u selo ušli hrvatski vojnici, on je također priznao da to nije vidio. Raspravno vijeće se stoga s tim u vezi neće osloniti na njegovo svjedočenje. Prema izvješću generala Gotovine podnesenom 5. kolovoza 1995. u 06:00 sati 4. gardijska brigada je došla do Dmitrovića ili područja u blizini Dmitrovića. Taj dio Gotovininog izvješća potkrijepljen je operativnim dnevnikom 4. gardijske brigade, prema kojem se 5. kolovoza 1995. vojska nalazila u Dmitroviću ili u blizini Dmitrovića. Međutim, unatoč toj prisutnosti HV-a, Raspravno vijeće bez daljnjih dokaza o okolnostima pod kojima je ubijen Jovan Dmitrović ne može donijeti nikakve zaključke

¹⁸²⁵ P1401 (Podaci o identificiranom lešu KN01/248B, identifikacijski broj 509, s fotografijom).

¹⁸²⁶ P1601 (Zapisnik o obdukciji, KN01/248B, 5. srpnja 2001.), str. 1-8, 11-14, 17; P1871 (Fotografija posmrtnih ostataka, KN01/248B); P1872 (Fotografija lubanje, KN01/248B).

¹⁸²⁷ P2075 (Prijava činjenice smrti za Stevu Dmitrovića, 26. travnja 2002.), str. 29-30.

¹⁸²⁸ P659 (Popis identificiranih osoba ekshumiranih na groblju u Kninu), str. 1; P2002 (Popis identificiranih osoba ekshumiranih u Kninu).

o identitetu ili pripadnosti počinitelja. S obzirom na te okolnosti, Raspravno vijeće neće dalje razmatrati taj incident u vezi s točkama 1, 6 i 7 Optužnice.

Ika i Vera Dondur (Daljnje pojašnjenje, br. 136-137)

411. Raspravnom vijeću su relevantni dokazi u vezi s navodima o ubojstvu Ike i Vere Dondur predočeni prvenstveno putem jednog izvješća HRAT-a i sudskomedicinske dokumentacije. HRAT je 21. studenog 1995. izvijestio da mu je, dok je bio u patroli u općini Knin, prijavljeno da je hrvatska vojska 5. kolovoza 1995. ubila Iku Dondur, staru 70 godina, i Veru Dondur, staru otprilike 50 godina, u Bradasu, zaseoku u općini Knin u kojem su te dvije žene živjele.¹⁸²⁹ Jedna osoba je rekla da su te žene odbile izaći iz svoje kuće kako im je naložio HV, nakon čega su vojnici otvorili vatru i obje ubili.¹⁸³⁰

412. Prema sudskomedicinskoj dokumentaciji, leš u raspadanju KN01/306B dug približno 1,60 metara, označen brojem 503, pronađen je u plavim/sivim hlačama, kariranoj crveno-bijeloj košulji i crnim kožnim sandalama 23. kolovoza 1995. blizu kuće br. 173 u Žagroviću, u općini Knin, identificiran od strane Predraga Dondura iz Žagrovića kao leš Ilinke Dondur iz Žagrovića, rođene 6. srpnja 1930., i pokopan na gradskom groblju u Kninu.¹⁸³¹ Leš KN01/306B koji je ekshumiran 15. lipnja 2001. na groblju u Kninu s metalnom pločicom broj "503" i odjećom koja se sastojala od sivih hlača, crveno-bijele karirane košulje i sandala ili crnih cipela bio je leš žene približne visine 1,47-1,63 metara, stare između 45 i 100 godina, sa strijelnom ozljedom leđa koja se kanalom nastavljala dijagonalno kroz prsni koš i za koju je sudski patolog utvrdio da predstavlja uzrok smrti.¹⁸³² Prema obrascu koji je 5. lipnja 2002., na temelju podataka dobivenih od nećaka preminule, ispunjen u Zavodu za sudsku medicinu u Zagrebu, Ika Dondur, Srпкиnja, rođena 1930., umrla je od strijelne ozljede trupa 5. kolovoza 1995. u Žagroviću.¹⁸³³ Dana 5. lipnja 2002. klasičnom metodom identifikacije je utvrđeno da je KN01/306B leš Ike Dondur, rođene 1930.¹⁸³⁴

¹⁸²⁹ P1099 (Maria Teresa Mauro, izjava svjedoka, 6. veljače 2008.), par. 56; P1109 (Dnevno izvješće HRAT-a, 21. studenog 1995.), str. 2.

¹⁸³⁰ P1099 (Maria Teresa Mauro, izjava svjedoka, 6. veljače 2008.), par. 56; P1109 (Dnevno izvješće HRAT-a, 21. studenog 1995.), str. 2.

¹⁸³¹ P1402 (Podaci o identificiranom lešu KN01/306B, identifikacijski broj 503, s fotografijom).

¹⁸³² P1602 (Zapisnik o obdukciji, KN01/306B, 3. srpnja 2001.), str. 1-2, 4-6, 8, 11-13, 16.

¹⁸³³ P2076 (Prijava činjenice smrti za Iku Dondur, 5. lipnja 2002.), str. 33-34.

¹⁸³⁴ P659 (Popis identificiranih osoba ekshumiranih na groblju u Kninu), str. 1; P2002 (Popis identificiranih osoba ekshumiranih u Kninu).

413. Leš u raspadanju dug približno 1,75 metara, označen brojem 502, pronađen je u crveno-crnoj košulji, maslinastozelenim hlačama, bijeloj marami i bijelim tenisicama 23. kolovoza 1995. blizu kuće br. 173 u Dondurima, zaseoku sela Žagrović, u općini Knin, identificiran od strane Predraga Dondura iz Žagrovića kao leš Vere Dondur iz Žagrovića, rođene 12. rujna 1939., i kasnije pokopan na gradskom groblju u Kninu.¹⁸³⁵

414. Raspravno vijeće na početku napominje da Gotovinina obrana u fusnoti 1670 svojeg završnog podneska tvrdi da izvješće HRAT-a od 21. studenog 1995. nije u spisu. Ono je uvršteno u spis kao dokazni predmet P1109. U tom izvješću se iz druge ruke prenose informacije u vezi s navodnim ubojstvom Ike i Vere Dondur čiji izvor nije jasno naveden. Pored toga, u njemu nisu jasno opisane točne okolnosti pod kojima je, kako se navodi, počinjeno ubojstvo. Predočeni sudskomedicinski dokazi ukazuju na to je smrt Ike Dondur nastupila uslijed strijelne ozljede. Raspravnom vijeću nisu predočeni sudskomedicinski dokazi u vezi sa smrću Vere Dondur. S obzirom na te okolnosti, Raspravno vijeće neće dalje razmatrati taj incident u vezi s točkama 1, 6 i 7 Optužnice.

Stevo Večerina i drugi (Daljnje pojašnjenje, br. 150-154)

415. Raspravnom vijeću su dokazi u vezi s navodima o protupravnom zatočenju Steve Večerine, Stevana Baljka, Đure Mačka, Momčila Tišme, Mile Gnjatovića i drugih i o ubojstvu tih poimence navedenih osoba predočeni prvenstveno putem svjedočenja Marije Večerine, Zdravka Bunčića i Dušana Torbice, kao i sudskomedicinske dokumentacije.

416. **Marija Večerina**, Srpkinja iz Muškovaca, u općini Obrovac,¹⁸³⁶ u svojem svjedočenju je rekla da joj je 5. kolovoza 1995., dok je u planini u Lokvini pasla stoku, njezin sin Stevo Večerina došao reći da je, iako hrvatska vojna akcija još nije došla do Zatona, u općini Jasenice, na Radio Kninu čuo da je pao Knin, a možda i Gračac.¹⁸³⁷ Kazao joj je da ljudi bježe i da i oni moraju pobjeći.¹⁸³⁸ Svjedokinja i skupina ljudi – njezine dvije kćerke (Mira i Branka Večerina), Stevo Večerina, te Sava i Dragana

¹⁸³⁵ P1403 (Hrvatski obrazac za leševe civila).

¹⁸³⁶ P652 (Marija Večerina, izjava svjedoka, 16. listopada 2003.), par. 1-2; P653 (Marija Večerina, izjava svjedoka, 11. srpnja 2007.), par. 2.

¹⁸³⁷ P652 (Marija Večerina, izjava svjedoka, 16. listopada 2003.), par. 6-7; P653 (Marija Večerina, izjava svjedoka, 11. srpnja 2007.), par. 2-3; Marija Večerina, T. 6725-6726.

¹⁸³⁸ P652 (Marija Večerina, izjava svjedoka, 16. listopada 2003.), par. 7; Marija Večerina, T. 6726.

Večerina – smjesta su napustili selo, očekujući, doduše, da će se vratiti.¹⁸³⁹ Skupina je u Krupi, u općini Nadvoda, naišla na Stevana Baljka.¹⁸⁴⁰ Svjedokinja je rekla da misli da su i njezin sin i Steven Baljak sa sobom imali puške.¹⁸⁴¹ Prema njezinim riječima, obojica su nosila vojničke hlače, a Stevo Večerina je od 1993. bio u SVK.¹⁸⁴² U Žegararu, u općini Nadvoda, naišli su na Milu Gnjatovića, koji im se također priključio.¹⁸⁴³ Mile Gnjatović je nosio vojnu uniformu.¹⁸⁴⁴ Svjedokinja je na Velebitu pronašla jedan letak iz kojeg su vidjeli da se ljudima savjetuje da idu u Srb, u općini Donji Lapac.¹⁸⁴⁵ Stevo Večerina i Mile Gnjatović su u Nadvodi pronašli jednu crvenu ladu i skupina je u njoj nastavila dalje, a Stevo je vozio.¹⁸⁴⁶ Otprilike u 21:00 sat, pogriješivši put, došli su do Očestova, u općini Knin.¹⁸⁴⁷ Bio je mrak i svjetla na automobilu nisu radila.¹⁸⁴⁸ Odjednom su na automobil zapucali neki ljudi koje svjedokinja nije mogla vidjeti, pri čemu je Stevo Večerina ranjen u lijevu nogu, Branka Večerina u ruku, a Dragana Večerina u glavu.¹⁸⁴⁹ Svjedokinja je rekla da misli da je Stevan Baljak ranjen u nožni prst.¹⁸⁵⁰ Kad je pucnjava prestala, Stevo Večerina je zaustavio automobil i u hipu ih je okružio velik broj vojnika HV-a, koji su nosili zelene maskirne uniforme i imali obojana lica.¹⁸⁵¹ Svjedokinja na njihovim uniformama nije mogla vidjeti oznake.¹⁸⁵² Ljudima iz

¹⁸³⁹ P652 (Marija Večerina, izjava svjedoka, 16. listopada 2003.), par. 7-8; P653 (Marija Večerina, izjava svjedoka, 11. srpnja 2007.), par. 3; Marija Večerina, T. 6726-6727.

¹⁸⁴⁰ P652 (Marija Večerina, izjava svjedoka, 16. listopada 2003.), par. 9; Marija Večerina, T. 6721, 6730.

¹⁸⁴¹ P652 (Marija Večerina, izjava svjedoka, 16. listopada 2003.), par. 9; Marija Večerina, T. 6741.

¹⁸⁴² P652 (Marija Večerina, izjava svjedoka, 16. listopada 2003.), par. 5-6, 9; Marija Večerina, T. 6725; P657 (Obrazac za podatke o pronalasku posmrtnih ostataka, KN01/374B); P659 (Popis osoba identificiranih 2002. čiji su posmrtni ostaci ekshumirani na groblju u Kninu); P667 (Podaci o lešu KN01/417B, identifikacijski broj 424, s fotografijom); P669 (Popis identificiranih osoba ekshumiranih u Kninu i Gračacu koji je sastavio Ured Vlade Republike Hrvatske za suradnju s Međunarodnim sudom i međunarodnim kaznenim sudovima, 2. listopada 2003.).

¹⁸⁴³ P652 (Marija Večerina, izjava svjedoka, 16. listopada 2003.), par. 10; Marija Večerina, T. 6721, 6727, 6730.

¹⁸⁴⁴ P652 (Marija Večerina, izjava svjedoka, 16. listopada 2003.), par. 10; P659 (Popis osoba identificiranih 2002. čiji su posmrtni ostaci ekshumirani na groblju u Kninu); P664 (Podaci o lešu KN01/416B, identifikacijski broj 418, s fotografijom).

¹⁸⁴⁵ P652 (Marija Večerina, izjava svjedoka, 16. listopada 2003.), par. 10; P653 (Marija Večerina, izjava svjedoka, 11. srpnja 2007.), par. 5; Marija Večerina, T. 6748.

¹⁸⁴⁶ P652 (Marija Večerina, izjava svjedoka, 16. listopada 2003.), par. 10; Marija Večerina, T. 6718, 6721, 6727.

¹⁸⁴⁷ P652 (Marija Večerina, izjava svjedoka, 16. listopada 2003.), par. 11; Marija Večerina, T. 6728, 6740.

¹⁸⁴⁸ P652 (Marija Večerina, izjava svjedoka, 16. listopada 2003.), par. 11; Marija Večerina, T. 6721, 6740.

¹⁸⁴⁹ P652 (Marija Večerina, izjava svjedoka, 16. listopada 2003.), par. 11-12; Marija Večerina, T. 6721, 6728-6730.

¹⁸⁵⁰ P652 (Marija Večerina, izjava svjedoka, 16. listopada 2003.), par. 11; P653 (Marija Večerina, izjava svjedoka, 11. srpnja 2007.), par. 6.

¹⁸⁵¹ P652 (Marija Večerina, izjava svjedoka, 16. listopada 2003.), par. 12; Marija Večerina, T. 6721, 6728-6730.

¹⁸⁵² P652 (Marija Večerina, izjava svjedoka, 16. listopada 2003.), par. 12; Marija Večerina, T. 6730.

automobila je zapovjedbno da izađu i legnu na cestu licem prema zemlji.¹⁸⁵³ Neki vojnici su ih pretresli i oduzeli im sve stvari.¹⁸⁵⁴ Vojnici su im psovali majku srpsku.¹⁸⁵⁵ Skupina je zatim odvedena u podrum jedne obližnje kuće, gdje je na prostoru od 16 četvornih metara već bilo zatočeno otprilike 12 ljudi.¹⁸⁵⁶ Tamo su proveli noć, s dva vojnika koja su stražarila na vratima podruma.¹⁸⁵⁷ Vojnici su bili obećali da će dovesti liječnika da pomogne svjedokinjinom sinu, ali nitko nije došao.¹⁸⁵⁸

417. Marija Večerina je u svojem svjedočenju rekla da su 6. kolovoza 1995. u 09:00 sati u podrum kuće u Očestovu u kojem je bila zatočena s još otprilike 20 ljudi ušla dva naoružana hrvatska vojnika u vojnim uniformama.¹⁸⁵⁹ Vojnici su izdvojili pet mladih muških zatočenika: svjedokinjinog sina Stevu Večerinu, Milu Gnjatovića, Stevana Baljka, Đuru Mačka (iz općine Benkovac) i Momčila Tišmu (iz Knina).¹⁸⁶⁰ Osim njih, u podrumu su bili zatočeni samo stariji muškarci i žene.¹⁸⁶¹ Stevo Večerina, rođen 1974., mobiliziran je u SVK 1993. kao običan vojnik, a tada je bio na višednevnom bolovanju zbog zubobolje.¹⁸⁶² Hrvatski vojnici su rekli da je došla vojna policija i da će vojnici ići u vojni zatvor, a ranjenici će biti odvedeni u bolnicu.¹⁸⁶³ Svjedokinja je htjela ići s petoricom muškaraca i krenula je za njima iz kuće.¹⁸⁶⁴ Vidjela je kako neki hrvatski vojnici odvođe petoricu muškaraca držeći u njih uperene puške.¹⁸⁶⁵ Njih petorica nisu imala lisice niti su im ruke bile vezane.¹⁸⁶⁶ Stevo Večerina je teško hodao zbog strijelnih

¹⁸⁵³ P652 (Marija Večerina, izjava svjedoka, 16. listopada 2003.), par. 12; Marija Večerina, T. 6721, 6729.

¹⁸⁵⁴ P652 (Marija Večerina, izjava svjedoka, 16. listopada 2003.), par. 12; Marija Večerina, T. 6721, 6729.

¹⁸⁵⁵ P652 (Marija Večerina, izjava svjedoka, 16. listopada 2003.), par. 12; Marija Večerina, T. 6721.

¹⁸⁵⁶ P652 (Marija Večerina, izjava svjedoka, 16. listopada 2003.), par. 13; P653 (Marija Večerina, izjava svjedoka, 11. srpnja 2007.), par. 7; Marija Večerina, T. 6722, 6730-6731.

¹⁸⁵⁷ P652 (Marija Večerina, izjava svjedoka, 16. listopada 2003.), par. 13, 15.

¹⁸⁵⁸ P652 (Marija Večerina, izjava svjedoka, 16. listopada 2003.), par. 13; Marija Večerina, T. 6734.

¹⁸⁵⁹ P652 (Marija Večerina, izjava svjedoka, 16. listopada 2003.), par. 11-14; Marija Večerina, T. 6722, 6730-6731.

¹⁸⁶⁰ P652 (Marija Večerina, izjava svjedoka, 16. listopada 2003.), par. 14; Marija Večerina, T. 6721, 6731, 6733; D694 (Upitnik u vezi sa Stevom Večerinom koji je ispunila Marija Večerina, 18. srpnja 2001.).

¹⁸⁶¹ P653 (Marija Večerina, izjava svjedoka, 11. srpnja 2007.), par. 8; Marija Večerina, T. 6722.

¹⁸⁶² P652 (Marija Večerina, izjava svjedoka, 16. listopada 2003.), par. 1, 5-6; P653 (Marija Večerina, izjava svjedoka, 11. srpnja 2007.), par. 2; Marija Večerina, T. 6725; D694 (Upitnik u vezi sa Stevom Večerinom koji je ispunila Marija Večerina, 18. srpnja 2001.).

¹⁸⁶³ P652 (Marija Večerina, izjava svjedoka, 16. listopada 2003.), par. 14; P653 (Marija Večerina, izjava svjedoka, 11. srpnja 2007.), par. 9; Marija Večerina, T. 6722, 6731-6733.

¹⁸⁶⁴ P652 (Marija Večerina, izjava svjedoka, 16. listopada 2003.), par. 15; Marija Večerina, T. 6722, 6731, 6734.

¹⁸⁶⁵ P652 (Marija Večerina, izjava svjedoka, 16. listopada 2003.), par. 15.

¹⁸⁶⁶ P652 (Marija Večerina, izjava svjedoka, 16. listopada 2003.), par. 15.

ozljeda koje je zadobio kad su on i svjedokinja zarobljeni.¹⁸⁶⁷ Jedan od vojnika joj je naredio da se vrati u podrum, zaprijetivši da će je u suprotnom ubiti.¹⁸⁶⁸

418. Nedugo nakon što su sin Marije Večerine i četiri druga muškarca odvedeni iz podruma, zatočenicima su čuli rafal.¹⁸⁶⁹ Hrvatski vojnici su zatim doveli dvije žene i jednog muškarca, koji su svi bili u pedesetim godinama, i svjedokinja je od njih čula da su vojnici pucali na njihovo vozilo i pritom ubili vozača.¹⁸⁷⁰ Njih troje je bilo u civilnoj odjeći.¹⁸⁷¹ Oko 10:30 sati toga dana zatočenicima je naređeno da izađu iz podruma.¹⁸⁷² Vojnici su im vani u dvorištu naredili da odu u sjedište UNHCR-a u Kninu.¹⁸⁷³ Ljudi su se ukrcali u dva vozila – među njima i svjedokinja i njezine dvije kćeri, te Sava i Dragana Večerina – i zatim, bez pratnje, otišli.¹⁸⁷⁴ Na kontrolnom punktu na ulazu u Knin zaustavila ih je policija.¹⁸⁷⁵ Policajci su ih postrojili i počeli ih psovati i prijetiti im da će ih sve pobiti.¹⁸⁷⁶ Rekli su im da je UNHCR otišao i da trebaju ići u srednju školu u Kninu.¹⁸⁷⁷ U dvorani za tjelesni odgoj te škole, kad su došli, nije bilo puno ljudi, no stalno su dovođeni novi.¹⁸⁷⁸ Prema poimeničnom popisu iz izvješća Policijske uprave zadarsko-kninske od 7. kolovoza 1995., u "sabirnom centru 'Knin'" bilo je zatočeno 90 osoba, među njima i svjedokinja i ostale četiri žene.¹⁸⁷⁹ Svjedokinja i četiri žene s kojima je došla ostale su tamo od 6. do 9. kolovoza 1995.¹⁸⁸⁰ Svjedokinjine kćeri bile su prisiljene čistiti prostorije i prati prozore u zgradi policije.¹⁸⁸¹ Branka Večerina je odvedena negdje gdje joj je obrađena rana na ruci.¹⁸⁸² Zgradu škole su čuvali naoružani

¹⁸⁶⁷ P652 (Marija Večerina, izjava svjedoka, 16. listopada 2003.), par. 11, 15; Marija Večerina, T. 6734.

¹⁸⁶⁸ P652 (Marija Večerina, izjava svjedoka, 16. listopada 2003.), par. 15; Marija Večerina, T. 6722, 6731, 6734.

¹⁸⁶⁹ P652 (Marija Večerina, izjava svjedoka, 16. listopada 2003.), par. 14, 16; Marija Večerina, T. 6721-6722, 6731, 6735.

¹⁸⁷⁰ P652 (Marija Večerina, izjava svjedoka, 16. listopada 2003.), par. 16; P653 (Marija Večerina, izjava svjedoka, 11. srpnja 2007.), par. 10; Marija Večerina, T. 6722, 6731, 6735-6736.

¹⁸⁷¹ P653 (Marija Večerina, izjava svjedoka, 11. srpnja 2007.), par. 10.

¹⁸⁷² P652 (Marija Večerina, izjava svjedoka, 16. listopada 2003.), par. 17; Marija Večerina, T. 6736-6737.

¹⁸⁷³ P652 (Marija Večerina, izjava svjedoka, 16. listopada 2003.), par. 17; Marija Večerina, T. 6744.

¹⁸⁷⁴ P652 (Marija Večerina, izjava svjedoka, 16. listopada 2003.), par. 17; Marija Večerina, T. 6718, 6736-6737, 6741.

¹⁸⁷⁵ P652 (Marija Večerina, izjava svjedoka, 16. listopada 2003.), par. 17; Marija Večerina, T. 6736-6737, 6741.

¹⁸⁷⁶ P652 (Marija Večerina, izjava svjedoka, 16. listopada 2003.), par. 17; Marija Večerina, T. 6737, 6741.

¹⁸⁷⁷ P652 (Marija Večerina, izjava svjedoka, 16. listopada 2003.), par. 17; Marija Večerina, T. 6741.

¹⁸⁷⁸ P652 (Marija Večerina, izjava svjedoka, 16. listopada 2003.), par. 17.

¹⁸⁷⁹ P654 (Izvješće PU zadarsko-kninske s popisom ljudi u sabirnom centru Knin, 7. kolovoza 1995.).

¹⁸⁸⁰ P652 (Marija Večerina, izjava svjedoka, 16. listopada 2003.), par. 17; Marija Večerina, T. 6718; P654 (Izvješće PU zadarsko-kninske s popisom ljudi u sabirnom centru Knin, 7. kolovoza 1995.).

¹⁸⁸¹ P652 (Marija Večerina, izjava svjedoka, 16. listopada 2003.), par. 17.

¹⁸⁸² P652 (Marija Večerina, izjava svjedoka, 16. listopada 2003.), par. 17.

policajci u uniformama i svjedokinja je izjavila da zgradu nije smjela napustiti.¹⁸⁸³ Kazala je da se ne sjeća da su u školi ikoga tukli.¹⁸⁸⁴

419. Dana 9. kolovoza 1995. zatočenicima je rečeno da će ljudi iz Obrovca i Benkovca biti odvezeni u Zadar i zatim je otprilike 40 ljudi, uključujući svjedokinju i njezine dvije kćerke, te Savu i Draganu Večerinu, onamo odvezeno autobusom.¹⁸⁸⁵ U školi je tada bilo otprilike 60 zatočenika.¹⁸⁸⁶ U Zadru su ostali dva dana, u jednom jako malom centru.¹⁸⁸⁷ Nakon toga su odvedeni u jednu sportsku dvoranu i svjedokinja je rekla da misli da su ondje ostali otprilike 20-30 dana.¹⁸⁸⁸ Odatle su odvedeni u jednu veću sportsku dvoranu, gdje su ostali još tjedan dana.¹⁸⁸⁹ Ta tri objekta čuvali su policajci i svjedokinja je izjavila da ih nije smjela napustiti.¹⁸⁹⁰ Izjavila je i da je ljudima koji su imali rodbinu u Zadru bilo dopušteno da odu s njima.¹⁸⁹¹ Njoj samoj to nije bilo dopušteno jer nije imala rodbine s kojom bi mogla otići.¹⁸⁹² Prema svjedokinjinim riječima, neki policajci su zatočenicima ponudili da odaberu hoće li ostati u Hrvatskoj ili otići u Srbiju.¹⁸⁹³ Budući da su njezine dvije kćeri htjele otići, svjedokinja se iz brige za njih 16. rujna 1995. priključila "organizovanom" konvoju iz Knina za Srbiju.¹⁸⁹⁴ Rekla je da se ne sjeća da je prije odlaska nešto potpisala niti da se to od nje tražilo.¹⁸⁹⁵

420. **Zdravko Bunčić**, Srbin iz Ivoševaca u općini Kistanje,¹⁸⁹⁶ izjavio je da je na osnovi priča koje su kolale tijekom srpnja i početkom kolovoza 1995. pretpostavio da

¹⁸⁸³ P652 (Marija Večerina, izjava svjedoka, 16. listopada 2003.), par. 17; P653 (Marija Večerina, izjava svjedoka, 11. srpnja 2007.), par. 11; Marija Večerina, T. 6718-6719.

¹⁸⁸⁴ P653 (Marija Večerina, izjava svjedoka, 11. srpnja 2007.), par. 11.

¹⁸⁸⁵ P652 (Marija Večerina, izjava svjedoka, 16. listopada 2003.), par. 18; P653 (Marija Večerina, izjava svjedoka, 11. srpnja 2007.), par. 12; Marija Večerina, T. 6718, 6745.

¹⁸⁸⁶ P653 (Marija Večerina, izjava svjedoka, 11. srpnja 2007.), par. 12.

¹⁸⁸⁷ P652 (Marija Večerina, izjava svjedoka, 16. listopada 2003.), par. 18; P653 (Marija Večerina, izjava svjedoka, 11. srpnja 2007.), par. 12; P656 (Ured za prognanike i izbjeglice, Regionalni ured Zadar, popis osoba u prihvatilištima u Zadru upućen Ivanu Čermaku, 12. rujna 1995.).

¹⁸⁸⁸ P652 (Marija Večerina, izjava svjedoka, 16. listopada 2003.), par. 18; P653 (Marija Večerina, izjava svjedoka, 11. srpnja 2007.), par. 12; P655 (Popis osoba premještenih iz OŠ "Š. K. Benja" u OŠ "B. Kašić", 13. kolovoza 1995.); P656 (Ured za prognanike i izbjeglice, Regionalni ured Zadar, popis osoba u prihvatilištima u Zadru upućen Ivanu Čermaku, 12. rujna 1995.).

¹⁸⁸⁹ P653 (Marija Večerina, izjava svjedoka, 11. srpnja 2007.), par. 12; P656 (Ured za prognanike i izbjeglice, Regionalni ured Zadar, popis osoba u prihvatilištima u Zadru upućen Ivanu Čermaku, 12. rujna 1995.).

¹⁸⁹⁰ P653 (Marija Večerina, izjava svjedoka, 11. srpnja 2007.), par. 12; Marija Večerina, T. 6718-6719, 6742.

¹⁸⁹¹ Marija Večerina, T. 6719, 6741-6742, 6747.

¹⁸⁹² Marija Večerina, T. 6741-6742.

¹⁸⁹³ P653 (Marija Večerina, izjava svjedoka, 11. srpnja 2007.), par. 13; Marija Večerina, T. 6745.

¹⁸⁹⁴ P652 (Marija Večerina, izjava svjedoka, 16. listopada 2003.), par. 19, 21; Marija Večerina, T. 6720, 6745-6746.

¹⁸⁹⁵ P653 (Marija Večerina, izjava svjedoka, 11. srpnja 2007.), par. 13.

¹⁸⁹⁶ P2507 (Zdravko Bunčić, izjava svjedoka, 8. rujna 2003.), str. 1, par. 1.

dolazi HV i da je srpsko vodstvo već otišlo.¹⁸⁹⁷ Svjedok je bio zabrinut za svoju obitelj, zbog čega su odlučili da nekoliko članova obitelji mora otići.¹⁸⁹⁸ Svjedok ih je ujutro 5. kolovoza 1995. vidio kako se pakiraju i spremaju na odlazak.¹⁸⁹⁹ Od svojeg kolege Stevana Nikolića je čuo da i njegova obitelj čini isto.¹⁹⁰⁰ Svjedok je u svojem svjedočenju rekao da je 5. kolovoza 1995. njega, Momčila Tišmu i Stevana Nikolića, dok su – nakon neuspješnog pokušaja da se sklone u bazu UNPROFOR-a u Burumu, u općini Knin – išli prema Kninu, na otprilike kilometar od Očestova, u općini Knin, zarobila jedna skupina vojnika koji su na uniformama imali oznake sa šahovnicom.¹⁹⁰¹ Dok su se vozili prema Kninu, svjedok je vidio kako iz jednog crvenog automobila visi leš muškarca i kako nedaleko odatle leži jedan drugi muškarac.¹⁹⁰² Čuo je jednog od vojnika kako kaže nešto kao "ovako se mi obračunavamo s četnicima i to bi se moglo i vama desiti".¹⁹⁰³

421. U ranim večernjim satima 5. kolovoza 1995. vojnici su svjedoka i još otprilike 24 ljudi, držeći ih na nišanu prisilili da uđu u podrum jedne kuće blizu Očestova, u općini Knin.¹⁹⁰⁴ Prema svjedokovim riječima, svi zatočeni su bili civili, osim jednog čovjeka po imenu Đuro Mačak, koji je nosio staru sivomaslinastu uniformu JNA, i trojice ljudi u maskirnim uniformama, od kojih se jedan zvao Stevo Večerina, drugi se prezivao Večerina, a trećem je ime bilo Stanko.¹⁹⁰⁵ Među drugim zatočenicima u podrumu bili su i Rajko Mutić iz Bribira, Jovo i Milka Berić, Dušan i Dara Torbica, Lazo Kovačević iz Ervenika, Ilija Perić iz Kistanja, jedna žena iz Benkovca i tri mlade žene za koje je svjedok rekao da misli da su se zvale Branka, Mira i Dragana Večerina.¹⁹⁰⁶ Dok je bio u podrumu, svjedok je čuo vojnike kako govore stvari kao što su "kako ćemo ih pobiti, hoćemo li baciti eksploziv ili ručnu bombu?".¹⁹⁰⁷

422. Svjedok je u svojem svjedočenju rekao da su oko 09:00 ili 10:00 sati 6. kolovoza 1995. hrvatski vojnici pozvali pet mlađih muškaraca, od kojih je jedan bio Stevo

¹⁸⁹⁷ P2507 (Zdravko Bunčić, izjava svjedoka, 8. rujna 2003.), par. 2.

¹⁸⁹⁸ P2507 (Zdravko Bunčić, izjava svjedoka, 8. rujna 2003.), par. 3.

¹⁸⁹⁹ P2507 (Zdravko Bunčić, izjava svjedoka, 8. rujna 2003.), par. 4-5.

¹⁹⁰⁰ P2507 (Zdravko Bunčić, izjava svjedoka, 8. rujna 2003.), par. 5.

¹⁹⁰¹ P2507 (Zdravko Bunčić, izjava svjedoka, 8. rujna 2003.), par. 4-6.

¹⁹⁰² P2507 (Zdravko Bunčić, izjava svjedoka, 8. rujna 2003.), par. 7.

¹⁹⁰³ P2507 (Zdravko Bunčić, izjava svjedoka, 8. rujna 2003.), par. 7.

¹⁹⁰⁴ P2507 (Zdravko Bunčić, izjava svjedoka, 8. rujna 2003.), par. 8-10.

¹⁹⁰⁵ P2507 (Zdravko Bunčić, izjava svjedoka, 8. rujna 2003.), par. 8.

¹⁹⁰⁶ P2507 (Zdravko Bunčić, izjava svjedoka, 8. rujna 2003.), par. 9-10. Imena tih ljudi nalaze se i na popisu osoba u sabirnom centru Knin, gdje je za njih navedeno da su bili Srbi. V. D52 (Popis osoba u sabirnom centru Knin, 6. kolovoza 1995.) i P654 (Izvjješće PU zadarsko-kninske s popisom ljudi u sabirnom centru Knin, 7. kolovoza 1995.).

Večerina, da izađu, rekavši da je došla policija da ih odvede.¹⁹⁰⁸ Desetak minuta kasnije, čuo je zvuk paljbe iz strojnice, a zatim jednog od vojnika kako govori nešto kao "daj ih još jednom i ostavi ih da gnoje hrvatsku zemlju". Svjedok je odmah zatim čuo pet pojedinačnih pucnjeva. Izjavio je da tih pet muškaraca otada nije vidio nije je o njima išta čuo.¹⁹⁰⁹ Kasnije tog jutra svjedok je vidio vojnike kako pretresaju jednog čovjeka u uniformi koji je rekao da je iz Benkovca. Vojnici su pronašli fotografiju na kojoj je taj čovjek bio u uniformi i svjedok je čuo kako mu je jedan vojnik rekao: "Imaš li sliku da pokažeš Miloševiću kako ubijaš ustaše?" Nakon toga je čuo jednog vojnika kako kaže "vodi ga tamo i odreži mu jaja", a zatim su tog čovjeka odveli.¹⁹¹⁰ Nešto kasnije, netko je pozvao Draganu Večerinu da izađe iz podruma i ode nešto oprati. Svjedok je kroz otvorena podrumaska vrata vidio kako jedan od vojnika koji su ga dan ranije zarobili vodi Draganu u jednu drugu kuću, svega nekoliko metara odatle. Otprilike 15-20 minuta kasnije, svjedok je vidio Draganu kako izlazi iz te kuće raščupana i u nekoj drugoj odjeći. Kad se vratila u podrum, vojnik koji ju je odveo je rekao: "Jesam li ti bio dobar?"¹⁹¹¹ Kad je svjedok kasnije tog jutra izašao iz podruma, vidio je nekoliko vojnika kako čovjeka iz Benkovca odvlače u smjeru Kistanja. Nakon otprilike 100 metara, skrenuli su s ceste i svjedok je zatim čuo dva ili tri rafala iz strojnice, a onda vidio vojnike kako se vraćaju bez tog čovjeka iz Benkovca.¹⁹¹² Vojnici su svjedoka i 19 drugih ljudi postrojili uza zid i vrijeđali ih. Kazali su im da odu u sjeverni logor u Kninu. Jedan vojnik im je rekao da oni znaju da ih je 20 i zaprijetio da će ih sve pobiti bude li netko nedostajao kad dođu u Knin. Taj je isti vojnik svjedoku i drugima rekao da, kad dođu u Knin, kažu da ih šalje 1. brigada 4. splitske bojne.¹⁹¹³ Svjedok je izjavio da ih je, dok su išli prema Kninu, na Bulin mostu zaustavio jedan vojnik u maskirnoj uniformi, s crnim kaubojskim šeširom i crnom maramom, koji ih je sustigao malim crvenim automobilom. Taj ih je vojnik, koji je bio naoružan automatskom puškom, sve postrojio uza zid i vikao nešto kao "tko je pustio ovu kopilad, trebalo ih je sve pobiti". Otprilike 50 metara dalje stajala je skupina civilnih policajaca i nekoliko njih je prišlo razgovarati s vojnikom, nakon čega se vojnik odvezao.¹⁹¹⁴ Civilni policajci, koji su bili iz Škabrnje, sproveli su svjedoka i druge u dvoranu za tjelesni odgoj srednje škole u

¹⁹⁰⁷ P2507 (Zdravko Bunčić, izjava svjedoka, 8. rujna 2003.), par. 11.

¹⁹⁰⁸ P2507 (Zdravko Bunčić, izjava svjedoka, 8. rujna 2003.), par. 8, 12.

¹⁹⁰⁹ P2507 (Zdravko Bunčić, izjava svjedoka, 8. rujna 2003.), par. 12.

¹⁹¹⁰ P2507 (Zdravko Bunčić, izjava svjedoka, 8. rujna 2003.), par. 14.

¹⁹¹¹ P2507 (Zdravko Bunčić, izjava svjedoka, 8. rujna 2003.), par. 15.

¹⁹¹² P2507 (Zdravko Bunčić, izjava svjedoka, 8. rujna 2003.), par. 16.

¹⁹¹³ P2507 (Zdravko Bunčić, izjava svjedoka, 8. rujna 2003.), par. 17.

Kninu. Svjedok je u toj dvorani ostao šest tjedana i izjavio je da je svakodnevno stizalo još ljudi. Prema njegovoj izjavi, hrvatski vojnici su često odvodili mlade djevojke i vraćali ih kasno navečer.¹⁹¹⁵ Svjedok je iz te dvorane negdje u rujnu 1995. u konvoju od oko 27 autobusa odveden u Vojvodinu, u Srbiji. U svojem svjedočenju je rekao da su se neki članovi njegove obitelji 1998. vratili kući i vidjeli da je iz kuće njegovog sina sve pokradeno, a da je njegova kuća spaljena. Izjavio je da se on kući vratio tek 16. ožujka 1999.¹⁹¹⁶

423. **Dušan Torbica**, hrvatski Srbin iz Torbica, zaseoka sela Kistanje, koji je 1995. imao 60 godina,¹⁹¹⁷ izjavio je da je većina mladih ljudi, uključujući njegovu djecu, to selo napustila osam do deset dana prije 4. kolovoza 1995.¹⁹¹⁸ Toga je dana oko 13:00 ili 14:00 sati započelo granatiranje sela, koje se nastavilo i 5. kolovoza 1995.¹⁹¹⁹ Granate su padale po naseljenim područjima ali pritom, koliko je svjedoku poznato, u Torbicama nitko nije poginuo.¹⁹²⁰ Svjedok je izjavio da su granate ispaljivane iz smjera Promine, planine kod Drniša.¹⁹²¹ Kako bi izbjegli granate koje su padale na Torbice, svjedok i njegova žena su 5. kolovoza 1995. pješice krenuli u Ervenik.¹⁹²² Automobilima ili traktorima odlazilo je i mnogo drugih ljudi.¹⁹²³ Svjedoka i njegovu ženu je na kraju netko povezo i u stražnjem dijelu prikolice traktora došli su do mjesta gdje se križaju ceste za Očestovo i Knin, u općini Knin, gdje su ih zaustavili neki hrvatski vojnici s obojenim licima.¹⁹²⁴ Hrvatski vojnici su im zapovjedili da siđu s traktora, a jedan od njih je rekao da je iz 4. splitske brigade.¹⁹²⁵ Pitali su ih imaju li oružja, na što im je vozač traktora predao dvije puške.¹⁹²⁶ Na raskrižju je bilo otprilike 30 civila koji su, kako se činilo, odlazili iz svojih sela.¹⁹²⁷ Jedan vojnik je Dušanu Torbici, njegovoj ženi i vozaču traktora naredio da stanu uza zid, a zatim im je jedan drugi vojnik rekao da odu u jednu kuću pored ceste, gdje su u vinskom podrumu, zajedno s otprilike 30 civila s

¹⁹¹⁴ P2507 (Zdravko Bunčić, izjava svjedoka, 8. rujna 2003.), par. 18.

¹⁹¹⁵ P2507 (Zdravko Bunčić, izjava svjedoka, 8. rujna 2003.), par. 19.

¹⁹¹⁶ P2507 (Zdravko Bunčić, izjava svjedoka, 8. rujna 2003.), par. 20.

¹⁹¹⁷ P630 (Dušan Torbica, izjava svjedoka, 9. rujna 2003.), par. 1.

¹⁹¹⁸ P630 (Dušan Torbica, izjava svjedoka, 9. rujna 2003.), par. 2.

¹⁹¹⁹ P630 (Dušan Torbica, izjava svjedoka, 9. rujna 2003.), par. 2-3.

¹⁹²⁰ P630 (Dušan Torbica, izjava svjedoka, 9. rujna 2003.), par. 3.

¹⁹²¹ P630 (Dušan Torbica, izjava svjedoka, 9. rujna 2003.), par. 4.

¹⁹²² P630 (Dušan Torbica, izjava svjedoka, 9. rujna 2003.), par. 4.

¹⁹²³ P630 (Dušan Torbica, izjava svjedoka, 9. rujna 2003.), par. 4.

¹⁹²⁴ P630 (Dušan Torbica, izjava svjedoka, 9. rujna 2003.), par. 6-7.

¹⁹²⁵ P630 (Dušan Torbica, izjava svjedoka, 9. rujna 2003.), par. 7.

¹⁹²⁶ P630 (Dušan Torbica, izjava svjedoka, 9. rujna 2003.), par. 8.

¹⁹²⁷ P630 (Dušan Torbica, izjava svjedoka, 9. rujna 2003.), par. 7.

raskrižja, proveli noć.¹⁹²⁸ Među zatočenicima su bili i Zdravko Bunčić iz Ivoševaca, u općini Kistanje, Dušan i Ljubica Stopalo iz Obrovca, jedna osoba koja se prezivala Radović iz Đevrsaka, u općini Kistanje, i Lazo Drača iz Ervenika.¹⁹²⁹ Ljudi iz podruma su sutradan konjskom zapregom prebačeni u osnovnu školu Veljka Vlahovića u Kninu, gdje su bili zatočeni 40 dana, zajedno s otprilike 2.000 drugih ljudi.¹⁹³⁰ Tijekom zatočeništva su ih čuvali naoružani hrvatski policajci i isprva su dobivali jedan obrok dnevno, što se nakon 15 dana povećalo na jedan kuhani i dva suha obroka dnevno.¹⁹³¹ Dušan Torbica je izjavio da je vidio da je dva ili tri puta došao jedan predstavnik Crvenog križa.¹⁹³² Svjedok nije vidio da je itko fizički zlostavljan, no stražari su zatočeničke zlostavljali verbalno, psujući im majku i govoreći da to nije Krajina, nego Hrvatska.¹⁹³³ Nakon 40 dana, svjedok i njegova žena su, zajedno s otprilike 1.800 drugih ljudi, u organizaciji Crvenog križa autobusima odvezeni u Srbiju.¹⁹³⁴ Hrvatskim kamionima su odvezeni do Sremske Mitrovice, u Srbiji, a odatle su srpskim kamionima razvezeni po raznim izbjegličkim centrima.¹⁹³⁵ Dušan Torbica i njegova žena vratili su se u Torbice 1998.¹⁹³⁶

424. Raspravnom vijeću su predloženi sudskomedicinski dokazi u vezi s navodima o svih pet ubojstava. Prema tim dokazima, muški leševi KN01/374B (s brojem 420), KN01/412B (s brojem 421), KN01/415B (s brojem 423), KN01/416B (s brojem 418) i KN01/417B (s brojem 424) pronađeni su 14. kolovoza 1995. u Staroj Straži, u općini Knin, i pokopani na mjesnom groblju u Kninu.¹⁹³⁷

425. Leš KN01/374B (označen brojem 420) imao je na sebi bijelu majicu kratkih rukava, sive vojničke hlače i crne cipele.¹⁹³⁸ Leš KN01/374B koji je, s metalnom pločicom broj "420" i vozačkom dozvolom, ekshumiran 28. lipnja 2001. ili 3. srpnja 2001. na groblju u Kninu i na sebi je od odjeće imao maslinasto zelene hlače s kožnim

¹⁹²⁸ P630 (Dušan Torbica, izjava svjedoka, 9. rujna 2003.), par. 8-9.

¹⁹²⁹ P630 (Dušan Torbica, izjava svjedoka, 9. rujna 2003.), par. 11.

¹⁹³⁰ P630 (Dušan Torbica, izjava svjedoka, 9. rujna 2003.), par. 9-10; P654 (Izvješće PU zadarsko-kninske s popisom ljudi u sabirnom centru Knin, 7. kolovoza 1995.).

¹⁹³¹ P630 (Dušan Torbica, izjava svjedoka, 9. rujna 2003.), par. 9.

¹⁹³² P630 (Dušan Torbica, izjava svjedoka, 9. rujna 2003.), par. 9.

¹⁹³³ P630 (Dušan Torbica, izjava svjedoka, 9. rujna 2003.), par. 10-11.

¹⁹³⁴ P630 (Dušan Torbica, izjava svjedoka, 9. rujna 2003.), par. 9-10.

¹⁹³⁵ P630 (Dušan Torbica, izjava svjedoka, 9. rujna 2003.), par. 10.

¹⁹³⁶ P630 (Dušan Torbica, izjava svjedoka, 9. rujna 2003.), par. 10.

¹⁹³⁷ P652 (Marija Večerina, izjava svjedoka, 16. listopada 2003.), par. 22; P657 (Podaci o lešu KN01/374B, identifikacijski broj 420, s fotografijom); P661 (Podaci o lešu KN01/412B, identifikacijski broj 421, s fotografijom); P664 (Podaci o lešu KN01/416B, identifikacijski broj 418, s fotografijom); P667 (Podaci o lešu KN01/417B, identifikacijski broj 424, s fotografijom); P672 (Podaci o lešu KN01/415B, identifikacijski broj 423, s fotografijom).

remenom i čizme bio je leš muškarca približne visine 1,67-1,82 metara, starog između 30 i 40 godina, s tri strijelne ozljede, uključujući jednu s prednje strane glave koja se dijagonalno nastavljala do lijevog sljepoočnog predjela i za koju je sudski patolog utvrdio da vjerojatno predstavlja uzrok smrti.¹⁹³⁹ Dana 16. travnja 2002. leš KN01/374B identificiran je putem analize DNK kao leš Stevana Baljka, rođenog 1966.¹⁹⁴⁰ Prema obrascu koji je 16. travnja 2002., na temelju podataka dobivenih od njegovog oca, ispunjen u Zavodu za sudsku medicinu u Zagrebu, Stevan Baljak, Srbin, državljanin Jugoslavije, rođen 9. siječnja 1966., umro je od strijelne ozljede glave 5. kolovoza 1995. u Kninu.¹⁹⁴¹ Marija Večerina je u svojem svjedočenju rekla da je Stevan Baljak nosio vojnu uniformu.¹⁹⁴²

426. Leš KN01/412B (označen brojem 421) imao je na sebi tamnu košulju s epoletama, tamne hlače i crne čizme.¹⁹⁴³ Leš KN01/412B koji je, s metalnom pločicom broj "421", ekshumiran 27. lipnja ili 2. srpnja 2001. na groblju u Kninu i na sebi je od odjeće imao sivu košulju dugih rukava, zelene hlače s kožnim remenom i čizme bio je leš muškarca približne visine 1,77-1,92 metara, starog između 30 i 45 godina, s dvije ili tri strijelne ozljede, uključujući jednu na vratu za koju je sudski patolog utvrdio da vjerojatno predstavlja uzrok smrti.¹⁹⁴⁴ Dana 20. lipnja 2002. klasičnom metodom identifikacije je utvrđeno da je KN01/412B leš Đure Mačka, rođenog 2. svibnja 1955.¹⁹⁴⁵ Prema obrascu koji je 20. lipnja 2002., na temelju podataka dobivenih od njegove supruge, ispunjen u Zavodu za sudsku medicinu u Zagrebu, Đuro Mačak, Srbin, državljanin Republike Hrvatske, rođen 2. svibnja 1955., umro je od strijelne ozljede vrata 5. kolovoza 1995. u Očestovu.¹⁹⁴⁶

427. Leš KN01/415B (označen brojem 423) imao je na sebi plavu majicu kratkih rukava, traperice i smeđe cipele.¹⁹⁴⁷ Leš KN01/415B koji je, s metalnom pločicom broj "423", ekshumiran 27. lipnja ili 2. srpnja 2001. na groblju u Kninu i na sebi je od odjeće

¹⁹³⁸ P657 (Podaci o lešu KN01/374B, identifikacijski broj 420, s fotografijom).

¹⁹³⁹ P658 (Zapisnik o obdukciji, KN01/374B, 26. srpnja 2001.), str. 1-5, 7-11, 13-15, 18-19; P1887 (Fotografija lubanje, KN01/374B).

¹⁹⁴⁰ P659 (Popis identificiranih osoba ekshumiranih na groblju u Kninu), str. 1; P2002 (Popis identificiranih osoba ekshumiranih u Kninu).

¹⁹⁴¹ P660 (Prijava činjenice smrti za Stevana Baljka, 16. travnja 2002.).

¹⁹⁴² P652 (Marija Večerina, izjava svjedoka, 16. listopada 2003.), par. 9.

¹⁹⁴³ P661 (Podaci o lešu KN01/412B, identifikacijski broj 421, s fotografijom).

¹⁹⁴⁴ P662 (Zapisnik o obdukciji, KN01/412B, 17. srpnja 2001.), str. 1-5, 7-13, 16; P1888 (Fotografija kosti, KN01/412B).

¹⁹⁴⁵ P659 (Popis identificiranih osoba ekshumiranih na groblju u Kninu), str. 2; P2002 (Popis identificiranih osoba ekshumiranih u Kninu).

¹⁹⁴⁶ P663 (Prijava činjenice smrti za Đuru Mačka, 20. lipnja 2002.).

imao blijedoplave traperice i crne kožne cipele bio je leš muškarca približne visine 1,73-1,89 metara, starog između 25 i 45 godina, s najmanje dvije strijelne ozljede, uključujući jednu prostrijelnu ranu glave koja se kanalom pružala od naprijed ka natrag i nadalje i za koju je sudski patolog utvrdio da predstavlja uzrok smrti.¹⁹⁴⁸ Dana 12. srpnja 2006. leš KN01/415B identificiran je kao leš Momčila Tišme, rođenog 28. studenog 1967.¹⁹⁴⁹ Prema obrascu koji je, na temelju podataka dobivenih od njegove supruge, ispunjen u Zavodu za sudsku medicinu u Zagrebu, Momčilo Tišma, Srbin, državljanin Republike Hrvatske, rođen 28. studenog 1967., umro je od strijelnih ozljeda glave 6. kolovoza 1995. u Kninu.¹⁹⁵⁰

428. Leš KN01/416B (označen brojem 418) imao je na sebi maskirnu uniformu i crne cipele.¹⁹⁵¹ Leš KN01/416B koji je, s metalnom pločicom broj "418", ekshumiran 27. lipnja ili 2. srpnja 2001. na groblju u Kninu i na sebi je imao maskirnu odjeću i teške crne čizme bio je leš muškarca približne visine 1,62-1,78 metara, starog između 35 i 45 godina, s višestrukim strijelnim ozljedama, uključujući višestruke strijelne ozljede glave za koje je John Clark utvrdio da predstavljaju uzrok smrti.¹⁹⁵² Dana 20. lipnja 2002. klasičnom metodom identifikacije je utvrđeno da je KN01/416B leš Mile Gnjatovića, rođenog 20. kolovoza 1952.¹⁹⁵³ Prema obrascu koji je 20. lipnja 2002., na temelju podataka dobivenih od njegovog brata, ispunjen u Zavodu za sudsku medicinu u Zagrebu, Mile Gnjatović, Srbin, državljanin Republike Hrvatske, rođen 20. kolovoza 1952., umro je od strijelne ozljede glave 6. kolovoza 1995. u Staroj Straži.¹⁹⁵⁴

429. Leš KN01/417B (označen brojem 424) imao je na sebi sivu majicu kratkih rukava i maskirne hlače.¹⁹⁵⁵ Leš KN01/417B koji je, s metalnom pločicom broj "424", ekshumiran 27. lipnja ili 2. srpnja 2001. na groblju u Kninu i na sebi je imao maskirne hlače bio je leš muškarca približne visine 1,71-1,87 metara, starog između 17 i 25 godina, s višestrukim strijelnim ozljedama, uključujući jednu na nozi, te jednu na glavi

¹⁹⁴⁷ P672 (Podaci o lešu KN01/415B, identifikacijski broj 423, s fotografijom).

¹⁹⁴⁸ P671 (Zapisnik o obdukciji, KN01/415B, 27. srpnja 2001.), str. 1-5, 7, 11-16.

¹⁹⁴⁹ P673 (Popis identificiranih leševa ekshumiranih u Kninu i Gračacu, 12. srpnja 2006.).

¹⁹⁵⁰ P674 (Prijava činjenice smrti za Momčila Tišmu, 12. srpnja 200?), str. 1-3.

¹⁹⁵¹ P664 (Podaci o lešu KN01/416B, identifikacijski broj 418, s fotografijom).

¹⁹⁵² P665 (Zapisnik o obdukciji, KN01/416B, 17. srpnja 2001.), str. 1-5, 7-14, 17; P1889 (Fotografija lubanje, KN01/416B); P1890 (Fotografija lubanje, KN01/416B).

¹⁹⁵³ P659 (Popis identificiranih osoba ekshumiranih na groblju u Kninu), str. 1; P2002 (Popis identificiranih osoba ekshumiranih u Kninu).

¹⁹⁵⁴ P666 (Prijava činjenice smrti za Milu Gnjatovića, 20. lipnja 2002.).

¹⁹⁵⁵ P667 (Podaci o lešu KN01/417B, identifikacijski broj 424, s fotografijom).

za koju je John Clark utvrdio da predstavlja uzrok smrti.¹⁹⁵⁶ Leš KN01/417B identificiran je kao leš Steve Večerine, rođenog 1974.¹⁹⁵⁷ Prema obrascu koji je 29. rujna 2003., na temelju podataka dobivenih od njegove majke Marije Večerine, ispunjen u Zavodu za sudsku medicinu u Zagrebu, Stevo Večerina, Srbin, državljanin Republike Hrvatske, rođen 19. kolovoza 1974., umro je od strijelne ozljede glave 6. kolovoza 1995. u Očestovu, u općini Knin.¹⁹⁵⁸ Marija Večerina je u svojem svjedočenju rekla da je njezin sin nosio vojničke hlače i bijelu majicu kratkih rukava i da su joj liječnici rekli da je umro od višestrukih strijelnih rana glave, a zadobio je i strijelnu ranu noge.¹⁹⁵⁹

430. Raspravno vijeće konstatira da je 5. kolovoza 1995. skupina osoba koje se navode kao vojnici sa šahovnicama na uniformama dovela Zdravka Bunčića, Momčila Tišmu i Stevana Nikolića u podrum jedne kuće u Očestovu, u općini Knin, ili u blizini Očestova. Raspravno vijeće također konstatira da je istog dana velik broj osoba koje se navode kao vojnici HV-a pucao na Mariju, Miru, Branku, Stevu, Savu i Draganu Večerinu, kao i Stevana Baljka i Milu Gnjatovića, i tako ih zaustavio, te ih zatim doveo u isti podrum. U tom podrumu je, na prostoru od 16 četvornih metara, bilo zatočeno još desetak osoba. Tamo su proveli noć, s dvije osobe koje se navode kao vojnici koje su stražarile na vratima. Oko 10:30 sati 6. kolovoza 1995. osobe koje se navode kao vojnici naredile su zatočenicima, uključujući Mariju Večerinu, Zdravka Bunčića i Dušana Torbicu, da izađu iz podruma i rekle im da odu u sjedište UNHCR-a u Kninu. Nakon što su im osobe koje se navode kao policajci rekle da je UNHCR otišao, ti ljudi su otišli u srednju školu u Kninu, a Marija Večerina i drugi su 9. kolovoza 1995. iz Knina odvezeni u Zadar, gdje su boravili na raznim lokacijama, nakon čega su odvezeni u Srbiju. S tim u vezi Raspravno vijeće podsjeća na svoje konstatacije u vezi s prihvatnim i sabirnim centrima u poglavlju 4.5.5.

431. Raspravno vijeće nadalje konstatira da je oko 09:00 sati 6. kolovoza 1995. više osoba koje se navode kao hrvatski vojnici izvelo pet mladih muškaraca, konkretno, Stevu Večerinu, Milu Gnjatovića, Stevana Baljka, Đuru Mačka i Momčila Tišmu, iz podruma. Od tih pet mladih muškaraca, četiri su nosila neku vrstu vojne odjeće. Stevo

¹⁹⁵⁶ P668 (Zapisnik o obdukciji, KN01/417B, 26. srpnja 2001.), str. 1-5, 7-14, 17; P1891 (Fotografija lubanje, KN01/417B). V. i P652 (Marija Večerina, izjava svjedoka, 16. listopada 2003.), par. 22.

¹⁹⁵⁷ P669 (Popis identificiranih osoba ekshumiranih u Kninu i Gračacu koji je sastavio Ured Vlade Republike Hrvatske za suradnju s Međunarodnim sudom i međunarodnim kaznenim sudovima, 2. listopada 2003.).

¹⁹⁵⁸ P670 (Prijava činjenice smrti za Stevu Večerinu, 29. rujna 2003.), str. 1-2.

¹⁹⁵⁹ P652 (Marija Večerina, izjava svjedoka, 16. listopada 2003.), par. 9; P653 (Marija Večerina, izjava svjedoka, 11. srpnja 2007.), par. 14.

Večerina je dan ranije zadobio strijelnu ozljedu noge. Marija Večerina je vidjela kako osobe koje se navode kao vojnici vode tu petoricu držeći u njih uperene puške. Jedna od tih osoba zapovjedila je Mariji Večerini da se vrati u podrum, zaprijetivši da će je u suprotnom ubiti. Nedugo nakon što su muškarci odvedeni, Marija Večerina je čula pucnjavu.

432. Raspravno vijeće je mišljenja da je pucnjava koja se čula nakon što je pet muškaraca odvedeno iz podruma mogla dijelom biti usmjerena na vozilo tri druge osobe koje su, nakon što je na njihov automobil pucao, dovedene u podrum u trenu kad je pet muškaraca već bilo odvedeno. Gotovinina obrana osporava pouzdanost izjave Zdravka Bunčića koja je prihvaćena na temelju pravila 92bis, tvrdeći da Marija Večerina njega nije navela kao jednu od osoba prisutnih u podrumu, te da su leševi pronađeni u Staroj Straži koja je, kako se tvrdi, od Očestova udaljena 3,5 kilometra.¹⁹⁶⁰ Raspravno vijeće smatra da se izjava Zdravka Bunčića na temelju pravila 92bis u načelu podudara sa svjedočenjem Marije Večerine i da Marija Večerina, koja Bunčića, doduše, nije navela kao jednu od osoba prisutnih u podrumu, nije pojedinačno navela sve ljude koji su tamo bili zatočeni. Raspravno vijeće nadalje smatra da se Bunčićeva izjava da je nedugo nakon što su muškarci odvedeni čuo pucnjavu iz strojnice i komentar "daj ih još jednom i ostavi ih da gnoje hrvatsku zemlju", za kojim je uslijedilo pet pojedinačnih pucnjeva, po svemu sudeći, podudara s činjenicom da su na svakom od leševa uočene višestruke strijelne ozljede, od kojih je najmanje po jedna bila strijelna ozljeda glave ili vrata. Bunčić je dan ranije čuo jednu od osoba koje se navode kao vojnici kako kaže: "Kako ćemo ih pobiti, hoćemo li baciti eksploziv ili ručnu bombu?" I na kraju, Raspravno vijeće je uzelo u obzir činjenicu da je pet leševa pronađeno zajedno na nespecificiranoj lokaciji u Staroj Straži – koja je od Očestova udaljena jedan do tri kilometra – i zaključuje da se to ne kosi s Bunčićevim svjedočenjem.¹⁹⁶¹ Iz tih razloga, Raspravno vijeće konstatira da su osobe koje se navode kao vojnici 6. kolovoza 1995. u Očestovu ili u blizini Očestova iz vatrenog oružja pucale u pet gore navedenih muškaraca, nedugo nakon što su ih odvele iz podruma, i tako ih usmratile.

433. Osobe koje su petoricu muškaraca odvele iz podruma bile su naoružane i u uniformama i rekle su da je došla vojna policija i da će "vojnici" ići u vojni zatvor. Raspravno vijeće smatra da su osobe koje su muškarce odvele iz podruma bile iste one

¹⁹⁶⁰ Završni raspravni podnesak Gotovinine obrane, par. 1016-1020.

¹⁹⁶¹ P2432 (Karta Knina i okolice), WJ 9079, WJ 9380.

koje su 5. kolovoza 1995. zaustavile četiri od pet muškaraca i pet muškaraca držale u kući u Očestovu ili u blizini Očestova, ili su s tim osobama tijesno surađivale. Osobe koje su 5. kolovoza 1995. zaustavile Momčila Tišmu i druge nosile su uniforme sa šahovnicom i koristile riječ "četnici". Veliki broj osoba koje se navode kao vojnici HV-a i koje su zaustavile Stevu Večerinu, Milu Gnjatovića, Stevana Baljka i druge i odvele ih u kuću u Očestovu ili u blizini Očestova, nosile su zelene maskirne uniforme, imale su obojana lica i tim su ljudima psovale majku srpsku. Osoba koja je 6. kolovoza 1995. Zdravku Bunčiću i skupini od otprilike 20 drugih rekla da iz kuće u Očestovu ili u blizini Očestova odu u Knin za svoju je postrojbu rekla da se zove 1. brigada 4. splitske bojne. Slijedom navedenog, Raspravno vijeće konstatira da su osobe koje su zatočile otprilike 20 ljudi u podrumu i ubile pet muškaraca bile pripadnici HV-a.

434. Stevo Večerina je bio pripadnik SVK. Na temelju podataka navedenih u obrascima koji su ispunjeni u Zavodu za sudsku medicinu u Zagrebu, Raspravno vijeće konstatira da su Stevo Večerina, Stevan Baljak, Mile Gnjatović, Đuro Mačak i Momčilo Tišma bili srpske nacionalnosti. Nadalje, na temelju iskaza Marije Večerine, Zdravka Bunčića i Dušana Torbice, kao i dokaznih predmeta P654 i D52, Raspravno vijeće konstatira da su i sljedeće osobe bile srpske nacionalnosti: Marija Večerina, Zdravko Bunčić, Mira i Branka Večerina, Rajko Mutić, Jovo i Milka Berić, Dušan i Dara Torbica, Lazo Kovačević i Ilija Perić. Raspravno vijeće će dalje razmotriti taj incident u vezi s točkama 1, 6 i 7 Optužnice u poglavljima 5.3.2 i 5.8.2 dolje u tekstu.

435. Dokazi ukazuju na to da je 6. kolovoza 1995. ujutro, u istoj kući u Očestovu ili u blizini Očestova u kojoj je držano pet gore navedenih muškaraca, više osoba koje se navode kao vojnici pretreslo jednog neidentificiranog muškarca iz Benkovca u uniformi, te da je zatim jedna od njih rekla: "Vodi ga tamo i odreži mu jaja." Kasnije tog jutra, osobe koje se navode kao vojnici tog su muškarca iz Benkovca odvukle otprilike 100 metara niz cestu, nakon čega je Zdravko Bunčić čuo pucnjavu iz strojnice, a vojnici su se vratili bez tog muškarca. Dokazi u vezi s neidentificiranim muškarcem i sličnost između okolnosti vezanih za njega i onih vezanih za pet gore navedenih muškaraca snažno ukazuju na to da je taj neidentificirani muškarac ubijen. Međutim, Raspravno vijeće to ne može potvrditi, budući da ne postoje dokazi da je pronađen njegov leš i da, s obzirom na to da je njegov identitet i dalje nepoznat, članovi njegove obitelji nisu svjedočili. S obzirom na te okolnosti, Raspravno vijeće neće dalje razmatrati taj incident u vezi s točkama 1, 6 i 7 Optužnice.

Sava Šolaja (Daljnje pojašnjenje, br. 155)

436. Raspravnom vijeću su relevantni dokazi u vezi s navodima o ubojstvu Save Šolaje predloženi prvenstveno putem svjedočenja Marie Terese Mauro i jednog izvješća HRAT-a. Pored toga, Raspravnom vijeću su relevantni dokazi u vezi s navodima o uništavanju i pljačkanju u Očestovu, u općini Knin, predloženi prvenstveno putem svjedočenja Petera Martija i izvješća PMEZ-a. Prema popisu stanovništva iz 1991., od ukupno 351 stanovnika Očestova 1991., njih 348 su bili Srbi.¹⁹⁶²

437. HRAT je u svojem izvješću naveo da su ga prilikom obilaska jednog sela u općini Knin između 29. rujna i 1. listopada 1995. seljani obavijestili da je otprilike 15. kolovoza 1995. jedan vojnik HV-a bacio jednog invalida u kolicima u njegovu kuću koja je gorjela, te da je taj čovjek unutra izgorio i da je nekoliko tjedana prije te HRAT-ove posjete njegova kći došla po njegove posmrtno ostatke.¹⁹⁶³ **Maria Teresa Mauro**, službenica UN-a za civilne poslove i članica HRAT-a u Sektoru Jug, stacionirana u Kninu od ožujka do prosinca 1995.,¹⁹⁶⁴ bila je s HRAT-om u tom obilasku i izjavila je da se sjeća da su joj seljani rekli za taj konkretni incident.¹⁹⁶⁵ Izgorjeli leš Save Šolaje, rođenog 25. kolovoza 1924., kojem je dodijeljen identifikacijski broj 588, pronađen je 2. rujna 1995. u obiteljskoj kući u selu Očestovo, u općini Knin, identificiran od strane Zlate Hodak iz Očestova i pokopan na gradskom groblju u Kninu.¹⁹⁶⁶

438. Raspravno vijeće je nadalje uzelo u obzir svjedočenje Petera Martija (čiji prikaz se daje u poglavlju 4.2.9), svjedočenje Željka Žganjera (čiji prikaz se daje u poglavlju 6.2.5) i svjedočenje Ivana Galovića (čiji prikaz se daje u poglavlju 6.2.5), u dijelu u kojem se oni odnose na ovaj incident.

¹⁹⁶² C5 (Republički zavod za statistiku, Popis stanovništva 1991., Narodnosni sastav stanovništva Hrvatske po naseljima), str. 110.

¹⁹⁶³ P1098 (Maria Teresa Mauro, izjava svjedoka, 3. ožujka 2000.), str. 7; P1099 (Maria Teresa Mauro, izjava svjedoka, 6. veljače 2008.), par. 52; P1105 (Izvješće HRAT-a, 29. rujna – 1. listopada 1995.), str. 2.

¹⁹⁶⁴ P1098 (Maria Teresa Mauro, izjava svjedoka, 3. ožujka 2000.), str. 1-2; P1099 (Maria Teresa Mauro, izjava svjedoka, 6. veljače 2008.), str. 1, par. 1, 7-9, 11-12; Maria Teresa Mauro, T. 11998, 12000, 12024, 12075-12076.

¹⁹⁶⁵ P1099 (Maria Teresa Mauro, izjava svjedoka, 6. veljače 2008.), par. 52.

¹⁹⁶⁶ P1412 (Hrvatski obrazac za podatke o identificiranom lešu, s fotografijom), str. 1.

439. Dana 24. kolovoza 1995. PMEZ je u 11:40 sati u Očestovu vidio 15 vojnika HV-a u uniformama kako izlaze iz jedne štale nakon što su je zapalili.¹⁹⁶⁷ Vojnici su se s mjesta događaja odvezli u traktoru s prikolicom i bijelom kamionetu marke Mercedes.¹⁹⁶⁸ Bilo je i kuća koje su gorjele.¹⁹⁶⁹ Jedan od vojnika nosio je plavo-crvenu oznaku na kojoj je pisalo 1. HT i PMEZ je u svojem izvješću pribilježio da u knjizi s oznakama HV-a treba provjeriti kojoj postrojbi vojnici pripadaju.¹⁹⁷⁰

440. Prema ratnom dnevniku 6. domobranske pukovnije, u Golubiću je 12. kolovoza 1995. uspostavljeno zapovjedno mjesto 6. pukovnije, a 14. kolovoza 1995. na područje Golubića je stigao zapovjednik 2. bojne 6. pukovnije s 80 vojnika.¹⁹⁷¹ U operativnom dnevniku ZP-a Split se navodi da je 15. kolovoza 1995. skladište u Golubiću dodijeljeno 73. bojni VP.¹⁹⁷² Dana 29. kolovoza 1995. skladište u Golubiću osiguravala je i koristila 300. logistička baza.¹⁹⁷³

441. Na temelju dokaznog predmeta P1076, Raspravno vijeće konstatira da su Nikola Rašić i Zvonimir Lasan-Zorobabel 20. kolovoza 1995. ušli u jednu kuću u Očestovu i da je u tom trenu eksplodirala ručna bomba, pri čemu su obojica ozlijeđena. Raspravno vijeće nadalje konstatira da je Rašić pomogao Lasan-Zorobabelu da izide, a onda u kuću bacio bombu, te pucao u Šolaju koji se pojavio na prozoru, i ubio ga. Raspravno vijeće s tim u vezi napominje da je Županijski sud u Zadru oslobodio Rašića optužbi za ubojstvo Save Šolaje zaključivši da je postupao u samoobrani, te da je Lasan-Zorobabela i jednu drugu osobu oslobodio optužbi zaključivši da nisu imali udjela u usmrćivanju preminulog. Raspravno vijeće također napominje da je ta presuda, u dijelu u kojem se odnosi na ovaj incident, postala pravomoćna po hrvatskom zakonu jer je Vrhovni sud

¹⁹⁶⁷ P800 (Søren Liborius, izjava svjedoka, 11. studenog 1997.), str. 6; P848 (Video-snimka selā u Sektoru Jug s Liboriusovim komentarima, 17., 19.-21. svibnja 1997.), str. 2-3; P813 (Dnevno izvješće PMEZ-a Knin, 24. kolovoza 1995.), str. 1-2; P815 (Izvješće PMEZ-a koje je sastavio Liborius, 26. kolovoza 1995.), str. 10; D743 (Liboriusova bilježnica, 1. dio), str. 51.

¹⁹⁶⁸ P800 (Søren Liborius, izjava svjedoka, 11. studenog 1997.), str. 6; Søren Liborius, T. 8295; P848 (Video-snimka selā u Sektoru Jug s Liboriusovim komentarima, 17., 19.-21. svibnja 1997.), str. 2-3; P813 (Dnevno izvješće PMEZ-a Knin, 24. kolovoza 1995.), str. 1-2; P815 (Izvješće PMEZ-a koje je sastavio Liborius, 26. kolovoza 1995.), str. 10; D743 (Liboriusova bilježnica, 1. dio), str. 51.

¹⁹⁶⁹ P800 (Søren Liborius, izjava svjedoka, 11. studenog 1997.), str. 6; P848 (Video-snimka selā u Sektoru Jug s Liboriusovim komentarima, 17., 19.-21. svibnja 1997.), str. 2-3; D743 (Liboriusova bilježnica, 1. dio), str. 51.

¹⁹⁷⁰ Søren Liborius, T. 8296; P813 (Dnevno izvješće PMEZ-a Knin, 24. kolovoza 1995.), str. 2; P815 (Izvješće PMEZ-a koje je sastavio Liborius, 26. kolovoza 1995.), str. 10; D743 (Liboriusova bilježnica, 1. dio), str. 51.

¹⁹⁷¹ P2586 (Izvadak iz Ratnog dnevnika Zapovjedništva pukovnije, 6. domobranska pukovnja), str. 5, 7.

¹⁹⁷² P71 (Operativni dnevnik ZP-a Split za 25. srpnja – 14. rujna 1995.), str. 108-109.

¹⁹⁷³ D990 (Izvješće Glavnog stožera HV-a o vojnim objektima u zoni odgovornosti ZP-a Split, 29. kolovoza 1995.), str. 1, 3.

Republike Hrvatske potvrdio oslobađajuće presude koje je izrekao Županijski sud i odbacio žalbu državnog odvjetnika. Na temelju dokaznog predmeta P1076, Raspravno vijeće konstatira da je na dan kada je Šolaja ubijen Rašić bio pripadnik 15. domobranske pukovnije HV-a i da je Sava Šolaja bio srpske nacionalnosti. Raspravno vijeće će dalje razmotriti taj incident u vezi s točkama 1, 6 i 7 Optužnice u poglavljima 5.3.2 i 5.8.2 (b) dolje u tekstu.

442. Raspravno vijeće nadalje konstatira da je 24. kolovoza 1995. u 11:40 sati 15 osoba u uniformama koje se navode kao vojnici HV-a zapalilo jednu štalu i neutvrđeni broj kuća u Očestovu. Dokazi nadalje ukazuju na to da je 26. kolovoza 1995. u Očestovu bilo sedam spaljenih i 20 djelomično spaljenih kuća. Raspravno vijeće je uzelo u obzir činjenicu da su se osobe u uniformama 24. kolovoza 1995. s mjesta događaja odvezle u civilnim vozilima. Ono je nadalje uzelo u obzir da je patrola PMEZ-a koja je 24. kolovoza 1995. izvijestila o zapaljenim kućama primijetila da je jedna od 15 osoba u uniformama nosila crveno-plavu oznaku na kojoj je pisalo 1. HT. I na kraju, Raspravno vijeće je uzelo u obzir da se najkasnije od 12. do 29. kolovoza 1995. na području Golubića nalazio znatan broj pripadnika HV-a i VP, između ostalog, da je tamo bilo zapovjedno mjesto 6. domobranske pukovnije HV-a. Očestovo je od Golubića udaljeno otprilike devet kilometara. Na temelju broja osoba u uniformama koje su 24. kolovoza 1995. viđene kako zajednički djeluju u Očestovu, činjenice da je najmanje jedna od njih nosila oznaku koja je, kako se čini, oznaka vojne postrojbe, kao i činjenice da su se na području Golubića nalazili i HV i VP, Raspravno vijeće konstatira da su petnaestorica u uniformama bila pripadnici HV-a. S obzirom na nacionalni sastav Očestova i činjenicu da su pripadnici HV-a spalili više od jedne kuće, Raspravno vijeće konstatira da su vlasnici ili stanari velike većine, ako ne i sve imovine koja je spaljena 24. kolovoza 1995. bili krajinski Srbi. Raspravno vijeće će dalje razmotriti taj incident u vezi s točkama 1 i 5 Optužnice u poglavljima 5.5.2 i 5.8.2 (g) dolje u tekstu.

443. Što se tiče 56 kuća za koje je Peter Marti naveo da su 26. kolovoza 1995. bile opljačkane, iz dokaza se ne može zaključiti jesu li iz tih kuća odneseni predmeti, odnosno tko ih je i kada odnio. S obzirom na te okolnosti, Raspravno vijeće neće dalje razmatrati taj incident u vezi s točkama 1 i 4 Optužnice.

Ilinka Crnogorac (Daljnje pojašnjenje, br. 156)

444. Raspravnom vijeću su relevantni dokazi u vezi s navodima o ubojstvu Ilinke Crnogorac predočeni putem svjedočenja svjedokinje 136, jednog izvješća PMEZ-a i dokumentacije o istrazi koju je s tim u vezi provela hrvatska policija.

445. **Svjedokinja 136**, Srpkinja, prevoditeljica na terenu za UNCIVPOL i UNCRO,¹⁹⁷⁴ u svojem svjedočenju je rekla da je 31. kolovoza 1995. UNCRO-u nametnuto ograničenje kretanja i u smjeru Male Polače i u smjeru Strmice, što su dva izlazna pravca iz Knina.¹⁹⁷⁵ Razlog koji je HV naveo za to ograničenje bio je da će tijekom sljedeća dva dana na tim područjima izvoditi akcije čišćenja.¹⁹⁷⁶ Dana 3. rujna 1995. svjedokinja 136 je s jednom patrolom otišla u zaselak Crnogorci, smješten u selu Mala Polača, u općini Knin, gdje joj je jedna od pet žena koje su ostale u tom zaseoku, Đurđija Crnogorac, rođena 1926., rekla da je dan ranije ubijena jedna Srpkinja, Mika Crnogorac (stara 67 godina).¹⁹⁷⁷ Prema izvješću UNCIVPOL-a od 3. rujna 1995., Đurđija Crnogorac je UNCIVPOL-u rekla da je Mika umrla 29. kolovoza 1995.¹⁹⁷⁸ Đurđija Crnogorac je svjedokinji 136 ispričala da su, dok je Mika Crnogorac bila kod jedne susjede, došla tri hrvatska vojnika u uniformama, zapovjedila joj da izađe iz kuće i s njom otišla njezinoj kući. Svjedokinji je rečeno da su susjede čule kako vojnici kažu da će Miki Crnogorac spaliti kuću, a ona im odgovara "nemojte, deco, molim vas". Đurđija Crnogorac je svjedokinji 136 rekla da je nekoliko sati kasnije Miku Crnogorac pronašla mrtvu, u lokvi krvi, a pored glave joj je bila tegla za cvijeće. Žene koje su ostale u selu svjedokinji su rekle da je bila "zaklana". One nisu čule nikakve pucnje. Premda je, kad je svjedokinja 136 došla u zaselak, leš već bio odnesen, ona je izjavila da je vidjela lokvu krvi u prostoriji u kojoj je, kako joj je rečeno, pronađena Mika Crnogorac.¹⁹⁷⁹ Svjedokinja 136 je dodala da je hrvatska policija obaviještena o tom incidentu.¹⁹⁸⁰

¹⁹⁷⁴ P2 (Svjedokinja 136, izjava svjedoka, 4. srpnja 1996.), str. 1-2; svjedokinja 136, T. 620, 622, 641, 726, 765, 768, 780-782.

¹⁹⁷⁵ P2 (Svjedokinja 136, izjava svjedoka, 4. srpnja 1996.), str. 12.

¹⁹⁷⁶ P2 (Svjedokinja 136, izjava svjedoka, 4. srpnja 1996.), str. 12.

¹⁹⁷⁷ P2 (Svjedokinja 136, izjava svjedoka, 4. srpnja 1996.), str. 13; P3 (Svjedokinja 136, izjava svjedoka, 11. lipnja 2007.), par. 28; svjedokinja 136, T. 742-745; P14 (UNCIVPOL-ovo izvješće o incidentu, 3. rujna 1995.).

¹⁹⁷⁸ P14 (UNCIVPOL-ovo izvješće o incidentu, 3. rujna 1995.).

¹⁹⁷⁹ P2 (Svjedokinja 136, izjava svjedoka, 4. srpnja 1996.), str. 13; P3 (Svjedokinja 136, izjava svjedoka, 11. lipnja 2007.), par. 28; svjedokinja 136, T. 744; P14 (UNCIVPOL-ovo izvješće o incidentu, 3. rujna 1995.).

¹⁹⁸⁰ P2 (Svjedokinja 136, izjava svjedoka, 4. srpnja 1996.), str. 13; P3 (Svjedokinja 136, izjava svjedoka, 11. lipnja 2007.), par. 28.

446. Kako se navodi u izvješću PMEZ-a, 4. rujna 1995. četiri starice u Polači, u općini Knin, jednom su timu PMEZ-a rekly da su, nakon što je PMEZ zadnji put obišao to selo, vojnici HV-a ubili jednu staricu.¹⁹⁸¹ U izvješću PMEZ-a se kaže da je, prema hrvatskoj policiji, starica umrla od niskog tlaka.¹⁹⁸² Tim PMEZ-a je u kući preminule vidio puno krvi i jednu čahuru.¹⁹⁸³

447. Prema Dnevniku događaja Policijske uprave Kotara Knin, toj policijskoj upravi je 30. kolovoza 1995. u 11:25 sati netko iz patrole 208, čiji identitet nije naveden, dojavio da je u Crnogorcima, zaseoku sela Polača, u općini Knin, pronađen leš ženske osobe po imenu Ilinka Crnogorac, rođene 1928.¹⁹⁸⁴ U dnevniku se navodi da je ta žena umrla ili 29. ili 30. kolovoza 1995., prirodnom smrću. O tome je obaviješten doktor Vicković iz bolnice u Kninu, koji je poslao doktoricu Šimunda-Dobrić da s djelatnicima kriminalističke policije izađe na mjesto događaja. Doktorica Dobrić je utvrdila da je Ilinka Crnogorac umrla prirodnom smrću, nakon čega je policijska patrola podnijela izvješće o događaju.¹⁹⁸⁵

448. Raspravnom vijeću su nadalje predloženi sudskomedicinski dokazi u vezi s ovim incidentom. Prema tim dokazima, leš KN01/276B, označen brojem 594, približne dužine 1,75 metara i prosijede, ravne kose, pronađen je u plavom džemperu, crnoj suknji i crnim cipelama 2. rujna 1995. u zaseoku Crnogorci u Maloj Polači u općini Knin, identificiran od strane Anice Crnogorac kao leš Ilinke Crnogorac iz Polače u općini Knin, rođene 25. srpnja 1928., i pokopan na gradskom groblju u Kninu.¹⁹⁸⁶ Leš KN01/276B koji je, s metalnom pločicom broj "594", ekshumiran 14. lipnja 2001. na groblju u Kninu i koji je na sebi od odjeće imao crnu suknju, plavi pulover i crne cipele bio je leš sjedokose žene približne visine 1,54-1,69 metara, stare između 45 i 65 godina, sa strijelnim ozljedama prsa (od natrag prema naprijed) i glave (iz relativne blizine, od natrag ukoso prema gore) za koje je sudski patolog utvrdio da predstavljaju uzrok smrti.¹⁹⁸⁷ Dana 6. prosinca 2002. leš KN01/276B identificiran je putem analize DNK kao leš Ilinke Crnogorac, rođene 25. srpnja 1928.¹⁹⁸⁸ Prema obrascu koji je 6. prosinca

¹⁹⁸¹ P2157 (Dnevno izvješće PMEZ-a, 4. rujna 1995.), str. 1-2.

¹⁹⁸² P2157 (Dnevno izvješće PMEZ-a, 4. rujna 1995.), str. 2.

¹⁹⁸³ P2157 (Dnevno izvješće PMEZ-a, 4. rujna 1995.), str. 2.

¹⁹⁸⁴ D57 (Dnevnik događaja PU Kotara Knin, knjiga 1, 6. kolovoza 1995. – 7. listopada 1995.), str. 1, 74.

¹⁹⁸⁵ D57 (Dnevnik događaja PU Kotara Knin, knjiga 1, 6. kolovoza 1995. – 7. listopada 1995.), str. 74.

¹⁹⁸⁶ P1413 (Podaci o identificiranom lešu KN01/276B, identifikacijski broj 594, s fotografijom).

¹⁹⁸⁷ P1611 (Zapisnik o obdukciji, KN01/276B, 2. srpnja 2001.), str. 1-9, 12-13, 16, 19-20; P1892 (Fotografija lubanje, KN01/276B).

¹⁹⁸⁸ P2000 (Popis identificiranih leševa ekshumiranih na novom groblju u Kninu); P2002 (Popis identificiranih osoba ekshumiranih u Kninu).

2002. ispunjen na Zavodu za sudsku medicinu u Zagrebu, Ilinka Crnogorac, Srпкиnja, rođena 1928., umrla je od strijelne ozljede glave 28. kolovoza 1995. u Polači.¹⁹⁸⁹

449. Na temelju više sličnosti između opisa "Ilinke" Crnogorac u sudskomedicinskim dokazima i opisa "Mike" Crnogorac koji je dala Đurđija Crnogorac, Raspravno vijeće se uvjerilo da su Mika i Ilinka Crnogorac ista osoba.

450. Dokazi ukazuju na to da je Ilinka Crnogorac, Srпкиnja, umrla u Crnogorcima, zaseoku sela Polača, u općini Knin. Raspravno vijeće je razmotrilo dokaze iz obrasca ispunjenog 6. prosinca 2002. u Zavodu za sudsku medicinu u Zagrebu, u kojem se kao datum smrti navodi 28. kolovoza 1995. Budući da se u tom dokumentu ne navode nikakvi izvori iz kojih su dobiveni podaci na temelju kojih je utvrđen taj datum i s obzirom na to da je on izdan više od sedam godina poslije incidenta, Raspravno vijeće se u vezi s ovim pitanjem neće osloniti na taj dokument. U izjavi svjedokinje 136 iz srpnja 1996. kao datum smrti se navodi 2. rujna 1995., dok se u izvješću UNCIVPOL-a koje je sastavljeno u predmetno vrijeme, 3. rujna 1995., kao datum smrti navodi 29. kolovoza 1995. Izvješće UNCIVPOL-a djelomično je potkrijepljeno bilješkom iz Dnevnika događaja Policijske uprave Kotara Knin za 30. kolovoza 1995., prema kojoj je datum smrti 29. ili 30. kolovoza 1995. S obzirom na izvore iz kojih potječu ti različiti datumi smrti, Raspravno vijeće se oslanja na dokumente koji su vremenski najbliži incidentu, a iz kojih slijedi da je Ilinka Crnogorac umrla 29. kolovoza 1995.

451. Dokazi ukazuju na to da su 29. kolovoza 1995. tri osobe koje se navode kao vojnici došle u kuću susjede Ilinke Crnogorac koju je ona posjetila i Ilinki Crnogorac zapovjedile da izađe iz kuće. Dokazi nadalje ukazuju na to da su susjede Ilinke Crnogorac čule te osobe kako prijete da će joj spaliti kuću. Nekoliko sati kasnije, Đurđija Crnogorac pronašla je Ilinku Crnogorac mrtvu, u lokvi krvi. Raspravno vijeće napominje da je Gotovinina obrana iznijela tvrdnju da je Ilinka Crnogorac pronađena mrtva najmanje jedan dan nakon što su osobe koje se navode kao vojnici viđene kako ulaze u njezinu kuću.¹⁹⁹⁰ Dokazi iz Dnevnika događaja Policijske uprave Kotara Knin upućuju na to da je leš Ilinke Crnogorac, prema dojavi, pronađen ili na sam dan kada je umrla ili dan kasnije, što nije u izravnoj opreci s prikazom događaja koji je dala Đurđija Crnogorac. Nakon što je razmotrilo te prikaze, Raspravno vijeće se oslonilo na dokaze

¹⁹⁸⁹ P2085 (Potvrda o smrti za Ilinku Crnogorac, 6. prosinca 2002.), str. 10.

¹⁹⁹⁰ Završni podnesak Gotovinine obrane, 16. srpnja 2010., Dodatak L, str. 2.

iz izvješća UNCIVPOL-a i uvjeralo se da je leš Ilinke Crnogorac pronađen nekoliko sati nakon njezine smrti.

452. Raspravno vijeće je razmotrilo dokaze iz Dnevnika događaja Policijske uprave Kotara Knin koji upućuju na to je Ilinka Crnogorac umrla prirodnom smrću. Iako susjede Ilinke Crnogorac u vrijeme kada je, prema navodima, pucano iz vatrenog oružja nisu čule pucnje, Raspravno vijeće se, s obzirom na to da je za sastavljanje zapisnika o obdukciji bio nužan temeljit pregled leša, uvjeralo da je smrt Ilinke Crnogorac nastupila uslijed strijelnih ozljeda. Na temelju činjenice da je Ilinka Crnogorac kada je posljednji put viđena, što je bilo nekoliko sati prije nego što je pronađen njezin leš, bila u rukama osoba koje se navode kao vojnici, uzete zajedno s činjenicom da su se te osobe prema njoj odnosile na prijeteći način, Raspravno vijeće se uvjeralo da su Ilinku Crnogorac ubile osobe koje se navode kao vojnici.

453. Na temelju činjenice da su te osobe opisane kao vojnici, Raspravno vijeće se uvjeralo da su one nosile uniforme vojnog tipa. Izvješće PMEZ-a prema kojem su četiri žene timu PMEZ-a rekle da su vojnici HV-a ubili jednu ženu u Polači odnosi se, po svemu sudeći, na isti incident, ali ne pruža pojedinosti u pogledu činjenične osnove za kvalifikaciju počinitelja od strane tih žena kao pripadnika HV-a. Raspravno vijeće stoga ne može ocijeniti postoji li za te kvalifikacije valjana činjenična osnova. Raspravnom vijeću nisu predloženi drugi pouzdani dokazi o tome kojim oružanim snagama su počinitelji eventualno pripadali. Isto tako, Raspravnom vijeću nisu predloženi dovoljni dokazi o tome koje su oružane snage eventualno bile prisutne u Polači ili u blizini Polače u to vrijeme. Raspravno vijeće stoga ne može donijeti nikakve zaključke o identitetu ili pripadnosti počinitelja. S obzirom na te okolnosti, Raspravno vijeće neće dalje razmatrati taj incident u vezi s točkama 1, 6 i 7 Optužnice.

Ilija Šarac (Daljnje pojašnjenje, br. 159)

454. Raspravnom vijeću su relevantni dokazi u vezi s navodima o protupravnom zatočenju obitelji Šarac i drugih i oni u vezi s navodima o ubojstvu Ilije Šarca predloženi putem svjedočenja Ružice Šarac i sudskomedicinske dokumentacije. **Ružica Šarac**, Srпкиnja iz Civljana,¹⁹⁹¹ izjavila je da je 4. kolovoza 1995. sa svojom obitelji živjela u

¹⁹⁹¹ P2504 (Ružica Šarac, izjave svjedoka), str. 5-6 (izjava svjedoka, 1. travnja 1998.), par. 2 (izjava svjedoka, 22. veljače 2008.).

Civljanama i da je to mjesto prije tog datuma bilo granatirano.¹⁹⁹² Njezin muž, Ilija Šarac, služio je u vojsci kao običan vojnik. Prema riječima svjedokinje Šarac, kad je 4. kolovoza 1995. započeo vojni sukob, njezin muž je bio stacioniran u Vrlici. Ružicu Šarac toga su jutra probudile detonacije, koje su se čule iz smjera Dinare. Detonacije su se čule tijekom čitavog dana.¹⁹⁹³ Tog poslijepodneva, nedugo nakon što se njezin muž vratio kući, njoj i njezinoj obitelji prenesena je hitna vijest da je Simo Šarac, koji je bio iz Vrlike, ljude iz njihovog sela upozorio da je HV blizu, i da moraju napustiti Civljane i skloniti se u Knin. Svjedokinja je izjavila da je prema "planu za evakuaciju" Simo Šarac bio zadužen da ih sve obavijesti u slučaju da evakuacija bude potrebna.¹⁹⁹⁴ Ružica Šarac je na cesti vidjela kolone ljudi koji su u vozilima odlazili prema Kninu.¹⁹⁹⁵ Ona i njezina obitelj, uključujući njezinog muža, napustili su Civljane kasno poslijepodne i otišli u kuću njezine sestre u predgrađu Knina zvanom Kotaraši, u selu Kovačić.¹⁹⁹⁶ Prema svjedokinjinim riječima, u Civljanama je 4. kolovoza 1995. živjelo otprilike 400 ljudi, koji su svi bili Srbi. Izjavila je da su selo napustili i drugi seljani i da su, kako je kasnije čula, nakon toga dana tamo ostale samo dvije starije osobe. Dana 5. kolovoza 1995. Ružica Šarac je u ranim jutarnjim satima čula sporadično granatiranje, koje je postupno jenjavalo, i izjavila je da je blizu kuće u kojoj su se nalazili pala jedna granata. Kad se razdanilo, na glavnoj cesti je vidjela tenkove i kamione. U jednom vojnom kamionu došlo je otprilike 10-15 ljudi u uniformama za koje je svjedokinja pretpostavila da su pripadnici SVK, a s njima su bili i Dragan Novoselac i Miloš Đaković iz Vrlike. Svjedokinja je izjavila da je isprva pomislila da će ih ljudi iz kamiona odvesti na sigurno.¹⁹⁹⁷ Svjedokinja Šarac je zatim vidjela kako kamionu prilazi skupina vojnika, koji su, vičući, naredili da svi dignu ruke u zrak.¹⁹⁹⁸ Jedan od njih je rekao: "Hajde Miloše, nećemo ti ništa."¹⁹⁹⁹ Jedan od vojnika je zatim odvezao kamion, a ostali su ljude u uniformama pješice povelili u smjeru Vedrog Polja, u općini Knin.²⁰⁰⁰ Oko 15:00 sati neki vojnici za koje je svjedokinja Šarac navela da su bili vojnici HV-a pozvali su nju i

¹⁹⁹² P2504 (Ružica Šarac, izjave svjedoka), str. 6 (izjava svjedoka, 1. travnja 1998.), par. 2 (izjava svjedoka, 22. veljače 2008.).

¹⁹⁹³ P2504 (Ružica Šarac, izjave svjedoka), str. 6 (izjava svjedoka, 1. travnja 1998.).

¹⁹⁹⁴ P2504 (Ružica Šarac, izjave svjedoka), str. 6 (izjava svjedoka, 1. travnja 1998.), par. 2 (izjava svjedoka, 22. veljače 2008.).

¹⁹⁹⁵ P2504 (Ružica Šarac, izjave svjedoka), str. 6 (izjava svjedoka, 1. travnja 1998.).

¹⁹⁹⁶ P2504 (Ružica Šarac, izjave svjedoka), str. 6, 11 (izjava svjedoka, 1. travnja 1998.), par. 2 (izjava svjedoka, 22. veljače 2008.).

¹⁹⁹⁷ P2504 (Ružica Šarac, izjave svjedoka), str. 6 (izjava svjedoka, 1. travnja 1998.).

¹⁹⁹⁸ P2504 (Ružica Šarac, izjave svjedoka), str. 6, 11 (izjava svjedoka, 1. travnja 1998.).

¹⁹⁹⁹ P2504 (Ružica Šarac, izjave svjedoka), str. 6 (izjava svjedoka, 1. travnja 1998.).

²⁰⁰⁰ P2504 (Ružica Šarac, izjave svjedoka), str. 7, 11 (izjava svjedoka, 1. travnja 1998.).

njezinu obitelj da izađu iz kuće i potom ih pretresli da vide jesu li naoružani. Vojnici su im rekli da se ukrcaju u jedan kamion. Svjedokinja je tijekom vožnje kamionom, koja je trajala jednu minutu, na mostu na rijeci Orašnici vidjela dva tijela muškarca u civilnoj odjeći. Jedan od vojnika je svjedokinju i druge u kamionu upozorio da ništa ne pokušavaju jer bi ih mogli ubiti kao tu dvojicu na mostu. Ti vojnici koji su, prema svjedokinjinim riječima, bili pristojni, rekli su da su iz Varaždina i svjedokinju upozorili da se čuva vojnika iz Imotskog i Sinja.²⁰⁰¹ Odveli su ih u jednu kuću za koju je svjedokinja Šarac pretpostavila da se nalazila u istom selu.²⁰⁰² Kad su došli, svjedokinja Šarac, djeca svjedokinje i Ilije Šarca i njezina svekrva odvedeni su u jednu prostoriju u kojoj se već nalazilo desetak ljudi koje je opisala kao "civile".²⁰⁰³ Među njima su bili Anica Novoselac, rođena 1913., iz Civljana, i dvije starije žene i jedan muškarac iz Cetine, u općini Civljane.²⁰⁰⁴ Njezin muž je u međuvremenu odveden na kat.²⁰⁰⁵ Svjedokinja Šarac, kojoj je rečeno da tamo čeka, obaviještena je da će, kad završi ispitivanje, svi biti pušteni.²⁰⁰⁶ Izjavila je da je na kat odvedena još jedna skupina muškaraca u civilnoj odjeći, među kojima je bio i jedan muškarac star otprilike 35 godina, tamne kose i tamnih očiju, kojeg je čula kako protestira tvrdeći da je Hrvat.²⁰⁰⁷ Svjedokinja je kasnije vidjela jednu skupinu muškaraca u drugačijim uniformama, s crnim maramama ili povezima oko glave. Otprilike sat vremena kasnije ljudi iz prostorije su odvedeni. Svjedokinja Šarac je odlučila s obitelji pričekati da joj puste muža. U svojem svjedočenju je rekla da je on kasnije izveden, zajedno s dva druga muškarca.²⁰⁰⁸ Svjedokinja Šarac je vidjela da njezin muž, koji je dan ranije bio u svojoj vojnoj uniformi, sada nosi crnu kožnu jaknu i smeđe hlače i pretpostavila je da su mu tu odjeću dali vojnici.²⁰⁰⁹ Suviše se bojala da bi mu išta rekla. Vidjela je da ne izgleda kao da je zlostavljan.²⁰¹⁰ Čim su izašli iz kuće, svjedokinjin muž i druga dva muškarca odvedeni su iza kuće, a svjedokinja je odvedena prema dvorišnim vratima.²⁰¹¹ Tada je muža vidjela posljednji put.²⁰¹²

²⁰⁰¹ P2504 (Ružica Šarac, izjave svjedoka), str. 7 (izjava svjedoka, 1. travnja 1998.).

²⁰⁰² P2504 (Ružica Šarac, izjave svjedoka), str. 7, 10 (izjava svjedoka, 1. travnja 1998.).

²⁰⁰³ P2504 (Ružica Šarac, izjave svjedoka), str. 6-7, 10 (izjava svjedoka, 1. travnja 1998.).

²⁰⁰⁴ P2504 (Ružica Šarac, izjave svjedoka), str. 7 (izjava svjedoka, 1. travnja 1998.).

²⁰⁰⁵ P2504 (Ružica Šarac, izjave svjedoka), str. 7, 10 (izjava svjedoka, 1. travnja 1998.).

²⁰⁰⁶ P2504 (Ružica Šarac, izjave svjedoka), str. 7 (izjava svjedoka, 1. travnja 1998.).

²⁰⁰⁷ P2504 (Ružica Šarac, izjave svjedoka), str. 7, 10 (izjava svjedoka, 1. travnja 1998.).

²⁰⁰⁸ P2504 (Ružica Šarac, izjave svjedoka), str. 7 (izjava svjedoka, 1. travnja 1998.).

²⁰⁰⁹ P2504 (Ružica Šarac, izjave svjedoka), str. 6-7 (izjava svjedoka, 1. travnja 1998.).

²⁰¹⁰ P2504 (Ružica Šarac, izjave svjedoka), str. 7 (izjava svjedoka, 1. travnja 1998.).

²⁰¹¹ P2504 (Ružica Šarac, izjave svjedoka), str. 7, 10 (izjava svjedoka, 1. travnja 1998.).

²⁰¹² P2504 (Ružica Šarac, izjave svjedoka), str. 6-7 (izjava svjedoka, 1. travnja 1998.).

455. Ista skupina vojnika koja je svjedokinju Šarac ranije dovezla u tu kuću čija točna lokacija nije poznata odvezla je nju i njezinu obitelj, osim njezinog muža, u bazu UN-a u Kninu. Svjedokinja Šarac je u bazi sreća mladog čovjeka koji je ranije tvrdio da je Hrvat. Pitala ga je zna li što je s njezinim mužem, ali on joj je rekao da ne zna. Svjedokinja je kasnije mužev nestanak prijavila nadležnima u UN-u. Svjedokinja Šarac je u bazi ostala 40 dana. Dana 16. rujna 1995. neki ljudi čiji identitet nije navela odvezli su nju i druge izbjeglice iz Hrvatske u Srbiju. Izjavila je da je muškarac koji je tvrdio da je Hrvat toga dana izručen hrvatskim vlastima zbog sumnje da je počinio ratne zločine.²⁰¹³ Svjedokinja je najkasnije od 1. travnja 1998. s djecom i svekrvom živjela u Srbiji.²⁰¹⁴

456. Raspravnom vijeću je predložena sudskomedicinska dokumentacija u vezi s navodima o ovom ubojstvu. Prema toj dokumentaciji, muški leš KN01/397B, označen brojem 250, pronađen je u bijeloj košulji, plavim hlačama i crnim vojničkim čizmama 11. kolovoza 1995. na groblju u Kninu i pokopan na mjesnom groblju u Kninu.²⁰¹⁵ Leš KN01/397B koji je, s metalnom pločicom broj "250", ekshumiran 28. lipnja 2001. na groblju u Kninu i na sebi je imao sive hlače s crnim remenom i crne vojničke čizme bio je leš muškarca približne visine 1,75-1,91 metara, starog između 40 i 70 godina, s višestrukim strijelnim ozljedama glave i trupa koje su se pružale od natrag prema naprijed i za koje je sudski patolog utvrdio da predstavljaju uzrok smrti.²⁰¹⁶ Dana 22. veljače 2006. leš KN01/397B identificiran je kao leš Ilije Šarca, rođenog 3. listopada 1952.²⁰¹⁷ Prema obrascu koji je 22. veljače 2005., na temelju podataka dobivenih od njegovog brata Špire Šarca, ispunjen u Zavodu za sudsku medicinu u Zagrebu, Ilija Šarac, Srbin, rođen 3. listopada 1952., umro je od strijelnih ozljeda glave i trupa 11. kolovoza 1995. na groblju u Kninu.²⁰¹⁸

457. Raspravno vijeće konstatira da su 5. kolovoza 1995. osobe koje se navode kao vojnici HV-a odvele Ružicu, njezinog muža Iliju Šarca, njihovu djecu i njezinu svekrvu u jednu kuću u Kovačiću, u općini Knin, ili u blizini Kovačića, gdje je u jednoj prostoriji već bilo zatočeno najmanje deset ljudi. Kad je muž Ružice Šarac odveden na kat, njoj je rečeno da čeka u toj prostoriji i netko ju je obavijestio da će, kad završi

²⁰¹³ P2504 (Ružica Šarac, izjave svjedoka), str. 7 (izjava svjedoka, 1. travnja 1998.).

²⁰¹⁴ P2504 (Ružica Šarac, izjave svjedoka), str. 6 (izjava svjedoka, 1. travnja 1998.).

²⁰¹⁵ P1416 (Podaci o lešu KN01/397B, identifikacijski broj 250, s fotografijom).

²⁰¹⁶ P1614 (Zapisnik o obdukciji, KN01/397B, 24. srpnja 2001.), str. 1-5, 7-14, 17.

²⁰¹⁷ P1999 (Popis identificiranih leševa ekshumiranih na novom groblju u Kninu, i u Gračacu).

²⁰¹⁸ P2088 (Prijava činjenice smrti za Iliju Šarca, 22. veljače 2005.).

ispitivanje, svi biti pušteni. Nakon više od sat vremena, ljudi su odvedeni iz prostorije. Ružica Šarac je odlučila s obitelji pričekati da joj puste muža. Dana 11. kolovoza 1995. na groblju u Kninu pronađen je leš koji je 22. veljače 2006. identificiran kao leš Ilije Šarca. Leš je na glavi i trupu imao višestruke strijelne ozljede sa smjerom od natrag prema naprijed koje su, kako je utvrđeno, prouzrokovale smrt. Raspravno vijeće napominje da obrazac kojim je prijavljena činjenica smrti upućuje na to da je Ilija Šarac umro 11. kolovoza 1995. na groblju u Kninu. Međutim, nije jasno iz kojih su izvora dobiveni podaci o mjestu i datumu smrti navedeni u tom obrascu. Na temelju izjava Ružice Šarac i sudskomedicinskih dokaza, Raspravno vijeće konstatira da je Ilija Šarac ubijen između 5. i 11. kolovoza 1995.

458. S obzirom na to da je Ilija Šarac 5. kolovoza 1995., kad ga je Ružica Šarac posljednji put vidjela, bio u rukama osoba koje se navode kao vojnici HV-a i da je njegov leš pronađen 11. kolovoza 1995. na groblju u Kninu, Raspravno vijeće konstatira da su Iliju Šarca ubile osobe u čijim je rukama bio. Raspravno vijeće isključuje mogućnost nekog drugog scenarija kao razumno tumačenje dokaza, uključujući i mogućnost tog da je Ilija Šarac, nakon što je odveden iza kuće, pušten na slobodu i da su ga kasnije iz vatrenog oružja ubile nepoznate osobe. Na temelju činjenice da je Ružica Šarac muškarce opisala kao vojnike HV-a, Raspravno vijeće konstatira da su oni nosili uniforme vojnog tipa. S obzirom na to da su osobe koje su odvele Iliju Šarca rekle da su iz Varaždina i da su te osobe Iliju Šarca držale u jednoj kući u kojoj su se nalazile i uniformirane osobe s crnim maramama ili povezima oko glave i u kojoj je držano najmanje deset ljudi, Raspravno vijeće konstatira da su one bile pripadnici hrvatskih vojnih snaga ili Specijalne policije. Raspravno vijeće je s tim u vezi u obzir uzelo i dokaze na kojima je utemeljilo svoje konstatacije u vezi s incidentom lišavanja života broj 1 iz Priloga Optužnice.

459. Raspravno vijeće nadalje konstatira da su Ružicu Šarac, njezinu djecu, svekrvu i desetak drugih ljudi u jednoj prostoriji u kući u Kovačiću ili u blizini Kovačića držale osobe za koje je konstatiralo da su bile pripadnici hrvatskih vojnih snaga ili Specijalne policije. Na temelju obrasca kojim je 22. veljače 2005. prijavljena činjenica smrti i svjedočenja Ružice Šarac, Raspravno vijeće konstatira da su Ilija Šarac, Ružica Šarac i njihova djeca bili srpske nacionalnosti. Ne postoje dovoljni dokazi da bi se moglo utvrditi koje su nacionalnosti bile druge osobe koje su držane u toj prostoriji. Raspravno

vijeće će dalje razmotriti taj incident u vezi s točkama 1, 6 i 7 Optužnice u poglavljima 5.3.2 i 5.8.2 dolje u tekstu.

Mile i Ilija Milivojević (Daljnje pojašnjenje, br. 162-163)

460. Raspravnom vijeću su dokazi u vezi s navodima o ubojstvu Mile i Ilije Milivojevića predočeni prvenstveno putem svjedočenja svjedokinje 136, Aleksandra Černjeckog, Edwarda Flynna i Aluna Robertsa, kao i sudskomedicinske dokumentacije.

461. **Svjedokinja 136**, Srпкиnja, prevoditeljica na terenu za UNCIVPOL i UNCRO,²⁰¹⁹ u svojem svjedočenju je rekla da je 11. kolovoza 1995., tražeći smještaj za neke vojne promatrače UN-a, otišla u jednu kuću u Kninu i tamo srela jednu ženu po imenu Anđelka, koja joj je kazala da je prije otprilike pet dana ubijen jedan slijepi čovjek koji se zvao Mile Milivojević (star 90 godina) i da se njegov leš nalazi u kući na adresi Cara Lazara 6 (bivša Sinjska cesta).²⁰²⁰ Anđelka je, kako je rekla svjedokinji, dan nakon dolaska hrvatske vojske vidjela kako su tri vojnika prisilila Iliju Milivojevića da im pomogne utovariti namještaj iz svoje kuće u kamion. Anđelka joj je kazala da je Ilija Milivojević otišao u policijsku postaju prijaviti krađu i zamolio je da za to vrijeme pripremi njegovog slijepog oca, Milu Milivojevića. Ona je svjedokinji 136 rekla da je Milu Milivojevića, kad ga je kasnije otišla obići, zatekla mrtvog u kuhinji.²⁰²¹ Prema riječima svjedokinje 136, tim UNCIVPOL-a s kojim je bila pregledao je kuću i pronašao leševe Mile i Ilije Milivojevića.²⁰²² Iako sama nije vidjela leševe, svjedokinja 136 je izjavila da je od osoblja UN-a koje ih je vidjelo čula da su oba čovjeka imala strijelne rane na glavi.²⁰²³

462. Raspravnom vijeću su predočeni iskazi više međunarodnih promatrača koji su leševe vidjeli 12. kolovoza 1995. **Aleksandar Černjecki**, vojni promatrač UN-a u Hrvatskoj od 20. lipnja 1995. do prosinca 1995.,²⁰²⁴ došao je 12. kolovoza 1995. oko 12:55 sati u jednu kuću u ulici Cara Lazara/Sinjskoj cesti u Kninu i tamo pronašao

²⁰¹⁹ P2 (Svjedokinja 136, izjava svjedoka, 4. srpnja 1996.), str. 1-2; svjedokinja 136, T. 620, 622, 641, 726, 765, 768, 780-782.

²⁰²⁰ P2 (Svjedokinja 136, izjava svjedoka, 4. srpnja 1996.), str. 6-7; svjedokinja 136, T. 735-736.

²⁰²¹ P2 (Svjedokinja 136, izjava svjedoka, 4. srpnja 1996.), str. 7.

²⁰²² P2 (Svjedokinja 136, izjava svjedoka, 4. srpnja 1996.), str. 7; svjedokinja 136, T. 741-742.

²⁰²³ P2 (Svjedokinja 136, izjava svjedoka, 4. srpnja 1996.), str. 7; svjedokinja 136, T. 736, 738, 741-742.

²⁰²⁴ P204 (Aleksandar Černjecki, izjava svjedoka, 18. svibnja 2002.), str. 1-2; Aleksandar Černjecki, T. 3204, 3221.

leševa dva civila.²⁰²⁵ Vidio je da je jedan od dva muškarca pogođen u glavu, dok je drugi bio pogođen u leđa.²⁰²⁶ Po zapovijedi svojih naredenih, kojima je otišao prijaviti prolazak leševa, Černjecki je incident prepustio UNCIVPOL-u, koji je zatim došao u kuću, a za njim i hrvatska civilna policija, nakon čega su leševi odneseni.²⁰²⁷ Svjedok je izjavio da su imena ta dva muškarca u izvješću napisana pogrešno – Mile Milivotević i Ilija Milivotević – i da iz osobnog poznanstva s jednom njihovom rođakinjom zna da su se oni zapravo prezivali Milivojević.²⁰²⁸

463. **Edward Flynn**, službenik za ljudska prava u Uredu UNHCHR-a i vođa jednog od HRAT-ova u nekadašnjem Sektoru Jug od 7. kolovoza do sredine rujna 1995.,²⁰²⁹ u svojem svjedočenju je rekao da su 12. kolovoza 1995. on, Roberts i drugi, uključujući osoblje UNCIVPOL-a, na dojavu prve susjede, otišli u jednu kuću u Kninu, u kojoj su pronašli raspadnute leševa dva starija muškarca u civilnoj odjeći, od kojih je jedan bio u sjedećem položaju i, kako se Flynnu činilo, imao strijelnu ranu na glavi.²⁰³⁰ Ta susjeda im je rekla da su oko 6. kolovoza 1995. hrvatski vojnici ljudima koji su živjeli u toj kući rekli da se moraju prijaviti u centru Knina, a zatim počeli iznositi stvari iz kuće, između ostalog, televizor.²⁰³¹ Flynn i drugi su o pronalasku leševa obavijestili hrvatsku policiju, koja je organizirala njihovo uklanjanje.²⁰³² **Alun Roberts**, službenik za tisak i informiranje u Sektoru Jug UN-a u Kninu od sredine rujna 1993. do približno sredine listopada 1995.,²⁰³³ u svojem svjedočenju je rekao da je 12. kolovoza 1995. u jednoj

²⁰²⁵ P204 (Aleksandar Černjecki, izjava svjedoka, 18. svibnja 2002.), str. 4; Aleksandar Černjecki, T. 3188-3189, 3324; D65 (UNCIVPOL-ovo izvješće o incidentu, S2-95-438, 12. kolovoza 1995.); D67 (Izvješće Tima Podkonje UNMO-a, 27. kolovoza 1995.), par. 5; P117 (Dnevno izvješće o situaciji UNMO-a za Sektor Jug, 19:00 sati, 12. kolovoza 1995.), str. 4; P120 (Dnevno izvješće o situaciji UNMO-a za Sektor Jug, 19:00 sati, 15. kolovoza 1995.), str. 6.

²⁰²⁶ P204 (Aleksandar Černjecki, izjava svjedoka, 18. svibnja 2002.), str. 4; Aleksandar Černjecki, T. 3188; P117 (Dnevno izvješće o situaciji UNMO-a za Sektor Jug, 19:00 sati, 12. kolovoza 1995.), str. 4.

²⁰²⁷ Aleksandar Černjecki, T. 3188; P117 (Dnevno izvješće o situaciji UNMO-a za Sektor Jug, 19:00 sati, 12. kolovoza 1995.), str. 4.

²⁰²⁸ P204 (Aleksandar Černjecki, izjava svjedoka, 18. svibnja 2002.), str. 4; D65 (UNCIVPOL-ovo izvješće o incidentu, S2-95-438, 12. kolovoza 1995.).

²⁰²⁹ P20 (Edward Flynn, izjava svjedoka, 29. lipnja 1997.), str. 1-2, 6, 13, 23; P21 (Edward Flynn, izjava svjedoka, 26.-27. veljače 2008.), str. 1, par. 3-4, 36; Edward Flynn, T. 1044, 1270, 1291-1292, 1312, 1325.

²⁰³⁰ P20 (Edward Flynn, izjava svjedoka, 29. lipnja 1997.), str. 20; Edward Flynn, T. 1328-1331, 1350-1351; P21 (Edward Flynn, izjava svjedoka, 26.-27. veljače 2008.), par. 10; P32 (Dnevno izvješće HRAT-a, 12. kolovoza 1995.), str. 1; P52 (Fotografije leševa Mile i Ilije Milivotevića, 12. kolovoza 1995.).

²⁰³¹ P20 (Edward Flynn, izjava svjedoka, 29. lipnja 1997.), str. 20; P32 (Dnevno izvješće HRAT-a, 12. kolovoza 1995.), str. 1; P52 (Fotografije leševa Mile i Ilije Milivotevića, 12. kolovoza 1995.), str. 2.

²⁰³² P20 (Edward Flynn, izjava svjedoka, 29. lipnja 1997.), str. 20; P32 (Dnevno izvješće HRAT-a, 12. kolovoza 1995.), str. 1.

²⁰³³ P675 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 27. kolovoza 1997.), str. 1, par. 1; P676 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 31. srpnja 1998.), str. 1; P677 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 28. veljače 2007.), str. 1-2; P678

kući u Kninu na kauču vidio leš oca, Mile Milivotevića (1905.), a na podu leš njegovog sina, Ilije Milivotevića (1938.).²⁰³⁴ Prema svjedokovim riječima, činilo se da su obojica pogođena u glavu.²⁰³⁵ Ilija je posljednji put viđen 6. kolovoza 1995., kada su mu tri hrvatska vojnika rekla da se ode prijaviti u policijsku postaju u Kninu.²⁰³⁶ Prema Robertsovima riječima, oba leša je 7. kolovoza 1995. ujutro pronašla jedna mještanka.²⁰³⁷

464. Raspravnom vijeću su predloženi sudskomedicinski dokazi u vezi s oba leša. Muški leš KN01/420B, označen brojem 407, pronađen je u sivoj košulji dugih rukava, sivim hlačama i crnim cipelama 12. kolovoza 1995. u Kninu i pokopan na mjesnom groblju u Kninu.²⁰³⁸ Posmrtni ostaci KN01/420B koji su 28. lipnja 2001., s metalnom pločicom broj "407", ekshumirani na groblju u Kninu i na sebi su od odjeće imali sive hlače s kožnim remenom i iskidane ostatke cipela od brušene kože bili su posmrtni ostaci muškarca približne visine 1,60-1,76 metara, starog između 45 i 65 godina, za kojeg sudski patolog nije mogao utvrditi uzrok smrti.²⁰³⁹ Prema obrascu koji je 28. travnja 2004., na temelju podataka dobivenih od Ilijinog sina Jovana Milivojevića, ispunjen na Zavodu za sudsku medicinu u Zagrebu, Ilija Milivojević, od oca Milana, Srbin, državljanin Republike Hrvatske, rođen 1. listopada 1933., umro je 6. kolovoza 1995. u Kninu, a uzrok smrti je nepoznat.²⁰⁴⁰ Dana 26. travnja 2002. klasičnom metodom identifikacije je utvrđeno da je leš KN01/420B leš Stefana Vidovića, rođenog 1939.²⁰⁴¹ Dana 28. travnja 2004. leš KN01/420B je u Zavodu za sudsku medicinu i kriminalistiku u Zagrebu identificiran kao leš Ilije Milivojevića, rođenog 1933.²⁰⁴²

465. Muški leš KN01/421B, označen brojem 406, pronađen je u plavoj košulji dugih rukava, hlačama na crno-bijele pruge i crnim cipelama 12. kolovoza 1995. u Kninu i

(Alun Roberts, izjava svjedoka, 7. veljače 2008.), str. 1, par. 3-4, 6; P680 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 1. srpnja 2008.), str. 1.

²⁰³⁴ P677 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 28. veljače 2007.), str. 8; P678 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 7. veljače 2008.), par. 16, br. 2; P700 (Fotografije leševa i mjesta zločina u Sektoru Jug, koje su snimili pripadnici UNCRO-a), str. 1, 5-6.

²⁰³⁵ P677 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 28. veljače 2007.), str. 8; P700 (Fotografije leševa i mjesta zločina u Sektoru Jug, koje su snimili pripadnici UNCRO-a), str. 1, 5-6.

²⁰³⁶ P677 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 28. veljače 2007.), str. 8; P700 (Fotografije leševa i mjesta zločina u Sektoru Jug, koje su snimili pripadnici UNCRO-a), str. 1, 6.

²⁰³⁷ P700 (Fotografije leševa i mjesta zločina u Sektoru Jug, koje su snimili pripadnici UNCRO-a), str. 1.

²⁰³⁸ P1419 (Podaci o lešu KN01/420B, identifikacijski broj 407, s fotografijom).

²⁰³⁹ P1617 (Zapisnik o obdukciji, KN01/420B, 17. srpnja 2001.), str. 1-2, 4-6, 8, 11-12, 15; P1898 (Fotografija kosti, KN01/420B).

²⁰⁴⁰ P2091 (Prijava činjenice smrti za Iliju Milivojevića, 28. travnja 2004.), str. 54-56.

²⁰⁴¹ P659 (Popis identificiranih osoba ekshumiranih na groblju u Kninu), str. 3.

²⁰⁴² P2006 (Popis identificiranih osoba ekshumiranih na novom groblju u Kninu, i u Gračacu); D6 (Popis leševa identificiranih u Zavodu za sudsku medicinu i kriminalistiku u Zagrebu, 30. travnja 2004.).

pokopan na mjesnom groblju u Kninu.²⁰⁴³ Leš KN01/421B koji je, s metalnom pločicom broj "406" i komadima štapa za hodanje, ekshumiran 28. lipnja 2001. na groblju u Kninu i na sebi je imao svijetlosivu košulju dugih rukava, komade raspadnutih hlača s remenom, crne cipele i ružičasto-smeđu deku bio je leš muškarca približne visine 1,65-1,80 metara, starog između 50 i 85 godina, s teškim degenerativnim promjenama zglobova i kostiju, za kojeg sudski patolog nije mogao utvrditi uzrok smrti.²⁰⁴⁴ Prema obrascu koji je 28. travnja 2004., na temelju podataka dobivenih od Milanovog unuka Jovana Milivojevića, ispunjen u Zavodu za sudsku medicinu u Zagrebu, Milan Milivojević, Srbin, državljanin Republike Hrvatske, rođen 1911., umro je 5. ili 6. kolovoza 1995. u Knina, uzrok smrti je nepoznat.²⁰⁴⁵ Dana 28. travnja 2004. leš KN01/421B je u Zavodu za sudsku medicinu i kriminalistiku u Zagrebu identificiran kao leš Milana Milivojevića, rođenog 1911.²⁰⁴⁶

466. Dokazi ukazuju na to da su Mile i Ilija Milivojević umrli 6. kolovoza 1995. u Kninu. Dokazi pribavljeni putem svjedočenja ukazuju na to da su oba čovjeka pogođena iz vatrenog oružja u glavu i/ili u leđa, a sudskomedicinski pregledi obavljeni devet godina kasnije – mada se njima nije mogao utvrditi uzrok smrti – s tim dokazima ne stoje nužno u opreci. Dokazi stoga ukazuju na to da su i Mile i Ilija Milivojević umrli od strijelnih rana. Iako, izgleda, postoje dva ekshumirana leša s identifikacijskim brojem KN01/420B, s obzirom kako na blizinu u sistemu numeriranja između brojeva na metalnim pločicama, tako i na vremenu ekshumacije u odnosu na leš Mile Milivojevića, dokazi u velikoj meri ukazuju na to da je leš KN01/420B ekshumiran 23. lipnja 2001. bio leš Ilije Milivojevića. Dokazi nadalje ukazuju na to da su 6. kolovoza 1995. tri osobe koje se navode kao hrvatski vojnici prisilile Iliju Milivojevića da utovaruje namještaj iz svoje kuće u kamion. Međutim, Raspravnom vijeću nisu predloženi dokazi koji ukazuju na to da su te osobe ubile Milu i Iliju Milivojevića. Nadalje, ne postoje dovoljni dokazi o tome tko je ubio žrtve i pod kojim okolnostima. S obzirom na te okolnosti, Raspravno vijeće neće dalje razmatrati taj incident u vezi s točkama 1, 6 i 7 Optužnice.

Jovanka i Stevan Mizdrak (Daljnje pojašnjenje, br. 180-181)

²⁰⁴³ P1420 (Podaci o lešu KN01/421B, identifikacijski broj 406, s fotografijom).

²⁰⁴⁴ P1618 (Zapisnik o obdukciji, KN01/421B, 23. srpnja 2001.), str. 1-9, 11-15, 18.

²⁰⁴⁵ P2092 (Prijava činjenice smrti za Milana Milivojevića, 28. travnja 2004.), str. 58-60.

467. Raspravnom vijeću su relevantni dokazi u vezi s navodima o ubojstvu Jovanke i Stevana Mizdraka predočeni putem svjedočenja Mande Rodić i Aluna Robertsa, kao i izvješća UNCIVPOL-a. **Manda Rodić**, Srpkinja iz Mizdrakovca, zaseoka sela Strmica, općina Knin, koja je 1995. imala 73 godine,²⁰⁴⁷ izjavila je da se u kolovozu 1995. u njezinom zaseoku zaustavio konvoj HV-a koji je došao iz smjera Knina, a kao takvog ga je prepoznala po slovu "H" na vozilima.²⁰⁴⁸ Dok je s Jovankom Mizdrak i Jujom Momić stajala na ulaznim vratima svoje kuće, svjedokinja je vidjela kako dva vojnika HV-a srednje visine, u maskirnim uniformama i s tamnim kacigama, napuštaju konvoj i kreću prema njezinoj kući. Vojnici su je pitali "ima li četnika ili oružja u kući", na što im je ona odgovorila da četnika nema i da ne zna ima li u kući kakvog oružja. Vojnici su zatim njoj, Jovanki Mizdrak i Juji Momić rekli da izađu iz kuće. Dok je stajala ispred kuće, svjedokinja je čula dva vojnika kako nekoliko puta zapovijedaju Juji Momić da sjedne na betoniranu stazu ispred kuće i da ustane.²⁰⁴⁹ Jedan od vojnika je zatim uperio pušku prema svjedokinjinoj kući, pa počeo pucati u prozore i sve ih porazbijao. Svjedokinja Rodić je nakon toga vidjela kako je taj vojnik zgrabio jednu od žena za ruku i rekao ženama da one moraju poći s njim jer su sada pod civilnom zaštitom.²⁰⁵⁰ Drugi je vojnik, kako je izjavila, pokazao na Jovanku Mizdrak i rekao prvom vojniku da ona ne želi ići. Prvi mu je vojnik na to kazao "ubij je odmah" i svjedokinja Rodić je vidjela kako drugi vojnik podiže pušku i puca u Jovanku Mizdrak. Čula je jedan pucanj i vidjela Jovanku kako pada preko nekih drva za ogrjev.²⁰⁵¹ Juja Momić i svjedokinja su nakon toga, po nalogu ta dva vojnika, stale s jedne strane konvoja, odakle su vidjele kako se vojnici vraćaju prema konvoju i kako konvoj zatim ponovno kreće, a tamo su ostale sve dok im se konvoj nije izgubio iz vidokrug.²⁰⁵²

468. Prema UNCIVPOL-ovom izvješću o incidentu sastavljenom 20. kolovoza 1995., dvije Srpkinje iz Mizdrakovca, zaseoka sela Strmica, u općini Knin – Duka Momić, stara 60 godina, i Mawda Rodić (što Raspravno vijeće pretpostavlja da se odnosi na Mandu Rodić), stara 73 godine – ispričale su UNCIVPOL-u da su im 8. kolovoza 1995., dok su s Jovankom Mizdrak, starom 50 godina, sjedile nedaleko od svojih kuća, prišla

²⁰⁴⁶ P2006 (Popis identificiranih osoba ekshumiranih na novom groblju u Kninu, i u Gračacu); D6 (Popis leševa identificiranih u Zavodu za sudsku medicinu i kriminalistiku u Zagrebu, 30. travnja 2004.).

²⁰⁴⁷ P637 (Manda Rodić, izjava svjedoka, 22. travnja 1998.), str. 1, par. 1.

²⁰⁴⁸ P637 (Manda Rodić, izjava svjedoka, 22. travnja 1998.), par. 3-5.

²⁰⁴⁹ P637 (Manda Rodić, izjava svjedoka, 22. travnja 1998.), par. 6.

²⁰⁵⁰ P637 (Manda Rodić, izjava svjedoka, 22. travnja 1998.), par. 7.

²⁰⁵¹ P637 (Manda Rodić, izjava svjedoka, 22. travnja 1998.), par. 8.

²⁰⁵² P637 (Manda Rodić, izjava svjedoka, 22. travnja 1998.), par. 9-10.

dva vojnika HV-a.²⁰⁵³ Vojnici su im rekli da se predaju, ali se Jovanka Mizdrak uspaničila i pokušala pobjeći u kuću, nakon čega ju je jedan od vojnika ubio iz vatrenog oružja.²⁰⁵⁴ Jedan Srbin iz tog sela, Nikola Bijelić, pokazao je UNCIVPOL-u mjesto gdje je Jovanka Mizdrak pokopana.²⁰⁵⁵ Bijelić je osim toga UNCIVPOL-u rekao da je muž Jovanke Mizdrak, Stevan Mizdrak, koji je, kad je posljednji put viđen, išao kroz neka polja, kasnije pronađen ustrijeljen.²⁰⁵⁶ **Alun Roberts**, službenik za tisak i informiranje u Sektoru Jug UN-a u Kninu od sredine rujna 1993. do približno sredine listopada 1995.,²⁰⁵⁷ koji je, zajedno s UNCIVPOL-om i jednim vojnim promatračem UN-a, bio u toj posjeti Mizdrakovcu potvrdio je točnost sadržaja tog izvješća.²⁰⁵⁸

469. Raspravnom vijeću su predočeni sudskomedicinski dokazi u vezi sa Stevanom Mizdrakom, ali ne i Jovankom Mizdrak. Prema tim dokazima, muški leš KN04/058B, označen brojem 231, pronađen je u bijeloj košulji dugih rukava, plavim hlačama i smeđim sandalima 10. kolovoza 1995. u Strmici, u općini Knin, i pokopan na mjesnom groblju u Kninu.²⁰⁵⁹ Posmrtni ostaci KN04/058B koji su, s metalnom pločicom broj "231", ostacima odjeće i crnim remenom, ekshumirani 16. svibnja 2001. na groblju u Kninu bili su posmrtni ostaci muškarca približne visine 1,61-1,76 metara, starog između 45 i 55 godina, sa strijelnom ozljedom glave koja se pružala ukoso prema dolje i za koju je John Clark utvrdio da predstavlja uzrok smrti.²⁰⁶⁰ Prema obrascu koji je 16. travnja 2003., na temelju podataka dobivenih od Đure Mizdraka, ispunjen u Zavodu za sudsku medicinu u Zagrebu, Stevan Mizdrak, Srbin, rođen 1910., umro je od strijelne ozljede glave 5. kolovoza 1995. u Kninu.²⁰⁶¹

²⁰⁵³ P229 (UNCIVPOL-ovo izvješće o incidentu, 20. kolovoza 1995.); P241 (Tjedno izvješće UNCIVPOL-a, 27. kolovoza - 3. rujna 1995., 3. rujna 1995.), str. 5.

²⁰⁵⁴ P229 (UNCIVPOL-ovo izvješće o incidentu, 20. kolovoza 1995.); P241 (Tjedno izvješće UNCIVPOL-a, 27. kolovoza - 3. rujna 1995., 3. rujna 1995.), str. 5.

²⁰⁵⁵ P229 (UNCIVPOL-ovo izvješće o incidentu, 20. kolovoza 1995.)

²⁰⁵⁶ P229 (UNCIVPOL-ovo izvješće o incidentu, 20. kolovoza 1995.); P241 (Tjedno izvješće UNCIVPOL-a, 27. kolovoza - 3. rujna 1995., 3. rujna 1995.), str. 5.

²⁰⁵⁷ P675 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 27. kolovoza 1997.), str. 1, par. 1; P676 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 31. srpnja 1998.), str. 1; P677 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 28. veljače 2007.), str. 1-2; P678 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 7. veljače 2008.), str. 1, par. 3-4, 6; P680 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 1. srpnja 2008.), str. 1.

²⁰⁵⁸ P678 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 7. veljače 2008.), par. 20; P229 (UNCIVPOL-ovo izvješće o incidentu, 20. kolovoza 1995.).

²⁰⁵⁹ P1421 (Podaci o lešu KN04/058B, identifikacijski broj 231, s fotografijom).

²⁰⁶⁰ P1619 (Zapisnik o obdukciji, KN04/058B, 15. lipnja 2001.), str. 1-2, 4-5, 7, 11-13, 16; P1899 (Fotografija lubanje, KN04/058B); P1900 (Fotografija lubanje, KN04/058B); P1901 (Fotografija čeljusti, KN04/058B).

²⁰⁶¹ P2093 (Prijava činjenice smrti za Stevana Mizdraka, 16. travnja 2003.), str. 1-2.

470. Na temelju predočenih dokaza, Raspravno vijeće konstatira da je 8. kolovoza 1995. u Mizdrakovcu, zaseoku sela Strmica, u općini Knin, jedan muškarac iz vatrenog oružja ubio Jovanku Mizdrak, staru 50 godina, koja je stajala ispred kuće Mande Rodić. Raspravno vijeće s tim u vezi ima u vidu da se iskaz koji je dala Manda Rodić i dokazi predočeni putem izvješća UNCIVPOL-a donekle razilaze u opisu ponašanja Jovanke Mizdrak u trenutku dolaska dvije spomenute osobe u kuću. Međutim, Raspravno vijeće smatra da je to razilaženje nebitno za donošenje zaključka. S obzirom na činjenicu da je osoba koja je pucala – kao i osoba koja je bila s njom – nosila maskirnu uniformu i tamnu kacigu, koristila izraz "četnici" i u zaselak došla iz Knina, u konvoju vozila označenih slovom "H", Raspravno vijeće konstatira da je osoba koja je ubila Jovanku Mizdrak bila vojnik HV-a. S obzirom na to da je muž Jovanke Mizdrak bio Srbin i da su prema popisu stanovništva iz 1991., od ukupno 1.334 stanovnika Strmice 1991., njih 1.298 bili Srbi, Raspravno vijeće konstatira da je Jovanka Mizdrak bila Srkinja. Raspravno vijeće će taj incident, u dijelu u kojem se on odnosi na Jovanku Mizdrak, dalje razmotriti u vezi s točkama 1, 6 i 7 Optužnice u poglavljima 5.3.2 i 5.8.2 (b) dolje u tekstu.

471. Dokazi ukazuju na to da je Stevan Mizdrak, Srbin, ubijen hicem iz vatrenog oružja u glavu 5. kolovoza 1995. ili približno tog datuma. Međutim, Raspravnom vijeću su predočeni nedovoljni dokazi o tome tko ga je i pod kojim okolnostima ubio. S obzirom na te okolnosti, Raspravno vijeće taj incident, u dijelu u kojem se on odnosi na Stevana Mizdraka, neće dalje razmatrati u vezi s točkama 1, 6 i 7 Optužnice.

Živko Stojakov (Daljnje pojašnjenje, br. 184)

472. Raspravnom vijeću su dokazi u vezi s navodima o ubojstvu Živka Stojakova predočeni prvenstveno putem izvješća o stanju ljudskih prava i sudskomedicinske dokumentacije. Prema jednom nedatiranom izvješću UN-a o stanju ljudskih prava, jedna Srkinja iz Drniša, koja je odbila navesti svoje ime, ispričala je UN-u da je 10. kolovoza 1995. dok je s mužem išla prema mostu u blizini baze UN-a, kod mosta ugledala skupinu vojnika HV-a. Njezin muž, odjeven u uniformu UN-a koju je posudio od jednog Kanadanina, povikao je: "Ne pucajte! UNCRO!" Vojnici HV-a otvorili su vatru i, ispalivši u njega velik broj hitaca, ubili ga. Jedan od vojnika HV-a htio je i nju ubiti,

ali mu je jedan drugi vojnik kazao da ne bi smjeli ubijati žene.²⁰⁶² Vojnik koji ju je htio ubiti potom ju je prisilio da sa sebe skinе sve osim donjeg rublja, nakon čega joj je HV rekao da ode u sabirni centar u Kninu.²⁰⁶³ Putem je naišla na jednog vojnika HV-a koji joj je dao nešto da obuče. Vojnici HV-a u sabirnom centru poslali su je natrag u bazu UN-a i putem do baze je vidjela puno leševa, uglavnom civila, koji su bili ubijeni iz vatrenog oružja. Neki su ležali jedni blizu drugih, kao da su stajali u vrsti kad su ih ubili, premda je, kako je rekla, moguće i da su tamo bili premješteni nakon što su ubijeni. Ponovno je prošla pokraj tijela svojeg muža koji, kako je izjavila, više nije imao kanadske oznake.²⁰⁶⁴

473. Prema izvješću IHF-a od 25. kolovoza 1995., u kojem se opisuje misija IHF-a od 17. kolovoza 1995. do 19. kolovoza 1995., ljudi iz te misije razgovarali su u bazi UN-a u Kninu s jednom raseljenom Srpkinjom, koja im je rekla da su 5. kolovoza 1995. vojnici HV-a u blizini Vrbnika, u općini Orlić, zaustavili kamion s prikolicom u kojoj se vozila i naložili njoj i njezinom dečku, Živku Stojakovu, da siđu.²⁰⁶⁵ Stojakov je nosio uniformu kanadske vojske, ali je bio nenaoružan i imao je dokumente koji su potvrđivali da nije ni u kojoj vojnoj službi.²⁰⁶⁶ Čim su sišli s prikolice, jedan je vojnik otvorio vatru na Stojakova iz puške AK-47 i na mjestu ga ubio.²⁰⁶⁷ Vojnici su nakon toga svjedokinju pokušali silovati, ali je došla jedna druga skupina vojnika HV-a, koja ih je u tome spriječila.²⁰⁶⁸ Nekoliko sati kasnije ta je žena ostavljena u bazi UN-a.²⁰⁶⁹

474. **Svjedokinja 136**, Srpkinja, prevoditeljica na terenu za UNCIVPOL i UNCRO,²⁰⁷⁰ u svojem svjedočenju je rekla da je 5. kolovoza 1995. u bazu UN-a u Kninu došla jedna žena koja je ispričala da su je hrvatski vojnici, nakon što su joj ubili muža na Atlagića mostu kod baze UN-a, prisilili da gola hoda kroz grad.²⁰⁷¹ Svjedokinja 136 je izjavila da s tom ženom, iako je je viđala u bazi, nikada nije osobno razgovarala, već je za taj incident čula od jednog drugog prevoditelja.²⁰⁷²

²⁰⁶² D709 (UN-ova izvješća o stanju ljudskih prava za razdoblje od 6. do 17. kolovoza 1995.), str. 10-11.

²⁰⁶³ D709 (UN-ova izvješća o stanju ljudskih prava za razdoblje od 6. do 17. kolovoza 1995.), str. 11-12.

²⁰⁶⁴ D709 (UN-ova izvješća o stanju ljudskih prava za razdoblje od 6. do 17. kolovoza 1995.), str. 12.

²⁰⁶⁵ P988 (Izvješće IHF-a o misiji prikupljanja informacija u Krajini, 25. kolovoza 1995.), str. 2, par. 2.1.5.

²⁰⁶⁶ P988 (Izvješće IHF-a o misiji prikupljanja informacija u Krajini, 25. kolovoza 1995.), par. 2.1.5.

²⁰⁶⁷ P988 (Izvješće IHF-a o misiji prikupljanja informacija u Krajini, 25. kolovoza 1995.), par. 2.1.5.

²⁰⁶⁸ P988 (Izvješće IHF-a o misiji prikupljanja informacija u Krajini, 25. kolovoza 1995.), par. 2.1.5.

²⁰⁶⁹ P988 (Izvješće IHF-a o misiji prikupljanja informacija u Krajini, 25. kolovoza 1995.), par. 2.1.5.

²⁰⁷⁰ P2 (Svjedokinja 136, izjava svjedoka, 4. srpnja 1996.), str. 1-2; svjedokinja 136, T. 620, 622, 641, 726, 765, 768, 780-782.

²⁰⁷¹ P2 (Svjedokinja 136, izjava svjedoka, 4. srpnja 1996.), str. 4-5, svjedokinja 136, T. 724.

²⁰⁷² Svjedokinja 136, T. 725-726.

475. Prema sudskomedicinskim dokazima, dobro očuvani posmrtni ostaci KN03/098B koji su 30. travnja 2001. ekshumirani na groblju u Kninu i koji su na sebi, konkretno, imali vojni maskirni kombinezon, bijelu košulju s plavim prugama i par crnih čizama bili posmrtni ostaci muškarca približne visine 1,65-1,81 metara, starog između 35 i 55 godina, sa strijelnim ozljedama prsa za koje je sudski patolog utvrdio da predstavljaju uzrok smrti.²⁰⁷³ Prema obrascu koji je 8. studenog 2005., na temelju podataka dobivenih od Živkove sestre, ispunjen na Zavodu za sudsku medicinu u Zagrebu, Živko Stojakov, Srbin, rođen 29. travnja 1961. u Srbiji, umro je od strijelne ozljede prsa 5. kolovoza 1995. u Kninu.²⁰⁷⁴ Dana 8. studenog 2005. leš KN03/098B identificiran je kao leš Živka Stojakova, rođenog 29. travnja 1961.²⁰⁷⁵

476. Na temelju velikog broja sličnosti između prikaza iz izvješća UN-a o stanju ljudskih prava, izvješća IHF-a i svjedočenja svjedokinje 136, Raspravno vijeće se uvjerilo da se ta tri dokaza odnose na isti incident. Raspravno vijeće ima u vidu da je izvor tih dokaza žena koja je bila sa žrtvom i da se spomenuti prikazi događaja podudaraju. Raspravno vijeće konstatira da su 5. kolovoza 1995. ili nedugo nakon tog datuma jedna ili više osoba koje se navode kao vojnici HV-a kod mosta u blizini baze UN-a u Kninu iz vatrenog oružja ubile Živka Stojakova, po nacionalnosti Srbina. Raspravno vijeće također konstatira da je žrtva nosila posuđenu kanadsku uniformu UN-a, ali je bila nenaoružana i imala je dokumente koji su potvrđivali njezin civilni status. Raspravno vijeće nadalje konstatira da je žrtva, prije nego što je ubijena, povikala: "Ne pucajte! UNCRO!" I na kraju, Raspravno vijeće konstatira da su iste osobe prisilile tu Srpkinju da se skinu i da su joj prijetile. Na temelju činjenice da su počinitelji opisani kao vojnici, Raspravno vijeće se uvjerilo da su nosili uniforme vojnog tipa. Međutim, dokumentarni dokazi ne pružaju više pojedinosti u pogledu činjenične osnove za kvalifikaciju počinitelja kao vojnika HV-a. Raspravno vijeće stoga ne može ocijeniti postoji li za tu kvalifikaciju valjana činjenična osnova. Međutim, Raspravno vijeće s tim u vezi podsjeća na dokaze na kojima je utemeljilo svoje konstatacije u poglavlju 4.2.9 u vezi s navodima o uništavanju i pljačkanju u gradu Kninu. Na temelju iznesenog, Raspravno vijeće konstatira da su te osobe bile pripadnici

²⁰⁷³ P1620 (Zapisnik o obdukciji, KN03/098B, 21. lipnja 2001.), str. 1-2, 4-6, 8, 11-13, 16; P1902 (Fotografija posmrtnih ostataka, KN03/098B); P1903 (Fotografija posmrtnih ostataka, KN03/098B).

²⁰⁷⁴ P2094 (Prijava činjenice smrti za Živka Stojakova, 8. studenog 2005.), str. 1-3.

²⁰⁷⁵ P2007 (Popis identificiranih osoba ekshumiranih na novom groblju u Kninu, i u Gračacu, 8. studenog 2005.).

HV-a ili VP. Raspravno vijeće će dalje razmotriti taj incident u vezi s točkama 1, 6, 7, 8 i 9 Optužnice u poglavljima 5.3.2, 5.7.2 i 5.8.2 dolje u tekstu.

Đurđija Mirković

477. Raspravnom vijeću su dokazi u vezi s navodima o ubojstvu Đurđije Mirković predloženi putem svjedočenja Save Mirkovića, Smiljane Mirković i Jovana Mirkovića.

478. **Sava Mirković**, Srbin iz Mirkovića, zaseoka sela Polača, u općini Knin, koji je u više navrata bio mobiliziran u SVK,²⁰⁷⁶ u svojem svjedočenju je rekao da je 4. kolovoza 1995. sa svojom obitelji napustio Mirkoviće, ali je njegova majka Đurđija Mirković rođ. Ivekić (1925.) odbila ići s njima.²⁰⁷⁷ Svjedok je po dolasku u Srbiju prijavio MOCK-u i Crvenom križu Jugoslavije da je njegova majka ondje ostala.²⁰⁷⁸ Dana 14. ili 15. kolovoza 1995. svjedok se telefonom čuo sa svojim prijateljem Dušanom Mirkovićem u Splitu, koji mu je rekao da je otišao u njegovu kuću i tamo pronašao Đurđijine posmrtno ostatke.²⁰⁷⁹ Dušan mu je kazao da je bila nečim polivena i zapaljena i da je Jovana Mirkovića i Miju Lažića zamolio da, kad ih puste iz zatvora, pokopaju njezine posmrtno ostatke.²⁰⁸⁰ Svjedoka je njegov prijatelj 24. kolovoza 1995. obavijestio da su Mijo, Jovan i Jovanov sin Dušan pokopali Đurđijine posmrtno ostatke na otprilike 50 metara od kuće.²⁰⁸¹ Svjedok je tijekom 1995. stupio u kontakt s Jovanom i Smiljanom Mirković u Bosanskom Novom Selu.²⁰⁸² Jovan mu je rekao da je, kad je oko 21. kolovoza 1995. izašao iz zatvora, sa svojim sinom Dušanom i Mijom Lažićem otišao u kuću, zamotao ostatke kostiju u deke i pokopao ih u dvorištu kod bunara.²⁰⁸³ Smiljana je svjedoku ispričala da su 12. kolovoza 1995. njoj i Đurđiji, dok su bile u dvorištu njegove kuće, prišla dva vojnika u uniformama HV-a koji su došli poljem i popeli se preko ograda. Jedan od vojnika je s udaljenosti od desetak metara počeo pucati. Đurđija je odmah

²⁰⁷⁶ P723 (Sava Mirković, izjava svjedoka, 9. ožujka 2007.), str. 1, par. 1; D720 (Sava Mirković, list tužiteljstva s dopunskim informacijama, 25. kolovoza 2008.), str. 1; Sava Mirković, T. 7409, 7413-7415, 7434-7436, 7438-7440, 7480-7481, 7484-7485.

²⁰⁷⁷ P723 (Sava Mirković, izjava svjedoka, 9. ožujka 2007.), par. 1, 6-8; D720 (Sava Mirković, list tužiteljstva s dopunskim informacijama, 25. kolovoza 2008.), str. 1; Sava Mirković, T. 7409, 7422.

²⁰⁷⁸ P723 (Sava Mirković, izjava svjedoka, 9. ožujka 2007.), par. 10; D720 (Sava Mirković, list tužiteljstva s dopunskim informacijama, 25. kolovoza 2008.), str. 2; Sava Mirković, T. 7476.

²⁰⁷⁹ P723 (Sava Mirković, izjava svjedoka, 9. ožujka 2007.), par. 10; Sava Mirković, T. 7416-7417, 7422.

²⁰⁸⁰ P723 (Sava Mirković, izjava svjedoka, 9. ožujka 2007.), par. 10; Sava Mirković, T. 7422.

²⁰⁸¹ P723 (Sava Mirković, izjava svjedoka, 9. ožujka 2007.), par. 10.

²⁰⁸² Sava Mirković, T. 7422, 7424.

²⁰⁸³ Sava Mirković, T. 7424.

pala; Smiljana se onesvijestila a, kad je došla svijesti, vidjela je da je Đurđija mrtva.²⁰⁸⁴ Svjedok je majčinu smrt prijavio MOCK-u i Crvenom križu Jugoslavije.²⁰⁸⁵

479. **Smiljana Mirković**, Srпкиnja iz Polače, općina Knin,²⁰⁸⁶ u svojem svjedočenju je rekla da je u 05:00 sati 4. kolovoza 1995. započelo granatiranje njezinog sela i da je većina seljana toga dana otišla.²⁰⁸⁷ Tri-četiri dana nakon tog granatiranja, u selo su došli hrvatski vojnici i zapalili kuću jedne njezine susjede, Ilinke Mirković.²⁰⁸⁸ Zapaljene su i druge kuće i svjedokinja je vidjela da se iznad nekih dijelova sela diže dim.²⁰⁸⁹ Dana 12. kolovoza 1995. hrvatski vojnici su došli u njezinu kuću i rekli joj da se ne boji, da vrše "čišćenje terena" odnosno da traže vojnike. Toga dana, dok je svjedokinja s Đurđijom Mirković (rođenom 1925.) stajala ispred vrata na ulazu u njezino dvorište, u Đurđijinu kuću su došla tri vojnika. Psujući dvjema ženama majku srpsku, jedan vojnik je pogodio Đurđiju Mirković iz vatrenog oružja. Svjedokinja nije bila pogođena, ali je pala i izgubila svijest.²⁰⁹⁰ Kad se probudila i shvatila da je Đurđija Mirković mrtva, pobjegla je iz sela, a otprilike 11 dana kasnije otišla je u zapovjedništvo UNPROFOR-a u Kninu, zajedno sa svojim mužem Jovanom Mirkovićem.²⁰⁹¹ Nekoliko tjedana kasnije svjedokinja je u konvoju otišla u Sremsku Mitrovicu, u Srbiji.²⁰⁹²

480. **Jovan Mirković**, Srbin iz Polače, općina Knin, koji je 1995. imao 67 godina,²⁰⁹³ u svojem svjedočenju je rekao da je Polača 4. kolovoza 1995. granatirana, nakon čega je puno ljudi pobjeglo iz sela. U selu je nakon 5. kolovoza 1995. ostalo jako malo ljudi, a u zaseoku Mirkovići ostali su samo svjedok, njegova žena i još troje ljudi, među kojima i Đurđija Mirković.²⁰⁹⁴ Dva ili tri dana nakon granatiranja, svjedok je naišao na jedan automobil, u kojem se vozilo pet naoružanih muškaraca u maskirnim uniformama.²⁰⁹⁵ Oni su mu rekli da će "sve zapaliti". Muškarci su svjedoka prisilili da pođe s njima i da hoda ispred automobila.²⁰⁹⁶ Svjedoka su na kraju četiri druga muškarca u maskirnim uniformama odvela u jednu veliku vojnu zgradu u selu Vrlika, u općini Split. Prije nego

²⁰⁸⁴ D720 (Sava Mirković, list tužiteljstva s dopunskim informacijama, 25. kolovoza 2008.), str. 1; Sava Mirković, T. 7422-7423.

²⁰⁸⁵ Sava Mirković, T. 7476.

²⁰⁸⁶ P629 (Smiljana Mirković, izjava svjedoka, 9. ožujka 2007.), str. 1, par. 1.

²⁰⁸⁷ P629 (Smiljana Mirković, izjava svjedoka, 9. ožujka 2007.), par. 1.

²⁰⁸⁸ P629 (Smiljana Mirković, izjava svjedoka, 9. ožujka 2007.), par. 1, 3.

²⁰⁸⁹ P629 (Smiljana Mirković, izjava svjedoka, 9. ožujka 2007.), par. 3.

²⁰⁹⁰ P629 (Smiljana Mirković, izjava svjedoka, 9. ožujka 2007.), par. 4.

²⁰⁹¹ P629 (Smiljana Mirković, izjava svjedoka, 9. ožujka 2007.), par. 4-6.

²⁰⁹² P629 (Smiljana Mirković, izjava svjedoka, 9. ožujka 2007.), par. 6.

²⁰⁹³ P628 (Jovan Mirković, izjava svjedoka, 9. ožujka 2007.), str. 1.

²⁰⁹⁴ P628 (Jovan Mirković, izjava svjedoka, 9. ožujka 2007.), par. 1.

²⁰⁹⁵ P628 (Jovan Mirković, izjava svjedoka, 9. ožujka 2007.), par. 1-2.

što je ušao u tu zgradu svjedoka je pretukao jedan čovjek po imenu Božo Slavić, koji je također nosio maskirnu uniformu. Slavić ga je udario kundakom po glavi i pendrekom po trbuhu i leđima. Psovao mu je majku srpsku i kazao da mu je Tuđman možda dao pravo da živi u Hrvatskoj, ali da on ne bi. Svjedok je zatim odveden na ispitivanje, tijekom kojeg su ga palicom boli u rebra.²⁰⁹⁷ Nakon otprilike sat i pol odveden je u Sinj, u općini Split, gdje je zatočen s 12 ili 13 drugih ljudi.²⁰⁹⁸ Kasnije je u Sinj došao njegov sin i svjedok je tada uspio s njim otići. Na kraju je završio u "štab[u] UNPROFOR-a", zajedno sa svojom ženom Smiljanom Mirković, nakon čega se priključio konvoju za Sremsku Mitrovicu, u Srbiji.²⁰⁹⁹ Kasnije je od svoje žene čuo da je Đurđija Mirković ubijena. Svjedok je pronašao njezino izgorjelo tijelo i izjavio je da je njezina kuća bila spaljena.²¹⁰⁰ Kada se 2006. vratio u svoju kuću u Polači, zatakao ju je potpuno uništenu.²¹⁰¹

481. Na temelju predočenih dokaza, Raspravno vijeće konstatira da su 12. kolovoza 1995. u Mirkovićima, zaseoku sela Polača, u općini Knin, dvije ili tri osobe koje se navode kao vojnici prišle Smiljani Mirković i Đurđiji Mirković, rođenoj 1925., i da je jedna od tih osoba, psujući dvjema ženama majku srpsku, s udaljenosti od desetak metara iz vatrenog oružja pogodila Đurđiju i ubila je. S obzirom na to da je Smiljana Mirković u svojem svjedočenju o tim osobama govorila kao o vojnicima, da je Savi Mirkoviću, prema njegovim riječima, rekla da su te osobe nosile uniforme HV-a, te da su Đurđiju i Smiljanu vrijeđale zbog njihove srpske nacionalnosti, Raspravno vijeće konstatira da je osoba koja je iz vatrenog oružja ubila Đurđiju Mirković bila pripadnik HV-a. Na temelju svjedočenja Save Mirkovića da su svi stanovnici zaseoka Mirkovići bili Srbi (v. poglavlje 4.5.3), Raspravno vijeće konstatira da je Đurđija Mirković bila srpske nacionalnosti. Raspravno vijeće će dalje razmotriti taj incident u vezi s točkama 1, 6 i 7 Optužnice u poglavljima 5.3.2 i 5.8.2 (b) dolje u tekstu.

Mišo Matković i Žarko Vukmirović

482. Raspravnom vijeću su informacije o navodima o ubojstvu Miše Matkovića i Žarka Vukmirovića predočene prvenstveno putem izvješća UNCIVPOL-a. Prema

²⁰⁹⁶ P628 (Jovan Mirković, izjava svjedoka, 9. ožujka 2007.), par. 2.

²⁰⁹⁷ P628 (Jovan Mirković, izjava svjedoka, 9. ožujka 2007.), par. 4.

²⁰⁹⁸ P628 (Jovan Mirković, izjava svjedoka, 9. ožujka 2007.), par. 5.

²⁰⁹⁹ P628 (Jovan Mirković, izjava svjedoka, 9. ožujka 2007.), par. 6.

²¹⁰⁰ P628 (Jovan Mirković, izjava svjedoka, 9. ožujka 2007.), par. 7.

UNCIVPOL-ovom izvješću o incidentu sastavljenom 7. kolovoza 1995., dvije žene su prijavile UNCIVPOL-u da su njihovi muževi, Mišo Matković i Žarko Vukmirović, po nacionalnosti Srbi, bili u grupi ljudi koja je oko 13:00 sati 5. kolovoza 1995. pješice išla prema bazi UN-a u Kninu.²¹⁰² Između kninske bolnice i zgrade PMEZ-a prišla su im deseterica hrvatskih vojnika i odvela ih.²¹⁰³ Njihove žene, koje su to prijavile, nisu znale kamo su odvedeni.²¹⁰⁴

483. Osim tih informacija iz UNCIVPOL-ovog izvješća o incidentu, Raspravnom vijeću nisu predloženi daljnji dokazi o sudbini Miše Matkovića i Žarka Vukmirovića, između ostalog ni o tome da li se ni nakon 7. kolovoza 1995. nisu vratili i jesu li, odnosno pod kojim okolnostima su preminuli. S obzirom na te okolnosti, Raspravno vijeće neće dalje razmatrati taj incident u vezi s točkama 1, 6 i 7 Optužnice.

4.1.10 Općina Lišane Ostrovičke

484. Raspravnom vijeću nisu predloženi relevantni dokazi ili su mu predloženi nedovoljni relevantni dokazi u vezi s navodima o ubojstvima u općini Lišane Ostrovičke.

4.1.11 Općina Lisičić

485. Raspravnom vijeću nisu predloženi relevantni dokazi ili su mu predloženi nedovoljni relevantni dokazi u vezi s navodima o ubojstvima u općini Lisičić.

4.1.12 Općina Nadvoda

486. Raspravnom vijeću nisu predloženi relevantni dokazi ili su mu predloženi nedovoljni relevantni dokazi u vezi s navodima o ubojstvima u općini Nadvoda.

²¹⁰¹ P628 (Jovan Mirković, izjava svjedoka, 9. ožujka 2007.), par. 8.

²¹⁰² P3 (Svjedokinja 136, izjava svjedoka, 11. lipnja 2007.), par. 22; D75 (Izvješće UNCIVPOL-a o mogućim kršenjima ljudskih prava, 8. kolovoza 1995.), str. 4 (UNCIVPOL-ovo izvješće o incidentu, S2-95-436 429, 7. kolovoza 1995.).

²¹⁰³ P3 (Svjedokinja 136, izjava svjedoka, 11. lipnja 2007.), par. 22; D75 (Izvješće UNCIVPOL-a o mogućim kršenjima ljudskih prava, 8. kolovoza 1995.), str. 4 (UNCIVPOL-ovo izvješće o incidentu, S2-95-436 429, 7. kolovoza 1995.).

²¹⁰⁴ P3 (Svjedokinja 136, izjava svjedoka, 11. lipnja 2007.), par. 22; D75 (Izvješće UNCIVPOL-a o mogućim kršenjima ljudskih prava, 8. kolovoza 1995.), str. 4 (UNCIVPOL-ovo izvješće o incidentu, S2-95-436 429, 7. kolovoza 1995.).

4.1.13 Općina Obrovac

487. Raspravnom vijeću nisu predloženi relevantni dokazi ili su mu predloženi nedovoljni relevantni dokazi u vezi s navodima o ubojstvima u općini Obrovac.

4.1.14 Općina Oklaj

488. Raspravnom vijeću nisu predloženi relevantni dokazi ili su mu predloženi nedovoljni relevantni dokazi u vezi s navodima o ubojstvima u općini Oklaj.

4.1.15 Općina Orlić

Stevo Berić i drugi (Prilog, br. 7)

489. Raspravnom vijeću su dokazi u vezi s navodima o ubojstvu Steve Berića i drugih i u vezi s navodima o uništavanju u Uzdolju, u općini Orlić, predloženi prvenstveno putem svjedočenja svjedokinje 3, Dragutina Junjge i svjedokinje 67. Prema popisu stanovništva iz 1991., od ukupno 767 stanovnika Uzdolja 1991., njih 766 su bili Srbi.²¹⁰⁵

490. **Svjedokinja 3**, Srkinja iz srpskog sela Uzdolje, općina Orlić,²¹⁰⁶ u svojem svjedočenju je rekla da su je oko 05:00 sati 4. kolovoza 1995. probudile jake detonacije.²¹⁰⁷ Svjedokinja bi čula detonaciju, a onda bi vidjela kako se s Promine diže dim.²¹⁰⁸ Kako je rekla, činilo se da puno granata pada blizu radijskog odašiljača na Promini.²¹⁰⁹ Granatiranje je do 07:00 sati bilo intenzivno, nakon čega je granate čula samo povremeno.²¹¹⁰ Svjedokinja 3 je izjavila da je 5. kolovoza 1995. oko 18:30 sati, zajedno s četvero drugih ljudi, pobjegla iz sela i cestom krenula u smjeru Knina, preko Vrbnika, u općini Orlić.²¹¹¹ S njom su bili Stevo Berić (rođen 1933.), njegova žena Janja (rođena 1931.), Đura Berić (rođena 1920.) i Bosiljka Berić (rođena 1965.).²¹¹²

²¹⁰⁵ C5 (Republički zavod za statistiku, Popis stanovništva 1991., Narodnosni sastav stanovništva Hrvatske po naseljima), str. 110.

²¹⁰⁶ P81 (Svjedokinja 3, izjava svjedoka, 13. listopada 2003.), par. 1, 3, 5; svjedokinja 3, T. 1872-1873, 1906.

²¹⁰⁷ P81 (Svjedokinja 3, izjava svjedoka, 13. listopada 2003.), par. 5; svjedokinja 3, T. 1906.

²¹⁰⁸ P81 (Svjedokinja 3, izjava svjedoka, 13. listopada 2003.), par. 5; P82 (Svjedokinja 3, izjava svjedoka, 10. srpnja 2007.), par. 2; svjedokinja 3, T. 1906.

²¹⁰⁹ P82 (Svjedokinja 3, izjava svjedoka, 10. srpnja 2007.), par. 2; svjedokinja 3, T. 1906.

²¹¹⁰ P81 (Svjedokinja 3, izjava svjedoka, 13. listopada 2003.), par. 6.

²¹¹¹ P81 (Svjedokinja 3, izjava svjedoka, 13. listopada 2003.), par. 5, 7-8.

²¹¹² P81 (Svjedokinja 3, izjava svjedoka, 13. listopada 2003.), par. 5, 8.

Svjedokinja nije čula ni za kakav plan za evakuaciju sela.²¹¹³ Kada su oko 20:00 sati došli blizu zaseoka Amanovići u Vrbniku, vidjela je da čitav zaselak gori i čula viku i pucnjavu iz automatskog oružja.²¹¹⁴ Pretpostavila je da je to HV jer je Srpska vojska Krajine, zajedno sa stanovništvom, već bila pobjegla.²¹¹⁵ Vidjela je da gore i susjedni zaseoci ali, budući da su bili predaleko, nije mogla vidjeti u kolikoj mjeri.²¹¹⁶ Njih se petero vratilo u Uzdolje.²¹¹⁷

491. Svjedokinja je u svojem svjedočenju rekla da su ona i to četvero ljudi oko 07:00 sati 6. kolovoza 1995. ponovno otišli iz sela i krenuli u smjeru glavne ceste Knin-Drmiš.²¹¹⁸ Oko 08:00 sati stigli su u zaselak Šare, u općini Orlić, gdje su naišli na Krstu Šaru (rođenog 1930.), Bosu Šare (rođenu 1940.), Jandriju Šaru (rođenog 1932.) i Milicu Šare (rođenu 1922.), koji su im rekli da oni ne kane bježati.²¹¹⁹ Svi su bili u civilnoj odjeći.²¹²⁰ Dok su stajali pored neasfaltiranog puta (svjedokinja ga je zvala "Progon") koji vodi od glavne ceste prema kućama, naišla su tri muškarca u bijelom civilnom Renaultu i s udaljenosti od otprilike 30 metara počela pucati u smjeru svjedokinje i ljudi koji su bili s njom.²¹²¹ Ta tri muškarca su svjedokinji i drugima psovala majku "četničku" i tražila ih da im daju novac i zlato.²¹²² Od Steve Berića su tražili da pokaže isprave.²¹²³ Dok im je Stevo Berić pokazivao isprave, jedan od njih ga je gurnuo i on je pao na zemlju.²¹²⁴ Kad ih je pokušao pokupiti, jedan od muškaraca mu je rekao: "Neće ti više trebati."²¹²⁵ Jedan od tri muškarca, krvavih očiju i duge crne kose, nosio je crnu majicu kratkih rukava s crnom vrpcom na kojoj je pisalo "za dom spremni", maskirne hlače i crnu maramu oko vrata.²¹²⁶ Druga dvojica su nosila maskirne uniforme.²¹²⁷ Sva trojica su bila naoružana automatskim puškama.²¹²⁸ Nosili

²¹¹³ Svjedokinja 3, T. 1907.

²¹¹⁴ P81 (Svjedokinja 3, izjava svjedoka, 13. listopada 2003.), par. 8; P82 (Svjedokinja 3, izjava svjedoka, 10. srpnja 2007.), par. 3; svjedokinja 3, T. 1900-1903.

²¹¹⁵ Svjedokinja 3, T. 1902-1904.

²¹¹⁶ P82 (Svjedokinja 3, izjava svjedoka, 10. srpnja 2007.), par. 3.

²¹¹⁷ P81 (Svjedokinja 3, izjava svjedoka, 13. listopada 2003.), par. 8; P82 (Svjedokinja 3, izjava svjedoka, 10. srpnja 2007.), par. 3.

²¹¹⁸ P81 (Svjedokinja 3, izjava svjedoka, 13. listopada 2003.), par. 8-9; svjedokinja 3, T. 1874.

²¹¹⁹ P81 (Svjedokinja 3, izjava svjedoka, 13. listopada 2003.), par. 10; svjedokinja 3, T. 1908.

²¹²⁰ P81 (Svjedokinja 3, izjava svjedoka, 13. listopada 2003.), par. 17; P82 (Svjedokinja 3, izjava svjedoka, 10. srpnja 2007.), par. 4.

²¹²¹ P81 (Svjedokinja 3, izjava svjedoka, 13. listopada 2003.), par. 10-11; svjedokinja 3, T. 1877, 1897, 1908.

²¹²² P81 (Svjedokinja 3, izjava svjedoka, 13. listopada 2003.), par. 11-12; svjedokinja 3, T. 1897.

²¹²³ P81 (Svjedokinja 3, izjava svjedoka, 13. listopada 2003.), par. 12.

²¹²⁴ P81 (Svjedokinja 3, izjava svjedoka, 13. listopada 2003.), par. 12.

²¹²⁵ P81 (Svjedokinja 3, izjava svjedoka, 13. listopada 2003.), par. 12.

²¹²⁶ P81 (Svjedokinja 3, izjava svjedoka, 13. listopada 2003.), par. 11; svjedokinja 3, T. 1916.

²¹²⁷ P81 (Svjedokinja 3, izjava svjedoka, 13. listopada 2003.), par. 11.

su oznake, ali se svjedokinja nije mogla sjetiti kakve, osim da to nisu bile oznake 7. varaždinske brigade.²¹²⁹ Jedan od muškaraca u maskirnoj uniformi uperio je automatsku pušku u leđa Bosiljki Berić i s njom otišao provjeriti okolne kuće.²¹³⁰ Nakon toga je svjedokinji i ljudima koji su bili s njom naredio da "Progonom" krenu prema glavnoj cesti.²¹³¹ Jedan od muškaraca je rekao: "Hajde da ih dokrajčimo, ohladiće nam se janjetina."²¹³² Kad su bili na 25-30 metara od glavne ceste, muškarci su im rekli da stanu pored neke živice, a jedan drugi muškarac koji im se priključio naredio im je da tu sjednu.²¹³³ S glavne se ceste, kojom je prolazio HV krećući se prema Kninu, svjedokinja i ljude koji su bili s njom nije se moglo vidjeti.²¹³⁴ Muškarci su na glavnoj cesti zaustavili jedan kombi koji je naišao iz smjera Knina i jedan od njih je nekome u kombiju rekao da u povratku dođe povesti svjedokinja.²¹³⁵ Jedan od dvojice muškaraca upitao je svjedokinja zna li tko je Thompson a, kad je ona odgovorila da ne zna, kazao joj je da je Thompson brat muškarca duge crne kose, da pjeva ustaške pjesme i da svjedokinja, da je on tu, ne bi ni zucnula.²¹³⁶ Kad se 15 minuta kasnije kombi vratio, muškarac u crnoj majici kratkih rukava zapovjedio joj je da uđe unutra.²¹³⁷ Vozač kombija je nosio uniformu s oznakama 7. varaždinske brigade i oznakama čina.²¹³⁸ Jedan od muškaraca u maskirnoj uniformi i Bosiljka Berić bili su u plavoj ladi, službenom vozilu tvornice "Knin-gips".²¹³⁹

492. Oko 09:30 sati oba vozila su krenula prema Kninu i svjedokinja je tada ljude koji su bili s njom posljednji put vidjela žive.²¹⁴⁰ Putem je, duž ceste prema Kninu preko Vrbničkog Polja, u općini Knin, vidjela strvine životinja, uništena vozila i zapaljene stogove sijena.²¹⁴¹ Prema njezinoj procjeni, najmanje je pola kuća uz cestu gorjelo.²¹⁴² U Konju, u općini Knin, vidjela je 20-30 hrvatskih vojnika koji su se ponašali

²¹²⁸ P81 (Svjedokinja 3, izjava svjedoka, 13. listopada 2003.), par. 11; svjedokinja 3, T. 1897.

²¹²⁹ P81 (Svjedokinja 3, izjava svjedoka, 13. listopada 2003.), par. 11; svjedokinja 3, T. 1878-1879, 1910.

²¹³⁰ P81 (Svjedokinja 3, izjava svjedoka, 13. listopada 2003.), par. 13; svjedokinja 3, T. 1886, 1916-1917.

²¹³¹ P81 (Svjedokinja 3, izjava svjedoka, 13. listopada 2003.), par. 13.

²¹³² P81 (Svjedokinja 3, izjava svjedoka, 13. listopada 2003.), par. 14.

²¹³³ P81 (Svjedokinja 3, izjava svjedoka, 13. listopada 2003.), par. 14; svjedokinja 3, T. 1886.

²¹³⁴ P81 (Svjedokinja 3, izjava svjedoka, 13. listopada 2003.), par. 14; svjedokinja 3, T. 1898-1899.

²¹³⁵ P81 (Svjedokinja 3, izjava svjedoka, 13. listopada 2003.), par. 14; P82 (Svjedokinja 3, izjava svjedoka, 10. srpnja 2007.), par. 5; svjedokinja 3, T. 1887.

²¹³⁶ P81 (Svjedokinja 3, izjava svjedoka, 13. listopada 2003.), par. 14.

²¹³⁷ P81 (Svjedokinja 3, izjava svjedoka, 13. listopada 2003.), par. 14-15; svjedokinja 3, T. 1917.

²¹³⁸ P81 (Svjedokinja 3, izjava svjedoka, 13. listopada 2003.), par. 14.

²¹³⁹ P81 (Svjedokinja 3, izjava svjedoka, 13. listopada 2003.), par. 15; svjedokinja 3, T. 1917.

²¹⁴⁰ P81 (Svjedokinja 3, izjava svjedoka, 13. listopada 2003.), par. 15; svjedokinja 3, T. 1887, 1917.

²¹⁴¹ P81 (Svjedokinja 3, izjava svjedoka, 13. listopada 2003.), par. 9, 16; P82 (Svjedokinja 3, izjava svjedoka, 10. srpnja 2007.), par. 6.

²¹⁴² P82 (Svjedokinja 3, izjava svjedoka, 10. srpnja 2007.), par. 6.

razuzdano.²¹⁴³ Vozač kombija joj je rekao da je hrvatski časnik.²¹⁴⁴ On je svjedokinju dovezao u jednu dvokatnicu u Kninu gdje je, kako je rekao, bio njihov stožer.²¹⁴⁵ Ta zgrada se nalazila nasuprot baze UN-a.²¹⁴⁶ Svjedokinja je čula kako vozač nekim vojnicima kaže da će, kad stigne Bosiljka Berić, njih dvije predati UN-u.²¹⁴⁷ Bosiljka Berić se oko podneva još nije bila pojavila, pa je vozač svjedokinju poveo da je potraže.²¹⁴⁸ Kad su došli do mjesta gdje su drugi ljudi ostali, naoružanih ljudi više nije bilo.²¹⁴⁹ S udaljenosti od desetak metara svjedokinja je vidjela leševe Steve Berića, Janje Berić i Đure Berić.²¹⁵⁰ Stevo je imao strijelnu ranu na prsima.²¹⁵¹ Leševi su se nalazili na 25-30 metara od glavne ceste, pokraj "Progona", kod jednog drveta na travnatoj površini između tog puta i živice.²¹⁵² Na otprilike pet metara od njih na putu je klečao Krste Šare.²¹⁵³ Bio je ranjen, ali još živ.²¹⁵⁴ Vozač se odmah okrenuo i vratio u Knin, gdje je svjedokinju predao u bazu UN-a, a ona je tamo zatim našla Bosiljku Berić.²¹⁵⁵ Svjedokinja je deset dana kasnije u bazi čula da su ubijeni i Krste Šare, Jandrija Šare, Milica Šare i Miloš Čosić.²¹⁵⁶

493. **Dragutin Junjga**, Srbin iz Uzdolja, u općini Orlić,²¹⁵⁷ izjavio je da je 5. kolovoza 1995. u to selo ušlo otprilike 150 pripadnika HV-a iz smjera Drniša. Svjedok je izjavio da su pucali u zrak i doimali se jako sretno, te da su odmah zapaljene dvije kuće - Jove Injca i Milana Šare – što je on iz svoje kuće, udaljene 400 metara od glavne ceste, mogao vidjeti. Svjedok je izjavio da su u nedjelju ujutro – što, s obzirom na druge dostupne dokaze, Raspravno vijeće pretpostavlja da je bilo 6. kolovoza 1995. – u njegovu kuću došli Stevan Berić, Janja Berić, Đuka Berić i Bosiljka Šare s torbama i obavijestili ga da se spremaju napustiti selo i otići u Srbiju. Pitali su ga hoće li im se pridružiti. Svjedok im je rekao da ne želi otići. Zatim ih je otpratio otprilike 300 metara. Vidio je da se nedaleko od njih zaustavlja jedan bijeli automobil marke lada, Fiat ili

²¹⁴³ P81 (Svjedokinja 3, izjava svjedoka, 13. listopada 2003.), par. 16.

²¹⁴⁴ P81 (Svjedokinja 3, izjava svjedoka, 13. listopada 2003.), par. 16.

²¹⁴⁵ P81 (Svjedokinja 3, izjava svjedoka, 13. listopada 2003.), par. 16; svjedokinja 3, T. 1900.

²¹⁴⁶ P81 (Svjedokinja 3, izjava svjedoka, 13. listopada 2003.), par. 16; svjedokinja 3, T. 1900.

²¹⁴⁷ P81 (Svjedokinja 3, izjava svjedoka, 13. listopada 2003.), par. 16; svjedokinja 3, T. 1900.

²¹⁴⁸ P81 (Svjedokinja 3, izjava svjedoka, 13. listopada 2003.), par. 16-17.

²¹⁴⁹ P81 (Svjedokinja 3, izjava svjedoka, 13. listopada 2003.), par. 16-17; P82 (Svjedokinja 3, izjava svjedoka, 10. srpnja 2007.), par. 7; svjedokinja 3, T. 1875.

²¹⁵⁰ P81 (Svjedokinja 3, izjava svjedoka, 13. listopada 2003.), par. 17.

²¹⁵¹ P81 (Svjedokinja 3, izjava svjedoka, 13. listopada 2003.), par. 17.

²¹⁵² Svjedokinja 3, T. 1875-1877.

²¹⁵³ P81 (Svjedokinja 3, izjava svjedoka, 13. listopada 2003.), par. 17; svjedokinja 3, T. 1876-1877.

²¹⁵⁴ P81 (Svjedokinja 3, izjava svjedoka, 13. listopada 2003.), par. 17; svjedokinja 3, T. 1876.

²¹⁵⁵ P81 (Svjedokinja 3, izjava svjedoka, 13. listopada 2003.), par. 18.

²¹⁵⁶ P81 (Svjedokinja 3, izjava svjedoka, 13. listopada 2003.), par. 18.

Renault. Iz automobila su izašla dva vojnika i počela pucati u zrak i vikati im da stanu.²¹⁵⁸ Svjedok je vojnike opisao kao mlade ljude u vojnim uniformama.²¹⁵⁹ Svjedok se uspio sakriti u štalu.²¹⁶⁰ Kasnije je čuo kako ga vojnici i Miloš Ćosić dozivaju po imenu.²¹⁶¹ Svjedok je kroz jedan maleni prozor pobjegao iz štale i otrčao prema šumi.²¹⁶² U šumi je naišao na Radu Šaru i njih dvojica su se od tog trena držala zajedno.²¹⁶³ Svjedok je vidio da su vojnici skupinu odveli prema cesti koja vodi do tvornice. Nešto kasnije je vidio da su ih vojnici odveli u jednu novu kuću, udaljenu 800 metara od mjesta gdje se skrivao. Svjedok je čuo pucnjavu iz automatskih pušaka, i rafalnu i pojedinačnu. Jako se bojao.²¹⁶⁴

494. Oko 13:00 sati svjedoka i Radu Šaru u šumi je pronašla Bosiljka Šare. Svjedok je vidio da je ranjena u bedro, uho i glavu. Prema njegovim riječima, djelovala je kao da je u šoku. Oni su oko 15:00 sati otišli u svjedokovu kuću, gdje se Bosiljka Šare presvukla. Tamo su u podrumu ostali tri dana. Svjedok je izjavio da je u utorak – Raspravno vijeće pretpostavlja da je bilo 8. kolovoza 1995. – "odluči[o] otići pogledati mjesto na kojem se sve dogodilo". Pored jedne hrpe pijeska ugledao je sedam leševa i vidio da su to Stevan Berić, Janja Berić, Đuka Berić, Krste Šare, Jandrija Šare, Milica Šare i Miloš Ćosić. Svjedok je napomenuo da su bile vrućine i da su leševi bili prekriveni sasušenom krvlju, pocrnjeli i u raspadanju, zbog čega je bilo teško vidjeti rupe od metaka. Uz to je izjavio da je u četvrtak – Raspravno vijeće pretpostavlja da je bilo 10. kolovoza 1995. – netko, nije rekao tko, odnio leševe. Svjedok je izjavio da ga hrvatska policija nikada nije ispitala o tom događaju.²¹⁶⁵ Kako je svjedok nadalje izjavio, on se ponekad s majkom skrivao u šumi, a ponekad bi ostao kod kuće. Vraćajući se u četvrtak s planine, gdje se skrivao, kući, svjedok je vidio da u selu u kojem je, kako je rekao, tada bilo ostalo svega pet ljudi - on, njegova majka, Rade Šare, Jovan Petrović (rođen 1910.) i Đuka Petko (rođen 1912.) - gore gotovo sve kuće, kojih je bilo otprilike 200. Samo tri kuće nisu gorjele, među njima i njegova.²¹⁶⁶

²¹⁵⁷ P2518 (Dragutin Junjga, izjava svjedoka, 22. travnja 1998.), str. 1-2.

²¹⁵⁸ P2518 (Dragutin Junjga, izjava svjedoka, 22. travnja 1998.), str. 2.

²¹⁵⁹ P2518 (Dragutin Junjga, izjava svjedoka, 22. travnja 1998.), str. 3.

²¹⁶⁰ P2518 (Dragutin Junjga, izjava svjedoka, 22. travnja 1998.), str. 2-3.

²¹⁶¹ P2518 (Dragutin Junjga, izjava svjedoka, 22. travnja 1998.), str. 3.

²¹⁶² P2518 (Dragutin Junjga, izjava svjedoka, 22. travnja 1998.), str. 3.

²¹⁶³ P2518 (Dragutin Junjga, izjava svjedoka, 22. travnja 1998.), str. 2-3.

²¹⁶⁴ P2518 (Dragutin Junjga, izjava svjedoka, 22. travnja 1998.), str. 3.

²¹⁶⁵ P2518 (Dragutin Junjga, izjava svjedoka, 22. travnja 1998.), str. 3.

²¹⁶⁶ P2518 (Dragutin Junjga, izjava svjedoka, 22. travnja 1998.), str. 2.

495. **Svjedokinja 67**, Srпкиnja iz sela Uzdolje, u općini Orlić,²¹⁶⁷ izjavila je da su 4. kolovoza 1995. ujutro granate padale na položaj SVK na Promini i na selo Ožegovići. Oko 15:00 sati u Uzdolje je došla Valentina Šare, koja joj je rekla da ljudi iz Knina bježe prema Srbu, u općini Donji Lapac. Toga dana otprilike u 21:00 sat kroz Uzdolje je prošla jedna jedinica SVK iz Baljka i Drniša i ljudi su na njezin nagovor počeli napuštati selo. Prema svjedokinjinim riječima, od 360 stanovnika Uzdolja, u selu je nakon vojne ofenzive – Raspravno vijeće pretpostavlja da je bilo 4. ili 5. kolovoza 1995. – ostalo njih otprilike 35. Vojska je prije ofenzive stanovnike Uzdolja popisivala svaka dva-tri mjeseca. Prema svjedokinjinim riječima, to se radilo u okviru priprema za slučaj da stanovništvo mora biti evakuirano. Međutim, kad je započela ofenziva, nije bilo evakuacije.²¹⁶⁸

496. Oko 18:00 sati 5. kolovoza 1995. svjedokinja je čula pucnjavu iz smjera Šibenika, koja je bivala sve glasnija i učestalija.²¹⁶⁹ Izjavila je da su se uslijed te pucnjave zapalile dvije kuće blizu ceste. Nakon 21:00 sat svjedokinja je čula vojnike kako, pjevajući i slaveći, prolaze pored njezinog sela – u koje nisu ulazili – i nastavljaaju prema Kninu. Jandrija Šare joj je 6. kolovoza 1995. rekao da se, dok su vojnici HV-a napredovali prema Kninu, zapalila kuća Miloša Šare. Svjedokinja je kasnije toga dana vidjela da su od te kuće ostali samo zidovi i crjepovi. Kad je došla do kuće Krste Šare, u dvorištu je vidjela tri naoružana mlada vojnika kratke tamne kose, koji su nosili maslinastozelene hlače maskirnih uniformi, svijetloplave košulje i tamnoplave kape slične onima kakve nose željezničari, na kojima su bile oznake sa šahovnicom. U dvorištu su bili Milica Šare, Stevo Berić, Janja Berić, Bosiljka Berić, Đuka Berić, Krsta Šare i još jedna osoba iz sela. Ugledavši svjedokinju, jedan od vojnika je potrčao za njom, pa je udario kundakom u ruku i pitao ima li još koga u kući, a onda joj rekao da se priključi ostalima. Jedan od vojnika ušao je u kuću Save Šare i, kad se vratio, rekao da "nema ničega - samo jedna nepokretna žena".²¹⁷⁰ Vojnici su zatim skupini, uključujući svjedokinju, rekli da od te kuće krene prema tvornici.²¹⁷¹ Kad su prešli otprilike 20 metara, vojnici su im rekli da stanu i tada je jedan od njih poderao isprave Steve Berića, kazavši "ovo ti više nije potrebno". Jedan drugi vojnik uzeo je vreću koju je sa sobom ponijela Janja Berić i bacio je. Pitao ju je gdje su joj sinovi, na što je ona odgovorila da

²¹⁶⁷ P2505 (Svjedokinja 67, izjave svjedoka), izjava od 31. ožujka 1998., str. 2.

²¹⁶⁸ P2505 (Svjedokinja 67, izjave svjedoka), izjava od 31. ožujka 1998., str. 2.

²¹⁶⁹ P2505 (Svjedokinja 67, izjave svjedoka), izjava od 31. ožujka 1998., str. 2.

²¹⁷⁰ P2505 (Svjedokinja 67, izjave svjedoka), izjava od 31. ožujka 1998., str. 3.

²¹⁷¹ P2505 (Svjedokinja 67, izjave svjedoka), izjava od 31. ožujka 1998., str. 3, 8-9.

je jedan u Beogradu, a drugi u Rusiji.²¹⁷² Kad su nastavili dalje, vojnici su ih pitali tko je čovjek kojeg su vidjeli kako bježi kad su ulazili u selo i netko iz skupine je odgovorio da bi to mogao biti Dragan Junjga, pa je skupini ponovno rečeno da stane, a jedan od vojnika je poveo Bosiljku Berić u kuću Dragana Junjge da ga potraže. Skupina je zatim došla do asfaltirane ceste Knin-Drniš i tada je jedan vojnik otišao u smjeru Drniša s onom još jednom osobom iz sela koju je svjedokinja spomenula. Drugi vojnik je otišao s Bosiljkom Berić u tvornicu, ispred koje je svjedokinja vidjela puno parkiranih civilnih vozila i otprilike 10-15 vojnika HV-a u uniformama. Iz riječi koje su vojnici razmijenili, svjedokinja je zaključila da oni tvornicu koriste kao neku vrstu policijske postaje.²¹⁷³ Vojnik koji je svjedokinju ranije udario ostao je sa skupinom.²¹⁷⁴ Tu je u razgovoru s jednim naoružanim vojnikom u maskirnoj uniformi koji je naišao putujući prema Drnišu rekao da će ljude iz skupine pobiti, na što mu je ovaj kazao neka to ne čini. Skupina je, po zapovijedi tog vojnika, s glavne ceste "Progonom" krenula natrag u selo, i on je tada svjedokinji opsovao: "Jebem ti majku za ono što ste uradili Vukovaru." Dodao je: "Nije Tuđman taj koji vas ubija, ustaša je taj." Pitao ih je znali li tko nekoga iz Žitnića. Krsta Šare je odgovorio da on zna i rekao ime osobe koju zna, na što se vojnik okrenuo prema njemu i kazao da nema tog boga koji će ga spasiti.²¹⁷⁵ Kad su došli otprilike na pola "Progona", blizu kuće Boška Petka, taj vojnik im je naredio da ponovno sjednu, a onda je ugledao Miloša Ćosića, pa mu naredio da ode potražiti Dragana Junjgu i da se zatim priključi skupini.²¹⁷⁶ Vojnik je u prašini nacrtao slovo "U" i rekao da je to zlatno slovo, a onda uzeo automatsku pušku i zasuo skupinu mecima.²¹⁷⁷ U skupini su tada bili svjedokinja 67, Milica Šare, Stevo Berić, Janja Berić, Đuka Berić, Krsta Šare, Miloš Ćosić i Jandrija Šare.²¹⁷⁸ Vojnik je odmah poslije toga otišao prema tvornici.²¹⁷⁹ Svjedokinja, koja je bila ranjena, vidjela je da je Milici Šare raznesen dio lubanje, a vidjela je i krv na leđima Steve Berića, koji se borio za zrak.²¹⁸⁰ Krsta Šare, koji je bio u sjedećem položaju i krvario je iz nogu i s desne strane trupa, rekao joj je da bježi.²¹⁸¹ Svjedokinja je kasnije saznala da je on pokopan na novom groblju u Kninu, u

²¹⁷² P2505 (Svjedokinja 67, izjave svjedoka), izjava od 31. ožujka 1998., str. 3.

²¹⁷³ P2505 (Svjedokinja 67, izjave svjedoka), izjava od 31. ožujka 1998., str. 4.

²¹⁷⁴ P2505 (Svjedokinja 67, izjave svjedoka), izjava od 31. ožujka 1998., str. 3-4.

²¹⁷⁵ P2505 (Svjedokinja 67, izjave svjedoka), izjava od 31. ožujka 1998., str. 4.

²¹⁷⁶ P2505 (Svjedokinja 67, izjave svjedoka), izjava od 31. ožujka 1998., str. 4, 8-9.

²¹⁷⁷ P2505 (Svjedokinja 67, izjave svjedoka), izjava od 31. ožujka 1998., str. 4, 8.

²¹⁷⁸ P2505 (Svjedokinja 67, izjave svjedoka), izjava od 31. ožujka 1998., str. 8.

²¹⁷⁹ P2505 (Svjedokinja 67, izjave svjedoka), izjava od 31. ožujka 1998., str. 5, 8.

²¹⁸⁰ P2505 (Svjedokinja 67, izjave svjedoka), izjava od 31. ožujka 1998., str. 4-5.

²¹⁸¹ P2505 (Svjedokinja 67, izjave svjedoka), izjava od 31. ožujka 1998., str. 5.

bezimenom grobu označenom brojem 233.²¹⁸² Svjedokinja je otrčala u brdo i nakon otprilike 200 metara sakrila se u šumi i tamo se onesvijestila.²¹⁸³ Kad se probudila, bila je noć i po mjesecini je na otprilike 25 metara vidjela dva vojnika u maskirnim uniformama koji su bili s njemačkim ovčarom i čula kako jedan od njih kaže: "Rekao je da nije mogla dalje da ode jer joj treba voda."²¹⁸⁴

497. Svjedokinju je toga dana kad su izvršena ubojstva pronašlo dvoje ljudi iz sela, koji su je u utorak, 8. kolovoza 1995., odveli u kuću jedne druge osobe iz sela.²¹⁸⁵ Svjedokinja je iz te kuće vidjela tri hrvatska vojnika kako ulaze u kuću Nikole Berića i uzimaju traktor s prikolicom iz garaže, kao i pola teleta koje su ubili, a kuća je ubrzo planula.²¹⁸⁶ Isti vojnici su kasnije ušli u kuće Jove Berića i Svete Bogdanovića, koje su nedugo po njihovim odlasku također planule.²¹⁸⁷ Svjedokinja je te večeri, zajedno s dvoje drugih seljana, napustila selo i krenula prema selu Mašići, u općini Orlić, jer je čula da tamo ima ljudi.²¹⁸⁸ Stigli su u zoru, ali su im ljudi u tom selu rekli da ne mogu ostati, pa je svjedokinja produžila u Bariće, odakle je, kad joj je netko rekao da HV pretresa kuće u Barićima, kasnije tog dana nastavila prema Berićima.²¹⁸⁹ Svjedokinja je 16. kolovoza 1995. čula da je Sava Šare bila u kući kad joj je kuća izgorjela.²¹⁹⁰ Svjedokinja je u Berićima ostala do 17. kolovoza 1995., a onda se vratila u Uzdolje.²¹⁹¹ Vidjela je da su sve kuće u Uzdolju spaljene. Na mjestu gdje su ljudi bili ubijeni uokolo je vidjela njihove razbacane cipele. Dana 18. kolovoza 1995. hrvatski vojnici su nju i dvoje drugih seljana odveli u Knin, gdje je svjedokinja primljena u bolnicu. U bolnici je zadržana pet dana, a zatim je odvedena u sportski centar u Kninu, odakle je na kraju otišla u Srbiju, kamo je stigla 16. rujna 1995.²¹⁹² U ožujku 1998. još uvijek je živjela u Srbiji.²¹⁹³

²¹⁸² P2505 (Svjedokinja 67, izjave svjedoka), izjava od 31. ožujka 1998., str. 5.

²¹⁸³ P2505 (Svjedokinja 67, izjave svjedoka), izjava od 31. ožujka 1998., str. 5, 3. travnja 2007., par. 2.

²¹⁸⁴ P2505 (Svjedokinja 67, izjave svjedoka), izjava od 31. ožujka 1998., str. 5.

²¹⁸⁵ P2505 (Svjedokinja 67, izjave svjedoka), izjava od 31. ožujka 1998., str. 4-5, 3. travnja 2007., par. 2.

²¹⁸⁶ P2505 (Svjedokinja 67, izjave svjedoka), izjava od 31. ožujka 1998., str. 5.

²¹⁸⁷ P2505 (Svjedokinja 67, izjave svjedoka), izjava od 31. ožujka 1998., str. 5.

²¹⁸⁸ P2505 (Svjedokinja 67, izjave svjedoka), izjava od 3. travnja 2007., par. 3.

²¹⁸⁹ P2505 (Svjedokinja 67, izjave svjedoka), izjava od 3. travnja 2007., par. 3-4.

²¹⁹⁰ P2505 (Svjedokinja 67, izjave svjedoka), izjava od 31. ožujka 1998., str. 5.

²¹⁹¹ P2505 (Svjedokinja 67, izjave svjedoka), izjava od 31. ožujka 1998., str. 5, 3. travnja 2007., par. 4.

²¹⁹² P2505 (Svjedokinja 67, izjave svjedoka), izjava od 31. ožujka 1998., str. 5.

²¹⁹³ P2505 (Svjedokinja 67, izjave svjedoka), izjava od 31. ožujka 1998., str. 1-2.

498. **Kari Anttila**, vojni promatrač UN-a u Sektoru Jug od 14. kolovoza 1995. do 27. studenog 1995.,²¹⁹⁴ u svojem svjedočenju je rekao da je 1. studenog 1995., zajedno s jednim pripadnikom UNCIVPOL-a, otišao u selo Uzdoľje, u općini Orlić, kako bi nastavio istragu započetu 11. kolovoza 1995. u vezi s navodima o ubijanju sedam stanovnika tog sela 7. kolovoza 1995.²¹⁹⁵ Svjedok nije prisustvovao prvobitnoj istrazi.²¹⁹⁶ Anttila se vidio s više mještana koji su bili potencijalni očevici ubijanja i s njima obavio razgovor.²¹⁹⁷ To su bili Joran Petrović (rođen 1910.), Đuka Petko (rođen 1912. ili 1913.), Ljubica Petko (rođena 1931.), Milica Dragotin (rođena 1918.) i Junga Dragotin (rođen 1945.).²¹⁹⁸ Izjavio je da je čuo Jungu Dragotina kako, opisujući tip puške kojom se prijetilo preminulima, govori o "karabinu", iako se, kako je rekao, u izvješću o situaciji u kojem je opisan taj incident govori o "galašnjikov[ima]".²¹⁹⁹ Antilla je izričito pitao očevice jesu li počinitelji bili vojnici i oni su bili sigurni da se radilo o vojnicima, mada se nisu mogli sjetiti oznaka na njihovim uniformama.²²⁰⁰

499. HRAT je u svojem izvješću naveo da je 1. studenog 1995. posjetio jedno selo u blizini Riđana, u općini Orlić, i da mu je rečeno da su 7. kolovoza 1995. oko 09:00 sati tri vojnika HV-a tamo pogubila sedam civila.²²⁰¹ Izvijestio je da je u selu ostalo svega nekoliko ljudi i da uokolo leže strvine krava i ovaca, pa se još uvijek osjeća zadah smrti.²²⁰² HRAT je na mjestu gdje je, kako mu je rečeno, izvršen masakr pronašao civilnu odjeću s mrljama od krvi.²²⁰³

²¹⁹⁴ P171 (Kari Anttila, izjava svjedoka, 8. siječnja 1996.), str. 1; P172 (Kari Anttila, izjava svjedoka, 16. listopada 1997.), str. 1-2; P173 (Kari Anttila, izjava svjedoka, 12. prosinca 2007.), str. 1, par. 2; Kari Anttila, T. 2508.

²¹⁹⁵ P172 (Kari Anttila, izjava svjedoka, 16. listopada 1997.), str. 3; P173 (Kari Anttila, izjava svjedoka, 12. prosinca 2007.), par. 17, 19; Kari Anttila, T. 2634.

²¹⁹⁶ P172 (Kari Anttila, izjava svjedoka, 16. listopada 1997.), str. 3; P173 (Kari Anttila, izjava svjedoka, 12. prosinca 2007.), par. 17, 19.

²¹⁹⁷ P172 (Kari Anttila, izjava svjedoka, 16. listopada 1997.), str. 3.

²¹⁹⁸ P172 (Kari Anttila, izjava svjedoka, 16. listopada 1997.), str. 3. S obzirom na predočene informacije, Junga Dragotin je, kako to shvaća Raspravno vijeće, ista osoba kao Dragutin Junjga.

²¹⁹⁹ P172 (Kari Anttila, izjava svjedoka, 16. listopada 1997.), str. 3; P173 (Kari Anttila, izjava svjedoka, 12. prosinca 2007.), par. 17; Kari Anttila, T. 2634.

²²⁰⁰ P172 (Kari Anttila, izjava svjedoka, 16. listopada 1997.), str. 3.

²²⁰¹ P1099 (Maria Teresa Mauro, izjava svjedoka, 6. veljače 2008.), par. 55; P1108 (Izvješće HRAT-a, 31. listopada – 1. studenog 1995.), str. 2.

²²⁰² P1099 (Maria Teresa Mauro, izjava svjedoka, 6. veljače 2008.), par. 55; P1108 (Izvješće HRAT-a, 31. listopada – 1. studenog 1995.), str. 2.

²²⁰³ P1099 (Maria Teresa Mauro, izjava svjedoka, 6. veljače 2008.), par. 55; P1108 (Izvješće HRAT-a, 31. listopada – 1. studenog 1995.), str. 2.

500. **Svjedokinja 136**, Srпкиnja, prevoditeljica na terenu za UNCIVPOL i UNCRO,²²⁰⁴ u svojem svjedočenju je rekla da je prevodila izjave Bosiljke Berić i jedne njezine suseljanke, koje su 6. kolovoza 1995. došle u bazu UN-a u Kninu i ispričale da su, dok su s pet starijih ljudi – četiri žene i jednim muškarcem – pješice išle cestom Knin-Drniš, kod Uzdoľja naišli hrvatski vojnici, koji su njih dvije povezli u dva različita automobila.²²⁰⁵ Ta suseljanke Bosiljke Berić odvezena je u hrvatski vojni stožer, odakle ju je jedan vojnik ponovno odvezao na mjesto s kojeg su ona i Bosiljka Berić povezene.²²⁰⁶ Kad ju je iskrcao, vidjela je da su žene s kojima je tamo ranije bila ubijene, a muškarac je bio još živ, jer je uspio podići glavu.²²⁰⁷ Dodala je da joj nije bilo dopušteno da mu priđe.²²⁰⁸

501. Prema operativnom dnevniku ZP-a Split, 142. domobranska pukovnija je 5. kolovoza 1995. između 15:30 i 15:37 sati zauzela sela Okľaj i Siverić, izbila na crtu selo Okľaj – selo Siverić i zauzela Veliku Prominu.²²⁰⁹ Satnik Matko Kurtović je u izvješću zapovjedniku OG Šibenik od 11. kolovoza 1995. naveo da je 124. [sic] domobranska pukovnija 5. kolovoza 1995. oslobodila područje Okľaja, Velike Promine u općini Okľaj, Drniša i Žitnića u općini Drniš, te Kosova u općini Orlić i Vrbnika u općini Knin.²²¹⁰

502. Dana 10. kolovoza 1995. u Kosovu, u općini Orlić, pronađeni su leševi sedam osoba u civilnoj odjeći (muški leš KN04/059B označen brojem 235, muški leš KN04/060B označen brojem 239, muški leš KN04/061B označen brojem 236, ženski leš KN04/062B označen brojem 237, ženski leš KN04/063B označen brojem 234, ženski leš KN04/065B označen brojem 238, muški leš KN04/066B označen brojem 232), koji su pokopani na gradskom groblju u Kninu.²²¹¹ Na groblju u Kninu su 16. i 17. svibnja 2001. ekshumirani leševi sedam osoba u civilnoj odjeći (leš KN04/059B, s metalnom pločicom broj "235", muškarca starog između 40 i 60 godina; leš

²²⁰⁴ P2 (Svjedokinja 136, izjava svjedoka, 4. srpnja 1996.), str. 1-2; svjedokinja 136, T. 620, 622, 641, 726, 765, 768, 780-782.

²²⁰⁵ P2 (Svjedokinja 136, izjava svjedoka, 4. srpnja 1996.), str. 5; svjedokinja 136, T. 806-807.

²²⁰⁶ P2 (Svjedokinja 136, izjava svjedoka, 4. srpnja 1996.), str. 5; svjedokinja 136, T. 806-807.

²²⁰⁷ P2 (Svjedokinja 136, izjava svjedoka, 4. srpnja 1996.), str. 5; svjedokinja 136, T. 806-807.

²²⁰⁸ Svjedokinja 136, T. 806-807.

²²⁰⁹ P1183 (Operativni dnevnik ZP-a Split, nedatirano), str. 8-9.

²²¹⁰ P2349 (Izvješće o stanju sigurnosti OG Šibenik, 11. kolovoza 1995.), str. 1-2, 6.

²²¹¹ P1310 (Podaci o lešu KN04/063B, identifikacijski broj 234, s fotografijom); P1311 (Podaci o lešu KN04/061B, identifikacijski broj 236, s fotografijom); P1312 (Podaci o lešu KN04/062B, identifikacijski broj 237, s fotografijom); P1313 (Podaci o lešu KN04/066B, identifikacijski broj 232, s fotografijom); P1314 (Podaci o lešu KN04/060B, identifikacijski broj 239); P1315 (Podaci o lešu KN04/065B,

KN04/060B, s pločicom broj "239", muškarca starog između 45 i 65 godina; leš KN04/061B, s pločicom broj "236", muškarca starog između 40 i 55 godina; leš KN04/062B, s metalnom pločicom broj "237", žene stare između 40 i 60 godina; leš KN04/063B, s metalnom pločicom broj "234", žene stare između 40 i 60 godina; leš KN04/065B, s pločicom broj "238", žene stare između 40 i 60 godina; i leš KN04/066B, s metalnom pločicom broj "232", muškarca starog između 40 i 60 godina) za koje su sudski patolozi utvrdili da su umrle uslijed strijelnih ozljeda.²²¹² Dana 26. rujna 2002. klasičnom metodom identifikacije je utvrđeno da su tih sedam leševa leševi sljedećih osoba: KN04/059B, leš Krstana Šare, rođenog 18. listopada 1931., KN04/060B, leš Jandrije Šare, rođenog 1. siječnja 1932., KN04/061B, leš Steve Berića, rođenog 24. lipnja 1933., KN04/062B, leš Janje Berić, rođene 11. travnja 1932., KN04/063B, leš Milice Šare, rođene 26. travnja 1922., KN04/065B, leš Đurđije Berić, rođene 1. siječnja 1916., i KN04/066B, leš Miloša Čosića, rođenog 1. siječnja 1923.²²¹³ Prema obrascima koji su 26. rujna 2002., na temelju podataka dobivenih od članova obitelji, ispunjeni u Zavodu za sudsku medicinu u Zagrebu, sedam osoba srpske nacionalnosti (Milica Šare, rođena 22. siječnja 1922., Stevo Berić, rođen 24. lipnja 1933., Janja Berić, rođena 11. travnja 1932., Miloš Čosić, rođen 1. ožujka 1923., Jandrija Šare, rođen 30. srpnja 1932., Đurđija Berić, i Krstan Šare, rođen 15. listopada 1931.) umrlo je 6. kolovoza 1995. u Uzdolju u općini Knin (za Đurđiju Berić nije navedeno mjesto smrti), a uzrok smrti svih preminulih bile su strijelne ozljede (za Krstana Šaru se kao uzrok smrti navodi samo "rat").

identifikacijski broj 238, s fotografijom); P1316 (Podaci o lešu KN04/059B, identifikacijski broj 235, s fotografijom).

²²¹² P1528 (Zapisnik o obdukciji, KN04/063B, 15. lipnja 2001.), str. 1-9, 11-14, 17; P1529 (Zapisnik o obdukciji, KN04/061B, 18. lipnja 2001.), str. 1-8, 11-12, 14, 17, 20; P1530 (Zapisnik o obdukciji, KN04/062B, 15. lipnja 2001.), str. 1-5, 7-13, 16; P1531 (Zapisnik o obdukciji, KN04/066B, 18. lipnja 2001.), str. 1-5, 7-11, 13-14, 17; P1532 (Zapisnik o obdukciji, KN04/060B, 19. lipnja 2001.), str. 1-5, 7-15, 18; P1533 (Zapisnik o obdukciji, KN04/065B, 21. lipnja 2001.), str. 1-5, 7-9, 11-12, 15, 18; P1534 (Zapisnik o obdukciji, KN04/059B, 18. lipnja 2001.), str. 1-5, 7-14, 17; P1736 (Fotografija lubanje, KN04/063B); P1737 (Fotografija kostiju, KN04/063B); P1738 (Fotografija kostiju, KN04/063B); P1741 (Fotografija odjeće, KN04/063B); P1742 (Fotografija kostiju, KN04/061B); P1743 (Fotografija kostiju, KN04/062B); P1744 (Fotografija kosti, KN04/062B); P1745 (Fotografija, KN04/062B); P1746 (Fotografija odjeće, KN04/062B); P1747 (Fotografija kosti, KN04/066B); P1748 (Fotografija odjeće, KN04/066B); P1749 (Fotografija, KN04/060B); P1750 (Fotografija kosti, KN04/060B); P1751 (Fotografija, KN04/060B); P1752 (Fotografija odjeće, KN04/060B); P1753 (Fotografija lubanje, KN04/065B); P1754 (Fotografija odjeće, KN04/065B); P1755 (Fotografija lubanje, KN04/059B); P1756 (Fotografija kostiju, KN04/059B); P1757 (Fotografija kosti, KN04/059B); P1758 (Fotografija kostiju, KN04/059B); P1759 (Fotografija kostiju, KN04/059B).

²²¹³ P2000 (Popis identificiranih leševa ekshumiranih na novom groblju u Kninu); P2002 (Popis identificiranih osoba ekshumiranih u Kninu).

503. U vezi s navodima o uništavanju u Uzdolju, Raspravno vijeće je razmotrilo još dva dokaza. **Alun Roberts**, službenik za tisak i informiranje u Sektoru Jug UN-a u Kninu od sredine rujna 1993. do približno sredine listopada 1995.,²²¹⁴ posjetio je Uzdolje, u općini Orlić, 31. kolovoza 1995. i selo zatekao jako pogorjelo.²²¹⁵ PMEZ je 6. rujna 1995. u 14:55 sati vidio jednu kuću nasuprot "tvornice gipsa" u Uzdolju, u općini Orlić, kako gori i dva vojnika koja su se u žutom automobilom Volkswagen Golf s civilnim registarskim tablicama udaljavala s mjesta događaja.²²¹⁶

504. U vezi s navodima o uništavanju, Raspravno vijeće konstatira da su Dragutin Junjga i svjedokinja 67 govorili o istom incidentu i da su oboje vidjeli zapaljene kuće Jove Injca i Milana ili Miloša Šare. Na temelju činjenice da je Junjga 150 osoba koje su 5. kolovoza 1995. ušle u Uzdolje opisao kao pripadnike HV-a, Raspravno vijeće konstatira da su te osobe nosile uniforme vojnog tipa. Međutim, Junjga ne pruža nikakve daljnje pojedinosti u pogledu činjenične osnove za kvalifikaciju tih osoba kao pripadnika HV-a. Raspravno vijeće stoga ne može ocijeniti postoji li za tu kvalifikaciju valjana činjenična osnova. Međutim, Raspravnom vijeću su predloženi dokazi da je 5. kolovoza 1995. godine 142. domobranska pukovnija pod svoju kontrolu stavila sela Oklaj, Drniš i Žitnić, u općini Drniš, te sela Kosovo, u općini Orlić, i Vrbnik, u općini Knin, što znači da se 5. kolovoza 1995. nalazila u blizini Uzdolja. S obzirom na te dokaze, kao i na činjenicu da je u Uzdolje 5. kolovoza 1995. ušlo ili je pored njega prošlo 150 osoba u uniformama vojnog tipa, te na to da je, kako je navela svjedokinja 3, Srpska vojska Krajine, zajedno sa stanovništvom, 5. kolovoza 1995. već bila pobjegla s tog područja, Raspravno vijeće konstatira da su te osobe bile pripadnici hrvatskih vojnih snaga. Nadalje, s obzirom na prisutnost tih vojnika toga dana i u to vrijeme kad su zapaljene dvije kuće, te u svjetlu njihovog ponašanja i općeg raspoloženja, kako ih je opisao Junjga, Raspravno vijeće konstatira da su te dvije kuće zapalili jedan ili više tih vojnika. Raspravnom vijeću nisu predloženi neposredni dokazi o nacionalnoj pripadnosti vlasnika tih dviju kuća. Međutim, prema popisu stanovništva iz 1991., stanovništvo Uzdolja je 1991. bilo gotovo isključivo srpsko. S obzirom na tu golemu srpsku većinu u Uzdolju i na to da ne postoje nikakvi dokazi o suprotnom, Raspravno vijeće konstatira

²²¹⁴ P675 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 27. kolovoza 1997.), str. 1, par. 1; P676 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 31. srpnja 1998.), str. 1; P677 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 28. veljače 2007.), str. 1-2; P678 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 7. veljače 2008.), str. 1, par. 3-4, 6; P680 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 1. srpnja 2008.), str. 1.

²²¹⁵ P680 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 1. srpnja 2008.), par. 6; P684 (Izvešće Aluna Robertsza za tisak o kršenjima ljudskih prava u Sektoru Jug od strane pripadnika HV-a, 12. listopada 1995.), str. 1.

da su Jovo Injac i Milan ili Miloš Šare, koji su bili vlasnici ili stanari tih dviju kuća, bili krajinski Srbi. Raspravno vijeće će dalje razmotriti taj incident u vezi s točkama 1 i 5 Optužnice u poglavljima 5.5.2 i 5.8.2 (g) dolje u tekstu. Na temelju svjedočenja svjedokinje 67, Raspravno vijeće nadalje konstatira da su 8. kolovoza 1995. tri osobe koje se navode kao vojnici uzele traktor s prikolicom iz kuće Nikole Berića i zapalile kuće Nikole Berića, Jove Berića i Svete Bogdanovića. Raspravno vijeće podsjeća na konstatacije o nacionalnom sastavu Uzdolja iznesene gore u tekstu i u poglavlju 4.2.15 (Cesta Knin-Drniš), kao i na konstatacije o prisutnosti hrvatskih vojnih snaga na tom području iznesene gore u tekstu. Raspravno vijeće će dalje razmotriti taj incident u vezi s točkama 1, 4 i 5 Optužnice u poglavljima 5.5.2, 5.6.2 i 5.8.2 dolje u tekstu.

505. U vezi s navodima o ubojstvu Steve Berića i drugih, a na temelju predočenih dokaza, Raspravno vijeće konstatira da su se u jutarnjim satima 6. kolovoza 1995. u Šare, zaselak sela Uzdolje, u općini Orlić, bijelim civilnim automobilom dovezla tri muškarca naoružana automatskim puškama. Svi su bili crnokosi; dvojica su nosila maskirne uniforme, a treći crnu maramu oko vrata, maskirne hlače i crnu majicu kratkih rukava s crnom vrpcom na kojoj je pisalo "za dom spremni". Sva trojica su imala tamnoplave kape s oznakama sa šahovnicom. Tamo su zatekli Krstu Šaru, koji je bio ispred svoje kuće zajedno s Jandrijom Šarom, Stevom Berićem, Janjom Berić, Milicom Šare, Đurđijom Berić, Bosiljkom Berić i još jednom osobom, a svi ti ljudi bili su u civilnoj odjeći. Jedan od tri naoružana muškarca ugledao je svjedokinju 67 i, udarivši je u ruku kundakom, zapovjedio joj da se priključi ostalima. Naoružani muškarci zapovjedili su skupini da krene prema asfaltiranoj cesti Knin-Drniš, a jedan od njih trojice u jednom je trenutku gurnuo Stevu Berića na zemlju i poderao mu isprave, kazavši da mu one više neće trebati. Nedugo zatim, jedan od naoružanih muškaraca je rekao: "Hajde da ih dokrajčimo, ohladiće nam se janjetina." Skupina je zatim na otprilike 30 metara od ceste stala na jednom mjestu koje je bilo izvan vidokruga vozila koja su tuda prolazila. Dvojica naoružanih muškaraca su tada otišla s dvije mještanke, koje su potom u zasebnim vozilima odvezene u Knin. Treći naoružani muškarac, koji je ranije udario svjedokinju 67 u ruku, ostao je s preostalim zatočenicima, kojima je naredio da s glavne ceste krenu natrag prema zaseoku, pri čemu im je psovao majku zbog toga što su učinili u Vukovaru i zastrašivao ih. Skupina je nakon nekog vremena naišla na Miloša Čosića, kojem je taj naoružani muškarac naredio da se priključi

²²¹⁶ P945 (Dnevno izvješće PMEZ-a, 6. rujna 1995.), str. 2.

ostalima. Naoružani muškarac je na kraju pucao na skupinu iz automatske puške i tako usmratio Milicu Šare, Stevu Berića, Janju Berić, Đurđiju Berić, Krstu Šaru, Miloša Ćosića i Jandriju Šaru, dok je svjedokinja 67, koja je bila ranjena, ali je ostala živa, uspjela pobjeći u šumu. Raspravno vijeće s tim u vezi konstatira da je Krste Šare, koji je bio muškarac, ista ona osoba koja je u Optužnici navedena kao Krsta Šare. Obdukcijom posmrtnih ostataka utvrđeno je da je smrt žrtava nastupila uslijed strijelnih ozljeda.

506. Trojica naoružanih muškarca djelovala su u neposrednoj blizini osoba u uniformama koje su bile prisutne na tom području i s tim osobama su bili u kontaktu. Na primjer, jedan od tri naoružana muškarca zaustavio je jednog časnika s oznakama 7. varaždinske brigade HV-a i od njega tražio da jednu osobu poveze u Knin. Drugi od tri naoružana muškarca otišao je s jednom drugom osobom iz skupine zatočenika do tvornice, pred kojom su se nalazila vozila i 10-15 osoba u uniformama. Prema riječima svjedokinje 67, ta je tvornica korištena kao neka vrsta policijske postaje. U vezi s prisutnosti vojske u Uzdolju, Raspravno vijeće osim toga podsjeća na dokaze na kojima je utemeljilo gore iznesenu konstataciju o uništavanju kuća Jove Injca i Milana ili Miloša Šare 5. kolovoza 1995. Na temelju tih dokaza, Raspravno vijeće konstatira da su osobe u uniformama koje su bile prisutne na tom području bile pripadnici hrvatskih vojnih snaga. Tri naoružana muškarca nosila su automatske puške, bili su u uniformama i na kapama su imali oznake sa šahovnicom. Raspravno vijeće je s tim u vezi uzelo u obzir da se opisi koje su dale svjedokinja 3 i svjedokinja 67 donekle razlikuju no zaključilo je, uz neslaganje suca Ćinisa, da su posrijedi manje razlike koje te opise ne dovode u opreku. Uz to, ta tri muškarca su bila u kontaktu s pripadnicima hrvatskih vojnih snaga prisutnih na tom području i prije nego što su ljudi iz skupine ubijeni i nakon toga. Osim gore spomenutog zahtjeva upućenog časniku 7. varaždinske brigade, jedan od ta tri muškarca je sa svojom namjerom da skupinu ubije upoznao jednog hrvatskog vojnika koji je bio na tom području a, nakon što je tu namjeru ostvario, vratio se u tvornicu u kojoj se nalazilo 10-15 drugih pripadnika hrvatskih vojnih snaga. Na temelju tih dokaza, većina Raspravno vijeće, uz protivno mišljenje suca Ćinisa, konstatira da su tri naoružana muškarca, uključujući počinitelja, također bila pripadnici hrvatskih vojnih snaga. Na temelju činjenice da je počinitelj nekima od žrtava psovao majku "četničku", te na temelju podataka koji su dobiveni od članova obitelji žrtava i navedeni su u sudskomedicinskim izvješćima, Raspravno vijeće konstatira da su sve žrtve bile srpske nacionalnosti. S obzirom na te okolnosti, većina Raspravnog vijeća će,

uz neslaganje suca Ćinisa, dalje razmotriti taj incident u poglavljima 5.3.2, 5.7.2 i 5.8.2 dolje u tekstu, i to, u dijelu u kojem se on odnosi na ubojstvo Milice Šare, Steve Berića, Janje Berić, Miloša Ćosića, Jandrije Šare, Đuke Berić i Krste Šare, u vezi s točkama 1, 6 i 7 Optužnice, a u dijelu u kojem se odnosi na svjedokinju 67, u vezi s točkama 1, 8 i 9.

507. Raspravnom vijeću su predloženi dokazi da su jednog četvrtka, od otprilike 200 kuća u Uzdolju, sve osim tri gorjele, da su do 17. kolovoza 1995. sve kuće u Uzdolju bile spaljene i da je do 31. kolovoza 1995. Uzdolje bilo jako pogorjelo. Međutim, dokazi ne pokazuju kada su ili pod kojim okolnostima te kuće zapaljene niti za koga se pretpostavlja da je počinitelj. Raspravno vijeće stoga ne može donijeti nikakve zaključke o identitetu ili pripadnosti navodnih počinitelja. S obzirom na te okolnosti, Raspravno vijeće neće dalje razmatrati taj incident u vezi s točkama 1 i 5 Optužnice.

508. Raspravnom vijeću su predloženi i dokazi da je 6. rujna 1995. PMEZ u 14:55 sati u Uzdolju vidio jednu kuću u plamenu i dvije osobe koje se navode kao vojnici kako se žutim automobilom Volkswagen Golf s civilnim registarskim tablicama udaljavaju s mjesta događaja. Na temelju činjenice da je PMEZ te osobe opisao kao vojnike, Raspravno vijeće se uvjerilo da su one nosile uniforme vojnog tipa. Međutim, Raspravnom vijeću nisu predloženi drugi pouzdani dokazi o tome kojim oružanim snagama su navodni počinitelji eventualno pripadali. Raspravno vijeće je s tim u vezi u obzir uzelo i činjenicu da su te osobe bile u civilnom automobilu. Nadalje, Raspravnom vijeću nisu predloženi dovoljni dokazi o tome koje su oružane snage eventualno bile prisutne u Uzdolju ili u blizini Uzdolja u to vrijeme. Raspravno vijeće stoga ne može donijeti nikakve zaključke o identitetu ili pripadnosti navodnih počinitelja. S obzirom na te okolnosti, Raspravno vijeće neće dalje razmatrati taj incident u vezi s točkama 1 i 5 Optužnice.

Lazo Damjanić (Daljnje pojašnjenje, br. 258)

509. Raspravnom vijeću su dokazi u vezi s navodima o ubojstvu Laze Damjanića predloženi putem svjedočenja Vesele Damjanić, kao i sudskomedicinske i druge dokumentacije.

510. **Vesela Damjanić**, Srпкиnja iz Vrbnika u općini Orlić,²²¹⁷ izjavila je da je 4. kolovoza 1995. vidjela ljude kako automobilima, traktorima i konjskom zapregom prolaze pored njezine kuće i odlaze u smjeru Knina, bježeći, kako su joj rekli, od hrvatskih vojnika. Dana 6. kolovoza 1995. ujutro svjedokinja je sa svojim mužem Lazom Damjanićem, sinom Rajkom i šogoricom Anđelijom sjedila u svojem dvorištu. Njezin muž je otišao u kuću, u podrum. Oko 08:30 sati u dvorište su ušla dva vojnika naoružana puškama, koja su nosila tamne maskirne uniforme, kosu vezanu u rep, crne vrpce oko glave i neke oznake čijeg se izgleda svjedokinja nije mogla sjetiti. Vojnici su svjedokinju pitali skriva li se netko u kući – na što im je ona rekla da se ne skriva – a zatim su ispalili tri hica u kuću. Svjedokinja je vidjela da je njezin muž izašao iz podruma. Vojnici su ga povelili iz kuće i izveli na ulicu. Lazo Damjanić je bio epileptičar i glava mu se, zbog ranijih napada, nekontrolirano tresla. Vesela Damjanić je čula jednog od vojnika kako njezinom mužu kaže da neće još dugo tresti glavom. Svjedokinja je vojnike preklinjala da joj puste muža, ali vojnici su zaprijetili da će je ubiti ako se ne makne.²²¹⁸ Svjedokinja se sakrila iza jednog drveta, gdje je ostala dok vojnici nisu otišli s njezinim mužem.²²¹⁹ Nakon toga je izašla na cestu i gledala za njima dok su se pješice udaljavali, sve dok joj se nisu izgubili iz vidokruga.²²²⁰ Vratila se do drveta i tu se skrivala još otprilike 15-20 minuta.²²²¹ Svuda oko sebe čula je pucnjavu, a onda i rafal iz smjera u kojem joj je odveden muž. Lazo Damjanić se nije vratio kući. Vesela Damjanić je toga dana vidjela još neke vojnike koji su prolazili cestom pored njezine kuće i neke od njih pitala znaju li što o njezinom mužu, ali oni nisu ništa znali. Istog dana, poslijepodne, u svjedokinjino dvorište je došlo dvoje vojnika – muškarac i žena – i prošlo kroz kuću tražeći novac i streljivo. Muškarac se zvao Stipe i bio je iz Sinja.²²²²

²²¹⁷ P632 (Vesela Damjanić, izjave svjedoka), str. 1-2 (izjava svjedoka od 8. srpnja 1999.), 7 (izjava svjedoka od 13. listopada 2004.).

²²¹⁸ P632 (Vesela Damjanić, izjave svjedoka), str. 2 (izjava svjedoka od 8. srpnja 1999.).

²²¹⁹ P632 (Vesela Damjanić, izjave svjedoka), str. 2-3 (izjava svjedoka od 8. srpnja 1999.).

²²²⁰ P632 (Vesela Damjanić, izjave svjedoka), str. 3 (izjava svjedoka od 8. srpnja 1999.).

²²²¹ P632 (Vesela Damjanić, izjave svjedoka), str. 2-3 (izjava svjedoka od 8. srpnja 1999.).

²²²² P632 (Vesela Damjanić, izjave svjedoka), str. 3 (izjava svjedoka od 8. srpnja 1999.).

511. Dana 8. kolovoza 1995. oko 16:00 sati, dok je svjedokinja stajala uz cestu blizu svoje kuće, u bijelom automobilu srednje veličine naišla su dva vojnika koja su joj odvela muža, odjevena u iste uniforme i s istim povezima oko glave, i rekla joj da muža više neće vidjeti živog. Njezin sin i šogorica otišli su potražiti tijelo i, kad su se vratili, rekli su joj da su ga pronašli blizu kuće Sime Vukmirovića, koja se nalazila na cesti za Knin. Vesela Damjanić otišla je kasnije toga dana tamo sa šogoricom. Tijelo Laze Damjanića ležalo je na otprilike 15 metara od ceste i na otprilike 500 metara od svjedokinjine kuće. Svjedokinja je vidjela da se muževo tijelo raspada, lubanja mu je bila napukla i izgledalo je kao da je velikim brojem hitaca pogođen u trbuh. Svjedokinji se činilo da su mu ruke i noge slomljene, a čeljust iščašena.²²²³

512. **Murray Dawes**, civilna osoba, bivši službenik UN-a za smještaj, stacioniran u općini Knin od svibnja 1994. do listopada 1995.,²²²⁴ u svojem svjedočenju je rekao da su on i Andries Dreyer 6. kolovoza 1995. uspjeli u UN-ovom kombiju proći kroz glavni ulaz i izaći iz baze UN-a.²²²⁵ Dawes i Dreyer su najprije pokušali otići u centar Knina, ali su se morali vratiti kad su došli do jednog mosta gdje je bio uspostavljen kontrolni punkt VP.²²²⁶ Nakon toga su se odvezli u brdo, prema Vrbniku, u općini Orlić.²²²⁷ Dawes je na vrhu brda, na jednom raskrižju na samom ulazu u Vrbnik vidio gomilu nezatvorenih vreća za leševe u kojima je, po njegovoj procjeni, bilo osam do deset leševa.²²²⁸ Premda nije stao da te nezatvorene vreće pregleda, mogao je vidjeti neke od leševa, koji su bili u jako lošem stanju i počeli su se nadimati.²²²⁹ Kad su skrenuli desno, Dawes je vidio nekoliko vojnika HV-a kako iz kuća duž te ceste u Vrbniku iznose televizore, video-rekordere i slične predmete.²²³⁰ Dawes je znao da su ti vojnici iz HV-a po tome što su, za razliku od vojnika SVK, bili propisno odjeveni u puno maskirno odijelo, s beretkom, pancirnim prslukom i uniformom, i što su na propisan način nosili oružje.²²³¹ Svjedok nije mogao zaključiti iz koje su postrojbe.²²³² Vojnici predmete nisu

²²²³ P632 (Vesela Damjanić, izjave svjedoka), str. 3 (izjava svjedoka od 8. srpnja 1999.).

²²²⁴ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 1-2.

²²²⁵ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 8; Murray Dawes, T. 10413-10414, 10536, 10541, 10544-10546.

²²²⁶ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 8.

²²²⁷ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 8; Murray Dawes, T. 10414; P983 (Karta na kojoj je Murray Dawes označio rutu kojom se kretao 6. kolovoza 1995.).

²²²⁸ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 8; Murray Dawes, T. 10400, 10531.

²²²⁹ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 8; Murray Dawes, T. 10532.

²²³⁰ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 8; Murray Dawes, T. 10400, 10557.

²²³¹ Murray Dawes, T. 10400, 10534.

²²³² Murray Dawes, T. 10400, 10532.

razvrstavali u zasebne gomile.²²³³ Prema svjedokovim riječima, prizor koji je zatekao u Vrbniku ostavljao je dojam dezorganizacije i kaosa.²²³⁴ Svjedok je razgovarao s jednim od vojnika HV-a, koji je bio prilično ponosan na to što vojnici čine tom mjestu.²²³⁵ Svjedok tada u Vrbniku nije primijetio nijednog živog civila.²²³⁶ Većina od otprilike 50 kuća u selu Vrbnik bila je dignuta u zrak, a stvari iz tih kuća bile su iznesene pored ceste ili utovarene u prtljažnike vozila.²²³⁷ Budući da u kućama i na asfaltiranoj cesti nije bilo vidljivih tragova udara, svjedok je zaključio da su kuće srušene iznutra, a ne topničkom vatrom.²²³⁸

513. Kako se navodi u knjizi dežurstva Združene satnije VP Knin, 25. kolovoza 1995. u 18:50 sati jedan pripadnik "113." javio je službi dežurstva VP Knin da je u Vrbniku, u općini Orlić, pronađen leš jednog muškarca.²²³⁹ U knjizi dežurstva je zabilježeno da su s tim upoznati dežurni časnik i "Mosor 2" te da su tamo upućeni jedan djelatnik i patrola.²²⁴⁰ Vesela Damjanić je izjavila da je 26. kolovoza 1995. vojno osoblje odnijelo leš Laze Damjanića i da su ona i hrvatski vojnici u maskirnim uniformama tome prisustvovali.²²⁴¹ Jedan čovjek u uniformi, koji je nosio neku knjigu u koju je zapisao broj dodijeljen lešu njezinog muža (498), gurnuo je svjedokinju i ona je pala.²²⁴² Leš njezinog muža stavljen je u vreću i utovaren u kamion. Kad je svjedokinja pitala vojnike može li Lazu Damjanića pokopati na seoskom groblju, čovjek koji ju je gurnuo odbio je njezinu molbu, nazvavši je "srpsk[om] kurv[om]". Lazo Damjanić je pokopan na novom groblju u Kninu.²²⁴³ Godine 2002. njegovi posmrtni ostaci su premješteni na seosko groblje u Vrbniku.²²⁴⁴

514. Prema sudskomedicinskim dokazima, leš u raspadanju KN01/253B dug približno 1,75 metara, označen brojem 498, pronađen je u sivim hlačama, tamnoplavoj košulji i crnim sandalima 22. kolovoza 1995. na kućnom broju 95 u Vrbniku, u općini Orlić,

²²³³ Murray Dawes, T. 10405, 10557.

²²³⁴ Murray Dawes, T. 10557.

²²³⁵ P981 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 2. travnja 2008.), par. 30.

²²³⁶ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 8.

²²³⁷ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 8; Murray Dawes, T. 10400.

²²³⁸ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 8.

²²³⁹ P886 (Knjiga dežurstva Združene satnije VP Knin, 11. kolovoza – 11. studenog 1995.), bilješka za 25. kolovoza 1995.

²²⁴⁰ P886 (Knjiga dežurstva Združene satnije VP Knin, 11. kolovoza – 11. studenog 1995.), bilješka za 25. kolovoza 1995.

²²⁴¹ P632 (Vesela Damjanić, izjave svjedoka), str. 4 (izjava svjedoka od 8. srpnja 1999.), par. 3 (izjava svjedoka od 13. listopada 2004.).

²²⁴² P632 (Vesela Damjanić, izjave svjedoka), str. 4 (izjava svjedoka od 8. srpnja 1999.), par. 4 (izjava svjedoka od 13. listopada 2004.).

²²⁴³ P632 (Vesela Damjanić, izjave svjedoka), str. 4 (izjava svjedoka od 8. srpnja 1999.).

identificiran od strane supruge preminulog Vesele Damjanić kao leš Laze Damjanića, rođenog 17. lipnja 1933. u Vrbniku, i pokopan na gradskom groblju u Kninu.²²⁴⁵ Leš KN01/253B koji je, s pločicom broj "498", ekshumiran 14. lipnja 2001. na groblju u Kninu i na sebi je od odjeće imao crne hlače, sivozelenu majicu kratkih rukava i tamnoplavu jaknu bio je leš muškarca približne visine 1,64-1,80 metara, starog između 45 i 60 godina, sa strijelnom ozljedom trupa koja se pružala od natrag prema naprijed i na gore i za koju je sudski patolog utvrdio da predstavlja uzrok smrti, te strijelnim ozljedama pelvisa i ekstremiteta.²²⁴⁶ Prema obrascu koji je 29. svibnja 2002., na temelju podataka dobivenih od Lazine kćerke Rade Medić, ispunjen u Zavodu za sudsku medicinu u Zagrebu, Lazo Damjanić, Srbin, rođen 1934., umro je od strijelne ozljede trupa 6. kolovoza 1995. u Vrbniku.²²⁴⁷ Dana 29. svibnja 2002. klasičnom metodom identifikacije je utvrđeno da je leš KN01/253B leš Laze Damjanića, rođenog 1934.²²⁴⁸

515. Raspravno vijeće konstatira da su 6. kolovoza 1995. oko 08:30 sati u Vrbniku, u općini Orlić, dvije naoružane osobe opisane kao vojnici koji su nosili tamne maskirne uniforme, kosu vezanu u rep, crne vrpce oko glave i oznake ušle u dvorište Laze i Vesele Damjanić, ispalile tri hica u njihovu kuću i Lazu Damjanića, rođenog 1933. ili 1934., povele iz kuće i izvele na ulicu. Lazi Damjaniću se zbog epilepsije tresla glava i jedna od dvije osobe u uniformama mu je rekla da mu se glava neće još dugo tresti. Žena Laze Damjanića, Vesela, molila je te dvije osobe u uniformama da joj puste muža, ali one su zaprijetile da će je ubiti ako se ne makne. Dvije osobe u uniformama su nakon toga otišle s Lazom Damjanićem, a 15-20 minuta kasnije njegova žena je čula rafal iz smjera u kojem su ga vojnici odveli. Dana 8. kolovoza 1995. Vesela Damjanić je vidjela te iste dvije osobe u uniformama koje su odvele njezinog muža kako se voze u automobilu koji je, po svemu sudeći, bio civilni i one su joj rekle da muža više neće vidjeti živog. Tijelo Laze Damjanića pronađeno je kasnije toga dana na otprilike 500 metara od njegove kuće. Prema zapisniku o obdukciji, pronađeno je u civilnoj odjeći, a kao uzrok smrti konstatirana je strijelna ozljeda trupa. Na temelju tih dokaza, Raspravno vijeće konstatira da su Lazu Damjanića iz vatrenog oružja ubila ta dva muškarca u uniformama. Prema dokumentarnim dokazima koji su predloženi Raspravnom vijeću, na

²²⁴⁴ P632 (Vesela Damjanić, izjave svjedoka), par. 5 (izjava svjedoka od 13. listopada 2004.).

²²⁴⁵ P1467 (Podaci o identificiranom lešu KN01/253B, identifikacijski broj 498, s fotografijom).

²²⁴⁶ P1666 (Zapisnik o obdukciji, KN01/253B, 4. srpnja 2001.), str. 1-5, 7-9, 11, 13-14, 17; P1948 (Fotografija, KN01/253B); P1949 (Fotografija bedrene kosti, KN01/253B).

²²⁴⁷ P2121 (Prijava činjenice smrti za Lazu Damjanića, 29. svibnja 2002.), str. 21.

području Vrbnika su se 5. kolovoza 1995. nalazili vojnici HV-a (v. konstataciju u vezi s navodima o ubojstvu Steve Berića gore u tekstu; v. i dokazni predmet P2559). Osim toga, Dawes je 6. kolovoza 1995. u Vrbniku vidio vojnike koje je po tome što su bili odjeveni u puno maskirno odijelo, s beretkom, pancirnim prslukom i uniformom, i što su na propisan način nosili oružje prepoznao kao vojnike HV-a. Uz to, pored kuće žrtve su kasnije 6. kolovoza 1995. prošle još neke osobe u uniformama, a tog poslijepodneva dvije su osobe u uniformama, od kojih se jedna zvala Stipe i bila iz Sinja, ušle u kuću, tražeći novac i streljivo. Na temelju tih dokaza, Raspravno vijeće konstatira da su dva muškarca u uniformama koja su iz vatrenog oružja ubila Lazu Damjanića bila pripadnici HV-a. Nadalje, na temelju obrasca kojim je 29. svibnja 2002. prijavljena činjenica smrti, Raspravno vijeće konstatira da je žrtva bila srpske nacionalnosti. Raspravno vijeće će dalje razmotriti taj incident u vezi s točkama 1, 6 i 7 Optužnice u poglavljima 5.3.2 i 5.8.2 (b) dolje u tekstu.

Milan Balić u Ridanama (Daljnje pojašnjenje, br. 266)

516. Raspravnom vijeću su relevantni dokazi u vezi s navodima o ubojstvu Milana Balića predočeni prvenstveno putem svjedočenja Murraya Dawesa i Aluna Robertsa, kao i sudskomedicinske dokumentacije.

517. **Murray Dawes**, civilna osoba, bivši službenik UN-a za smještaj, stacioniran u općini Knin od svibnja 1994. do listopada 1995.,²²⁴⁹ zajedno s Andriesom Dreyerom i dva britanska časnika za vezu, čuo je radio-poruku za UNCIVPOL da je u jednom zaseoku u blizini Prijića, u općini Orlić, smještenom otprilike pet kilometara jugoistočno od Knina, pronađen leš i sva su četvorica odlučila tamo otići.²²⁵⁰ Zaselak u kojem je pronađen leš bio je, prema svjedokovim riječima, hrvatski zaselak koji je prije operacije Oluja bio po zaštitom UN-a.²²⁵¹ Došavši tamo, Dawes, Dreyer i dva britanska časnika za vezu sreli su dvije starice i one su im pokazale tijelo preminulog, Milana Babića, Hrvata, koji je ležao licem prema zemlji i bio pokriven tepihom.²²⁵² Kad su

²²⁴⁸ P659 (Popis identificiranih osoba ekshumiranih na groblju u Kninu), str. 1; P2002 (Popis identificiranih osoba ekshumiranih u Kninu).

²²⁴⁹ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 1-2.

²²⁵⁰ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 11; P981 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 2. travnja 2008.), par. 35; P983 (Karta na kojoj je Murray Dawes označio rutu kojom se kretao 6. kolovoza 1995.).

²²⁵¹ Murray Dawes, T. 10382, 10529.

²²⁵² P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 11; Murray Dawes, T. 10381-10382, 10529.

okrenuli leš, vidjeli su da ima rupu od metka u predjelu srca.²²⁵³ Na metar od leša pronašli su i jednu čahuru kalibra 9 milimetara.²²⁵⁴ Dvije starice ispričale su Dawesu i drugima da se pojavila skupina vojnika HV-a i tražila od Babića da im da dvije svinje; kad je ovaj odbio, jedan od vojnika ga je ubio.²²⁵⁵ Dvije žene su počinitelja opisale kao muškarca u uniformi HV-a s oznakom s munjom na ramenu.²²⁵⁶

518. **Alun Roberts**, službenik za tisak i informiranje u Sektoru Jug UN-a u Kninu od sredine rujna 1993. do približno sredine listopada 1995.,²²⁵⁷ u svojem svjedočenju je rekao da je 19. rujna 1995. u zaseoku Riđane, u općini Orlić, vidio leš Milana Balića (1919.), koji je ležao ispred jedne kuće, licem prema zemlji.²²⁵⁸ Leš je ležao u lokvi krvi, sa strijelnom ranom na prsima, a nedaleko od njega nalazila se prazna čahura kalibra 9 milimetara.²²⁵⁹

519. Prema Dnevniku događaja Policijske uprave Kotara Knin, djelatnici UNCRO-a su 19. rujna 1995. ispred jedne kuće u Riđanama, u općini Orlić, pronašli leš i jednu čahuru od pištolja.²²⁶⁰ Na mjesto događaja odmah su upućena dva djelatnika hrvatske policije, koja su po povratku izvijestila da je u zaseoku Rašeljka, u Riđanama, pronađen leš Milana Babića, rođenog 1919., koji je, kako se navodi u dnevniku, bio mrtav približno pet do sedam dana.²²⁶¹

520. Prema sudskomedicinskim dokazima, muški leš KN01/324B, označen brojem 512, pronađen je u crnoj jakni, zelenom vojničkom džemperu, crno-bijelim hlačama i papučama 21. rujna 1995. u zaseoku Balići u Riđanama, u općini Orlić, i pokopan na mjesnom groblju u Kninu.²²⁶² Leš KN01/324B koji je, s metalnom pločicom broj "512", ekshumiran 15. lipnja 2001. na groblju u Kninu i na sebi je od odjeće imao hlače na crno-bijele pruge, smeđe-krem pulover, crnu jaknu i smeđe sandale bio je leš muškarca

²²⁵³ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 11.

²²⁵⁴ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 11.

²²⁵⁵ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 11; Murray Dawes, T. 10529-10530.

²²⁵⁶ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 11; Murray Dawes, T. 10529.

²²⁵⁷ P675 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 27. kolovoza 1997.), str. 1, par. 1; P676 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 31. srpnja 1998.), str. 1; P677 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 28. veljače 2007.), str. 1-2; P678 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 7. veljače 2008.), str. 1, par. 3-4, 6; P680 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 1. srpnja 2008.), str. 1.

²²⁵⁸ P677 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 28. veljače 2007.), str. 9; P678 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 7. veljače 2008.), par. 16, br. 11; P700 (Fotografije leševa i mjesta zločina u Sektoru Jug, koje su snimili pripadnici UNCRO-a), str. 2, 29-30.

²²⁵⁹ P677 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 28. veljače 2007.), str. 9; P678 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 7. veljače 2008.), par. 16, br. 11; P700 (Fotografije leševa i mjesta zločina u Sektoru Jug, koje su snimili pripadnici UNCRO-a), str. 2, 29-30.

²²⁶⁰ D57 (Dnevnik događaja PU Kotara Knin, knjiga 1, 6. kolovoza 1995. – 7. listopada 1995.), str. 1, 165.

²²⁶¹ D57 (Dnevnik događaja PU Kotara Knin, knjiga 1, 6. kolovoza 1995. – 7. listopada 1995.), str. 1, 165.

približne visine 1,67-1,83 metara, starog između 45 i 65 godina, s jednom ili više strijelnih ozljeda trupa za koje je sudski patolog utvrdio da predstavljaju uzrok smrti.²²⁶³ Dana 28. travnja 2004. leš KN01/324B identificiran je kao leš Milana Balića.²²⁶⁴ Prema obrascu koji je 28. travnja 2004., na temelju podataka dobivenih od njegovog sina, ispunjen u Zavodu za sudsku medicinu u Zagrebu, Milan Balić, Srbin, državljanin Jugoslavije, rođen 1919., umro je od strijelne ozljede trupa 18. kolovoza 1995. u Riđanama.²²⁶⁵

521. Murray Dawes je leš sa strijelnom ranom prsa vidio nepoznatog datuma 1995., na mjestu za koje je naveo da se nalazilo u blizini Prijića, u općini Orlić. Dawesu su dvije starice rekly da je to leš Milana Babića, Hrvata. Dawesov prikaz, uključujući podatak da se pored leša nalazila čahura kalibra 9 milimetara, podudara se s bilješkom iz Dnevnika događaja Policijske uprave Kotara Knin za 19. rujna 1995. Iako je nacionalnost žrtve iz tog prikaza različita, njezino ime, dob, mjesto pronalaska i ozljeda/ozljede slični su kao u slučaju Milana Balića. Ta činjenica ukazuje na to da se Dawesovo svjedočenje, Robertsovo svjedočenje i bilješka iz Dnevnika događaja Policijske uprave Kotara Knin odnose na istu žrtvu kao i drugi dokazi izloženi gore u tekstu.

522. Dokazi ukazuju na to da je Milan Balić, Srbin, rođen 1919., preminuo uslijed jedne ili više strijelnih ozljeda trupa početkom ili sredinom rujna 1995. u Riđanama, u općini Orlić. Obrazac kojim je prijavljena činjenica smrti upućuje na to da je Milan Balić umro 18. kolovoza 1995. Međutim, taj je obrazac barem djelomično ispunjen na temelju podataka dobivenih od jednog člana njegove obitelji za kojeg nije jasno iz kojeg izvora potječu njegova saznanja u vezi s datumom smrti.

523. Dvije starice su Dawesu rekly da je Milana Balića ubila osoba u uniformi HV-a koja je imala oznaku s munjom na ramenu. Premda bi se detalji koje su u svojem prikazu navele te dvije žene mogli tumačiti kao pokazatelj da su one događaje neposredno opažale, dokazi ne pokazuju u dovoljnoj mjeri koji je izvor njihovih saznanja o tim događajima ili počinitelju. Raspravno vijeće s tim u vezi u vidu ima i činjenicu da se Dawes nije mogao sjetiti datuma ili mjesta incidenta i da se čini da se

²²⁶² P1473 (Podaci o lešu KN01/324B, identifikacijski broj 512, s fotografijom).

²²⁶³ P1672 (Zapisnik o obdukciji, KN01/324B, 5. srpnja 2001.), str. 1-2, 4-6, 8, 11-12, 15; P1952 (Fotografija kostiju, KN01/324B).

²²⁶⁴ P2006 (Popis identificiranih osoba ekshumiranih na novom groblju u Kninu, i u Gračacu).

²²⁶⁵ P2126 (Prijava činjenice smrti za Milana Balića, 28. travnja 2004.), str. 1-3.

njegovo svjedočenje o imenu i nacionalnosti žrtve ne podudara s drugim dokazima. Raspravno vijeće nadalje smatra da su dokazi iz druge ruke o počinitelju nepotkrijepljeni te da se, budući da datum incidenta nije naveden, u njihovu potkrepu ne mogu uzeti dokazi o prisutnosti vojnika u Riđanama ili u blizini Riđana u neko konkretno vrijeme. Iz gore navedenih razloga, Raspravno vijeće smatra da ne postoje dovoljni pouzdani dokazi o tome tko je ubio Milana Balića. S obzirom na te okolnosti, Raspravno vijeće neće dalje razmatrati taj incident u vezi s točkama 1, 6 i 7 Optužnice.

Predrag Simić (Daljnje pojašnjenje, br. 271)

524. Raspravnom vijeću su dokazi u vezi s navodima o ubojstvu Predraga Simića predloženi putem svjedočenja **Stevana Zarića**. Taj svjedok, Srbin iz Zarića, zaseoka sela Orlič, rođen 1922.,²²⁶⁶ izjavio je da je nekoliko dana prije rata, u kolovozu 1995., na radiju čuo govor predsjednika Tuđmana u kojem je svim Srbima koji nisu počinili zločine poručio da ostanu u svojim domovima i da će oni i njihove obitelji biti sigurni. Prema svjedokovim riječima, ljudi u selu su govorili da će im se život promijeniti kad dođu Hrvati i prisjećali su se događaja iz Drugog svjetskog rata kada su "ustaše" ubile mnogo Srba. Kako je svjedok nadalje rekao, mnogi ljudi su iz straha odlučili otići i predlagali su svjedoku da i on i njegova obitelj odu. Svjedok je dvojici svojih sinova, svojoj snahi i unucima rekao da moraju otići.²²⁶⁷ Svjedok je izjavio da su 4. kolovoza 1995. on i drugi čuli granatiranje koje je vršeno na lokacijama u okolici Knina.²²⁶⁸ Svjedokova dva sina, snaha i unuci toga su dana navečer otišli u Srbiju; ljudi su odlazili tijekom čitavog dana 4. kolovoza 1995., sve do ranog poslijepodneva 5. kolovoza 1995., kada su, prema svjedokovim riječima, u zaseoku Zarići ostali samo on, njegova žena i njegova majka, kojoj je bilo 97 godina.²²⁶⁹ Svjedok je rekao da misli da je u Orliču koji je, po njegovoj procjeni, ranije imao 450-500 stanovnika, gotovo isključivo Srba, ostalo svega oko 80 ljudi, i to uglavnom starijih.²²⁷⁰ Izjavio je da su sve kuće bile netaknute.²²⁷¹

525. U jutarnjim satima 6. kolovoza 1995. u svjedokovu kuću došao je Predrag Simić i rekao da će navratiti navečer. Prema svjedokovim riječima, Predrag je imao oko 28

²²⁶⁶ P2516 (Stevan Zarić, izjava svjedoka, 10. rujna 2003.), str. 1, par. 1.

²²⁶⁷ P2516 (Stevan Zarić, izjava svjedoka, 10. rujna 2003.), par. 3.

²²⁶⁸ P2516 (Stevan Zarić, izjava svjedoka, 10. rujna 2003.), par. 5.

²²⁶⁹ P2516 (Stevan Zarić, izjava svjedoka, 10. rujna 2003.), par. 2-3.

²²⁷⁰ P2516 (Stevan Zarić, izjava svjedoka, 10. rujna 2003.), par. 3-4.

godina, uvijek je izbjegavao vojnu službu, zbog odbijanja da se priključi vojsci bio je uhapšen i proveo je otprilike tri mjeseca u zatvoru, sa sobom je uvijek nosio potvrdu o izdržanoj zatvorskoj kazni kako bi pokazao da nikada nije služio u vojsci i nosio je civilnu odjeću.²²⁷² Svjedok je 6. kolovoza 1995. ujutro bio u polju preko puta svoje kuće, s druge strane ceste, i čuvao stoku i druge domaće životinje nekih ljudi koji su otišli. Oko 14:00 sati, dok je stajao na otprilike 40 metara od glavne ceste i otprilike 15-20 metara od ceste koja od glavne ceste za Knin vodi prema Glavici a s čije se druge strane nalazila Predragova kuća, svjedok je čuo kako iz smjera Knina dolazi tenk. Odmah se sakrio iza živice. Kad se sakrio, vidio je tenk i neke vojnike pored tenka. Vojnici su nosili maskirne uniforme i svjedok je, kako je izjavio, pretpostavio da su to hrvatski vojnici jer tada na tom području nije bilo druge vojske.²²⁷³ Dok se išao duž jarka iza živice, čuo je rafal iz strojnice i, nakon pucnjave, neku viku.²²⁷⁴ Nakon toga je brzo prešao cestu i vratio se kući. Svjedok je iz svoje kuće vidio kako se tenk okrenuo kod Predragove kuće i počeo se vraćati prema Kninu. Vojnici su također krenuli prema Kninu. Predrag te večeri nije navratio kod svjedoka kao što je rekao. Sutradan rano ujutro svjedok je krenuo prema Predragovoj kući i, kad je stigao na mjesto gdje se križaju ceste za Knin i za Glavicu, na cesti za Glavicu je na otprilike 15-20 metara od tog raskrižja vidio leš. Došavši bliže, vidio je da je to Predrag koji je, kako je svjedok rekao, bio pogođen s više hitaca u glavu i prsa. Svjedok je izjavio da je Predrag nosio civilnu odjeću i da nije vidio da je imao oružje. Također je izjavio da je to bilo raskrižje na kojem je vidio tenk kako se okreće i čuo paljbu iz strojnice.²²⁷⁵ Svjedok je 9. ili 10. kolovoza 1995., zajedno sa Simom Dujakovićem, Nikolom Matijašem, Savom Urukalom i Milanom Bjelanom, otišao po Predragovo tijelo, odnio ga u njegovu kuću, pokrio platnom i tamo ga pokopao.²²⁷⁶ U neko doba 2001. došli su ljudi iz, kako je svjedok rekao, neke komisije u Kninu i ekshumirali Predragove posmrtno ostatke.²²⁷⁷

526. Raspravno vijeće konstatira da su 6. kolovoza 1995. oko 14:00 sati u Zarićima, zaseoku sela Orlič, osobe navedene kao vojnici koje su nosile maskirne uniforme i došle zajedno s tenkom, iz vatrenog oružja ubile Predraga Simića. U trenutku kad je ubijena, žrtva je nosila civilnu odjeću i bila je nenaoružana. Stevan Zarić je izjavio da je

²²⁷¹ P2516 (Stevan Zarić, izjava svjedoka, 10. rujna 2003.), par. 4.

²²⁷² P2516 (Stevan Zarić, izjava svjedoka, 10. rujna 2003.), par. 6.

²²⁷³ P2516 (Stevan Zarić, izjava svjedoka, 10. rujna 2003.), par. 7.

²²⁷⁴ P2516 (Stevan Zarić, izjava svjedoka, 10. rujna 2003.), par. 7-8.

²²⁷⁵ P2516 (Stevan Zarić, izjava svjedoka, 10. rujna 2003.), par. 8.

²²⁷⁶ P2516 (Stevan Zarić, izjava svjedoka, 10. rujna 2003.), par. 6, 9.

stanovništvo sela Orlić tada bilo gotovo isključivo srpsko. Raspravno vijeće stoga konstatira da je žrtva bila srpske nacionalnosti. Na temelju činjenice da je svjedok počinitelje opisao kao osobe u maskirnim uniformama koje su došle zajedno s tenkom, kao i s obzirom na datum i mjesto incidenta, Raspravno vijeće konstatira da su počinitelji bili pripadnici hrvatskih vojnih snaga. Raspravno vijeće će dalje razmotriti taj incident u vezi s točkama 1, 6 i 7 Optužnice u poglavljima 5.3.2 i 5.8.2 (b) dolje u tekstu.

²²⁷⁷ P2516 (Stevan Zarić, izjava svjedoka, 10. rujna 2003.), par. 10.

4.2 Uništavanje srpske imovine i pljačkanje javne ili privatne srpske imovine

4.2.1 Pregled optužbi

527. Optuženici se u Optužnici terete za pljačkanje javne i privatne imovine kao kršenje zakona ili običaja ratovanja, počinjeno u razdoblju od najkasnije srpnja 1995. do približno 30. rujna 1995. u sljedećim općinama: Benkovac, Donji Lapac, Drniš, Ervenik, Gračac, Kistanje, Knin, Lišane Ostrovičke, Nadvoda, Obrovac, Oklaj i Orlić. Optuženici se u Optužnici također terete za pljačkanje javne i privatne srpske imovine kao djelo u osnovi progona – zločina protiv čovječnosti – počinjeno u istom razdoblju u navedenim općinama i općinama Civljane i Lisičić.

528. Optuženici se u Optužnici osim toga terete za bezobzirno razaranje kao kršenje zakona ili običaja ratovanja i za uništavanje i paljenje srpskih stambenih i poslovnih objekata kao djelo u osnovi progona – zločina protiv čovječnosti – u razdoblju od najkasnije srpnja 1995. do približno 30. rujna 1995. u općinama na koje se odnosi Optužnica.

529. Raspravno vijeće je razmotrilo dokaze, koji su mu predočeni, o vrlo velikom broju konkretnih incidenata pljačkanja i bezobzirnog razaranja za koje se optuženici terete. Međutim, kao što je rečeno u poglavlju 2, Vijeće će se ovdje baviti samo onim incidentima za koje su dokazi dovoljno detaljni da bi se moglo razmotriti je li počinjen zločin i, ako jest, može li se utvrditi pripadnost glavnog počinitelja.²²⁷⁸ U ovom poglavlju se, između ostalog, neće izričito govoriti o brojnim slučajevima paleža ili spaljenih kuća o kojima su međunarodni promatrači govorili u svojim svjedočenjima i izvješćima. Na primjer, Raspravnom vijeću su predočeni dokazi o uništavanju širokih razmjera u Otriću, u općini Gračac. U tim dokazima se uglavnom opisuje rezultat uništavanja, zbog čega oni Raspravnom vijeću ne pružaju dovoljno informacija za razmatranje pripadnosti počinitelja.

530. Osim incidenata o kojima se govori u ovom poglavlju, Raspravno vijeće se određenim brojem incidenata uništavanja i pljačkanja koje se navodi u Optužnici bavilo

²²⁷⁸ V. poglavlje 2, paragrafi pod naslovom "Zaključci".

u drugim poglavljima, jer su dokazi o tim incidentima isprepleteni s dokazima koji se prvenstveno odnose na druga kaznena djela za koja se optuženici terete.²²⁷⁹

531. Dio dokaza koji su relevantni za navode o uništavanju i pljačkanju čine zapažanja svjedoka koji su u razdoblju na koje se odnosi Optužnica obilazili sela i općine i tako došli do brojnih spoznaja relevantnih za mnoge različite incidente. Raspravno vijeće je odlučilo da o takvim dokazima govori u kontekstu pojedinačnih incidenata uništavanja ili pljačkanja za koje se optuženici terete, pri čemu neće dati prikaz svega što je neki svjedok rekao. Međutim, Raspravno vijeće će, kao ilustraciju, dati prikaz jednog takvog svjedočenja.

532. **Philip Berikoff**, obavještajni časnik u Sektoru Jug UN-a, stacioniran u Kninu u razdoblju od 21. srpnja do 5. rujna 1995.,²²⁸⁰ izjavio je da je 21. srpnja 1995., prilikom slijetanja u Knin, vidio mnoga uništena mjesta na područjima pod kontrolom Srba.²²⁸¹ Berikoff je izjavio da je od 22. srpnja 1995. sa satnikom Dangerfieldom i narednikom Greenom obišao mnoga sela i da zahvaljujući tome može reći koja sela su bila uništena ili oštećena prije operacije Oluja.²²⁸² U svom svjedočenju je rekao da su neka sela bila potpuno uništena, a druga djelomično i da je bilo očito da su uništena prije nekog vremena.²²⁸³ Izjavio je da su kuće (osim njih nekoliko), polja i domaće životinje duž ceste Drniš-Knin bili nedirnuti.²²⁸⁴ Također je izjavio da je Drniš pretrpio veliku štetu 1991.²²⁸⁵ Kako to Berikoff shvaća, "uništen" je onaj objekt koji više ne može služiti prvobitnoj namjeni.²²⁸⁶

533. Berikoff je izjavio da je 7. kolovoza 1995. sa satnikom Jeffom Hillom i skupnikom Tremblayom pokušao doći do centra Knina, ali ih je u 07:00 sati na glavnom

²²⁷⁹ Poglavlje 4.1.9 (Jovo Grubor i drugi – Prilog, br. 4) i (Sava Šolaja - Daljnje pojašnjenje, br. 155); 4.1.15 (Stevo Berić i drugi - Prilog, br. 7); 4.3.9 (Neidentificirani čovjek u Kninu); 4.3.15 (Đurđija Amanović, u Vrbniku).

²²⁸⁰ P739 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 24. kolovoza 1996.), str. 1-2; P740 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 21. svibnja 1997.), str. 1, par. 1-2; P741 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 11. prosinca 2007.), str. 1; D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 1-2, 45; Philip Berikoff, T. 7589, 7655-7656, 7734-7735, 7759-7760, 7768, 7776, 7813, 7823; P748 (Berikoffov dnevnik, 17. srpnja – 6. rujna 1995.), str. 2, 16.

²²⁸¹ Philip Berikoff, T. 7656; P748 (Berikoffov dnevnik, 17. srpnja – 6. rujna 1995.), str. 2.

²²⁸² D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 18, 62; Philip Berikoff, T. 7656-7657; P748 (Berikoffov dnevnik, 17. srpnja – 6. rujna 1995.), str. 2; P749 (Fotografije), str. 2, 32-33.

²²⁸³ Philip Berikoff, T. 7657-7658; P748 (Berikoffov dnevnik, 17. srpnja – 6. rujna 1995.), str. 2.

²²⁸⁴ D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 18-20.

²²⁸⁵ D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 46; P742 (Izvešće Berikoffa o razaranju u Sektoru Jug, 22. studenog 1995.), par. 2 (c).

²²⁸⁶ D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 19; Philip Berikoff, T. 7882, 7904-7905.

kontrolnom punktu na ulazu u grad zaustavila VP.²²⁸⁷ Došao je jedan civilni policajac i odveo ih u sjedište civilne policije u Kninu, gdje su neko vrijeme čekali. Potom ih je primio Ivan Jurić, koji se predstavio kao bojniki u Vojnoj policiji i rekao da je zapovjednik Vojne policije na kninskom području, što je, kako to Berikoff shvaća, odgovaralo UN-ovom Sektoru Jug.²²⁸⁸ Jurić je bio odjeven u "standardnu uniformu vojne policije" s oznakom čina bojnika.²²⁸⁹ Na temelju toga kako su vojnici s njim razgovarali, Berikoff je stekao dojam da Jurićeve ovlasti nadilaze one za koje bi se moglo očekivati da ih ima jedan bojniki.²²⁹⁰ Konkretno, Berikoff je vidio kada je Jurić izdao zapovijed jednom pukovniku.²²⁹¹ Berikoff je napisao da je napokon dobio pristup Kninu, u kojem je vidio mnoge vojnike HV-a kako pljačkaju kuće i krađu civilne automobile.²²⁹² Berikoff je vidio kako hrvatski vojnici provaljuju u vozila u vlasništvu Srba parkirana ispred baze UN-a, kako iz tih vozila uzimaju stvari, ponekad trgajući s njih registarske tablice, i kako se odvoze u njima.²²⁹³

534. Berikoff je izjavio da je 8. kolovoza 1995. sa satnikom Jeffom Hillom i skupnikom Tremblayom išao u Drniš i Pakovo Selo, u općini Drniš.²²⁹⁴ Izjavio je da je većina kuća na tom potezu bila uništena i da je uz cestu bilo mnogo strvina.²²⁹⁵ Ispred zgrada je vidio niz kamiona u koje su hrvatski vojnici ukrcavali stoku i kućanske predmete, idući od kuće do kuće, dok je civilna policija usmjeravala promet i

²²⁸⁷ P739 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 24. kolovoza 1996.), str. 2; P740 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 21. svibnja 1997.), par. 2 (n); D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 19; P748 (Berikoffov dnevnik, 17. srpnja – 6. rujna 1995.), str. 8.

²²⁸⁸ P739 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 24. kolovoza 1996.), str. 2; P740 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 21. svibnja 1997.), par. 2 (n); D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 19, 21, 30, 52-53; D735 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 30. kolovoza 2008.), str. 2; Philip Berikoff, T. 7596, 7758-7759, 7860; P744 (Izješće Roberta Williamsa o situaciji u Sektoru Jug u razdoblju od 8. srpnja do 18. kolovoza 1995.), str. 5; P748 (Berikoffov dnevnik, 17. srpnja – 6. rujna 1995.), str. 8.

²²⁸⁹ P740 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 21. svibnja 1997.), par. 2 (n); D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 29; P748 (Berikoffov dnevnik, 17. srpnja – 6. rujna 1995.), str. 8.

²²⁹⁰ P740 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 21. svibnja 1997.), par. 2 (n); P748 (Berikoffov dnevnik, 17. srpnja – 6. rujna 1995.), str. 8.

²²⁹¹ Philip Berikoff, T. 7860.

²²⁹² P747 (Berikoffovo izvješće o djelovanju HV-a/HVO-a u razdoblju od 4. do 20. kolovoza 1995.), par. 1 (c); P748 (Berikoffov dnevnik, 17. srpnja – 6. rujna 1995.), str. 8.

²²⁹³ D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 55; P747 (Berikoffovo izvješće o djelovanju HV-a/HVO-a u razdoblju od 4. do 20. kolovoza 1995.), par. 1 (c).

²²⁹⁴ P740 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 21. svibnja 1997.), par. 2 (o); D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 19, 55; P747 (Berikoffovo izvješće o djelovanju HV-a/HVO-a u razdoblju od 4. do 20. kolovoza 1995.), par. 1 (d); P748 (Berikoffov dnevnik, 17. srpnja – 6. rujna 1995.), str. 9.

²²⁹⁵ P740 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 21. svibnja 1997.), par. 2 (o); D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 19-20, 46, 55; P742 (Izješće Berikoffa o razaranju u Sektoru Jug, 22. studenog 1995.), par. 2 (d); P747 (Berikoffovo izvješće o djelovanju HV-a/HVO-a u razdoblju od 4. do 20. kolovoza 1995.), par. 1 (d); P748 (Berikoffov dnevnik, 17. srpnja – 6. rujna 1995.), str. 9.

označavala nešto na podlošcima za pisanje.²²⁹⁶ Berikoff je u svom svjedočenju rekao da su zaobilazili kuće koje su bile obilježene kao hrvatske.²²⁹⁷ Berikoff je izjavio da bi, "idući put kad bi[ste] prošli tim putem", opljačkane kuće bile spaljene i ne bi imale krov.²²⁹⁸ Izjavio je da na istom potezu nekoliko dana ranije nije primijetio ništa neobično.²²⁹⁹ Na povratku u Knin, zaustavljeni su i zadržani na kontrolnom punktu, na kojem su pokazali Čermakovo pismo i nakon toga je netko s kontrolnog punkta nekoga nazvao telefonom.²³⁰⁰ Došla su dva časnika i upustila se u prepirku o Čermakovim ovlastima. Berikoff i njegovi suputnici na kraju su spomenuli ime bojnika Ivana Jurića i ubrzo nakon toga im je dopušteno da produže.²³⁰¹ Vratili su se u Knin, ponovno su otišli u Drniš i ponovno su se vratili u Knin.²³⁰² U poslijepodnevnim satima su uspjeli ući u Knin, u kojem je Berikoff primijetio brojne uništene ili oštećene zgrade.²³⁰³ Prema Berikoffovim riječima, hrvatski vojnici i osobe u sivim uniformama-kombinezonima su pljačkali.²³⁰⁴ Otišli su u Forandovu kuću, koja je bila vandalski uništena i iz koje su nestali svi vrijedni predmeti.²³⁰⁵ Berikoff je izjavio da Forandova kuća nije bila oštećena prije operacije Oluja i da je, kada se nekoliko dana kasnije vratio, u njoj bio stožer jedne hrvatske vojne postrojbe.²³⁰⁶ Obišli su i kuću zamjenika zapovjednika, jednog češkog pukovnika, i vidjeli da je i ona demolirana.²³⁰⁷ Berikoff je izjavio da je poslije operacije

²²⁹⁶ P740 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 21. svibnja 1997.), par. 2 (o); D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 19-20, 55-56; D735 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 30. kolovoza 2008.), str. 2; Philip Berikoff, T. 7592-7595; P742 (Izvjeshće Berikoffa o razaranju u Sektoru Jug, 22. studenog 1995.), par. 2 (c), 2 (d); P747 (Berikoffovo izvješće o djelovanju HV-a/HVO-a u razdoblju od 4. do 20. kolovoza 1995.), par. 1 (d); P748 (Berikoffov dnevnik, 17. srpnja – 6. rujna 1995.), str. 9.

²²⁹⁷ Philip Berikoff, T. 7593.

²²⁹⁸ D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 20.

²²⁹⁹ P740 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 21. svibnja 1997.), par. 2 (o).

²³⁰⁰ Philip Berikoff, T. 7901-7902.

²³⁰¹ Philip Berikoff, T. 7902.

²³⁰² P748 (Berikoffov dnevnik, 17. srpnja – 6. rujna 1995.), str. 9.

²³⁰³ P740 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 21. svibnja 1997.), par. 2 (o); D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 21; Philip Berikoff, T. 7620-7621; P747 (Berikoffovo izvješće o djelovanju HV-a/HVO-a u razdoblju od 4. do 20. kolovoza 1995.), par. 1 (e); P751 (Fotografije posljedica uništavanja u Kninu), str. 1-5, 7-9.

²³⁰⁴ P740 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 21. svibnja 1997.), par. 2 (o); D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 21; D735 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 30. kolovoza 2008.), str. 2; Philip Berikoff, T. 7590, 7621, 7835, 7838; P747 (Berikoffovo izvješće o djelovanju HV-a/HVO-a u razdoblju od 4. do 20. kolovoza 1995.), par. 1 (e).

²³⁰⁵ P740 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 21. svibnja 1997.), par. 2 (o); D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 21-22, 56, 61; P747 (Berikoffovo izvješće o djelovanju HV-a/HVO-a u razdoblju od 4. do 20. kolovoza 1995.), par. 1 (e); P748 (Berikoffov dnevnik, 17. srpnja – 6. rujna 1995.), str. 9; P749 (Fotografije), str. 1, 8.

²³⁰⁶ D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 22, 56.

²³⁰⁷ D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 21, 56.

Oluja gotovo svaka kuća u Kninu bila opljačkana i oštećena, kao i da su brojni objekti bili spaljeni.²³⁰⁸

535. Berikoff je izjavio da su 9. kolovoza 1995. njega, satnika Jeffa Hilla, satnika Dangerfielda, narednika Greena i skupnika Tremblaya na kontrolnom punktu u Bribirskim Mostinama, u općini Skradin, na kojem je bilo i redovnih snaga HV-a, zaustavili vojnici koji su izgledali kao "lokalni ratnici" ili pripadnici paravojne postrojbe bez oznaka.²³⁰⁹ Jedan pijani vojnik je kod Hilla i Tremblaya prepoznao oružje SVK, zavikao i, zajedno s drugim "lokalnim ratnicima", prijeteći im oružjem istjerao sve iz automobila. Međutim, stigao je časnik za vezu HV-a koji je govorio engleski i upustio se u gorljivu raspravu s pijanim vojnikom. On je na kraju smirio situaciju i dopustio im da odu.²³¹⁰ Vozeći se cestom prema Kninu, prošli su kroz više sela i vidjeli mrtve životinje u raznim stadijima raspadanja, kao i da je većina objekata oštećena ili uništena, dok su neki još gorjeli.²³¹¹ Na području Macura, u općini Kistanje, susreli su Ivana Jurića, koji ih je pitao što rade na zabranjenom području, dao im hrane i rekao im da se vrate u bazu UN-a.²³¹² Odgovorili su da gledaju što se događa u Sektoru Jug i da su primijetili da objekti gore ili da su uništeni poslije operacije Oluja.²³¹³ Bojnik Jurić je odgovorio: "To je rat".²³¹⁴ Berikoff je u svom svjedočenju rekao da je, prema Jurićevim riječima, cilj operacije bio osigurati da se "četnici" – pod čim je, po Berikoffovom mišljenju, mislio na sve Srbe, bez obzira na to jesu li bili civili ili vojska – ne vrate i ne zauzmu ponovno područja u Krajini.²³¹⁵ Mogli su se sporazumjeti jer je Jurićev engleski bio dovoljno dobar.²³¹⁶ Jurić je na sebi imao sivu uniformu-kombinezon i vozio je crno

²³⁰⁸ D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 46; P742 (Izvešće Berikoffa o razaranju u Sektoru Jug, 22. studenog 1995.), par. 2 (a).

²³⁰⁹ P740 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 21. svibnja 1997.), par. 2 (p); D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 22, 56; Philip Berikoff, T. 7897-7898; P748 (Berikoffov dnevnik, 17. srpnja – 6. rujna 1995.), str. 9.

²³¹⁰ P740 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 21. svibnja 1997.), par. 2 (p); D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 22, 26, 29-30; Philip Berikoff, T. 7864-7865, 7867, 7897-7899; P748 (Berikoffov dnevnik, 17. srpnja – 6. rujna 1995.), str. 9.

²³¹¹ P740 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 21. svibnja 1997.), par. 2 (p); D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 22, 56, 62; P747 (Berikoffovo izvješće o djelovanju HV-a/HVO-a u razdoblju od 4. do 20. kolovoza 1995.), par. 1 (f); P748 (Berikoffov dnevnik, 17. srpnja – 6. rujna 1995.), str. 9; P752 (Fotografije posljedica uništavanja izvan Knina), str. 6.

²³¹² P740 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 21. svibnja 1997.), par. 2 (p); D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 22-23; Philip Berikoff, T. 7603, 7653, 7866-7867; P748 (Berikoffov dnevnik, 17. srpnja – 6. rujna 1995.), str. 9.

²³¹³ Philip Berikoff, T. 7653-7654.

²³¹⁴ D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 28, 60.

²³¹⁵ P739 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 24. kolovoza 1996.), str. 4; Philip Berikoff, T. 7653-7654, 7757, 7907-7908.

²³¹⁶ Philip Berikoff, T. 7758.

terensko vozilo.²³¹⁷ Berikoff i njegovi suputnici vidjeli su brojne kuće i polja u plamenu, kao i mrtve životinje, diljem doline između Drniša i Knina.²³¹⁸ Berikoff je izjavio da je 80-85 posto kuća na glavnoj cesti između Drniša i Knina bilo oštećeno ili uništeno, pri čemu je pokoje selo ostalo nedirnuto.²³¹⁹ Mnogo kuća je bilo oštećeno i na cesti Knin-Kistanje.²³²⁰ Kada su se vozili kroz opustošene Kistanje, morali su zatvoriti prozore automobila zbog vreline koju su isijavali brojni objekti u plamenu.²³²¹ Berikoff je vidio približno 25-30 vojnika HV-a u maskirnim uniformama kako idu od kuće do kuće ili upravljaju prometom da bi se zaobišla parkirana vozila, pri čemu je iz svake kuće nekoliko minuta nakon što su iz nje izišli buknula vatra.²³²² Nije bilo civila.²³²³ Berikoff je izjavio da je na širem području Macura vidio vojnike koji su izgledali kao "lokalni ratnici".²³²⁴ Izjavio je da je na cesti između Kistanja i Macura većina kuća bila opljačkana i uništena.²³²⁵

536. Berikoff je rekao da su 10. kolovoza 1995., on i desetnik Ellis obišli osam napuštenih promatračnica kenijjskih pripadnika UNCRO-a i u četiri od njih zatekli pripadnike HV-a.²³²⁶ Ušli su u jednu od promatračnica i od hrvatskih vojnika zatražili da vrate opremu UN-a.²³²⁷ Berikoff i Ellis su uspjeli dobiti veliki dio te opreme do trenutka kada su im prišli naoružani hrvatski vojnici i rekli im da odu, što su oni i

²³¹⁷ D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 29; D735 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 30. kolovoza 2008.), str. 2; Philip Berikoff, T. 7590, 7603, 7835, 7838.

²³¹⁸ P740 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 21. svibnja 1997.), par. 2 (p); D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 23; P748 (Berikoffov dnevnik, 17. srpnja – 6. rujna 1995.), str. 9.

²³¹⁹ D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 23.

²³²⁰ D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 47; P742 (Izvešće Berikoffa o razaranju u Sektoru Jug, 22. studenog 1995.), par. 2 (e).

²³²¹ P740 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 21. svibnja 1997.), par. 2 (p); D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 24, 26-27, 56; P744 (Izvešće Roberta Williamsa o situaciji u Sektoru Jug u razdoblju od 8. srpnja do 18. kolovoza 1995.), str. 6; P747 (Berikoffovo izvješće o djelovanju HV-a/HVO-a u razdoblju od 4. do 20. kolovoza 1995.), par. 1 (f); P748 (Berikoffov dnevnik, 17. srpnja – 6. rujna 1995.), str. 9.

²³²² P740 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 21. svibnja 1997.), par. 2 (p); D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 24-26, 29, 56; D735 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 30. kolovoza 2008.), str. 2; Philip Berikoff, T. 7590-7591, 7593-7594, 7835-7836.

²³²³ D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 25.

²³²⁴ Philip Berikoff, T. 7895-7896.

²³²⁵ D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 47, 62-63; P742 (Izvešće Berikoffa o razaranju u Sektoru Jug, 22. studenog 1995.), par. 2 (f); P749 (Fotografije), str. 2, 29-30.

²³²⁶ P740 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 21. svibnja 1997.), par. 2 (q); D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 32; P743 (Berikoffovo izvješće o njegovim aktivnostima u razdoblju od 4. do 12. kolovoza 1995.), par. 4; P748 (Berikoffov dnevnik, 17. srpnja – 6. rujna 1995.), str. 9-10.

²³²⁷ P740 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 21. svibnja 1997.), par. 2 (q); D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 32; P743 (Berikoffovo izvješće o njegovim aktivnostima u razdoblju od 4. do 12. kolovoza 1995.), par. 4; P748 (Berikoffov dnevnik, 17. srpnja – 6. rujna 1995.), str. 10.

učinili, noseći sa sobom prikupljenu opremu.²³²⁸ Prošli su kroz više sela, od kojih neka nisu bila jako oštećena.²³²⁹ Devedeset pet posto Oklaja, u kojem je Berikoff prije operacije Oluja nekoliko puta vidio vojnike i/ili vozila SVK, bilo je uništeno.²³³⁰ U Oklaju je vidio vojnike HV-a/HVO-a kako ulaze u objekte i izlaze iz njih, iznose predmete i ukrcavaju ih u vozila.²³³¹ U svom svjedočenju je također rekao da je u Oklaju vidio vojnike koji su izgledali kao "lokalni ratnici".²³³² Berikoff je otišao i u Razvođe, u općini Oklaj, gdje je više kuća bilo u plamenu ili već uništeno i vojnici HV-a/HVO-a su iznosili stvari iz objekata i stavljali ih na vozila, ali je isto tako, više nego drugdje, bilo neoštećenih kuća koje su bile označene kao hrvatske.²³³³ Berikoff je izjavio da je u okolici Razvođa vidio vojnike koji su izgledali kao "lokalni ratnici".²³³⁴ Na putu od Knina ka Drnišu, Berikoff je primijetio približno 45-47 kuća koje su bile uništene ili u plamenu a koje je ranije toga dana vidio neoštećene.²³³⁵ Izjavio je da su se, kada je 7. gardijska brigada (Pume) kasno poslijepodne ili predvečer otišla iz Knina prema jugu, čule eksplozije i da se vidjela vatra na području uz cestu između Knina i Drniša.²³³⁶ Berikoff je rekao da su skupine hrvatskih vojnika išle od kuće do kuće i tovarile stoku i vrijedne predmete u kamione, dok su civilni policajci gledali ili upravljali prometom i označavali nešto na podlošcima za pisanje idući redom po kućama.²³³⁷ Prema Berikoffovim riječima, zaobilazili su kuće koje su bile označene kao

²³²⁸ P740 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 21. svibnja 1997.), par. 2 (q); D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 32; P743 (Berikoffovo izvješće o njegovim aktivnostima u razdoblju od 4. do 12. kolovoza 1995.), par. 4; P748 (Berikoffov dnevnik, 17. srpnja – 6. rujna 1995.), str. 10.

²³²⁹ P740 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 21. svibnja 1997.), par. 2 (q); D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 32; P748 (Berikoffov dnevnik, 17. srpnja – 6. rujna 1995.), str. 10.

²³³⁰ P740 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 21. svibnja 1997.), par. 2 (q); D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 32, 47, 57; P742 (Izvješće Berikoffa o razaranju u Sektoru Jug, 22. studenog 1995.), par. 2 (h); Philip Berikoff, T. 7603-7604, 7685-7686, 7709; P747 (Berikoffovo izvješće o djelovanju HV-a/HVO-a u razdoblju od 4. do 20. kolovoza 1995.), par. 1 (g); P748 (Berikoffov dnevnik, 17. srpnja – 6. rujna 1995.), str. 10.

²³³¹ D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 57; P747 (Berikoffovo izvješće o djelovanju HV-a/HVO-a u razdoblju od 4. do 20. kolovoza 1995.), par. 1 (g).

²³³² Philip Berikoff, T. 7896.

²³³³ D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 47, 57; Philip Berikoff, T. 7604; P742 (Izvješće Berikoffa o razaranju u Sektoru Jug, 22. studenog 1995.), par. 2 (i); P747 (Berikoffovo izvješće o djelovanju HV-a/HVO-a u razdoblju od 4. do 20. kolovoza 1995.), par. 1 (g); P748 (Berikoffov dnevnik, 17. srpnja – 6. rujna 1995.), str. 10.

²³³⁴ Philip Berikoff, T. 7895-7896.

²³³⁵ P740 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 21. svibnja 1997.), par. 2 (q); D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 20-21, 23; P748 (Berikoffov dnevnik, 17. srpnja – 6. rujna 1995.), str. 10.

²³³⁶ P740 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 21. svibnja 1997.), par. 2 (q); D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 20, 23; P748 (Berikoffov dnevnik, 17. srpnja – 6. rujna 1995.), str. 10.

²³³⁷ P740 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 21. svibnja 1997.), par. 2 (q); D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 32-35, 57; D735 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 30. kolovoza

hrvatska domaćinstva.²³³⁸ Izjavio je da nije bilo civila.²³³⁹ Prema Berikoffovim riječima, "često su [i]m govorili" da oni tu imovinu nose na središnju lokaciju s koje će poslije biti podijeljena vlasnicima.²³⁴⁰ Berikoff je napisao da je toga dana vidio mrtve životinje.²³⁴¹ Napisao je da su toga dana otišli i u Strmicu, u općini Knin, u kojoj je promatračnica bila pogođena s nekoliko granata i prilično oštećena.²³⁴²

537. Dana 11. kolovoza 1995., satnik Dangerfield, narednik Green i Berikoff otišli su ujutro na promatračnicu UN-a u Civljanima i ustanovili da su je zauzeli pripadnici HV-a, koji ih nisu pustili da uđu i koji su im rekli da se vrate u bazu UN-a u Kninu.²³⁴³ Na putu prema Civljanima, Berikoff je vidio pripadnike HV-a i osobe u sivim uniformama-kombinezonima kako idu od kuće do kuće, iznose predmete i toware ih u vozila.²³⁴⁴ Berikoff je napisao da su kuće uz put bile uništene.²³⁴⁵ Također je napisao da su pokušali doći u Maljkovo, u općini Hrvace, i da su uspjeli proći jedan kontrolni punkt na kojem je bila vojna i civilna policija, ali su na sljedećem kontrolnom punktu, na kojem je bila samo civilna policija, bili prisiljeni da se vrate.²³⁴⁶ Vratili su se u bazu UN-a u Kninu.²³⁴⁷ U poslijepodnevnom satima, Berikoff je sa suputnicima prešao rutu za koju su vjerovali da je ruta kojom su pobjegli SVK i srpske izbjeglice – od Knina, preko Donjeg Lapca, u Bosnu – i tijekom dva sata su vidjeli brojna civilna vozila i vozila SVK s obje strane ceste, od kojih su mnoga bila izrešetana mecima ili pregažena

2008.), str. 2; Philip Berikoff, T. 7595, 7839-3840; P742 (Izvešće Berikoffa o razaranju u Sektoru Jug, 22. studenog 1995.), par. 2 (c); P748 (Berikoffov dnevnik, 17. srpnja – 6. rujna 1995.), str. 10.

²³³⁸ D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 34.

²³³⁹ D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 33.

²³⁴⁰ D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 34.

²³⁴¹ P747 (Berikoffovo izvješće o djelovanju HV-a/HVO-a u razdoblju od 4. do 20. kolovoza 1995.), par. 1 (g).

²³⁴² P748 (Berikoffov dnevnik, 17. srpnja – 6. rujna 1995.), str. 10.

²³⁴³ P740 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 21. svibnja 1997.), par. 2 (r); D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 35; Philip Berikoff, T. 7621; P747 (Berikoffovo izvješće o djelovanju HV-a/HVO-a u razdoblju od 4. do 20. kolovoza 1995.), par. 1 (h); P748 (Berikoffov dnevnik, 17. srpnja – 6. rujna 1995.), str. 10.

²³⁴⁴ D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 57; D735 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 30. kolovoza 2008.), str. 2; Philip Berikoff, T. 7590, 7621, 7835, 7838, 7849; P363 (Dnevno izvješće o situaciji UNCRO-a za Sektor Jug, 20:30 sati, 11. kolovoza 1995.), str. 7; P747 (Berikoffovo izvješće o djelovanju HV-a/HVO-a u razdoblju od 4. do 20. kolovoza 1995.), par. 1 (h).

²³⁴⁵ P363 (Dnevno izvješće o situaciji UNCRO-a za Sektor Jug, 20:30 sati, 11. kolovoza 1995.), str. 7; P747 (Berikoffovo izvješće o djelovanju HV-a/HVO-a u razdoblju od 4. do 20. kolovoza 1995.), par. 1 (h).

²³⁴⁶ P363 (Dnevno izvješće o situaciji UNCRO-a za Sektor Jug, 20:30 sati, 11. kolovoza 1995.), str. 7; P748 (Berikoffov dnevnik, 17. srpnja – 6. rujna 1995.), str. 10.

²³⁴⁷ D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 35; P363 (Dnevno izvješće o situaciji UNCRO-a za Sektor Jug, 20:30 sati, 11. kolovoza 1995.), str. 7.

tenkovima i/ili ispod ili pored kojih su bile lokve krvi.²³⁴⁸ Berikoff je napisao da su u nekim od tih vozila bila tijela i da je zadah smrti bio sveprisutan.²³⁴⁹ Isto tako, duž cijele rute bilo je razbacanih stvari, mnogo kuća u plamenu ili uništenih kuća i mrtve stoke.²³⁵⁰ Berikoff je napisao da su u mnogim gradovima "pljačkali" i da je putem često nailazio na pripadnike HV-a i na osobe u sivim uniformama-kombinezonima.²³⁵¹ Prošli su nekoliko kontrolnih punktova, na kojima su ih zaustavili i prijetili im, a bilo je i pokušaja da im uzmu dio opreme.²³⁵² Pregovaranjem su postigli da ih propuste na jednom kontrolnom punktu kojim su upravljali "banditi" i stigli su u Donji Lapac, gdje su čuli pucnjavu iz pješačkog oružja i vidjeli mnoge nedavno uništene ili tek zapaljene kuće, kao i mnoge vojnike HV-a/HVO-a i osobe u sivim uniformama - kombinezonima.²³⁵³ Ti ljudi su išli od kuće do kuće i kuća iz koje su izišli počela bi gorjeti prije nego što su ušli u sljedeću.²³⁵⁴ Berikoff je napisao da su na povratku u Knin prošli pored mrtvog konja prekrivenog tragovima tenkovskih gusjenica, kojeg ranije toga dana nisu vidjeli na tom mjestu.²³⁵⁵

538. U jutarnjim satima 12. kolovoza 1995., Berikoff, Forand i drugi krenuli su u Donji Lapac i propušteni su, nakon čekanja, na istom "sklepanom" kontrolnom punktu

²³⁴⁸ P740 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 21. svibnja 1997.), par. 2 (r); D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 35, 57, 63-64; Philip Berikoff, T. 7851; P363 (Dnevno izvješće o situaciji UNCRO-a za Sektor Jug, 20:30 sati, 11. kolovoza 1995.), str. 7; P742 (Izvješće Berikoffa o razaranju u Sektoru Jug, 22. studenog 1995.), par. 2 (k); P747 (Berikoffovo izvješće o djelovanju HV-a/HVO-a u razdoblju od 4. do 20. kolovoza 1995.), par. 1 (i); P748 (Berikoffov dnevnik, 17. srpnja – 6. rujna 1995.), str. 10; P749 (Fotografije), str. 2, 42-45.

²³⁴⁹ P748 (Berikoffov dnevnik, 17. srpnja – 6. rujna 1995.), str. 10.

²³⁵⁰ P740 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 21. svibnja 1997.), par. 2 (r); D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 35, 47-48, 57; P363 (Dnevno izvješće o situaciji UNCRO-a za Sektor Jug, 20:30 sati, 11. kolovoza 1995.), str. 7; P742 (Izvješće Berikoffa o razaranju u Sektoru Jug, 22. studenog 1995.), par. 2 (k); P747 (Berikoffovo izvješće o djelovanju HV-a/HVO-a u razdoblju od 4. do 20. kolovoza 1995.), par. 1 (i); P748 (Berikoffov dnevnik, 17. srpnja – 6. rujna 1995.), str. 10.

²³⁵¹ D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 35, 57; D735 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 30. kolovoza 2008.), str. 2; Philip Berikoff, T. 7590, 7835, 7838, 7849; P747 (Berikoffovo izvješće o djelovanju HV-a/HVO-a u razdoblju od 4. do 20. kolovoza 1995.), par. 1 (i).

²³⁵² D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 35; P748 (Berikoffov dnevnik, 17. srpnja – 6. rujna 1995.), str. 11.

²³⁵³ P740 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 21. svibnja 1997.), par. 2 (r); D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 35, 57-59; D735 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 30. kolovoza 2008.), str. 2; Philip Berikoff, T. 7590, 7604-7605, 7835, 7838, 7849, 7875; P363 (Dnevno izvješće o situaciji UNCRO-a za Sektor Jug, 20:30 sati, 11. kolovoza 1995.), str. 7; P744 (Izvješće Roberta Williamsa o situaciji u Sektoru Jug u razdoblju od 8. srpnja do 18. kolovoza 1995.), str. 7; P747 (Berikoffovo izvješće o djelovanju HV-a/HVO-a u razdoblju od 4. do 20. kolovoza 1995.), par. 1 (j); P748 (Berikoffov dnevnik, 17. srpnja – 6. rujna 1995.), str. 10-11.

²³⁵⁴ Philip Berikoff, T. 7605; P747 (Berikoffovo izvješće o djelovanju HV-a/HVO-a u razdoblju od 4. do 20. kolovoza 1995.), par. 1 (j).

²³⁵⁵ P748 (Berikoffov dnevnik, 17. srpnja – 6. rujna 1995.), str. 11.

na kojem su bili i dan ranije. Kada su stigli, zatekli su prazan grad koji je još tinjao.²³⁵⁶ Vratili su se u Knin.²³⁵⁷ Satnik Dangerfield, narednik Andy Green, nadnarednik Laurier Thibeault i Berikoff otišli su kasnije toga dana u Civljane.²³⁵⁸ U poslijepodnevnim satima, nakon što su vraćeni s nekoliko kontrolnih punktova (od kojih su jednim upravljale osobe u sivim uniformama-kombinezonima), krenuli su, izbjegavajući glavne ceste, u selo Cetina, u općini Civljane, u kojem je najmanje 50-60 posto zgrada gorjelo ili je bilo nedavno spaljeno.²³⁵⁹ Uvezli su se u selo, u kojem je Berikoff vidio hrvatske vojnike, među kojima i vojnike koji su djelovali raspušteno i za koje je mislio da su možda pod zapovjedništvom nekog samozvanog lokalnog vođe, kao i osobe u sivim uniformama-kombinezonima, s pištoljima i mačetama, koji su išli od kuće do kuće, a kuća iz koje su izišli bi za nekoliko minuta planula.²³⁶⁰ Osim toga, čuo je i pucnjavu iz vatrenog oružja.²³⁶¹ Nije bilo civila.²³⁶² Skupina grubih, neobrijanih Hrvata u uniformama s kojih su bili otrgnuti rukavi, s vrpcama oko glave i bez oznaka, opkolila je vozilo i ljutito im rekla, držeći ih na nišanu, da su na zabranjenom području. Jedan od njih je Berikoffa i njegove suputnike odveo u policijsku postaju u Vrlici.²³⁶³ U toj policijskoj postaji su zadržani približno dva sata.²³⁶⁴ Berikoff im je potom pokazao

²³⁵⁶ D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 59; P748 (Berikoffov dnevnik, 17. srpnja – 6. rujna 1995.), str. 11.

²³⁵⁷ P748 (Berikoffov dnevnik, 17. srpnja – 6. rujna 1995.), str. 11.

²³⁵⁸ P740 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 21. svibnja 1997.), par. 2 (s); D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 36, 58; P748 (Berikoffov dnevnik, 17. srpnja – 6. rujna 1995.), str. 11.

²³⁵⁹ P740 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 21. svibnja 1997.), par. 2 (s); D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 36, 38-39, 48, 58; Philip Berikoff, T. 7897; P742 (Izvešće Berikoffa o razaranju u Sektoru Jug, 22. studenog 1995.), par. 2 (n); P747 (Berikoffovo izvješće o djelovanju HV-a/HVO-a u razdoblju od 4. do 20. kolovoza 1995.), par. 1 (k); P748 (Berikoffov dnevnik, 17. srpnja – 6. rujna 1995.), str. 11; P753 (Fotografije doline Cetine), str. 1-2.

²³⁶⁰ P740 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 21. svibnja 1997.), par. 2 (s); D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 36-39, 48, 58; D735 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 30. kolovoza 2008.), str. 2-3; Philip Berikoff, T. 7590, 7606, 7835, 7838, 7849, 7893, 7895-7897; P742 (Izvešće Berikoffa o razaranju u Sektoru Jug, 22. studenog 1995.), par. 2 (n); P743 (Berikoffovo izvješće o njegovim aktivnostima u razdoblju od 4. do 12. kolovoza 1995.), par. 5; P747 (Berikoffovo izvješće o djelovanju HV-a/HVO-a u razdoblju od 4. do 20. kolovoza 1995.), par. 1 (k); P748 (Berikoffov dnevnik, 17. srpnja – 6. rujna 1995.), str. 11.

²³⁶¹ P740 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 21. svibnja 1997.), par. 2 (s); D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 36.

²³⁶² D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 36, 38.

²³⁶³ P740 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 21. svibnja 1997.), par. 2 (s); D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 36-39, 58; Philip Berikoff, T. 7893, 7896-7897; P743 (Berikoffovo izvješće o njegovim aktivnostima u razdoblju od 4. do 12. kolovoza 1995.), par. 5; P747 (Berikoffovo izvješće o djelovanju HV-a/HVO-a u razdoblju od 4. do 20. kolovoza 1995.), par. 1 (k); P748 (Berikoffov dnevnik, 17. srpnja – 6. rujna 1995.), str. 11-12.

²³⁶⁴ P740 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 21. svibnja 1997.), par. 2 (s); D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 36-37, 58; P743 (Berikoffovo izvješće o njegovim aktivnostima u razdoblju od 4. do 12. kolovoza 1995.), par. 5; P747 (Berikoffovo izvješće o djelovanju HV-a/HVO-a u

pismo generala Čermaka, koje je jedan civilni policajac uzeo i otišao. Vratio se nakon nekog vremena, pustio ih iz zatvora i rekao im da oni izvode akcije na tom području u potrazi za Srbima i da Berikoff i njegovi suputnici moraju otići iz Sektora Jug i javiti se hrvatskoj policiji u Splitu.²³⁶⁵ Potom su se iz policijske postaje u Vrlici u pratnji dva policijska vozila odvezli iz Sektora Jug.²³⁶⁶ Berikoff se sa suputnicima, preko Drniša, vratio u Knin i između ta dva grada na sve strane vidio polja u plamenu.²³⁶⁷ Jednom prilikom je jedan hrvatski vojnik na kontrolnom punktu rekao Berikoffu da se to radi kako bi se polja očistila od mina i inženjer u stožeru UN-a je Berikoffu potvrdio da je to jedan od načina da se pronađu mine.²³⁶⁸ Berikoff je ustvrdio da je približno 90 posto kuća duž ceste između Knina i Drniša bilo uništeno.²³⁶⁹ Na velikom kontrolnom punktu na ulazu u Drniš zaustavili su ih hrvatski vojni policajci, koji su nekoga nazvali. Berikoff i njegovi suputnici su im pokazali Čermakovo pismo, ali činilo se da im ono ne znači mnogo. Potom su rekli da im je i bojnič Ivan Jurić dao dopuštenje da putuju, nakon čega je vojni policajac opet nekoga nazvao i dopustio im da produže.²³⁷⁰

539. Berikoff je napisao da je 13. kolovoza 1995. zajedno s drugima otišao u Rašević, u općini Polača, i da je posvuda još uvijek gorjelo.²³⁷¹ U jutarnjim satima 14. kolovoza 1995., satnik Dangerfield, narednik Green i Berikoff uputili su se u Strmicu, ali ih vojnici HV-a, hrvatska civilna policija i osobe u sivim uniformama - kombinezonima nisu pustili da uđu u mjesto zbog borbi koje su se vodile na tom području.²³⁷² U poslijepodnevnim satima, uspjeli su ući u Strmicu i doći do

razdoblju od 4. do 20. kolovoza 1995.), par. 1 (k); P748 (Berikoffov dnevnik, 17. srpnja – 6. rujna 1995.), str. 12.

²³⁶⁵ D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 28-29, 37, 39-40, 58; Philip Berikoff, T. 7901; P748 (Berikoffov dnevnik, 17. srpnja – 6. rujna 1995.), str. 12.

²³⁶⁶ P740 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 21. svibnja 1997.), par. 2 (s); D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 37; Philip Berikoff, T. 7901; P743 (Berikoffovo izvješće o njegovim aktivnostima u razdoblju od 4. do 12. kolovoza 1995.), par. 5; P748 (Berikoffov dnevnik, 17. srpnja – 6. rujna 1995.), str. 12.

²³⁶⁷ P740 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 21. svibnja 1997.), par. 2 (s); D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 37, 63; P743 (Berikoffovo izvješće o njegovim aktivnostima u razdoblju od 4. do 12. kolovoza 1995.), par. 5; P747 (Berikoffovo izvješće o djelovanju HV-a/HVO-a u razdoblju od 4. do 20. kolovoza 1995.), par. 1 (k); P748 (Berikoffov dnevnik, 17. srpnja – 6. rujna 1995.), str. 12; P749 (Fotografije), str. 2, 35; P752 (Fotografije posljedica uništavanja izvan Knina), str. 3-4.

²³⁶⁸ D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 37, 40.

²³⁶⁹ D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 46; P742 (Izvjeshće Berikoffa o razaranju u Sektoru Jug, 22. studenog 1995.), par. 2 (c).

²³⁷⁰ D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 40.

²³⁷¹ D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 63; P748 (Berikoffov dnevnik, 17. srpnja – 6. rujna 1995.), str. 12; P749 (Fotografije), str. 2, 36-38.

²³⁷² P740 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 21. svibnja 1997.), par. 2 (t); D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 41; D735 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 30. kolovoza 2008.), str. 2; Philip Berikoff, T. 7590, 7699, 7835, 7838; P748 (Berikoffov dnevnik, 17. srpnja – 6. rujna 1995.), str. 12.

promatračnice UN-a, u kojoj je bilo približno 20-25 dobro naoružanih vojnika HV-a.²³⁷³ Berikoff je ustvrdio da je najmanje deset kuća uz cestu između Knina i Strmice bilo uništeno, kao i da je oštećenih ili uništenih kuća bilo i u Strmici, do čijeg središta, doduše, nije stigao.²³⁷⁴ On je u svom svjedočenju rekao da se radilo o nedavnom razaranju, izvršenom poslije početka operacije Oluja, kao i da je moguće da je prouzrokovano granatiranjem, premda on sam nije vidio granatiranje na području Strmice.²³⁷⁵ Berikoff je napisao da je u Strmici bilo mnogo vojnika i osoba u sivim uniformama-kombinezonima.²³⁷⁶ Također je napisao da je, prateći generala Foranda 15. kolovoza 1995., vidio kako gore mnogi objekti i polja na području odgovornosti Kenijskog bataljuna UNCRO-a.²³⁷⁷

540. Berikoff i drugi su 20. kolovoza 1995. prolazili kroz područje Donjeg Lapca i primijetili su da su vojne aktivnosti u okolici Donjeg Lapca još uvijek intenzivne.²³⁷⁸ Vidjeli su hrvatske vojnike i policajce kako tovare na kamione vrijedne predmete iz kuća.²³⁷⁹ Također su vidjeli mnoge mrtve životinje, neke na cesti s kablom omotanom oko vrata, neke obješene po stablima.²³⁸⁰ Berikoff je napisao i da su vidjeli "Hrvate" kako vuku svinju privezanu kablom za kamion, zaustavljaju se i bacaju je niz nasip, kao i, drugom prilikom, kako ubijaju svinju vatrenim oružjem, da bi je potom pregazili.²³⁸¹ Berikoff je izjavio da su mnoge kuće na potezu između Knina i Otrića, u općini Gračac, bile uništene i da su neki zaseoci bili potpuno uništeni.²³⁸² U Otriću ih je na kontrolnom

²³⁷³ P740 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 21. svibnja 1997.), par. 2 (t); D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 41; P748 (Berikoffov dnevnik, 17. srpnja – 6. rujna 1995.), str. 12.

²³⁷⁴ D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 46; P742 (Izvešće Berikoffa o razaranju u Sektoru Jug, 22. studenog 1995.), par. 2 (b).

²³⁷⁵ Philip Berikoff, T. 7673; P744 (Izvešće Roberta Williamsa o situaciji u Sektoru Jug u razdoblju od 8. srpnja do 18. kolovoza 1995.), str. 7.

²³⁷⁶ D735 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 30. kolovoza 2008.), str. 2; Philip Berikoff, T. 7590, 7835, 7838; P748 (Berikoffov dnevnik, 17. srpnja – 6. rujna 1995.), str. 12.

²³⁷⁷ P747 (Berikoffovo izvješće o djelovanju HV-a/HVO-a u razdoblju od 4. do 20. kolovoza 1995.), par. 1 (l); P748 (Berikoffov dnevnik, 17. srpnja – 6. rujna 1995.), str. 12-13.

²³⁷⁸ P740 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 21. svibnja 1997.), par. 2 (u); D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 41, 59; P747 (Berikoffovo izvješće o djelovanju HV-a/HVO-a u razdoblju od 4. do 20. kolovoza 1995.), par. 1 (m); P748 (Berikoffov dnevnik, 17. srpnja – 6. rujna 1995.), str. 13.

²³⁷⁹ P740 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 21. svibnja 1997.), par. 2 (u); D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 41-42; P748 (Berikoffov dnevnik, 17. srpnja – 6. rujna 1995.), str. 13.

²³⁸⁰ P740 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 21. svibnja 1997.), par. 2 (u); D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 41, 63; P747 (Berikoffovo izvješće o djelovanju HV-a/HVO-a u razdoblju od 4. do 20. kolovoza 1995.), par. 1 (m); P748 (Berikoffov dnevnik, 17. srpnja – 6. rujna 1995.), str. 13; P749 (Fotografije), str. 2, 39.

²³⁸¹ P748 (Berikoffov dnevnik, 17. srpnja – 6. rujna 1995.), str. 13-14.

²³⁸² D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 47; P742 (Izvešće Berikoffa o razaranju u Sektoru Jug, 22. studenog 1995.), par. 2 (j).

punktu zaustavila civilna policija, koja im je rekla da ne mogu u Donji Lapac zato što su ondje još uvijek u tijeku akcije i prisilila ih da se vrate.²³⁸³ Berikoff je sa suputnicima otišao u Donji Lapac drugom cestom, preko Gračaca.²³⁸⁴ Izjavio je da je na potezu između Otrića i Gračaca bilo više uništenih kuća.²³⁸⁵

541. Berikoff je napisao da je 21. kolovoza 1995. putovao u Gračac, Udbinu, Karlovac i Zagreb.²³⁸⁶ Taj svjedok je napisao da je 26. kolovoza 1995. s Rolandom Dangerfieldom otišao u jedno selo koje je gorjelo, gdje su našli tijela dva starija muškarca sa strijelnim ranama na potiljku, prerezanim grkljanima i rasporenim trbusima.²³⁸⁷ Dana 28. kolovoza 1995., osobe u sivim uniformama-kombinezonima zaustavile su satnika Dangerfielda, narednika Greena i Berikoffa približno pet kilometara južno od Uništa i naložile im da se okrenu i ne vraćaju zato što na tom području još ima "opakih četnika".²³⁸⁸ Berikoff je s Parleom 29. i 30. kolovoza 1995. provezao novinara Gartha Pritcharda po području Knina, Kistanja, Razvođa, u općini Oklaj, Drniša, Vrbnika, u općini Orlić, te Gračaca i Donjeg Lapca, gdje je vidio osobe u civilnoj odjeći ili uniformi, mrtve životinje, uništene kuće i vozila, a u Kistanjama i neoštećeni vodotoranj.²³⁸⁹ U Kistanjama je bilo uništeno približno 95 posto objekata.²³⁹⁰ Dana 1. rujna 1995., Parlee i Berikoff su otputovali u Obrovac i nekoliko drugih sela u sjeverozapadnom dijelu Sektora Jug.²³⁹¹ U tijeku je bilo pljačkanje i paljenje kuća.²³⁹² Berikoff je izjavio da je uz cestu između Macura i Obrovca bilo uništenih kuća u gotovo

²³⁸³ D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 41.

²³⁸⁴ D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 41, 59.

²³⁸⁵ D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 48; P742 (Izvešće Berikoffa o razaranju u Sektoru Jug, 22. studenog 1995.), par. 2 (m).

²³⁸⁶ P748 (Berikoffov dnevnik, 17. srpnja – 6. rujna 1995.), str. 14.

²³⁸⁷ P740 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 21. svibnja 1997.), par. 2 (c); P748 (Berikoffov dnevnik, 17. srpnja – 6. rujna 1995.), str. 15.

²³⁸⁸ P740 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 21. svibnja 1997.), par. 2 (v); D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 43-44; D735 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 30. kolovoza 2008.), str. 2; Philip Berikoff, T. 7590, 7835, 7838; P748 (Berikoffov dnevnik, 17. srpnja – 6. rujna 1995.), str. 15.

²³⁸⁹ P741 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 11. prosinca 2007.), par. 7-8; D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 59; Philip Berikoff, T. 7628, 7631; P748 (Berikoffov dnevnik, 17. srpnja – 6. rujna 1995.), str. 15; P749 (Fotografije), str. 2, 32-33; P754 (Video-materijal koji je Garth Pritchard snimio 29. ili 30. kolovoza 1995.); P757 (Video-materijal koji je Garth Pritchard snimio 29. ili 30. kolovoza 1995.).

²³⁹⁰ D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 26, 47; P742 (Izvešće Berikoffa o razaranju u Sektoru Jug, 22. studenog 1995.), par. 2 (e).

²³⁹¹ P740 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 21. svibnja 1997.), par. 2 (x); D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 44; P748 (Berikoffov dnevnik, 17. srpnja – 6. rujna 1995.), str. 16.

²³⁹² P739 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 24. kolovoza 1996.), str. 4; P740 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 21. svibnja 1997.), par. 2 (x); D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 44; D735 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 30. kolovoza 2008.), str. 3; P748 (Berikoffov dnevnik, 17. srpnja – 6. rujna 1995.), str. 16.

svakom selu ili zaseoku, kao i da su neki zaseoci bili potpuno uništeni.²³⁹³ Berikoff je jednom vidio muškarca civila kako s kanistrom ulazi u kuću i potom praznih ruku izlazi iz nje nekoliko minuta kasnije, te kako je kuća planula dok se udaljavao od nje.²³⁹⁴ Toga dana u Obrovcu nije vidio ni civilnu policiju ni vojsku.²³⁹⁵ Berikoff je napisao da su ga 2. rujna 1995., zajedno s drugima, na cesti prema Cetini i Uništima zaustavile osobe u sivim uniformama-kombinezonima, koje su ih prisilile da se vrate i ispratile ih do glavne ceste.²³⁹⁶ Gorjelo je mnogo kuća. Berikoff je napisao da je 3. rujna 1995. odvezao jednog kanadskog novinara i jednog fotografa u Knin i određeni broj sela, da su kuće još uvijek gorjele i da je posvuda bilo mrtvih životinja.²³⁹⁷ Dana 4. rujna 1995., odvezao je Gartha Pritcharda u Donji Lapac.²³⁹⁸ Berikoff je izjavio da je približno 90 posto tog grada bilo uništeno.²³⁹⁹ U gradu nije bilo nikoga osim jednog Jordanca i nekoliko vojnika HV-a.²⁴⁰⁰

542. Kada je počela operacija Oluja, hrvatski kontrolni punktovi su se pojavili na svim glavnim raskrižjima na ulazima i izlazima iz Sektora Jug – između ostalog, kod Varivoda, u općini Kistanje, kod Oklaja, Macura i Razvođa, u općini Oklaj, kao i kod Drniša i Knina – i na njima su isprva bili hrvatski vojnici i vojna ili civilna policija (civilna policija je zamijenila vojnu policiju krajem kolovoza).²⁴⁰¹ Berikoff je izjavio da je putujući kroz Sektor Jug mnogo puta vidio kako na kontrolnim punktovima vojne i civilne kamione pune vrijednih predmeta samo propuštaju, ponekad poslije površnog pregleda, dok su njega zaustavljali i zadržavali.²⁴⁰²

543. Berikoff je izjavio da je, od trenutka kad mu je prvi put dopušteno da izađe iz baze UN-a u Kninu pa do 5. rujna, kada je otišao, po cijelom Sektoru Jug u brojnim prilikama viđao hrvatske vojnike i osobe u sivim uniformama-kombinezonima kako idu

²³⁹³ D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 47; P742 (Izvešće Berikoffa o razaranju u Sektoru Jug, 22. studenog 1995.), par. 2 (g).

²³⁹⁴ P740 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 21. svibnja 1997.), par. 2 (x); D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 44-45, 60; P748 (Berikoffov dnevnik, 17. srpnja – 6. rujna 1995.), str. 16.

²³⁹⁵ D735 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 30. kolovoza 2008.), str. 3.

²³⁹⁶ D735 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 30. kolovoza 2008.), str. 2; Philip Berikoff, T. 7590, 7835, 7838; P748 (Berikoffov dnevnik, 17. srpnja – 6. rujna 1995.), str. 16.

²³⁹⁷ P748 (Berikoffov dnevnik, 17. srpnja – 6. rujna 1995.), str. 16.

²³⁹⁸ D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 59; P748 (Berikoffov dnevnik, 17. srpnja – 6. rujna 1995.), str. 15-16.

²³⁹⁹ D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 48; P742 (Izvešće Berikoffa o razaranju u Sektoru Jug, 22. studenog 1995.), par. 2 (l).

²⁴⁰⁰ D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 59.

²⁴⁰¹ P739 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 24. kolovoza 1996.), str. 4; D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 30, 33, 54.

²⁴⁰² D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 54.

od kuće do kuće i domaće životinje i vrijedne predmete iz kuća tovare na kamione, dok su osobe u sivim uniformama-kombinezonima upravljale prometom oko njih.²⁴⁰³ Berikoff je izjavio da se upoznao s nekim hrvatskim vojnicima na kontrolnim punktovima, koji su mu rekli da su objekti paljeni, između ostalog, tako što bi vojnici ušli u neku kuću, otvorili plin, zapalili svijeću i izišli.²⁴⁰⁴ Objasnili su da se to čini kako bi se osiguralo da na tom području više ne bude "opakih četnika".²⁴⁰⁵ Berikoff bi znao da je neki objekt uništen poslije operacije Oluja po tome što je nedostajao samo krov, dok je ostatak objekta bio neoštećen, bez tragova šrapnela ili rupa prouzrokovanih topničkim djelovanjem.²⁴⁰⁶

544. Berikoff je izjavio da su na kućama u Krajini bili ispisani nazivi vojnih postrojbi i da je to pružalo pravu sliku o tome koje su postrojbe bile na tom području.²⁴⁰⁷ Berikoff je u svom svjedočenju rekao da je po cijelom Sektoru Jug redovno viđao kuće koje su bile označene kao hrvatske.²⁴⁰⁸ Izjavio je da je vidio i kako takve oznake na kuće stavljaju civili (osobito na širem obrovačkom i velebitskom području), policajci – u maskirnim uniformama, sivim uniformama-kombinezonima ili plavosivim hlačama i košuljama civilne policije – djelomično ili potpuno uniformirani vojnici koji su imali naoružanje tipično za običnu vojsku, a ponekad i svi oni zajedno.²⁴⁰⁹ On je također izjavio da bi uvijek vidio barem mali broj neoštećenih kuća bez takvih oznaka.²⁴¹⁰

545. U razdoblju od 7. do 9. kolovoza 1995. Berikoff je viđao isključivo osobe u policijskoj ili vojnoj uniformi; nije bilo srpskih ni hrvatskih civila.²⁴¹¹ Izjavio je da je u prvom tjednu poslije operacije Oluja vidio nekoliko civila i da su to bili vrlo stari ljudi.²⁴¹² Berikoff je izjavio da su civili počeli dolaziti na to područje tek nekoliko tjedana poslije ofenzive i da su među prvima došli Hrvati i njemački turisti.²⁴¹³ Izjavio

²⁴⁰³ D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 43, 60; D735 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 30. kolovoza 2008.), str. 2; Philip Berikoff, T. 7590, 7835, 7838.

²⁴⁰⁴ D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 25, 60; Philip Berikoff, T. 7912-7913.

²⁴⁰⁵ D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 25, 27.

²⁴⁰⁶ D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 63; P749 (Fotografije), str. 2, 34; P752 (Fotografije posljedica uništavanja izvan Knina), str. 1-2, 5.

²⁴⁰⁷ D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 45.

²⁴⁰⁸ Philip Berikoff, T. 7604, 7913-7914.

²⁴⁰⁹ D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 34; D735 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 30. kolovoza 2008.), str. 2; Philip Berikoff, T. 7590, 7835, 7838, 7913-7916.

²⁴¹⁰ Philip Berikoff, T. 7913-7914.

²⁴¹¹ D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 21.

²⁴¹² D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 31-32.

²⁴¹³ D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 48-49; Philip Berikoff, T. 7753.

je da je do dolaska civila na to područje, veći dio uništavanja već izvršen.²⁴¹⁴ Berikoff je izjavio da su pljačkali i ljudi za koje je naveo da su izgledali kao lokalni ratnici, paravojska ili pripadnici bandi, koji su nosili maskirne uniforme, ili su bili s osobama u takvim uniformama, i koje je Berikoff razlikovao po njihovim uniformama, nastupu ili držanju.²⁴¹⁵ Znalo se dogoditi da oni imaju više naoružanja, odnosno bolje – modernije i zapadno – naoružanje od redovnih hrvatskih vojnika.²⁴¹⁶ Najteže naoružanje koje je Berikoff vidio da koriste bili su ručni raketni bacači i strojnice "kalibra 50" proizvedeni na Zapadu, kao i minobacači približnog "kalibra 80" jugoslavenske proizvodnje.²⁴¹⁷

546. Raspravno vijeće će Berikoffovo svjedočenje prikazano gore u tekstu uzeti u obzir kada u nastavku teksta bude govorilo o incidentima uništavanja i pljačkanja u općinama na koje se odnosi Optužnica.

4.2.2 Općina Benkovac

Grad Benkovac

547. Raspravnom vijeću su relevantni dokazi u vezi s navodima o uništavanju i pljačkanju u gradu Benkovcu predloženi putem svjedočenja Aluna Robertsa, Jacquesa Morneaua i Konstantina Drče, kao i putem raznih izvješća i drugih dokumenata HV-a. Prema popisu stanovništva iz 1991., od ukupno 3.776 stanovnika Benkovca 1991., njih 2.780 su bili Srbi.²⁴¹⁸

548. U izvješću podnesenom, između ostalog, ZP-u Split, od 23. kolovoza 1995., zapovjednik 134. domobranske pukovnije pukovnik Josip Čerina naveo je da je 5. kolovoza 1995. brigadir Jure Šundov, bez konzultacije s njim, uputio 1. pješačku bojnu u Benkovac.²⁴¹⁹ Prema izvješću, ta bojna je bila razmještena oko vatrogasnog doma u Benkovcu.²⁴²⁰ Čerina u izvješću kaže da se u sljedećih nekoliko sati situacija u Benkovcu pogoršala zbog miješanja postrojbi OG Zadar. Kada je 6. kolovoza 1995.

²⁴¹⁴ P739 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 24. kolovoza 1996.), str. 4; D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 49.

²⁴¹⁵ D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 27-28, 49-50; Philip Berikoff, T. 7753-7754, 7756-7757, 7802, 7892-7900.

²⁴¹⁶ Philip Berikoff, T. 7900.

²⁴¹⁷ Philip Berikoff, T. 7916.

²⁴¹⁸ C5 (Republički zavod za statistiku, Popis stanovništva 1991., Narodnosni sastav stanovništva Hrvatske po naseljima), str. 46.

²⁴¹⁹ P1200 (Izvješće Josipa Čerine o izvršenju bojne zadaće podneseno ZP-u Split, 23. kolovoza 1995.), str. 2.

²⁴²⁰ P1200 (Izvješće Josipa Čerine o izvršenju bojne zadaće podneseno ZP-u Split, 23. kolovoza 1995.), str. 2-3.

saznao da je dio 1. pješačke bojne u Benkovcu, Čerina je naredio njeno izvlačenje i bojna je u 10:00 sati otišla iz grada.²⁴²¹ Čerina dalje u izvješću piše da im je 16. kolovoza 1995. naređen razmještaj dijela te postrojbe u Benkovačko Selo, nakon što je odbijen njihov zahtjev za odobrenje premještaja u vojarnu Benkovac.²⁴²²

549. U dnevnom izvješću Glavnom stožeru Hrvatske vojske poslanom 5. kolovoza 1995. u 06:00 sati, Ante Gotovina kaže da su 7. domobranska pukovnija i 134. domobranska pukovnija, obje iz sastava OG Zadar, dostigle bojišnicu u Benkovcu.²⁴²³ U izvješću general-bojniku Ivanu Tolju poslanom 5. kolovoza 1995. u 13:00 sati, koordinator Političke uprave Ministarstva obrane za političku djelatnost pukovnik Ivan Zelić piše da se, po ovladavanju Žitničem, i Benkovac našao u okruženju.²⁴²⁴

550. Dana 8. kolovoza 1995., satnik Grancarić iz 72. bojne VP, 3. satnija Zadar, izvještava da je situacija u Benkovcu neposredno nakon oslobađanja grada izmakla kontroli i u jednom trenutku prerasla u anarhično stanje.²⁴²⁵ Satnik Grancarić izvještava da je obavijestio zapovjednika OG Zadar pukovnika Mladena Fuzula da je do takve situacije došlo zato što su mnogi pripadnici postrojbe porijeklom s tog područja i većina njih je ostala cijele noći u gradu i pila. Došlo je do remećenja javnog reda i mira i izvršena su razna kaznena djela, nakon čega je zapovjednik OG Zadar izdao zapovijed kojom svim pripadnicima HV-a zabranjuje ulazak u Benkovac. Satnik Grancarić je odredio četiri glavna pravca ulaska u grad i barikadama spriječio ulazak iz drugih pravaca. Satnik Grancarić je iste noći formirao četiri grupe, na čelu kojih su bili zapovjednici desetina i vodova, i pročešljao čitav grad. Prema izvješću, zatekao je mnoge kako besciljno hodaju gradom i obilaze objekte.²⁴²⁶

551. Dana 10. kolovoza 1995., satnik Grancarić iz 72. bojne VP, 3. satnija Zadar, izvještava da su 5. kolovoza 1995., u 15:30 sati, četiri pripadnika VP zajedno s pripadnicima drugih postrojbi ušla u sam grad Benkovac.²⁴²⁷ Te večeri je gorio samo

²⁴²¹ P1200 (Izvješće Josipa Čerine o izvršenju bojne zadaće podneseno ZP-u Split, 23. kolovoza 1995.), str. 3.

²⁴²² P1200 (Izvješće Josipa Čerine o izvršenju bojne zadaće podneseno ZP-u Split, 23. kolovoza 1995.), str. 1, 5.

²⁴²³ D180 (Dokumentacija o istrazi hrvatskih vlasti u vezi s ubojstvom Ilije i Milke Petko, te Dmitra i Đure Rašua), str. 8, 11, 13.

²⁴²⁴ D180 (Dokumentacija o istrazi hrvatskih vlasti u vezi s ubojstvom Ilije i Milke Petko, te Dmitra i Đure Rašua), str. 14-15.

²⁴²⁵ P1211 (Izvješće satnika Grancarića iz 72. bojne VP, 8. kolovoza 1995.), str. 1-2.

²⁴²⁶ P1211 (Izvješće satnika Grancarića iz 72. bojne VP, 8. kolovoza 1995.), str. 1.

²⁴²⁷ D737 (Izvješće zapovjednika, bojnika Budimira, 13. kolovoza 1995.), str. 6; D1749 (Izvješće satnika Grancarića, 72. bojna VP, 10. kolovoza 1995.), str. 1, 3.

jedan objekt, koji je zapaljen prije ulaska VP u grad. Vojna policija je pozvala vatrogasnu službu koja nije reagirala zato što nije bila isključena struja. Istaknuto zapovjedno mjesto satnije potom je stacionirano u Benkovac i VP je započela s ophodnjom i osiguranjem svih vitalnih objekata. Po dolasku tri pripadnika MUP-a 5. kolovoza 1995. u 21:15 sati, satnik Grancarić je stupio u kontakt sa zapovjednikom Markom Balićem kako bi s njim razgovarao o preuzimanju osiguranja civilnih objekata i o mješovitim patrolama, koje bi se sastojale od po tri pripadnika VP i tri pripadnika MUP-a. Prema tom izvješću, u gradu Benkovcu bilo je mnogo civila i organizirano je osiguranje prihvatilišta za ratne zarobljenike na kojem su radila tri vojna policajca.²⁴²⁸ U danima koji su prethodili 10. kolovozu 1995., patrole VP i pripadnici HV-a su u prostorije VP Benkovac doveli 55 osoba srpske nacionalnosti i jednog Hrvata.²⁴²⁹ Na temelju zaplijenjenih vojnih spisa i informativnih razgovora obavljenih s tim osobama, VP je utvrdila da je 12 privedenih osoba aktivno sudjelovalo u oružanim pobunama protiv Hrvatske i te osobe su sprovedene u kriminalističku Vojnu policiju Zadar. Vojna policija je ostale 43 osobe predala Pješačkoj pukovnici u Benkovcu, koja ih je odvezla u sabirni centar Mocire u Zadru.²⁴³⁰ Dana 6. kolovoza 1995., nakon što je pukovnik Mladen Fuzul uveo policijski sat, VP je uspostavila dva dodatna kontrolna punkta i izvršila blokadu pojedinih sporednih puteva koji vode u Benkovac, zbog učestalih krađa i pljački u gradu.²⁴³¹ Po uvođenju policijskog sata, javni red i mir je narušen još samo jednom i počinitelji su privedeni i zadržani određeni broj sati.²⁴³² U razdoblju od 5. do 10. kolovoza 1995., VP je tijekom ophodnji i na kontrolnim punktovima oduzela velik broj električnih i mehaničkih uređaja i aparata, uključujući kućanske aparate, televizore i radioprijemnike, i pohranila ih u skladište VP Benkovac, zajedno s ratnom opremom, između ostalog, oružjem, streljivom, granatama i minama.²⁴³³ Bojnik Budimir iz 72.

²⁴²⁸ D737 (Izvješće zapovjednika, bojnika Budimira, 13. kolovoza 1995.), str. 7; D1749 (Izvješće satnika Grancarića, 72. bojna VP, 10. kolovoza 1995.), str. 3.

²⁴²⁹ D737 (Izvješće zapovjednika, bojnika Budimira, 13. kolovoza 1995.), str. 8; D1749 (Izvješće satnika Grancarića, 72. bojna VP, 10. kolovoza 1995.), str. 5.

²⁴³⁰ D737 (Izvješće zapovjednika, bojnika Budimira, 13. kolovoza 1995.), str. 9; D1749 (Izvješće satnika Grancarića, 72. bojna VP, 10. kolovoza 1995.), str. 5.

²⁴³¹ D737 (Izvješće zapovjednika, bojnika Budimira, 13. kolovoza 1995.), str. 7; D1749 (Izvješće satnika Grancarića, 72. bojna VP, 10. kolovoza 1995.), str. 4.

²⁴³² D737 (Izvješće zapovjednika, bojnika Budimira, 13. kolovoza 1995.), str. 7-8; D1749 (Izvješće satnika Grancarića, 72. bojna VP, 10. kolovoza 1995.), str. 4.

²⁴³³ D737 (Izvješće zapovjednika, bojnika Budimira, 13. kolovoza 1995.), str. 9; D1749 (Izvješće satnika Grancarića, 72. bojna VP, 10. kolovoza 1995.), str. 5.

postrojbe VP prenio je 13. kolovoza 1995. informacije iz Grancarićevog izvješća načelniku Uprave VP u Zagrebu.²⁴³⁴

552. Na zahtjev Policijske uprave zadarsko-kninske za dostavljanje informacija, VI. policijska postaja Benkovac je 2. rujna 1995. izvijestila da još ima dojava o paljenju srpskih kuća na njenom području kao i, premda manje, dojava o rušenju i odnošenju imovine.²⁴³⁵ Prema tom izvješću, VI. policijska postaja Benkovac je u razdoblju od 22. do 31. kolovoza 1995. izvršila pet očevida paleža i dva očevida teške krađe.²⁴³⁶

553. Dana 13. kolovoza 1995., ili prije tog dana, zapovjednik 4. satnije OVP – Šibenik izvijestio je da je VP razmještena na kontrolne punktove u Drnišu, Kistanjama i Skradinu i u okolici tih mjesta kako bi se spriječilo da pojedinci i vojni obveznici krađu imovinu s novooslobođenih područja.²⁴³⁷ On također izvještava da će 4. satnija OVP za svoje potrebe zadržati dio ratnog plijena, koji je uključivao motorna vozila, tehničku robu, hladnjake, perilice, uredski materijal, strojnice i jedan brod.²⁴³⁸

554. Dana 8. kolovoza 1995. u 16:05 sati, na kontrolnom punktu u okolici Benkovca, UNMO je vidio kako VP pregledava brojne civilne automobile u kojima su bili vojnici i kako ih prisiljava da predaju predmete za koje je smatrala da su ukradeni, poput televizora, generatora i hladnjaka.²⁴³⁹ Tim je u Benkovcu vidio isključivo policajce i vojnike.²⁴⁴⁰ UNMO je 15. kolovoza 1995. u Benkovcu vidio kako gore dvije kuće pored kojih su prošli toga jutra, kada nisu vidjeli da gore.²⁴⁴¹

555. U tjednom izvješću UNCIVPOL-a od 20. kolovoza 1995. izvještava se o rasprostranjenom paljenju napuštenih kuća u okolici Benkovca, Kistanja, Gračaca i Knina. Osim takvog uništavanja, vršila se i pljačka imovine. Prema tom izvješću, na mjestima događaja viđeno je hrvatsko vojno osoblje, a na osnovi razmjera tih aktivnosti sastavljači izvješća su zaključili da je riječ o kampanji koja se na službenoj razini

²⁴³⁴ D737 (Izvješće zapovjednika, bojnika Budimira, 13. kolovoza 1995.), str. 1, 4-9; D1749 (Izvješće satnika Grancarića, 72. bojna VP, 10. kolovoza 1995.).

²⁴³⁵ D1750 (Dopis upućen policijskim postajama PU zadarsko-kninske, 1. rujna 1995.), str. 1-3.

²⁴³⁶ D1750 (Dopis upućen policijskim postajama PU zadarsko-kninske, 1. rujna 1995.), str. 3.

²⁴³⁷ D737 (Izvješće zapovjednika, bojnika Budimira, 13. kolovoza 1995.), str. 1, 4, 9-10.

²⁴³⁸ D737 (Izvješće zapovjednika, bojnika Budimira, 13. kolovoza 1995.), str. 10.

²⁴³⁹ P112 (Dnevno izvješće o situaciji UNMO-a za Sektor Jug, 20:00 sati, 8. kolovoza 1995.), str. 3.

²⁴⁴⁰ P112 (Dnevno izvješće o situaciji UNMO-a za Sektor Jug, 20:00 sati, 8. kolovoza 1995.), str. 4.

²⁴⁴¹ P120 (Dnevno izvješće o situaciji UNMO-a za Sektor Jug, 19:00 sati, 15. kolovoza 1995.), str. 1, 3.

prešutno tolerira.²⁴⁴² Što se tiče Benkovca, grad je bio opljačkan, premda broj spaljenih kuća nije bio velik.²⁴⁴³

556. **Alun Roberts**, službenik za tisak i informiranje u Sektoru Jug UN-a u Kninu od sredine rujna 1993. do približno sredine listopada 1995.,²⁴⁴⁴ u svom svjedočenju je rekao da misli da se u okolici Benkovca nalazio stožer jedne satnije SVK, ali da u samom gradu, u kojem je bio mnogo puta, nije bilo stacioniranog osoblja ili vojne opreme SVK.²⁴⁴⁵

557. Dana 21. kolovoza 1995., UNMO je u Benkovcu vidio dvije kuće u plamenu.²⁴⁴⁶ Dana 1. rujna 1995. u 20:30 sati, UNMO je u Benkovcu vidio tri kuće u plamenu.²⁴⁴⁷

558. Prema izvješću Ante Gotovine podnesenom načelniku Glavnog stožera HV-a, generalu Zvonimiru Červenku, 134. domobranska pukovnija je 1. rujna 1995. razmještena u Benkovačko Selo, u općini Benkovac.²⁴⁴⁸

559. **Jacques Morneau**, zapovjednik Kanadskog bataljuna I od travnja do rujna 1995.,²⁴⁴⁹ u svom svjedočenju je rekao da je neposredno poslije hrvatske ofenzive u kolovozu 1995. po cijelom području odgovornosti Kanadskog bataljuna I viđao hrvatske vojnike u vojnim uniformama i hrvatske policajce kako iz kuća pljačkaju domaće životinje, automobile, traktore i namještaj i potom te kuće pale.²⁴⁵⁰ Stožer Kanadskog bataljuna I nalazio se u Raštevici, u općini Polača, a područje odgovornosti tog bataljuna obuhvaćalo je Rodaljice, u općini Lisičić, Pristeg, u općini Stankovci, Kakmu,

²⁴⁴² P223 (Tjedno izvješće UNCIVPOL-a, 14.-20. kolovoza 1995., 20. kolovoza 1995.), str. 4.

²⁴⁴³ P224 (UNCIVPOL-ovo izvješće o incidentu, 15. kolovoza 1995.), str. 1.

²⁴⁴⁴ P675 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 27. kolovoza 1997.), str. 1, par. 1; P676 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 31. srpnja 1998.), str. 1; P677 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 28. veljače 2007.), str. 1-2; P678 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 7. veljače 2008.), str. 1, par. 3-4, 6; P680 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 1. srpnja 2008.), str. 1.

²⁴⁴⁵ P677 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 28. veljače 2007.), str. 12.

²⁴⁴⁶ D93 (Dnevno izvješće o situaciji UNMO-a za Sektor Jug, 19:00 sati, 21. kolovoza 1995.), str. 2-3.

²⁴⁴⁷ P137 (Ažurirano izvješće o situaciji UNMO-a za Sektor Jug, 23:59 sati, 1. rujna 1995.), str. 2.

²⁴⁴⁸ P2566 (Izvješće Ante Gotovine podneseno generalu Zvonimiru Červenku, 1. rujna 1995.), str. 1-2, 4.

²⁴⁴⁹ P308 (Jacques Morneau, izjava svjedoka, 27. kolovoza 1996.), str. 2.

²⁴⁵⁰ P308 (Jacques Morneau, izjava svjedoka, 27. kolovoza 1996.), str. 3-4; P310 (Jacques Morneau, izjava svjedoka, 25. veljače 2008.), par. 9; Jacques Morneau, T. 3939-3941, 3946-3947; P312 (Izvješće Obavještajnog odsjeka Kanadskog bataljuna, kolovoz 1995.), str. 6; P313 (Izvješće satnije C Kanadskog bataljuna o napadu koji je HV izveo 4.-6. kolovoza 1995.), str. 9; P314 (Izvješće Kanadskog bataljuna o događajima u razdoblju od 4. do 7. kolovoza, 31. kolovoza 1995.), str. 7; P318 (Izvješće Kanadskog bataljuna o kršenjima ljudskih prava, kolovoz 1995.), str. 3; P319 (Video-snimka zone odgovornosti i ceste prema Kninu poslije operacije Oluja, koju je snimio Kanadski bataljun), 00:24-00:49, 2:50-2:54, 4-4:12; P320 (Dodaci Izvješću Kanadskog bataljuna o kršenjima ljudskih prava, kolovoz 1995.), str. 15, 27-28.

u općini Polača, i Benkovac i protezalo se na sjever do Obrovca.²⁴⁵¹ Oko tjedan dana kasnije, svjedok je vidio da sve više civila sudjeluje u pljački i paležu.²⁴⁵² Pljačkalo se i palilo iz dana u dan tijekom tri do četiri tjedna.²⁴⁵³ Skupine koje je svjedok vidio kako pljačkaju sastojale su se od po dvije do osam osoba.²⁴⁵⁴ Neke kuće i sela bili su potpuno opljačkani i spaljeni – pri čemu su u nekim slučajevima paljeni i po više puta – dok su drugi sačuvani.²⁴⁵⁵ Na primjer, dvije hrvatske enklave u Bruškoj i Rodaljicama, obje u općini Lisičić, koje su prije operacije Oluja bile pod zaštitom Kanadskog bataljuna I bile su neoštećene poslije operacije Oluja, dok su čitava srpska sela u blizini bila opljačkana i potpuno spaljena.²⁴⁵⁶ Ubijene su stotine domaćih životinja i njihove strvine su se mogle vidjeti po cijelom području odgovornosti Kanadskog bataljuna.²⁴⁵⁷ Vojna policija je 4. kolovoza 1995. počela postavljati kontrolne punktove na cestama oko gradova i sela na području Krajine.²⁴⁵⁸ Prema riječima ovog svjedoka, na području odgovornosti Kanadskog bataljuna bilo je približno 30-50 hrvatskih kontrolnih punktova.²⁴⁵⁹ Ispočetka su na kontrolnim punktovima bili vojni policajci, a kasnije civilni policajci.²⁴⁶⁰ Na kontrolnim punktovima nisu propuštali vozila Kanadskog bataljuna.²⁴⁶¹ Hrvati su svjedoka obavijestili da mu je pristup gradovima poput Benkovca zabranjen dok traje čišćenje džepova srpskog otpora.²⁴⁶² Kako bi obišao vojnike Kanadskog

²⁴⁵¹ P308 (Jacques Morneau, izjava svjedoka, 27. kolovoza 1996.), str. 2; P309 (Jacques Morneau, izjava svjedoka, 25. studenog 2003.), par. 3; P310 (Jacques Morneau, izjava svjedoka, 25. veljače 2008.), par. 4, 22; Jacques Morneau, T. 3924, 4010; P316 (Skicirane karte zone odgovornosti Kanadskog bataljuna I), str. 1-3.

²⁴⁵² P308 (Jacques Morneau, izjava svjedoka, 27. kolovoza 1996.), str. 3-4; P310 (Jacques Morneau, izjava svjedoka, 25. veljače 2008.), par. 9; Jacques Morneau, T. 3939-3940, 3952.

²⁴⁵³ P308 (Jacques Morneau, izjava svjedoka, 27. kolovoza 1996.), str. 4; Jacques Morneau, T. 3940-3942.

²⁴⁵⁴ Jacques Morneau, T. 3946-3947.

²⁴⁵⁵ P308 (Jacques Morneau, izjava svjedoka, 27. kolovoza 1996.), str. 4; Jacques Morneau, T. 3940-3942; P319 (Video-snimka zone odgovornosti i ceste prema Kninu poslije operacije Oluja, koju je snimio Kanadski bataljun), 00:24-00:49, 2:50-2:54, 4-4:12.

²⁴⁵⁶ P310 (Jacques Morneau, izjava svjedoka, 25. veljače 2008.), par. 11; Jacques Morneau, T. 3924.

²⁴⁵⁷ P318 (Izvjješće Kanadskog bataljuna o kršenjima ljudskih prava, kolovoz 1995.), str. 3; P319 (Video-snimka zone odgovornosti i ceste prema Kninu poslije operacije Oluja, koju je snimio Kanadski bataljun), 3:44-3:47; P320 (Dodaci Izvješću Kanadskog bataljuna o kršenjima ljudskih prava, kolovoz 1995.), str. 30.

²⁴⁵⁸ P308 (Jacques Morneau, izjava svjedoka, 27. kolovoza 1996.), str. 4; Jacques Morneau, T. 3937-3938, 3941, 3943, 3970, 4000; P312 (Izvjješće Obavještajnog odsjeka Kanadskog bataljuna, kolovoz 1995.), str. 6; P318 (Izvjješće Kanadskog bataljuna o kršenjima ljudskih prava, kolovoz 1995.), str. 3; D292 (Izvjješće MORH-a o operaciji Oluja, s potpisom Mate Laušića, 15. kolovoza 1995.), str. 5-6, 13.

²⁴⁵⁹ Jacques Morneau, T. 3970.

²⁴⁶⁰ P308 (Jacques Morneau, izjava svjedoka, 27. kolovoza 1996.), str. 4; T. 3937-3939, 3956-3957, 4000.

²⁴⁶¹ P308 (Jacques Morneau, izjava svjedoka, 27. kolovoza 1996.), str. 3-4; Jacques Morneau, T. 3927, 3937; P312 (Izvjješće Obavještajnog odsjeka Kanadskog bataljuna, kolovoz 1995.), str. 6; D289 (Komentar Jacquesa Morneaua objavljen u listu *Ottawa Sun*, 6. prosinca 1998.), str. 2.

²⁴⁶² P308 (Jacques Morneau, izjava svjedoka, 27. kolovoza 1996.), str. 4; P310 (Jacques Morneau, izjava svjedoka, 25. veljače 2008.), par. 9.

bataljuna i opskrbio baze, svjedok se, u vojnom vozilu, kretao sporednim putevima i mimo puteva, izbjegavajući kontrolne punktove.²⁴⁶³ Svjedok je poslije ofenzive vidio na stotine vozila – poglavito civilnih, koja su ponekad vozili vojnici, ponekad civili – kojima se prevozila ukradena imovina s područja Krajine kako idu prema Hrvatskoj i to uglavnom glavnim cestama.²⁴⁶⁴ Svjedok je također vidio kako vozila s ukradenim predmetima dolaze s područja zabranjenog pristupa kao što je to bio Benkovac, gdje su Hrvati uspostavili kontrolne punktove na svim cestama koje vode u grad.²⁴⁶⁵ Prema riječima svjedoka, premda je u Benkovcu spaljeno samo nekoliko kuća, pljačkanje je bilo rašireno.²⁴⁶⁶ Svjedok je vidio kako vozila s ukradenim predmetima slobodno prolaze na hrvatskim kontrolnim punktovima.²⁴⁶⁷ Svjedok bi ponekad vidio kako VP zaustavlja i ispituje vozače vozila s ukradenim predmetima, a ponekad bi vidio kako VP iskrcava predmete iz tih vozila i ostavlja ih pokraj ceste na kontrolnom punktu, prije propuštanja vozila.²⁴⁶⁸ Svjedok je gotovo svakoga dana časnicima za vezu HV-a u Zadru slao svoje podređene da prosvjeduju protiv pljačke i paleža i da pitaju zašto HV to dopušta, na što su im ti časnici odgovarali da ne mogu kontrolirati situaciju na cijelom području.²⁴⁶⁹ Koliko je svjedoku poznato, ti časnici za vezu HV-a bili su podređeni zapovjedniku svih snaga, Gotovini.²⁴⁷⁰ Morneaua su njegovi podređeni izvijestili da su, poslije ofenzive HV-a, vidjeli pripadnike jedne specijalizirane postrojbe HV-a s crnim fantomkama, koji su vršili pretres kuća, praznili ih i čistili.²⁴⁷¹ Morneau je osim toga izjavio da su prije operacije Oluja u gradu Benkovcu živjeli "dobrim dijelom" Hrvati.²⁴⁷²

²⁴⁶³ P308 (Jacques Morneau, izjava svjedoka, 27. kolovoza 1996.), str. 3; Jacques Morneau, T. 3927, 3965; D289 (Komentar Jacquesa Morneaua objavljen u listu *Ottawa Sun*, 6. prosinca 1998.), str. 2.

²⁴⁶⁴ P308 (Jacques Morneau, izjava svjedoka, 27. kolovoza 1996.), str. 3-4; P310 (Jacques Morneau, izjava svjedoka, 25. veljače 2008.), par. 9; Jacques Morneau, T. 3942, 3952, 3965, 3969, 3973; P318 (Izvjješće Kanadskog bataljuna o kršenjima ljudskih prava, kolovoz 1995.), str. 3.

²⁴⁶⁵ P308 (Jacques Morneau, izjava svjedoka, 27. kolovoza 1996.), str. 4; P309 (Jacques Morneau, izjava svjedoka, 25. studenog 2003.), par. 3; P310 (Jacques Morneau, izjava svjedoka, 25. veljače 2008.), par. 9; Jacques Morneau, T. 3941-3942, 3945-3946, 3968, 4003, 4000; P320 (Dodaci Izvješću Kanadskog bataljuna o kršenjima ljudskih prava, kolovoz 1995.), str. 1.

²⁴⁶⁶ P308 (Jacques Morneau, izjava svjedoka, 27. kolovoza 1996.), str. 4; P310 (Jacques Morneau, izjava svjedoka, 25. veljače 2008.), par. 12.

²⁴⁶⁷ P308 (Jacques Morneau, izjava svjedoka, 27. kolovoza 1996.), str. 4; Jacques Morneau, T. 3973; P318 (Izvjješće Kanadskog bataljuna o kršenjima ljudskih prava, kolovoz 1995.), str. 3.

²⁴⁶⁸ P308 (Jacques Morneau, izjava svjedoka, 27. kolovoza 1996.), str. 4.

²⁴⁶⁹ P308 (Jacques Morneau, izjava svjedoka, 27. kolovoza 1996.), str. 4; P310 (Jacques Morneau, izjava svjedoka, 25. veljače 2008.), par. 28; Jacques Morneau, T. 3942, 4003.

²⁴⁷⁰ Jacques Morneau, T. 3994.

²⁴⁷¹ P310 (Jacques Morneau, izjava svjedoka, 25. veljače 2008.), par. 20; Jacques Morneau, T. 3912-3915, 3955; P312 (Izvjješće Obavještajnog odsjeka Kanadskog bataljuna, kolovoz 1995.), str. 4; P313 (Izvjješće satnije C Kanadskog bataljuna o napadu koji je HV izveo 4.-6. kolovoza 1995.), str. 9.

²⁴⁷² P308 (Jacques Morneau, izjava svjedoka, 27. kolovoza 1996.), str. 4.

560. **Mate Laušić**, načelnik Uprave VP od 5. ožujka 1992. do 30. prosinca 2002.,²⁴⁷³ u svom svjedočenju je izjavio da ga je 7. kolovoza 1995. u 18:15 sati nazvao pomoćnik ministra Morić i rekao mu da je pomoćnik ministra unutarnjih poslova Reljić, koji se nalazio u Benkovcu, vidio mnogo pljačkanja od strane pripadnika HV-a. On je osim toga rekao Laušiću da su ti pripadnici HV-a navodno pružali oružani otpor pripadnicima VP koji su ih pokušavali staviti pod kontrolu. Laušić je potom od svog pomoćnika, brigadira Biškića, zatražio da vidi što se to događa u Benkovcu.²⁴⁷⁴

561. Prema Theunensovima riječima, 7. domobranska pukovnija je 6. kolovoza 1995. preuzela kontrolu nad Benkovcem da bi kasnije dobila zadatak da preuzme cijelo to područje.²⁴⁷⁵ Dana 7. kolovoza 1995. u 22:30 sati, istaknuto zapovjedno mjesto OG Zadar premješteno je u Benkovac.²⁴⁷⁶

562. Osim gore navedenog, Raspravno vijeće je razmotrilo svjedočenje Konstantina Drče (čiji prikaz se daje u poglavljima 4.3.2 (Konstantin Drča) i 4.2.7 (Parčić)) i svjedočenje svjedoka 56 (čiji prikaz se daje u poglavlju 4.5.2).

563. U vezi s vozilima kojima su se odvozili predmeti iz Benkovca i koja su zaustavljena na kontrolnim punktovima u razdoblju neposredno poslije operacije Oluja, Raspravno vijeće je konkretno uzelo u obzir Morneauovo svjedočenje, izvješće UNMO-a od 8. kolovoza 1995. i izvješća satnika Grancarića od 8. i 10. kolovoza 1995. Na temelju tih dokaza i Drčinog svjedočenja, Raspravno vijeće konstatira da su civili i osobe koje se navode kao vojno osoblje ili vojnici odnijeli velik broj predmeta iz kućanstva, uključujući televizore, radioprijemnike i hladnjake, električne i mehaničke uređaje, uključujući generatore, iz Benkovca, između ostalog iz Drčine kuće, u nekoliko dana u razdoblju od 6. do 10. kolovoza 1995. S obzirom na to da je Morneau dio tih osoba opisao kao vojno osoblje i da je UNMO osobe viđene 8. kolovoza 1995. opisao kao vojnike, Raspravno vijeće konstatira da su te osobe na sebi imale uniforme vojnog tipa.

564. Raspravno vijeće je nadalje razmotrilo Theunensovo svjedočenje u vezi s prisutnošću i zadacima 7. domobranske pukovnije 6. kolovoza 1995., kao i u vezi s premještanjem istaknutog zapovjednog mjesta OG Zadar u Benkovac 7. kolovoza 1995. Na temelju Theunensovog i Laušićevog svjedočenja, kao i izvješća UNMO-a od 8.

²⁴⁷³ P2159 (Mate Laušić, izjava svjedoka, 11. kolovoza 2004.), str. 1, par. 1, 37-38, 48, 60.

²⁴⁷⁴ P2159 (Mate Laušić, izjava svjedoka, 11. kolovoza 2004.), par. 196.

²⁴⁷⁵ P1113 (Izvještaj vještaka Reynauda Theunensa, prosinac 2007.), str. 389.

kolovoza 1995., Raspravno vijeće konstatira da su osobe u uniformama vojnog tipa koje su iz Benkovca odnijele gore navedene predmete u nekoliko dana u razdoblju od 6. do 10. kolovoza 1995. bile pripadnici HV-a. Raspravno vijeće je uzelo u obzir Morneauovo svjedočenje da su prije operacije Oluja u Benkovcu živjeli "dobrim dijelom" Hrvati. Raspravno vijeće je uzelo u obzir da su, od ukupno 3.776 stanovnika Benkovca 1991., njih 2.780 bili Srbi i da je znatan broj nesrba otišao iz nekadašnjeg Sektora Jug u razdoblju od 1991. do 1995. (v. poglavlje 5.1.2). Nadalje, s obzirom na velik broj predmeta koji su odneseni iz Benkovca u nekoliko dana i na činjenicu da su predmeti odneseni konkretno iz Drčine kuće, Raspravno vijeće konstatira da su vlasnici barem dijela predmeta odnesenih iz Benkovca bili krajinski Srbi. Raspravno vijeće će dalje razmotriti te incidente u vezi s točkama 1 i 4 Optužnice u poglavljima 5.6.2 i 5.8.2(f) dolje u tekstu.

565. Morneauovo svjedočenje osim toga ukazuje na to da su hrvatski vojnici i policajci odnosili stoku, automobile, traktore i namještaj iz kuća na području koje je obuhvaćalo i Benkovac tijekom tri do četiri tjedna nakon 4. kolovoza 1995. Poslije prvog tjedna povećao se broj civila koji su sudjelovali u pljačkanju. Međutim, Morneau je o pljačkanju od strane hrvatskih vojnika u drugom, trećem i četvrtom tjednu poslije 4. kolovoza 1995. za koje se optuženici terete svjedočio u općim crtama i nije naveo datum ili mjesto tog pljačkanja. Isto tako, općeniti su i dokazi o tome da su gore navedene predmete odnosili hrvatski policajci i ne navodi se gdje se to navodno događalo. U nedostatku drugih, konkretnijih, dokaza u vezi s tim incidentima, Raspravno vijeće ne može utvrditi gdje su se i kada ti incidenti odigrali. Raspravno vijeće stoga neće dalje razmatrati te dokaze u svrhu donošenja činjeničnih zaključaka u vezi s Benkovcem.

566. Raspravno vijeće podsjeća na svoju konstataciju u poglavlju 4.3.2 (Konstantin Drča) da su 11. kolovoza 1995., približno u 16:30 sati, naoružani vojni policajci uhitili Konstantina Drču ispred njegove kuće u Benkovcu i odvezli ga civilnim automobilom u jednu kuću u privatnom vlasništvu u Benkovcu, za koju je Drča rekao da je bila stožer VP. Tijekom mjesec dana, počevši od 11. kolovoza 1995., Drča i Todor Šarić su po zapovijedi muškaraca za koje je Drča rekao da su bili vojni policajci iznosili svu osobnu imovinu, uključujući namještaj, iz stanova u Benkovcu. Drča i Šarić su tu imovinu tovarili u civilne kamione s registarskim tablicama HV-a, koje su vozile osobe o kojima

²⁴⁷⁶ P1113 (Izveštaj vještaka Reynauda Theunensa, prosinac 2007.), str. 393.

Drča govori kao o vojnim policajcima. Na temelju Drčine izjave i dokaza o prisutnosti VP u Benkovcu tijekom kolovoza 1995., Raspravno vijeće konstatira da su pripadnici VP naredili Drči i Šariću da iznose osobnu imovinu, uključujući namještaj, iz stanova u Benkovcu i da je tove na civilne kamione s registarskim tablicama HV-a, koje su vozili pripadnici VP. Drča je izjavio da su ti stanovi ranije bili u vlasništvu JNA. Na temelju Drčinog svjedočenja ne može se jasno utvrditi broj stanova za koje je njemu i Šariću bilo naređeno da iz njih iznesu predmete. S obzirom na to, Raspravno vijeće, nakon što je uzelo u obzir nacionalni sastav Benkovca 1991. i činjenicu da je znatan broj nesrba otišao iz nekadašnjeg Sektora Jug u razdoblju od 1991. do 1995. (v. poglavlje 5.1.2), ipak ne može utvrditi jesu li vlasnici tih odnesenih predmeta bili krajinski Srbi. Raspravno vijeće će dalje razmotriti te incidente u vezi s točkama 1 i 4 Optužnice u poglavljima 5.6.2 i 5.8.2(f) dolje u tekstu.

567. U vezi s pohranom predmeta koje je VP oduzela tijekom ophodnji i na kontrolnim punktovima, Raspravno vijeće je konkretno uzelo u obzir izvješća satnika Grancarića od 8. i 10. kolovoza 1995. i Drčinu izjavu. Na temelju tih dokaza, Raspravno vijeće konstatira da je VP uzela predmete koje su VP i civilna policija oduzeli na kontrolnim punktovima i prilikom ophodnji u Benkovcu tijekom kolovoza i rujna 1995. i pohranila ih u vojarni VP i jednom skladištu u Benkovcu. Drča i Šarić su u vojarni u Benkovcu istovarivali takve predmete, uključujući televizore, vrata, stoku i mehaničko oruđe, iz civilnih i vojnih kamiona, civilnih automobila i traktora. Drča je također izjavio da su osobe o kojima govori kao o pripadnicima HV-a i civilne policije redovno za osobne potrebe uzimale predmete koje su VP i civilna policija oduzeli i da je bio prisutan kada su neki od tih predmeta odneseni u stanove i kuće HV-a. S obzirom na to da je Konstantin Drča te ljude opisao kao pripadnike HV-a i civilne policije, Raspravno vijeće konstatira da su oni na sebi imali uniforme vojnog, odnosno policijskog tipa. Na temelju Drčine izjave i dokaza o prisutnosti VP u Benkovcu, Raspravno vijeće nadalje konstatira da su tijekom kolovoza i rujna 1995. u Benkovcu pripadnici HV-a i hrvatske civilne policije redovno za osobne potrebe uzimali neke od predmeta koje su VP i civilna policija oduzeli i odnosili ih u stanove HV-a. Raspravno vijeće je uzelo u obzir da su 1991. u Benkovcu, od ukupno 3.776 stanovnika, njih 2.780 bili Srbi i podsjeća na svoje zaključke u poglavlju 5.1.2 u vezi s nesrbima koji su otišli iz nekadašnjeg Sektora Jug u razdoblju od 1991. do 1995. Nadalje, s obzirom na to o kolikim razmjerima oduzimanja predmeta na kontrolnim punktovima je prema dokazima riječ i na to da su

takvi oduzeti predmeti redovno uzimani za osobne potrebe tijekom približno mjesec dana, Raspravno vijeće konstatira da su vlasnici barem dijela tih predmeta, koje je VP odnijela u vojarnu VP i skladište u Benkovcu, a pripadnici HV-a i civilne policije su ih uzimali za osobne potrebe, bili krajinski Srbi. Raspravno vijeće će dalje razmotriti te incidente u vezi s točkama 1 i 4 Optužnice u poglavljima 5.6.2 i 5.8.2(f) dolje u tekstu.

568. Dokazi također ukazuju na to da su 5. kolovoza 1995. u Benkovcu gorjela dva ili tri objekta i da su 15. kolovoza 1995. u Benkovcu zapaljene dvije kuće. Dokazi nadalje ukazuju na to da su u Benkovcu 21. kolovoza 1995. gorjele dvije kuće, a 1. rujna 1995. tri kuće. Međutim, Raspravnom vijeću nisu predloženi drugi pouzdani dokazi o okolnostima u kojima su ti objekti zapaljeni. S obzirom na te okolnosti, Raspravno vijeće neće dalje razmatrati te incidente u vezi s točkama 1 i 5 Optužnice.

Buković

569. Raspravnom vijeću su dokazi u vezi s navodima o uništavanju u Bukoviću, u općini Benkovac, predloženi putem svjedočenja Rajka Guše. Prema popisu stanovništva iz 1991., od ukupno 904 stanovnika Bukovića 1991., njih 895 su bili Srbi.²⁴⁷⁷ **Rajko Guša**, Srbin iz sela Zemunik Gornji u općini Zadar,²⁴⁷⁸ u svom svjedočenju je rekao da je otišao u Buković u noći s 4. na 5. kolovoza 1995.²⁴⁷⁹ Kada je 5. kolovoza 1995. u 03:00 sata stigao u Buković, Guša je ustanovio da ondje nema njegove obitelji, koja je živjela u tom selu.²⁴⁸⁰ Guša je izjavio da su mu ljudi rekli da je većina seljana pobjegla prethodne noći.²⁴⁸¹ Nakon što je prenoćio na otvorenom, Guša je u zoru 5. kolovoza 1995. s udaljenosti od približno 300 metara vidio približno 500-600 hrvatskih vojnika kako ulaze u Buković, u općini Benkovac, i više tenkova parkiranih na cesti.²⁴⁸² Kada je vidio te vojnike, Guša je bio sa Slavkom Rnjakom i njih dvojica su pobjegli u vinograd blizu ceste, gdje su se skrivali cijeli dan.²⁴⁸³ Nekoliko sekundi poslije dolaska vojnika u selo, počelo je gorjeti pet ili šest kuća.²⁴⁸⁴ Guša misli da su hrvatski vojnici koristili

²⁴⁷⁷ C5 (Republički zavod za statistiku, Popis stanovništva 1991., Narodnosni sastav stanovništva Hrvatske po naseljima), str. 46.

²⁴⁷⁸ P959 (Rajko Guša, izjava svjedoka, 28. svibnja 1997.), par. 1.

²⁴⁷⁹ P959 (Rajko Guša, izjava svjedoka, 28. svibnja 1997.), par. 1, 6, 9.

²⁴⁸⁰ P959 (Rajko Guša, izjava svjedoka, 28. svibnja 1997.), par. 9.

²⁴⁸¹ P959 (Rajko Guša, izjava svjedoka, 28. svibnja 1997.), par. 10.

²⁴⁸² P959 (Rajko Guša, izjava svjedoka, 28. svibnja 1997.), par. 11-12; Rajko Guša, T. 9848-9850.

²⁴⁸³ P959 (Rajko Guša, izjava svjedoka, 28. svibnja 1997.), par. 12; Rajko Guša, T. 9848.

²⁴⁸⁴ P959 (Rajko Guša, izjava svjedoka, 28. svibnja 1997.), par. 13; P960 (Rajko Guša, izjava svjedoka, 19. veljače 2008.), par. 4.

zapaljive materijale, poput benzina, zato što je vatra vrlo brzo zahvaćala krovove.²⁴⁸⁵ Guša je izjavio da je na cesti uz vinograd u kojem se skrivao vidio vojnike u maskirnim uniformama, od kojih su neki imali oznake sa šahovnicom.²⁴⁸⁶ Kad je pao mrak, Guša i Slavko Rnjak uspjeli su preći cestu, proći između hrvatskih vojnika i stići do obližnje šume. Nastavili su hodati nekoliko dana dok nisu stigli u Ervenik.²⁴⁸⁷

570. Na temelju predočenih dokaza, Raspravno vijeće konstatira da su ujutro 5. kolovoza 1995. pripadnici skupine od približno 500-600 osoba koje su opisane kao hrvatski vojnici zapalili pet do šest kuća u Bukoviću, u općini Benkovac. S obzirom na to da je prošlo vrlo malo vremena od dolaska te skupine u selo do trenutka kada su kuće počele gorjeti, Raspravno vijeće konstatira da su kuće zapalili pripadnici te skupine. S obzirom na prisutnost osoba u maskirnim uniformama, od kojih su neke imale oznake sa šahovnicom, na broj prisutnih osoba i na prisutnost tenkova na tom području, Raspravno vijeće konstatira da su osobe koje su palile kuće bili pripadnici hrvatskih oružanih snaga ili Specijalne policije. S obzirom na nacionalni sastav Bukovića 1991. i činjenicu da je znatan broj nesrba otišao iz nekadašnjeg Sektora Jug u razdoblju od 1991. do 1995. (v. poglavlje 5.1.2), Raspravno vijeće konstatira da su vlasnici ili stanari barem dijela spaljenih kuća bili krajinski Srbi. Raspravno vijeće će dalje razmotriti te incidente u vezi s točkama 1 i 5 Optužnice.

Stegnajići

571. Raspravnom vijeću su dokazi u vezi s navodima o uništavanju u Stegnajićima, u općini Benkovac, predočeni putem izvješća UNCRO-a i UNMO-a. Prema jednom izvješću UNCRO-a, pripadnici UNCRO-a i UNMO-a su u Stegnajićima 19. kolovoza 1995. u približno 17:00 sati čuli eksploziju i vidjeli dva civila kratke kose s pištoljima Desert Eagle kako se odvoze u malom plavom automobilu.²⁴⁸⁸ Blizu jedne kuće su otkrili žicu dugu četiri metra koja je bila zavezana za sigurnosnu iglu bombe, a u unutrašnjosti te kuće oštećenja prouzrokovana šrapnelima. Taj incident su prijavili benkovačkoj policiji.²⁴⁸⁹ Istoga dana u 17:30 sati, UNMO je vidio civilni automobil u

²⁴⁸⁵ P960 (Rajko Guša, izjava svjedoka, 19. veljače 2008.), par. 4.

²⁴⁸⁶ P959 (Rajko Guša, izjava svjedoka, 28. svibnja 1997.), par. 14.

²⁴⁸⁷ P959 (Rajko Guša, izjava svjedoka, 28. svibnja 1997.), par. 15; Rajko Guša, T. 9848.

²⁴⁸⁸ P403 (Dnevno izvješće o situaciji UNCRO-a za Sektor Jug, 20:30 sati, 21. kolovoza 1995.), str. 3-4; D623 (Dnevno izvješće o situaciji UNCRO-a za Sektor Jug, 20:30 sati, 21. kolovoza 1995.), str. 2-3.

²⁴⁸⁹ P403 (Dnevno izvješće o situaciji UNCRO-a za Sektor Jug, 20:30 sati, 21. kolovoza 1995.), str. 4; D623 (Dnevno izvješće o situaciji UNCRO-a za Sektor Jug, 20:30 sati, 21. kolovoza 1995.), str. 3.

Prijevod

kojem je bio jedan hrvatski vojnik koji je pretraživao kuće na području Stegnjajića, u općini Benkovac, i koji je u jednu kuću ubacio ručnu bombu koja je eksplodirala.²⁴⁹⁰

572. Osim gore navedenih dokaza, Raspravno vijeće je razmotrilo dokazne predmete P1200 i P2566, čiji prikaz se daje u poglavlju 4.2.2.

573. Dokazi ukazuju na to da su 19. kolovoza 1995., približno u 17:00 sati, u Stegnjajićima, dva civila s pištoljima Desert Eagle, koji su se vozili u malom plavom automobilu, izazvali eksploziju bombe uslijed koje je šrapnelima oštećena unutrašnjost jedne kuće. Dokazi nadalje ukazuju na to da je 19. kolovoza 1995. u 17:30 sati jedna osoba u civilnom automobilu koja se navodi kao hrvatski vojnik pretraživala kuće u Stegnjajićima i u jednu kuću ubacila ručnu bombu koja je eksplodirala. Na temelju toga što je UNMO tu osobu opisao kao hrvatskog vojnika, Raspravno vijeće se uvjerilo da je bila u uniformi. To izvješće ne pruža više pojedinosti u pogledu činjenične osnove za kvalifikaciju te osobe kao Hrvata. Raspravno vijeće stoga ne može ocijeniti postoji li za kvalifikaciju te osobe kao hrvatskog vojnika valjana činjenična osnova. U vezi s tim, Raspravno vijeće također napominje da se ta osoba koja se navodi kao vojnik vozila u civilnom automobilu. Postoje dokazi koji ukazuju na to da je 134. domobranskoj pukovnici HV-a 16. kolovoza 1995. bilo naređeno da dio postrojbe razmjesti na područje Benkovačkog Sela i da se 1. rujna 1995. pukovnija ondje doista i nalazila. Iz tih dokaza se ne vidi kada je ta postrojba razmještena na područje Benkovačkog Sela, koje je od Stegnjajića udaljeno oko tri kilometra. Raspravnom vijeću nisu predloženi drugi pouzdani dokazi o tome kojim oružanim snagama su navodni počinitelji eventualno pripadali, kao ni dokazi o tome koje su oružane snage eventualno bile prisutne u Stegnjajićima ili u blizini Stegnjajića u to vrijeme. S obzirom na sve gore navedeno, Raspravno vijeće stoga ne može donijeti nikakve zaključke o identitetu ili pripadnosti počinitelja. S obzirom na te okolnosti, Raspravno vijeće neće dalje razmatrati te incidente u vezi s točkama 1 i 5 Optužnice.

4.2.3 Općina Civljane

Cetina

574. Raspravnom vijeću su relevantni dokazi u vezi s navodima o uništavanju i pljačkanju u Cetini, u općini Civljane, predloženi prvenstveno putem svjedočenja

²⁴⁹⁰ P124 (Dnevno izvješće o situaciji UNMO-a za Sektor Jug, 19:00 sati, 20. kolovoza 1995.), str. 3.

Rolanda Dangerfielda i Aluna Robertsa, kao i putem raznih izvješća UNMO-a. Prema popisu stanovništva iz 1991., od ukupno 853 stanovnika Cetine 1991., njih 793 su bili Srbi.²⁴⁹¹

575. **Roland Dangerfield**, pripadnik britanske vojske, časnik za vezu sektora stacioniran u Kninu u kolovozu 1995. godine,²⁴⁹² u svom svjedočenju je rekao da je u tjednu poslije napada na Knin u kolovozu 1995. otišao u selo Cetina, u kojem je vidio pljačku i palež.²⁴⁹³ Dangerfield je izjavio da je vidio kako u to selo ulazi kamion pun vojnika koji su pucali u zrak.²⁴⁹⁴ Isprva ga nisu vidjeli, ali kad su ga ugledali, osoba koju je Dangerfield, na temelju obuke koju je prošao, prepoznao kao pripadnika Specijalne policije i koja je, prema njegovom sjećanju, bila naoružana i uniformirana, zadržala ga je pet do deset minuta i potom sprovela iz Sektora Jug.²⁴⁹⁵

576. Prema izvješću PMEZ-a, Cetina se nalazi u dolini i okružena je manjim selima. PMEZ dalje izvještava da je 11. kolovoza 1995. u 11:30 sati cijela dolina u kojoj se Cetina nalazi bila spaljena i da je vidio kuće koje su još uvijek gorjele. Prema riječima PMEZ-a, stoka je ubijana vatrenim oružjem ili tovarena u kamione. Novo sklonište, izgrađeno tjedan dana ranije, dignuto je u zrak iznutra.²⁴⁹⁶

577. **Alun Roberts**, službenik za tisak i informiranje u Sektoru Jug UN-a u Kninu od sredine rujna 1993. do približno sredine listopada 1995.,²⁴⁹⁷ obišao je Cetinu sredinom kolovoza 1995., kada je zatekao to selo napušteno i spaljeno do temelja.²⁴⁹⁸ Roberts je u svom izvješću napisao da je u "općinskom centru" Cetina prije hrvatske ofenzive živjelo 2.200 ljudi.²⁴⁹⁹

²⁴⁹¹ C5 (Republički zavod za statistiku, Popis stanovništva 1991., Narodnosni sastav stanovništva Hrvatske po naseljima), str. 110.

²⁴⁹² P695 (Roland Dangerfield, izjava svjedoka, 21. prosinca 1995.), par. 1-2; Roland Dangerfield, T. 7132.

²⁴⁹³ Roland Dangerfield, T. 7161-7162, 7279-7282; P699 (Roland Dangerfield, "The Fall of the Republic of Serb Krajina", nedatirano), str. 6.

²⁴⁹⁴ Roland Dangerfield, T. 7162; P699 (Roland Dangerfield, "The Fall of the Republic of Serb Krajina", nedatirano), str. 6.

²⁴⁹⁵ Roland Dangerfield, T. 7161-7162, 7279-7282; P699 (Roland Dangerfield, "The Fall of the Republic of Serb Krajina", nedatirano), str. 6.

²⁴⁹⁶ P815 (Izvješće PMEZ-a koje je sastavio Liborius, 26. kolovoza 1995.), str. 6.

²⁴⁹⁷ P675 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 27. kolovoza 1997.), str. 1, par. 1; P676 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 31. srpnja 1998.), str. 1; P677 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 28. veljače 2007.), str. 1-2; P678 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 7. veljače 2008.), str. 1, par. 3-4, 6; P680 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 1. srpnja 2008.), str. 1.

²⁴⁹⁸ P680 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 1. srpnja 2008.), par. 6; P684 (Izvješće Aluna Robertsa za tisak o kršenjima ljudskih prava u Sektoru Jug od strane pripadnika HV-a, 12. listopada 1995.), str. 1.

²⁴⁹⁹ P684 (Izvješće Aluna Robertsa za tisak o kršenjima ljudskih prava u Sektoru Jug od strane pripadnika HV-a, 12. listopada 1995.), str. 1.

578. Dana 13. kolovoza 1995., prije 20:00 sati, UNMO je vidio da je Cetina gotovo potpuno prazna i primijetio nekoliko nedavno spaljenih kuća, kao i strvine životinja ubijenih vatrenim oružjem.²⁵⁰⁰ Dana 28. kolovoza 1995., prije 20:00 sati, UNMO je vidio približno šest spaljenih kuća u Dubravi, 15 spaljenih kuća u Dragićima, 30 spaljenih kuća u Čitluku, 20 spaljenih kuća u Milašima i 25 spaljenih kuća u Cetini, što su sve sela u općini Civljane.²⁵⁰¹ Dana 2. rujna 1995. u 13:00 sati, UNMO je vidio 25 civilnih vozila sa splitskim, šibenskim i njemačkim registarskim tablicama, kao i više od 50 civila koji su pljačkali kuće na području Cetine.²⁵⁰² U isto vrijeme, UNMO je vidio da je pravoslavna crkva u Cetini iznutra potpuno spaljena i da su vjerski predmeti razbijeni ili spaljeni. Vidio je također da je spaljeno 95 posto šireg područja Cetine.²⁵⁰³ **Edward Flynn**, službenik za ljudska prava u Uredu UNHCHR-a i vođa jednog od HRAT-ova u nekadašnjem Sektoru Jug od 7. kolovoza do sredine rujna 1995.,²⁵⁰⁴ obišao je Cetinu početkom rujna 1995. i vidio da je približno 95 posto tog pustog mjesta nedavno spaljeno, da je pravoslavna crkva oštećena, spaljena i vandalski uništena, kao i da na cesti leži nekoliko mrtvih goveda.²⁵⁰⁵ **Peter Marti**, vojni promatrač UN-a i kasnije član HRAT-a u Sektoru Jug u razdoblju od 19. lipnja do 27. studenog 1995.,²⁵⁰⁶ u svom svjedočenju je rekao da je 2. rujna 1995. bio u Cetini u ophodnji i da je vidio da je oštećeno 95 posto kuća.²⁵⁰⁷ Pravoslavna crkva je bila potpuno uništena, biblije, ikone, križevi i crkveni inventar bili su razbijeni i spaljeni.²⁵⁰⁸

579. **Svjedokinja 136**, Srпкиnja, prevoditeljica na terenu za UNCIVPOL i UNCRO,²⁵⁰⁹ koja je odlazila na ophodnje s pripadnicima UN-a iz Knina od 9. kolovoza

²⁵⁰⁰ P118 (Dnevno izvješće o situaciji UNMO-a za Sektor Jug, 20:00 sati, 13. kolovoza 1995.), str. 1-2.

²⁵⁰¹ P130 (Dnevno izvješće o situaciji UNMO-a za Sektor Jug, 20:00 sati, 28. kolovoza 1995.), str. 1, 6.

²⁵⁰² P139 (Ažurirano izvješće o situaciji UNMO-a za Sektor Jug, 23:00 sata, 2. rujna 1995.), str. 1.

²⁵⁰³ P138 (Dnevno izvješće o situaciji UNMO-a za Sektor Jug, 20:00 sati, 2. rujna 1995.), str. 5.

²⁵⁰⁴ P20 (Edward Flynn, izjava svjedoka, 29. lipnja 1997.), str. 1-2, 6, 13, 23; P21 (Edward Flynn, izjava svjedoka, 26.-27. veljače 2008.), str. 1, par. 3-4, 36; Edward Flynn, T. 1044, 1270, 1291-1292, 1312, 1325.

²⁵⁰⁵ P21 (Edward Flynn, izjava svjedoka, 26.-27. veljače 2008.), par. 29; P36 (Dnevno izvješće HRAT-a, 2-4. rujna 1995.), str. 3; P38 (Tjedno izvješće Husseina Al-Alfija, 2.-8. rujna 1995.), str. 6.

²⁵⁰⁶ P415 (Peter Marti, izjava svjedoka, 13. veljače 1996.), str. 1-2; P416 (Peter Marti, izjava svjedoka, 29. lipnja 1997.), str. 1, 6; P417 (Peter Marti, izjava svjedoka, 14. prosinca 2007.), par. 1, 5, 9, 17.

²⁵⁰⁷ P416 (Peter Marti, izjava svjedoka, 29. lipnja 1997.), str. 10-11; P417 (Peter Marti, izjava svjedoka, 14. prosinca 2007.), par. 52, 83; D391 (Sažetak informacija o kršenju ljudskih prava iz dnevnih izvješća o situaciji Stožera Sektora Jug, 7. kolovoza - 8. rujna 1995.), str. 31.

²⁵⁰⁸ P416 (Peter Marti, izjava svjedoka, 29. lipnja 1997.), str. 10-11; P417 (Peter Marti, izjava svjedoka, 14. prosinca 2007.), par. 52, 83; D391 (Sažetak informacija o kršenju ljudskih prava iz dnevnih izvješća o situaciji Stožera Sektora Jug, 7. kolovoza - 8. rujna 1995.), str. 31.

²⁵⁰⁹ P2 (Svjedokinja 136, izjava svjedoka, 4. srpnja 1996.), str. 1-2; svjedokinja 136, T. 620, 622, 641, 726, 765, 768, 780-782.

1995. nadalje, u svom svjedočenju je rekla da je selo Cetina spaljeno do temelja, da nije ostala ni jedna kuća.²⁵¹⁰

580. **Aleksandar Černjecki**, vojni promatrač UN-a u Hrvatskoj od 20. lipnja 1995. do prosinca 1995.,²⁵¹¹ u svom svjedočenju je rekao da se vojni promatrači UN-a prvih nekoliko dana poslije hrvatske ofenzive nisu mogli slobodno kretati po području Cetine.²⁵¹² Kada je svjedok došao u Cetinu, bio je šokiran razmjerima uništavanja, vidjevši da je mjesto potpuno spaljeno i da je nova pravoslavna crkva u centru opljačkana i oštećena.²⁵¹³

581. Osim gore navedenih dokaza, Raspravno vijeće je uzelo u obzir Berikoffovo svjedočenje (čiji prikaz se daje u poglavlju 4.2.1).

582. Dokazi ukazuju na to da je do 11. kolovoza 1995. u 11:30 sati spaljena cijela dolina u kojoj se nalaze Cetina i okolna sela i da je u tom trenutku bilo kuća koje su još uvijek gorjele. Dokazi, osim toga, ukazuju na to da je u isto vrijeme stoka ubijana vatrenim oružjem ili tovarena u kamione i da je novosagrađeno sklonište iznutra dignuto u zrak. Međutim, ne postoje dovoljni dokazi u vezi s počiniteljima i okolnostima u kojima su te kuće zapaljene, stoka ubijana ili tovarena na kamione i sklonište dignuto u zrak. S obzirom na te okolnosti, Raspravno vijeće neće dalje razmatrati te incidente u vezi s točkama 1, 4 i 5 Optužnice.

583. Dokazi ukazuju na to da je u poslijepodnevnim satima 12. kolovoza 1995., 50-60 posto objekata u selu Cetina gorjelo ili je bilo nedavno spaljeno. Vijeće napominje da se Berikoffov i Dangerfieldov prikaz uništavanja viđenog u Cetini i njihovog zadržavanja i sprovođenja iz Sektora Jug ne podudaraju u svemu, ali da se podudaraju u općim crtama, osobito u vezi s njihovim zadržavanjem i sprovođenjem iz Sektora Jug. Dangerfield kaže da se to dogodilo u tjednu poslije napada na Knin, što odgovara Berikoffovoj izjavi da se to dogodilo 12. kolovoza 1995. Osim toga, Berikoff je izjavio da je Dangerfield bio s njim toga dana. Na temelju toga, Raspravno vijeće se uvjerilo da se ta dva dokaza odnose na isti incident.

²⁵¹⁰ P2 (Svjedokinja 136, izjava svjedoka, 4. srpnja 1996.), str. 14; svjedokinja 136, T. 641, 764-765; P5 (Karta Sektora Jug koju je označila svjedokinja 136).

²⁵¹¹ P204 (Aleksandar Černjecki, izjava svjedoka, 18. svibnja 2002.), str. 1-2; Aleksandar Černjecki, T. 3204, 3221.

²⁵¹² P204 (Aleksandar Černjecki, izjava svjedoka, 18. svibnja 2002.), str. 6.

²⁵¹³ P204 (Aleksandar Černjecki, izjava svjedoka, 18. svibnja 2002.), str. 6.

584. Tijekom obilaska Cetine, Dangerfield je vidio i osobe koje su odnosile predmete, ali ih nije pobliže opisao. Berikoff je vidio osobe o kojima govori kao o hrvatskim vojnicima, među kojima i vojnike koji su djelovali raspušteno i za koje je mislio da su možda pod zapovjedništvom nekog samozvanog lokalnog vođe, kao i osobe u sivim uniformama-kombinezonima s pištoljima i mačetama, koji su išli od kuće do kuće, a kuća iz koje su izašli bi za nekoliko minuta planula. Na temelju tih dokaza, Vijeće se uvjerilo da su te kuće zapalile te osobe. Na temelju toga što je Berikoff dio tih osoba opisao kao vojnike, Raspravno vijeće se uvjerilo da su one na sebi imale uniforme vojnog tipa. Međutim, Berikoff ne pruža više pojedinosti u pogledu činjenične osnove za kvalifikaciju tih vojnika kao Hrvata. Raspravno vijeće stoga ne može ocijeniti postoji li za tu kvalifikaciju valjana činjenična osnova. Što se tiče onih pripadnika skupine o kojoj Berikoff govori kao o vojnicima koje je detaljnije opisao kao raspuštene, grube, neobrijane, otrgnutih rukava, s vrpcama oko glave i bez oznaka, njihova vanjšina dodatno dovodi u sumnju njihovu pripadnost HV-u. Što se tiče osoba za koje je rekao da su bile odjevene u sive uniforme-kombinezone i da su imale pištolje i mačete, ni taj opis nije dovoljan dokaz za zaključak o eventualnoj pripadnosti počinitelja.

585. Dangerfield je rekao da ga je nekoliko minuta zadržala osoba koju je opisao kao pripadnika Specijalne policije. Berikoff naprotiv kaže da je njega i njegove suputnike u policijsku postaju u kojoj su zadržani odveo jedan od pripadnika skupine grubih, neobrijanih Hrvata u uniformama s otrgnutim rukavima, s vrpcama oko glave i bez oznaka, koja im je prijetila oružjem, i da ih je kasnije jedan civilni policajac pustio na slobodu. Ti dokazi u vezi s osobom koja je zadržala Berikoffa, Dangerfielda i druge nisu dovoljno jasni da bi se na temelju njih mogla utvrditi eventualna pripadnost te osobe i ne omogućuju donošenje bilo kakvih zaključaka o eventualnoj pripadnosti počinitelja paleža.

586. Vijeću nisu predloženi drugi dokazi o identitetu ili pripadnosti počinitelja koji su palili kuće 12. kolovoza 1995., kao ni dokazi o tome koje su oružane snage eventualno bile prisutne u Cetini ili u blizini Cetine u to vrijeme. S obzirom na te okolnosti, Raspravno vijeće neće dalje razmatrati te incidente u vezi s točkama 1, 4 i 5 Optužnice.

587. Dokazi predloženi Vijeću ukazuju na to da je do 13. kolovoza 1995. u 20:00 sati Cetina bila gotovo prazna, da je nekoliko kuća bilo nedavno spaljeno i da su se u selu raspadale strvine životinja koje je netko ubio vatrenim oružjem. Dokazi nadalje ukazuju na to da je do 20:00 sati 28. kolovoza 1995. u Cetini spaljeno najmanje 25 kuća.

Predočeni dokazi nadalje ukazuju na to da je 2. rujna 1995. u 13:00 sati unutrašnjost pravoslavne crkve u Cetini bila potpuno spaljena, da su vjerski predmeti bili razbijeni i spaljeni te da je 95 posto Cetine bilo nedavno spaljeno i da je mjesto bilo pusto. Na cesti je ležalo nekoliko mrtvih goveda. Međutim, ne postoje dovoljni dokazi u vezi s počiniteljima i okolnostima u kojima su te kuće zapaljene, životinje ubijene i unutrašnjost pravoslavne crkve zapaljena i oštećena. S obzirom na te okolnosti, Raspravno vijeće neće dalje razmatrati te incidente u vezi s točkama 1 i 5 Optužnice.

588. Predočeni dokazi ukazuju na to da je 2. rujna 1995. u 13:00 sati više od 50 civila pljačkalo po kućama na području Cetine. S obzirom na to da dokazi ukazuju na to da su počinitelji bili civili, Raspravno vijeće neće dalje razmatrati te incidente u vezi s točkom 1 Optužnice.

Selo Civljane

589. Raspravnom vijeću su relevantni dokazi u vezi s navodima o uništavanju i pljačkanju sela Civljane predočeni prvenstveno putem svjedočenja Jure Radića i Philipa Berikoffa. Prema popisu stanovništva iz 1991., od ukupno 819 stanovnika Civljana 1991., njih 790 su bili Srbi.²⁵¹⁴

590. Dana 11. kolovoza 1995. u 10:00 sati, PMEZ je vidio da je 50 posto sela Civljane spaljeno.²⁵¹⁵ **Jure Radić**, potpredsjednik Vlade i ministar razvitka i obnove od 1994. do 2000.,²⁵¹⁶ u svom svjedočenju je rekao da je 15. kolovoza 1995., vozeći se cestom od Sinja prema Kninu, u selu Civljane vidio kuće u plamenu, nekoliko stotina metara od ceste.²⁵¹⁷ Po Radićevom mišljenju, premda su osobe koje su neposredno poslije rata pljačkale i palile imovinu u selima na tom području na sebi imale vojne uniforme, one nisu bile pripadnici HV-a.²⁵¹⁸ Radić je to mišljenje obrazložio nizom faktora: on tvrdi da su HV i civilna policija sprečavali civile da dođu na to područje, ali su svejedno dolazili ljudi u uniformama da pljačkaju i pale; misli da je HV bio discipliniran i organiziran; i razgovarao je s kolegama i prijateljima koji su bili zapovjednici u HV-u, između ostalog s Marijanom Perkovićem, bivšim pripadnikom

²⁵¹⁴ C5 (Republički zavod za statistiku, Popis stanovništva 1991., Narodnosni sastav stanovništva Hrvatske po naseljima), str. 110.

²⁵¹⁵ P815 (Izvešće PMEZ-a koje je sastavio Liborius, 26. kolovoza 1995.), str. 6.

²⁵¹⁶ Jure Radić, T. 27127, 27215, 27378.

²⁵¹⁷ Jure Radić, T. 27345, 27367-27368.

²⁵¹⁸ Jure Radić, T. 27345-27346, 27368; D2021 (Tanjugova vijest od 23. kolovoza 1995.).

HV-a, tajnikom u Radićevom Ministarstvu.²⁵¹⁹ Radić je rekao predsjedniku Tuđmanu za kuće koje je 15. kolovoza 1995. vidio kako gore u Civljanima i Tuđman se složio da to nije dobar razvoj događaja.²⁵²⁰ S obzirom na to da je Tuđman odgovorio da stalno govori kako takva djela treba spriječiti, Radić je zaključio da je od drugih već čuo za slične događaje.²⁵²¹ Hrvatska Vlada je osuđivala pljačku i paljenje imovine, jer to nije doprinosilo Vladinom planu da se sačuva privatna imovina; Radić je takve izjave davao u intervjuima za medije i na sjednicama Vlade.²⁵²² Radić je u više navrata bio nazočan kada je predsjednik Tuđman javno osudio uništavanje imovine u Hrvatskoj, između ostalog, u jednom govoru održanom u Karlovcu.²⁵²³

591. Osim gore navedenih dokaza, Raspravno vijeće je uzelo u obzir svjedočenje Philipa Berikoffa, čiji prikaz se daje u poglavlju 4.2.1.

592. Berikoffovo svjedočenje ukazuje na to da su 11. kolovoza 1995. na nespacificiranoj lokaciji uz cestu prema Civljanima osobe koje se navode kao vojnici HV-a i osobe u sivim uniformama-kombinezonima išle od kuće do kuće, iznosile predmete i tovarile ih u vozila. Na temelju toga što je Berikoff dio tih osoba opisao kao vojnike HV-a, Raspravno vijeće se uvjerilo da su na sebi imale uniforme vojnog tipa. Berikoff ne pruža više pojedinosti u pogledu činjenične osnove za kvalifikaciju tih osoba kao pripadnika HV-a. Raspravno vijeće stoga ne može ocijeniti postoji li za tu kvalifikaciju valjana činjenična osnova. Raspravnom vijeću nisu predloženi drugi pouzdani dokazi o tome kojim oružanim snagama su počinitelji eventualno pripadali. Isto tako, Raspravnom vijeću nisu predloženi dovoljni dokazi o tome koje su oružane snage eventualno prisustvovala tim događajima ili bile u blizini u to vrijeme. Raspravno vijeće stoga ne može donijeti nikakve zaključke o identitetu ili pripadnosti počinitelja.

593. Dana 11. i 15. kolovoza 1995., PMEZ, Berikoff i Radić su vidjeli kuće koje gore, spaljene ili na drugi način uništene kuće u Civljanima i na nespacificiranoj lokaciji uz cestu prema Civljanima. Raspravno vijeće je uzelo u obzir Radićevo mišljenje o počiniteljima uništavanja i pljačkanja općenito na tom području i u to vrijeme, ali mu ne pridaje veliku težinu. Bez obzira na Radićevo svjedočenje s tim u vezi, Raspravno vijeće smatra da ne postoje dovoljni pouzdani dokazi o tome tko je, kada i u kojim

²⁵¹⁹ Jure Radić, T. 27368-27370, 27378.

²⁵²⁰ Jure Radić, T. 27345, 27367-27368, 27371-27372.

²⁵²¹ Jure Radić, T. 27371.

²⁵²² Jure Radić T. 27344, 27346-27347; D2021 (Tanjugova vijest od 23. kolovoza 1995.).

²⁵²³ Jure Radić, T. 27348.

okolnostima zapalio ili na drugi način uništio kuće u Civljanima i uz cestu prema Civljanima. S obzirom na te okolnosti, Raspravno vijeće neće dalje razmatrati te incidente u vezi s točkama 1, 4 i 5 Optužnice.

4.2.4 Općina Donji Lapac

Brotnja i Donja Suvaja

594. Raspravnom vijeću su relevantni dokazi u vezi s navodima o pljačkanju u Brotnji i Donjoj Suvaji, u općini Donji Lapac, predloženi putem jednog izvješća PMEZ-a.

595. Dokazi ukazuju na to da je 9. rujna 1995. prije 20:00 sati nepoznat broj osoba koje se navode kao hrvatski vojnici pljačkao po kućama u Brotnji i Donjoj Suvaji, što, kako to shvaća Raspravno vijeće, znači da su odnijeli nespecificirane predmete. S obzirom na to da je UNMO te osobe opisao kao vojnike, Raspravno vijeće se uvjerilo da su nosile uniforme vojnog tipa. Međutim, izvješće UNMO-a ne pruža više pojedinosti u pogledu činjenične osnove za kvalifikaciju tih osoba kao Hrvata. Raspravno vijeće stoga ne može ocijeniti postoji li za tu kvalifikaciju valjana činjenična osnova. Raspravnom vijeću nisu predloženi drugi pouzdani dokazi o tome kojim oružanim snagama su navodni počinitelji eventualno pripadali, kao ni dokazi o tome koje su oružane snage eventualno bile prisutne u Brotnji i Donjoj Suvaji ili u njihovoj blizini u to vrijeme. Raspravno vijeće stoga ne može donijeti nikakve zaključke o identitetu ili pripadnosti navodnih počinitelja. S obzirom na te okolnosti, Raspravno vijeće neće dalje razmatrati taj incident u vezi s točkama 1 i 4 Optužnice.

Dnopolje

596. Raspravnom vijeću su relevantni dokazi u vezi s navodima o pljačkanju u Dnopolju, u općini Donji Lapac, predloženi putem jednog izvješća UNMO-a. Prema tom izvješću, 27. kolovoza 1995. u 11:05 sati, UNMO je vidio dva vojnika HV-a s kamionom kako pljačkaju po kućama u Dnopolju.²⁵²⁴ Kako to shvaća Raspravno vijeće, to znači da su te dvije osobe odnijele nespecificirane predmete. Na temelju tog izvješća UNMO-a, u kojem su te osobe opisane kao vojnici HV-a, Raspravno vijeće se uvjerilo da su na sebi imale uniforme vojnog tipa. Izvješće UNMO-a ne pruža više pojedinosti u

²⁵²⁴ P129 (Dnevno izvješće o situaciji UNMO-a za Sektor Jug, 19:00 sati, 27. kolovoza 1995.), str. 3.

pogledu činjenične osnove za kvalifikaciju tih osoba kao vojnika HV-a. Raspravno vijeće stoga ne može ocijeniti postoji li za tu kvalifikaciju valjana činjenična osnova. Na temelju gore navedenih dokaza ne može se utvrditi kojim oružanim snagama su počinitelji eventualno pripadali. Isto tako, Raspravnom vijeću nisu predloženi dovoljni dokazi o tome koje su oružane snage eventualno bile prisutne u Dnopolju ili u blizini Dnopolja u to vrijeme. Raspravno vijeće stoga ne može donijeti nikakve zaključke o identitetu ili pripadnosti počinitelja. S obzirom na te okolnosti, Raspravno vijeće neće dalje razmatrati taj incident u vezi s točkama 1 i 4 Optužnice.

Dobroselo

597. Raspravnom vijeću su dokazi u vezi s navodima o uništavanju u Dobroselu, u općini Donji Lapac, predloženi prvenstveno putem izvješća UNMO-a i HRAT-a. Dana 9. rujna 1995. u 16:00 sati, UNMO je vidio hrvatske vojnike kako uništavaju spomenik stradalima u Drugom svjetskom ratu u Dobroselu, u općini Donji Lapac.²⁵²⁵ Prema izvješću HRAT-a, HRAT je 25. rujna 1995. prošao kroz sela Dobroselo i Gornji Lapac, koja su oba u općini Donji Lapac, i vidio da je 60-70 posto oba sela uništeno.²⁵²⁶

598. Dokazi upućuju na to da su 9. rujna 1995. osobe koje se navode kao vojnici uništile spomenik stradalima u Drugom svjetskom ratu u Dobroselu, u općini Donji Lapac. Na temelju toga što je UNMO te osobe opisao kao hrvatske vojnike, Raspravno vijeće se uvjerilo da su na sebi imale uniforme vojnog tipa. Međutim, izvješće UNMO-a ne pruža više pojedinosti u pogledu činjenične osnove za kvalifikaciju tih osoba kao hrvatskih vojnika. Raspravno vijeće stoga ne može ocijeniti postoji li za tu kvalifikaciju valjana činjenična osnova. Raspravnom vijeću nisu predloženi drugi pouzdani dokazi o tome kojim oružanim snagama su navodni počinitelji eventualno pripadali. Isto tako, Raspravnom vijeću nisu predloženi dovoljni dokazi o tome koje su oružane snage eventualno bile prisutne u Dobroselu u to vrijeme. Raspravno vijeće stoga ne može donijeti nikakve zaključke o identitetu ili pripadnosti počinitelja.

599. Osim toga, dokazi ukazuju na to da je do 25. rujna 1995. uništeno 60-70 posto sela Dobroselo i Gornji Lapac, koja su oba u općini Donji Lapac. Međutim, Raspravnom vijeću su predloženi nedovoljni pouzdani dokazi o tome tko je i u kojim

²⁵²⁵ P145 (Dnevno izvješće o situaciji UNMO-a za Sektor Jug, 20:00 sati, 9. rujna 1995.), str. 5.

²⁵²⁶ P1099 (Maria Teresa Mauro, izjava svjedoka, 6. veljače 2008.), par. 51; P1104 (Dnevno izvješće HRAT-a, 25. rujna 1995.), str. 2.

okolnostima uništio ta sela. S obzirom na te okolnosti, Raspravno vijeće neće dalje razmatrati te incidente u vezi s točkama 1 i 5 Optužnice.

Grad Donji Lapac

600. Raspravnom vijeću su relevantni dokazi u vezi s navodima o uništavanju i pljačkanju u gradu Donjem Lapcu predloženi putem svjedočenja velikog broja svjedoka, uključujući svjedoka 82, Johna Hilla, Dražena Viteza, Ivana Hermana, Davorina Pavlovića, Philipa Berikoffa, Josipa Čelića, Zdravka Janića i Željka Sačića. Prema popisu stanovništva iz 1991., od ukupno 1.791 stanovnika Donjeg Lapca 1991., njih 1.742 su bili Srbi.²⁵²⁷

601. **Dražen Vitez**, koji je za vrijeme operacije Oluja bio pomoćnik zapovjednika Specijalne jedinice policije Policijske uprave varaždinske,²⁵²⁸ svjedočio je o tome kako je, napredujući pretežno pješice sa svojom postrojbom od gračačkog područja prema Donjem Lapcu, prolazio uglavnom kroz nenaseljene i brdovite predjele dok nisu stigli do ceste Lapac-Dobroselo, u općini Donji Lapac.²⁵²⁹ Prošli su i kroz Mazin, u općini Gračac, gdje nisu naišli na otpor.²⁵³⁰ Tu je svjedok prvi put vidio civile, starije žene i muškarce, koji su stajali ispred nekoliko kuća i kojima su njegovi policajci rekli da tu čekaju jer će po njih doći temeljna policija ili netko drugi.²⁵³¹ Popeli su se vijugavim putem iznad Mazina.²⁵³² Dana 7. kolovoza 1995. oko 13:00 sati, svjedok i njegova postrojba stigli su do prvih kuća na rubu Donjeg Lapca i tu pretrpjeli topnički napad, koji je trajao oko pola sata.²⁵³³ Nisu znali da li je to neprijateljska vatra ili vatra njihove strane, a zbog prirodnih prepreka u konfiguraciji terena nisu mogli uspostaviti vezu sa Stožerom Specijalne policije.²⁵³⁴ Po završetku topničkog napada, svjedok i njegova postrojba produžili su u Donji Lapac.²⁵³⁵ Svjedok je vidio kako se iz dvije ili tri zgrade

²⁵²⁷ C5 (Republički zavod za statistiku, Popis stanovništva 1991., Narodnosni sastav stanovništva Hrvatske po naseljima), str. 72.

²⁵²⁸ D1893 (Dražen Vitez, izjava svjedoka, 12. svibnja 2009.), str. 1, par. 1; Dražen Vitez, T. 25970-25972, 25986, 25977, 25999.

²⁵²⁹ D1893 (Dražen Vitez, izjava svjedoka, 12. svibnja 2009.), par. 5; Dražen Vitez, T. 25990, 26061-26062.

²⁵³⁰ Dražen Vitez, T. 25989.

²⁵³¹ Dražen Vitez, T. 25989, 26071.

²⁵³² Dražen Vitez, T. 25989-25990.

²⁵³³ D1893 (Dražen Vitez, izjava svjedoka, 12. svibnja 2009.), par. 5; Dražen Vitez, T. 25989-25990, 25996, 26062.

²⁵³⁴ D1893 (Dražen Vitez, izjava svjedoka, 12. svibnja 2009.), par. 5; Dražen Vitez, T. 25990, 26056.

²⁵³⁵ Dražen Vitez, T. 25990.

u centru grada diže dim.²⁵³⁶ Izjavio je da se njihovim zapovjednicima tada pridružio Markač.²⁵³⁷ Oni su zatim zajedno s Markačem otišli u bazu UNPROFOR-a u sjevernom dijelu Donjeg Lapca, gdje je održan sastanak. Markač je pripadnicima UNPROFOR-a rekao da su oni dio hrvatskih oružanih snaga i vojnici UN-a su, prema riječima svjedoka, izašli iz svojih skloništa, izgledali veselo i jedni druge grlili. Markač je otišao odmah nakon sastanka.²⁵³⁸

602. Svjedok je izjavio da je sa svojom postrojbom ostao u Donjem Lapcu do poslijepodnevnih sati 7. kolovoza 1995., kada je stigao HV.²⁵³⁹ Oni su se zatim povukli u jedan zaselak na rubu Donjeg Lapca, otprilike kilometar od centra grada, gdje su i prenoćili.²⁵⁴⁰ To je bio prvi put od početka operacije da je svjedok vidio pripadnike HV-a.²⁵⁴¹ Svjedok je iz tog zaseoka čuo da iz Donjeg Lapca odjekuje jaka pucnjava.²⁵⁴² Rano ujutro 8. kolovoza 1995., zapovjednik im je izdao zapovijed za daljnje napredovanje prema Kulen Vakufu.²⁵⁴³ Po izlasku iz objekta u kojem su prenoćili, svjedok je primijetio da se iz mnogih zgrada i kuća u Donjem Lapcu dimi.²⁵⁴⁴ Svjedok je izjavio da nitko od pripadnika Specijalne policije nije sudjelovao u paljenju u Donjem Lapcu.²⁵⁴⁵ Po dolasku na područje Boričevca, u općini Donji Lapac, i Kulen Vakufa, svjedok i njegova postrojba čekali su cijeli dan kao pričuva, u punoj ratnoj opremi, ali nisu uključeni u akciju.²⁵⁴⁶ Najzad, nakon sastanka s načelnikom Sektora specijalne policije Željkom Sačićem, postrojbe koje su bile angažirane u borbi od početka operacije su puštene kući, a svjedoku i njegovoj postrojbi je izdana zapovijed da se vrate u Varaždin, što su oni i učinili, prošavši kroz Udbinu.²⁵⁴⁷

603. **Ivan Herman**, koji je tijekom operacije Oluja bio liječnik u sastavu varaždinske Specijalne policije,²⁵⁴⁸ svjedočio je o tome kako je 7. kolovoza 1995. njegova postrojba

²⁵³⁶ D1893 (Dražen Vitez, izjava svjedoka, 12. svibnja 2009.), par. 5-6; Dražen Vitez, T. 25991.

²⁵³⁷ Dražen Vitez, T. 25990-25991.

²⁵³⁸ D1893 (Dražen Vitez, izjava svjedoka, 12. svibnja 2009.), par. 6; Dražen Vitez, T. 25991.

²⁵³⁹ D1893 (Dražen Vitez, izjava svjedoka, 12. svibnja 2009.), par. 7.

²⁵⁴⁰ D1893 (Dražen Vitez, izjava svjedoka, 12. svibnja 2009.), par. 7; Dražen Vitez, T. 25991, 26065.

²⁵⁴¹ Dražen Vitez, T. 25997, 26063-26064.

²⁵⁴² Dražen Vitez, T. 26066.

²⁵⁴³ D1893 (Dražen Vitez, izjava svjedoka, 12. svibnja 2009.), par. 7; Dražen Vitez, T. 25968, 25992, 26066.

²⁵⁴⁴ D1893 (Dražen Vitez, izjava svjedoka, 12. svibnja 2009.), par. 7.

²⁵⁴⁵ Dražen Vitez, T. 25991-25994.

²⁵⁴⁶ Dražen Vitez, T. 25992.

²⁵⁴⁷ D1893 (Dražen Vitez, izjava svjedoka, 12. svibnja 2009.), par. 7; Dražen Vitez, T. 25968, 25992, 25997-25998.

²⁵⁴⁸ D1910 (Ivan Herman, izjava svjedoka, 18. svibnja 2009.), str. 1, par. 1-4; Ivan Herman, T. 26428-26431, 26456.

šumskim putem stigla u Donji Lapac. Herman je bio na začelju u terenskom vozilu.²⁵⁴⁹ Kad se postrojba približila gradu, Herman je vidio kako Donji Lapac napušta kolona Srba, u kojoj su bili civili, vojna vozila i najmanje dva tenka.²⁵⁵⁰ Mada je kolona Srba bila u dometu i mada je Herman čuo kako iz kolone otvaraju vatru prema šumi na rubu koje se nalazila njegova postrojba, izjavio je da postrojba nije otvarala vatru jer je u koloni bilo civila.²⁵⁵¹ Kad je kolona prošla i krenula prema Srbu, u općini Donji Lapac, Herman je sa svojom postrojbom ušao u Donji Lapac.²⁵⁵² U Donjem Lapcu je bilo lakše oštećeno nekoliko zgrada i gorjelo je nekoliko stogova sijena.²⁵⁵³ Herman je u jednoj kući zatekao i jednu bolesnu staricu, kojoj je pružio liječničku pomoć i dao joj hranu i lijekove.²⁵⁵⁴ Nekoliko sati po dolasku postrojbe u Donji Lapac, u kasnim poslijepodnevnim satima su iz smjera Udbine stigli pripadnici HV-a.²⁵⁵⁵ Slavili su pucajući i galameći.²⁵⁵⁶ Prema Hermanovoj procjeni, oko sat vremena od dolaska HV-a zapovjednik postrojbe povukao je postrojbu na rub grada (u smjeru Srba), gdje su prenoćili.²⁵⁵⁷ Herman je izjavio da je prilikom povlačenja postrojbe iz Donjeg Lapca primijetio da je zapaljeno nekoliko stogova sijena i nekoliko kuća.²⁵⁵⁸ Herman je također izjavio da je sljedećeg dana njegova postrojba produžila prema bosanskoj granici.²⁵⁵⁹ Dana 9. kolovoza 1995., postrojbi je izdana zapovijed da se vrati u Varaždin, pa je i počela s povlačenjem, kraćim putem kroz Udbinu.²⁵⁶⁰

604. **Davorin Pavlović**, koji je tijekom operacije Oluja bio načelnik Sektora operativne tehnike MUP-a,²⁵⁶¹ svjedočio je o tome kako je 7. kolovoza 1995. išao s Markačem i pripadnicima Specijalne policije iz Gračaca u Donji Lapac preko Bruvna i

²⁵⁴⁹ D1910 (Ivan Herman, izjava svjedoka, 18. svibnja 2009.), par. 6, 9; Ivan Herman, T. 26438-26439, 26458-26459.

²⁵⁵⁰ D1910 (Ivan Herman, izjava svjedoka, 18. svibnja 2009.), par. 9; Ivan Herman, T. 26438-26439.

²⁵⁵¹ D1910 (Ivan Herman, izjava svjedoka, 18. svibnja 2009.), par. 9; Ivan Herman, T. 26438-26439, 26464-26465.

²⁵⁵² D1910 (Ivan Herman, izjava svjedoka, 18. svibnja 2009.), par. 9.

²⁵⁵³ Ivan Herman, T. 26438-26439.

²⁵⁵⁴ D1910 (Ivan Herman, izjava svjedoka, 18. svibnja 2009.), par. 11; Ivan Herman, T. 26440-26441.

²⁵⁵⁵ D1910 (Ivan Herman, izjava svjedoka, 18. svibnja 2009.), par. 10; Ivan Herman, T. 26439, 26460.

²⁵⁵⁶ D1910 (Ivan Herman, izjava svjedoka, 18. svibnja 2009.), par. 10; Ivan Herman, T. 26439-26440.

²⁵⁵⁷ D1910 (Ivan Herman, izjava svjedoka, 18. svibnja 2009.), par. 10; Ivan Herman, T. 26439, 26459-26461.

²⁵⁵⁸ D1910 (Ivan Herman, izjava svjedoka, 18. svibnja 2009.), par. 10; Ivan Herman, T. 26439-26440, 26461.

²⁵⁵⁹ Ivan Herman, T. 26440.

²⁵⁶⁰ Ivan Herman, T. 26441-26442, 26446-26447.

²⁵⁶¹ D1830 (Davorin Pavlović, izjava svjedoka, 11. svibnja 2009.), str. 1, par. 1-4; Davorin Pavlović, T. 25237, 25239-25240, 25277-25278, 25289.

Mazina, oba u općini Gračac.²⁵⁶² Po dolasku u Dobroselo, u općini Donji Lapac, vidjeli su dvije kolone.²⁵⁶³ Prva je bila velika kolona civila, među kojima je bilo možda i vojnika, koji su iz Donjeg Lapca išli prema Martin Brodu, u Bosni i Hercegovini. Markač je izdao zapovijed specijalnoj policiji da ne djeluje vojno po prvoj koloni.²⁵⁶⁴ Druga kolona je bila mješovita, sastavljena od civila i neprijateljskih vojnika, s tenkovima i teškim naoružanjem, koji su se kretali od Srba, u općini Donji Lapac, prema Martin Brodu.²⁵⁶⁵ Kad je druga kolona naišla na specijalnu policiju, tenkovi u koloni su se zaustavili i usmjerili topovske cijevi prema specijalnoj policiji.²⁵⁶⁶ Prema Pavlovićevim riječima, Markač je izdao zapovijed konvoju specijalne policije da se zaustavi i da ne usmjerava oružje prema koloni.²⁵⁶⁷ Svjedok je napomenuo da je specijalna policija imala samo oklopna borbena vozila, strojnice i nekoliko minobacača.²⁵⁶⁸ U toj napetoj situaciji, gdje su stvari tijekom nekoliko sati stajale na mrtvoj točki, Markač je ponovio zapovijed o zabrani djelovanja po neprijatelju radi zaštite civila.²⁵⁶⁹ Mješovita kolona je na koncu nesmetano produžila prema granici s Bosnom i Hercegovinom, a specijalna policija je produžila prema Donjem Lapcu.²⁵⁷⁰ Kad je specijalna policija ušla u Gornji Lapac, u općini Donji Lapac, svjedok je vidio vatru u ognjištima i toplu hranu na štednjacima i stolovima, ali civile nije vidio.²⁵⁷¹ Između Gornjeg i Donjeg Lapca svjedok nije vidio da je išta uništeno.²⁵⁷²

605. Kad je 7. kolovoza 1995. oko 15:00 ili 15:30 sati ušao u Donji Lapac sa specijalnom policijom, Pavlović je vidio jedno neprijateljsko vojno terensko vozilo uništeno topničkom granatom.²⁵⁷³ Prilikom ulaska u Donji Lapac, putem radio-veze je

²⁵⁶² D1830 (Davorin Pavlović, izjava svjedoka, 11. svibnja 2009.), par. 10, 14; Davorin Pavlović, T. 25257-25259, 25292-25293, 25297, 25300.

²⁵⁶³ D1830 (Davorin Pavlović, izjava svjedoka, 11. svibnja 2009.), par. 14-15; Davorin Pavlović, T. 25258-25259.

²⁵⁶⁴ D1830 (Davorin Pavlović, izjava svjedoka, 11. svibnja 2009.), par. 15; Davorin Pavlović, T. 25259.

²⁵⁶⁵ D1830 (Davorin Pavlović, izjava svjedoka, 11. svibnja 2009.), par. 15-16; Davorin Pavlović, T. 25259-25260.

²⁵⁶⁶ D1830 (Davorin Pavlović, izjava svjedoka, 11. svibnja 2009.), par. 16; Davorin Pavlović, T. 25259-25260.

²⁵⁶⁷ D1830 (Davorin Pavlović, izjava svjedoka, 11. svibnja 2009.), par. 15; Davorin Pavlović, T. 25259.

²⁵⁶⁸ Davorin Pavlović, T. 25259.

²⁵⁶⁹ D1830 (Davorin Pavlović, izjava svjedoka, 11. svibnja 2009.), par. 16.

²⁵⁷⁰ D1830 (Davorin Pavlović, izjava svjedoka, 11. svibnja 2009.), par. 14-15, 17; Davorin Pavlović, T. 25259-25260.

²⁵⁷¹ D1830 (Davorin Pavlović, izjava svjedoka, 11. svibnja 2009.), par. 15; Davorin Pavlović, T. 25258.

²⁵⁷² Davorin Pavlović, T. 25262.

²⁵⁷³ D1830 (Davorin Pavlović, izjava svjedoka, 11. svibnja 2009.), par. 17; Davorin Pavlović, T. 25260-25262, 25267, 25307-25308.

čuo da su snage ZP-a Split stigle do Otrića, u općini Gračac.²⁵⁷⁴ Svjedok je u Donjem Lapcu vidio kako gore najviše dvije zgrade.²⁵⁷⁵ U svojoj izjavi je rekao da je policijska postaja još uvijek gorjela.²⁵⁷⁶ Međutim, u sudnici je izjavio da sama policijska postaja nije gorjela, već da je bila oštećena granatom. On je nadalje rekao da su gorjele samo zgrada iza policijske postaje i još jedna zgrada, za koju mu je netko rekao da je hotel.²⁵⁷⁷ Svjedok je djelatnicima veze zapovjedio da iz zgrade policije iznesu sve dokumente i uređaje, uključujući uređaje za kriptozastitu.²⁵⁷⁸ Markač je razgovarao sa zapovjednikom baze UN-a i samo je kratko ostao u gradu, a onda produžio za Boričevac, u općini Donji Lapac.²⁵⁷⁹ Između 14:00 i 15:00 sati, svjedok je čuo granatiranje, a Janić je nazvao Sačića i izvijestio ga da nepoznata topnička postrojba gađa Donji Lapac.²⁵⁸⁰ Kad je svjedok odlazio iz Donjeg Lapca, 7. kolovoza oko 17:00 sati, grad je bio praktički neoštećen. Produžio je prema Boričevcu, gdje se zadržao jedan sat ili sat i pol.²⁵⁸¹

606. Za događaje prikazane u nastavku, koji su se zbili u Donjem Lapcu nakon što je Pavlović otišao, on je saznao praćenjem komunikacije između Janića i Sačića radio-vezom.²⁵⁸² Prema riječima svjedoka, 118. domobranska pukovnija HV-a, koja je ostala bez sredstava veze i izgubila zapovjednika i 15 vojnika, otvorila je vatru na Donji Lapac iz smjera Udbine, ne shvaćajući da je specijalna policija već u gradu.²⁵⁸³ Janić je radio-vezom izvijestio o opsegu razaranja na tom području nakon ulaska 118. domobranske pukovnije.²⁵⁸⁴ Janić je napustio grad sa svojom postrojbom, nakon čega u Donjem Lapcu od specijalne policije nije ostao više nitko, osim šest djelatnika logistike i četiri djelatnika veze.²⁵⁸⁵ Markač je morao čekati da se vrati u Gračac da bi stupio u

²⁵⁷⁴ D1830 (Davorin Pavlović, izjava svjedoka, 11. svibnja 2009.), par. 8, 21; Davorin Pavlović, T. 25251-25252, 25286-25287.

²⁵⁷⁵ D1830 (Davorin Pavlović, izjava svjedoka, 11. svibnja 2009.), par. 17; Davorin Pavlović, T. 25261-25262, 25265.

²⁵⁷⁶ D1830 (Davorin Pavlović, izjava svjedoka, 11. svibnja 2009.), par. 17.

²⁵⁷⁷ Davorin Pavlović, T. 25262, 25308.

²⁵⁷⁸ D1830 (Davorin Pavlović, izjava svjedoka, 11. svibnja 2009.), par. 17; Davorin Pavlović, T. 25263.

²⁵⁷⁹ D1830 (Davorin Pavlović, izjava svjedoka, 11. svibnja 2009.), par. 17; Davorin Pavlović, T. 25262-25263.

²⁵⁸⁰ Davorin Pavlović, T. 25263, 25266.

²⁵⁸¹ D1830 (Davorin Pavlović, izjava svjedoka, 11. svibnja 2009.), par. 17; Davorin Pavlović, T. 25257-25258, 25263, 25265-25266, 25271, 25296, 25309-25311.

²⁵⁸² D1830 (Davorin Pavlović, izjava svjedoka, 11. svibnja 2009.), par. 17, 21; Davorin Pavlović, T. 25265-25266, 25309.

²⁵⁸³ D1830 (Davorin Pavlović, izjava svjedoka, 11. svibnja 2009.), par. 17; Davorin Pavlović, T. 25265-25267, 25311.

²⁵⁸⁴ Davorin Pavlović, T. 25266, 25272-25273, 25311.

²⁵⁸⁵ D1830 (Davorin Pavlović, izjava svjedoka, 11. svibnja 2009.), par. 17; Davorin Pavlović, T. 25263, 25265-25266, 25308-25309.

kontakt s Glavnim stožerom HV-a u vezi s napadom na Donji Lapac jer ih nije mogao kontaktirati ni s jednog drugog mjesta na tom području.²⁵⁸⁶ Svjedok je u Gračacu, po povratku iz Boričevca, vidio kako Markač uzrujano telefonski razgovara s nekim iz Glavnog stožera, a to je po mišljenju svjedoka bio general Miljavac.²⁵⁸⁷ Markač je rekao Miljavcu da postrojbe napadaju Donji Lapac iz smjera Udbine i zahtijevao da se s njima što prije uspostavi veza. Prema riječima svjedoka, Markač je tijekom razgovora bijesno galamio i zahtijevao da se zaustavi topničko djelovanje po Donjem Lapcu kako bi se prekinulo uništavanje imovine u gradu.²⁵⁸⁸ U večernjim satima 7. kolovoza 1995., svjedok je ponovno prisustvovao brifingu s Markačem u stožeru u Gračacu.²⁵⁸⁹ Prema ratnom dnevniku Glavnog stožera Hrvatske vojske za razdoblje od 3. do 11. kolovoza 1995., ZP Split je 7. kolovoza 1995. u 15:20 sati javio da su hrvatske snage ušle u Donji Lapac u 15:15 sati.²⁵⁹⁰ Istoga dana u 21:20 sati, Markač je u vezi s Donjim Lapcem javio da mu sa sjevera dolazi neka postrojba s kojom nema kontakt. O tome je obaviješten ZP Gospić, međutim, on, kako se navodi, nije imao nikakve veze s tom postrojbom. General Markač je dobio zadatak da sam uspostavi vezu. Obavijest o tome prosljeđena je generalu Miljavcu.²⁵⁹¹

607. Dana 8. kolovoza 1995., Pavlović je po povratku u Donji Lapac vidio da je dobar dio grada spaljen i oštećen.²⁵⁹² Dana 7. i 8. kolovoza, svjedok nije na području Donjeg Lapca vidio nijednog vojnika iz ZP-a Split.²⁵⁹³ Dana 8. kolovoza 1995., dok je bio na sastanku u Boričevcu, na njih je otvorena paljba iz neprijateljskih tenkova.²⁵⁹⁴ Prema riječima svjedoka, zapovjednici su 8. i 9. kolovoza 1995. svojim postrojbama izdali zapovijed da se vrate u bazu.²⁵⁹⁵

608. **Zoran Cvrk**, zapovjednik Specijalne jedinice policije Alfa Policijske uprave zagrebačke od svibnja 1993. do veljače 2000. i zapovjednik 4. pomoćnog pravca

²⁵⁸⁶ Davorin Pavlović, T. 25272-25273, 25298.

²⁵⁸⁷ Davorin Pavlović, T. 25271-25273.

²⁵⁸⁸ Davorin Pavlović, T. 25273.

²⁵⁸⁹ Davorin Pavlović, T. 25292-25293.

²⁵⁹⁰ D555 (Ratni dnevnik Glavnog stožera HV-a za razdoblje od 3. do 11. kolovoza 1995.), str. 45-46 (točka 316).

²⁵⁹¹ D555 (Ratni dnevnik Glavnog stožera HV-a za razdoblje od 3. do 11. kolovoza 1995.), str. 47 (točka 332).

²⁵⁹² D1830 (Davorin Pavlović, izjava svjedoka, 11. svibnja 2009.), par. 17; Davorin Pavlović, T. 25310-25311.

²⁵⁹³ Davorin Pavlović, T. 25286-25287.

²⁵⁹⁴ Davorin Pavlović, T. 25273, 25302.

²⁵⁹⁵ Davorin Pavlović, T. 25273-25274, 25310.

djelovanja Specijalne policije tijekom operacije Oluja,²⁵⁹⁶ svjedočio je o tome kako je u kasnim večernjim satima 7. kolovoza 1995. došao u Donji Lapac Sačića izvijestiti da se njegova postrojba nedaleko od Udbine spojila s 9. gardijskom brigadom iz ZP-a Gospić.²⁵⁹⁷ On je te večeri u Donjem Lapcu vidio da je policijska postaja, koja je po njegovom mišljenju služila i kao zgrada zapovjedništva, zadobila nekoliko izravnih pogodaka i da gori najviše deset zgrada, uključujući i lokalni hotel, kao i jedan transportni kamion koji je bio pogođen na samom ulazu u grad.²⁵⁹⁸ Dok je bio u gradu, svjedoka su pozvali da prisustvuje koordinacijskom sastanku svih zapovjednika specijalnih jedinica policije koji je bio zakazan za 10:00 ili 11:00 sati sljedećeg dana, a neko je vrijeme proveo i s topničko-raketnom bitnicom svoje postrojbe.²⁵⁹⁹ Predvečer 7. kolovoza, svjedok je napustio grad i, pod neprijateljskom topničkom paljbom, krenuo za Bruvno, gdje se nalazila većina njegove postrojbe i gdje je noćio sa 7. na 8. kolovoza 1995. Svjedok je također svjedočio da je u večernjim satima 7. kolovoza specijalna policija razmještena po dubini, prema selu Boričevac, u općini Donji Lapac, te je dio njegove postrojbe koji je pružao raketno-topničku potporu specijalnoj policiji proveo noć sa 7. na 8. kolovoza 1995. na području Boričevca.²⁶⁰⁰ U jutarnjim satima 8. kolovoza 1995., svjedok je prisustvovao koordinacijskom sastanku na koji je bio pozvan, u jednoj zgradi blizu crkve i škole u Boričevcu. Sastanku su prisustvovali Markač, Sačić i većina zapovjednika Specijalne policije.²⁶⁰¹ Toga dana, svjedokova postrojba je obavila svoju zadaću tako što je stigla do granice s Bosnom i Hercegovinom, nakon čega joj je izdana zapovijed da se povuče prema Zagrebu, što je i učinila u ranim poslijepodnevnim satima 9. kolovoza 1995.²⁶⁰² Do kraja dana 9. kolovoza 1995., sve postrojbe Skupnih snaga napustile su šire područje Donjeg Lapca. Svjedok je rekao da misli da je njegova postrojba prilikom povratka u Zagreb prošla kroz Udbinu i Plitvice, u općini Korenica.²⁶⁰³

609. **Željko Sačić**, načelnik Sektora specijalne policije MUP-a tijekom i nakon operacije Oluja,²⁶⁰⁴ svjedočio je o tome kako je 7. kolovoza 1995. oko 07:00 sati pratio

²⁵⁹⁶ D1833 (Zoran Cvrk, izjava svjedoka, 13. svibnja 2009.), str. 1, par. 1-2, 17; Zoran Cvrk, T. 25330-25332, 25367-25369, 25422, 25427, 25466.

²⁵⁹⁷ Zoran Cvrk, T. 25378, 25455-25456, 25258-25459.

²⁵⁹⁸ Zoran Cvrk, T. 25378-25379, 25456, 25258-25459.

²⁵⁹⁹ Zoran Cvrk, T. 25378-25379.

²⁶⁰⁰ Zoran Cvrk, T. 25379, 25458.

²⁶⁰¹ Zoran Cvrk, T. 25379, 25457.

²⁶⁰² Zoran Cvrk, T. 25377, 25379-25380.

²⁶⁰³ Zoran Cvrk, T. 25380.

²⁶⁰⁴ Željko Sačić, T. 27597, 27875, 27946.

snage koje su krenule za Bruvno na svom putu za Donji Lapac.²⁶⁰⁵ Zapovjednici pravaca bili su izravno podređeni Sačiću i u izravnom kontaktu s njim.²⁶⁰⁶ Sačić je povremeno izvještavao Markača o ključnim događanjima na terenu, usprkos tome što je Markač mogao sve pratiti putem svog sustava veze.²⁶⁰⁷ Markač je također pratio snage koje su napredovale prema Donjem Lapcu, ali nalazio se negdje u sredini ili pri kraju kolone i ušao je u grad oko 15 ili 20 minuta nakon Sačića.²⁶⁰⁸ Zadaća sjevernog boka bila je da dođe do Udbine i tamo se razmjesti, a ne da i sam napreduje prema Donjem Lapcu.²⁶⁰⁹ Bok se premjestio prema Bruvnu i zatim prema Udbini.²⁶¹⁰ Snage na glavnom pravcu kretale su se iz Mazina prema Podselu, i dalje preko Zuldovače, i razdvojile su se kod Mazinskog polja, odakle je 300-400 ljudi pod Janićevim vodstvom krenulo prema sjeveru kako bi u pješačkom nastupu kroz šumovite predjele na Javorniku došlo do Donjeg Lapca, dok su se glavne snage kretale glavnom cestom za Donji Lapac.²⁶¹¹ Prema Sačićevim riječima, Janić se sa svojim snagama kretao kroz Kovačeviče, preko brda Javornik, prošao je Oraovac i išao prema glavnoj cesti za Donji Lapac.²⁶¹² Sačić je također izjavio da su se Janićeve snage morale prilagoditi terenu pa je moguće da su malo odstupile od tog pravca.²⁶¹³ Sačić je rekao da na tom području nije bilo drugih postrojbi.²⁶¹⁴ Jedna postrojba je stigla i do Dobrosela.²⁶¹⁵ Postrojbe su cijelo vrijeme napredovale uz potporu topničke postrojbe kojom je zapovijedao Turkalj.²⁶¹⁶ Jedna postrojba iz pričuvnog sastava bila je zadužena za pratnju topničke postrojbe.²⁶¹⁷ Imali su šest bitnica minobacača kalibra 128 milimetara, minobacača kalibra 75 milimetara i višecjevne raketne lansere, a topnička postrojba je djelovala na poziv zapovjednikā pravaca ili na Sačićev poziv i otvarala prolaz.²⁶¹⁸ Sačić je rekao da

²⁶⁰⁵ Željko Sačić, T. 27736, 27745, 27757.

²⁶⁰⁶ Željko Sačić, T. 27745.

²⁶⁰⁷ Željko Sačić, T. 27746.

²⁶⁰⁸ Željko Sačić, T. 27781.

²⁶⁰⁹ Željko Sačić, T. 27746.

²⁶¹⁰ Željko Sačić, T. 27747.

²⁶¹¹ Željko Sačić, T. 27747-27749, 27756; C4 (Karta područja Donjeg Lapca u koju je Sačić ucrtao pravac napredovanja snaga Specijalne policije).

²⁶¹² C4 (Karta područja Donjeg Lapca u koju je Sačić ucrtao pravac napredovanja snaga Specijalne policije).

²⁶¹³ Željko Sačić, T. 27755.

²⁶¹⁴ Željko Sačić, T. 27756-27757.

²⁶¹⁵ Željko Sačić, T. 27757.

²⁶¹⁶ Željko Sačić, T. 27758.

²⁶¹⁷ Željko Sačić, T. 27759.

²⁶¹⁸ Željko Sačić, T. 27759-27760.

pretpostavlja da su postojali popisi unaprijed određenih topničkih ciljeva, ali samo za prvi dan, za velebitsku bojišnicu i na dometu od šest kilometara.²⁶¹⁹

610. Dana 7. kolovoza 1995. oko 14:00 sati, specijalna policija je stigla u Donji Lapac.²⁶²⁰ Grad nije bio jako uništen, ali Sačić je vidio dim i zgradu policijske postaje u plamenu.²⁶²¹ Vidio je i nekoliko spaljenih kamiona i razbijeno staklo, ali kuće su inače izgledale neoštećeno.²⁶²² Otprilike 30-40 minuta kasnije, Sačiću je Markač zapovjedio da okupi svoje ljude i krene prema državnoj granici.²⁶²³ On je zatim krenuo s većinom svojih snaga pravcem Donji Lapac-Boričevac-Gornji Vakuf-Kulen Vakuf, ostavivši samo djelatnike logistike i oko 40-50 ljudi koji su bili razmješteni izvan Donjeg Lapca, duž ceste za Gornji Lapac.²⁶²⁴ Ukupno je ostalo najviše 100 ljudi.²⁶²⁵ Između 14:30 i 16:00 sati, Markač se u Donjem Lapcu sastao s predstavnicima UNPROFOR-a.²⁶²⁶

611. Otprilike 8. kolovoza 1995., Sačić je uspostavio istaknuto zapovjedno mjesto u Boričevcu, u smjeru Kulen Vakufa.²⁶²⁷ Izjavio je da je moguće da mu je 9. kolovoza 1995. netko rekao da Donji Lapac gori, ali da nije to istražio.²⁶²⁸ Najmanje tri ili četiri tjedna kasnije, Sačić je od načelnika logistike Branislava Bolea, koji je 7. kolovoza 1995. bio u Donjem Lapcu, čuo da su toga dana u večernjim satima snage HV-a uz galamu ušle u grad i iznenadile se kad su tamo zatekle djelatnike logistike.²⁶²⁹ Koliko je Sačiću poznato, nisu pokretane daljnje istrage u vezi s paležom u Donjem Lapcu.²⁶³⁰

612. Markač je prilikom razgovora s tužiteljstvom rekao da su se 7. kolovoza 1995. snage Specijalne policije na jednom od pravaca kretale prema Donjem Lapcu i zauzele ga u 13:00 sati.²⁶³¹ Kad je specijalna policija stigla do Donjeg Lapca i Gornjeg Lapca, u općini Donji Lapac, Markač je vidio kolone srpskih civila, u kojima je bilo i tenkova, kako prelaze granicu.²⁶³² Kad je vidio da u koloni ima civila, odlučio je da je ne

²⁶¹⁹ Željko Sačić, T. 27761-27763.

²⁶²⁰ Željko Sačić, T. 27763.

²⁶²¹ Željko Sačić, T. 27763, 27790-27791.

²⁶²² Željko Sačić, T. 27763-27764, 27791.

²⁶²³ Željko Sačić, T. 27764, 27783.

²⁶²⁴ Željko Sačić, T. 27764, 27781, 27783-27785, 27794.

²⁶²⁵ Željko Sačić, T. 27785.

²⁶²⁶ Željko Sačić, T. 27782.

²⁶²⁷ Željko Sačić, T. 27782.

²⁶²⁸ Željko Sačić, T. 27791-27792.

²⁶²⁹ Željko Sačić, T. 27792-27793.

²⁶³⁰ Željko Sačić, T. 27799.

²⁶³¹ P2530 (Razgovor s Markačem u svojstvu osumnjičenika, 3.-4. ožujka 2003.), str. 41-42, 45; P2531 (Razgovor s Markačem u svojstvu optuženika, 8. lipnja 2004.), str. 20.

²⁶³² P2530 (Razgovor s Markačem u svojstvu osumnjičenika, 3.-4. ožujka 2003.), str. 47-48; P2531 (Razgovor s Markačem u svojstvu optuženika, 8. lipnja 2004.), str. 43.

napada.²⁶³³ Markač je izjavio da je taj "egzodus" počeo prije dolaska specijalne policije u Donji Lapac i da je trajao nekoliko dana.²⁶³⁴ Izjavio je da su neke zgrade i kuće bile oštećene i razorene prilikom (topničkih) borbi u Donjem Lapcu i da mu je rečeno da je dio Srba iz kolone zapalio svoje kuće da ne padnu u ruke "ustašama".²⁶³⁵ Markač je također vidio kako gore neke kuće.²⁶³⁶ U 15:00 sati, snage Specijalne policije produžile su prema Kulen Vakufu, u Bosni i Hercegovini, i stigle tamo u 19:00 sati.²⁶³⁷ Oko 15:00 sati, i dio HV-a je stigao do Donjeg Lapca.²⁶³⁸ Dana 7. kolovoza 1995. oko 23:00 sata, 8. domobranska pukovnija, 118. domobranska pukovnija i 128. domobranska pukovnija preuzele su kontrolu nad granicom.²⁶³⁹ Markač je izjavio da je pratio svoje snage dok su napredovale, ali da se vratio u Gračac da prenoći u stožeru Specijalne policije.²⁶⁴⁰

613. Dana 4. kolovoza 1995. u 05:00 sati, Specijalnoj jedinici policije PU osječko-baranjske zapovjedbno je da krene u akciju kao prva pomoćna grupa SJP-a Zadar, SJP-a Split i SJP-a Varaždin. Postrojba je prilikom napredovanja bila podijeljena u dvije borbene skupine, od kojih je jedna ostala na području Malog Alana, gdje je evakuirala ranjenike, a druga je otišla na područje Crvenih Bunara na ispomoć Specijalnoj jedinici policije PU splitsko-dalmatinske. Nakon što su se te dvije skupine ponovno spojile, 5. kolovoza 1995. su krenule prema Gračacu, zauzimajući dominantne kote radi hvatanja razbijenih neprijateljskih formacija. Dana 6. kolovoza 1995., postrojba se s vrhova iznad Gračaca spustila u grad i smjestila u mjesnu školu.²⁶⁴¹ Napustivši Gračac, postrojba je, zajedno s drugim specijalnim jedinicama policije, 7. kolovoza 1995. sudjelovala u oslobađanju Donjeg Lapca. Postrojba se bez većih problema probila do Donjeg Lapca, a nakon uspješno završene operacije Oluja Zapovjedništvo Skupnih snaga Specijalne policije izdalo joj je zapovijed da se vrati u matičnu bazu u Osijeku. Nakon vojno-redarstvene akcije Oluja, postrojba je sudjelovala u čišćenju terena od zaostalih četničkih grupa.²⁶⁴²

²⁶³³ P2530 (Razgovor s Markačem u svojstvu osumnjičenika, 3.-4. ožujka 2003.), str. 48; P2531 (Razgovor s Markačem u svojstvu optuženika, 8. lipnja 2004.), str. 43.

²⁶³⁴ P2531 (Razgovor s Markačem u svojstvu optuženika, 8. lipnja 2004.), str. 43.

²⁶³⁵ P2530 (Razgovor s Markačem u svojstvu osumnjičenika, 3.-4. ožujka 2003.), str. 123; P2531 (Razgovor s Markačem u svojstvu optuženika, 8. lipnja 2004.), str. 99.

²⁶³⁶ P2531 (Razgovor s Markačem u svojstvu optuženika, 8. lipnja 2004.), str. 99.

²⁶³⁷ P2530 (Razgovor s Markačem u svojstvu osumnjičenika, 3.-4. ožujka 2003.), str. 41-43, 45; P2531 (Razgovor s Markačem u svojstvu optuženika, 8. lipnja 2004.), str. 93.

²⁶³⁸ P2530 (Razgovor s Markačem u svojstvu osumnjičenika, 3.-4. ožujka 2003.), str. 46; P2531 (Razgovor s Markačem u svojstvu optuženika, 8. lipnja 2004.), str. 97.

²⁶³⁹ P2530 (Razgovor s Markačem u svojstvu osumnjičenika, 3.-4. ožujka 2003.), str. 49.

²⁶⁴⁰ P2530 (Razgovor s Markačem u svojstvu osumnjičenika, 3.-4. ožujka 2003.), str. 53-54.

²⁶⁴¹ P2382 (Izvadak iz dokumenta o operaciji Oluja u vezi sa SJP-om PU osječko-baranjske), str. 1.

²⁶⁴² P2382 (Izvadak iz dokumenta o operaciji Oluja u vezi sa SJP-om PU osječko-baranjske), str. 2.

614. U dnevniku koji je Specijalna policija vodila tijekom operacije Oluja opisuju se njene aktivnosti i kretanja između 2. i 7. kolovoza 1995.²⁶⁴³ Dana 4. kolovoza 1995. u 04:40 sati, Markač je potvrdio zapovijed za napad, za koji je signal dan u 05:00 sati.²⁶⁴⁴ Do 10:00 sati toga dana, Mali Alan, u općini Lovinac, stavljen je u okruženje, a specijalne jedinice policije su ga zatim oslobodile u 13:00 sati.²⁶⁴⁵ Dana 4. kolovoza 1995. u 20:00 sati, svim snagama koje su se nalazile na dostignutim crtama na području Gračaca i Gospića izdana je zapovijed za utvrđivanje položaja.²⁶⁴⁶ Dana 5. kolovoza 1995. u 05:00 sati, izdana je zapovijed za nastavak akcije, a logistika je premještena na Mali Alan.²⁶⁴⁷ U 09:30 sati toga dana, Markač je zapovjedio da se zauzme Gračac i po završetku te akcije istaknuto zapovjedno mjesto je premješteno u Gračac.²⁶⁴⁸ Sljedećeg dana, 6. kolovoza 1995., u 12:20 sati, načelnik Unutarnje kontrole Sektora specijalne policije od Markača je dobio zapovijed da se ne presijeca cesta kod Otrića, u općini Gračac. Donji Lapac je oslobođen 7. kolovoza 1995. u 13:50 sati.²⁶⁴⁹ Nakon njegovog oslobađanja, specijalna policija i HV spojili su se u Otriću.²⁶⁵⁰

615. Na početku operacije Oluja, Specijalna jedinica policije PU splitsko-dalmatinske napredovala je prema području Malog Alana. Cilj joj je bio onemogućiti djelovanje neprijateljskog topništva, što se pokazalo teškim zadatkom jer je neprijatelj na nekim položajima bio jako utvrđen. Nekoliko pripadnika postrojbe poginulo je na početku. Kad su neprijateljski položaji probijeni i neutralizirani, postrojba je naišla na bunkere s naoružanjem koje su ostavili vojnici u bijegu.²⁶⁵¹ Postrojba je prošla Mali Alan i kod Čuljeti je došlo do žestokog okršaja s neprijateljem. Padao je mrak i postrojba se tu uvezala sa SJP-om Zadar koji je bio na njenom desnom boku i do jutra formirala kružnu obranu. Sljedećeg dana, mali dio postrojbe ušao je u grad Gračac, dok je veći dio ostao na kotama izvršavajući zadaće prema zapovijedima zapovjednika Vinka Budiše.²⁶⁵² Dana 7. kolovoza 1995. u 09:00 sati, postrojba počinje s napadnim djelovanjem u smjeru Donjeg Lapca, zauzimajući mjesto Kovačevići, u općini Gračac, i mjesto Zalužje, u općini Donji Lapac. Po ulasku u Donji Lapac u 16:00 sati i poslije čišćenja

²⁶⁴³ P2385 (Dnevnik djelovanja Specijalne policije tijekom operacije Oluja), str. 1-9.

²⁶⁴⁴ P2385 (Dnevnik djelovanja Specijalne policije tijekom operacije Oluja), str. 1.

²⁶⁴⁵ P2385 (Dnevnik djelovanja Specijalne policije tijekom operacije Oluja), str. 2-3.

²⁶⁴⁶ P2385 (Dnevnik djelovanja Specijalne policije tijekom operacije Oluja), str. 5.

²⁶⁴⁷ P2385 (Dnevnik djelovanja Specijalne policije tijekom operacije Oluja), str. 6.

²⁶⁴⁸ P2385 (Dnevnik djelovanja Specijalne policije tijekom operacije Oluja), str. 7.

²⁶⁴⁹ P2385 (Dnevnik djelovanja Specijalne policije tijekom operacije Oluja), str. 8.

²⁶⁵⁰ P2385 (Dnevnik djelovanja Specijalne policije tijekom operacije Oluja), str. 9.

²⁶⁵¹ P2383 (Izvadak iz dokumenta o operaciji Oluja u vezi sa SJP-om PU splitsko-dalmatinske), str. 1.

²⁶⁵² P2383 (Izvadak iz dokumenta o operaciji Oluja u vezi sa SJP-om PU splitsko-dalmatinske), str. 2.

područja, na istočnom i južnom prilazu gradu uspostavljeni su blokadno-propusni punktovi. Dana 8. kolovoza 1995., po zapovijedi načelnika Sektora specijalne policije Željka Sačića, postrojba je krenula prema svojoj matičnoj bazi u Splitu.²⁶⁵³

616. Dana 19. kolovoza 1995., pomoćnik zapovjednika Specijalne jedinice policije PU šibenske, Dragan Zorica, podnio je izvješće Markaču, kao zapovjedniku JSP-a. Zorica je opisao aktivnosti svoje postrojbe tijekom cijele operacije Oluja, počevši od 30. srpnja 1995., kad je, pripremajući se za zadatke na Velebitu u okviru operacije Poskok-2, Specijalna jedinica policije PU šibenske otišla vozilima u Zelenikovac, odakle je prebačena u Gornju Bukvu. Dana 31. srpnja 1995., postrojba je obaviještena o prisutnosti neprijateljskih snaga po pravcima kretanja, kao i o njihovoj jačini.²⁶⁵⁴ Cijelog 2. kolovoza 1995. nije bilo osobitih događanja. Postrojba je 3. kolovoza 1995. ostala na zadanom položaju, popunila opremu i dan je protekao bez problema. Dana 4. kolovoza 1995., kad su započela zajednička bojeva djelovanja HV-a i policije, postrojba je ostala na položaju u Gornjoj Bukvi čekajući daljnje zapovijedi. Dana 5. kolovoza 1995. u 04:00 sata, postrojbi je izdana zapovijed da krene na područje Trešnje, a zatim dalje prema Svetom Roku, u općini Lovinac. Po dolasku u Sveti Rok, postrojba je nastavila pješice prema Gračacu, gdje je pomogla u čišćenju grada. Kasnije 5. kolovoza 1995., postrojba je dobila daljnju zapovijed da krene prema Otriću. Dana 6. kolovoza 1995., stigla je u Sučeviče, u općini Gračac, i zatim zauzela mjesto Otrić, gdje je odmah uspostavila blokadno-propusne punktove.²⁶⁵⁵ Sljedećeg dana, 7. kolovoza 1995., postrojba je imala nekoliko okršaja s neprijateljem u Otriću i, nakon što se spojila s 4. gardijskom brigadom HV-a, produžila je prema Donjem Lapcu.²⁶⁵⁶ Dana 8. kolovoza 1995., uspostavljena je prva crta obrane iznad Kulen Vakufa, na teritoriju Bosne i Hercegovine, gdje je postrojba ostala cijeli dan i sljedeće noći. Kad je postrojbu 9. kolovoza 1995. zamijenila jedna bojna Domobranske pukovnije, pomoćnik zapovjednika Zorica izdao joj je zapovijed za povratak u matičnu bazu u Šibeniku.

²⁶⁵³ P2383 (Izvadak iz dokumenta o operaciji Oluja u vezi sa SJP-om PU splitsko-dalmatinske), str. 3.

²⁶⁵⁴ P2384 (Izvješće SJP-a PU šibenske podneseno zapovjedniku Specijalne policije, 19. kolovoza 1995.), str. 1.

²⁶⁵⁵ P2384 (Izvješće SJP-a PU šibenske podneseno zapovjedniku Specijalne policije, 19. kolovoza 1995.), str. 2.

²⁶⁵⁶ P2384 (Izvješće SJP-a PU šibenske podneseno zapovjedniku Specijalne policije, 19. kolovoza 1995.), str. 2-3.

Zorica je zaključio svoje izvješće izjavom da su svi pripadnici postrojbe iskazali iznimnu hrabrost i smjelost u izvršenju svojih zadaća.²⁶⁵⁷

617. **Svjedok 82**, Hrvat, pripadnik Domobranske pukovnije HV-a od 18. lipnja do 28. kolovoza 1995.,²⁶⁵⁸ izjavio je da je 4. kolovoza 1995. krenuo sa svojom postrojbom iz Ljubova, u općini Udbina, i preko mjesta Lovinac, Sveti Rok i Ričice, smještenih u općini Lovinac, otišao u Gračac, kamo je stigao u poslijepodnevnim satima 6. kolovoza 1995., a zatim preko Bruvna, u općini Gračac, ili Donjeg Srba, u općini Donji Lapac, nastavio za Donji Lapac. Mnogi vojnici iz svjedokove postrojbe i neki od zapovjednika bili su s područja kroz koja su prolazili, pa su otišli vidjeti u kakvom su im stanju kuće.²⁶⁵⁹ Po ulasku u Lovinac, Sveti Rok i Ričice, svjedok je vidio da su ta sela sravnjena sa zemljom i da su kuće spaljene i već zarasle u žbunje i raslinje.²⁶⁶⁰ Svjedok u selima dok su kroz njih prolazili nije vidio nikakve borbe, ali na njegovu postrojbu je otvorena snajperska paljba i pretrpjeli su gubitke.²⁶⁶¹ U Gračacu je vidio da je spaljeno nekoliko kuća i drugih objekata i u gradu je primijetio pripadnike Specijalne policije.²⁶⁶² Duž ceste za Donji Lapac bile su spaljene ili uništene gotovo sve kuće.²⁶⁶³ Svjedoku je izgledalo da su neke kuće spaljene prije puno godina i iz ruševina je već raslo drveće. Druge su mu, pak, izgledale kao da su spaljene prije nekoliko dana jer više nisu gorjele, ali iz njih se dizao dim ili su bile prekrivene pepelom.²⁶⁶⁴ Jedan pripadnik Specijalne policije mu je rekao da su dio tih kuća spalili Srbi prije odlaska kako ih ne bi koristio HV.²⁶⁶⁵ Duž ceste je bilo i kuća koje su još uvijek gorjele kad je svjedokova postrojba prošla pored njih.²⁶⁶⁶ Uz cestu Gračac-Donji Lapac, svjedok je pred kućama koje su gorjele ili u njihovoj blizini vidio pripadnike Specijalne policije.²⁶⁶⁷ Vidio je i dva leša u maskirnim uniformama.²⁶⁶⁸ Na putu za Donji Lapac, svjedok je vidio osobe u uniformama Specijalne policije i maskirnim uniformama HV-a kako voze kamione,

²⁶⁵⁷ P2384 (Izvješće SJP-a PU šibenske podneseno zapovjedniku Specijalne policije, 19. kolovoza 1995.), str. 3.

²⁶⁵⁸ P2359 (Svjedok 82, izjava svjedoka, 29. rujna 2004.), str. 1, par. 1, 8, 16, 21; svjedok 82, T. 16842, 16846-16847; P2360 (Vojna dokumentacija u vezi sa svjedokom 82), str. 4-5, 14, 21.

²⁶⁵⁹ P2359 (Svjedok 82, izjava svjedoka, 29. rujna 2004.), par. 25; svjedok 82, T. 16853, 16858, 16860.

²⁶⁶⁰ Svjedok 82, T. 16853.

²⁶⁶¹ P2359 (Svjedok 82, izjava svjedoka, 29. rujna 2004.), par. 29.

²⁶⁶² Svjedok 82, T. 16805.

²⁶⁶³ P2359 (Svjedok 82, izjava svjedoka, 29. rujna 2004.), par. 42.

²⁶⁶⁴ Svjedok 82, T. 16761, 16770-16771.

²⁶⁶⁵ P2359 (Svjedok 82, izjava svjedoka, 29. rujna 2004.), par. 46; svjedok 82, T. 16765, 16797, 16864-16865.

²⁶⁶⁶ P2359 (Svjedok 82, izjava svjedoka, 29. rujna 2004.), par. 27; svjedok 82, T. 16770-16771.

²⁶⁶⁷ Svjedok 82, T. 16761-16762, 16765, 16770-16771.

²⁶⁶⁸ P2359 (Svjedok 82, izjava svjedoka, 29. rujna 2004.), par. 27; svjedok 82, T. 16756-16757.

kombije, traktore i druga poljoprivredna vozila s registarskim tablicama RSK.²⁶⁶⁹ Jedan od ljudi koje je vidio kako odvoze takva vozila rekao mu je da ih spašavaju da ne izgore.²⁶⁷⁰ Kad je svjedokova postrojba stigla u Donji Lapac, specijalna policija je već bila tamo.²⁶⁷¹ Po dolasku je svjedokova postrojba bila kratko vrijeme granatirana od strane, kako su mislili, hrvatskih snaga.²⁶⁷² Svjedok je po dolasku vidio da je oko pet kuća spaljeno ili da gori, ali da je preostalih otprilike 100 kuća neoštećeno.²⁶⁷³ Ispred kuća koje su gorjele vidio je pripadnike Specijalne policije, koji su stajali s prstima podignutim u znak pozdrava, mahali i smijali se.²⁶⁷⁴ Stožer vojske i policije bio je smješten u školskoj zgradi u gradu.²⁶⁷⁵ Kad se svjedokov zapovjednik vratio s brifinga u stožeru, rekao je postrojbi da postavi stražu ispred kuće u kojoj su boravili da je netko ne bi zapalio.²⁶⁷⁶ Kuća je kasnije zapaljena i svjedokova postrojba je to prijavila, ali rečeno im je da su sami krivi jer je nisu obilježili oznakom HV-a.²⁶⁷⁷ Prema riječima svjedoka, specijalna policija obilježila je kuće u kojima se smjestila oznakom "MUP".²⁶⁷⁸ Svjedoku je rečeno da ostane u kući koja je dodijeljena njegovoj postrojbi, tako da je većinu vremena proveo tamo.²⁶⁷⁹ Tijekom njegovog boravka u Donjem Lapcu, spaljen je i uništen velik broj kuća.²⁶⁸⁰ Svjedok je čuo detonacije i vidio dim.²⁶⁸¹ Također je vidio kako vojnici i specijalna policija ulaze u objekte i bacaju ručne bombe, nakon čega bi kuće planule.²⁶⁸² Svjedok je vidio još jednu uniformiranu osobu kako izlazi iz jedne zgrade, koja je nekoliko minuta kasnije planula.²⁶⁸³ Vidio je kako neke uniformirane osobe nose kanistre s naftom za spaljivanje strvina koje su ležale uz cestu kako bi se spriječilo širenje bolesti.²⁶⁸⁴ Svjedok je također vidio kako je jedan poručnik domobranskih snaga ispalio granatu iz ručnog bacača raketa na jednu kuću udaljenu oko deset metara, ali promašio ju je. Dok je bio na straži, svjedok je spriječio dvojicu pijanih

²⁶⁶⁹ Svjedok 82, T. 16772-16773, 16776, 16781-16783.

²⁶⁷⁰ Svjedok 82, T. 16772.

²⁶⁷¹ P2359 (Svjedok 82, izjava svjedoka, 29. rujna 2004.), par. 32, 35, 42; svjedok 82, T. 16892.

²⁶⁷² P2359 (Svjedok 82, izjava svjedoka, 29. rujna 2004.), par. 32.

²⁶⁷³ P2359 (Svjedok 82, izjava svjedoka, 29. rujna 2004.), par. 32, 42; svjedok 82, T. 16784.

²⁶⁷⁴ P2359 (Svjedok 82, izjava svjedoka, 29. rujna 2004.), par. 42.

²⁶⁷⁵ P2359 (Svjedok 82, izjava svjedoka, 29. rujna 2004.), par. 33; svjedok 82, T. 16800.

²⁶⁷⁶ P2359 (Svjedok 82, izjava svjedoka, 29. rujna 2004.), par. 33; svjedok 82, T. 16785.

²⁶⁷⁷ P2359 (Svjedok 82, izjava svjedoka, 29. rujna 2004.), par. 33.

²⁶⁷⁸ P2359 (Svjedok 82, izjava svjedoka, 29. rujna 2004.), par. 33; svjedok 82, T. 16785.

²⁶⁷⁹ P2359 (Svjedok 82, izjava svjedoka, 29. rujna 2004.), par. 42.

²⁶⁸⁰ P2359 (Svjedok 82, izjava svjedoka, 29. rujna 2004.), par. 42; svjedok 82, T. 16784, 16786, 16798-16799.

²⁶⁸¹ P2359 (Svjedok 82, izjava svjedoka, 29. rujna 2004.), par. 42.

²⁶⁸² Svjedok 82, T. 16799-16800, 16802-16803.

²⁶⁸³ Svjedok 82, T. 16801.

²⁶⁸⁴ Svjedok 82, T. 16801-16803.

rođaka iz Lovinca da pale kuće.²⁶⁸⁵ Neki od vojnika iz svjedokove pukovnije koji su bili iz Like, i s područja Lovinca, sudjelovali su u paljenju kuća u gradu.²⁶⁸⁶ Kad ih je svjedok pitao zašto pale kuće, odgovorili su da su i njima spaljene kuće.²⁶⁸⁷ Svjedokov zapovjednik je rekao svjedoku da specijalna policija inzistira na tome da se kuće spale.²⁶⁸⁸ Svjedok je čuo da je drugim postrojbama rečeno da pale kuće, mada sam nikada nije primio takvu zapovijed.²⁶⁸⁹ Također je čuo da se kuće moraju spaliti zato da Srbi ne bi imali razloga za povratak.²⁶⁹⁰ Njegov zapovjednik, koji je bio nazočan kad je svjedok to čuo, tome se usprotivio.²⁶⁹¹ Zapovjednik je otišao u stožer da se raspita u vezi s paležom.²⁶⁹² Kad se vratio iz stožera, svjedok je i dalje vidio kako neke naizgled pijane osobe, neovisno jedne od drugih, pale kuće u Donjem Lapcu.²⁶⁹³ Nekoliko dana nakon operacije Oluja, skupine od po tri ili četiri vojnika HV-a odjevenih u maskirne uniforme, iz različitih postrojbi koje su stigle kasnije, počele su pljačkati kuće u Donjem Lapcu.²⁶⁹⁴ Svjedok je vidio da se skupine koje su pljačkale sukobljavaju s vojnicima iz drugih postrojbi i pripadnicima Specijalne policije koji su ih u tome pokušavali spriječiti.²⁶⁹⁵ U to vrijeme na tom području nije bilo ni civilnih vlasti ni vojne policije.²⁶⁹⁶ Prema riječima svjedoka, pljačkanje je bilo izričito zabranjeno.²⁶⁹⁷ Svjedok i drugi razgovarali su sa svojim zapovjednicima koji su također izrazili nezadovoljstvo zbog pljački.²⁶⁹⁸ Dana 8. ili 9. kolovoza 1995., svjedok je čuo da će ministar unutarnjih poslova g. Jarnjak i general Markač posjetiti grad.²⁶⁹⁹ Svjedok nije vidio nijednog od njih, ali vidio je jednog čovjeka za kojeg misli da je uvijek pratio Markača. Prema svjedokovim riječima, paljenje je do tada većinom bilo završeno, ali jasno se vidjelo da je grad uništen. Svjedokov zapovjednik je svjedoku rekao da su Jarnjak i Markač odali priznanje HV-u i Specijalnoj policiji za dobro obavljen posao na tom području.²⁷⁰⁰ Otprilike 8. kolovoza 1995., specijalna policija je napustila Donji Lapac i autobusima je

²⁶⁸⁵ P2359 (Svjedok 82, izjava svjedoka, 29. rujna 2004.), par. 52.

²⁶⁸⁶ P2359 (Svjedok 82, izjava svjedoka, 29. rujna 2004.), par. 44.

²⁶⁸⁷ P2359 (Svjedok 82, izjava svjedoka, 29. rujna 2004.), par. 44.

²⁶⁸⁸ P2359 (Svjedok 82, izjava svjedoka, 29. rujna 2004.), par. 45.

²⁶⁸⁹ P2359 (Svjedok 82, izjava svjedoka, 29. rujna 2004.), par. 32; svjedok 82, T. 16786, 16796.

²⁶⁹⁰ P2359 (Svjedok 82, izjava svjedoka, 29. rujna 2004.), par. 45; svjedok 82, T. 16796-16797.

²⁶⁹¹ Svjedok 82, T. 16798.

²⁶⁹² Svjedok 82, T. 16798, 16864.

²⁶⁹³ Svjedok 82, T. 16799.

²⁶⁹⁴ P2359 (Svjedok 82, izjava svjedoka, 29. rujna 2004.), par. 52; svjedok 82, T. 16774-16775.

²⁶⁹⁵ P2359 (Svjedok 82, izjava svjedoka, 29. rujna 2004.), par. 52; svjedok 82, T. 16773-16775.

²⁶⁹⁶ Svjedok 82, T. 16774, 16800.

²⁶⁹⁷ Svjedok 82, T. 16773.

²⁶⁹⁸ Svjedok 82, T. 16774.

²⁶⁹⁹ P2359 (Svjedok 82, izjava svjedoka, 29. rujna 2004.), par. 25, 51.

²⁷⁰⁰ P2359 (Svjedok 82, izjava svjedoka, 29. rujna 2004.), par. 51.

stiglo oko 100 civilnih policajaca u sivim policijskim uniformama.²⁷⁰¹ Kako svjedok navodi, tada je još uvijek bilo kuća koje su gorjele.²⁷⁰²

618. **Dragutin Repinc**, načelnik Uprave za planiranje u Glavnom stožeru HV-a i vještak za vojnu obuku i planiranje,²⁷⁰³ naveo je da je 7. kolovoza 1995. u 06:00 sati, bojna Specijalne policije započela napad u cilju oslobađanja Donjeg Lapca.²⁷⁰⁴ Prema Repincevom svjedočenju, Donji Lapac je oslobođen u 14:00 sati.²⁷⁰⁵ Kako je naveo u svom izvještaju, tijekom poslijepodneva u Donji Lapac su ušle postrojbe ZP-a Gospić, od kojih je konkretno spomenuo pripadnike 118. domobranske pukovnije HV-a te 1. bojne 118. domobranske pukovnije, koja je bila pridodana 9. gardijskoj brigadi.²⁷⁰⁶ Nakon preuzimanja kontrole nad Donjim Lapcem, dio snaga Specijalne policije ostao je u gradu, dok su ostali krenuli u smjeru Kulen Vakufa.²⁷⁰⁷ U jutarnjim satima 8. kolovoza 1995., Markač je podnio izvješće načelniku stožera HV-a, u kojem je naveo da su snage Specijalne policije 7. kolovoza 1995. uz raketno-topničku potporu zauzele Donji Lapac, nakon čega su postrojbe nastavile prema državnoj granici i rijeci Uni s ciljem oslobađanja Kulen Vakufa.²⁷⁰⁸ Dana 7. kolovoza 1995., jedna desetina VP krenula je s postrojbama HV-a prema Udbini i dalje prema Donjem Lapcu radi pretresa i započinjanja formiranja voda VP u Donjem Lapcu.²⁷⁰⁹ Dana 8. kolovoza 1995., u Donjem Lapcu je formiran vod vojne policije i počeo je s provedbom svojih zadaća.²⁷¹⁰ Istoga dana, temeljna policija počela je s ustrojavanjem policijske postaje u Donjem Lapcu.²⁷¹¹

619. Dana 10. kolovoza 1995. u 10:45 sati, UNMO je vidio da je oko 80 posto kuća u Donjem Lapcu uništeno i da neke od njih još uvijek gore.²⁷¹² Dana 10. kolovoza 1995. u 12:30 sati, UNMO je vidio kako vojnici s oznakama "BiH" pomažu civilima u kamionima s bihaćkim registarskim tablicama da skupe krave i kućanske predmete po

²⁷⁰¹ P2359 (Svjedok 82, izjava svjedoka, 29. rujna 2004.), par. 54; svjedok 82, T. 16869.

²⁷⁰² P2359 (Svjedok 82, izjava svjedoka, 29. rujna 2004.), par. 54.

²⁷⁰³ D1932 (Izvještaj vještaka Dragutina Repinca, prosinac 2009.), par. 1-16; Dragutin Repinc, T. 26661-26665.

²⁷⁰⁴ D1932 (Izvještaj vještaka Dragutina Repinca, prosinac 2009.), par. 149-150.

²⁷⁰⁵ D1932 (Izvještaj vještaka Dragutina Repinca, prosinac 2009.), par. 151.

²⁷⁰⁶ D1932 (Izvještaj vještaka Dragutina Repinca, prosinac 2009.), par. 153-154.

²⁷⁰⁷ D1932 (Izvještaj vještaka Dragutina Repinca, prosinac 2009.), par. 155; Dragutin Repinc, T. 26732-26733.

²⁷⁰⁸ D1932 (Izvještaj vještaka Dragutina Repinca, prosinac 2009.), par. 161.

²⁷⁰⁹ D1932 (Izvještaj vještaka Dragutina Repinca, prosinac 2009.), par. 163; D1926 (Izvješće 71. bojne VP o provedbi zadaća, 7. kolovoza 1995.), str. 3.

²⁷¹⁰ D1932 (Izvještaj vještaka Dragutina Repinca, prosinac 2009.), par. 170; D1927 (Izvješće 71. bojne VP o provedbi zadaća, 7. kolovoza 1995.), str. 1-2.

²⁷¹¹ D1932 (Izvještaj vještaka Dragutina Repinca, prosinac 2009.), par. 164-165.

Donjem Lapcu.²⁷¹³ Negdje između 18:00 sati 11. kolovoza 1995. i 18:00 sati 12. kolovoza 1995., UNMO je vidio da je 95 posto kuća u Donjem Lapcu spaljeno.²⁷¹⁴ U nekim djelomično spaljenim kućama uočili su vojnu policiju ili vojnike HV-a, s tim da su vojnike HV-a vidjeli i kako pretresaju i pljačkaju kuće, ali nisu vidjeli nijednog civila.²⁷¹⁵

620. **John Hill**, zapovjednik međunarodne vojne policije u Sektoru Jug od početka lipnja 1995. do 8. prosinca 1995.,²⁷¹⁶ izjavio je da je 11. kolovoza 1995. otišao u Donji Lapac, gdje je vidio hrvatske vojnike iz 4. brigade kako pljačkaju.²⁷¹⁷ Hill je opisujući grad rekao da je bio uništen i da je na poljima južno od grada vidio brojne tragove topničkih udara.²⁷¹⁸ On je zatim otišao do kontrolnog punkta pokraj Donjeg Lapca, odakle je vidio kako hrvatski vojnici, pripadnici 4. brigade, pale kuće u jednom selu sjeverno od Donjeg Lapca, prema bosansko-hercegovačkoj granici, na kilometar od kontrolnog punkta.²⁷¹⁹ Hill je vidio vojnike kako izlaze iz kuća, u kojima bi ubrzo nakon toga buknuła vatra.²⁷²⁰ Izjavio je da su pripadnici 4. brigade smatrali da je to selo smješteno u Bosni i Hercegovini jer je, kako je prenio, po njihovom mišljenju sve iza kontrolnog punkta s kojeg je promatrao selo bila Bosna i Hercegovina.²⁷²¹ Hill je nadalje rekao da se, po njegovom mišljenju, selo ipak nalazilo u Hrvatskoj jer su karte koje je tada imao pokazivale da se između Donjeg Lapca i granice nalaze jedno ili dva sela.²⁷²²

621. Raspravnom vijeću su, konačno, predloženi relevantni dokazi iz raznih izvora koji se odnose na drugu polovinu kolovoza i na rujnu 1995. **Svjedokinja 136**, Srkinja, prevoditeljica na terenu za UNCIVPOL i UNCRO,²⁷²³ izjavila je da je 18. kolovoza 1995., i ponovno 28. kolovoza 1995., vidjela kako gori velik broj kuća u Donjem

²⁷¹² P114 (Dnevno izvješće o situaciji UNMO-a za Sektor Jug, 20:00 sati, 10. kolovoza 1995.), str. 6.

²⁷¹³ P114 (Dnevno izvješće o situaciji UNMO-a za Sektor Jug, 20:00 sati, 10. kolovoza 1995.), str. 6.

²⁷¹⁴ P117 (Dnevno izvješće o situaciji UNMO-a za Sektor Jug, 19:00 sati, 12. kolovoza 1995.), str. 1-2.

²⁷¹⁵ P117 (Dnevno izvješće o situaciji UNMO-a za Sektor Jug, 19:00 sati, 12. kolovoza 1995.), str. 2.

²⁷¹⁶ P291 (John Hill, izjava svjedoka, 23. kolovoza 1996.), str. 2; P292 (John Hill, izjava svjedoka, 21. siječnja 1998.), str. 3, 93; P293 (John Hill, izjava svjedoka, 2. studenog 1999.), str. 3.

²⁷¹⁷ P292 (John Hill, izjava svjedoka, 21. siječnja 1998.), str. 71-72; John Hill, T. 3779, 3783-3784; P307 (Karta kretanja Johna Hilla prilikom ophodnji poslije operacije Oluja).

²⁷¹⁸ P292 (John Hill, izjava svjedoka, 21. siječnja 1998.), str. 71-72; John Hill, T. 3779.

²⁷¹⁹ P292 (John Hill, izjava svjedoka, 21. siječnja 1998.), str. 3, 72-75; John Hill, T. 3780-3781, 3895-3897; P306 (Izvješće Johna Hilla o djelovanju HV-a za 4.-11. kolovoza 1995.), str. 2.

²⁷²⁰ P292 (John Hill, izjava svjedoka, 21. siječnja 1998.), str. 72-75.

²⁷²¹ P292 (John Hill, izjava svjedoka, 21. siječnja 1998.), str. 74; John Hill, T. 3784.

²⁷²² P292 (John Hill, izjava svjedoka, 21. siječnja 1998.), str. 74; John Hill, T. 3783-3784; P307 (Karta kretanja Johna Hilla prilikom ophodnji poslije operacije Oluja).

²⁷²³ P2 (Svjedokinja 136, izjava svjedoka, 4. srpnja 1996.), str. 1-2; svjedokinja 136, T. 620, 622, 641, 726, 765, 768, 780-782.

Lapcu.²⁷²⁴ Prema izvješću IHF-a od 25. kolovoza 1995. u kojem se opisuje misija IHF-a od 17. do 19. kolovoza 1995., selo Srb, u općini Donji Lapac, bilo je potpuno spaljeno, a 70 posto grada Donjeg Lapca bilo je uništeno.²⁷²⁵ Prema tjednom izvješću UNCIVPOL-a od 27. kolovoza 1995., Donji Lapac je bio potpuno uništen paljenjem.²⁷²⁶ Dana 27. kolovoza 1995. u 18:00 sati, UNMO je vidio kako u Donjem Lapcu gori jedna kuća.²⁷²⁷ Dana 30. kolovoza 1995. u 19:15 sati, UNMO je vidio kako gori jedna kuća blizu Donjeg Lapca.²⁷²⁸ **Søren Liborius**, operativni časnik i vođa tima PMEZ-a stacioniran u Kninu od 28. srpnja 1995. do 27. studenog 1995.,²⁷²⁹ u svom svjedočenju je rekao da je 1. rujna 1995. u Donjem Lapcu vidio kako gore neke štale i stogovi sijena, te da je na tom području vidio velik broj pripadnika HV-a i policije.²⁷³⁰ Prema izvješću HRAT-a od 6. rujna 1995., Donji Lapac je, s izuzetkom nekoliko kuća, bio potpuno uništen, a to uništavanje, kako se navodi, očigledno nije bilo posljedica ratnih operacija.²⁷³¹ HRAT je izvijestio i da je, kad je 25. rujna 1995. obišao Donji Lapac, približno 80-90 posto grada bilo uništeno, te da je vidio velik broj pripadnika HV-a i vrlo malo znakova normalnog života.²⁷³² HRAT je također konstatirao da je cesta Donji Lapac-Udbina na ulazu u Udbinu još uvijek neprohodna zbog stotina neeksploziviranih minobacačkih granata na cesti i u blizini ceste.²⁷³³

622. Osim gore navedenih dokaza, Raspravno vijeće je razmotrilo svjedočenja Josipa Čelića, Zdravka Janića i Josipa Turkalja, čiji prikaz se daje u poglavlju 4.4.7, svjedočenje Milana Ilića, čiji prikaz se daje u poglavlju 4.1.4 (Marko Ilić i drugi – Prilog, br. 10), i svjedočenje Philipa Berikoffa, čiji prikaz se daje u poglavlju 4.2.1. Osim toga, Raspravno vijeće je razmotrilo dokazni predmet P470, čiji prikaz se daje u poglavlju 6.2.3.

²⁷²⁴ P2 (Svjedokinja 136, izjava svjedoka, 4. srpnja 1996.), str. 8-9, 12; P3 (Svjedokinja 136, izjava svjedoka, 11. lipnja 2007.), par. 16; svjedokinja 136, T. 641-642; P5 (Karta Sektora Jug koju je označila svjedokinja 136).

²⁷²⁵ William Hayden, T. 10596; P988 (Izvješće IHF-a o misiji prikupljanja informacija u Krajini, 25. kolovoza 1995.), str. 2, par. 1.2.

²⁷²⁶ P230 (Tjedno izvješće UNCIVPOL-a, 21.-26. kolovoza 1995., 27. kolovoza 1995.), str. 5.

²⁷²⁷ P129 (Dnevno izvješće o situaciji UNMO-a za Sektor Jug, 19:00 sati, 27. kolovoza 1995.), str. 3.

²⁷²⁸ P132 (Dnevno izvješće o situaciji UNMO-a za Sektor Jug, 23:59 sati, 30. kolovoza 1995.), str. 2.

²⁷²⁹ P799 (Søren Liborius, izjava svjedoka, 2. studenog 1995.), str. 1, 3; P800 (Søren Liborius, izjava svjedoka, 11. studenog 1997.), str. 2; P801 (Søren Liborius, izjava svjedoka, 12. listopada 2005.), str. 2; P803 (Søren Liborius, izjava svjedoka, 6. rujna 2008.), par. 6; Søren Liborius, T. 8229; D741 (Liboriusov dnevnik), str. 3.

²⁷³⁰ P801 (Søren Liborius, izjava svjedoka, 12. listopada 2005.), str. 12.

²⁷³¹ P710 (Izvješće HRAT-a za Donji Lapac i Otrić, 6. rujna 1995.).

²⁷³² P1099 (Maria Teresa Mauro, izjava svjedoka, 6. veljače 2008.), par. 51; P1104 (Dnevno izvješće HRAT-a, 25. rujna 1995.), str. 2.

623. Raspravno vijeće konstatira da su specijalne jedinice policije i postrojbe HV-a iz ZP-a Gospić ušle u Donji Lapac 7. kolovoza 1995. Konkretnije, posebno na temelju svjedočenja Viteza, Hermana, Pavlovića, Čelića, Cvrka, Turkalja, Janića, Sačića i Repinca, te na temelju razgovora s Markačem i dokaznih predmeta D556, P621 i P2385, Raspravno vijeće konstatira da su specijalne jedinice policije počele ulaziti u grad približno između 12:00 i 14:00 sati, dok su postrojbe 118. domobranske pukovnije i 9. gardijske brigade HV-a stigle nekoliko sati kasnije, kasno poslije podne ili rano uvečer. Na temelju svjedočenja Viteza, Pavlovića i Sačića, Raspravno vijeće nadalje konstatira da je Markač stigao u Donji Lapac u ranim poslijepodnevnim satima 7. kolovoza 1995. i da je nekoliko sati kasnije otišao.

624. Svjedočenja svjedoka 82, Viteza, Pavlovića, Ilića, svjedoka MM-25, Čelića, Janića i Sačića te razgovori s Markačem pokazuju da su 7. kolovoza 1995. otprilike u 15:30 sati u Donjem Lapcu bile uništene ili su gorjele samo oko četiri zgrade, čime se Raspravno vijeće bavi u poglavlju 4.4.7. Pavlović je izjavio da je 7. kolovoza 1995. u 17:00 sati Donji Lapac još uvijek bio praktički neoštećen.

625. Dokazi pokazuju da se uništavanje Donjeg Lapca 7. i 8. kolovoza 1995. intenziviralo. Pavlović, koji je nakon dolaska u Donji Lapac noć 7. kolovoza 1995. proveo negdje drugdje, vratio se sljedećeg dana i vidio da je znatan dio grada spaljen ili oštećen. Čelić, koji 7. kolovoza 1995. nije vidio nijednu zapaljenu zgradu, 8. kolovoza 1995. je vidio da gori dosta objekata. Herman je prilikom povlačenja iz Donjeg Lapca u večernjim satima 7. kolovoza 1995. vidio kako gore neki stogovi sijena i kuće. Jedini očevidac djela uništavanja je svjedok 82, pripadnik HV-a koji je u Donji Lapac stigao kasno poslije podne ili rano uvečer 7. kolovoza 1995. i koji je izjavio da je vidio kako vojnici HV-a i pripadnici Specijalne policije pale zgrade u Donjem Lapcu. Nakon što je vidjelo kako se svjedok 82 ponaša u sudnici i uzelo u obzir praznine u njegovom pamćenju i znatne nedosljednosti uočene tijekom svjedočenja,²⁷³⁴ Raspravno vijeće se oslanja samo na one dijelove njegovog svjedočenja koje potkrepljuju drugi dokazi. U pogledu vremena uništavanja, svjedočenje svjedoka 82 o paljenju Donjeg Lapca potkrepljuju gore spomenuta svjedočenja Pavlovića, Čelića i Hermana. Što se tiče počinitelja, njegovo svjedočenje djelomično potkrepljuju izvješća Specijalne policije, D556 i P586, prema kojima su postrojbe 118. domobranske pukovnije i 9. gardijske

²⁷³³ P1099 (Maria Teresa Mauro, izjava svjedoka, 6. veljače 2008.), par. 51; P1104 (Dnevno izvješće HRAT-a, 25. rujna 1995.), str. 3.

brigade HV-a, ali ne i specijalne jedinice policije, po ulasku u Donji Lapac počele pucati iz pješačkog naoružanja, bacati ručne bombe i paliti kuće, s čime su nastavile i tijekom noći. Svjedočenje svjedoka 82 potkrepljuje i Vitez, koji je izjavio da je, nakon što se po dolasku HV-a sa svojom postrojbom premjestio na rubni dio Donjeg Lapca, čuo kako iz grada odjekuje jaka pucnjava, te da je sutradan rano ujutro vidio kako se iz mnogih zgrada i kuća u Donjem Lapcu dimi. Ocjenjujući vjerodostojnost svjedoka 82, Raspravno vijeće je uzelo u obzir i svjedočenja Viteza i Čelića, koji su negirali sudjelovanje specijalne policije u paležu. Međutim, iz dokaza se ne vidi da tvrdnje tih svjedoka, pripadnika Specijalne policije, imaju čvrsto uporište u činjenicama. Dokazi, osobito svjedočenja Viteza, Hermana i Sačića te dokazni predmeti D556 i P586, ukazuju na to da je veći dio specijalnih jedinica policije koje su ostale na tom području noćio u rubnom dijelu Donjeg Lapca, dakle, u blizini područja na kojem je izvršeno uništavanje. Pored toga, svjedočenja Pavlovića, Sačića i Repinca te dokazni predmet P586 ukazuju na to da je dio snaga Specijalne policije, konkretno, djelatnici logistike i veze, ostao u gradu. Svjedočenja Pavlovića i Janića ukazuju na to da je Janićeva postrojba – posljednja specijalna jedinica policije koja je 7. kolovoza 1995. napustila grad – otišla tek kad je pao mrak. Raspravnom vijeću je to dostatna potvrda za to da je svjedok 82 vidio kako pripadnici Specijalne policije sudjeluju u paljenju kuća. Na temelju gore navedenog, Raspravno vijeće konstatira da su u jednom trenutku kasno poslije podne 7. kolovoza i dalje tijekom 8. kolovoza 1995., pripadnici HV-a i Specijalne policije zapalili ili na neki drugi način uništili znatan dio Donjeg Lapca. S obzirom na nacionalni sastav Donjeg Lapca 1991. i svjedočenje Milana Ilića da je stanovništvo Donjeg Lapca bilo uglavnom srpsko, Raspravno vijeće konstatira da su vlasnici ili stanari velike većine uništenih kuća bili krajinski Srbi. Raspravno vijeće će dalje razmotriti taj incident u vezi s točkama 1 i 5 Optužnice u poglavljima 5.5.2 i 5.8.2 (g) dolje u tekstu.

626. Izvješće UNMO-a, P114, ukazuje na to da su 10. kolovoza 1995. vojnici koji su nosili oznake "BiH" pomagali civilima u kamionima s bihaćkim registarskim tablicama da skupe krave i kućanske predmete po Donjem Lapcu. Na temelju toga što su neke od tih osoba opisane kao vojnici, Raspravno vijeće se uvjerilo da su na sebi imale uniforme vojnog tipa. Međutim, budući da su imali oznake "BiH", što upućuje na Bosnu i Hercegovinu, dokazi nisu dovoljni za zaključak da su te osobe bile pripadnici hrvatskih

²⁷³⁴ V. npr. svjedok 82, T. 16787-16790, 16801-16803.

snaga. Raspravno vijeće stoga neće dalje razmatrati taj incident u vezi s točkama 1 i 4 Optužnice.

627. Prema Hillovom svjedočenju, 11. kolovoza 1995. osobe koje se navode kao pripadnici 4. brigade HV-a pljačkale su u Donjem Lapcu, što, kako to shvaća Raspravno vijeće, znači da su odnosile nespacificirane predmete. Berikoff je u svom svjedočenju rekao da je 11. kolovoza 1995. velik broj vojnika HV-a/HVO-a, zajedno s osobama u sivim uniformama-kombinezonima, išao od kuće do kuće, i kuća iz koje su izišli počela bi gorjeti prije nego što su ušli u sljedeću. Osim toga, prema izvješću UNMO-a, P117, 11. ili 12. kolovoza 1995. osobe koje se navode kao vojnici HV-a odnosile su iz kuća nespacificirane predmete. Prema riječima svjedoka 82, nekoliko dana nakon operacije Oluja, skupine od po tri ili četiri vojnika HV-a u maskirnim uniformama, koji su bili iz nekih drugih postrojbi, a ne njegove, počeli su iz kuća u Donjem Lapcu odnositi nespacificirane predmete. Na temelju opisa počinitelja gore navedenih incidenata, Raspravno vijeće se uvjerilo da su oni na sebi imali uniforme vojnog tipa. Osobito na temelju svjedočenja Hilla, koji je 10. kolovoza 1995. vojnike HV-a iz 4. brigade prepoznao na temelju oznaka na rukavu, 4.2.4 (Srb), i svjedočenja svjedoka 82, koji govori o vojnicima HV-a iz nekih drugih postrojbi, a ne njegove, Raspravno vijeće konstatira da su 11. kolovoza 1995. pripadnici 4. brigade HV-a odnosili nespacificirane predmete iz kuća u Donjem Lapcu. Na temelju te konstatacije, i svjedočenja Berikoffa, Raspravno vijeće nadalje konstatira da su vojnici HV-a istoga dana palili kuće u Donjem Lapcu. Međutim, gore navedeni dokazi ne pružaju više pojedinosti u pogledu činjenične osnove za kvalifikaciju nekih od počinitelja kao vojnika HVO-a. Raspravno vijeće stoga ne može ocijeniti postoji li za tu kvalifikaciju valjana činjenična osnova. Što se tiče osoba za koje se navodi da su nosile sive uniforme-kombinezone, ni taj opis ne predstavlja dovoljnu osnovu za zaključak o eventualnoj pripadnosti počinitelja. S obzirom na gore navedeni nacionalni sastav Donjeg Lapca, Raspravno vijeće konstatira da su krajinski Srbi bili vlasnici velike većine nespacificiranih odnesenih predmeta, kao i vlasnici ili stanari velike većine spaljenih kuća. Raspravno vijeće će pitanje paljenja i odnošenja imovine od strane pripadnika HV-a 11. kolovoza 1995. dalje razmotriti u vezi s točkama 1, 4 i 5 Optužnice u poglavljima 5.5.2, 5.6.2 i 5.8.2 (f) i (g) dolje u tekstu.

628. Izvješće UNMO-a, P129, ukazuje na to da je 27. kolovoza 1995. u Donjem Lapcu gorjela jedna kuća. Svjedočenja svjedokinje 136 i Liboriusa ukazuju na to da je 18. i 28. kolovoza 1995. u Donjem Lapcu gorio velik broj kuća i da su 1. rujna 1995. još

uvijek povremeno paljene kuće i stogovi sijena. Liboriusovo svjedočenje također ukazuje na to da se na tom području 1. rujna 1995. nalazio velik broj ljudi koji se navode kao HV ili policija. Međutim, Raspravnom vijeću u vezi s tim incidentima nisu predloženi dovoljni dokazi o počiniteljima ili okolnostima u kojima su te zgrade zapaljene. S obzirom na te okolnosti, Raspravno vijeće neće dalje razmatrati te incidente u vezi s točkama 1 i 5 Optužnice.

Mandić Dol

629. Raspravnom vijeću su dokazi u vezi s navodima o pljačkanju u Mandić Dolu, u općini Donji Lapac, predloženi putem jednog izvješća UNMO-a. Dana 27. kolovoza 1995. u 11:20 sati, UNMO je vidio kako dva vojnika HV-a s kombijem pljačkaju kuće u Mandić Dolu.²⁷³⁵

630. Dokazi ukazuju na to da su 27. kolovoza 1995. u 11:20 sati dvije osobe s kombijem koje se navode kao vojnici HV-a pljačkale kuće u Mandić Dolu, u općini Donji Lapac. S obzirom na to da je UNMO te osobe opisao kao hrvatske vojnike, Raspravno vijeće se uvjerilo da su na sebi imale uniforme vojnog tipa. Međutim, to izvješće ne pruža više pojedinosti u pogledu činjenične osnove za kvalifikaciju tih osoba kao Hrvata. Raspravno vijeće stoga ne može ocijeniti postoji li za tu kvalifikaciju valjana činjenična osnova. Isto tako, Raspravnom vijeću nisu predloženi dovoljni dokazi o tome koje su oružane snage eventualno bile prisutne u Mandić Dolu ili u blizini Mandić Dola u to vrijeme. Raspravno vijeće stoga ne može donijeti nikakve zaključke o identitetu ili pripadnosti počinitelja. Dokazi ukazuju na to da su osobe u uniformama vojnog tipa pljačkale, što, kako to shvaća Raspravno vijeće, znači da su odnosile nespacificirane predmete. Nadalje, na temelju dokaza ne može se utvrditi jesu li vlasnici odnesenih predmeta bili krajinski Srbi. S obzirom na te okolnosti, Raspravno vijeće neće dalje razmatrati taj incident u vezi s točkama 1 i 4 Optužnice.

Srb

631. Raspravnom vijeću su relevantni dokazi u vezi s navodima o uništavanju i pljačkanju u Donjem Srbu i Gornjem Srbu, u općini Donji Lapac, predloženi

²⁷³⁵ P129 (Dnevno izvješće o situaciji UNMO-a za Sektor Jug, 19:00 sati, 27. kolovoza 1995.), str. 3.

prvenstveno putem svjedočenja Johna Hilla i Sørenea Liboriusa. Prema popisu stanovništva iz 1991., od ukupno 1.098 stanovnika Donjeg Srba 1991., njih 1.059 su bili Srbi, a od ukupno 356 stanovnika Gornjeg Srba 1991., njih 354 su bili Srbi.²⁷³⁶

632. **John Hill**, zapovjednik međunarodne vojne policije u Sektoru Jug od početka lipnja 1995. do 8. prosinca 1995.,²⁷³⁷ u svom svjedočenju je rekao da je 10. kolovoza 1995. vidio civilnu policiju ili HV kako pljačkaju kuće u Srbu, u općini Donji Lapac, i ukradene stvari odnose na jedan slabo namješten kontrolni punkt kako bi ga opremili.²⁷³⁸ Hill je vidio dva čovjeka u plavim uniformama ili vojnike HV-a kako iz jedne kuće u Srbu iznose kauč kako bi opremili svoj kontrolni punkt i jednog drugog čovjeka kako odnosi rakiju.²⁷³⁹ Svjedok je rekao da su u Srbu pljačkali i vojnici HV-a iz 4. brigade, čije je oznake vidio na rukavima.²⁷⁴⁰ Hill je u sudnici izjavio da misli da je vidio samo vojnike HV-a kako pljačkaju u Srbu i nije spominjao civilnu policiju.²⁷⁴¹ Izjavio je također da su u Srbu neke kuće bile uništene, a da su neke gorjele.²⁷⁴²

633. **Søren Liborius**, operativni časnik i vođa tima PMEZ-a stacioniran u Kninu od 28. srpnja 1995. do 27. studenog 1995.,²⁷⁴³ izjavio je da je jednog dana koji nije točno naveden, tjednima nakon operacije Oluja, vidio posljedice nedavnog paleža i uništavanja u Srbu ili Donjem Srbu, u općini Donji Lapac, a blizu su bila samo plava i bijela vozila Specijalne policije s policijskim oznakama.²⁷⁴⁴ Jedan od Liboriusovih kolega nazvao je kninski stožer i rečeno mu je da je u tijeku akcija Specijalne policije.²⁷⁴⁵

²⁷³⁶ C5 (Republički zavod za statistiku, Popis stanovništva 1991., Narodnosni sastav stanovništva Hrvatske po naseljima), str. 72.

²⁷³⁷ P291 (John Hill, izjava svjedoka, 23. kolovoza 1996.), str. 2; P292 (John Hill, izjava svjedoka, 21. siječnja 1998.), str. 3, 93; P293 (John Hill, izjava svjedoka, 2. studenog 1999.), str. 3.

²⁷³⁸ P292 (John Hill, izjava svjedoka, 21. siječnja 1998.), str. 66-69; John Hill, T. 3777-3778.

²⁷³⁹ P292 (John Hill, izjava svjedoka, 21. siječnja 1998.), str. 3, 68; John Hill, T. 3777-3778, 3780-3781, 3895-3897; P306 (Izveštće Johna Hilla o djelovanju HV-a za 4.-11. kolovoza 1995.), str. 2.

²⁷⁴⁰ P292 (John Hill, izjava svjedoka, 21. siječnja 1998.), str. 68.

²⁷⁴¹ John Hill, T. 3777-3778.

²⁷⁴² P292 (John Hill, izjava svjedoka, 21. siječnja 1998.), str. 68; John Hill, T. 3777-3778.

²⁷⁴³ P799 (Søren Liborius, izjava svjedoka, 2. studenog 1995.), str. 1, 3; P800 (Søren Liborius, izjava svjedoka, 11. studenog 1997.), str. 2; P801 (Søren Liborius, izjava svjedoka, 12. listopada 2005.), str. 2; P803 (Søren Liborius, izjava svjedoka, 6. rujna 2008.), par. 6; Søren Liborius, T. 8229; D741 (Liboriusov dnevnik), str. 3.

²⁷⁴⁴ Søren Liborius, T. 11294-11296.

²⁷⁴⁵ Søren Liborius, T. 11298.

634. Prema jednom izvješću UNMO-a, 9. rujna 1995., prije 20:00 sati, UNMO je vidio kako hrvatski vojnici pljačkaju kuće u Srbu, Donjoj Suvaji i Brotnji, smještenim u općini Donji Lapac.²⁷⁴⁶

635. **Vladimir Gojanović**, bivši vojnik HV-a,²⁷⁴⁷ u svom svjedočenju je izjavio da je 8. kolovoza 1995. oko 14:00-15:00 sati, dok je bio u Zrmanji, u općini Gračac, dobio zapovijed od zapovjednika svoje bojne – koji je tu zapovijed, po mišljenju svjedoka, dobio od zapovjednika Danijela Kotlara – da postrojba krene prema bosanskoj granici.²⁷⁴⁸ **Radoslav Juričev Sudac**, zapovjednik tenkovskog voda oklopno-mehanizirane satnije 11. šibenske pričuvne brigade tijekom operacije Oluja,²⁷⁴⁹ također je rekao da je 8. kolovoza bio u Zrmanji, ali samo na dva-tri sata.²⁷⁵⁰ Gojanović je izjavio da je u večernjim satima 8. kolovoza 1995. njegova postrojba stigla u Donji Srb, u općini Donji Lapac, gdje su pretraživali teren i sukobili se s pripadnicima SVK, koji su, prema Gojanovićevim riječima, bili u brdima oko Donjeg Srba.²⁷⁵¹ Gojanović je također izjavio da je u Donjem Srbu ostao dva do četiri dana i da je brigada bila nedisciplinirana, što je na primjer bilo vidljivo iz toga da su vojnici noću pucali bez posebnog razloga.²⁷⁵² Gojanović je rekao da je tijekom boravka u Donjem Srbu vidio kako vojnici krađu stvari i odvoze ih u Šibenik osobnim i vojnim vozilima, kao i civilnim autobusima koje je, kako je izjavio, vojska rekvirirala za prijevoz ljudstva.²⁷⁵³ Gojanović je ispričao da je jednom prilikom zapovjednik Kotlar posjetio područje Donjeg Srba i da je vikao na vojnike da ne pale i ne pljačkaju imovinu.²⁷⁵⁴ Gojanović je u svom svjedočenju rekao da se tom prilikom s mjesta odakle se zapovjednik Kotlar

²⁷⁴⁶ P145 (Dnevno izvješće o situaciji UNMO-a za Sektor Jug, 20:00 sati, 9. rujna 1995.), str. 1, 5.

²⁷⁴⁷ P194 (Vladimir Gojanović, izjava svjedoka, 20. siječnja 2005.), par. 2-3; Vladimir Gojanović, T. 2973, 2983, 2987, 3010-3011, 3015, 3018-3019, 3039, 3119, 3121-3122, 3131-3133, 3138; C2 (Uvjerenje o vojnoj službi za Gojanovića), str. 1, 3-4, 19; P198 (Dopunska dokumentacija o vojnoj službi za Gojanovića), str. 1-2; P200 (Dopis Danijela Kotlara o prekidu mobilizacije Vladimira Gojanovića, 30. kolovoza 1995.), str. 1.

²⁷⁴⁸ P194 (Vladimir Gojanović, izjava svjedoka, 20. siječnja 2005.), par. 17; P196 (Vladimir Gojanović, list s dopunskim informacijama, 14. svibnja 2008.), par. 7.

²⁷⁴⁹ P194 (Vladimir Gojanović, izjava svjedoka, 20. siječnja 2005.), par. 3; D193 (Radoslav Juričev Sudac, izjava svjedoka, 12. svibnja 2008.), par. 2; Radoslav Juričev Sudac, T. 21364.

²⁷⁵⁰ D193 (Radoslav Juričev Sudac, izjava svjedoka, 12. svibnja 2008.), par. 11.

²⁷⁵¹ P194 (Vladimir Gojanović, izjava svjedoka, 20. siječnja 2005.), par. 18-19; Vladimir Gojanović, T. 2928-2929, 2934, 2937, 2960-2961; P197 (Karta Gojanovićeva kretanja tijekom operacije Oluja, s Gojanovićevim oznakama).

²⁷⁵² P194 (Vladimir Gojanović, izjava svjedoka, 20. siječnja 2005.), par. 18-19.

²⁷⁵³ P194 (Vladimir Gojanović, izjava svjedoka, 20. siječnja 2005.), par. 20; Vladimir Gojanović, T. 2967-2969.

²⁷⁵⁴ P194 (Vladimir Gojanović, izjava svjedoka, 20. siječnja 2005.), par. 20; Vladimir Gojanović, T. 3062.

obratio vojnicima nije vidjelo ni pljačkanje ni paljenje kuća.²⁷⁵⁵ Međutim, budući da je na tom području bilo dima, moglo se zaključiti da neki objekti gore.²⁷⁵⁶

636. Pored toga, Raspravno vijeće je razmotrilo i dokazni predmet D559, čiji prikaz se daje u poglavlju 3.1.1, kao i dokazni predmet P2349, čiji prikaz se daje u poglavlju 4.2.8 (Gošić).

637. Nakon pažljive analize Gojanovićevog svjedočenja i s obzirom na to da ga djelomično potkrepljuje dokazni predmet P2349, Raspravno vijeće konstatira da se Vladimir Gojanović, vojnik HV-a, sa svojom postrojbom od večeri 8. kolovoza 1995. nalazio u Donjem Srbu i da je tu boravio dva do četiri dana. Za to vrijeme, osobe koje se navode kao vojnici odvozile su stvari osobnim i vojnim vozilima i civilnim autobusima. S obzirom na to da je svjedok te osobe opisao kao vojnike, Raspravno vijeće se uvjerilo da su na sebi imale uniforme vojnog tipa. Budući da su te osobe koristile, između ostalog, vojna vozila, da je vojska HV-a u to vrijeme bila smještena u selu i da broj korištenih vozila implicira da je u tome sudjelovao znatan broj ljudi, Vijeće konstatira da su one bile pripadnici hrvatskih vojnih snaga ili Specijalne policije. S obzirom na to da je prema popisu stanovništva iz 1991. stanovništvo Srba (Donjeg Srba i Gornjeg Srba) bilo gotovo isključivo srpsko, Raspravno vijeće konstatira da su vlasnici velike većine, ako ne i sve, odnesene imovine bili krajinski Srbi. Raspravno vijeće će stoga dalje razmotriti te incidente u vezi s točkama 1 i 4 Optužnice u poglavljima 5.6.2 i 5.8.2 (f) dolje u tekstu.

638. Prema riječima Johna Hilla, 10. kolovoza 1995., određene osobe su pljačkale kuće u Srbu, što, kako to shvaća Raspravno vijeće, znači da su odnosile nespacificirane predmete. Dokazi ukazuju na to da su one te nespacificirane predmete odnijele na kontrolni punkt. Dokazi također ukazuju na to da su dva čovjeka iz jedne kuće u Srbu iznijela kauč kako bi opremila svoj kontrolni punkt i da je jedna druga osoba uzela rakiju. Raspravno vijeće napominje da je Hillovo svjedočenje u pogledu odnošenja nespacificiranih predmeta nedosljedno jer on navodne počinitelje tog incidenta ponekad opisuje kao civilnu policiju, a ponekad kao vojnike HV-a. Što se tiče odnošenja kauča i rakije, Hillovo svjedočenje je isto tako nedosljedno jer ponekad govori o plavim uniformama, a ponekad o vojnicima HV-a. Raspravno vijeće stoga ne može donijeti nikakve zaključke o identitetu ili pripadnosti navodnih počinitelja. S obzirom na te

²⁷⁵⁵ Vladimir Gojanović, T. 2975.

²⁷⁵⁶ Vladimir Gojanović, T. 2967-2968, 2975.

okolnosti, Raspravno vijeće neće dalje razmatrati taj incident u vezi s točkama 1 i 4 Optužnice.

639. Prema riječima Johna Hilla, 10. kolovoza 1995. određene osobe su pljačkale u gradu Srbu, što, kako to shvaća Raspravno vijeće, znači da su odnosile nespacificirane predmete. Hill je izjavio da je on te osobe identificirao kao vojnike HV-a iz 4. brigade na temelju oznaka koje je vidio na rukavima. Raspravno vijeće stoga konstatira da su te osobe bile pripadnici 4. brigade HV-a. S obzirom na to da je prema popisu stanovništva iz 1991. stanovništvo Srba (Donjeg Srba i Gornjeg Srba) bilo gotovo isključivo srpsko, Raspravno vijeće konstatira da su vlasnici velike većine odnesene imovine bili krajinski Srbi. Raspravno vijeće će dalje razmotriti taj incident u vezi s točkama 1 i 4 Optužnice u poglavljima 5.6.2 i 5.8.2 (f) dolje u tekstu.

640. Dokazi također ukazuju na to da su jednog dana koji nije točno naveden, tjednima nakon operacije Oluja, u Srbu bili vidljivi tragovi nedavnog paleža i uništavanja i da su se blizu nalazila samo plava i bijela vozila Specijalne policije s policijskim oznakama. Međutim, na temelju dokaza ne može se utvrditi tko je i u kojim okolnostima zapalio te objekte. S obzirom na te okolnosti, Raspravno vijeće neće dalje razmatrati taj incident u vezi s točkama 1 i 5 Optužnice.

641. Dokazi također ukazuju na to da su 9. rujna 1995., prije 20:00 sati, osobe koje se navode kao hrvatski vojnici pljačkale kuće u Srbu, što, kako to shvaća Raspravno vijeće, znači da su odnosile nespacificirane predmete. S obzirom na to da je UNMO te osobe opisao kao vojnike, Raspravno vijeće se uvjerilo da su na sebi imale uniforme vojnog tipa. Međutim, Raspravnom vijeću nisu predloženi daljnji dokazi o tome kojim oružanim snagama su navodni počinitelji eventualno pripadali niti su mu predloženi dokazi o tome koje su oružane snage eventualno bile prisutne u Srbu ili u blizini Srba u to vrijeme. Raspravno vijeće napominje da je dokument na koji se tužiteljstvo na stranici 7 Dodatka A svog Završnog podneska poziva u prilog navodu o prisutnosti pripadnika HV-a u Srbu 9. rujna 1995. samo sažetak izvješća o situaciji UNMO-a i da ne pruža više pojedinosti od izvješća, P145, koje se spominje gore u tekstu. Iz tog razloga, ta referenca Vijeću nije od pomoći. Raspravno vijeće stoga ne može donijeti nikakve zaključke o identitetu ili pripadnosti navodnih počinitelja. S obzirom na te okolnosti, Raspravno vijeće neće dalje razmatrati taj incident u vezi s točkama 1 i 4 Optužnice.

4.2.5 Općina Drniš

Manovac

642. Raspravnom vijeću su relevantni dokazi u vezi s navodima o uništavanju jedne kuće u mjestu Manovac, u općini Drniš, predloženi putem jednog izvješća UNMO-a. Dana 20. kolovoza 1995., UNMO je vidio kako u Manovcu gori jedna kuća, a na cesti je bilo osam hrvatskih vojnika u vojnom kamionu.²⁷⁵⁷

643. Dokazi ukazuju na to da je 20. kolovoza 1995. u Manovcu, u općini Drniš, gorjela jedna kuća i da se na cesti, u vojnom kamionu, nalazilo osam osoba koje se navode kao hrvatski vojnici. Na temelju tih dokaza, Raspravno vijeće ne može izvesti konačne zaključke o tome tko je odgovoran za paljenje te kuće. Pored toga, dokazi ne omogućuju Raspravnom vijeću donošenje bilo kakvih zaključaka o tome tko je bio njen vlasnik ni tko je u njoj živio. S obzirom na te okolnosti, Raspravno vijeće neće dalje razmatrati taj incident u vezi s točkama 1 i 5 Optužnice.

Miočić

644. Raspravnom vijeću su dokazi u vezi s navodima o uništavanju i pljačkanju u Miočiću, u općini Drniš, predloženi putem izvješća UNMO-a i PMEZ-a. Dana 12. kolovoza 1995. u 13:05 sati, pripadnici PMEZ-a vidjeli su da je Miočić napušten i potpuno uništen.²⁷⁵⁸ Dana 29. kolovoza 1995. u 11:00 sati, UNMO je u Miočiću vidio oko 43 spaljene i uništene kuće, kao i 15 mrtvih pasa, ovaca i krava.²⁷⁵⁹ Dana 15. rujna 1995. u 15:30 sati, UNMO je u Miočiću, u općini Drniš, vidio kako dva civila i dva vojnika s vozilom s registarskim tablicama RH5995 pljačkaju jednu kuću i kako dva vojnika u traktor utovaruju opremu.²⁷⁶⁰ Prema popisu stanovništva iz 1991., od ukupno 415 stanovnika Miočića 1991., njih 402 su bili Srbi.²⁷⁶¹

645. Prema ratnom dnevniku zapovjedništva 6. domobranske pukovnije, 7. kolovoza 1995., 3. bojna razmještena je na položaje u mjestima Biočić i Kanjane, smještenim u općini Drniš.²⁷⁶² Dana 9. kolovoza 1995., započelo se s uređenjem budućeg istaknutog

²⁷⁵⁷ D872 (Izvješće UNMO-a, 27. kolovoza 1995.), str. 2.

²⁷⁵⁸ P815 (Izvješće PMEZ-a koje je sastavio Liborius, 26. kolovoza 1995.), str. 7.

²⁷⁵⁹ P131 (Dnevno izvješće o situaciji UNMO-a za Sektor Jug, 21:00 sat, 28. kolovoza 1995.), str. 8.

²⁷⁶⁰ P150 (Dnevno izvješće o situaciji UNMO-a za Sektor Jug, 20:00 sati, 15. rujna 1995.), str. 4.

²⁷⁶¹ C5 (Republički zavod za statistiku, Popis stanovništva 1991., Narodnosni sastav stanovništva Hrvatske po naseljima), str. 74.

²⁷⁶² P2586 (Izvadak iz Ratnog dnevnika Zapovjedništva pukovnije, 6. domobranska pukovnija), str. 4.

zapovjednog mjesta 6. domobranske pukovnije u Miočiću, u općini Drniš. Istoga dana, vod protuzračne obrane 6. domobranske pukovnije zauzeo je položaje u Biočiću. Dana 11. kolovoza 1995., zapovjednik pukovnije i zapovjednici postrojbi izvršili su izviđanje terena na području buduće zone odgovornosti oko Strmice, u općini Knin, i Tičeva, u općini Donji Lapac. Dana 12. kolovoza 1995., 1. i 4. bojna i tim zapovjedništva krenuli su u novu zonu odgovornosti, a dijelovi 2. i 3. bojne su izmješteni.²⁷⁶³

646. Dokazi ukazuju na to da je 12. kolovoza 1995. u 13:05 sati Miočić, u općini Drniš, bio potpuno uništen. Dokazi također ukazuju na to da su 29. kolovoza 1995. u 11:00 sati u Miočiću 43 kuće bile spaljene i uništene i da je bilo 15 mrtvih životinja. Raspravnom vijeću nisu predloženi dokazi o tome kada je i u kojim okolnostima došlo do uništavanja i tko ga je počinio. Isto tako, Raspravnom vijeću nisu predloženi dovoljni dokazi o tome koje su oružane snage eventualno bile prisutne u Miočiću ili u blizini Miočića u to vrijeme. S obzirom na te okolnosti, Raspravno vijeće neće dalje razmatrati taj incident u vezi s točkama 1 i 5 Optužnice.

647. Dokazi također ukazuju na to da su 15. rujna 1995. u 15:30 sati četiri osobe, točnije dva civila i dvije osobe koje se navode kao vojnici, s vozilom s registarskim tablicama RH5995, pljačkale jednu kuću u Miočiću. Raspravnom vijeću nisu predloženi dokazi o tome što su pljačkali. Dokazi također ukazuju na to da su još dvije osobe koje se navode kao vojnici u traktor tovarile neku opremu. S obzirom na to da je UNMO četiri od tih osoba opisao kao vojnike, Raspravno vijeće se uvjerilo da su one na sebi imale uniforme vojnog tipa. Raspravno vijeće napominje da su dvije od tih osoba u uniformama videne s dvoje civila. Na temelju gore navedenih dokaza ne može se utvrditi kojim oružanim snagama su navodni počinitelji eventualno pripadali. Raspravnom vijeću nisu predloženi dovoljni dokazi o tome koje su oružane snage eventualno bile prisutne u Miočiću ili u blizini Miočića u to vrijeme. Raspravno vijeće stoga ne može donijeti nikakve zaključke o identitetu ili pripadnosti četiri osobe u uniformama. S obzirom na te okolnosti, Raspravno vijeće neće dalje razmatrati taj incident u vezi s točkama 1 i 4 Optužnice.

²⁷⁶³ P2586 (Izvadak iz Ratnog dnevnika Zapovjedništva pukovnije, 6. domobranska pukovnja), str. 5.

4.2.6 Općina Ervenik

Mjesto Ervenik

648. Raspravnom vijeću su relevantni dokazi u vezi s navodima o uništavanju Ervenika predloženi prvenstveno putem svjedočenja Rajka Guše. Prema popisu stanovništva iz 1991., od ukupno 1.570 stanovnika mjesta Ervenik 1991., njih 1.526 su bili Srbi.²⁷⁶⁴

649. **Rajko Guša**, Srbin iz sela Zemunik Gornji u općini Zadar,²⁷⁶⁵ u svom svjedočenju je rekao da je oko 10. kolovoza 1995. nekoliko dana sa Slavkom Rnjakom pješao od općine Benkovac do općine Ervenik. HV je bio posvuda pa su morali ići kroz šumu da ih ne pronađu.²⁷⁶⁶ Kad su stigli, skrivali su se u šumi na planini Zmištak, koja se nalazi jugozapadno od Ervenika i sjeverno od Kistanja.²⁷⁶⁷ Dok je bio tamo, Guša je naišao na jednog Srbina po imenu Jovo Subotić, koji je živio u blizini.²⁷⁶⁸ Subotić je Guši i Slavku rekao da će dobiti hranu ako odu do kuće njegovih roditelja.²⁷⁶⁹ Tamo su Guša i Slavko zatekli Todora i Martu Subotić, koji su im dali hranu i deke, ali su im rekli da ne mogu ostati u kući jer na tom području ima puno vojnika. Kad su se vratili u šumu, Guši i Slavku su se pridružili Jovo Subotić i njegov dvanaestogodišnji sin Damir, koji su se također bojali hrvatskih vojnika i smatrali su da su sigurniji u šumi nego kod kuće.²⁷⁷⁰ Skupina se kretala unaokolo, svake noći mijenjajući prenoćište, i vraćala se kod Subotića da uzme hranu i tom starijem paru pomogne s poslovima.²⁷⁷¹

650. Dok su se skrivali u šumi, s različitih položaja su mogli vidjeti Ervenik, ali zbog planinskog terena nikada nisu imali jasan pogled na cijelo mjesto.²⁷⁷² Guša je izjavio da je mjesto imalo oko 500-600 kuća i da se prostiralo na području od oko sedam četvornih kilometara.²⁷⁷³ Tijekom prvog mjeseca skrivanja Guša je vidio kako u mjestu pale kuće

²⁷⁶⁴ C5 (Popis stanovništva 1991., 31. ožujka 1991.), str. 110.

²⁷⁶⁵ P959 (Rajko Guša, izjava svjedoka, 28. svibnja 1997.), par. 1.

²⁷⁶⁶ P960 (Rajko Guša, izjava svjedoka, 19. veljače 2008.), par. 5.

²⁷⁶⁷ P960 (Rajko Guša, izjava svjedoka, 19. veljače 2008.), par. 6.

²⁷⁶⁸ P959 (Rajko Guša, izjava svjedoka, 28. svibnja 1997.), par. 16; D827 (Obavijesni razgovor vođen u PU zadarsko-kninskoj, 11. listopada 1995.), str. 5.

²⁷⁶⁹ P959 (Rajko Guša, izjava svjedoka, 28. svibnja 1997.), par. 16.

²⁷⁷⁰ P959 (Rajko Guša, izjava svjedoka, 28. svibnja 1997.), par. 18.

²⁷⁷¹ P959 (Rajko Guša, izjava svjedoka, 28. svibnja 1997.), par. 19-20; Rajko Guša, T. 9903-9904.

²⁷⁷² P959 (Rajko Guša, izjava svjedoka, 28. svibnja 1997.), par. 28.

²⁷⁷³ P959 (Rajko Guša, izjava svjedoka, 28. svibnja 1997.), par. 27.

i krađu stoku.²⁷⁷⁴ Danju su vidjeli kako se iznad mjesta diže dim, a noću su vidjeli plamen.²⁷⁷⁵ Konkretno, Guša je izjavio da su najviše stradali zaseoci Subotići, Brekići i Travica.²⁷⁷⁶ Guša je u svom svjedočenju rekao da je vidio da je na području Subotića uništeno najmanje 100 kuća.²⁷⁷⁷ Vidio je grupe vojnika kako nonšalantno ulaze u kuće, koje bi ubrzo nakon toga planule.²⁷⁷⁸ Vojnici bi zapalili po tri-četiri kuće, a zatim otišli u drugi zaselak, gdje bi to ponovili. Guša je procijenio da je u središnjem dijelu Ervenika spaljeno 80 kuća, a spaljene su i mjesna škola i trgovina. Nije primijetio da se biralo što će se paliti.²⁷⁷⁹

651. Svjedok je otprilike mjesec dana promatrao kako svakog dana grupe hrvatskih vojnika u maskirnim uniformama idu od kuće do kuće u mjestu, iznose namještaj, električne aparate i druge vrijedne kućanske predmete i toware ih uglavnom u civilne kamione, a ponekad i u vojne.²⁷⁸⁰ Hrvatski vojnici krali su automobile i kamione koje su stanovnici ostavili, kao i traktore, prikolice i druga poljoprivredna vozila. S pokvarenih vozila skidali su dijelove.²⁷⁸¹ Guša je također vidio kako hrvatski vojnici u uniformama krađu na tisuće krava, koza i ovaca i kako ih, ne skrivajući se, toware u kamione i odvoze s imanja.²⁷⁸² Bilo je prilika kad je Guša vidio kako grupe vojnika skupljaju stada koza, kolju ih, deru im kožu i čiste utrobu, a zatim ih toware i odvoze, i sve to rade sasvim otvoreno, ne skanjujući se.²⁷⁸³ Rekao je da su hrvatski vojnici krali velike količine sijena i drva za ogrjev.²⁷⁸⁴ Guša je procijenio da je u razdoblju od više od mjesec dana svakog dana vidio najmanje deset kamiona s ukradenom imovinom i stokom kako odlaze iz mjesta.²⁷⁸⁵

652. Guša je u svom svjedočenju rekao da vojnici koji su pljačali i palili nisu uopće djelovali kao da pokušavaju prikriti to što rade ili da ih je strah da će biti otkriveni. Objasnio je da se s glavne ceste, kojom je prolazilo puno vojnih vozila, jasno vidjelo kako vojnici krađu i pale, ali da ih to nije spriječilo da to rade u svojim uniformama niti

²⁷⁷⁴ P959 (Rajko Guša, izjava svjedoka, 28. svibnja 1997.), par. 26.

²⁷⁷⁵ P960 (Rajko Guša, izjava svjedoka, 19. veljače 2008.), par. 5.

²⁷⁷⁶ Rajko Guša, T. 9885.

²⁷⁷⁷ Rajko Guša, T. 9890.

²⁷⁷⁸ P959 (Rajko Guša, izjava svjedoka, 28. svibnja 1997.), par. 31; P960 (Rajko Guša, izjava svjedoka, 19. veljače 2008.), par. 5.

²⁷⁷⁹ P959 (Rajko Guša, izjava svjedoka, 28. svibnja 1997.), par. 31.

²⁷⁸⁰ P959 (Rajko Guša, izjava svjedoka, 28. svibnja 1997.), par. 26, 30.

²⁷⁸¹ P959 (Rajko Guša, izjava svjedoka, 28. svibnja 1997.), par. 34.

²⁷⁸² P959 (Rajko Guša, izjava svjedoka, 28. svibnja 1997.), par. 35.

²⁷⁸³ P959 (Rajko Guša, izjava svjedoka, 28. svibnja 1997.), par. 36.

²⁷⁸⁴ P959 (Rajko Guša, izjava svjedoka, 28. svibnja 1997.), par. 37.

²⁷⁸⁵ P959 (Rajko Guša, izjava svjedoka, 28. svibnja 1997.), par. 38.

ponukalo da prikriju svoje aktivnosti. On nikada nije vidio da je itko pokušao zaustaviti takvo ponašanje.²⁷⁸⁶ Osim toga, vojnici u uniformama otvoreno su odvozili kamione s ukradenom imovinom cestom za Kistanje ili Benkovac, uključujući se tako s jasno vidljivim teretom među vozila na cesti, koja su uglavnom bila vojna.²⁷⁸⁷ Prema izvješću PMEZ-a od 26. kolovoza 1995., selo Ervenik je do 16:20 sati 15. kolovoza 1995. bilo spaljeno.²⁷⁸⁸

653. Guša je rekao da je krajem rujna 1995., dok se krio u šumi na oko 25 metara od kuće Subotića, vidio da su na njihovo imanje došla tri hrvatska vojnika.²⁷⁸⁹ Vojnici su izgledali kao da im je oko 45 godina, bili su srednje visine i jake građe. Imali su smeđu kosu, a jedan je imao brkove. Na maskirnim uniformama nisu imali nikakvih vidljivih oznaka, ali govorili su dijalektom hrvatskog tipičnim za zadarsko područje.²⁷⁹⁰ Vojnici su Todora Subotića prvo pitali može li im dati pet ili šest grla stoke.²⁷⁹¹ Todor je pristao, ali onda je jedan od vojnika inzistirao na tome da Subotićima uzmu svih 130 koza, 40 ovaca, dva vola, jednu kravu i jedno tele koje su imali. Marta Subotić je molila vojnike da joj ostave barem kravu i tele. Vojnici su to odbili i Marta je počela vrištati.²⁷⁹² Jedan vojnik, koji je stajao pored kamiona na oko tri metra od nje, okrenuo se i ispalio hitac iz pištolja u njezinom smjeru.²⁷⁹³ Metak je pogodio kameni okvir vrata i odlomljeni komadić vrata je pogodio Martu u ruku i lakše je ozlijedio.²⁷⁹⁴ Drugi vojnik se odmah umiješao i rekao prvom vojniku da ih pusti na miru.²⁷⁹⁵ Vojnici su se zatim odvezli u zelenom četverotoncu marke Zastava, u koji su utovarili svu Subotićevu stoku, osim jedne svinje.²⁷⁹⁶

654. Prema izvješću PMEZ-a od 26. kolovoza 1995., selo Ervenik je do 16:20 sati 15. kolovoza 1995. bilo spaljeno.²⁷⁹⁷

655. Pored toga, Raspravno vijeće je razmotrilo dokazni predmet P1200, čiji prikaz se daje u poglavlju 4.2.8 (Parčić).

²⁷⁸⁶ P959 (Rajko Guša, izjava svjedoka, 28. svibnja 1997.), par. 32.

²⁷⁸⁷ P959 (Rajko Guša, izjava svjedoka, 28. svibnja 1997.), par. 33.

²⁷⁸⁸ P815 (Izvješće PMEZ-a koje je sastavio Liborius, 26. kolovoza 1995.), str. 1, 7.

²⁷⁸⁹ P959 (Rajko Guša, izjava svjedoka, 28. svibnja 1997.), par. 39; Rajko Guša, T. 9874.

²⁷⁹⁰ P959 (Rajko Guša, izjava svjedoka, 28. svibnja 1997.), par. 40.

²⁷⁹¹ Rajko Guša, T. 9874.

²⁷⁹² P959 (Rajko Guša, izjava svjedoka, 28. svibnja 1997.), par. 39; Rajko Guša, T. 9874.

²⁷⁹³ P959 (Rajko Guša, izjava svjedoka, 28. svibnja 1997.), par. 39.

²⁷⁹⁴ P959 (Rajko Guša, izjava svjedoka, 28. svibnja 1997.), par. 39; Rajko Guša, T. 9874-9875.

²⁷⁹⁵ P959 (Rajko Guša, izjava svjedoka, 28. svibnja 1997.), par. 39; Rajko Guša, T. 9874.

²⁷⁹⁶ P959 (Rajko Guša, izjava svjedoka, 28. svibnja 1997.), par. 39.

²⁷⁹⁷ P815 (Izvješće PMEZ-a koje je sastavio Liborius, 26. kolovoza 1995.), str. 1, 7.

656. Na temelju svjedočenja Rajka Guše, Raspravno vijeće konstatira da su otprilike između 10. kolovoza i 10. rujna 1995. osobe koje se navode kao vojnici ulazile u kuće u selu Ervenik i njegovim zaseocima, koje bi ubrzo nakon toga planule. Zapalili bi po tri-četiri kuće u nekom zaseoku, a zatim otišli u drugi zaselak i to ponovili. U tom razdoblju, na području Subotića u mjestu Ervenik uništeno je oko 100 kuća, a oko 80 kuća u središtu Ervenika je spaljeno, zajedno sa seoskom školom i jednom trgovinom. Prema izvješću PMEZ-a, Ervenik je do 16:20 sati 15. kolovoza 1995. bio spaljen. Tijekom istog razdoblja, skupine osoba u maskirnim uniformama koje se navode kao hrvatski vojnici tovarile su u civilne i vojne kamione namještaj, električne aparate i druge vrijedne kućanske predmete iz kuća u Erveniku i odvozile ih. Dokazi ukazuju na to da se to događalo svakodnevno. Te osobe su također odvozile automobile, kamione, traktore, prikolice i poljoprivredna vozila, kao i dijelove s pokvarenih vozila, velike količine sijena i drva za ogrjev i brojnu stoku s imanja. Jednom prilikom je zaklan, oderan i odvezen velik broj koza. Iz mjesta je svakodnevno odlazilo više kamiona s imovinom i stokom. S obzirom na to da je Guša te osobe opisao kao hrvatske vojnike, Raspravno vijeće konstatira da su na sebi imale uniforme vojnog tipa. Međutim, Guša ne pruža više pojedinosti u pogledu činjenične osnove za tu kvalifikaciju. Raspravno vijeće stoga ne može ocijeniti postoji li za tu kvalifikaciju valjana činjenična osnova. Međutim, s obzirom na broj osoba koje su sudjelovale u tim incidentima, kao i činjenicu da su te osobe nosile uniforme vojnog tipa i da su se neke od njih vozile vojnim kamionima, te s obzirom na vrijeme i mjesto događaja, Raspravno vijeće konstatira da su osobe koje su zapalile približno 180 kuća, trgovinu i školu, odnosile predmete i odvozile vozila i stoku iz Ervenika bile pripadnici hrvatskih vojnih snaga ili Specijalne policije.

657. Raspravno vijeće također konstatira da se 8. kolovoza 1995. na području Kaštela Žegarskog i Ervenika nalazila 3. pješačka bojna 134. domobranske pukovnije. Dana 9. kolovoza 1995., 134. domobranska pukovnija ojačana je snagama 2. pješačke bojne i nalazila se na području sela Muškovci, Kaštel Žegarski i Ervenik, a istaknuto zapovjedno mjesto i istureni odjeljak logističke baze uspostavljeni su u Kaštelu Žegarskom. Od 11. do 15. kolovoza 1995., 3. pješačka bojna bila je na odmoru i na tom području je ostala 1. pješačka bojna. Dana 15. kolovoza 1995., 1. pješačka bojna je započela marš prema Velikoj Popini, u općini Gračac. Na temelju tih dokaza,

Raspravno vijeće konstatira da su se između 8. i 15. kolovoza 1995. pripadnici 134. domobranske pukovnije nalazili u blizini Ervenika.

658. Prema popisu stanovništva iz 1991., stanovništvo Ervenika bilo je 1991. gotovo isključivo srpsko. Na temelju tog dokaza, i s obzirom na količinu odnesenih predmeta i broj spaljenih kuća, Raspravno vijeće konstatira da su vlasnici velike većine, ako ne i sve, odnesene ili spaljene imovine bili krajinski Srbi. Raspravno vijeće će dalje razmotriti te incidente u vezi s točkama 1, 4 i 5 Optužnice u poglavljima 5.5.2, 5.6.2 i 5.8.2 (f) i (g) dolje u tekstu.

659. Dokazi također ukazuju na to da su krajem rujna 1995. tri osobe u maskirnim uniformama koje se navode kao hrvatski vojnici došle na imanje Todora i Marte Subotić u Erveniku i silom uzele gotovo svu njihovu mnogobrojnu stoku. Budući da su osobe koje su došle na imanje govorile dijalektom hrvatskog tipičnim za zadarsko područje, Raspravno vijeće se uvjerilo da su one bile Hrvati. Nadalje, s obzirom na to da je Guša te osobe opisao kao vojnike, Raspravno vijeće se uvjerilo da su na sebi imale maskirne uniforme vojnog tipa. Međutim, Guša ne pruža više pojedinosti u pogledu činjenične osnove za kvalifikaciju tih osoba kao hrvatskih vojnika. S obzirom na to i na činjenicu da te osobe nisu imale nikakve vidljive oznake, Raspravno vijeće ne može ocijeniti postoji li za tu kvalifikaciju valjana činjenična osnova. Raspravno vijeće je uzelo u obzir i to da su te osobe vozile zeleni kamion, za koji nije precizirano da li je bio vojni ili civilni; da je jedna osoba intervenirala nakon ispaljivanja hica i rekla osobi koja ga je ispalila "da ih pusti na miru"; i činjenicu da su bila prisutna samo tri navodna počinitelja. Raspravnom vijeću nisu predloženi drugi pouzdani dokazi koji ukazuju na to kojim oružanim snagama su navodni počinitelji eventualno pripadali. Isto tako, Raspravnom vijeću nisu predloženi dovoljni dokazi o tome koje su oružane snage eventualno bile prisutne u Erveniku ili u blizini Ervenika u to vrijeme. Raspravno vijeće stoga ne može donijeti nikakve zaključke o identitetu ili pripadnosti navodnih počinitelja. S obzirom na te okolnosti, Raspravno vijeće neće dalje razmatrati taj incident u vezi s točkama 1 i 4 Optužnice.

Mokro Polje

660. Raspravnom vijeću su relevantni dokazi u vezi s navodima o uništavanju i pljačkanju u Mokrom Polju, u općini Ervenik, predloženi putem svjedočenja Jovana Popovića i izvješća UNMO-a.

661. HRAT je izvijestio da je 12. ili 13. rujna 1995. vidio jednog muškarca, jednu ženu i dva dječaka tinejdžera, koji su izgledali kao obitelj, kako pljačkaju kuće na području Mokrog Polja, u općini Ervenik.²⁷⁹⁸ Dana 19. rujna 1995. u 15:00 sati, HRAT UNMO-a vidio je u Mokrom Polju, u općini Ervenik, kako civili i osobe u uniformama HV-a tovore stvari iz kuća u prikolice nekoliko civilnih automobila bez registarskih tablica.²⁷⁹⁹ Dana 26. rujna 1995., prije 20:00 sati, UNMO je vidio kako civili i osobe u uniformama pljačkaju na području Mokrog Polja i voze automobile s registarskim tablicama ST-281-E, ZD-439-F i SI-313-V.²⁸⁰⁰ Dana 27. rujna 1995., Srbi koji su živjeli na području Mokrog Polja, u općini Ervenik, obavijestili su patrolu UNMO-a da ih vojnici HV-a i dalje uznemiravaju i pljačkaju na tom području i da im trebaju hrvatski dokumenti.²⁸⁰¹

662. Osim tih dokaza, Raspravno vijeće je razmotrilo i svjedočenje Jovana Popovića, čiji prikaz se daje u poglavlju 4.1.6 (Stana i Mirko Popović – Daljnje pojašnjenje, br. 5-6).

663. Na temelju predloženih dokaza, Raspravno vijeće konstatira da su 6. kolovoza 1995. oko 17:00 sati oko 24 osobe odjevene u sivozelene maskirne uniforme i sivozelene maskirne šešire, s licima obojanim u crno, u pratnji tri tenka stigle u Popoviće. Jovan Popović se sakrio, ali i dalje je čuo pucnjavu, vidio plamen i osjećao miris dima. Kad je vidio da uniformirane osobe odlaze, vratio se kući, koju je zatekao opustošenu, i vidio je da su prozori razbijeni, da su njegova gitara i nekoliko kilograma meda nestali, te da su spaljene tri štale i dvadesetak stogova sijena. Raspravno vijeće na temelju toga konstatira da su štetu prouzrokovale i stvari odnijele te uniformirane osobe. Budući da je Jovan Popović Srbin, Raspravno vijeće konstatira da je vlasnik svih tih stvari bio krajinski Srbin. Raspravno vijeće je ranije za približno pet muškaraca koji su u jutarnjim ili ranim poslijepodnevним satima 7. kolovoza 1995. došli u kuću Jovana Popovića konstatiralo da su bili vojnici HV-a, i to na temelju svjedokovog opisa

²⁷⁹⁸ P21 (Edward Flynn, izjava svjedoka, 26.-27. veljače 2008.), par. 35; P39 (Dnevno izvješće HRAT-a, 12.-13. rujna 1995.), str. 1.

²⁷⁹⁹ P154 (Dnevno izvješće o situaciji UNMO-a za Sektor Jug, 20:00 sati, 19. rujna 1995.), str. 5.

²⁸⁰⁰ P158 (Dnevno izvješće o situaciji UNMO-a za Sektor Jug, 20:00 sati, 26. rujna 1995.), str. 1, 7.

njihovih uniformi, a posebno oznaka sa slovima "HV", te na temelju sličnosti tih uniformi s uniformama ljudi koji su 6. kolovoza 1995. stajali ili sjedili na tenkovima (v. 4.1.6 (Stana i Mirko Popović – Daljnje pojašnjenje, br. 5-6)). Budući da su potonje osobe nosile uniforme vojnog tipa, da su došle u velikoj grupi s tri tenka i da su izgledale kao vojnici HV-a koji su došli 7. kolovoza 1995., Raspravno vijeće konstatira da su i one bile pripadnici HV-a. Raspravno vijeće će dalje razmotriti taj incident u vezi s točkama 1, 4 i 5 Optužnice u poglavljima 5.5.2, 5.6.2 i 5.8.2 (f) i (g) dolje u tekstu.

664. Na temelju predloženih dokaza, Raspravno vijeće nadalje konstatira da su vojnici HV-a koji su u jutarnjim ili ranim poslijepodnevnim satima 7. kolovoza 1995. došli u kuću Jovana Popovića ulazili u sve kuće u zaseoku Popovići – provaljujući ako su vrata bila zaključana – i odnosili predmete kao što su televizori i pršuti i tovarili ih u traktor. Budući da je Jovan Popović izjavio da je prije operacije Oluja Mokro Polje bilo isključivo srpsko selo, Raspravno vijeće konstatira da su vlasnici svih tih predmeta bili krajinski Srbi. Raspravno vijeće će dalje razmotriti taj incident u vezi s točkama 1 i 4 Optužnice u poglavljima 5.6.2 i 5.8.2 (f) dolje u tekstu.

665. Dokazi ukazuju na to da je 12. ili 13. rujna 1995. skupina od četvero ljudi koji su izgledali kao obitelj pljačkala kuće na području Mokrog Polja, što, kako to shvaća Raspravno vijeće, znači da su odnosili nespecificirane predmete. Dokazi snažno ukazuju na to da su te četiri osobe bile civili. S obzirom na te okolnosti, Raspravno vijeće neće dalje razmatrati taj incident u vezi s točkama 1 i 4 Optužnice.

666. Dokazi ukazuju na to da su 19. i 26. rujna 1995. u Mokrom Polju uniformirane osobe odnosile nespecificirane predmete zajedno s osobama u civilnoj odjeći i da su u obe prilike koristile civilna vozila. Prema jednom izvješću UNMO-a, uniformirane osobe koje su 19. rujna 1995. odnosile stvari zajedno s civilima nosile su uniforme HV-a. Pored toga, jedno drugo izvješće UNMO-a ukazuje na to da su 27. rujna 1995. Srbi koji su živjeli na području Mokrog Polja prijavili da ih vojnici HV-a uznemiravaju i odnose stvari s tog područja. Na temelju toga što su te osobe opisane kao vojnici HV-a, Raspravno vijeće se uvjerilo da su na sebi imale uniforme vojnog tipa. Međutim, ni u jednom od ta dva slučaja izvješća UNMO-a ne pružaju više pojedinosti u pogledu činjenične osnove za kvalifikaciju navodnih počinitelja kao vojnika HV-a. Raspravno vijeće stoga ne može ocijeniti postoji li za tu kvalifikaciju valjana činjenična osnova. Na

²⁸⁰¹ P68 (Sažetak izvješća o situaciji UNMO-a za Sektor Jug za razdoblje od 7. kolovoza do 22. studenog 1995.), str. 44.

temelju gore navedenih dokaza stoga se ne može utvrditi kojim oružanim snagama su navodni počinitelji eventualno pripadali. Isto tako, Raspravnom vijeću nisu predočeni dovoljni dokazi o tome koje su oružane snage eventualno bile prisutne u Mokrom Polju ili u blizini Mokrog Polja u to vrijeme. Raspravno vijeće stoga ne može donijeti nikakve zaključke o identitetu ili pripadnosti navodnih počinitelja. S obzirom na te okolnosti, Raspravno vijeće neće dalje razmatrati te incidente u vezi s točkama 1 i 4 Optužnice.

4.2.7 Općina Gračac

Glogovo

667. Raspravnom vijeću su relevantni dokazi u vezi s navodima o pljačkanju u Glogovu, u općini Gračac, predočeni putem jednog izvješća UNCIVPOL-a. Prema tom izvješću, od 2. listopada 1995., Milan Cvjetković je u Glogovu, u općini Gračac, obavijestio UNCIVPOL da su prije otprilike 15 dana dva vojnika odjevena u hrvatske vojne uniforme došla u njegovu kuću i ukrala mu traktor i četiri konja. Ti vojnici su imali oko 20-25 godina i vozili su bijeli Volkswagen bez registarskih tablica. On je prijavio krađu policiji koja je stigla ubrzo nakon tog incidenta i ona ga je uvjeralo da će mu traktor biti vraćen jer je nemoguće napustiti područje bez prolaska kroz policijski kontrolni punkt. Jedan policajac mu je rekao da nikom ne govori za krađu.²⁸⁰²

668. Dokazi ukazuju na to da su 17. rujna 1995., ili približno tog datuma, u Glogovu, u općini Gračac, dvije osobe u vojnim uniformama, u bijelom Volkswagenu bez registarskih tablica, Milanu Cvjetkoviću uzele traktor i četiri konja. Mada se na temelju izvješća UNCIVPOL-a Raspravno vijeće uvjeralo da su te osobe na sebi imale uniforme vojnog tipa, to izvješće ne pruža više pojedinosti u pogledu činjenične osnove za kvalifikaciju njihovih uniformi kao hrvatskih. Raspravno vijeće stoga ne može ocijeniti postoji li za tu kvalifikaciju valjana činjenična osnova. Raspravnom vijeću nisu predočeni drugi pouzdani dokazi o tome kojim oružanim snagama su navodni počinitelji eventualno pripadali. U vezi s tim, Raspravno vijeće je također uzelo u obzir da su te dvije osobe vozile civilno vozilo bez registarskih tablica. Isto tako, Raspravnom vijeću nisu predočeni dovoljni dokazi o tome koje su oružane snage eventualno bile prisutne u Glogovu ili u blizini Glogova u to vrijeme. Raspravno vijeće stoga ne može donijeti

²⁸⁰² Laila Malm, T. 8179-8180; P796 (UNCIVPOL-ovo izvješće o incidentu, S05-95-244, 2. listopada 1995.).

nikakve zaključke o identitetu ili pripadnosti navodnih počinitelja. S obzirom na te okolnosti, Raspravno vijeće neće dalje razmatrati taj incident u vezi s točkama 1 i 4 Optužnice.

Grad Gračac

669. Raspravnom vijeću su relevantni dokazi u vezi s navodima o uništavanju i pljačanju u gradu Gračacu predloženi prvenstveno putem svjedočenja Edmonda Vanderostynea, Hermana Steenbergena, Dragutina Vurneka, Davorina Pavlovića, Dražena Viteza i Ivana Hermana. Prema popisu stanovništva iz 1991., od ukupno 4.101 stanovnika grada Gračaca 1991., njih 3.906 su bili Srbi.²⁸⁰³ Raspravno vijeće je također razmotrilo relevantno svjedočenje Mile Sovilja, čiji prikaz se daje u poglavlju 4.4.5.

670. **Dragutin Vurnek**, koji je tijekom operacija Oluja bio pomoćnik zapovjednika Specijalne jedinice policije PU sisačko-moslavačke (skupina Kutina),²⁸⁰⁴ u svom svjedočenju je izjavio da je 4. kolovoza 1995. zapovjednik njegove postrojbe izdao postrojbi zapovijed da s područja Velike Vršine na Velebitu krene u probijanje prve crte na području Crnog vrha, u općini Gospić, i odatle nastavi napredovati prema Gračacu.²⁸⁰⁵ Nakon sukoba s neprijateljem na Crnom vrhu, gdje su se nalazili utvrđeni neprijateljski položaji okruženi s nekoliko minskih polja, postrojba je zauzela taj lokalitet.²⁸⁰⁶ Vurnekova postrojba je zatim napadnuta iz zasjede na samom ulazu u selo Egeljac, u općini Lovinac, kada je osam pripadnika postrojbe ranjeno, a jedan je poginuo.²⁸⁰⁷ Svjedok je rekao da je postrojba na koncu, uz pomoć pričuvnih snaga Specijalne policije i dijelova SJP-a PU vukovarsko-srijemske, odbila napad i zarobila dva tenka T-55.²⁸⁰⁸ Izjavio je da je dio postrojbe zatim nastavio s kretanjem i uspostavio

²⁸⁰³ C5 (Republički zavod za statistiku, Popis stanovništva 1991., Narodnosni sastav stanovništva Hrvatske po naseljima), str. 94.

²⁸⁰⁴ D1895 (Dragutin Vurnek, izjava svjedoka, 18. svibnja 2009.), str. 1, par. 1; Dragutin Vurnek, T. 26165-26166, 26169-26171, 26211, 26223, 26253.

²⁸⁰⁵ D1895 (Dragutin Vurnek, izjava svjedoka, 18. svibnja 2009.), par. 2, 4; Dragutin Vurnek, T. 26172-26174, 26181; D1896 (Skupina Kutina, izvadak iz izvješća o ratnom putu), str. 1.

²⁸⁰⁶ D1895 (Dragutin Vurnek, izjava svjedoka, 18. svibnja 2009.), par. 4; Dragutin Vurnek, T. 26173-26174, 26176; D1896 (Skupina Kutina, izvadak iz izvješća o ratnom putu), str. 1-2.

²⁸⁰⁷ D1895 (Dragutin Vurnek, izjava svjedoka, 18. svibnja 2009.), par. 4; Dragutin Vurnek, T. 26173, 26177-26178; D1896 (Skupina Kutina, izvadak iz izvješća o ratnom putu), str. 1-2.

²⁸⁰⁸ Dragutin Vurnek, T. 26173, 26178; D1896 (Skupina Kutina, izvadak iz izvješća o ratnom putu), str. 1-2.

dva blokadno-propusna punkta na cesti Gračac-Gospić, dok je on s ostalima ostao kod tenkova i proveo noć uz komunikaciju Ruka-Papuča.²⁸⁰⁹

671. Svjedok je izjavio da sljedećeg dana, 5. kolovoza 1995., prilikom prolaska postrojbe pored samog Svetog Roka, u općini Lovinac, te daljnjeg napredovanja cestom Gospić-Gračac i ulaska u Gračac, oko 14:00 sati, nije bilo borbenih djelovanja.²⁸¹⁰ Vurnek je putem vidio nekoliko uništenih kuća zaraslih u travu, iz kojih je raslo drveće.²⁸¹¹ Svjedok je u svom svjedočenju izjavio da je na cesti za Gračac vidio razne kratere – konkretno, u blizini jednog raskrižja - a u Gračacu je vidio kako gori jedna kuća, koja je gotovo već bila izgorjela; blizu te kuće ušao je u neku tvornicu s hangarima u kojima se nalazila velika količina naoružanja, dijelova oružja i sanduka sa streljivom.²⁸¹² Vurnekova postrojba provela je noć i sljedeći dan, 6. kolovoza 1995., u praznim javnim zgradama u Gračacu, odmarajući se i pripremajući za daljnje aktivnosti.²⁸¹³ Svjedok je rekao da, osim te kuće koja je gorjela i kratera na cesti za Gračac, u Gračacu nije vidio drugu nedavno uništenu imovinu.²⁸¹⁴ Vurnek je izjavio da nije vidio da itko od pripadnika Specijalne policije uništava ili krade imovinu.²⁸¹⁵ Osim toga je izjavio da u Gračacu nije vidio nijednog vojnika ili civila, bilo mrtvog bilo živog.²⁸¹⁶ Dana 7. kolovoza 1995., postrojba se, zajedno s ostalim snagama Specijalne policije, u vojnim kamionima, nekoliko putničkih vozila s policijskim tablicama i jednom civilnom kombiju premjestila na neku livadu na samom ulazu u Bruvno, u općini Gračac, gdje je čekala kao pričuva dok su druge postrojbe zauzimale Mazin, u općini Gračac.²⁸¹⁷ Zatim su produžili prema jednom položaju odmah iznad Mazina; svjedok je vidio kako kod samog Mazina gori jedan stog sijena i to je bio prvi put da je

²⁸⁰⁹ D1895 (Dragutin Vurnek, izjava svjedoka, 18. svibnja 2009.), par. 4; Dragutin Vurnek, T. 26173, 26178-26180; D1896 (Skupina Kutina, izvadak iz izvješća o ratnom putu), str. 2.

²⁸¹⁰ D1895 (Dragutin Vurnek, izjava svjedoka, 18. svibnja 2009.), par. 5-6; Dragutin Vurnek, T. 26173, 26181, 26230, 26259-26262; D1896 (Skupina Kutina, izvadak iz izvješća o ratnom putu), str. 4-5; D1899 (Karta na kojoj je Dragutin Vurnek označio kretanje prema Gračacu).

²⁸¹¹ Dragutin Vurnek, T. 26223, 26261-26265, 26270; D294 (Video-snimka ceste između Svetog Roka i Gračaca, 5. kolovoza 1995.).

²⁸¹² Dragutin Vurnek, T. 26181-26182; 26230, 26232, 26258-26259, 26270-26273; D1900 (Približna lokacija zapaljene kuće koju je na karti Gračaca označio Vurnek). V. i P1242 (Ratni put SJP-a PU dubrovačko-neretvanske), str. 7.

²⁸¹³ D1895 (Dragutin Vurnek, izjava svjedoka, 18. svibnja 2009.), par. 5-6; Dragutin Vurnek, T. 26182-26183, 26224, 26230, 26257.

²⁸¹⁴ D1895 (Dragutin Vurnek, izjava svjedoka, 18. svibnja 2009.), par. 5; Dragutin Vurnek, T. 26182-26183, 26257-26259.

²⁸¹⁵ D1895 (Dragutin Vurnek, izjava svjedoka, 18. svibnja 2009.), par. 5; Dragutin Vurnek, T. 26182-26183, 26216, 26258.

²⁸¹⁶ Dragutin Vurnek, T. 26182, 26225, 26230.

nakon odlaska iz Gračaca vidio da išta gori.²⁸¹⁸ Vurnek je također izjavio da je negdje pred kraj kolovoza 1995. sa svojom postrojbom sudjelovao u akcijama pretresa terena u općini Gračac i okolici.²⁸¹⁹ Bili su, između ostalog, zaduženi za otkrivanje zaostalih neprijateljskih skupina, pronalaženje skladišta eksploziva i lociranje minskih polja na tom području; nisu bili zaduženi za uklanjanje tijela ali, kada bi na njih naišli, trebali su o tome obavijestiti stožer policije.²⁸²⁰

672. **Davorin Pavlović**, koji je tijekom operacije Oluja bio načelnik Sektora operativne tehnike MUP-a,²⁸²¹ izjavio je da je 5. kolovoza 1995. sa specijalnom policijom napredovao iz mjesta Seline, u općini Starigrad, preko Malog Alana i Svetog Roka, koji se nalaze u općini Lovinac, i došao u Lovinac.²⁸²² Zatim je stigao ministar unutarnjih poslova Jarnjak i oni su na dimnjak jedne uništene kuće postavili natpis "policijska postaja".²⁸²³ Produžili su kroz Ričice, u općini Lovinac.²⁸²⁴ Svjedok je izjavio da su sela Sveti Rok, Lovinac i Ričice bila hrvatska i da je vidio da su u tim selima uništene sve kuće.²⁸²⁵ Izjavio je da su iz Lovinca produžili za Gračac i da je blizu Gračaca vidio jednu kuću u plamenu i još neke oštećene kuće.²⁸²⁶ Na rubnim dijelovima Gračaca i u samom gradu svjedok je vidio više civilnih vozila, neka s otvorenim haubama, i poljoprivredne strojeve, kao što su traktori i motokultivatori.²⁸²⁷ Ministar unutarnjih poslova Jarnjak je stigao u Gračac poslije podne, još je bio dan, i službeno je otvorio Policijsku postaju Gračac.²⁸²⁸ Svjedok je te večeri bio na sastanku s Markačem u stožeru smještenom u zgradi Općinskog suda u Gračacu.²⁸²⁹ Te iste večeri večerao je s

²⁸¹⁷ D1895 (Dragutin Vurnek, izjava svjedoka, 18. svibnja 2009.), par. 7; Dragutin Vurnek, T. 26173, 26183-26184; D1896 (Skupina Kutina, izvadak iz izvješća o ratnom putu), str. 5; D1897 (Karta kretanja SJP-a PU sisačko-moslavačke tijekom operacije Oluja, 6.-9. kolovoza 1995.).

²⁸¹⁸ Dragutin Vurnek, T. 26184; D1897 (Karta kretanja SJP-a PU sisačko-moslavačke tijekom operacije Oluja, 6.-9. kolovoza 1995.).

²⁸¹⁹ Dragutin Vurnek, T. 26194.

²⁸²⁰ Dragutin Vurnek, T. 26194, 26224-26225, 26233.

²⁸²¹ D1830 (Davorin Pavlović, izjava svjedoka, 11. svibnja 2009.), str. 1, par. 1-4; Davorin Pavlović, T. 25237, 25239-25240, 25277-25278, 25289.

²⁸²² Davorin Pavlović, T. 25250-25251, 25253, 25299.

²⁸²³ Davorin Pavlović, T. 25250-25251, 25275, 25295, 25299.

²⁸²⁴ Davorin Pavlović, T. 25251, 25299.

²⁸²⁵ Davorin Pavlović, T. 25251.

²⁸²⁶ D1830 (Davorin Pavlović, izjava svjedoka, 11. svibnja 2009.), par. 12; Davorin Pavlović, T. 25250-25251, 25253-25255, 25275, 25297-25300.

²⁸²⁷ Davorin Pavlović, T. 25253-25254, 25300, 25305, 25317.

²⁸²⁸ D1830 (Davorin Pavlović, izjava svjedoka, 11. svibnja 2009.), par. 12; Davorin Pavlović, T. 25275, 25295-25296, 25312-25313.

²⁸²⁹ D1830 (Davorin Pavlović, izjava svjedoka, 11. svibnja 2009.), par. 12; Davorin Pavlović, T. 25254, 25292-25293, 25295-25296.

Markačem, Sačićem i Cvrkom u bazi Jordanskog bataljuna u Štikadi, u općini Gračac.²⁸³⁰

673. Svjedok je također izjavio da je u Gračacu, po njegovom sjećanju, 5. kolovoza 1995. navečer, čuo kako Markač izdaje zapovijed specijalnoj policiji da s ceste ukloni vozila i poljoprivredne strojeve koji ometaju promet i premjesti ih na sabirna mjesta kako bi civilna zaštita to procesuirala.²⁸³¹ Svjedok je preko radija, a vjerojatno i na večernjim stožernim sastancima, čuo uputstva da se vozila mogu koristiti unutar Sektora Jug, ali ne i izvan njega, jer zakonski neće biti moguće da se registriraju bez potrebnih vlasničkih dokumenata.²⁸³² Preko sustava veze također je čuo da je specijalna policija koristila, između ostalog, kablove za paljenje motora kako bi vozila uklonila s ceste i da je neka od njih koristila u Sektoru Jug dok se ondje nalazila.²⁸³³ Svjedok je izjavio da je specijalnoj policiji nedostajalo vozila.²⁸³⁴ Neki pripadnici Specijalne policije napisali su na vratima vozila, koja nisu imala registarske tablice, imena svojih postrojbi kako hrvatske snage, koje inače nisu mogle znati tko koristi vozila, ne bi na njih otvorile vatru.²⁸³⁵ Čovjeka koji se vidi na drugoj fotografiji u dokaznom predmetu P324 kako uz pomoć kablova pali motor jednog civilnog vozila svjedok je na temelju oznaka na lijevom rukavu identificirao kao pripadnika Specijalne policije.²⁸³⁶ Svjedok je također izjavio da je "Delta" ime jedne specijalne jedinice policije.²⁸³⁷ Svjedok se 6. kolovoza 1995. u Gračacu sastao s predstavnicima Civilne zaštite i civilnih vlasti, a u večernjim satima je prisustvovao sastanku s Markačem u stožeru.²⁸³⁸

674. **Dražen Vitez**, koji je za vrijeme operacije Oluja bio pomoćnik zapovjednika Specijalne jedinice policije Policijske uprave varaždinske,²⁸³⁹ u svom svjedočenju je izjavio da je 4. kolovoza 1995. zadaća njegove postrojbe bila probijanje prve crte na području Malog Alana, u općini Lovinac, i daljnje napredovanje kroz šumovite predjele

²⁸³⁰ Davorin Pavlović, T. 25250, 25257, 25262.

²⁸³¹ D1830 (Davorin Pavlović, izjava svjedoka, 11. svibnja 2009.), par. 12; Davorin Pavlović, T. 25254, 25299-25301, 25303-25306, 25315, 25317-25319.

²⁸³² Davorin Pavlović, T. 25301, 25318-25219.

²⁸³³ Davorin Pavlović, T. 25254-25255, 25304-25306, 25317-25319.

²⁸³⁴ Davorin Pavlović, T. 25255.

²⁸³⁵ Davorin Pavlović, T. 25255, 25319-25320.

²⁸³⁶ Davorin Pavlović, T. 25301-25302.

²⁸³⁷ Davorin Pavlović, T. 25301-25302, 25319-25320.

²⁸³⁸ D1830 (Davorin Pavlović, izjava svjedoka, 11. svibnja 2009.), par. 13; Davorin Pavlović, T. 25258, 25292-25293, 25297, 25300.

²⁸³⁹ D1893 (Dražen Vitez, izjava svjedoka, 12. svibnja 2009.), str. 1, par. 1; Dražen Vitez, T. 25970-25972, 25986, 25977, 25999.

prema Gračacu.²⁸⁴⁰ Svjedok je rekao da je svaka specijalna jedinica policije imala izvidničko-operativnu skupinu koja je tijekom napadnog djelovanja specijalne policije obavljala izvidničke zadatke.²⁸⁴¹ Svjedokova izvidnička skupina sastojala se od izviđača koji su usmjeravali topničku vatru, kao i od pirotehničara koji su čistili teren od mina, a on se sa svojom postrojbom kretao iza nje.²⁸⁴² Svjedok je izjavio da je u njegovoj postrojbi bilo otprilike 120-140 pripadnika Specijalne policije.²⁸⁴³ Oko 07:00 sati, postrojba se na području mjesta Vrcina prvi put sukobila s neprijateljem.²⁸⁴⁴ Neprijatelj je bio zaštićen jer je bio na lako utvrđenim položajima, pa je izvidnička skupina postrojbe zatražila potporu postrojbi za topničku potporu Specijalne policije.²⁸⁴⁵ Svjedok je izjavio da je topnička potpora Specijalne policije pružala potporu svim specijalnim jedinicama policije.²⁸⁴⁶ Rekao je da se na njegovom pravcu specijalna policija nije oslanjala na drugu topničku potporu.²⁸⁴⁷ Dva pripadnika njegove postrojbe ranjena su tijekom borbe.²⁸⁴⁸ Postrojba je prenoćila u šumi nedaleko od Čelavca, a 5. kolovoza 1995. nastavila je napredovanje prema Gračacu dok, oko podneva, nije stigla do područja Štikade, u općini Gračac, pokraj jednog jezera, i tamo je, u zaseoku Lončari, čekala kao pričuvna ostatak tog dana i cijelog sljedećeg dana.²⁸⁴⁹ Svjedok je izjavio da njegova postrojba nije ulazila u Gračac, ali je također rekao da on jest.²⁸⁵⁰ Dana 7. kolovoza 1995., svjedokovoj postrojbi i drugim specijalnim jedinicama policije Stožer Specijalne policije zapovjedio je da se premjeste u Bruvno, u općini Gračac, kako bi spriječili eventualni protunapad SVK.²⁸⁵¹ Napredujući sa svojom postrojbom s područja Štikade – odakle su krenuli u jutarnjim satima – južno od Gračaca i prema Bruvnu, svjedok je u Gračacu primijetio nekoliko uništenih zgrada zaraslih u travu.²⁸⁵² Dok je bio pred Gračacom, svjedok nije vidio da je izvršen topnički napad niti da se

²⁸⁴⁰ D1893 (Dražen Vitez, izjava svjedoka, 12. svibnja 2009.), par. 4.

²⁸⁴¹ Dražen Vitez, T. 25987.

²⁸⁴² Dražen Vitez, T. 25983, 25987, 26000.

²⁸⁴³ Dražen Vitez, T. 25972, 26000-26001, 26062.

²⁸⁴⁴ D1893 (Dražen Vitez, izjava svjedoka, 12. svibnja 2009.), par. 4; Dražen Vitez, T. 25983.

²⁸⁴⁵ Dražen Vitez, T. 25983, 25995-25997.

²⁸⁴⁶ Dražen Vitez, T. 25995.

²⁸⁴⁷ Dražen Vitez, T. 25995-25996.

²⁸⁴⁸ D1893 (Dražen Vitez, izjava svjedoka, 12. svibnja 2009.), par. 4; Dražen Vitez, T. 25984-25985.

²⁸⁴⁹ D1893 (Dražen Vitez, izjava svjedoka, 12. svibnja 2009.), par. 4; Dražen Vitez, T. 25987, 26053-26055.

²⁸⁵⁰ Dražen Vitez, T. 25987-25989, 25997, 26053-26054, 26057.

²⁸⁵¹ D1893 (Dražen Vitez, izjava svjedoka, 12. svibnja 2009.), par. 4; Dražen Vitez, T. 25987-25988, 26056.

²⁸⁵² Dražen Vitez, T. 25987-25989, 26056-26059; P2696 (Karta na kojoj je Dražen Vitez označio svoje kretanje).

neke kuće dime ili gore.²⁸⁵³ Svjedok je također rekao da je oko Gračaca vidio samo specijalnu policiju.²⁸⁵⁴ U Bruvnu po dolasku nisu zatekli SVK i svjedokova postrojba je, zajedno sa SJP-om PU primorsko-goranske, ATJ-om Lučko i SJP-om Gospić, dobila zadaću napadnog djelovanja prema Donjem Lapcu.²⁸⁵⁵

675. **Ivan Herman**, koji je tijekom operacije Oluja bio liječnik u sastavu varaždinske Specijalne policije,²⁸⁵⁶ izjavio je da je prvog dana operacije Oluja bio na Velebitu, gdje je njegova postrojba probila neprijateljske crte i stigla do Malog Alana, u općini Lovinac.²⁸⁵⁷ Oni su zatim prošli kroz Sveti Rok, Ričice i Lovinac, smještene u općini Lovinac, a sela na tom potezu, za koja je Herman u svom svjedočenju rekao da su prije 1991. bila naseljena Hrvatima, sada su bila opustošena i puna kuća bez krovova, zaraslih u grmlje.²⁸⁵⁸ Prilikom napredovanja prema Gračacu, Herman je vidio razbacanu vojnu opremu i stara napuštena vozila.²⁸⁵⁹ U poslijepodnevnim satima 5. kolovoza 1995., ušao je u Gračac glavnom cestom, u vozilu.²⁸⁶⁰ Mada se sjeća da je na asfaltu vidio kratere, Herman je rekao da je cesta uglavnom bila u dobrom stanju.²⁸⁶¹ Herman je po dolasku u Gračac primijetio da su zgrade napuštene.²⁸⁶² Izjavio je da su se na nekoliko zgrada vidjeli tragovi granatiranja, ali da nije bilo tragova paleža ni uništavanja većih razmjera.²⁸⁶³ Herman je naišao na zgradu na kojoj je pisalo "Dom zdravlja".²⁸⁶⁴ Izjavio je da je na tom području bilo nekih civila, većinom starijih ljudi, i da je neke od njih pitao treba li im pomoći.²⁸⁶⁵ Herman je sa svojom postrojbom samo kratko bio u Gračacu, a zatim su se povukli na rubni dio grada, u mjesto koje se, po njegovom sjećanju, zvalo Štikada, smješteno blizu jezera i hidroelektrane, gdje su proveli ostatak dana i prenoćili.²⁸⁶⁶ Trećeg dana operacije Oluja, Herman je s ostalima prošao kroz Bruvno i Mazin, mjesta u općini Gračac, i Mazin je, prema njegovim

²⁸⁵³ Dražen Vitez, T. 25997, 26060-26061.

²⁸⁵⁴ Dražen Vitez, T. 25997.

²⁸⁵⁵ D1893 (Dražen Vitez, izjava svjedoka, 12. svibnja 2009.), par. 4; Dražen Vitez, T. 25989.

²⁸⁵⁶ D1910 (Ivan Herman, izjava svjedoka, 18. svibnja 2009.), str. 1, par. 1-4; Ivan Herman, T. 26428-26431, 26456.

²⁸⁵⁷ Ivan Herman, T. 26432-26434, 26454, 26458.

²⁸⁵⁸ D1910 (Ivan Herman, izjava svjedoka, 18. svibnja 2009.), par. 6; Ivan Herman, T. 26434-26436.

²⁸⁵⁹ Ivan Herman, T. 26435-26436.

²⁸⁶⁰ D1910 (Ivan Herman, izjava svjedoka, 18. svibnja 2009.), par. 6-7; Ivan Herman, T. 26435-29436, 26447-26448, 26457-26458.

²⁸⁶¹ Ivan Herman, T. 26435.

²⁸⁶² Ivan Herman, T. 26436.

²⁸⁶³ D1910 (Ivan Herman, izjava svjedoka, 18. svibnja 2009.), par. 7; Ivan Herman, T. 26436.

²⁸⁶⁴ D1910 (Ivan Herman, izjava svjedoka, 18. svibnja 2009.), par. 12; Ivan Herman, T. 26436-26437, 26458.

²⁸⁶⁵ Ivan Herman, T. 26437.

²⁸⁶⁶ Ivan Herman, T. 26437, 26458.

riječima, bio napušten, ali nije bilo veće štete ni tragova paleža.²⁸⁶⁷ Herman se u Mazinu ili u blizini Mazina vidio s Markačem.²⁸⁶⁸

676. **Željko Sačić**, načelnik Sektora specijalne policije MUP-a tijekom i nakon operacije Oluja,²⁸⁶⁹ izjavio je da se uoči operacije Oluja, do podneva 5. kolovoza 1995., nalazio na svom istaknutom zapovjednom mjestu na Velikom Goliću na Velebitu zajedno sa svim angažiranim snagama.²⁸⁷⁰ Markač je u to vrijeme bio na temeljnom istaknutom zapovjednom mjestu na području Starigrada i Sačić je s njim bio u stalnom kontaktu.²⁸⁷¹ Dana 5. kolovoza 1995. oko 11:00 sati, Sačić je obaviješten da su specijalne jedinice policije ovladale cestom Bukva-Mali Alan-Kraljičina vrata-Sveti Rok-Gračac.²⁸⁷² Snage od približno 2.500 pripadnika Specijalne policije koji su se kretali tom cestom činili su SJP PU bjelovarsko-bilogorske, SJP Tigar iz Gospića, SJP Rijeka (na 4. pomoćnom pravcu duž ceste Sveti Rok-Medak), SJP Alfa iz Zagreba (pod zapovjedništvom Zorana Cvrka, koji je zapovijedao 3. i 4. pomoćnim pravcem napredovanja), ATJ Lučko (koji se nalazio na istom pravcu kao i SJP Alfa), SJP Zabok (koji se nalazio na istom pravcu kao i SJP Alfa), dio SJP-a PU vukovarsko-srijemske iz Vinkovaca i dio SJP-a PU sisačko-moslavačke.²⁸⁷³ Sačić je svom osoblju odmah naložio da spakira svu opremu radi premještanja u Gračac.²⁸⁷⁴

677. Prvi ešalon snaga ušao je na područje Gračaca 5. kolovoza 1995. oko 11:00 sati. Središtem Gračaca ovladao je SJP PU vukovarsko-srijemske, i to Delta iz Županje. Prilaznom cestom od Ričica, u općini Lovinac, do Gračaca ovladao je jedan dio SJP-a PU bjelovarsko-bilogorske, a okolnim brdima ovladao je SJP Bak iz PU istarske.²⁸⁷⁵ Drugi ešalon snaga otišao je na područja južno od Gračaca, u podnožju Velebita, kao i na sjever. Dio snaga nalazio se i na raskrižju na cesti Gračac-Knin.²⁸⁷⁶ U 16:00 sati, Sačić je stigao u Gračac i u zgradi suda uspostavio stožer.²⁸⁷⁷ Sačić je vidio kako na rubu grada gori jedna kuća.²⁸⁷⁸ Markač je Sačiću izričito rekao da se neće tolerirati

²⁸⁶⁷ D1910 (Ivan Herman, izjava svjedoka, 18. svibnja 2009.), par. 6, 9; Ivan Herman, T. 26438.

²⁸⁶⁸ Ivan Herman, T. 26455-26456.

²⁸⁶⁹ Željko Sačić, T. 27597, 27875, 27946.

²⁸⁷⁰ Željko Sačić, T. 27600.

²⁸⁷¹ Željko Sačić, T. 27600-27601, 27737.

²⁸⁷² Željko Sačić, T. 27737.

²⁸⁷³ Željko Sačić, T. 27737-27739.

²⁸⁷⁴ Željko Sačić, T. 27737.

²⁸⁷⁵ Željko Sačić, T. 27740.

²⁸⁷⁶ Željko Sačić, T. 27741.

²⁸⁷⁷ Željko Sačić, T. 27736-27737, 27741.

²⁸⁷⁸ Željko Sačić, T. 27809, 27816.

nikakve pljačke, palež ni bilo kakvo drugo nepropisno ponašanje, što je Sačić prenio svojim snagama.²⁸⁷⁹ Oko 18:00 sati, u Gračac je došao Jarnjak.²⁸⁸⁰

678. Sačić je u svom svjedočenju izjavio da je dio snaga ostao jedan dan kod Štikade, u općini Gračac, zapadno od Gračaca, prije nego što je otišao u Bruvno, u općini Gračac.²⁸⁸¹ Dio specijalnih jedinica policije premjestio se prema Gospiću, uglavnom se krećući glavnom cestom zapadno od Gračaca, od ceste Sveti Rok-Medak do Ličkog Ribnika, u općini Gospić, gdje su se oko 22:00 sata spojili sa snagama HV-a koje su napredovale iz Gospića.²⁸⁸² U kasnim večernjim satima 5. kolovoza 1995., po Červenkovom nalogu koji je Sačiću prenio Markač, dio postrojbi poslan je odmah u Bruvno jer se očekivao protunapad jednog neprijateljskog tenkovskog voda.²⁸⁸³ Postrojbe su stigle u Bruvno oko 23:00 sata, bez borbenih kontakata.²⁸⁸⁴ Dana 6. kolovoza 1995., Sačić je razradio i pripremio plan za daljnje napredovanje prema državnoj granici, koji je pokazao Markaču. Najkraća ruta koju je stožer predložio išla je preko Bruvna, Mazina, Gornjeg Lapca, Donjeg Lapca i Boričevca prema rijeci Uni. Za to je bilo potrebno znatno ljudstvo (pet ili šest bojni i dva pravca).²⁸⁸⁵ Radi zaštite bokova i spajanja sa snagama HV-a, Markač je zapovjedio da jedna bojna (SJP Karlovac i dio SJP-a Sisak) krene prema Udbini, a druga prema Otriću, u općini Gračac.²⁸⁸⁶ Otrički bok je krenuo 6. kolovoza 1995.²⁸⁸⁷ Dana 6. kolovoza 1995., u Gračac je stigla vojna policija i zapovjednik se javio Sačiću.²⁸⁸⁸

679. **Zoran Cvrk**, zapovjednik Specijalne jedinice policije Alfa Policijske uprave zagrebačke od svibnja 1993. do veljače 2000. i zapovjednik 4. pomoćnog pravca djelovanja Specijalne policije tijekom operacije Oluja,²⁸⁸⁹ izjavio je da je specijalna policija ušla u Gračac 5. kolovoza 1995., dok je njegova postrojba djelovala na pravcu prema Otriću, u općini Gračac, te da je više puta prošao kroz Gračac, 5. kolovoza 1995. i kasnije, i da je, između ostalog, prisustvovao otvaranju policijske postaje u

²⁸⁷⁹ Željko Sačić, T. 27809.

²⁸⁸⁰ Željko Sačić, T. 27741.

²⁸⁸¹ Željko Sačić, T. 27741-27742.

²⁸⁸² Željko Sačić, T. 27742.

²⁸⁸³ Željko Sačić, T. 27743-27744.

²⁸⁸⁴ Željko Sačić, T. 27744.

²⁸⁸⁵ Željko Sačić, T. 27745.

²⁸⁸⁶ Željko Sačić, T. 27745-27746.

²⁸⁸⁷ Željko Sačić, T. 27745.

²⁸⁸⁸ Željko Sačić, T. 27810.

²⁸⁸⁹ D1833 (Zoran Cvrk, izjava svjedoka, 13. svibnja 2009.), str. 1, par. 1-2, 17; Zoran Cvrk, T. 25330-25332, 25367-25369, 25422, 25427, 25466.

Gračacu.²⁸⁹⁰ Svjedok je u Gračacu vidio da su topničkom vatrom oštećene policijska postaja, zgrada neprijateljskog zapovjedništva i nekoliko raskrižja, da nekoliko objekata gori i da je nekoliko obiteljskih kuća izrešetano mecima. Primijetio je i napuštene strojeve.²⁸⁹¹

680. **Zdravko Janić**, načelnik Odjela za borbu protiv terorizma Sektora specijalne policije 1995. godine,²⁸⁹² u svom svjedočenju je izjavio da je Gračac pao do 11:30 sati 5. kolovoza 1995. i da je civilna policija onamo stigla istoga dana ili sutradan ujutro i uspostavila policijsku postaju.²⁸⁹³ Prema Janićevim riječima, kad je poslije podne 5. kolovoza 1995. došao u Gračac, grad je bio neoštećen i nije bilo štete izazvane topničkom vatrom.²⁸⁹⁴ Daljnje relevantno svjedočenje Zdravka Janića prikazano je u poglavlju 3.3.

681. Prema svjedokovim riječima, bijeli land rover i plavi kamion s prve fotografije u dokaznom predmetu P325 bili su vozila Specijalne policije. Dva uniformirana čovjeka na drugoj fotografiji u dokaznom predmetu P325 bili su pripadnici Specijalne policije, ali Janić nije znao kako se zovu.²⁸⁹⁵ Janić je i za plavi kamion s ćirilničnim natpisom na prednjem dijelu vozila, koji se vidi u dokaznom predmetu D295, potvrdio da je bio vozilo MUP-a, i to na temelju toga što je imao registarske tablice s brojevima "010" koje su koristile sve postrojbe MUP-a, uključujući i specijalne jedinice policije. Prema Janićevim riječima, plavi kamioni poput onog prikazanog u dokaznom predmetu D295 koristili su se za prijevoz logističke opreme; ljudstvo se nije vozilo takvim kamionima.²⁸⁹⁶

682. Prema ratnom dnevniku Glavnog stožera Hrvatske vojske za razdoblje od 3. do 11. kolovoza 1995., Markač je ušao u grad Gračac 5. kolovoza 1995. u 10:01 sati.²⁸⁹⁷ U razgovoru s tužiteljstvom Markač je izjavio je da u Gračacu 5. kolovoza 1995. bio na

²⁸⁹⁰ Zoran Cvrk, T. 25372, 25374-25375.

²⁸⁹¹ Zoran Cvrk, T. 25375-25376.

²⁸⁹² P552 (Zdravko Janić, izjava svjedoka, 14. siječnja 2004.), par. 13; P553 (Zdravko Janić, razgovor s tužiteljstvom, 15. ožujka 2005.), 1. dio, str. 25; Zdravko Janić, T. 6099.

²⁸⁹³ P552 (Zdravko Janić, izjava svjedoka, 14. siječnja 2004.), par. 33; P553 (Zdravko Janić, razgovor s tužiteljstvom, 15. ožujka 2005.), 1. dio, str. 99-100; 2. dio, str. 58; Zdravko Janić, T. 6211-6212, 6350; P583 (Izvešće Specijalne policije o dostignutim crtama podneseno generalu Červenku, Mladen Markač, 5. kolovoza 1995.), str. 1; P584 (Izvešće Specijalne policije s potpisom Mladena Markača, 5. kolovoza 1995.), str. 1.

²⁸⁹⁴ P553 (Zdravko Janić, razgovor s tužiteljstvom, 15. ožujka 2005.), 1. dio, str. 99, 104-105; Zdravko Janić, T. 6355-6356.

²⁸⁹⁵ Zdravko Janić, T. 6354.

²⁸⁹⁶ Zdravko Janić, T. 6353.

sastanku s ministrom unutarnjih poslova i Mirom Tuđmanom, ravnateljem Hrvatske izvještajne službe.²⁸⁹⁸ Ministar unutarnjih poslova naložio je da se u Gračacu ustroji policijska ispostava.²⁸⁹⁹ Markač je i 6. kolovoza 1995. bio u Gračacu, nakon čega je pratio snage Specijalne policije u daljnjem napredovanju.²⁹⁰⁰

683. **Dragutin Repinc**, načelnik Uprave za planiranje u Glavnom stožeru HV-a i vještak za vojnu obuku i planiranje,²⁹⁰¹ u svom svjedočenju je naveo da su do 11:30 sati 5. kolovoza 1995. Skupne snage Specijalne policije zauzele grad Gračac, pri čemu nisu naišle na značajan otpor.²⁹⁰² Odmah nakon zauzimanja Gračaca, stožer Skupnih snaga preselio se u zgradu Općinskog suda Gračac i počeo je s radom u 16:00 sati.²⁹⁰³

684. **Herman Steenbergen**, vojni promatrač UN-a u Timu Gračac od 5. svibnja do 24. listopada 1995.,²⁹⁰⁴ u svom svjedočenju je rekao da je 5. kolovoza 1995. u 15:30 sati, dok je sa svojim timom bio u skloništu u bazi Jordanskog bataljuna III u Štikadi, u općini Gračac, vidio kako oko 500 pripadnika snaga Specijalne policije pješice napreduje prema Gračacu.²⁹⁰⁵ Tim Gračac je pitao zapovjednika Specijalne policije želi li s njima razgovarati, ali on je rekao da ide u Gračac i da nema vremena jer ima posla.²⁹⁰⁶ Specijalna policija je nosila maslinastozelene vojne uniforme bez maskirnog uzorka, borbene prsluke i planinarske cipele, a zapovjednik je nosio kacigu od kevlar. Steenbergen je izjavio da su im uniforme bile iste kao i uniforma kakvu nosi osoba prikazana na drugoj fotografiji u dokaznom predmetu P324.²⁹⁰⁷ Dana 6. kolovoza 1995., Tim Gračac je od zapovjednika specijalnih snaga HV-a, koje su na uniformama nosile

²⁸⁹⁷ D555 (Ratni dnevnik Glavnog stožera HV-a za razdoblje od 3. do 11. kolovoza 1995.), točke 183, 205.

²⁸⁹⁸ P2530 (Razgovor s Markačem u svojstvu osumnjičenika, 3.-4. ožujka 2003.), str. 53; P2531 (Razgovor s Markačem u svojstvu optuženika, 8. lipnja 2004.), str. 14, 22-23.

²⁸⁹⁹ P2530 (Razgovor s Markačem u svojstvu osumnjičenika, 3.-4. ožujka 2003.), str. 53.

²⁹⁰⁰ P2530 (Razgovor s Markačem u svojstvu osumnjičenika, 3.-4. ožujka 2003.), str. 53-54.

²⁹⁰¹ D1932 (Izvještaj vještaka Dragutina Repinca, prosinac 2009.), par. 1-16; Dragutin Repinc, T. 26661-26665.

²⁹⁰² D1932 (Izvještaj vještaka Dragutina Repinca, prosinac 2009.), par. 129-131; D2081 (Izvješće načelnika stožera HV-a podneseno predsjedniku Tuđmanu, 5. kolovoza 1995.), str. 1; Dragutin Repinc, T. 26726-26727.

²⁹⁰³ D1932 (Izvještaj vještaka Dragutina Repinca, prosinac 2009.), par. 136.

²⁹⁰⁴ P516 (Herman Steenbergen, izjava svjedoka, 18. srpnja 2007.), str. 1, par. 1-5, 7; P517 (Herman Steenbergen, izjava svjedoka, 18. rujna 2007.), str. 1, par. 1; P518 (Herman Steenbergen, izjava svjedoka, 10. ožujka 1996.), str. 1; P519 (Steenbergenovo izvješće o incidentu u vezi s opremom izgubljenom u operaciji Oluja, 21. rujna 1995.), str. 1; Herman Steenbergen, T. 5408, 5442, 5461-5462.

²⁹⁰⁵ P516 (Herman Steenbergen, izjava svjedoka, 18. srpnja 2007.), par. 37, 40-42; Herman Steenbergen, T. 5409-5410, 5467-5468.

²⁹⁰⁶ P516 (Herman Steenbergen, izjava svjedoka, 18. srpnja 2007.), par. 41; Herman Steenbergen, T. 5424-5425.

²⁹⁰⁷ Herman Steenbergen, T. 5425-5426.

oznaku s munjom, dobio dozvolu za obilazak Gračaca.²⁹⁰⁸ U svojoj izjavi iz 2007. Steenbergen je rekao da su najprije vidjeli redovne snage HV-a kako odnose imovinu iz kuća, ali prilikom njegovog svjedočenja u sudnici nije više bilo jasno da li su ti ljudi bili pripadnici HV-a ili Specijalne policije i je li ih on zaista vidio kako odnose imovinu.²⁹⁰⁹ Izjavio je također da su zatim vidjeli kako ljudi, stariji od 50 godina, odjeveni u civilnu odjeću s narančastim trakama na rukavu iznose iz kuća namještaj i stavljaju ga ispred kuća, odakle je kasnije odvezen civilnim i vojnim kamionima bez cerada.²⁹¹⁰ Svjedok je izjavio da je to organizirano "čišćenje" trajalo tjednima.²⁹¹¹ Prema hrvatskom Pravilniku, pripadnici organiziranih postrojbi zaštite i spašavanja angažirani za obavljanje zadataka civilne zaštite koji nisu imali propisane uniforme morali su na lijevoj nadlaktici nositi narančastu traku s plavim trokutom.²⁹¹² Steenbergen je izjavio da su već 6. kolovoza 1995. u zaseocima i selima nailazili i na opljačkane i opustošene kuće, među kojima su bile i kuća njihovog tumača, sjeverno od Gračaca, i jedna kuća u Glogovu, u općini Gračac.²⁹¹³ Steenbergen je također izjavio da je njegov tim 6. kolovoza 1995. primijetio znatna oštećenja u cijelom Gračacu.²⁹¹⁴ Pet kuća u Gračacu bilo je potpuno uništeno, a ostale djelomično.²⁹¹⁵ Vidjeli su spaljene kuće i kuće koje su još uvijek gorjele, uključujući i kuću u kojoj je Steenbergen stanovao.²⁹¹⁶ U 14:00 sati, tim je doznao da je spaljen i ured UNMO-a u centru Gračaca.²⁹¹⁷ Steenbergen je izjavio

²⁹⁰⁸ P516 (Herman Steenbergen, izjava svjedoka, 18. srpnja 2007.), par. 51; P517 (Herman Steenbergen, izjava svjedoka, 18. rujna 2007.), par. 18; Herman Steenbergen, T. 5453.

²⁹⁰⁹ P516 (Herman Steenbergen, izjava svjedoka, 18. srpnja 2007.), par. 49-52; P517 (Herman Steenbergen, izjava svjedoka, 18. rujna 2007.), par. 20; P518 (Herman Steenbergen, izjava svjedoka, 10. ožujka 1996.), str. 1; Herman Steenbergen, T. 5411, 5429-5430.

²⁹¹⁰ P516 (Herman Steenbergen, izjava svjedoka, 18. srpnja 2007.), par. 49-50; Herman Steenbergen, T. 5430, 5471.

²⁹¹¹ P516 (Herman Steenbergen, izjava svjedoka, 18. srpnja 2007.), par. 49-50.

²⁹¹² D436 (Pravilnik o odori, znakovlju i posebnoj oznaci pripadnika Civilne zaštite, koji je izdalo Ministarstvo unutarnjih poslova, 18. travnja 1995.), članak 25.

²⁹¹³ P516 (Herman Steenbergen, izjava svjedoka, 18. srpnja 2007.), par. 61; P517 (Herman Steenbergen, izjava svjedoka, 18. rujna 2007.), par. 8-9; P528 (Fotografija kuće tumača, koju je Steenbergen snimio 6. kolovoza 1995.); P529 (Fotografija kuće tumača, koju je Steenbergen snimio 6. kolovoza 1995.); P531 (Fotografija Steenbergena u opustošenoj kući u Glogovu, općina Gračac).

²⁹¹⁴ P516 (Herman Steenbergen, izjava svjedoka, 18. srpnja 2007.), par. 45-46.

²⁹¹⁵ P516 (Herman Steenbergen, izjava svjedoka, 18. srpnja 2007.), par. 51-52; P517 (Herman Steenbergen, izjava svjedoka, 18. rujna 2007.), par. 3, 7; P527 (Fotografija uništene kuće u centru grada u Gračacu, koju je Steenbergen snimio nedugo poslije 4. kolovoza 1995.).

²⁹¹⁶ P516 (Herman Steenbergen, izjava svjedoka, 18. srpnja 2007.), par. 45, 59; P517 (Herman Steenbergen, izjava svjedoka, 18. rujna 2007.), par. 3; P522 (Fotografija zapaljenog Steenbergenova stana, koju je Steenbergen snimio 6. kolovoza 1995.).

²⁹¹⁷ P516 (Herman Steenbergen, izjava svjedoka, 18. srpnja 2007.), par. 51-52; P517 (Herman Steenbergen, izjava svjedoka, 18. rujna 2007.), par. 3; P519 (Steenbergenovo izvješće o incidentu u vezi s opremom izgubljenom u operaciji Oluja, 21. rujna 1995.), str. 1; Herman Steenbergen, T. 5419; P520 (Fotografija ureda Tima Gračac UNMO-a, koju je Steenbergen snimio 6. kolovoza 1995.); P521 (Fotografija ureda Tima Gračac UNMO-a, koju je Steenbergen snimio 6. kolovoza 1995.); P536 (Karta općine Gračac koju je označio Herman Steenbergen), ured UNMO-a označen je slovom B; P537 (Karta

da je bilo teško razlikovati oštećenja nastala uslijed granatiranja od onih koja su nastala uslijed paleža.²⁹¹⁸ Nekoliko dana nakon 4. kolovoza 1995., Steenbergen se žalio u policijskoj postaji u Gračacu zbog toga što se i dalje pale kuće, ali civilna policija u sivim uniformama odgovorila je da su požari izazvani neispravnim električnim instalacijama koje su postavili Srbi.²⁹¹⁹ Dana 6. kolovoza 1995., Steenbergen je vidio i fotografirao jednu kuću u plamenu nedaleko od Gačeša, u općini Gračac, i još jednu takvu kuću na cesti prema bazi Jordanskog bataljuna III u Štikadi, u općini Gračac.²⁹²⁰ Steenbergenovo svjedočenje dijelom se poklapa i s izvješćima UNMO-a iz predmetnog razdoblja. Dana 6. kolovoza 1995. u 10:30 sati, UNMO je vidio kako pripadnici HV-a pljačkaju kuće u Gračacu, u kojem je pet kuća bilo potpuno uništeno, a ostale djelomično.²⁹²¹ Negdje između 20:00 sati 6. kolovoza 1995. i 20:00 sati 7. kolovoza 1995., UNMO je vidio da je zapaljen ured/kuća UNMO-a u Gračacu.²⁹²² UNMO je također vidio da policija skuplja stoku i utovaruje je u velike kamione.²⁹²³

685. **Edmond Vanderostyne**, novinar iz Belgije,²⁹²⁴ u svom svjedočenju je izjavio da su on i dvojica njegovih kolega, Frank Dejongh i Alain Guillaume, dobili dozvolu za ulazak u Krajinu i da su 8. kolovoza 1995. obišli mnoga mjesta u toj regiji.²⁹²⁵ Kad je 8. kolovoza 1995. ušao u rubni dio Gračaca, svjedok je, kako je izjavio, vidio policajce u sivim ili sivoplavim uniformama i civile kako pljačkaju: vidio je televizor u jednom policijskom automobilu, civilne kamione i policijska vozila natovarena "plijenom", policajce kako nose pune vreće cipela i kamione s plijenom kako dolaze i odlaze.²⁹²⁶ Svjedok je također vidio nekoliko zapaljenih kuća i u rubnim dijelovima Gračaca je

općine Gračac koju je označio Herman Steenbergen, digitalni format), ured ured UNMO-a označen je slovom B.

²⁹¹⁸ P516 (Herman Steenbergen, izjava svjedoka, 18. srpnja 2007.), par. 45.

²⁹¹⁹ P516 (Herman Steenbergen, izjava svjedoka, 18. srpnja 2007.), par. 59; P517 (Herman Steenbergen, izjava svjedoka, 18. rujna 2007.), par. 15; P518 (Herman Steenbergen, izjava svjedoka, 10. ožujka 1996.), str. 1; Herman Steenbergen, T. 5431-5432, 5479-5480; P538 (Karta općine Gračac koju je označio Herman Steenbergen), policijska postaja označena je slovom F.

²⁹²⁰ P517 (Herman Steenbergen, izjava svjedoka, 18. rujna 2007.), par. 5-6; P525 (Fotografija zapaljene kuće na cesti za Štikadu, koju je Steenbergen snimio 6. kolovoza 1995.); P526 (Fotografija zapaljene kuće u blizini Gačeša, koju je Steenbergen snimio 6. kolovoza 1995.).

²⁹²¹ P109 (Dnevno izvješće o situaciji UNMO-a za Sektor Jug, 20:30 sati, 6. kolovoza 1995.), str. 6.

²⁹²² P111 (Dnevno izvješće o situaciji UNMO-a za Sektor Jug, 20:00 sati, 7. kolovoza 1995.), str. 1, 3.

²⁹²³ P111 (Dnevno izvješće o situaciji UNMO-a za Sektor Jug, 20:00 sati, 7. kolovoza 1995.), str. 3.

²⁹²⁴ P321 (Edmond Vanderostyne, izjava svjedoka, 1. srpnja 2005.), str. 1, par. 1; P327 (Vanderostyneov *curriculum vitae*).

²⁹²⁵ P321 (Edmond Vanderostyne, izjava svjedoka, 1. srpnja 2005.), par. 7, 15; Edmond Vanderostyne, T. 4038-4040; P326 (Karta na kojoj je Vanderostyne označio rutu kojom se kretao 8. kolovoza 1995.).

²⁹²⁶ P321 (Edmond Vanderostyne, izjava svjedoka, 1. srpnja 2005.), par. 29-30; Edmond Vanderostyne, T. 4047, 4076, 4087; P324 (Fotografije vojnika u Gračacu), str. 1, 3.

posvuda vidio velike oblake dima.²⁹²⁷ Vidio je grupice mladića, od kojih su neki nosili sivoplave policijske uniforme, a neki su bili bez košulja, kako se vraćaju iz rubnih dijelova Gračaca i pretpostavio da su oni podmetnuli požare jer u blizini nije bilo nikog drugog.²⁹²⁸ Na središnjem trgu i u ulicama oko centra Gračaca Vanderostyne je vidio skupinu od oko 50-100 ljudi u žutosmeđim, odnosno maslinastozelenim uniformama sa žutim trakama na naramenicama, za koje je izjavio da su iste kao uniforma kakvu nosi čovjek koji je u prvom planu na prvoj fotografiji u dokaznom predmetu P324.²⁹²⁹ Polovica tih ljudi se odmarala, a nekoliko manjih skupina je pljačkalo.²⁹³⁰ U centru grada nije ništa gorjelo.²⁹³¹ Neki od tih uniformiranih ljudi rekli su svjedoku da su iz MUP-a, a on je i sam primijetio da na rukavu nose trake s oznakom MUP-a.²⁹³² Svjedok je vidio kako neki od tih uniformiranih ljudi sijeku žice u automobilima i kako neki drugi u jedan plavi kamion s ćiriličnim natpisom tovarne stvari (televizore, stereo-uređaje, cipele, torbe i kovčege).²⁹³³ Vanderostyneov fotograf Frank Dejongh fotografirao je te uniformirane osobe dok su iznosile stvari iz kuća i tovarile ih u plavi kamion i jednog uniformiranog čovjeka koji je spajao žice u automobilu kako bi pokrenuo motor.²⁹³⁴ Jedan uniformirani čovjek, za kojeg mu je jedna osoba na trgu rekla da je njen zapovjednik, rekao je svjedoku da je iz "Delte" iz Vinkovaca, u istočnoj Slavoniji, odnosno iz "specijalnih snaga", i da je njegova postrojba stigla u Gračac 5. kolovoza 1995., kada su otišli posljednji "četnici".²⁹³⁵ Taj poručnik je na uniformi nosio žute trake i na rukavu oznaku MUP-a s natpisom "Policija".²⁹³⁶ Vanderostyne je vidio

²⁹²⁷ P321 (Edmond Vanderostyne, izjava svjedoka, 1. srpnja 2005.), par. 29; Edmond Vanderostyne, T. 4045, 4076; P322 (Članak "Hrvati pljačkaju po Krajini", 9. kolovoza 1995.), str. 1; P323 (Tri fotografije zapaljenih kuća).

²⁹²⁸ P321 (Edmond Vanderostyne, izjava svjedoka, 1. srpnja 2005.), par. 29; P322 (Članak "Hrvati pljačkaju po Krajini", 9. kolovoza 1995.), str. 1-2.

²⁹²⁹ P321 (Edmond Vanderostyne, izjava svjedoka, 1. srpnja 2005.), par. 30-31, 34; Edmond Vanderostyne, T. 4028-4029, 4031, 4035-4036, 4073, 4076, 4087; P322 (Članak "Hrvati pljačkaju po Krajini", 9. kolovoza 1995.), str. 1-2; P324 (Fotografije vojnika u Gračacu), str. 2-4.

²⁹³⁰ P321 (Edmond Vanderostyne, izjava svjedoka, 1. srpnja 2005.), par. 30-31, 34; Edmond Vanderostyne, T. 4029, 4031, 4035-4036, 4073, 4076, 4087; P322 (Članak "Hrvati pljačkaju po Krajini", 9. kolovoza 1995.), str. 1-2; P324 (Fotografije vojnika u Gračacu), str. 2-4.

²⁹³¹ P321 (Edmond Vanderostyne, izjava svjedoka, 1. srpnja 2005.), par. 33.

²⁹³² P321 (Edmond Vanderostyne, izjava svjedoka, 1. srpnja 2005.), par. 33; P322 (Članak "Hrvati pljačkaju po Krajini", 9. kolovoza 1995.), str. 2.

²⁹³³ P321 (Edmond Vanderostyne, izjava svjedoka, 1. srpnja 2005.), par. 31; Edmond Vanderostyne, T. 4028, 4030, 4077-4079; P322 (Članak "Hrvati pljačkaju po Krajini", 9. kolovoza 1995.), str. 1-2; P324 (Fotografije vojnika u Gračacu), str. 1.

²⁹³⁴ P321 (Edmond Vanderostyne, izjava svjedoka, 1. srpnja 2005.), par. 7, 31, 42; Edmond Vanderostyne, T. 4030, 4035, 4072; P324 (Fotografije vojnika u Gračacu), str. 1-3.

²⁹³⁵ P321 (Edmond Vanderostyne, izjava svjedoka, 1. srpnja 2005.), par. 31; Edmond Vanderostyne, T. 4031-4034; P322 (Članak "Hrvati pljačkaju po Krajini", 9. kolovoza 1995.), str. 1-2.

²⁹³⁶ P321 (Edmond Vanderostyne, izjava svjedoka, 1. srpnja 2005.), par. 32; Edmond Vanderostyne, T. 4037-4038, 4041, 4072; P322 (Članak "Hrvati pljačkaju po Krajini", 9. kolovoza 1995.), str. 2; P325

jedan civilni automobil na kojem je pisalo "Delta VK", a isti taj natpis vidio je i na zidovima kuća.²⁹³⁷ U središnjem dijelu Gračaca nije vidio nijednog civila.²⁹³⁸ Vanderostyne je također izjavio da su gotovo sve kuće na potezu od 50 kilometara između Gračaca i Gospića bile uništene, s tim da su neke od njih izgledale kao da su uništene nedavno.²⁹³⁹ Dok je stajao na jednom brijegu, Vanderostyne je vidio da između Gračaca i Gospića gore baš svi objekti, mada ne i u samim selima.²⁹⁴⁰

686. **John Hill**, zapovjednik međunarodne vojne policije u Sektoru Jug od početka lipnja 1995. do 8. prosinca 1995.,²⁹⁴¹ izjavio je da je 10. kolovoza 1995. otišao u Gračac i vidio rupe od topničkih granata na poljima blizu grada.²⁹⁴² Hill je također rekao da su u gradu neke kuće još uvijek gorjele i da je grad bio uništen.²⁹⁴³ Vidio je hrvatske vojnike u američkim maskirnim uniformama kako krađu alkohol, hranu i automobile.²⁹⁴⁴ Hill je izjavio da se gradom širio smrad leševa, ali nije vidio nijedan leš.²⁹⁴⁵

687. Konačno, Raspravnom vijeću su predloženi relevantni dokazi iz raznih izvora u vezi s drugom polovinom kolovoza i rujnom 1995. Dana 18. kolovoza 1995. u 14:30 sati, **Steenbergen** i njegova patrola vidjeli su oko deset kuća u plamenu u Velikoj Popini, u općini Gračac.²⁹⁴⁶ Htjeli su otići na mjesto događaja, ali su se vratili jer im je prijetilo dvadesetak redovnih vojnika HV-a u maskirnim uniformama, koji su udarali

(Fotografije osoba u uniformama u Gračacu, 8. kolovoza 1995.), str. 1-3; P328 (Oznake Specijalne policije MUP-a), str. 1-2; P329 (Pravilnik o odori i znakovlju pripadnika Specijalne policije MUP-a), str. 12-13.

²⁹³⁷ P321 (Edmond Vanderostyne, izjava svjedoka, 1. srpnja 2005.), par. 31; Edmond Vanderostyne, T. 4030; P324 (Fotografije vojnika u Gračacu), str. 3-4.

²⁹³⁸ P321 (Edmond Vanderostyne, izjava svjedoka, 1. srpnja 2005.), par. 33.

²⁹³⁹ P321 (Edmond Vanderostyne, izjava svjedoka, 1. srpnja 2005.), par. 29, 33; Edmond Vanderostyne, T. 4062-4063; P322 (Članak "Hrvati pljačkaju po Krajini", 9. kolovoza 1995.), str. 1.

²⁹⁴⁰ P321 (Edmond Vanderostyne, izjava svjedoka, 1. srpnja 2005.), par. 31; Edmond Vanderostyne, T. 4047.

²⁹⁴¹ P291 (John Hill, izjava svjedoka, 23. kolovoza 1996.), str. 2; P292 (John Hill, izjava svjedoka, 21. siječnja 1998.), str. 3, 93; P293 (John Hill, izjava svjedoka, 2. studenog 1999.), str. 3.

²⁹⁴² P292 (John Hill, izjava svjedoka, 21. siječnja 1998.), str. 58, 61; John Hill, T. 3772, 3782-3784, 3887-3888; P301 (Izvešće vojne policije UNCRO-a, 4.-7. kolovoza 1995.), str. 5; P307 (Karta kretanja Johna Hilla prilikom ophodnji poslije operacije Oluja); D274 (Dnevnik Johna Hilla, bilješke za 5.-13. kolovoza 1995.), str. 5-6.

²⁹⁴³ P292 (John Hill, izjava svjedoka, 21. siječnja 1998.), str. 3, 61-62; John Hill, T. 3772, 3780-3781, 3887-3888, 3895-3897; P306 (Izvešće Johna Hilla o djelovanju HV-a za 4.-11. kolovoza 1995.), str. 2; D274 (Dnevnik Johna Hilla, bilješke za 5.-13. kolovoza 1995.), str. 6.

²⁹⁴⁴ P292 (John Hill, izjava svjedoka, 21. siječnja 1998.), str. 61-62; John Hill, T. 3772, 3889; D274 (Dnevnik Johna Hilla, bilješke za 5.-13. kolovoza 1995.), str. 6.

²⁹⁴⁵ P292 (John Hill, izjava svjedoka, 21. siječnja 1998.), str. 3, 61-62; John Hill, T. 3772, 3780-3781, 3887-3888, 3895-3897; P306 (Izvešće Johna Hilla o djelovanju HV-a za 4.-11. kolovoza 1995.), str. 2; D274 (Dnevnik Johna Hilla, bilješke za 5.-13. kolovoza 1995.), str. 6.

²⁹⁴⁶ Herman Steenbergen, T. 5427-5429; P541 (Popis incidenata kršenja ljudskih prava koji je sastavio Tim Gračac UNMO-a), str. 2.

kundacima pušaka po vozilu UNMO-a i pokazivali im ručne bombe.²⁹⁴⁷ Steenbergen je izjavio da su gotovo odmah nakon operacije Oluja postavljeni kontrolni punktovi pomoću kojih su nadzirani svi ulazni i izlazni pravci iz Gračaca. Na kontrolnim punktovima u Gračacu prvo su bile snage Specijalne policije, a kasnije obična policija naoružana kalašnjikovima, dok su na kontrolnim punktovima u Otriću bile redovne snage HV-a.²⁹⁴⁸ Prema tjednom izvješću UNCIVPOL-a od 27. kolovoza 1995., od 200 zgrada u Gračacu, 170 je bilo uništeno.²⁹⁴⁹ Dana 27. kolovoza 1995. u 12:57 sati, UNMO je vidio kako u Gračacu gori jedna kuća.²⁹⁵⁰ Dana 28. kolovoza 1995., Civilna zaštita Gračaca izvijestila je Policijsku upravu zadarsko-kninsku da su prikupili i zbrinuli stoku, ispraznili i očistili zamrzivače u kućama, odvezli meso i pokvarenu hranu na odlagališta smeća i spalili i zakopali strvine, ali Steenbergen je u svom svjedočenju izjavio da je, dok je bio u Gračacu, na cesti vidio i druge stvari, a ne samo zamrzivače i njihov sadržaj.²⁹⁵¹ Dana 29. kolovoza 1995. u 19:00 sati, Tim Gračac je u Štikadi naišao na jednu kuću koja je gorjela i iz koje su se čule eksplozije streljiva.²⁹⁵² Dana 29. kolovoza 1995. u 19:00 sati, UNMO je u Gračacu čuo eksploziju i otkrio da gori kuća na oko 200 metara od prostorija Jordanskog bataljuna III u kojima je bio smješten UNMO i da je u njima došlo do eksplozije streljiva.²⁹⁵³ HRAT je izvijestio da je 30. kolovoza 1995. u Gračacu vidio jednu kuću koja je gorjela i jednu spaljenu kuću, te pet autobusa punih hrvatskih vojnika.²⁹⁵⁴ **Zdravko Židovec**, pomoćnik ministra za unutarnje poslove zadužen za informacije, analitiku, protupožarnu zaštitu i civilnu zaštitu tijekom cijele 1995. godine, te član zapovjednog stožera akcije Povratak,²⁹⁵⁵ u svom svjedočenju je izjavio da je dio Gračaca koji je on obišao krajem kolovoza/početkom rujna 1995. bio praktički neoštećen i da na policijskoj postaji nije bilo nikakvih oštećenja.²⁹⁵⁶

²⁹⁴⁷ P516 (Herman Steenbergen, izjava svjedoka, 18. srpnja 2007.), par. 42; P517 (Herman Steenbergen, izjava svjedoka, 18. rujna 2007.), par. 19; Herman Steenbergen, T. 5426-5429; P541 (Popis incidentata kršenja ljudskih prava koji je sastavio Tim Gračac UNMO-a), str. 2.

²⁹⁴⁸ P516 (Herman Steenbergen, izjava svjedoka, 18. srpnja 2007.), par. 62; Herman Steenbergen, T. 5471.

²⁹⁴⁹ P230 (Tjedno izvješće UNCIVPOL-a, 21.-26. kolovoza 1995., 27. kolovoza 1995.), str. 5.

²⁹⁵⁰ P129 (Dnevno izvješće o situaciji UNMO-a za Sektor Jug, 19:00 sati, 27. kolovoza 1995.), str. 4.

²⁹⁵¹ Herman Steenbergen, T. 5475-5476; D437 (Izvješće zapovjednika Civilne zaštite Gračaca o radu, 28. kolovoza 1995.).

²⁹⁵² P516 (Herman Steenbergen, izjava svjedoka, 18. srpnja 2007.), par. 60.

²⁹⁵³ P131 (Dnevno izvješće o situaciji UNMO-a za Sektor Jug, 21:00 sat, 28. kolovoza 1995.), str. 6.

²⁹⁵⁴ P21 (Edward Flynn, izjava svjedoka, 26.-27. veljače 2008.), par. 28; P49 (Dnevno izvješće HRAT-a, 30.-31. kolovoza, 1. rujna 1995.), str. 4.

²⁹⁵⁵ D1570 (Zdravko Židovec, izjava svjedoka, 15. lipnja 2007.), par. 6, 8; Zdravko Židovec, T. 19921.

²⁹⁵⁶ D1570 (Zdravko Židovec, izjava svjedoka, 15. lipnja 2007.), par. 39; Zdravko Židovec, T. 19918.

688. Joško Morić je u svom svjedočenju rekao da je uniforma temeljne policije, u čijem odabiru je i sam sudjelovao, bila tamnoplava uniforma sa sivom košuljom, policijskim oznakama na rukavima i policijskom značkom sprijeda.²⁹⁵⁷ U netipičnim situacijama, temeljna policija je mogla biti u sivom, ali oznake bi i dalje bile plave.²⁹⁵⁸

689. Osim gore navedenih dokaza, Raspravno vijeće je također uzelo u obzir svjedočenje svjedoka 82, čiji prikaz se daje u poglavlju 4.2.4. (Grad Donji Lapac). Raspravno vijeće je nadalje uzelo u obzir dokazne predmete P2383-P2385.

690. Na temelju izvješća UNMO-a, P109, i svjedočenja Hermana Steenbergena, Raspravno vijeće konstatira da su 6. kolovoza 1995. osobe koje se navode kao vojnici HV-a odnosile imovinu iz kuća u Gračacu. Na temelju opisa tih osoba kao vojnika HV-a, Raspravno vijeće konstatira da su na sebi imale uniforme vojnog tipa. Ni dokazni predmet P109 ni Steenberg ne pružaju više pojedinosti u pogledu činjenične osnove za navedenu kvalifikaciju. Raspravno vijeće – u prvom redu na temelju svjedočenja Hermana, Janića, Sačića, Vurneka i Repinca te dokaznog predmeta D556 – konstatira da su specijalne jedinice policije počele ulaziti u Gračac 5. kolovoza 1995. približno između 10:00 i 14:00 sati. Na temelju svjedočenja Repinca, Sačića, Janića i Pavlovića, Raspravno vijeće nadalje konstatira da je Specijalna policija 5. kolovoza 1995. uspostavila stožer u Gračacu. Raspravno vijeće je također uzelo u obzir Sačićevo svjedočenje da je VP došla u Gračac 6. kolovoza 1995. i svjedočenja Janića, Pavlovića i Steenbergena koja ukazuju na to da je civilna policija 6. kolovoza 1995. već bila u Gračacu. Raspravno vijeće je nadalje uzelo u obzir svjedočenje svjedoka 82 da su on i njegova postrojba prošli kroz Gračac u poslijepodnevnim satima 6. kolovoza 1995. Na temelju svih tih dokaza, Raspravno vijeće konstatira da su te osobe u uniformama vojnog tipa koje su odnosile imovinu iz kuća bile pripadnici HV-a, VP ili Specijalne policije.

691. Raspravno vijeće, na temelju dokaza dobivenih od Steenbergena, konstatira da su 6. kolovoza 1995. osobe u civilnoj odjeći s narančastim trakama na rukavu, starije od 50 godina, iznosile namještaj iz kuća i stavljale ga pred kuće, odakle je kasnije odvožen civilnim i vojnim kamionima. Ta aktivnost je trajala nekoliko tjedana, tvrdi Steenberg, koji je osim toga napomenuo da je na cesti u Gračacu uz zamrzivače i

²⁹⁵⁷ D1842 (Joško Morić, razgovor sa svjedokom, 17. siječnja 2004.), str. 258-259; Joško Morić, T. 25550.

²⁹⁵⁸ Joško Morić, T. 25550.

njihov sadržaj vidio i druge predmete. Na temelju predloženih dokaza, uključujući dokazne predmete D436 i D437 te svjedočenje Davorina Pavlovića da je u Gračacu 6. kolovoza 1995. naišao na civilnu zaštitu, Raspravno vijeće konstatira da su te osobe u civilnoj odjeći bile pripadnici Civilne zaštite.

692. Na temelju izvješća UNMO-a, P111, Raspravno vijeće također konstatira da su u nekom trenutku između 20:00 sati 6. kolovoza 1995. i 20:00 sati 7. kolovoza 1995. osobe opisane kao policajci u Gračacu skupljale stoku i ukrcavale je u velike kombije. Na temelju toga što je UNMO te osobe opisao kao policajce, Raspravno vijeće konstatira da su na sebi imale uniforme policijskog tipa. Na temelju tih dokaza, kao i na temelju gore spomenutih dokaza da je civilna policija 6. kolovoza 1995. već bila u Gračacu, Raspravno vijeće konstatira da su te uniformirane osobe bile pripadnici civilne policije.

693. Raspravno vijeće također, u prvom redu na temelju Vanderostyneovog svjedočenja, konstatira da je 8. kolovoza 1995. u centru i oko centra Gračaca bilo približno 50-100 muškaraca u maslinastozelenim uniformama s trakama s oznakama MUP-a na rukavu i žutim vrpcama na naramenicama. Dio tih osoba je tovario televizore, stereo-uređaje, cipele, torbe i kovčege u plavi kamion sa ćirilničnim natpisom. Nakon što je vidjelo Vanderostyneovo ponašanje prilikom svjedočenja u sudnici, Raspravno vijeće konstatira da je njegovo svjedočenje vjerodostojno. Prema riječima Zdravka Janića, plavi kamion čija se slika nalazi u dokaznim predmetima D295 i P324 bio je u vlasništvu MUP-a i takav tip kamiona koristila je specijalna policija. Raspravno vijeće također konstatira da je, istoga dana, dio tih uniformiranih osoba sjekao i spajao električne žice u automobilima – među kojima je najmanje jedan bio civilni – kako bi ih upalio. U vezi s tim, Raspravno vijeće napominje da je Davorin Pavlović muškarca u maslinastozelenoj uniformi sa žutom vrpcom i oznakom na rukavu koji uz pomoć kablova pali civilni automobil na drugoj fotografiji u dokaznom predmetu P324, snimljenom u Gračacu 8. kolovoza 1995., identificirao kao pripadnika Specijalne policije. Steenbergen je u svom svjedočenju rekao da je uniforma tog muškarca istovjetna uniformama osoba koje je identificirao kao specijalnu policiju, a Markačeva obrana je potvrdila da je Steenbergen pravilno identificirao uniformu Specijalne policije.²⁹⁵⁹ Raspravno vijeće također prima na znanje Pavlovićevo svjedočenje da je specijalna policija uz pomoć kablova palila vozila da bi ih uklonila s ceste i da ih je

²⁹⁵⁹ Završni raspravni podnesak okrivljenog Mladena Markača, 16. srpnja 2010., str. 124.

koristila u Sektoru Jug, ponekad s imenima postrojbi napisanim na vratima. Pavlović je također rekao da je Delta ime jedne specijalne jedinice policije. Ta izjava se podudara s fotografijama 2-4 iz dokaznog predmeta P324, na kojima se vidi crveno civilno vozilo na čijim vratima piše "Delta VK". Raspravno vijeće gore u tekstu konstatira da je 5. kolovoza 1995. u Gračacu uspostavljen stožer Specijalne policije. Na temelju svih tih dokaza, Raspravno vijeće konstatira da su uniformirani muškarci koji su tovarili predmete u plavi kamion i palili automobile uz pomoć kablova u Gračacu 8. kolovoza 1995. bili pripadnici Specijalne policije.²⁹⁶⁰

694. Raspravno vijeće, u prvom redu na temelju Vanderostyneovog svjedočenja, nadalje konstatira da su 8. kolovoza 1995. u predgrađu Gračaca, civili i osobe u sivim ili plavosivim uniformama koje se navode kao policajci u civilne kamione i "policajska" vozila tovarili predmete, uključujući jedan televizor, i da su neke od osoba koje se navode kao policajci nosile vreće s cipelama. Na temelju opisa njihovih uniformi, Morićevog opisa uniformi temeljne policije i na temelju gore navedenih dokaza da je civilna policija 6. kolovoza 1995. već bila u Gračacu, Raspravno vijeće konstatira da su uniformirane osobe koje su zajedno s civilima tovarile predmete u kamione i nosile vreće s cipelama bile pripadnici civilne policije.

695. S obzirom na nacionalni sastav Gračaca 1991., činjenicu da je znatan broj nesrba otišao iz nekadašnjeg Sektora Jug u razdoblju od 1991. do 1995. (v. poglavlje 5.1.2 gore), kao i to da su ti predmeti odnošeni tijekom tri dana, Raspravno vijeće konstatira da su vlasnici velike većine odnesenih predmeta bili krajinski Srbi. Raspravno vijeće će dalje razmotriti te incidente u vezi s točkama 1 i 4 Optužnice u poglavljima 5.6.2 i 5.8.2(f) dolje u tekstu.

696. Dokazi ukazuju i na to da su 10. kolovoza 1995. osobe koje su opisane kao hrvatski vojnici u američkim maskirnim uniformama u Gračacu krale alkohol, hranu i automobile, što, kako to Raspravno vijeće shvaća, znači da su odnosile te predmete. Na temelju toga što je John Hill te osobe opisao kao hrvatske vojnike u američkim maskirnim uniformama, Raspravno vijeće se uvjerilo da su one na sebi imale maskirne uniforme vojnog tipa. Međutim, John Hill nije pružio više pojedinosti u pogledu činjenične osnove za svoju kvalifikaciju tih osoba kao hrvatskih vojnika. Raspravno vijeće stoga ne može ocijeniti postoji li za tu kvalifikaciju valjana činjenična osnova. Na temelju gore navedenih dokaza ne može se utvrditi kojim oružanim snagama su

²⁹⁶⁰ V. i P1242 (Ratni put SJP-a PU dubrovačko-neretvanske), str. 7.

počinitelji eventualno pripadali. S obzirom na svoje ranije konstatacije u vezi s raznim postrojbama i skupinama prisutnim u Gračacu prethodnih dana, Raspravno vijeće ne može donijeti nikakve zaključke o identitetu ili pripadnosti navodnih počinitelja. S obzirom na te okolnosti, Raspravno vijeće neće dalje razmatrati taj incident u vezi s točkama 1 i 4 Optužnice.

697. Što se tiče paljenja i uništavanja grada Gračaca, prema Vurnekovim riječima, 5. kolovoza 1995. u 14:00 sati gorjela je samo jedna kuća, koja se nalazila u blizini jednog skladišta streljiva. Herman je u svom svjedočenju rekao da su se u poslijepodnevnim satima 5. kolovoza 1995. na nekoliko objekata vidjeli tragovi granatiranja, ali da u Gračacu nije bilo tragova paleža ili uništavanja većih razmjera. Isto tako, Janić je u svom svjedočenju rekao da je u poslijepodnevnim satima 5. kolovoza 1995. grad bio neoštećen. Dokazi stoga ukazuju na to da je u poslijepodnevnim satima 5. kolovoza 1995. u Gračacu tragova oštećenja bilo malo i da ih je većina izgledala kao da je prouzrokovana topničkom paljbom. Cvrk je u svom svjedočenju rekao da su u Gračacu 5. kolovoza 1995., ili poslije tog datuma, neki od objekata i raskrižja bili oštećeni topničkom paljbom, da je nekoliko objekata gorjelo i da su neke od obiteljskih kuća bile izrešetane mecima. Svjedok 82 je izjavio da je u poslijepodnevnim satima 6. kolovoza 1995. u Gračacu vidio specijalnu policiju, kao i da je nekoliko kuća i objekata bilo spaljeno. Izvješće UNMO-a, P109, i Steenbergeno svjedočenje ukazuju na to da je do 10:30 sati 6. kolovoza 1995. u Gračacu potpuno uništeno pet kuća, dok su ostale bile djelomično uništene. Steenberg je također izjavio da su neke kuće bile spaljene, dok su druge i dalje gorjele. Na temelju gore navedenih dokaza, većina Raspravnog vijeća je, uz suprotno mišljenje suca Ćinisa, konstatirala da se između poslijepodneva 5. kolovoza i 10:30 sati 6. kolovoza 1995. znatno povećao broj spaljenih objekata ili objekata koji su gorjeli u Gračacu. S obzirom na gore iznesenu konstataciju Raspravnog vijeća u vezi s dolaskom specijalne policije u Gračac 5. kolovoza 1995., dokaze u vezi s kasnijim dolaskom ili prolaskom pripadnika HV-a, VP ili civilne policije kroz Gračac razmotrene gore u tekstu, kao i na konstataciju Raspravnog vijeća u vezi sa sličnim sudjelovanjem pripadnika Specijalne policije u uništavanju znatnog dijela Donjeg Lapca 7. i 8. kolovoza 1995. (v. poglavlje 4.2.4 (Donji Lapac)), većina nadalje konstatira da su pripadnici Specijalne policije sudjelovali u uništavanju znatnog dijela Gračaca u razdoblju između poslijepodneva 5. kolovoza 1995. i 10:30 sati 6. kolovoza 1995. S obzirom na gore navedeni nacionalni sastav Gračaca, Raspravno vijeće konstatira da su

vlasnici ili stanari velike većine uništenih kuća bili krajinski Srbi. Raspravno vijeće će dalje razmotriti taj incident u vezi s točkama 1 i 5 Optužnice u poglavljima 5.5.2 i 5.8.2(g) dolje u tekstu.

698. Vanderostyneovo svjedočenje nadalje ukazuje na to da je 8. kolovoza 1995. u predgrađu Gračaca gorjelo nekoliko kuća. Raspravno vijeće je uzelo u obzir njegovo svjedočenje da su se grupice mladića, od kojih su neki na sebi imali plavosive policijske uniforme, a drugi bili bez košulja, vraćale iz predgrađa Gračaca i da nije bilo nikog drugog u blizini. Međutim, Vanderostyne je u svom svjedočenju također rekao da je, kada je 8. kolovoza 1995. ušao u Gračac, u predgrađu vidio civile i policiju. Stoga, u nedostatku drugih dokaza o tome tko je i u kojim okolnostima zapalio te kuće, Raspravno vijeće uzima u obzir mogućnost da su kuće zapalili ti civili. John Hill je izjavio da je 10. kolovoza 1995. vidio da neke kuće u Gračacu još uvijek gore i rekao je da je grad bio uništen. Izvješća UNCIVPOL-a i UNMO-a također ukazuju na to da je do 27. kolovoza 1995. u Gračacu bilo uništeno 170 od ukupno 200 objekata, da je toga dana gorjela jedna kuća i da je jedna kuća gorjela 29. kolovoza 1995. Prema jednom izvješću HRAT-a, u Gračacu je u vrijeme kada je gorjela jedna kuća 30. kolovoza 1995. bilo pet autobusa punih osoba koje se navode kao hrvatski vojnici. Međutim, ne postoje dovoljni dokazi u vezi s tim tko je i u kojim okolnostima zapalio ili uništio te kuće i objekte. S obzirom na te okolnosti, Raspravno vijeće neće dalje razmatrati te incidente u vezi s točkama 1 i 5 Optužnice.

Mala Popina

699. Raspravnom vijeću su relevantni dokazi u vezi s navodima o uništavanju i pljačkanju u Maloj Popini, u općini Gračac, predloženi prvenstveno putem svjedočenja Laile Malm i izvješća UNCIVPOL-a.

700. **Laila Malm**, pripadnica UNCIVPOL-a, koja je radila na području općina Knin, Benkovac, Gračac i Obrovac u razdoblju od 26. kolovoza do prosinca 1995.,²⁹⁶¹ u svom svjedočenju je rekla da je 16. rujna 1995. u selu Mala Popina posjetila Srpkinja Radojku Šujicu, koja joj je rekla da je 7. kolovoza 1995. u to selo došlo tridesetak hrvatskih vojnika. Šujica je svjedokinji rekla da su vojnici popili kavu sa seljanima i otišli.²⁹⁶²

²⁹⁶¹ P774 (Laila Malm, izjava svjedoka, 30. srpnja 2008., ispravljeno 4. rujna 2008.), par. 1, 13; Laila Malm, T. 8147; P775 (Karta područja Gračaca koju je označila Laila Malm).

²⁹⁶² Laila Malm, T. 8174; P792 (UNCIVPOL-ovo izvješće o incidentu, S05-95-153, 16. rujna 1995.).

Drugi stanovnik tog sela, Jovan Macula, također je rekao UNCIVPOL-u da je toga dana u selo došlo tridesetak vojnika 4. splitske brigade. Međutim, Macula je izjavio da su ti vojnici zapalili 15 kuća u selu i da je jedan od njih ukrao privatni automobil njegovog sina.²⁹⁶³ Radojka Šujica je UNCIVPOL-u rekla da su se, po odlasku vojnika, dvojica od njih, u gardijskim uniformama, vratila, zaprijetila joj strojnicama i odnijela televizor.²⁹⁶⁴ Malm je u svom svjedočenju također rekla da je vidjela da su neka od sela u okolici Gračaca potpuno spaljena.²⁹⁶⁵

701. Dana 19. rujna 1995., UNCIVPOL je došao u kuću Milana Marčetića, rođenog 1913., u Maloj Popini. Marčetić je u tom trenutku razgovarao s policajcima iz Gračaca i u tom razgovoru im je rekao da su 18. rujna 1995. u njegovu kuću došla tri naoružana vojna policajca HV-a i ispitivala ga. Po ispitivanju, jedan od tih ljudi je otišao u Marčetićev podrum i uzeo nešto pršuta. Policajci iz Gračaca su Marčetiću rekli da će ići u ophodnje na tom području svakoga dana zato što je od 4. kolovoza 1995. bilo nekoliko slučajeva zastrašivanja, pljačkanja i silovanja.²⁹⁶⁶ Tim UNCIVPOL-a je 20. rujna 1995. planirao ići u ophodnju Male Popine, ali zaustavile su ga hrvatska vojna policija i civilna policija na kontrolnom punktu u Otriću, u općini Gračac. Ljudi na kontrolnom punktu su UNCIVPOL obavijestili da ne može nastaviti bez posebnog dopuštenja "vojnih vlasti iz Knina".²⁹⁶⁷

702. Raspravnom vijeću su predočeni dokazi da je 7. kolovoza 1995. u Malu Popinu došlo tridesetak osoba, o kojima Radojka Šujica govori kao o hrvatskim vojnicima. Prema riječima Radojke Šujice, Srkinje, te osobe su sa seljanima popile kavu i potom otišle. Međutim, dvojica od njih, u gardijskim uniformama, potom su se vratila, zaprijetila su Šujici strojnicama i uzela joj televizor. Prema riječima drugog stanovnika tog sela, Jovana Macule, istoga dana je u Maloj Popini bilo tridesetak osoba koje se navode kao pripadnici 4. splitske brigade. Macula je izjavio da su ti vojnici spalili 15 kuća u selu i ukrali privatni automobil njegovog sina. Na temelju Šujičinog i Maculinog opisa tih 30 osoba koji se prenosi u izvješću UNCIVPOL-a, Raspravno vijeće, usprkos nepodudarnostima u opisu događaja, konstatira prvo, da oboje govore o istoj skupini osoba, i drugo, da su te osobe na sebi imale uniforme vojnog tipa. Ni Šujica ni Macula

²⁹⁶³ P791 (UNCIVPOL-ovo izvješće o incidentu, S05-95-151, 16. rujna 1995.).

²⁹⁶⁴ Laila Malm, T. 8174-8177; P792 (UNCIVPOL-ovo izvješće o incidentu, S05-95-153, 16. rujna 1995.).

²⁹⁶⁵ P774 (Laila Malm, izjava svjedoka, 30. srpnja 2008., ispravljeno 4. rujna 2008.), par. 18.

²⁹⁶⁶ P264 (UNCIVPOL-ovo izvješće o incidentu, 19. rujna 1995.).

²⁹⁶⁷ P265 (UNCIVPOL-ov dopis s potpisom Laile Malm, 20. rujna 1995.).

ne pružaju više pojedinosti u pogledu činjenične osnove za svoju kvalifikaciju tih osoba kao Hrvata, pripadnika Zbora narodne garde – pri čemu Raspravno vijeće napominje da Zbor narodne garde u to vrijeme više nije postojao (v. s tim u vezi Theunensovo svjedočenje, čiji prikaz se daje u poglavlju 3.1.1) – ili pripadnika 4. splitske brigade. Premda je seljanin Jovan Macula naveo kojoj postrojbi su te osobe navodno pripadale, na temelju dokaza se ne može utvrditi da je on vidio te osobe u selu, tako da nije pružio dovoljno pojedinosti o tome što ga je navelo da ih tako kvalificira. Raspravno vijeće stoga ne može ocijeniti postoji li za te kvalifikacije valjana činjenična osnova. Usprkos tome, s obzirom na datum i mjesto tih događaja, kao i broj osoba u uniformama vojnog tipa viđenih toga dana, Raspravno vijeće konstatira da su te osobe bile pripadnici hrvatskih vojnih snaga ili Specijalne policije. Što se tiče paljenja 15 kuća i uzimanja privatnog automobila Maculinog sina, budući da se na temelju dokaza ne može utvrditi je li Macula bio svjedok tih događaja, Raspravno vijeće smatra da oni bez dodatne potvrde nisu dovoljno pouzdani i stoga neće dalje razmatrati taj incident u vezi s točkama 1, 4 i 5 Optužnice. U vezi s odnošenjem televizora Radojke Šujice, dokazi ukazuju na to da je žrtva bila prisutna kada je televizor odnesen. Raspravno vijeće stoga konstatira da su pripadnici hrvatskih vojnih snaga ili Specijalne policije 7. kolovoza 1995. odnijeli televizor Radojke Šujice. Raspravno vijeće će stoga dalje razmotriti taj incident u vezi s točkama 1 i 4 Optužnice u poglavljima 5.6.2 i 5.8.2(f) dolje u tekstu.

703. Raspravnom vijeću su nadalje predočeni dokazi da su 18. rujna 1995. tri osobe koje se navode kao vojni policajci HV-a došle u kuću Milana Marčetića u Maloj Popini da bi ga ispitale, nakon čega je jedan od tih ljudi uzeo nešto pršuta iz Marčetićevog podruma. Na temelju toga što je žrtva te osobe opisala kao vojne policajce HV-a, Raspravno vijeće se uvjerilo da su one na sebi imale uniforme vojnog tipa. Međutim, izvješće UNCIVPOL-a ne pruža više pojedinosti u pogledu činjenične osnove za žrtvinu kvalifikaciju počinitelja kao pripadnika VP. Raspravno vijeće stoga ne može ocijeniti postoji li za tu kvalifikaciju valjana činjenična osnova. Na temelju gore navedenih dokaza ne može se utvrditi kojim oružanim snagama su počinitelji eventualno pripadali. Isto tako, Raspravnom vijeću nisu predočeni dovoljni dokazi o tome koje su oružane snage eventualno bile prisutne u Maloj Popini ili u blizini Male Popine u to vrijeme. Raspravno vijeće stoga ne može donijeti nikakve zaključke o identitetu ili pripadnosti počinitelja. S obzirom na te okolnosti, Raspravno vijeće neće dalje razmatrati te incidente u vezi s točkama 1 i 4 Optužnice.

Mazin

704. Raspravnom vijeću su relevantni dokazi u vezi s navodima o pljačkanju u Mazinu, u općini Gračac, predloženi prvenstveno putem jednog izvješća UNCIVPOL-a. Prema popisu stanovništva iz 1991., od ukupno 362 stanovnika Mazina 1991., njih 356 su bili Srbi.²⁹⁶⁸

705. Prema UNCIVPOL-ovom izvješću o incidentu, od 8. rujna 1995., tri žene (rođene 1915., 1925. i 1929.), koje su živjele zajedno u Mazinu, u općini Gračac, izjavile su da su vojnici dolazili u njihovu kuću nekoliko puta tjedno i da su im ukrali telefon, radioprijemnik i sve poljoprivredne strojeve. Nekoliko puta su dolazila i dva vojna policajca, koja su im prijetila da će ih pobiti i koja su im ukrala traktor.²⁹⁶⁹

706. Dokazi ukazuju na to da su u razdoblju prije 8. rujna 1995. osobe koje se navode kao vojnici uzele telefon, radioprijemnik i sve poljoprivredne strojeve u vlasništvu tri ženske osobe koje su živjele zajedno u Mazinu. Dokazi nadalje ukazuju na to da su prije 8. rujna 1995. dvije osobe koje se navode kao vojni policajci uzele traktor istim trima ženskim osobama u Mazinu. Na temelju toga što su pripadnici prve skupine opisani kao vojnici a potomje dvije osobe kao vojni policajci, Raspravno vijeće se uvjerilo da su te osobe na sebi imale uniforme vojnog tipa. Međutim, budući da se na temelju dokaza ne može utvrditi ni kojim oružanim snagama su navodni počinitelji eventualno pripadali ni datum tih incidenata, Raspravno vijeće ne može donijeti nikakve zaključke o identitetu ili pripadnosti počinitelja. S obzirom na te okolnosti, Raspravno vijeće neće dalje razmatrati taj incident u vezi s točkama 1 i 4 Optužnice.

Medača

707. Raspravnom vijeću su relevantni dokazi u vezi s navodima o pljačkanju u Medači, u općini Gračac, predloženi putem jednog izvješća UNCIVPOL-a. Prema UNCIVPOL-ovom izvješću o incidentu, od 22. rujna 1995., Dane Radeča, Srbin iz

²⁹⁶⁸ C5 (Republički zavod za statistiku, Popis stanovništva 1991., Narodnosni sastav stanovništva Hrvatske po naseljima), str. 94.

²⁹⁶⁹ P790 (UNCIVPOL-ovo izvješće o incidentu, S05-95/101, 8. rujna 1995.).

zaseoka Radeča u selu Medača, izjavio je da su početkom kolovoza 1995. došli vojnici koji su mu uzeli traktor, prikolicu, šest ovaca i dvije krave.²⁹⁷⁰

708. Dokazi ukazuju na to da je početkom kolovoza 1995. u kuću Dane Radeče, Srbina iz zaseoka Radeča u selu Medača, došlo više osoba koje se navode kao vojnici i uzelo mu traktor, prikolicu, šest ovaca i dvije krave. Na temelju toga što su opisane kao vojnici, Raspravno vijeće se uvjerilo da su te osobe na sebi imale uniforme vojnog tipa. Međutim, budući da se na temelju dokaza ne može utvrditi ni kojim oružanim snagama su navodni počinitelji eventualno pripadali ni datum tog incidenta, Raspravno vijeće ne može donijeti nikakve zaključke o identitetu ili pripadnosti počinitelja. S obzirom na te okolnosti, Raspravno vijeće neće dalje razmatrati taj incident u vezi s točkama 1 i 4 Optužnice.

Palanka

709. Raspravnom vijeću su relevantni dokazi u vezi s navodima o uništavanju i pljačkanju u Palanci, u općini Gračac, predloženi prvenstveno putem svjedočenja Bogdana Brkića. Prema popisu stanovništva iz 1991., od ukupno 84 stanovnika Palanke 1991., njih 82 su bili Srbi.²⁹⁷¹

710. **Bogdan Brkić**, Srbin iz Palanke u općini Gračac, rođen 1926.,²⁹⁷² izjavio je da je 12. kolovoza 1995. iz zaseoka Kusac, koji se nalazi na udaljenosti od jedan kilometar od Palanke, približno u 17:00-18:00 sati vidio kako se iz Palanke diže dim. Koristeći se dalekozorom, gledao je kako gore njegova i druge kuće. Kada je Brkić došao do svoje kuće, vidio je tri traga metaka na zidovima, oštećenja prouzrokovana vatrom, kao i tri spaljena stoga sijena. Kuće Milana Vojnovića, Branka Škorića i Branka Mrdalja također su bile spaljene.²⁹⁷³ Brkić je također izjavio da su jednom prilikom, vjerojatno u rujnu 1995., u njegovu kuću došla tri hrvatska vojnika i zaklala 14 njegovih ovaca u dvorištu. Vojnici su te ovce, zajedno s još 36 njegovih ovaca, utovarili u kamion i odvezli. Kada je Brkić policiji prijavio taj incident, oni su ga samo pitali zašto nije zapisao registarski broj vozila.²⁹⁷⁴

²⁹⁷⁰ P794 (UNCIVPOL-ovo izvješće o incidentu, S05-95/185, 22. rujna 1995.).

²⁹⁷¹ C5 (Republički zavod za statistiku, Popis stanovništva 1991., Narodnosni sastav stanovništva Hrvatske po naseljima), str. 94.

²⁹⁷² P2506 (Bogdan Brkić, izjava svjedoka, 21. siječnja 1999.), str. 1-2, 4.

²⁹⁷³ P2506 (Bogdan Brkić, izjava svjedoka, 21. siječnja 1999.), str. 4.

²⁹⁷⁴ P2506 (Bogdan Brkić, izjava svjedoka, 21. siječnja 1999.), str. 5.

711. **Kari Anttila**, vojni promatrač UN-a u Sektoru Jug od 14. kolovoza 1995. do 27. studenog 1995.,²⁹⁷⁵ u svom svjedočenju je rekao da je 18. kolovoza 1995. u 15:00 sati vidio dva vojnika HV-a u maskirnim uniformama kako iznose predmete iz jedne kuće u Palanci, u općini Gračac.²⁹⁷⁶ Anttila je naveo da je u to vrijeme razlikovao uniforme hrvatske vojske i hrvatske policije.²⁹⁷⁷ **Svjedokinja 136**, Srпкиnja, prevoditeljica na terenu za UNCIVPOL i UNCRO,²⁹⁷⁸ u svom svjedočenju je rekla da se 19. kolovoza 1995. provezla kroz Palanku, u općini Gračac, i vidjela da je gotovo sve spaljeno i da je u selu ostalo samo dvoje starijih ljudi.²⁹⁷⁹ Dana 20. kolovoza 1995. u 03:30 sati, UNMO je u Palanci, u općini Gračac, vidio dvije kuće koje su gorjele.²⁹⁸⁰ Istoga dana, UNMO je vidio i deset vojnika HV-a s kombijem koji su pljačkali po Palanci.²⁹⁸¹

712. Raspravno vijeće je prikaz drugih relevantnih dokaza dalo u poglavlju 4.2.7 (Zrmanja i Zrmanja Vrelo).

713. Dokazi ukazuju na to da su u rujnu 1995., ili približno u to vrijeme, tri osobe koje se navode kao hrvatski vojnici došle u kuću Bogdana Brkića, u selu Palanka. Te tri osobe su zaklale 14 Brkićevih ovaca i utovarile ih u kamion, zajedno s još 36 njegovih ovaca. Na temelju toga što je Brkić počinitelje opisao kao vojnike, Raspravno vijeće se uvjerilo da su oni na sebi imali uniforme vojnog tipa. Međutim, dokazi ne pružaju više pojedinosti u pogledu činjenične osnove za kvalifikaciju uniformiranih muškaraca kao hrvatskih vojnika. Raspravno vijeće je ranije konstatalo da su osobe koje je Brkić okarakterizirao kao hrvatske vojnike bile pripadnici 15. domobranske pukovnije HV-a (v. poglavlje 4.3.7 Bogdan Brkić). Brkić ni u tom slučaju nije pružio više pojedinosti u pogledu činjenične osnove za svoju karakterizaciju, ali Raspravno vijeće je na temelju svjedočenja Pere Perkovića moglo zaključiti da su počinitelji bili pripadnici HV-a. U ovom slučaju, Raspravnom vijeću nisu predloženi dokazi koji potkrepljuju Brkićevu karakterizaciju počinitelja kao pripadnika HV-a i ono stoga ne može ocijeniti postoji li za tu kvalifikaciju valjana činjenična osnova. Raspravno vijeće smatra da to što je

²⁹⁷⁵ P171 (Kari Anttila, izjava svjedoka, 8. siječnja 1996.), str. 1; P172 (Kari Anttila, izjava svjedoka, 16. listopada 1997.), str. 1-2; P173 (Kari Anttila, izjava svjedoka, 12. prosinca 2007.), str. 1, par. 2; Kari Anttila, T. 2508.

²⁹⁷⁶ P173 (Kari Anttila, izjava svjedoka, 12. prosinca 2007.), par. 31, 33; P67 (Izvešće Tima Podkonje UNMO-a, 27. kolovoza 1995.), par. 10.

²⁹⁷⁷ P173 (Kari Anttila, izjava svjedoka, 12. prosinca 2007.), par. 33.

²⁹⁷⁸ P2 (Svjedokinja 136, izjava svjedoka, 4. srpnja 1996.), str. 1-2; svjedokinja 136, T. 620, 622, 641, 726, 765, 768, 780-782.

²⁹⁷⁹ P2 (Svjedokinja 136, izjava svjedoka, 4. srpnja 1996.), str. 9.

²⁹⁸⁰ P67 (Izvešće Tima Podkonje UNMO-a, 27. kolovoza 1995.), par. 12; P124 (Dnevno izvješće o situaciji UNMO-a za Sektor Jug, 19:00 sati, 20. kolovoza 1995.), str. 4.

svjedok jednom ispravno identificirao vojnike HV-a ne znači da će ih uvijek ispravno identificirati i razlikovati od drugih uniformiranih osoba. Raspravnom vijeću nisu predloženi drugi pouzdani dokazi o tome kojim oružanim snagama su navodni počinitelji eventualno pripadali. Isto tako, Raspravnom vijeću nisu predloženi dovoljni dokazi o tome koje su oružane snage eventualno bile prisutne u Palanci ili u blizini Palanke u to vrijeme. Raspravno vijeće stoga ne može donijeti nikakve zaključke o identitetu ili pripadnosti navodnih počinitelja. Naposljetku, Raspravno vijeće ne može isključiti mogućnost da se taj incident odigrao poslije razdoblja na koje se odnosi Optužnica. S obzirom na te okolnosti, Raspravno vijeće neće dalje razmatrati taj incident u vezi s točkama 1 i 4 Optužnice.

714. Dokazi ukazuju na to da su 18. kolovoza 1995. u selu Palanka dvije osobe u maskirnim uniformama koje se navode kao vojnici HV-a odnosile predmete iz jedne kuće. Dokazi nadalje ukazuju na to da je 20. kolovoza 1995. u Palanci deset osoba koje se navode kao vojnici HV-a i koje su imale kombi pljačkalu, što, kako to shvaća Raspravno vijeće, znači da su odnosili nespecificirane predmete. Na temelju toga što su počinitelji opisani kao vojnici, Raspravno vijeće se uvjerilo da su na sebi imali uniforme vojnog tipa. Međutim, ni u jednom od ta dva slučaja dokazi ne pružaju više pojedinosti u pogledu činjenične osnove za kvalifikaciju počinitelja kao vojnika HV-a. Raspravno vijeće stoga ne može ocijeniti postoji li za tu kvalifikaciju valjana činjenična osnova. Iz tog razloga, na temelju gore navedenih dokaza ne može se utvrditi kojim oružanim snagama su navodni počinitelji eventualno pripadali. Isto tako, Raspravnom vijeću nisu predloženi dovoljni dokazi o tome koje su oružane snage eventualno bile prisutne u Palanci ili u blizini Palanke u to vrijeme. Raspravno vijeće stoga ne može donijeti nikakve zaključke o identitetu ili pripadnosti navodnih počinitelja. S obzirom na te okolnosti, Raspravno vijeće neće dalje razmatrati taj incident u vezi s točkama 1 i 4 Optužnice.

715. Dokazi ukazuju na to da su 12. kolovoza 1995. u Palanci spaljene najmanje četiri kuće i tri stoga sijena. Dokazi nadalje ukazuju na to da je 18. kolovoza 1995. u Palanci bilo 20 spaljenih kuća, da je 19. kolovoza 1995. gotovo sve bilo spaljeno i da su 20. kolovoza 1995. gorjele dvije kuće. Kao što je gore rečeno, dokazi ukazuju na to da su 18. i 20. kolovoza 1995. u Palanci bile osobe koje se navode kao vojnici HV-a. Međutim, na temelju dokaza ne može se utvrditi tko je i kako zapalio te stogove i kuće.

²⁹⁸¹ P67 (Izješće Tima Podkonje UNMO-a, 27. kolovoza 1995.), par. 12.

S obzirom na te okolnosti, Raspravno vijeće neće dalje razmatrati te incidente u vezi s točkama 1 i 5 Optužnice.

Velika Popina

716. Raspravnom vijeću su relevantni dokazi u vezi s navodima o uništavanju u Velikoj Popini, u općini Gračac, predloženi prvenstveno putem svjedočenja Steenbergena i izvješća UNMO-a. Prikaz Steenbergenovog svjedočenja se daje u poglavlju 4.2.7 (Grad Gračac). Osim toga, Raspravno vijeće je uzelo u obzir Munkelienovo svjedočenje, čiji prikaz se daje u poglavlju 4.2.7 (Zrmanja i Zrmanja Vrelo), svjedočenje Edwarda Flynna, čiji prikaz se daje u poglavlju 5.2.2, i dokazni predmet P265, čiji prikaz se daje u poglavlju 4.2.7 (Mala Popina). Raspravno vijeće je također uzelo u obzir izvješće podneseno, između ostalog, ZP-u Split od 23. kolovoza 1995., prema kojemu je zapovjednik 134. domobranske pukovnije pukovnik Josip Čerina izjavio da je njegova pukovnija 18. kolovoza 1995. u zoru razmjestila dvije pješačke satnije na područje Velike Popine, u općini Gračac.²⁹⁸² Osim toga, prema operativnom dnevniku ZP-a Split, na području Otrića je 18. kolovoza 1995. uspostavljen kontrolni punkt VP.²⁹⁸³

717. Dokazi ukazuju na to da je 18. kolovoza 1995. u 14:30 sati u Velikoj Popini gorjelo približno 10 kuća. U Otriću, koji je od Velike Popine udaljen približno pet kilometara, bilo je približno 20 osoba u maskirnim uniformama.²⁹⁸⁴ Kada je došla patrola UNMO-a, osobe u maskirnim uniformama počele su udarati kundacima po njenom vozilu i putnicima u vozilu pokazivati ručne bombe. S obzirom na dokaze u vezi s prisutnošću HV-a i VP u Otriću u kolovozu 1995., velik broj uniformiranih muškaraca koji su zaustavili patrolu UNMO-a i činjenicu da su bili naoružani puškama i ručnim bombama, Raspravno vijeće se uvjerilo da su oni bili pripadnici HV-a. Prijeteće ponašanje tih 20 vojnika HV-a prema vojnim promatračima UN-a pokazuje da nisu željeli vojne promatrače na tom području, ali se na temelju takvog ponašanja ne može utvrditi da su sudjelovali u paljenju kuća. Isto tako, dokazi prema kojima su dvije pješačke satnije 134. domobranske pukovnije razmještene na područje Velike Popine u

²⁹⁸² P1200 (Izvjeshće Josipa Čerine o izvršenju bojne zadaće podneseno ZP-u Split, 23. kolovoza 1995.), str. 1, 6, 8.

²⁹⁸³ P71 (Operativni dnevnik ZP-a Split za 25. srpnja – 14. rujna 1995.), str. 115-116. V. i D802 (Izvjeshće Damira Kozića o provedbi operativne akcije Varivode u razdoblju od 6. do 10. listopada 1995., podneseno Mati Laušiću, 11. listopada 1995.), str. 2.

zoru 18. kolovoza 1995. ne ukazuju na to da su one bile u samoj Velikoj Popini u vrijeme kada su kuće počele gorjeti, kao ni na to da su one zapalile te kuće. Raspravno vijeće stoga ne može donijeti nikakve zaključke o identitetu ili pripadnosti navodnih počinitelja. S obzirom na te okolnosti, Raspravno vijeće neće dalje razmatrati taj incident u vezi s točkama 1 i 5 Optužnice.

Vrace

718. Raspravnim vijeću su relevantni dokazi u vezi s navodima o uništavanju u Vracama, u općini Gračac, predloženi putem jednog izvješća UNMO-a i dva izvješća UNCIVPOL-a. Prema tim izvješćima, 30. kolovoza 1995. u 16:00 sati, UNMO i UNCIVPOL su u Vracama čuli eksploziju i vidjeli kako gori pet kuća. Pored kuća su pronašli dva tromblona. Premda je na licu mjesta bila vatrogasna brigada, ona nije ništa poduzela. Stigla je VP i pitala UNMO zašto je došao na to područje.²⁹⁸⁵ **Svjedokinja 136**, Srpkinja, prevoditeljica na terenu za UNCIVPOL i UNCRO,²⁹⁸⁶ u svom svjedočenju je rekla da je hrvatska policija, koja je pratila tim UNCIVPOL-a do sela, izjavila da su Srbi sami zapalili svoje kuće tako što su ostavili zapaljenu svijeću.²⁹⁸⁷

719. Dokazi ukazuju na to da je 30. kolovoza 1995., približno u 16:00 sati, u Vracama došlo do eksplozije i da je gorjelo četiri ili pet kuća. Dokazi nadalje ukazuju na to da vatrogasna brigada, koja je bila u blizini kuća koje su gorjele, nije ništa poduzela da ugasi požare. Patrola UNMO-a je pored tih kuća našla dva tromblona. Međutim, nejasno je postoji li veza između tih tromblona i eksplozije koju su UNMO i UNCIVPOL čuli jer se u izvješćima ne navodi jesu li to bile samo prazne košuljice ili su trombloni još uvijek sadržavali eksplozivno punjenje. Osim toga, dokazi ne ukazuju na to tko je ispalio te tromblone, kao ni gdje su se ti trombloni nalazili u odnosu na kuće koje su gorjele. Na temelju tih dokaza, Raspravno vijeće ne može utvrditi tko je i na koji način zapalio te kuće. S obzirom na te okolnosti, Raspravno vijeće neće dalje razmatrati taj incident u vezi s točkama 1 i 4 Optužnice.

²⁹⁸⁴ P2432 (Karta Knina i okolice), WJ 8599, WK 8204.

²⁹⁸⁵ P133 (Dnevno izvješće o situaciji UNMO-a za Sektor Jug, 20:00 sati, 30. kolovoza 1995.), str. 5; P13 (UNCIVPOL-ovo izvješće o incidentu, 30. kolovoza 1995.).

²⁹⁸⁶ P2 (Svjedokinja 136, izjava svjedoka, 4. srpnja 1996.), str. 1-2; svjedokinja 136, T. 620, 622, 641, 726, 765, 768, 780-782. V. i P241 (Tjedno izvješće UNCIVPOL-a, 27. kolovoza - 3. rujna 1995., 3. rujna 1995.), str. 6.

Zrmanja i Zrmanja Vrelo

720. Raspravnom vijeću su relevantni dokazi u vezi s navodima o pljačkanju i uništavanju predočeni prvenstveno putem svjedočenja Karija Anttile i Tora Munkeliena, kao i putem raznih izvješća UNMO-a. Prema popisu stanovništva iz 1991., Zrmanja je bila isključivo srpsko selo i 1991. je imala ukupno 69 stanovnika.²⁹⁸⁸ Prema istom dokumentu, od ukupno 180 stanovnika Zrmanje Vrela 1991., njih 175 su bili Srbi.²⁹⁸⁹

721. **Vladimir Gojanović**, bivši vojnik HV-a,²⁹⁹⁰ izjavio je da je 7. kolovoza 1995. sa suborcima prebačen trima ili četirima autobusima u Zrmanju, u općini Gračac, i da mu je to mjesto izgledalo neoštećeno, premda je vidio da je u glavnu trgovinu provaljeno i da su neke kuće djelomično opljačkane i oštećene.²⁹⁹¹ Gojanović je izjavio da je vidio i nekoliko Srba koji su ostali u selu, među kojima je bilo i mladih žena. Spomenuo je da zna da je prije njegove postrojbe kroz Zrmanju prošla 4. gardijska brigada HV-a.²⁹⁹² Gojanović je izjavio da je, dok se 113. šibenska pričuvna brigada odmarala u Zrmanji, od vojnika čuo da su njihovi kolege otišli silovati žene, a to nije uznemirilo ni jednog od zapovjednika vodova te brigade.²⁹⁹³ Kada je to čuo, Gojanović je otišao u obližnji zaselak jer je znao da tamo ima žena.²⁹⁹⁴ Došao je do jedne kuće, ušao u dnevni boravak i ondje zatekao tri ili četiri vojnika 113. šibenske pričuvne brigade, od kojih je jednog poznao iz viđenja, kako jednoj ženi i njevoj kćeri govore da će ih silovati.²⁹⁹⁵ Gojanović je izjavio da su te žene plakale u kutu prostorije i da su mu izgledale preplašeno. Izjavio je da je viknuo na vojnike i istjerao ih iz kuće.²⁹⁹⁶ Potom je otišao u drugu kuću za koju je čuo da se u njoj drugi pripadnici 113. šibenske pričuvne brigade

²⁹⁸⁷ P3 (Svjedokinja 136, izjava svjedoka, 11. lipnja 2007.), par. 27.

²⁹⁸⁸ C5 (Republički zavod za statistiku, Popis stanovništva 1991., Narodnosni sastav stanovništva Hrvatske po naseljima), str. 94.

²⁹⁸⁹ C5 (Republički zavod za statistiku, Popis stanovništva 1991., Narodnosni sastav stanovništva Hrvatske po naseljima), str. 94.

²⁹⁹⁰ P194 (Vladimir Gojanović, izjava svjedoka, 20. siječnja 2005.), par. 2-3; Vladimir Gojanović, T. 2973, 2983, 2987, 3010-3011, 3015, 3018-3019, 3039, 3119, 3121-3122, 3131-3133, 3138; C2 (Uvjerenje o vojnoj službi za Gojanovića), str. 1, 3-4, 19; P198 (Dopunska dokumentacija o vojnoj službi za Gojanovića), str. 1-2; P200 (Dopis Danijela Kotlara o prekidu mobilizacije Vladimira Gojanovića, 30. kolovoza 1995.), str. 1.

²⁹⁹¹ P194 (Vladimir Gojanović, izjava svjedoka, 20. siječnja 2005.), par. 14-15, 17; P196 (Vladimir Gojanović, list s dopunskim informacijama, 14. svibnja 2008.), par. 1(vii), 4-6; Vladimir Gojanović, T. 2928-2929, 2933-2934, 2960-2961; P197 (Karta Gojanovićeve kretanja tijekom operacije Oluja, s Gojanovićevim oznakama).

²⁹⁹² P194 (Vladimir Gojanović, izjava svjedoka, 20. siječnja 2005.), par. 15.

²⁹⁹³ P194 (Vladimir Gojanović, izjava svjedoka, 20. siječnja 2005.), par. 3, 14-16; Vladimir Gojanović, T. 2972.

²⁹⁹⁴ P194 (Vladimir Gojanović, izjava svjedoka, 20. siječnja 2005.), par. 16.

²⁹⁹⁵ P194 (Vladimir Gojanović, izjava svjedoka, 20. siječnja 2005.), par. 3,16; P195 (Vladimir Gojanović, izjava svjedoka, 25. siječnja 2008.), par. 7; Vladimir Gojanović, T. 2993-2994.

spremaju silovati jednu sredovječnu ženu.²⁹⁹⁷ Izjavio je da je tim vojnicima rekao da će ih ubiti ako toj ženi nešto učine i da je tada netko vani povikao da postrojba napušta selo i da krenu prema autobusima, što su i učinili.²⁹⁹⁸ Gojanović je izjavio da je, po zapovijedi zapovjednika svoje bojne, iz sela otišao oko 14:00-16:00 sati 7. kolovoza 1995. i da je selo u tom trenutku bilo djelomično opljačkano, ali nije bilo spaljeno. Gojanović je izjavio da je kasnije čuo da je područje Zrmanje opljačkano i da su kuće spaljene. Izjavio je da je u to vrijeme u selu bilo približno 150 pripadnika 113. brigade.²⁹⁹⁹

722. Dana 8. kolovoza 1995., u 09:00 sati, 113. gardijska brigada premještala se iz Pađena prema Zrmanji Vrelu, u općini Gračac.³⁰⁰⁰

723. **Pero Perković**, Hrvat iz sela Vodice, pripadnik 15. domobranske pukovnije HV-a prije, tijekom i nakon akcije Oluja,³⁰⁰¹ izjavio je da su on i Petrić, pripadnik 2. satnije 2. bojne 15. domobranske pukovnije, kada su se vraćali s terena u Zrmanji, u općini Gračac, uzeli nekoliko ovaca, koje su, prema Perkovićevim riječima, bile napuštena stoka, i prodali ih mesaru po imenu Branko s područja Vodica, koji je prije toga od Petrića tražio te ovce.³⁰⁰² Perković je izjavio da je, prolazeći kroz Zrmanju, vidio spaljene kuće i veći broj civila kako pljačkaju po selu.³⁰⁰³ Stipe Gojević, dozapovjednik jedne satnije 15. domobranske pukovnije, izjavio je da su on i drugi vidjeli kako se pale kuće, ali da nikad nije dobio ni izdao zapovijed za to.³⁰⁰⁴ Milenko Hrstić, pripadnik 1. satnije 2. brigade 15. domobranske pukovnije, rekao je hrvatskoj policiji da je, nakon što je ušao u Kistanje 6. kolovoza 1995., približno u 13:00 sati, uzeo televizor iz jedne kuće koja je upravo počela gorjeti. Kasnije je uzeo glazbenu liniju od starijeg čovjeka koji se zvao Pupovac i živio je u Zrmanji, kao i jednu malu motornu pilu iz jedne kuće u Zrmanji, koja je prema njegovim riječima bila napuštena.³⁰⁰⁵ Perković je izjavio da je u Zrmanji, kada su se vraćali, vidio vojne

²⁹⁹⁶ P194 (Vladimir Gojanović, izjava svjedoka, 20. siječnja 2005.), par. 16.

²⁹⁹⁷ P194 (Vladimir Gojanović, izjava svjedoka, 20. siječnja 2005.), par. 3, 16.

²⁹⁹⁸ P194 (Vladimir Gojanović, izjava svjedoka, 20. siječnja 2005.), par. 16.

²⁹⁹⁹ P194 (Vladimir Gojanović, izjava svjedoka, 20. siječnja 2005.), par. 17.

³⁰⁰⁰ P2343 (Operativni dnevnik 4. gardijske brigade, srpanj i kolovoz 1995.), str. 41, 43, 45.

³⁰⁰¹ Pero Perković, T. 19448, 19451, 19470, 19511, 19527, 19546-19547.

³⁰⁰² Pero Perković, T. 19497-19498; D1542 (Službena zabilješka MUP-a o obavijesnom razgovoru s Milenom Hrstićem, 18. listopada 1995.), str. 2-3.

³⁰⁰³ Pero Perković, T. 19542.

³⁰⁰⁴ P2560 (Transkript glavne rasprave na sudu u Zadru, 25. lipnja 1996.), str. 8, 10.

³⁰⁰⁵ D1542 (Službena zabilješka MUP-a o obavijesnom razgovoru s Milenom Hrstićem, 18. listopada 1995.), str. 1, 4.

postrojbe kako civile organizirano opskrbljuju hranom i vodom, kao i to da su za njima išli službenici Crvenog križa koji su srpskim civilima davali hranu.³⁰⁰⁶

724. **Kari Anttila**, vojni promatrač UN-a u Sektoru Jug od 14. kolovoza 1995. do 27. studenog 1995.,³⁰⁰⁷ u svom svjedočenju je rekao da je od njegovog dolaska u Knin do kraja kolovoza 1995. bilo povremenih ograničenja kretanja i da su Hrvati objašnjavali da su takva ograničenja potrebna zbog akcija čišćenja, tijekom kojih su tražili "pobunjenike".³⁰⁰⁸ Svjedok je vidio primjer takvog ograničenja kretanja 15. kolovoza 1995., kad je bio u ophodnji na cesti od Knina do raskrižja u Otriću, u općini Gračac. Kada se, približno u 15:30 sati, patrola vratila iz Otrića, vidjeli su dim koji je dolazio s područja Zrmanje, u općini Gračac. Tim je pokušao prići tom području, ali su mu put prepriječili muškarci u vojnim uniformama.³⁰⁰⁹ Međutim, svjedok je izjavio da su na području Zrmanje ipak vidjeli devet kuća u plamenu i da su na istom području vidjeli ljude u vojnim uniformama u blizini tih kuća.³⁰¹⁰ Prema jednom izvješću UNMO-a, 15. kolovoza 1995. u 15:30 sati, UNMO je na širem području Zrmanje Vrela, u općini Gračac, vidio devet kuća koje su gorjele.³⁰¹¹

725. **Tor Munkelien**, vojni promatrač UN-a stacioniran u Kninu u razdoblju od 14. kolovoza 1995. do 1. prosinca 1995.,³⁰¹² u svom svjedočenju je rekao da je 15. kolovoza 1995. tim UNMO-a čiji je on bio član vidio devet kuća u plamenu u Zrmanji Vrelu, u općini Gračac, i jednu kuću u plamenu u Vugonju, u općini Gračac.³⁰¹³ U dnevnom izvješću o situaciji UNMO-a za Sektor Jug od 18. kolovoza 1995. zabilježeno je da je tim UNMO-a 18. kolovoza 1995. u 14:30 sati vidio kako u Velikoj Popini, u općini Gračac, gori približno 10 kuća. Prema tom izvješću, vojnici HV-a su bili na mjestu događaja i ponašali se neprijateljski tako što su udarali oružjem o vozila UNMO-a.³⁰¹⁴ Munkelien je 18. kolovoza 1995. u 15:00 sati u Palanci, u općini Gračac, vidio 20

³⁰⁰⁶ Pero Perković, T. 19541.

³⁰⁰⁷ P171 (Kari Anttila, izjava svjedoka, 8. siječnja 1996.), str. 1; P172 (Kari Anttila, izjava svjedoka, 16. listopada 1997.), str. 1-2; P173 (Kari Anttila, izjava svjedoka, 12. prosinca 2007.), str. 1, par. 2; Kari Anttila, T. 2508.

³⁰⁰⁸ P172 (Kari Anttila, izjava svjedoka, 16. listopada 1997.), str. 4.

³⁰⁰⁹ P172 (Kari Anttila, izjava svjedoka, 16. listopada 1997.), str. 4-5; P173 (Kari Anttila, izjava svjedoka, 12. prosinca 2007.), par. 29.

³⁰¹⁰ P172 (Kari Anttila, izjava svjedoka, 16. listopada 1997.), str. 4-5; P173 (Kari Anttila, izjava svjedoka, 12. prosinca 2007.), par. 29, 34.

³⁰¹¹ P120 (Dnevno izvješće o situaciji UNMO-a za Sektor Jug, 19:00 sati, 15. kolovoza 1995.), str. 4.

³⁰¹² P60 (Tor Munkelien, izjava svjedoka, 18. prosinca 1995., supotpisnik Kari Anttila), str. 1; P61 (Tor Munkelien, izjava svjedoka, 10. siječnja 2008.), par. 1, 3; Tor Munkelien, T. 1514, 1546; D91 (Tor Munkelien, izjava svjedoka, 4. rujna 1999.), str. 3.

³⁰¹³ P61 (Tor Munkelien, izjava svjedoka, 10. siječnja 2008.), par. 24; P67 (Izvješće Tima Podkonje UNMO-a, 27. kolovoza 1995.), par. 7.

spaljenih kuća, 15 opljačkanih kuća i dva vojnika HV-a kako pljačkaju.³⁰¹⁵ U jutarnjim satima 22. kolovoza 1995., UNMO je na području Mandića Drage, u općini Gračac, vidio dvije kuće u plamenu. Također 22. kolovoza 1995., UNMO je u Kovačevićima, u općini Gračac, vidio tri kuće u plamenu.³⁰¹⁶

726. Dana 19. kolovoza 1995., UNMO je u Zrmanji vidio 16 spaljenih kuća, a u Zrmanji Vrelu 15 spaljenih kuća, pet opljačkanih kuća i mnogo mrtvih krava.³⁰¹⁷

727. Osim gore navedenih dokaza, Raspravno vijeće je uzelo u obzir svjedočenje Konstantina Drče, čiji prikaz se daje u poglavlju 4.2.8 (Parčić).

728. Svjedočenje Konstantina Drče ukazuje na to da je 7. kolovoza 1995., poslije 19:00 sati, selo Zrmanja Vrelo, u općini Gračac, bilo u plamenu. Njegovo svjedočenje nadalje ukazuje na to da je HV u Zrmanji Vrelu presjekao cestu za Srb, te da su tri tenka sa šahovnicom i više kamiona s registarskim tablicama HV-a išli prema Gračacu. Ne postoje dovoljni dokazi o tome tko je i u kojim okolnostima zapalio te kuće.

729. Gojanovićevo svjedočenje ukazuje na to da su istoga dana on i drugi vojnici HV-a došli u Zrmanju, u općini Gračac. Gojanovićevo svjedočenje nadalje ukazuje na to da je iz Zrmanje otišao 7. kolovoza 1995., oko 14:00-16:00 sati i da je u tom trenutku dio kuća bio djelomično opljačkan i oštećen i da je provaljeno u glavnu trgovinu, ali selo nije bilo spaljeno. Dokazi na koje se upućuje nisu dovoljni da bi se na temelju njih moglo utvrditi tko je i u kojim okolnostima ošteti i opljačkao dio kuća i glavnu trgovinu u Zrmanji do oko 14:00-16:00 sati 7. kolovoza 1995. S obzirom na te okolnosti, Raspravno vijeće neće dalje razmatrati te incidente u Zrmanji i Zrmanji Vrelu 7. kolovoza 1995. u vezi s točkama 1, 4 i 5 Optužnice.

730. Dokazi ukazuju na to da je 15. kolovoza 1995., oko 15:30 sati, u Zrmanji Vrelu gorjelo devet kuća, te da su na tom području, u blizini tih kuća, bili muškarci u vojnim uniformama. Kada je patrola UNMO-a pokušala prići tom području, u tome su je spriječili drugi uniformirani muškarci. Na temelju tih dokaza, Raspravno vijeće se uvjerilo da su te kuće zapalile uniformirane osobe koje su se nalazile na tom području, u njihovoj blizini. Međutim, na temelju gore navedenih dokaza ne može se utvrditi kojim oružanim snagama su počinitelji eventualno pripadali. Isto tako, Raspravnom vijeću

³⁰¹⁴ D92 (Dnevno izvješće o situaciji UNMO-a za Sektor Jug, 19:00 sati, 18. kolovoza 1995.), str. 2.

³⁰¹⁵ P61 (Tor Munkeliën, izjava svjedoka, 10. siječnja 2008.), par. 23, 27; P67 (Izvješće Tima Podkonje UNMO-a, 27. kolovoza 1995.), par. 10.

³⁰¹⁶ D95 (Dnevno izvješće o situaciji UNMO-a za Sektor Jug, 19:00 sati, 22. kolovoza 1995.), str. 5.

nisu predloženi dovoljni dokazi o tome koje su oružane snage eventualno bile prisutne u Zrmanji Vrelu ili u blizini Zrmanje Vrela u to vrijeme. Raspravno vijeće stoga ne može donijeti nikakve zaključke o identitetu ili pripadnosti počinitelja. S obzirom na te okolnosti, Raspravno vijeće neće dalje razmatrati taj incident u vezi s točkama 1 i 5 Optužnice.

731. Što se tiče ovaca koje su pripadnici HV-a Perković i Petrić uzeli vraćajući se s terena u Zrmanji, Vijeće konstatira da je s dovoljnom sigurnošću utvrdilo da su te ovce nekom pripadale, ali nije s dovoljnom sigurnošću utvrdilo da su pripadale krajinskim Srbima. Raspravno vijeće će dalje razmotriti taj incident u vezi s točkama 1 i 4 Optužnice.

732. U vezi s glazbenom linijom koju je pripadnik HV-a Milenko Hrštić navodno uzeo od starijeg muškarca koji se zvao Pupovac u Zrmanji i u vezi s malom motornom pilom koju je navodno uzeo iz jedne kuće u Zrmanji, Raspravno vijeće napominje da je jedini dokaz koji mu je predložen s tim u vezi nepotkrijepljena službena zabilješka o obavijesnom razgovoru s Milenkom Hrštićem. Raspravno vijeće upućuje na raspravu o izvorima dokaza u poglavlju 2. Iz tog razloga, Raspravno vijeće ne može ocijeniti ima li taj dokaz dovoljnu dokaznu vrijednost i stoga neće dalje razmatrati taj incident u vezi s točkama 1 i 4 Optužnice.

4.2.8 Općina Kistanje

Biovičino Selo, Macure i Kolašac

733. Raspravnom vijeću su relevantni dokazi u vezi s navodima o uništavanju i pljačkanju u Biovičinom Selu, Macurama i Kolašcu, u općini Kistanje, predloženi putem svjedočenja Marije Terese Mauro, Edwarda Flynna i Søren Liboriusa, kao i putem izvješća UNCIVPOL-a i UNMO-a.

734. **Søren Liborius**, operativni časnik i vođa tima PMEZ-a stacioniran u Kninu od 28. srpnja 1995. do 27. studenog 1995.,³⁰¹⁸ u svom svjedočenju je rekao da je 15. kolovoza 1995. vidio kako gori nekoliko kuća u Macurama, u općini Kistanje. Nekoliko

³⁰¹⁷ P67 (Izješće Tima Podkonje UNMO-a, 27. kolovoza 1995.), par. 11.

³⁰¹⁸ P799 (Søren Liborius, izjava svjedoka, 2. studenog 1995.), str. 1, 3; P800 (Søren Liborius, izjava svjedoka, 11. studenog 1997.), str. 2; P801 (Søren Liborius, izjava svjedoka, 12. listopada 2005.), str. 2; P803 (Søren Liborius, izjava svjedoka, 6. rujna 2008.), par. 6; Søren Liborius, T. 8229; D741 (Liboriusov dnevnik), str. 3.

kuća već je bilo izgorjelo. Prema Liboriusovim riječima, u blizini sela Macure bili su uniformirani vojnici HV-a i u Macurama je u drugoj polovini kolovoza 1995. bilo paleža i uništavanja. Liborius je izjavio da su stari natpisi "Krajina" postrugani sa zidova i da se poslije 15. kolovoza 1995. crtao novi "ustaški" simbol.³⁰¹⁹

735. Prema UNCIVPOL-ovom izvješću o incidentu, od 15. kolovoza 1995., UNCIVPOL je vidio kako HV pali "sve kuće" u selima Biovičino Selo, Kolašac i Macure, koja su sva u općini Kistanje.³⁰²⁰ Dana 30. kolovoza 1995. u 08:30 sati, UNMO je vidio kako gori jedna kuća u blizini sela Macure i Torbice, oba u općini Kistanje.³⁰²¹

736. **Maria Teresa Mauro**, službenica UN-a za civilne poslove i članica HRAT-a u nekadašnjem Sektoru Jug, stacionirana u Kninu od ožujka do prosinca 1995.,³⁰²² u svom svjedočenju je rekla da je 5. rujna 1995. obišla Biovičino Selo, u općini Kistanje, i potvrdila je da je vidjela četiri automobila parkirana pred kućama u kojima je u tijeku bilo pljačkanje, kao što je opisano u izvješću HRAT-a od 5. rujna 1995.³⁰²³ Ona je nadalje potvrdila da su osobe koje su pljačkale na pitanje što rade pokazale jedan dokument kojim ih služba za gospodarstvo u Šibeniku ovlašćuje da prikupljaju stoku, kao što je opisano u izvješću HRAT-a od 5. rujna 1995.³⁰²⁴ Dodala je da su te osobe bile vojnici i da je bilo očito da ne traže stoku.³⁰²⁵ Ona je nadalje potvrdila da su se ljudi na tom području žalili na maltretiranje i prijetnje vojnika HV-a i civila, kao što je opisano u izvješću HRAT-a od 5. rujna 1995.³⁰²⁶

737. **Edward Flynn**, službenik za ljudska prava u Uredu UNHCHR-a i vođa jednog od HRAT-ova u nekadašnjem Sektoru Jug od 7. kolovoza do sredine rujna 1995.,³⁰²⁷ u svom je svjedočenju rekao da je 5. rujna 1995., osim četiri napuštene sela na tom području, obišao i Biovičino Selo, u općini Kistanje, gdje mu je nekoliko seljana koji su

³⁰¹⁹ P842 (Video-snimka selā u Sektoru Jug s Liboriusovim komentarima, 17., 20.-21. svibnja 1997.), str. 4.

³⁰²⁰ P224 (UNCIVPOL-ovo izvješće o incidentu, 15. kolovoza 1995.), str. 1.

³⁰²¹ P133 (Dnevno izvješće o situaciji UNMO-a za Sektor Jug, 20:00 sati, 30. kolovoza 1995.), str. 4.

³⁰²² P1098 (Maria Teresa Mauro, izjava svjedoka, 3. ožujka 2000.), str. 1-2; P1099 (Maria Teresa Mauro, izjava svjedoka, 6. veljače 2008.), str. 1, par. 1, 7-9, 11-12; Maria Teresa Mauro, T. 11998, 12000, 12024, 12075-12076.

³⁰²³ P1098 (Maria Teresa Mauro, izjava svjedoka, 3. ožujka 2000.), str. 6.

³⁰²⁴ P1098 (Maria Teresa Mauro, izjava svjedoka, 3. ožujka 2000.), str. 6; P1099 (Maria Teresa Mauro, izjava svjedoka, 6. veljače 2008.), par. 46.

³⁰²⁵ P1098 (Maria Teresa Mauro, izjava svjedoka, 3. ožujka 2000.), str. 6.

³⁰²⁶ P1098 (Maria Teresa Mauro, izjava svjedoka, 3. ožujka 2000.), str. 6; P1099 (Maria Teresa Mauro, izjava svjedoka, 6. veljače 2008.), par. 42.

³⁰²⁷ P20 (Edward Flynn, izjava svjedoka, 29. lipnja 1997.), str. 1-2, 6, 13, 23; P21 (Edward Flynn, izjava svjedoka, 26.-27. veljače 2008.), str. 1, par. 3-4, 36; Edward Flynn, T. 1044, 1270, 1291-1292, 1312, 1325.

ostali reklo da ih vojnici HV-a i hrvatski civili i dalje maltretiraju i da se osjećaju jako nesigurno.³⁰²⁸ Flynn je vidio četiri automobila parkirana ispred obližnjih kuća, koje su neki ljudi pustošili.³⁰²⁹ Obratio se nekima od tih osoba u jednoj od kuća i jedna od njih mu je pokazala dokument izdan u "uredu za gospodarstvo" u Šibeniku, koji ih ovlašćuje da prikupljaju stoku.³⁰³⁰ Svjedok je vidio mrtve životinje, između ostalog jednog magarca na cesti i jednog konja nedavno ubijenog vatrenim oružjem.³⁰³¹ Flynn je izjavio da je Biovičino Selo bilo jedno od mjesta koja su najviše izgorjela.³⁰³²

738. Osim gore navedenih dokaza, Raspravno vijeće je također uzelo u obzir svjedočenja Rajka Guše i Edwarda Flynna, čiji prikaz se daje u poglavlju 4.2.8 (Mjesto Kistanje).

739. U vezi s prisutnošću vojske u tim selima, Raspravno vijeće je razmotrilo dokumente HV-a. Pukovnik Ivan Vukić je 6. kolovoza 1995., na temelju usmene zapovijedi zapovjednika ZP-a Split, zapovjedio 113. pješачkoj brigadi da razmjesti snage na šire područje Biovičinog Sela, u općini Kistanje, s istaknutim zapovjednim mjestom brigade u selu Macure, u općini Kistanje.³⁰³³ On je nadalje zapovjedio 142. domobranskoj pukovnici da svoje snage razmjesti na šire područje sela Oklaj, s istaknutim zapovjednim mjestom pukovnije u selu Oklaj, kao i 15. domobranskoj brigadi da svoje snage razmjesti na šire područje sela Ivoševci, s istaknutim zapovjednim mjestom pukovnije u selu Kistanje. Osim toga, zapovjedio je Združenoj satniji VP da svoje snage razmjesti u Drniš. Naposljetku, odredio je 04:00 sata 7. kolovoza 1995. kao konačni rok za to razmještanje snaga.³⁰³⁴ U vezi s tim, Raspravno vijeće je također uzelo u obzir dokazni predmet P1200, čiji prikaz se daje u poglavlju 4.2.8 (Parčić).

³⁰²⁸ P20 (Edward Flynn, izjava svjedoka, 29. lipnja 1997.), str. 33; P21 (Edward Flynn, izjava svjedoka, 26.-27. veljače 2008.), par. 30; P38 (Tjedno izvješće Husseina Al-Alfija, 2.-8. rujna 1995.), str. 4; P50 (Dnevno izvješće HRAT-a, 5. rujna 1995.), str. 1.

³⁰²⁹ P21 (Edward Flynn, izjava svjedoka, 26.-27. veljače 2008.), par. 30; P38 (Tjedno izvješće Husseina Al-Alfija, 2.-8. rujna 1995.), str. 4; P50 (Dnevno izvješće HRAT-a, 5. rujna 1995.), str. 1.

³⁰³⁰ P21 (Edward Flynn, izjava svjedoka, 26.-27. veljače 2008.), par. 30; P50 (Dnevno izvješće HRAT-a, 5. rujna 1995.), str. 1.

³⁰³¹ P20 (Edward Flynn, izjava svjedoka, 29. lipnja 1997.), str. 33; P21 (Edward Flynn, izjava svjedoka, 26.-27. veljače 2008.), par. 30; P38 (Tjedno izvješće Husseina Al-Alfija, 2.-8. rujna 1995.), str. 4; P50 (Dnevno izvješće HRAT-a, 5. rujna 1995.), str. 1.

³⁰³² P20 (Edward Flynn, izjava svjedoka, 29. lipnja 1997.), str. 37; P38 (Tjedno izvješće Husseina Al-Alfija, 2.-8. rujna 1995.), str. 4.

³⁰³³ P1128 (Zapovijed Ivana Vukića o pregrupiranju snaga OG Šibenik, 6. kolovoza 1995.), str. 1-2.

³⁰³⁴ P1128 (Zapovijed Ivana Vukića o pregrupiranju snaga OG Šibenik, 6. kolovoza 1995.), str. 1.

740. Dokazi ukazuju na to da su 15. kolovoza 1995., ili prije tog datuma, osobe koje se navode kao pripadnici HV-a palile kuće u Biovičinom Selu, Kolašcu i Macurama. Na temelju toga, Raspravno vijeće se uvjerilo da su te osobe na sebi imale uniforme vojnog tipa. Međutim, dokazi ne pružaju činjeničnu osnovu za kvalifikaciju tih osoba kao pripadnika HV-a. Raspravno vijeće stoga ne može ocijeniti postoji li za tu kvalifikaciju valjana činjenična osnova. Isto tako, Raspravnom vijeću nisu predloženi dovoljni dokazi o tome koje su oružane snage u to vrijeme eventualno bile prisutne u Biovičinom Selu, Kolašcu ili Macurama, ili u njihovoj blizini. Raspravno vijeće stoga ne može donijeti nikakve zaključke o identitetu ili pripadnosti navodnih počinitelja. S obzirom na te okolnosti, Raspravno vijeće neće dalje razmatrati gore navedene incidente u vezi s točkama 1 i 5 Optužnice.

741. Dokazi nadalje ukazuju na to da su 5. rujna 1995. u Biovičinom Selu, u općini Kistanje, osobe koje se navode kao vojnici pustošile kuće. U vezi s tim, Raspravno vijeće se oslanja na opis te aktivnosti kao "pustošenja" koji potječe iz tog vremena i na Flynnovo svjedočenje, a ne na kvalifikaciju te aktivnosti kao "pljačkanja" koju je dala Maria Teresa Mauro. Na temelju toga što je Maria Teresa Mauro te osobe opisala kao vojnike, Raspravno vijeće se uvjerilo da su one na sebi imale uniforme vojnog tipa. Vijeće napominje da su te osobe imale dokument kojim ih služba za gospodarstvo u Šibeniku ovlašćuje da prikupljaju stoku. Na temelju gore navedenih dokaza ne može se utvrditi kojim oružanim snagama su navodni počinitelji eventualno pripadali. Isto tako, Raspravnom vijeću nisu predloženi dovoljni dokazi o tome koje su oružane snage eventualno bile prisutne u Biovičinom Selu ili u blizini Biovičinog Sela u to vrijeme. Raspravno vijeće stoga ne može donijeti nikakve zaključke o identitetu ili pripadnosti navodnih počinitelja.

742. Što se tiče svjedočenja Edwarda Flynna i Rajka Guše u vezi s paležom u Biovičinom Selu i svjedočenja Edwarda Flynna o mrtvim životinjama, Raspravnom vijeću su predloženi nedovoljni dokazi o tome tko je, kada i u kojim okolnostima zapalio kuće i ubio životinje. S obzirom na te okolnosti, Raspravno vijeće neće dalje razmatrati te incidente u vezi s točkama 1, 4 i 5 Optužnice.

Gošić

743. Raspravnom vijeću su relevantni dokazi u vezi s navodima o uništavanju i pljačkanju u Gošiću, u općini Kistanje, predočeni prvenstveno putem svjedočenja Milana Letunice.

744. **Milan Letunica**, Srbin, stanovnik srpskog sela Gošić u općini Kistanje,³⁰³⁵ u svom svjedočenju je rekao da je 7. kolovoza 1995. iz šume u kojoj se skrivao gledao kako tridesetak naoružanih osoba u vojnim uniformama ulazi u kuće u njegovom selu. Letunica je kasnije vidio kako te osobe, koje nije poznao, u skupinama od po tri do pet, svakodnevno dolaze u selo. Svjedok je vidio kuće kako gore, uvijek po danu, pri čemu je u razdoblju od 7. do 27. kolovoza 1995. gorjelo sedam kuća. To su bile kuće Dušana Borka, Milana Borka, Save Borka, Sime Borka, Svete Borka, Miloša Žeželja i Rajka Žeželja. Letunica je vidio kako osobe u vojnim uniformama uzimaju domaće životinje i iznose predmete iz kuća, tovare ih u "privatne" automobile i odvoze. Letunica je izjavio da te osobe nikad nisu došle u selo poslije 14:00 sati, zbog čega bi on provodio dio poslijepodneva u svojoj kući, ali nikad u njoj nije ostajao po noći. Dok se skrivao u šumi, nestale su mu sve domaće životinje (80 ovaca, jedna krava, jedno tele, dvije svinje i perad), dva traktora i prikolica.³⁰³⁶ Početkom rujna 1995., MOCK je svjedoku pomogao da ode u Srbiju. Letunica se 8. srpnja 1997. vratio u Gošić i zatekao svoju kuću potpuno praznu.³⁰³⁷

745. Dana 11. kolovoza 1995., satnik Matko Kurtović je izvijestio zapovjednika OG Šibenik da je 113. pješачka brigada 6. kolovoza 1995. oslobodila sela Đevrske i Dobropoljci, kao i sva okolna sela koja gravitiraju prema Đevrskama.³⁰³⁸ U nastavku izvješća piše da 7. kolovoza 1995. nije bilo bojnih djelovanja i da je 8. kolovoza 1995. ojačana bojna 113. pješачke brigade bila razmještena u rajonu Srba, u općini Donji Lapac.³⁰³⁹

746. Osim gore navedenih dokaza, Raspravno vijeće je razmotrilo dokazni predmet P1128, čiji prikaz se daje u poglavlju 4.2.8 (Biovičino Selo, Macure i Kolašac), i dokazni predmet P1200, čiji prikaz se daje u poglavlju 4.2.8 (Parčić).

747. Dana 6. kolovoza 1995., 113. pješачka brigada je zauzela sela na potezu od Đevrsaka do Dobropoljaca. Istoga dana, 6. kolovoza 1995., 113. pješачka brigada je

³⁰³⁵ P635 (Milan Letunica, izjava svjedoka, 22. travnja 1998.), str. 1-2.

³⁰³⁶ P635 (Milan Letunica, izjava svjedoka, 22. travnja 1998.), str. 2.

³⁰³⁷ P635 (Milan Letunica, izjava svjedoka, 22. travnja 1998.), str. 3.

³⁰³⁸ P2349 (Izvješće o stanju sigurnosti OG Šibenik, 11. kolovoza 1995.), str. 1-2, 6.

³⁰³⁹ P2349 (Izvješće o stanju sigurnosti OG Šibenik, 11. kolovoza 1995.), str. 1, 3.

dobila zapovijed da, najkasnije do 04:00 sata 7. kolovoza 1995., razmjesti svoje snage na šire područje Biovičinog Sela, u općini Kistanje. Dana 7. kolovoza 1995., na područje Modrina Sela, u općini Kistanje, razmještena je 1. pješачka bojna, a 134. domobranska pukovnija je uspostavljala kontrolne punktove na raskrižjima kod Parčića i Kolašca, u općini Kistanje. S obzirom na to i na svjedočenje Milana Letunice da je 7. kolovoza 1995. tridesetak osoba u vojnim uniformama ulazilo u kuće u Gošiću, dokazi ukazuju na to da su 7. kolovoza 1995. pripadnici HV-a bili u Gošiću.

748. Dokazi ukazuju na to da su u razdoblju između 7. kolovoza 1995. i početka rujna 1995. skupine od po tri do pet naoružanih osoba u vojnim uniformama dolazile u Gošić svakoga dana prije 14:00 sati. Dokazi nadalje ukazuju na to da su te osobe barem ponekad uzimale domaće životinje i odnosile predmete iz kuća, ukrcavale ih u "privatne" automobile i odvozile. Dokazi također ukazuju na to da su u tom razdoblju uzete stvari iz kuće Milana Letunice, Srbina, uključujući sve njegove domaće životinje, dva traktora i prikolicu. Međutim, na temelju gore navedenih dokaza ne može se utvrditi kojim oružanim snagama su te osobe eventualno pripadale. Nadalje, Raspravnom vijeću nisu predloženi drugi pouzdani dokazi u kojima bi bili navedeni datumi kada su se ti incidenti odigrali. Iz tog razloga, dokazi o prisutnosti vojske na tom području u dijelu kolovoza i rujna 1995. ne mogu Raspravnom vijeću pomoći u utvrđivanju pripadnosti navodnih počinitelja. Raspravno vijeće stoga ne može donijeti nikakve zaključke o identitetu ili pripadnosti navodnih počinitelja. S obzirom na te okolnosti, Raspravno vijeće neće dalje razmatrati taj incident u vezi s točkama 1 i 4 Optužnice.

749. Dokazi također ukazuju na to da je u Gošiću u razdoblju od 7. do 27. kolovoza 1995., po danu, zapaljeno sedam kuća. Međutim, ne postoje dovoljni pouzdani dokazi o tome tko je i u kojim okolnostima zapalio te kuće. S obzirom na te okolnosti, Raspravno vijeće neće dalje razmatrati te incidente u vezi s točkama 1 i 5 Optužnice.

Ivoševci

750. Raspravnom vijeću su relevantni dokazi u vezi s navodima o pljačkanju u Ivoševcima, u općini Kistanje, predloženi prvenstveno putem svjedočenja Laile Malm i

jednog UNCIVPOL-ovog izvješća o incidentu. Prema popisu stanovništva iz 1991., od ukupno 977 stanovnika Ivoševaca 1991., njih 956 su bili Srbi.³⁰⁴⁰

751. **Laila Malm**, pripadnica UNCIVPOL-a, koja je radila na području općina Knin, Benkovac, Gračac i Obrovac u razdoblju od 26. kolovoza do prosinca 1995.,³⁰⁴¹ u svom svjedočenju je rekla da je 30. kolovoza 1995. u selu Ivoševci vidjela mnogo muškaraca u vojnim uniformama kako pljačkaju kućanske predmete iz kuća i toware ih na jedan kamion i jedan automobil sa zadarskim registarskim tablicama.³⁰⁴² Ti ljudi u vojnim uniformama su svjedokinji rekli da štite civile, ali njoj se činilo da to nije slučaj.³⁰⁴³ Prema UNCIVPOL-ovom izvješću o tom incidentu, seljani su UNCIVPOL obavijestili da ti vojnici pale kuće i krađu.³⁰⁴⁴ Kada su se odvozili s mjesta događaja, jedan od vojnika je zavikao nešto što im je prevedeno kao "doći ćemo mi za vama". Svjedokinja također misli da su osobe u vojnim uniformama otvoreno pljačkale i da nisu ni pokušavale sakriti što čine.³⁰⁴⁵

752. Dokazi ukazuju na to da je 30. kolovoza 1995. u Ivoševcima više muškaraca u vojnim uniformama uzimalo nespecificirane kućanske predmete iz kuća i tovarilo ih u jedan kamion i jedan automobil, oba sa zadarskim registarskim tablicama. Na temelju gore navedenih dokaza ne može se utvrditi kojim oružanim snagama su počinitelji eventualno pripadali. Isto tako, Raspravnom vijeću nisu predloženi dovoljni dokazi o tome koje su oružane snage eventualno bile prisutne u Ivoševcima ili u blizini Ivoševaca u to vrijeme. Raspravno vijeće stoga ne može donijeti nikakve zaključke o identitetu ili pripadnosti počinitelja. S obzirom na te okolnosti, Raspravno vijeće neće dalje razmatrati te incidente u vezi s točkama 1 i 4 Optužnice.

Kakanj

753. Raspravnom vijeću su relevantni dokazi u vezi s navodima o uništavanju i pljačkanju Kakanja predloženi prvenstveno putem svjedočenja Radoslava i Mirka

³⁰⁴⁰ C5 (Republički zavod za statistiku, Popis stanovništva 1991., Narodnosni sastav stanovništva Hrvatske po naseljima), str. 110.

³⁰⁴¹ P774 (Laila Malm, izjava svjedoka, 30. srpnja 2008., ispravljeno 4. rujna 2008.), par. 1, 13; Laila Malm, T. 8147; P775 (Karta područja Gračaca koju je označila Laila Malm).

³⁰⁴² P774 (Laila Malm, izjava svjedoka, 30. srpnja 2008., ispravljeno 4. rujna 2008.), par. 11; Laila Malm, T. 8158, 8170; P779 (UNCIVPOL-ovo izvješće o incidentu, S2-95-531, 30. kolovoza 1995.).

³⁰⁴³ Laila Malm, T. 8158-8159; P779 (UNCIVPOL-ovo izvješće o incidentu, S2-95-531, 30. kolovoza 1995.).

³⁰⁴⁴ P779 (UNCIVPOL-ovo izvješće o incidentu, S2-95-531, 30. kolovoza 1995.).

³⁰⁴⁵ P774 (Laila Malm, izjava svjedoka, 30. srpnja 2008., ispravljeno 4. rujna 2008.), par. 11.

Ognjenovića. Prema popisu stanovništva iz 1991., od ukupno 192 stanovnika Kaknja, u općini Kistanje, njih 191 su 1991. bili Srbi.³⁰⁴⁶

754. **Radoslav Ognjenović**, Srbin, rođen 1908., iz sela Kakanj u općini Kistanje,³⁰⁴⁷ izjavio je da je u večernjim satima 4. kolovoza 1995. u tom selu vidio pedesetak vojnika i jednu haubicu.³⁰⁴⁸ Srpski vojnici su dotada već pobjegli iz Kaknja ne ispalivši ni metak i u selu su bili samo svjedok i deset drugih seljana: Mirko Ognjenović (rođen 1921.), Uroš Ognjenović (rođen 1926.), Uroš Šarić (rođen 1919.), Vojin Šarić (rođen 1911.), Danica Šarić (rođena 1936.-1937.), Dušan Šarić (rođen 1921.), Rajko Gajica (rođen 1932.), Ljubica Ognjenović (rođena 1911.), Ljubica Ognjenović (supruga Ilije, rođena 1910.) i Luka Pekić (rođen 1925.-1926.).³⁰⁴⁹ Svjedok je izjavio da su u večernjim satima 4. kolovoza 1995. u dvorište pred njegovom kućom došla deseterica vojnika i da ga je jedan od njih pitao ima li nešto vojno – na što je svjedok niječno odgovorio – i upozorio ga da će mu uništiti kuću ako pronađu nešto vojno. Vojnici su pretražili njegovu kuću i, prije nego što su otišli, dali su mu dvije plastične vrećice s hranom i deset kuna i rekli da mu neće učiniti ništa nažao.³⁰⁵⁰ Prema riječima svjedoka, svi vojnici su govorili s lokalnim naglaskom. Ubrzo nakon toga, svjedok je vidio vojnike kako ulaze u kuću Nikole Ognjenovića. Jedan hrvatski vojnik je pitao Radoslava Ognjenovića je li on vlasnik stogova sijena koji su bili oko 60-70 metara iza njegove kuće i kuće Nikole Ognjenovića. Svjedok je kasnije te večeri vidio kako ti stogovi gore. Vojnici su otišli iz Kaknja u smjeru sela Đevrske, u općini Kistanje.³⁰⁵¹ Kasnije te večeri, svjedok je čuo kako se pred njegovom kućom zaustavlja automobil i kako netko ulazi u kuću. Ta osoba mu je, govoreći s lokalnim naglaskom, rekla da ostane ležati i svjedok ju je u mraku prepoznao kao vojnika koji ga je ranije pitao ima li nešto vojno. Svjedok je sljedećeg jutra vidio da nema njegovog televizora.³⁰⁵²

755. Svjedok je 5. i 6. kolovoza 1995. iz svog dvorišta, koje se nalazi blizu glavne ceste i iz kojeg se dobro vidi selo, vidio ljude u vojnim maskirnim uniformama kako u civilnim automobilima ulaze u Kakanj.³⁰⁵³ Svjedok je izjavio da je, dok su ti ljudi bili u

³⁰⁴⁶ C5 (Republički zavod za statistiku, Popis stanovništva 1991., Narodnosni sastav stanovništva Hrvatske po naseljima), str. 110.

³⁰⁴⁷ P2511 (Radoslav Ognjenović, izjava svjedoka, 23. siječnja 1999.), str. 1, par. 1, 5.

³⁰⁴⁸ P2511 (Radoslav Ognjenović, izjava svjedoka, 23. siječnja 1999.), par. 8.

³⁰⁴⁹ P2511 (Radoslav Ognjenović, izjava svjedoka, 23. siječnja 1999.), par. 6.

³⁰⁵⁰ P2511 (Radoslav Ognjenović, izjava svjedoka, 23. siječnja 1999.), par. 8.

³⁰⁵¹ P2511 (Radoslav Ognjenović, izjava svjedoka, 23. siječnja 1999.), par. 9.

³⁰⁵² P2511 (Radoslav Ognjenović, izjava svjedoka, 23. siječnja 1999.), par. 10.

³⁰⁵³ P2511 (Radoslav Ognjenović, izjava svjedoka, 23. siječnja 1999.), par. 2-3, 11.

selu, počelo gorjeti pet kuća i da su iz drugih kuća nestali predmeti.³⁰⁵⁴ Kuće koje su gorjele bile su vlasništvo Mirka Ognjenovića, Slobodana Ognjenovića (ime oca: Špiro), Kate Ognjenović (ime oca: Bogdan), Nikole Ognjenovića (ime oca: Obrad), Dragana Šarića (ime oca: Bogdan) i Nikole Šarića (ime oca: Nikola).³⁰⁵⁵ Prema riječima svjedoka, Mirko, Slobodan, Nikola i sin Kate Ognjenović, Jovan, te sinovi Mirka Ognjenovića, Željko i Zdenko, bili su pripadnici srpske vojske.³⁰⁵⁶

756. Svjedok je nadalje izjavio da je 16. kolovoza 1995. iz svog dvorišta vidio kako ljudi u vojnim maskirnim uniformama ulaze u Kakanj. Dok su ti ljudi bili u selu, počela je gorjeti svjedokova staja i šest kuća. Spaljene kuće su bile u vlasništvu Nikole Ognjenovića (rođenog približno 1943.), Ljubice Ognjenović (rođene 1911.), Milana Ognjenovića (rođenog približno 1942. ili 1943.), Nevena Ognjenovića (rođenog 1945.), Stevana Ognjenovića (rođenog približno 1942. ili 1943.) i Zdravka Ognjenovića (rođenog približno 1942. ili 1943.).³⁰⁵⁷ Svjedok je izjavio da su sve te osobe bile pripadnici srpske vojske, osim Ljubice, koja je bila Milanova i Nevenova majka.³⁰⁵⁸ Od 10. do 18. kolovoza 1995. svjedok je iz dvorišta ispred svoje kuće vidio kako ljudi u civilnim automobilima sa splitskim, zadarskim, šibenskim i riječkim registarskim tablicama, između 10:00 i 15:00 sati, dolaze u selo, i to uglavnom iz smjera Splita i Šibenika. Vidio ih je kako iz kuća uzimaju stolice, krevete, televizore, žičane ograde i podne obloge.³⁰⁵⁹

757. **Mirko Ognjenović**, Srbin, rođen 1921., iz sela Kakanj, u općini Kistanje,³⁰⁶⁰ u svom svjedočenju je rekao da je 4. ili 5. kolovoza 1995. čuo zvuk granatiranja iz smjera Knina i da je osjetio kako se zemlja trese.³⁰⁶¹ Svjedok je iz svoje kuće također vidio kako granate iz smjera Šibenika cijelog toga i sljedećeg dana padaju približno osam do deset kilometara od njegovog sela i to, kako se njemu činilo, duž koridora kojim su se povlačili pripadnici SVK koje je vidio uvečer 4. kolovoza ili ujutro 5. kolovoza

³⁰⁵⁴ P2511 (Radoslav Ognjenović, izjava svjedoka, 23. siječnja 1999.), par. 11.

³⁰⁵⁵ P2511 (Radoslav Ognjenović, izjava svjedoka, 23. siječnja 1999.), par. 4, 11.

³⁰⁵⁶ P2511 (Radoslav Ognjenović, izjava svjedoka, 23. siječnja 1999.), par. 4, 11, 13.

³⁰⁵⁷ P2511 (Radoslav Ognjenović, izjava svjedoka, 23. siječnja 1999.), par. 13.

³⁰⁵⁸ P2511 (Radoslav Ognjenović, izjava svjedoka, 23. siječnja 1999.), par. 4, 11, 13.

³⁰⁵⁹ P2511 (Radoslav Ognjenović, izjava svjedoka, 23. siječnja 1999.), par. 12.

³⁰⁶⁰ P989 (Mirko Ognjenović, izjava svjedoka, 24. siječnja 1999.), str. 1-2; P990 (Mirko Ognjenović, izjava svjedoka, 12. srpnja 2004.), str. 1; Mirko Ognjenović, T. 10701; D873 (Službena zabilješka MUP-a o obavijesnom razgovoru s Mirkom Ognjenovićem, 6. svibnja 2004.), str. 1; D874 (Dopisi PU šibensko-kninske, sa službenim zabilješkama), str. 6.

³⁰⁶¹ P989 (Mirko Ognjenović, izjava svjedoka, 24. siječnja 1999.), str. 2; Mirko Ognjenović, T. 10707.

1995.³⁰⁶² Svjedok je 4. kolovoza 1995. čuo kako padaju granate na Đevrske, u općini Kistanje, udaljene približno pet kilometara, u kojima je SVK koristila jedan zadružni objekt.³⁰⁶³ Oko godinu dana kasnije, jedan Hrvat, po imenu Pulić, rekao je svjedoku da je on usmjerio granate na jedan objekt u Đevrskama jer je mislio da je u njemu vojska, ali svjedok tvrdi da je taj objekt bio prazan kada je razoren.³⁰⁶⁴ Do 5. kolovoza 1995. iz sela je otišlo približno 25 muškaraca, pripadnika SVK, među kojima je bio i svjedokov sin.³⁰⁶⁵ Srpska vojska Krajine bila je prije ili za vrijeme operacije Oluja prisutna u jednom ili više sljedećih okolnih sela: Smrdelje i Varivode, oba u općini Kistanje, i Bratiškovci, Plastovo, Rupe i Laškovića, koja su sva u općini Skradin.³⁰⁶⁶ Poslije 5. kolovoza 1995. u Kaknju nije bilo struje.³⁰⁶⁷ Ljudi su se uspaničili i mnogi su otišli traktorima ili automobilima u strahu da će Kakanj biti zauzet i granatiran.³⁰⁶⁸ Svjedok je od ljudi čuo da je mjesni odbor, u kojem je bio Dragan Šarić, rekao seljanima da odu, kao i da će biti podijeljeno gorivo, ali to, prema riječima svjedoka, nije učinjeno.³⁰⁶⁹ Mnogo ljudi je otišlo samo s onim što su imali na sebi jer su mislili da će se vratiti.³⁰⁷⁰ Ostalo je samo desetero ljudi: Radoslav Ognjenović, Uroš Ognjenović, Ljubica Ognjenović (rođena 1910., ime oca: Ivan), Ljubica Ognjenović (rođena 1910., ime oca: Filip), Uroš Šarić, Vojin Šarić, Dušan Šarić, Danica Šarić i Rajko Gajica.³⁰⁷¹ Svjedok je ostao kod kuće i slušao radio, na kojem je svakog sata emitirana izjava predsjednika Tuđmana da ne mora otići nitko tko nije kriv.³⁰⁷² U tom trenutku u selu nije bila oštećena ni jedna kuća.³⁰⁷³

758. U večernjim satima 5. kolovoza 1995., dok se još vidjelo, svjedok je, skrivajući se u grmlju u dvorištu ispred svoje kuće, čuo tenkove i glasove na cesti iz smjera Šibenika.³⁰⁷⁴ Na udaljenosti od 300 metara, svjedok je vidio tenk i vojnike u polju na

³⁰⁶² Mirko Ognjenović, T. 10708, 10725-10727.

³⁰⁶³ Mirko Ognjenović, T. 10722-10723.

³⁰⁶⁴ Mirko Ognjenović, T. 10724-10725, 10747-10748.

³⁰⁶⁵ P989 (Mirko Ognjenović, izjava svjedoka, 24. siječnja 1999.), str. 3, 5-6, 9; Mirko Ognjenović, T. 10715.

³⁰⁶⁶ Mirko Ognjenović, T. 10725.

³⁰⁶⁷ P989 (Mirko Ognjenović, izjava svjedoka, 24. siječnja 1999.), str. 2.

³⁰⁶⁸ P989 (Mirko Ognjenović, izjava svjedoka, 24. siječnja 1999.), str. 2; Mirko Ognjenović, T. 10715, 10720.

³⁰⁶⁹ Mirko Ognjenović, T. 10720-10721.

³⁰⁷⁰ P989 (Mirko Ognjenović, izjava svjedoka, 24. siječnja 1999.), str. 2.

³⁰⁷¹ P989 (Mirko Ognjenović, izjava svjedoka, 24. siječnja 1999.), str. 2-3; Mirko Ognjenović, T. 10733.

³⁰⁷² Mirko Ognjenović, T. 10715.

³⁰⁷³ P989 (Mirko Ognjenović, izjava svjedoka, 24. siječnja 1999.), str. 3.

³⁰⁷⁴ P989 (Mirko Ognjenović, izjava svjedoka, 24. siječnja 1999.), str. 3; Mirko Ognjenović, T. 10721, 10749.

rubu Kaknja.³⁰⁷⁵ Vidio je pet do šest vojnika u uniformi u blizini kuće Marka Ognjenovića, nakon čega je ona počela gorjeti.³⁰⁷⁶ Poslije toga, na udaljenosti od 350 metara, vidio je iste vojnike kako idu do stogova sijena Nikole Ognjenovića, koji su od kuće Marka Ognjenovića bili udaljeni 50 metara, i kako i oni počinju gorjeti, kao što je počela gorjeti i kuća Nikole Ognjenovića.³⁰⁷⁷ Svjedok je izjavio da je imao dobar pogled i dobar vid.³⁰⁷⁸ Marko Ognjenović i Nikola Ognjenović su obojica bili civili koji su otišli iz Kaknja.³⁰⁷⁹ Svjedok je čuo vojnike kako pjevaju pjesme HV-a, viku i smijeh, kao i pucnjavu.³⁰⁸⁰ Svjedok se tijekom noći 5. kolovoza 1995. skrivao u svom šljiviku, koji je od njegove kuće udaljen stotinjak metara.³⁰⁸¹ I dalje je čuo vojnike kako pjevaju. Zvučalo je kao da imaju zabavu u selu. Po onome što je čuo negdje iza ponoći 6. kolovoza 1995., svjedok je zaključio da vojnici odlaze iz sela.³⁰⁸² Kada se razdanilo, svjedok je sreo Uroša Ognjenovića i zajedno su prošli kroz selo.³⁰⁸³ Svjedok je vidio mnogo kuća s razbijenim prozorima i vratima, hranu po cesti, kao i strvine tri psa i jedne ovce ubijenih vatrenim oružjem kako leže na cesti.³⁰⁸⁴ Vidio je da je provaljeno u dvije trgovine u selu i da su ukradeni hrana i piće.³⁰⁸⁵ Na cesti je bilo mnogo ambalaže.³⁰⁸⁶ Staja Dragana Šarića je izgorjela do temelja.³⁰⁸⁷ Svjedok i Uroš Ognjenović su oslobodili neke životinje i ubili četiri opasna psa.³⁰⁸⁸ U tri ili četiri navrata, 6. ili 7. kolovoza 1995., u selo su došli policajci iz Šibenika u plavim uniformama, s natpisom "Policija" na rukavu, i donijeli hranu i tada nije bilo vojnika

³⁰⁷⁵ P989 (Mirko Ognjenović, izjava svjedoka, 24. siječnja 1999.), str. 3; Mirko Ognjenović, T. 10721.

³⁰⁷⁶ P989 (Mirko Ognjenović, izjava svjedoka, 24. siječnja 1999.), str. 3; Mirko Ognjenović, T. 10721, 10730-10731, 10735, 10747.

³⁰⁷⁷ P989 (Mirko Ognjenović, izjava svjedoka, 24. siječnja 1999.), str. 3; Mirko Ognjenović, T. 10721, 10730-10731, 10735, 10747.

³⁰⁷⁸ P989 (Mirko Ognjenović, izjava svjedoka, 24. siječnja 1999.), str. 3; Mirko Ognjenović, T. 10730-10731.

³⁰⁷⁹ Mirko Ognjenović, T. 10747.

³⁰⁸⁰ P989 (Mirko Ognjenović, izjava svjedoka, 24. siječnja 1999.), str. 3; Mirko Ognjenović, T. 10721, 10749.

³⁰⁸¹ P989 (Mirko Ognjenović, izjava svjedoka, 24. siječnja 1999.), str. 3; Mirko Ognjenović, T. 10749.

³⁰⁸² P989 (Mirko Ognjenović, izjava svjedoka, 24. siječnja 1999.), str. 3; Mirko Ognjenović, T. 10721, 10749.

³⁰⁸³ P989 (Mirko Ognjenović, izjava svjedoka, 24. siječnja 1999.), str. 3-4.

³⁰⁸⁴ P989 (Mirko Ognjenović, izjava svjedoka, 24. siječnja 1999.), str. 4.

³⁰⁸⁵ P989 (Mirko Ognjenović, izjava svjedoka, 24. siječnja 1999.), str. 4; Mirko Ognjenović, T. 10749.

³⁰⁸⁶ P989 (Mirko Ognjenović, izjava svjedoka, 24. siječnja 1999.), str. 4.

³⁰⁸⁷ P989 (Mirko Ognjenović, izjava svjedoka, 24. siječnja 1999.), str. 4; Mirko Ognjenović, T. 10720-10722, 10730-10731.

³⁰⁸⁸ P989 (Mirko Ognjenović, izjava svjedoka, 24. siječnja 1999.), str. 4.

koji bi došli krasti i pljačkati.³⁰⁸⁹ Svjedok je tim policajcima rekao da vojnici pale njihove kuće i pljačkaju, ali policajci su mu rekli da oni tu ne mogu ništa.³⁰⁹⁰

759. Dana 8. kolovoza 1995., oko 09:00 sati, svjedoku su u selu prišla dva vojnika s automatskim puškama.³⁰⁹¹ Ti vojnici, koji su se dovezli automobilom, na sebi su imali vojne maskirne uniforme s oznakom HV-a na rukavu jakne.³⁰⁹² Jedan od njih je pitao svjedoka zašto je ostao i rekao mu da bi mu bilo bolje da je otišao s drugima.³⁰⁹³ Pitali su svjedoka za jedan automobil je li njegov i ima li ključeve za njega. Jedan od njih je rekao da su osloboditelji, dok je drugi rekao da su ustaše.³⁰⁹⁴ Prema riječima tog drugog, tako su Srbi nazivali pripadnike HV-a. On je također rekao da je iz susjednog sela Laškovica.³⁰⁹⁵ Jedan od vojnika je svjedoku rekao nešto poput "nitko neće odgovarati zbog tebe" i kazao da mu oni ne žele nauditi, ali da bi mu drugi mogli svašta učiniti.³⁰⁹⁶ Vojnici su svjedoku, koji je pošao nahraniti svinje, rekli da se ne udaljava od kuće i da se brine za sebe, a ne za svinje.³⁰⁹⁷

760. Dana 9. kolovoza 1995., oko 14:00 sati, svjedok je bio u dvorištu ispred svoje kuće sa svojom strinom Ljubicom Ognjenović i Radoslavom Ognjenovićem.³⁰⁹⁸ Dva vojnika u uniformama HV-a, s automatskim puškama i pištoljima, dovezla su se sivim vozilom i ušla u dvorište ispred svjedokove kuće.³⁰⁹⁹ Kada je svjedokov pas, koji mu je bio blizu, zalajao, jedan od vojnika ga je ubio vatrenim oružjem.³¹⁰⁰ Isti vojnik je ušao u svjedokovu kuću, u kojoj je bila lovačka puška svjedokovog sina, dok je drugi uperio pušku u svjedokove grudi.³¹⁰¹ Kada mu je svjedok rekao da za to nema potrebe jer ne pruža otpor, vojnik je rekao da njihova srpska djeca ratuju protiv Hrvatske, pljačkaju i

³⁰⁸⁹ P989 (Mirko Ognjenović, izjava svjedoka, 24. siječnja 1999.), str. 5; Mirko Ognjenović, T. 10731-10732.

³⁰⁹⁰ P989 (Mirko Ognjenović, izjava svjedoka, 24. siječnja 1999.), str. 5.

³⁰⁹¹ P989 (Mirko Ognjenović, izjava svjedoka, 24. siječnja 1999.), str. 4.

³⁰⁹² P989 (Mirko Ognjenović, izjava svjedoka, 24. siječnja 1999.), str. 4; Mirko Ognjenović, T. 10750-10751.

³⁰⁹³ Mirko Ognjenović, T. 10716, 10738.

³⁰⁹⁴ P989 (Mirko Ognjenović, izjava svjedoka, 24. siječnja 1999.), str. 4; Mirko Ognjenović, T. 10750.

³⁰⁹⁵ P989 (Mirko Ognjenović, izjava svjedoka, 24. siječnja 1999.), str. 4.

³⁰⁹⁶ P989 (Mirko Ognjenović, izjava svjedoka, 24. siječnja 1999.), str. 4; Mirko Ognjenović, T. 10708-10709, 10716, 10738, 10750.

³⁰⁹⁷ P989 (Mirko Ognjenović, izjava svjedoka, 24. siječnja 1999.), str. 4; Mirko Ognjenović, T. 10709, 10716, 10750.

³⁰⁹⁸ P989 (Mirko Ognjenović, izjava svjedoka, 24. siječnja 1999.), str. 4.

³⁰⁹⁹ P989 (Mirko Ognjenović, izjava svjedoka, 24. siječnja 1999.), str. 4; Mirko Ognjenović, T. 10751-10752.

³¹⁰⁰ P989 (Mirko Ognjenović, izjava svjedoka, 24. siječnja 1999.), str. 4; Mirko Ognjenović, T. 10751.

³¹⁰¹ P989 (Mirko Ognjenović, izjava svjedoka, 24. siječnja 1999.), str. 4-5; Mirko Ognjenović, T. 10717, 10751.

ubijaju, dok hrvatski očevi svoju djecu uče da budu primjer drugima.³¹⁰² Vojnik koji je bio u kući je izašao i otišao u garažu, koja je gotovo odmah počela gorjeti.³¹⁰³ Kada je svjedok krenuo spasiti svoj motokultivator iz garaže, vojnici su ga upozorili da se ne približava vatri, što je on shvatio kao prijetnju da će ga gurnuti u vatru.³¹⁰⁴ Kada je spasio motokultivator, vidio je da gori njegovih pet stogova sijena, njegova kuća i staja.³¹⁰⁵ Čuo je kako se pali vozilo.³¹⁰⁶ Sve je izgorjelo do temelja, uključujući traktor.³¹⁰⁷ Svjedok je 10. kolovoza 1995. vidio da je u velikoj mjeri izgorjelo deset od ukupno stotinjak kuća i staja u selu, kao i 30 koza i ovaca, te dva janjeta koja su još bila živa.³¹⁰⁸

761. Svjedok je u svom svjedočenju rekao da su u selo gotovo svakoga dana dolazili vojnici u uniformama HV-a s hrvatskim grbom na rukavu i civili, žene i muškarci, pojedinačno ili u skupinama po dvoje ili troje, najčešće u civilnim automobilima. Isprva su krali nove električne uređaje, a kasnije sve što je imalo neku vrijednost.³¹⁰⁹ Vojnici bi ponekad dolazili velikim kamionima za stoku, u njih ukrcavali ovce i stoku seljaka i odvozili ih.³¹¹⁰

762. Svjedok je rekao da je 14. kolovoza 1995. u njegovu kuću došao Uroš Ognjenović i rekao mu da je jedan vojnik ubio dva janjeta i da želi da im se odere koža. Svjedok je otišao u kuću Uroša Ognjenovića i oderao tu janjad. Vojnik, koji je bio u maskirnoj uniformi s oznakom HV-a na rukavu, naredio je svjedoku da ubije još jedno janje i odere ga. Vojnik je svjedoku naredio da ta tri oderana janjeta stavi u prtljažnik njegovog automobila, koji je izgledao kao civilni automobil. Drugi vojnici koji su toga dana bili u selu odvozili su živu janjad.³¹¹¹ Dana 17. i 18. kolovoza 1995., vojnici su nastavili dolaziti u selo i pljačkati.³¹¹² Svjedok je izjavio da su vojnici nastavili svakodnevno dolaziti u selo i pljačkati i poslije 24. kolovoza 1995. i da je gorjelo još

³¹⁰² P989 (Mirko Ognjenović, izjava svjedoka, 24. siječnja 1999.), str. 4; Mirko Ognjenović, T. 10717.

³¹⁰³ P989 (Mirko Ognjenović, izjava svjedoka, 24. siječnja 1999.), str. 5.

³¹⁰⁴ P989 (Mirko Ognjenović, izjava svjedoka, 24. siječnja 1999.), str. 5; Mirko Ognjenović, T. 10751.

³¹⁰⁵ P989 (Mirko Ognjenović, izjava svjedoka, 24. siječnja 1999.), str. 5; Mirko Ognjenović, T. 10709, 10751.

³¹⁰⁶ P989 (Mirko Ognjenović, izjava svjedoka, 24. siječnja 1999.), str. 5.

³¹⁰⁷ P989 (Mirko Ognjenović, izjava svjedoka, 24. siječnja 1999.), str. 5; Mirko Ognjenović, T. 10728-10729; D872 (Izvešće UNMO-a, 27. kolovoza 1995.), str. 2.

³¹⁰⁸ P989 (Mirko Ognjenović, izjava svjedoka, 24. siječnja 1999.), str. 5; Mirko Ognjenović, T. 10709, 10752-10753; D874 (Dopisi PU šibensko-kninske, sa službenim zabilješkama), str. 3.

³¹⁰⁹ P989 (Mirko Ognjenović, izjava svjedoka, 24. siječnja 1999.), str. 5; Mirko Ognjenović, T. 10736, 10752-10753.

³¹¹⁰ P989 (Mirko Ognjenović, izjava svjedoka, 24. siječnja 1999.), str. 5.

³¹¹¹ P989 (Mirko Ognjenović, izjava svjedoka, 24. siječnja 1999.), str. 6.

³¹¹² P989 (Mirko Ognjenović, izjava svjedoka, 24. siječnja 1999.), str. 6-7.

kuća. U Kaknju je spaljeno ukupno 19 staja i 23 kuće. Na kraju, nakon što su drugi seljani u strahu otišli, u selu su ostali samo svjedok, njegova strina Ljubica Ognjenović i Vojin Šarić. Svjedok i njegova strina su se 26. kolovoza 1995. automobilom odvezli iz sela.³¹¹³ Nakon što su posjetili njegovu suprugu u bolnici u Kninu, svjedok i njegova strina otišli su u bazu UN-a, gdje je svjedok evidentiran.³¹¹⁴ Otišao je odande 15. rujna 1995. u Srbiju u konvoju pod pratnjom UN-a i u Srbiji je ostao do rujna 1997.³¹¹⁵ U rujnu 1997. svjedok se vratio u svoje selo.³¹¹⁶ Primijetio je da je nekoliko staja i kuća izgorjelo nakon što je otišao, odnosno da je dotad u selu izgorjela oko polovina kuća.³¹¹⁷

763. Raspravno vijeće je nadalje razmotrilo dokazni predmet D93, čiji prikaz se daje u poglavlju 4.1.8 (Uroš Šarić i Uroš Ognjenović – Prilog, br. 8).

764. Dana 26. kolovoza 1995., prije 20:00 sati, UNMO je vidio četiri hrvatska vojnika kako ukrcavaju stoku u kamion u Kaknju, u općini Kistanje.³¹¹⁸

765. **Laila Malm**, pripadnica UNCIVPOL-a, koja je radila na području općina Knin, Benkovac, Gračac i Obrovac u razdoblju od 26. kolovoza do prosinca 1995.,³¹¹⁹ u svom svjedočenju je, govoreći o selima i zaseocima koje je obišla 28. kolovoza 1995. u Kninu i okolnim općinama, rekla da su bile spaljene sve kuće u Bribiru, Đevrskama, Kistanjama i Žažviću, mjestima u općini Kistanje; da je bila spaljena većina kuća u Varivodama, u općini Kistanje; da je većina kuća u Kaknju, u općini Kistanje, bila neoštećena; da je u Bratiškovićima, u općini Kistanje, bilo spaljeno nekoliko kuća; da je u Cicvarama, u općini Kistanje, bilo spaljeno 95 posto kuća; i da je spaljeno 90 posto kuća u Smrdeljima, u općini Kistanje.³¹²⁰ Malm je nadalje izjavila da u selima i zaseocima Bribir, Cicvare, Đevrske, Kakanj, Kistanje, Varivode, Žažvić i Čakići u općini Kistanje nije vidjela nikoga, da je u Bratiškovićima ostalo samo 20 Srba i da je u

³¹¹³ P989 (Mirko Ognjenović, izjava svjedoka, 24. siječnja 1999.), str. 8.

³¹¹⁴ P989 (Mirko Ognjenović, izjava svjedoka, 24. siječnja 1999.), str. 8-9; D874 (Dopisi PU šibensko-kninske, sa službenim zabilješkama), str. 7.

³¹¹⁵ P989 (Mirko Ognjenović, izjava svjedoka, 24. siječnja 1999.), str. 9.

³¹¹⁶ P989 (Mirko Ognjenović, izjava svjedoka, 24. siječnja 1999.), str. 9; D873 (Službena zabilješka MUP-a o obavijesnom razgovoru s Mirkom Ognjenovićem, 6. svibnja 2004.), str. 2.

³¹¹⁷ P989 (Mirko Ognjenović, izjava svjedoka, 24. siječnja 1999.), str. 9; Mirko Ognjenović, T. 10752-10753.

³¹¹⁸ P128 (Dnevno izvješće o situaciji UNMO-a za Sektor Jug, 20:00 sati, 26. kolovoza 1995.), str. 1, 4.

³¹¹⁹ P774 (Laila Malm, izjava svjedoka, 30. srpnja 2008., ispravljeno 4. rujna 2008.), par. 1, 13; Laila Malm, T. 8147; P775 (Karta područja Gračaca koju je označila Laila Malm).

³¹²⁰ Laila Malm, T. 8204-8205; P784 (Popis sela i zaselaka u općini Knin koje je obišla Laila Malm, 28. kolovoza 1995.).

Smrdeljima, u općini Kistanje, ostalo dvoje ljudi.³¹²¹ Prema riječima svjedokinje Malm, premda ona nije nikad osobno vidjela kako netko pali kuće, ljudi u selima i zaseocima su joj rekli da kuće pale hrvatski vojnici. Malm je izjavila da su te kuće bile nedavno spaljene jer bi u kućama i oko njih, da su bile davno spaljene, vidjela raslinje.³¹²²

766. Dana 2. kolovoza 1995., Ante Gotovina je izdao zapovijed za napadnu operaciju Kozjak.³¹²³ Gotovina je naredio 15. domobranskoj pukovnici da, u I. borbenom ešalonu, s tadašnjih položaja za obranu izvrši napad na bojišnici, desno na rijeci Krči i lijevo duž pravca Debela Punta - Kakanj, u općini Kistanje - Krnete, u općini Donji Lapac. Isto tako, Gotovina je naredio 113. pješačkoj brigadi da, također u I. borbenom ešalonu, izvrši napad duž bojišnice, desno duž pravca Debela Punta - selo Kakanj i lijevo duž pravca selo Velim, u općini Benkovac - Orlovača, tt. 405. I 15. domobranskoj pukovnici i 113. pješačkoj brigadi naređeno je da 4. kolovoza 1995. u 04:00 sata budu spremne za napad koji je trebao početi u 05:00 sati istoga dana.³¹²⁴

767. Osim gore navedenih dokaza, Raspravno vijeće je uzelo u obzir dokazne predmete P2559 (str. 3-5) i P1128, čiji prikaz se daje u poglavlju 4.2.8 (Biovičino Selo, Macure i Kolašac).

768. Na temelju svjedočenja Radoslava Ognjenovića, Srbina iz sela Kakanj, Raspravno vijeće konstatira da je u večernjim satima 4. kolovoza 1995. u dvorište ispred njegove kuće došlo deset osoba koje se navode kao hrvatski vojnici. Jedna od tih osoba je Ognjenovića pitala ima li vojne opreme. Ta skupina je potom pretražila kuću i na odlasku mu rekla da mu nitko neće učiniti ništa nažao. Na temelju toga što su te osobe opisane kao vojnici, Raspravno vijeće konstatira da su na sebi imale uniforme vojnog tipa. Raspravno vijeće nadalje konstatira da je, kasnije te večeri, u dom Radoslava Ognjenovića ušla jedna osoba, koja mu je rekla da ostane ležati i odnijela njegov televizor. Ognjenović je prepoznao tu osobu kao onu koja ga je ranije pitala ima li vojne opreme. Tijekom iste večeri, Ognjenović je u Kakanju vidio pedesetak osoba, o kojima govori kao o vojnicima, koje su imale haubicu. Na temelju opisa tih osoba kao vojnika, Raspravno vijeće konstatira da su na sebi imale uniforme vojnog tipa. Raspravno vijeće nadalje napominje da je vojnicima HV-a naređeno da 4. kolovoza

³¹²¹ Laila Malm, T. 8204-8205; P784 (Popis sela i zaselaka u općini Knin koje je obišla Laila Malm, 28. kolovoza 1995.).

³¹²² P774 (Laila Malm, izjava svjedoka, 30. srpnja 2008., ispravljeno 4. rujna 2008.), par. 8.

³¹²³ P1125 (Zapovijed Ante Gotovine za napadnu operaciju, 2. kolovoza 1995.).

³¹²⁴ P1125 (Zapovijed Ante Gotovine za napadnu operaciju, 2. kolovoza 1995.), str. 11.

1995. počnu s vojnim akcijama u blizini Kaknja i da su srpski vojnici otišli iz sela prije te večeri. Na temelju tih dokaza i s obzirom na veliki broj uniformiranih muškaraca i na to da su imali haubicu, Raspravno vijeće za tih 50 uniformiranih osoba konstatira da su bile pripadnici HV-a. Nadalje, s obzirom na prisutnost 50 vojnika HV-a u Kaknju u večernjim satima 4. kolovoza 1995. i ponašanje deset uniformiranih osoba koje su pretražile kuću Radoslava Ognjenovića, Raspravno vijeće za tih deset osoba konstatira da su bile pripadnici HV-a. U skladu s tim, Raspravno vijeće, na temelju toga što je Radovan Ognjenović prepoznao osobu koja je odnijela njegov televizor, konstatira da je ta osoba također bila pripadnik HV-a. Raspravno vijeće će dalje razmotriti taj incident u vezi s točkama 1 i 4 Optužnice u poglavljima 5.6.2 i 5.8.2 (f) dolje u tekstu.

769. Raspravno vijeće konstatira da je jedna osoba koja se navodi kao hrvatski vojnik u večernjim satima 4. kolovoza 1995. pitala Radoslava Ognjenovića jesu li stogovi sijena iza njegove kuće i kuće Nikole Ognjenovića njegovi i da je kasnije te večeri Ognjenović vidio kako ti stogovi gore. Premda Raspravnom vijeću nisu predočeni neposredni dokazi o tome tko je zapalio stogove sijena, ono je uzelo u obzir da je, prema riječima Radoslava Ognjenovića, u tom trenutku u Kaknju osim njega bilo još samo deset starijih seljana i pedesetak uniformiranih osoba, za koje je Raspravno vijeće konstatiralo da su bile pripadnici HV-a. Na temelju toga i uzimajući u obzir interes koji je jedan od vojnika HV-a prisutnih u Kaknju pokazao za stog sijena 4. kolovoza 1995., Raspravno vijeće konstatira da je te stogove zapalio jedan od tih vojnika HV-a. Na temelju nacionalnog sastava Kaknja 1991., Raspravno vijeće konstatira da su vlasnici zapaljenih stogova sijena bili krajinski Srbi. Raspravno vijeće će stoga dalje razmotriti taj incident u vezi s točkama 1 i 5 Optužnice u poglavljima 5.5.2 i 5.8.2 (g) dolje u tekstu.

770. Na temelju svjedočenja Mirka i Radoslava Ognjenovića, Raspravno vijeće konstatira da je u večernjim satima 5. kolovoza 1995. pet do šest osoba, koje su opisane kao uniformirani vojnici, prvo zapalilo kuću Marka Ognjenovića, a kasnije još najmanje dvije kuće i jedan stog sijena. Na temelju nacionalnog sastava Kaknja 1991., Raspravno vijeće konstatira da su vlasnici ili stanari uništene imovine bili krajinski Srbi. Raspravno vijeće je uzelo u obzir dokaz da se Kakanj 4. kolovoza 1995. nalazio na pravcu napada 15. domobranske pukovnije i 113. pješачke brigade, kao i svjedočenje Mirka Ognjenovića da su u večernjim satima 5. kolovoza 1995. u Kakanj s tenkom stigle osobe opisane kao vojnici, koje su pjevale pjesme HV-a. Na temelju toga što su opisane

kao vojnici, Raspravno vijeće konstatira da su te osobe na sebi imale uniforme vojnog tipa. S obzirom na to da su imale tenk i činjenicu da su pjevale pjesme koje su opisane kao "pjesme Hrvatske vojske", Raspravno vijeće konstatira da su te osobe bile pripadnici HV-a. Na temelju toga, Raspravno vijeće i za pet do šest uniformiranih osoba koje su palile imovinu u Kaknju konstatira da su bile pripadnici HV-a. Raspravno vijeće će dalje razmotriti taj incident u vezi s točkama 1 i 5 Optužnice u poglavljima 5.5.2 i 5.8.2 (g) dolje u tekstu.

771. Tijekom noći s 5. na 6. kolovoza 1995., Mirko Ognjenović je slušao kako hrvatski vojnici u Kaknju pjevaju pjesme HV-a, viču i smiju se. Mirko Ognjenović je 6. kolovoza 1995. rano ujutro prošetao Kaknjem i vidio mnogo kuća s razbijenim prozorima i vratima, dvije trgovine iz kojih su odneseni hrana i piće, tri psa i jednu ovcu ubijene vatrenim oružjem i spaljenu staju Dragana Šarića. Radoslav Ognjenović također potvrđuje nestanak predmeta iz kuća u razdoblju od 5. do 6. kolovoza 1995. Raspravno vijeće je također uzelo u obzir ponašanje hrvatskih vojnika u Kaknju u večernjim satima i u noći s 5. na 6. kolovoza 1995., kao i to da je Mirko Ognjenović činjenicu da je imovina odnesena i uništena primijetio 6. kolovoza 1995. rano ujutro, nedugo nakon što su vojnici otišli iz sela. Na temelju toga, Raspravno vijeće konstatira da su ti hrvatski vojnici odnijeli i uništili imovinu u Kaknju u noći s 5. na 6. kolovoza 1995. Na temelju nacionalnog sastava Kaknja 1991., Raspravno vijeće konstatira da su vlasnici odnesene ili uništene imovine bili krajinski Srbi. Raspravno vijeće će dalje razmotriti te incidente u vezi s točkama 1, 4 i 5 Optužnice u poglavljima 5.5.2, 5.6.2 i 5.8.2 (f) i (g) dolje u tekstu.

772. Svjedočenje Radoslava Ognjenovića ukazuje na to da su 16. kolovoza 1995. ljudi u vojnim maskirnim uniformama ušli u Kakanj i da je planula staja Radoslava Ognjenovića, jedan traktor i šest drugih kuća. Raspravno vijeće nadalje prima na znanje dokaz UNMO-a da su 16. kolovoza 1995. dvije osobe koje se navode kao vojnici HV-a zapalile kuću jednog seljanina i da su druge osobe koje se navode kao vojnici HV-a pokrale sve iz kuće jednog drugog seljanina, uključujući traktor. Međutim, Radoslav Ognjenović nije naveo kojim oružanim snagama su navodni počinitelji eventualno pripadali i izvješće UNMO-a ne pruža činjeničnu osnovu za kvalifikaciju navodnih počinitelja kao "vojnika HV-a". Isto tako, Raspravnom vijeću nisu predloženi dovoljni dokazi o tome koje su oružane snage eventualno bile prisutne u Kaknju ili u blizini Kaknja u to vrijeme. Raspravno vijeće stoga ne može donijeti nikakve zaključke o

identitetu ili pripadnosti počinitelja. S obzirom na te okolnosti, Raspravno vijeće neće dalje razmatrati taj incident u vezi s točkama 1, 4 i 5 Optužnice.

773. Radoslav Ognjenović je nadalje izjavio da je u razdoblju od 10. do 18. kolovoza 1995., između 10:00 i 15:00 sati, vidao ljude u civilnim automobilima sa splitskim, zadarskim, šibenskim i riječkim registarskim tablicama kako se dovoze u Kakanj i iz kuća uzimaju stolice, krevete, televizore, žičane ograde i podne obloge. Na temelju tog dokaza, Raspravno vijeće ne može donijeti nikakve zaključke o identitetu ili mogućoj pripadnosti počinitelja nekim oružanim snagama. S obzirom na te okolnosti, Raspravno vijeće neće dalje razmatrati te incidente u vezi s točkama 1 i 4 Optužnice.

774. Na temelju svjedočenja Mirka Ognjenovića, Raspravno vijeće konstatira da su 9. kolovoza 1995. u njegovu kuću došle dvije naoružane osobe u uniformama HV-a koje su se dovezle vozilom sive boje. Jedna od tih osoba je ubila njegovog psa vatrenim oružjem, dok mu je druga uperila pušku u grudi i rekla mu da srpska djeca ratuju protiv Hrvatske, pljačkaju i ubijaju, dok hrvatski očevi svoju djecu uče da budu primjer drugima. Jedna od tih naoružanih uniformiranih osoba je potom prvo zapalila garažu Mirka Ognjenovića, a zatim i njegove stogove sijena, kuću i staju. S obzirom na izjave uniformiranih muškaraca o djelima Srba, koje je Mirko Ognjenović prepričao, Raspravno vijeće se uvjerilo da su te osobe bile hrvatske nacionalnosti. Međutim, Mirko Ognjenović ne pruža činjeničnu osnovu za kvalifikaciju uniformi koje su ti muškarci imali na sebi kao uniformi HV-a. Raspravno vijeće je uzelo u obzir da je u Kakanju prethodnog dana bilo osoba u maskirnim uniformama koje su na rukavu jakni imale oznaku HV-a i podsjeća na svoju konstataciju dalje u tekstu u vezi s 14. kolovozom 1995. Na temelju gore navedenog, Raspravno vijeće konstatira da su te uniformirane osobe bile vojnici HV-a. Raspravno vijeće će dalje razmotriti taj incident u vezi s točkama 1 i 5 Optužnice u poglavljima 5.5.2 i 5.8.2(g) dolje u tekstu.

775. Raspravno vijeće konstatira da su nepreciziranih datuma u kolovozu 1995. osobe obučene u uniforme HV-a s hrvatskim grbom na rukavu i civili, i muškarci i žene, gotovo svakoga dana dolazili u Kakanj civilnim automobilima. Prvo su pljačkali električne uređaje a kasnije i sve što je imalo neku vrijednost, što, kako to shvaća Raspravno vijeće, znači da su te predmete odnijeli. Osim toga, te osobe bi ponekad ukravale ovce i stoku seljana u velike kamione za stoku i odvozile ih. Na temelju hrvatskog grba na uniformama, Raspravno vijeće konstatira da su neki od muškaraca koji su odnosili električne uređaje i druge vrijedne predmete bili pripadnici HV-a. Na

temelju nacionalnog sastava Kaknja, Raspravno vijeće konstatira da su vlasnici velike većine odnesene imovine bili krajinski Srbi. Raspravno vijeće će dalje razmotriti te incidente u vezi s točkama 1 i 4 Optužnice u poglavljima 5.6.2 i 5.8.2 (f) dolje u tekstu.

776. Na temelju svjedočenja Mirka Ognjenovića, Raspravno vijeće konstatira da je 14. kolovoza 1995. jedan vojnik u maskirnoj uniformi s oznakom HV-a na rukavu ubio dva janjeta Uroša Ognjenovića, koje je kasnije oderao Mirko Ognjenović. Kada je janjad bila oderana, taj vojnik je naredio Mirku Ognjenoviću da ubije i odere još jedno janje. Vojnik je potom naredio Mirku Ognjenoviću da tri oderana janjeta utovari u prtljažnik civilnog automobila. Na temelju činjenice da je Mirko Ognjenović za maskirnu uniformu tog vojnika rekao da je na rukavu imala oznaku HV-a, Raspravno vijeće konstatira da je ta osoba bila pripadnik HV-a. S obzirom na to da je stanovništvo Kaknja 1991. bilo gotovo isključivo srpsko i konstataciju Raspravnog vijeća da su druge osobe u selu po imenu Ognjenović bile Srbi, Raspravno vijeće konstatira da je i Uroš Ognjenović bio srpske nacionalnosti. Raspravno vijeće će dalje razmotriti taj incident u vezi s točkama 1 i 4 Optužnice u poglavljima 5.6.2 i 5.8.2 (f) dolje u tekstu.

777. Dokazi nadalje ukazuju na to da su 17. i 18. kolovoza 1995. i "svakog dana" poslije 24. kolovoza 1995. osobe koje se navode kao vojnici nastavile paliti i odnositi nespecificirane predmete iz kuća u Kaknju i da je spaljeno ukupno 19 staja i 23 kuće. Prema izvješćima UNMO-a, dva vojnika HV-a su bila u selu 18. kolovoza 1995., a 26. kolovoza 1995. u Kaknju su četiri osobe opisane kao hrvatski vojnici tovarile stoku u kamion. Na temelju toga što su navodni počinitelji gore navedenih incidenata opisani kao vojnici, Raspravno vijeće se uvjerilo da su na sebi imali uniforme vojnog tipa. Međutim, Raspravnom vijeću nisu predloženi dokazi o tome kojim oružanim snagama su navodni počinitelji eventualno pripadali; isto tako, u vezi s 18. i 26. kolovozom 1995., izvješće UNMO-a ne pruža činjeničnu osnovu za kvalifikaciju navodnih počinitelja kao vojnika HV-a. Nadalje, Raspravnom vijeću nisu predloženi dovoljni dokazi o tome koje su oružane snage eventualno bile prisutne u Kaknju ili u blizini Kaknja u to vrijeme. Raspravno vijeće stoga ne može donijeti nikakve zaključke o identitetu ili pripadnosti navodnih počinitelja. Raspravno vijeće nadalje uzima u obzir da dio spomenutih dokaza proturječi iskazu Laile Malm koja je izjavila da je 28. kolovoza 1995. većina kuća u Kaknju bila neoštećena. S obzirom na te okolnosti, Raspravno vijeće neće dalje razmatrati gore navedene incidente u vezi s točkama 1, 4 i 5 Optužnice.

Mjesto Kistanje

778. Raspravnom vijeću su relevantni dokazi u vezi s navodima o uništavanju i pljačkanju mjesta Kistanje predloženi putem brojnih svjedočenja, uključujući svjedočenja Murraya Dawesa, Johna Hilla, Philipa Berikoffa, Veselka Bilića i Rajka Guše. Prema popisu stanovništva iz 1991., od ukupno 2.021 stanovnika Kistanja 1991., njih 1.980 su bili Srbi.³¹²⁵

779. **Marko Rajčić**, načelnik topništva ZP-a Split u razdoblju od travnja 1993. do lipnja 1996.,³¹²⁶ u svom svjedočenju je rekao da je 6. kolovoza 1995. u Kistanjama vidio vojnika koji je pokušao odnijeti jedan predmet iz jedne kuće. Rajčić je tom vojniku naredio da predmet ostavi, isključio ga iz borbenog rasporeda i poslao natrag na njegovo zapovjedno mjesto.³¹²⁷ Rajčić, osim tog incidenta, nije 5. i 6. kolovoza 1995. na novooslobođenim područjima vidio paljenje ili pljačkanje kuća.³¹²⁸

780. Dana 6. kolovoza 1995., u Kistanje je poslano nekoliko pripadnika VP, i to Alen Samohod, Robert Nimac, Jere Silov, Petar Burilović, Ivica Burilović, Zdenko Lucić, Željko Gal, Krunoslav Sabljic i Mladen Boričić.³¹²⁹

781. Raspravno vijeće je nadalje uzelo u obzir relevantne dokaze iz dokaznog predmeta P1128, čiji prikaz se daje u poglavlju 4.2.8 (Biovičino Selo, Macure i Kolašac).

782. **Murray Dawes**, civilna osoba, bivši službenik UN-a za smještaj, stacioniran u općini Knin od svibnja 1994. do listopada 1995.,³¹³⁰ u svom svjedočenju je rekao da su on i Dreyer išli u općinu Kistanje 6. kolovoza 1995. i da su tamo stigli oko 10:00 sati.³¹³¹ Kada su zaustavljeni na kontrolnom punktu na kninskoj strani Kistanja, vojnik na kontrolnom punktu im je rekao da je iz Zadra. Tijekom vremena koje su on i Dreyer proveli u Kistanjama, svjedok ondje nije vidio nijednog civila. Svi automobili koje je vidio bili su ili napušteni srpski automobili ili vojna vozila HV-a.³¹³² Međutim, u mjestu

³¹²⁵ C5 (Republički zavod za statistiku, Popis stanovništva 1991., Narodnosni sastav stanovništva Hrvatske po naseljima), str. 110.

³¹²⁶ D1425 (Marko Rajčić, izjava svjedoka, 13. veljače 2009.), par. 1; Marko Rajčić, T. 16236, 16275; P2323 (Službena zabilježka VP o obavijesnom razgovoru s Rajčićem, 11. srpnja 2008.), str. 1.

³¹²⁷ Marko Rajčić, T. 16507.

³¹²⁸ Marko Rajčić, T. 16495, 16501, 16503.

³¹²⁹ P973 (Knjiga službujućeg časnika 4. satnije 72. bojne VP, 4. -11. kolovoza 1995.), str. 6-7.

³¹³⁰ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 1-2.

³¹³¹ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 8-9; Murray Dawes, T. 10401, 10414.

³¹³² P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 9.

je bilo 200-300 osoba odjevenih u regularne borbene uniforme HV-a.³¹³³ Premda je Dawes u Kistanjama proveo samo približno 15 minuta, vidio je kad su vojnici HV-a digli u zrak najmanje dvije kuće.³¹³⁴ Primijetio je da je na nekoliko kuća bilo napisano "hrvatska kuća".³¹³⁵ Činilo se da su tako označene kuće pošteđene i da nisu uništene.³¹³⁶ Vojnici HV-a su iznosili osobne stvari – televizore, glazbene linije, male traktore, itd. – iz kuća uz glavnu cestu i tovarili ih u vojne kamione HV-a ili u osobna vozila parkirana na glavnoj cesti i na kolnim prilazima kućama, ili su ih stavljali uz cestu, premda ne i na zasebne hrpe.³¹³⁷ Vojnici HV-a su u vojne kamione tovarili i domaće životinje. Dawes i Dreyer su se provezli kroz mjesto Kistanje, potom su se okrenuli i vratili glavnom cestom u Knin.³¹³⁸

783. Satnik Matko Kurtović je 11. kolovoza 1995. podnio izvješće zapovjedniku OG Šibenik u kojem kaže da je 15. domobranska pukovnija 6. kolovoza 1995. "oslobodila" područje Kistanja.³¹³⁹ On u svom izvješću dalje kaže da je na oslobođenim područjima po okončanju akcije došlo do popuštanja stege kod većeg broja pripadnika HV-a, koji su konzumirali alkohol i pljačkali po kućama.³¹⁴⁰ Kurtović također izvještava da su zapovjednici po zauzimanju mjesta izgubili kontrolu nad pripadnicima HV-a, koji su zapalili više kuća i pljačkali, naročito u mjestima sa srpskim stanovništvom i na području Đevrsaka, Kistanja i Drniša, kao i da je bilo nekoliko slučajeva protuzakonitog postupanja s ratnim plijenom, čije počinitelje su pripadnici Službe evidentirali s namjerom da poduzmu mjere po završetku prioritetnih aktivnosti.³¹⁴¹

784. U svojoj analizi operacije Kozjak-95 od 15. kolovoza 1995., Gotovina je Červenku napisao da je drugog dana operacije 15. domobranska pukovnija oslobodila područje Kistanja.³¹⁴² Gotovina je 16. rujna 1995. u Raščlambi provedene operacije Oluja Červenku napisao da su Kistanje oslobođene 6. kolovoza 1995.³¹⁴³

³¹³³ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 9; Murray Dawes, T. 10401.

³¹³⁴ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 9.

³¹³⁵ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 9; Murray Dawes, T. 10402, 10541.

³¹³⁶ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 9; Murray Dawes, T. 10402.

³¹³⁷ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 9; Murray Dawes, T. 10401, 10405.

³¹³⁸ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 9.

³¹³⁹ P2349 (Izvešće o stanju sigurnosti OG Šibenik, 11. kolovoza 1995.), str. 1-2, 6.

³¹⁴⁰ P2349 (Izvešće o stanju sigurnosti OG Šibenik, 11. kolovoza 1995.), str. 4-5.

³¹⁴¹ P2349 (Izvešće o stanju sigurnosti OG Šibenik, 11. kolovoza 1995.), str. 5-6.

³¹⁴² P2559 (Analiza operacije Kozjak koju je sastavio general Gotovina, 15. kolovoza 1995.), str. 3-4.

³¹⁴³ P2585 (Ante Gotovina, Raščlamba provedene operacije "Oluja", 16. rujna 1995.), str. 1-2, 10.

785. **Vladimir Gojanović**, bivši vojnik HV-a,³¹⁴⁴ izjavio je da je 6. kolovoza 1995. sa skupinom od šest do sedam dragovoljaca prošao kroz Kistanje, u kojima su od hrvatskih vojnika saznali da je 4. gardijska brigada već prošla kroz to mjesto.³¹⁴⁵ Prema riječima svjedoka, u mjestu nije bilo vojne policije, a moguće je da je vojna postrojba koja je bila u mjestu bila 142. zadarska brigada.³¹⁴⁶ Izjavio je da je dio vojnika provjeravao kuće, dok su ih drugi pljačkali tako što su, na primjer, odnosili televizore.³¹⁴⁷ Vidio je kuće koje su gorjele i izgorjele kuće, za koje smatra da su zapaljene podmetanjem požara, a ne djelovanjem topništva.³¹⁴⁸ Po njegovoj procjeni, u Kistanjama je gorjelo približno 35-40 posto kuća.³¹⁴⁹ Gojanović je izjavio da je 16. kolovoza 1995., ili približno tog datuma, prošao kroz Kistanje i vidio da je još veći dio mjesta oštećen i uništen.³¹⁵⁰

786. Raspravno vijeće je nadalje razmotrilo dokaze iz dokaznog predmeta D1542, čiji prikaz se daje u poglavlju 4.2.7 (Zrmanja i Zrmanja Vrelo).

787. **Veselko Bilić**, hrvatski dragovoljac u 15. domobranskoj pukovnici do 18. kolovoza 1995.,³¹⁵¹ u svom svjedočenju je rekao da se ponovno priključio 15. pukovnici kao dragovoljac kada ga je rođak, narednik za vezu, obavijestio da se očekuje protugranatiranje od strane SVK i da se postrojba okuplja.³¹⁵² Dana 5. kolovoza 1995. u podne, svjedokova desetina je s topničkom potporom napredovala kroz selo Lazanice ili Travice, te sela Pamučari, Gvardijani i Bratiškovci, koja su sva u općini Skradin.³¹⁵³ Nakon odmora u Bratiškovcima, krenuli su prema Kistanjama, u koje su stigli 6. ili 7.

³¹⁴⁴ P194 (Vladimir Gojanović, izjava svjedoka, 20. siječnja 2005.), par. 2-3; Vladimir Gojanović, T. 2973, 2983, 2987, 3010-3011, 3015, 3018-3019, 3039, 3119, 3121-3122, 3131-3133, 3138; C2 (Uvjerenje o vojnoj službi za Gojanovića), str. 1, 3-4, 19; P198 (Dopunska dokumentacija o vojnoj službi za Gojanovića), str. 1-2; P200 (Dopis Danijela Kotlara o prekidu mobilizacije Vladimira Gojanovića, 30. kolovoza 1995.), str. 1.

³¹⁴⁵ P194 (Vladimir Gojanović, izjava svjedoka, 20. siječnja 2005.), par. 13; Vladimir Gojanović, T. 2928-2929, 2933, 2960-2961, 3085-3086; P197 (Karta Gojanovićeva kretanja tijekom operacije Oluja, s Gojanovićevim oznakama).

³¹⁴⁶ P194 (Vladimir Gojanović, izjava svjedoka, 20. siječnja 2005.), par. 12-13; P196 (Vladimir Gojanović, list s dopunskim informacijama, 14. svibnja 2008.), par. 1(v); Vladimir Gojanović, T. 2958, 2966.

³¹⁴⁷ P194 (Vladimir Gojanović, izjava svjedoka, 20. siječnja 2005.), par. 13; Vladimir Gojanović, T. 2954.

³¹⁴⁸ P194 (Vladimir Gojanović, izjava svjedoka, 20. siječnja 2005.), par. 13; Vladimir Gojanović, T. 2954-2955.

³¹⁴⁹ P194 (Vladimir Gojanović, izjava svjedoka, 20. siječnja 2005.), par. 13; Vladimir Gojanović, T. 2959.

³¹⁵⁰ P194 (Vladimir Gojanović, izjava svjedoka, 20. siječnja 2005.), par. 21.

³¹⁵¹ D1547 (Veselko Bilić, izjava svjedoka, 18. lipnja 2009.), str. 1, par. 1, 4; Veselko Bilić, T. 19556, 19560, 19615, 19615; P2562 (Zapisnik o ispitivanju Veselka Bilića, 8. listopada 1995.), str. 3; D1548 (Veselko Bilić, službena zabilješka o obavijesnom razgovoru s Veselkom Bilićem, 11. rujna 1995.), str. 1.

³¹⁵² D1547 (Veselko Bilić, izjava svjedoka, 18. lipnja 2009.), par. 1, 3; Veselko Bilić, T. 19559, 19600-19601; D1548 (Veselko Bilić, službena zabilješka o obavijesnom razgovoru s Veselkom Bilićem, 11. rujna 1995.), str. 1.

³¹⁵³ D1547 (Veselko Bilić, izjava svjedoka, 18. lipnja 2009.), par. 4; Veselko Bilić, T. 19561.

kolovoza 1995.³¹⁵⁴ Svjedok je izjavio da na kućama u Kistanjama nije bilo vidljivih oštećenja.³¹⁵⁵ Dok su bili u Kistanjama, Bilić je uzeo pištolj i aktovku s vojnim dokumentima iz kuće jednog Srbina za kojeg je vjerovao da je vojno lice; predao je dokumente zapovjedništvu HV-a u Kistanjama, a druge predmete je zadržao.³¹⁵⁶ Njegova desetina je potom, 7. ili 8. kolovoza 1995., krenula prema Ivoševcima, udaljenim 8,5 kilometara od Kistanja, pri čemu nisu naišli na otpor, ali su povremeno čuli pucnjeve.³¹⁵⁷ U Ivoševcima su zarobili jednog ranjenog vojnika SVK i predali ga sanitetu. Osim toga, predali su vojnoj policiji desetak naoružanih osoba u civilnoj odjeći.³¹⁵⁸ Desetina se potom sjeverno od Knina srela s pripadnicima 4. gardijske brigade. Svjedok je prenoćio u Vodicama i sutradan se odvezao natrag u Knin, u kojem nije vidio oštećenja osim na jednoj kući u podnožju tvrđave, koja je bila oštećena granatiranjem. Bilić se vratio u Ivoševce, u kojima se tada nalazila 15. domobranska pukovnija.³¹⁵⁹ Svjedok je 18. kolovoza 1995. razdužio automatsku pušku u skladištu u Skradinu i smatrao je da je demobiliziran, no zadržao je pištolj koji je uzeo u Kistanjama, kao i ručne bombe koje su mu izdane.³¹⁶⁰

788. **Pero Perković**, Hrvat iz sela Vodice, pripadnik 15. domobranske pukovnije HV-a prije, tijekom i nakon akcije Oluja,³¹⁶¹ u svom svjedočenju je izjavio da je 4. kolovoza 1995. sudjelovao u akciji oslobađanja sela Ljubičići i Tepići.³¹⁶² Njegova postrojba se borila cijelog dana i noći do sljedećeg jutra, 5. kolovoza 1995., u 10:00 sati, kada su ih zamijenili vojnici koji su kasnije probijali liniju. Otišli su se kući odmoriti na nekoliko sati, a potom se vratili i prenoćili na terenu.³¹⁶³ Kada su 6. kolovoza 1995. stigli u Kistanje, bilo je očito da su ljudi upravo otišli iz sela jer su "zatekli vruću hranu tamo na stolovima".³¹⁶⁴ Pretražili su kuće u Kistanjama u potrazi za zaostalim neprijateljskim vojnicima i oružjem i pronašli nekoliko komada oružja, između ostalog jednu

³¹⁵⁴ D1547 (Veselko Bilić, izjava svjedoka, 18. lipnja 2009.), par. 4; Veselko Bilić, T. 19561, 19609; P2562 (Zapisnik o ispitivanju Veselka Bilića, 8. listopada 1995.), str. 3.

³¹⁵⁵ D1547 (Veselko Bilić, izjava svjedoka, 18. lipnja 2009.), par. 4; Veselko Bilić, T. 19609, 19634.

³¹⁵⁶ Veselko Bilić, T. 19565-19566; D1548 (Veselko Bilić, službena zabilješka o obavijesnom razgovoru s Veselkom Bilićem, 11. rujna 1995.), str. 1; P2562 (Zapisnik o ispitivanju Veselka Bilića, 8. listopada 1995.), str. 3.

³¹⁵⁷ D1547 (Veselko Bilić, izjava svjedoka, 18. lipnja 2009.), par. 4.

³¹⁵⁸ D1547 (Veselko Bilić, izjava svjedoka, 18. lipnja 2009.), par. 4; Veselko Bilić, T. 19635.

³¹⁵⁹ D1547 (Veselko Bilić, izjava svjedoka, 18. lipnja 2009.), par. 4.

³¹⁶⁰ D1547 (Veselko Bilić, izjava svjedoka, 18. lipnja 2009.), par. 1, 4; Veselko Bilić, T. 19560, 19566, 19615; P2562 (Zapisnik o ispitivanju Veselka Bilića, 8. listopada 1995.), str. 3.

³¹⁶¹ Pero Perković, T. 19448, 19451, 19470, 19511, 19527, 19546-19547.

³¹⁶² Pero Perković, T. 19529, 19531-19533.

³¹⁶³ Pero Perković, T. 19529, 19531-19533.

"ciganku", jednu "vinčesterku" i automatski pištolj Škorpion.³¹⁶⁵ Perković je izjavio da nije vidio pljačkanje i da je vidio samo jednu ili dvije kuće kako gore.³¹⁶⁶ Dana 7. kolovoza 1995., oko 10:00 ili 11:00 sati, nakon što je prenoćio u jednoj kući u Kistanjama, Perkovića je jedan kamion koji je vozio uglavnom električne uređaje (miješalicu za cement, televizore i slične predmete) povezo kući u Vodice.³¹⁶⁷ Perković je u svom svjedočenju izjavio da nije vidio vojnike HV-a ni bilo kog drugog kako utovaruje predmete u taj kamion koji je naišao.³¹⁶⁸ Izjavio je da je čuo nekog kako viče i da mu je rečeno da je to general HV-a viče na ljude u kamionu zbog odnošenja predmeta i pita ih kakvi su oni vojnici kad pljačkaju.³¹⁶⁹ Međutim, kamionu nije bilo zabranjeno da nastavi s vožnjom i nije zaustavljen ni na dva ili tri kontrolna punkta kroz koje je prošao i na kojima je bila vojna i civilna policija.³¹⁷⁰ Kada se Perković poslije 7. kolovoza 1995. vratio u Kistanje, vidio je više kuća u plamenu nego onda kada je njegova postrojba stigla u Kistanje.³¹⁷¹

789. **Ivica Luković**, voditelj Ureda za suradnju s UN-om i EZ-om za Sektor Jug od 1992. i tijekom 1995.,³¹⁷² u svom svjedočenju je rekao da je 7. kolovoza 1995. u Kistanjama vidio da je u neke kuće provaljeno, ali je napomenuo da ondje nije bilo stacioniranih vojnih postrojbi.³¹⁷³

790. **Rajko Guša**, Srbin iz sela Zemunik Gornji u općini Zadar,³¹⁷⁴ u svom svjedočenju je rekao da se približno od 5. kolovoza do 9. listopada 1995. skrivao u šumi na planini Zmištak, u blizini Ervenika.³¹⁷⁵ Izjavio je da je nekoliko dana po dolasku vidio dim koji je dolazio iz smjera Kistanja, koje se nalaze na udaljenosti od oko 15 kilometara. Po noći je na nebu vidio odsjaj vatre.³¹⁷⁶ Kada se popeo više na planinu, vidio je da gori cijelo selo Kistanje, kao i da su, dok su Kistanje gorjele, i dva manja

³¹⁶⁴ Pero Perković, T. 19529, 19531-19533; P2559 (Analiza operacije Kozjak koju je sastavio general Gotovina, 15. kolovoza 1995.), str. 2-4.

³¹⁶⁵ Pero Perković, T. 19457-19459, 19538.

³¹⁶⁶ Pero Perković, T. 19459, 19534, 19538-19539.

³¹⁶⁷ Pero Perković, T. 19534-19535, 19538-19540, 19545-19546.

³¹⁶⁸ Pero Perković, T. 19534-19535.

³¹⁶⁹ Pero Perković, T. 19534-19535, 19546.

³¹⁷⁰ Pero Perković, T. 19535, 19545.

³¹⁷¹ Pero Perković, T. 19540.

³¹⁷² D1687 (Ivica Luković, izjava svjedoka, 1. listopada 2004.), str. 1, par. 8, 13, 17; D1688 (Ivica Luković, izjava svjedoka, 13. kolovoza 2009.), str. 1, par. 4, 6; Ivica Luković, T. 22385.

³¹⁷³ D1687 (Ivica Luković, izjava svjedoka, 1. listopada 2004.), par. 42.

³¹⁷⁴ P959 (Rajko Guša, izjava svjedoka, 28. svibnja 1997.), par. 1.

³¹⁷⁵ P959 (Rajko Guša, izjava svjedoka, 28. svibnja 1997.), par. 9, 21, 42; P960 (Rajko Guša, izjava svjedoka, 19. veljače 2008.), par. 6.

³¹⁷⁶ P959 (Rajko Guša, izjava svjedoka, 28. svibnja 1997.), par. 22.

sela u općini Kistanje - Biovičino Selo i Kolašac - bila u plamenu.³¹⁷⁷ Premda se nalazio na određenoj udaljenosti od sela, Guša može reći da je vojna prisutnost u selu svih 20 dana koliko je ono gorjelo bila znatna zato što je vidio mnogo vojske koja se kretala cestom za Kistanje.³¹⁷⁸

791. **Ivan Jurić**, u kolovozu 1995. bojničnik u Upravi VP, kojega je general Laušić zadužio za koordiniranje djelovanja 72. i 73. bojne VP te vojne i civilne policije u nekadašnjem Sektoru Jug, u razdoblju od 3. do 13. kolovoza 1995.,³¹⁷⁹ u svom svjedočenju je rekao da je otišao u Kistanje 8., 9. ili 10. kolovoza 1995. da obiđe malu skupinu VP koja je tamo poslana radi osiguranja pravoslavnog manastira i tvornice vojne opreme.³¹⁸⁰ Ta skupina VP je bila zadužena i za čuvanje javnog reda i mira na području odgovornosti koje joj je dodijeljeno.³¹⁸¹ Jurić je izjavio da u Kistanjama nije vidio nijednu kuću kako gori.³¹⁸² Međutim, vidio je četiri ili pet uništenih objekata.³¹⁸³

792. Načelnik SIS-a, pukovnik Ante Gugić, obavijestio je 8. kolovoza 1995. hrvatskog ministra obrane Gojka Šuška i Miroslava Tuđmana iz HIS-a o masovnom paljenju kuća, pljačkanju imovine, konzumiranju alkohola i dezorganiziranosti postrojbi u Bribirskim Mostinama, u općini Stankovci, te u Kistanjama i Đevrskama, u općini Kistanje, što je po njegovom mišljenju bio rezultat slabe angažiranosti zapovjednika.³¹⁸⁴

793. **John Hill**, zapovjednik međunarodne vojne policije u Sektoru Jug od početka lipnja 1995. do 8. prosinca 1995.,³¹⁸⁵ izjavio je da je 9. kolovoza 1995. išao iz Knina za Kistanje.³¹⁸⁶ Na cesti za Kistanje vidio je kuće u plamenu i uništene kuće, vozila pregažena tenkovima i izgorjela vozila, a na poljima strvine krava i konja.³¹⁸⁷ Hill je izjavio da su Kistanje bile "potpuno uništene" jer je vidio da su sve kuće u mjestu uništene ili spaljene, da nijedan objekt nema prozore ni krov, kao i da je uništen

³¹⁷⁷ P959 (Rajko Guša, izjava svjedoka, 28. svibnja 1997.), par. 22-23; Rajko Guša, T. 9885; P961 (Orijentacijska karta uz izjavu svjedoka Rajka Guše).

³¹⁷⁸ P959 (Rajko Guša, izjava svjedoka, 28. svibnja 1997.), par. 24-25, 33.

³¹⁷⁹ Ivan Jurić, T. 27407, 27412-27417, 27426-27428, 27481, 27534.

³¹⁸⁰ Ivan Jurić, T. 27440, 27442-27443, 27445-27446.

³¹⁸¹ Ivan Jurić, T. 27442.

³¹⁸² Ivan Jurić, T. 27440, 27443-27445, 27520.

³¹⁸³ Ivan Jurić, T. 27440-27441, 27520.

³¹⁸⁴ P203 (Informacija koju je sastavio Ante Gugić, 8. kolovoza 1995.), str. 1-2.

³¹⁸⁵ P291 (John Hill, izjava svjedoka, 23. kolovoza 1996.), str. 2; P292 (John Hill, izjava svjedoka, 21.

siječnja 1998.), str. 3, 93; P293 (John Hill, izjava svjedoka, 2. studenog 1999.), str. 3.

³¹⁸⁶ P292 (John Hill, izjava svjedoka, 21. siječnja 1998.), str. 52; John Hill, T. 3782-3783; P301 (Izveštaje vojne policije UNCRO-a, 4.-7. kolovoza 1995.), str. 5; P307 (Karta kretanja Johna Hilla prilikom ophodnji poslije operacije Oluja); D274 (Dnevnik Johna Hilla, bilješke za 5.-13. kolovoza 1995.), str. 4.

³¹⁸⁷ P292 (John Hill, izjava svjedoka, 21. siječnja 1998.), str. 54.

spomenik stradalima u ratu.³¹⁸⁸ Hill je vidio i kuće koje su još uvijek gorjele.³¹⁸⁹ Imao je pogled na cijelo mjesto i vidio je borbene postrojbe HV-a kako se odmaraju kod tvornica u istočnom dijelu Kistanja, a kasnije toga dana oko 12 vojnih policajaca u jednoj tvornici u istom dijelu Kistanja.³¹⁹⁰ Rekao je da u tom trenutku u mjestu nije boravio nitko osim HV-a.³¹⁹¹

794. Raspravno vijeće je nadalje razmotrilo Berikoffovo svjedočenje, čiji prikaz se daje u poglavlju 4.2.1.

795. **Roland Dangerfield**, pripadnik britanske vojske, časnik za vezu sektora stacioniran u Kninu u kolovozu 1995.,³¹⁹² u svom svjedočenju je rekao da je tijekom dva tjedna nakon 9. kolovoza 1995. svakodnevno viđao vojnike HV-a kako stoje uokolo po gradovima i selima u Sektoru Jug u kojima su gorjele kuće i ljetina i da je na više mjesta vidio pripadnike hrvatske Specijalne policije kako brane pristup područjima koja su gorjela.³¹⁹³ Jedno od takvih sela bilo je selo Kistanje, u kojem je Dangerfield bio u ophodnji 9. kolovoza 1995.³¹⁹⁴ Premda u Kistanjama nije bilo tragova oštećenja prouzrokovanih tenkovskom ili topničkom paljbom, gorjela je velika većina objekata.³¹⁹⁵ U selu je vidio približno 150-200 osoba u hrvatskim vojnim uniformama s pješačkim naoružanjem i ručnim raketnim bacačima M60, koje su pljačkale i slavljenički pucale u zrak.³¹⁹⁶ On u Kistanjama nije vidio civile ni časnike i izjavio je da se činilo da su stvari potpuno izmakle kontroli.³¹⁹⁷

³¹⁸⁸ P292 (John Hill, izjava svjedoka, 21. siječnja 1998.), str. 3, 52-54, 102; John Hill, T. 3767-3768, 3780-3781, 3895-3897; P306 (Izvešće Johna Hilla o djelovanju HV-a za 4.-11. kolovoza 1995.), str. 1; D274 (Dnevnik Johna Hilla, bilješke za 5.-13. kolovoza 1995.), str. 4.

³¹⁸⁹ P292 (John Hill, izjava svjedoka, 21. siječnja 1998.), str. 53-54; John Hill, T. 3768-3769.

³¹⁹⁰ P292 (John Hill, izjava svjedoka, 21. siječnja 1998.), str. 53; John Hill, T. 3767-3769; D274 (Dnevnik Johna Hilla, bilješke za 5.-13. kolovoza 1995.), str. 4.

³¹⁹¹ John Hill, T. 3769.

³¹⁹² P695 (Roland Dangerfield, izjava svjedoka, 21. prosinca 1995.), par. 1-2; Roland Dangerfield, T. 7132.

³¹⁹³ P696 (Roland Dangerfield, dopunska izjava svjedoka, 9. siječnja 2008.), par. 8; Roland Dangerfield, T. 7161, 7276-7278.

³¹⁹⁴ P695 (Roland Dangerfield, izjava svjedoka, 21. prosinca 1995.), par. 10; Roland Dangerfield, T. 7159-7160.

³¹⁹⁵ P695 (Roland Dangerfield, izjava svjedoka, 21. prosinca 1995.), par. 10; Roland Dangerfield, T. 7160.

³¹⁹⁶ P695 (Roland Dangerfield, izjava svjedoka, 21. prosinca 1995.), par. 10; Roland Dangerfield, T. 7160.

³¹⁹⁷ Roland Dangerfield, T. 7160.

796. **Stig Marker Hansen**, promatrač PMEZ-a u Kninu u razdoblju od lipnja do rujna 1995. i šef PMEZ-a Knin u razdoblju od približno 5. rujna do 23. rujna 1995.,³¹⁹⁸ u svom svjedočenju je rekao da je 10. kolovoza 1995., vozeći se prema Benkovcu, prošao kroz Kistanje i vidio da je cijelo mjesto izgorjelo i da su pošteđene samo škola i tri mjesne tvornice koje su bile pod stražom.³¹⁹⁹ U 11:00 sati, svjedok je vidio vojni kamion parkiran ispred trgovine mješovitom robom i u toj trgovini uniformiranu osobu bez oznaka postrojbe s kanistrom, koja se potom odvezla vojnim kamionom.³²⁰⁰ Petnaest minuta kasnije trgovina je bila u plamenu.³²⁰¹

797. **Peter Marti**, vojni promatrač UN-a i kasnije član HRAT-a u Sektoru Jug u razdoblju od 19. lipnja do 27. studenog 1995.,³²⁰² u svom svjedočenju je rekao da je 10. kolovoza 1995., vozeći se kroz Kistanje, vidio muškarce u hrvatskim uniformama kako stoje pored kuća koje su gorjele.³²⁰³ Marti je izjavio da ne sumnja da su selo zapalili ti vojnici.³²⁰⁴ Za Kistanje je rekao da su bile jedno od sela koja su najviše stradala i da je to selo bilo potpuno uništeno.³²⁰⁵ Marti je u Kistanjama vidio i uništenu crkvu.³²⁰⁶

798. Prema izvješću UNCRO-a od 9. kolovoza 1995., većina kuća u Kistanjama bila je uništena i u njima nije bilo moguće stanovati.³²⁰⁷ **Alain Forand**, zapovjednik UNCRO-a za Sektor Jug u razdoblju od 8. srpnja 1995. do 10. listopada 1995.,³²⁰⁸ u svom svjedočenju je rekao da je u jednom trenutku poslije operacije Oluja, moguće 11. kolovoza 1995., bio u ophodnji u Kistanjama, gdje je vidio kako ljudi pljačkaju u po

³¹⁹⁸ P1283 (Stig Marker Hansen, izjava svjedoka, 18. prosinca 1995.) str. 2; P1284 (Stig Marker Hansen, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1997.), str. 2; P1285 (Stig Marker Hansen, izjava svjedoka, 24. travnja 2008.), par. 3.

³¹⁹⁹ P1285 (Stig Marker Hansen, izjava svjedoka, 24. travnja 2008.), par. 23; P1290 (Prikaz koji je sastavio Marker Hansen, 20. rujna 1995.), str. 6; P1292 (Osobni dnevnik Stiga Markera Hansena), str. 9.

³²⁰⁰ P1290 (Prikaz koji je sastavio Marker Hansen, 20. rujna 1995.), str. 6; Stig Marker Hansen, T. 14936.

³²⁰¹ Stig Marker Hansen, T. 14936.

³²⁰² P415 (Peter Marti, izjava svjedoka, 13. veljače 1996.), str. 1-2; P416 (Peter Marti, izjava svjedoka, 29. lipnja 1997.), str. 1, 6; P417 (Peter Marti, izjava svjedoka, 14. prosinca 2007.), par. 1, 5, 9, 17.

³²⁰³ P415 (Peter Marti, izjava svjedoka, 13. veljače 1996.), str. 3; P416 (Peter Marti, izjava svjedoka, 29. lipnja 1997.), str. 9-10; Peter Marti, T. 4586; P114, str. 3; D391 (Sažetak informacija o kršenju ljudskih prava iz dnevnih izvješća o situaciji Stožera Sektora Jug, 7. kolovoza - 8. rujna 1995.), str. 3.

³²⁰⁴ P415 (Peter Marti, izjava svjedoka, 13. veljače 1996.), str. 3; P416 (Peter Marti, izjava svjedoka, 29. lipnja 1997.), str. 9-10; Peter Marti, T. 4586.

³²⁰⁵ P416 (Peter Marti, izjava svjedoka, 29. lipnja 1997.), str. 7.

³²⁰⁶ P416 (Peter Marti, izjava svjedoka, 29. lipnja 1997.), str. 11.

³²⁰⁷ P361 (Dnevno izvješće o situaciji UNCRO-a za Sektor Jug, 20:30 sati, 9. kolovoza 1995.), str. 4.

³²⁰⁸ P330 (Alain Forand, izjava svjedoka, 20. kolovoza 1996.), str. 2, 15; P333 (Alain Forand, izjava svjedoka, 25. siječnja 2008.), par. 2; Alain Forand, T. 4098-4099, 4180, 4186.

bijela dana.³²⁰⁹ Premda su vojni policajci i vojnici bili na mjestu događaja, nisu reagirali.³²¹⁰

799. **Boris Milas**, vršitelj dužnosti načelnika službe za suzbijanje kriminaliteta 72. bojne VP HV-a od približno sredine rujna 1992. do kraja 1996.,³²¹¹ prošao je kroz Kistanje između 10. i 12. kolovoza 1995. s pripadnicima Uprave Vojne policije Glavanom, Cicvarićem i Madunom.³²¹² Svjedok je izjavio da je stajao oko sedam do osam minuta kod uništenog kipa u središtu Kistanja.³²¹³ S tog mjesta je vidio četiri do šest kuća za koje je zaključio da su zapaljene podmetanjem požara, a ne borbenim djelovanjem ili garantiranjem.³²¹⁴ Svjedok nije nastavio s obilaskom Kistanja, već je otišao u Obrovac.³²¹⁵ Idući sporednom cestom, svjedok je u jednom drugom dijelu Kistanja vidio jednu ili dvije spaljene kuće.³²¹⁶ Dva ili tri dana kasnije svjedok je u Otriću vidio dvije ili tri spaljene kuće.³²¹⁷ Milas je kasnije, 15. ili 20. kolovoza 1995., ili približno tih datuma, na putu za Šibenik prolazio kroz Kistanje, ali nije vidio nove spaljene kuće.³²¹⁸ Prema dnevnom izvješću UN-a od 16. kolovoza 1995., u Sektoru Jug su se od 8. kolovoza 1995. sistematski podmetali požari, pri čemu je, prema procjeni, spaljeno 200 kuća, uključujući cijela mjesta Kistanje, Đevrske i Otrić.³²¹⁹ Svjedok je izjavio da je procjena od 16. kolovoza 1995. o 200 spaljenih kuća u Sektoru Jug točna, premda ih on do tog datuma, prolazeći određenim ograničenim dijelovima bivšeg Sektora Jug, nije vidio baš toliko.³²²⁰

800. **Ivan Galović**, županijski državni odvjetnik u Zadru od 1990. godine,³²²¹ u svom svjedočenju je rekao da je službena zabilješka u vezi s paležom u Kistanjama jedino što je išlo u prilog optužbi protiv Nedeljka Mijića. Dodao je da ta zabilješka nije

³²⁰⁹ P331 (Alain Forand, izjava svjedoka, 29. rujna 1997.), str. 14; Alain Forand, T. 4100-4101.

³²¹⁰ P331 (Alain Forand, izjava svjedoka, 29. rujna 1997.), str. 14.

³²¹¹ D1532 (Boris Milas, izjava svjedoka, 19. svibnja 2009.), str. 1, par. 1-4, 6, 8, 11, 31; D1533 (Boris Milas, izjava svjedoka, 22. lipnja 2009.), str. 1; Boris Milas, T. 19158, 19168-19169, 19227-19230, 19322; P2548 (Službena zabilješka kriminalističke policije MUP-a o obavijesnom razgovoru s Borisom Milasom), str. 1.

³²¹² D1533 (Boris Milas, izjava svjedoka, 22. lipnja 2009.), par. 4; Boris Milas, T. 19192-19193, 19348.

³²¹³ Boris Milas, T. 19193, 19348, 19350-19353.

³²¹⁴ D1533 (Boris Milas, izjava svjedoka, 22. lipnja 2009.), par. 4; Boris Milas, T. 19193-19194.

³²¹⁵ Boris Milas, T. 19348, 19353.

³²¹⁶ Boris Milas, T. 19193-19194.

³²¹⁷ Boris Milas, T. 19192, 19194.

³²¹⁸ Boris Milas, T. 19217-19218.

³²¹⁹ D1534 (Zapovjedništvo UNPF-a, Akashijev šifrirani brzojav s dnevnim izvješćem, upućen Annanu, 16. kolovoza 1995.), str. 1-2, 5.

³²²⁰ D1533 (Boris Milas, izjava svjedoka, 22. lipnja 2009.), par. 3; Boris Milas, T. 19191-19192, 19217-19219; D1534 (Zapovjedništvo UNPF-a, Akashijev šifrirani brzojav s dnevnim izvješćem, upućen Annanu, 16. kolovoza 1995.), str. 1-2.

³²²¹ D1553 (Ivan Galović, izjava svjedoka, 18. svibnja 2009.), str. 1-2, 5; Ivan Galović, T. 19666-19669.

prihvatljiva kao dokaz u hrvatskom kaznenom postupku.³²²² Premda Mijić nije bio optužen za palež, optužen je za devet ubojstava.³²²³ Poslije operacije Oluja, u razdoblju od 10. do 15. kolovoza 1995., Galović se, obavljajući tužiteljske dužnosti, nekoliko puta provezao kroz Kistanje.³²²⁴ Rekao je da je kistanjski krajolik izgledao kao što se to moglo očekivati nakon jedne takve operacije.³²²⁵ Galović je u svom svjedočenju rekao da njegov ured nije zaprimio nijednu prijavu u vezi s paležom u Kistanjama.³²²⁶ Premda se sjeća da je vidio barem jednu izgorjelu kuću u Kistanjama, njegov opći dojam je bio da se nije dogodilo ništa neuobičajeno; u protivnom bi naložio policijsku istragu.³²²⁷ Čak i kada mu je predočeno nekoliko dokaznih predmeta koji ukazuju na paljenje, pljačkanje i uništavanje širokih razmjera u Kistanjama, Galović je ponovno izjavio da je imao dojam da se nije dogodilo ništa neuobičajeno.³²²⁸

801. **Alun Roberts**, službenik za tisak i informiranje u Sektoru Jug UN-a u Kninu od sredine rujna 1993. do približno sredine listopada 1995.,³²²⁹ obišao je Kistanje u tjednima nakon operacije Oluja i vidio da je većina kuća spaljena, teško oštećena i opljačkana.³²³⁰ Kada je obišao Kistanje 13. kolovoza 1995., Roberts je zatekao potpuno spaljeno mjesto i samo jednog starijeg mještanina Srbina koji je još uvijek živio ondje.³²³¹ Prema Robertsovom izvješću, Kistanje su prije hrvatske ofenzive imale 8.000 stanovnika.³²³² Krajem kolovoza 1995. u Kistanjama je naišao na uništeni spomenik stradalima u ratu.³²³³ Na temelju svojih brojnih obilazaka tog mjesta, Roberts je u svom

³²²² D1553 (Ivan Galović, izjava svjedoka, 18. svibnja 2009.), str. 8.

³²²³ D1553 (Ivan Galović, izjava svjedoka, 18. svibnja 2009.), str. 8-9.

³²²⁴ Ivan Galović, T. 19688.

³²²⁵ Ivan Galović, T. 19688-19689.

³²²⁶ Ivan Galović, T. 19689.

³²²⁷ Ivan Galović, T. 19689-19691, 19846.

³²²⁸ Ivan Galović, T. 19843-19846; P203 (Informacija Sigurnosno-informativne službe, 8. kolovoza 1995.), str. 1; P830 (Dnevno izvješće PMEZ-a Knin, 10. kolovoza 1995.), str. 2; P2349 (Izvješće o stanju sigurnosti OG Šibenik, 11. kolovoza 1995.), str. 5.

³²²⁹ P675 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 27. kolovoza 1997.), str. 1, par. 1; P676 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 31. srpnja 1998.), str. 1; P677 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 28. veljače 2007.), str. 1-2; P678 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 7. veljače 2008.), str. 1, par. 3-4, 6; P680 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 1. srpnja 2008.), str. 1.

³²³⁰ P677 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 28. veljače 2007.), str. 12, br. 1; P678 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 7. veljače 2008.), par. 34, br. 1, 3; P707 (Fotografije posljedica uništavanja u Kninu i u selima i raseljenih osoba u bazi UN-a), slika u drugom redu desno; P709 (Fotografije posljedica uništavanja u Kninu i u selima i raseljenih osoba u bazi UN-a), obje slike u četvrtom redu.

³²³¹ P677 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 28. veljače 2007.), str. 12, br.1; P680 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 1. srpnja 2008.), par. 6; P684 (Izvješće Aluna Roberta za tisak o kršenjima ljudskih prava u Sektoru Jug od strane pripadnika HV-a, 12. listopada 1995.), str. 1.

³²³² P684 (Izvješće Aluna Roberta za tisak o kršenjima ljudskih prava u Sektoru Jug od strane pripadnika HV-a, 12. listopada 1995.), str. 1.

³²³³ P678 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 7. veljače 2008.), par. 34, br.2; P708 (Fotografije posljedica uništavanja u selima i raseljenih osoba u bazi UN-a i u konvoju), slika u prvom redu lijevo.

svjedočenju rekao da u Kistanjama nije bilo ni vojne opreme ni stacioniranog ljudstava SVK.³²³⁴

802. **Svjedok 86**³²³⁵ je u svom svjedočenju rekao da je prije operacije Oluja u Kistanjama bilo približno 2.000 kuća.³²³⁶ Kada je svjedok obišao Kistanje približno pet do šest dana nakon što je civilna policija ondje preuzela policijske poslove, vidio je da je spaljeno cijelo središte mjesta, kao i da su spaljene brojne kuće u drugim četvrtima.³²³⁷ Kuće koje nisu bile spaljene bile su opljačkane, obijene i iz njih je bila odnesena imovina.³²³⁸

803. Prema izvješću HRAT-a od 11. kolovoza 1995., Kistanje je bilo gotovo potpuno uništeno i gorjele su gotovo cijele Đevrske, u općini Kistanje.³²³⁹ **Edward Flynn**, službenik za ljudska prava u Uredu UNHCHR-a i vođa jednog od HRAT-ova u nekadašnjem Sektoru Jug od 7. kolovoza do sredine rujna 1995.,³²⁴⁰ otputovao je 13. kolovoza 1995. s Alunom Robertsom i drugima u Kistanje, Đevrske i Benkovac i vidio na desetine kuća u plamenu, polja koja su posvuda gorjela i najmanje deset visokih perjanica dima po benkovačkoj dolini.³²⁴¹ Flynn je u Kistanjama vidio nekoliko vozila, osobe u vojnim uniformama i najmanje sedam objekata u plamenu, što po njegovom mišljenju nije bilo prouzrokovano granatiranjem jer su zidovi bili gotovo neoštećeni.³²⁴² Flynn je razgovarao sa četvero od 18 preostalih starijih seljana u Rudelama, u općini Kistanje, koji su mu rekli da su vojnici koji su došli u prvom valu na to područje nakon operacije Oluja intenzivno pljačkali i ubili jednog 39-godišnjeg muškarca 6. kolovoza, ili približno tog datuma, ali da su te vojnike zamijenili drugi koji se prema njima korektno ponašaju i daju im hranu.³²⁴³ Flynnu je tada po prvi puta omogućen pristup

³²³⁴ P677 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 28. veljače 2007.), str. 12.

³²³⁵ P487 (Svjedok 86, izjava svjedoka, 19. rujna 2001.), str. 1, par. 26, 28, 32-33; P490 (Rješenje Mladena Lackovića o vraćanju svjedoka 86 na prijašnju dužnost, 27. rujna 1995.).

³²³⁶ P487 (Svjedok 86, izjava svjedoka, 19. rujna 2001.), par. 75; svjedok 86, T. 5340.

³²³⁷ Svjedok 86, T. 5338, 5340, 5347.

³²³⁸ Svjedok 86, T. 5338, 5347.

³²³⁹ P21 (Edward Flynn, izjava svjedoka, 26.-27. veljače 2008.), par. 9; P41 (Dnevno izvješće HRAT-a, 11. kolovoza 1995.), str. 2.

³²⁴⁰ P20 (Edward Flynn, izjava svjedoka, 29. lipnja 1997.), str. 1-2, 6, 13, 23; P21 (Edward Flynn, izjava svjedoka, 26.-27. veljače 2008.), str. 1, par. 3-4, 36; Edward Flynn, T. 1044, 1270, 1291-1292, 1312, 1325.

³²⁴¹ P20 (Edward Flynn, izjava svjedoka, 29. lipnja 1997.), str. 18, 21; P21 (Edward Flynn, izjava svjedoka, 26.-27. veljače 2008.), par. 11-12; Edward Flynn, T. 1051-1052, 1054-1058; P25 (Dnevno izvješće HRAT-a, 13. kolovoza 1995.), str. 1; P26 (UN TV footage, 13. kolovoza 1995.).

³²⁴² P20 (Edward Flynn, izjava svjedoka, 29. lipnja 1997.), str. 18, 21, 32, 35; P21 (Edward Flynn, izjava svjedoka, 26.-27. veljače 2008.), par. 41; Edward Flynn, T. 1056-1059.

³²⁴³ P21 (Edward Flynn, izjava svjedoka, 26.-27. veljače 2008.), par. 11; Edward Flynn, T. 1118-1120; P24 (Karta Sektora Jug s označenim lokacijama); P25 (Dnevno izvješće HRAT-a, 13. kolovoza 1995.), str. 1.

Benkovcu, koji je bio gotovo napušten, ali razmjerno neoštećen u usporedbi s drugim mjestima.³²⁴⁴ Flynn je izjavio da se u tjednima poslije 13. kolovoza 1995. nekoliko puta provezao kroz Kistanje, da je mjesto do kraja kolovoza bilo potpuno napušteno i da je većina objekata izgorjela, osobito u središtu mjesta.³²⁴⁵ Vidio je spomenik stradalima u Drugom svjetskom ratu koji je bio vandalski uništen ili srušen.³²⁴⁶ U Đevrskama je, isto tako, izgorjela većina objekata.³²⁴⁷ U Macurama, u općini Kistanje, gorjela je jedna kuća.³²⁴⁸

804. Između 13:00 i 17:00 sati 10. kolovoza 1995., UNMO je vidio hrvatske vojnike kako pljačkaju i pale kuće u Kistanjama.³²⁴⁹ Dana 14. kolovoza 1995. u 10:20 sati, UNMO je vidio da je izgorjelo približno 90 posto kuća u Kistanjama i da se u ostale uselila Hrvatska vojska.³²⁵⁰ Dana 14. kolovoza 1995. u 16:30 sati, UNMO je u Kistanjama vidio osobe koje su izgledale kao civilni dužnosnici kako gledaju u zemljovide i pokazuju prema kućama. Približno u 19:30 sati istoga dana, UNMO je u Kistanjama vidio kako gori nekoliko kuća.³²⁵¹ Dana 16. kolovoza 1995. u 15:30 sati, UNMO je u Kistanjama vidio tri kuće koje su gorjele.³²⁵² Dana 19. kolovoza 1995. u 11:35 sati, UNMO je u Kistanjama vidio kako gori jedna kuća.³²⁵³

805. **Ivica Cetina**, načelnik Policijske uprave zadarsko-kninske tijekom 1995.,³²⁵⁴ u svom svjedočenju je rekao, na temelju toga što je vidio prošavši jednom ulicom u središtu Kistanja, da je većina kuća u mjestu bila spaljena prije tog njegovog prvog posjeta u prvih deset do petnaest dana po oslobađanju tog područja i prije nego što je ondje uspostavljena policijska postaja.³²⁵⁵ Na temelju toga što je vidio u tri ili četiri prilike kada je prošao kroz Kistanje, Cetina je izjavio da kasnije uništavanje Kistanja

³²⁴⁴ P20 (Edward Flynn, izjava svjedoka, 29. lipnja 1997.), str. 17, 19-20; P21 (Edward Flynn, izjava svjedoka, 26.-27. veljače 2008.), par. 11; Edward Flynn, T. 1086, 1088; P25 (Dnevno izvješće HRAT-a, 13. kolovoza 1995.), str. 2.

³²⁴⁵ P20 (Edward Flynn, izjava svjedoka, 29. lipnja 1997.), str. 32-33, 37.

³²⁴⁶ P20 (Edward Flynn, izjava svjedoka, 29. lipnja 1997.), str. 33.

³²⁴⁷ P20 (Edward Flynn, izjava svjedoka, 29. lipnja 1997.), str. 32, 37.

³²⁴⁸ P21 (Edward Flynn, izjava svjedoka, 26.-27. veljače 2008.), par. 30; P38 (Tjedno izvješće Husseina Al-Alfija, 2.-8. rujna 1995.), str. 4-5; P50 (Dnevno izvješće HRAT-a, 5. rujna 1995.), str. 1.

³²⁴⁹ P114 (Dnevno izvješće o situaciji UNMO-a za Sektor Jug, 20:00 sati, 10. kolovoza 1995.), str. 1, 3.

³²⁵⁰ P119 (Dnevno izvješće o situaciji UNMO-a za Sektor Jug, 21:00 sat, 14. kolovoza 1995.), str. 3.

³²⁵¹ P119 (Dnevno izvješće o situaciji UNMO-a za Sektor Jug, 21:00 sat, 14. kolovoza 1995.), str. 4.

³²⁵² P121 (Dnevno izvješće o situaciji UNMO-a za Sektor Jug, 19:00 sati, 16. kolovoza 1995.), str. 2.

³²⁵³ P123 (Dnevno izvješće o situaciji UNMO-a za Sektor Jug, 19:00 sati, 19. kolovoza 1995.), str. 4.

³²⁵⁴ D1743 (Ivica Cetina, izjava svjedoka, 26. kolovoza 2009.), str. 1; D1745 (Ivica Cetina, izjava svjedoka, 26. veljače 2002.), str. 3-4; Ivica Cetina, T. 23396, 23486, 23517.

³²⁵⁵ D1745 (Ivica Cetina, izjava svjedoka, 26. veljače 2002.), str. 14; Ivica Cetina, T. 23577-23578, 23580-23582, 23584, 23641-23642.

nije izvršeno odjednom, nego kroz određeno vrijeme.³²⁵⁶ Prema Cetinim riječima, bilo je vrlo teško naći počinitelje budući da nije bilo očevidaca.³²⁵⁷ Na sastanku održanom 11. listopada 1995. Cetina i Ivan Nađ zatražili su od UNCIVPOL-a da im dostavi sve informacije o incidentima, uključujući i incidente pljačkanja, zastrašivanja ili paleža, koji su evidentirani na području Kistanja.³²⁵⁸

806. **William Hayden**, istraživač IHF-a na misiji u Krajini od 15. do 20. kolovoza 1995.,³²⁵⁹ u svom svjedočenju je rekao da je 17. kolovoza 1995. u selu Kistanje vidio četiri muškarca u borbenim uniformama kako ulaze u objekte uz glavnu cestu i izlaze iz njih.³²⁶⁰ U nastavku svjedočenja je rekao da je, vraćajući se u svoje vozilo parkirano u drugom dijelu Kistanja, vidio kako se iz objekata u dijelu mjesta u kojem je vidio te ljude diže crni dim.³²⁶¹

807. Prema izvješću IHF-a od 25. kolovoza 1995. u kojem se opisuje misija IHF-a od 17. kolovoza 1995. do 19. kolovoza 1995., promatrači UN-a su obavijestili misiju IHF-a da su na području Kistanja viđeni "dužnosnici" u civilu sa zemljovidima kako pokazuju kuće, nakon čega su promatrači UN-a vidjeli kako objekti gore.³²⁶² U tom izvješću IHF-a se također kaže da je selo Ivoševci, u općini Kistanje, pretrpjelo znatnu štetu.³²⁶³ Međutim, u njemu se također konstatira da pravoslavna crkva u Kistanjama nije oštećena. Kada je misija IHF-a u vezi s tim postavila pitanje časniku HV-a za informiranje, on je odgovorio da ne žele da se misli da su isti kao Srbi.³²⁶⁴

808. Dana 10. kolovoza 1995. u 11:00 sati, PMEZ je vidio kako je jedna osoba bez oznaka postrojbe zapalila glavnu trgovinu u Kistanjama, nakon čega se odvezla vojnim

³²⁵⁶ Ivica Cetina, T. 23578, 23581.

³²⁵⁷ D1745 (Ivica Cetina, izjava svjedoka, 26. veljače 2002.), str. 14; Ivica Cetina, T. 23581.

³²⁵⁸ D1746 (Zapisnik sa sastanka UNCIVPOL-a s organima PU zadarsko-kninske, 12. listopada 1995.), str. 1-2.

³²⁵⁹ P986 (William Hayden, izjava svjedoka, 15. svibnja 1996.), par. 1; P987 (William Hayden, izjava svjedoka, 15. ožujka 2004.), par. 1-3.

³²⁶⁰ P986 (William Hayden, izjava svjedoka, 15. svibnja 1996.), par. 3; P987 (William Hayden, izjava svjedoka, 15. ožujka 2004.), par. 10; P988 (Izvješće IHF-a o misiji prikupljanja informacija u Krajini, 25. kolovoza 1995.), par. 1.1.

³²⁶¹ P986 (William Hayden, izjava svjedoka, 15. svibnja 1996.), par. 3; P987 (William Hayden, izjava svjedoka, 15. ožujka 2004.), par. 10; P988 (Izvješće IHF-a o misiji prikupljanja informacija u Krajini, 25. kolovoza 1995.), par. 1.1.

³²⁶² P988 (Izvješće IHF-a o misiji prikupljanja informacija u Krajini, 25. kolovoza 1995.), str. 2, par. 1.1.

³²⁶³ William Hayden, T. 10596; P988 (Izvješće IHF-a o misiji prikupljanja informacija u Krajini, 25. kolovoza 1995.), par. 1.2.

³²⁶⁴ William Hayden, T. 10595-10596; P988 (Izvješće IHF-a o misiji prikupljanja informacija u Krajini, 25. kolovoza 1995.), par. 1.6.

kamionom.³²⁶⁵ Istoga dana, 10. kolovoza 1995., PMEZ je izvijestio da je Kistanje potpuno spaljeno i uništeno, pri čemu su pošteđene škola, tvornica tekstila i tvornica TVIK, koje su neoštećene i pod stražom.³²⁶⁶ **Søren Liborius**, operativni časnik i vođa tima PMEZ-a stacioniran u Kninu od 28. srpnja 1995. do 27. studenog 1995.,³²⁶⁷ u svom svjedočenju je rekao da je 23. kolovoza 1995. vidio kako u Kistanje ulazi autobus sa šibenskim registarskim tablicama pun vojnika HV-a.³²⁶⁸ U 11:04 sati, iz autobusa je izišla skupina vojnika i služeći se kanistrima s dizelom zapalila automehaničarsku radionicu preko puta INA-ine postaje.³²⁶⁹ Prema Liboriusovim riječima, ti vojnici su nosili regularne uniforme HV-a i imali su razne činove.³²⁷⁰ Liborius je izjavio da je u autobusu bilo 20-25 vojnika.³²⁷¹

809. **Eric Hendriks**, promatrač PMEZ-a u Kninu od 21. srpnja do 30. listopada 1995.,³²⁷² u svom svjedočenju je rekao da je 23. kolovoza 1995. u 11:04 sati u Kistanjama vidio automehaničarsku radionicu/INA-inu benzinsku crpku u plamenu, dok su autobus s civilnim registarskim tablicama pun vojnika HV-a i automobil marke Renault s civilnim registarskim tablicama odlazili s tog mjesta.³²⁷³

810. Prema tjednom izvješću UNCIVPOL-a od 27. kolovoza 1995., Kistanje je paležom potpuno uništeno.³²⁷⁴ **Jan Elleby**, zamjenik načelnika i načelnik UNCIVPOL-a za Sektor Jug u Kninu u razdoblju od 15. svibnja do 1. ili 2. listopada 1995.,³²⁷⁵ obišao

³²⁶⁵ P815 (Izvješće PMEZ-a koje je sastavio Liborius, 26. kolovoza 1995.), str. 5; P830 (Dnevno izvješće PMEZ-a Knin, 10. kolovoza 1995.), str. 2.

³²⁶⁶ P830 (Dnevno izvješće PMEZ-a Knin, 10. kolovoza 1995.), str. 2.

³²⁶⁷ P799 (Søren Liborius, izjava svjedoka, 2. studenog 1995.), str. 1, 3; P800 (Søren Liborius, izjava svjedoka, 11. studenog 1997.), str. 2; P801 (Søren Liborius, izjava svjedoka, 12. listopada 2005.), str. 2; P803 (Søren Liborius, izjava svjedoka, 6. rujna 2008.), par. 6; Søren Liborius, T. 8229; D741 (Liboriusov dnevnik), str. 3.

³²⁶⁸ P800 (Søren Liborius, izjava svjedoka, 11. studenog 1997.), str. 5-6; D743 (Liboriusova bilježnica, 1. dio), str. 49.

³²⁶⁹ P800 (Søren Liborius, izjava svjedoka, 11. studenog 1997.), str. 6; P842 (Video-snimka selā u Sektoru Jug s Liboriusovim komentarima, 17., 20.-21. svibnja 1997.), str. 1-2; Søren Liborius, T. 8290-8291; P812 (Dnevno izvješće PMEZ-a Knin, 23. kolovoza 1995.), str. 2; P815 (Izvješće PMEZ-a koje je sastavio Liborius, 26. kolovoza 1995.), str. 10; D743 (Liboriusova bilježnica, 1. dio), str. 49.

³²⁷⁰ Søren Liborius, T. 8292.

³²⁷¹ P800 (Søren Liborius, izjava svjedoka, 11. studenog 1997.), str. 6; D743 (Liboriusova bilježnica, 1. dio), str. 49.

³²⁷² P931 (Eric Hendriks, izjava svjedoka, 4. travnja 2008.), par. 3; D820 (Eric Hendriks, izjava svjedoka, 18. travnja 1996.), str. 1-2; Eric Hendriks, T. 9734-9735, 9755-9756.

³²⁷³ P931 (Eric Hendriks, izjava svjedoka, 4. travnja 2008.), par. 29; D820 (Eric Hendriks, izjava svjedoka, 18. travnja 1996.), str. 5; Eric Hendriks, T. 9677-9678; P932 (Dnevno izvješće PMEZ-a, 23. kolovoza 1995.), str. 2.

³²⁷⁴ P230 (Tjedno izvješće UNCIVPOL-a, 21.-26. kolovoza 1995., 27. kolovoza 1995.), str. 5.

³²⁷⁵ P214 (Jan Elleby, izjava svjedoka, 17. rujna 1995.), str. 1; P215 (Jan Elleby, izjava svjedoka, 14. rujna 1997.), str. 1-3; P216 (Jan Elleby, izjava svjedoka, 10. listopada 2005.), str. 1-2; Jan Elleby, T. 3361-3362, 3469.

je Kistanje i vidio da su svi objekti u središnjem dijelu glavne ulice potpuno uništeni i smatrao je da su "očito" spaljeni, a ne oštećeni u granatiranju.³²⁷⁶

811. **Svjedokinja 136**, Srпкиnja, prevoditeljica na terenu za UNCIVPOL i UNCRO,³²⁷⁷ u svom svjedočenju je rekla da je 28. kolovoza 1995. otišla s patrolom UNCIVPOL-a u Kistanje i vidjela da je mjesto potpuno izgorjelo.³²⁷⁸

812. Raspravno vijeće je nadalje razmotrilo svjedočenje Laile Malm, čiji prikaz se daje u poglavlju 4.2.8 (Kakanj).

813. Novinar Robert Fisk je napisao članak u kojem kaže da je 4. rujna 1995. s Robertsom obišao Kistanje i vidio da su uništene sve kuće i spomenik žrtvama rata.³²⁷⁹

814. **Svjedok 84**, službenik policije u Kninu,³²⁸⁰ u svom svjedočenju je rekao da je vidio da su mjesta Kistanje i Đevrske potpuno izgorjela.³²⁸¹ Svjedok je nadalje izjavio da je čuo da su u Kistanjama ubijeni neki srpski civili i da su mu kako bi se zaštitilo srpsko stanovništvo koje je još živjelo u Kistanjama, kao i manastir Arandelovac koji je od Kistanja udaljen tri kilometara, koordinatori naložili da u osnovnoj školi u Kistanjama uspostavi policijsku postaju.³²⁸² Svjedok 84 je izjavio da je policija saznala da se cesta između Knina i Šibenika koja prolazi kroz Kistanje i Skradin intenzivno koristi za prijevoz ukradenih stvari, zbog čega je na toj cesti u Kistanjama postavljen kontrolni punkt.³²⁸³

815. Na kontrolno-blokadnom punktu u Kistanjama zaustavljen je 31. kolovoza 1995. u 17:25 sati kombi marke Volkswagen sa stvarima za koje nije bilo dokumentacije.³²⁸⁴ Pripadnici VP Knin priveli su jednog pripadnika HV-a, koji je pušten nakon što je dao izjavu. U Kistanjama su istoga dana u 19:27 sati zatečeni pripadnici HV-a koji su

³²⁷⁶ P216 (Jan Elleby, izjava svjedoka, 10. listopada 2005.), str. 5; P217 (Jan Elleby, izjava svjedoka, 20. veljače 2008.), par. 19, 24 (str. 7).

³²⁷⁷ P2 (Svjedokinja 136, izjava svjedoka, 4. srpnja 1996.), str. 1-2; svjedokinja 136, T. 620, 622, 641, 726, 765, 768, 780-782.

³²⁷⁸ P2 (Svjedokinja 136, izjava svjedoka, 4. srpnja 1996.), str. 12; svjedokinja 136, T. 641-642; P5 (Karta Sektora Jug koju je označila svjedokinja 136).

³²⁷⁹ Alun Roberts, T. 6840; P686 (*The Independent*, 4. rujna 1995.), str. 1.

³²⁸⁰ P1035 (Svjedok 84, list sa pseudonimom); P2393 (Svjedok 84, izjava svjedoka, 20. studenog 2007.), str. 1; P2394 (Svjedok 84, izjava svjedoka, 11. srpnja 2004.), str. 1; P2395 (Svjedok 84, izjava svjedoka, 9. ožujka 2002.), str. 1-3; svjedok 84, T. 11061, 11073, 11094, 11101, 11358, 11360.

³²⁸¹ P2393 (Svjedok 84, izjava svjedoka, 20. studenog 2007.), par. 21.

³²⁸² P2393 (Svjedok 84, izjava svjedoka, 20. studenog 2007.), par. 21; P2395 (Svjedok 84, izjava svjedoka, 9. ožujka 2002.), par. 15; svjedok 84, T. 11317, 11430.

³²⁸³ Svjedok 84, T. 11317.

³²⁸⁴ P886 (Knjiga dežurstva Združene satnije VP Knin, 11. kolovoza – 11. studenog 1995.), str. 31. Prijevod ovog dokumenta je u elektronskom sistemu za vođenje suđenja podijeljen u nekoliko dijelova.

odnosili stvari. Pripadnici MUP-a su ih pustili prije dolaska patrole.³²⁸⁵ Dana 2. rujna 1995. u 12:15 sati, pripadnici MUP-a su zaustavili dva vojnika koji nisu imali dokumentaciju za ono što su vozili; upućena je patrola.³²⁸⁶ Dana 3. rujna 1995. u 14:10 sati, VP je izvijestila s terena da su na kontrolnom punktu u Kistanjama zaustavljeni vojnici HV-a s ukradenim stvarima. Te vojnike HV-a je patrola potom privela kriminalističkom inspektoru, nakon čega su pušteni.³²⁸⁷

816. Kao što je gore rečeno, Raspravnom vijeću je predloženo mnogo dokaza u vezi s navodima o uništavanju i pljačkanju u Kistanjama u kolovozu i rujnu 1995. Raspravno vijeće će prvo govoriti o događajima u Kistanjama u razdoblju od početka operacije Oluja do uključivo 6. kolovoza 1995. Na početku, Raspravno vijeće napominje da određeni svjedoci koji su bili u Kistanjama 6. kolovoza 1995., kao što je to slučaj s Rajčićem i Perkovićem, u svojim svjedočenjima kažu bilo da uopće nisu vidjeli incidente pljačkanja i paleža, bilo da su vidjeli tek poneki takav izolirani incident. Raspravno vijeće je te prikaze, kao i mogućnost da su svjedoci imali skrivene motive, razmotrilo u kontekstu drugih, međusobno podudarnih prikaza raznih očevidaca i hrvatskih dokumenata iz tog vremena, poput izvješća SIS-a od 8. kolovoza 1995. (P203).

817. Raspravno vijeće, na temelju Dawesovog svjedočenja, konstatira da su 6. kolovoza 1995., poslije 10:00 sati, osobe koje se navode kao vojnici HV-a u Kistanjama digle u zrak najmanje dvije kuće. S obzirom na Dawesovo i Gojanovićevo svjedočenje, Raspravno vijeće konstatira da su osobe koje se navode kao vojnici ili vojnici HV-a iznosile osobnu imovinu – televizore, glazbene linije i male traktore – iz kuća uz glavnu cestu, utovarivale ih u vojne kamione HV-a ili u osobna vozila, ili su te stvari stavljale uz cestu. Raspravno vijeće, na temelju Dawesovog svjedočenja, nadalje konstatira da su te osobe u vojne kamione utovarivale i domaće životinje. Kako Raspravno vijeće to shvaća, to što su te osobe opisane kao vojnici HV-a znači da su na sebi imale uniforme vojnog tipa. Raspravno vijeće ne može na temelju tih dokaza provjeriti valjanost činjenične osnove za kvalifikaciju tih osoba kao vojnika HV-a. Međutim, Raspravno vijeće je uzelo u obzir dokaze koji govore o prisutnosti HV-a u mjestu Kistanje 6. kolovoza 1995. (Marko Rajčić; zapovijed Ivana Vukića, P1128; izvješće Matka

Isto tako, kada se otvori jedan dio prijevoda, nešto nije u redu s redoslijedom brojeva stranica u padajućem meniju. To treba ispraviti.

³²⁸⁵ P886 (Knjiga dežurstva Združene satnije VP Knin, 11. kolovoza – 11. studenog 1995.), str. 31.

³²⁸⁶ P886 (Knjiga dežurstva Združene satnije VP Knin, 11. kolovoza – 11. studenog 1995.), str. 37.

Kurtovića, P2349; raščlamba Ante Gotovine, P2585; Vladimir Gojanović; razgovor s Milenkom Hrštićem; Pero Perković), kao i Dawesovo svjedočenje da je vidio 200-300 uniformiranih osoba. Na temelju tih dokaza, Raspravno vijeće konstatira da su uniformirane osobe koje su Dawes i Gojanović vidjeli bile pripadnici HV-a. Raspravno vijeće konstatira da je pripadnik 15. domobranske pukovnije HV-a Milenko Hrštić po ulasku u Kistanje 6. kolovoza 1995., približno u 13:00 sati, uzeo televizor iz jedne kuće koja je netom počela gorjeti.

818. Raspravno vijeće, na temelju Gojanovićevog i Perkovićevog svjedočenja i dokaznog predmeta D1547, nadalje konstatira da je 6. kolovoza 1995. u Kistanjama gorio znatan broj kuća. U vezi s tim, Raspravno vijeće je također razmotrilo Gušino svjedočenje da je nekoliko dana poslije 5. kolovoza 1995., ili približno tog datuma, vidio kako gori veliki dio Kistanja. Ti dokazi ne povezuju viđeni palež ni sa kakvim počiniteljima. Međutim, Raspravno vijeće napominje da je Gojanović u svom svjedočenju rekao da je u Kistanjama vidio kuće u plamenu i izgorjele kuće, za koje smatra da su bile zapaljane podmetanjem požara, a ne djelovanjem topništva. Raspravno vijeće podsjeća na dokaze na kojima je utemeljilo svoje konstatacije u vezi s gore navedenim Dawesovim i Gojanovićevim zapažanjima i, s obzirom na Dawesovo i Perkovićevo zapažanje da 6. kolovoza 1995. u mjestu više nije bilo civila, konstatira da su viđeni palež izazvali pripadnici HV-a. To dodatno potvrđuju izvješće SIS-a od 8. kolovoza 1995. (P203), u kojem se spominje masovno paljenje kuća i dezorganiziranost postrojbi HV-a, kao i Kurtovićovo izvješće od 11. kolovoza 1995. (P2349), u kojem se kaže da su zapovjednici po zauzimanju mjesta izgubili kontrolu nad pripadnicima HV-a, koji su zapalili više kuća, naročito u Kistanjama i drugim mjestima sa srpskim stanovništvom.

819. S obzirom na to da je stanovništvo Kistanja 1991. bilo gotovo isključivo srpsko, Raspravno vijeće konstatira da su krajinski Srbi bili vlasnici ili stanari velike većine, ako ne i sve, imovine za koje je gore konstatiralo da su je zapalili ili odnijeli vojnici HV-a. Raspravno vijeće će dalje razmotriti spomenute incidente od 6. kolovoza 1995. u vezi s točkama 1, 4 i 5 Optužnice u poglavljima 5.5.2, 5.6.2 i 5.8.2 (f) i (g) dolje u tekstu.

820. Raspravno vijeće će sada prijeći na događaje u Kistanjama u razdoblju od 7. do, uključivo, 12. kolovoza 1995.

³²⁸⁷ P886 (Knjiga dežurstva Združene satnije VP Knin, 11. kolovoza – 11. studenog 1995.), str. 39.

821. Što se tiče kamiona natovarenog stvarima kojim su 7. kolovoza 1995. pripadnika 15. domobranske pukovnije HV-a Perkovića povezli kući u Vodice, Raspravno vijeće napominje da je Perkoviću, premda on ne navodi identitet osoba u kamionu, rečeno da se general HV-a koji je naišao tim osobama obratio kao vojnicima. Na temelju tog dokaza, Raspravno vijeće konstatira da su barem neke od osoba u kamionu bile pripadnici hrvatskih vojnih snaga. Raspravno vijeće napominje da je Perković u svom svjedočenju rekao da nije vidio da li su i odakle su te osobe uzele predmete koji su bili u kamionu. S obzirom na vrstu tih predmeta (uglavnom električni uređaji, kao miješalica za beton ili televizori) i okolnosti, Raspravno vijeće prihvaća da su te osobe uzele te predmete. Budući da se iz dokaza ne vidi odakle su te osobe odnijele te predmete, na temelju dokaza ne može se utvrditi jesu li vlasnici odnesenih predmeta bili krajinski Srbi. Raspravno vijeće će dalje razmotriti taj incident u vezi s točkama 1 i 4 Optužnice u poglavljima 5.6.2 i 5.8.2 (f) dolje u tekstu.

822. S obzirom na svjedočenja Berikoffova, Hilla i Dangerfielda, Raspravno vijeće konstatira da je 9. kolovoza 1995. u Kistanjama velik broj objekata bio u plamenu ili spaljen. Raspravno vijeće nadalje konstatira, na temelju Berikoffovog svjedočenja, da je približno 25-30 osoba koje se navode kao vojnici HV-a u maskirnim uniformama išlo od kuće do kuće ili upravljalo prometom da bi se zaobišla parkirana vozila, pri čemu je svaka kuća planula nekoliko minuta nakon što su iz nje izišli. Raspravno vijeće također uzima u obzir Dangerfieldova zapažanja da na objektima u Kistanjama nije bilo tragova oštećenja prouzrokovanih tenkovskom ili topničkom paljbom. Na temelju tih dokaza, Raspravno vijeće konstatira da su te kuće zapalile osobe u maskirnim uniformama, ali ne može provjeriti valjanost činjenične osnove za kvalifikaciju tih osoba kao vojnika HV-a. Međutim, Raspravno vijeće podsjeća na dokaze na kojima je utemeljilo svoju konstataciju u vezi sa 6. kolovozom 1995., kao i na to da dio tih dokaza govori o tome da je HV toga dana zauzeo to područje i o daljnjem razmještaju HV-a na tom području (Vukićeva zapovijed, P1128; izvješće Matka Kurtovića, P2349; raščlamba Ante Gotovine, P2585). Raspravno vijeće nadalje uzima u obzir svjedočenja Hilla, Berikoffa i Dangerfielda da toga dana u Kistanjama nisu vidjeli civile, kao i to da je Dangerfield vidio 150-200 osoba u vojnim uniformama. Na temelju tih dokaza, Raspravno vijeće konstatira da su osobe koje su 9. kolovoza 1995. u Kistanjama palile kuće bile pripadnici HV-a.

823. Na temelju Dangerfieldovog svjedočenja o približno 150-200 osoba u vojnim uniformama koje su pljačkale u Kistanjama 9. kolovoza 1995., Raspravno vijeće konstatira da su te osobe odnosile nesuspecificirane predmete. Na temelju toga i podsjećajući na dokaze na kojima je utemeljilo svoju konstataciju u vezi s paljenjem kuća u Kistanjama 9. kolovoza 1995., Raspravno vijeće konstatira da su te osobe bile pripadnici HV-a.

824. S obzirom na to da je stanovništvo Kistanja 1991. bilo gotovo isključivo srpsko, Raspravno vijeće konstatira da su krajinski Srbi bili vlasnici ili stanari velike većine, ako ne i sve, imovine za koju je gore konstatiralo da su je zapalili ili odnijeli vojnici HV-a. Raspravno vijeće će dalje razmotriti spomenute incidente od 9. kolovoza 1995. u vezi s točkama 1, 4 i 5 Optužnice u poglavljima 5.5.2, 5.6.2 i 5.8.2 (f) i (g) dolje u tekstu.

825. Na temelju svjedočenja Stiga Markera Hansena i izvješća PMEZ-a (P815 i P830) u vezi s 10. kolovozom 1995., Vijeće konstatira da je oko 11:00 sati jedan čovjek u vojnoj uniformi bez oznaka postrojbe u Kistanjama zapalio trgovinu mješovitom robom, u kojoj ga je Marker Hansen vidio 15 minuta ranije s kanistrom. Raspravno vijeće uzima u obzir vojnu uniformu te osobe, kao i to da se odvezla vojnim kamionom, te podsjeća na dokaze na kojima je utemeljilo svoje konstatacije u vezi sa 6. i 9. kolovozom 1995. Na temelju toga, Raspravno vijeće konstatira da je osoba koja je zapalila tu trgovinu bila pripadnik hrvatskih vojnih snaga. S obzirom na to da je stanovništvo Kistanja 1991. bilo gotovo isključivo srpsko, Raspravno vijeće konstatira da su vlasnici trgovine mješovitom robom bili krajinski Srbi. Raspravno vijeće će dalje razmotriti taj incident od 10. kolovoza 1995. u vezi s točkama 1 i 5 Optužnice u poglavljima 5.5.2 i 5.8.2 (g) dolje u tekstu.

826. Na temelju Martijevog svjedočenja u vezi s istim danom, Raspravno vijeće konstatira da su pored kuća koje su gorjele stajali muškarci u uniformama koje je Marti opisao kao hrvatske uniforme. Međutim, ti dokazi sami po sebi nisu dovoljni da bi se na temelju njih moglo utvrditi tko je i u kojim okolnostima zapalio te kuće. Prema jednom dnevnom izvješću UNMO-a (P114), u Kistanjama su toga dana, između 13:00 i 17:00 sati, vojnici koji se navode kao hrvatski vojnici palili kuće i pljačkali. Kako to Raspravno vijeće shvaća, to znači da su osobe u uniformama vojnog tipa palile kuće i odnosile nesuspecificirane predmete. Ti dokazi ne pružaju više pojedinosti u pogledu činjenične osnove za kvalifikaciju tih osoba kao hrvatskih vojnika. Raspravno vijeće

stoga, na temelju samo tog izvješća, ne može ocijeniti postoji li za tu kvalifikaciju valjana činjenična osnova. Međutim, Raspravno vijeće podsjeća na dokaze na kojima je utemeljilo svoje konstatacije u vezi sa 6. i 9. kolovozom 1995. Na temelju tih dokaza, Raspravno vijeće konstatira da su te osobe bile pripadnici hrvatskih vojnih snaga. S obzirom na to da je stanovništvo Kistanja 1991. bilo gotovo isključivo srpsko, Raspravno vijeće konstatira da su krajinski Srbi bili vlasnici velike većine, ako ne i svih, predmeta za koje je gore konstatiralo da su ih odnijeli vojnici HV-a, kao i vlasnici ili stanari velike većine, ako ne i svih, objekata za koje je gore konstatiralo da su ih zapalili vojnici HV-a. Raspravno vijeće će dalje razmotriti te incidente od 10. kolovoza 1995. u vezi s točkama 1, 4 i 5 Optužnice u poglavljima 5.5.2, 5.6.2 i 5.8.2 (f) i (g) dolje u tekstu.

827. U vezi s Forandovim svjedočenjem da je vidio ljude kako pljačkaju u Kistanjama u po bijela dana, moguće 11. kolovoza 1995., nema pokazatelja da su te osobe bile pripadnici neke vojske. S obzirom na te okolnosti, Raspravno vijeće neće dalje razmatrati taj incident u vezi s točkama 1 i 4 Optužnice.

828. Raspravno vijeće će sada prijeći na događaje u Kistanjama u razdoblju od 13. kolovoza 1995. nadalje.

829. Na temelju Flynnovog svjedočenja u vezi s 13. kolovozom 1995., Raspravno vijeće se uvjerilo da je u Kistanjama gorjelo najmanje sedam objekata i da su ondje bile osobe u vojnim uniformama. Taj dokaz nije dovoljan za zaključak o tome tko je i u kojim okolnostima zapalio te kuće. S obzirom na te okolnosti, Raspravno vijeće neće dalje razmatrati taj incident u vezi s točkama 1 i 5 Optužnice.

830. Na temelju jednog izvješća UNMO-a (P119), Raspravno vijeće se uvjerilo da su 14. kolovoza 1995. u 16:30 sati osobe koje su izgledale kao civilni dužnosnici gledale u zemljovide i pokazivale kuće, kao i da je toga dana, približno u 19:30 sati, u Kistanjama gorjelo nekoliko kuća. Raspravno vijeće je razmotrilo mogućnost postojanja veze između postupaka tih civilnih dužnosnika i paleža koji je uslijedio. Međutim, ti dokazi nisu dovoljni za zaključak o tome tko je i u kojim okolnostima zapalio te kuće. S obzirom na te okolnosti, Raspravno vijeće neće dalje razmatrati ni taj incident u vezi s točkama 1 i 5 Optužnice.

831. Na temelju Haydenovog svjedočenja, Raspravno vijeće konstatira da su 17. kolovoza 1995. četiri muškarca u borbenim uniformama ulazila u objekte uz glavnu

cestu u Kistanjama i izlazila iz njih, kao i da je Hayden iz drugog dijela mjesta vidio kako se iz objekata u dijelu mjesta u kojem je vidio te muškarce diže crni dim. Raspravno vijeće konstatira da su ti muškarci zapalili objekte iz kojih se dizao dim. Na temelju tog dokaza ne može se zaključiti kojoj vojsci su ti muškarci eventualno pripadali. Raspravnom vijeću nisu predloženi drugi pouzdani dokazi o tome kojim oružanim snagama su počinitelji eventualno pripadali. Isto tako, Raspravnom vijeću nisu predloženi dovoljni dokazi o tome koje su oružane snage eventualno bile prisutne u Kistanjama ili u blizini Kistanja u to vrijeme. S obzirom na te okolnosti, Raspravno vijeće neće dalje razmatrati taj incident u vezi s točkama 1 i 5 Optužnice.

832. Na temelju Liboriusovog i Hendriksovog svjedočenja, Raspravno vijeće konstatira da je 23. kolovoza 1995. približno u 11:00 sati u Kistanje došao autobus s civilnim registarskim tablicama u kojem je bilo 20-25 uniformiranih osoba koje su opisane kao pripadnici HV-a. Vijeće nadalje konstatira da su neke od tih osoba izišle iz autobusa noseći kanistre s dizelom gorivom i zapalile automehaničarsku radionicu preko puta INA-ine crpke, nakon čega su autobus u kojem su bile te osobe i civilni automobil s civilnim registarskim tablicama otišli s mjesta događaja. Na temelju Liboriusovog svjedočenja u kojem kaže da su te osobe na sebi imale regularne uniforme HV-a i da su imale razne činove, kao i na temelju znatnog broja ljudi u autobusu, Raspravno vijeće konstatira da su ljudi iz skupine koja je zapalila radionicu i približno 20-25 drugih osoba u autobusu bili pripadnici hrvatskih vojnih snaga ili Specijalne policije. S obzirom na to da je stanovništvo Kistanja 1991. bilo gotovo isključivo srpsko, Raspravno vijeće konstatira da su vlasnici te automehaničarske radionice bili krajinski Srbi. Raspravno vijeće će dalje razmotriti taj incident od 23. kolovoza 1995. u vezi s točkama 1 i 5 Optužnice u poglavljima 5.5.2 i 5.8.2 (g) dolje u tekstu.

833. Raspravno vijeće prima na znanje nekoliko bilješki iz knjige dežurstava Združene satnije VP za razdoblje od 31. kolovoza do 3. rujna 1995. u kojima se izvještava o zaustavljanju osoba koje se navode kao pripadnici HV-a ili vojnici, koje su prevozile predmete i od kojih su neke predane vojnoj policiji. Raspravno vijeće konstatira da su te osobe odnosile te predmete. U jednoj bilješci, za 31. kolovoza 1995., govori se o osobama koje se navode kao pripadnici HV-a koje su zatečene kako odnose predmete u Kistanjama, što Raspravno vijeće stoga smatra utvrđenim. Raspravno vijeće nadalje napominje da su u to bili uključeni i policijski organi, te smatra da je utvrđeno da su identitet i pripadnost tih osoba provjereni. Vijeće stoga konstatira da su te osobe

bile pripadnici hrvatskih vojnih snaga. Za sve te slučajeve, osim za gore navedeni slučaj od 31. kolovoza 1995., dokazi ne pokazuju odakle su te osobe odnosile te predmete i stoga se na temelju dokaza ne može utvrditi jesu li vlasnici odnesenih predmeta bili krajinski Srbi. Što se tiče potonjeg slučaja, u vezi s kojim je izviješteno da su pripadnici HV-a odnosili predmete u Kistanjama, Raspravno vijeće uzima u obzir popis stanovništva iz 1991. u dijelu u kojem se on odnosi na Kistanje, kao što je navedeno gore u tekstu, i konstatira da su vlasnici velike većine, ako ne i svih, predmeta odnesenih iz Kistanja bili krajinski Srbi. Raspravno vijeće će dalje razmotriti te incidente u vezi s točkama 1 i 4 Optužnice u poglavljima 5.6.2 i 5.8.2 (f) dolje u tekstu.

Korde

834. Raspravnom vijeću su relevantni dokazi u vezi s navodima o uništavanju u Kordama, u općini Kistanje, predloženi putem jednog izvješća PMEZ-a. Prema tom izvješću, PMEZ je 11. rujna 1995. u 10:05 sati vidio dvije kuće u plamenu u Kordama i vojni kamion bez registarskih tablica kako dolazi iz smjera tog zaseoka.³²⁸⁸

835. Dokazi ukazuju na to da je 11. rujna 1995. ujutro vojni kamion dolazio iz smjera Korda dok su u tom zaseoku gorjele dvije kuće. Raspravno vijeće ne može izvesti nikakav zaključak isključivo iz toga što je taj kamion viđen kako dolazi iz smjera Korda dok su te dvije kuće gorjele. Raspravnom vijeću nisu predloženi drugi dokazi koji bi ukazivali na to tko je, kada i u kojim okolnostima zapalio te kuće. Raspravno vijeće stoga neće dalje razmatrati taj incident u vezi s točkama 1 i 5 Optužnice.

Parčić

836. Raspravnom vijeću su relevantni dokazi u vezi s navodima o uništavanju i pljačkanju u Parčiću, u općini Kistanje, predloženi prvenstveno putem svjedočenja Konstantina Drče.

837. **Konstantin Drča**, Srbin, rezervist SVK, iz Parčića u općini Kistanje,³²⁸⁹ izjavio je da je Parčić bio isključivo srpsko selo. Dana 4. kolovoza 1995., počelo je granatiranje Benkovca i okolice. Toga dana, približno u 11:00 do 12:00 sati, Drča je od svog zapovjedništva čuo da je evakuacija civilnog stanovništva u tijeku, napustio je vojarnu i

³²⁸⁸ P950 (Dnevno izvješće Tima Knin PMEZ-a, 11. rujna 1995.), str. 1.

zaputio se u Parčić, kamo je stigao 5. kolovoza 1995. oko 11:00 sati. Ondje je vidio stotinjak ljudi koji su pobjegli sa zadarskog područja u namjeri da odu u Liku. Dana 6. kolovoza 1995., oko 10:00 sati, Drča je vidio muškarce u maskirnim uniformama kako ulaze u Parčić, ali nije vidio nikakve oznake na njihovim uniformama. Svjedok se nalazio u obližnjoj šumi u brdima, na udaljenosti od oko jedan kilometar od sela, odakle je promatrao muškarce u maskirnim uniformama kako ulaze u kuće u selu, koje bi odmah nakon toga počele gorjeti. U dijelu sela koji je svjedok mogao vidjeti bilo je sedam do osam kuća i sve su gorjele. Svjedok je izjavio da misli da je dio tih muškaraca bio iz susjednog sela Medviđa, u općini Lisičić. Svjedok je zajedno s još šestero ljudi pobjegao iz Parčića s namjerom da dođe do Srba, u općini Donji Lapac. Svjedok je 7. kolovoza 1995. u 19:00 sati došao do sela Zrmanja Vrelo, u općini Gračac. Po dolasku u to selo vidio je da gori, premda nije vidio tko je zapalio kuće. Hrvatska vojska je presjekla put za Srb u Zrmanji Vrelo i svjedok je vidio tri tenka sa šahovnicama i više kamiona s registarskim tablicama HV-a kako se kreću prema Gračacu.³²⁹⁰

838. Ne uspjevši da dođe do Srba, Drča se 8. kolovoza 1995. vratio u Parčić i vidio da je spaljeno svih približno 50 napuštenih kuća u tom selu.³²⁹¹ S mjesta na kojem se skrivao u brdima, udaljenog približno 300-400 metara od sela, vidio je muškarce u maskirnim uniformama i muškarce u civilnoj odjeći kako odvoze civilne kamione i traktore u kojima je bila stoka, namještaj i drugi vrijedni predmeti, kao i traktore i putnička vozila u vlasništvu seljana. Svjedok je izjavio da je iz kuće njegove majke odneseno sve što je imalo neku vrijednost, čak i utičnice i prozorski okviri, i da je spaljena još 5. kolovoza 1995. Izjavio je da je od supruge Uroša Vojnovića, koja je ostala u selu, čuo da su hrvatski vojnici iz Medviđe ubili njenog psa i zaprijetili da će je ubiti i spaliti njenu kuću. Svjedok se također prisjetio da je Vojnovićeva supruga rekla da su je pretukli i vršili pritisak na nju da im da novac.³²⁹²

839. Drča je nadalje izjavio da se 11. kolovoza 1995. odlučio vratiti u Benkovac i da je na povratku prošao kroz nekoliko sela – Bjelinu, u općini Lišane Ostrovičke, Brgud, u općini Lisičić, i Kalanjevu Dragu, u općini Lišane Ostrovičke – u kojima je bila spaljena oko polovina kuća, uključujući osnovnu školu u Brgudu. Kada je, oko 16:00 sati, stigao u svoju kuću u Benkovcu vidio je da nema televizora, video-rekordera,

³²⁸⁹ P2509 (Konstantin Drča, izjava svjedoka, 26. svibnja 1997.), str. 1-2.

³²⁹⁰ P2509 (Konstantin Drča, izjava svjedoka, 26. svibnja 1997.), str. 2.

³²⁹¹ P2509 (Konstantin Drča, izjava svjedoka, 26. svibnja 1997.), str. 2-3.

³²⁹² P2509 (Konstantin Drča, izjava svjedoka, 26. svibnja 1997.), str. 3.

kamere, radioprijemnika, suđa, uključujući srebreni pribor za jelo, lustera, sačmarice i pištolja.³²⁹³

840. Đuka i Uroš Vojvodić iz Parčića, u općini Kistanje, oboje rođeni 1919., obavijestili su 12. rujna 1995. UNCIVPOL da su im "nekoliko dana nakon hrvatskog napada" u kuću došli vojnici i ukrali stoku.³²⁹⁴ Njih dvoje su, zajedno s još dvije osobe po imenu Stevan i Pava Vojvodić, obavijestili UNCIVPOL da žele da im UN pomogne da se presele u Beograd.³²⁹⁵ Izjavili su da se boje ostati u Hrvatskoj i da hrvatski vojnici na to područje dolaze gotovo svakoga dana.³²⁹⁶

841. U izvješću podnesenom, između ostalog, ZP-u Split, od 23. kolovoza 1995., zapovjednik 134. domobranske pukovnije pukovnik Josip Čerina je izjavio da je u poslijepodnevnom satima 6. kolovoza 1995. dobio izvješće da je dio 1. pješačke bojne došao do sela Parčić, u općini Kistanje.³²⁹⁷ Ubrzo nakon toga, Čerina je naredio 1. pješačkoj bojni da ostavi jednu pješačku satniju u Parčiću.³²⁹⁸ Kada je 3. pješačka bojna stigla na raskrižje u blizini Parčića, Čerina im je naredio da izvide područje sela Kolašac i Biovičina Sela, u općini Kistanje, i sela Ervenik.³²⁹⁹ Dana 6. kolovoza 1995. do 18:00 sati uspostavljeno je istaknuto zapovjedno mjesto u Biovičinom Selu, u općini Kistanje, a približno u 19:00 sati na to područje je došla 1. pješačka bojna.³³⁰⁰ Ubrzo nakon toga, dijelovi 15. domobranske pukovnije i 113. brigade HV-a došli su na područje sela Kolašac, u općini Kistanje, i sela Bjelina, u općini Lišane Ostrovičke, što je dovelo do velikog grupiranja postrojbi na malom prostoru. Te večeri je osigurana cesta između Parčića i Macura.³³⁰¹ Prva pješačka bojna je 7. kolovoza 1995. razmještena na područje Modrina Sela, u općini Kistanje, a 134. domobranska pukovnija je uspostavila kontrolne punktove na raskrižjima kod Parčića i Kolašca, kako bi se spriječilo otuđivanje ratnog

³²⁹³ P2509 (Konstantin Drča, izjava svjedoka, 26. svibnja 1997.), str. 3.

³²⁹⁴ P256 (UNCIVPOL-ovo izvješće o incidentu, S05-95/120, 12. rujna 1995.).

³²⁹⁵ P256 (UNCIVPOL-ovo izvješće o incidentu, S05-95/120, 12. rujna 1995.); P259 (UNCIVPOL-ovo izvješće o incidentu, S05-95/121, 12. rujna 1995.).

³²⁹⁶ P259 (UNCIVPOL-ovo izvješće o incidentu, S05-95/121, 12. rujna 1995.).

³²⁹⁷ P1200 (Izvjeshće Josipa Čerine o izvršenju bojne zadaće podneseno ZP-u Split, 23. kolovoza 1995.), str. 3, 8.

³²⁹⁸ P1200 (Izvjeshće Josipa Čerine o izvršenju bojne zadaće podneseno ZP-u Split, 23. kolovoza 1995.), str. 3-4.

³²⁹⁹ P1200 (Izvjeshće Josipa Čerine o izvršenju bojne zadaće podneseno ZP-u Split, 23. kolovoza 1995.), str. 4.

³³⁰⁰ P1200 (Izvjeshće Josipa Čerine o izvršenju bojne zadaće podneseno ZP-u Split, 23. kolovoza 1995.), str. 1, 4.

³³⁰¹ P1200 (Izvjeshće Josipa Čerine o izvršenju bojne zadaće podneseno ZP-u Split, 23. kolovoza 1995.), str. 4.

plijena.³³⁰² Čerina je 8. kolovoza 1995. poslao 1. bojnu na trodnevni odmor, a 3. pješačka bojna je uspostavila crtu obrane na potezu od sela Kaštel Žegarski, u općini Nadvoda, do sela Ervenik.³³⁰³ Pukovnija je 9. kolovoza 1995. ojačana 2. pješačkom bojnom i uspostavljena je nova crta obrane na potezu od sela Muškovci do sela Kaštel Žegarski i Ervenik. Istoga dana, 9. kolovoza 1995., topništvo je zauzelo položaje na području sela Komazeci, a istaknuto zapovjedno mjesto pukovnije i istureni odjeljak logističke baze u selu Kaštel Žegarski. Dana 11. kolovoza 1995., 3. pješačka bojna je poslana na petodnevni odmor, a 1. pješačka bojna je preuzela njeno područje odgovornosti. Ta postrojba je tijekom 12. i 13. kolovoza 1995. izvršavala redovite dnevne zadaće i 14. kolovoza 1995. joj je naređeno da izvrši pretres terena i da osigura objekte od vitalnog značaja. Dana 15. kolovoza 1995., približno u 13:00 sati, 1. pješačka bojna je započela marš prema Velikoj Popini, u općini Gračac.³³⁰⁴

842. Na temelju dokaza koji su mu predloženi, Raspravno vijeće konstatira da su 6. kolovoza 1995., oko 10:00 sati, u selo Parčić, u općini Kistanje, došli muškarci u maskirnim uniformama i ondje zapalili najmanje sedam ili osam kuća. Do 8. kolovoza 1995. spaljeno je svih približno 50 napuštenih kuća u Parčiću, među kojima i kuća Drčine majke. U razdoblju između 6. i 8. kolovoza 1995., ili približno tih datuma, muškarci u maskirnim uniformama su došli u kuću Đuke i Uroša Vojvodića i uzeli njihovu stoku. Muškarci u maskirnim uniformama i muškarci u civilnoj odjeći odvezli su 8. kolovoza 1995. iz sela civilne kamione i traktore, kao i traktore i putnička vozila u vlasništvu osoba iz Parčića. Ta vozila su bila natovarena vrijednim stvarima, među kojima su bili stoka i namještaj. Iz kuće Drčine majke odneseno je sve što je imalo neku vrijednost. S obzirom na to da je Drča izjavio da je Parčić bio isključivo srpsko selo, Raspravno vijeće konstatira da su krajinski Srbi bili vlasnici ili stanari uništenih kuća u Parčiću, kao i vlasnici predmeta odnesenih iz tog sela.

843. Na temelju Čerininog izvješća, Raspravno vijeće konstatira da su 1. i 3. bojna 134. domobranske pukovnije HV-a stigle u Parčić 6. kolovoza 1995. Prvoj bojni je naređeno da ondje ostavi jednu pješačku satniju. Dana 7. kolovoza 1995., 134. domobranska pukovnija je uspostavila kontrolne punktove na raskrižjima u blizini

³³⁰² P1200 (Izvješće Josipa Čerine o izvršenju bojne zadaće podneseno ZP-u Split, 23. kolovoza 1995.), str. 4. U prijevodu izvješća piše "Rarčići" i "Kolašec", što su, kako Raspravno vijeće to shvaća, pogreške u pisanju.

³³⁰³ P1200 (Izvješće Josipa Čerine o izvršenju bojne zadaće podneseno ZP-u Split, 23. kolovoza 1995.), str. 4.

Parčića, kako je rečeno, radi sprečavanja otuđivanja ratnog plijena. Prva bojna je 8. kolovoza 1995. poslana na odmor. Na temelju gore navedenog, Raspravno vijeće konstatira da su između 6. i 8. kolovoza 1995. pripadnici 134. domobranske pukovnije sudjelovali u paljenju približno 50 kuća u Parčiću i odnošenju gore navedenih predmeta iz Parčića. Raspravno vijeće će dalje razmotriti taj incident u vezi s točkama 1, 4 i 5 Optužnice u poglavljima 5.5.2, 5.6.2 i 5.8.2 (f) i (g) dolje u tekstu.

4.2.9 Općina Knin

Područje Golubića

844. Raspravnom vijeću su relevantni dokazi u vezi s navodima o uništavanju i pljačkanju na području Golubića, u općini Knin, predočeni prvenstveno putem svjedočenja Karija Anttile i Petera Martija. Prema popisu stanovništva iz 1991., od ukupno 1.424 stanovnika Golubića, u općini Knin, 1991. godine, njih 1.389 su bili Srbi.³³⁰⁵

845. Prema jednom izvješću PMEZ-a, dana 11. kolovoza 1995. u 14:25 sati, PMEZ je vidio da su sve kuće u Golubiću, u općini Knin, opljačkane, premda nijedna nije bila spaljena, te da je selo napušteno i da u njemu nema vojske.³³⁰⁶ Dana 12. kolovoza 1995., patrola UNMO-a je vidjela kako gori jedna kuća u blizini Golubića, u općini Knin.³³⁰⁷

Tor Munkelien, vojni promatrač UN-a stacioniran u Kninu u razdoblju od 14. kolovoza 1995. do 1. prosinca 1995.,³³⁰⁸ i **Kari Anttila**, vojni promatrač UN-a u Sektoru Jug od 14. kolovoza 1995. do 27. studenog 1995.,³³⁰⁹ vidjeli su 17. kolovoza 1995. kako gori približno 20 kuća na području Golubića, u općini Knin.³³¹⁰

³³⁰⁴ P1200 (Izvješće Josipa Čerine o izvršenju bojne zadaće podneseno ZP-u Split, 23. kolovoza 1995.), str. 5.

³³⁰⁵ C5 (Republički zavod za statistiku, Popis stanovništva 1991., Narodnosni sastav stanovništva Hrvatske po naseljima), str. 110.

³³⁰⁶ P810 (PMEZ-ov popis sela s ocjenom stupnja razaranja, 22. kolovoza 1995.), str. 4; P815 (Izvješće PMEZ-a koje je sastavio Liborius, 26. kolovoza 1995.), str. 6; P829 (Posebno izvješće PMEZ-a, 14. rujna 1995.), str. 3; D741 (Liboriusov dnevnik), str. 10.

³³⁰⁷ Tor Munkelien, T. 1520-1521; P67 (Izvješće Tima Podkonje UNMO-a, 27. kolovoza 1995.), par. 5.

³³⁰⁸ P60 (Tor Munkelien, izjava svjedoka, 18. prosinca 1995., supotpisnik Kari Anttila), str. 1; P61 (Tor Munkelien, izjava svjedoka, 10. siječnja 2008.), par. 1, 3; Tor Munkelien, T. 1514, 1546; D91 (Tor Munkelien, izjava svjedoka, 4. rujna 1999.), str. 3.

³³⁰⁹ P171 (Kari Anttila, izjava svjedoka, 8. siječnja 1996.), str. 1; P172 (Kari Anttila, izjava svjedoka, 16. listopada 1997.), str. 1-2; P173 (Kari Anttila, izjava svjedoka, 12. prosinca 2007.), str. 1, par. 2; Kari Anttila, T. 2508.

³³¹⁰ P61 (Tor Munkelien, izjava svjedoka, 10. siječnja 2008.), par. 23, 26; P173 (Kari Anttila, izjava svjedoka, 12. prosinca 2007.), par. 32; P67 (Izvješće Tima Podkonje UNMO-a, 27. kolovoza 1995.), par. 9; P122 (Dnevno izvješće o situaciji UNMO-a za Sektor Jug, 19:00 sati, 17. kolovoza 1995.), str. 4.

846. **Peter Marti**, vojni promatrač UN-a i kasnije član HRAT-a u Sektoru Jug u razdoblju od 19. lipnja do 27. studenog 1995.,³³¹¹ u svom svjedočenju je rekao da je 26. kolovoza 1995. bio u ophodnji s bojnikom Michijem u nekoliko sela, uključujući Golubić, Očestovo i Malianovići, koja su sva u općini Knin.³³¹² U Golubiću je vidio pet spaljenih kuća, tri djelomično spaljene kuće i 35 opljačkanih kuća.³³¹³ U Očestovu, u općini Knin, vidio je sedam spaljenih kuća, 20 djelomično spaljenih kuća i 56 opljačkanih kuća.³³¹⁴ U Malianovićima je vidio da je opljačkana jedna kuća.³³¹⁵ Prema jednom izvješću UNMO-a, UNMO je 26. kolovoza 1995., prije 20:00 sati, vidio da je u Golubiću, Očestovu i Marjanovićima, u općini Knin, kao i u Vrbniku, Biskupiji i Popovićima, u općini Orlić, većina kuća "opljačkana" i da ih je još mnogo spaljeno.³³¹⁶

847. Markač je 27. kolovoza 1995. izvijestio načelnika Glavnog stožera HV-a, generala Červenka, o zadaći izvršenoj 27. kolovoza 1995. U tom izvješću se kaže da je 470 pripadnika specijalnih jedinica policije iz sastava Skupnih snaga (u vremenu od 07:00 do 19:00 sati) izvršilo pretragu područja Podinarja, u općini Knin, (uključujući sela Polača, Vrpolje, Golubić i istočno zaleđe sela Strmica) s ciljem pronalaska i uništenja razbijenih diverzantsko-terorističkih skupina neprijatelja, te pronalaska materijalno-tehničkih sredstava.³³¹⁷ Tijekom te akcije nađeno je desetak civila i zaplijenjeno je razno oružje: protuzrakoplovni top kalibra 40 mm s 500 komada streljiva; jedna puška Kalašnjikov; jedan automat Tompson; jedan karabin kalibra 7x64; jedna automatska puška kalibra 7,62 mm; dvije puške Magnum; jedan talijanski

³³¹¹ P415 (Peter Marti, izjava svjedoka, 13. veljače 1996.), str. 1; P416 (Peter Marti, izjava svjedoka, 29. lipnja 1997.), str. 1, 6; P417 (Peter Marti, izjava svjedoka, 14. prosinca 2007.), par. 1, 5, 9, 17.

³³¹² P416 (Peter Marti, izjava svjedoka, 29. lipnja 1997.), str. 12-13; P417 (Peter Marti, izjava svjedoka, 14. prosinca 2007.), par. 61, 75; Peter Marti, T. 4615-4617; P67 (Izvješće Tima Podkonje UNMO-a o kršenjima ljudskih prava od početka operacije Oluja, 27. kolovoza 1995.), str. 4-5; D391 (Sažetak informacija o kršenju ljudskih prava iz dnevnih izvješća o situaciji Stožera Sektora Jug, 7. kolovoza - 8. rujna 1995.), str. 18.

³³¹³ P416 (Peter Marti, izjava svjedoka, 29. lipnja 1997.), str. 12-13; P417 (Peter Marti, izjava svjedoka, 14. prosinca 2007.), par. 61, 75; Peter Marti, T. 4615-4617; P67 (Izvješće Tima Podkonje UNMO-a o kršenjima ljudskih prava od početka operacije Oluja, 27. kolovoza 1995.), str. 4-5; D391 (Sažetak informacija o kršenju ljudskih prava iz dnevnih izvješća o situaciji Stožera Sektora Jug, 7. kolovoza - 8. rujna 1995.), str. 18.

³³¹⁴ P416 (Peter Marti, izjava svjedoka, 29. lipnja 1997.), str. 12-13; P417 (Peter Marti, izjava svjedoka, 14. prosinca 2007.), par. 61, 75; Peter Marti, T. 4615-4617; P67 (Izvješće Tima Podkonje UNMO-a o kršenjima ljudskih prava od početka operacije Oluja, 27. kolovoza 1995.), str. 4-5; D391 (Sažetak informacija o kršenju ljudskih prava iz dnevnih izvješća o situaciji Stožera Sektora Jug, 7. kolovoza - 8. rujna 1995.), str. 18.

³³¹⁵ P417 (Peter Marti, izjava svjedoka, 14. prosinca 2007.), par. 61, 75; Peter Marti, T. 4615-4617; P67 (Izvješće Tima Podkonje UNMO-a o kršenjima ljudskih prava od početka operacije Oluja, 27. kolovoza 1995.), str. 5; D391 (Sažetak informacija o kršenju ljudskih prava iz dnevnih izvješća o situaciji Stožera Sektora Jug, 7. kolovoza - 8. rujna 1995.), str. 18.

³³¹⁶ P128 (Dnevno izvješće o situaciji UNMO-a za Sektor Jug, 20:00 sati, 26. kolovoza 1995.), str. 1, 5.

³³¹⁷ P2379 (Markačevo izvješće o izvršenoj zadaći za 27. kolovoza 1995., 27. kolovoza 1995.), str. 1.

karabin; jedna puška M-48; četiri lovačke puške; jedan ručni raketni bacač Osa s tri rakete; jedan optički nišan za Osu s desetak raketa; deset tromblonskih trenutnih mina; deset protupješačkih mina; tri busole; jedan dalekovid; jedan zaštitni prsluk i četiri ručne bombe.³³¹⁸

848. Flynn je 27. kolovoza 1995. u dva zaseoka sela Golubić vidio spaljene kuće i jednu kuću koja je gorjela.³³¹⁹ Dana 28. kolovoza 1995., HRAT je izvijestio da su vojnici ili pripadnici Specijalne policije zaustavili tim predstavnika nevladinih udruga za ljudska prava, pretražili im vozilo i oduzeli film u blizini Golubića, u općini Knin, kao i da su im rekli da se ne vraćaju na to područje jer sljedeći put neće biti tako ljubazni prema njima.³³²⁰ Dana 29. kolovoza 1995., HRAT iz Knina je otišao na područje Golubića, u općini Knin, i vidio šest vojnika HV-a kako dolaze iz zaseoka Borović u kojem je nekoliko kuća netom počelo gorjeti. Prema izvješću HRAT-a, kada su ti vojnici vidjeli tim, okrenuli su se i razišli.³³²¹

849. Prema knjizi dežurstva Združene satnije VP Knin, kninska policijska postaja je 1. rujna 1995. u 16:30 sati izvijestila službu dežurstva VP Knin da u Golubiću gori nekoliko kuća i da su ondje viđeni neki ljudi u automobilima VP s registarskim tablicama "HV 283 VP" i "HV 719 VP".³³²² Prema toj knjizi dežurstva, utvrđeno je da su ta vozila VP (sic) slučajno naišla na te kuće u plamenu i da su tražili počinitelje.³³²³

850. **Maria Teresa Mauro**, službenica UN-a za civilne poslove i članica HRAT-a u nekadašnjem Sektoru Jug, stacionirana u Kninu od ožujka do prosinca 1995.,³³²⁴ u svom svjedočenju je rekla da je 5. rujna 1995. bila na području Golubića, u općini Knin, i vidjela hrvatske vojnike kako pljačkaju, o čemu su govorili i seljani koji su ondje

³³¹⁸ P2379 (Markačevo izvješće o izvršenoj zadaći za 27. kolovoza 1995., 27. kolovoza 1995.), str. 1-3.

³³¹⁹ P21 (Edward Flynn, izjava svjedoka, 26.-27. veljače 2008.), par. 22; P27 (Zbirno dnevno izvješće HRAT-a, 24.-27. kolovoza 1995.), str. 2-3.

³³²⁰ P21 (Edward Flynn, izjava svjedoka, 26.-27. veljače 2008.), par. 26; P48 (Dnevno izvješće HRAT-a, 28. kolovoza 1995.), str. 1, 3.

³³²¹ D631 (Dnevno izvješće HRAT-a, 29. kolovoza 1995.), str. 2.

³³²² P886 (Knjiga dežurstva Združene satnije VP Knin, 11. kolovoza – 11. studenog 1995.), bilješka od 1. rujna 1995.

³³²³ P886 (Knjiga dežurstva Združene satnije VP Knin, 11. kolovoza – 11. studenog 1995.), bilješka od 1. rujna 1995.

³³²⁴ P1098 (Maria Teresa Mauro, izjava svjedoka, 3. ožujka 2000.), str. 1-2; P1099 (Maria Teresa Mauro, izjava svjedoka, 6. veljače 2008.), str. 1, par. 1, 7-9, 11-12; Maria Teresa Mauro, T. 11998, 12000, 12024, 12075-12076.

ostali.³³²⁵ Prema izvješću HRAT-a, približno 40 osoba koje su još uvijek živjele u Golubiću 5. rujna 1995. rekle su HRAT-u da su vrlo zabrinute za svoju sigurnost.³³²⁶

851. Davoru Zdriliću, Ivi Oštriću, Željku Guziću, Mariju Paleki i Vladi Lukiću (pripadnicima HV-a čije zapovjedništvo je bilo na području Golubića i protiv kojih je vojni tužitelj podigao optužnicu) Općinski sud u Kninu izrekao je 5. studenog 1998. osuđujuću presudu za tešku krađu počinjenu 8. rujna 1995. u Golubiću, u općini Knin.³³²⁷ Općinski sud je konstatirao da su oni, u namjeri da sebi pribave imovinsku korist, iz kuća u Golubiću odnijeli velik broj predmeta (koji se navode na stranicama 7-8 dokaznog predmeta P2610).³³²⁸ Znali su da su vlasnici napustili kuće na tom području poslije ratnih djelovanja. Natovarili su te predmete na kamion i odvezli se u smjeru Zadra. Međutim, pripadnici VP su ih zaustavili na kontrolnom punktu kod Knina i oduzeli te predmete, a zauzvrat im dali potvrdu o privremenom oduzimanju predmeta.³³²⁹ Općinski sud je odlučio da se osuđenima oduzme imovinska korist ostvarena kaznenim djelom.³³³⁰

852. Dana 25. rujna 1995. u 09:00 sati, UNMO je vidio kako u blizini Golubića gori jedna kuća.³³³¹

853. Raspravnom vijeću su također predočeni dokazi o vojnoj prisutnosti u Golubiću u kolovozu 1995. Prema operativnom dnevniku 4. gardijske brigade, u Golubić su se 5. kolovoza 1995. u 08:45 sati spustili izvidnici.³³³² Prema operativnom dnevniku ZP-a Split, 5. kolovoza 1995. u 08:50 sati, 4. gardijska brigada je ušla u Golubić i bila je na ulazu u Vrpolje.³³³³ Prema operativnom dnevniku 4. gardijske brigade, 9. kolovoza 1995. u 17:00 sati, 2. pješaka brigada se premjestila s područja Golubića.³³³⁴ Prema operativnom dnevniku ZP-a Split, 20 pripadnika 72. bojne VP HV-a je 11. kolovoza

³³²⁵ P1098 (Maria Teresa Mauro, izjava svjedoka, 3. ožujka 2000.), str. 6.

³³²⁶ P21 (Edward Flynn, izjava svjedoka, 26.-27. veljače 2008.), par. 30; P38 (Tjedno izvješće Husseina Al-Alfija, 2.-8. rujna 1995.), str. 5; P50 (Dnevno izvješće HRAT-a, 5. rujna 1995.), str. 1-2.

³³²⁷ Mladen Bajić, T. 20821-20823, 20857-20860; P2610 (Dokumenti u vezi sa sudskim postupkom zbog teške krađe protiv Zdrilića, Zubčića, Oštrića, Guzića, Paleke i Lukića), str. 1-8, 10-18.

³³²⁸ P2610 (Dokumenti u vezi sa sudskim postupkom zbog teške krađe protiv Zdrilića, Zubčića, Oštrića, Guzića, Paleke i Lukića), str. 7-8, 15-16.

³³²⁹ P2610 (Dokumenti u vezi sa sudskim postupkom zbog teške krađe protiv Zdrilića, Zubčića, Oštrića, Guzića, Paleke i Lukića), str. 15.

³³³⁰ P2610 (Dokumenti u vezi sa sudskim postupkom zbog teške krađe protiv Zdrilića, Zubčića, Oštrića, Guzića, Paleke i Lukića), str. 8.

³³³¹ P157 (Dnevno izvješće o situaciji UNMO-a za Sektor Jug, 20:00 sati, 25. rujna 1995.), str. 4.

³³³² P2343 (Operativni dnevnik 4. gardijske brigade, srpanj i kolovoz 1995.), str. 35.

³³³³ P71 (Operativni dnevnik ZP-a Split za 25. srpnja – 14. rujna 1995.), str. 83-84.

³³³⁴ P2343 (Operativni dnevnik 4. gardijske brigade, srpanj i kolovoz 1995.), str. 48.

1995. osiguravalo skladište u Golubiću.³³³⁵ Prema ratnom dnevniku 6. domobranske pukovnije, 12. kolovoza 1995. u Golubiću je uspostavljeno zapovjedno mjesto 6. pukovnije. Zapovjednik 2. bojne 6. pukovnije razmjestio je 14. kolovoza 1995. godine 80 ljudi na područje Golubića.³³³⁶ Skladište u Golubiću je 15. kolovoza 1995. dodijeljeno 73. bojni VP.³³³⁷ Dana 16. kolovoza 1995. bojna na području Knina i Golubića je vršila pretres terena.³³³⁸ Dana 29. kolovoza 1995. skladište u Golubiću je osiguravala i koristila 300. logistička baza.³³³⁹ Osim gore navedenih dokaza, Raspravno vijeće je uzelo u obzir dokazne predmete P2559, P2379 i D180, str. 6-7, 14-15.

854. Raspravno vijeće konstatira da je HV bio prisutan na području Golubića od 5. kolovoza 1995. barem do 8. rujna 1995. Dokazi također ukazuju na to da su kuće na području Golubića počele gorjeti još 12. kolovoza 1995., a dva svjedoka su 17. kolovoza 1995. vidjela kako gori približno 20 kuća. Međutim, ne postoje dovoljni dokazi o okolnostima u kojima su te kuće zapaljene. Dokazi nadalje ukazuju na to da je do 26. kolovoza 1995. u Golubiću i okolici "opljačkano" mnogo kuća. Međutim, na temelju dokaza ne može se utvrditi da li su predmeti odneseni iz tih kuća, kao ni tko ih je i kada odnio. Flynn je 27. kolovoza 1995. vidio kako u jednom zaseoku sela Golubić gori jedna kuća. Dokazi ukazuju na to da je specijalna policija toga dana pretraživala područje Golubića. Međutim, ti dokazi nisu dovoljni da bi se na temelju njih utvrdila veza između specijalne policije i te kuće koja je gorjela. Jedno izvješće HRAT-a nadalje ukazuje na to da je HRAT 29. kolovoza 1995. na području Golubića vidio kako šest osoba koje se navode kao vojnici HV-a odlazi iz jednog zaseoka sela Golubić, u kojem je netom počelo gorjeti nekoliko kuća, i kako se te osobe okreću i razilaze nakon što su ugledale HRAT. U nedostatku dodatnih informacija o tome zašto su se te osobe okrenule i razišle, taj dokaz nije dovoljan da bi se na temelju njega moglo utvrditi da su te kuće zapalile te osobe. Prema knjizi dežurstava VP, netko je 1. rujna 1995. vidio nekoliko osoba u automobilima VP s registarskim tablicama "HV 283 VP" i "HV 719 VP" u blizini kuća koje su gorjele u Golubiću i, prema istoj knjizi dežurstava, kasnije je ustanovljeno da su ti pripadnici VP otkrili kuće koje su gorjele i da su tražili počinitelje. Blizina pripadnika VP požarima nije dovoljna da se na temelju toga utvrdi da su oni

³³³⁵ P71 (Operativni dnevnik ZP-a Split za 25. srpnja – 14. rujna 1995.), str. 100-101.

³³³⁶ P2586 (Izvadak iz Ratnog dnevnika Zapovjedništva pukovnije, 6. domobranska pukovnija), str. 5, 7.

³³³⁷ P71 (Operativni dnevnik ZP-a Split za 25. srpnja – 14. rujna 1995.), str. 108-109.

³³³⁸ P71 (Operativni dnevnik ZP-a Split za 25. srpnja – 14. rujna 1995.), str. 110, 112.

³³³⁹ D990 (Izvješće Glavnog stožera HV-a o vojnim objektima u zoni odgovornosti ZP-a Split, 29. kolovoza 1995.), str. 1, 3.

zapalili te kuće. Naposljetku, dokazi ukazuju na to da je 25. rujna 1995. u blizini Golubića gorjela jedna kuća. Međutim, ne postoje dovoljni dokazi o okolnostima u kojima je ta kuća zapaljena. S obzirom na te okolnosti, Raspravno vijeće neće dalje razmatrati te incidente u vezi s točkama 1, 4 i 5 Optužnice.

855. Raspravno vijeće na temelju dokaznog predmeta P2610 konstatira da su 8. rujna 1995. petorica pripadnika HV-a stacionirana na području Golubića, u namjeri da sebi pribave imovinsku korist, iz kuća u Golubiću odnijeli velik broj predmeta (koji se navode na stranicama 7-8 dokaznog predmeta P2610), utovarili ih na kamion i odvezli se u smjeru Zadra. Raspravno vijeće s tim u vezi napominje da im je Općinski sud u Kninu izrekao osuđujuću presudu za tešku krađu i da dokazi ne ukazuju na to da ta presuda nije postala pravomoćna po hrvatskom zakonu. Na temelju svjedočenja svjedokinje Mauro, Raspravno vijeće nadalje konstatira da je 5. rujna 1995. pet osoba koje se navode kao hrvatski vojnici pljačkalo na području Golubića, što, kako to shvaća Raspravno vijeće, znači da su odnijele nesuspecificirane predmete. Mauro nije pružila dodatne pojedinosti u pogledu činjenične osnove za njenu kvalifikaciju tih osoba kao hrvatskih vojnika. Međutim, s obzirom na to da je HV bio prisutan na području Golubića u to vrijeme, Raspravno vijeće konstatira da su te osobe bile pripadnici HV-a. S obzirom na nacionalni sastav Golubića 1991., Vijeće konstatira da su vlasnici većine, ako ne i svih tih predmeta bili krajinski Srbi. Raspravno vijeće će dalje razmotriti te incidente u vezi s točkama 1 i 4 Optužnice u poglavljima 5.5.2, 5.6.2 i 5.8.2(f) dolje u tekstu.

Grad Knin

856. Raspravnom vijeću predočena je velika količina dokaza relevantnih za navode o uništavanju i pljačkanju u Kninu. Raspravno vijeće je razmotrilo sve te dokaze, ali u nastavku teksta daje prikaz i komentar samo jednog njihovog dijela, usredotočujući se na najbolje raspoložive dokaze.³³⁴⁰ Vijeće u ovom poglavlju u pravilu neće eksplicitno razmatrati dokaze koji su nedatirani, potencijalni, neodređeni ili općeniti, koji potječu iz nepoznatih izvora ili im na neki drugi način nedostaje valjana činjenična osnova, koji se jasno ne tiču Knina ili se jasno ne tiču imovine koja ulazi u okvir Optužnice,³³⁴¹ kao ni

³³⁴⁰ V. poglavlje 2.

³³⁴¹ Raspravnom vijeću je predočen velik broj dokaza u vezi s imovinom međunarodnih promatrača. Budući da se optuženici u Optužnici terete za pljačkanje imovine čiji su vlasnici ili stanari bili krajinski

dokaze o uništavanju koje je nedvojbeno u vezi s borbama. Prema popisu stanovništva iz 1991., od ukupno 12.331 stanovnika Knina 1991., njih 9.867 su bili Srbi.³³⁴² **Pašić** je u svom svjedočenju izjavio da se demografska slika Knina u međuvremenu znatno promijenila, te je na početku operacije Oluja u Kninu bilo približno 250 Hrvata.³³⁴³

857. Pregled uništavanja i pljačkanja u Kninu u razdoblju na koje se odnosi Optužnica dao je **svjedok 84**, službenik policije u Kninu.³³⁴⁴ On je u svom svjedočenju izjavio da su kuće pljačkane i paljene u fazama.³³⁴⁵ U prvoj fazi pljačkanje i uništavanje izvršili su profesionalni vojnici Hrvatske vojske koji su sudjelovali u operaciji Oluja i koji su ostali u Kninu tijekom tri ili četiri dana nakon oslobođenja grada.³³⁴⁶ Svjedok 84 je izjavio da je pripadnike Hrvatske vojske koji su sudjelovali u operaciji Oluja prepoznao po trakama na rukavu.³³⁴⁷ U drugoj fazi pljačkanje i uništavanje izvršile su domobranske postrojbe koje su se na to područje vratile otprilike pet-deset dana nakon operacije Oluja.³³⁴⁸ Svjedok je izjavio da je u toj fazi bilo i demobiliziranih vojnika koji su zadržali hrvatske uniforme, vojne iskaznice i oružje i koji su se vraćali u Knin pretvarajući se da su još u aktivnoj službi u HV-u.³³⁴⁹ U trećoj fazi pljačkanje i uništavanje izvršili su civili koji su se na to područje vratili 15. kolovoza 1995., ili približno tog datuma.³³⁵⁰ Svjedok 84 je izjavio da su u 10-20 dana po oslobađanju Knina grad i okolna područja potpuno opljačkani i spaljeni.³³⁵¹ Prema riječima svjedoka, preko 70 posto kuća uništeno je u prvoj fazi, da bi se nakon prvih 15 dana uništavanje usporilo, ali ne i potpuno zaustavilo.³³⁵² Svjedok je nadalje izjavio da je

Srbi, Raspravno vijeće neće eksplicitno govoriti o takvim dokazima, osim ako to ne služi nekoj drugoj svrsi, poput utvrđivanja prisutnosti trupa. V. i poglavlje 2.

³³⁴² C5 (Republički zavod za statistiku, Popis stanovništva 1991., Narodnosni sastav stanovništva Hrvatske po naseljima), str. 110-111.

³³⁴³ D1707 (Petar Pašić, izjava svjedoka, 23. travnja 2009.), par. 4; Petar Pašić, T. 22914-22915, 23035-23036.

³³⁴⁴ P1035 (Svjedok 84, list sa pseudonimom); P2393 (Svjedok 84, izjava svjedoka, 20. studenog 2007.), str. 1; P2394 (Svjedok 84, izjava svjedoka, 11. srpnja 2004.), str. 1; P2395 (Svjedok 84, izjava svjedoka, 9. ožujka 2002.), str. 1-3; svjedok 84, T. 11061, 11073, 11094, 11101, 11358, 11360.

³³⁴⁵ P2393 (Svjedok 84, izjava svjedoka, 20. studenog 2007.), par. 27; P2395 (Svjedok 84, izjava svjedoka, 9. ožujka 2002.), par. 30.

³³⁴⁶ P2393 (Svjedok 84, izjava svjedoka, 20. studenog 2007.), par. 27; P2395 (Svjedok 84, izjava svjedoka, 9. ožujka 2002.), par. 30; svjedok 84, T. 11097-11100.

³³⁴⁷ Svjedok 84, T. 11100.

³³⁴⁸ P2393 (Svjedok 84, izjava svjedoka, 20. studenog 2007.), par. 27; P2395 (Svjedok 84, izjava svjedoka, 9. ožujka 2002.), par. 30; svjedok 84, T. 11101, 11387.

³³⁴⁹ Svjedok 84, T. 11104, 11411-11412, 11414.

³³⁵⁰ P2393 (Svjedok 84, izjava svjedoka, 20. studenog 2007.), par. 27; P2395 (Svjedok 84, izjava svjedoka, 9. ožujka 2002.), par. 30; svjedok 84, T. 11105, 11387.

³³⁵¹ P2395 (Svjedok 84, izjava svjedoka, 9. ožujka 2002.), par. 24.

³³⁵² P2393 (Svjedok 84, izjava svjedoka, 20. studenog 2007.), par. 24.

pljačkana imovina pripadnika obiju nacionalnih zajednica, Hrvata i Srba.³³⁵³ Raspravno vijeće će ispitati ima li pregled koji dao svjedok 84 potkrepu u nekim konkretnijim dokazima, a identificiralo je dva zasebna razdoblja, kojima će se pozabaviti redom. Prvo razdoblje obuhvaća 5. do 8. kolovoza, a drugo teče od 9. kolovoza do kraja razdoblja na koje se odnosi Optužnica.

858. Većina relevantnih dokaza tiče se prvog razdoblja, od 5. do 8. kolovoza 1995. Raspravno vijeće će prije negoli donese zaključke o cijelom prvom razdoblju analizirati dokaze, u mjeri u kojoj je to moguće, dan po dan.

859. Raspravno vijeće će se najprije osvrnuti na dolazak hrvatskih snaga u grad Knin. Vijeću su predočeni relevantni dokumentarni dokazi iz hrvatskih izvora. Prema operativnom dnevniku ZP-a Split, zapovjednik 7. gardijske brigade HV-a je 5. kolovoza 1995. u 11:07 sati javio da je ušao u Knin.³³⁵⁴ U 11:30 sati, iz obavještajnih izvora je javljeno da je 7. gardijska brigada na mostu u Kninu i da je ovladala cijelim gradom.³³⁵⁵ U 11:25 sati, Zebić je javio sa zapovjednog mjesta 7. gardijske brigade da se oni nalaze oko vojarne u Kninu i da izvlače dio motornih vozila.³³⁵⁶ U 12:50 sati, 1. pješачka bojna javila je da se nalazi u centru Knina.³³⁵⁷ Raspravno vijeće razmotrilo je daljnje relevantne dokaze iz dokaznog predmeta P2343, čiji prikaz se daje u poglavlju 4.1.9 (Nikola Dragičević i drugi - Prilog, br. 1). U dnevnom izvješću naslovljenom na general-bojnika Ivana Tolja, koje je poslano 5. kolovoza 1995. u 13:00 sati, pukovnik Ivan Zelić, koordinator Političke uprave Ministarstva obrane za političku djelatnost, izjavio je da su hrvatske snage do podneva ovladale Kninom.³³⁵⁸ Prema raščlambi operacije Oluja Ante Gotovine, 4. i 7. gardijska brigada oslobodile su Knin do 11:00 sati 5. kolovoza 1995.³³⁵⁹ S tim u vezi, Raspravno vijeće je razmotrilo i dokaze iz dokaznog predmeta P2559.

860. O dolasku hrvatskih snaga u Knin govori se i u dokazima dobivenim od međunarodnih promatrača. **Eric Hendriks**, promatrač PMEZ-a u Kninu od 21. srpnja

³³⁵³ Svjedok 84, T. 11410.

³³⁵⁴ P71 (Operativni dnevnik ZP-a Split za 25. srpnja – 14. rujna 1995.), str. 83-84.

³³⁵⁵ P71 (Operativni dnevnik ZP-a Split za 25. srpnja – 14. rujna 1995.), str. 84.

³³⁵⁶ P2343 (Operativni dnevnik 4. gardijske brigade, srpanj i kolovoz 1995.), str. 36.

³³⁵⁷ P2343 (Operativni dnevnik 4. gardijske brigade, srpanj i kolovoz 1995.), str. 37.

³³⁵⁸ D180 (Dokumentacija o istrazi hrvatskih vlasti u vezi s ubojstvom Ilije i Milke Petko, te Dmitra i Đure Rašua), str. 14-15.

³³⁵⁹ P2585 (Ante Gotovina, Raščlamba provedene operacije "Oluja", 16. rujna 1995.), str. 1-2, 9-10.

do 30. listopada 1995.,³³⁶⁰ u svom je svjedočenju izjavio da su 5. kolovoza 1995. u 10:00 ili 11:00 sati 4. i 7. brigada HV-a (Pume) ušle u Knin bez otpora.³³⁶¹ Prema jednom izvješću PMEZ-a, vojnici HV-a došli su u podne 5. kolovoza 1995. do zgrade Regionalnog centra PMEZ-a.³³⁶² **Alain Forand**, zapovjednik UNCRO-a za Sektor Jug u razdoblju od 8. srpnja 1995. do 10. listopada 1995.,³³⁶³ u svom je svjedočenju izjavio da je otprilike između 10:30 i 11:00 sati, dok se približavao bolnici, ondje vidio vojnike HV-a.³³⁶⁴ Na povratku u bazu UN-a, više puta su ga zaustavili hrvatski vojnici.³³⁶⁵ Forand je izjavio da su 5. kolovoza 1995., točno prije podneva, vojnici HV-a koji su napredovali iz smjera jugoistoka stigli pred ulaz u bazu UN-a i da je HV tad već držao u rukama cijeli Knin.³³⁶⁶ Prema riječima **Roberta Williamsa**, obavještajnog časnika kanadskog kontingenta UNPROFOR-a,³³⁶⁷ u 12:05 sati, na glavni ulaz u bazu UN-a stigla je 7. gardijska brigada HV-a s tri tenka T-55, jednim oklopnim transporterom i nešto pješaštva.³³⁶⁸ Williams je vojnike identificirao po oznakama s pumom na uniformama.³³⁶⁹ Cijevi tenkova HV-a bile su uperene u bazu UN-a.³³⁷⁰ **John Hill**, zapovjednik međunarodne vojne policije u Sektoru Jug od početka lipnja 1995. do 8.

³³⁶⁰ P931 (Eric Hendriks, izjava svjedoka, 4. travnja 2008.), par. 3; D820 (Eric Hendriks, izjava svjedoka, 18. travnja 1996.), str. 1-2; Eric Hendriks, T. 9734-9735, 9755-9756.

³³⁶¹ P931 (Eric Hendriks, izjava svjedoka, 4. travnja 2008.), par. 18; D820 (Eric Hendriks, izjava svjedoka, 18. travnja 1996.), str. 4; P1300 (Izvješće PMEZ-a o dnevnoj promatračkoj aktivnosti, 7. kolovoza 1995.), str. 2; D334 (Izvješće PMEZ-a, 12:45 sati, 5. kolovoza 1995.), par. 2. V. i P345 (Ažurirano izvješće o situaciji UNCRO-a za Sektor Jug, 12:00 sati, 5. kolovoza 1995.), str. 2.

³³⁶² P1299 (Posebno izvješće PMEZ-a, 7. kolovoza 1995.).

³³⁶³ P330 (Alain Forand, izjava svjedoka, 20. kolovoza 1996.), str. 2, 15; P333 (Alain Forand, izjava svjedoka, 25. siječnja 2008.), par. 2; Alain Forand, T. 4098-4099, 4180, 4186.

³³⁶⁴ P330 (Alain Forand, izjava svjedoka, 20. kolovoza 1996.), str. 8; P331 (Alain Forand, izjava svjedoka, 29. rujna 1997.), str. 13; Alain Forand, T. 4122; P398 (Video-snimka razgovora s Alainom Forandom), str. 1; P399 (Video-snimka i transkript razgovora s Alainom Forandom), str. 3; P401 (Izlaganje Alaina Foranda, 24. lipnja 1996.), str. 29. V. i P54 (Mira Grubor, izjava svjedoka, 3. travnja 1998.), str. 4; Mira Grubor, T. 1393, 1459-1460, 1478-1479.

³³⁶⁵ P331 (Alain Forand, izjava svjedoka, 29. rujna 1997.), str. 13; P345 (Ažurirano izvješće o situaciji UNCRO-a za Sektor Jug, 12:00 sati, 5. kolovoza 1995.), str. 2; P398 (Video-snimka razgovora s Alainom Forandom), str. 1.

³³⁶⁶ P330 (Alain Forand, izjava svjedoka, 20. kolovoza 1996.), str. 8; Alain Forand, T. 4123; P345 (Ažurirano izvješće o situaciji UNCRO-a za Sektor Jug, 12:00 sati, 5. kolovoza 1995.), str. 1-2; P398 (Video-snimka razgovora s Alainom Forandom), str. 1; P401 (Izlaganje Alaina Foranda, 24. lipnja 1996.), str. 29.

³³⁶⁷ P924 (Robert Williams, izjava svjedoka, 5. studenog 1995.), str. 1; P925 (Robert Williams, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 2.

³³⁶⁸ P924 (Robert Williams, izjava svjedoka, 5. studenog 1995.), str. 2; P925 (Robert Williams, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 6; P926 (Robert Williams, izjava svjedoka, 14. studenog 2007.), par. 4; Robert Williams, T. 9546; P930 (Kronologija događaja u Sektoru Jug koju je priredio Robert Williams, 4. - 7. kolovoza 1995.), str. 2.

³³⁶⁹ Robert Williams, T. 9545.

³³⁷⁰ P925 (Robert Williams, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 6-7.

prosinca 1995.,³³⁷¹ u svom je svjedočenju izjavio da je 5. kolovoza 1995., oko podneva, konvoj od šest tenkova HV-a, tri oklopna transportera i nešto pješništva stigao u koloni iz Drniša.³³⁷² On je nadalje izjavio da su neka od tih vozila došla na glavni ulaz u bazu UN-a, dok su druga nastavila prema gradu.³³⁷³ Prema Hillovim riječima, Leslie je postigao sporazum da Hrvati ostanu izvan baze UN-a, a UN unutra.³³⁷⁴ Hill je razgovarao s dvojicom pripadnika HV-a, za koje sudeći po oznakama misli da su bili pripadnici Puma.³³⁷⁵ **Andrew Leslie**, načelnik stožera Sektora Jug UNCRO-a u Kninu od 1. ožujka to 7. kolovoza 1995., časnik s velikim topničkim iskustvom,³³⁷⁶ u svom je svjedočenju izjavio da su vojnici HV-a iz brigade Pume došli na prednji ulaz u bazu UN-a i da nisu dopustili UN-u da napušta bazu.³³⁷⁷ Ispred ulaza bio je postavljen jedan tenk HV-a, koji je s obje strane bio okružen značajnim brojem pješništva.³³⁷⁸ Leslie je zahtijevao od jednog pukovnika HV-a iz brigade Pume da propusti UNCRO.³³⁷⁹ Pukovnik ga je obavijestio da je on, pod zapovjedništvom Ante Gotovine, odgovoran za napad i da UN-u neće biti dopušteno da napusti bazu sve dok mu njegov zapovjednik ne naredi suprotno.³³⁸⁰ Navedeno je da je razlog za to briga za sigurnost vojnika UNCRO-a.³³⁸¹ Svjedok je iz baze UN-a mogao vidjeti kako se snage HV-a slijevaju u Knin cestom ispred baze.³³⁸² **Philip Berikoff**, obavještajni časnik u Sektoru Jug UN-a, stacioniran u Kninu u razdoblju od 21. srpnja do 5. rujna 1995.,³³⁸³ u svom je

³³⁷¹ P291 (John Hill, izjava svjedoka, 23. kolovoza 1996.), str. 2; P292 (John Hill, izjava svjedoka, 21. siječnja 1998.), str. 3, 93; P293 (John Hill, izjava svjedoka, 2. studenog 1999.), str. 3.

³³⁷² P291 (John Hill, izjava svjedoka, 23. kolovoza 1996.), str. 5; P292 (John Hill, izjava svjedoka, 21. siječnja 1998.), str. 17-18; John Hill, T. 3750; P301 (Izvešće vojne policije UNCRO-a, 4.-7. kolovoza 1995.), str. 3; D274 (Dnevnik Johna Hilla, bilješke za 5.-13. kolovoza 1995.), str. 2.

³³⁷³ P291 (John Hill, izjava svjedoka, 23. kolovoza 1996.), str. 5.

³³⁷⁴ P291 (John Hill, izjava svjedoka, 23. kolovoza 1996.), str. 5; D274 (Dnevnik Johna Hilla, bilješke za 5.-13. kolovoza 1995.), str. 2.

³³⁷⁵ John Hill, T. 3750-3751; D274 (Dnevnik Johna Hilla, bilješke za 5.-13. kolovoza 1995.), str. 2.

³³⁷⁶ Andrew Leslie, T. 1930-1931, 1933-1936, 2099, 2189, 2195-2196; P84 (Izvešće o mogućim kršenjima međunarodnog humanitarnog prava, s potpisom Andrewa Lesliea, 12. kolovoza 1995.), str. 1.

³³⁷⁷ Andrew Leslie, T. 1971, 2175, 2183; P84 (Izvešće o mogućim kršenjima međunarodnog humanitarnog prava, s potpisom Andrewa Lesliea, 12. kolovoza 1995.), str. 2-3; D124 (Dnevno izvješće o situaciji UNMO-a za Sektor Jug, 19:00 sati, 5. kolovoza 1995.), str. 1.

³³⁷⁸ Andrew Leslie, T. 1971-1973, 2094; P84 (Izvešće o mogućim kršenjima međunarodnog humanitarnog prava, s potpisom Andrewa Lesliea, 12. kolovoza 1995.), str. 2-3; D127 (Video-snimka Hilla kako priča o tenku ispred baze UN-a u Kninu).

³³⁷⁹ Andrew Leslie, T. 1972, 2084-2090, 2183; P84 (Izvešće o mogućim kršenjima međunarodnog humanitarnog prava, s potpisom Andrewa Lesliea, 12. kolovoza 1995.), str. 3; D126 (Video-snimka Andrewa Lesliea na ulazu u bazu UN-a u Kninu).

³³⁸⁰ P84 (Izvešće o mogućim kršenjima međunarodnog humanitarnog prava, s potpisom Andrewa Lesliea, 12. kolovoza 1995.), str. 3; D126 (Video-snimka Andrewa Lesliea na ulazu u bazu UN-a u Kninu).

³³⁸¹ D126 (Video-snimka Andrewa Lesliea na ulazu u bazu UN-a u Kninu).

³³⁸² Andrew Leslie, T. 1973.

³³⁸³ P739 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 24. kolovoza 1996.), str. 1-2; P740 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 21. svibnja 1997.), str. 1, par. 1-2; P741 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 11. prosinca 2007.),

svjedočenju izjavio da su u 12:05-12:10 sati na ulaz u bazu UN-a došli naoružani pripadnici 7. gardijske brigade (Pume) u tenkovima.³³⁸⁴ Berikoff je objasnio da ih je identificirao uz pomoć priručnika hrvatske Vlade sa svim oznakama koje su na rukavu nosili pripadnici Hrvatske vojske.³³⁸⁵ Daljnju potvrdu o dolasku snaga HV-a dali su **Bellerose**,³³⁸⁶ **Boucher**,³³⁸⁷ **Dangerfield**,³³⁸⁸ **Dijkstra**,³³⁸⁹ **Liborius**,³³⁹⁰ **Marker Hansen**,³³⁹¹ **Marti**³³⁹² i **Mauro**.³³⁹³

861. Na temelju dokaza iz prethodna dva paragrafa, Raspravno vijeće konstatira da su 7. i 4. gardijska brigada HV-a ušle u Knin 5. kolovoza 1995. otprilike između 10:00 sati i podneva.

862. Raspravno vijeće sada prelazi na analizu navoda o uništavanju i pljačkanju u Kninu koje su hrvatske snage izvršile 5. kolovoza 1995. Relevantne dokaze predložili su brojni međunarodni svjedoci, uglavnom u vezi s pljačkanjem. **Forand** je u svom svjedočenju izjavio da je u kasnim jutarnjim satima 5. kolovoza 1995. vidio vojnike HV-a kako ulaze i izlaze iz trgovina na glavnoj ulici i pljačkaju.³³⁹⁴ Forand je jednom pukovniku HV-a, koji je mu je priopćio da je on glavni, rekao da su neki od njegovih vojnika počeli pljačkati trgovine i kuće.³³⁹⁵ Usprkos jezičnoj barijeri, uspio je shvatiti da mu je taj časnik HV-a odgovorio da će se pljačkanje zaustaviti.³³⁹⁶ Forand je izjavio da

str. 1; D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 1-2, 45; Philip Berikoff, T. 7589, 7655-7656, 7734-7735, 7759-7760, 7768, 7776, 7813, 7823; P748 (Berikoffov dnevnik, 17. srpnja – 6. rujna 1995.), str. 2, 16.

³³⁸⁴ P740 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 21. svibnja 1997.), par. 2 (k); D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 14; D735 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 30. kolovoza 2008.), str. 2; Philip Berikoff, T. 7613, 7643, 7695, 7715, 7717, 7721, 7820; P744 (Izvešće Roberta Williamsa o situaciji u Sektoru Jug u razdoblju od 8. srpnja do 18. kolovoza 1995.), str. 4; P745 (Organigram koji je nacrtao Berikoff); P748 (Berikoffov dnevnik, 17. srpnja – 6. rujna 1995.), str. 7.

³³⁸⁵ D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 16, 20.

³³⁸⁶ P546 (Joseph Bellerose, izjava svjedoka, 2. studenog 1999.), str. 5.

³³⁸⁷ P1177 (Normand Boucher, izjava svjedoka, 12. studenog 1999.), par. 48.

³³⁸⁸ P695 (Roland Dangerfield, izjava svjedoka, 21. prosinca 1995.), par. 4-5, 33; Roland Dangerfield, T. 7151, 7218-7219, 7274-7276; P699 (Roland Dangerfield, "The Fall of the Republic of Serb Krajina", nedatirano), str. 5.

³³⁸⁹ P428 (Bert Dijkstra, izjava svjedoka, 7. prosinca 1995.), str. 3; P429 (Bert Dijkstra, izjava svjedoka, 12. ožujka 2008.), par. 14, 28.

³³⁹⁰ P799 (Søren Liborius, izjava svjedoka, 2. studenog 1995.), str. 4; Søren Liborius, T. 8264.

³³⁹¹ P1283 (Stig Marker Hansen, izjava svjedoka, 18. prosinca 1995.), str. 3; P1292 (Osobni dnevnik Stiga Markera Hansena), str. 2-3.

³³⁹² P415 (Peter Marti, izjava svjedoka, 13. veljače 1996.), str. 1; P416 (Peter Marti, izjava svjedoka, 29. lipnja 1997.), str. 3; P417 (Peter Marti, izjava svjedoka, 14. prosinca 2007.), par. 37-38.

³³⁹³ P1098 (Maria Teresa Mauro, izjava svjedoka, 3. ožujka 2000.), str. 3.

³³⁹⁴ Alain Forand, T. 4121-4122, 4492-4493; P348 (Izvešće UNCRO-a za Sektor Jug, 07:00 sati, 6. kolovoza 1995.), str. 1-2; P399 (Video-snimka i transkript razgovora s Alainom Forandom), str. 4; D317 (Ažurirano izvješće o situaciji UNCRO-a za Sektor Jug, 5. kolovoza 1995.), str. 2.

³³⁹⁵ P331 (Alain Forand, izjava svjedoka, 29. rujna 1997.), str. 13; Alain Forand, T. 4122, 4143.

³³⁹⁶ P331 (Alain Forand, izjava svjedoka, 29. rujna 1997.), str. 13; Alain Forand, T. 4122.

se ono, međutim, nije zaustavilo.³³⁹⁷ Na povratku u bazu UN-a, Forand i njegovo osoblje povezli su izbjeglice, civile i bolničko osoblje.³³⁹⁸ Povezli su i pripadnike PMEZ-a.³³⁹⁹ Putem prema bazi UN-a, u centru Knina zaustavili su ih tenkovi HV-a, ali im je nakon kraćih pregovora ipak dopušteno da prođu, a bazu UN-a su također zatekli okruženu tenkovima.³⁴⁰⁰ Prema jednom izvješću PMEZ-a, vojnici HV-a doimali su se profesionalno i korektno su postupali s civilnim stanovništvom.³⁴⁰¹ Forand je 5. kolovoza 1995. izvijestio da je Knin pun tenkova i oklopnih transporterata, ali da se vojnici HV-a drže "poprilično prijateljski" i da nije primijećeno da maltretiraju civile ili vojsku.³⁴⁰² Forand je izjavio da su u ranim poslijepodnevnim satima 5. kolovoza 1995. on i drugi vidjeli kako pripadnici 7. brigade HV-a (Pume), koja je prva ušla u Knin, krađu automobile parkirane odmah ispred baze UN-a u Kninu i stvari iz njih (u sudnici je rekao da je vidio ljude kako odnose stvari iz samo jednog automobila).³⁴⁰³ Ta vozila su pripadala izbjeglicama koje su toga dana potražile utočište u bazi.³⁴⁰⁴ Za to vrijeme, zapovjednici vojnika koji su pljačkali stajali na ulazu u bazu UN-a i Forandovom načelniku stožera, pukovniku Leslieu, objašnjavali da su oni disciplinirani profesionalci i da je njihova vojska pod čvrstom kontrolom.³⁴⁰⁵ Kasnije je Forand vidio kolonu civilnih automobila sa splitskim, zadarskim i drugim registarskim tablicama kako prolazi pokraj baze UN-a putem iz Drniša za Knin. Vidio je da su automobili u dolasku bili prazni, ali da su se vraćali dupkom puni.³⁴⁰⁶

³³⁹⁷ P331 (Alain Forand, izjava svjedoka, 29. rujna 1997.), str. 13.

³³⁹⁸ P330 (Alain Forand, izjava svjedoka, 20. kolovoza 1996.), str. 8; P331 (Alain Forand, izjava svjedoka, 29. rujna 1997.), str. 13; Alain Forand, T. 4122; P399 (Video-snimka i transkript razgovora s Alainom Forandom), str. 3; P401 (Izlaganje Alaina Foranda, 24. lipnja 1996.), str. 29; D334 (Izvješće PMEZ-a, 12:45 sati, 5. kolovoza 1995.), par. 3.

³³⁹⁹ Alain Forand, T. 4122, 4489; P399 (Video-snimka i transkript razgovora s Alainom Forandom), str. 3; D334 (Izvješće PMEZ-a, 12:45 sati, 5. kolovoza 1995.), par. 3.

³⁴⁰⁰ Alain Forand, T. 4489-4490; P399 (Video-snimka i transkript razgovora s Alainom Forandom), str. 3-4; D334 (Izvješće PMEZ-a, 12:45 sati, 5. kolovoza 1995.), par. 4.

³⁴⁰¹ D334 (Izvješće PMEZ-a, 12:45 sati, 5. kolovoza 1995.), par. 6.

³⁴⁰² P345 (Ažurirano izvješće o situaciji UNCRO-a za Sektor Jug, 12:00 sati, 5. kolovoza 1995.), str. 2; P398 (Video-snimka razgovora s Alainom Forandom), str. 1.

³⁴⁰³ P330 (Alain Forand, izjava svjedoka, 20. kolovoza 1996.), str. 10; P331 (Alain Forand, izjava svjedoka, 29. rujna 1997.), str. 12-14; Alain Forand, T. 4143, 4495; P399 (Video-snimka i transkript razgovora s Alainom Forandom), str. 4; P406 (Ažurirano izvješće o situaciji UNCRO-a za Sektor Jug, 22:00 sata, 5. kolovoza 1995.), str. 2; D317 (Ažurirano izvješće o situaciji UNCRO-a za Sektor Jug, 5. kolovoza 1995.), str. 2.

³⁴⁰⁴ P331 (Alain Forand, izjava svjedoka, 29. rujna 1997.), str. 14; Alain Forand, T. 4143.

³⁴⁰⁵ P330 (Alain Forand, izjava svjedoka, 20. kolovoza 1996.), str. 10; P401 (Izlaganje Alaina Foranda, 24. lipnja 1996.), str. 32.

³⁴⁰⁶ P331 (Alain Forand, izjava svjedoka, 29. rujna 1997.), str. 14.

863. **Murray Dawes**, civilna osoba, bivši službenik UN-a za smještaj, stacioniran u općini Knin od svibnja 1994. do listopada 1995.,³⁴⁰⁷ u svom je svjedočenju izjavio da su vojnici HV-a počeli pljačkati srpsku imovinu 5. kolovoza 1995., negdje oko podneva, odmah nakon što je HV, koji je već neko vrijeme bio u gradu, stigao na glavni ulaz u bazu UN-a.³⁴⁰⁸ Prema riječima svjedoka, koji je iz ptičje perspektive promatrao ulaz u bazu UN-a, činilo se da nitko od vojnika ne taji činjenicu da se uzimaju stvari.³⁴⁰⁹ Svjedok je vidio da je cesta ispred glavnog ulaza puna i da je parkiralište preko puta puno osobnih stvari poput televizora i stolova za ručavanje oko kojih su poslovali vojnici HV-a.³⁴¹⁰ Vojnici HV-a također su pretraživali napuštene automobile s kninskim registarskim tablicama ispred glavnog ulaza i iz njih uzimali vrijedne stvari.³⁴¹¹ Koliko se svjedok sjeća, vojnici HV-a koji su nosili te stvari na sebi su imali regularne maskirne uniforme i bilo je očito da su mnogi pijani.³⁴¹² Svjedok je raspoloženje među vojnicima HV-a opisao kao poprilično slavljeničko.³⁴¹³ Dawes je također vidio kako pokraj baze UN-a prolaze automobili s kninskim registarskim tablicama natovareni vrijednim stvarima poput televizora, stolova za ručavanje, hladnjaka i zamrzivača. Vozači i putnici u tim automobilima bili su u uniformama HV-a, s oznakama sa šahovnicom na rukavu.³⁴¹⁴ Tijekom cijelog toga dana i večeri Hrvati su dovodili ljude u bazu UN-a, uglavnom žene, djecu i starije muškarce. Ti ljudi su kazali Dawesu i drugima da su im vojnici HV-a oduzeli sve vrijedne predmete. Hrvati su stražarili s vanjske strane glavnog ulaza i nisu nikoga puštali iz baze UN-a. Na samom ulazu stajali su tenkovi T-72 i oklopni transporteri, s cijevima uperenim u bazu UN-a.³⁴¹⁵ Prema riječima svjedoka, nitko ni iz jedne od civilnih organizacija nije toga dana izišao iz baze UN-a.³⁴¹⁶ Do kraja dana u bazi UN-a skupilo se otprilike 600 ljudi; tijekom narednog dana taj se broj povećao.³⁴¹⁷

³⁴⁰⁷ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 1-2.

³⁴⁰⁸ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 7-8; Murray Dawes, T. 10395-10396, 10399.

³⁴⁰⁹ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 7; Murray Dawes, T. 10395-10396, 10399.

³⁴¹⁰ Murray Dawes, T. 10395-10396, 10399.

³⁴¹¹ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 8.

³⁴¹² P981 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 2. travnja 2008.), par. 29; Murray Dawes, T. 10396.

³⁴¹³ Murray Dawes, T. 10396.

³⁴¹⁴ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 8; Murray Dawes, T. 10396.

³⁴¹⁵ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 8.

³⁴¹⁶ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 7; P981 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 2. travnja 2008.), par. 25.

³⁴¹⁷ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 8.

864. Sa svoje promatračnice u bazi UN-a, **Liborius**, operativni časnik i vođa tima PMEZ-a stacioniran u Kninu od 28. srpnja 1995. do 27. studenog 1995.,³⁴¹⁸ vidio je da su 5. kolovoza 1995. pripadnici 7. brigade Pume, koje je identificirao na temelju oznaka na uniformama i automobilima, odmah počeli krasti televizore, manje električne aparate i boce alkoholnih pića.³⁴¹⁹ Stvari su otvoreno dovožene na skupljalište odmah ispred baze UN-a, gdje su neprestano pristizali i odakle su neprestano odlazili kamioni HV-a i privatna vozila.³⁴²⁰ Liborius je izjavio da su se vojnici iz različitih postrojbi tamo sakupljali i razgledavali plijen.³⁴²¹ Izjavio je da je to skupljalište ostalo tamo nekoliko dana.³⁴²²

865. Dana 5. kolovoza 1995. u 13:30 sati, **Williams** je izašao na balkon glavne zgrade i vidio vojnike HV-a kako piju ispred baze UN-a proslavljajući pobjedu.³⁴²³ Vojnici su se zatim dali u pljačku napuštenih automobila, televizora, radioprijemnika i drugih vrijednih predmeta.³⁴²⁴ Pljačka koju je Williams vidio nije mu se činila organiziranom. Uglavnom su je vršili domobrani, pri čemu su neki od ljudi koji su pljačkali bili uniformirani, a drugi nisu.³⁴²⁵ U 19:00 sati istoga dana, svjedok je zajedno s drugim pripadnicima UN-a dobio zadatak da ode u centar grada Knina po izbjeglice. Međutim, na raskrižju ispred baze UN-a došli su na udar vatre iz lakog naoružanja i put im je zapriječilo 13 tenkova T-55 7. brigade HV-a Pume. Rečeno im je da se vrate u bazu UN-a.³⁴²⁶ Nakon što su se pripadnici UN-a vratili u bazu UN-a, HV je, kako bih ih spriječio da opet iziđu, ispred glavnog ulaza postavio jedan tenk T-55.³⁴²⁷

866. Dana 5. kolovoza 1995., malo iza podneva, **Stig Marker Hansen**, promatrač PMEZ-a u Kninu u razdoblju od lipnja do rujna 1995. i šef PMEZ-a Knin u razdoblju

³⁴¹⁸ P799 (Søren Liborius, izjava svjedoka, 2. studenog 1995.), str. 1, 3; P800 (Søren Liborius, izjava svjedoka, 11. studenog 1997.), str. 2; P801 (Søren Liborius, izjava svjedoka, 12. listopada 2005.), str. 2; P803 (Søren Liborius, izjava svjedoka, 6. rujna 2008.), par. 6; Søren Liborius, T. 8229; D741 (Liboriusov dnevnik), str. 3.

³⁴¹⁹ P799 (Søren Liborius, izjava svjedoka, 2. studenog 1995.), str. 4; Søren Liborius, T. 8261-8262, 8522, 8527-8528.

³⁴²⁰ P801 (Søren Liborius, izjava svjedoka, 12. listopada 2005.), str. 3; Søren Liborius, T. 8261-8263, 8527.

³⁴²¹ Søren Liborius, T. 8263.

³⁴²² Søren Liborius, T. 8528.

³⁴²³ P924 (Robert Williams, izjava svjedoka, 5. studenog 1995.), str. 2; P925 (Robert Williams, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 7; Robert Williams, T. 9548; P930 (Kronologija događaja u Sektoru Jug koju je priredio Robert Williams, 4. - 7. kolovoza 1995.), str. 3.

³⁴²⁴ P925 (Robert Williams, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 7; Robert Williams, T. 9548.

³⁴²⁵ Robert Williams, T. 9628-9629.

³⁴²⁶ P925 (Robert Williams, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 7; Robert Williams, T. 9549.

³⁴²⁷ P925 (Robert Williams, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 7.

od približno 5. rujna do 23. rujna 1995.,³⁴²⁸ vidio je kako pripadnici 4. brigade HV-a, koje je prepoznao po oznakama na jednom od njihovih vozila, služeći se kombijima, automobilima, traktorima i biciklima Srba skupljaju vrijedne predmete iz napuštenih stanova i kuća.³⁴²⁹ Odmah izvan kruga vojarnje UN-a vidio je, kako se činilo, parkiralište za kamione i jednu veliku garažu koju su čuvali vojnici HV-a.³⁴³⁰ Uniformirane osobe tamo su dovozile i iskrcavale stvari poput televizora, stereo-uređaja i hladnjaka.³⁴³¹ U dnevniku Markera Hansena isto tako se kaže da su "Hrvati" 5. kolovoza 1995. "čistili" Knin i odnosili kompjutore, radioprijemnike, televizore i alkohol, služeći se civilnim vozilima za transportiranje vrijednih predmeta, te da su ispaljivali "oslobodilačke" salve i vandalizirali grad.³⁴³² Dana 6. kolovoza 1995., stvari su tovorene na vojne kamione i odvožene u smjeru Drniša.³⁴³³ Marker Hansen je slična skupljališta vidio i na drugim mjestima u Kninu, a vidio je i da se stvari tovore na civilne kamione.³⁴³⁴

867. Dokaza relevantnih za navode o uništavanje u Kninu 5. kolovoza 1995. bilo je razmjerno malo. **Jan Elleby**, zamjenik načelnika, a kasnije načelnik UNCIVPOL-a za Sektor Jug u Kninu u razdoblju od 15. svibnja do 1. ili 2. listopada 1995.,³⁴³⁵ u svom je svjedočenju izjavio da je 5. kolovoza 1995., po završetku granatiranja, promatrao iz stožera UN-a kako kuće u Kninu počinju gorjeti, a po načinu na koji se uzdizao dim zaključio je da je riječ o paležu.³⁴³⁶ **Hill** je u svom svjedočenju izjavio da je u večernjim satima 5. kolovoza 1995. pokušao otići u Knin, ali da mu na jednom raskrižju jedan hrvatski časnik nije dopustio da prođe.³⁴³⁷ Vidio je da su na cesti koja je vodila od baze

³⁴²⁸ P1283 (Stig Marker Hansen, izjava svjedoka, 18. prosinca 1995.) str. 2; P1284 (Stig Marker Hansen, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1997.), str. 2; P1285 (Stig Marker Hansen, izjava svjedoka, 24. travnja 2008.), par. 3.

³⁴²⁹ P1283 (Stig Marker Hansen, izjava svjedoka, 18. prosinca 1995.), str. 3; Stig Marker Hansen, T. 14914-14915.

³⁴³⁰ P1283 (Stig Marker Hansen, izjava svjedoka, 18. prosinca 1995.), str. 3; Stig Marker Hansen, T. 14914-14915; P1301 (Karta baze UN-a koju je označio svjedok Marker Hansen).

³⁴³¹ P1283 (Stig Marker Hansen, izjava svjedoka, 18. prosinca 1995.), str. 3; Stig Marker Hansen, T. 14914-14915.

³⁴³² P1292 (Osobni dnevnik Stiga Markera Hansena), str. 4.

³⁴³³ P1283 (Stig Marker Hansen, izjava svjedoka, 18. prosinca 1995.), str. 3; Stig Marker Hansen, T. 14914-14915.

³⁴³⁴ P1283 (Stig Marker Hansen, izjava svjedoka, 18. prosinca 1995.), str. 3.

³⁴³⁵ P214 (Jan Elleby, izjava svjedoka, 17. rujna 1995.), str. 1; P215 (Jan Elleby, izjava svjedoka, 14. rujna 1997.), str. 1-3; P216 (Jan Elleby, izjava svjedoka, 10. listopada 2005.), str. 1-2; Jan Elleby, T. 3361-3362, 3469.

³⁴³⁶ P214 (Jan Elleby, izjava svjedoka, 17. rujna 1995.), str. 2; P217 (Jan Elleby, izjava svjedoka, 20. veljače 2008.), par. 13.

³⁴³⁷ John Hill, T. 3751-3752; P301 (Izvjješće vojne policije UNCRO-a, 4.-7. kolovoza 1995.), str. 4.

UN-a do obližnjeg brda poredani tenkovi i oklopni transporteri HV-a.³⁴³⁸ Hill je nadalje izjavio da je taj časnik HV-a postavio tenk ispred baze UN-a i da je njemu i drugima rečeno da te noći neće moći ući u Knin.³⁴³⁹ Kako tvrdi Hill, Hrvati su s tenkovima i oklopnim transporterima u večernjim satima 5. kolovoza 1995. otišli u Knin.³⁴⁴⁰ Toga dana navečer iz grada je čuo paljbu iz strojnica i tenkova.³⁴⁴¹ Prema jednom izvješću vojne policije UNCRO-a, 5. kolovoza 1995. u 23:00 sata iz baze UN-a primijećeno je da su četiri kuće u Kninu zapaljene i da gore.³⁴⁴² **Berikoff** je u svom svjedočenju izjavio da je u večernjim satima 5. kolovoza 1995. gorjelo na mnogim mjestima u Kninu i okolici i da se po cijelom gradu čula pucnjava, dok su iznad baze ispaljivani obilježavajući meci.³⁴⁴³

868. Prikaz relevantnih događaja u Kninu od 5. kolovoza 1995. koji su dali hrvatski svjedoci nešto je drugačiji. **Ljiljana Botteri**, pomoćnica zapovjednika za pravne poslove ZP-a Split tijekom i nakon operacije Oluja,³⁴⁴⁴ u svom je svjedočenju izjavila da je 5. kolovoza 1995. oko 11:00 sati u službenom vozilu s vojnim vozačem i troje kolega iz pravne službe iz Splita krenula prema kninskoj tvrđavi, gdje su se okupili hrvatski politički dužnosnici.³⁴⁴⁵ Svjedokinja je izjavila da je prilikom tog prvog posjeta vidjela i puno razbijenih izloga i primijetila da iz nekih trgovina nedostaje roba.³⁴⁴⁶

869. **Boško Džolić**, bivši zapovjednik satnije 72. bojne VP i zapovjednik Združene satnije VP u Kninu od 5. do 12. kolovoza 1995.,³⁴⁴⁷ u svom je svjedočenju izjavio da je, kad je ušao u Knin u večernjim satima 5. kolovoza 1995., primijetio da je otprilike

³⁴³⁸ John Hill, T. 3751-3752; P301 (Izvješće vojne policije UNCRO-a, 4.-7. kolovoza 1995.), str. 4; D274 (Dnevnik Johna Hilla, bilješke za 5.-13. kolovoza 1995.), str. 2.

³⁴³⁹ John Hill, T. 3751-3752; P301 (Izvješće vojne policije UNCRO-a, 4.-7. kolovoza 1995.), str. 4; D274 (Dnevnik Johna Hilla, bilješke za 5.-13. kolovoza 1995.), str. 2.

³⁴⁴⁰ P292 (John Hill, izjava svjedoka, 21. siječnja 1998.), str. 29; P294 (John Hill, izjava svjedoka, 6. ožujka 2008.), par. 3.

³⁴⁴¹ P292 (John Hill, izjava svjedoka, 21. siječnja 1998.), str. 29; P294 (John Hill, izjava svjedoka, 6. ožujka 2008.), par. 3; P301 (Izvješće vojne policije UNCRO-a, 4.-7. kolovoza 1995.), str. 4.

³⁴⁴² P301 (Izvješće vojne policije UNCRO-a, 4.-7. kolovoza 1995.), str. 4.

³⁴⁴³ D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 13-15.

³⁴⁴⁴ P1005 (Ljiljana Botteri, izjava svjedoka, 20. siječnja 2004.), par. 11, 30-31; P1006 (Ljiljana Botteri, izjava svjedoka, 8. studenog 2007.), par. 15; P1017 (Izvješće o stegovnim mjerama i kaznama za treće tromjesečje 1995., s potpisom Ljiljane Botteri, 10. studenog 1995.) str. 1.

³⁴⁴⁵ P1005 (Ljiljana Botteri, izjava svjedoka, 20. siječnja 2004.), par. 31, 38.

³⁴⁴⁶ Ljiljana Botteri, T. 10924-10925.

³⁴⁴⁷ P875 (Boško Džolić, izjava svjedoka, 18. svibnja 2004.), str. 1, par. 3, 4, 20, 21, 53; P876 (Boško Džolić, izjava svjedoka, 20. kolovoza 2008.), str. 1, par. 27, 32, 33; Boško Džolić, T. 8888, 8906, 8916, 8922, 8968, 8987, 8999, 9068; P882 (Izvješće general-bojnika Mate Laušića o uporabi postrojbi VP u operaciji Oluja, 6. kolovoza 1995.); D786 (Organigram 72. bojne VP, kolovoz – listopad 1995.); D787 (Dnevna zapovijed Združene satnije VP Knin, 5. kolovoza – 23. rujna 1995.), str. 7, 10, 17, 21.

trećina izloga razbijena, ali da je izložena roba još uvijek tamo.³⁴⁴⁸ Premda narednih dana nije vidio nikakvu pljačku, Džolić je primijetio da roba iz trgovina polako nestaje.³⁴⁴⁹

870. **Ivica Luković**, načelnik Odjela za suradnju s UN-om i EZ-om za Sektor Jug od 1992. i tijekom 1995.,³⁴⁵⁰ u svom je svjedočenju izjavio da je 5. kolovoza 1995. ušao u Knin helikopterom iz smjera rijeke Krke i u južnom dijelu grada vidio da neke zgrade izgledaju kao da je netko u njih provalio ili da su stanari otišli u žurbi, jer je ispred kuća ležala razbacana osobna imovina.³⁴⁵¹ Prema Lukovićevim riječima, hrvatska vojska tada još nije bila stigla do tog dijela Knina, a 7. gardijska brigada je kasnije na to područje ušla sa sjevera.³⁴⁵² Toga dana Luković je prošetao Kninom i primijetio da su prozori banke razbijeni, stvari iz nekih trgovina razbacane uokolo, da je u jedan mali kiosk s kozmetičkim potrepštinama provaljeno, te da su vrata robne kuće u blizini željezničke postaje otvorena i da je dio robe odnesen. Luković nije zatekao nikoga u pljački.³⁴⁵³ U istočnom i sjeveroistočnom dijelu Knina, Luković je vidio nekoliko grupica hrvatskih vojnika u euforičnom raspoloženju, od kojih su neki slavljenički pucali u zrak.³⁴⁵⁴

871. **Karolj Dondo**, časnik HV-a za vezu s UN-om i EZ-om u Sektoru Jug 1995. godine,³⁴⁵⁵ u svom je svjedočenju izjavio da su on i Ivica Luković otišli u Knin 5. kolovoza 1995. kako bi uspostavili kontakt s predstavnicima UN-a i Čermakom i ponudili im pomoć u vezi s mnogobrojnim izbjeglicama u bazi UN-a.³⁴⁵⁶ Dondov utisak je bio da je Knin bio pod punom kontrolom HV-a. U Kninu je vidio prilično velik broj vojnika HV-a kako čiste područje i pregledavaju zgrade. Dondo u gradu nije vidio nikakve tragove uništavanja. Izjavio je da kasnije navečer 5. kolovoza 1995. nije vidio ni pljačku ni tragove pljačkanja. Dondo je prenoćio u Kninu.³⁴⁵⁷

³⁴⁴⁸ P875 (Boško Džolić, izjava svjedoka, 18. svibnja 2004.), par. 26; P876 (Boško Džolić, izjava svjedoka, 20. kolovoza 2008.), par. 10.

³⁴⁴⁹ P875 (Boško Džolić, izjava svjedoka, 18. svibnja 2004.), par. 29, 34, 49.

³⁴⁵⁰ D1687 (Ivica Luković, izjava svjedoka, 1. listopada 2004.), str. 1, par. 8, 13, 17; D1688 (Ivica Luković, izjava svjedoka, 13. kolovoza 2009.), str. 1, par. 4, 6; Ivica Luković, T. 22385.

³⁴⁵¹ D1687 (Ivica Luković, izjava svjedoka, 1. listopada 2004.), par. 25; Ivica Luković, T. 22418-22420.

³⁴⁵² D1687 (Ivica Luković, izjava svjedoka, 1. listopada 2004.), par. 25.

³⁴⁵³ D1687 (Ivica Luković, izjava svjedoka, 1. listopada 2004.), par. 26.

³⁴⁵⁴ D1687 (Ivica Luković, izjava svjedoka, 1. listopada 2004.), par. 27; D1688 (Ivica Luković, izjava svjedoka, 13. kolovoza 2009.), par. 11-12; Ivica Luković, T. 22418, 22421, 22439-22440.

³⁴⁵⁵ D1695 (Karolj Dondo, izjava svjedoka, 9. ožujka 2005.), str. 1, par. 1-2; D1696 (Karolj Dondo, izjava svjedoka, 18. kolovoza 2009.), str. 1, par. 2.

³⁴⁵⁶ D1695 (Karolj Dondo, izjava svjedoka, 9. ožujka 2005.), par. 5, 7.

³⁴⁵⁷ D1695 (Karolj Dondo, izjava svjedoka, 9. ožujka 2005.), par. 7.

872. Raspravno vijeće je osim toga razmotrilo dokaze iz dokaznih predmeta P1133 i P1134, čiji prikaz se daje u poglavlju 6.2.5.

873. Raspravno vijeće napominje da postoje dokazi da je 5. kolovoza 1995. u Knin stigla VP i počela s radom i uspostavljanjem kontrolnih punktova. Prema Laušićevom izvješću, u Kninu je u podne 5. kolovoza 1995. uspostavljena satnija 72. bojne VP.³⁴⁵⁸ **Džolić** je u svom svjedočenju izjavio da je 5. kolovoza 1995., po Budimirovoj zapovijedi, u Knin uveo svoju satniju od 73 djelatnika VP (58 djelatnika iz 72. bojne i 15 djelatnika iz 66. bojne VP), te da je po dolasku, u 19:00 ili 20:00 sati, uspostavio zapovjedno mjesto VP u bivšoj zgradi korpusa SVK.³⁴⁵⁹ Istoga dana, bojnik Ivan Jurić izvijestio je Ministarstvo obrane i Upravu VP da je satnija VP Knin pod vodstvom zapovjednika Boška Džolića uspostavila kontrolno-nadzornu postaju na ulazu i izlazu iz grada, te da vrši osiguranje svih objekata od posebne važnosti i prihvat ratnih zarobljenika i sprečava narušavanje javnog reda i mira.³⁴⁶⁰ Džolić je izjavio da je u večernjim satima 5. kolovoza 1995. na glavnim ulazima u Knin postavio još četiri kontrolna punkta. Na svakom od njih su bila otprilike tri ili četiri čovjeka i jedno vozilo, a poslao je i patrolu od otprilike troje ili četvero ljudi da patrolira između tih kontrolnih punktova.³⁴⁶¹ Do 5. kolovoza 1995. nikome nije bilo dopušteno ući u Knin, ali Džolić je izjavio da su u Kninu, kad je stigao, bile i 4. i 7. gardijska brigada te civilna policija.³⁴⁶²

874. Raspravno vijeće će se sada osvrnuti na događaje od 6. kolovoza 1995. relevantne za navode o uništavanju i pljačkanju u Kninu.

875. **Hussein Al-Alfi**, koordinator UN-a za civilne poslove, odnosno, kako je ista dužnost poslije nazvana, koordinator za političke i humanitarne poslove u Sektoru Jug u Kninu od lipnja 1995. do siječnja 1996.,³⁴⁶³ u svom je svjedočenju izjavio da su 6.

³⁴⁵⁸ D567 (Izvješće Mate Laušića podneseno Gojku Šušku i Zvonimiru Červenku, 16. rujna 1995.), str. 1, 4, 12; P71 (Operativni dnevnik ZP-a Split za 25. srpnja – 14. rujna 1995.), str. 91.

³⁴⁵⁹ P875 (Boško Džolić, izjava svjedoka, 18. svibnja 2004.), par. 19-22; P876 (Boško Džolić, izjava svjedoka, 20. kolovoza 2008.), par. 27; Boško Džolić, T. 8974, 8998-9000, 9005, 9067-9068, 9085; P879 (Izvješće bojnika Ivana Jurića o provedbi zadaća podneseno Upravi VP, 5. kolovoza 1995.), par. 1.4; P882 (Izvješće general-bojnika Mate Laušića o uporabi postrojbi VP u operaciji Oluja, 6. kolovoza 1995.), par. 1, 2.1.

³⁴⁶⁰ P879 (Izvješće bojnika Ivana Jurića o provedbi zadaća podneseno Upravi VP, 5. kolovoza 1995.), par. 1.4.

³⁴⁶¹ P875 (Boško Džolić, izjava svjedoka, 18. svibnja 2004.), par. 20, 22; Boško Džolić, T. 9067; P882 (Izvješće general-bojnika Mate Laušića o uporabi postrojbi VP u operaciji Oluja, 6. kolovoza 1995.), par. 1, 2.1.

³⁴⁶² P875 (Boško Džolić, izjava svjedoka, 18. svibnja 2004.), par. 27, 61.

³⁴⁶³ P1160 (Hussein Al-Alfi, izjava svjedoka, 5. ožujka 1998.), str. 5; Hussein Al-Alfi, T. 13805-13806, 13932-13933.

kolovoza 1995. dva tenka HV-a blokirala ulaz u bazu UN-a.³⁴⁶⁴ Osoblju UN-a nije bilo dopušteno da napušta bazu.³⁴⁶⁵ **Forand** je u svom svjedočenju izjavio da snage HV-a od svog dolaska pred bazu UN-a pa do 8. kolovoza 1995. nisu nikome osim zapovjedniku vojne policije, satniku John Hillu, dopustile da napusti bazu.³⁴⁶⁶ U svom izvješću Forand je rekao da je 6. kolovoza 1995. u 09:00 sati VP povela Hilla u dvosatni obilazak Knina i da je Hill vidio puno vojne i civilne policije, ali ne i borbe.³⁴⁶⁷ Kako stoji u izvješću, Hill je ušao u nekoliko zgrada, ali nije vidio puno dokaza koji bi upućivali na pustošenje ili bezobzirno uništavanje, pa je izvijestio da je pljačkanje ograničeno na pivo, prijenosne radioprijemnike itd. Izvijestio je i da je vidio 20-25 civila koji su išli svojim poslom – u čemu ih vojnici HV-a nisu ometali – ali da je Knin inače potpuno napušten.³⁴⁶⁸

876. **Hill** je u svom svjedočenju izjavio da su u ranim jutarnjim satima 6. kolovoza 1995. on i skupnik Tremblay otišli u Knin s jednim hrvatskim vojnikom iz SIS-a.³⁴⁶⁹ Hrvatski vojnik vozio ih je u automobilu za koji je Hill mislio da je preuzet u Kninu, budući da je imao kninske registarske tablice.³⁴⁷⁰ Hill je očekivao da će grad biti sravnjen sa zemljom, pa je bio iznenađen da ne vidi više štete.³⁴⁷¹ Izjavio je da je vojnik bio voljan da mu pokaže što god ga je zanimalo u gradu, a slobodno su prolazili kroz sve kontrolne punktove, gdje je bilo dovoljno da vojnik pokaže svoju značku HV-a.³⁴⁷² Hill je ušao u neke kuće, koje su redom bile opljačkane, pri čemu je u nekima pljačka još bila u tijeku.³⁴⁷³ Izjavio je da je nekoliko kuća duž glavne ceste gorjelo.³⁴⁷⁴ Hill je

³⁴⁶⁴ P1160 (Hussein Al-Alfi, izjava svjedoka, 5. ožujka 1998.), str. 32-34; Hussein Al-Alfi, T. 13809.

³⁴⁶⁵ P1160 (Hussein Al-Alfi, izjava svjedoka, 5. ožujka 1998.), str. 32-35; Hussein Al-Alfi, T. 13809, 13856.

³⁴⁶⁶ P330 (Alain Forand, izjava svjedoka, 20. kolovoza 1996.), str. 8; P331 (Alain Forand, izjava svjedoka, 29. rujna 1997.), str. 13-14, 17; Alain Forand, T. 4123, 4129, 4198-4199; P401 (Izlaganje Alaina Foranda, 24. lipnja 1996.), str. 29; D317 (Ažurirano izvješće o situaciji UNCRO-a za Sektor Jug, 5. kolovoza 1995.), str. 1; D346 (Razgovor s Alainom Forandom objavljen u *Globusu*, 12. ožujka 2004.), str. 2.

³⁴⁶⁷ Alain Forand, T. 4129; P351 (Dnevno izvješće o situaciji UNCRO-a za Sektor Jug, 13:00 sati, 6. kolovoza 1995.), str. 1, 4.

³⁴⁶⁸ P351 (Dnevno izvješće o situaciji UNCRO-a za Sektor Jug, 13:00 sati, 6. kolovoza 1995.), str. 4.

³⁴⁶⁹ P291 (John Hill, izjava svjedoka, 23. kolovoza 1996.), str. 5-6; P292 (John Hill, izjava svjedoka, 21. siječnja 1998.), str. 21; John Hill, T. 3753, 3840-3841; P301 (Izvješće vojne policije UNCRO-a, 4.-7. kolovoza 1995.), str. 4; D274 (Dnevnik Johna Hilla, bilješke za 5.-13. kolovoza 1995.), str. 2.

³⁴⁷⁰ P292 (John Hill, izjava svjedoka, 21. siječnja 1998.), str. 21; John Hill, T. 3753.

³⁴⁷¹ P291 (John Hill, izjava svjedoka, 23. kolovoza 1996.), str. 6; P292 (John Hill, izjava svjedoka, 21. siječnja 1998.), str. 25; John Hill, T. 3841; P301 (Izvješće vojne policije UNCRO-a, 4.-7. kolovoza 1995.), str. 4.

³⁴⁷² P291 (John Hill, izjava svjedoka, 23. kolovoza 1996.), str. 6; P292 (John Hill, izjava svjedoka, 21. siječnja 1998.), str. 21.

³⁴⁷³ P291 (John Hill, izjava svjedoka, 23. kolovoza 1996.), str. 6.

³⁴⁷⁴ P291 (John Hill, izjava svjedoka, 23. kolovoza 1996.), str. 6; John Hill, T. 3843-3844.

posvuda u Kninu vidio hrvatske vojnike kako pljačkaju i krađu automobile, u koje su zatim tovarili stereo-uređaje, televizore i druge stvari.³⁴⁷⁵ Vojnici su također pili, pucali i sjedili ispred jednog uništenog bara.³⁴⁷⁶ Hill je rekao da su ti vojnici bili iz Puma ili iz Tigrova, koji su, kako je izjavio, bili jedine dvije brigade u Kninu u to vrijeme.³⁴⁷⁷ Hill je također vidio zgrade u plamenu.³⁴⁷⁸ Vidio je kako kamioni odvoze mnoštvo dokumenata iz bivšeg štaba SVK u centru Knina.³⁴⁷⁹ U jednoj kući blizu bolnice Hill i djelatnik SIS-a naišli su na jednu ženu koja im je rekla da je zabrinuta za svog susjeda. Hill i taj čovjek iz SIS-a otišli su pogledati susjedovu kuću.³⁴⁸⁰ Blizu nje vidjeli su kako jedan čovjek pokušava ukrasti automobil, pa mu je djelatnik SIS-a naložio da ode, što je ovaj i učinio.³⁴⁸¹ U kući nije bilo nikoga, te je djelatnik SIS-a stavio komadić papira na vrata, na kojem je napisao da po nalogu SIS-a nitko od vojnika ne smije dirati stvari iz te kuće.³⁴⁸² On je kazao Hillu da, kada je na kući takav papir, vojnici ne ulaze.³⁴⁸³ Hill je rekao da je kasnije u Kninu vidio više kuća sa sličnim oznakama.³⁴⁸⁴ U jednoj su ulici bile spaljene sve kuće, izuzev dviju na kojima su bile takve oznake.³⁴⁸⁵ Hill je izjavio da u Sektoru Jug kuće s takvim oznakama nisu pljačkane niti paljene.³⁴⁸⁶ Pokušali su se približiti tvrđavi, ali su ih na 100 metara od nje zaustavili neki muškarci, među kojima je bilo i vojne policije.³⁴⁸⁷ Čovjek iz SIS-a je razgovarao s njima i rečeno mu je da je u tijeku veliki sastanak i da se moraju vratiti kasnije.³⁴⁸⁸ Hill je izjavio da su se u večernjim satima, negdje oko 18:30 sati, on i skupnik Tremblay ponovno zaputili u grad.³⁴⁸⁹ Na kontrolnim punktovima su ih zaustavljali, ali su im ipak dopuštali da prođu

³⁴⁷⁵ P292 (John Hill, izjava svjedoka, 21. siječnja 1998.), str. 22-23, 51, 101; John Hill, T. 3756-3757; D274 (Dnevnik Johna Hilla, bilješke za 5.-13. kolovoza 1995.), str. 2.

³⁴⁷⁶ P292 (John Hill, izjava svjedoka, 21. siječnja 1998.), str. 22-23; John Hill, T. 3756; D274 (Dnevnik Johna Hilla, bilješke za 5.-13. kolovoza 1995.), str. 2.

³⁴⁷⁷ P292 (John Hill, izjava svjedoka, 21. siječnja 1998.), str. 3, 23-24. John Hill, T. 3780-3781, 3895-3897; P306 (Izvjješće Johna Hilla o djelovanju HV-a za 4.-11. kolovoza 1995.), str. 1.

³⁴⁷⁸ John Hill, T. 3756; P306 (Izvjješće Johna Hilla o djelovanju HV-a za 4.-11. kolovoza 1995.), str. 1.

³⁴⁷⁹ P291 (John Hill, izjava svjedoka, 23. kolovoza 1996.), str. 6.

³⁴⁸⁰ P292 (John Hill, izjava svjedoka, 21. siječnja 1998.), str. 24.

³⁴⁸¹ P292 (John Hill, izjava svjedoka, 21. siječnja 1998.), str. 24; John Hill, T. 3758-3759.

³⁴⁸² P292 (John Hill, izjava svjedoka, 21. siječnja 1998.), str. 24; P293 (John Hill, izjava svjedoka, 2. studenog 1999.), str. 4; John Hill, T. 3758-3759.

³⁴⁸³ John Hill, T. 3758-3759.

³⁴⁸⁴ P292 (John Hill, izjava svjedoka, 21. siječnja 1998.), str. 24, 33; John Hill, T. 3758-3759.

³⁴⁸⁵ P292 (John Hill, izjava svjedoka, 21. siječnja 1998.), str. 24-25.

³⁴⁸⁶ P293 (John Hill, izjava svjedoka, 2. studenog 1999.), str. 4.

³⁴⁸⁷ P292 (John Hill, izjava svjedoka, 21. siječnja 1998.), str. 25; D274 (Dnevnik Johna Hilla, bilješke za 5.-13. kolovoza 1995.), str. 3.

³⁴⁸⁸ P292 (John Hill, izjava svjedoka, 21. siječnja 1998.), str. 21-25; D274 (Dnevnik Johna Hilla, bilješke za 5.-13. kolovoza 1995.), str. 3.

³⁴⁸⁹ P291 (John Hill, izjava svjedoka, 23. kolovoza 1996.), str. 6; P292 (John Hill, izjava svjedoka, 21. siječnja 1998.), str. 21, 25.

zato što ih je vojna policija na punktovima već znala.³⁴⁹⁰ Zaputili su se u policijsku postaju u Kninu i primijetili da je bivši štab SVK u zgradi do skupštine sada postao novi stožer. Hill je ušao unutra i zatekao Hrvate kako prebiru po dokumentima koje su Srbi ostavili za sobom, a pronađene dokumente tovarili su u kamione.³⁴⁹¹ Njih dvojica su zatim ponovno pokušali doći do tvrđave, ali bez uspjeha. Vidjeli su da su Hrvati u "posebnim uniformama" počeli čistiti ulice Knina.³⁴⁹²

877. U jutarnjim satima 6. kolovoza 1995., **Dawes** i Andries Dreyer uspjeli su u UN-ovom kombiju izaći na glavni ulaz.³⁴⁹³ Dawes i Dreyer najprije su se pokušali odvesti u centar Knina, ali su se kod jednog mosta, gdje je bio uspostavljen kontrolni punkt VP, morali okrenuti natrag.³⁴⁹⁴ Kasnije tog jutra, 6. kolovoza 1995., Dawes i Dreyer vratili su se u Knin.³⁴⁹⁵ Pripadnici VP, koje je svjedok prepoznao po oznakama koje su nosili, zaustavili su ih otprilike tri kilometra zapadno od periferije Knina, legitimirali ih jedno 15 minuta, a zatim im dopustili da nastave prema centru.³⁴⁹⁶ Odvezli su se glavnom ulicom, ravno u centar Knina i zatim natrag u bazu UN-a.³⁴⁹⁷ Dawes je izjavio da se cijelim gradom širio upečatljiv vonj truleži.³⁴⁹⁸ Širom Knina hrvatske vlasti i vojno osoblje čistili su grad, razdvajajući smeće i osobne stvari na gomile.³⁴⁹⁹ Neke stvari bacane su preko balkona i stavljane na hrpu na ulici, dok su vrijedni predmeti nošeni niz stepenice i razvrstavani na zasebne gomile.³⁵⁰⁰ Prema riječima svjedoka, s obje strane ulice uzdizale su se velike gomile osobnih stvari – hrpa televizora, hrpa stereo-uređaja, hrpa hladnjaka itd.³⁵⁰¹ Smeće i druge bezvrijedne stvari zatim su tovareni na kamione i odvoženi, dok su vrijedni predmeti tovareni na druge kamione.³⁵⁰² Dawes je primijetio da se razne skupine ponašaju kao da su im dodijeljeni

³⁴⁹⁰ P291 (John Hill, izjava svjedoka, 23. kolovoza 1996.), str. 6.

³⁴⁹¹ P292 (John Hill, izjava svjedoka, 21. siječnja 1998.), str. 25.

³⁴⁹² P291 (John Hill, izjava svjedoka, 23. kolovoza 1996.), str. 6.

³⁴⁹³ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 8; Murray Dawes, T. 10413-10414, 10536, 10541, 10544-10546.

³⁴⁹⁴ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 8.

³⁴⁹⁵ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 8-10; Murray Dawes, T. 10414.

³⁴⁹⁶ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 9; P981 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 2. travnja 2008.), par. 31; Murray Dawes, T. 10404; P984 (Karta Knina s raznim lokacijama koje je označio Murray Dawes).

³⁴⁹⁷ Murray Dawes, T. 10404.

³⁴⁹⁸ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 9; Murray Dawes, T. 10405.

³⁴⁹⁹ Murray Dawes, T. 10404, 10518; D865 (Karta na kojoj je Murray Dawes označio rutu kojom se kretao kroz centar Knina kada vidio vojnike kako iznose i sustavno razvrstavaju stvari).

³⁵⁰⁰ Murray Dawes, T. 10405-10406, 10557.

³⁵⁰¹ Murray Dawes, T. 10404-10405.

³⁵⁰² Murray Dawes, T. 10405.

različiti zadaci.³⁵⁰³ Po ulicama je bilo puno vojnika HV-a.³⁵⁰⁴ Koliko je svjedok mogao vidjeti, svi su oni bili potpuno zabavljeni pljačkanjem kuća. Dawes je također vidio civilnu policiju kako u automobilima i pješice patrolira ulicama i pljačka.³⁵⁰⁵ Svjedoku se činilo da i vojnici i civilna policija pljačkaju otvoreno.³⁵⁰⁶ Hrvatski vojnici i civilna policija odnijeli su sve osobne stvari iz stanova i kuća.³⁵⁰⁷ Vojnici su odnosili stvari i iz službenih zgrada.³⁵⁰⁸ Svjedok je vidio i osobe u narančastim uniformama odnosno kombinezonima s posebnim oznakama na grudima kako čiste ulice pod nadzorom civilne policije. Od nekoliko civilnih policajaca s kojima je nedugo zatim razgovarao i koji su mu kazali da su porijeklom iz Knina čuo je da su osobe u narančastim uniformama ratni zarobljenici.³⁵⁰⁹ Dawes je također vidio ljude u zaštitnim kombinezonima kako prazne hladnjake i uklanjaju kvarljive stvari i smeće iz opljačkanih kuća.³⁵¹⁰ Svjedok je izjavio da su ljudi u zaštitnim kombinezonima uklanjali leševe iz kuća.³⁵¹¹ Svjedok se u podne vratio u bazu UN-a.³⁵¹²

878. **Andries Dreyer**, koordinator UN-a za sigurnost u Sektoru Jug 1995. godine,³⁵¹³ izjavio je da je 6. kolovoza 1995. svuda po Kninu vidio pijane vojnike kako pljačkaju hranu, alkoholna pića i druge stvari i da ga je iznenadio nedostatak stege i organiziranosti tih snaga. Stekao je dojam da su ti vojnici mogli slobodno činiti što god im je volja, kao da im je Knin bio nagrada za pobjedu.³⁵¹⁴ Raspravno vijeće je osim toga uzelo u obzir Berikoffovo svjedočenje u vezi s događajima u Kninu 6. kolovoza 1995., čiji prikaz se daje u poglavlju 4.2.1.

879. **Lennart Widén**, pripadnik UNCIVPOL-a stacioniran u Kninu početkom kolovoza 1995.,³⁵¹⁵ u svom je svjedočenju izjavio da su 6. kolovoza 1995. oko 10:00 sati on i načelnik UNCIVPOL-a Normand Boucher otišli pješice u obilazak Knina, ali

³⁵⁰³ Murray Dawes, T. 10405-10406.

³⁵⁰⁴ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 9; Murray Dawes, T. 10404.

³⁵⁰⁵ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 9.

³⁵⁰⁶ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 10.

³⁵⁰⁷ Murray Dawes, T. 10404-10405, 10555.

³⁵⁰⁸ Murray Dawes, T. 10556.

³⁵⁰⁹ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 9.

³⁵¹⁰ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 9; P981 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 2. travnja 2008.), par. 32; Murray Dawes, T. 10405.

³⁵¹¹ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 9; Murray Dawes, T. 10405.

³⁵¹² P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 10.

³⁵¹³ P72 (Andries Dreyer, izjava svjedoka, 22. veljače 2008.), str. 1, par. 1; D109 (Andries Dreyer, izjava svjedoka, 4. veljače 1996.), str.1; D110 (Andries Dreyer, izjava svjedoka, 8. studenog 1995.), str. 1; Andries Dreyer, T. 1710, 1745-1746, 1748, 1812, 1831.

³⁵¹⁴ P72 (Andries Dreyer, izjava svjedoka, 22. veljače 2008.), par. 20.

³⁵¹⁵ P721 (Lennart Widén, izjava svjedoka, 14. prosinca 1995.), par. 2-3; P722 (Lennart Widén, izjava svjedoka, 27. veljače 2008.), str. 1, par. 4.

da su zaustavljeni na kontrolnom punktu kod rijeke Krke, na kojem su bili vojnici, vojna policija i hrvatska civilna policija, koje je svjedok identificirao po uniformama i oznakama.³⁵¹⁶ Njih dvojica stajali su tamo oko sat vremena i vidjeli najmanje deset vojnih kamiona s vojnicima kako odlaze iz Knina.³⁵¹⁷ Kamioni su bili do vrha natovareni televizorima, video-rekorderima i namještajem.³⁵¹⁸ Vojnici i policija na kontrolnim punktovima nisu zaustavili ni pregledali nijedno od tih vozila.³⁵¹⁹ Prošavši kroz kontrolni punkt, svjedok i Boucher stigli su na glavnu ulicu, gdje je svjedok vidio da su svi izlozi porazbijani i da iz trgovina nedostaje roba.³⁵²⁰ Svjedok je također vidio najmanje 50 vojnika, koji su gotovo svi nosili stvari poput televizora, video-rekordera i namještaja.³⁵²¹ To su činili otvoreno.³⁵²² Stvari su tovarene na kamione.³⁵²³ Sva civilna vozila koja je je svjedok vidio, i neka od vojnih, prevozila su stvari.³⁵²⁴ Prema riječima svjedoka, sudeći po oznakama na uniformama i vozilima, vojnici su bili iz brigade Pume.³⁵²⁵ Svjedok nije primijetio da je u pljački sudjelovao itko od civila.³⁵²⁶ Jedan blok stanova i jedan blok ureda bili su u plamenu.³⁵²⁷ Svjedok i Boucher su zatim prešli most na pruzi i ušli u jedan stambeni blok.³⁵²⁸ Vrata na svim stanovima bila su poobijana, a unutra je vladao kaos.³⁵²⁹ Njih dvojica su ispred Boucherovog stana vidjeli dva civilna policajca u tamnoplavim uniformama kako odnose televizor i

³⁵¹⁶ P721 (Lennart Widén, izjava svjedoka, 14. prosinca 1995.), par. 3; P722 (Lennart Widén, izjava svjedoka, 27. veljače 2008.), par. 21, 47-48, str. 10 (Fotografija Knina iz zraka koju je označio Lennart Widén); Lennart Widén, T. 7320, 7324, 7375; D718 (Fotografija Knina iz zraka koju je označio Lennart Widén), str. 1; D719 (Lennart Widén, list s dopunskim informacijama, 23. kolovoza 2008.), str. 2.

³⁵¹⁷ P721 (Lennart Widén, izjava svjedoka, 14. prosinca 1995.), par. 3; P722 (Lennart Widén, izjava svjedoka, 27. veljače 2008.), par. 22; Lennart Widén, T. 7320, 7328-7329, 7399; D719 (Lennart Widén, list s dopunskim informacijama, 23. kolovoza 2008.), str. 2.

³⁵¹⁸ P721 (Lennart Widén, izjava svjedoka, 14. prosinca 1995.), par. 3; Lennart Widén, T. 7320, 7329, 7398-7399; D719 (Lennart Widén, list s dopunskim informacijama, 23. kolovoza 2008.), str. 2.

³⁵¹⁹ P721 (Lennart Widén, izjava svjedoka, 14. prosinca 1995.), par. 3, 11.

³⁵²⁰ P721 (Lennart Widén, izjava svjedoka, 14. prosinca 1995.), par. 3; P722 (Lennart Widén, izjava svjedoka, 27. veljače 2008.), par. 19, 22.

³⁵²¹ P721 (Lennart Widén, izjava svjedoka, 14. prosinca 1995.), par. 3, 7, 11; P722 (Lennart Widén, izjava svjedoka, 27. veljače 2008.), par. 22; Lennart Widén, T. 7320-7321, 7398.

³⁵²² Lennart Widén, T. 7321.

³⁵²³ Lennart Widén, T. 7321.

³⁵²⁴ P721 (Lennart Widén, izjava svjedoka, 14. prosinca 1995.), par. 3; P722 (Lennart Widén, izjava svjedoka, 27. veljače 2008.), par. 22.

³⁵²⁵ P721 (Lennart Widén, izjava svjedoka, 14. prosinca 1995.), par. 3; P722 (Lennart Widén, izjava svjedoka, 27. veljače 2008.), par. 22; P281 (Oznake brigade Pume); D719 (Lennart Widén, list s dopunskim informacijama, 23. kolovoza 2008.), str. 2.

³⁵²⁶ P722 (Lennart Widén, izjava svjedoka, 27. veljače 2008.), par. 36.

³⁵²⁷ P721 (Lennart Widén, izjava svjedoka, 14. prosinca 1995.), par. 3; Lennart Widén, T. 7393-7394.

³⁵²⁸ P721 (Lennart Widén, izjava svjedoka, 14. prosinca 1995.), par. 3; P722 (Lennart Widén, izjava svjedoka, 27. veljače 2008.), par. 23, str. 10 (Fotografija Knina iz zraka koju je označio Lennart Widén); D718 (Fotografija Knina iz zraka koju je označio Lennart Widén), str. 1.

³⁵²⁹ P721 (Lennart Widén, izjava svjedoka, 14. prosinca 1995.), par. 3; P722 (Lennart Widén, izjava svjedoka, 27. veljače 2008.), par. 23.

video-rekorder.³⁵³⁰ Vidjeli su da je kuća u kojoj je Boucher stanovao potpuno uništena.³⁵³¹ Jedan čovjek u uniformi koji se predstavio kao načelnik vojne policije rekao im je da osoblju UN-a nije dozvoljeno da bude izvan baze UN-a, pa ih je odveo natrag u civilnom autu.³⁵³² Kasnije istog dana, dok je svjedok bio dežuran na glavnom ulazu u bazu UN-a, vidio je kako vojnici odvoze automobile kojima su se ljudi dovezli u bazu UN-a u potrazi za utočištem.³⁵³³ Također je vidio kako vojna vozila u 50-100 tura odvoze stvari, uključujući namještaj, televizore i video-rekordere, pored baze UN-a i dalje cestom za Drniš.³⁵³⁴ U vozilima su bili vojnici.³⁵³⁵

880. **Normand Boucher**, načelnik UNCIVPOL-a za Sektor Jug od 30. travnja 1995. do 22. kolovoza 1995.,³⁵³⁶ u svom je svjedočenju izjavio da je 6. ili 7. kolovoza 1995. njemu i švedskom pripadniku UNCIVPOL-a Lennartu dopušteno da napuste bazu UN-a radi ophodnje, ali samo pješice.³⁵³⁷ U ulici gdje je stanovao švedski pripadnik UNCIVPOL-a Boucher je vidio da su sva ulazna vrata porazbijana.³⁵³⁸ Vidio je vojnike kako se smiju i otvoreno iz kuća iznose odjeću i kućanske predmete.³⁵³⁹ Drugi vojnici su se doimali pijanima i van kontrole, vikali su, psovali i zviždali Boucheru.³⁵⁴⁰ Boucher je u Četinskoj ulici, gdje je stanovao, vidio tri uniformirana pripadnika brigade HV-a Pume, koje je prepoznao po naljepnici ili natpisu "Pume" na kamionu, kako bez ustručavanja toware stvari na taj kamion, u kojem je već bilo 50-60 aparata, uključujući televizore, radioprijemnike i video-rekordere.³⁵⁴¹ Boucher je primijetio da su sva vrata u

³⁵³⁰ P721 (Lennart Widén, izjava svjedoka, 14. prosinca 1995.), par. 3, 11; P722 (Lennart Widén, izjava svjedoka, 27. veljače 2008.), par. 32; Lennart Widén, T. 7393.

³⁵³¹ Lennart Widén, T. 7375.

³⁵³² P721 (Lennart Widén, izjava svjedoka, 14. prosinca 1995.), par. 3; Lennart Widén, T. 7321-7322, 7375-7376.

³⁵³³ P721 (Lennart Widén, izjava svjedoka, 14. prosinca 1995.), par. 3; Lennart Widén, T. 7322-7323.

³⁵³⁴ P721 (Lennart Widén, izjava svjedoka, 14. prosinca 1995.), par. 3; P722 (Lennart Widén, izjava svjedoka, 27. veljače 2008.), par. 33; Lennart Widén, T. 7324-7325, 7374, 7398, 7400; D719 (Lennart Widén, list s dopunskim informacijama, 23. kolovoza 2008.), str. 2.

³⁵³⁵ Lennart Widén, T. 7324, 7399; D719 (Lennart Widén, list s dopunskim informacijama, 23. kolovoza 2008.), str. 2.

³⁵³⁶ P1176 (Normand Boucher, izjava svjedoka, 20. veljače 1996.), par. 1, 13; P1177 (Normand Boucher, izjava svjedoka, 12. studenog 1999.), par. 5, 81; P1178 (Normand Boucher, izjava svjedoka, 24. studenog 2008.), par. 51; D1217 (Normand Boucher, izjava svjedoka, 17. prosinca 2008.), par. 27; Normand Boucher, T. 14036, 14063-14064.

³⁵³⁷ P1177 (Normand Boucher, izjava svjedoka, 12. studenog 1999.), par. 55; P1178 (Normand Boucher, izjava svjedoka, 24. studenog 2008.), par. 21.

³⁵³⁸ P1177 (Normand Boucher, izjava svjedoka, 12. studenog 1999.), par. 55; P1179 (Karta Knina koju je označio Normand Boucher), str. 1-3; D1218 (Karta Knina koju je označio Normand Boucher).

³⁵³⁹ P1177 (Normand Boucher, izjava svjedoka, 12. studenog 1999.), par. 55; Normand Boucher, T. 13972.

³⁵⁴⁰ Normand Boucher, T. 13972, 14042

³⁵⁴¹ P1176 (Normand Boucher, izjava svjedoka, 20. veljače 1996.), par. 6; P1177 (Normand Boucher, izjava svjedoka, 12. studenog 1999.), par. 56; P1178 (Normand Boucher, izjava svjedoka, 24. studenog

toj ulici razvaljena.³⁵⁴² U centru Knina Boucher je vidio jednu zgradu, za koju misli da je trgovina, kako gori i vojnike kako nešto bacaju u vatru.³⁵⁴³

881. Dana 6. kolovoza 1995., Boucher se na ulazu u bazu UN-a vidio s hrvatskim časnikom, pukovnikom Zelićem, koji mu se predstavio kao vojni zapovjednik.³⁵⁴⁴ Boucher mu se potužio na ponašanje njegovih vojnika, koji su ranije pucali i pili ispred ulaza, na što mu je Zelić odgovorio da oni samo slave.³⁵⁴⁵ U jednom trenutku Boucher je primijetio da se takvo ponašanje ispred baze UN-a događa i u nazočnosti jednog narednika.³⁵⁴⁶

882. Dana 6. kolovoza 1995., **Stig Marker Hansen** se zajedno sa Sørenom Liboriusom popeo na balkon na četvrtom katu zgrade u bazi UN-a i odozgo promatrao Knin. Svjedok je odande čuo pucnjavu po Kninu i vidio kuće u plamenu i dim koji se dizao iznad grada. Vidio je da se privatni automobili bez registarskih tablica koriste za prijevoz stvari.³⁵⁴⁷ I **Liborius** je s balkona zgrade u bazi UN-a 6. kolovoza 1995. promatrao pljačku koja je bila u tijeku. Primijetio je da je nekoliko kuća u centru Knina zapaljeno. Liborius je izjavio da je u gradu bilo puno postrojbi VP iz 72. bojne, kao i hrvatske civilne policije.³⁵⁴⁸ Prema dnevnom izvješću PMEZ-a, 6. kolovoza 1995. u Kninu je bilo puno vojnika, vojne i civilne policije, kao i nekoliko civila.³⁵⁴⁹ Vojnici su se služili automobilima koje su za sobom ostavili ljudi koji su otišli, ispumpavali su gorivo iz oštećenih automobila i odnosili televizore i elektronsku opremu.³⁵⁵⁰ Bojnik Balfour izvijestio je da su 6. kolovoza 1995. u 08:20 sati u Kninu primijećena dva požara.³⁵⁵¹ Dana 6. kolovoza 1995., jedna patrola UNMO-a u Kninu je vidjela četiri kuće koje su gorjele cijeli dan.³⁵⁵² **Dangerfield**, pripadnik britanske vojske, časnik za

2008.), par. 23; Normand Boucher, T. 13973, 13977, 14044; P1179 (Karta Knina koju je označio Normand Boucher), str. 1-3; D1218 (Karta Knina koju je označio Normand Boucher).

³⁵⁴² P1176 (Normand Boucher, izjava svjedoka, 20. veljače 1996.), par. 6.

³⁵⁴³ P1178 (Normand Boucher, izjava svjedoka, 24. studenog 2008.), par. 25; P1179 (Karta Knina koju je označio Normand Boucher), str. 1-3; D1218 (Karta Knina koju je označio Normand Boucher).

³⁵⁴⁴ P1177 (Normand Boucher, izjava svjedoka, 12. studenog 1999.), par. 53; P1178 (Normand Boucher, izjava svjedoka, 24. studenog 2008.), par. 18.

³⁵⁴⁵ P1178 (Normand Boucher, izjava svjedoka, 24. studenog 2008.), par. 18; Normand Boucher, T. 13992-13993, 14042.

³⁵⁴⁶ Normand Boucher, T. 14106.

³⁵⁴⁷ P1292 (Osobni dnevnik Stiga Markera Hansena), str. 5.

³⁵⁴⁸ P799 (Søren Liborius, izjava svjedoka, 2. studenog 1995.), str. 4.

³⁵⁴⁹ P827 (Dnevno izvješće PMEZ-a Knin, 6. kolovoza 1995.), str. 1-2.

³⁵⁵⁰ P827 (Dnevno izvješće PMEZ-a Knin, 6. kolovoza 1995.), str. 2.

³⁵⁵¹ P350 (Dnevno izvješće o situaciji UNCRO-a za Sektor Jug, 09:30 sati, 6. kolovoza 1995.), str. 1-2.

³⁵⁵² P417 (Peter Marti, izjava svjedoka, 14. prosinca 2007.), par. 60; Tor Munkelien, T. 1520-1521; P67 (Izvješće Tima Podkonje UNMO-a, 27. kolovoza 1995.), par. 1.

vezu sektora stacioniran u Kninu u kolovozu 1995.,³⁵⁵³ u svom je svjedočenju izjavio da su do 23:00 sata 6. kolovoza 1995. svi tenkovi i oklopni transporteri HV-a napustili područje Knina, ali da je njemu i drugima sloboda kretanja bila jako ograničena. On je nadalje izjavio da se nekoliko kuća u Kninu zapalilo, te da su se cijeli dan čule slabije detonacije.³⁵⁵⁴

883. Prikaz relevantnih događaja u Kninu od 6. kolovoza 1995. koji su dali hrvatski svjedoci nešto je drugačiji.

884. **Zdenko Rinčić**, pomoćnik ministra gospodarstva RH za namjensku proizvodnju streljiva, granata i strojnica od 1993. do 1996.,³⁵⁵⁵ u svom je svjedočenju izjavio da je, kad je u jutarnjim satima 6. kolovoza 1995. došao u Knin, vidio dim i na kilometar od grada čuo pokoji pucanj. Rinčić nije vidio razrušene i spaljene kuće u Kninu, samo jednu ili dvije kuće s oštećenim krovovima.³⁵⁵⁶

885. **Branko Sruk**, načelnik Zdravstvene struke za Operativnu grupu Sinj od kraja 1994. godine i za Operativnu grupu Sjever najkasnije od kolovoza 1995.,³⁵⁵⁷ stigao je u Knin otprilike u 08:00 sati 6. kolovoza 1995. i odmah otišao u bolnicu.³⁵⁵⁸ Dok je tog jutra šetao Kninom, primijetio je da je grad napušten i vidio nekoliko razbijenih izloga.³⁵⁵⁹

886. **Borislav Škegro**, potpredsjednik Vlade RH za gospodarstvo od travnja 1993. do 2000.,³⁵⁶⁰ izjavio je da je u Knin stigao helikopterom 6. kolovoza 1995. između 15:00 i 15:45 sati, te da je nakon ručka pješice obišao grad i vidio nekoliko pripadnika HV-a, ali nije vidio da je išta uništeno, odnosno uništene kuće ili palež.³⁵⁶¹

³⁵⁵³ P695 (Roland Dangerfield, izjava svjedoka, 21. prosinca 1995.), par. 1-2; Roland Dangerfield, T. 7132.

³⁵⁵⁴ P695 (Roland Dangerfield, izjava svjedoka, 21. prosinca 1995.), par. 8.

³⁵⁵⁵ D1680 (Zdenko Rinčić, izjava svjedoka, 16. svibnja 2009.), str. 1, par. 1, 3-5; Zdenko Rinčić, T. 22341.

³⁵⁵⁶ D1680 (Zdenko Rinčić, izjava svjedoka, 16. svibnja 2009.), par. 10.

³⁵⁵⁷ D1737 (Branko Sruk, izjava svjedoka, 7. listopada 2009.), str. 1, par. 1-2; Branko Sruk, T. 23300, 23309.

³⁵⁵⁸ D1737 (Branko Sruk, izjava svjedoka, 7. listopada 2009.), par. 4; Branko Sruk, T. 23297-23298, 23368-23369.

³⁵⁵⁹ D1737 (Branko Sruk, izjava svjedoka, 7. listopada 2009.), par. 5; Branko Sruk, T. 23299.

³⁵⁶⁰ D1679 (Borislav Škegro, izjava svjedoka, 21. travnja 2009.), str. 1, par. 1-2; Borislav Škegro, T. 22219.

³⁵⁶¹ D1679 (Borislav Škegro, izjava svjedoka, 21. travnja 2009.), par. 10-11.

887. **Petar Pašić**, Srbin iz Hrvatske i povjerenik Vlade RH za Knin od siječnja 1992. do travnja 1996.,³⁵⁶² u svom je svjedočenju izjavio da je 6. kolovoza 1995. otputovao u Knin.³⁵⁶³ Kad je došao na glavnu ulicu u Kninu, vidio je svega nekoliko civila i nije uočio veću štetu.³⁵⁶⁴ U Kninu je vidio puno vojnika, uključujući i ljude iz 4. splitske brigade ili iz Puma, koji su izgledali kao da slave.³⁵⁶⁵

888. Dana 6. kolovoza 1995., **Luković** je pješice obišao Knin i vidio da je VP uspostavila kontrolne punktove i uvela ophodnje.³⁵⁶⁶ Prema Lukovićevim riječima, u trgovinama i drugim zgradama imovina je bila nepotrebno uništena, a uokolo je bilo vojnika koji su se "loše ponašali".³⁵⁶⁷ Luković je rekao da je vidio čovjeka u crvenoj košulji i maskirnim hlačama kako u prikolici malog traktora prevozi stvari; kako je rekao, taj čovjek nije bio vojnik.³⁵⁶⁸ Luković je u Kninu vidio svega deset nevojnika, dok su svi ostali bili vojnici.³⁵⁶⁹

889. Dana 6. kolovoza 1995., **Dondo** je vidio jednu trgovinu s obijenim vratima. Narednih dana primijetio je da su neke zgrade i trgovine opljačkani.³⁵⁷⁰ Prema Dondovim riječima, civili su već u jutarnjim satima 6. kolovoza 1995. počeli pristizati u grad.³⁵⁷¹

890. **Džolić** je u svom svjedočenju izjavio da je 6. kolovoza 1995. u Knin došlo još otprilike 70-80 vojnih policajaca iz raznih postrojbi 72. bojne VP, pa je novoosnovana satnija VP sad imala otprilike 140-150 pripadnika.³⁵⁷² Združena satnija VP ostala je dva dana u bivšoj zgradi korpusa SVK, nakon čega je njeno zapovjedništvo premješteno u Vojarnu Senjak u Kninu.³⁵⁷³ Prema izvješću Borisa Milasa, za razna područja, uključujući Knin, formirana je kriminalistička VP, koja je počela s radom 6. kolovoza

³⁵⁶² D1706 (Petar Pašić, izjava svjedoka, 3. ožujka 2002.), str. 1-2; D1707 (Petar Pašić, izjava svjedoka, 23. travnja 2009.), par. 2, 4, 13, 15, 32; D1709 (Petar Pašić, list s dopunskim informacijama, 6. listopada 2009.), par. 10; Petar Pašić, T. 22740, 22778, 22844, 22847, 22858, 23026, 23053.

³⁵⁶³ D1706 (Petar Pašić, izjava svjedoka, 3. ožujka 2002.), str. 3.

³⁵⁶⁴ D1706 (Petar Pašić, izjava svjedoka, 3. ožujka 2002.), str. 3; D1709 (Petar Pašić, list s dopunskim informacijama, 6. listopada 2009.), par. 1; Petar Pašić, T. 22939.

³⁵⁶⁵ D1706 (Petar Pašić, izjava svjedoka, 3. ožujka 2002.), str. 3.

³⁵⁶⁶ D1687 (Ivica Luković, izjava svjedoka, 1. listopada 2004.), par. 31; D1688 (Ivica Luković, izjava svjedoka, 13. kolovoza 2009.), par. 12.

³⁵⁶⁷ D1687 (Ivica Luković, izjava svjedoka, 1. listopada 2004.), par. 31.

³⁵⁶⁸ D1687 (Ivica Luković, izjava svjedoka, 1. listopada 2004.), par. 31.

³⁵⁶⁹ D1687 (Ivica Luković, izjava svjedoka, 1. listopada 2004.), par. 32.

³⁵⁷⁰ D1695 (Karolj Dondo, izjava svjedoka, 9. ožujka 2005.), par. 11.

³⁵⁷¹ D1695 (Karolj Dondo, izjava svjedoka, 9. ožujka 2005.), par. 12.

³⁵⁷² P875 (Boško Džolić, izjava svjedoka, 18. svibnja 2004.), par. 32; Boško Džolić, T. 8987, 8999, 9125-9126.

³⁵⁷³ P875 (Boško Džolić, izjava svjedoka, 18. svibnja 2004.), par. 20-22, 63; Boško Džolić, T. 8961.

1995.³⁵⁷⁴ **Svjedok 84** izjavio je da je nakon dan ili dva, kao odgovor na pljačku, policija postavila kontrolne punktove na svim glavnim cestama koje vode u Knin i iz Knina.³⁵⁷⁵ Raspravno vijeće je uzelo u obzir i Berikoffovo svjedočenje o kontrolnim punktovima, čiji prikaz se daje u poglavlju 4.2.1.

891. Raspravno vijeće će se sada osvrnuti na događaje od 7. kolovoza 1995. relevantne za navode o uništavanju i pljačkanju u Kninu.

892. **Stig Marker Hansen** je u svom svjedočenju izjavio da je 7. kolovoza 1995. izašao iz baze UN-a zajedno s još nekim kolegama iz PMEZ-a, uključujući Sørana Liboriusa i Erica Hendriksa.³⁵⁷⁶ Glavna cesta kroz Knin bila je uništena, izlozi razbijeni, a kuće oštećene vatrom ili u plamenu.³⁵⁷⁷ Svjedok je 7. kolovoza 1995. vidio i da se za odvoženje stvari koriste mrtvačka kola.³⁵⁷⁸ Dana 7. kolovoza 1995., **Hendriksu** je, zajedno s Liboriusom i Markerom Hansenom, dopušteno da izađe iz baze UN-a i vidio je, između ostalog, da je pas njegove gazdarice ustrijeljen.³⁵⁷⁹ **Liborius** je izjavio da su 7. kolovoza 1995. posvuda bili kontrolni punktovi na kojima su bili VP i hrvatska civilna policija.³⁵⁸⁰ Kad su Liborius i neki njegovi kolege otišli u Regionalni centar PMEZ-a, naišli su na vojnike HV-a koji su odnosili PMEZ-ove kompjutore.³⁵⁸¹ Tamo je bio jedan pripadnik domobranstva, koji se Liboriusu tako predstavio, a on ga je i prepoznao kao takvog zahvaljujući oznakama.³⁵⁸² Tamo su zatekli i dvojicu pripadnika 7. gardijske brigade.³⁵⁸³ Liborius i njegovi kolege otišli su i kući da uzmu osobne stvari, da bi kuće zatekli ispremetane, a vrijedne stvari, poput televizora, bile su odnesene.³⁵⁸⁴ Liborius je otišao u kuću obitelji Urukalo u kojoj je ranije stanovao, a pet minuta kasnije u civilnom Fiatu bez registarskih tablica stigla su tri vojnika HV-a iz 7. brigade

³⁵⁷⁴ P2398 (Izvešće Borisa Milasa podneseno Mihaelu Budimiru, 22. rujna 1995.).

³⁵⁷⁵ P2395 (Svjedok 84, izjava svjedoka, 9. ožujka 2002.), par. 14; svjedok 84, T. 11179, 11320.

³⁵⁷⁶ P1283 (Stig Marker Hansen, izjava svjedoka, 18. prosinca 1995.), str. 2; P1285 (Stig Marker Hansen, izjava svjedoka, 24. travnja 2008.), par. 20; Stig Marker Hansen, T. 14916; P1292 (Osobni dnevnik Stiga Markera Hansena), str. 5.

³⁵⁷⁷ P1292 (Osobni dnevnik Stiga Markera Hansena), str. 5.

³⁵⁷⁸ P1292 (Osobni dnevnik Stiga Markera Hansena), str. 6-7.

³⁵⁷⁹ P931 (Eric Hendriks, izjava svjedoka, 4. travnja 2008.), par. 18; Eric Hendriks, T. 9698.

³⁵⁸⁰ P799 (Søren Liborius, izjava svjedoka, 2. studenog 1995.), str. 5.

³⁵⁸¹ P799 (Søren Liborius, izjava svjedoka, 2. studenog 1995.), str. 5; Søren Liborius, T. 8228; P805 (Dnevno izvješće PMEZ-a Knin, 7. kolovoza 1995.), str. 3; D741 (Liboriusov dnevnik), str. 8.

³⁵⁸² P801 (Søren Liborius, izjava svjedoka, 12. listopada 2005.), str. 5; P802 (Søren Liborius, izjava svjedoka, 20. lipnja 2008.), par. 29; Søren Liborius, T. 8412-8413.

³⁵⁸³ P802 (Søren Liborius, izjava svjedoka, 20. lipnja 2008.), par. 29.

³⁵⁸⁴ P799 (Søren Liborius, izjava svjedoka, 2. studenog 1995.), str. 5; Søren Liborius, T. 8264; D741 (Liboriusov dnevnik), str. 8.

Pume.³⁵⁸⁵ Liborius je izjavio da su djelovali iznenađeni time što su u kući zatekli pripadnika PMEZ-a i da su rekli da su došli odnijeti vrijedne stvari. Liborius je objasnio vojnicima da su to njegove osobne stvari i da kuća pripada civilima koji se prezivaju Urukalo. Vojnici su zatim otišli odnijeti stvari iz susjedne kuće.³⁵⁸⁶ Liborius je također izjavio da je u mjestu gdje je bio smješten zatekao tri vojnika iz 4. gardijske brigade, od kojih je jedan rekao da je njihovo pravo uzeti stvari koje žele.³⁵⁸⁷

893. **Dangerfield** je u svom svjedočenju izjavio da je 7. kolovoza 1995. otišao u ophodnju u Knin i vidio da se kod kuća zaustavljaju vojni i civilni kamioni i da osobe u uniformama HV-a tovore razne električne uređaje u automobile.³⁵⁸⁸ Dangerfield nije vidio da policija to pokušava spriječiti.³⁵⁸⁹ Vozila koja su korištena prilikom pljačke bila su istog tipa kao ona koja je svjedok vidio u zoni razdvajanja na strani HV-a i na registarskim tablicama su uvijek imala slova "HV".³⁵⁹⁰ U Kninu je bilo puno vojnika HV-a, ali Dangerfield nije vidio nijednog časnika niti zapovjednika dok se pljačkalo i bilo mu je jasno da nitko na položaju vlasti ne kontrolira što se zbiva.³⁵⁹¹

894. **Hill** je u svom svjedočenju izjavio da je 7. kolovoza 1995. vidio vojnike kako krađu automobile, alkohol, televizore, stereo-uređaje, odjeću i hranu po cijelom Kninu.³⁵⁹² Raspravno vijeće je s tim u vezi uzelo u obzir i Berikoffovo svjedočenje, čiji prikaz se daje u poglavlju 4.2.1. Dana 7. kolovoza 1995., **Al-Alfi** je izašao iz baze i našao se s Akashijem u Kninu.³⁵⁹³ Svjedok je u Kninu vidio najmanje deset ili jedanaest kuća u plamenu, a primijetio je i civilna vozila s hrvatskim registarskim tablicama, kao i vojna vozila, nakrcana osobnim stvarima, uključujući televizore, radioprijemnike i odjeću.³⁵⁹⁴ Dana 7. kolovoza 1995. u 08:30 sati, jedna patrola UNMO-a u Kninu je

³⁵⁸⁵ P799 (Søren Liborius, izjava svjedoka, 2. studenog 1995.), str. 5; P801 (Søren Liborius, izjava svjedoka, 12. listopada 2005.), str. 3; Søren Liborius, T. 8265; D741 (Liboriusov dnevnik), str. 4, 8.

³⁵⁸⁶ P799 (Søren Liborius, izjava svjedoka, 2. studenog 1995.), str. 5.

³⁵⁸⁷ P802 (Søren Liborius, izjava svjedoka, 20. lipnja 2008.), par. 29; Søren Liborius, T. 8411.

³⁵⁸⁸ P695 (Roland Dangerfield, izjava svjedoka, 21. prosinca 1995.), par. 9-10, 34; Roland Dangerfield, T. 7152-7154.

³⁵⁸⁹ P695 (Roland Dangerfield, izjava svjedoka, 21. prosinca 1995.), par. 34; Roland Dangerfield, T. 7153-7154.

³⁵⁹⁰ Roland Dangerfield, T. 7157.

³⁵⁹¹ P695 (Roland Dangerfield, izjava svjedoka, 21. prosinca 1995.), par. 34; Roland Dangerfield, T. 7153-7154.

³⁵⁹² P292 (John Hill, izjava svjedoka, 21. siječnja 1998.), str. 3, 101; John Hill, T. 3780-3781, 3895-3897; P306 (Izvešće Johna Hilla o djelovanju HV-a za 4.-11. kolovoza 1995.), str. 1.

³⁵⁹³ P1160 (Hussein Al-Alfi, izjava svjedoka, 5. ožujka 1998.), str. 38-39; Hussein Al-Alfi, T. 13809, 13902-13905.

³⁵⁹⁴ P1160 (Hussein Al-Alfi, izjava svjedoka, 5. ožujka 1998.), str. 39-40; Hussein Al-Alfi, T. 13809-13810, 13910.

vidjela dvije kuće kako gore.³⁵⁹⁵ UNMO je vidio da su od 13:45 sati 7. kolovoza 1995. pa nadalje hrvatski vojnici iz kuća odnosili vrijedne stvari.³⁵⁹⁶

895. Dva međunarodna svjedoka, Flynn i Akashi, koji su u Knin stigli 7. kolovoza 1995., dali su nešto drukčiji prikaz relevantnih događaja. **Edward Flynn**, službenik za ljudska prava u Uredu UNHCHR-a i vođa jednog od HRAT-ova u nekadašnjem Sektoru Jug od 7. kolovoza do sredine rujna 1995.,³⁵⁹⁷ stigao je u Knin helikopterom, zajedno s Akashijem i drugima, 7. kolovoza 1995. i vidio kako se na nekoliko mjesta u gradu diže dim.³⁵⁹⁸ Uskoro zatim prevezli su se glavnom ulicom u Kninu, gdje je Flynn vidio razbijene izloge, zgrade s tragovima udara, kao i puno ljudi u vojnim uniformama.³⁵⁹⁹ **Yasushi Akashi**, specijalni izaslanik glavnog tajnika UN-a za bivšu Jugoslaviju i šef UNPROFOR-a/UNCRO-a od siječnja 1994. do listopada 1995.,³⁶⁰⁰ u svom je svjedočenju izjavio da su 7. kolovoza 1995. ulice Knina bile pune šute, da su izlozi trgovina bili razbijeni i da je bilo puno interno raseljenih osoba.³⁶⁰¹ Svjedok je nadalje izjavio da su neke od kuća, za koje se činilo da u njima stanuju civili, također bile oštećene.³⁶⁰² Akashi je osim toga izjavio da Knin nije bio onoliko uništen i oštećen koliko je očekivao i da opseg uništavanja nije onoliko koliki je vidio u Sarajevu.³⁶⁰³ Raspravno vijeće je osim toga uzelo u obzir svjedočenje Edwarda Flynna, čiji prikaz se daje u poglavlju 4.4.3.

896. Slične prikaze kao Flynn i Akashi dali su i hrvatski svjedoci. **Ive Kardum**, načelnik Odjela kriminalističke policije Policijske uprave zadarsko-kninske 1995. godine,³⁶⁰⁴ u svom je svjedočenju izjavio da je prvi put došao u Knin 7. kolovoza 1995. i da je otišao na sastanak u kninsku policijsku postaju, gdje je zatekao Čedu Romanića i

³⁵⁹⁵ Tor Munkelien, T. 1520-1521; P67 (Izvešće Tima Podkonje UNMO-a, 27. kolovoza 1995.), par. 2.

³⁵⁹⁶ P111 (Dnevno izvješće o situaciji UNMO-a za Sektor Jug, 20:00 sati, 7. kolovoza 1995.), str. 7.

³⁵⁹⁷ P20 (Edward Flynn, izjava svjedoka, 29. lipnja 1997.), str. 1-2, 6, 13, 23; P21 (Edward Flynn, izjava svjedoka, 26.-27. veljače 2008.), str. 1, par. 3-4, 36; Edward Flynn, T. 1044, 1270, 1291-1292, 1312, 1325.

³⁵⁹⁸ P20 (Edward Flynn, izjava svjedoka, 29. lipnja 1997.), str. 2-3, 5, 16, 25; Edward Flynn, T. 1109, 1141, 1298, 1301, 1303; D29 (Akashijev brzojav u vezi s njegovim putovanjem u Knin, upućen Annanu, 7. kolovoza 1995.), par. 1.

³⁵⁹⁹ P20 (Edward Flynn, izjava svjedoka, 29. lipnja 1997.), str. 3, 19; Edward Flynn, T. 1307; D29 (Akashijev brzojav u vezi s njegovim putovanjem u Knin, upućen Annanu, 7. kolovoza 1995.), par. 1-2.

³⁶⁰⁰ D1646 (Yasushi Akashi, izjava svjedoka, 20. srpnja 2009.), par. 1; Yasushi Akashi, T. 21621.

³⁶⁰¹ Yasushi Akashi, T. 21671-21672.

³⁶⁰² Yasushi Akashi, T. 21672.

³⁶⁰³ Yasushi Akashi, T. 21673-21674, 21741.

³⁶⁰⁴ P2396 (Ive Kardum, izjava svjedoka, 3.-4. svibnja 2007.), str. 1, par. 2-3; P2397 (Ive Kardum, izjava svjedoka, 22.-23. ožujka 2004.), str. 1, par. 1-3, 12, 15, 17; Ive Kardum, T. 9231, 9251-9252, 9398, 9498-9499.

Stjepana Buhina.³⁶⁰⁵ U Kninu je Kardum vidio neke kuće u plamenu, kao i odjeću i druge stvari na cesti, a čuo je i hlice.³⁶⁰⁶ Kardum je u sudnici izjavio da je 90 posto Knina bilo neoštećeno i dodao da ništa nije bilo opustošeno osim katoličke crkve Sv. Antuna, čiji krov je izgorio.³⁶⁰⁷ Vidio je i tenkove na ulici, ali od ljudi je vidio samo vojnike – neke s maramama oko glave i obojenim licima s maskirnim uzorkom – i policiju.³⁶⁰⁸ **Goran Dodig**, predstojnik Ureda Vlade RH za međunacionalne odnose u razdoblju od 6. travnja 1995. do 5. ožujka 1998.,³⁶⁰⁹ u svom je svjedočenju izjavio da je u Knin došao približno 7. kolovoza 1995.³⁶¹⁰ Na ulicama Knina vladala je razdragana atmosfera, ali i veliki nered; ulice su bile pune smeća.³⁶¹¹ Svjedok, koji se uglavnom kretao glavnom ulicom, primijetio je razbijene izloge, kao i veliki broj osoba u uniformama, ali nije vidio palež ili veća oštećenja na zgradama niti je vidio da netko nešto krade.³⁶¹²

897. Raspravno vijeće će se sada osvrnuti na događaje od 8. kolovoza 1995. relevantne za navode o uništavanju i pljačkanju u Kninu.

898. **Peter Marti**, vojni promatrač UN-a i kasnije član HRAT-a u Sektoru Jug u razdoblju od 19. lipnja do 27. studenog 1995.,³⁶¹³ u svom je svjedočenju izjavio da su 8. kolovoza 1995. njemu i drugima hrvatski vojnici zabranili pristup Kninu.³⁶¹⁴ Istoga dana, jedna patrola iz stožera UNMO-a uspjela je ući u centar Knina.³⁶¹⁵ UNMO je vidio da su neke kuće potpuno uništene, nekim automobilima nedostajali su motori, dok su neki bili pregaženi, kako se činilo, teškom mehanizacijom.³⁶¹⁶ UNMO je također vidio plinske boce pred vratima triju kuća, a unutra tragove vandalizma.³⁶¹⁷ Otprilike između 15:00 i 16:00 sati, UNMO je u Kninu vidio nekoliko starijih civila, mnogo vojnih policajaca (72. bojna), civilne policajce i vojnike HV-a iz 1. brigade (Tigrovi), te

³⁶⁰⁵ P2397 (Ive Kardum, izjava svjedoka, 22.-23. ožujka 2004.), par. 47; Ive Kardum, T. 9508.

³⁶⁰⁶ P2397 (Ive Kardum, izjava svjedoka, 22.-23. ožujka 2004.), par. 48.

³⁶⁰⁷ Ive Kardum, T. 9508.

³⁶⁰⁸ P2397 (Ive Kardum, izjava svjedoka, 22.-23. ožujka 2004.), par. 48.

³⁶⁰⁹ D1705 (Goran Dodig, izjava svjedoka, 16. svibnja 2009.), str. 1-3, 14; Goran Dodig, T. 22628.

³⁶¹⁰ D1705 (Goran Dodig, izjava svjedoka, 16. svibnja 2009.), str. 5; Goran Dodig, T. 22643.

³⁶¹¹ D1705 (Goran Dodig, izjava svjedoka, 16. svibnja 2009.), str. 5.

³⁶¹² Goran Dodig, T. 22643-22644, 22655-22656.

³⁶¹³ P415 (Peter Marti, izjava svjedoka, 13. veljače 1996.), str. 1; P416 (Peter Marti, izjava svjedoka, 29. lipnja 1997.), str. 1, 6; P417 (Peter Marti, izjava svjedoka, 14. prosinca 2007.), par. 1, 5, 9, 17.

³⁶¹⁴ P416 (Peter Marti, izjava svjedoka, 29. lipnja 1997.), str. 4; P417 (Peter Marti, izjava svjedoka, 14. prosinca 2007.), par. 40, 66, 69; Peter Marti, T. 4640.

³⁶¹⁵ P417 (Peter Marti, izjava svjedoka, 14. prosinca 2007.), par. 66-68.

³⁶¹⁶ P417 (Peter Marti, izjava svjedoka, 14. prosinca 2007.), par. 66, 70; P112 (Dnevno izvješće o situaciji UNMO-a za Sektor Jug, 20:00 sati, 8. kolovoza 1995.), str. 4.

³⁶¹⁷ P417 (Peter Marti, izjava svjedoka, 14. prosinca 2007.), par. 66, 71; P112 (Dnevno izvješće o situaciji UNMO-a za Sektor Jug, 20:00 sati, 8. kolovoza 1995.), str. 4.

4. i 7. brigade (Pume). U jednoj "lokalnoj radionici" kod Knina UNMO je vidio nekoliko civilnih i UN-ovih vozila s kojih su bili poskidani svi dijelovi, kao i dvojicu vojnika iz 4. brigade.³⁶¹⁸ U vezi s događajima u Kninu od 8. kolovoza 1995. Raspravno vijeće je uzelo u obzir i Berikoffovo svjedočenje, čiji prikaz se daje u poglavlju 4.2.1.

899. **Aleksandar Černjecki**, vojni promatrač UN-a u Hrvatskoj od 20. lipnja 1995. do prosinca 1995.,³⁶¹⁹ 8. kolovoza 1995. je vidio izbjeglice u bazi UN-a u Kninu. Izbjeglice su bile prisiljene ostaviti vozila na cesti, a svjedok je primijetio da hrvatski vojnici pljačkaju automobile i da mnoge uništavaju, dok su druga vozila odvezli predstavnici hrvatske vojske.³⁶²⁰ Slične dokaze predočila je i **svjedokinja 136**, Srпкиnja, prevoditeljica na terenu za UNCIVPOL i UNCRO,³⁶²¹ koja je izjavila da je tijekom prva dva ili tri dana nakon operacije Oluja bila dežurna na glavnom ulazu u bazu UN-a u Kninu i popisivala ljude koji su ulazili.³⁶²² Izjavila je da su vojnici HV-a ponekad sprovođili ljude u bazu u njihovim automobilima, nakon čega bi od njih zahtijevali da im predaju ključeve i registracijske dokumente, da bi potom automobile odvezli i zamijenili registarske tablice tablicama sa slovima "HV".³⁶²³

900. Dana 8. kolovoza 1995., **Stig Marker Hansen** bio je sa svojom predvoditeljicom u obilasku Knina i otišli su uzeti neke prevoditeljčine stvari iz njene kuće, koja se nalazila u stambenom naselju sjeverno od tvornice TVIK.³⁶²⁴ Ulazna vrata prevoditeljčine kuće bila su obijena, a kuća je djelovala ispremetano i nedostajalo je više vrijednih stvari, poput televizora.³⁶²⁵ Vozeći se kroz Knin toga dana, svjedok je primijetio da su kuće i stanovi listom obijeni i vidio da ljudi skupljaju stvari po ulicama.³⁶²⁶ Također je vidio jedno imanje na kojem je vrt bio sravnjen buldožerima, koji su još bili tamo, pa je to prijavio UNCIVPOL-u kako bi se obavila istraga.³⁶²⁷

³⁶¹⁸ P112 (Dnevno izvješće o situaciji UNMO-a za Sektor Jug, 20:00 sati, 8. kolovoza 1995.), str. 5.

³⁶¹⁹ P204 (Aleksandar Černjecki, izjava svjedoka, 18. svibnja 2002.), str. 1-2; Aleksandar Černjecki, T. 3204, 3221.

³⁶²⁰ P204 (Aleksandar Černjecki, izjava svjedoka, 18. svibnja 2002.), str. 3.

³⁶²¹ P2 (Svjedokinja 136, izjava svjedoka, 4. srpnja 1996.), str. 1-2; svjedokinja 136, T. 620, 622, 641, 726, 765, 768, 780-782.

³⁶²² P2 (Svjedokinja 136, izjava svjedoka, 4. srpnja 1996.), str. 4.

³⁶²³ P2 (Svjedokinja 136, izjava svjedoka, 4. srpnja 1996.), str. 4; P3 (Svjedokinja 136, izjava svjedoka, 11. lipnja 2007.), par. 8.

³⁶²⁴ P1285 (Stig Marker Hansen, izjava svjedoka, 24. travnja 2008.), par. 20; Stig Marker Hansen, T. 14917; P1292 (Osobni dnevnik Stiga Markera Hansena), str. 6-7.

³⁶²⁵ P1285 (Stig Marker Hansen, izjava svjedoka, 24. travnja 2008.), par. 20.

³⁶²⁶ Stig Marker Hansen, T. 14917.

³⁶²⁷ P1292 (Osobni dnevnik Stiga Markera Hansena), str. 7.

Borce je viđao kako pljačkaju tik ispred baze UN-a otprilike do 8. kolovoza 1995.³⁶²⁸ Također 8. kolovoza 1995., svjedok je primijetio da je većina vojnika prethodne noći napustila Knin i da ih je zamijenila civilna i vojna policija, koja je pretresla svaku kuću, uzimajući i posljednje vrijedne predmete.³⁶²⁹ Vidio je da se za odvoženje stvari koristi civilno ambulantno vozilo s crvenim križem.³⁶³⁰

901. **Alun Roberts**, službenik za tisak i informiranje u Sektoru Jug UN-a u Kninu od sredine rujna 1993. do približno sredine listopada 1995.,³⁶³¹ u svom je svjedočenju izjavio da su 8. kolovoza 1995. on i drugi pripadnici UN-a vidjeli da su gotovo sve kuće i stambene zgrade izvan centra Knina, po svemu sudeći, obijene i opljačkane te da su im prozori razbijeni.³⁶³²

902. **Mira Grubor**, Srпкиnja, laborantica u kninskoj bolnici 4. kolovoza 1995. i prije tog datuma,³⁶³³ u svom je svjedočenju izjavila da je otprilike tri dana nakon što su hrvatske snage ušle u Knin iz baze UN-a vidjela kao u Kninu gori jedna kuća, za koju je rekla da pripada Petru Popoviću.³⁶³⁴

903. Dana 8. kolovoza 1995., Čermak je obavijestio **Al-Alfija** da se Hrvatska vojska počela izvlačiti iz većih gradova, između ostalog, iz Knina.³⁶³⁵ Prema riječima Al-Alfija, na ulicama Knina, kao i po drugim većim gradovima, vojna i civilna policija postepeno je zamjenjivala vojsku.³⁶³⁶ Kako se navodi u dnevnom izvješću PMEZ-a, vojnici su 8. kolovoza 1995. pljačkali u Kninu, ali je broj vojnika u gradu i dalje bio u opadanju.³⁶³⁷ U izvješću od 8. kolovoza 1995., 5. satnija VP Sinj pobrojala je predmete

³⁶²⁸ P1285 (Stig Marker Hansen, izjava svjedoka, 24. travnja 2008.), par. 10; Stig Marker Hansen, T. 14923.

³⁶²⁹ Stig Marker Hansen, T. 15077-15078; P1292 (Osobni dnevnik Stiga Markera Hansena), str. 7.

³⁶³⁰ P1292 (Osobni dnevnik Stiga Markera Hansena), str. 7.

³⁶³¹ P675 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 27. kolovoza 1997.), str. 1, par. 1; P676 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 31. srpnja 1998.), str. 1; P677 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 28. veljače 2007.), str. 1-2; P678 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 7. veljače 2008.), str. 1, par. 3-4, 6; P680 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 1. srpnja 2008.), str. 1.

³⁶³² P678 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 7. veljače 2008.), par. 30, 33; P680 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 1. srpnja 2008.), par. 6, 30; Alun Roberts, T. 7050-7051; P702 (Izvješće Aluna Roberta o pljačkanju podneseno Phillipu Arnoldu, glavnom glasnogovorniku UN-a, 9. kolovoza 1995.), uvod, par. 1-4, 8; P711 (Robertsova izjava za tisak koju je objavio Tanjug, 14. kolovoza 1995.).

³⁶³³ P54 (Mira Grubor, izjava svjedoka, 3. travnja 1998.), str. 1-2.

³⁶³⁴ P54 (Mira Grubor, izjava svjedoka, 3. travnja 1998.), str. 5; P58 (Karta Knina koju je označila Mira Grubor), br. 19.

³⁶³⁵ P1161 (Izvješće Husseina Al-Alfija za Sektor Jug UN-a, 8. kolovoza 1995.), str. 1; D1210 (Izvješće Husseina Al-Alfija za Sektor Jug UN-a, 11. kolovoza 1995.), str. 1; D1211 (Izvješće Husseina Al-Alfija za Sektor Jug UN-a, 12. kolovoza 1995.), str. 3.

³⁶³⁶ P1161 (Izvješće Husseina Al-Alfija za Sektor Jug UN-a, 8. kolovoza 1995.), str. 1; P1162 (Izvješće Husseina Al-Alfija za Sektor Jug UN-a, 18. kolovoza 1995.), str. 1; D1210 (Izvješće Husseina Al-Alfija za Sektor Jug UN-a, 11. kolovoza 1995.), str. 1.

³⁶³⁷ P806 (Dnevno izvješće PMEZ-a Knin, 8. kolovoza 1995.), str. 1.

koji su privremeno oduzeti na blokadno-propusnim punktovima, kao i mjesta u svojoj zoni odgovornosti u kojima su oni oduzeti, kao što je Knin.³⁶³⁸ Među oduzetim predmetima bili su televizori, video-rekorderi, stereo-uređaji, telefoni, alati, muzički instrumenti, vozila, oružje i drugo.³⁶³⁹ **Murray Dawes** je izjavio da na kontrolnim punktovima nikad nije vidio vojnu policiju kako zaustavlja vozila i oduzima takve predmete, već samo vojnike HV-a.³⁶⁴⁰ Prema jednom izvješću PMEZ-a, pravoslavna crkva u Kninu bila je neoštećena, a 8. kolovoza 1995. čuvala ju je VP.³⁶⁴¹ **Džolić** je izjavio da je 8. kolovoza 1995. Združenoj satniji Knin pridodano tri do pet djelatnika kriminalističke VP 72. bojne.³⁶⁴²

904. Na temelju gore navedenih dokaza, Raspravno vijeće konstatira da su u razdoblju od približno podneva 5. kolovoza 1995. do 8. kolovoza 1995. vojnici iz 4. i 7. (Pume) gardijske brigade HV-a iz raznih kuća i trgovina i s drugih lokacija po cijelom Kninu, kao i u neposrednoj blizini Knina, odnosili goleme količine predmeta, uključujući televizore, stereo-uređaje, radioprijemnike, video-rekordere, hladnjake i druge električne/elektronske uređaje, te namještaj, odjeću, hranu, alkoholna pića i civilna vozila. Svjedočenja nekih svjedoka, mahom Hrvata, koji su u Knin doputovali 5., 6. ili 7. kolovoza 1995. i koji su izjavili da nisu vidjeli da vojnici HV-a čine takva djela, ne mogu odnijeti prevagu nad međusobno podudarnim svjedočenjima iz prve ruke što su ih dali brojni vjerodostojni međunarodni svjedoci koji su u to vrijeme bili stacionirani u Kninu ili u neposrednoj blizini Knina i čija zapažanja su djelomično zabilježena u dokumentima koji datiraju iz tog vremena. Raspravno vijeće napominje da dio dokaza upućuje na to da su predmeti odnošeni organizirano i da ih možda nisu odnosili samo pojedinci koji su to činili radi vlastite koristi. Međutim, Raspravno vijeće smatra da su takvi dokazi relativno marginalni i da ne odnose prevagu nad dominantnom slikom dezorganizacije, gdje su predmeti odnošeni radi vlastite koristi. Što se pripadnosti počinitelja tiče, Raspravno vijeće se oslanja posebno na svoju gore iznesenu konstataciju u vezi s dolaskom 7. i 4. gardijske brigade HV-a u Knin, kao i na svjedočenja o identificiranju počinitelja, i to, od strane Liboriusa i Markera Hansena 5.

³⁶³⁸ D868 (Izvješće o privremeno oduzetim predmetima na blokadno-propusnim punktovima u zoni odgovornosti 5. satnije VP Sinj, 8. kolovoza 1995.).

³⁶³⁹ D868 (Izvješće o privremeno oduzetim predmetima na blokadno-propusnim punktovima u zoni odgovornosti 5. satnije VP Sinj, 8. kolovoza 1995.).

³⁶⁴⁰ Murray Dawes, T. 10524-10525.

³⁶⁴¹ P806 (Dnevno izvješće PMEZ-a Knin, 8. kolovoza 1995.), str. 3.

³⁶⁴² P876 (Boško Džolić, izjava svjedoka, 20. kolovoza 2008.), par. 32; Boško Džolić, T. 8961, 8989-8990, 9010.

kolovoza 1995., Widéna i Bouchera 6. kolovoza 1995. i Liboriusa i Dangerfielda 7. kolovoza 1995., te na UNMO-ovo izvješće, P112, prema kojem su vojnici HV-a iz 7. i 4. gardijske brigade 8. kolovoza 1995. još uvijek bili u Kninu. Uzimajući u obzir dokaze o nacionalnom sastavu Knina, predočene putem dokaznog predmeta C5 i Pašićevog svjedočenja, kao i činjenicu da je znatan broj nesrba otišao iz nekadašnjeg Sektora Jug u razdoblju od 1991. do 1995. (v. poglavlje 5.1.2), Raspravno vijeće konstatira da su vlasnici znatnog broja odnesenih predmeta bili krajinski Srbi.

905. Prema svjedočenju Widéna i Dawesa, u počinjenju takvih djela 6. kolovoza 1995. sudjelovale su i osobe koje se navode kao pripadnici hrvatske civilne policije. Na temelju Widénovog svjedočenja, Raspravno vijeće konstatira da su dvije osobe u tamnoplavim uniformama koje se navode kao civilni policajci odnijele televizor i video, odnosno kako je Raspravno vijeće to shvatilo – video-rekorder. Raspravno vijeće konstatira – posebno na temelju Džolićevog svjedočenja da je 5. kolovoza 1995., kad je stigao u Knin, civilna policija već bila tamo, te na temelju svjedočenja svjedoka 84 da je od 6. kolovoza radio kao djelatnik policije u policijskoj postaji u Kninu – da je 6. kolovoza 1995. hrvatska civilna policija bila prisutna u Kninu. Uzimajući u obzir i Widénovo svjedočenje da je pripadnike hrvatske civilne policije identificirao po njihovim uniformama i oznakama, kao i svjedočenje Joška Morića o uniformama hrvatske civilne policije,³⁶⁴³ Raspravno vijeće konstatira da su 6. kolovoza 1995. u djelima spomenutim u prethodnom paragrafu sudjelovali i neki pripadnici civilne policije. Raspravno vijeće će gore navedene incidente koji su se zbili između 5. i 8. kolovoza 1995. dalje razmotriti u vezi s točkama 1 i 4 Optužnice u poglavljima 5.6.2 i 5.8.2 (f) dolje u tekstu.

906. Raspravno vijeće će se sada osvrnuti na dokaze o uništavanju u Kninu u razdoblju od 5. do 8. kolovoza 1995. U svjetlu svojih konstatacija o granatiranju Knina 4. i 5. kolovoza 1995. (v. poglavlje 4.4.3), Raspravno vijeće će ovdje razmatrati samo dokaze o uništavanju izvršenom od podneva 5. kolovoza 1995. pa nadalje. Dokazi ukazuju na to da su kuće u Kninu u razdoblju od 5. do 8. kolovoza 1995. gorjele svakoga dana. Ne postoje, međutim, neposredni dokazi o tome kako su se te kuće zapalile. Elleby je izjavio da je 5. kolovoza 1995., nakon što je granatiranje prestalo, iz baze UN-a gledao kako kuće u Kninu počinju gorjeti i da je po tipu dima zaključio da je riječ o paležu. Raspravnom vijeću nije baš jasno kojom je to metodom Elleby na

³⁶⁴³ Prikazano u poglavlju 4.2.7 (Grad Gračac).

temelju tipa dima došao do takvog zaključka. Vijeće stoga neće prihvatiti njegov zaključak koji se oslanja na njegova zapažanja. Iz tog razloga, što se tiče tog incidenta, kao i svih drugih incidenata koji se ovdje razmatraju, ne postoje dovoljni dokazi o okolnostima u kojima su te kuće zapaljene. S obzirom na te okolnosti, Raspravno vijeće neće dalje razmatrati te incidente u vezi s točkama 1 i 5 Optužnice.

907. Černjecki je izjavio da je 8. kolovoza 1995. vidio hrvatske vojnike kako uništavaju brojne automobile koje su na cesti ostavile osobe koje su potražile utočište u bazi UN-a. To svjedočenje ne sadrži pojedinosti o načinu na koji su ti automobili uništavani. Međutim, Marti je izjavio da je 8. kolovoza 1995. ušao u Knin i vidio da su neki automobili bili pregaženi, po svemu sudeći, teškom mehanizacijom. Jednog od prethodnih dana, svjedok IC-16 je vidio da su neki automobili na ulicama izgledali kao da su oštećeni prilikom prolaska tenkova kroz grad. Prema izvješću SIS-a od 10. kolovoza 1995., P1134, kada su pripadnici 4. i 7. gardijske brigade ulazili u Knin, neki pripadnici HV-a su tenkovima gazili automobile. Na temelju tih dokaza, Raspravno vijeće konstatira da su u razdoblju približno od 5. do 10. kolovoza 1995. pripadnici HV-a uništavali automobile gazeći ih tenkovima. Uzimajući u obzir gore navedene dokaze o nacionalnom sastavu Knina, Raspravno vijeće konstatira da su vlasnici znatnog broja uništenih automobila bili krajinski Srbi. Raspravno vijeće će dalje razmotriti taj incident u vezi s točkama 1 i 5 Optužnice u poglavljima 5.5.2 i 5.8.2 (g) dolje u tekstu.

908. Raspravno vijeće sada prelazi na analizu drugog razdoblja, koje teče od 9. kolovoza 1995. do kraja rujna 1995., slijedeći dokaze relevantne za navode o pljačkanju i uništavanju u Kninu.

909. Dana 9. kolovoza 1995., **Dreyer** i drugo osoblje UN-a, kojima je omogućeno da izađu iz baze UN-a, vidjeli su spaljene, opljačkane i vandalski uništene kuće.³⁶⁴⁴ Dana 9. kolovoza 1995., **Roberts** se provezao kroz Knin, naročito njegovim stambenim dijelom, i vidio da su vrata na skoro svakoj kući obijena i da su mnogi prozori razbijeni. Tom prilikom nije vidio nijednog civila, već samo vojnike HV-a i neka UN-ova vozila.³⁶⁴⁵ Prema dnevniku **Markera Hansena**, u Kninu je 9. kolovoza 1995. još uvijek bilo sitnih krađa, ali nije bilo ostalo mnogo što za ukrasti, pa su vandalizirani objekti.³⁶⁴⁶

³⁶⁴⁴ P72 (Andries Dreyer, izjava svjedoka, 22. veljače 2008.), par. 21; D110 (Andries Dreyer, izjava svjedoka, 8. studenog 1995.), str. 3.

³⁶⁴⁵ P677 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 28. veljače 2007.), str. 7.

³⁶⁴⁶ P1292 (Osobni dnevnik Stiga Markera Hansena), str. 7.

Mnogi civili su pristizali na to područje i svjedok je vidio mnoštvo civila "u kupovini" po trgovinama na ulicama Knina.³⁶⁴⁷ Vidio je kuće i stanove koji su izgledali kao da je u njih provaljeno, iz kojih su bili odneseni kućanski predmeti.³⁶⁴⁸ Svjedok je izjavio da je crkva Sv. Antuna u centru Knina pretrpjela znatnu štetu prije njegovog dolaska u Knin.³⁶⁴⁹ Raspravno vijeće je razmotrilo i Teskeredžićevo svjedočenje, čiji prikaz se daje u poglavlju 6.4.6.

910. Dana 9. kolovoza 1995., Akashi je pisao Annanu da se vojna situacija u Sektoru Jug počela stabilizirati te da je UNCRO za Sektor Jug izvijestio da se HV počeo izvlačiti iz Knina i da ga je počela zamjenjivati vojna i civilna policija.³⁶⁵⁰ Prema izvješću PMEZ-a od 9. kolovoza 1995., HV se kontinuirano izvlačio iz Knina.³⁶⁵¹ Prema izvješću HRAT-a od 9. kolovoza 1995., prisutnost vojske u Kninu i okolici i dalje je bila znatna, premda smanjena.³⁶⁵² Prema **Hillovim** riječima, 9. kolovoza 1995. Pume su otišle iz Knina, a Tigrovi su ostali.³⁶⁵³ **Dangerfield** je izjavio da je brigada Pume otišla iz Knina 9. kolovoza 1995., te da je zamijenjena elementima brigade Tigrovi.³⁶⁵⁴ **Džolić** je izjavio da je najkasnije od 9. kolovoza 1995. u Knin svakodnevno stizao vlak iz Splita, dovozeći mnoštvo civila.³⁶⁵⁵ On je također izjavio da je do toga dana Združena satnija VP Knin uspostavila dežurnu službu, koja je u knjigu dežurstva bilježila detaljne podatke o prijavljenim incidentima i zatim podnosila dnevna izvješća zapovjedništvu bojne.³⁶⁵⁶

911. Dok je bila u ophodnji s UN-om u Kninu 10. kolovoza 1995., **svjedokinja 136** je vidjela vojnike kako pljačkaju kuće.³⁶⁵⁷ Tijekom jedne od prvih ophodnji u koju su otišli otprilike pet dana nakon operacije Oluja, svjedokinja 136 vidjela je da su dvije stambene zgrade na glavnoj ulici potpuno uništene vatrom i izjavila je da je kasnije u

³⁶⁴⁷ Stig Marker Hansen, T. 15080; P1292 (Osobni dnevnik Stiga Markera Hansena), str. 8.

³⁶⁴⁸ Stig Marker Hansen, T. 15081.

³⁶⁴⁹ Stig Marker Hansen, T. 15004.

³⁶⁵⁰ D619 (Dopis Yasushija Akashija upućen Kofiju Annanu, 9. kolovoza 1995.), str. 1.

³⁶⁵¹ P2150 (Dnevno izvješće PMEZ-a, 9. kolovoza 1995.), str. 2.

³⁶⁵² P21 (Edward Flynn, izjava svjedoka, 26.-27. veljače 2008.), par. 7; P30 (Dnevno izvješće HRAT-a, 9. kolovoza 1995.), str. 2.

³⁶⁵³ P292 (John Hill, izjava svjedoka, 21. siječnja 1998.), str. 51-52; D274 (Dnevnik Johna Hilla, bilješke za 5.-13. kolovoza 1995.), str. 4.

³⁶⁵⁴ P695 (Roland Dangerfield, izjava svjedoka, 21. prosinca 1995.), par. 33.

³⁶⁵⁵ P875 (Boško Džolić, izjava svjedoka, 18. svibnja 2004.), par. 49.

³⁶⁵⁶ P875 (Boško Džolić, izjava svjedoka, 17.-18. kolovoza 2004.), par. 33, 50; P876 (Boško Džolić, izjava svjedoka, 20. kolovoza 2008.), par. 13.

³⁶⁵⁷ P2 (Svjedokinja 136, izjava svjedoka, 4. srpnja 1996.), str. 6; P3 (Svjedokinja 136, izjava svjedoka, 11. lipnja 2007.), par. 11; svjedokinja 136, T. 641.

Kninu vidjela ukupno oko 20 takvih kuća.³⁶⁵⁸ **Džolić** je izjavio da su pripadnici VP Knin 10. ili 11. kolovoza 1995. u dva navrata na kontrolnim punktovima zaustavili vojni konvoj koji je prevozio vojnu opremu i pronašli neke električne aparate, između ostalog, štednjake, televizore i hladnjake.³⁶⁵⁹ **Flynn** je 10. kolovoza 1995. vidio veliki broj vojnika u Kninu.³⁶⁶⁰ Tih dana u Kninu je vidio i pripadnike brigade Pume.³⁶⁶¹ Prema dnevnom operativnom izvješću od 10. kolovoza 1995. koje je Gotovina dostavio Glavnom stožeru HV-a, jedna bojna 4. gardijske brigade HV-a nalazila se u Kninu kao pričuva za "intervenciju".³⁶⁶² Raspravno vijeće je razmotrilo i Berikoffovo svjedočenje o odlasku 7. gardijske brigade iz Knina 10. kolovoza 1995., čiji prikaz se daje u poglavlju 4.2.1.

912. Dana 11. kolovoza 1995., **Boucher** je vidio hrvatsku policiju kako izlazi iz stambenih objekata u Kninu, iznoseći radioprijemnike i televizore.³⁶⁶³ Dana 12. kolovoza 1995., **Marker Hansen** posjetio je Regionalni centar PMEZ-a i naišao na jednog čovjeka odjevenog u, kako se činilo, vojnu uniformu, kako pretražuje zgradu.³⁶⁶⁴ Čovjek je vandalizirao unutrašnjost zgrade čekićem, rekavši da je pobjegao iz Knina prije četiri godine i da se vratio radi osobne odmazde, te da želi spaliti zgradu.³⁶⁶⁵ Kako svjedok tvrdi, bilo je jasno da on tada nije postupao po zapovijedi.³⁶⁶⁶ Prema knjizi dežurstva Združene satnije VP Knin, 12. kolovoza 1995. u 10:15 sati, jedan natporučnik javio je službi dežurstva VP Knin da je izbio požar na zgradi do vojarne. U knjizi dežurstva VP Knin je zabilježeno da je o tome obaviješten MUP, koji je poslao vatrogasce.³⁶⁶⁷

913. Dana 13. kolovoza 1995. u 03:20 sati, patrola Cobra 40 javila je službi dežurstva VP Knin da je izbio požar na jednom objektu ispod tvrđave. U knjizi dežurstva VP Knin zabilježeno je da je o tome obaviješten MUP, koji će obavijestiti

³⁶⁵⁸ P2 (Svjedokinja 136, izjava svjedoka, 4. srpnja 1996.), str. 6; P5 (Karta Sektora Jug koju je označila svjedokinja 136).

³⁶⁵⁹ P875 (Boško Džolić, izjava svjedoka, 18. svibnja 2004.), par. 61; P876 (Boško Džolić, izjava svjedoka, 20. kolovoza 2008.), par. 22; Boško Džolić, T. 9120, 9141.

³⁶⁶⁰ P21 (Edward Flynn, izjava svjedoka, 26.-27. veljače 2008.), par. 8; P31 (Dnevno izvješće HRAT-a, 10. kolovoza 1995.), str. 1.

³⁶⁶¹ P21 (Edward Flynn, izjava svjedoka, 26.-27. veljače 2008.), par. 9.

³⁶⁶² D282 (Izvješće Ante Gotovine podneseno Glavnom stožeru HV-a, 10. kolovoza 1995.), str. 3.

³⁶⁶³ P1176 (Normand Boucher, izjava svjedoka, 20. veljače 1996.), par. 6.

³⁶⁶⁴ Stig Marker Hansen, T. 15051; P1292 (Osobni dnevnik Stiga Markera Hansena), str. 10-11.

³⁶⁶⁵ P1292 (Osobni dnevnik Stiga Markera Hansena), str. 11.

³⁶⁶⁶ Stig Marker Hansen, T. 15051-15052.

³⁶⁶⁷ P886 (Knjiga dežurstva Združene satnije VP Knin, 11. kolovoza – 11. studenog 1995.), bilješka za 12. kolovoza 1995.

vatrogasce.³⁶⁶⁸ Dana 13. kolovoza 1995. u 18:30 sati, jedan vojni policajac javio je službi dežurstva VP Knin da je na zgradi nasuprot Vojarne Senjak izbio požar. U knjizi dežurstva VP Knin zabilježeno je da je o tome obaviješten kninski MUP.³⁶⁶⁹ Dana 13. kolovoza 1995., PMEZ je izvijestio da je 4. brigada HV-a uspostavila stožer u Sjevernoj vojarni, te da je velika većina vojnika HV-a napustila Knin i da ih je zamijenila vojna i civilna policija.³⁶⁷⁰

914. **Ivo Cipci**, načelnik Policijske uprave splitsko-dalmatinske od 1993. do 1997.,³⁶⁷¹ u svom je svjedočenju izjavio da su mu 15. kolovoza 1995. policajci iz njegove Uprave koji su bili stacionirani u Kninu rekli da civili pljačkaju po gradu.³⁶⁷² Kako je izvijestio HRAT, 15. kolovoza 1995. u Kninu su primijećeni pripadnici brigade Pume, a 16. kolovoza 1995. u Kninu i okolici je još uvijek bilo puno vojnika.³⁶⁷³ **Elleby** je u svom svjedočenju izjavio da je 16. kolovoza 1995. u glavnoj ulici u Kninu vidio jednog vojnika kako iznosi stereo-uređaj iz jednog stana, prošavši pored policajca koji nije intervenirao.³⁶⁷⁴ Na istom mjestu svjedok je vidio dvojicu mladića kako ulaze u trgovinu kroz razbijen izlog i izlaze s više manjih predmeta i gitarom. Svjedok je u toj ulici vidio nekoliko sličnih incidenata: vojnici su punili plastične vrećice šamponima, uljem i hranom, a civili su krali cipele i odjeću.³⁶⁷⁵ Izjavio je da je u tom trenutku većina vojnika bila povučena iz Knina i da se u gradu moglo vidjeti više policajaca kako patroliraju pješice i u vozilima.³⁶⁷⁶

915. Jednog dana otprilike između 10. i 16. kolovoza 1995., **Černjecki** je vidio kako u Kninu gori blok od najmanje deset kuća.³⁶⁷⁷ Njega, Tora Munkeliena i Aluna

³⁶⁶⁸ P886 (Knjiga dežurstva Združene satnije VP Knin, 11. kolovoza – 11. studenog 1995.), bilješka za 12./13. kolovoza 1995.

³⁶⁶⁹ P886 (Knjiga dežurstva Združene satnije VP Knin, 11. kolovoza – 11. studenog 1995.), bilješka za 13. kolovoza 1995.

³⁶⁷⁰ P935 (Tjedna ocjena situacije PMEZ-a, 13. kolovoza 1995.), str. 1-2. V. i P2156 (Dnevno izvješće PMEZ-a, 14. kolovoza 1995.), str. 1-2.

³⁶⁷¹ D1723 (Ivo Cipci, izjava svjedoka, 12. lipnja 2009.), par. 1; Ivo Cipci, T. 23147.

³⁶⁷² D1723 (Ivo Cipci, izjava svjedoka, 12. lipnja 2009.), par. 25; Ivo Cipci, T. 23119-23120.

³⁶⁷³ P21 (Edward Flynn, izjava svjedoka, 26.-27. veljače 2008.), par. 16; D3 (Dnevno izvješće HRAT-a, 17. kolovoza 1995.), str. 1, 3.

³⁶⁷⁴ P215 (Jan Elleby, izjava svjedoka, 14. rujna 1997.), str. 3; P217 (Jan Elleby, izjava svjedoka, 20. veljače 2008.), par. 18; Jan Elleby, T. 3371-3372; P225 (UNCIVPOL-ova ocjena stanja u Kninu, s potpisom Jana Ellebyja, 16. kolovoza 1995.).

³⁶⁷⁵ Jan Elleby, T. 3371-3372; P225 (UNCIVPOL-ova ocjena stanja u Kninu, s potpisom Jana Ellebyja, 16. kolovoza 1995.).

³⁶⁷⁶ Jan Elleby, T. 3371; P225 (UNCIVPOL-ova ocjena stanja u Kninu, s potpisom Jana Ellebyja, 16. kolovoza 1995.).

³⁶⁷⁷ P204 (Aleksandar Černjecki, izjava svjedoka, 18. svibnja 2002.), str. 3; P205 (Aleksandar Černjecki, izjava svjedoka, 6. prosinca 2007.), par. 3, 16; Aleksandar Černjecki, T. 3193-3195, 3245, 3249-3252, 3255-3256; P210 (Karta Knina koju je označio Aleksandar Černjecki), lokacija požara kod oznake 3.

Robertsa je pri prvom pokušaju da dođu na lice mjesta na kontrolnom punktu smještenom u gradu, blizu željezničkog mosta, zaustavila vojna ili civilna policija, nakon čega su ih dva vozila hrvatske policije ispratila natrag do baze UN-a.³⁶⁷⁸ Pri drugom pokušaju, Černjecki je, zajedno s Munkelienom, vidio da oko kuća koje su gorjele stoje vojnici, policajci i nekoliko vatrogasaca i vatrogasnih kola, od kojih nitko nije poduzimao ništa da ugasi požar.³⁶⁷⁹

916. **Kari Anttila**, vojni promatrač UN-a u Sektoru Jug od 14. kolovoza 1995. do 27. studenog 1995.,³⁶⁸⁰ **Tor Munkelien** i **Aleksandar Černjecki** vidjeli su 17. kolovoza 1995. u 13:45 sati, dok su bili u ophodnji u Kninu, jednu kuću kako gori na oko 200 metara od ureda kninskog tima.³⁶⁸¹ Prema knjizi dežurstva Združene satnije VP Knin, 17. kolovoza 1995. u 16:00 sati, jedna osoba javila je službi dežurstva VP Knin da gori jedna kuća na izlazu iz grada u smjeru Sinja. U knjizi dežurstva VP Knin zabilježeno je da je VP o tome obavijestila MUP, čija dužnost je da obavijesti vatrogasce.³⁶⁸² Prema izvješću SIS-a od 18. kolovoza 1995., jedna bojna 4. brigade HV-a bila je razmještena u Knin.³⁶⁸³

917. Prema dopisu UNCIVPOL-a od 18. kolovoza 1995., dva pripadnika UNCIVPOL-a vidjela su da su na barovima, trgovinama, restoranima i privatnim i javnim poduzećima u Kninu razbijena gotovo sva vrata i prozori.³⁶⁸⁴ Gotovo je svaka zgrada, prema tom dopisu, bila opljačkana. Kako bi se izbjegla daljnja pljačka, hrvatsko stanovništvo obilježilo je svoje kuće i stanove hrvatskim zastavama i natpisima "hrvatska kuća".³⁶⁸⁵ Nekoliko međunarodnih svjedoka predložilo je dokaze koji potkrepljuju postojanje takvih natpisa. **Elleby** je izjavio da je vidio takve natpise na

³⁶⁷⁸ P204 (Aleksandar Černjecki, izjava svjedoka, 18. svibnja 2002.), str. 3; P205 (Aleksandar Černjecki, izjava svjedoka, 6. prosinca 2007.), par. 16; Aleksandar Černjecki, T. 3192-3193, 3195, 3249-3251; P210 (Karta Knina koju je označio Aleksandar Černjecki), lokacija kontrolnog punkta kod oznake 2.

³⁶⁷⁹ P204 (Aleksandar Černjecki, izjava svjedoka, 18. svibnja 2002.), str. 3; Aleksandar Černjecki, T. 3194, 3256.

³⁶⁸⁰ P171 (Kari Anttila, izjava svjedoka, 8. siječnja 1996.), str. 1; P172 (Kari Anttila, izjava svjedoka, 16. listopada 1997.), str. 1-2; P173 (Kari Anttila, izjava svjedoka, 12. prosinca 2007.), str. 1, par. 2; Kari Anttila, T. 2508.

³⁶⁸¹ P61 (Tor Munkelien, izjava svjedoka, 10. siječnja 2008.), par. 23, 26; P173 (Kari Anttila, izjava svjedoka, 12. prosinca 2007.), par. 32; P205 (Aleksandar Černjecki, izjava svjedoka, 6. prosinca 2007.), par. 18; P67 (Izvješće Tima Podkonje UNMO-a, 27. kolovoza 1995.), par. 9; P122 (Dnevno izvješće o situaciji UNMO-a za Sektor Jug, 19:00 sati, 17. kolovoza 1995.), str. 4.

³⁶⁸² P886 (Knjiga dežurstva Združene satnije VP Knin, 11. kolovoza – 11. studenog 1995.), bilješka za 17. kolovoza 1995.

³⁶⁸³ D984 (Izvješće SIS-a, 18. kolovoza 1995.).

³⁶⁸⁴ P228 (Dopis Steinara Hagvaga iz UNCIVPOL-a, upućen načelniku UNCIVPOL-a za Sektor Jug, 18. kolovoza 1995.), str. 1.

³⁶⁸⁵ P228 (Dopis Steinara Hagvaga iz UNCIVPOL-a, upućen načelniku UNCIVPOL-a za Sektor Jug, 18. kolovoza 1995.), str. 2.

hrvatskim kućama.³⁶⁸⁶ **Marker Hansen** je rekao da je u Kninu redovito viđao kuće s natpisima poput "hrvatske kuće, ne diraj!".³⁶⁸⁷ Po svojoj procjeni, vidio je između 20 i 50 takvih kuća.³⁶⁸⁸ **Dangerfield** je vidio da kuće obilježene natpisima "hrvatska kuća" nisu pljačkane.³⁶⁸⁹ **Boucher** je izjavio da je ponekad na kućama pisalo "hrvatska kuća" ili "ne diraj", ali da to nije uvijek određivalo njihovu sudbinu. Boucher je kasnije vidio da ljudi s područja izvan Sektora Jug dolaze provjeriti što im je s kućama i na kućama ostavljaju natpise u različitim bojama.³⁶⁹⁰ Raspravno vijeće je u pogledu natpisa na kućama uzelo u obzir i Berikoffovo svjedočenje, čiji prikaz se daje u poglavlju 4.2.1, kao i Martijevo svjedočenje, čiji prikaz se daje u poglavlju 5.2.2.

918. **Gospođa Grubor** je otprilike dva tjedna nakon granatiranja Knina od 4. i 5. kolovoza 1995. otišla u svoj stan po topliju odjeću i primijetila da su prozor u dnevnom boravku i brava na ulaznim vratima obijeni, te da su neke od njenih stvari odnesene.³⁶⁹¹ Ispred susjedove kuće vidjela je parkiran civilni kamion i jednog čovjeka u maskirnoj vojničkoj jakni i civilnim hlačama. Čula je buku po kojoj se moglo zaključiti da u susjedovoj kući netko pomiče namještaj, s tim da je napomenula da čovjek kojeg je vidjela nije bio prijatelj njenog susjeda. Prozor na susjedovoj kući bio je razbijen.³⁶⁹² Ona i prijateljica otišle su do prijateljičine kuće, na kojoj je svjedokinja vidjela natpis da je u njoj pripadnik HVO-a. Izjavila je da su slični natpisi stajali na mnogim stambenim objektima u Kninu. Svjedokinja i njena prijateljica vidjele su ispred te kuće stvari njene prijateljice i grupu civila – dvije žene i tri ili četiri muškarca.³⁶⁹³ Prijateljica je prosvjedovala zbog te situacije, ali je grupa njoj i svjedokinji priprijetila, pa su morale otići bez njenih stvari.³⁶⁹⁴

919. **William Hayden**, istraživač IHF-a na misiji u Krajini od 15. do 20. kolovoza 1995.,³⁶⁹⁵ u svom je svjedočenju izjavio da je, dok je boravio u Kninu, spaljen velik broj

³⁶⁸⁶ P217 (Jan Elleby, izjava svjedoka, 20. veljače 2008.), par. 24 (str. 8).

³⁶⁸⁷ P1285 (Stig Marker Hansen, izjava svjedoka, 24. travnja 2008.), par. 10; Stig Marker Hansen, T. 14922.

³⁶⁸⁸ Stig Marker Hansen, T. 14923.

³⁶⁸⁹ P695 (Roland Dangerfield, izjava svjedoka, 21. prosinca 1995.), par. 13; Roland Dangerfield, T. 7158.

³⁶⁹⁰ Normand Boucher, T. 14047.

³⁶⁹¹ P54 (Mira Grubor, izjava svjedoka, 3. travnja 1998.), str. 4; Mira Grubor, T. 1475.

³⁶⁹² P54 (Mira Grubor, izjava svjedoka, 3. travnja 1998.), str. 4.

³⁶⁹³ P54 (Mira Grubor, izjava svjedoka, 3. travnja 1998.), str. 4; Mira Grubor, T. 1395.

³⁶⁹⁴ P54 (Mira Grubor, izjava svjedoka, 3. travnja 1998.), str. 4-5; Mira Grubor, T. 1395.

³⁶⁹⁵ P986 (William Hayden, izjava svjedoka, 15. svibnja 1996.), par. 1; P987 (William Hayden, izjava svjedoka, 15. ožujka 2004.), par. 1-3.

Prijevod

kuća, stanova i poslovnih objekata.³⁶⁹⁶ **Tor Munkelien**, vojni promatrač UN-a stacioniran u Kninu u razdoblju od 14. kolovoza 1995. do 1. prosinca 1995.,³⁶⁹⁷ vidio je 23. kolovoza 1995. jednu kuću u plamenu u Kninu.³⁶⁹⁸ UNMO je izvijestio da se 23. kolovoza 1995. u 23:00 sata čula detonacija, nakon čega se jedna kuća blizu stožera UNMO-a u Kninu zapalila.³⁶⁹⁹ Prema UNCIVPOL-ovom izvješću o incidentu, od 23. kolovoza 1995., toga dana su gorjele tri kuće u nizu smještene nasuprot Sjeverne vojarnje u Kninu. UNCIVPOL je istoga dana o tome obavijestio Miloša Mihića, zapovjednika kninske policijske postaje.³⁷⁰⁰

920. **Hill** je u svom svjedočenju izjavio da je 24. kolovoza 1995. proveo po Kninu tadašnjeg kanadskog veleposlanika u Hrvatskoj, koji je, između ostalog, želio pogledati neku opljačkanu kuću.³⁷⁰¹ Hill ga je zamolio da pokaže bilo koju kuću u Kninu, što je veleposlanik i učinio, a kuća u koju su ušli bila je potpuno opustošena i iz nje su nedostajale sve skupe stvari. Hill je nadalje izjavio da su nasumce ušli u još jednu kuću i vidjeli da je i ona opljačkana.³⁷⁰² Dana 24. kolovoza 1995., prije 19:00 sati, UNMO je vidio jednu kuću u plamenu na 200 metara južno od prostorija tima u Kninu.³⁷⁰³ **Černjecki** je 25. kolovoza 1995. jugozapadno od Knina vidio devet spaljenih kuća, kao i 65 opljačkanih trgovina i 241 opljačkanu kuću, te pljačku koja je bila u tijeku.³⁷⁰⁴ HRAT je izvijestio da su 27. kolovoza 1995. ulicama Knina u svako doba dana i dalje lutale desetine vojnika, uključujući neke pripadnike brigade.³⁷⁰⁵ Prema izvješću Ante Gotovine od 29. kolovoza 1995., Sjevernu vojarnu u Kninu osiguravala je 4. gardijska brigada.³⁷⁰⁶

921. Kako se navodi u knjizi dežurstva Združene satnije VP Knin, 31. kolovoza 1995. u 16:55 sati vojnik Jerko Tošić javio je službi dežurstva VP Knin da je ispred kuće svoje sestre u naselju Breskvik u Kninu zatekao tri pripadnika HV-a s kamionom

³⁶⁹⁶ P986 (William Hayden, izjava svjedoka, 15. svibnja 1996.), par. 3.

³⁶⁹⁷ P60 (Tor Munkelien, izjava svjedoka, 18. prosinca 1995., supotpisnik Kari Anttila), str. 1; P61 (Tor Munkelien, izjava svjedoka, 10. siječnja 2008.), par. 1, 3; Tor Munkelien, T. 1514, 1546; D91 (Tor Munkelien, izjava svjedoka, 4. rujna 1999.), str. 3.

³⁶⁹⁸ P61 (Tor Munkelien, izjava svjedoka, 10. siječnja 2008.), par. 23, 29; P67 (Izviješće Tima Podkonje UNMO-a, 27. kolovoza 1995.), par. 15.

³⁶⁹⁹ P126 (Dnevno izvješće o situaciji UNMO-a za Sektor Jug, 19:00 sati, 24. kolovoza 1995.), str. 4.

³⁷⁰⁰ P232 (UNCIVPOL-ovo izvješće o incidentu, S2-95-473, 23. kolovoza 1995.).

³⁷⁰¹ P292 (John Hill, izjava svjedoka, 21. siječnja 1998.), str. 90-91.

³⁷⁰² P292 (John Hill, izjava svjedoka, 21. siječnja 1998.), str. 91.

³⁷⁰³ P126 (Dnevno izvješće o situaciji UNMO-a za Sektor Jug, 19:00 sati, 24. kolovoza 1995.), str. 1, 4.

³⁷⁰⁴ P205 (Aleksandar Černjecki, izjava svjedoka, 6. prosinca 2007.), par. 18; P67 (Izviješće Tima Podkonje UNMO-a, 27. kolovoza 1995.), par. 17.

³⁷⁰⁵ P21 (Edward Flynn, izjava svjedoka, 26.-27. veljače 2008.), par. 22; P27 (Zbirno dnevno izvješće HRAT-a, 24.-27. kolovoza 1995.), str. 1, 4.

(registarska oznaka ST 267 DH), koji su otuđili stvari iz kuće i otišli.³⁷⁰⁷ U knjizi dežurstva VP Knin zabilježeno je da je obaviještena patrola, da je kamion pronađen ispred istaknutog zapovjednog mjesta i da je vozilo odvezeno u postrojbu.³⁷⁰⁸ U dnevnom izvješću 72. bojne VP od 31. kolovoza 1995. poručnik Darko Batinić kaže da je toga dana u 16:55 sati Jerko Tošić, pripadnik VP Drniš, obavijestio VP Knin da su u 16:40 sati tri pripadnika HV-a koji su vozili Fiat Iveco s registarskim tablicama ST 267-DH otuđili dosta namještaja iz kuće njegove sestre, Zorke Tošić, u kninskom naselju Breskvik.³⁷⁰⁹ Patrola VP Knin otišla je istražiti što se dogodilo. Vozilo je pronađeno ispred ZM Split. Vozilo i putnici privedeni su u prostorije VP Knin. Kasnije je utvrđeno da je vozilo vlasništvo Crvenog križa iz Splita i da je njime upravljao pripadnik VP Split, te da su oba suvozača pripadnici VP Zadar. Iz vozila su oduzeti jedan trosjed, četiri stolice, stol, ormarić, zahodska školjka i desetak željeznih vodovodnih cijevi, za što je izdana potvrda.³⁷¹⁰ U trenutku sastavljanja izvješća nije bilo poznato kome te stvari pripadaju.³⁷¹¹ Dotični su pušteni, a protiv njih se imala podnijeti stegovna prijava.³⁷¹² Marinku Sabljicu i Damiru Grubišiću, pripadnicima HV-a protiv kojih je vojni tužitelj podigao optužnicu, Općinski sud u Kninu izrekao je 23. siječnja 1996., dijelom na temelju njihovih priznanja, osuđujuću presudu za tešku krađu počinjenu 31. kolovoza 1995. u Kninu.³⁷¹³ Općinski sud zaključio je da su oni, u namjeri da sebi pribave imovinsku korist, dok su bili u uniformi HV-a, odnijeli ispred jedne ili više kuća u Kninu veliki broj predmeta (navednih na stranici 5 dokaznog predmeta P2608).³⁷¹⁴ Dotični su iskoristili situaciju jer je u gradu u to vrijeme bilo malo mještana.³⁷¹⁵ Predmete su utovarili na kamion i odvezli se. Međutim, pripadnici VP su ih zaustavili na željezničkoj postaji i oduzeli spomenute predmete.³⁷¹⁶

³⁷⁰⁶ D990 (Izvješće Ante Gotovine podneseno Glavnom stožeru HV-a, 29. kolovoza 1995.), str. 1, 8.

³⁷⁰⁷ P886 (Knjiga dežurstva Združene satnije VP Knin, 11. kolovoza – 11. studenog 1995.), bilješka za 31. kolovoza 1995.

³⁷⁰⁸ P886 (Knjiga dežurstva Združene satnije VP Knin, 11. kolovoza – 11. studenog 1995.), bilješka za 31. kolovoza 1995.

³⁷⁰⁹ D1068 (Dnevno izvješće 72. bojne VP, 31. kolovoza 1995.), str. 1, 4.

³⁷¹⁰ D1068 (Dnevno izvješće 72. bojne VP, 31. kolovoza 1995.), str. 1.

³⁷¹¹ D1068 (Dnevno izvješće 72. bojne VP, 31. kolovoza 1995.), str. 1-2.

³⁷¹² D1068 (Dnevno izvješće 72. bojne VP, 31. kolovoza 1995.), str. 2.

³⁷¹³ Mladen Bajić, T. 20819-20820; P2608 (Dokumenti u vezi sa sudskim postupkom zbog teške krađe protiv Sabljica, Vujnovca i Grubišića), str. 1, 4-6, 8-10, 12-13.

³⁷¹⁴ P2608 (Dokumenti u vezi sa sudskim postupkom zbog teške krađe protiv Sabljica, Vujnovca i Grubišića), str. 5, 8-11.

³⁷¹⁵ P2608 (Dokumenti u vezi sa sudskim postupkom zbog teške krađe protiv Sabljica, Vujnovca i Grubišića), str. 11.

³⁷¹⁶ P2608 (Dokumenti u vezi sa sudskim postupkom zbog teške krađe protiv Sabljica, Vujnovca i Grubišića), str. 8-11.

922. Prema knjizi dežurstva Združene satnije VP Knin, 1. rujna 1995. u 17:10 sati, Mosor 31 javio je službi dežurstva VP Knin da u blizini ureda za obranu gori novinski kiosk. U knjizi dežurstva VP Knin zabilježeno je da je o tome obaviješten kninski MUP, koji će obavijestiti vatrogasce.³⁷¹⁷ Prema izvješću Ante Gotovine načelniku Glavnog stožera HV-a, generalu Zvonimiru Červenku, 1. rujna 1995. rajon razmještaja 4. gardijske brigade HV-a bio je Knin.³⁷¹⁸

923. Prema dnevniku **Stiga Markera Hansena**, 5. rujna 1995. paljenje kuća i krađe nastavili su se u istom opsegu kao i ranije, no ovaj put su se na ostatke srpskih kuća i imovine dali civili s obale, koji su iz kuća odnosili sve elemente, uključujući kuhinje, kupaonice i utičnice iz zidova.³⁷¹⁹ Marker Hansen, Søren Liborius i jedan časnik za vezu HV-a otišli su u Knin i tamo u jednoj kući u krađi zatekli jednu obitelj, koja je u prikolicu utovarila stolove i stolice.³⁷²⁰ Prema knjizi dežurstva Združene satnije VP Knin, 5. rujna 1995. u 16:25 sati, Policijska postaja Knin javila je službi dežurstva VP Knin da gori stara bolnica i da pripadnici HV-a ne dozvoljavaju vatrogascima da ugase požar. U knjizi dežurstva VP Knin zabilježeno je da je Mosor 1 izašao na intervenciju, ali da nije zatekao vojnike HV-a.³⁷²¹ PMEZ je izvijestio 5. rujna 1995. da je 4. brigada HV-a jedina brigada koja je stalno stacionirana u Kninu.³⁷²²

924. **Roberts** je u svom svjedočenju izjavio da je prve nedjelje u rujnu 1995. u centru Knina vidio jedan blok ureda u plamenu.³⁷²³ Izjavio je da se taj blok nalazio u blizini željezničkog mosta, na oko 300 metara od kninske policijske postaje.³⁷²⁴ Dana 6. rujna 1995., **Elleby** je isto tako vidio četiri naoružana vojnika HV-a s oznakama s nekom životinjom na rukavu, za koje misli da su oznake 7. gardijske brigade (Pume),

³⁷¹⁷ P886 (Knjiga dežurstva Združene satnije VP Knin, 11. kolovoza – 11. studenog 1995.), bilješka za 1. rujna 1995.

³⁷¹⁸ P2566 (Izvješće Ante Gotovine podneseno generalu Zvonimiru Červenku, 1. rujna 1995.), str. 1, 4.

³⁷¹⁹ P1292 (Osobni dnevnik Stiga Markera Hansena), str. 15-16.

³⁷²⁰ P1292 (Osobni dnevnik Stiga Markera Hansena), str. 16.

³⁷²¹ P886 (Knjiga dežurstva Združene satnije VP Knin, 11. kolovoza – 11. studenog 1995.), bilješka za 5. rujna 1995.

³⁷²² P944 (Dnevno izvješće PMEZ-a, 5. rujna 1995.), str. 1.

³⁷²³ P679 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 4. ožujka 2008.), par. 10; P680 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 1. srpnja 2008.), par. 20; P681 (Ortofoto karta s označenim civilnim objektima pogođenim u granatiranju).

³⁷²⁴ P679 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 4. ožujka 2008.), par. 10; P680 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 1. srpnja 2008.), par. 20, 32, br. 6-7; P683 (Razne fotografije posljedica uništavanja, pljačke i ubijanja u Kninu i u selima, snimljene u razdoblju od 10. kolovoza do sredine listopada 1995.), str. 11-14; P681 (Ortofoto karta s označenim civilnim objektima pogođenim u granatiranju).

kako krađu automobil njegove gazdarice.³⁷²⁵ HRAT je izvijestio da je 10. rujna 1995. otišao do jedne kuće koja je gorjela na 500 metara od baze UN-a u Kninu kako bi ispitao situaciju i da je tamo zatekao jednog ljutitog hrvatskog vojnika koji im je rekao da vlasnike, Srbe, sada samo tretiraju onako kako su oni tretirali Hrvate.³⁷²⁶ Dana 19. rujna 1995. u 08:20 sati, UNMO je vidio jednu kuću u Kninu koja je gorjela.³⁷²⁷

925. Gore navedeni dokazi ukazuju na to da je na početku razdoblja koje je ovdje predmet razmatranja, a koje teče od 9. kolovoza do kraja rujna 1995., u Knin počelo pristizati sve više civila, te da su neki od njih odnosili predmete iz zgrada u gradu. Dokazi nadalje ukazuju na to da su 9. kolovoza 1995. mnogi vojnici HV-a već bili napustili Knin ili su bili u odlasku. Međutim, na temelju Hillovog i Flynnovog svjedočenja, Gotovinih izvješća, D900, D282 i P2566, izvješća PMEZ-a, P935 i P944, izvješća SIS-a, D984, i izvješća HRAT-a, P27 i P2608, Raspravno vijeće konstatira da su pripadnici HV-a, konkretno pripadnici 4. gardijske brigade, ostali u Kninu tijekom cijelog kolovoza i barem početka rujna 1995. Na temelju svjedočenja svjedokinje 136 da je 10. kolovoza 1995. vidjela vojnike kako pljačkaju kuće u Kninu, Raspravno vijeće konstatira da su osobe koje se navode kao vojnici odnosile nespecificirane predmete iz kuća u Kninu. Raspravno vijeće nadalje konstatira, na temelju Ellebyjevog svjedočenja, da je 16. kolovoza 1995. na glavnoj ulici u Kninu jedna osoba koja se navodi kao vojnik iznosila stereo-uređaj iz jednog stana, dok su druge osobe koje se navode kao vojnici u plastične vrećice trpale šampone, ulje i hranu. S obzirom na to da su svjedoci te osobe opisali kao vojnike, Raspravno vijeće se uvjerilo da su one na sebi imale uniforme vojnog tipa. Raspravno vijeće konstatira, posebno na temelju Džolićevog svjedočenja i dokaznog predmeta P886, da je VP bila u Kninu tijekom cijelog razdoblja koje je predmet razmatranja. Imajući u vidu i gore iznesenu konstataciju da su pripadnici HV-a tijekom cijelog mjeseca kolovoza 1995. i dalje bili u Kninu, Raspravno vijeće konstatira da su osobe u uniformama vojnog tipa bile pripadnici HV-a ili VP. Na temelju dokaznog predmeta P2608, i uzimajući u obzir dokazne predmete P886 i D1068, Raspravno vijeće nadalje konstatira da su 31. kolovoza 1995. dva pripadnika HV-a radi vlastite koristi iz jedne ili više kuća u Kninu odnijeli velik broj predmeta (navedenih na

³⁷²⁵ P215 (Jan Elleby, izjava svjedoka, 14. rujna 1997.), str. 3; P216 (Jan Elleby, izjava svjedoka, 10. listopada 2005.), str. 4; P217 (Jan Elleby, izjava svjedoka, 20. veljače 2008.), par. 17; Jan Elleby, T. 3372-3373, 3491-3492; P281 (Oznake brigade Pume).

³⁷²⁶ P21 (Edward Flynn, izjava svjedoka, 26.-27. veljače 2008.), par. 34; P35 (Dnevno izvješće HRAT-a, 8.-11. rujna 1995.), str. 2.

³⁷²⁷ P154 (Dnevno izvješće o situaciji UNMO-a za Sektor Jug, 20:00 sati, 19. rujna 1995.), str. 4.

stranici 5 dokaznog predmeta P2608), utovarili ih na kamion i odvezli se. Raspravno vijeće napominje s tim u vezi da je Općinski sud u Kninu te osobe osudio za tešku krađu i da dokazi ne ukazuju na to da ta presuda nije postala pravomoćna po hrvatskom zakonu. Naposljetku, na temelju Ellebyjevog svjedočenja, Raspravno vijeće konstatira da su 6. rujna 1995. četiri vojnika HV-a u uniformama s oznakama odvezli automobil njegove gazdarice u Kninu. Na temelju dokaza ne može se utvrditi jesu li vlasnici odnesenih predmeta bili krajinski Srbi.

926. Raspravno vijeće nadalje konstatira, na temelju Boucherovog svjedočenja, da su 11. kolovoza 1995. osobe koje se navode kao hrvatski policajci odnosile radioprijemnike i televizore iz stambenih objekata u Kninu. S obzirom na to da je svjedok te osobe opisao kao hrvatske policajce, Raspravno vijeće se uvjerilo da su na sebi imale uniforme policijskog tipa. Uzimajući u obzir gore iznesenu konstataciju da je hrvatska civilna policija stigla u Knin prije 11. kolovoza 1995., Raspravno vijeće konstatira da su osobe koje je Boucher vidio bile pripadnici hrvatske civilne policije. Na temelju dokaza ne može se utvrditi jesu li vlasnici odnesenih predmeta bili krajinski Srbi.

927. Raspravno vijeće će se sada osvrnuti na dokaze o uništavanju u Kninu u razdoblju od 9. kolovoza do kraja rujna 1995. Dokazi ukazuju na to da su u razdoblju koje se razmatra zgrade u Kninu gorjele tijekom nekoliko dana, uključujući 12., 13., 17., 23. i 24. kolovoza, te 1., 5., 6., 10. i 19. rujna 1995. Međutim, na temelju dokaza ne može se utvrditi kako je do tih požara došlo. Černjecki je izjavio da su jednog dana između 10. i 16. kolovoza 1995. on i Munkelien vidjeli kuće u plamenu oko kojih su stajali vojnici, policajci i nekoliko vatrogasaca i vatrogasnih kola, od kojih nitko nije ništa poduzimao kako bi se požar ugasio. To svjedočenje nije potkrijepljeno Munkelienovim svjedočenjem i na temelju njega se u svakom slučaju ne može utvrditi da su te kuće zapalile dotične osobe. Donekle sličnu verziju događaja od 5. rujna 1995. daje knjiga dežurstva VP, P886, prema kojoj je Policijska postaja Knin javila da pripadnici HV-a ne dozvoljavaju vatrogascima da ugase požar. Međutim, prema knjizi dežurstva, ti pripadnici HV-a nisu pronađeni. Prema izvješću HRAT-a, P35, HRAT je 10. rujna 1995. otišao do jedne kuće u Kninu koja je gorjela kako bi ispitao situaciju i tamo zatekao jednog ljutitog hrvatskog vojnika koji im je rekao da vlasnike, Srbe, sada samo tretiraju onako kako su oni tretirali Hrvate. Ni u jednom od tih slučajeva ne postoje dovoljni dokazi o okolnostima u kojima su se te zgrade zapalile.

928. Iz gore navedenih razloga, Raspravno vijeće će dalje razmotriti gore navedene incidente u vezi s točkama 1 i 4 Optužnice u poglavljima 5.6.2 i 5.8.2 (f) dolje u tekstu, ali neće ih razmatrati u vezi s točkom 5.

Ljubač

929. Prema izvješćima PMEZ-a, 6. rujna 1995. u 11:20 sati, PMEZ je vidio četvoricu vojnika u vozilu s registarskom tablicom SI 828-K kako pale jednu kuću u Ljubaču, u općini Knin.³⁷²⁸

930. Ti dokazi ukazuju na to da su 6. rujna 1995. u 11:20 sati četiri osobe koje se navode kao vojnici zapalile jednu kuću u Ljubaču, u općini Knin. Na temelju toga što su te osobe opisane kao vojnici, Raspravno vijeće se uvjerilo da su na sebi imale uniforme vojnog tipa. Na temelju dokaza ne može se utvrditi kojim oružanim snagama su te osobe eventualno pripadale. Isto tako, Raspravnom vijeću nisu predloženi dovoljni dokazi o tome koje su oružane snage eventualno bile prisutne u blizini Ljubača u to vrijeme. Raspravno vijeće stoga ne može donijeti nikakve zaključke o identitetu ili pripadnosti navodnih počinitelja. S obzirom na te okolnosti, Raspravno vijeće neće dalje razmatrati taj incident u vezi s točkama 1 i 5 Optužnice.

Dolina Plavnog

931. Raspravnom vijeću su dokazi u vezi s navodima o uništavanju i pljačkanju u dolini Plavnog predloženi prvenstveno putem svjedočenja Karija Anttile, Aluna Robertsa, Erica Hendriksa, Edwarda Flynna, Jovana Grubora, Petra Romaseva, Tora Munkeliena, Sørenna Liboriusa, svjedokinje 136 i Marije Terese Mauro, kao i putem izvješća UNCIVPOL-a, PMEZ-a i HRAT-a. Prema popisu stanovništva iz 1991., od ukupno 1.720 stanovnika Plavnog 1991., njih 1.708 su bili Srbi.³⁷²⁹

932. Prema UNCIVPOL-ovom izvješću o incidentu, od 18. rujna 1995., Spaše Dubajić obavijestio je UNCIVPOL da je negdje između 15. i 18. kolovoza 1995. HV spalio šest kuća u zaseoku Torbice sela Plavno, u općini Knin.³⁷³⁰

³⁷²⁸ D820 (Eric Hendriks, izjava svjedoka, 18. travnja 1996.), str. 6; P810 (PMEZ-ov popis sela s ocjenom stupnja razaranja, 22. kolovoza 1995.), str. 5; P945 (Dnevno izvješće PMEZ-a, 6. rujna 1995.), str. 1.

³⁷²⁹ C5 (Republički zavod za statistiku, Popis stanovništva 1991., Narodnosni sastav stanovništva Hrvatske po naseljima), str. 110.

³⁷³⁰ P263 (UNCIVPOL-ovo izvješće o incidentu, 18. rujna 1995.).

933. **Svjedokinja 136**, Srпкиnja, prevoditeljica na terenu za UNCIVPOL i UNCRO,³⁷³¹ u svom je svjedočenju izjavila da je 20. kolovoza 1995. vidjela da je zaselak ispred Zorića, u općini Knin, za koji misli da se zove Torbice, potpuno spaljen.³⁷³²

934. **Alun Roberts**, službenik za tisak i informiranje u Sektoru Jug UN-a u Kninu od sredine rujna 1993. do približno sredine listopada 1995.,³⁷³³ u svom je svjedočenju izjavio da je 24. kolovoza 1995. obišao Plavno, u općini Knin, i vidio da je u selu ostalo 12 posto stanovnika i da je jako pogorjelo.³⁷³⁴ Napomenuo je da je prije hrvatske ofenzive u Plavnom živjelo 3.000 ljudi.³⁷³⁵

935. **Eric Hendriks**, promatrač PMEZ-a u Kninu od 21. srpnja do 30. listopada 1995.,³⁷³⁶ u svom je svjedočenju izjavio da je 29. kolovoza 1995. vidio uniformirane vojnike HV-a kako pljačkaju i vršljaju dolinom Plavnog, u općini Knin, a za njima su ostajale kuće u plamenu.³⁷³⁷

936. **Søren Liborius**, operativni časnik i vođa tima PMEZ-a stacioniran u Kninu od 28. srpnja 1995. do 27. studenog 1995.,³⁷³⁸ u svom je svjedočenju izjavio da je 29. kolovoza 1995. vidio vojnike HV-a kako pucaju u životinje i pale kuće u Bašincu, u općini Knin.³⁷³⁹

937. Prema izvješću UNCIVPOL-a od 16. listopada 1995., jedna Srпкиnja koja se zvala Nađa Kusanović obavijestila je UNCIVPOL da je početkom rujna 1995. vidjela

³⁷³¹ P2 (Svjedokinja 136, izjava svjedoka, 4. srpnja 1996.), str. 1-2; svjedokinja 136, T. 620, 622, 641, 726, 765, 768, 780-782.

³⁷³² P2 (Svjedokinja 136, izjava svjedoka, 4. srpnja 1996.), str. 9; svjedokinja 136, T. 641-642; P5 (Karta Sektora Jug koju je označila svjedokinja 136).

³⁷³³ P675 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 27. kolovoza 1997.), str. 1, par. 1; P676 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 31. srpnja 1998.), str. 1; P677 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 28. veljače 2007.), str. 1-2; P678 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 7. veljače 2008.), str. 1, par. 3-4, 6; P680 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 1. srpnja 2008.), str. 1.

³⁷³⁴ P680 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 1. srpnja 2008.), par. 6; P684 (Izvješće Aluna Roberta za tisak o kršenjima ljudskih prava u Sektoru Jug od strane pripadnika HV-a, 12. listopada 1995.), str. 1.

³⁷³⁵ P684 (Izvješće Aluna Roberta za tisak o kršenjima ljudskih prava u Sektoru Jug od strane pripadnika HV-a, 12. listopada 1995.), str. 1. Prema shvaćanju Raspravnog vijeća, ova procjena se odnosi na područje šire od samog sela i Vijeće s tim u vezi napominje da se u dokazima ne povlači jasna granica između područja o kojima se govori kao o "Plavnom", odnosno o "dolini Plavnog".

³⁷³⁶ P931 (Eric Hendriks, izjava svjedoka, 4. travnja 2008.), par. 3; D820 (Eric Hendriks, izjava svjedoka, 18. travnja 1996.), str. 1-2; Eric Hendriks, T. 9734-9735, 9755-9756.

³⁷³⁷ P931 (Eric Hendriks, izjava svjedoka, 4. travnja 2008.), par. 34; D820 (Eric Hendriks, izjava svjedoka, 18. travnja 1996.), str. 5; Eric Hendriks, T. 9683-9684.

³⁷³⁸ P799 (Søren Liborius, izjava svjedoka, 2. studenog 1995.), str. 1, 3; P800 (Søren Liborius, izjava svjedoka, 11. studenog 1997.), str. 2; P801 (Søren Liborius, izjava svjedoka, 12. listopada 2005.), str. 2; P803 (Søren Liborius, izjava svjedoka, 6. rujna 2008.), par. 6; Søren Liborius, T. 8229; D741 (Liboriusov dnevnik), str. 3.

dvojicu muškaraca koji su s dva vozila bez registarskih tablica došli u selo Plavno, u općini Knin, i ukrali traktor iz kuće njene majke. Incident je 18. rujna 1995. prijavila hrvatskoj policiji u Kninu, s kojom je nekoliko puta nakon toga pokušala stupiti u vezu glede toga, no bez uspjeha. Gospođa Kusanović je također rekla da je uspjela pronaći traktor u Vrlici, o čemu je obavijestila tamošnju hrvatsku policiju, ali oni po tom pitanju nisu ništa poduzeli.³⁷⁴⁰

938. **Edward Flynn**, službenik za ljudska prava u Uredu UNHCHR-a i vođa jednog od HRAT-ova u nekadašnjem Sektoru Jug od 7. kolovoza do sredine rujna 1995.,³⁷⁴¹ u svom je svjedočenju izjavio da je 4. rujna 1995. obišao Tintore, Petroviće i Cvijanoviće u dolini Plavnog, u općini Knin, i da su mu u svim tim zaseocima stanovnici rekli da su ih preko vikenda posjetili hrvatski vojnici u uniformama.³⁷⁴² U Petrovićima su stanovnici kazali da su vojnici došli u tri vozila i na njih natovarili pokretnine i 20-30 ovaca, otvarajući pritom vatru, a Flynn je vidio da je jedna ovca ustrijeljena.³⁷⁴³ U Cvijanovićima je Flynn naišao na nekoliko vojnika koji su se odmarali pokraj štale koja je gorjela.³⁷⁴⁴ Flynnov lokalni prevoditelj rekao mu je da vojnici nose oznake 4. brigade iz Splita.³⁷⁴⁵ Svjedok je niz cestu vidio i jednu kuću u plamenu.³⁷⁴⁶ Nijedna od te dvije zgrade nije se srušila zbog požara.³⁷⁴⁷ Kad se svjedok počeo raspitivati u vezi s tim požarima, jedan od vojnika se osmijehnuo i pomalo postideno kazao da su ih podmetnuli neki drugi vojnici.³⁷⁴⁸ Flynn i njegovi kolege

³⁷³⁹ P801 (Søren Liborius, izjava svjedoka, 12. listopada 2005.), str. 12; D741 (Liboriusov dnevnik), str. 19.

³⁷⁴⁰ D740 (Zbirka dokumenata UNCIVPOL-a), str. 20 (UNCIVPOL-ovo izvješće o incidentu, S2-95-790, 16. listopada 1995.).

³⁷⁴¹ P20 (Edward Flynn, izjava svjedoka, 29. lipnja 1997.), str. 1-2, 6, 13, 23; P21 (Edward Flynn, izjava svjedoka, 26.-27. veljače 2008.), str. 1, par. 3-4, 36; Edward Flynn, T. 1044, 1270, 1291-1292, 1312, 1325.

³⁷⁴² P21 (Edward Flynn, izjava svjedoka, 26.-27. veljače 2008.), par. 29; P36 (Dnevno izvješće HRAT-a, 2.-4. rujna 1995.), str. 2.

³⁷⁴³ P21 (Edward Flynn, izjava svjedoka, 26.-27. veljače 2008.), par. 29; P36 (Dnevno izvješće HRAT-a, 2.-4. rujna 1995.), str. 2.

³⁷⁴⁴ P20 (Edward Flynn, izjava svjedoka, 29. lipnja 1997.), str. 33-34; P21 (Edward Flynn, izjava svjedoka, 26.-27. veljače 2008.), par. 29; Edward Flynn, T. 1096-1097, 1321; P36 (Dnevno izvješće HRAT-a, 2.-4. rujna 1995.), str. 2; P38 (Tjedno izvješće Husseina Al-Alfija, 2.-8. rujna 1995.), str. 5.

³⁷⁴⁵ P20 (Edward Flynn, izjava svjedoka, 29. lipnja 1997.), str. 33; P21 (Edward Flynn, izjava svjedoka, 26.-27. veljače 2008.), par. 29; Edward Flynn, T. 1097; P36 (Dnevno izvješće HRAT-a, 2.-4. rujna 1995.), str. 2.

³⁷⁴⁶ P20 (Edward Flynn, izjava svjedoka, 29. lipnja 1997.), str. 33; P21 (Edward Flynn, izjava svjedoka, 26.-27. veljače 2008.), par. 29; P36 (Dnevno izvješće HRAT-a, 2.-4. rujna 1995.), str. 2.

³⁷⁴⁷ P20 (Edward Flynn, izjava svjedoka, 29. lipnja 1997.), str. 34.

³⁷⁴⁸ P20 (Edward Flynn, izjava svjedoka, 29. lipnja 1997.), str. 33-34; P21 (Edward Flynn, izjava svjedoka, 26.-27. veljače 2008.), par. 29; P36 (Dnevno izvješće HRAT-a, 2.-4. rujna 1995.), str. 2.

prijavili su slučaj hrvatskim vlastima, i to, po njegovom mišljenju, nekome iz ureda generala Čermaka.³⁷⁴⁹

939. **Kari Anttila**, vojni promatrač UN-a u Sektoru Jug od 14. kolovoza 1995. do 27. studenog 1995.,³⁷⁵⁰ otišao je 4. rujna 1995. u ophodnju u zaselak Petrovići sela Plavno, u općini Knin, gdje su se stanovnici, Srbi, potužili da hrvatski vojnici pljačkaju. Stanovnici su rekli timu da vojnici često zalaze u zaselak, tovarući na kamione vrijedne stvari, kao i goveda i ovce.³⁷⁵¹

940. Prema izvješću PMEZ-a, 5. rujna 1995., PMEZ je vidio četiri vojnika HV-a i jednog vojnog policajca kako pale kuće u Plavnom, u općini Knin.³⁷⁵²

941. Dana 10. rujna 1995., UNCIVPOL je u zaseoku Zorići sela Plavno, u općini Knin, vidio jednu netom zapaljenu kuću. Susjedi su kazali UNCIVPOL-u da su toga dana vidjeli dva vojnika HV-a kako ulaze u tu kuću, koju su, nakon što su unutra našli uniforme srpske vojske, zapalili.³⁷⁵³

942. **Jovan Grubor**, Srbin iz Grubora, zaseoka sela Plavno, općina Knin,³⁷⁵⁴ u svom je svjedočenju izjavio da je 10. rujna 1995. vidio dva para naoružanih vojnika u ophodnji kako ulaze u kuće u selu Plavno.³⁷⁵⁵ Svjedok je na cesti primijetio vojni kamion pun raznih stvari i neke vojnike koji su u njega gurali namještaj. Dana 11. rujna 1995., nešto slično je vidio i u Raškovićima, u općini Knin.³⁷⁵⁶ Prema riječima svjedoka, stanovništvo Plavnog sastojalo se od 750 srpskih obitelji.³⁷⁵⁷

943. HRAT je izvijestio da je 12. ili 13. rujna 1995. u Zorićima, u općini Knin, zatekao neke osobe koje su, kako se činilo, pljačale i koje su prekrile registarske tablice svojih vozila kad je HRAT prošao pokraj njih. Nekoliko preostalih stanovnika Zorića

³⁷⁴⁹ P20 (Edward Flynn, izjava svjedoka, 29. lipnja 1997.), str. 34; Edward Flynn, T. 1098-1099, 1324.

³⁷⁵⁰ P171 (Kari Anttila, izjava svjedoka, 8. siječnja 1996.), str. 1; P172 (Kari Anttila, izjava svjedoka, 16. listopada 1997.), str. 1-2; P173 (Kari Anttila, izjava svjedoka, 12. prosinca 2007.), str. 1, par. 2; Kari Anttila, T. 2508.

³⁷⁵¹ P172 (Kari Anttila, izjava svjedoka, 16. listopada 1997.), str. 3; P173 (Kari Anttila, izjava svjedoka, 12. prosinca 2007.), par. 35.

³⁷⁵² P1286 (Izvješće PMEZ-a o dnevnoj promatračkoj aktivnosti, 5. rujna 1995.), str. 1-2.

³⁷⁵³ P255 (UNCIVPOL-ovo izvješće o incidentu, S2-95-603, 10. rujna 1995.).

³⁷⁵⁴ P633 (Jovan Grubor, izjava svjedoka, 12. svibnja 1997.), str. 1-2.

³⁷⁵⁵ P633 (Jovan Grubor, izjava svjedoka, 12. svibnja 1997.), str. 4-5.

³⁷⁵⁶ P633 (Jovan Grubor, izjava svjedoka, 12. svibnja 1997.), str. 5.

³⁷⁵⁷ P633 (Jovan Grubor, izjava svjedoka, 12. svibnja 1997.), str. 2.

kazalo je HRAT-u da hitno žele biti prebačeni u Srbiju, ali da ne žele ići u školu u Kninu.³⁷⁵⁸

944. Prema izvješću PMEZ-a, 13. rujna 1995., PMEZ je na području Plavnog zatekao vojnike HV-a i civile u pljački. Ti ljudi su vozili automobile s registarskim tablicama HV 294 MM, ST 386 QJ i ST 107 DV, kao i dva kamiona i jedan traktor bez registarskih tablica.³⁷⁵⁹

945. Prema izvješću PMEZ-a, 23. rujna 1995. u Bašincu, u općini Knin, PMEZ je vidio uniformirane vojnike u vozilu s registarskim tablicama ZG 571 EG (kamion) i žutom Opel Kadettu bez registarskih tablica kako pljačkaju. PMEZ je to prijavio vojnoj policiji, koja je bila u ophodnji u Plavnom i ona je kazala da je kontrolni punkt obaviješten o tom incidentu, ali, koliko je svjedoku poznato, ništa nikada nije učinjeno u vezi s tim vojnicima.³⁷⁶⁰

946. Dana 30. rujna 1995., PMEZ je vidio civile i uniformirane pripadnike 72. bojne VP i 4. gardijske brigade kako u dolini Plavnog, u općini Knin, krađu konje, kao i namještaj i druge kućanske predmete.³⁷⁶¹ Ti vojnici su se vozili u civilnim automobilima.³⁷⁶²

947. **Petro Romasev**, promatrač i zapovjednik stanice UNCIVPOL-a u Sektoru Jug, u općini Knin u razdoblju od siječnja 1995. do prosinca 1995.,³⁷⁶³ izjavio je da je jednog dana, nije točno naveo kada, vidio da su Hrvati spalili mnoge kuće u zaseoku Zorići sela Plavno, u općini Knin. Mještani su mu rekli da se Hrvati služe ciljanom taktikom: palili su svaku kuću u kojoj bi našli nešto što bi upućivalo na vojnu službu ukućana ili za koju bi utvrdili da u njoj živi kakav mladić u dobi za vojnu službu. Prije operacije Oluja u toj dolini je živjelo oko 2.000 ljudi. Međutim, u vrijeme Romasevljevog posjeta tamo je preostalo svega oko 120 Srba.³⁷⁶⁴

³⁷⁵⁸ P21 (Edward Flynn, izjava svjedoka, 26.-27. veljače 2008.), par. 35; P39 (Dnevno izvješće HRAT-a, 12.-13. rujna 1995.), str. 1.

³⁷⁵⁹ P2148 (Dnevno izvješće PMEZ-a, 13. rujna 1995.), str. 1-2.

³⁷⁶⁰ P2149 (Dnevno izvješće PMEZ-a, 23. rujna 1995.), str. 1; Stig Marker Hansen, T. 14931.

³⁷⁶¹ P801 (Søren Liborius, izjava svjedoka, 12. listopada 2005.), str. 7; P819 (Dnevno izvješće PMEZ-a Knin, 2. listopada 1995.), str. 2.

³⁷⁶² P801 (Søren Liborius, izjava svjedoka, 12. listopada 2005.), str. 7.

³⁷⁶³ P2513 (Petro Romasev, dvije izjave svjedoka), str. 2 (Petro Romasev, izjava svjedoka, 14. veljače 1996.), 6-7 (Petro Romasev, izjava svjedoka, 8. lipnja 1997.).

³⁷⁶⁴ P2513 (Petro Romasev, dvije izjave svjedoka), str. 9 (Petro Romasev, izjava svjedoka, 8. lipnja 1997.).

948. **Tor Munkelien**, vojni promatrač UN-a stacioniran u Kninu u razdoblju od 14. kolovoza 1995. do 1. prosinca 1995.,³⁷⁶⁵ 21. kolovoza 1995. je vidio dvije spaljene kuće u Markelu, šest spaljenih i pet opljačkanih kuća u Stojakovićima te desetak spaljenih i 70 opljačkanih kuća u dolini Plavnog, koji su svi smješteni u općini Knin.³⁷⁶⁶ Krajem kolovoza i početkom rujna 1995., dok je bio u ophodnji u dolini Plavnog, Munkelien je u jednom od zaselaka primijetio vojne kamione i kombije na cesti, kao i nekoliko naoružanih i uniformiranih vojnika HV-a kako ulaze i izlaze iz kuća. U automobilima je vidio elektronsku opremu koja je, kako je rekao, bila ukradena. U zaseoku je ostalo samo troje starijih Srba, koji su mu kazali da tim područjem često krstare ljudi koji pljačkaju.³⁷⁶⁷ Svjedok je izjavio da je uz pomoć svog prevoditelja razgovarao s vojnicima, koji su zatim otišli iz zaseoka. Svjedok je na temelju toga ocijenio da su vojnici pljačkali na vlastitu inicijativu.³⁷⁶⁸

949. **Maria Teresa Mauro**, službenica UN-a za civilne poslove i članica HRAT-a u nekadašnjem Sektoru Jug, stacionirana u Kninu od ožujka do prosinca 1995.,³⁷⁶⁹ obišla je 4. rujna 1995. Tintore, Petroviće i Cvijanoviće u dolini Plavnog, u općini Knin, i potvrdila da su stanovnici tih zaselaka izjavili da su uniformirani hrvatski vojnici ukrali njihovu imovinu, uključujući 20-30 ovaca, kao što je opisano u izvješću HRAT-a od 2.-4. rujna 1995.³⁷⁷⁰ Ona je potvrdila da je, kao što je opisano u izvješću HRAT-a od 2.-4. rujna 1995., dok je bila u Petrovićima, vidjela kako se iz Cvijanovića, koje su upravo bili obišli, diže dim i da je na povratku vidjela dvojicu uniformiranih vojnika, za koje joj je rečeno da su pripadnici 4. gardijske brigade, kako se odmaraju pored jedne kuće koja je gorjela, dok je nešto više, nedale odatle, gorjela još jedna kuća.³⁷⁷¹

950. Što se tiče Torbica, Raspravnom vijeću su predloženi dokazi da je HV spalio najmanje šest kuća između 15. i 18. kolovoza 1995., te da su do 20. kolovoza 1995. Torbice bile potpuno spaljene. Međutim, dokazi ne pružaju činjeničnu osnovu za

³⁷⁶⁵ P60 (Tor Munkelien, izjava svjedoka, 18. prosinca 1995., supotpisnik Kari Anttila), str. 1; P61 (Tor Munkelien, izjava svjedoka, 10. siječnja 2008.), par. 1, 3; Tor Munkelien, T. 1514, 1546; D91 (Tor Munkelien, izjava svjedoka, 4. rujna 1999.), str. 3.

³⁷⁶⁶ P61 (Tor Munkelien, izjava svjedoka, 10. siječnja 2008.), par. 23, 28; P67 (Izvješće Tima Podkonje UNMO-a, 27. kolovoza 1995.), par. 13.

³⁷⁶⁷ D91 (Tor Munkelien, izjava svjedoka, 4. rujna 1999.), str. 2; Tor Munkelien, T. 1598-1599.

³⁷⁶⁸ Tor Munkelien, T. 1598-1600.

³⁷⁶⁹ P1098 (Maria Teresa Mauro, izjava svjedoka, 3. ožujka 2000.), str. 1-2; P1099 (Maria Teresa Mauro, izjava svjedoka, 6. veljače 2008.), str. 1, par. 1, 7-9, 11-12; Maria Teresa Mauro, T. 11998, 12000, 12024, 12075-12076.

³⁷⁷⁰ P1098 (Maria Teresa Mauro, izjava svjedoka, 3. ožujka 2000.), str. 6.

³⁷⁷¹ P1098 (Maria Teresa Mauro, izjava svjedoka, 3. ožujka 2000.), str. 6; P1099 (Maria Teresa Mauro, izjava svjedoka, 6. veljače 2008.), par. 41.

kvalifikaciju navodnih počinitelja kao pripadnika HV-a. Raspravno vijeće stoga ne može ocijeniti postoji li za tu kvalifikaciju valjana činjenična osnova. Raspravnom vijeću nisu predloženi drugi pouzdani dokazi o tome kojim oružanim snagama su navodni počinitelji eventualno pripadali. Isto tako, Raspravnom vijeću nisu predloženi dovoljni dokazi o tome koje su oružane snage eventualno bile prisutne u Torbicama ili u blizini Torbica u to vrijeme. Raspravno vijeće stoga ne može donijeti nikakve zaključke o identitetu ili pripadnosti navodnih počinitelja.

951. Nadalje, Raspravnom vijeću nisu predloženi dovoljni dokazi o okolnostima u kojima su 21. kolovoza u dolini Plavnog i 24. kolovoza 1995. u Plavnom spaljene kuće i navodno ukradeni predmeti.

952. Raspravno vijeće smatra da se svjedočenje Erica Hendriksa o uništavanju i navodnom pljačkanju u dolini Plavnog 29. kolovoza 1995. odnosi na isti incident koji je opisao Søren Liborius – onaj u Bašincu. Dokazi ukazuju na to da su osobe koje se navode kao uniformirani vojnici HV-a palile kuće i pucale u životinje, te da su pljačkale, što, kako to shvaća Raspravno vijeće, znači da su odnosile nespacificirane predmete. Premda se Raspravno vijeće uvjerilo da su počinitelji na sebi imali uniforme vojnog tipa, dokazi ne pružaju činjeničnu osnovu za kvalifikaciju tih osoba kao pripadnika HV-a. Raspravno vijeće stoga ne može ocijeniti postoji li za tu kvalifikaciju valjana činjenična osnova. Raspravnom vijeću nisu predloženi drugi pouzdani dokazi o tome kojim oružanim snagama su počinitelji eventualno pripadali. Isto tako, Raspravnom vijeću nisu predloženi dovoljni dokazi o tome koje su oružane snage eventualno bile prisutne u dolini Plavnog ili u njejoj blizini u to vrijeme. Raspravno vijeće stoga ne može donijeti nikakve zaključke o identitetu ili pripadnosti počinitelja. S obzirom na te okolnosti, Raspravno vijeće te incidente koji su se dogodili između 15. i 29. kolovoza 1995. u dolini Plavnog neće dalje razmatrati u vezi s točkama 1, 4 i 5 Optužnice.

953. Što se tiče incidenta u Petrovićima, Raspravno vijeće smatra da su informacije koje je Anttila dobio od stanovnika Petrovića nedovoljne da bi se utvrdilo kada su se događaji o kojima su govorili dogodili. Raspravno vijeće konstatira da su osobe koje se navode kao uniformirani hrvatski vojnici došle 2. ili 3. rujna 1995. u tri vozila i stanovnicima zaseoka Petrovići uzele 20-30 ovaca i drugu nespacificiranu imovinu. Premda se Raspravno vijeće uvjerilo da su počinitelji na sebi imali uniforme vojnog tipa, dokazi ne pružaju činjeničnu osnovu za kvalifikaciju tih osoba kao Hrvata.

Raspravno vijeće stoga ne može ocijeniti postoji li za tu kvalifikaciju valjana činjenična osnova. Raspravno vijeće podsjeća na svoje konstatacije u vezi sa zaseokom Cvijanovići. Na temelju gore navedenog, Raspravno vijeće konstatira da su te predmete odnijeli pripadnici 4. gardijske brigade HV-a. S obzirom na nacionalni sastav Plavnog 1991. i svjedočenje Jovana Grubora o broju srpskih obitelji u Plavnom, Raspravno vijeće konstatira da su vlasnici velike većine, ako ne i svih, odnesenih predmeta bili krajinski Srbi. Raspravno vijeće će dalje razmotriti taj incident u vezi s točkama 1 i 4 Optužnice.

954. Raspravno vijeće je razmotrilo bi li prikaz navodne pljačke u neimenovanom zaseoku u dolini Plavnog približno krajem kolovoza ili početkom rujna 1995. koji je dao Tor Munkelien mogao potkrijepiti dokaze o gore navedenim incidentima. Premda postoje određene sličnosti s incidentom koji se zbio u Petrovićima 2. ili 3. rujna 1995., ostaje razumna sumnja je li Munkelien govorio o tom incidentu. U svakom slučaju, Munkelien je vidio vojne kamione i kombije na cesti, nekoliko naoružanih i uniformiranih osoba koje se navode kao vojnici HV-a kako ulaze i izlaze iz kuća, te elektronsku opremu u automobilima. Na temelju tog svjedočenja, te imajući u vidu mjesto i vrijeme incidenta, Raspravno vijeće konstatira da su približno krajem kolovoza ili početkom rujna 1995. pripadnici hrvatskih vojnih snaga ili Specijalne policije odnosili elektronsku opremu iz kuća u jednom zaseoku u dolini Plavnog. S obzirom na nacionalni sastav Plavnog 1991. i svjedočenje Jovana Grubora o broju srpskih obitelji u Plavnom, Raspravno vijeće konstatira da su vlasnici velike većine, ako ne i sve, te elektronske opreme bili krajinski Srbi. Raspravno vijeće će dalje razmotriti taj incident u vezi s točkama 1 i 4 Optužnice u poglavljima 5.6.2 i 5.8.2 (f) dolje u tekstu.

955. Što se tiče Cvijanovića, Raspravno vijeće na temelju predočenih dokaza konstatira da su 4. rujna 1995. gorjele jedna kuća i jedna štala. Odmah do štale, Edward Flynn i Maria Teresa Mauro zatekli su dvije uniformirane osobe koje se navode kao vojnici kako se odmaraju. Na temelju toga što su te osobe opisane kao vojnici, Raspravno vijeće se uvjerilo da su na sebi imale uniforme vojnog tipa. Prema tvrdnji Flynnovog lokalnog prevoditelja, te osobe su imale oznake 4. gardijske brigade iz Splita. Kad se Flynn počeo raspitivati o požarima, jedna od tih osoba se osmijehnula i rekla da su ih podmetnuli neki drugi vojnici. Uzimajući u obzir ponašanje tih osoba i izjavu koju su dale na mjestu događaja, Raspravno vijeće konstatira da su one zapalile kuću i štalu. Imajući u vidu njihove uniforme i oznake, Raspravno vijeće nadalje

konstatira da je riječ o pripadnicima 4. gardijske brigade HV-a. S obzirom na nacionalni sastav Plavnog 1991. i svjedočenje Jovana Grubora o broju srpskih obitelji u Plavnom, Raspravno vijeće konstatira da su vlasnici te kuće i štale bili krajinski Srbi. Raspravno vijeće će dalje razmotriti taj incident u vezi s točkama 1 i 5 Optužnice u poglavljima 5.5.2 i 5.8.2 (g) dolje u tekstu.

956. Što se tiče situacije u Plavnom 5. rujna 1995., Raspravno vijeće konstatira da su četiri osobe koje se navode kao vojnici HV-a i jedna osoba koja se navodi kao vojni policajac zapalile nespecificirani broj kuća. Na temelju toga što su te osobe opisane kao vojnici, Raspravno vijeće se uvjerilo da su na sebi imale uniforme vojnog tipa. Međutim, dokazi ne pružaju činjeničnu osnovu za kvalifikaciju tih osoba kao pripadnika HV-a ili VP. Raspravno vijeće stoga ne može ocijeniti postoji li za te kvalifikacije valjana činjenična osnova. Raspravno vijeće podsjeća na svoje konstatacije u vezi sa zaseokom Cvijanovići. Na temelju gore navedenog, Raspravno vijeće konstatira da su te kuće zapalili pripadnici 4. gardijske brigade HV-a. S obzirom na nacionalni sastav Plavnog 1991. i svjedočenje Jovana Grubora o broju srpskih obitelji u Plavnom, Raspravno vijeće konstatira da su vlasnici ili stanari velike većine, ako ne i svih, spaljenih kuća bili krajinski Srbi. Raspravno vijeće će dalje razmotriti te incidente u vezi s točkama 1 i 5 Optužnice.

957. Što se tiče incidenta u Plavnom koji se zbio početkom rujna 1995., dokazi ukazuju na to da su dvojica ljudi u dva automobila bez registarskih tablica uzeli traktor majke Nađe Kusanović. Međutim, Raspravnom vijeću nisu predloženi nikakvi dokazi o identitetu ili pripadnosti počinitelja. S obzirom na te okolnosti, Raspravno vijeće neće dalje razmatrati taj incident u vezi s točkama 1 i 4 Optužnice.

958. Što se tiče situacije u zaseoku Zorići 10. rujna 1995., Raspravno vijeće konstatira da su dvije osobe koje se navode kao vojnici HV-a zapalile jednu kuću nakon što su u njoj pronašle srpske uniforme. Na temelju toga što su te osobe opisane kao vojnici, Raspravno vijeće se uvjerilo da su na sebi imale uniforme vojnog tipa. Uzimajući nadalje u obzir da su te osobe zapalile kuću nakon što su pronašle srpske uniforme i da su 10. rujna 1995. u Plavnom bile nazočne oružane snage,³⁷⁷² Raspravno vijeće konstatira da su počinitelji bili pripadnici hrvatskih vojnih snaga ili Specijalne policije. Raspravno vijeće nadalje konstatira, na temelju tih srpskih uniformi pronađenih u kući, da su vlasnici ili stanari te kuće bili jedan ili više krajinskih Srba.

959. Što se tiče incidenta u Plavnom koji se zbio 10. rujna 1995., Raspravno vijeće konstatira da su četiri osobe koje se navode kao naoružani vojnici ulazile u kuće i tovarile namještaj na vojni kamion. S obzirom na to da je svjedok te osobe opisao kao vojnike, Raspravno vijeće se uvjerilo da su one na sebi imale uniforme vojnog tipa. Uzimajući u obzir ponašanje osoba koje su ulazile u kuće i činjenicu da su imale vojni kamion, Raspravno vijeće konstatira da su počinitelji bili pripadnici oružanih snaga. Nadalje, uzimajući u obzir da su 10. rujna 1995. u zaseoku Zorići u Plavnom bili prisutni Hrvati u uniformama vojnog tipa,³⁷⁷³ Raspravno vijeće konstatira da su počinitelji bili pripadnici hrvatskih vojnih snaga ili Specijalne policije. S obzirom na nacionalni sastav Plavnog 1991. i svjedočenje Jovana Grubora o broju srpskih obitelji u Plavnom, Raspravno vijeće konstatira da su vlasnici velike većine, ako ne i sveg, odnesenog namještaja bili krajinski Srbi.

960. Raspravnom vijeću su nadalje predočeni dokazi o navodnoj pljački na području Plavnog 12. ili 13. rujna 1995. Raspravno vijeće smatra da se izvješća PMEZ-a i HRAT-a odnose na isti incident. Na temelju predočenih dokaza, Raspravno vijeće konstatira da su osobe koje se navode kao vojnici HV-a i civili krale nespecificirane predmete, što, kako to shvaća Vijeće, znači da su ih odnosile iz Zorića. Na temelju toga što su neke od tih osoba opisane kao vojnici, Raspravno vijeće se uvjerilo da su na sebi imale uniforme vojnog tipa. Uzimajući nadalje u obzir da su neke od tih osoba vozile vozilo s registarskim tablicama HV-a, Raspravno vijeće konstatira da neki od počinitelja bili pripadnici HV-a. S obzirom na nacionalni sastav Plavnog 1991. i svjedočenje Jovana Grubora o broju srpskih obitelji u Plavnom, Raspravno vijeće konstatira da su vlasnici velike većine, ako ne i svih, odnesenih predmeta bili krajinski Srbi. Raspravno vijeće će incidente koji su se zbili 10. i 12. ili 13. rujna 1995. u Plavnom dalje razmotriti u vezi s točkama 1, 4 i 5 Optužnice u poglavljima 5.5.2, 5.6.2 i 5.8.2 (f) i (g) dolje u tekstu.

961. Što se tiče incidenta u Bašincu koji se zbio 23. rujna 1995., dokazi ukazuju na to da su osobe u uniformama koje se navode kao vojnici koji su imali kamion i civilni automobil krale nespecificirane predmete, što, kako to shvaća Raspravno vijeće, znači da su ih odnosile iz kuća. Na temelju toga što su u izvješću PMEZ-a te osobe opisane kao vojnici, Raspravno vijeće se uvjerilo da su na sebi imale uniforme vojnog tipa.

³⁷⁷² Vidi sljedeći paragraf.

³⁷⁷³ Vidi sljedeći paragraf.

Međutim, na temelju navedenih dokaza ne može se utvrditi kojim oružanim snagama su počinitelji eventualno pripadali. Isto tako, Raspravnom vijeću nisu predloženi dovoljni dokazi o tome koje su oružane snage eventualno bile prisutne u dolini Plavnog ili u njenoj blizini u to vrijeme. Premda dokazi ukazuju na to da je VP bila u ophodnji u Plavnom toga dana, Raspravno vijeće ne može s dovoljnom sigurnošću utvrditi jesu li osobe koje se navode kao vojnici pripadale patrolama VP prisutnim na tom području. Raspravno vijeće stoga ne može donijeti nikakve zaključke o identitetu ili pripadnosti počinitelja. S obzirom na te okolnosti, Raspravno vijeće neće dalje razmatrati taj incident u vezi s točkama 1 i 4 Optužnice.

962. Što se tiče incidenta u dolini Plavnog koji se zbio 30. rujna 1995., dokazi ukazuju na to da su civili i osobe koje se navode kao pripadnici HV-a i VP u civilnim automobilima krali konje, namještaj i kućanske predmete, što, kako to shvaća Raspravno vijeće, znači da su ih odnosili. Na temelju toga što su u izvješću PMEZ-a neki od počinitelja opisani kao vojnici, Raspravno vijeće se uvjerilo da su na sebi imali uniforme vojnog tipa. Premda dokazi ne pružaju činjeničnu osnovu za kvalifikaciju tih osoba kao pripadnika HV-a ili VP, u izvješću PMEZ-a neki od počinitelja opisani su s visokim stupnjem preciznosti jer se kaže kojoj su postrojbi pripadali. S obzirom na te okolnosti, Raspravnom vijeću nisu potrebni daljnji dokazi o činjeničnoj osnovi za te kvalifikacije. Raspravno vijeće stoga konstatira da su neki od počinitelja bili pripadnici 72. bojne VP odnosno 4. gardijske brigade. S obzirom na nacionalni sastav Plavnog 1991. i svjedočenje Jovana Grubora o broju srpskih obitelji u Plavnom, Raspravno vijeće konstatira da su vlasnici velike većine, ako ne i svih, odnesenih predmeta bili krajinski Srbi. Raspravno vijeće će dalje razmotriti taj incident u vezi s točkama 1 i 4 Optužnice u poglavljima 5.6.2 i 5.8.2 (f) dolje u tekstu.

Podkonje

963. Raspravnom vijeću su relevantni dokazi u vezi s navodima o uništavanju i pljačkanju u Podkonju, u općini Knin, predloženi prvenstveno putem svjedočenja svjedokinje 136 i jednog izvješća UNMO-a.

964. **Svjedokinja 136**, Srпкиnja, prevoditeljica na terenu za UNCIVPOL i UNCRO,³⁷⁷⁴ u svom je svjedočenju izjavila da je 11. kolovoza 1995. vidjela da su kuće u Podkonju, u općini Knin, spaljene.³⁷⁷⁵ Dana 19. kolovoza 1995., jedan tim UNMO-a vidio je tri kuće u plamenu u Podkonju, u općini Knin, kao i 94 lakše oštećene i opljačkane kuće u sjeverozapadnom dijelu Knina.³⁷⁷⁶ Dana 20. kolovoza 1995. u 09:30 sati, UNMO je vidio četiri vojnika HV-a u pljački u blizini bivšeg ureda Tima Podkonje UNMO-a (WJ9777).³⁷⁷⁷

965. Dokazi ukazuju na to da je 11. kolovoza 1995. u Podkonju bilo spaljenih kuća i da su 19. kolovoza 1995. tri kuće gorjele. Ne postoje dovoljni dokazi o tome tko je i u kojim okolnostima zapalio te kuće. S obzirom na te okolnosti, Raspravno vijeće neće dalje razmatrati te incidente u vezi s točkama 1 i 5 Optužnice.

966. Raspravno vijeće konstatira da su 20. kolovoza 1995. u 09:30 sati četiri vojnika HV-a pljačkala u blizini bivšeg ureda Tima Podkonje UNMO-a, što, kako to shvaća Raspravno vijeće, znači da su odnosila nespacificirane predmete. S obzirom na to da je UNMO te osobe opisao kao vojnike HV-a, Raspravno vijeće se uvjerilo da su na sebi imale uniforme vojnog tipa. Dokazi ne pružaju više pojedinosti u pogledu činjenične osnove za kvalifikaciju tih osoba kao pripadnika HV-a. Raspravno vijeće stoga ne može ocijeniti postoji li za tu kvalifikaciju valjana činjenična osnova. Raspravno vijeće podsjeća na svoje konstatacije iz poglavlja 4.2.9 (Grad Knin). Na temelju gore navedenog, Raspravno vijeće konstatira da su te predmete odnosili HV ili VP. Prema popisu stanovništva iz 1991., od ukupno 198 stanovnika Podkonja 1991., 31 je bio srpske nacionalnosti.³⁷⁷⁸ Raspravno vijeće stoga nije u mogućnosti zaključiti da vlasnici tih predmeta bili krajinski Srbi. Raspravno vijeće će dalje razmotriti taj incident u vezi s točkama 1 i 4 Optužnice.

Polača

³⁷⁷⁴ P2 (Svjedokinja 136, izjava svjedoka, 4. srpnja 1996.), str. 1-2; svjedokinja 136, T. 620, 622, 641, 726, 765, 768, 780-782.

³⁷⁷⁵ P2 (Svjedokinja 136, izjava svjedoka, 4. srpnja 1996.), str. 6-7; svjedokinja 136, T. 641-642; P5 (Karta Sektora Jug koju je označila svjedokinja 136).

³⁷⁷⁶ Tor Munkelien, T. 1520-1521; P67 (Izvešće Tima Podkonje UNMO-a, 27. kolovoza 1995.), par. 11.

³⁷⁷⁷ P67 (Izvešće Tima Podkonje UNMO-a, 27. kolovoza 1995.), par. 12 (A).

³⁷⁷⁸ C5 (Republički zavod za statistiku, Popis stanovništva 1991., Narodnosni sastav stanovništva Hrvatske po naseljima), str. 110.

967. Raspravnom vijeću su relevantni dokazi u vezi s navodima o uništavanju i pljačkanju u Polači, u općini Knin, predočeni putem svjedočenja svjedokinje 136 i Petera Martija, kao i izvješća PMEZ-a, UNMO-a i HRAT-a.

968. Dana 11. kolovoza 1995. u 09:25 sati, PMEZ je u Polači primijetio desetak spaljenih kuća i četiri vojnika HV-a bez oznaka postrojbe kako pljačkaju. U 12:30 sati, u tom istom selu PMEZ je primijetio da osam kuća gori i vidio da su četvorica vojnika još uvijek tamo. U oba navrata selo je bilo pusto.³⁷⁷⁹

969. **Svjedokinja 136**, Srkinja, prevoditeljica na terenu za UNCIVPOL i UNCRO,³⁷⁸⁰ u svom je svjedočenju izjavila da je 15. kolovoza 1995. s patrolom UN-a prošla kroz Kovačić, Podinarje, Suvo Polje i Polaču, koji su svi u općini Knin, i da nisu vidjeli nijednog civila.³⁷⁸¹ Većina kuća koje je vidjela bila je opljačkana, komadi namještaja i odjeće ležali su razbacani ispred kuća, a mnoga vrata su bila obijena.³⁷⁸² Svjedokinja je dodala da su sve kuće duž ceste u Polači bile spaljene.³⁷⁸³ Dana 3. rujna 1995., svjedokinja 136 vidjela je da je većina kuća u zaseocima Crnogorci i Radulovići u selu Mala Polača, u općini Knin, opljačkana i spaljena, a bilo je i puno mrtvih domaćih životinja.³⁷⁸⁴ Svjedokinja 136 također je izjavila da je u Maloj Polači, Velikoj Polači i Palanci, na cesti Knin-Gračac, bilo nekoliko spaljenih kuća.³⁷⁸⁵

970. **Peter Marti**, vojni promatrač UN-a i kasnije član HRAT-a u Sektoru Jug u razdoblju od 19. lipnja do 27. studenog 1995.,³⁷⁸⁶ u svom je svjedočenju izjavio da je 27. kolovoza 1995., zajedno s bojnikom Černjeckim i kapetanom korvete Mensahom, vidio 18 spaljenih, tri djelomično spaljene i 15 opljačkanih kuća u Maloj Polači, pet spaljenih i 15 opljačkanih kuća u Bosniću, te četiri spaljene i devet opljačkanih kuća u

³⁷⁷⁹ P810 (PMEZ-ov popis sela s ocjenom stupnja razaranja, 22. kolovoza 1995.), str. 7; P815 (Izvješće PMEZ-a koje je sastavio Liborius, 26. kolovoza 1995.), str. 6.

³⁷⁸⁰ P2 (Svjedokinja 136, izjava svjedoka, 4. srpnja 1996.), str. 1-2; svjedokinja 136, T. 620, 622, 641, 726, 765, 768, 780-782.

³⁷⁸¹ P2 (Svjedokinja 136, izjava svjedoka, 4. srpnja 1996.), str. 7; svjedokinja 136, T. 641-642; P5 (Karta Sektora Jug koju je označila svjedokinja 136).

³⁷⁸² P2 (Svjedokinja 136, izjava svjedoka, 4. srpnja 1996.), str. 7; svjedokinja 136, T. 641-642; P5 (Karta Sektora Jug koju je označila svjedokinja 136); P3 (Svjedokinja 136, izjava svjedoka, 11. lipnja 2007.), par. 13.

³⁷⁸³ P2 (Svjedokinja 136, izjava svjedoka, 4. srpnja 1996.), str. 7; svjedokinja 136, T. 641-642; P5 (Karta Sektora Jug koju je označila svjedokinja 136).

³⁷⁸⁴ P2 (Svjedokinja 136, izjava svjedoka, 4. srpnja 1996.), str. 13; svjedokinja 136, T. 641-642; P5 (Karta Sektora Jug koju je označila svjedokinja 136).

³⁷⁸⁵ P2 (Svjedokinja 136, izjava svjedoka, 4. srpnja 1996.), str. 14; svjedokinja 136, T. 641-642, 764-765; P5 (Karta Sektora Jug koju je označila svjedokinja 136).

³⁷⁸⁶ P415 (Peter Marti, izjava svjedoka, 13. veljače 1996.), str. 1; P416 (Peter Marti, izjava svjedoka, 29. lipnja 1997.), str. 1, 6; P417 (Peter Marti, izjava svjedoka, 14. prosinca 2007.), par. 1, 5, 9, 17

Vučkovićima, što su sve sela u općini Knin.³⁷⁸⁷ U Maloj Polači Marti je vidio skupinu vojnika kako silaze niz brdo na udaljenosti od oko 200 metara, idu od kuće do kuće i redom ih pretresaju.³⁷⁸⁸ HRAT je izvijestio da je 4. rujna 1995. u Maloj Polači, u općini Knin, vidio vojnike HV-a u pljački.³⁷⁸⁹

971. Osim gore navedenih dokaza, Raspravno vijeće je uzelo u obzir svjedočenje Smiljane Mirković, čiji prikaz se daje u poglavlju 4.1.9 – *Đurđija Mirković*.

972. Dokazi ukazuju na to da su 7. ili 8. kolovoza 1995. tri osobe koje se navode kao hrvatski vojnici zapalile više kuća u Polači, u općini Knin. S obzirom na to da je Smiljana Mirković te osobe opisala kao vojnike, Raspravno vijeće se uvjerilo da su one na sebi imale uniforme vojnog tipa. Dokazi nadalje ukazuju na to da je 11. kolovoza 1995. u 09:25 sati u Polači bilo deset spaljenih kuća i da su četiri osobe koje se navode kao vojnici HV-a bez oznaka postrojbe pljačkale, što, kako to shvaća Raspravno vijeće, znači da su odnosile nespecificirane predmete. U 12:30 sati, u Polači je gorjelo osam kuća, a te četiri osobe su još uvijek bile u selu. Budući da je selo inače bilo pusto, ti dokazi ukazuju na to da su te četiri osobe zapalile osam kuća koje su u 12:30 sati viđene kako gore. Na temelju toga što su te osobe opisane kao vojnici HV-a, Raspravno vijeće se uvjerilo da su na sebi imale uniforme vojnog tipa. Međutim, dokazi ne pružaju više pojedinosti u pogledu činjenične osnove za kvalifikaciju tih osoba kao vojnika HV-a. Iz tog razloga, i uzimajući u obzir i to da je zabilježeno da na njihovim uniformama nije bilo oznaka postrojbe, Raspravno vijeće ne može ocijeniti postoji li za tu kvalifikaciju valjana činjenična osnova. Što se tiče incidenata u Polači od 7. ili 8., te od 11. kolovoza 1995., Raspravnom vijeću nisu predloženi drugi pouzdani dokazi o tome kojim oružanim snagama su počinitelji eventualno pripadali. Isto tako, Raspravnom vijeću nisu predloženi dovoljni dokazi o tome koje su oružane snage eventualno bile prisutne u Polači ili u blizini Polače u to vrijeme. Raspravno vijeće stoga ne može donijeti nikakve zaključke o identitetu ili pripadnosti počinitelja.

973. Svjedokinja 136 izjavila je da je 15. kolovoza 1995., prolazeći kroz Polaču, vidjela opljačkane kuće s obijenim vratima i komade namještaja i odjeće ispred kuća, kao i da je vidjela da su sve kuće duž ceste u Polači spaljene. Peter Marti izjavio je da je

³⁷⁸⁷ P417 (Peter Marti, izjava svjedoka, 14. prosinca 2007.), par. 62; P67 (Izvešće Tima Podkonje UNMO-a o kršenjima ljudskih prava od početka operacije Oluja, 27. kolovoza 1995.), str. 5.

³⁷⁸⁸ P417 (Peter Marti, izjava svjedoka, 14. prosinca 2007.), par. 47.

³⁷⁸⁹ P21 (Edward Flynn, izjava svjedoka, 26.-27. veljače 2008.), par. 29; P36 (Dnevno izvješće HRAT-a, 2.-4. rujna 1995.), str. 3.

27. kolovoza 1995. u Maloj Polači vidio 18 spaljenih, tri djelomično spaljene i 15 opljačkanih kuća. Na temelju dokaza ne može se utvrditi tko je i kada zapalio kuće videne 15. i 27. kolovoza 1995. niti jesu li iz kuća odneseni predmeti i, ako jesu, tko ih je i kada odnio. Dokazi ukazuju na to da je 27. kolovoza 1995. u Maloj Polači grupa osoba koje se navode kao vojnici pretresla nekoliko kuća. Međutim, na temelju dokaza ne može se utvrditi što su te osobe tražile niti da su iz kuća u Maloj Polači toga dana odnosile predmete ili da su zapalile kuće.

974. Svjedokinja 136 izjavila je da je 3. rujna 1995. vidjela da je većina kuća u zaseocima Crnogorci i Radulovići u selu Polača opljačkana i spaljena i da je više domaćih životinja ubijeno, te da je spaljeno i nekoliko kuća u Velikoj Polači. Na temelju dokaza ne može se utvrditi tko je i kada ubio te životinje i zapalio te kuće, kao ni jesu li iz kuća odneseni predmeti i, ako jesu, tko ih je i kada odnio.

975. Dokazi nadalje ukazuju na to da su 4. rujna 1995. osobe opisane kao vojnici HV-a pljačkale u Maloj Polači, što, kako to shvaća Raspravno vijeće, znači da su odnosile nespacificirane predmete. S obzirom na to da je HRAT te osobe opisao kao vojnike HV-a, Raspravno vijeće se uvjerilo da su na sebi imale uniforme vojnog tipa. Dokazi ne pružaju više pojedinosti u pogledu činjenične osnove za kvalifikaciju tih osoba kao pripadnika HV-a. Raspravno vijeće stoga ne može ocijeniti postoji li za tu kvalifikaciju valjana činjenična osnova. Raspravnom vijeću nisu predloženi drugi pouzdani dokazi o tome kojim oružanim snagama su navodni počinitelji eventualno pripadali. Isto tako, Raspravnom vijeću nisu predloženi dovoljni dokazi o tome koje su oružane snage eventualno bile prisutne u Maloj Polači ili u blizini Male Polače u to vrijeme. Raspravno vijeće stoga ne može donijeti nikakve zaključke o identitetu ili pripadnosti navodnih počinitelja. S obzirom na te okolnosti, Raspravno vijeće neće dalje razmatrati nijedan od gore navedenih incidenata u vezi s točkama 1, 4 i 5 Optužnice.

Raškovići

976. Raspravnom vijeću su relevantni dokazi u vezi s navodima o pljačkanju u Raškovićima, u općini Knin, predloženi putem izvješća PMEZ-a. Prema tom izvješću, 1. rujna 1995., nakon što su mu se civili potužili da hrvatski vojnici u Raškovićima pljačkaju i prijete im da će ih pobiti, PMEZ je zaustavio jednu policijsku patrolu i upitao ih znaju li za takve pritužbe, na što su oni odvratili da znaju, ali da ne mogu s tim u vezi

ništa učiniti jer su navodni počinitelji civili u uniformama, pa je za to nadležna vojna policija. Kad je PMEZ sugerirao da su civili njihova odgovornost, odgovorili su da je rat i da moraju sačekati da se "stvari vrata u normalno stanje". Istoga dana u 15:30 sati, PMEZ je u Raškovićima vidio automobil s registarskim tablicama ST 656-EC i tri hrvatska vojnika, od kojih je jedan na ramenu nosio značku na kojoj je pisalo "ZNG-3-SPEARHEAD". Vojnici su uzeli nešto ovaca "za potrebe vojske".³⁷⁹⁰

977. Raspravno vijeće napominje da je PMEZ primio pritužbe civila da osobe koje se opisuju kao hrvatski vojnici pljačkaju u Raškovićima i prijete im da će ih pobiti. Međutim, na temelju dokaza ne može se utvrditi je li zaista bilo tog pljačkanja i prijetećeg ponašanja i, ako jest, kada se i u kojim okolnostima to dogodilo. Raspravno vijeće nadalje smatra da izvješće PMEZ-a u tom pogledu sadrži dokaze iz druge ruke dobivene od neimenovanih "civila" o kojima nije ništa поближе rečeno. Dokazi također ukazuju na to da su 1. rujna 1995. u 15:30 sati tri osobe opisane kao hrvatski vojnici uzele ovce za, kako su rekle, "vojne potrebe". Na temelju toga što su te osobe opisane kao hrvatski vojnici, Raspravno vijeće se uvjerilo da su na sebi imale uniforme vojnog tipa. U izvješću PMEZ-a se također navodi da je jedna od tih osoba nosila značku na ramenu na kojoj je pisalo "ZNG-3-SPEARHEAD", što ukazuje na to da je riječ o uniformi Zbora narodne garde. Premda ta značka ukazuje na to da su te osobe bile Hrvati, to Raspravnom vijeću ne pruža dovoljnu osnovu za zaključak da PMEZ-ova kvalifikacija tih osoba kao vojnika počiva na valjanoj činjeničnoj osnovi. Raspravno vijeće s tim u vezi ima u vidu Theunensovo svjedočenje, čiji prikaz se daje u poglavlju 3.1.1, u kojem se kaže da je Zbor narodne garde postojao prije osnivanja HV-a, odnosno da ga je zamijenio HV. Raspravnom vijeću nisu predloženi drugi pouzdani dokazi o tome kojim oružanim snagama su navodni počinitelji eventualno pripadali. Isto tako, Raspravnom vijeću nisu predloženi dovoljni dokazi o tome koje su oružane snage eventualno bile prisutne u Raškovićima ili u blizini Raškovića u to vrijeme. Raspravno vijeće stoga ne može donijeti nikakve zaključke o identitetu ili pripadnosti navodnih počinitelja. S obzirom na te okolnosti, Raspravno vijeće neće dalje razmatrati taj incident u vezi s točkama 1, 4, 8 i 9 Optužnice.

Strmica

³⁷⁹⁰ P2154 (Dnevno izvješće PMEZ-a, 1. rujna 1995.), str. 1.

978. Raspravnom vijeću su relevantni dokazi u vezi s navodima o uništavanju i pljačkanju u Strmici, u općini Knin, predloženi prvenstveno putem svjedočenja Mande Rodić, Filipa Berikoffa i svjedokinje 136.

979. **Manda Rodić**, Srпкиnja iz Mizdrakovca, zaseoka sela Strmica, općina Knin, koja je 1995. imala 73 godine,³⁷⁹¹ u svom je svjedočenju izjavila da je otprilike pola sata nakon što je kroz njen zaselak u kolovozu 1995. prošao prvi konvoj HV-a,³⁷⁹² pokraj njene kuće prošao drugi konvoj HV-a, koji je identificirala po slovu "H" na vozilima, i zaustavio se u Strmici.³⁷⁹³ Svjedokinja je izjavila da se nakon toga HV vratio u zaselak i uspostavio dva zapovjedna mjesta.³⁷⁹⁴ Osam do deset dana kasnije, HV je izmjestio zapovjedna mjesta iz Mizdrakovca, nakon čega je svjedokinja vidjela muškarce, žene i djecu, i u civilnoj i u vojnoj odjeći, kako ulaze u kuće i odnose stvari.³⁷⁹⁵ Svjedokinja je izjavila da ti muškarci, žene i djeca nisu bili iz zaseoka i da su seljani pljačku prijavili policiji.³⁷⁹⁶ Jednom prilikom svjedokinja je vrativši se kući vidjela da su njen televizor, dva radioprijemnika, hladnjak i perilica za rublje nestali, a kasnije i da su iz štale nestala četiri janjeta, tele i tri ovce.³⁷⁹⁷ Svjedokinja to nikad nije prijavila policiji, budući da je policija bila daleko od njene kuće.³⁷⁹⁸ Izjavila je da je prije operacije Oluja u njenom zaseoku bilo otprilike 40 kuća, te da je tijekom i netom nakon operacije Oluja petnaestak kuća spaljeno. Tijekom i netom nakon operacije Oluja, svjedokinja je vidjela dim i povremeno kuće kako se urušavaju.³⁷⁹⁹

980. **Svjedokinja 136**, Srпкиnja, prevoditeljica na terenu za UNCIVPOL i UNCRO,³⁸⁰⁰ u svom je svjedočenju izjavila da je 12. kolovoza 1995. vidjela da je selo Strmica, u općini Knin, pusto, kuće su bile spaljene, a na cesti je bilo nekoliko mrtvih domaćih životinja, kao i gomila od oko 80-100 uniformi SVK.³⁸⁰¹ **Tor Munkelien**, vojni promatrač UN-a stacioniran u Kninu u razdoblju od 14. kolovoza 1995. do 1.

³⁷⁹¹ P637 (Manda Rodić, izjava svjedoka, 22. travnja 1998.), str. 1, par. 1.

³⁷⁹² V. poglavlje 4.1.9 – Jovanka i Stevan Mizdrak (Daljnje pojašnjenje, br. 180-181).

³⁷⁹³ P637 (Manda Rodić, izjava svjedoka, 22. travnja 1998.), par. 3-4, 10.

³⁷⁹⁴ P637 (Manda Rodić, izjava svjedoka, 22. travnja 1998.), par. 11.

³⁷⁹⁵ P637 (Manda Rodić, izjava svjedoka, 22. travnja 1998.), par. 11-12.

³⁷⁹⁶ P637 (Manda Rodić, izjava svjedoka, 22. travnja 1998.), par. 12.

³⁷⁹⁷ P637 (Manda Rodić, izjava svjedoka, 22. travnja 1998.), par. 13.

³⁷⁹⁸ P637 (Manda Rodić, izjava svjedoka, 22. travnja 1998.), par. 13.

³⁷⁹⁹ P637 (Manda Rodić, izjava svjedoka, 22. travnja 1998.), par. 17.

³⁸⁰⁰ P2 (Svjedokinja 136, izjava svjedoka, 4. srpnja 1996.), str. 1-2; svjedokinja 136, T. 620, 622, 641, 726, 765, 768, 780-782.

³⁸⁰¹ P2 (Svjedokinja 136, izjava svjedoka, 4. srpnja 1996.), str. 7; svjedokinja 136, T. 641-642, 707-708; P5 (Karta Sektora Jug koju je označila svjedokinja 136).

prosina 1995.,³⁸⁰² 23. kolovoza 1995. je vidio 80 opljačkanih kuća u Strmici, u općini Knin.³⁸⁰³

981. Dana 3. rujna 1995., UNCIVPOL je vidio da je u Strmici, u općini Knin, u tijeku palež. Kod jedne kuće koja je gorjela, UNCIVPOL je zatekao dvojicu policajaca i jednog vojnika HV-a, koji su izjavili da su stigli nakon izbijanja požara kako bi istražili njegov uzrok.³⁸⁰⁴ Dana 25. rujna 1995. u 16:00 sati, UNMO je vidio jednu kuću u plamenu u blizini Strmice.³⁸⁰⁵ Dana 30. rujna 1995., prije 20:00 sati, UNMO je vidio dvije kuće u plamenu u Strmici, gdje mu je jedna obitelj kazala da u tim kućama nitko ne živi.³⁸⁰⁶

982. Prema knjizi dežurstva Združene satnije VP Knin, 7. rujna 1995. u 17:20 sati, netko iz Mosora 95 čiji identitet nije naveden javio je službi dežurstva VP Knin da u Strmici gori 4-5 kuća i da su pripadnici HV-a viđeni kako se motaju oko tih kuća. Prema knjizi dežurstva, Mosor 51 upućen je da obavijesti vatrogasce, ali zbog konfiguracije terena nije bilo moguće ugasiti vatru.³⁸⁰⁷

983. Osim gore navedenih dokaza, Raspravno vijeće je uzelo u obzir svjedočenje Phillipa Berikoffa, čiji prikaz se daje u poglavlju 4.2.1, i svjedočenje svjedokinje 136, čiji prikaz se daje u poglavlju 4.1.9 – Ilinka Crnogorac (Daljnje pojašnjenje, br. 156), kao i dokazne predmete P2379, P2559, str. 5, i P2586, str. 5.

984. Svjedočenje Mande Rodić, stanovnice zaseoka Strmica, ukazuje na to da je tijekom i netom nakon onoga što ona podrazumijeva pod operacijom Oluja u njenom zaseoku spaljeno otprilike 15 kuća. Strmica je granatirana 30. srpnja 1995. i tijekom operacije Oluja (v. poglavlje 4.4.8). Dokazi ukazuju na to da su snage HV-a stigle u Strmicu 7. kolovoza 1995. Raspravno vijeće stoga smatra da se svjedočenje Mande Rodić odnosi na razdoblje koje obuhvaća otprilike prvu trećinu kolovoza 1995. ili većinu tog razdoblja. U prilog takvom tumačenju govore svjedočenja drugih svjedoka koji su odlazili u Strmicu i tamo vidjeli spaljene kuće već 12. kolovoza 1995.

³⁸⁰² P60 (Tor Munkelien, izjava svjedoka, 18. prosinca 1995., supotpisnik Kari Anttila), str. 1; P61 (Tor Munkelien, izjava svjedoka, 10. siječnja 2008.), par. 1, 3; Tor Munkelien, T. 1514, 1546; D91 (Tor Munkelien, izjava svjedoka, 4. rujna 1999.), str. 3.

³⁸⁰³ P61 (Tor Munkelien, izjava svjedoka, 10. siječnja 2008.), par. 23, 29; Tor Munkelien, T. 1624-1625; P67 (Izvešće Tima Podkonje UNMO-a, 27. kolovoza 1995.), par. 15.

³⁸⁰⁴ P248 (Tjedno izvješće UNCIVPOL-a, 4.-10. rujna 1995., 10. rujna 1995.), str. 7.

³⁸⁰⁵ P157 (Dnevno izvješće o situaciji UNMO-a za Sektor Jug, 20:00 sati, 25. rujna 1995.), str. 4.

³⁸⁰⁶ P160 (Dnevno izvješće o situaciji UNMO-a za Sektor Jug, 20:30 sati, 30. rujna 1995.), str. 1, 4-5.

³⁸⁰⁷ P886 (Knjiga dežurstva Združene satnije VP Knin, 11. kolovoza – 11. studenog 1995.), bilješka za 7. rujna 1995.

Raspravnom vijeću su predloženi nedovoljni dokazi o tome kada i u kojim okolnostima su zapaljene te kuće, odnosno je li to bila posljedica granatiranja, paleža ili nečeg trećeg. Dokazi također ukazuju na to da je 12. kolovoza 1995. na cesti u Strmici bilo mrtvih domaćih životinja, ali Raspravnom vijeću nisu predloženi dokazi o okolnostima u kojima su te životinje uginule.

985. Dokazi nadalje ukazuju na to da su kuće u Srmici paljene u nekoliko navrata u rujnu 1995. Dokazi ukazuju na to da su u dva navrata, 3. i 7. rujna, pored kuća u plamenu viđene osobe koje se navode kao vojnici HV-a ili policajci. Što se tiče incidenta od 3. rujna, dokazi nisu u suprotnosti s izjavom policije i vojnika HV-a UNCIVPOL-u da su se oni zatekli kod kuća koje su gorjele iz istražnih razloga. Međutim, činjenica da su se dotične osobe nalazile u blizini kuća u plamenu nije dovoljna da bi se utvrdilo da su ih one i zapalile. Prema tome, ne postoje dovoljni dokazi o okolnostima u kojima su zapaljene kuće koje su izgorjele u rujnu.

986. Svjedočenje Mande Rodić ukazuje na to da su, nakon što je HV izmjestio zapovjedna mjesta iz njenog zaseoka, muškarci, žene i djeca, koji nisu bili iz zaseoka i koji su na sebi imali i civilnu i vojnu odjeću, odnosili stvari iz kuća. S obzirom na prethodno izmještanje zapovjednog mjesta HV-a, kao i nazočnost žena, djece i osoba u civilnoj odjeći, što snažno govori protiv njihove pripadnosti bilo kakvim oružanim snagama, Raspravno vijeće ne može donijeti nikakve zaključke o identitetu ili pripadnosti osoba u vojnoj odjeći. Raspravno vijeće stoga neće dalje razmatrati te dokaze. Što se tiče svjedočenja svjedokinje Rodić u vezi sa stvarima koje su nestale iz njene kuće i štale, na temelju dokaza ne može se utvrditi tko ih je i kada odnio. Što se tiče svjedočenja Tora Munkeliena koje ukazuje na to da je 23. kolovoza 1995. u Strmici bilo 80 opljačkanih kuća, na temelju dokaza ne može se utvrditi tko je i kada odnio predmete iz tih kuća. S obzirom na te okolnosti, Raspravno vijeće neće dalje razmatrati nijedan od gore navedenih incidenata u vezi s točkama 1, 4 i 5 Optužnice.

Žagrović

987. Raspravnom vijeću su relevantni dokazi u vezi s navodima o uništavanju i pljačkanju u Žagroviću, uključujući zaselak Bradaši, u općini Knin, predloženi prvenstveno putem svjedočenja svjedoka 69, svjedokinje 136 i Karija Anttile. Prema

popisu stanovništva iz 1991., od ukupno 1.393 stanovnika Žagrovića 1991., njih 1.373 su bili Srbi.³⁸⁰⁸

988. **Svjedok 69**, Srbin iz jednog sela u općini Knin,³⁸⁰⁹ napustio je kuću u Žagroviću 5. kolovoza 1995., nekoliko minuta nakon što je bio svjedokom događaja opisanih u poglavlju 4.1.9,³⁸¹⁰ i žurno otišao iz sela.³⁸¹¹ Svjedok 69 je zatim s jednog mjesta uz brdo, udaljenog otprilike 500-1.000 metara, primijetio grupu hrvatskih vojnika u blizini kuće Đurđije Rašuo u Žagroviću, u općini Knin, da bi zatim vidio kako je kuća najednom planula, iako zapravo nije vidio da je netko pali.³⁸¹² Svjedok 69 je izjavio da je znao da je riječ o hrvatskim vojnicima zato što u to vrijeme na tom području nije bilo druge vojske.³⁸¹³ Ta kuća i sjenik koji se nalazio na desetak metara od nje počeli su gorjeti istovremeno.³⁸¹⁴ Dana 7. kolovoza 1995., ili približno tog datuma, svjedok 69 vidio je jednu kuću u blizini Raljevca, u općini Knin, koja je bila nedavno spaljena i još se dimila.³⁸¹⁵ Anđa Bajić shvatila je na temelju opisa svjedoka 69 da je ta spaljena kuća u Raljevcu njezina.³⁸¹⁶ Ona je svjedoku 69 ispričala da je otišla do svoje spaljene kuće i svađala se s hrvatskim vojnicima iz splitske brigade koje je tamo zatekla i koji su se, nakon što im je rekla da je jedan od njezinih sinova djelatnik hrvatske civilne policije u Splitu, ispričavali i kazali da će joj sagraditi drugu kuću.³⁸¹⁷ Svjedok 69 je nadalje izjavio da je u večernjim satima 11. ili 12. kolovoza 1995. obišao jednu kuću u Žagroviću, u općini Knin, koju je našao u potpunom kaosu, s oštećenjima u unutrašnjosti, ali ne i opljačkano.³⁸¹⁸ U danima nakon 11. ili 12. kolovoza 1995., svjedok 69 vidio je u nekoliko navrata hrvatske vojnike i osobe bez uniformi kako dolaze u Žagrović u civilnim automobilima i krađu televizore, motorne pile, namještaj i druge predmete iz raznih kuća i toware ih na traktore te kako odvoze vozila koja su za sobom ostavili seljani.³⁸¹⁹ Među ljudima koji su pljačkali svjedok 69 je prepoznao osobe

³⁸⁰⁸ C5 (Republički zavod za statistiku, Popis stanovništva 1991., Narodnosni sastav stanovništva Hrvatske po naseljima), str. 110.

³⁸⁰⁹ P179 (Svjedok 69, izjava svjedoka, 31. svibnja 1997.), str. 1-2; P180 (Svjedok 69, izjava svjedoka, 18. listopada 2004.), str. 1; svjedok 69, T. 2707.

³⁸¹⁰ Dmitar Rašuo, Milka Petko, Ilija Petko, Đuro Rašuo i jedna neidentificirana osoba (Prilog, br. 3).

³⁸¹¹ P179 (Svjedok 69, izjava svjedoka, 31. svibnja 1997.), str. 2.

³⁸¹² P179 (Svjedok 69, izjava svjedoka, 31. svibnja 1997.), str. 2-3; P180 (Svjedok 69, izjava svjedoka, 18. listopada 2004.), par. 2; svjedok 69, T. 2720-2721, 2750, 2764.

³⁸¹³ P179 (Svjedok 69, izjava svjedoka, 31. svibnja 1997.), str. 2-3.

³⁸¹⁴ P179 (Svjedok 69, izjava svjedoka, 31. svibnja 1997.), str. 2; svjedok 69, T. 2764.

³⁸¹⁵ P179 (Svjedok 69, izjava svjedoka, 31. svibnja 1997.), str. 3.

³⁸¹⁶ P179 (Svjedok 69, izjava svjedoka, 31. svibnja 1997.), str. 3; svjedok 69, T. 2750-2751.

³⁸¹⁷ P179 (Svjedok 69, izjava svjedoka, 31. svibnja 1997.), str. 3.

³⁸¹⁸ P179 (Svjedok 69, izjava svjedoka, 31. svibnja 1997.), str. 3; svjedok 69, T. 2753.

³⁸¹⁹ P179 (Svjedok 69, izjava svjedoka, 31. svibnja 1997.), str. 4; svjedok 69, T. 2707, 2724-2725, 2753.

iz Zadra, Splita i Šibenika koje je poznao.³⁸²⁰ Jedan od ljudi koji su pljačkali predvodio je druge i pokazivao im gdje se što nalazi.³⁸²¹ Svjedok se sjeća jedne prilike kada su četiri vojnika stara između 20 i 30 godina, koji su na uniformama imali hrvatske oznake, opljačkali kuću Đoke Novkovića u Žagroviću.³⁸²² U vrijeme kad je svjedok 69 dao svoju izjavu Đoko Novković bio je izbjeglica u SRJ.³⁸²³ Dana 15. kolovoza 1995., svjedok 69 vidio je hrvatske vojnike kako iz jedne druge kuće u vlasništvu jednog Srbina – koju je svjedok obišao ranije, u večernjim satima 11. ili 12. kolovoza 1995. – krađu sve tehničke uređaje, skup alat, stoku i traktor.³⁸²⁴ Svjedok 69 nije pljačku prijavio UNCIVPOL-u niti hrvatskoj policiji.³⁸²⁵ Raspravno vijeće je razmotrilo i svjedočenje ovog svjedoka čiji prikaz se daje u poglavlju 4.1.9.³⁸²⁶

989. **Svjedokinja 136**, Srпкиnja, prevoditeljica na terenu za UNCIVPOL i UNCRO,³⁸²⁷ u svom je svjedočenju izjavila da je 31. kolovoza 1995. bila u pratnji jedne pripadnice UNCIVPOL-a koja je krenula u ophodnju u selo Žagrović na području Raškovića, u općini Knin, gdje su po dolasku vidjele da hrvatska policija također patrolira selom. Iz patrolnog vozila svjedokinja 136 je vidjela jednog hrvatskog policajca u regularnoj uniformi civilne policije kako tovari stvari iz kuće u vlasništvu Milana Glumca u malu prikolicu prikvačenu za bijeli Volkswagen Golf.³⁸²⁸ Svjedokinja 136 dodala je da je policajac uzeo pušku iz svog automobila i osuo rafal iznad patrolnog vozila UN-a. Kad je svjedokinja 136 prijavila incident hrvatskoj policiji, rečeno joj je da je osoba koja je pljačkala vjerojatno neovlašteno nosila uniformu hrvatske policije. Svjedokinja u to nije povjerovala jer je na tom području posvuda bilo hrvatskih kontrolnih punktova, pa bi bilo nemoguće da osoba koja neovlašteno nosi policijsku uniformu prođe kontrolni punkt.³⁸²⁹ Svjedokinja je izjavila da je 11. rujna 1995. primijetila da je puno kuća u zaseoku Gornji Žagrović, u općini Knin, spaljeno i opljačkano, te da je puno stoke ubijeno.³⁸³⁰ Izjavila je i da je u zaseocima Jejine i Đujići

³⁸²⁰ Svjedok 69, T. 2724-2725, 2753-2754.

³⁸²¹ Svjedok 69, T. 2725.

³⁸²² P179 (Svjedok 69, izjava svjedoka, 31. svibnja 1997.), str. 4; svjedok 69, T. 2725.

³⁸²³ P179 (Svjedok 69, izjava svjedoka, 31. svibnja 1997.), str. 4, 6.

³⁸²⁴ P179 (Svjedok 69, izjava svjedoka, 31. svibnja 1997.), str. 1, 4; svjedok 69, T. 2725, 2753.

³⁸²⁵ Svjedok 69, T. 2755.

³⁸²⁶ Dmtar Rašuo, Milka Petko, Ilija Petko, Đuro Rašuo i jedna neidentificirana osoba (Prilog, br. 3).

³⁸²⁷ P2 (Svjedokinja 136, izjava svjedoka, 4. srpnja 1996.), str. 1-2; svjedokinja 136, T. 620, 622, 641, 726, 765, 768, 780-782.

³⁸²⁸ P2 (Svjedokinja 136, izjava svjedoka, 4. srpnja 1996.), str. 12-13; svjedokinja 136, T. 641-642; P5 (Karta Sektora Jug koju je označila svjedokinja 136).

³⁸²⁹ P2 (Svjedokinja 136, izjava svjedoka, 4. srpnja 1996.), str. 13.

³⁸³⁰ P2 (Svjedokinja 136, izjava svjedoka, 4. srpnja 1996.), str. 14; svjedokinja 136, T. 641-642; P5 (Karta Sektora Jug koju je označila svjedokinja 136).

u selu Kovačić, u općini Knin, vidjela da je tamo ostalo osam ljudi, dok je u Kovačiću zatekla 19 ljudi. Svjedokinja je dodala da je još deset ljudi zatekla u selu Bradaši, u općini Knin, ali da u Zelembabama i Dmitroviću, također smještenim u općini Knin, nije bilo nikoga.³⁸³¹

990. **Kari Anttila**, vojni promatrač UN-a u Sektoru Jug od 14. kolovoza 1995. do 27. studenog 1995.,³⁸³² i **Tor Munkelien**, vojni promatrač UN-a stacioniran u Kninu u razdoblju od 14. kolovoza 1995. do 1. prosinca 1995.,³⁸³³ vidjeli su 18. kolovoza 1995. otprilike 40 opljačkanih kuća u Bradašima, Žagroviću i Pađenima, koji su svi u općini Knin.³⁸³⁴ Anttila je zaključio da su kuće opljačkane zato što su vrata bila otvorena, prozori razbijeni, a prostorije u potpunom neredu.³⁸³⁵

991. Dana 23. kolovoza 1995., HRAT je obišao selo Bradaši i vidio jednog vojnika HV-a kako skida dijelove s jednog automobila i druge kako iznose namještaj iz kuća.³⁸³⁶ HRAT je u svom izvješću naveo da je policija na tom području izjavila da pokušava zaustaviti pljačku i palež i da je na cesti postavila barikade kako bi uhvatila ljude s ukradenim stvarima.³⁸³⁷

992. Prema izvješćima HRAT-a i UNMO-a, 12. rujna 1995. u 09:50 sati, UNMO je vidio osobe u uniformama s automobilima s registarskim tablicama SI-702-U i SI-600-L kako pljačkaju jednu kuću u Bradašima, u općini Knin.³⁸³⁸ Prema izvješću HRAT-a, uniforme su pripadale HV-u.³⁸³⁹

993. Raspravno vijeće konstatira da su 5. kolovoza 1995. u Žagroviću najednom istovremeno planuli kuća i sjenik Đurđije Rašuo, međusobno udaljeni desetak metara. Dokazi nadalje ukazuju na to da se u blizini kuće u tom trenutku nalazila skupina ljudi koji se navode kao hrvatski vojnici. S obzirom na to da je svjedok 69 te osobe opisao

³⁸³¹ P2 (Svjedokinja 136, izjava svjedoka, 4. srpnja 1996.), str. 14.

³⁸³² P171 (Kari Anttila, izjava svjedoka, 8. siječnja 1996.), str. 1; P172 (Kari Anttila, izjava svjedoka, 16. listopada 1997.), str. 1-2; P173 (Kari Anttila, izjava svjedoka, 12. prosinca 2007.), str. 1, par. 2; Kari Anttila, T. 2508.

³⁸³³ P60 (Tor Munkelien, izjava svjedoka, 18. prosinca 1995., supotpisnik Kari Anttila), str. 1; P61 (Tor Munkelien, izjava svjedoka, 10. siječnja 2008.), par. 1, 3; Tor Munkelien, T. 1514, 1546; D91 (Tor Munkelien, izjava svjedoka, 4. rujna 1999.), str. 3.

³⁸³⁴ P61 (Tor Munkelien, izjava svjedoka, 10. siječnja 2008.), par. 23, 27; P173 (Kari Anttila, izjava svjedoka, 12. prosinca 2007.), par. 33; P67 (Izješće Tima Podkonje UNMO-a, 27. kolovoza 1995.), par. 10.

³⁸³⁵ P173 (Kari Anttila, izjava svjedoka, 12. prosinca 2007.), par. 33.

³⁸³⁶ D94 (Dnevno izvješće o situaciji UNMO-a za Sektor Jug, 19:00 sati, 23. kolovoza 1995.), str. 4-5.

³⁸³⁷ D94 (Dnevno izvješće o situaciji UNMO-a za Sektor Jug, 19:00 sati, 23. kolovoza 1995.), str. 4-5.

³⁸³⁸ P39 (Dnevno izvješće HRAT-a, 12.-13. rujna 1995.), str. 1; P148 (Dnevno izvješće o situaciji UNMO-a za Sektor Jug, 20:00 sati, 12. rujna 1995.), str. 8.

³⁸³⁹ P39 (Dnevno izvješće HRAT-a, 12.-13. rujna 1995.), str. 1.

kao vojnike, Raspravno vijeće se uvjerilo da su one na sebi imale uniforme vojnog tipa. Prema riječima svjedoka 69, ti ljudi su bili hrvatski vojnici, jer na tom području u to vrijeme nije bilo druge vojske. S obzirom na svjedokova zapažanja u selu nedugo prije nego što su ta dva objekta planula, to, prema shvaćanju Raspravnog vijeća, znači da u tom trenutku u selu nije bilo znakova prisutnosti neprijateljskih vojnika i da su se prisutni vojnici ponašali sukladno tomu. Na temelju toga, te na temelju činjenice da je svjedok nedugo prije toga u selu vidio jednog vojnika s hrvatskim oznakama, Raspravno vijeće se uvjerilo da kvalifikacija tih osoba kao pripadnika HV-a počiva na valjanoj činjeničnoj osnovi i konstatira da su vojnici iz te skupine koja se nalazila u blizini kuće bili vojnici HV-a. Uzimajući u obzir da su kuća i sjenik planuli istovremeno, te blizinu vojnika HV-a, Raspravno vijeće konstatira da su oboje zapalili ti vojnici HV-a. Raspravno vijeće smatra da se na temelju činjenice da su od ukupno 1.393 stanovnika 1.373 bili Srbi može s dovoljnom sigurnošću utvrditi da je vlasnik te spaljene kuće i tog sjenika bio krajinski Srbin. Raspravno vijeće će dalje razmotriti taj incident u vezi s točkama 1 i 5 Optužnice u poglavljima 5.5.2 i 5.8.2 (g) dolje u tekstu.

994. Raspravno vijeće konstatira da su u danima nakon 11. ili 12. kolovoza 1995. u Žagrović u nekoliko navrata u civilnim automobilima došle osobe koje se navode kao hrvatski vojnici i osobe bez uniformi. Ti ljudi su odnosili televizore, motorne pile, namještaj i druge predmete iz raznih kuća i ukrcavali ih na traktore i odvozili su vozila koja su za sobom ostavili seljani. S obzirom na to da je svjedok te osobe opisao kao vojnike, Raspravno vijeće se uvjerilo da su na sebi imale uniforme vojnog tipa. Svjedok 69 ne pruža više pojedinosti u pogledu činjenične osnove za kvalifikaciju tih osoba kao Hrvata. Raspravno vijeće stoga ne može ocijeniti postoji li za tu kvalifikaciju valjana činjenična osnova. Raspravno vijeće podsjeća na svoje konstatacije iznesene u nastavku glede kuće Đoke Novkovića. Na temelju gore navedenog, Raspravno vijeće konstatira da su vojnici HV-a odnosili predmete. S obzirom na nacionalni sastav Žagrovića 1991., Raspravno vijeće konstatira da su vlasnici znatnog broja, ako ne i svih, tih predmeta bili krajinski Srbi. Raspravno vijeće će dalje razmotriti te incidente u vezi s točkama 1 i 4 Optužnice.

995. Raspravno vijeće konstatira da su jednom prilikom u danima nakon 11. ili 12. kolovoza 1995. četiri vojnika HV-a s hrvatskim oznakama na uniformama odnijeli neke stvari iz kuće Đoke Novkovića u Žagroviću. Dokazi ukazuju na to da je Đoko Novković 1997. bio izbjeglica u SRJ. Smatrajući da ta činjenica snažno ukazuje na to da je on bio

Srbin, te s obzirom na to da popis stanovništva iz 1991. pokazuje da je Žagrović 1991. bio gotovo 100 posto srpsko selo, Raspravno vijeće konstatira da je Đoko Novković bio Srbin. S obzirom na te okolnosti, Raspravno vijeće će dalje razmotriti taj incident u vezi s točkama 1 i 4 Optužnice 5.6.2 i 5.8.2 (f) dolje u tekstu.

996. Raspravno vijeće konstatira da su 15. kolovoza 1995. osobe koje se navode kao hrvatski vojnici odnijele sve tehničke uređaje i skupe alate te odvezle stoku i traktor iz kuće u Žagroviću koju je svjedok 69 obišao ranije – u večernjim satima 11. ili 12. kolovoza 1995. – a koja je bila u vlasništvu jednog Srbina. S obzirom na to da je svjedok te osobe opisao kao vojnike, Raspravno vijeće se uvjerilo da su one na sebi imale uniforme vojnog tipa. Svjedok 69 ne pruža više pojedinosti u pogledu činjenične osnove za kvalifikaciju tih osoba kao Hrvata. Raspravno vijeće stoga ne može ocijeniti postoji li za tu kvalifikaciju valjana činjenična osnova. Raspravno vijeće podsjeća na gore iznesene konstatacije u vezi s kućom Đoke Novkovića. Na temelju gore navedenog, Raspravno vijeće konstatira da su vojnici HV-a odnosili predmete iz kuće čiji vlasnik je bio Srbin. Raspravno vijeće će dalje razmotriti taj incident u vezi s točkama 1 i 4 Optužnice.

997. Dokazi ukazuju na to da je u Bradašima 23. kolovoza 1995. jedan vojnik HV-a skidao dijelove s jednog automobila, dok su drugi iznosili namještaj iz kuća. Na temelju toga što su te osobe opisane kao vojnici, Raspravno vijeće se uvjerilo da su na sebi imale uniforme vojnog tipa. Dokazi ne pružaju više pojedinosti u pogledu činjenične osnove za kvalifikaciju tih osoba kao pripadnika HV-a. Raspravno vijeće stoga ne može ocijeniti postoji li za tu kvalifikaciju valjana činjenična osnova. Raspravnom vijeću nisu predloženi drugi pouzdani dokazi o tome kojim oružanim snagama su navodni počinitelji eventualno pripadali, kao ni dovoljni dokazi o tome koje su oružane snage eventualno bile prisutne u Žagroviću ili u blizini Žagrovića u to vrijeme. Raspravno vijeće stoga ne može donijeti nikakve zaključke o identitetu ili pripadnosti navodnih počinitelja. S obzirom na te okolnosti, Raspravno vijeće neće dalje razmatrati taj incident u vezi s točkama 1 i 4 Optužnice.

998. Dokazi ukazuju na to da je 31. kolovoza 1995. jedna osoba opisana kao hrvatski policajac u regularnoj uniformi civilne policije tovarila stvari iz kuće u vlasništvu Milana Glumca na malu prikolicu prikvačenu za bijeli Volkswagen Golf. Raspravno vijeće ima u vidu podatak o brojnosti hrvatskih kontrolnih punktova širom tog područja u to vrijeme, koji je iznijela svjedokinja 136. Raspravno vijeće ima u vidu

da je ta osoba djelovala samostalno i da je stvari tovarila u prikolicu prikvačenu za civilno vozilo. Iz tih razloga, Raspravno vijeće se nije uvjerilo da su ti dokazi dovoljni da bi se moglo utvrditi da je ta osoba doista bila pripadnik hrvatske policije. S obzirom na te okolnosti, Raspravno vijeće neće dalje razmatrati taj incident u vezi s točkama 1 i 4 Optužnice.

999. Dokazi ukazuju na to da su 18. kolovoza 1995. na oko 40 kuća u Žagroviću, između ostalog, i u Bradašima, bili vidljivi tragovi pljačke (otvorena vrata, razbijeni prozori, prostorije u potpunom neredu) i da je 11. rujna 1995. u Gornjem Žagroviću, u općini Knin, bilo puno spaljenih i opljačkanih kuća, te puno ubijene stoke. Međutim, ne postoje dovoljni dokazi o tome jesu li iz tih kuća odneseni predmeti, jesu li one zapaljene i je li stoka ubijena i, ako jest, tko je to, kada i u kojim okolnostima učinio. S obzirom na te okolnosti, Raspravno vijeće neće dalje razmatrati te incidente u vezi s točkama 1, 4 i 5 Optužnice.

1000. Prema izvješćima HRAT-a i UNMO-a, 12. rujna 1995. u 09:50 sati, osobe u uniformama HV-a vozile su dva automobila s registarskim tablicama SI-702-U i SI-600-L i pljačkale kuće u Bradašima, u općini Knin, što, kako to shvaća Raspravno vijeće, znači da su odnosile predmete. Dokazi ne pružaju više pojedinosti u pogledu činjenične osnove za HRAT-ovu kvalifikaciju tih osoba kao "HV-a". Raspravno vijeće stoga ne može ocijeniti postoji li za tu kvalifikaciju valjana činjenična osnova. Raspravnom vijeću nisu predloženi drugi pouzdani dokazi o tome kojim oružanim snagama su navodni počinitelji eventualno pripadali, kao ni dokazi o tome koje su oružane snage eventualno bile prisutne u Žagroviću ili u blizini Žagrovića u to vrijeme. Raspravno vijeće stoga ne može donijeti nikakve zaključke o identitetu ili pripadnosti navodnih počinitelja. S obzirom na te okolnosti, Raspravno vijeće neće dalje razmatrati taj incident u vezi s točkama 1 i 4 Optužnice.

4.2.10 Općina Lišane Ostrovičke

1001. Raspravnom vijeću nisu predloženi relevantni dokazi ili su mu predloženi nedovoljni relevantni dokazi u vezi s navodima o uništavanju ili pljačkanju u općini Lišane Ostrovičke.

4.2.11 Općina Lisičić

1002. Raspravnom vijeću nisu predloženi relevantni dokazi ili su mu predloženi nedovoljni relevantni dokazi u vezi s navodima o uništavanju ili pljačkanju u općini Lisičić.

4.2.12 Općina Nadvoda

Cičevac i Kaštel Žegarski

1003. Raspravnom vijeću su dokazi u vezi s navodima o uništavanju u Cičevcu i Kaštelu Žegarskom, u općini Nadvoda, predloženi prvenstveno putem svjedočenja Søren Liboriusa i Erica Hendriksa. Prema popisu stanovništva iz 1991., od ukupno 480 stanovnika Kaštela Žegarskog 1991., njih 474 su bili Srbi.³⁸⁴⁰

1004. Dana 1. rujna 1995. u 14:15 sati, patrola PMEZ-a u kojoj su bili **Søren Liborius** i **Eric Hendriks** vidjela je da zaselak Cičevac, u općini Nadvoda, gori.³⁸⁴¹ U blizini mjesta događaja vidjeli su parkirani crveni džip i crni Mitsubishi s registarskim tablicama HV-VP, koje je čuvao jedan vojnik HV-a.³⁸⁴² Vojnik je pohrlio prema patroli PMEZ-a, zatražio od pripadnika PMEZ-a njihovu bilježnicu, a kad su mu je oni odbili predati, rekao im je neka se ne miču odatle dok se ne pojavi njegov zapovjednik.³⁸⁴³ Kad je patrola izjavila da će nazvati Čermaka, pustio ih je.³⁸⁴⁴ Oko 35 minuta kasnije, patrola je vidjela ista dva automobila kako izlaze iz Kaštela Žegarskog, u općini Nadvoda, u kojem je gorjelo nekoliko kuća.³⁸⁴⁵ **Søren Liborius**, operativni časnik i

³⁸⁴⁰ C5 (Republički zavod za statistiku, Popis stanovništva 1991., Narodnosni sastav stanovništva Hrvatske po naseljima), str. 134.

³⁸⁴¹ P802 (Søren Liborius, izjava svjedoka, 20. lipnja 2008.), par. 23; Søren Liborius, T. 8317-8318; D820 (Eric Hendriks, izjava svjedoka, 18. travnja 1996.), str. 5; P818 (Dnevno izvješće PMEZ-a Knin, 1. rujna 1995.), str. 1-2; P840 (Fotografija kuća u Cičevcu iz kojih se izvija dim, 1. rujna 1995.), str. 1-2; P848 (Video-snimka selā u Sektoru Jug s Liboriusovim komentarima, 17., 19.-21. svibnja 1997.), str. 7-8; D741 (Liboriusov dnevnik), str. 21; D743 (Liboriusova bilježnica, 1. dio), str. 74.

³⁸⁴² D820 (Eric Hendriks, izjava svjedoka, 18. travnja 1996.), str. 5; P818 (Dnevno izvješće PMEZ-a Knin, 1. rujna 1995.), str. 2; P848 (Video-snimka selā u Sektoru Jug s Liboriusovim komentarima, 17., 19.-21. svibnja 1997.), str. 7-8; D741 (Liboriusov dnevnik), str. 21; D743 (Liboriusova bilježnica, 1. dio), str. 74.

³⁸⁴³ P801 (Søren Liborius, izjava svjedoka, 12. listopada 2005.), str. 6; D820 (Eric Hendriks, izjava svjedoka, 18. travnja 1996.), str. 5; P818 (Dnevno izvješće PMEZ-a Knin, 1. rujna 1995.), str. 2; P848 (Video-snimka selā u Sektoru Jug s Liboriusovim komentarima, 17., 19.-21. svibnja 1997.), str. 7-8; D741 (Liboriusov dnevnik), str. 21; D743 (Liboriusova bilježnica, 1. dio), str. 74.

³⁸⁴⁴ P801 (Søren Liborius, izjava svjedoka, 12. listopada 2005.), str. 6; D820 (Eric Hendriks, izjava svjedoka, 18. travnja 1996.), str. 5; P818 (Dnevno izvješće PMEZ-a Knin, 1. rujna 1995.), str. 2; D741 (Liboriusov dnevnik), str. 21; D743 (Liboriusova bilježnica, 1. dio), str. 74.

³⁸⁴⁵ D820 (Eric Hendriks, izjava svjedoka, 18. travnja 1996.), str. 5-6; P818 (Dnevno izvješće PMEZ-a Knin, 1. rujna 1995.), str. 2.

vođa tima PMEZ-a stacioniran u Kninu od 28. srpnja 1995. do 27. studenog 1995.,³⁸⁴⁶ također je izjavio da je vidio nekoliko vojnika kako izlaze iz jedne kuće u plamenu u Cičevcu i spuštaju se dalje niz dolinu, pucajući na zalutalu stoku.³⁸⁴⁷

1005. Raspravno vijeće konstatira da je 1. rujna 1995. u 14:15 sati zaselak Cičevac gorio i da su blizu jedne kuće koja je gorjela bila parkirana dva vozila s registarskim tablicama HV-VP. Osoba navedena kao vojnik HV-a koja je stajala do tih vozila pohrlila je prema patroli PMEZ-a i privremeno zadržala njene članove. Kratko zatim, iz te kuće koja je gorjela izašlo je nekoliko drugih osoba koje se navode kao vojnici i počelo pucati na zalutalu stoku u dolini. Oko pola sata kasnije ista vozila koja su viđena u Cičevcu izlazila su iz Kaštela Žegarskog, u kojem je u tom trenutku gorjelo nekoliko kuća. Raspravno vijeće uzelo je u obzir da je osoba koja je bila kod vozila s tablicama HV-VP zadržala patrolu PMEZ-a dok je nekoliko drugih osoba bilo u kući koja je gorjela. Raspravno vijeće je uzelo u obzir i postupke tih osoba nakon što su izašle iz te kuće. Na temelju tih dokaza, Raspravno vijeće konstatira da su te osobe zapalile kuće u Cičevcu i, nedugo zatim, u Kaštelu Žegarskom. Na temelju toga što su počinitelji opisani kao vojnici, Raspravno vijeće konstatira da su na sebi imali uniforme vojnog tipa. Uzimajući u obzir činjenicu da su se dva vozila s registarskim tablicama HV-VP nalazila na mjestu događaja, da je jedna od uniformiranih osoba stajala kod tih vozila i da je patrola PMEZ-a puštena nakon što su njeni članovi izjavili da namjeravaju nazvati Čermaka, Raspravno vijeće konstatira da su počinitelji bili pripadnici HV-a.

1006. S obzirom na nacionalni sastav Kaštela Žegarskog 1991. i činjenicu da je gorjelo nekoliko kuća, Raspravno vijeće konstatira da su vlasnici ili stanari barem dijela zapaljenih kuća bili krajinski Srbi. Cičevac se ne nalazi na popisu stanovništva iz 1991. i Raspravno vijeće smatra da se njegovo stanovništvo vodi pod nekim od većih susjednih sela čiji nacionalni sastav je naveden. Riječ je o Bogatniku, Golubiću, Kaštelu Žegarskom, Krupi i Nadvodi. U tih pet sela živjele su 1991. godine 22 osobe nesrpske nacionalnosti (tri u Bogatniku, tri u Golubiću, šest u Kaštelu Žegarskom, dvije u Krupi i

³⁸⁴⁶ P799 (Søren Liborius, izjava svjedoka, 2. studenog 1995.), str. 1, 3; P800 (Søren Liborius, izjava svjedoka, 11. studenog 1997.), str. 2; P801 (Søren Liborius, izjava svjedoka, 12. listopada 2005.), str. 2; P803 (Søren Liborius, izjava svjedoka, 6. rujna 2008.), par. 6; Søren Liborius, T. 8229; D741 (Liboriusov dnevnik), str. 3.

³⁸⁴⁷ P801 (Søren Liborius, izjava svjedoka, 12. listopada 2005.), str. 12; P848 (Video-snimka selā u Sektoru Jug s Liboriusovim komentarima, 17., 19.-21. svibnja 1997.), str. 8; D741 (Liboriusov dnevnik), str. 21.

osam u Nadvodi).³⁸⁴⁸ Prema tome, broj nesrba koji su 1991. živjeli u Čičevcu morao je biti između nula i osam. Raspravno vijeće podsjeća na svoju konstataciju da je 1. rujna 1995. zaselak Čičevac gorio, što podrazumijeva da je spaljena više no jedna kuća. Raspravno vijeće stoga konstatira da su stanari ili vlasnici barem dijela kuća koje su toga dana spaljene u Čičevcu bili krajinski Srbi. Raspravno vijeće će pitanje paleža u Čičevcu i Kaštelu Žegarskom dalje razmotriti u vezi s točkama 1 i 5 Optužnice u poglavljima 5.5.2 i 5.8.2 (g) dolje u tekstu. Budući da se na temelju dokaza ne može se utvrditi tko je bio vlasnik zalutale stoke koju su pripadnici HV-a ustrijelili u dolini, Raspravno vijeće neće dalje razmatrati taj incident u vezi s točkama 1 i 5 Optužnice.

4.2.13 Općina Obrovac

Bilišane, Bogatnik i Golubić

1007. Raspravnom vijeću su relevantni dokazi u vezi s navodima o pljačkanju u Bilišanima, u općini Obrovac, i Golubiću i Bogatniku, u općini Nadvoda, predloženi putem svjedočenja Edwarda Flynna i Marie Terese Mauro. **Edward Flynn**, službenik za ljudska prava u Uredu UNHCHR-a i vođa jednog od HRAT-ova u nekadašnjem Sektoru Jug od 7. kolovoza do sredine rujna 1995.,³⁸⁴⁹ u svom je svjedočenju izjavio da je 30. kolovoza 1995. vidio grupe od po troje-četvero ljudi, od kojih su neki na sebi imali maskirne uniforme HV-a, kako tovare teške strojeve i kućanske aparate, poput perilica za rublje i sudopera, u četiri ili pet civilnih kamiona u selima Bilišane, Golubić i Bogatnik, odmah do glavne ceste.³⁸⁵⁰

1008. **Maria Teresa Mauro**, službenica UN-a za civilne poslove i članica HRAT-a u nekadašnjem Sektoru Jug, stacionirana u Kninu od ožujka do prosinca 1995.,³⁸⁵¹ u svom je svjedočenju izjavila da je 30. kolovoza 1995. putovala cestom od Gračaca do

³⁸⁴⁸ C5 (Republički zavod za statistiku, Popis stanovništva 1991., Narodnosni sastav stanovništva Hrvatske po naseljima), str. 134-135.

³⁸⁴⁹ P20 (Edward Flynn, izjava svjedoka, 29. lipnja 1997.), str. 1-2, 6, 13, 23; P21 (Edward Flynn, izjava svjedoka, 26.-27. veljače 2008.), str. 1, par. 3-4, 36; Edward Flynn, T. 1044, 1270, 1291-1292, 1312, 1325.

³⁸⁵⁰ P20 (Edward Flynn, izjava svjedoka, 29. lipnja 1997.), str. 31-32; P21 (Edward Flynn, izjava svjedoka, 26.-27. veljače 2008.), par. 28, 40; Edward Flynn, T. 1118-1119; P24 (Karta Sektora Jug s označenim lokacijama); P49 (Dnevno izvješće HRAT-a, 30.-31. kolovoza, 1. rujna 1995.), str. 1.

³⁸⁵¹ P1098 (Maria Teresa Mauro, izjava svjedoka, 3. ožujka 2000.), str. 1-2; P1099 (Maria Teresa Mauro, izjava svjedoka, 6. veljače 2008.), str. 1, par. 1, 7-9, 11-12; Maria Teresa Mauro, T. 11998, 12000, 12024, 12075-12076.

Obrovca i potvrdila je da je vidjela muškarce u hrvatskim maskirnim uniformama kako tovore imovinu poput perilica za rublje u privatna vozila, kao što je opisano u izvješćima HRAT-a od 30.-31. kolovoza i od 1. rujna 1995.³⁸⁵² Dodala je da je vidjela i neke ljude u civilnoj odjeći kako čine to isto i da su među imovinom koja je tovorena bili i kreveti.³⁸⁵³

1009. Prema svjedočenju Edwarda Flynn, 30. kolovoza 1995. grupe od po troje-četvero ljudi, od kojih su neki nosili maskirne uniforme HV-a, tovarile su teške strojeve i kućanske aparate, poput perilica za rublje i sudopera, u četiri ili pet civilnih kamiona u Bilišanima, u općini Obrovac, te u Bogatniku i Golubiću, u općini Nadvoda. Istoga dana, i Maria Teresa Mauro je, dok je putovala cestom od Gračaca do Obrovca, vidjela muškarce u hrvatskim vojnim uniformama, kao i muškarce u civilnoj odjeći, kako tovore imovinu poput perilica za rublje i kreveta u privatna vozila. Premda se Raspravno vijeće uvjerilo da su uniforme koje su opisali Flynn i Mauro bile uniforme vojnog tipa, nisu mu predočene daljnje pojedinosti u pogledu činjenične osnove za kvalifikaciju tih uniformi kao uniformi HV-a, odnosno hrvatskih uniformi. Raspravno vijeće stoga ne može ocijeniti postoji li za te kvalifikacije valjana činjenična osnova. Raspravnom vijeću nisu predočeni drugi pouzdani dokazi o tome kojim oružanim snagama su navodni počinitelji eventualno pripadali. Isto tako, Raspravnom vijeću nisu predočeni dovoljni dokazi o tome koje su oružane snage eventualno bile prisutne u Bilišanima, Bogatniku i Golubiću ili u njihovoj blizini u to vrijeme. Raspravno vijeće stoga ne može donijeti nikakve zaključke o identitetu ili pripadnosti navodnih počinitelja. S obzirom na te okolnosti, Raspravno vijeće neće dalje razmatrati te incidente u vezi s točkama 1 i 4 Optužnice.

Guglete

1010. Raspravnom vijeću su relevantni dokazi u vezi s navodima o uništavanju u Gugletama, u općini Obrovac, predočeni prvenstveno putem svjedočenja **Sorena Liboriusa** i **Erica Hendriksa**. Dana 22. kolovoza 1995. u 12:15-12:20 sati, patrola PMEZ-a koju su činili ti svjedoci vidjela je u napuštenom selu Guglete, u općini

³⁸⁵² P1098 (Maria Teresa Mauro, izjava svjedoka, 3. ožujka 2000.), str. 5-6; P1099 (Maria Teresa Mauro, izjava svjedoka, 6. veljače 2008.), par. 40.

³⁸⁵³ P1098 (Maria Teresa Mauro, izjava svjedoka, 3. ožujka 2000.), str. 6.

Prijevod

Obrovac, kuću, štalu i stogove sijena u plamenu.³⁸⁵⁴ Potom se patrola mimoišla s jednim BMW-om s registarskim tablicama VP u kojem su bila dvojica uniformiranih pripadnika VP s oznakama 72. bojne i troje civila i s jednim INA-inim lakim kamionom-cisternom, koji su odlazili jedinom cestom koja vodi u to selo.³⁸⁵⁵ Prema izvješću PMEZ-a, iznad sela se vio crni dim koji je potjecao od zapaljenog goriva.³⁸⁵⁶

1011. Raspravno vijeće konstatira da se 22. kolovoza 1995. u 12:15-12:20 sati pet osoba u automobilu s registarskim tablicama VP odvezlo iz Gugleta kroz jedini ulaz u to selo, u kojemu su gorjeli jedna kuća, štala i stogovi sijena. Uzimajući u obzir činjenicu da je s tim automobilom bila cisterna s naftom i da je, prema izvješću PMEZ-a, crni dim koji se uzdizao ponad tih objekata i stogova sijena potjecao od zapaljenog goriva, kao i to da je, s izuzetkom tih osoba u vozilima, selo bilo pusto, Raspravno vijeće konstatira da su ta dva objekta i stogove sijena zapalile osobe iz tih vozila. S tim u vezi Raspravno vijeće napominje da dokazi ne ukazuju na to da su uniformirane osobe uhitile ili zatočile te civile. Uzimajući u obzir da je jedno od vozila imalo registarske tablice VP i da su dvojica putnika na sebi imali uniforme VP s oznakama 72. bojne, Raspravno vijeće konstatira da su najmanje dvije osobe koje su podmetnule požar bile pripadnici 72. bojne VP. Na temelju dokaza ne može se utvrditi jesu li vlasnici ili stanari spaljene imovine bili krajinski Srbi. Raspravno vijeće će dalje razmotriti taj incident u vezi s točkama 1 i 5 Optužnice u poglavljima 5.5.2 i 5.8.2 (g) dolje u tekstu.

4.2.14 Općina Oklaj

³⁸⁵⁴ P801 (Søren Liborius, izjava svjedoka, 12. listopada 2005.), str. 5; P802 (Søren Liborius, izjava svjedoka, 20. lipnja 2008.), par. 18; P848 (Video-snimka selā u Sektoru Jug s Liboriusovim komentarima, 17., 19.-21. svibnja 1997.), str. 7; P931 (Eric Hendriks, izjava svjedoka, 4. travnja 2008.), par. 28; D820 (Eric Hendriks, izjava svjedoka, 18. travnja 1996.), str. 5; Søren Liborius, T. 8287-8288, 8575, 8578; Eric Hendriks, T. 9677; P810 (PMEZ-ov popis sela s ocjenom stupnja razaranja, 22. kolovoza 1995.), str. 4; P811 (Dnevno izvješće PMEZ-a Knin, 22. kolovoza 1995.), str. 1-2; P815 (Izvješće PMEZ-a koje je sastavio Liborius, 26. kolovoza 1995.), str. 9; P835 (Fotografija kuće u plamenu u Gugletama, 22. kolovoza 1995.), str. 1-2; P948 (Fotografija kuće u Gugletama).

³⁸⁵⁵ P801 (Søren Liborius, izjava svjedoka, 12. listopada 2005.), str. 5; P848 (Video-snimka selā u Sektoru Jug s Liboriusovim komentarima, 17., 19.-21. svibnja 1997.), str. 7; P931 (Eric Hendriks, izjava svjedoka, 4. travnja 2008.), par. 28; D820 (Eric Hendriks, izjava svjedoka, 18. travnja 1996.), str. 5; Søren Liborius, T. 8287-8288, 8575, 8578; P810 (PMEZ-ov popis sela s ocjenom stupnja razaranja, 22. kolovoza 1995.), str. 4; P811 (Dnevno izvješće PMEZ-a Knin, 22. kolovoza 1995.), str. 1-2; P815 (Izvješće PMEZ-a koje je sastavio Liborius, 26. kolovoza 1995.), str. 9; D743 (Liboriusova bilježnica, 1. dio), str. 46.

³⁸⁵⁶ P811 (Dnevno izvješće PMEZ-a Knin, 22. kolovoza 1995.), str. 1-2; P815 (Izvješće PMEZ-a koje je sastavio Liborius, 26. kolovoza 1995.), str. 9.

Mjesto Oklaj

1012. Raspravnom vijeću su relevantni dokazi u vezi s navodima o uništavanju i pljačkanju u Oklaju predloženi prvenstveno putem Berikoffovog svjedočenja. S tim u vezi, Raspravno vijeće je uzelo u obzir svjedočenje tog svjedoka čiji prikaz se daje u poglavlju 4.2.1, kao i dokazne predmete P1183 i P2349, čiji prikaz se daje u poglavlju 4.1.15 (Stevo Berić i drugi - Prilog, br. 7). Prema popisu stanovništva iz 1991., od ukupno 485 stanovnika mjesta Oklaj 1991., njih četiri su bila Srbi.³⁸⁵⁷

1013. Prema dnevnom operativnom izvješću od 10. kolovoza 1995. koje je Gotovina dostavio Glavnom stožeru HV-a, jedna bojna 4. gardijske brigade HV-a nalazila se u Kninu kao pričuva "za intervenciju".³⁸⁵⁸ Prema istom izvješću, 142. domobranska pukovnija bila je kao pričuva razmještena u širem rajonu sela Oklaj i Promina.³⁸⁵⁹ Jedan dio pukovnije vršio je čišćenje terena u svojoj zoni odgovornosti, dok je drugi bio na odmoru.³⁸⁶⁰

1014. Na temelju svjedočenja Philipa Berikoffa, Raspravno vijeće konstatira da su 10. kolovoza 1995. osobe koje se navode kao vojnici HV-a/HVO-a odnosile nespecificirane predmete iz zgrada u Oklaju i tovarile ih na vozila. S obzirom na to da je Berikoff te osobe opisao kao vojnike HV-a/HVO-a, Raspravno vijeće konstatira da su na sebi imale uniforme vojnog tipa. Raspravno vijeće napominje da mu nisu predložene daljnje pojedinosti u pogledu činjenične osnove za kvalifikaciju tih osoba kao vojnika HV-a i/ili HVO-a. Međutim, prema Berikoffovim riječima, u Oklaju je nakon operacije Oluja uspostavljen hrvatski kontrolni punkt na kojem su bili hrvatski vojnici i vojna policija. Uzimajući u obzir i činjenicu da se 10. kolovoza 1995. na širem području Oklaja i Promine nalazila 142. domobranska pukovnija HV-a, Raspravno vijeće konstatira da su barem neke od tih osoba u uniformama vojnog tipa bile pripadnici HV-a. Dokazi ukazuju na to da je stanovništvo Oklaja 1991. većinom bilo hrvatsko, ali s obzirom na činjenicu da je znatan broj nesrba otišao iz nekadašnjeg Sektora Jug u razdoblju od 1991. do 1995. (v. poglavlje 5.1.2 gore u tekstu), Raspravno vijeće ne može s dovoljnom sigurnošću utvrditi koje su nacionalnosti bili vlasnici predmeta

³⁸⁵⁷ C5 (Republički zavod za statistiku, Popis stanovništva 1991., Narodnosni sastav stanovništva Hrvatske po naseljima), str. 74.

³⁸⁵⁸ D282 (Izvješće Ante Gotovine podneseno Glavnom stožeru HV-a, 10. kolovoza 1995.), str. 3.

³⁸⁵⁹ D282 (Izvješće Ante Gotovine podneseno Glavnom stožeru HV-a, 10. kolovoza 1995.), str. 1-3.

³⁸⁶⁰ D282 (Izvješće Ante Gotovine podneseno Glavnom stožeru HV-a, 10. kolovoza 1995.), str. 2.

odnesenih iz zgrada u Oklaju u kolovozu 1995. Raspravno vijeće će dalje razmotriti taj incident u vezi s točkama 1 i 4 Optužnice u poglavljima 5.6.2 i 5.8.2 (f) dolje u tekstu.

1015. Dokazi također ukazuju na to da je 10. kolovoza 1995. godine 95 posto Oklaja bilo uništeno. Međutim, Raspravnom vijeću su predloženi nedovoljni dokazi o tome tko je i u kojim okolnostima uništio to selo. S obzirom na te okolnosti, Raspravno vijeće neće dalje razmatrati taj incident u vezi s točkama 1 i 5 Optužnice.

Razvođe

1016. Raspravnom vijeću su relevantni dokazi u vezi s navodima o uništavanju i pljačkanju u Razvođu, u općini Oklaj, predloženi prvenstveno putem svjedočenja Philipa Berikoffa. S tim u vezi, Raspravno vijeće je uzelo u obzir svjedočenje tog svjedoka (čiji prikaz se daje u poglavlju 4.2.1), dokazne predmete P1183 i P2349, čiji prikaz se daje u poglavlju 4.1.15 (Stevo Berić i drugi - Prilog, br. 7), i dokazni predmet D282, čiji prikaz se daje u poglavlju 4.2.14 (Mjesto Oklaj). Prema popisu stanovništva iz 1991., od ukupno 507 stanovnika Razvođa 1991., njih 160 su bili Srbi.³⁸⁶¹

1017. Na temelju svjedočenja Philipa Berikoffa, Raspravno vijeće konstatira da su 10. kolovoza 1995. osobe navedene kao vojnici HV-a/HVO-a odnosile nespacificirane predmete iz zgrada u Razvođu, u općini Oklaj, i tovarile ih na vozila. S obzirom na to da je Berikoff te vojnike opisao kao vojnike HV-a/HVO-a, Raspravno vijeće konstatira da su oni na sebi imali uniforme vojnog tipa. Raspravno vijeće napominje da mu nisu predložene daljnje pojedinosti u pogledu činjenične osnove za kvalifikaciju tih osoba kao vojnika HV-a i/ili HVO-a. Međutim, prema Berikoffovim riječima, u Razvođu je nakon operacije Oluja uspostavljen hrvatski kontrolni punkt na kojem su bili hrvatski vojnici i vojna policija. Uzimajući u obzir i činjenicu da se 10. kolovoza 1995. na širem području sela Oklaj i Promina nalazila 142. domobranska pukovnija HV-a, Raspravno vijeće konstatira da su barem neke od osoba u uniformama vojnog tipa bile pripadnici HV-a. Raspravnom vijeću, međutim, nisu predloženi dovoljni dokazi koji te vojnike HV-a dovode u vezu s kućama koje je Berikoff vidio kako gore u Razvođu 10. kolovoza 1995. Dokazi ukazuju na to da su 1991. trećinu stanovništva Razvođa činili Srbi, a dvije trećine Hrvati, te da je 10. kolovoza 1995. u mjestu bilo neoštećenih kuća s oznakama

³⁸⁶¹ C5 (Republički zavod za statistiku, Popis stanovništva 1991., Narodnosni sastav stanovništva Hrvatske po naseljima), str. 74.

koje su ukazivale na to da pripadaju Hrvatima. Na temelju dokaza ne može se utvrditi jesu li vlasnici ili stanari kuća iz kojih su vojnici HV-a odnosili predmete bili krajinski Srbi. Raspravno vijeće će dalje razmotriti taj incident u vezi s točkama 1 i 4 Optužnice u poglavljima 5.6.2 i 5.8.2 (f) dolje u tekstu, ali neće ga dalje razmatrati u vezi s točkom 5 Optužnice.

1018. Dana 29. i 30. kolovoza 1995., Berikoff je u nekoliko mjesta, između ostalog, barem jednog od tih dana, u Razvođu, vidio mrtve životinje i uništene kuće i vozila. Međutim, ne postoje dovoljni dokazi o tome tko je, gdje i u kojim okolnostima uništio te kuće i vozila i ubio te životinje. S obzirom na te okolnosti, Raspravno vijeće neće dalje razmatrati taj incident u vezi s točkama 1 i 5 Optužnice.³⁸⁶²

4.2.15 Općina Orlic

Biskupija

1019. Raspravnom vijeću su dokazi u vezi s navodima o pljačkanju i uništavanju u Biskupiji, u općini Orlic, predloženi prvenstveno putem svjedočenja Draginje Urukalo i međunarodnih promatrača, uključujući Søren Liboriusa i Edwarda Flyna. Prema popisu stanovništva iz 1991., od ukupno 953 stanovnika Biskupije 1991., njih 906 su bili Srbi.³⁸⁶³

1020. **Draginja Urukalo**, Srпкиnja iz Urukala, zaseoka sela Biskupija, koja je 1995. imala 73 godine,³⁸⁶⁴ u svom je svjedočenju izjavila da je u danima po dolasku vojske u njeno selo vidjela vojnike kako iz kuća odnose svakovrsnu imovinu, uključujući posuđe.³⁸⁶⁵ Ona vjeruje da njena kuća nije bila opljačkana zato što je njen unuk, koji je po ocu Hrvat i služio je u HV-u, na vanjskom zidu kuće napisao: "Ne diraj ovu baku!"³⁸⁶⁶

³⁸⁶² Raspravno vijeće taj incident neće dalje razmatrati ni u vezi s Kninom, Kistanjama, Drnišom, Vrbnikom, Gračacom i Donjim Lapcem.

³⁸⁶³ C5 (Republički zavod za statistiku, Popis stanovništva 1991., Narodnosni sastav stanovništva Hrvatske po naseljima), str. 110.

³⁸⁶⁴ P964 (Draginja Urukalo, izjava svjedoka, 3. rujna 2003.), str. 1, par. 1-2; Draginja Urukalo, T. 10088.

³⁸⁶⁵ P964 (Draginja Urukalo, izjava svjedoka, 3. rujna 2003.), par. 2-4, 7.

³⁸⁶⁶ P964 (Draginja Urukalo, izjava svjedoka, 3. rujna 2003.), par. 6-7; Draginja Urukalo, T. 10095; P966 (Fotografija prebojenog zida na kući Draginje Urukalo).

1021. **Søren Liborius**, operativni časnik i vođa tima PMEZ-a stacioniran u Kninu od 28. srpnja 1995. do 27. studenog 1995.,³⁸⁶⁷ izjavio je da je 9. kolovoza 1995. u 14:30 sati u Biskupiji vidio pet naoružanih vojnika u maskirnim uniformama kako pretresaju i pale desetak kuća; na uniformama su imali oznake s lubanjom i natpisom "Diverzanti", a po oznakama na automobilima i uniformama identificirao ih je i kao pripadnike 7. gardijske brigade.³⁸⁶⁸ Vojnici su se vozili u bijeloj Ladi i zelenom Landroveru.³⁸⁶⁹ Dana 23. kolovoza 1995., PMEZ je čuo od starijih stanovnika Biskupije da su "dopustili [...] hrvatskim vlastima da odvezu dio stoke jer se sami [nisu mogli] brinuti za nju".³⁸⁷⁰

1022. Liboriusov prikaz su u dijelu u kojem se odnosi na njegova zapažanja od 9. kolovoza 1995. potvrdila još dva promatrača PMEZ-a. **Eric Hendriks**, promatrač PMEZ-a u Kninu od 21. srpnja do 30. listopada 1995.,³⁸⁷¹ u svom je svjedočenju izjavio da je 9. kolovoza 1995. u selu Biskupija vidio deset kuća koje su gorjele i pet vojnika iz 7. brigade kako pljačkaju i otvoreno pale kuće; vojnici su bili pripadnici specijalne postrojbe "Diverzanti" i nosili oznake s lubanjom, a vozili su se u bijeloj Ladi i zelenom Landroveru.³⁸⁷²

1023. **Stig Marker Hansen**, promatrač PMEZ-a u Kninu u razdoblju od lipnja do rujna 1995. i šef PMEZ-a Knin u razdoblju od približno 5. rujna do 23. rujna 1995.,³⁸⁷³ u svom je svjedočenju izjavio da je 9. kolovoza 1995. u 14:30 sati PMEZ u Biskupiji vidio pet naoružanih ljudi u maskirnim uniformama kako pale kuće; nosili su značke s lubanjom, po kojima je zaključio da pripadaju postrojbi "Diverzanti", i vozili se u

³⁸⁶⁷ P799 (Søren Liborius, izjava svjedoka, 2. studenog 1995.), str. 1, 3; P800 (Søren Liborius, izjava svjedoka, 11. studenog 1997.), str. 2; P801 (Søren Liborius, izjava svjedoka, 12. listopada 2005.), str. 2; P803 (Søren Liborius, izjava svjedoka, 6. rujna 2008.), par. 6; Søren Liborius, T. 8229; D741 (Liboriusov dnevnik), str. 3.

³⁸⁶⁸ P800 (Søren Liborius, izjava svjedoka, 11. studenog 1997.), str. 4; P801 (Søren Liborius, izjava svjedoka, 12. listopada 2005.), str. 4; Søren Liborius, T. 8271-8272; P807 (Dnevno izvješće PMEZ-a Knin, 9. kolovoza 1995.), str. 1; P810 (PMEZ-ov popis sela s ocjenom stupnja razaranja, 22. kolovoza 1995.), str. 1; P815 (Izvješće PMEZ-a koje je sastavio Liborius, 26. kolovoza 1995.), str. 5; D741 (Liboriusov dnevnik), str. 9.

³⁸⁶⁹ P815 (Izvješće PMEZ-a koje je sastavio Liborius, 26. kolovoza 1995.), str. 5.

³⁸⁷⁰ P812 (Dnevno izvješće PMEZ-a Knin, 23. kolovoza 1995.), str. 2.

³⁸⁷¹ P931 (Eric Hendriks, izjava svjedoka, 4. travnja 2008.), par. 3; D820 (Eric Hendriks, izjava svjedoka, 18. travnja 1996.), str. 1-2; Eric Hendriks, T. 9734-9735, 9755-9756.

³⁸⁷² P931 (Eric Hendriks, izjava svjedoka, 4. travnja 2008.), par. 21; D820 (Eric Hendriks, izjava svjedoka, 18. travnja 1996.), str. 5; Eric Hendriks, T. 9675; P933 (Dnevno izvješće PMEZ-a, 9. kolovoza 1995.), str. 1.

³⁸⁷³ P1283 (Stig Marker Hansen, izjava svjedoka, 18. prosinca 1995.) str. 2; P1284 (Stig Marker Hansen, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1997.), str. 2; P1285 (Stig Marker Hansen, izjava svjedoka, 24. travnja 2008.), par. 3.

bijeloj Ladi i zelenom Landroveru.³⁸⁷⁴ Prema prikazu koji je sastavio Marker Hansen, u vrijeme kad ih je PMEZ vidio, oni su već bili zapalili desetak kuća, naočigled desetak starijih Hrvata, civila. Kad je situacija postala napeta, PMEZ je otišao, a ti ljudi su nastavili paliti kuće.³⁸⁷⁵ Prema svjedokovom dnevniku, on je 12. kolovoza 1995. vidio kako se pale kuće u nizu sela južno od Biskupije.³⁸⁷⁶ Dana 12. kolovoza 1995. u 11:25 sati, svjedok je otišao u Biskupiju obići kuće rođaka svojih prijatelja i vidio da kuće izgledaju opljačkano.³⁸⁷⁷ Svjedok je također vidio da uokolo leže strvine goveda, pasa i svinja, iz kojih se zbog vrućine širio jak smrad.³⁸⁷⁸ Dana 10. rujna 1995., svjedok je obišao dvije kuće u Biskupiji koje su pripadale rođacima njegovih prijatelja i vidio da je većina imovine odnesena, uključujući zahodske i kuhinjske elemente, tako da je ostalo svega malo vina u podrumu i nekoliko komada odjeće i drugih uništenih stvari.³⁸⁷⁹

1024. Drugi međunarodni promatrači iznijeli su zapažanja relevantna za kraj kolovoza i rujna 1995. Dana 25. kolovoza 1995. u 16:50 sati, UNMO je vidio jednu kuću u Biskupiji koja je gorjela.³⁸⁸⁰ **Peter Marti**, vojni promatrač UN-a i kasnije član HRAT-a u Sektoru Jug u razdoblju od 19. lipnja do 27. studenog 1995.,³⁸⁸¹ u svom je svjedočenju izjavio da je 26. kolovoza 1995. sa satnikom Michiejem otišao u ophodnju, između ostalog, u Biskupiju i vidio da je šest kuća spaljeno, pet djelomično spaljeno, a 27 opljačkano.³⁸⁸² **Edward Flynn**, službenik za ljudska prava u Uredu UNHCHR-a i vođa jednog od HRAT-ova u nekadašnjem Sektoru Jug od 7. kolovoza do sredine rujna 1995.,³⁸⁸³ izjavio je da je približno 1. rujna 1995. posjetio jednu obitelj blizu Biskupije, koja mu je kazala da je netko prethodne noći ispalio hitac u bravu na njihovoj kući.³⁸⁸⁴

³⁸⁷⁴ Stig Marker Hansen, T. 15082-15083; P1290 (Prikaz koji je sastavio Marker Hansen, 20. rujna 1995.), str. 6; P2150 (Dnevno izvješće PMEZ-a, 9. kolovoza 1995.), str. 1-2.

³⁸⁷⁵ P1290 (Prikaz koji je sastavio Marker Hansen, 20. rujna 1995.), str. 6.

³⁸⁷⁶ P1292 (Osobni dnevnik Stiga Markera Hansena), str. 10-11.

³⁸⁷⁷ P1290 (Prikaz koji je sastavio Marker Hansen, 20. rujna 1995.), str. 7; P1292 (Osobni dnevnik Stiga Markera Hansena), str. 10-11.

³⁸⁷⁸ P1290 (Prikaz koji je sastavio Marker Hansen, 20. rujna 1995.), str. 7; P1292 (Osobni dnevnik Stiga Markera Hansena), str. 11.

³⁸⁷⁹ P1292 (Osobni dnevnik Stiga Markera Hansena), str. 15, 17.

³⁸⁸⁰ P127 (Dnevno izvješće o situaciji UNMO-a za Sektor Jug, 19:00 sati, 25. kolovoza 1995.), str. 5.

³⁸⁸¹ P415 (Peter Marti, izjava svjedoka, 13. veljače 1996.), str. 1; P416 (Peter Marti, izjava svjedoka, 29. lipnja 1997.), str. 1, 6; P417 (Peter Marti, izjava svjedoka, 14. prosinca 2007.), par. 1, 5, 9, 17.

³⁸⁸² P417 (Peter Marti, izjava svjedoka, 14. prosinca 2007.), par. 61, 75; Peter Marti, T. 4615-4617; D391 (Sažetak informacija o kršenju ljudskih prava iz dnevnih izvješća o situaciji Stožera Sektora Jug, 7. kolovoza - 8. rujna 1995.), str. 18.

³⁸⁸³ P20 (Edward Flynn, izjava svjedoka, 29. lipnja 1997.), str. 1-2, 6, 13, 23; P21 (Edward Flynn, izjava svjedoka, 26.-27. veljače 2008.), str. 1, par. 3-4, 36; Edward Flynn, T. 1044, 1270, 1291-1292, 1312, 1325.

³⁸⁸⁴ P20 (Edward Flynn, izjava svjedoka, 29. lipnja 1997.), str. 36.

Flynn je u bravi vidio rupu od metka i u štali našao strvine pet svinja i jednog psa.³⁸⁸⁵ Dana 3. rujna 1995., Flynn je u Biskupiji vidio dvije kuće i štale u plamenu, a na otprilike kilometar odatle vojnici HV-a tovarili su svinje i krave na kamione sa šibenskim registarskim tablicama.³⁸⁸⁶ Dana 4. rujna 1995. između 09:30 i 13:00 sati, UNMO je vidio dvije kuće u plamenu u Zvjerincu i Biskupiji, smještenim u općini Orlić.³⁸⁸⁷ Dana 7. rujna 1995., Flynn je u Orliću vidio brojna vozila, mnoga bez registarskih tablica, u koja su civili i osobe u vojnim uniformama, idući od kuće do kuće, tovarili imovinu.³⁸⁸⁸ Dana 20. rujna 1995. u 11:26 sati, UNMO je vidio hrvatske vatrogasce kako gase požar na jednoj kući u Biskupiji.³⁸⁸⁹ Prema UNCIVPOL-ovom dnevnom izvješću o situaciji od 29. rujna 1995., 27. rujna 1995. patrola UNCIVPOL-a vidjela je dva vojnika HV-a kako pljačkaju jednu kuću u Biskupiji.³⁸⁹⁰

1025. Raspravno vijeće je nadalje uzelo u obzir svjedočenje Vesele Damjanić, čiji prikaz se daje u poglavlju 4.2.15 (Vrbnik).

1026. Raspravno vijeće, u prvom redu na temelju svjedočenja Liboriusa, Hendriksa i Marker Hansena, konstatira da je 9. kolovoza 1995. oko 14:30 sati, u Biskupiji, pet naoružanih osoba u maskirnim uniformama s oznakama 7. gardijske brigade odnosilo nespacificirane predmete i zapalilo desetak kuća. S obzirom na to, kao i na činjenicu da su i vozila tih naoružanih osoba nosila oznake 7. gardijske brigade, Raspravno vijeće konstatira da su one bile pripadnici 7. gardijske brigade HV-a. Uzimajući u obzir da je stanovništvo Biskupije 1991. bilo gotovo isključivo srpsko, Raspravno vijeće konstatira da su krajinski Srbi bili vlasnici većine, ako ne i svih, odnesenih predmeta, kao i vlasnici ili stanari većine, ako ne i svih, spaljenih kuća. Raspravno vijeće će dalje razmotriti te incidente u vezi s točkama 1, 4 i 5 Optužnice u poglavljima 5.5.2, 5.6.2 i 5.8.2 (f) i (g) dolje u tekstu.

1027. Na temelju svjedočenja gospođe Urukalo, Raspravno vijeće se uvjerilo da su, u danima po dolasku osoba koje se navode kao vojnici u njeno selo, osobe koje se isto tako navode kao vojnici iz kuća u Biskupiji odnosile svakovrsnu imovinu, uključujući i posuđe. Raspravno vijeće smatra da su se ti događaji zbili približno 5. odnosno 6.

³⁸⁸⁵ P20 (Edward Flynn, izjava svjedoka, 29. lipnja 1997.), str. 36-37.

³⁸⁸⁶ P21 (Edward Flynn, izjava svjedoka, 26.-27. veljače 2008.), par. 29; P36 (Dnevno izvješće HRAT-a, 2.-4. rujna 1995.), str. 3.

³⁸⁸⁷ P141 (Dnevno izvješće o situaciji UNMO-a za Sektor Jug, 20:00 sati, 4. rujna 1995.), str. 4.

³⁸⁸⁸ P21 (Edward Flynn, izjava svjedoka, 26.-27. veljače 2008.), par. 32; P37 (Dnevno izvješće HRAT-a, 7. rujna 1995.), str. 1.

³⁸⁸⁹ P155 (Dnevno izvješće o situaciji UNMO-a za Sektor Jug, 20:00 sati, 20. rujna 1995.), str. 3.

kolovoza ili 12. odnosno 13. kolovoza 1995. Na temelju toga što su osobe koje su odnosile imovinu opisane kao vojnici, Raspravno vijeće se uvjerilo da su na sebi imale uniforme vojnog tipa. Bez konkretnije vremenske odrednice za ta djela oduzimanja imovine, taj incident se ne može s dovoljnom sigurnošću dovesti u vezu ni s incidentom od 9. kolovoza 1995. ni s drugim dokazima o nazočnosti trupa u tom selu ili u blizini tog sela. Raspravno vijeće stoga ne može donijeti nikakve zaključke o identitetu ili pripadnosti navodnih počinitelja. S obzirom na te okolnosti, Raspravno vijeće neće dalje razmatrati taj incident u vezi s točkama 1 i 4 Optužnice.

1028. Oslanjajući se na Flynnovo svjedočenje, Raspravno vijeće konstatira da su 3. rujna 1995. u Biskupiji gorjele dvije kuće i štale, te da su osobe koje se navode kao vojnici HV-a otprilike na kilometar odatle tovarile stoku na kamione. Na temelju dokaza ne može se utvrditi da su te osobe sudjelovale u paležu. Prema tome, ne postoje dovoljni dokazi o tome tko je i u kojim okolnostima zapalio te kuće i štale. S obzirom na te okolnosti, Raspravno vijeće neće dalje razmatrati te incidente u vezi s točkama 1, 4 i 5 Optužnice.

1029. Dokazi ukazuju na to da je 13. kolovoza 1995., ili približno tog datuma, u Biskupiji nešto gorjelo i da je 25. kolovoza 1995. oko 16:50 sati, 4. rujna 1995. između 09:30 i 13:00 sati i 20. rujna 1995. oko 11:30 sati u Biskupiji gorjela najmanje po jedna kuća. Marker Hansen i Marti vidjeli su i 12. i 26. kolovoza, te 10. rujna 1995., tragove pljačke i paleži, kao i mrtve životinje. Ne postoje dokazi o tome tko je i u kojim okolnostima odnio predmete, zapalio objekte i ubio životinje. Raspravno vijeće stoga neće dalje razmatrati te incidente u vezi s točkama 1, 4 i 5 Optužnice.

1030. Dokazi ukazuju na to da su 27. rujna 1995. dvije osobe koje se navode kao vojnici HV-a pljačkale jednu kuću u Biskupiji, što, kako to shvaća Raspravno vijeće, znači da su odnosile nespecificirane predmete. Na temelju toga što su te osobe opisane kao vojnici HV-a, Raspravno vijeće se uvjerilo da su na sebi imale uniforme vojnog tipa. Relevantno izvješće ne pruža više pojedinosti u pogledu činjenične osnove za kvalifikaciju tih osoba kao pripadnika HV-a. Raspravno vijeće stoga ne može ocijeniti postoji li za tu kvalifikaciju valjana činjenična osnova. Isto tako, Raspravnom vijeću nisu predloženi dovoljni dokazi o tome koje su oružane snage eventualno bile prisutne u Biskupiji ili u blizini Biskupije u to vrijeme. Raspravno vijeće stoga ne može donijeti nikakve zaključke o identitetu ili pripadnosti navodnih počinitelja. S obzirom na te

³⁸⁹⁰ P267 (Dnevno izvješće o situaciji UNCIVPOL-a, 29. rujna 1995.), str. 4.

okolnosti, Raspravno vijeće neće dalje razmatrati taj incident u vezi s točkama 1 i 4 Optužnice.

Čenići

1031. Raspravnom vijeću su dokazi u vezi s navodima o uništavanju i pljačkanju u selu Čenići, u općini Orlić, predloženi prvenstveno putem svjedočenja Petera Martija i Edwarda Flynna, kao i putem izvješća međunarodnih organizacija.

1032. **Peter Marti**, vojni promatrač UN-a i kasnije član HRAT-a u Sektoru Jug u razdoblju od 19. lipnja do 27. studenog 1995.,³⁸⁹¹ u svom je svjedočenju izjavio da je 10. kolovoza 1995. putem od Vrbnika do Drniša prošao kroz Čeniće, u općini Orlić, i vidio da je cijelo selo u plamenu te da ispred niza kuća u plamenu stoji skupina od 15-20 hrvatskih vojnika s vozilima.³⁸⁹²

1033. **Edward Flynn**, službenik za ljudska prava u Uredu UNHCHR-a i vođa jednog od HRAT-ova u nekadašnjem Sektoru Jug od 7. kolovoza do sredine rujna 1995.,³⁸⁹³ u svom je svjedočenju izjavio da je 13. kolovoza 1995. razgovarao s preostalim jedanaest starijih seljana u Čenićima, u općini Orlić, od kojih su mu neki rekli da su vojnici HV-a spalili jednu zgradu, a Flynn je vidio da je nekoliko zgrada izgorjelo.³⁸⁹⁴ Seljani su bili vidno uzbuđeni i počeli su plakati ugledavši osoblje UN-a. Jedna žena je izjavila da su je "vojnici HV-a prilikom upada" pretukli, dok je jedan par kazao da su im vojnici HV-a rekli da je njihov sin, koji je bio vojnik SVK, zarobljen i da se nalazi u Šibeniku. Jedna druga obitelj izjavila je da su im vojnici HV-a po dolasku zapalili kuću. Kako je žena bila paralizirana i nije mogla izaći iz kuće, suprug ju je izvukao za noge.³⁸⁹⁵

³⁸⁹¹ P415 (Peter Marti, izjava svjedoka, 13. veljače 1996.), str. 1-2; P416 (Peter Marti, izjava svjedoka, 29. lipnja 1997.), str. 1, 6; P417 (Peter Marti, izjava svjedoka, 14. prosinca 2007.), par. 1, 5, 9, 17.

³⁸⁹² P415 (Peter Marti, izjava svjedoka, 13. veljače 1996.), str. 4; P416 (Peter Marti, izjava svjedoka, 29. lipnja 1997.), str. 5-6; P417 (Peter Marti, izjava svjedoka, 14. prosinca 2007.), par. 42.

³⁸⁹³ P20 (Edward Flynn, izjava svjedoka, 29. lipnja 1997.), str. 1-2, 6, 13, 23; P21 (Edward Flynn, izjava svjedoka, 26.-27. veljače 2008.), str. 1, par. 3-4, 36; Edward Flynn, T. 1044, 1270, 1291-1292, 1312, 1325.

³⁸⁹⁴ P21 (Edward Flynn, izjava svjedoka, 26.-27. veljače 2008.), par. 13; Edward Flynn, T. 1118-1120; P24 (Karta Sektora Jug s označenim lokacijama); P42 (Dnevno izvješće HRAT-a, 14. kolovoza 1995.), str. 2.

³⁸⁹⁵ P21 (Edward Flynn, izjava svjedoka, 26.-27. veljače 2008.), par. 13; P42 (Dnevno izvješće HRAT-a, 14. kolovoza 1995.), str. 2.

1034. Dana 20. kolovoza 1995. u 13:30 sati, UNMO je u Čenićima, u općini Orlić, vidio jednu kuću kako gori i neke ljude čiji identitet nije naveo kako krađu stoku i kućanske predmete u nazočnosti hrvatske policije.³⁸⁹⁶

1035. Jednom prilikom, **svjedok 84**, policajac u Kninu,³⁸⁹⁷ vidio je kako cijeli zaselak Čenići gori, te otprilike 15 do 20 hrvatskih vojnika u maskirnim uniformama, kao i tri ili četiri vojna vozila u selu.³⁸⁹⁸ Udaljenost između svjedoka i vojnika bila je otprilike 300 metara.³⁸⁹⁹ Čim je svjedok prošao selo, nazvao je dežurnog djelatnika i rekao mu da kontaktira vojnu policiju i zatraži da pošalju patrolu u selo.³⁹⁰⁰

1036. Zbog nekoliko sličnosti, Raspravno vijeće se uvjerilo da svjedok 84 govori o istom incidentu čiji je Peter Marti bio očevidac 10. kolovoza 1995. Nadalje, Raspravno vijeće je uzelo u obzir, kao prvo, blisku vremensku vezu između događaja od 10. kolovoza 1995. i izvještaja o nedavnom paležu koji su 13. kolovoza 1995. Edwardu Flynnu dali seljani, kao drugo, činjenicu da je 10. kolovoza 1995. Peter Marti vidio da je cijelo selo Čenići u plamenu te, kao treće, vidnu uzbuđenost seljana 13. kolovoza 1995., za koju Raspravno vijeće smatra da ukazuje na nedavno proživljenu traumu. Shodno tomu, Raspravno vijeće konstatira da se incident paleža o kojem je Flynn obavijestila obitelj iz Čenića također dogodio 10. kolovoza 1995. Na temelju svjedočenja Martija i svjedoka 84, te uzevši u obzir događaje o kojima su govorili seljani iz Čenića, Raspravno vijeće konstatira da su te kuće zapalile jedna ili više osoba koje su 10. kolovoza 1995. viđene kako stoje do kuća u plamenu. Na temelju toga što su osobe viđene u Čenićima opisane kao hrvatski vojnici i vojnici HV-a, Raspravno vijeće konstatira da su na sebi imale uniforme vojnog tipa. Raspravno vijeće je uzelo u obzir broj uniformiranih osoba i vojnih vozila prisutnih na mjestu događaja, kao i činjenicu da je HV 10. kolovoza 1995. bio u obližnjem selu Kosovo (v. poglavlje 4.2.15, Selo Kosovo), kao i na cesti Knin-Drniš (v. poglavlje 4.2.15, Cesta Knin-Drniš). Na temelju toga, Raspravno vijeće konstatira da su uniformirane osobe koje su zapalile te kuće bile pripadnici hrvatskih vojnih snaga. Raspravnom vijeću nisu predočeni dokazi o nacionalnosti vlasnika ili stanara zapaljenih kuća. Raspravno vijeće će te incidente koji

³⁸⁹⁶ P124 (Dnevno izvješće o situaciji UNMO-a za Sektor Jug, 19:00 sati, 20. kolovoza 1995.), str. 3.

³⁸⁹⁷ P1035 (Svjedok 84, list sa pseudonimom); P2393 (Svjedok 84, izjava svjedoka, 20. studenog 2007.), str. 1; P2394 (Svjedok 84, izjava svjedoka, 11. srpnja 2004.), str. 1; P2395 (Svjedok 84, izjava svjedoka, 9. ožujka 2002.), str. 1-3; svjedok 84, T. 11061, 11073, 11094, 11101, 11358, 11360.

³⁸⁹⁸ P2395 (Svjedok 84, izjava svjedoka, 9. ožujka 2002.), par. 32; svjedok 84, T. 11408-11409, 11415.

³⁸⁹⁹ P2395 (Svjedok 84, izjava svjedoka, 9. ožujka 2002.), par. 32.

³⁹⁰⁰ P2395 (Svjedok 84, izjava svjedoka, 9. ožujka 2002.), par. 32; svjedok 84, T. 11415-11416.

su se dogodili u selu Čenići dalje razmotriti u vezi s točkama 1 i 5 Optužnice u poglavljima 5.5.2 i 5.8.2 (g) dolje u tekstu.

1037. Dokazi također ukazuju na to da je 20. kolovoza 1995. u 13:30 sati u Čenićima jedna kuća gorjela i da su osobe čiji identitet nije naveden krale stoku i kućanske predmete, što, kako to shvaća Raspravno vijeće, znači da su ti predmeti odneseni. Prema izvješću UNMO-a, to se događalo u nazočnosti hrvatske policije. Međutim, Raspravno vijeće ne može donijeti nikakve zaključke o identitetu ili pripadnosti počinitelja. S obzirom na te okolnosti, Raspravno vijeće neće dalje razmatrati taj incident u vezi s točkama 1, 4 i 5 Optužnice.

Čolovići

1038. Raspravnom vijeću su relevantni dokazi u vezi s navodima o pljačkanju u Čolovićima, u općini Orlić, predloženi prvenstveno putem svjedočenja **Petra Čolovića**, tjelesnog invalida, Srbina iz Čolovića, općina Orlić.³⁹⁰¹ On je izjavio da su nekoliko dana nakon 5. kolovoza 1995. vojnici upali u svaku kuću u njegovom zaseoku, pa tako i u njegovu.³⁹⁰² Vojnici su odnijeli svjedokov radioprijemnik, video-rekorder i televizor. Tijekom narednih nekoliko dana, odveli su stoku i odnijeli bojler, kadu i još neke predmete iz svjedokove kuće.³⁹⁰³ Čolović je gledao kako vojnici skupljaju njegovu stoku i toware je na nekoliko vojnih kamiona parkiranih u njegovom dvorištu.³⁹⁰⁴ Vojnici su, prema njegovom opisu, nosili maskirne uniforme, vojničke čizme i oznake sa šahovnicom na lijevom rukavu. Neki od njih su oko glave imali vezane tamne vrpce, a neki su nosili vojničke kape sa šiltom. Bili su naoružani noževima, pištoljima i automatskim oružjem.³⁹⁰⁵ Jedan vojnik je svjedoku opsovao mater, nazivajući je "četnikušom", i pripremio mu da će ga ubiti ako ne prestane plakati.³⁹⁰⁶ Kako svjedok tvrdi, vojnici su opljačkali sve kuće na isti način kao i njegovu. Katkad bi vođa neke grupe vojnika spriječio svoju grupu u pljački, ali to nije spriječilo "sve druge" da uzmu što god su željeli.³⁹⁰⁷

³⁹⁰¹ P631 (Petar Čolović, izjave svjedoka), izjava svjedoka od 3. rujna 2003., str. 1, par. 2; P631 (Petar Čolović, izjave svjedoka), izjava svjedoka od 5. rujna 2003., str. 1, par. 6.

³⁹⁰² P631 (Petar Čolović, izjave svjedoka), izjava svjedoka od 3. rujna 2003., par. 4-5.

³⁹⁰³ P631 (Petar Čolović, izjave svjedoka), izjava svjedoka od 3. rujna 2003., par. 5.

³⁹⁰⁴ P631 (Petar Čolović, izjave svjedoka), izjava svjedoka od 3. rujna 2003., par. 5; P631 (Petar Čolović, izjave svjedoka), izjava svjedoka od 5. rujna 2003., par. 2.

³⁹⁰⁵ P631 (Petar Čolović, izjave svjedoka), izjava svjedoka od 5. rujna 2003., par. 3.

³⁹⁰⁶ P631 (Petar Čolović, izjave svjedoka), izjava svjedoka od 5. rujna 2003., par. 4.

³⁹⁰⁷ P631 (Petar Čolović, izjave svjedoka), izjava svjedoka od 3. rujna 2003., par. 6.

1039. Prema operativnom dnevniku ZP-a Split za razdoblje od 25. srpnja 1995. do 14. rujna 1995., 8. kolovoza 1995., 6. domobranska pukovnija nalazila se na području selâ Zvjerinac, Markovac, Manojlovići, Turići, Bajanove Staje i Miloševe Drage. Dana 8. kolovoza 1995. u 11:25 sati, 7. gardijska brigada nalazila se na Crvenim kukovima, da bi do 15:15 sati istoga dana stigla na položaj Gola glava, Šibenik, a do 22:40 sati i na Lipov vrh, izvršivši tako planirani zadatak.³⁹⁰⁸

1040. Pored gore navedenih dokaza, Raspravno vijeće je uzelo u obzir dokazni predmet D180, čiji prikaz se daje u poglavlju 4.1.9 (Jovica Plavša - Daljnje pojašnjenje, br. 126).

1041. Raspravno vijeće konstatira da su nekoliko dana nakon 5. kolovoza 1995. osobe koje se navode kao vojnici došle u kuću Petra Čolovića, Srbina, u Čolovićima, u općini Orlić, i odnijele njegov radioprijemnik, video-rekorder i televizor. Te osobe su nosile maskirne uniforme, vojničke čizme i oznake sa šahovnicom na lijevom rukavu i bile su naoružane noževima, pištoljima i automatskim oružjem. Neke od njih su imale i tamne vrpce oko glave ili su nosile vojničke kape sa šiltom. Tijekom narednih nekoliko dana, neke od tih osoba su odnijele i bojler, kadu i druge predmete iz kuće Petra Čolovića, te skupile njegovu stoku i utovarile je na nekoliko vojnih kamiona parkiranih u njegovom dvorištu.

1042. Prema svjedočenju Petra Čolovića, u danima nakon 5. kolovoza 1995. iste osobe opljačkale su i druge kuće u Čolovićima, u općini Orlić. Na temelju tih dokaza, Raspravno vijeće konstatira da su te osobe odnosile neidentificirane predmete iz kuća u Čolovićima. Raspravno vijeće nadalje ima u vidu svjedočenje Petra Čolovića da bi, dok se to događalo, danu grupu osoba koje se navode kao vojnici u pljački katkad spriječila osoba koju Čolović navodi kao vođu. Dokazi ne omogućuju Raspravnom vijeću donošenje bilo kakvih zaključaka o tome jesu li vlasnici ili stanari imovine u Čolovićima – s izuzetkom imovine Petra Čolovića – bili krajinski Srbi.

1043. Raspravno vijeće ima u vidu dokaze da se 7. gardijska brigada 5. kolovoza 1995. nalazila u blizini Čolovića i da je 8. kolovoza 1995. u blizini Čolovića bila 6. domobranska pukovnija. Nadalje, s obzirom na opis uniformi počinitelja koji je dao Petar Čolović, uzet zajedno s činjenicom da su oni bili naoružani, da su vozili vojne kamione i da su neke grupe, kako se čini, imale vođu, te uzimajući u obzir činjenicu da

³⁹⁰⁸ P71 (Operativni dnevnik ZP-a Split za 25. srpnja – 14. rujna 1995.), str. 91-92.

je jedan od počinitelja Čolovićevu majku nazvao "četnikušom", Raspravno vijeće konstatira da su oni bili pripadnici hrvatskih vojnih snaga ili Specijalne policije. Raspravno vijeće će stoga dalje razmotriti te incidente u vezi s točkama 1 i 4 Optužnice u poglavljima 5.6.2 i 5.8.2 (f) dolje u tekstu.

Kaldrma

1044. Raspravnom vijeću su dokazi u vezi s navodima o uništavanju u Kaldrmi, u općini Orlić, predočeni putem dva izvješća UNMO-a. Prema jednom od njih, 19. kolovoza 1995. u 10:00 sati, UNMO je vidio jednog hrvatskog policajca i jednog civila s bilježnicom kako hodaju oko jedne kuće u Kaldrmi. U 11:00 sati, UNMO se vratio do te kuće i vidio da gori.³⁹⁰⁹ Prema drugom izvješću UNMO-a, 19. kolovoza 1995., UNMO je vidio da je cijela Kaldrma spaljena, osim jedne kuće ispred koje je bila grupa Hrvata u kojoj su bila četvorica policajaca i jedan civil koji je, kako se činilo, bio glavni. Kad je UNMO sat kasnije ponovno prošao tuda, vidio je da kuća gori, ali tamo više nije vidio policajce i tog civila.³⁹¹⁰

1045. Bez obzira na nepodudarnosti, Raspravno vijeće konstatira da se ta dva UNMO-ova izvješća odnose na isti incident. Do 19. kolovoza 1995., gotovo je cijelo selo Kaldrma bilo spaljeno. U 10:00 sati, ispred jedine neoštećene kuće UNMO-ova patrola je vidjela četiri osobe koje se navode kao hrvatski policajci i jednog civila koji je, kako se činilo, bio glavni. U 11:00 sati, ta kuća je gorjela. Raspravno vijeće konstatira da su te osobe zapalile barem tu kuću. S obzirom na to da je UNMO neke od tih osoba opisao kao policajce, Raspravno vijeće konstatira da su na sebi imale uniforme policijskog tipa. Uzimajući u obzir mjesto i vrijeme tih događaja, kao i činjenicu da su te osobe nosile uniforme policijskog tipa, Raspravno vijeće konstatira da je riječ o pripadnicima hrvatske civilne policije. Dokazi ne omogućuju Raspravnom vijeću donošenje bilo kakvih zaključaka o tome jesu li vlasnici ili stanari imovine bili krajinski Srbi. Selo Kaldrma, u općini Orlić, ne nalazi se u popisu stanovništva iz 1991. Raspravno vijeće će dalje razmotriti taj incident u vezi s točkama 1 i 5 Optužnice.

Selo Kosovo

³⁹⁰⁹ P123 (Dnevno izvješće o situaciji UNMO-a za Sektor Jug, 19:00 sati, 19. kolovoza 1995.), str. 4.

³⁹¹⁰ D872 (Izvješće UNMO-a, 27. kolovoza 1995.), str. 2.

1046. Raspravnom vijeću su dokazi u vezi s navodima o uništavanju i pljačkanju u selu Kosovo predloženi prvenstveno putem dokaznog predmeta P2609 i svjedočenja Normanda Bouchera, Søren Liboriusa i Stiga Markera Hansena. U popisu stanovništva iz 1991. nema zasebnog unosa za selo Kosovo. Međutim, ono se nalazi odmah do sela Zvjerinac.³⁹¹¹ Prema popisu stanovništva iz 1991., od ukupno 344 stanovnika Zvjerinca 1991., njih 290 su bili Srbi.³⁹¹²

1047. **Eric Hendriks**, promatrač PMEZ-a u Kninu od 21. srpnja do 30. listopada 1995.,³⁹¹³ u svom je svjedočenju izjavio da je 9. kolovoza 1995. crkva u Kosovu, u općini Orlić, bila neoštećena i da je na njoj stajao natpis: "Ne diraj, HV!"³⁹¹⁴

1048. **Normand Boucher**, načelnik UNCIVPOL-a za Sektor Jug od 30. travnja 1995. do 22. kolovoza 1995.,³⁹¹⁵ u svom je svjedočenju izjavio da je 10. ili 11. kolovoza 1995. u blizini kuća duž ceste Knin-Drniš, na oko četiri ili pet kilometara od Knina, u selu Kosovo, u općini Orlić, vidio zeleni kamion s oznakom Puma, bez registarskih tablica, i najmanje tri – možda i pet ili šest – vojnika sa 15 do 20 crvenih kanti za gorivo.³⁹¹⁶ Kad se Boucher oko tri sata kasnije vraćao, sve su kuće osim njih nekoliko – ukupno oko 30 – kao i obližnje kukuruzište gorjeli ili se barem dimili, a vojnika i kamiona više nije bilo.³⁹¹⁷

1049. **Søren Liborius**, operativni časnik i vođa tima PMEZ-a stacioniran u Kninu od 28. srpnja 1995. do 27. studenog 1995.,³⁹¹⁸ izjavio je da je 10. kolovoza 1995. na cesti

³⁹¹¹ P2432 (Karta Knina i okolice), WJ 9767. V. i P114 (Dnevno izvješće o situaciji UNMO-a za Sektor Jug, 20:00 sati, 10. kolovoza 1995.), str. 4.

³⁹¹² C5 (Republički zavod za statistiku, Popis stanovništva 1991., Narodnosni sastav stanovništva Hrvatske po naseljima), str. 110.

³⁹¹³ P931 (Eric Hendriks, izjava svjedoka, 4. travnja 2008.), par. 3; D820 (Eric Hendriks, izjava svjedoka, 18. travnja 1996.), str. 1-2; Eric Hendriks, T. 9734-9735, 9755-9756.

³⁹¹⁴ Eric Hendriks, T. 9685; P933 (Dnevno izvješće PMEZ-a, 9. kolovoza 1995.), str. 2; P951 (Posebno izvješće PMEZ-a, 9. rujna 1995.).

³⁹¹⁵ P1176 (Normand Boucher, izjava svjedoka, 20. veljače 1996.), par. 1, 13; P1177 (Normand Boucher, izjava svjedoka, 12. studenog 1999.), par. 5, 81; P1178 (Normand Boucher, izjava svjedoka, 24. studenog 2008.), par. 51; D1217 (Normand Boucher, izjava svjedoka, 17. prosinca 2008.), par. 27; Normand Boucher, T. 14036, 14063-14064.

³⁹¹⁶ P1176 (Normand Boucher, izjava svjedoka, 20. veljače 1996.), par. 10; P1177 (Normand Boucher, izjava svjedoka, 12. studenog 1999.), par. 71; P1178 (Normand Boucher, izjava svjedoka, 24. studenog 2008.), par. 28; Normand Boucher, T. 13982, 13988, 14045.

³⁹¹⁷ P1177 (Normand Boucher, izjava svjedoka, 12. studenog 1999.), par. 72; Normand Boucher, T. 13982-13983.

³⁹¹⁸ P799 (Søren Liborius, izjava svjedoka, 2. studenog 1995.), str. 1, 3; P800 (Søren Liborius, izjava svjedoka, 11. studenog 1997.), str. 2; P801 (Søren Liborius, izjava svjedoka, 12. listopada 2005.), str. 2; P803 (Søren Liborius, izjava svjedoka, 6. rujna 2008.), par. 6; Søren Liborius, T. 8229; D741 (Liboriusov dnevnik), str. 3.

Drniš-Knin u selu Kosovo, u općini Orlić, vidio šest uniformiranih vojnika HV-a bez oznaka postrojbe kako s cisternom za gorivo idu od kuće do kuće i redom ih pale.³⁹¹⁹

1050. **Stig Marker Hansen**, promatrač PMEZ-a u Kninu u razdoblju od lipnja do rujna 1995. i šef PMEZ-a Knin u razdoblju od približno 5. rujna do 23. rujna 1995.,³⁹²⁰ u svom je svjedočenju izjavio da je 10. kolovoza 1995., na povratku u Knin iz Kistanja, vidio gust dim kako se diže s područja južno od Knina, da bi pristigavši tamo vidio da su mjesta i pojedinačne kuće na potezu od 15 kilometara spaljeni.³⁹²¹ Izjavio je da je u Kosovu, u općini Orlić, vidio šest vojnika u maskirnim uniformama bez oznaka postrojbe, s kamionetima HV-a natovarenim kanistrima s benzinom, kako idu od kuće do kuće i pale ih.³⁹²² Svjedok je izjavio da vojnike u paležu nikad nije zatekao u grupama od više od šest ljudi niti je ikad vidio nekog glavnog zapovjednika ili časnika koji bi rukovodili tim djelima.³⁹²³ Muškarci u maskirnim uniformama ispalili su nekoliko hitaca u zrak iz ručnog naoružanja u smjeru vozila PMEZ-a, pa se tim PMEZ-a udaljio s lica mjesta i iz daljine je promatrao palež.³⁹²⁴ Prema jednom prikazu koji je sastavio svjedok, 12. kolovoza 1995. u 12:15 sati u Kosovu, u općini Orlić, PMEZ je vidio da je dio sela smješten zapadno od glavne ceste potpuno spaljen.³⁹²⁵

1051. **Edward Flynn**, službenik za ljudska prava u Uredu UNHCHR-a i vođa jednog od HRAT-ova u nekadašnjem Sektoru Jug od 7. kolovoza do sredine rujna 1995.,³⁹²⁶ u svom je svjedočenju izjavio da je u večernjim satima 10. kolovoza 1995. na cesti za Drniš, južno od Knina, vidio usjeve i 35-40 kuća koji su gorjeli, a na licu mjesta

³⁹¹⁹ P846 (Video-snimka selā u Sektoru Jug s Liboriusovim komentarima, 18., 21. svibnja 1997.), str. 2-3; Søren Liborius, T. 8570-8571; P810 (PMEZ-ov popis sela s ocjenom stupnja razaranja, 22. kolovoza 1995.), str. 5; P815 (Izvjješće PMEZ-a koje je sastavio Liborius, 26. kolovoza 1995.), str. 6; P830 (Dnevno izvješće PMEZ-a Knin, 10. kolovoza 1995.), str. 2.

³⁹²⁰ P1283 (Stig Marker Hansen, izjava svjedoka, 18. prosinca 1995.) str. 2; P1284 (Stig Marker Hansen, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1997.), str. 2; P1285 (Stig Marker Hansen, izjava svjedoka, 24. travnja 2008.), par. 3.

³⁹²¹ P1292 (Osobni dnevnik Stiga Markera Hansena), str. 9.

³⁹²² Stig Marker Hansen, T. 14935-14936, 15084-15085; P1290 (Prikaz koji je sastavio Marker Hansen, 20. rujna 1995.), str. 6; P1292 (Osobni dnevnik Stiga Markera Hansena), str. 9.

³⁹²³ Stig Marker Hansen, T. 15084-15085.

³⁹²⁴ Stig Marker Hansen, T. 14936; P1290 (Prikaz koji je sastavio Marker Hansen, 20. rujna 1995.), str. 6-7.

³⁹²⁵ P1290 (Prikaz koji je sastavio Marker Hansen, 20. rujna 1995.), str. 7.

³⁹²⁶ P20 (Edward Flynn, izjava svjedoka, 29. lipnja 1997.), str. 1-2, 6, 13, 23; P21 (Edward Flynn, izjava svjedoka, 26.-27. veljače 2008.), str. 1, par. 3-4, 36; Edward Flynn, T. 1044, 1270, 1291-1292, 1312, 1325.

su bila najmanje dva vozila s kanistrima s gorivom, vatrogasnim sjekirama i sličnim predmetima.³⁹²⁷

1052. **Bert Dijkstra**, vojni promatrač UN-a u Sektoru Jug od 14. lipnja 1995. do približno 1. prosinca 1995. godine,³⁹²⁸ u svom je svjedočenju izjavio da je 10. kolovoza 1995., putem u Šibenik, na zapadnoj strani ceste paralelne s cestom Knin-Drniš vidio muškarce u vojnim uniformama kako iz dvocijevnih protuavionskih topova horizontalno ispaljuju svjetleće rakete na, po njegovom mišljenju, civilne kuće.³⁹²⁹ Top je bio montiran na vojni kamion sa žutim registarskim tablicama i oznakama brigade Pume sa strane.³⁹³⁰ Prema riječima svjedoka, civilne registarske tablice u Hrvatskoj bile su bijele s crnim slovima, dok su vojne tablice bile žute s crnim slovima.³⁹³¹

1053. **Alun Roberts**, službenik za tisak i informiranje u Sektoru Jug UN-a u Kninu od sredine rujna 1993. do približno sredine listopada 1995.,³⁹³² 15. kolovoza 1995. obišao je mjesto Kosovo, u općini Orlić, koje je zatekao pusto i velikim dijelom spaljeno.³⁹³³ On je izjavio da je prije hrvatske ofenzive Kosovo s naseljima koja su gravitirala prema njemu imalo 1.500 stanovnika.³⁹³⁴ Raspravno vijeće je razmotrilo i svjedočenje Aluna Robertsa čiji prikaz se daje u poglavlju 4.2.15 (Cesta Knin-Drniš).

1054. Siniša Burazer, pripadnik 113. brigade HV-a, osuđen je od strane Vojnog suda u Splitu 25. siječnja 1996. za tešku krađu počinjenu u selu Kosovo, u općini Orlić, 2. rujna 1995.³⁹³⁵ Prema presudi, Burazer je priznao da je počinio to kazneno djelo. Burazer je izjavio da je znao da je područje oko Knina, a poglavito dijelovi ranije nastanjeni Srbima, po oslobođenju bilo uglavnom nenaseljeno. Stoga se iz Šibenika

³⁹²⁷ P21 (Edward Flynn, izjava svjedoka, 26.-27. veljače 2008.), par. 8; Edward Flynn, T. 1052; P31 (Dnevno izvješće HRAT-a, 10. kolovoza 1995.), str. 1; P41 (Dnevno izvješće HRAT-a, 11. kolovoza 1995.), str. 2.

³⁹²⁸ P428 (Bert Dijkstra, izjava svjedoka, 7. prosinca 1995.), str. 2; P429 (Bert Dijkstra, izjava svjedoka, 12. ožujka 2008.), par. 2.

³⁹²⁹ P429 (Bert Dijkstra, izjava svjedoka, 12. ožujka 2008.), par. 40; Bert Dijkstra, T. 4765; P432 (Dnevnik Berta Dijkstre, 7.-31. kolovoza 1995.).

³⁹³⁰ P429 (Bert Dijkstra, izjava svjedoka, 12. ožujka 2008.), par. 40; Bert Dijkstra, T. 4765; P432 (Dnevnik Berta Dijkstre, 7.-31. kolovoza 1995.).

³⁹³¹ Bert Dijkstra, T. 4765.

³⁹³² P675 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 27. kolovoza 1997.), str. 1, par. 1; P676 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 31. srpnja 1998.), str. 1; P677 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 28. veljače 2007.), str. 1-2; P678 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 7. veljače 2008.), str. 1, par. 3-4, 6; P680 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 1. srpnja 2008.), str. 1.

³⁹³³ P680 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 1. srpnja 2008.), par. 6; P684 (Izvješće Aluna Robertsa za tisak o kršenjima ljudskih prava u Sektoru Jug od strane pripadnika HV-a, 12. listopada 1995.), str. 1.

³⁹³⁴ P684 (Izvješće Aluna Robertsa za tisak o kršenjima ljudskih prava u Sektoru Jug od strane pripadnika HV-a, 12. listopada 1995.), str. 1.

³⁹³⁵ Mladen Bajić, T. 20820-20821; P2609 (Dokumenti u vezi sa sudskim postupkom zbog teške krađe protiv Burazera), str. 1, 3, 6.

odveo prema Kninu svojim osobnim vozilom, Volkswagenom Jetta, uz koje je prikvačio prikolicu kako bi uzeo parni kotao i radijatore za svoju kuću. Tom prilikom je Burazer na sebi imao hrvatsku vojnu uniformu. Burazer je otišao do sela Kosovo, gdje je ispred jedne kuće našao novi parni kotao i do njega komplet radijatora. Uz pomoć nekih civila, počeo ih je tovariti na prikolicu. U tom trenutku stigla je patrola VP, koja je Burazera privela u policijsku postaju u Kninu, gdje su mu parni kotao i radijator oduzeti, za što je dobio potvrdu.³⁹³⁶ Burazer je također izjavio da je bio dragovoljac Domovinskog rata od samog početka i da je, uz manje prekide, barem do 25. siječnja 1996. nosio hrvatsku vojnu uniformu.³⁹³⁷ U jednom trenutku između podizanja optužnice 11. studenog 1995. i izricanja presude, Burazer je postao aktivni pripadnik šibenske satnije 72. bojne VP Split.³⁹³⁸

1055. Osim gore navedenih dokaza, Raspravno vijeće je uzelo u obzir svjedočenje Philipa Berikoffa, čiji prikaz se daje u poglavlju 4.2.1.

1056. Svjedočenja Hansena, Bouchera i Liboriusa slična su u pogledu mjesta i datuma, kao i izgleda, broja, opreme i ponašanja osoba koje su vidjeli. Manje nepodudarnosti u njihovim svjedočenjima nisu kontradiktorne i moguće je da odražavaju ponešto različita zapažanja i sjećanja. Raspravno vijeće stoga konstatira da sva tri svjedoka govore o istom incidentu. Dodatnu potkrepu tim dokazima dali su Flynn, Roberts i Berikoff. Na temelju njihovih svjedočenja, uzetih zajedno, Vijeće konstatira da je 10. kolovoza 1995. u selu Kosovo otprilike šest osoba u maskirnim uniformama bez oznaka palilo kuće, koristeći kanistre s gorivom. Liborius i Hansen okarakterizirali su te osobe kao vojnike HV-a, premda Raspravnom vijeću nisu predloženi dokazi o činjeničnoj osnovi na kojoj počivaju te kvalifikacije. Sva tri svjedoka primijetila su jedan ili više kamiona, koje je Hansen, ne navodeći ni za to činjeničnu osnovu, okarakterizirao kao vozila "HV-a". Na temelju toga što su ti kamioni opisani kao kamioni HV-a, Raspravno vijeće konstatira da je riječ o kamionima vojnog tipa. Boucher je primijetio zeleni maskirni kamion s oznakama Puma, bez registarskih tablica. Dijkstra i Berikoff potvrdili su da su pripadnici 7. gardijske brigade Pume bili toga dana nazočni na području ceste Knin-Drniš. Uzimajući u obzir gore navedene dokaze, te u svjetlu dokaza iznesenih u poglavlju 4.2.9 (Grad Knin) glede 7. gardijske brigade, o kojoj se govori i kao o Pumama, Raspravno vijeće konstatira da je 10.

³⁹³⁶ P2609 (Dokumenti u vezi sa sudskim postupkom zbog teške krađe protiv Burazera), str. 4-5.

³⁹³⁷ P2609 (Dokumenti u vezi sa sudskim postupkom zbog teške krađe protiv Burazera), str. 4-6.

kolovoza 1995. nekoliko pripadnika 7. gardijske brigade, koji nisu nosili oznake postrojbe i služili su se najmanje jednim kamionom HV-a bez registarskih tablica, benzinom zapalilo otprilike 30 kuća u selu Kosovo i obližnje kukuružište. Budući da u popisu stanovništva iz 1991. nema zasebnog unosa za Kosovo, podaci za njega morali su biti uključeni u unos za Zvjerinac, selo odmah do Kosova. S obzirom na nacionalni sastav Zvjerinca 1991., činjenicu da je znatan broj nesrba otišao iz nekadašnjeg Sektora Jug u razdoblju od 1991. do 1995. (v. poglavlje 5.1.2 gore u tekstu) i broj spaljenih kuća u selu Kosovo, Raspravno vijeće konstatira da su vlasnici ili stanari barem dijela spaljenih kuća bili krajinski Srbi.³⁹³⁹ Raspravno vijeće će dalje razmotriti taj incident u vezi s točkama 1 i 5 Optužnice u poglavljima 5.5.2 i 5.8.2 (g) dolje u tekstu.

1057. Na temelju dokaznog predmeta P2609, Raspravno vijeće nadalje konstatira da je 2. rujna 1995. Siniša Burazer, pripadnik 113. brigade HV-a, otišao u selo Kosovo u svojem osobnom vozilu, Volkswagenu Jetta, koje je uza se imalo prikvačenu prikolicu, kako bi uzeo parni kotao i radijatore za svoju kuću. Burazer je tom prilikom bio odjeven u hrvatsku vojnu uniformu. U selu Kosovo, Burazer je našao parni kotao i komplet radijatora, koje je uz pomoć nekih civila počeo utovarivati na prikolicu. Burazera je zatim VP privela u policijsku postaju u Kninu, gdje su mu ti predmeti oduzeti, za što je dobio potvrdu. Raspravno vijeće s tim u vezi napominje da je Vojni sud u Splitu osudio Burazera za kazneno djelo teške krađe i da dokazi ne ukazuju na to da ta presuda nije postala pravomoćna po hrvatskom zakonu. Na temelju dokaza ne može se utvrditi jesu li parni kotao i komplet radijatora bili u vlasništvu krajinskih Srba. Raspravno vijeće će dalje razmotriti taj incident u vezi s točkama 1 i 4 Optužnice u poglavljima 5.6.2 i 5.8.2 (f) dolje u tekstu.

Mjesto Orlić

1058. Raspravnom vijeću su relevantni dokazi u vezi s navodima o uništavanju i pljačkanju u mjestu Orlić predloženi prvenstveno putem svjedočenja Stevana Zarića i

³⁹³⁸ P2609 (Dokumenti u vezi sa sudskim postupkom zbog teške krađe protiv Burazera), str. 1, 4-5.

³⁹³⁹ Čak i da su podaci za Kosovo uključeni među podatke o drugim obližnjim selima i mjestima, kao što su Ramljane, Uzdolje, Riđane, Orlić i Markovac, rezultat analize ostao bi isti, budući da su prema popisu popisa stanovništva iz 1991. sva ta mjesta i sela bili 98-99 posto srpski.

izvješća PMEZ-a i UNMO-a. Prema popisu stanovništva iz 1991., od ukupno 848 stanovnika Orlića 1991., njih 844 su bili Srbi.³⁹⁴⁰

1059. **Stevan Zarić**, Srbin, rođen 1922., iz zaseoka Zarići sela Orlić, izjavio je da se približno 10. ili 11. kolovoza 1995. nalazio na brdu iznad svoje kuće, na terasi kuće koju je dijelio sa svojim rođakom.³⁹⁴¹ Svjedok je vidio tri vojnika naoružana automatskim puškama i odjevena u maskirne uniforme s crnim vrpcama oko glave kako pale kuće, uključujući i njegovu.³⁹⁴² Nije vidio što su koristili u tu svrhu, ali njegova kuća je izgorjela do temelja.³⁹⁴³ Svjedok nije vidio nikakve oznake na uniformama vojnika, ali je izjavio da pretpostavlja da su to bili hrvatski vojnici jer uokolo nije bilo druge vojske. Jedan od vojnika upitao ga je čiji je sjenik, a svjedok je odgovorio da je njegov. Taj vojnik je zatim kazao jednom od vojnika da ga ne pali, ali svjedok je vidio da ga je jedan drugi vojnik već zapalio.³⁹⁴⁴

1060. **Eric Hendriks**, promatrač PMEZ-a u Kninu od 21. srpnja do 30. listopada 1995.,³⁹⁴⁵ u svom je svjedočenju izjavio da je 12. kolovoza 1995. u 11:35 sati vidio pet vojnika u pljački u Orliću.³⁹⁴⁶ Prema prikazu koji je sastavio Marker Hansen, 12. kolovoza 1995. u 11:35 sati PMEZ je u Orliću vidio da je oko 50 posto sela spaljeno i da su se petorica vojnika upustila u manju pljačku.³⁹⁴⁷ Dana 26. kolovoza 1995. u 12:46 sati, tim PMEZ-a vidio je tri hrvatska vojnika kod jedne kuće u Orliću koja je, kako tim tvrdi, bila nedavno zapaljena. Jedan od vojnika napunio je svoje oružje i rekao timu da je vatra gorjela i dan ranije.³⁹⁴⁸ Dana 19. rujna 1995., prije 20:00 sati, UNMO je vidio civile i uniformirane osobe kako pljačkaju u Orliću.³⁹⁴⁹

1061. Raspravnom vijeću predloženi su dokazi da je do 11:35 sati 12. kolovoza 1995. približno 50 posto sela Orlić bilo spaljeno. Raspravno vijeće konstatira da su približno 10. ili 11. kolovoza 1995. tri osobe u maskirnim uniformama naoružane automatskim puškama, s crnim vrpcama oko glave, zapalile kuće i jedan sjenik u selu Orlić.

³⁹⁴⁰ C5 (Republički zavod za statistiku, Popis stanovništva 1991., Narodnosni sastav stanovništva Hrvatske po naseljima), str. 110.

³⁹⁴¹ P2516 (Stevan Zarić, izjava svjedoka, 10. rujna 2003.), par. 6, 9, 11.

³⁹⁴² P2516 (Stevan Zarić, izjava svjedoka, 10. rujna 2003.), par. 11.

³⁹⁴³ P2516 (Stevan Zarić, izjava svjedoka, 10. rujna 2003.), par. 11-12.

³⁹⁴⁴ P2516 (Stevan Zarić, izjava svjedoka, 10. rujna 2003.), par. 11.

³⁹⁴⁵ P931 (Eric Hendriks, izjava svjedoka, 4. travnja 2008.), par. 3; D820 (Eric Hendriks, izjava svjedoka, 18. travnja 1996.), str. 1-2; Eric Hendriks, T. 9734-9735, 9755-9756.

³⁹⁴⁶ P931 (Eric Hendriks, izjava svjedoka, 4. travnja 2008.), par. 31; D820 (Eric Hendriks, izjava svjedoka, 18. travnja 1996.), str. 5.

³⁹⁴⁷ P1290 (Prikaz koji je sastavio Marker Hansen, 20. rujna 1995.), str. 7.

³⁹⁴⁸ P766 (Izvješće PMEZ-a, 26. kolovoza 1995.), str. 1.

³⁹⁴⁹ P154 (Dnevno izvješće o situaciji UNMO-a za Sektor Jug, 20:00 sati, 19. rujna 1995.), str. 1, 4.

Raspravno vijeće podsjeća na svoje konstatacije iz poglavlja 4.2.15 (Cesta Knin-Drniš). Na temelju gore navedenog, Raspravno vijeće konstatira da su te tri osobe bile pripadnici HV-a. S obzirom na nacionalni sastav Orlića 1991., Raspravno vijeće konstatira da su vlasnici ili stanari znatnog broja, ako ne i sve, spaljene imovine bili krajinski Srbi. Raspravno vijeće će dalje razmotriti taj incident u vezi s točkama 1 i 5 Optužnice.

1062. Raspravnom vijeću su nadalje predočeni dokazi da je 12. kolovoza 1995. pet osoba koje se navode kao vojnici pljačkalo u selu Orlić, što, kako to shvaća Vijeće, znači da su odnosile nespecificirane predmete. Na temelju toga što su u izvješću PMEZ-a i svjedočenju Erika Hendriksa te osobe opisane kao vojnici, Raspravno vijeće se uvjerilo da su na sebi imale uniforme vojnog tipa. Raspravnom vijeću nisu predočeni drugi pouzdani dokazi o tome kojim oružanim snagama su navodni počinitelji eventualno pripadali. Isto tako, Raspravnom vijeću nisu predočeni dovoljni dokazi o tome koje su oružane snage eventualno bile prisutne u selu Orlić ili u blizini sela Orlić u to vrijeme. Raspravno vijeće stoga ne može donijeti nikakve zaključke o identitetu ili pripadnosti počinitelja.

1063. Raspravnom vijeću su također predočeni dokazi da je 26. kolovoza 1995. u 12:46 sati tim PMEZ-a u selu Orlić vidio tri osobe koje se navode kao hrvatski vojnici kod jedne kuće koja je bila nedavno zapaljena. Na temelju toga što su te osobe opisane kao vojnici, Raspravno vijeće se uvjerilo da su na sebi imale uniforme vojnog tipa. Međutim, na temelju dokaza ne može se utvrditi kada ili u kojim je okolnostima ta kuća zapaljena.

1064. Raspravnom vijeću su predočeni i dokazi da su 19. rujna 1995., prije 20:00 sati, neki civili i uniformirane osobe pljačkali u selu Orlić, što, kako to shvaća Vijeće, znači da su odnosili nespecificirane predmete. Na temelju gore navedenih dokaza ne može se utvrditi kojim oružanim snagama su navodni počinitelji eventualno pripadali. Isto tako, Raspravnom vijeću nisu predočeni dovoljni dokazi o tome koje su oružane snage eventualno bile prisutne u selu Orlić ili u blizini sela Orlić u to vrijeme. Raspravno vijeće stoga ne može donijeti nikakve zaključke o identitetu ili pripadnosti počinitelja. S obzirom na te okolnosti, Raspravno vijeće neće dalje razmatrati gore navedene incidente u selu Orlić u vezi s točkama 1, 4 i 5 Optužnice.

Popovići

1065. Raspravnom vijeću su relevantni dokazi u vezi s navodima o uništavanju i pljačkanju u Popovićima, u općini Orlić, predloženi prvenstveno putem svjedočenja Petera Martija.

1066. **Peter Marti**, vojni promatrač UN-a i kasnije član HRAT-a u Sektoru Jug u razdoblju od 19. lipnja do 27. studenog 1995.,³⁹⁵⁰ u svom je svjedočenju izjavio da je 26. kolovoza 1995. s bojnikom Michiejem bio u ophodnji, između ostalog, u Popovićima, u općini Orlić, i da su vidjeli dvije potpuno spaljene kuće, deset djelomično spaljenih kuća, dvije kuće u plamenu i 37 opljačkanih kuća.³⁹⁵¹

1067. **Maria Teresa Mauro**, službenica UN-a za civilne poslove i članica HRAT-a u nekadašnjem Sektoru Jug, stacionirana u Kninu od ožujka do prosinca 1995.,³⁹⁵² izjavila je da je 3. rujna 1995. na otprilike kilometar od Biskupije, u općini Orlić, vidjela hrvatske vojnike kako tovare krave i svinje na kamione sa šibenskim registarskim tablicama, kao što je opisano u dnevnom izvješću HRAT-a od 2.-4. rujna 1995.³⁹⁵³ Isto tako je vidjela vojnike kako pljačkaju u zaseoku Popovići, u općini Orlić.³⁹⁵⁴

1068. Pred Raspravnim vijećem izvedeno je svjedočenje Petera Martija da su 26. kolovoza 1995. u Popovićima dvije kuće bile potpuno spaljene, da su dvije gorjele i da ih je deset bilo djelomično spaljeno, a 37 opljačkano. Međutim, na temelju dokaza ne može se utvrditi tko je, kada i u kojim okolnostima zapalio te kuće niti jesu li iz tih kuća odneseni predmeti i, ako jesu, tko ih je i kada odnio. Reference na koje se tužiteljstvo na stranici 44 Dodatka A svog Završnog podneska poziva u prilog nazočnosti snaga HV-a u zaseoku Popovići 26. kolovoza 1995. nisu od pomoći Raspravnom vijeću u tom pogledu, budući da se ti dokazni predmeti odnose ili na neki drugi datum ili upućuju na to da su se snage HV-a 26. kolovoza 1995. nalazile na nekim drugim lokacijama, a ne u

³⁹⁵⁰ P415 (Peter Marti, izjava svjedoka, 13. veljače 1996.), str. 1-2; P416 (Peter Marti, izjava svjedoka, 29. lipnja 1997.), str. 1, 6; P417 (Peter Marti, izjava svjedoka, 14. prosinca 2007.), par. 1, 5, 9, 17.

³⁹⁵¹ P416 (Peter Marti, izjava svjedoka, 29. lipnja 1997.), str. 13; P417 (Peter Marti, izjava svjedoka, 14. prosinca 2007.), par. 61, 75; Peter Marti, T. 4615-4616; D391 (Sažetak informacija o kršenju ljudskih prava iz dnevnih izvješća o situaciji Stožera Sektora Jug, 7. kolovoza - 8. rujna 1995.), str. 18; P67 (Izvešće Tima Podkonje UNMO-a, 27. kolovoza 1995.), par. 18.

³⁹⁵² P1098 (Maria Teresa Mauro, izjava svjedoka, 3. ožujka 2000.), str. 1-2; P1099 (Maria Teresa Mauro, izjava svjedoka, 6. veljače 2008.), str. 1, par. 1, 7-9, 11-12; Maria Teresa Mauro, T. 11998, 12000, 12024, 12075-12076.

³⁹⁵³ P1098 (Maria Teresa Mauro, izjava svjedoka, 3. ožujka 2000.), str. 6.

³⁹⁵⁴ P1098 (Maria Teresa Mauro, izjava svjedoka, 3. ožujka 2000.), str. 6; P36 (Dnevno izvješće HRAT-a, 2.-4. rujna 1995.), str. 3.

Popovićima ili njihovoj okolini. S obzirom na te okolnosti, Raspravno vijeće neće dalje razmatrati taj incident u vezi s točkama 1, 4 i 5 Optužnice.

1069. Dokazi nadalje ukazuju na to da su 3. rujna 1995. osobe koje se navode kao vojnici pljačkale u zaseoku Popovići, što, kako to shvaća Raspravno vijeće, znači da su odnosile nespacificirane predmete. S obzirom na to da je Mauro te osobe opisala kao vojnike, Raspravno vijeće se uvjerilo da su na sebi imale uniforme vojnog tipa. Međutim, Raspravnom vijeću nisu predloženi drugi pouzdani dokazi o tome kojim oružanim snagama su navodni počinitelji eventualno pripadali, kao ni dokazi o tome koje su oružane snage eventualno bile prisutne u Popovićima ili u blizini Popovića u to vrijeme. Raspravno vijeće stoga ne može donijeti nikakve zaključke o identitetu ili pripadnosti navodnih počinitelja. S obzirom na te okolnosti, Raspravno vijeće neće dalje razmatrati taj incident u vezi s točkama 1 i 4 Optužnice.

Ramljane

1070. Raspravnom vijeću su relevantni dokazi u vezi s navodima o uništavanju imovine u Ramljanama, u općini Orlić, predloženi prvenstveno putem svjedočenja Zdravka Janića, Josipa Čelića, Josipa Turkalja, Stjepana Žinića, Branka Balunovića, Bože Krajine i svjedoka CW-4. Prema popisu stanovništva iz 1991., od ukupno 569 stanovnika Ramljana 1991., njih 559 su bili Srbi.³⁹⁵⁵

1071. **Stjepan Žinić**, instruktor specijalističke obuke u Antiterorističkoj jedinici Lučko Specijalne policije,³⁹⁵⁶ u svom je svjedočenju izjavio da je 26. kolovoza 1995. bio vođa grupe tijekom pretrage na području Ramljana, u općini Orlić, gdje je otprilike 50-60 pripadnika ATJ-a Lučko pod neposrednim zapovjedništvom Josipa Čelića dobilo zadatak da pretraži teren radi pronalazjenja neprijateljskih grupa.³⁹⁵⁷ Žinić je izjavio da je postrojba bila podijeljena u dvije grupe i da je on bio u istoj grupi kao i Božo Krajina.³⁹⁵⁸ Njegova grupa bila je opremljena osobnim ručnim naoružanjem, pješačkim oružjem, kao i protuoklopnim raketama RPG 7.³⁹⁵⁹ Žinić je izjavio da je u jednom

³⁹⁵⁵ C5 (Republički zavod za statistiku, Popis stanovništva 1991., Narodnosni sastav stanovništva Hrvatske po naseljima), str. 110.

³⁹⁵⁶ Stjepan Žinić, T. 28057-28058; P2717 (Rješenje o premještanju Stjepana Žinića na drugo radno mjesto, 9. studenog 1995.), str. 1.

³⁹⁵⁷ Stjepan Žinić, T. 28069-28070, 28080, 28141.

³⁹⁵⁸ Stjepan Žinić, T. 28075.

³⁹⁵⁹ Stjepan Žinić, T. 28071.

zaseoku vidio neke kuće kako tinjaju.³⁹⁶⁰ Svjedok se ne sjeća da je došlo do razmjene vatre.³⁹⁶¹ Međutim, dok su prolazili kroz zaselak Vučenovići, u općini Orlić, njegova grupa je otvorila vatru na sumnjive kuće zbog zabrinutosti za svoju sigurnost, što je, kako je izjavio, bila standardna praksa, a pritom su se obično služili ručnim naoružanjem i, po potrebi, protuoklopnim sredstvima; no, rekao je da nije bilo uzvratne vatre.³⁹⁶² Žinić je nadalje izjavio da je ušao u nekoliko kuća, ali da nije našao ništa posebno.³⁹⁶³

1072. **Svjedok CW-4**, pripadnik Antiterorističke jedinice Lučko Specijalne policije 25. i 26. kolovoza 1995.,³⁹⁶⁴ u svom je svjedočenju izjavio da je tijekom akcije koja je 26. kolovoza 1995. izvedena duž željezničke pruge Knin-Drniš došlo do vatrenog kontakta s neprijateljem.³⁹⁶⁵ Postrojba je u automobilima došla na područje na kojem je trebala izvesti akciju i tu su se prva dva ili tri automobila zaustavila i pola postrojbe je izašlo, uključujući svjedoka CW-4, dok su ostala vozila skrenula nalijevo, gdje je ostatak postrojbe izašao iz vozila.³⁹⁶⁶ Svjedok CW-4 izjavio je da su se te dvije grupe, od kojih je svaka brojala otprilike 15 ljudi, kretale paralelno jedna s drugom, pri čemu je njegova grupa išla desnom stranom ceste, a druga grupa lijevom.³⁹⁶⁷ Svjedok CW-4 je išao s krajnje desne strane formacije, s istim dijelom postrojbe kao i Branko Balunović.³⁹⁶⁸ Prema riječima svjedoka, postrojba nije raspolagala ručnim bacačima raketa, već samo puškama i pištoljima, no nije bilo neuobičajeno da se u akcijama pretrage nađe i pokoja "zolja".³⁹⁶⁹ Dio postrojbe, ne i svjedok CW-4, prošao je kroz jedno naselje.³⁹⁷⁰ Otprilike pola sata nakon što su krenuli s polazne točke, svjedok CW-4 je čuo pucnjeve koji su dolazili s lijeve strane, ali nije na njega pucano niti je vidio da netko iz postrojbe u njegovoj blizini otvara vatru.³⁹⁷¹ Svjedok CW-4 je izjavio da je tijekom akcije vidio dim na nekoliko stotina metara s lijeve strane.³⁹⁷² Nakon

³⁹⁶⁰ Stjepan Žinić, T. 28070, 28078, 28150.

³⁹⁶¹ Stjepan Žinić, T. 28070-28071.

³⁹⁶² Stjepan Žinić, T. 28070-28071, 28073, 28157.

³⁹⁶³ Stjepan Žinić, T. 28071.

³⁹⁶⁴ Svjedok CW-4, T. 28190, 28193, 28196-28197, 28319-28320.

³⁹⁶⁵ Svjedok CW-4, T. 28199, 28240-28241.

³⁹⁶⁶ Svjedok CW-4, T. 28227.

³⁹⁶⁷ Svjedok CW-4, T. 28227, 28235, 28270.

³⁹⁶⁸ Svjedok CW-4, T. 28199, 28236, 28239, 28270.

³⁹⁶⁹ Svjedok CW-4, T. 28210, 28237-28238.

³⁹⁷⁰ Svjedok CW-4, T. 28227.

³⁹⁷¹ Svjedok CW-4, T. 28235, 28269, 28271, 28276.

³⁹⁷² Svjedok CW-4, T. 28239, 28278.

akcije, postrojba se vratila u Gračac, gdje je obaviještena da je akcija završena, pa su se vratili u Zagreb.³⁹⁷³

1073. **Branko Balunović**, instruktor za specijalističku obuku u Antiterorističkoj jedinici Lučko Specijalne policije,³⁹⁷⁴ u svom je svjedočenju izjavio da je 26. kolovoza 1995., dok je ATJ Lučko bio angažiran na području Ramljana, u općini Orlić, bio na dužnosti vođe grupe, pod neposrednim zapovjedništvom Josipa Čelića.³⁹⁷⁵ Balunović je izjavio da je, što se tiče civila i imovine, pripadnicima postrojbe rečeno da ne čine ništa što nije u skladu sa zakonom.³⁹⁷⁶ Balunović je nadalje izjavio da je bilo uobičajeno pretražiti kuće na području djelovanja kako bi se osiguralo da ne predstavljaju opasnost.³⁹⁷⁷ Svjedok je izjavio da se njegova grupa kretala pravcem Dobrići-Vujakovići-Perica Tor.³⁹⁷⁸ Teren oko ceste i željezničke pruge blizu Ramljana bio je pošumljen, a između ceste Knin-Drniš, br. 33, i sela Ramljane, bila je uzvisina od otprilike 300 metara, koja se pružala pravcem sjever - jug, paralelno s cestom i željezničkom prugom.³⁹⁷⁹

1074. Balunović je izjavio da su, ubrzo nakon što je grupa krenula s početne točke, dok je još cijela postrojba bila na okupu, nešto dalje niz cestu naišli na dvije uniformirane osobe, te da su uto ispaljeni hici, na što su pripadnici postrojbe povikali da se na njih otvara vatra, pa su te osobe pobjegle.³⁹⁸⁰ Međutim, Balunović je izjavio da nije vidio samu pucnjavu niti je sam otvarao vatru.³⁹⁸¹ Svjedok se ne sjeća da je 26. kolovoza 1995. vidio dim, premda se jest sjetio da ga je netko iz stožera akcije kontaktirao radio-vezom i pitao može li se s njegovog položaja vidjeti dim.³⁹⁸²

1075. **Božo Krajina**, instruktor specijalističke obuke u Antiterorističkoj jedinici Lučko,³⁹⁸³ u svom je svjedočenju izjavio da je 26. kolovoza 1995., ATJ Lučko sudjelovao u operaciji Oluja-Obruč i da se s početne točke, u istim grupama kao 25. kolovoza 1995., kretao pravcem istok – zapad, koji je prolazio kroz selo Ramljane, u

³⁹⁷³ Svjedok CW-4, T. 28245.

³⁹⁷⁴ Branko Balunović, T. 28345, 28404; P2724 (Rješenje o premještanju Branka Balunovića na drugo radno mjesto, 17. svibnja 1995.), str. 1.

³⁹⁷⁵ Branko Balunović, T. 28444, 28359.

³⁹⁷⁶ Branko Balunović, T. 28469.

³⁹⁷⁷ Branko Balunović, T. 28373.

³⁹⁷⁸ Branko Balunović, T. 28456-28459; D2040 (Karta – dokazni predmet P190_bcs, koju je u sudnici označio svjedok Vijeća, g. Balunović, 20. travnja 2010.).

³⁹⁷⁹ Branko Balunović, T. 28461, 28477-28479; D2041 (*Google Map*, područje Ramljana).

³⁹⁸⁰ Branko Balunović, T. 28360.

³⁹⁸¹ Branko Balunović, T. 28360, 28421.

³⁹⁸² Branko Balunović, T. 28361.

³⁹⁸³ Božo Krajina, T. 28541-28542, 28579.

općini Orlić.³⁹⁸⁴ Postrojba je imala zadatak da se postara za osiguranje kako bi se omogućio siguran prolaz Vlaku slobode na putu prema Splitu.³⁹⁸⁵ Tijekom akcije pretrage terena Krajina je povremeno čuo pojedinačne pucnje.³⁹⁸⁶ Dana 26. kolovoza 1995., ATJ Lučko nije imao protutenkovsko oružje.³⁹⁸⁷ Grupe su se spojile u Ramljanama. Mjesto je bilo napušteno, s ruševnim kućama u lošem stanju, koje su takve bile i prije operacije Oluja.³⁹⁸⁸ Krajina je izjavio da je u Ramljanama vidio Stjepana Žinića.³⁹⁸⁹ Također je izjavio da je, nakon što je postrojba otišla iz sela, s određene udaljenosti vidio kako se iz sela diže dim.³⁹⁹⁰ Krajina je izjavio da su pripadnici ATJ-a Lučko, koji nisu bili iz njegove grupe, zapalili kuće u Ramljanama, ali da on ne zna tko je to učinio.³⁹⁹¹ U jednom trenutku kasnije toga dana, ATJ Lučko naišao je na jedan objekt u kojem je bilo desetak ljudi, pa je jedna osoba iz postrojbe otišla pitati jesu li na dobrom putu prije nego što su nastavili dalje.³⁹⁹² Pretraga izvedena 26. kolovoza 1995. završena je oko 14:00 ili 15:00 sati.³⁹⁹³ Krajina je izjavio da je završna točka akcije bila na željezničkoj postaji u Strmici, u općini Knin.³⁹⁹⁴

1076. Osim gore navedenih svjedočenja, Raspravno vijeće je detaljno razmotrilo svjedočenja Zdravka Janića, Josipa Čelića, Josipa Turkalja i Željka Sačića, a prikaz onog dijela tih svjedočenja koji se odnosi na Ramljane dalo je u poglavlju 6.2.6 i Povjerljivom dodatku C.

1077. Raspravno vijeće je dokaze u vezi s ovim incidentom pregledalo i analiziralo u kontekstu svjedočenja, i svojih konstatacija, u vezi s navodima o ubojstvu Jovana Grubora i drugih 25. kolovoza 1995. u Gruborima. Na temelju predočenih dokaza čiji prikaz se daje gore u tekstu, Raspravno vijeće konstatira da su 26. kolovoza 1995. specijalne jedinice policije, uključujući ATJ Lučko, sudjelovale u akciji pretrage brdskog terena na Promini, krećući se od ceste Knin-Drniš do doline sjeverozapadno od Drniša. ATJ Lučko prošao je toga dana kroz Ramljane. Ubrzo nakon početka akcije, Zdravko Janić i Josip Čelić čuli su hice i eksplozije i vidjeli dim i plamen gdje se dižu iz

³⁹⁸⁴ Božo Krajina, T. 28553, 28629.

³⁹⁸⁵ Božo Krajina, T. 28606.

³⁹⁸⁶ Božo Krajina, T. 28557-28558, 28584.

³⁹⁸⁷ Božo Krajina, T. 28558, 28560-28561.

³⁹⁸⁸ Božo Krajina, T. 28553-28554, 28556, 28610, 28628.

³⁹⁸⁹ Božo Krajina, T. 28556, 28628.

³⁹⁹⁰ Božo Krajina, T. 28558, 28565, 28606, 28616, 28629.

³⁹⁹¹ Božo Krajina, T. 28591.

³⁹⁹² Božo Krajina, T. 28556-28557, 28560-28561.

³⁹⁹³ Božo Krajina, T. 28627.

³⁹⁹⁴ Božo Krajina, T. 28554, 28557.

jednog sela u blizini željezničke pruge. Zdravko Janić je izjavio da ga je ATJ Lučko obavijestio da je naišao na dva neprijateljska vojnika. Branko Balunović je izjavio da su te dvije uniformirane osobe pobjegle nakon što su ispaljeni hici. Na završnoj točki akcije, Markač je od ATJ-a Lučko tražio da se očituje u vezi s dimom koji je viđen na tom području. ATJ Lučko ga je zatim izvijestio da se zapalilo nekoliko zgrada i sjenika. Izvedeni dokazi nude različite scenarije o tome kako su ti objekti zapaljeni. Izvješća Josipa Ćelića, Mladena Markača i četvorice vođa grupa ATJ-a Lučko ukazuju na to da je požar bio rezultat vatrenog kontakta s dva neprijateljska vojnika. Josip Ćelić je također izjavio da su mu vođe grupa kazale da su objekti već gorjeli prije nego što je postrojba stigla do njih. Stjepan Žinić izjavio je da je standardna praksa bila da se otvara vatra na kuće u slučaju bilo kakvih bojazni oko sigurnosti postrojbe, te da je njegova grupa to učinila tijekom te akcije. Josip Turkalj, Branko Balunović i Božo Krajina izjavili su da je, po njihovom mišljenju, Frano Drljo priznao Markaču da je on namjerno zapalio te objekte. S tim u vezi, Raspravno vijeće ima u vidu činjenicu da većina dokaza koji su mu predloženi u vezi s ovim incidentom potječe od osoba koje su u to vrijeme bile pripadnici Specijalne policije. Imajući u vidu da su neki od tih svjedoka možda imali skrivene motive da svjedoče na određeni način, te imajući nadalje u vidu Markačevu reakciju nakon razgovora s ATJ-om Lučko, odnosno to da je vikao na svoje ljude govoreći im da "to nisu trebali učiniti" i najavljujući istrage i stegovne mjere, Raspravno vijeće konstatira da su pripadnici ATJ-a Lučko zapalili nekoliko zgrada i sjenika u Ramljanama 26. kolovoza 1995. S obzirom na nacionalni sastav Ramljana 1991., Raspravno vijeće konstatira da su vlasnici ili stanari velike većine, ako ne i sve, imovine spaljene 26. kolovoza 1995. bili krajinski Srbi. Raspravno vijeće će dalje razmotriti taj incident u vezi s točkama 1 i 5 Optužnice u poglavljima 5.5.2 i 5.8.2 (g) dolje u tekstu.

Vrbnik

1078. Raspravnom vijeću su relevantni dokazi u vezi s navodima o uništavanju i pljačkanju u Vrbniku, u općini Orlić, predloženi prvenstveno putem svjedočenja Vesele Damjanić te UN-ovih, UNMO-ovih, i PMEZ-ovih izvješća. Prema popisu stanovništva iz 1991., od ukupno 1.332 stanovnika Vrbnika 1991., njih 1.309 su bili Srbi.³⁹⁹⁵

³⁹⁹⁵ C5 (Republički zavod za statistiku, Popis stanovništva 1991., Narodnosni sastav stanovništva Hrvatske po naseljima), str. 110.

1079. Prema jednom izvješću UN-a o stanju ljudskih prava, jedna Srпкиnja, čije ime je poznato UN-u, obavijestila je UN 6. kolovoza 1995. da je, vrativši se toga dana u svoje selo, Vrbnik, u općini Orlić, zatekla svoju kuću, kao i pet ili šest drugih kuća, u plamenu. Odmah do kuće, vidjela je jednog vojnika HV-a kako vatrenim oružjem ubija njenog psa ovčara. Žena je ušla u kuću. Vojnici HV-a su također ušli u njenu kuću i odnijeli stereo-uređaj, zajedno sa svim ostalim vrijednim predmetima. Putem prema Kninu vidjela je puno prevrnutih automobila.³⁹⁹⁶

1080. Dana 6. kolovoza 1995., jedna patrola UNMO-a vidjela je da neke kuće u Vrbniku, u općini Orlić, gore.³⁹⁹⁷ Vrbnik, u općini Orlić, počeo je gorjeti 6. kolovoza 1995. u 15:40 sati.³⁹⁹⁸ Dana 29. kolovoza 1995., prije 21:00 sat, UNMO je vidio spaljene kuće u selima Amanovići Polje, Klanac i Vukadini na području Vrbnika.³⁹⁹⁹ Srbi iz tih sela kazali su UNMO-u da ih je u večernjim satima 5. kolovoza 1995. hrvatska vojska privela u Knin, a zatim su premješteni u bazu UN-a, gdje su proveli pet dana. Nakon što su se vratili u svoja sela, hrvatska vojska je zapalila kuće Srba koji su odabrali otići u Srbiju.⁴⁰⁰⁰ Seljani su također rekli da su neke osobe čiji identitet nisu naveli fotografirale sve seljane za potrebe izdavanja hrvatskih osobnih iskaznica, te da je, s izuzetkom jednog slučaja premlaćivanja, hrvatska vojska s njima dobro postupala i da im je dala nešto hrane.⁴⁰⁰¹ Dvoje Srba kazali su UNMO-u da bi se željeli uskoro "vratiti" u Srbiju.⁴⁰⁰² UNMO je vidio civile kako tovore stoku na kamion.⁴⁰⁰³

1081. **Vesela Damjanić**, Srпкиnja iz Vrbnika u općini Orlić,⁴⁰⁰⁴ u svom je svjedočenju izjavila da su 6. kolovoza 1995. dva vojnika, od kojih je jedan nosio maskirnu uniformu, ušli u njenu kuću i pretražili je u potrazi za novcem, streljivom i oružjem. Vojniku koji je nosio uniformu bilo je oko 35 godina i bio je iz Sinja; svjedokinja ga je prije vidjela u Kninu. Kazao joj je da se zove Stipe. Vojnici su natjerali svjedokinju da ide ispred njih dok su pretraživali kuću kako bi, u slučaju da je unutra bomba ili eksplozivna naprava, ona prva stradala.⁴⁰⁰⁵ Dana 11. ili 12. kolovoza

³⁹⁹⁶ D709 (UN-ova izvješća o stanju ljudskih prava za razdoblje od 6. do 17. kolovoza 1995.), str. 7.

³⁹⁹⁷ Tor Munkelien, T. 1520-1521; P67 (Izvjeshće Tima Podkonje UNMO-a, 27. kolovoza 1995.), par. 1.

³⁹⁹⁸ P109 (Dnevno izvješće o situaciji UNMO-a za Sektor Jug, 20:30 sati, 6. kolovoza 1995.), str. 8.

³⁹⁹⁹ P131 (Dnevno izvješće o situaciji UNMO-a za Sektor Jug, 21:00 sat, 28. kolovoza 1995.), str. 1, 7.

⁴⁰⁰⁰ P131 (Dnevno izvješće o situaciji UNMO-a za Sektor Jug, 21:00 sat, 28. kolovoza 1995.), str. 7.

⁴⁰⁰¹ P131 (Dnevno izvješće o situaciji UNMO-a za Sektor Jug, 21:00 sat, 28. kolovoza 1995.), str. 7-8.

⁴⁰⁰² P131 (Dnevno izvješće o situaciji UNMO-a za Sektor Jug, 21:00 sat, 28. kolovoza 1995.), str. 8.

⁴⁰⁰³ P131 (Dnevno izvješće o situaciji UNMO-a za Sektor Jug, 21:00 sat, 28. kolovoza 1995.), str. 7.

⁴⁰⁰⁴ P632 (Vesela Damjanić, izjave svjedoka), str. 1-2 (izjava svjedoka od 8. srpnja 1999.), 7 (izjava svjedoka od 13. listopada 2004.).

⁴⁰⁰⁵ P632 (Vesela Damjanić, izjave svjedoka), str. 3 (izjava svjedoka od 8. srpnja 1999.).

1995., jedan čovjek u zelenoj maskirnoj uniformi, za kojeg je mislila da je vojnik, došao je po nju njenoj kući i odveo je u kuću njenog rođaka, Nikole Damjanića, nedaleko odatle. Vidjela je da su vrata razvaljena i da je tamo još nekoliko vojnika. Taj čovjek joj je naložio da prva uđe u kuću za slučaj da je unutra eksplozivna naprava ili bomba. Svjedokinja je vidjela da je kuća potpuno namještena. U to vrijeme u kući nitko nije živio. Vesela Damjanić se potom vratila u svoju kuću, odakle je vidjela civile i vojnike kako iznose namještaj i druge vrijedne stvari iz kuće Nikole Damjanića, kao i vojnike kako tovore te stvari na kamione i u automobile. Svjedokinja je također vidjela da su ubili dvije svinje, dvije koze i psa Nikole Damjanića. Nije vidjela policajce da pljačkaju kuću njenog rođaka.⁴⁰⁰⁶ Nakon što su vojnici otišli, svjedokinja je otišla do kuće Nikole Damjanića i vidjela da je tamo ostao madrac, pa je ga je, vjerujući da će se vojnici vratiti po njega, sama uzela za svog sina. Vesela Damjanić vidjela je kako vojnici i civili svakodnevno pljačkaju kuće u susjedstvu, a vidjela je i kako se naokolo voze vojna i civilna vozila. Nitko nije zaustavljao pljačku. Dana 13. kolovoza 1995., ili približno tog datuma, vidjela je dim kako se vije iz smjera zaselaka Vukmirović, Biskupija i Vujatović. Svjedokinja je također vidjela i čula kako kuće u Vrbniku gore, često noću, ali nije vidjela tko ih je zapalio.⁴⁰⁰⁷

1082. Dana 9. kolovoza 1995., PMEZ je vidio kuće u plamenu u Vrbniku, u općini Orlić, u 11:00 sati, u Kaldirmi, u općini Donji Lapac, u 11:05 sati, na području između Uzdolja, u općini Orlić, i Tepljuha, u općini Drniš, u 11:10 sati, u Kanjanama, u općini Drniš, u 12:30 sati, u Gradcu, u općini Ružić, u 12:45 sati, u Kadinoj Glavici, u općini Drniš, u 13:30 sati, te u Biskupiji, u općini Orlić, u 14:30 sati.⁴⁰⁰⁸

1083. Dana 11. kolovoza 1995., satnik Matko Kurtović izvijestio je zapovjednika OG Šibenik da je koordinacija djelatnika SIS-a i zapovjednika bila na visokoj razini, te da nije bilo slučajeva preuzimanja zapovjednih funkcija od strane djelatnika SIS-a, osim kada je, temeljem usmene zapovijedi zapovjednika OG Šibenik, satnik Šime Grcić preuzeo zapovijedanje nad 100 vojnika i jednim tenkom, sa zadaćom spajanja sa 7. gardijskom brigadom na području Vrbnika, pravcem Severić-Kosovo-Uzdolje-Vrbnik. U izvješću se također navodi da je zadaća izvršena bez problema.⁴⁰⁰⁹

⁴⁰⁰⁶ P632 (Vesela Damjanić, izjave svjedoka), str. 4 (izjava svjedoka od 8. srpnja 1999.).

⁴⁰⁰⁷ P632 (Vesela Damjanić, izjave svjedoka), str. 5 (izjava svjedoka od 8. srpnja 1999.).

⁴⁰⁰⁸ P933 (Dnevno izvješće PMEZ-a, 9. kolovoza 1995.), str. 1-2.

⁴⁰⁰⁹ P2349 (Izvješće o stanju sigurnosti OG Šibenik, 11. kolovoza 1995.), str. 1, 3, 6.

1084. **Peter Marti**, vojni promatrač UN-a i kasnije član HRAT-a u Sektoru Jug u razdoblju od 19. lipnja do 27. studenog 1995.,⁴⁰¹⁰ u svom je svjedočenju izjavio da je 26. kolovoza 1995. otišao u ophodnju s bojnikom Michiejem u više sela, uključujući Vrbnik, u općini Orlić, i vidio da je većina kuća u tim selima opljačkana i da su mnoge spaljene.⁴⁰¹¹

1085. **William Hayden**, istraživač IHF-a na misiji u Krajini od 15. do 20. kolovoza 1995.,⁴⁰¹² izjavio je da je njegov tim u predvečerje 19. kolovoza 1995., dok se vraćao autom iz Splita u Knin, odmah iza Vrbnika, u općini Orlić, prošao pored jedne kuće koja se pretvorila u tinjajuću ruševinu, mada je tog jutra bila neoštećena.⁴⁰¹³ Kad su se zaustavili da fotografiraju kuću, vidjeli su da je ispred nje parkiran kombi marke Volkswagen, te da s lijeve strane kuće nailaze dvojica muškaraca u civilnoj odjeći, od kojih je jedan bio naoružan.⁴⁰¹⁴ Hayden je objasnio da su u mnogim slučajevima kuće bile zapaljane iznutra i da od njih nije ostalo ništa osim urušenog krova i ostataka drugih srušenih struktura.⁴⁰¹⁵ Hayden je vidio da nemali broj kuća na sebi ima natpise kao što su "hrvatska kuća" i "ne diraj, hrvatska kuća", dok su neke na prozorima i vratima imale istaknute hrvatske zastave.⁴⁰¹⁶ Te kuće su bile pošteđene.⁴⁰¹⁷ Prema Haydenovom iskazu, srpske kuće bile su obilježene za paljenje grubim, rukom ispisanim natpisima "četnik" ili drugim natpisima i oznakama.⁴⁰¹⁸ Prema izvješću IHF-a, promatrači UN-a obavijestili su misiju IHF-a da su vidjeli "tim za palež" odjeven u maskirne uniforme kako iz protutenkovskog topa ispaljuje obilježavajuće i zapaljive metke na kuće na području Bulajuše, između Drniša i Knina.⁴⁰¹⁹ Prema izvješću IHF-a, selo Žagrović, u

⁴⁰¹⁰ P415 (Peter Marti, izjava svjedoka, 13. veljače 1996.), str. 1; P416 (Peter Marti, izjava svjedoka, 29. lipnja 1997.), str. 1, 6; P417 (Peter Marti, izjava svjedoka, 14. prosinca 2007.), par. 1, 5, 9, 17.

⁴⁰¹¹ P417 (Peter Marti, izjava svjedoka, 14. prosinca 2007.), par. 75; Peter Marti, T. 4615-4617; D391 (Sažetak informacija o kršenju ljudskih prava iz dnevnih izvješća o situaciji Stožera Sektora Jug, 7. kolovoza - 8. rujna 1995.), str. 18.

⁴⁰¹² P986 (William Hayden, izjava svjedoka, 15. svibnja 1996.), par. 1; P987 (William Hayden, izjava svjedoka, 15. ožujka 2004.), par. 1-3.

⁴⁰¹³ P987 (William Hayden, izjava svjedoka, 15. ožujka 2004.), par. 11; William Hayden, T. 10626; P988 (Izvješće IHF-a o misiji prikupljanja informacija u Krajini, 25. kolovoza 1995.), par. 1.2.

⁴⁰¹⁴ P987 (William Hayden, izjava svjedoka, 15. ožujka 2004.), par. 11; William Hayden, T. 10626; P988 (Izvješće IHF-a o misiji prikupljanja informacija u Krajini, 25. kolovoza 1995.), par. 1.2.

⁴⁰¹⁵ William Hayden, T. 10612.

⁴⁰¹⁶ P987 (William Hayden, izjava svjedoka, 15. ožujka 2004.), par. 18; P988 (Izvješće IHF-a o misiji prikupljanja informacija u Krajini, 25. kolovoza 1995.), par. 1.2.

⁴⁰¹⁷ P987 (William Hayden, izjava svjedoka, 15. ožujka 2004.), par. 18; P988 (Izvješće IHF-a o misiji prikupljanja informacija u Krajini, 25. kolovoza 1995.), par. 1.2.

⁴⁰¹⁸ P987 (William Hayden, izjava svjedoka, 15. ožujka 2004.), par. 18; William Hayden, T. 10611-10612.

⁴⁰¹⁹ P988 (Izvješće IHF-a o misiji prikupljanja informacija u Krajini, 25. kolovoza 1995.), par. 1.1.

općini Knin, te sela Vrbnik i Kosovo, u općini Orlić, pretrpjela su znatnu štetu.⁴⁰²⁰ U izvješću IHF-a također je zabilježeno da je tim UN-ovih vojnih promatrača u Kninu izjavio da su 24 zgrade teško, a 23 lakše oštećene paljenjem.⁴⁰²¹

1086. **Murray Dawes**, civilna osoba, bivši službenik UN-a za smještaj, stacioniran u općini Knin od svibnja 1994. do listopada 1995.,⁴⁰²² u svom je svjedočenju izjavio da je 6. kolovoza 1995. s Dreyerom otišao u brdo, prema Vrbniku, u općini Orlić.⁴⁰²³ Dawes je na vrhu brda, na jednom raskrižju na samom ulazu u Vrbnik vidio gomilu nezatvorenih vreća za leševe u kojima je, po njegovoj procjeni, bilo osam do deset leševa.⁴⁰²⁴ Premda nije stao da te nezatvorene vreće pregleda, mogao je vidjeti neke od leševa, koji su bili u jako lošem stanju i počeli su se nadimati.⁴⁰²⁵ Kad su skrenuli desno, Dawes je vidio nekoliko vojnika HV-a kako iz kuća duž te ceste u Vrbniku iznose televizore, video-rekordere i slične predmete.⁴⁰²⁶ Dawes je znao da su ti vojnici iz HV-a po tome što su, za razliku od vojnika SVK, bili propisno odjeveni u puno maskirno odijelo, s beretkom, pancir-košuljom i uniformom, i što su na propisan način nosili oružje.⁴⁰²⁷ Svjedok nije mogao zaključiti iz koje su postrojbe.⁴⁰²⁸ Vojnici predmete nisu razvrstavali u zasebne gomile.⁴⁰²⁹ Prema svjedokovim riječima, prizor koji je zatekao u Vrbniku ostavljao je dojam dezorganizacije i kaosa.⁴⁰³⁰ Svjedok je razgovarao s jednim od vojnika HV-a, koji je bio prilično ponosan na to što vojnici čine u mjestu.⁴⁰³¹ Svjedok tada u Vrbniku nije primijetio nijednog živog civila.⁴⁰³² Većina od otprilike 50 kuća u selu Vrbnik bila je dignuta u zrak, a stvari iz tih kuća bile su iznesene pored ceste ili utovarene u prtljažnike vozila.⁴⁰³³ Budući da u kućama i na asfaltiranoj cesti nije bilo vidljivih tragova udara, svjedok je zaključio da su kuće srušene iznutra, a ne topničkom vatrom.⁴⁰³⁴

⁴⁰²⁰ P988 (Izvješće IHF-a o misiji prikupljanja informacija u Krajini, 25. kolovoza 1995.), par. 1.2.

⁴⁰²¹ P988 (Izvješće IHF-a o misiji prikupljanja informacija u Krajini, 25. kolovoza 1995.), par. 1.3.

⁴⁰²² P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 1-2.

⁴⁰²³ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 8; Murray Dawes, T. 10414; P983 (Karta na kojoj je Murray Dawes označio rutu kojom se kretao 6. kolovoza 1995.).

⁴⁰²⁴ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 8; Murray Dawes, T. 10400, 10531.

⁴⁰²⁵ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 8; Murray Dawes, T. 10532.

⁴⁰²⁶ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 8; Murray Dawes, T. 10400, 10557.

⁴⁰²⁷ Murray Dawes, T. 10400, 10534.

⁴⁰²⁸ Murray Dawes, T. 10400, 10532.

⁴⁰²⁹ Murray Dawes, T. 10405, 10557.

⁴⁰³⁰ Murray Dawes, T. 10557.

⁴⁰³¹ P981 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 2. travnja 2008.), par. 30.

⁴⁰³² P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 8.

⁴⁰³³ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 8; Murray Dawes, T. 10400.

⁴⁰³⁴ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 8.

1087. Osim gore navedenih dokaza, Raspravno vijeće je uzelo u obzir svjedočenje svjedokinje 3 i dokazni predmet P2349, čiji prikaz se daje u poglavlju 4.2.15 (Stevo Berić i drugi - Prilog, br. 7), kao i dokazni predmet P2559 (str. 3-4).

1088. Dokazi ukazuju na to da je 5. kolovoza 1995. oko 20:00 sati svjedokinja 3 bila u blizini zaseoka Amanovići u Vrbniku i da je vidjela kako cijeli zaselak gori, te čula viku i pucnjavu iz automatskog oružja. Dokazi nadalje ukazuju na to da su 6. kolovoza 1995. patrole UNMO-a vidjele neke kuće kako gore u Vrbniku. Dana 9. kolovoza 1995., PMEZ je vidio kuće u Vrbniku kako gore oko 11:00 sati. Dana 13. kolovoza 1995., ili približno tog datuma, Vesela Damjanić vidjela je i čula kako kuće u Vrbniku gore, ali nije vidjela što je prouzrokovalo požar. Dana 19. kolovoza 1995., William Hayden vidio je u ranim večernjim satima kako u Vrbniku tinja jedna kuća koja tog jutra nije gorjela. Hayden se zaustavio da fotografira prizor i vidio je da je ispred kuće parkiran jedan kombi marke Volkswagen i da dvojica muškaraca u civilnoj odjeći, od kojih je jedan bio naoružan, nailaze s lijeve strane kuće. Izgledalo je kao da su kuće zapaljene iznutra, jer je od njih ostao samo urušeni krov. U prilog tim dokazima govori i opis 50 kuća u selu Vrbnik koji je dao Murray Dawes a koji je za njih rekao da vjeruje da su srušene iznutra, a ne uništene topničkom vatrom, budući da u kućama i na asfaltnoj cesti nije primijetio nikakve vidljive tragove udara. Prema svjedočenju Petera Martija, 26. kolovoza 1995. većina kuća u više sela, uključujući Vrbnik, bila je spaljena. Što se tiče paljenja kuća u Vrbniku 5., 6., 9., 13., 19. i 26. kolovoza 1995., ili približno tih datuma, ne postoje dovoljni dokazi u pogledu počinitelja i okolnosti u kojima su kuće u Vrbniku zapaljene. Dokazi također ukazuju na to da je, kako je naveo Peter Marti, 26. kolovoza 1995. većina kuća u više sela, uključujući Vrbnik, bila opljačkana. Na temelju dokaza ne može se utvrditi jesu li iz tih kuća odneseni predmeti i, ako jesu, tko ih je i kada odnio. S obzirom na te okolnosti, Raspravno vijeće neće dalje razmatrati te incidente u vezi s točkama 1, 4 i 5 Optužnice.

1089. Raspravno vijeće konstatira da je 6. kolovoza 1995. jedna Srпкиnja iz Vrbnika vidjela kako je jedna osoba koja se navodi kao vojnik HV-a ustrijelila i ubila njenog psa ovčara. Također je vidjela osobe koje se navode kao vojnici HV-a kako ulaze u njenu kuću i odnose stereo-uređaj, zajedno s još nekim nespecificiranim vrijednim predmetima. Na temelju tog opisa, Raspravno vijeće se uvjerilo da su počinitelji nosili uniforme vojnog tipa. Međutim, izvješće UN-a o stanju ljudskih prava ne pruža više pojedinosti u pogledu činjenične osnove za kvalifikaciju tih osoba kao pripadnika HV-a.

Raspravno vijeće stoga ne može ocijeniti postoji li za tu kvalifikaciju valjana činjenična osnova. Istoga dana, Dawes je vidio osobe koje se navode kao vojnici HV-a kako iznose televizore, video-rekordere i slične predmete iz kuća u Vrbniku. Dawes je izjavio da je te vojnike prepoznao kao pripadnike HV-a po tome što su bili odjeveni u puno maskirno odijelo, s beretkom, pancir-košuljom i uniformom, i što su na propisan način nosili oružje. Raspravno vijeće je ranije konstatiralo da je 6. kolovoza 1995. HV bio nazočan u Vrbniku (v. 4.1.15 Lazo Damjanić - Daljnje pojašnjenje, br. 258). Na temelju toga, Raspravno vijeće konstatira da su osobe koje su opisali spomenuta Srpkinja i Dawes bile pripadnici HV-a. S obzirom na nacionalni sastav Vrbnika 1991., Raspravno vijeće konstatira da su vlasnici znatnog broja odnesenih predmeta bili krajinski Srbi. Raspravno vijeće će dalje razmotriti taj incident u vezi s točkama 1 i 4 Optužnice u poglavljima 5.6.2 i 5.8.2 (f) dolje u tekstu.

1090. U UNMO-ovom izvješću se navodi da su 10. kolovoza 1995., ili približno tog datuma, srpski seljani iz Amanović Polja, Klanca i Vukadina na području Vrbnika vidjeli jednu grupu koju su opisali kao hrvatsku vojsku kako pljačka kuće Srba koji su odabrali otići u Srbiju. Na temelju opisa koje su dali ti seljani, Raspravno vijeće se uvjerilo da su te osobe nosile uniforme vojnog tipa. Međutim, izvješće UNMO-a ne pruža više pojedinosti u pogledu činjenične osnove za tu kvalifikaciju. Raspravno vijeće stoga ne može ocijeniti postoji li za nju valjana činjenična osnova. Raspravnom vijeću nisu predloženi drugi pouzdani dokazi o tome kojim oružanim snagama su počinitelji eventualno pripadali. Isto tako, Raspravnom vijeću nisu predloženi dovoljni dokazi o tome koje su oružane snage eventualno bile prisutne na području Vrbnika 10. kolovoza 1995., ili približno tog datuma. S tim u vezi, Raspravno vijeće napominje da se tužiteljstvo pozvalo na dokazni predmet P2349, koji je datiran 11. kolovoza 1995., ali koji ne pruža informacije o tome kada su se dogodili relevantni događaji. Raspravno vijeće stoga ne može donijeti nikakve zaključke o identitetu ili pripadnosti počinitelja. S obzirom na te okolnosti, Raspravno vijeće neće dalje razmatrati taj incident u vezi s točkama 1 i 5 Optužnice.

1091. Prema svjedočenju Vesele Damjanić, 11. ili 12. kolovoza 1995. civili i vojnici iznosili su namještaj i druge vrijedne predmete iz kuće Nikole Damjanića u Vrbniku, koje su vojnici zatim tovarili na kamione i u automobile. Na temelju opisa nekih od tih osoba kao vojnika, Raspravno vijeće se uvjerilo da su oni na sebi imali uniforme vojnog tipa. Međutim, Vesela Damjanić nije pružila više pojedinosti u pogledu činjenične

osnove za tu kvalifikaciju. Raspravno vijeće stoga ne može ocijeniti postoji li za tu kvalifikaciju valjana činjenična osnova. S tim u vezi, Raspravno vijeće je također uzelo u obzir činjenicu da su te osobe u uniformama djelovale zajedno s osobama koje se navode kao civili. Raspravnom vijeću nisu predloženi drugi pouzdani dokazi o tome kojim oružanim snagama su počinitelji eventualno pripadali. Isto tako, Raspravnom vijeću nisu predloženi dovoljni dokazi o tome koje su oružane snage eventualno bile prisutne u Vrbniku ili u blizini Vrbnika 11. ili 12. kolovoza 1995. S obzirom na te okolnosti, Raspravno vijeće neće dalje razmatrati taj incident u vezi s točkama 1 i 4 Optužnice.

Cesta Knin-Drniš

1092. Raspravnom vijeću su predloženi relevantni dokazi u vezi s navodima o uništavanju i pljačkanju duž ceste Knin-Drniš. Dokazi koji se odnose na sela Čenići, Čolovići, Kaldrma, Kosovo, Ramljane, Uzdolje i Vrbnik, smještena u općini Orlić, razmotreni su zasebno – u poglavlju 4.1.15 (Stevo Berić i drugi - Prilog, br. 7) i u poglavlju 4.2.15, Općina Orlić. Ovdje se razmatra ostatak dokaza koji se odnose na pljačkanje i uništavanje duž te ceste. Raspravno vijeće je dokaze o kojima govori u nastavku pažljivo usporedilo s dokazima koji se tiču konkretnih gore navedenih sela i uvjerilo se da nema preklapanja dokaza koje bi dovelo do proizvoljne višestrukosti zaključaka o istom incidentu.

1093. Raspravnom vijeću su dokazi u vezi s navodima o uništavanju i pljačkanju duž ceste Knin-Drniš predloženi prvenstveno putem svjedočenja Philipa Berikoffa, Johna Hilla, Murraya Dawesa i Aluna Robertsa. Cesta Knin-Drniš prolazi kroz općine Knin, Orlić i Drniš. Prema popisu stanovništva iz 1991., sela duž te ceste, koja uključuju Ramljane (s 559 Srba od ukupno 569 stanovnika), Uzdolje (sa 766 Srba od ukupno 767 stanovnika), Vrbnik (s 1.309 Srba od ukupno 1.332 stanovnika), Zvjerinac (s 290 Srba od ukupno 344 stanovnika) i Tepljuh (s 360 Srba od ukupno 433 stanovnika), bila su 1991. pretežno srpska, uz izuzetak Siverića (s 97 Srba od ukupno 992 stanovnika), koji je 1991. bio pretežno hrvatski.⁴⁰³⁵

⁴⁰³⁵ C5 (Republički zavod za statistiku, Popis stanovništva 1991., Narodnosni sastav stanovništva Hrvatske po naseljima), str. 74, 110.

1094. **John Hill**, zapovjednik međunarodne vojne policije u Sektoru Jug od početka lipnja 1995. do 8. prosinca 1995. godine,⁴⁰³⁶ u svom je svjedočenju izjavio da su se u jutarnjim satima 8. kolovoza 1995. on, Tremblay i Berikoff odvezli iz Knina do Drniša.⁴⁰³⁷ U jednom malom selu na cesti prema Drnišu Hill je vidio hrvatske tenkove.⁴⁰³⁸ Hill je također iz automobila vidio "sustavnu" pljačku, naime, vidio je kako civilna policija usmjerava promet i stoji po strani dok su drugi civilni policajci, odjeveni u svijetloplave košulje i sive hlače, zajedno s civilima pljačkali kuće i tovarili stoku u prikolice.⁴⁰³⁹ Vidio je ljude kako dolaze u automobilima s prikolicama i iz kuća iznose televizore, stereo-uređaje i hranu, stavljajući zatim stvari koje su našli po kućama u automobile, na krovne prtljažnike i u prikolice.⁴⁰⁴⁰ Također je vidio jednog civilnog policajca kako tovari konje iz jedne kuće u stražnji dio kamiona.⁴⁰⁴¹ Hill je osim toga izjavio da je većina kuća duž ceste bila uništena ili spaljena, ali da nije bilo tragova borbi i da su tjedan dana ranije te kuće bile neoštećene.⁴⁰⁴² Tom rutom su prošli za 45-50 minuta, brzinom od 60-70 kilometara na sat. Kad su stigli u Drniš, Hill nije vidio toliku štetu kao duž ceste prema Drnišu.⁴⁰⁴³ Izjavio je da su na povratku iz Drniša u Knin bili zaustavljeni na kontrolnom punktu ispred Drniša, ali nakon što je spomenuo ime Ivana Jurića, dopušteno im je da prođu.⁴⁰⁴⁴ Hill je izjavio da su 19. kolovoza 1995. on i dvojica njegovih ljudi otišli u Drniš po jedan jako vrijedni ukradeni buldožer UN-a, ali da im lokalna vojna policija nije dopustila da ga preuzmu.⁴⁰⁴⁵

1095. **Murray Dawes**, civilna osoba, bivši službenik UN-a za smještaj, stacioniran u općini Knin od svibnja 1994. do listopada 1995.,⁴⁰⁴⁶ u svom je svjedočenju izjavio da se 8. kolovoza 1995. s konvojem od tri UN-ove cisterne za vodu odvezao prema jugu, u

⁴⁰³⁶ P291 (John Hill, izjava svjedoka, 23. kolovoza 1996.), str. 2; P292 (John Hill, izjava svjedoka, 21. siječnja 1998.), str. 3, 93; P293 (John Hill, izjava svjedoka, 2. studenog 1999.), str. 3.

⁴⁰³⁷ P292 (John Hill, izjava svjedoka, 21. siječnja 1998.), str. 30; John Hill, T. 3763, 3782-3783; P301 (Izvešće vojne policije UNCRO-a, 4.-7. kolovoza 1995.), str. 5; P307 (Karta kretanja Johna Hilla prilikom ophodnji poslije operacije Oluja); D274 (Dnevnik Johna Hilla, bilješke za 5.-13. kolovoza 1995.), str. 3.

⁴⁰³⁸ P292 (John Hill, izjava svjedoka, 21. siječnja 1998.), str. 30.

⁴⁰³⁹ P292 (John Hill, izjava svjedoka, 21. siječnja 1998.), str. 30-31; John Hill, T. 3763; D274 (Dnevnik Johna Hilla, bilješke za 5.-13. kolovoza 1995.), str. 3.

⁴⁰⁴⁰ P292 (John Hill, izjava svjedoka, 21. siječnja 1998.), str. 31.

⁴⁰⁴¹ P292 (John Hill, izjava svjedoka, 21. siječnja 1998.), str. 30-31; John Hill, T. 3763.

⁴⁰⁴² P292 (John Hill, izjava svjedoka, 21. siječnja 1998.), str. 30, 35-36; John Hill, T. 3763.

⁴⁰⁴³ P292 (John Hill, izjava svjedoka, 21. siječnja 1998.), str. 36.

⁴⁰⁴⁴ P292 (John Hill, izjava svjedoka, 21. siječnja 1998.), str. 34-35.

⁴⁰⁴⁵ P292 (John Hill, izjava svjedoka, 21. siječnja 1998.), str. 87-88.

⁴⁰⁴⁶ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 1-2.

smjeru Drniša.⁴⁰⁴⁷ Duž glavne ceste bilo je puno vojnika HV-a i raznih kontrolnih punktova koje su nadzirali hrvatski vojnici. Ti vojnici su se Dawesu činili "disciplinirano i bili su dobro odjeveni." Svi su na sebi imali crne uniforme s pancir-košuljama i beretkama.⁴⁰⁴⁸ Koliko Dawes pamti, njihova vozila su bila drugačije boje od vozila običnih postrojbi HV-a, ali im je registracija počinjala slovima "HV", što znači da se ipak radilo o vojnim vozilima.⁴⁰⁴⁹ Vojnici HV-a u crnim uniformama, od kojih su mnogi dobro govorili engleski, zaustavili su svjedoka i njegov konvoj pet-šest puta putem od Knina do Drniša radi legitimiranja.⁴⁰⁵⁰ Na jednom od tih kontrolnih punktova, vojnik koji je zaustavio svjedoka pozvao je jednu osobu po čijem držanju je svjedok zaključio da je bila višeg ranga i ona mu je, nakon što je s njim porazgovarala, odobrila da produži dalje cestom.⁴⁰⁵¹ Gledajući pored kontrolnih punktova i uz cestu, svjedok je vidio uniformirane vojnike HV-a kako sustavno iznose predmete iz kuća, stavljajući ih pored kuća ili tovareći u stražnji dio hrvatskih vojnih kamiona.⁴⁰⁵² Prema riječima svjedoka, činilo se da vojnici izvršavaju svoje zadatke vrlo profesionalno i metodično, bez entuzijazma ili ponosa što ih je svjedok zamijetio kod vojnika HV-a u Vrbniku.⁴⁰⁵³ Svjedok je također po prvi put primijetio civilna vozila i vidio da i civili sudjeluju u pljački.⁴⁰⁵⁴ Vojnici u kompletnim uniformama i civili pljačkali su kuće duž ceste i zatim ih palili.⁴⁰⁵⁵ Dawes je vidio vojnike kako pale kuće tako što bi ih polili benzinom, a potom zapalili. Vidio je jednog vojnika kako iz protuavionskog topa s kamiona s ravnom platformom puca po kućama u blizini sela Uzdolje, u općini Orlić, ne bi li ih zapalio. Od zapaljenih kuća nebo se potpuno zacrnjelo, do te mjere da se teško disalo.⁴⁰⁵⁶ Prema riječima svjedoka, uništavanje je prestajalo u Drnišu, u kojem je završavala i nekadašnja zona razdvajanja.⁴⁰⁵⁷ U Drnišu ni na ostatku ceste do obale, odnosno Primoštena, nije bilo paleža.⁴⁰⁵⁸ Kasnije tog popodneva Dawes i njegov konvoj

⁴⁰⁴⁷ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 10; Murray Dawes, T. 10406, 10414-10415.

⁴⁰⁴⁸ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 10.

⁴⁰⁴⁹ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 10; Murray Dawes, T. 10407.

⁴⁰⁵⁰ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 10; P981 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 2. travnja 2008.), par. 33; Murray Dawes, T. 10406.

⁴⁰⁵¹ Murray Dawes, T. 10407.

⁴⁰⁵² P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 10; Murray Dawes, T. 10406-10407, 10527.

⁴⁰⁵³ P981 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 2. travnja 2008.), par. 33; Murray Dawes, T. 10406.

⁴⁰⁵⁴ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 10.

⁴⁰⁵⁵ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 10; Murray Dawes, T. 10527.

⁴⁰⁵⁶ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 10.

⁴⁰⁵⁷ P981 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 2. travnja 2008.), par. 33.

⁴⁰⁵⁸ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 10; P981 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 2. travnja 2008.), par. 33.

vratili su se istom cestom u Knin.⁴⁰⁵⁹ Svjedok je vidio da palež i pljačka i dalje traju.⁴⁰⁶⁰ Sela koja su ranije pljačkana sada su gorjela i do tog vremena je većina sela duž te ceste bila u potpunosti uništena. Cijelim putem od Drniša do Knina nebo se crnjelo, a vjetar je preko ceste nosio prljavštinu, prašinu i djeliće spaljenih kuća.⁴⁰⁶¹ U bazu UN-a stigli su oko 18:00 sati.⁴⁰⁶²

1096. **Edward Flynn**, službenik za ljudska prava u Uredu UNHCHR-a i vođa jednog od HRAT-ova u nekadašnjem Sektoru Jug od 7. kolovoza do sredine rujna 1995.,⁴⁰⁶³ u svom je svjedočenju izjavio da je 9. kolovoza 1995. po prvi put izašao iz baze UN-a, i iz Knina, zaputivši se cestom prema Drnišu, i da je tik uz cestu vidio otprilike sedam ili osam kuća u plamenu.⁴⁰⁶⁴ Prema Flynnovim riječima, gotovo polovica tih kuća imala je uništene krovove i bila je teško oštećena.⁴⁰⁶⁵ Cestom se kretalo malo civilnih vozila, ali puno vojnih.⁴⁰⁶⁶ Kad su Flynn i njegov HRAT izašli iz automobila pogledati jednu kuću koja je gorjela pored ceste, iz jednog automobila su izišli muškarci u radnim vojnim uniformama, koji su im prišli, tvrdi Flynn, krajnje uzrujani činjenicom da HRAT izbliza gleda tu kuću.⁴⁰⁶⁷ Dana 11. kolovoza 1995., HRAT je izvijestio da je na potezu od Knina do Raševića, u općini Polača, vidio mnoge kuće kako gore, ali hrvatske vlasti su i dalje branile pristup tom području.⁴⁰⁶⁸ Dana 15. kolovoza 1995., Flynn je putem u Vrliku primijetio da je otprilike trećina kuća u selima uz cestu uništena.⁴⁰⁶⁹ HRAT je izvijestio da je 1. rujna 1995. vidio jednu kuću kako gori blizu Strmice, u općini Knin.⁴⁰⁷⁰

⁴⁰⁵⁹ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 10; Murray Dawes, T. 10407.

⁴⁰⁶⁰ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 10.

⁴⁰⁶¹ Murray Dawes, T. 10407.

⁴⁰⁶² P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 10.

⁴⁰⁶³ P20 (Edward Flynn, izjava svjedoka, 29. lipnja 1997.), str. 1-2, 6, 13, 23; P21 (Edward Flynn, izjava svjedoka, 26.-27. veljače 2008.), str. 1, par. 3-4, 36; Edward Flynn, T. 1044, 1270, 1291-1292, 1312, 1325.

⁴⁰⁶⁴ P20 (Edward Flynn, izjava svjedoka, 29. lipnja 1997.), str. 16, 18-19; P21 (Edward Flynn, izjava svjedoka, 26.-27. veljače 2008.), par. 7; P30 (Dnevno izvješće HRAT-a, 9. kolovoza 1995.), str. 1.

⁴⁰⁶⁵ P21 (Edward Flynn, izjava svjedoka, 26.-27. veljače 2008.), par. 7; P30 (Dnevno izvješće HRAT-a, 9. kolovoza 1995.), str. 1.

⁴⁰⁶⁶ P20 (Edward Flynn, izjava svjedoka, 29. lipnja 1997.), str. 16.

⁴⁰⁶⁷ P20 (Edward Flynn, izjava svjedoka, 29. lipnja 1997.), str. 24.

⁴⁰⁶⁸ P21 (Edward Flynn, izjava svjedoka, 26.-27. veljače 2008.), par. 9; P41 (Dnevno izvješće HRAT-a, 11. kolovoza 1995.), str. 2.

⁴⁰⁶⁹ P21 (Edward Flynn, izjava svjedoka, 26.-27. veljače 2008.), par. 14; P33 (Dnevno izvješće HRAT-a, 15. kolovoza 1995.), str. 2-3.

⁴⁰⁷⁰ P21 (Edward Flynn, izjava svjedoka, 26.-27. veljače 2008.), par. 28; Edward Flynn, T. 1118-1119; P24 (Karta Sektora Jug s označenim lokacijama); P49 (Dnevno izvješće HRAT-a, 30.-31. kolovoza, 1. rujna 1995.), str. 1.

1097. U jutarnjim satima 6. kolovoza 1995., zapovjednik Kenijskog voda kretao se cestom od Drniša prema Kninu i vidio velik broj vojnika HV-a, požare i ubijenu stoku.⁴⁰⁷¹

1098. **Alun Roberts**, službenik za tisak i informiranje u Sektoru Jug UN-a u Kninu od sredine rujna 1993. do približno sredine listopada 1995.,⁴⁰⁷² u svom je svjedočenju izjavio da je, vozeći se nakon operacije Oluja nekoliko puta cestom Knin-Drniš, vidio kuće koje su gorjele ili su već bile izgorjele, a stanovništvu gotovo da nije bilo traga.⁴⁰⁷³ Dana 10. kolovoza 1995., dok je bio u ophodnji s HRAT-om, Roberts je s desne strane ceste Knin-Drniš, u jednom malom zaseoku na 12 kilometara od Knina, vidio jednu kuću koja je upravo bila zapaljena. Potom je na manje od 20 metara vidio dvojicu vojnika koji su se pojavili iza kuće, prešli cestu i uputili se natrag prema dva džipa HV-a. Nekoliko kilometara dalje na toj cesti, u smjeru mjesta Kosovo, u općini Orlić, Roberts je naišao na nekoliko kuća koje su upravo bile zapaljene i neka parkirana vozila HV-a, a ispred kuća iz kojih se uzdizao dim vidio je dva do četiri vojnika u hrvatskim uniformama.⁴⁰⁷⁴ Prema jednom članku objavljenom u splitskom *Feral Tribuneu*, jedan dužnosnik UN-a nabrojio je da je na 18-kilometarskoj dionici ceste Knin-Drniš gorjelo 45 kuća, ne računajući dim što se uzdizao iznad drugih, ranije zapaljenih kuća.⁴⁰⁷⁵ Roberts je dostavio fotografiju snimljenu približno 14. kolovoza 1995. na kojoj se vidi jedna mrtva životinja na cesti Knin-Kistanje.⁴⁰⁷⁶ Dana 6. rujna 1995., Roberts i drugi članovi HRAT-a zatekli su područje na potezu između Donjeg Lapca i raskrižja u Otriću, u općini Gračac, pusto, s tragovima, kako je opisao, sustavnog uništavanja velikih razmjera i stotinama spaljenih kuća. Prisutni su u svom izvješću zabilježili da je taj potez najvjerojatnije bio najtemeljitije uništen dio Sektora Jug, te da većina tog uništavanja nije bila posljedica ratnih operacija.⁴⁰⁷⁷

⁴⁰⁷¹ P351 (Dnevno izvješće o situaciji UNCRO-a za Sektor Jug, 13:00 sati, 6. kolovoza 1995.), str. 4.

⁴⁰⁷² P675 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 27. kolovoza 1997.), str. 1, par. 1; P676 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 31. srpnja 1998.), str. 1; P677 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 28. veljače 2007.), str. 1-2; P678 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 7. veljače 2008.), str. 1, par. 3-4, 6; P680 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 1. srpnja 2008.), str. 1.

⁴⁰⁷³ P677 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 28. veljače 2007.), str. 12.

⁴⁰⁷⁴ P680 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 1. srpnja 2008.), par. 6.

⁴⁰⁷⁵ P678 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 7. veljače 2008.), par. 28-29; P711 (Robertsova izjava za tisak koju je objavio Tanjug, 14. kolovoza 1995.).

⁴⁰⁷⁶ P680 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 1. srpnja 2008.), par. 32, br. 22; P683 (Razne fotografije posljedica uništavanja, pljačke i ubijanja u Kninu i u selima, snimljene u razdoblju od 10. kolovoza do sredine listopada 1995.), str. 43-44.

⁴⁰⁷⁷ P710 (Izvješće HRAT-a za Donji Lapac i Otrić, 6. rujna 1995.).

1099. **Maria Teresa Mauro**, službenica UN-a za civilne poslove i članica HRAT-a u nekadašnjem Sektoru Jug, stacionirana u Kninu od ožujka do prosinca 1995.,⁴⁰⁷⁸ prošla je 9. kolovoza 1995. cestom Knin-Drniš i izjavila da je vidjela spaljene i uništene kuće, kao i kuće u plamenu.⁴⁰⁷⁹ Dana 10. kolovoza 1995. vidjela je da kuće i usjevi gore i da posvuda leže strvine.⁴⁰⁸⁰ Potvrdila je da je 11. kolovoza 1995. na potezu od Knina do Raševića, u općini Polača, vidjela puno kuća u plamenu i da je te večeri duž ceste Knin-Drniš vidjela 35-40 kuća u plamenu i nekoliko vozila HV-a, kao što je opisano u HRAT-ovom izvješću od 11. kolovoza 1995.⁴⁰⁸¹

1100. Goran Dodig izjavio je da je 7. kolovoza 1995. krenuo iz Splita u Knin cestom preko Drniša i rekao da je na cestama bilo puno ljudi.⁴⁰⁸² Prema riječima svjedoka, s ceste se vidjelo svega nekoliko spaljenih kuća, ali je vidio kuće oštećene granatiranjem i dim u daljini.⁴⁰⁸³

1101. Osim gore navedenih dokaza, Raspravno vijeće je uzelo u obzir dokazni predmet P2349, čiji prikaz se daje u poglavlju 4.1.15 (Stevo Berić i drugi - Prilog, br. 7), dokazni predmet P2559 (str. 3-4), dokazni predmet P71, čiji prikaz se daje u poglavlju 4.2.15 (Čolovići), dokazni predmet D180, čiji prikaz se daje u poglavlju 4.1.9 (Jovica Plavša - Daljnje pojašnjenje, br. 126), kao i svjedočenje Philipa Berikoffa, čiji prikaz se daje u poglavlju 4.2.1.

1102. Raspravno vijeće konstatira da su svjedočenja Berikoffa, Hilla i Dawesa o događajima od 8. kolovoza 1995. poprilično slična glede mjesta i datuma, kao i izgleda i aktivnosti osoba koje su vidjeli. Nepodudarnosti u njihovim svjedočenjima nisu kontradiktorne, budući da se čini da naprosto odražavaju različite spoznaje stečene zapažanjem na toj cesti u različito vrijeme. Raspravno vijeće konstatira da su prije 8. kolovoza 1995. kuće, polja i stoka duž ceste Knin-Drniš većinom bili netaknuti. Do 8. kolovoza 1995. većina kuća duž tog pravca uništena je ili spaljena, a duž ceste su ležale brojne strvine u raspadanju. Raspravno vijeće konstatira, na temelju Dawesovog svjedočenja, da su 8. kolovoza 1995. osobe koje se navode kao vojnici palile kuće uz

⁴⁰⁷⁸ P1098 (Maria Teresa Mauro, izjava svjedoka, 3. ožujka 2000.), str. 1-2; P1099 (Maria Teresa Mauro, izjava svjedoka, 6. veljače 2008.), str. 1, par. 1, 7-9, 11-12; Maria Teresa Mauro, T. 11998, 12000, 12024, 12075-12076.

⁴⁰⁷⁹ P1099 (Maria Teresa Mauro, izjava svjedoka, 6. veljače 2008.), par. 18.

⁴⁰⁸⁰ P1099 (Maria Teresa Mauro, izjava svjedoka, 6. veljače 2008.), par. 23.

⁴⁰⁸¹ P1098 (Maria Teresa Mauro, izjava svjedoka, 3. ožujka 2000.), str. 3-4.

⁴⁰⁸² D1705 (Goran Dodig, izjava svjedoka, 16. svibnja 2009.), str. 5; Goran Dodig, T. 22644.

⁴⁰⁸³ D1705 (Goran Dodig, izjava svjedoka, 16. svibnja 2009.), str. 5, 11; Goran Dodig, T. 22644, 22712-22713.

cestu Knin-Drniš tako što su više kuća polile benzinom i zapalile ih. Nadalje, jedna druga osoba koja se navodi kao vojnik pucala je iz protuavionskog topa s kamiona s ravnim platformom na kuće u blizini Uzdolja, u općini Orlić, koje su se potom zapalile.

1103. Raspravno vijeće nadalje konstatira, na temelju svjedočenja Berikoffa, Hilla i Dawesa, da su istoga dana osobe koje se navode kao civilni policajci, vojnici, hrvatski vojnici, te vojnici HV-a odnosile razne nespecificirane predmete i odvezile stoku iz kuća duž ceste Knin-Drniš. Berikoff, Hill i Dawes izjavili su da su osobe koje su naveli kao pripadnike civilne policije, a za koje je Hill rekao da su bile odjevene u svijetloplave košulje i sive hlače, usmjeravale promet i stajale po strani dok su se zbivali ti incidenti. Berikoff je također izjavio da je te osobe koje se navode kao pripadnici civilne policije vidio kako nešto označavaju na podlošcima za pisanje. Prema Hillovom svjedočenju, civili su također odnosili iz kuća duž te ceste predmete poput televizora, stereo-uređaja i hrane. Međutim, kako se na temelju tih dokaza o odnošenju predmeta od strane civila ne može se utvrditi da je u tome sudjelovala civilna policija, kao ni hrvatska vojska, Raspravno vijeće ih neće dalje razmatrati. S tim u vezi, vidi poglavlje 2.

1104. S obzirom na to da su Berikoff, Hill i Dawes počinitelje opisali kao vojnike, hrvatske vojnike, vojnike HV-a i civilne policajce, Raspravno vijeće konstatira da su oni na sebi imali uniforme vojnog odnosno policijskog tipa. Nadalje, Raspravno vijeće je razmotrilo svjedočenja Berikoffa, Dawesa i Hilla u vezi s nazočnošću hrvatskih tenkova, vozila s registarskim tablicama "HV-a" i niza kamiona na koje su osobe koje se navode kao hrvatski vojnici tovarile stoku i nespecificirane predmete. Vijeće je uzelo u obzir i to da se, prema operativnom dnevniku ZP-a Split, 6. domobranska pukovnija 8. kolovoza 1995. nalazila u blizini Zvjerinca, Markovca, Manojlovića, Turića, Bajanove Staje i Miloševe Drage, smještenih u općini Orlić. Na temelju gore navedenog, Raspravno vijeće stoga konstatira da su neke od tih osoba bile pripadnici HV-a. Nadalje, uzimajući u obzir datum i mjesto tih događaja, kao i činjenicu da su neki od počinitelja na sebi imali uniforme policijskog tipa, Raspravno vijeće konstatira da su oni bili pripadnici hrvatske civilne policije. Osim toga, imajući u vidu da je većina sela duž ceste Knin-Drniš, prema popisu stanovništva iz 1991., bila pretežito srpska, te uzimajući u obzir da su, prema Berikoffovom svjedočenju, kuće s hrvatskim oznakama bile pošteđene, Raspravno vijeće konstatira da su krajinski Srbi bili vlasnici ili stanari znatnog broja, ako ne i svih, spaljenih ili uništenih kuća, kao i vlasnici znatnog broja

ako ne i svih, odnesenih predmeta. Raspravno vijeće će dalje razmotriti te incidente u vezi s točkama 1, 4 i 5 Optužnice u poglavljima 5.5.2, 5.6.2 i 5.8.2 (f) i (g) dolje u tekstu.

1105. Raspravno vijeće nadalje konstatira, na temelju Berikoffovog svjedočenja, da je 10. kolovoza 1995. na cesti Knin-Drniš jedna grupa osoba koje se navode kao hrvatski vojnici tovarila stoku i vrijedne predmete iz više kuća na kamione, dok su osobe koje se navode kao civilna policija to gledale, usmjeravale promet i ponovno nešto označavale na podlošcima za pisanje. Nadalje, Raspravno vijeće napominje da su kuće koje su bile označene kao hrvatske i tom prilikom zaobilažene, te da je Berikoffu rečeno da se otuđeni predmeti odnose na jednu središnju lokaciju s koje će poslije biti podijeljeni vlasnicima. Raspravno vijeće također konstatira, na temelju Robertsovog svjedočenja, da su se istoga dana na istoj cesti dvije osobe koje se navode kao vojnici pojavile iza jedne kuće koja je upravo bila zapaljena, te da su se vratile u dva vozila koja svjedok navodi kao džipove HV-a. Uzimajući u obzir da su te dvije osobe bile iza kuće i da su se u svoja vozila vratile nedugo nakon što je kuću zahvatio plamen, Raspravno vijeće konstatira da su je one i zapalile. S obzirom na to da su Berikoff i Roberts počinitelje tih incidenata opisali kao vojnike, Raspravno vijeće konstatira da su oni na sebi imali uniforme vojnog tipa. Nadalje, uzimajući u obzir prisutnost HV-a toga dana u obližnjem selu Kosovo (v. poglavlje 4.2.15, Selo Kosovo), Raspravno vijeće konstatira da su počinitelji bili pripadnici hrvatskih vojnih snaga. Što se tiče te jedne spaljene kuće, Raspravnom vijeću nisu predloženi neposredni dokazi o nacionalnosti njenog vlasnika, odnosno stanara. S obzirom na ograničeni opseg uništavanja, podaci iz popisa stanovništva iz 1991. neće u ovom slučaju biti od pomoći. Glede odnošenja nespecificiranih predmeta, s obzirom na činjenicu da je većina sela duž ceste Knin-Drniš 1991. bila pretežno srpska, te s obzirom na to da su kuće koje su bile označene kao hrvatske bile pošteđene, Raspravno vijeće konstatira da su vlasnici znatnog broja, ako ne i svih, odnesenih predmeta bili krajinski Srbi. Raspravno vijeće će dalje razmotriti te incidente u vezi s točkama 1, 4 i 5 Optužnice u poglavljima 5.5.2, 5.6.2 i 5.8.2 (f) i (g) dolje u tekstu.

1106. Dokazi nadalje ukazuju na to da su od 6. do 11. i 15. kolovoza 1995. brojne kuće, polja i vozila duž ceste Knin-Drniš bili oštećeni, uništeni, spaljeni ili da su još gorjeli, dok je tek pokoje selo ostalo netaknuto. Dokazi ukazuju i na to da je na tom potezu bilo i puno mrtve stoke. Međutim, ti dokazi su nedovoljno konkretni i ne

ukazuju na to tko je, kada i u kojim okolnostima zapalio te kuće, odnosno ubio te životinje. S obzirom na te okolnosti, Raspravno vijeće neće dalje razmatrati te incidente u vezi s točkama 1 i 5 Optužnice.

4.3 Nehumana djela i okrutno postupanje

4.3.1 Pregled optužbi

1107. **Optuženici se u Optužnici terete za** nehumana djela kao zločin protiv čovječnosti i okrutno postupanje kao kršenje zakona i običaja ratovanja, počinjena najkasnije srpnja 1995. do približno 30. rujna 1995., u sljedećim općinama: Benkovac, Donji Lapac, Drniš, Gračac, Kistanje, Knin i Orlić.⁴⁰⁸⁴ Optuženici se u Optužnici također terete za nehumana djela kao djela u osnovi progona - zločina protiv čovječnosti - počinjena u istom razdoblju, u navedenim općinama i općinama Civljane, Ervenik, Lišane Ostrovičke, Lisičić, Nadvoda, Obrovac i Oklaj.⁴⁰⁸⁵

1108. Raspravno vijeće je razmotrilo dokaze, koji su mu predloženi, o velikom broju konkretnih incidenata nehumanih djela i okrutnog postupanja za koje se optuženici terete. Međutim, kao što je rečeno u poglavlju 2, Vijeće će se ovdje baviti samo onim incidentima za koje su dokazi dovoljno detaljni da bi se moglo razmotriti je li počinjen zločin, i ako jest, može li se utvrditi pripadnost glavnog počinitelja.⁴⁰⁸⁶ Osim incidenata o kojima se govori u ovom poglavlju, Raspravno vijeće se u drugim poglavljima bavilo određenim brojem incidenata nehumanih djela i okrutnog postupanja koje se navodi u Optužnici, jer su dokazi o tim incidentima isprepleteni s dokazima koji se prvenstveno odnose na druga kaznena djela za koja se optuženici terete.⁴⁰⁸⁷

⁴⁰⁸⁴ Optužnica, par. 53.

⁴⁰⁸⁵ Optužnica, par. 48.

⁴⁰⁸⁶ V. poglavlje 2, paragraf pod naslovom "Zaključci".

⁴⁰⁸⁷ Radoslav Ognjenović i Mirko Ognjenović u poglavlju 4.1.8 (Uroš Šarić i Uroš Ognjenović - Prilog br. 8); žena koja je bila sa Živkom Stojakovim, u poglavlju 4.1.9 (Živko Stojakov - Daljnje pojašnjenje br. 184); Svjedok 67 u poglavlju 4.1.15 (Stevo Berić i drugi - Prilog br. 7); neimenovani civili u poglavlju 4.2.9 (Raškovići).

4.3.2 Općina Benkovac

Konstantin Drča

1109. Raspravnom vijeću su dokazi u vezi s navodima o zlostavljanju Konstantina Drče predočeni putem svjedočenja same žrtve. Drča, Srbin, pripadnik pričuvnog sastava SVK,⁴⁰⁸⁸ izjavio je da su ga 11. kolovoza 1995. oko 16:30 sati ispred njegove kuće u Benkovcu uhitili ljudi u maskirnim uniformama, s automatskim puškama i oznakom na lijevom rukavu na kojoj je pisalo “Vojna policija, 92. (ili 72.) satnija, 4. splitska brigada”.⁴⁰⁸⁹ Svjedok je zatim odveden civilnim vozilom do mjesta koje opisuje kao zapovjedništvo VP u Benkovcu, smješteno u privatnoj kući u vlasništvu Đorđa Čalića, gdje je saslušan.⁴⁰⁹⁰ Svjedok je doveden u prostoriju na čijim zidovima su bile svježe mrlje od krvi i u njoj je zatekao još jednog pritvorenika, Todora Šarića, koji mu je rekao da su njega, kao i druge zatvorenike, tukli. Tijekom prva dva dana saslušavanja pripadnici VP tukli su svjedoka pet ili šest puta i prijetili mu da će ga zaklati. Iako su premlaćivanja prestala nakon otprilike dva dana, prijetnje i uvrede su se nastavile tijekom sljedeća dva do tri mjeseca. Drča je u pritvoru u zapovjedništvu VP u Benkovcu ostao do 5. ožujka 1996.⁴⁰⁹¹ Iako je svjedok kasnije saznao da je 1993. protiv njega podignuta optužnica za terorizam i ugrožavanje ustavnog poretka i teritorijalne cjelovitosti Republike Hrvatske, dok je bio pritvoren u Benkovcu nije izveden pred istražnog suca niti su mu uručeni bilo kakvi dokumenti u kojima se navodi da je protiv njega podignuta optužnica.⁴⁰⁹² Svjedok je izjavio da mu nije bilo dozvoljeno da kontaktira obitelj sve do početka 1996. godine. Jedini put kad se susreo s MOCK-om bilo je 29. studenog 1995., prilikom njihovog nenajavljenog posjeta, kad su mu vojni policajci rekli da ne oda da je Šarić također ondje pritvoren, jer da će u protivnom “snositi posljedice”. Tijekom pritvora u Benkovcu svjedok je vidio kako je više civila dovedeno u stožer VP na saslušanje, nakon čega su odvedeni na neko njemu nepoznato odredište. Svjedok je izjavio da je tijekom njegovog

⁴⁰⁸⁸ P2509 (Konstantin Drča, izjava svjedoka, 26. svibnja 1997.), str. 1-2.

⁴⁰⁸⁹ P2509 (Konstantin Drča, izjava svjedoka, 26. svibnja 1997.), str. 3.

⁴⁰⁹⁰ P2509 (Konstantin Drča, izjava svjedoka, 26. svibnja 1997.), str. 3-4.

⁴⁰⁹¹ P2509 (Konstantin Drča, izjava svjedoka, 26. svibnja 1997.), str. 4.

⁴⁰⁹² P2509 (Konstantin Drča, izjava svjedoka, 26. svibnja 1997.), str. 4-5.

zatočenja zapovjednik stožera VP u Benkovcu bio satnik Grancarić.⁴⁰⁹³ Tijekom prvog mjeseca njegovog pritvora, VP je zapovjedila svjedoku i Šariću da iznesu sve osobne stvari, uključujući i namještaj, iz nekadašnjih vojnih stanova JNA u Benkovcu. VP je također naložila svjedoku i Šariću da očiste druge stanove u koje se namjeravala smjestiti hrvatska vojna policija, pa su otprilike u desetak navrata svjedok i Šarić selili namještaj iz jednog stana u drugi. Drča i Šarić ukrcavali su osobnu imovinu na civilne kamione s registarskim tablicama HV-a, koje su vojni policajci odvozili na svjedoku nepoznato odredište.⁴⁰⁹⁴ U kolovozu-rujnu 1995. svjedok i Šarić odvedeni su u vojarnu u Benkovcu, gdje su s civilnih i vojnih kamiona, kao i iz civilnih automobila i traktora, istovarivali osobnu imovinu poput televizora, vratâ, stoke, mehaničarskih alata, sve ono što bi civilna policija i VP zaplijenili od pljačkaša. Neke od tih zaplijenjenih stvari VP je odvozila u vojarnu, dok su druge odvožene u civilno skladište, koje su za tu svrhu osigurale općinske vlasti i gdje su trebale biti odvožene sve zaplijenjene stvari. Svjedok je izjavio da su te stvari obično uzimali pripadnici HV-a i civilne policije za vlastite potrebe, i da je on bio nazočan kad su neke od tih stvari odnošene u stanove i kuće pripadnika HV-a. U razdoblju od listopada do prosinca 1995., svjedok i Šarić su u nekoliko navrata odvođeni u šume u privatnom vlasništvu na području Bukovice, gdje im je naređeno da sijeku stabla za ogrjev. U tim prilikama svjedok je primijetio da su gotovo sve kuće u selima Medviđa, u općini Lisičić, Ervenik i Bilišane u općini Obrovac, Modrino Selo u općini Kistanje, Biovičino Selo, u općini Kistanje, kao i u Parčićima, bile spaljene i uništene, uključujući i pravoslavnu crkvu u Medviđi. Drči i Šariću bilo je naloženo da iznesu drva za ogrjev iz kuća u tim selima. U tim prilikama svjedok je vidio brojna vozila, kako civilna tako i vojna, sa šibenskim, zadarskim i splitskim registarskim tablicama, natovarena stokom, građevinskim materijalom i namještajem, kojima su upravljali muškarci u civilnoj odjeći i u vojnim uniformama. Dana 5. ožujka 1996., svjedok je prebačen u okružni zatvor u Zadru, gdje je napokon izveden pred vojnog istražnog suca, da bi kasnije bio prebačen u okružni zatvor u Splitu, odakle je pušten na slobodu 30. svibnja 1996., nakon što je u nazočnosti upravnika zatvora potpisao izjavu da dobrovoljno napušta Hrvatsku. Zatim je odveden u izbjeglički centar u Đakovu, da bi 8. lipnja 1996. stigao u Srbiju, nakon što je potpisao još jednu izjavu da dobrovoljno napušta Hrvatsku, ovaj put pred

⁴⁰⁹³ P2509 (Konstantin Drča, izjava svjedoka, 26. svibnja 1997.), str. 4.

⁴⁰⁹⁴ P2509 (Konstantin Drča, izjava svjedoka, 26. svibnja 1997.), str. 4-5.

predstavnicima MOCK-a.⁴⁰⁹⁵ Raspravno vijeće Drčino svjedočenje u vezi s navodima o pljačkanju razmatra u poglavlju 4.2.2 (Grad Benkovac).

1110. Osim gore navedenog svjedočenja, Raspravno vijeće je u vezi s ovim incidentom razmotrilo D1749, čiji se prikaz daje u poglavlju 4.2.2 (Grad Benkovac).

1111. Na temelju dokaza, Raspravno vijeće konstatira da su oko 16:30 sati 11. kolovoza 1995., osobe u maskirnim uniformama naoružane automatskim puškama uhitile Srbina Konstantina Drču ispred njegove kuće u Benkovcu i odvele ga civilnim automobilom do jedne kuće u privatnom vlasništvu u Benkovcu, koju svjedok opisuje kao zapovjedništvo VP. Kako tvrdi Drča, te osobe su na lijevom rukavu imale oznaku na kojoj je pisalo "Vojna policija 92. (ili 72) satnija, 4. splitska brigada". Drču su u toj kući držali do 5. ožujka 1996. godine. Raspravno vijeće nadalje konstatira da su ga tijekom prva dva dana nakon ispitivanja, osobe koje je svjedok spominjao kao pripadnike VP tukle pet ili šest puta prijeteći mu da će ga zaklati. Uvrede i prijetnje nastavile su se tijekom naredna dva ili tri mjeseca. Imajući u vidu Drčin opis spomenutih osoba kao pripadnika VP, uzimajući u obzir oznake VP na lijevom rukavu osoba koje su ga uhitile, kao i dokaze o prisutnosti VP u Benkovcu tijekom kolovoza 1995., čiji se prikaz daje i koji se razmatraju u poglavlju 4.2.2 (Grad Benkovac), Raspravno vijeće konstatira da su osobe koje su ga držale u toj kući i koje su ga tukle i prijetile mu bili pripadnici VP. Premda dokazi ukazuju na to da je protiv Drče 1993. godine podignuta optužnica za terorizam i ugrožavanje ustavnog poretka i teritorijalne cjelovitosti Republike Hrvatske, dok je bio zatočen u Benkovcu, Drča nije bio izveden pred istražnog suca, niti mu je uručen bilo kakav optužni dokument. **Raspravno vijeće će dalje razmotriti** taj incident u vezi s točkama 1, 8 i 9 Optužnice u poglavljima 5.7.2 i 5.8.2 (c) dolje u tekstu.

4.3.3 Općina Civljane

1112. **Raspravnom vijeću su predloženi nedovoljni relevantni dokazi ili mu nisu predloženi relevantni dokazi u vezi s** navodima o nehumanim djelima i okrutnom postupanju u općini Civljane.

⁴⁰⁹⁵ P2509 (Konstantin Drča, izjava svjedoka, 26. svibnja 1997.), str. 5.

4.3.4 Općina Donji Lapac

1113. Raspravnom vijeću su predloženi nedovoljni relevantni dokazi ili mu nisu predloženi relevantni dokazi u vezi s navodima o nehumanim djelima i okrutnom postupanju u općini Donji Lapac.

4.3.5 Općina Drniš

1114. Raspravnom vijeću su predloženi nedovoljni relevantni dokazi ili mu nisu predloženi relevantni dokazi u vezi s navodima o nehumanim djelima i okrutnom postupanju u općini Drniš.

4.3.6 Općina Ervenik

1115. Raspravnom vijeću su predloženi nedovoljni relevantni dokazi ili mu nisu predloženi relevantni dokazi u vezi s navodima o nehumanim djelima i okrutnom postupanju u općini Ervenik.

4.3.7 Općina Gračac

Bogdan Brkić

1116. Raspravnom vijeću su dokazi u vezi s navodima o zlostavljanju Bogdana Brkića predloženi prvenstveno putem svjedočenja Bogdana Brkića osobno i Pere Perkovića. **Bogdan Brkić**, Srbin iz Palanke u općini Gračac, rođen 1926.,⁴⁰⁹⁶ izjavio je da bi se, nakon što je počelo granatiranje Knina u sklopu operacije Oluja, sakrio u brdima svaki put kad bi začuo da se približava automobil. U ranim jutarnjim satima 9. kolovoza 1995., vratio se iz svog skrovišta u brdima u Palanku, gdje je vidio mrtvo tijelo Dušana Brkića kako leži u Dušanovom dvorištu. Bogdan Brkić je vidio ranu od metka na lijevoj strani Dušanovog tijela. Jednog jutra, najkasnije 12. kolovoza 1995., tri hrvatska vojnika sa automatskim puškama, odjeveni u maskirne uniforme, pojavili su se u kući Bogdana Brkića. Vojnici su zgrabili Brkića za odjeću i zahtijevali da im dâ novac, a zatim su mu pretresli kuću. Nakon što je popio rakije, jedan od vojnika zapovijedio je drugima da vežu Brkića za šljivu iza njegove kuće, što su oni i učinili.

⁴⁰⁹⁶ P2506 (Bogdan Brkić, izjava svjedoka, 21. siječnja 1999.), str. 1-2, 4.

Vojnici su zatim Brkiću pod noge stavili jedno njegovo staro odijelo i nešto slame i zapalili ih. U bolovima od vatre, Brkić je nogama odbacio zapaljeno odijelo. Nakon što su vojnici odvezali Brkića, silom su ga odvukli do kuće njegovog prijatelja, u potrazi za pršutom, ali kako tamo pršut nisu našli, vratili su Brkića kući. Jedan od vojnika rekao je Brkiću da su mu nedavno ubili susjeda. Brkić je shvatio da se to odnosi na ubojstvo Dušana Brkića.⁴⁰⁹⁷ Raspravno vijeće navode o ubojstvu Dušana Brkića razmatra u poglavlju 4.1.7 (Dušan Brkić - daljnje pojašnjenje br. 22).

1117. Brkić je isto tako izjavio da je jednog jutra početkom rujna 1995. hranio svinje ispred kuće, kad se zaustavio neki automobil. Iz vozila su izašla tri vojnika, a jedan od njih uperio je pištolj u Brkića. Vojnici su naredili Brkiću da zajedno s njima uđe u kuću, bacili ga na kauč i počeli ga tući tako jako da su mu slomili dva rebra. Vojnici su zatim pretražili Brkićev dom i uzeli radio, kilogram kave, 100 kuna, 20 njemačkih maraka i ručni sat. Prije nego što su otišli vojnici su Brkića gurnuli u potok pred njegovom kućom udarajući ga nogama. Nekoliko dana poslije, Brkića su predstavnici MOCK-a odveli u kninsku bolnicu. Ondje je bio hospitaliziran 15 dana.⁴⁰⁹⁸

1118. Prema izvješću UNCIVPOL-a od 8. listopada 1995., Boško Brkić iz Palanke, u općini Gračac, kazao je UNCIVPOL-u kako su ga 20. rujna 1995., ili približno tog datuma, trojica muškaraca u vojnim uniformama, koji su došli u dva civilna automobila, izveli iz kuće, istresli mu na glavu deterdžent za pranje suđa i pet kilograma šećera, uperili mu pušku u glavu i ispalili lažni metak, da bi ga zatim bacili u rijeku. Trojica muškaraca su zatim Bošku Brkiću rekla da će se vratiti i ubiti ga ako obavijesti policiju o tome što se dogodilo, ali on je to svejedno učinio. Ti su ljudi Brkiću također ukrali 100 kuna i 20 njemačkih maraka.⁴⁰⁹⁹

1119. **Pero Perković**, Hrvat iz Vodica, pripadnik 15. domobranske pukovnije HV-a prije, tijekom i nakon akcije Oluja,⁴¹⁰⁰ izjavio je da su jednog dana on i neki drugi iz njegove pukovnije, kad su bili na čišćenju terena u jednom selu na području Zrmanje u općini Gračac, naišli na starca po imenu Bogdan Brkić koji im je rekao da ima sina u srpskoj vojsci, pa su ga pitali ima li oružje.⁴¹⁰¹ Kad je Brkić odgovorio da nema nikakvog oružja, Nikola Rašić ga je vezao za stablo, poslagaio odjeću oko njega i

⁴⁰⁹⁷ P2506 (Bogdan Brkić, izjava svjedoka, 21. siječnja 1999.), str. 4.

⁴⁰⁹⁸ P2506 (Bogdan Brkić, izjava svjedoka, 21. siječnja 1999.), str. 5.

⁴⁰⁹⁹ P797 (UNCIVPOL-ovo izvješće o incidentu, S05-95-294, 8. listopada 1995.).

⁴¹⁰⁰ Pero Perković, T. 19448, 19451, 19470, 19511, 19527, 19546-19547.

⁴¹⁰¹ Pero Perković, T. 19464-19465, 19492.

zaprijetio mu da će ga zapaliti ako ne prizna da ima oružje.⁴¹⁰² Perković je vidio kako starac pati, pa je zamolio Rašića da prestane, nakon čega je netko odvezao Brkića.⁴¹⁰³ Brkić im je zatim obećao tele.⁴¹⁰⁴ Rekli su mu da će ga obići i sutradan, ali kad su se sutradan opet pojavili Brkića više nije bilo tamo; ostavio im je poruku da je otišao i odveo janjad, a da teleta ni nema.⁴¹⁰⁵

1120. Primijetivši manje nepodudarnosti između svjedočenja Bogdana Brkića i Pere Perkovića, Raspravno vijeće konstatira da se njihove verzije događaja u cjelini podudaraju kad je riječ o glavnim točkama, pa zaključuje da su njihova svjedočenja pouzdana. Na temelju predočenih dokaza, Raspravno vijeće konstatira da su 12. kolovoza 1995. ili malo prije tog datuma, pripadnici 15. domobranske pukovnije HV-a, uključujući Peru Perkovića i Nikolu Rašića, u maskirnim uniformama i naoružani automatskim puškama, došli u kuću Srbina Bogdana Brkića, u Palanci. Raspravno vijeće nadalje konstatira da su jedan ili više tih vojnika Bogdana Brkića vezali za stablo, prostrli komade tkanine pod njega i zapalili ih nanoseći mu fizičku bol. Raspravno vijeće će dalje razmotriti taj incident u vezi s točkama 1 (ukoliko se isti odnosi na nehumana djela), 8 i 9 Optužnice u poglavljima 5.7.2 i 5.8.2., dolje u tekstu.

1121. Dokazi koji su Vijeću predočeni putem Brkićevog svjedočenja također ukazuju na to da su se početkom rujna 1995. tri osobe, koje su opisane kao vojnici, i koje su se dovezle jednim automobilom, došle u njegovu kuću, uperile pištolj u njega i pretukle ga, pri čemu su mu slomile dva rebra. Te osobe su od Brkića uzele radioprijemnik, kilogram kave, ručni sat i nešto novca. Prije nego što su otišli, gurnuli su Brkića u potok ispred njegove kuće udarajući ga nogama. Nekoliko dana poslije Brkić je odveden u bolnicu u Kninu, gdje je hospitaliziran na 15 dana. Raspravnom vijeću također su predočeni dokazi iz druge ruke u obliku izvještaja UNCIVPOL-a za koji Raspravno vijeće smatra da se odnosi na isti incident i da se u jednom dijelu razlikuje od Brkićeve verzije. Na temelju svjedokovog opisa osoba kao vojnika i izvješća UNCIVPOL-a, Raspravno vijeće se uvjerilo da su dotične osobe nosile vojne uniforme. Međutim, na temelju gore navedenih dokaza ne može se utvrditi kojim oružanim snagama su navodni počinitelji eventualno pripadali. Raspravnom vijeću

⁴¹⁰² Pero Perković, T. 19454, 19465, 19490-19491.

⁴¹⁰³ Pero Perković, T. 19465, 19491.

⁴¹⁰⁴ Pero Perković, T. 19465.

⁴¹⁰⁵ Pero Perković, T. 19465.

nisu predloženi dovoljni dokazi o tome koje su oružane snage, eventualno bile u to vrijeme prisutne u blizini Palanke. Raspravno vijeće, prema tome, ne može donijeti nikakve zaključke o identitetu odnosno pripadnosti navodnih počinitelja. S obzirom na te okolnosti, Raspravno vijeće neće dalje razmatrati taj incident u vezi s točkama 1, 4, 8 i 9 Optužnice.

Seljani u selu Palanka

1122. Što se tiče navoda o zlostavljanju seljana u selu Palanka, Raspravnom vijeću su s tim u vezi predloženi prvenstveno dokumentarni dokazi. Prema izvješću UNCIVPOL-a o incidentu od 20. rujna 1995., UNCIVPOL-u je Dragan Milinković prilikom obilaska zaseoka Kušac sela Palanka u općini Gračac, rekao da su 15. rujna 1995., jednim plavim i jednim žutim automobilom bez registarskih tablica u selo došla tri naoružana čovjeka u vojnim uniformama i da su prijetili nožem njemu i drugim seljanima. Ti ljudi su također oteli stoku od seljana prijeteći im nožem i pištoljem.⁴¹⁰⁶ Seljani iz tog zaseoka kazali su UNCIVPOL-u da su gotovo svakodnevno izloženi pljački, ali da su primijetili kako je policija iz Gračaca počela češće patrolirati tim područjem.⁴¹⁰⁷

1123. Dokazi ukazuju na to da su 15. rujna 1995., u selu Palanka, trojica naoružanih muškaraca u vojnim uniformama prijetili Draganu Milinkoviću nožem, te da su također prijetili i drugim seljanima nožem i pištoljem dok su im otimali stoku. Ti su ljudi vozili plavo i žuto vozilo bez registarskih tablica. Na temelju gore navedenih dokaza ne može se utvrditi kojim oružanim snagama su navodni počinitelji eventualno pripadali. Isto tako, Raspravnom vijeću nisu predloženi dovoljni dokazi o tome koje su oružane snage eventualno u to vrijeme bile prisutne u Palanci ili u blizini sela. Raspravno vijeće, prema tome, ne može donijeti nikakav zaključak u vezi s identitetom odnosno pripadnošću navodnih počinitelja. S obzirom na te okolnosti, Raspravno vijeće neće dalje razmatrati taj incident u vezi s točkama 1, 4, 8 i 9 Optužnice.

⁴¹⁰⁶ P793 (UNCIVPOL-ovo izvješće o incidentu, S05-95-170, 20. rujna 1995.).

⁴¹⁰⁷ Laila Malm, T. 8173; P793 (UNCIVPOL-ovo izvješće o incidentu, S05-95-170, 20. rujna 1995.).

Osamdesetgodišnja starica, u blizini Dobrića

1124. Raspravnom vijeću su putem svjedočenja Hermana Steenbergena, kao i putem izvješća UNCRO-a i UNMO-a, predloženi dokazi u vezi sa zlostavljanjem 80-godišnje starice iz Dobrića. **Herman Steenberg**, vojni promatrač UN-a u Timu Gračac od 5. svibnja do 24. listopada 1995.,⁴¹⁰⁸ izjavio je da su 11. kolovoza 1995., u 15:30 sati, na autobusnom stajalištu na cesti Gračac-Bruvno u blizini Dobrića, u općini Gračac, on i njegov tim naišli na ranjenu ženu staru približno 80 godina s jednom ranom od metka na desnom obrazu i drugom na čelu, kroz koju se vidjela lubanja.⁴¹⁰⁹ Tim se obratio Indonezijskoj sanitetskoj satniji sa zahtjevom za pomoć.⁴¹¹⁰ Prema dnevnom izvješću UNCRO-a o situaciji, istoga je dana osoblje UNCRO-a evakuiralo je osamdesetgodišnju staricu, Srpkinja (gđa Milanovika), iz Gračaca u Knin, gdje joj je pružena medicinska pomoć zbog rana od metaka na licu i na glavi.⁴¹¹¹

1125. Na temelju više podudarnosti, Raspravno vijeće zaključuje da se izvješća UNCRO-a odnose na isti incident koji je opisao Steenberg. Dokazi ukazuju na to da je žena koja je nađena kod Dobrića zadobila teške povrede glave, nanesene 11. kolovoza 1995., ili prije tog dana, hicima iz vatrenog oružja. Raspravnom vijeću nisu, međutim, predloženi nikakvi dokazi o tome kad je točno i pod kojim okolnostima žrtva zadobila povrede, niti tko joj ih je nanio. U nedostatku takvih dokaza Raspravno vijeće neće dalje razmatrati taj incident u vezi s točkama 1, 8 i 9 Optužnice.

⁴¹⁰⁸ P516 (Herman Steenberg, izjava svjedoka, 18. srpnja 2007.), str. 1, par. 1-5, 7; P517 (Herman Steenberg, izjava svjedoka, 18. rujna 2007.), str. 1, par. 1; P518 (Herman Steenberg, izjava svjedoka, 10. ožujka 1996.), str. 1; P519 (Steenbergenovo izvješće o incidentu u vezi s opremom izgubljenom u operaciji Oluja, 21. rujna 1995.), str. 1; Herman Steenberg, T. 5408, 5442, 5461-5462.

⁴¹⁰⁹ P516 (Herman Steenberg, izjava svjedoka, 18. srpnja 2007.), par. 53; P517 (Herman Steenberg, izjava svjedoka, 18. rujna 2007.), str. 10; P532 (Fotografija ranjene starice, koju je Steenberg snimio 11. kolovoza 1995.); P533 (Fotografija ranjene starice, koju je Steenberg snimio 11. kolovoza 1995.); P541 (Popis incidenata kršenja ljudskih prava koji je sastavio Tim Gračac UNMO-a), str. 1; P542 (Orijentacijska karta šireg područja Gračaca, s označenim mjestima incidenata kršenja ljudskih prava iz popisa Tima Gračac UNMO-a), autobusna stanica označena je brojem šest u plavoj boji.

⁴¹¹⁰ P516 (Herman Steenberg, izjava svjedoka, 18. srpnja 2007.), par. 53.

⁴¹¹¹ P363 (Dnevno izvješće o situaciji UNCRO-a za Sektor Jug, 20:30 sati, 11. kolovoza 1995.), str. 3; P364 (Dnevno izvješće o situaciji UNCRO-a za Sektor Jug, 20:30 sati, 12. kolovoza 1995.), str. 4.

Žena u Maloj Popini

1126. Raspravnom vijeću su predloženi dokazi u vezi s navodima o silovanju jedne žene u Maloj Popini putem svjedočenja Laile Malm i Aleksandra Černjeckog, kao i putem jednog izvješća UNCIVPOL-a.

1127. Prilikom ophodnje u Maloj Popini, u općini Gračac, pripadnici UNCIVPOL-a, uključujući i **Lailu Malm**, naišli su na jednu Srkinju koja im je rekla da su 26. kolovoza 1995. trojica hrvatskih vojnika došli u njenu kuću, prijetili joj noževima i strojnicama, da bi je zatim sva trojica silovali, nakon čega su joj zaprijetili da će zažaliti ako ikome kaže za silovanje.⁴¹¹² Vojnici su napali i majku te žene.⁴¹¹³ Žena je kazala Laili Malm da su vojnici bili obučeni u vojne uniforme i da su bili pripadnici Zbora narodne garde.⁴¹¹⁴ Žena je o incidentu obavijestila policiju u Gračacu.⁴¹¹⁵ **Aleksandar Černjecki**, vojni promatrač UN-a u Hrvatskoj od 20. lipnja 1995. do prosinca 1995.,⁴¹¹⁶ je prilikom obilaska sela Mala Popina, u općini Gračac, od seljana doznao da su jednu ženu tijekom operacije Oluja silovala četiri hrvatska vojnika i da joj je potrebna medicinska pomoć.⁴¹¹⁷ Navodna žrtva silovanja odbila je razgovarati sa svjedokom o tom incidentu. Žena je odbila ići u bolnicu, pa je svjedok pozvao liječnika i medicinsku sestru da je posjete, a i on sam ju je poslije obišao u nekoliko navrata pri čemu je primijetio da se žena “oporavlja”.⁴¹¹⁸

1128. Na temelju više podudarnosti, Raspravno vijeće zaključuje da se dva gorenavedena iskaza odnose na isti incident. Dokazi ukazuju na to da su 26. kolovoza 1995. u Maloj Popini tri naoružane osobe u vojnim uniformama silovale jednu Srkinju. Žrtva je također rekla UNCIVPOL-u da su ti muškarci bili Hrvati i pripadnici Zbora narodne garde. Žrtva ne pruža više pojedinosti u pogledu činjenične osnove za ovu kvalifikaciju. Prema tome, Raspravno vijeće ne može procijeniti jesu li te kvalifikacije zasnovane na valjanoj činjeničnoj osnovi. Raspravno vijeće s tim u

⁴¹¹² P774 (Laila Malm, izjava svjedoka, 30. srpnja 2008., ispravljeno 4. rujna 2008.), par. 15, str. 15; P782 (UNCIVPOL-ovo izvješće o incidentu, S05-95-147, 16. rujna 1995.), str. 1-2.

⁴¹¹³ P774 (Laila Malm, izjava svjedoka, 30. srpnja 2008., ispravljeno 4. rujna 2008.), par. 15; P782 (UNCIVPOL-ovo izvješće o incidentu, S05-95-147, 16. rujna 1995.), str. 2.

⁴¹¹⁴ P774 (Laila Malm, izjava svjedoka, 30. srpnja 2008., ispravljeno 4. rujna 2008.), par. 15, str. 15; P782 (UNCIVPOL-ovo izvješće o incidentu, S05-95-147, 16. rujna 1995.), str. 2.

⁴¹¹⁵ Laila Malm, T. 8162; P782 (UNCIVPOL-ovo izvješće o incidentu, S05-95-147, 16. rujna 1995.), str. 2.

⁴¹¹⁶ P204 (Aleksandar Černjecki, izjava svjedoka, 18. svibnja 2002.), str. 1-2; **Aleksandar Černjecki**, T. 3204, 3221.

⁴¹¹⁷ P204 (Aleksandar Černjecki, izjava svjedoka, 18. svibnja 2002.), str. 4; P205 (Aleksandar Černjecki, izjava svjedoka, 6. prosinca 2007.), par. 4; P211 (Karta vođe tima UNMO-a), koordinate WJ 8498.

⁴¹¹⁸ P204 (Aleksandar Černjecki, izjava svjedoka, 18. svibnja 2002.), str. 4.

vezi napominje da je prema Theunensovom svjedočenju, čiji prikaz se daje u poglavlju 3.1.1, Zbor narodne garde postojao prije ustrojavanja HV-a i da ga je zamijenila HV. Raspravnom vijeću nisu predloženi drugi pouzdani dokazi o tome kojim oružanim snagama su navodni počinitelji eventualno pripadali. Isto tako, Raspravnom vijeću nisu predloženi dovoljni dokazi o tome koje su oružane snage eventualno bile prisutne u to vrijeme u Maloj Popini. Raspravno vijeće, prema tome, ne može utvrditi identitet odnosno pripadnost navodnih počinitelja. Prema tome, Raspravno vijeće neće dalje razmatrati taj incident u vezi s točkama 1, 8 i 9 Optužnice.

4.3.8 Općina Kistanje

Marko i Ilija Grulović

1129. Što se tiče navoda o zlostavljanju Marka i Ilije Grulović, Raspravnom vijeću su predloženi dokumentarni dokazi u obliku izvješća UNCIVPOL-a. Prema izvješću UNCIVPOL-a o incidentu od 31. kolovoza 1995., 74 godine star Marko i 71 godinu star Ilija Grulović iz zaseoka Grulovići, mjesto Kistanje, kazali su u kolovozu 1995. predstavnicima UNCIVPOL-a, uključujući i Lailu Malm, da su 13. kolovoza 1995. tri hrvatska vojnika došla u njihovu kuću. Isto tako su rekli UNCIVPOL-u da ih je oboje tukao jedan od vojnika zvani "Stipe", koji je Marku Gruloviću također polomio invalidska kolica. Vojnik ih je prestao tući tek nakon što mu je jedan od druge dvojice vojnika rekao da prestane.⁴¹¹⁹ Ista informacija uvrštena je u tjedno izvješće UNCIVPOL-a od 3. rujna 1995., s tim što su vojnici navedeni kao "vojnici HV-a", a Marko i Ilija Grulović opisani "srpski par".⁴¹²⁰

1130. Dokazi ukazuju na to da je Marka i Iliju Grulović 13. kolovoza 1995. u Kistanju premlatila osoba koja se navodi kao vojnik. Jedna od žrtava je imala 74, a druga 71 godinu. Marko Grulović je bio u invalidskim kolicima. Žrtve su obavijestile UNCIVPOL da je počinitelj bio hrvatski vojnik. U tjednom izvješću UNCIVPOL-a počinitelj se navodi kao vojnik HV-a, ali se čini da se to izvješće zasniva na sadržaju mnogih izvješća o incidentima uključujući i ono od 31. kolovoza 1995. Na osnovi

⁴¹¹⁹ P788 (UNCIVPOL-ovo izvješće o incidentu, S05-95-, 31. kolovoza 1995.).

⁴¹²⁰ P241 (Tjedno izvješće UNCIVPOL-a, 27. kolovoza - 3. rujna 1995., 3. rujna 1995.), str. 6.

toga što su žrtve kvalificirale navodnog počinitelja kao hrvatskog vojnika, Raspravno vijeće se uvjerilo da je dotična osoba na sebi imala uniformu vojnog tipa. Žrtve nisu iznijele daljnje pojedinosti **u pogledu činjenične osnove** za ovu kvalifikaciju. Prema tome, Raspravno vijeće ne može procijeniti jesu li kvalifikacije zasnovane na valjanoj činjeničnoj osnovi. **Raspravnom vijeću nisu predloženi nikakvi drugi pouzdani dokazi** o tome kojim je oružanim snagama navodni počinitelj eventualno pripadao. Raspravno vijeće, prema tome, ne može donijeti nikakve zaključke o identitetu ili pripadnosti navodnih počinitelja. **S obzirom na te okolnosti, Raspravno vijeće neće dalje razmatrati** taj incident u vezi s točkama 1, 8 i 9 Optužnice.

Nikola Bezbradica

1131. Što se tiče navoda o premlaćivanju Nikole Bezbradice, Raspravnom vijeću su predloženi dokumentarni dokazi. Prema izvješću UNCIVPOL-a o incidentu, dana 31. kolovoza 1995., Laila Malm obišla je zaselak Bezbradice, pokraj Kistanja, i susrela Nikolu Bezbradicu, Srbina rođenog 1938., koji joj je rekao da su nekoliko dana ranije vojnici došli u njegovu kuću i pretukli ga.⁴¹²¹

1132. Dokazi ukazuju na to da su nekoliko dana prije 31. kolovoza 1995. godine, u Bezbradicama, osobe koje se navode kao vojnici pretukli Srbina Nikolu Bezbradicu. Ponašanje tih osoba i okolnosti njihovog prijetećeg ponašanja nedovoljno su konkretno opisani da bi Raspravno vijeće moglo procijeniti ozbiljnost posljedica koje je to ponašanje imalo po žrtvu. **S obzirom na te okolnosti, Raspravno vijeće neće dalje razmatrati** taj incident u vezi s točkama 1, 8 i 9 Optužnice.

4.3.9 Općina Knin

Dušan, Đuka i Milica Drpa

1133. Raspravnom vijeću su dokazi u vezi s navodima o zlostavljanju Dušana i Milice Drpe predloženi prvenstveno putem svjedočenja Mire Grubor i izvješća UNCIVPOL-a. **Mira Grubor**, Srпкиnja, laborantica u kninskoj bolnici 4. kolovoza

⁴¹²¹ P786 (UNCIVPOL-ovo izvješće o incidentu, S05-95-, 31. kolovoza 1995.); P787 (UN-ovo izvješće o ophodnji, 31. kolovoza 1995.).

1995., i prije tog datuma,⁴¹²² izjavila je da joj je nekoliko dana poslije ofenzive od 4. i 5. kolovoza jedan drugi Srbin, Dušan Drpa, koji je živio u Kninu, kazao da je pokušao izvaditi domovnicu i da je u tome uspio, ali da su ga, kad se vratio kući, istukla dvojica vojnika.⁴¹²³ Prema svjedočenju svjedokinje, čovjek je imao modrice na licu i na drugim dijelovima tijela.⁴¹²⁴

1134. Prema izvješću UNCIVPOL-a od 23. kolovoza 1995., jedna Srpkinja po imenu Đuka Drpa (rođena 1959.) priopćila je UNCIVPOL-u da je 5. kolovoza 1995. zajedno sa Dušanom Drpom (56 godina) i sa svojom majkom Milicom Drpom (83 godine), došla u bazu UN-a, da bi se tjedan dana poslije vratili svojoj kući. Prema izvješću, Đuka Drpa je rekla UNCIVPOL-u da su 22. kolovoza 1995., oko 15:00 sati, tri hrvatska vojnika odjevena u maskirne uniforme došla u kuću Dušana Drpe, tukli ga i rekli mu da napusti kuću. Vojnici su zatim otišli do kuće Đuke Drpe i rekli njoj i njenoj majci da će ih, ako ne odu, ubiti i spaliti im kuću. Jedan od vojnika je zatim Milicu Drpu dvaput udario štapom i upozorio ih da će se vratiti da provjere jesu li njih dvije još uvijek u kući. U izvještaju stoji da su žrtve ovog incidenta bile voljne vratiti se u bazu UN-a, i otići u Srbiju.⁴¹²⁵ **Svjedokinja 136**, Srpkinja, prevoditeljica na terenu za UNCIVPOL i UNCRO,⁴¹²⁶ potvrdila je da je u izvješću UNCIVPOL-a točno preneseno ono što joj je bilo kazano i što je zamijetila dok je radila s tim timom UNCIVPOL-a.⁴¹²⁷ Svjedokinja 136 je izjavila da je nekoliko tjedana nakon što su se sklonili u bazu UN-a, više izbjeglica pokušalo da se vrati kući. Među njima je bilo četvero seljana iz Drpe u općini Knin, Đurđica Matković, Milka Drpa (85 godina), Dušan Drpa (oko 56 godina) i Aćim Čolović. Svjedokinja je izjavila da se Aćim Čolović vratio u bazu UN-a nekoliko dana kasnije jer su ga u međuvremenu vojnici HV-a pretukli i uništili mu osobnu iskaznicu koju mu je izdao Ivan Čermak. Đurđica Matković, Milka Drpa i Dušan Drpa vratili su se 23. kolovoza 1995. Prema riječima svjedokinje i Milka Drpa i Dušan Drpa bili su premlaćeni, a Dušan Drpa je imao krvavu ranu na licu.⁴¹²⁸

⁴¹²² P54 (Mira Grubor, izjava svjedoka, 3. travnja 1998.), str. 1-2.

⁴¹²³ P54 (Mira Grubor, izjava svjedoka, 3. travnja 1998.), str. 5; Mira Grubor, T. 1477-1478.

⁴¹²⁴ P54 (Mira Grubor, izjava svjedoka, 3. travnja 1998.), str. 5.

⁴¹²⁵ P12 (UNCIVPOL-ovo izvješće o incidentu, 23. kolovoza 1995.).

⁴¹²⁶ P2 (Svjedokinja 136, izjava svjedoka, 4. srpnja 1996.), str. 1-2; svjedokinja 136, T. 620, 622, 641, 726, 765, 768, 780-782.

⁴¹²⁷ P3 (Svjedokinja 136, izjava svjedoka, 11. lipnja 2007.), par. 26.

⁴¹²⁸ P2 (Svjedokinja 136, izjava svjedoka, 4. srpnja 1996.), str. 14.

1135. Osim navedenih svjedočenja, Raspravno vijeće razmotrilo je i svjedočenje Søren Liboriusa, čiji se prikaz u vezi s ovim incidentom, daje u poglavlju 6.4.7.

1136. Na temelju dokaza, Raspravno vijeće konstatira da su sredinom kolovoza 1995. dvije ili tri osobe u maskirnim uniformama, koji se navode kao hrvatski i vojnici HV-a, u Kninu tukli Dušana Drpu (56 godina) i prijetili mu. Dušan Drpa je zato imao modrice na licu i na drugim dijelovima tijela. Dokazi nadalje ukazuju na to da su ti isti počinitelji potom došli u kuću Đuke Drpe, gdje su njoj i njenoj majci Milici Drpi (83 godine) prijetili smrću ako odbiju napustiti kuću. Osim toga, dokazi ukazuju na to da je jedan vojnik Milicu dvaput udario štapom. Raspravno vijeće konstatira da su Dušan, Đuka i Milica Drpa bili srpske nacionalnosti. Dokazi na koje se gore upućuje ne pružaju više pojedinosti u pogledu činjenične osnove za kvalificiranje tih osoba kao hrvatskih vojnika ili vojnika HV-a. Prema tome, Vijeće ne može procijeniti je li kvalifikacija zasnovana na valjanoj činjeničnoj osnovi. Međutim, s tim u vezi Raspravno vijeće upućuje na dokaze na kojima se temelje njegovi zaključci u poglavlju 4.2.9 (Grad Knin) u vezi s navodnim razaranjem i pljačkanjem grada Knina. Na temelju gore navedenog, Raspravno vijeće konstatira da su te osobe bile pripadnici HV-a, odnosno VP. Raspravno vijeće će dalje razmotriti taj incident u vezi s točkama 1, 8 i 9 Optužnice u poglavljima 5.7.2 i 5.8.2 (c) dolje u tekstu.

Ilija Mirković

1137. Raspravnom vijeću su putem svjedočenja Ilije Mirkovića, Srbina iz Kninskog polja u gradu Kninu, ili u njegovoj blizini, predloženi dokazi u vezi s navodima o njegovom protupravnom pritvaranju i zlostavljanju.⁴¹²⁹ Svjedok je izjavio da su 7. kolovoza 1995. dva vojnika prolazila pored njegove kuće.⁴¹³⁰ Psovali su svjedoka i odveli ga, prijeteći mu vatrenim oružjem, do zgrade osnovne škole, udaljene stotinjak metara od njegove kuće.⁴¹³¹ Vojnici su pretukli svjedoka i on je izgubio svijest, da bi se oko jedan sat poslijepodne probudio u jednoj sobici u školskoj zgradi bez remena i ručnog sata.⁴¹³² Boljela ga je glava, na kojoj je imao veliku oteklinu. U prostoriji su

⁴¹²⁹ P636 (Ilija Mirković, izjave svjedoka), izjava svjedoka od 3. rujna 2003., str. 1, par. 1.

⁴¹³⁰ P636 (Ilija Mirković, izjave svjedoka), izjava svjedoka od 3. rujna 2003., par. 7-9.

⁴¹³¹ P636 (Ilija Mirković, izjave svjedoka), izjava svjedoka od 3. rujna 2003., par. 9; P636 (Ilija Mirković, izjave svjedoka), izjava svjedoka od 9. rujna 2003., par. 7.

⁴¹³² P636 (Ilija Mirković, izjave svjedoka), izjava svjedoka od 3. rujna 2003. par. 10.

bila još tri Srbina. U sobu su često ulazili uniformirani ljudi i govorili svjedoku i drugima da legnu na pod i da ne dižu pogled, i gazili po njima.⁴¹³³ Nakon četiri dana dovedeno je 30 ili 40 Srba, civila i vojnika, nakon čega je prostorija postala pretrpana. Sljedećeg dana u poslijepodnevnim satima svjedok i ostali ukrcani su u autobus za Zadar. Vezani su u parovima i naređeno im je da glave polože na ruke i da ne dižu pogled.⁴¹³⁴ Tijekom dvosatnog putovanja neprestano su ih tukli palicama po glavama, tjerali ih da pjevaju hrvatske pjesme, a kad su se iskricali iz autobusa u Zadru, naređeno im je da ljube zemlju.⁴¹³⁵ Svjedoka su držali u košarkaškoj dvorani u Zadru do približno 29. kolovoza 1995. Svi pritvorenici ispitivani su, između ostalog, o umiješanosti u ratna zbivanja.⁴¹³⁶ Kad se svjedok vratio u Knin, ustanovio je da mu je cijela kuća ispreturana.⁴¹³⁷

1138. Raspravno vijeće konstatira da su se događaji koje opisuje svjedok odigrali onako kako ih je opisao, uključujući i to da su ga 7. kolovoza 1995. dvije osobe, za koje on kaže da su vojnici, psovale i držeći ga na nišanu odvele do osnovne škole u Kninu, gdje su ga tako pretukli da je izgubio svijest. U prostoriju su često ulazili uniformirani ljudi i govorili njemu i još trojici Srba koji su bili u prostoriji da legnu na pod i da ne dižu pogled dok bi oni po njima gazili. Nakon četiri dana, 30 ili 40 Srba, civila i vojnika, dovedeni su u Mirkovićevu prostoriju, da bi sljedećeg dana svi bili odvedeni u Zadar. Tijekom vožnje autobusom bili su vezani u parovima, a kad su stigli u Zadar naređeno im je da ljube zemlju. Tijekom dvosatne vožnje do Zadra, svjedok i ostali iz autobusa neprestano su udarani po glavi palicama i prisiljavani da pjevaju hrvatske pjesme. Cijelo vrijeme dok je svjedok bio u pritvoru u Zadru, do približno 29. kolovoza 1995., ispitivan je u vezi sa svojim sudjelovanjem u ratnim zbivanjima. Na temelju svjedokovog opisa navodnih počinitelja kao vojnika, Raspravno vijeće se uvjerilo da su oni nosili uniforme vojnog tipa. Raspravno vijeće upućuje na dokaze na kojima se temelji njegov zaključak u poglavlju 4.2.9 (Grad Knin) u vezi s navodnim razaranjem i pljačkom grada Knina. Na temelju navedenog, Raspravno vijeće konstatira da su te osobe bile pripadnici HV-a, odnosno VP. Što se tiče svjedokovog zadržavanja u školskoj zgradi u Kninu, Raspravno vijeće upućuje na

⁴¹³³ P636 (Ilija Mirković, izjave svjedoka), izjava svjedoka od 3. rujna 2003., par. 10; P636 (Ilija Mirković, izjave svjedoka), izjava svjedoka od 9. rujna 2003., par. 8.

⁴¹³⁴ P636 (Ilija Mirković, izjave svjedoka), izjava svjedoka od 3. rujna 2003., par. 11.

⁴¹³⁵ P636 (Ilija Mirković, izjave svjedoka), izjava svjedoka od 3. rujna 2003., par. 11-12.

⁴¹³⁶ P636 (Ilija Mirković, izjave svjedoka), izjava svjedoka od 3. rujna 2003., par. 12.

⁴¹³⁷ P636 (Ilija Mirković, izjave svjedoka), izjava svjedoka od 3. rujna 2003., par. 13.

svoj zaključak iz poglavlja 4.5.5. Raspravno vijeće će dalje razmotriti ovaj incident u vezi s točkama 1, 8 i 9 Optužnice, u poglavljima 5.7.2 i 5.8.2 (c) dolje.

Neidentificirani čovjek u Kninu

1139. Što se tiče navoda o zlostavljanju jednog neidentificiranog čovjeka u Kninu, Raspravnom vijeću su prvenstveno predloženi dokumentarni dokazi. Prema izvješću UNCIVPOL-a, od 13. kolovoza 1995., jedan čovjek je kazao UNCIVPOL-u da je 4. kolovoza 1995. ("u petak tijekom granatiranja") otišao u bazu UN-a da potraži zaštitu. Dana 12. kolovoza 1995., čovjek je otišao iz baze da bi u hrvatskoj policiji podnio molbu za izdavanje putovnice. Nakon toga, čovjek se vratio u svoj stan u centru Knina. Malo zatim četvorica naoružanih ljudi ušli su u njegov dom. Prijetili su mu, tukli ga, razbijali stvari po stanu, i ukrali neke njegove stvari. Nakon što su vojnici otišli, taj se čovjek vratio u bazu UN-a.⁴¹³⁸

1140. Dana 14. kolovoza 1995. HRAT je izvijestio da je obavio razgovor s jednim šezdesetdvođodišnjakom koji je 10. kolovoza 1995. otišao iz baze UN-a u školu u Kninu, da bi se zatim 13. kolovoza 1995. vratio kući, gdje su mu prijete i tukli ga vojnici HV-a, nakon čega se vratio u bazu UN-a.⁴¹³⁹ HRAT je nadalje izvijestio da su se hrvatski organi vlasti poslije ispričali zbog ovog incidenta, rekavši da ne mogu kontrolirati sve pripadnike vojske, ali da će se kroz nekoliko dana povući iz Knina svi izuzev vojnika u vojarnama, koji će morati imati specijalne dozvole za ulazak u grad.⁴¹⁴⁰

1141. Na temelju dokaza, Raspravno vijeće konstatira da je 62-godišnji muškarac otišao iz baze UN-a i da se vratio u svoj stan u Kninu 12. ili 13. kolovoza 1995., gdje su ga tukle četiri naoružane osobe, koje on navodi kao pripadnike HV-a, a stan mu je ispreturan. Te su osobe uništavale stvari po stanu i ukrale neke stvari, premda se u svjedočenju ne navodi što je konkretno ukradeno, a što uništeno. Prema opisu tih vojnika Raspravno vijeće se uvjerilo da su na sebi imali uniforme vojnog tipa. Dokumentarni dokazi koji se gore navode ne pružaju više pojedinosti u pogledu činjenične osnove za kvalifikaciju tih osoba kao vojnika HV-a. Prema tome,

⁴¹³⁸ P222 (UNCIVPOL-ovo izvješće o incidentu, 13. kolovoza 1995.).

⁴¹³⁹ P21 (Edward Flynn, izjava svjedoka, 26.-27. veljače 2008.), par. 13; P42 (Dnevno izvješće HRAT-a, 14. kolovoza 1995.), str. 1.

Raspravno vijeće ne može procijeniti jesu li te kvalifikacije zasnovane na valjanoj činjeničnoj osnovi. Međutim, u tom pogledu, Raspravno vijeće upućuje na dokaze na kojima se temelji zaključak Raspravnog vijeća iz poglavlja 4.2.9 (Grad Knin) u vezi s navodima o razaranju i pljački u gradu Kninu. Na osnovu gore navedenog, Raspravno vijeće konstatira da su dotične osobe bile pripadnici HV-a, odnosno VP. Raspravnim vijeću nisu predloženi nikakvi dokazi u vezi sa nacionalnošću neidentificiranog čovjeka. Raspravno vijeće će dalje razmotriti taj incident u vezi s točkama 1, 4, 5, 8 i 9 Optužnice, u niženavedenim poglavljima 5.5.2, 5.6.2, 5.7.2, 5.8.2 (d), (f) i (g) dolje.

Predrag Šare

1142. Raspravnim vijeću su dokazi u vezi s navodima o zlostavljanju Predraga Šare predloženi prvenstveno putem svjedočenja Aluna Robertsa, Johna Hilla i Alaina Foranda.

1143. **Alun Roberts**, službenik za tisak i informiranje u Sektoru Jug UN-a u Kninu, od sredine rujna 1993. do približno sredine listopada 1995.,⁴¹⁴¹ izjavio je da je prevoditelj UN-a, Predrag Šare, potkraj 1994. priznao UN-u da je špijun SVK, premda je tvrdio da je bio prisiljen na to, u što je Roberts izrazio sumnju.⁴¹⁴² Prilikom posjeta Kninu 8. kolovoza 1995., srpski prevoditelji prijavili su Robertsu da su zastrašivani.⁴¹⁴³ Roberts je izjavio da je 8. kolovoza 1995. bio u obilasku Knina s jednim službenikom za civilne poslove i Predragom Šarom, da vidi u kakvom su im stanju stanovi, pa se zaustavio u Šarinom stanu, koji je bio ispreturan.⁴¹⁴⁴ Dok se Šare nalazio u stanu, a Roberts i službenik za civilne poslove izlazili iz Šarine zgrade, hrvatski vojnici prišli su Robertsu i službeniku za civilne poslove i počeli ih izazivati

⁴¹⁴⁰ P21 (Edward Flynn, izjava svjedoka, 26.-27. veljače 2008.), par. 13; P42 (Dnevno izvješće HRAT-a, 14. kolovoza 1995.), str. 1.

⁴¹⁴¹ P675 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 27. kolovoza 1997.), str. 1, par. 1; P676 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 31. srpnja 1998.), str. 1; P677 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 28. veljače 2007.), str. 1-2; P678 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 7. veljače 2008.), str. 1, par. 3-4, 6; P680 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 1. srpnja 2008.), str. 1.

⁴¹⁴² Alun Roberts, T. 7038-7039, 7042-7043; D704 (Dopis Odjeljenja bezbjednosti GŠ-a SVK, 14. prosinca 1994.); D705 (Dopis Odjeljenja bezbjednosti GŠ-a SVK, 24. studenog 1994.); D706 (Dopis Odjeljenja bezbjednosti GŠ-a SVK, 20. studenog 1994.).

⁴¹⁴³ P702 (Izvjješće Aluna Robertsa o pljačkanju podneseno Phillipu Arnoldu, glavnom glasnogovorniku UN-a, 9. kolovoza 1995.), 9. kolovoza 1995.), par. 8.

⁴¹⁴⁴ P677 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 28. veljače 2007.), str. 7; P680 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 1. srpnja 2008.), par. 6; Alun Roberts, T. 7050-7051; P702 (Izvjješće Aluna Robertsa o pljačkanju podneseno Phillipu Arnoldu, glavnom glasnogovorniku UN-a, 9. kolovoza 1995.), par. 8.

na prijeteći način, pitajući ih što rade tamo.⁴¹⁴⁵ Vojnici su ušli u zgradu, a Roberts i službenik za civilne poslove su pošli za njima, da bi vojnici zatim pronašli Šarin stan i utvrdili Šarin identitet na temelju iskaznice UN-a.⁴¹⁴⁶ Roberts je primijetio da su vojnici odmah počeli udarati Šaru, da su ga nekoliko puta snažno pljusnuli po licu, da su ga gurali i udarali, da su uperili pušku u njega i zaprijetili da će je upotrijebiti.⁴¹⁴⁷ Kad su Roberts i službenik za civilne poslove pokušali da stubištem izvedu Šaru iz stana, Šare je još jednom udaren u leđa i zapriječeno mu je.⁴¹⁴⁸ Vojnici su zahtijevali da im Roberts i službenik za civilne poslove predaju Šaru, što su oni odbili i povelili Šaru sa sobom u vozilo UN-a koje se nalazilo pred zgradom.⁴¹⁴⁹ Kad su se pokušali odvesti, jedan vojnik je najprije ispalio hitac u zrak iznad vozila, a zatim pogodio prednju desnu gumu.⁴¹⁵⁰ Uto se pojavilo još vojnika, pa su ljuljali vozilo i lupali po prozoru na suvozačevoj strani.⁴¹⁵¹ Jedan vojnik ponovno je ušao u prevoditeljev stan, izašao s papirom na kojem je bio pečat SVK i Šarino ime i optužio Šaru da je počinio ratne zločine; drugi vojnik zaprijetio je Šari nožem, dok mu je treći zaprijetio da će ga, ne bude li predan, ubiti.⁴¹⁵² Kad je hrvatska policija stigla na mjesto događaja, situacija se smirila, premda je napetost opet porasla kad se pojavila vojna policija i izričito zatražila da im predaju Šaru.⁴¹⁵³ Stigao je hrvatski časnik za vezu koji je

⁴¹⁴⁵ P677 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 28. veljače 2007.), str. 7; P680 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 1. srpnja 2008.), par. 6; Alun Roberts, T. 7050-7051; P702 (Izvešće Aluna Roberts o pljačkanju podneseno Phillipu Arnoldu, glavnom glasnogovorniku UN-a, 9. kolovoza 1995.), uvod, par. 9.

⁴¹⁴⁶ P677 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 28. veljače 2007.), str. 7; P680 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 1. srpnja 2008.), par. 6; Alun Roberts, T. 7050; P702 (Izvešće Aluna Roberts o pljačkanju podneseno Phillipu Arnoldu, glavnom glasnogovorniku UN-a, 9. kolovoza 1995.), uvod, par. 9.

⁴¹⁴⁷ P677 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 28. veljače 2007.), str. 7; P680 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 1. srpnja 2008.), par. 6; P702 (Izvešće Aluna Roberts o pljačkanju podneseno Phillipu Arnoldu, glavnom glasnogovorniku UN-a, 9. kolovoza 1995.), uvod, par. 9.

⁴¹⁴⁸ P677 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 28. veljače 2007.), str. 7; P680 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 1. srpnja 2008.), par. 6; P702 (Izvešće Aluna Roberts o pljačkanju podneseno Phillipu Arnoldu, glavnom glasnogovorniku UN-a, 9. kolovoza 1995.), uvod, par. 10.

⁴¹⁴⁹ P677 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 28. veljače 2007.), str. 7; P680 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 1. srpnja 2008.), par. 6; P702 (Izvešće Aluna Roberts o pljačkanju podneseno Phillipu Arnoldu, glavnom glasnogovorniku UN-a, 9. kolovoza 1995.), uvod, par. 11.

⁴¹⁵⁰ P677 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 28. veljače 2007.), str. 7; P680 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 1. srpnja 2008.), par. 6; P702 (Izvešće Aluna Roberts o pljačkanju podneseno Phillipu Arnoldu, glavnom glasnogovorniku UN-a, 9. kolovoza 1995.), par. 11-12.

⁴¹⁵¹ P677 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 28. veljače 2007.), str. 7; P680 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 1. srpnja 2008.), par. 6; P702 (Izvešće Aluna Roberts o pljačkanju podneseno Phillipu Arnoldu, glavnom glasnogovorniku UN-a, 9. kolovoza 1995.), par. 12.

⁴¹⁵² P677 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 28. veljače 2007.), str. 7; P680 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 1. srpnja 2008.), par. 6; P702 (Izvešće Aluna Roberts o pljačkanju podneseno Phillipu Arnoldu, glavnom glasnogovorniku UN-a, 9. kolovoza 1995.), par. 13.

⁴¹⁵³ P677 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 28. veljače 2007.), str. 7; P680 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 1. srpnja 2008.), par. 6; P702 (Izvešće Aluna Roberts o pljačkanju podneseno Phillipu Arnoldu, glavnom glasnogovorniku UN-a, 9. kolovoza 1995.), par. 14.

izjavio da UN nije trebao dolaziti u Knin u društvu bilo kojeg Srbina.⁴¹⁵⁴ Situacija je naposljetku razriješena kad je stigao jedan viši hrvatski časnik, nakon čega je Šare pod okriljem osoblja UN-a proveden do vojnog vozila UN-a.⁴¹⁵⁵

1144. **John Hill**, zapovjednik međunarodne vojne policije u Sektoru Jug od početka lipnja 1995. do 8. prosinca 1995.⁴¹⁵⁶ izjavio je da je u večernjim satima 8. kolovoza 1995. otišao u Knin da provjeri situaciju u vezi s jednim prijavljenim incidentom.⁴¹⁵⁷ Tamo je zatekao tridesetak hrvatskih vojnika i vojnih policajaca oko jednog UN-ovog vozila s probušenom gumom, u kojem je sjedio srpski prevoditelj UN-a.⁴¹⁵⁸ Hill je izjavio da se prevoditelj bio vratio kući u Knin da pokupi stvari, ali da su zatim hrvatski vojnici otkrili da je Srbin, pa su pucali u jednu od prednjih guma na automobilu kojim se pokušao odvesti.⁴¹⁵⁹ Hill je uz pomoć jednog drugog prevoditelja razgovarao s vojnikom koji mu je predstavljen kao zapovjednik 4. brigade.⁴¹⁶⁰ Hill je poslije doznao da je ta osoba bila zapovjednik brigade koja je "okupirala" Knin.⁴¹⁶¹ Hill je izjavio da mu je taj zapovjednik rekao da je prevoditelj koji je iznosio stvari iz kuće u automobil "četnik" i da će ga ubiti.⁴¹⁶² Pružio je Hillu neki dokument SVK na kojem je stajalo da je taj čovjek oko godinu dana bio pripadnik SVK.⁴¹⁶³ Nakon napete pat-pozicije, zapovjednik je naposljetku pristao dozvoliti prevoditelju da se vrati u bazu UN-a.⁴¹⁶⁴ Hill je rekao da se, zato što je u bazi UN-a postojala helikopterska pista zapovjednik pribojavao da se Srbima poput tog prevoditelja biti dozvoljeno da napuste bazu, pa je zaprijetio da će oboriti svaki

⁴¹⁵⁴ P677 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 28. veljače 2007.), str. 7; P680 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 1. srpnja 2008.), par. 6; P702 (Izvešće Aluna Robertsa o pljačkanju podneseno Phillipu Arnoldu, glavnom glasnogovorniku UN-a, 9. kolovoza 1995.), par. 15.

⁴¹⁵⁵ P677 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 28. veljače 2007.), str. 7; P680 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 1. srpnja 2008.), par. 6; P702 (Izvešće Aluna Robertsa o pljačkanju podneseno Phillipu Arnoldu, glavnom glasnogovorniku UN-a, 9. kolovoza 1995.), par. 16-17.

⁴¹⁵⁶ P291 (John Hill, izjava svjedoka, 23. kolovoza 1996.), str. 2; P292 (John Hill, izjava svjedoka, 21. siječnja 1998.), str. 3, 93; P293 (John Hill, izjava svjedoka, 2. studenog 1999.), str. 3.

⁴¹⁵⁷ P292 (John Hill, izjava svjedoka, 21. siječnja 1998.), str. 38; John Hill, T. 3766; D274 (Dnevnik Johna Hilla, bilješke za 5.-13. kolovoza 1995.), str. 3-4.

⁴¹⁵⁸ P292 (John Hill, izjava svjedoka, 21. siječnja 1998.), str. 38; John Hill, T. 3766; D274 (Dnevnik Johna Hilla, bilješke za 5.-13. kolovoza 1995.), str. 4.

⁴¹⁵⁹ P292 (John Hill, izjava svjedoka, 21. siječnja 1998.), str. 38; John Hill, T. 3767; D274 (Dnevnik Johna Hilla, bilješke za 5.-13. kolovoza 1995.), str. 4.

⁴¹⁶⁰ P292 (John Hill, izjava svjedoka, 21. siječnja 1998.), str. 38-39, 48-49; John Hill, T. 3766, 3868.

⁴¹⁶¹ P292 (John Hill, izjava svjedoka, 21. siječnja 1998.), str. 39.

⁴¹⁶² P292 (John Hill, izjava svjedoka, 21. siječnja 1998.), str. 39-40; John Hill, T. 3767; D274 (Dnevnik Johna Hilla, bilješke za 5.-13. kolovoza 1995.), str. 4.

⁴¹⁶³ P292 (John Hill, izjava svjedoka, 21. siječnja 1998.), str. 39; John Hill, T. 3766-3767; D274 (Dnevnik Johna Hilla, bilješke za 5.-13. kolovoza 1995.), str. 4.

⁴¹⁶⁴ P292 (John Hill, izjava svjedoka, 21. siječnja 1998.), str. 39; John Hill, T. 3767.

helikopter koji poleti iz baze UN-a.⁴¹⁶⁵ Hrvatski zapovjednik je također rekao Hillu da će svi Srbi u dobi od 19 do 60 godina koji napuste bazu biti strijeljani.⁴¹⁶⁶ Hill i hrvatski zapovjednik su se zatim složili da Hrvati pregledaju sve helikoptere koji polijeću iz baze UN-a.⁴¹⁶⁷

1145. **Alain Forand**, zapovjednik UNCRO-a za Sektor Jug u razdoblju od 8. srpnja 1995. do 10. listopada 1995.,⁴¹⁶⁸ izvijestio je da je oko 20:00 sati 8. kolovoza 1995., jedan lokalni srpski prevoditelj zaposlen pri UN-u, bio maltretiran od strane hrvatske civilne policije i optuživan da je vojnik SVK i ratni zločinac kada je otišao uzeti osobne stvari iz svog stana u Kninu.⁴¹⁶⁹

1146. Raspravno vijeće konstatira da su 8. kolovoza 1995., oko 20:00 sati, u Kninu osobe koje se navode kao vojnici upale u ispreturani stan Predraga Šare, srpskog prevoditelja UNCRO-a, nekoliko ga puta snažno pljusnule po licu, gurale ga i tukle šakama, uperile pušku u njega i zaprijetile mu da će ga ubiti. Šare se tom prilikom zatekao u Kninu da obiđe svoj stan i uzme neke stvari. Kad je Šare u društvu Aluna Robertsa i službenika za civilne poslove pokušao otići iz stana, udaren je šakom u leđa i priječeno mu je. Roberts i službenik za civilne poslove odbili su predati Šaru i ušli su u vozilo UN-a parkirano ispred zgrade i pokušali da se zajedno s njim odvezu. Osobe koje se navode kao vojnici otvorile su vatru iznad vozila, a zatim pucale u prednju desnu gumu. Također su ljuljale vozilo i udarale po prozoru sa suvozačeve strane, te su prijetile Šari nožem govoreći kako će, ne bude li predan, biti ubijen. Jedna od tih osoba za koje se navode kao vojnici donijela je iz Šarinog stana dokument s pečatom SVK i Šarinim imenom na njemu. Potkraj 1994. Šare je priznao Robertsu da je špijun SVK. Zapovjednik "4. brigade" bio je nazočan toj sceni i kazao je Johnu Hillu da je taj prevoditelj "četnik" i pripadnik SVK, da će ga ubiti, te da će svaki Srbin u dobi između 19 i 60 godina koji napusti bazu UN-a isto tako biti strijeljan. Na mjesto događaja je stigla Vojna policija i zatražila da se Predraga Šaru preda. Jedna od osoba koje se navode kao vojnici kazala je Robertsu da svi muškarci Srbi moraju biti ispitani u vezi s ratnim zločinima. Imajući u vidu nazočnost zapovjednika "4. brigade", kao i činjenicu da je taj zapovjednik komunicirao s

⁴¹⁶⁵ P292 (John Hill, izjava svjedoka, 21. siječnja 1998.), str. 39-40.

⁴¹⁶⁶ P292 (John Hill, izjava svjedoka, 21. siječnja 1998.), str. 40.

⁴¹⁶⁷ P292 (John Hill, izjava svjedoka, 21. siječnja 1998.), str. 39-40.

⁴¹⁶⁸ P330 (Alain Forand, izjava svjedoka, 20. kolovoza 1996.), str. 2, 15; P333 (Alain Forand, izjava svjedoka, 25. siječnja 2008.), par. 2; Alain Forand, T. 4098-4099, 4180, 4186.

⁴¹⁶⁹ P360 (Ažurirano izvješće o situaciji UNCRO-a za Sektor Jug, 07:30 sati, 9. kolovoza 1995.), str. 1.

Johnom Hillom i sporazumio se s njim, nakon čega je Predragu Šari dozvoljeno da se vrati u bazu UN-a, te u svjetlu dokaza na kojima se temelji zaključak Vijeća iz poglavlja 4.2.9 (Grad Knin), Raspravno vijeće konstatira da su osobe koje su tukle Predraga Šaru, i prijetile mu, bile pripadnici 4. gardijske brigade. Raspravno vijeće će dalje razmotriti taj incident u vezi s točkama 1, 8 i 9 Optužnice u poglavljima 5.7.2 i 5.8.2 (c) dolje.

Seljani u Golubiću

1147. Što se tiče navoda o zlostavljanju seljana u Golubiću, Raspravnim vijeću su predloženi prvenstveno dokumentarni dokazi. Dana 29. kolovoza 1995., HRAT iz Knina posjetio je područje Golubića u općini Knin, gdje se lokalno stanovništvo potužilo da su ih tog dana vojnici terorizirali, prijetili im i pucali.⁴¹⁷⁰ HRAT je vidio mnoge vojnike na tom području, a narednik jedne skupine vojnika kazao im je da mu je nadređeni u Kninu.⁴¹⁷¹ Dana 21. rujna 1995., u tom istom selu jedan tim UNMO-a uočio je maltretiranje civila Srba od strane ljudi u uniformama HV-a, čije vozilo je imalo registarske tablice HV-a.⁴¹⁷²

1148. Raspravnim vijeću su predloženi dokazi u vezi s navodima o dva incidenta prijetnji i maltretiranja u Golubiću. Dokazi ukazuju na to da su 29. kolovoza 1995. naoružane osobe koje se navode kao vojnici prijetile stanovnicima Golubića. Dokazi isto tako ukazuju na to da su 21. rujna 1995., osobe u uniformama HV-a, u automobilima s registarskim tablicama HV-a, maltretirali srpske civile u Golubiću. Za oba incidenta, ponašanje osoba i okolnosti njihovog prijetjećeg ponašanja opisani su nedovoljno konkretno da bi Raspravno vijeće moglo procijeniti ozbiljnost posljedica takvog ponašanja po žrtve. S obzirom na te okolnosti, Raspravno vijeće neće dalje razmatrati ta dva incidenta u vezi s točkama 1, 8 i 9 Optužnice.

⁴¹⁷⁰ D631 (Dnevno izvješće HRAT-a, 29. kolovoza 1995.), str. 2.

⁴¹⁷¹ D631 (Dnevno izvješće HRAT-a, 29. kolovoza 1995.), str. 2.

⁴¹⁷² P68 (Sažetak izvješća o situaciji UNMO-a za Sektor Jug za razdoblje od 7. kolovoza do 22. studenog 1995.), str. 42.

Slavica Borović

1149. Što se tiče navodnog zlostavljanja Slavice Borović u Kninu, Raspravnom vijeću su predloženi razni dokumentarni dokazi. Dana 8. rujna 1995., Slavica Borović je obavijestila kninsku kriminalističku policiju da su je 6. rujna 1995., oko 18:30 sati, silovala dvojica muškaraca u kući u vlasništvu Ljubiše Starčevića, u ulici Dinka Šimunovića 2 u Kninu. Te dvije osobe zaustavile su je na ulici, zaprijetile joj pištoljem, odvele je na prvi kat kuće i naredile joj da se svuče i legne.⁴¹⁷³ Nakon što su muškarci silovali žrtvu, jedan od počinitelja odveo ju je do kontejnera za stanovanje u Gajnjači i tamo je opet silovao.⁴¹⁷⁴ Žrtva je identificirala jednog od počinitelja kao Kristijana, vlasnika kafića preko puta kuće u kojoj je silovana, i navela da je nosio traperice i maskirnu košulju kratkih rukava sa oznakama HV-a, dok je za drugog počinitelja rečeno da je nosio traperice i sivu majicu.⁴¹⁷⁵ Dana 9. rujna 1995. priveden je Hrvat Kristijan Nakić i podneseno je posebno izvješće uz kaznenu prijavu u kojem se navodi da kriminalistička policija osnovano sumnja da su Kristijan Nakić i Saša Barišić silovali Slavicu Borović.⁴¹⁷⁶ Pištolj kojim se prijetilo žrtvi pronađen je kod Nakića i privremeno oduzet.⁴¹⁷⁷

1150. Dana 7. rujna 1995., pripadnik lokalnog osoblja MOCK-a izvijestio je medicinsku sestru MOCK-a u Kninu o silovanju Slavice Borović prethodnog dana. Putem kući oko 18:00 sati, žrtvu je zaustavio pijani naoružani muškarac u plavoj jakni s oznakama HV-a na lijevom rukavu i u plavim hlačama. Muškarac je silovao Slavicu Borović neprestano ponavljajući da nije riječ o silovanju, već o osveti. Nakon što je prvi muškarac napustio prostoriju, ušao je drugi i također silovao žrtvu. Prvi muškarac se zatim vratio u prostoriju s namjerom da još jednom siluje Slavicu

⁴¹⁷³ D1730 (Zapisnik o zaprimanju kaznene prijave koju je Slavica Borović podnijela Odsjeku kriminalističke policije za I. PP Knin PU zadarsko-kninske, koji je sastavio službenik Tonči Šužberić, 8. rujna 1995.), str. 1; D1731 (Posebno izvješće Ive Karduma kao dopuna kaznene prijave protiv Kristijana Nakića, osumnjičenog za silovanje Slavice Borović), str. 2.

⁴¹⁷⁴ D1730 (Zapisnik o zaprimanju kaznene prijave koju je Slavica Borović podnijela Odsjeku kriminalističke policije za I. PP Knin PU zadarsko-kninske, koji je sastavio službenik Tonči Šužberić, 8. rujna 1995.), str. 1.

⁴¹⁷⁵ D1730 (Zapisnik o zaprimanju kaznene prijave koju je Slavica Borović podnijela Odsjeku kriminalističke policije za I. PP Knin PU zadarsko-kninske, koji je sastavio službenik Tonči Šužberić, 8. rujna 1995.), str. 2.

⁴¹⁷⁶ D1731 (Posebno izvješće Ive Karduma kao dopuna kaznene prijave protiv Kristijana Nakića, osumnjičenog za silovanje Slavice Borović), str. 1-3.

⁴¹⁷⁷ D1731 (Posebno izvješće Ive Karduma kao dopuna kaznene prijave protiv Kristijana Nakića, osumnjičenog za silovanje Slavice Borović), str. 3

Borović, ali je drugi muškarac intervenirao i žrtva je puštena. Incident je trajao oko trideset minuta.⁴¹⁷⁸

1151. Dokazi ukazuju na to da su, oko 18:30 sati 6. rujna 1995., u Kninu, dvije osobe više puta silovale Slavicu Borović. Raspravno vijeće je svjesno nepodudarnosti između izvješća MOCK-a s jedne i izvješća i zapisnika hrvatske policije s druge strane, ali se, s obzirom na sličnosti, ipak uvjerilo da se oboje odnosi na isti incident. Slavica Borović je identificirala jednog od počinitelja kao Kristijana Nakića, a u posebnom izvješću uz kaznenu prijavu navodi se da policija osnovano sumnja na Kristijana Nakića i Sašu Barišića. Premda Raspravnom vijeću nisu predloženi dokazi o konačnom ishodu istraga u vezi s Nakićem i Barišićem, imajući u vidu to da je žrtva identificirala Nakića po imenu i da je pištolj korišten u incidentu pronađen kod Nakića, dokazi ukazuju na to da je Nakić jedan od počinitelja. Dokazi ne ukazuju na to po kojoj je osnovi Barišić bio osumnjičenik. Raspravno vijeće napominje da je Slavica Borović identificirala oznake HV-a na Nakićevoj maskirnoj košulji. Međutim, s obzirom na to da je zločin procesuiran pred civilnim sudom, da je Nakić bio vlasnik kafića i da je živio u Kninu, te da je opisan kao osoba odjevena samo djelomično u vojnu uniformu, Raspravno vijeće ne može zaključiti da je Nakić bio pripadnik hrvatskih vojnih snaga. S obzirom na te okolnosti, Raspravno vijeće neće dalje razmatrati taj incident u vezi sa točkama 1, 8 i 9 Optužnice.

4.3.10 Općina Lišane Ostrovičke

1152. Raspravnom vijeću su predloženi nedovoljni relevantni dokazi ili mu nisu predloženi relevantni dokazi u vezi s navodima o nehumanim djelima i okrutnom postupanju u općini Lišane Ostrovičke.

4.3.11 Općina Lisičić

1153. Raspravnom vijeću su predloženi nedovoljni relevantni dokazi ili mu nisu predloženi relevantni dokazi u vezi s navodima o nehumanim djelima i okrutnom postupanju u općini Lisičić.

⁴¹⁷⁸ D1729 (Dopis Carmen Burger u vezi s održanim sastankom, upućen Čermaku, 18. rujna 1995.), str. 2.

4.3.12 Općina Nadvoda

1154. Raspravnom vijeću su predloženi nedovoljni relevantni dokazi ili mu nisu predloženi relevantni dokazi u vezi s navodima o nehumanim djelima i okrutnom postupanju u općini Nadvoda.

4.3.13 Općina Obrovac

1155. Raspravnom vijeću su predloženi nedovoljni relevantni dokazi ili mu nisu predloženi relevantni dokazi u vezi s navodima o nehumanim djelima i okrutnom postupanju u općini Obrovac.

4.3.14 Općina Oklaj

1156. Raspravnom vijeću su predloženi nedovoljni relevantni dokazi ili mu nisu predloženi relevantni dokazi u vezi s navodima o nehumanim djelima i okrutnom postupanju u općini Oklaj.

4.3.15 Općina Orlić

Đurđija Amanović, u Vrbniku

1157. Raspravnom vijeću su u vezi s navodima o zlostavljanju Đurđije Amanović predloženi dokazi putem svjedočenja **Vesele Damjanić**, Srпкиnje iz Vrbnika u općini Orlić.⁴¹⁷⁹ Ona je izjavila da je 16. kolovoza 1995., čula krike Đurđije Amanović, koja je živjela u susjedstvu, preko puta svjedokinjine kuće. Đurđija Amanović je bila starija osoba i teško se kretala. Svjedokinja je prišla kući gospođe Amanović i vidjela trojicu muškaraca u zelenim maskirnim uniformama kako viču na gospođu Amanović i prepiru se oko toga da li da je zapale ili ne. Nakon što su vojnici otišli, svjedokinja je našla gospođu Amanović u njevoj spavaćoj sobi i primijetila je da je pod u spavaćoj sobi izgorio, kao i suknya gđe Amanović. Gospođa Amanović je kazala svjedokinji da su je vojnici pokušali zapaliti i da su njezine sinove optužili da su "četnici". Oko 17. kolovoza 1995., vojnici su ponovno došli u kuću Đurđije Amanović i u nazočnosti svjedokinje odnijeli nešto drva za ogrjev. Vojnici su također odnijeli televizor gđe Amanović i parket. Vojnici su se zatim u velikom zelenom vojnom kamionu s ceradom preko stražnjeg dijela vratili u Drniš.⁴¹⁸⁰

⁴¹⁷⁹ P632 (Vesela Damjanić, izjave svjedoka), str. 1-2 (izjava svjedoka od 8. srpnja 1999.), 7 (izjava svjedoka od 13. listopada 2004.).

⁴¹⁸⁰ P632 (Vesela Damjanić, izjave svjedoka), str. 5 (izjava svjedoka od 8. srpnja 1999.).

1158. Na osnovi predloženih dokaza, Raspravno vijeće konstatira da su oko 16. kolovoza 1995., tri osobe prijetile Đurđiji Amanović iz Vrbnika i pokušale je spaliti. Raspravno vijeće također konstatira da su oko 17. kolovoza 1995. neke osobe odnijele nešto drva za ogrjev, televizor i parket iz kuće Đurđije Amanović. Imajući u vidu da su osobe optužile sinove gospođe Amanović da su "četnici" i da su, prema popisu stanovništva iz 1991., 1.309 od 1.332 osobe u Vrbniku bile Srbi, Raspravno vijeće zaključuje da je Đurđija Amanović bila Srkinja. Uzimajući naročito u obzir to što su te osobe koristile riječ "četnik", činjenicu da su nosile zelene maskirne uniforme, i vozile se u velikom zelenom vojnom kamionu, Raspravno vijeće zaključuje da su to bili pripadnici hrvatskih vojnih snaga ili Specijalne policije. Raspravno vijeće će dalje razmotriti ovaj incident u vezi s točkama 1, 4, 8 i 9 Optužnice u poglavljima 5.6.2, 5.7.2 i 5.8.2 (c) dolje.

Draginja Urukalo i Dušan Urukalo, u Biskupiji

1159. Raspravnom vijeću su dokazi u vezi s navodima o zlostavljanju Draginje Urukalo predloženi putem svjedočenja **Draginje Urukalo**, Srkinje iz Urukala, zaseoka sela Biskupija, općina Orlić, koja je 1995. godine imala 73 godine.⁴¹⁸¹ Ona je izjavila da su jedne subote, ili nedjelje, početkom kolovoza 1995., hrvatski vojnici došli u njeno selo i počeli pucati i upadati u kuće.⁴¹⁸² Gospođa Urukalo stajala je ispred svoje kuće kad je došla grupa vojnika.⁴¹⁸³ Vojnici su gospođu Urukalo nazivali "četničkom kurvom", porazbijali su joj neke stvari i pucali po kući.⁴¹⁸⁴ Vojnici su je zatim prisilili da se skine u donje rublje i igra košarku s golim starijim čovjekom, susjedom Dušanom Urukalom, u dvorištu iza njezine kuće.⁴¹⁸⁵ Naposljedku su joj rekli da se može obući, pa je ušla u kuću da se odjene. Vojnici su zatim otišli, a svjedokinja je procijenila da nisu mogli proći ni pola puta kroz selo kad je u vojnom vozilu pristigao njen unuk, Joško Šiklič.⁴¹⁸⁶ Joško Šiklič je sin kćeri gospođe Urukalo, Slavice, koja se udala za Hrvata, Danu Šikliča. Joško je rekao gospođi Urukalo da je pripadnik 1. brigade. Gospođa Urukalo je bila sva u suzama i još uvijek

⁴¹⁸¹ P964 (Draginja Urukalo, izjava svjedoka, 3. rujna 2003.), str. 1, par. 1-2; Draginja Urukalo, T. 10088.

⁴¹⁸² P964 (Draginja Urukalo, izjava svjedoka, 3. rujna 2003.), par. 2-4; Draginja Urukalo, T. 10090-10091.

⁴¹⁸³ P964 (Draginja Urukalo, izjava svjedoka, 3. rujna 2003.), par. 4; Draginja Urukalo, T. 10091-10092.

⁴¹⁸⁴ P964 (Draginja Urukalo, izjava svjedoka, 3. rujna 2003.), par. 4; Draginja Urukalo, T. 10091.

⁴¹⁸⁵ P964 (Draginja Urukalo, izjava svjedoka, 3. rujna 2003.), par. 5-6; Draginja Urukalo, T. 10092; P965 (Fotografije košarkaškog igrališta u dvorištu Draginje Urukalo).

razodjevena kad joj je stigao unuk. Zatražio je od nje da mu kaže tko ju je prisilio da se svlači, ali ona unuku nije htjela odati imena tih vojnika, niti je od njega tražila da ih nađe jer se bojala da će joj ubiti unuka.⁴¹⁸⁷ Prema izjavi njenog unuka, u vezi s kojom je svjedokinja ispitana na sudu, gospođa Urukalo svom unuku nikad nije rekla da su je maltretirali neki vojnici.⁴¹⁸⁸

1160. U vezi s ovim incidentom, Raspravno vijeće smatra svjedočenje Draginje Urukalo vjerodostojnim bez obzira na tvrdnje u izjavi Joška Šiklića koje mu proturječe. Dokazi ukazuju na to da je 5. ili 6. kolovoza, odnosno 12. ili 13. kolovoza 1995., nepoznati broj osoba otvorio vatru na kuću Draginje Urukalo, 73-godišnje Srпкиnje, u Biskupiji, i da su je zatim natjerali da se svuče u donje rublje i da igra košarku s golim susjedom, starijim čovjekom po imenu Dušan Urukalo. Na osnovi svjedokovog opisa tih osoba kao vojnika, Raspravno vijeće se uvjerilo da su osobe na sebi imale uniforme vojnog tipa. Nadalje, činjenica da su žrtvu nazivali "četničkom kurvom" navodi na zaključak da je bila riječ o Hrvatima. Međutim, na temelju gore navedenih dokaza ne može se utvrditi kojim oružanim snagama su navodni počinitelji eventualno pripadali. Raspravnom vijeću nisu predloženi dovoljni dokazi o tome koje su oružane snage u to vrijeme eventualno bile prisutne u blizini Biskupije. Raspravno vijeće ne može, prema tome, donijeti nikakve zaključke o identitetu odnosno pripadnosti navodnih počinitelja. S obzirom na te okolnosti, Raspravno vijeće neće dalje razmatrati taj incident u vezi s točkama 1, 8 i 9 Optužnice.

⁴¹⁸⁶ P964 (Draginja Urukalo, izjava svjedoka, 3. rujna 2003.), par. 6; Draginja Urukalo, T. 10093-10094.

⁴¹⁸⁷ P964 (Draginja Urukalo, izjava svjedoka, 3. rujna 2003.), par. 6-7; Draginja Urukalo, T. 10094.

⁴¹⁸⁸ See Draginja Urukalo, T. 10100-10102.

4.4 Protupravni napadi na civile i civilne objekte

4.4.1 Pregled optužbi

1161. Optuženici se u Optužnici terete za protupravne napade na civile i civilne objekte kao djela u osnovi kaznenog djela progona, zločina protiv čovječnosti, u razdoblju od najkasnije srpnja 1995. do otprilike 30. rujna 1995., u općinama na koje se odnosi Optužnica. Dokazi predloženi Raspravnom vijeću odnose se na više gradova, a velika većina dokaza odnosi se na Knin tijekom prvih dana operacije Oluja.

1162. Raspravnom vijeću predloženi su dokazi u vezi s topničkim projektilima koji su 4. i 5. kolovoza 1995. pali na Kistanje i Kaštel Žegarski ili blizu tih mjesta, u općini Nadvoda, te na Polaču i zaseoke u dolini Plavnog, u općini Knin. Raspravno vijeće je prikaz nekih od tih dokaza dalo u poglavlju 4.5.3 (Općine Kistanje i Knin). Raspravnom vijeću nisu predloženi dovoljni dokazi da bi na temelju njih odredilo koliko je projektila ispaljeno na te gradove i u koje vrijeme i na koja mjesta su projektili pali, uz samo nekoliko iznimaka. Osim toga, Raspravnom vijeću nisu predloženi dovoljni dokazi na temelju kojih bi moglo utvrditi je li SVK bila u tim gradovima i je li tamo bilo drugih objekata, djelovanjem po kojima bi se ostvarila značajna vojna prednost. U topničkim zapovijedima HV-a koje su izdali Gotovina, Rajčić, Firšt ili Fuzul gradovi se ne spominju. Topnička izvješća predložena Raspravnom vijeću ne pružaju daljnje pojedinosti o ciljevima djelovanja HV-a u tim gradovima ili u njihovoj blizini. U takvim okolnostima, Raspravno vijeće ne može utvrditi što su snage koje su ispalile topničke projekte koji su pogodili gore navedene gradove ili prostor u njihovoj blizini, gađale. Raspravno vijeće ne smatra da je protupravni napad na civile i civilne objekte u tim gradovima jedino razumno tumačenje tih dokaza. Raspravno vijeće smatra da dokazi dopuštaju razumno tumačenje da su snage koje su ispalile topničke projekte na te gradove ili područja u njihovoj blizini namjerno gađale vojne ciljeve. S obzirom na te okolnosti, Raspravno vijeće neće dalje razmatrati te incidente u vezi s točkom 1 Optužnice.

4.4.2 Opća razmatranja

1163. Raspravnom vijeću predloženi su dokazi u vezi s različitim tipovima topničkog naoružanja tijekom vojnih operacija putem svjedočenja **Harryja Koningsa**, potpukovnika vojske Kraljevine Nizozemske i vještaka za uporabu topništva u vojnim

operacijama,⁴¹⁸⁹ i **Geoffreya Corna**, vještaka za praktičnu primjenu zakona ratovanja u vojnim operacijama.⁴¹⁹⁰

1164. **Konings** je svjedočio o svojstvima različitih tipova topničkog naoružanja, između ostalog o njihovim dometima i brzini gađanja. Konkretno, Konings je o svojem svjedočenju izjavio da su haubice sustav naoružanja za posredno gađanje, koji koristi gornju grupu kutova, a haubički projektili, ispaljeni iz cijevi pod određenim kutom, kreću se balističkom putanjom. Haubice kalibra 155 milimetara mogu ispaljivati dva do tri projektila u minuti ako ih opslužuje dobro obučena posada, mada se prilikom djelovanja neprekidnom vatrom općenito ispaljuje po jedan projektil u minuti. Haubice kalibra 130 milimetara mogu se usporediti s haubicama kalibra 155 milimetara i imaju domet do 28 kilometara.⁴¹⁹¹ Minobacačima je svojstvena mogućnost djelovanja iz gornje grupe kutova i velika brzina gađanja od deset ili više projektila u minuti, relativno malog dometa.⁴¹⁹² Minobacač kalibra 120 milimetra ispaljuje četiri do šest projektila u minuti, a domet mu je do osam kilometara. Rakeete imaju vlastiti pogonski sustav i ispaljuju se iz bacača raketa, koji uglavnom imaju veliku brzinu gađanja. Raketni sustavi kalibra 128 milimetara imaju maksimalni domet od 12 do 22 kilometra.⁴¹⁹³

1165. Što se tiče preciznosti topničkog naoružanja, **Konings** je izjavio da su topništvo, minobacački i raketni sustavi predviđeni za djelovanje na prostorne ciljeve, kao što su koncentracije snaga, područjâ za opskrbu, veća zapovjedna mjesta i druga područja dimenzija 100 do 150 metara, pri čemu ispaljeni projektili pogađaju određeno područje razmaknuti jedni od drugih, što osigurava pokrivanje terena.⁴¹⁹⁴ Ti su sustavi previše neprecizni da bi se koristiti za gađanje manjih, točkastih ciljeva, kao na primjer jednog vozila ili manjeg zapovjednog mjesta dimenzija 50x50 metara, pa bi se na takav cilj

⁴¹⁸⁹ P1259 (Izveštaj vještaka Harryja Koningsa "Vatrena podrška tokom Oluje", kolovoz 1995.), str. 1; Harry Konings, T.14302-14304, 14306-14307, 14349, 14486, 14545; P1258 (*Curriculum Vitae* Harryja Koningsa).

⁴¹⁹⁰ Geoffrey Corn, T. 21143-21150, 21221-21222, 21278, 21282; D1641 (*Curriculum vitae* Geoffreya Corna).

⁴¹⁹¹ P1259 (Izveštaj vještaka Harryja Koningsa "Vatrena podrška tokom Oluje", kolovoz 1995.), str. 9.

⁴¹⁹² P1259 (Izveštaj vještaka Harryja Koningsa "Vatrena podrška tokom Oluje", kolovoz 1995.), str. 10-11.

⁴¹⁹³ P1259 (Izveštaj vještaka Harryja Koningsa "Vatrena podrška tokom Oluje", kolovoz 1995.), str. 11.

⁴¹⁹⁴ P1259 (Izveštaj vještaka Harryja Koningsa "Vatrena podrška tokom Oluje", kolovoz 1995.), str. 11, 13; Dodatak A, str. 5; P1260 (*Addendum* Izveštaju vještaka Harryja Koningsa), str. 4; Harry Konings, T. 14312-14313, 14465.

morao ispaliti veliki broj projektila da bi ga se uništilo ili neutraliziralo.⁴¹⁹⁵ Na primjer, Konings je primijetio da zapovjedno mjesto može biti manjih dimenzija 50x50 metara i da vjerojatno odstupanje projektila kalibra 155 mm na veliku daljinu iznosi također 50 metara.⁴¹⁹⁶ Općenito, raketni sustavi korišteni 1995. bili su manje precizni od topničkih sustava, kao što su haubice ili minobacački sustavi.⁴¹⁹⁷ Na preciznost konvencionalnih sustava potpore s nenavodjenim streljivom, kao što su haubice i minobacači, utječu njihova svojstva, kao što su razlike koje postoje između pojedinih oruđa, odnosno odstupanja od oruđa do oruđa, što dovodi do vjerojatnih odstupanja u pogledu daljine i bočnog odstupanja.⁴¹⁹⁸ Na primjer, Konings je izjavio da ta svojstva oruđa mogu, ako se navođena granata kalibra 155 milimetara s određenim punjenjem ispali na daljinu od 14,5 kilometara, dovesti do razlike u mjestu udara do 55 metara u pogledu daljine i pet metara u pogledu bočnog odstupanja.⁴¹⁹⁹ Na njihovu preciznost utječu i vanjskih čimbenici, kao što su temperatura i gustoća zraka, brzina i smjer vjetera, trajanje leta, brzina pri izlasku iz cijevi, temperatura raketnog punjenja i težina i dužina projektila.⁴²⁰⁰ Odstupanja se mogu korigirati mjerenjem raspoloživih podataka o vanjskim čimbenicima.⁴²⁰¹ Vjerojatnost greške se povećava s povećanjem udaljenosti između cilja i paljbene postrojbe.⁴²⁰² Na primjer, u vezi s mjestom udara nenavođene granate kalibra 155 milimetara određenog punjenja ispaljene na daljinu od 14,5 kilometara, Konings je u svom svjedočenju rekao da se mjesto udara granate pomiče za 26 metara dalje ako se brzina pri izlasku iz cijevi poveća za jedan metar u sekundi; vjetar s repa projektila jačine jednog čvora doveo bi do toga da granata padne 18 metara dalje; smanjenje ili povećanje temperature zraka od jednog stupnja dovodi do promjene od 20 metara po stupnju; gustoća zraka može prouzročiti promjenu od 60 metara, a rotacija granate može prouzročiti razliku od 20 metara ako se ne obave korekcije.⁴²⁰³ Na preciznost utječu i

⁴¹⁹⁵ P1259 (Izveštaj vještaka Harryja Koningsa "Vatrena podrška tokom Oluje", kolovoz 1995.), str. 11, 13, Dodatak A, str. 5; P1260 (*Addendum* Izveštaju vještaka Harryja Koningsa), str. 4; Harry Konings, T. 14314, 14397, 14465.

⁴¹⁹⁶ P1259 (Izveštaj vještaka Harryja Koningsa "Vatrena podrška tokom Oluje", kolovoz 1995.), str. 13.

⁴¹⁹⁷ P1259 (Izveštaj vještaka Harryja Koningsa "Vatrena podrška tokom Oluje", kolovoz 1995.), str. 11; Harry Konings, T. 14464-14465, 14469-14470.

⁴¹⁹⁸ P1259 (Izveštaj vještaka Harryja Koningsa "Vatrena podrška tokom Oluje", kolovoz 1995.), str. 11; P1260 (*Addendum* Izveštaju vještaka Harryja Koningsa), str. 3-4.

⁴¹⁹⁹ P1259 (Izveštaj vještaka Harryja Koningsa "Vatrena podrška tokom Oluje", kolovoz 1995.), str. 11.

⁴²⁰⁰ P1259 (Izveštaj vještaka Harryja Koningsa "Vatrena podrška tokom Oluje", kolovoz 1995.), str. 11-12; P1260 (*Addendum* Izveštaju vještaka Harryja Koningsa), str. 3-4; Harry Konings, T. 14313, 14343.

⁴²⁰¹ P1259 (Izveštaj vještaka Harryja Koningsa "Vatrena podrška tokom Oluje", kolovoz 1995.), str. 11.

⁴²⁰² P1259 (Izveštaj vještaka Harryja Koningsa "Vatrena podrška tokom Oluje", kolovoz 1995.), str. 11; P1260 (*Addendum* Izveštaju vještaka Harryja Koningsa), str. 4.

⁴²⁰³ P1259 (Izveštaj vještaka Harryja Koningsa "Vatrena podrška tokom Oluje", kolovoz 1995.), str. 11-12.

točna lokacija paljbene postrojbe i koordinate cilja.⁴²⁰⁴ Ovisno o tome koriste li se deseteroznamenasti, osmeroznamenasti ili šesteroznamenasti brojevi, koordinatni sustav postiže preciznost od jednog, deset ili 100 metara.⁴²⁰⁵ U slučaju da je jedna od koordinati netočna, zapovjednik topničke postrojbe može korigirati vatru tako što će ispaljivati jednu po jednu granatu kako bi se približio cilju, sve dok se ne postigne marginu od pedeset metara i tada otvoriti vatru na sam cilj.⁴²⁰⁶

1166. **Corn** je u svom svjedočenju izjavio da topničko oruđe koristi streljivo za pojedinačnu paljbu, kao što su haubički ili minobacački projektili, dok raketno topništvo koristi streljivo na raketni pogon, često u baražnoj paljbi višecijevnih bacača raketa. Raketno topništvo se više koristi za prostorne ciljeve, ali idealno je i za uništavanje neprijateljske protuzračne obrane ili mogućnosti vođenja i zapovijedanja. Corn je izjavio da je svaki zapovjednik koji razmatra mogućnost upotrebe raketnog topništva na civilnom području obvezan procijeniti očekivanu kolateralnu štetu i slučajno ranjavanje.⁴²⁰⁷ Kada se uspoređi s topničkom paljbom, raketno topništvo nije nužno najmanje neselektivan oblik napada; usporedba ovisi o tome gdje se nalazi civilno stanovništvo (u zatvorenom ili na otvorenom), o vremenu izvođenja napada, o zaštiti koju civilima pružaju čvrsti objekti i o potencijalnom usporednom udaru topničkih i raketnih projektila. Ovisno o tim čimbenicima, Corn je smatrao da je moguće da zapovjednik u dobroj vjeri odluči da je za postizanje željenog efekta primjerenije koristiti raketno topništvo.⁴²⁰⁸

1167. **Andrewu Leslieu**, načelniku stožera Sektora Jug UNCRO-a u Kninu od 1. ožujka do 7. kolovoza 1995., časniku s velikim topničkim iskustvom,⁴²⁰⁹ rečeno je, a i vidio je tijekom svog boravka u Kninu, da HV raspolaže sljedećim sustavima naoružanja: srednjim minobacačima kalibra 82 milimetra, topovima kalibra 122 milimetra, topovima kalibra 130 milimetra, topovima kalibra 152 milimetra i nizom višecijevnih bacača raketa.⁴²¹⁰ Leslie je u svom svjedočenju izjavio da su to sve bili

⁴²⁰⁴ P1259 (Izveštaj vještaka Harryja Koningsa "Vatrena podrška tokom Oluje", kolovoz 1995.), str. 12.

⁴²⁰⁵ Harry Konings, T. 14435.

⁴²⁰⁶ P1259 (Izveštaj vještaka Harryja Koningsa "Vatrena podrška tokom Oluje", kolovoz 1995.), str. 12.

⁴²⁰⁷ D1642 (Izveštaj vještaka Geoffreyja Corna, 28. lipnja 2009.), str. 20; Geoffrey Corn, T. 21570, 21572-21573.

⁴²⁰⁸ D1642 (Izveštaj vještaka Geoffreyja Corna, 28. lipnja 2009.), str. 21.

⁴²⁰⁹ Andrew Leslie, T. 1930-1931, 1933-1936, 2099, 2189, 2195-2196; P84 (Izvešće o mogućim kršenjima međunarodnog humanitarnog prava, s potpisom Andrewa Lesliea, 12. kolovoza 1995.), str. 1.

⁴²¹⁰ Andrew Leslie, T. 1989.

sustavi naoružanja za gađanje prostornih ciljeva, kod kojih je, prilikom prvog opaljenja, "prihvatljivo" da projektil pada u krugu od 400 metara od cilja.⁴²¹¹

1168. **Konings** je svjedočio i o različitim vrstama topovskih granata i njihovom djelovanju. Konkretno, Konings je izjavio da se fragmenti projektila kalibra 120 milimetara mogu raspršiti u krugu od 1.600 četvornih metara ako eksplodiraju u visini cilja, pri čemu postoji velika šansa da će svi koji se nalaze na tom području biti pogođeni gelerima, odnosno u krugu od 2.100 četvornih metara ako projektil eksplodira na visini od tri metra od tla, uz upotrebu blizinskih upaljača.⁴²¹² Rasprskavanje haubičkog projektila kalibra 155 milimetara ubija sve u krugu od 50 metara od točke eksplozije, što je poznato kao apsolutno smrtonosna udaljenost, izvan koje fragmenti još uvijek mogu prouzrokovati oštećenja i povrede, ali nisu nužno smrtonosni.⁴²¹³ Djelovanje eksplozije je najjače kada do eksplozije dođe na visini od šest do dvadeset metara iznad tla, što se može postići uporabom vremenskog upaljača.⁴²¹⁴ Blizinski upaljač ima mali radarski sustav koji izaziva eksploziju na željenoj visini, dok obični vremenski upaljač, koji je postojao i često se koristio 1995., radi kao sat koji nakon opaljenja otkucava i izaziva eksploziju u zadano vrijeme.⁴²¹⁵ Kontaktni upaljač može se podesiti da eksplodira na određenoj visini iznad tla ili uz kratku zadržku nakon udara.⁴²¹⁶ DPICM punjenja su noseći projektili koji sadrže više podpunjenja, a nazivaju se i kazetnim punjenjima.⁴²¹⁷ Takva punjenja aktiviraju se vremenskim upaljačem na visini od 400 metara, pri čemu se podpunjenja raspršuju na područje veličine nogometnog igrališta i eksplodiraju kada pogode cilj.⁴²¹⁸ Haubice kalibra 122, 152, 155 i 203 milimetra, raketni sustavi i određene vrste minobacača mogu koristiti kasetna punjenja.⁴²¹⁹

⁴²¹¹ Andrew Leslie, T. 1989-1990.

⁴²¹² P1259 (Izveštaj vještaka Harryja Koningsa "Vatrena podrška tokom Oluje", kolovoz 1995.), str. 12; Harry Konings, T. 14316-14317, 14343, 14364, 14367-14369, 14472-14473.

⁴²¹³ P1259 (Izveštaj vještaka Harryja Koningsa "Vatrena podrška tokom Oluje", kolovoz 1995.), str. 12; Harry Konings, T. 14316-14317.

⁴²¹⁴ P1259 (Izveštaj vještaka Harryja Koningsa "Vatrena podrška tokom Oluje", kolovoz 1995.), str. 12.

⁴²¹⁵ Harry Konings, T. 14319-14320.

⁴²¹⁶ Harry Konings, T. 14319-14320, 14474.

⁴²¹⁷ P1259 (Izveštaj vještaka Harryja Koningsa "Vatrena podrška tokom Oluje", kolovoz 1995.), str. 13; Harry Konings, T. 14320-14321.

⁴²¹⁸ P1259 (Izveštaj vještaka Harryja Koningsa "Vatrena podrška tokom Oluje", kolovoz 1995.), str. 13; Harry Konings, T. 14367.

⁴²¹⁹ Harry Konings, T. 14331.

1169. **Konings** je svjedočio o raznim efektima koji se mogu postići topničkom paljbom, uključujući uništavanje, neutraliziranje i sprečavanje.⁴²²⁰ Nadalje, vatra za isključenje znači gađanje točkastog ili prostornog cilja u cilju sprečavanja neprijatelja da ih koristi.⁴²²¹ Vatra za uznemiravanje namijenjena je stvaranju meteža kod neprijatelja, ograničavanju njegovog kretanja i podriivanju morala neprijatelja prijetnjom gubicima.⁴²²² Topništvo se može koristiti za vezivanje neprijatelja, kako bi se spriječio manevar neprijateljskih snaga.⁴²²³ Jedna metoda vezivanja neprijatelja jest neutraliziranje ili uništavanje njegove mogućnosti komunikacije.⁴²²⁴ Topnički napadi na ciljeve u dubini također mogu prouzrokovati dislokaciju i ometanje neprijatelja, na primjer, napadima na objekte za potporu smještene duboko unutar neprijateljskih crta, kao što su centri veze, zapovjedni centri ili stožeri i mjesta na kojima su smješteni objekti za logističku potporu.⁴²²⁵ Prema doktrini NATO-a, neutralizacija i/ili uništavanje neprijateljskog težišta može dovesti do uništenja neprijatelja.⁴²²⁶ Na strateškoj razini težište može biti neki fizički centar, ali veća je vjerojatnost da je to moral vođe, vladajuće elite ili čvrsta volja naroda koje se mora umanjiti, neutralizirati ili savladati.⁴²²⁷ Prema Koningsovim riječima, težište RSK bio je Knin, tako da je bilo važno da HV uspije zaposjesti Knin.⁴²²⁸ Kako je Konings rekao, granatiranje slabijeg intenziteta, kao što je ispaljivanje osam projektila na neki cilj i trajno granatiranje tijekom razdoblja od 19 sati, mogu imati samo efekt neutraliziranja, sprečavanja ili isključenja.⁴²²⁹ Otvaranje topničke paljbe u nepravilnim vremenskim razmacima pokazuje da je granatiranje možda korišteno kao vatra za uznemiravanje.⁴²³⁰ Dok ispaljivanje četiri do pet projektila u sat vremena na vojne jedinice može imati efekt

⁴²²⁰ P1259 (Izveštaj vještaka Harryja Koningsa "Vatrena podrška tokom Oluje", kolovoz 1995.), str. 2, 9, 11, Dodatak A, str. 4; P1260 (Addendum Izvještaju vještaka Harryja Koningsa), str. 4; D1253 (United States Department of the Army, Fire Support in the Airland Battle), str. 24.

⁴²²¹ P1259 (Izveštaj vještaka Harryja Koningsa "Vatrena podrška tokom Oluje", kolovoz 1995.), str. 2, Dodatak A, str. 4; P1260 (Addendum Izvještaju vještaka Harryja Koningsa), str. 4.

⁴²²² P1259 (Izveštaj vještaka Harryja Koningsa "Vatrena podrška tokom Oluje", kolovoz 1995.), str. 2, Dodatak A, str. 4; Harry Konings, T. 14538.

⁴²²³ Harry Konings, T. 14568-14570; D1254 (NATO Allied Joint Doctrine for Land Operations, AJP-3.2), str. 3, 12, 14-15.

⁴²²⁴ Harry Konings, T. 14570.

⁴²²⁵ Harry Konings, T. 14567, 14572-14573, 14586, 14735; D1253 (United States Department of the Army, Fire Support in the Airland Battle), str. 55-56; D1254 (NATO Allied Joint Doctrine for Land Operations, AJP-3.2), str. 8-9.

⁴²²⁶ Harry Konings, T. 14576-14578; D1247 (NATO Allied Joint Doctrine AJP-01 (C) 2006), str. 47, 49.

⁴²²⁷ D1247 (NATO Allied Joint Doctrine AJP-01 (C) 2006), str. 47, 49.

⁴²²⁸ Harry Konings, T. 14578-14580, 14584, 14596, 14743.

⁴²²⁹ P1260 (Addendum Izvještaju vještaka Harryja Koningsa), str. 5; Harry Konings, T. 14421-14422.

⁴²³⁰ Harry Konings, T. 14427-14428.

sprečavanja, na civile može djelovati uznemirujuće i zastrašujuće i kod njih izazvati strah, paniku i nered.⁴²³¹

1170. **Corn** je u svom svjedočenju izjavio da se uznemiravanje i isključenje može postići otvaranjem topničke paljbe slabog intenziteta u ranim jutarnjim satima i potom otvaranjem paljbe slabog intenziteta u poslijepodnevnim satima, što može odgovarati pokušaju da se uz ograničeno korištenje streljiva neprijatelja veže i dezorijentira.⁴²³² Topnička paljba slabog intenziteta može se, kako navodi Corn, povezati s operativnim ciljem pokazivanja potpune kontrole nad borbom.⁴²³³ Corn je dodao da ako je promatrač koji je promatrao Knin s nekog dobrog položaja ili se vozio gradom, vidio eksplozije granata po cijelom gradu, to može biti zato što su vojni ciljevi u Kninu bili raspršeni po cijelom gradu, što je moglo stvoriti dojam neselektivnog napada.⁴²³⁴ Vrijeme izvođenja napada, u zoru, moglo je doprinijeti dojmu da je napadnut cijeli grad jer nedostatak prirodnog svjetla pooštrava bljesak topničke paljbe.⁴²³⁵

1171. U vezi s topničkim promatračima ili prednjim promatračima, **Konings** je izjavio da su prednji promatrači važan obavještajni element budući da mogu uputiti poziv za otvaranje vatre, upravljati paljbenim djelovanjem i korigirati ga, procijeniti rezultate i savjetovati zapovjednika postrojbe.⁴²³⁶ Prema Koningsovim riječima, ako se topnički djeluje po pokretnim ciljevima, prednji promatrač mora stalno vidjeti cilj u pokretu.⁴²³⁷ Nadalje, ne preporučuje se uporaba topništva i minobacača za statične ciljeve na područjima gdje žive civili ako nema prednjeg promatrača koji promatra te ciljeve, osim u slučajevima kada je cilj toliko udaljen da ne može doći do kolateralne štete i kada je poznato točno mjesto gdje se cilj nalazi.⁴²³⁸ Zrakoplovno izviđanje može se koristiti kao alternativa za prednje promatrače.⁴²³⁹ Promatranje područja naseljenih civilima na kojima se nalaze vojni ciljevi tijekom topničkog djelovanja, omogućava zapovjedniku da dozna postiže li topništvo željene efekte i nanosi li možda neželjenu štetu

⁴²³¹ P1260 (*Addendum* Izvještaju vještaka Harryja Koningsa), str. 5-6; Harry Konings, T. 14348, 14365, 14374, 14379.

⁴²³² Geoffrey Corn, T. 21542-21543, 21577.

⁴²³³ Geoffrey Corn, T. 21542.

⁴²³⁴ Geoffrey Corn, T. 21238-21241, 21247-21250, 21254-21255.

⁴²³⁵ Geoffrey Corn, T. 21255.

⁴²³⁶ P1259 (Izvještaj vještaka Harryja Koningsa "Vatrena podrška tokom Oluje", kolovoz 1995.), str. 8, Dodatak A, str. 3, 7; P1262 (*Corrigendum* Izvještaja vještaka Harryja Koningsa), str. 1.

⁴²³⁷ Harry Konings, T. 14344.

⁴²³⁸ P1259 (Izvještaj vještaka Harryja Koningsa "Vatrena podrška tokom Oluje", kolovoz 1995.), str. 8; P1260 (*Addendum* Izvještaju vještaka Harryja Koningsa), str. 5; Harry Konings, T. 14360-14361.

⁴²³⁹ P1259 (Izvještaj vještaka Harryja Koningsa "Vatrena podrška tokom Oluje", kolovoz 1995.), str. 8; P1260 (*Addendum* Izvještaju vještaka Harryja Koningsa), str. 5.

infrastrukturi i ljudima.⁴²⁴⁰ **Corn** smatra da se topnički promatrači mogu koristiti za korekciju paljbe i bolju kontrolu efekata napada, kao i za smanjenje rizika od kolateralne štete ili slučajnog ranjavanja civila.⁴²⁴¹ Međutim, osmatrana posredna paljba nije uvijek moguća - kada se topnička vatra otvara na ciljeve na velikoj udaljenosti, zapovjednici možda neće htjeti ili možda neće biti u mogućnosti da razmjestite promatrače blizu udaljenih ciljeva, posebno na područjima pod značajnom kontrolom neprijatelja.⁴²⁴² Neosmatrana posredna paljba temelji se na obavještajnim podacima o lokaciji predviđenih ciljeva i na proračunima o usmjeravanju posredne paljbe.⁴²⁴³ Stoga zapovjednici trebaju izvršiti analizu proporcionalnosti, u kojoj se, kako bi se donijela odluka o tome je li uporaba topničkih promatrača najbolja operativna odluka, uzima u obzir lokacija cilja i moguća kolateralna šteta.⁴²⁴⁴

1172. Raspravno vijeće je prikaz dokaza u vezi sa zapovijedima koje su topništvu HV-a izdali Gotovina i Rajčić u dalo poglavlju 4.4.3. Raspravno vijeće je saslušalo svjedočenja vještaka Koningsa i Corna u vezi s tumačenjima formulacija u tim zapovijedima topništvu HV-a. **Konings** je napomenuo da Gotovinina zapovijed od 2. kolovoza 1995. o stavljanju Drvara, Knina, Benkovca, Obrovca i Gračaca pod topničku paljbu ne sadrži jasne smjernice za topničke postrojbe u vezi sa specifikacijama i pojedinostima vojnih ciljeva, kao ni o efektima koji se trebaju postići.⁴²⁴⁵ **Konings** je izjavio da je detaljna specifikacija vojnih ciljeva apsolutni preduvjet za izdavanje zapovijedi za granatiranje nekog grada, jer se, u protivnom, zapovijed neodređenog karaktera može protumačiti kao zapovijed, ili u najmanju ruku kao dopuštenje, da zapovjednici na navedene gradove otvaraju paljbu nasumce.⁴²⁴⁶ Granatiranje grada bez konkretnog određivanja cilja uključuje svjesno i namjerno preuzimanje rizika da će ti projektili pasti na područja na kojima žive samo civili i da mogu imati samo psihološki efekt na civile kao vatra za uznemiravanje.⁴²⁴⁷ **Konings** je također ustvrdio da je izvješće TS-4 od 4. kolovoza 1995., u kojem je riječ o topničkom djelovanju na široko

⁴²⁴⁰ Harry Konings, T. 14360-14361.

⁴²⁴¹ D1642 (Izvještaj vještaka Geoffreyja Corna, 28. lipnja 2009.), str. 17; Geoffrey Corn, T. 21178-21179, 21185.

⁴²⁴² D1642 (Izvještaj vještaka Geoffreyja Corna, 28. lipnja 2009.), str. 17-18.

⁴²⁴³ D1642 (Izvještaj vještaka Geoffreyja Corna, 28. lipnja 2009.), str. 17.

⁴²⁴⁴ D1642 (Izvještaj vještaka Geoffreyja Corna, 28. lipnja 2009.), str. 18; Geoffrey Corn, T. 21179-21180, 21182, 21184.

⁴²⁴⁵ P1259 (Izvještaj vještaka Harryja Koningsa "Vatrena podrška tokom Oluje", kolovoz 1995.), str. 14; Harry Konings, T. 14346-14347, 14350, 14427, 14539, 14579, 14640, 14654, 14761-14764, 14772.

⁴²⁴⁶ P1259 (Izvještaj vještaka Harryja Koningsa "Vatrena podrška tokom Oluje", kolovoz 1995.), str. 14; Harry Konings, T. 14346, 14356-14357, 14418-14419, 14760, 14764-14766, 14768-14769.

⁴²⁴⁷ Harry Konings, T. 14422.

definirana civilina naseljena područja, zahtijevalo daljnje detaljno objašnjenje u kojem bi se jasno navela implicirana pravila vatrenog djelovanja i ciljeva.⁴²⁴⁸

1173. U vezi sa zapovijedima Gotovine i Rajčića za otvaranju topničke paljbe na Knin, **Corn** je smatrao da se formulacija koju su upotrijebili može tumačiti na nekoliko načina, a jedan od njih jest da je to bila zapovijed da se granatira cijeli grad Knin.⁴²⁴⁹ Alternativno, zapovijed se može tumačiti i kao zapovijed s visoke razine u širem kontekstu da se napadnu ranije identificirani ciljevi u Kninu u svrhu taktičke potpore.⁴²⁵⁰ Corn je dodao da loša formulacija, budući da u većini slučajeva zapovjednici ne pišu zapovijedi osobno, može biti posljedica toga da naređenja sastavljaju podređeni časnici pod pritiskom kratkih rokova.⁴²⁵¹ Također, prema Cornovim riječima, zapovjedniku je dopušteno da predvidi da će odlazak civilnog stanovništva utjecati na moral neprijatelja sve dok svoju borbenu sposobnost ne koristi namjerno za širenje terora među civilnim stanovništvom.⁴²⁵²

1174. Vještaci Konings i Corn su također svjedočili na osnovi pretpostavljenih činjenica koje su im predočile stranke u postupku u vezi s efektima topničkog djelovanja na konkretne objekte u Kninu, između ostalog u vezi s predviđenom vojnom prednošću i rizikom od kolateralne štete i slučajnih ranjavanja. Konkretno, **Konings** je izjavio da će ispaljivanje granata kalibra 120 ili 155 milimetara na asfaltiranu ili betonsku cestu istu oštetiti, ali ne tako da postane neupotrebljiva, osim ako se ne upotrijebi veliki broj projektila.⁴²⁵³ Štoviše, većina vojnih vozila oštećeni dio će još uvijek moći zaobići tako što će sići s ceste ili pronaći neku drugu cestu.⁴²⁵⁴ Također, minobacačko odjeljenje SVK, koje se nalazilo u neposrednoj blizini škole, moglo se brzo premjestiti i bilo je točkasti cilj, tako da se otvaranjem topničke vatre na njega mogao postići samo efekt sprečavanja.⁴²⁵⁵ Mada nazočnost glavnog zapovjednika RSK može objekt u kojem se nalazi učiniti vojnim ciljem, vjerojatnost da će zapovjednik biti ubijen vrlo je mala, s obzirom na stupanj zaštite koji pruža jaka zgrada i činjenicu da

⁴²⁴⁸ P1259 (Izveštaj vještaka Harryja Koningsa "Vatrena podrška tokom Oluje", kolovoz 1995.), str. 14; P1260 (*Addendum* Izveštaju vještaka Harryja Koningsa), str. 6.

⁴²⁴⁹ Geoffrey Corn, T. 21257-21259, 21263-21264, 21270, 21274, 21277-21278, 21472, 21474-21475.

⁴²⁵⁰ Geoffrey Corn, T. 21257-21258, 21263-21265, 21270, 21274-21275, 21277, 21279, 21474-21475.

⁴²⁵¹ Geoffrey Corn, T. 21266, 21276-21279.

⁴²⁵² Geoffrey Corn, T. 21478, 21538-21539.

⁴²⁵³ Harry Konings, T. 14393.

⁴²⁵⁴ Harry Konings, T. 14393.

⁴²⁵⁵ P1260 (*Addendum* Izveštaju vještaka Harryja Koningsa), str. 2; Harry Konings, T. 14397-14398, 14646-14647.

zapovjednik vjerojatno nije bio na posljednjem katu.⁴²⁵⁶ Ipak, pod pretpostavkom da je zapovjednik bio u Kninu, topnički napad HV-a uglavnom bi mu onemogućio kretanje, čime se postigao efekt sprečavanja.⁴²⁵⁷

1175. **Corn** je svjedočio da je Knin bio ključni centar vođenja, zapovijedanja i veze, koji je služio neprijateljskim snagama, kao i logističko središte.⁴²⁵⁸ Corn je smatrao da je korištenje višecijevnih bacača raketa za djelovanje po glavnom štabu SVK i Sjevernoj vojarni razumljivo, jer su oni predstavljali ključne ciljeve vođenja, zapovijedanja, veze i obavještajne djelatnosti.⁴²⁵⁹ Višecijevni bacači raketa mogli su oslabiti te ciljeve uništavanjem antena, kablova i sredstava veze, a neprijateljske snage koje bi se trebale kretati tim područjem bile bi onesposobljene.⁴²⁶⁰ Milan Martić je kao glavni zapovjednik bio legitiman vojni cilj, i mada je vjerojatnost da će se Martić topničkim napadom usmrtniti ili onesposobiti bila ograničena, ako je Gotovina smatrao da je Martić važan čimbenik za donošenje odluka u SVK, potencijalna operativna prednost koja bi se ostvarila onesposobljavanjem strukture vođenja i zapovijedanja bila bi znatna.⁴²⁶¹ Osim toga, posredna vatra za uznemiravanje po tvornici TVIK, koja je očigledno bila objekt za logističku potporu i proizvodnju komponenti streljiva, oslabila bi neprijateljevu sposobnost korištenja sredstava koje su tamo bila uskladištena i dostavu novih zaliha snagama angažiranim u borbi.⁴²⁶² Policijska postaja Knin bila je također koristan vojni cilj, jer su policijske snage bile mobilizirane za sudjelovanje u neprijateljstvima, a uznemiravajuće vatreno djelovanje moglo je demoralizirati policijske snage nenavikle na borbene operacije i onesposobiti sustav veze u postaji, koja se možda koristila kao dodatni sustav za vojne veze onesposobljene drugim napadima.⁴²⁶³ Otvoreni prostor ispred Sjeverne vojarne, gdje su se nalazili elementi brigade koji su mogli djelovati kao pričuvne snage, neprijatelj je mogao koristiti kao zbornu mjesto prije pokreta, a sporadično gađanje tog prostora moglo je oslabiti tu sposobnost neprijatelja.⁴²⁶⁴

⁴²⁵⁶ P1260 (*Addendum* Izvještaju vještaka Harryja Koningsa), str. 2, 6; Harry Konings, T. 14403-14404.

⁴²⁵⁷ Harry Konings, T. 14599, 14604-14605.

⁴²⁵⁸ D1642 (Izvještaj vještaka Geoffreyja Corna, 28. lipnja 2009.), str. 23, 25.

⁴²⁵⁹ D1642 (Izvještaj vještaka Geoffreyja Corna, 28. lipnja 2009.), str. 31-32; Geoffrey Corn, T. 21192, 21245, 21309, 21579-21580.

⁴²⁶⁰ D1642 (Izvještaj vještaka Geoffreyja Corna, 28. lipnja 2009.), str. 31-32; Geoffrey Corn, T. 21500-21501, 21505-21506, 21570-21573, 21576.

⁴²⁶¹ D1642 (Izvještaj vještaka Geoffreyja Corna, 28. lipnja 2009.), str. 32; Geoffrey Corn, T. 21547-21549.

⁴²⁶² D1642 (Izvještaj vještaka Geoffreyja Corna, 28. lipnja 2009.), str. 32.

⁴²⁶³ D1642 (Izvještaj vještaka Geoffreyja Corna, 28. lipnja 2009.), str. 33.

⁴²⁶⁴ D1642 (Izvještaj vještaka Geoffreyja Corna, 28. lipnja 2009.), str. 33; Geoffrey Corn, T. 21581-21583.

4.4.3 Grad Knin

1176. Raspravnom vijeću su dokazi u vezi s navodima o protupravnim napadima na civile i civilne objekte u Kninu 4. i 5. kolovoza 1995. predloženi putem brojnih svjedoka, između ostalog pripadnika, HV-a i SVK, civila koji su živjeli u Kninu, međunarodnih promatrača koji su bili u gradu, kao i goleme količine dokumentarnog materijala. U dokumentarnom materijalu nalaze se, između ostalog, Vladini brzojavi i izvješća UN-a, kao i izvaci iz knjiga čiji su autori osobe koje nisu bile pozvane da svjedoče. Gotovinina obrana i tužiteljstvo nekoliko su se puta u svojim završnim podnescima pozvali na te materijale u prilog svojim tvrdnjama.⁴²⁶⁵ Raspravno vijeće razmotrilo je sve te dokaze, ali u nastavku teksta daje pregled i komentar samo jednog njihovog dijela, usredotočavajući se na najbolje dostupne dokaze. U vezi s tim, u pogledu pitanja o kojima su svjedočili očevici koji su iznijeli konkretna zapažanja, Raspravno vijeće se radije usredotočilo na takve, a ne na dokumentarne dokaze čiji izvori nisu jasno navedeni i koji sadrže općenitije informacije.

1177. Raspravno vijeće će prvo razmotriti dokaze o obuci i ranom planiranju topničkih operacija HV-a. **Marko Rajčić**, načelnik topništva ZP-a Split u razdoblju od travnja 1993. do lipnja 1996.,⁴²⁶⁶ u svom je svjedočenju izjavio da je on bio zadužen za planiranje, koordinaciju i kontrolu uporabe topništva tijekom operacije Oluja.⁴²⁶⁷ Prema Rajčićevim riječima, planiranje i obuka za oslobađanje područja OG Zadar, Šibenik i Sinj započeli su nekoliko godina prije operacije Oluja.⁴²⁶⁸ Godine 1993., HV počinje koristiti bespilotne letjelice za izviđanje topničkih ciljeva, uključujući i one u Kninu.⁴²⁶⁹ Nakon što su Srbi 13. lipnja 1993. granatirali Biograd, general Bobetko zapovjedio je Rajčiću da započne pripreme za eventualno uzvratanje po Knina, mada se Knin nije tada nalazio u dometu topništva HV-a.⁴²⁷⁰ Sredinom lipnja 1993., na temelju podatka obavještajne službe, Rajčić je odabrao vrstu oružja i ciljeve te sastavio popis topničkih ciljeva za Knin (uvršten u spis kao P1271).⁴²⁷¹ Kad je 1993. godine stavljen pod zapovjedništvo generala Gotovine, Rajčić je razradio i planove za upotrebu topništva u

⁴²⁶⁵ V. na primjer, Završni podnesak Gotovine obrane, par. 258, 279, 307, 313.

⁴²⁶⁶ D1425 (Marko Rajčić, izjava svjedoka, 13. veljače 2009.), par. 1; Marko Rajčić, T. 16236, 16275; P2323 (Službena zabilješka VP o obavijesnom razgovoru s Rajčićem, 11. srpnja 2008.), str. 1.

⁴²⁶⁷ D1425 (Marko Rajčić, izjava svjedoka, 13. veljače 2009.), par. 1.

⁴²⁶⁸ D1425 (Marko Rajčić, izjava svjedoka, 13. veljače 2009.), par. 50; Marko Rajčić, T. 16522.

⁴²⁶⁹ D1425 (Marko Rajčić, izjava svjedoka, 13. veljače 2009.), par. 23; Marko Rajčić, T. 16268.

⁴²⁷⁰ Marko Rajčić, T. 16261, 16267, 16452.

⁴²⁷¹ Marko Rajčić, T. 16254, 16261, 16267-16268; P1271 (Tabela poznatih ciljeva HV-a koju je sastavio Marko Rajčić, lipanj 1993.).

Benkovcu, Obrovcu i Gračacu, time što je u tim gradovima odredio vojne objekte i njihove koordinate.⁴²⁷²

1178. U proljeće 1994., nakon Zagrebačkog sporazuma, započelo je planiranje vojne operacije HV-a za ponovno zauzimanje Knina, a obuka ljudstva na tečajevima bila je usmjerena na stvarnu situaciju.⁴²⁷³ Tijekom 1994., održana je obuka za 750 pripadnika topništva i pojedinačnih postrojbi ZP-a Split pod kodnim nazivom Promina-94, a održana je i taktička vježba bojnog gađanja pod kodnim nazivom Bandira-94.⁴²⁷⁴ Za to vrijeme, Rajčić je nastavio izrađivati plan potencijalnih topničkih ciljeva i određivati njihove koordinate na temelju dostupnih obavještajnih podataka.⁴²⁷⁵ Dana 6. veljače 1995., general Janko Bobetko izdao je zapovijed zapovjednicima nekoliko ZP-a, uključujući ZP Gospić i ZP Split, da svoje načelnike stožera, topništva i obavještajnih odjela pošalju u Glavni stožer HV-a radi usklađivanja. Bobetko im je zapovjedio da sa sobom ponesu i radne karte s podacima prikupljenim aero-foto snimanjem i da načelnik topništva donese plan topničkog djelovanja po ciljevima u dodijeljenom pojasu odgovornosti. Usklađivanje se odnosilo na uporabu satelitskih snimaka i podataka pribavljenih aero-foto snimanjem iz bespilotnih letjelica, u cilju sagledavanja potreba i mogućnosti dodatnog aero-foto snimanja područja i objekata.⁴²⁷⁶ U veljači 1995., Rajčić, zapovjednici i dozapovjednici topničkih divizijuna domobranskih postrojbi bili su na obuci, a velik broj časnika i dočasnika bio je na specijalističkoj izobrazbi u Hrvatskom vojnom učilištu.⁴²⁷⁷ Dva ili tri mjeseca prije operacije Oluja, Rajčić je sastavio još jedan popis ciljeva, (uvršten u spis kao P1272), za obuku ljudstva zapovjedništva ZP-a Split.⁴²⁷⁸

1179. Raspravno vijeće će sada razmotriti dokaze u vezi s planiranjem, sastancima i zapovijedima za razdoblje od lipnja do početka kolovoza 1995. godine. **Marko Rajčić** je izjavio da je u lipnju 1995. načelnik Glavnog stožera HV-a izdao direktivu za operaciju Oluja, kojom su određene zadaće za HV Split, a obuka za zapovjedništvo ZP-a Split izvršena je u Vojarni Lora.⁴²⁷⁹ U direktivi za operaciju Oluja od 26. lipnja 1995.,

⁴²⁷² Marko Rajčić, T. 16452-16453.

⁴²⁷³ Marko Rajčić, T. 16262, 16522-16524.

⁴²⁷⁴ D1425 (Marko Rajčić, izjava svjedoka, 13. veljače 2009.), par. 50, 52-53; Marko Rajčić, T. 16523.

⁴²⁷⁵ Marko Rajčić, T. 16524.

⁴²⁷⁶ D967 (Zapovijed Glavnog stožera HV-a, Janko Bobetko, 6. veljače 1995.).

⁴²⁷⁷ D1425 (Marko Rajčić, izjava svjedoka, 13. veljače 2009.), par. 55.

⁴²⁷⁸ Marko Rajčić, T. 16253; P1272 (Topnička priprema s tabelom poznatih ciljeva HV-a koju je sastavio Marko Rajčić, svibanj ili lipanj 1995.).

⁴²⁷⁹ Marko Rajčić, T. 16424-16425; P2336 (Analiza djelovanja postrojbi ZP-a Split u razdoblju od 4. do 9. kolovoza 1995. koju je sastavio Marko Rajčić, 17. listopada 2008.); P2340 (Rekonstrukcija djelovanja

načelnik Glavnog stožera HV-a Janko Bobetko odlučio je da težište topničko-raketne potpore trebaju biti neutraliziranje Glavnog štaba SVK i zapovjednog mjesta 7. korpusa u Kninu, zapovjedna mjesta brigada, koncentracija neprijateljske žive sile, oklopništva i topništva na prostoru Knina i Benkovca, uključujući skladišta streljiva i goriva.⁴²⁸⁰ Topničko-raketna potpora treba također podržavati napad glavnih snaga i spriječiti protunapad neprijatelja iz smjera Knina, Kaštela Žegarskog i Benkovca.⁴²⁸¹

1180. Dana 31. srpnja 1995., Rajčić je prisustvovao sastanku s Predsjednikom na Brijunima.⁴²⁸² Na početku sastanka, Predsjednik je u dijelu svog nastupnog govora rekao da je obaviješten da su, poslije izbijanja snaga HV na Dinaru, civili počeli napuštati Knin.⁴²⁸³ Rajčić je u svom svjedočenju izjavio da on nakon Brijunskog sastanka nije dodao nove potencijalne ciljeve na postojeće popise potencijalnih ciljeva i da ni on ni nitko drugi u ZP-u Split nije nakon sastanka dodavao nikakve civilne objekte na postojeće popise ciljeva.⁴²⁸⁴ Nakon sastanka, Rajčić i Gotovina odletjeli su s Brijuna u Rujane i započeli završne planove za operaciju Oluja.⁴²⁸⁵ Uvečer 31. srpnja 1995., Gotovina je Rajčiću zapovjedio da pripremi plan topničkog djelovanja u skladu s Odlukom zapovjednika.⁴²⁸⁶ Prema Rajčićevim riječima, u završnoj fazi planiranja trebalo je samo obnoviti postojeće planove.⁴²⁸⁷

1181. Dana 1. kolovoza 1995., Rajčić je u Splitu prisustvovao sastanku u vezi s planiranjem operacije Oluja, na kojem su također bili Gotovina, predstavnici ZP-a Split, operativnih grupa Sjever, Šibenik, Sinj, Zadar i predstavnici bojni.⁴²⁸⁸ Zapovjednici su na sastanku upoznati s predstojećom operacijom i namjerom da se provede direktiva načelnika Glavnog stožera HV-a.⁴²⁸⁹ Gotovina je na sastanku naglasio da su cilj operacije samo neprijateljski vojnici i da se objekti UNPROFOR-a blizu položaja SVK ne smiju dovesti u opasnost. Također je upozorio prisutne da svojim podređenima

topništva ZP-a Split u razdoblju od 4. do 9. kolovoza 1995. koju je sastavio Marko Rajčić, 28. studenog 2008.), str. 2, 11.

⁴²⁸⁰ D956 (Direktiva Glavnog stožera HV-a u vezi s operacijom Oluja, stožerni general Janko Bobetko, 26. lipnja 1995.), str. 1, 6, 11. V. također Marko Rajčić, T. 16527, 16618.

⁴²⁸¹ D956 (Direktiva Glavnog stožera HV-a u vezi s operacijom Oluja, stožerni general Janko Bobetko, 26. lipnja 1995.), str. 6.

⁴²⁸² Marko Rajčić, T. 16594, 16600.

⁴²⁸³ Marko Rajčić, T. 16601-16602.

⁴²⁸⁴ Marko Rajčić, T. 16618.

⁴²⁸⁵ Marko Rajčić, T. 16262, 16521.

⁴²⁸⁶ D1425 (Marko Rajčić, izjava svjedoka, 13. veljače 2009.), par. 5.

⁴²⁸⁷ D1425 (Marko Rajčić, izjava svjedoka, 13. veljače 2009.), par. 49-50; Marko Rajčić, T. 16524-16526.

⁴²⁸⁸ D1425 (Marko Rajčić, izjava svjedoka, 13. veljače 2009.), par. 6, str. 15; Marko Rajčić, T. 16266, 16276.

⁴²⁸⁹ D1425 (Marko Rajčić, izjava svjedoka, 13. veljače 2009.), par. 7.

moraju zapovjediti da prema ratnim zarobljenicima i civilima postupaju na primjeren način i da im pruže zaštitu.⁴²⁹⁰ Istaknuo je također da nema dovoljno streljiva i da topništvo mora biti što preciznije i usmjereno na ciljeve gađanjem kojih se ostvaruje najveća vojna prednost.⁴²⁹¹ Prema Rajčićevim riječima, HV je imao manje streljiva nego što se predviđalo u fazi planiranja.⁴²⁹²

1182. Nakon sastanka 1. kolovoza 1995., Rajčić je pripremio plan uporabe topništva tako što je pregledao popis potencijalnih vojnih ciljeva za topničko djelovanje i uzeo u obzir količinu dostupnog streljiva.⁴²⁹³ Popisi ciljeva sastavljeni su na temelju baze podataka iz koje su ciljevi bili odabrani.⁴²⁹⁴ HV je svakodnevno ažurirao i pregledavao svoje popise izvora na temelju informacija preuzetih iz dnevnika obavještajnih odjela.⁴²⁹⁵ Prije operacije Oluja, ZP Split je postavio 22 topničke promatračnice, od Velebita do Dinare, kao i brojne promatračnice pješastva. S tih položaja, HV je nadzirao položaje SVK i sve promjene bilježio u dnevnik izvidnika, na temelju kojih su se ažurirali popisi izvora i radne karte topništva.⁴²⁹⁶ Određeni vojni ciljevi ne pojavljuju se na tim popisima ciljeva jer se već ranije zaključilo da bi kolateralna šteta bila prevelika. Na primjer, benzinska crpka blizu Atlagića mosta preko rijeke Krke u Kninu bila je vojni cilj koji nije unesen u popis jer je postojala opasnost da bi topničko djelovanje po tom cilju moglo prouzročiti zagađenje rijeke koja je izvor pitke vode.⁴²⁹⁷ Osim toga, popis izvora obuhvaćao je i određene građevine koje su služile kao vizualne referentne točke, primjerice crkve, koje nisu bile vojni ciljevi na koje se trebala otvarati vatra. Popis je obuhvaćao i građevine za koje je HV procijenio da postoji velika šansa da ih tijekom bitke koriste neprijateljske vojne snage.⁴²⁹⁸ Manji objekti nisu se vidjeli s visine s koje je HV vršio izviđanje bespilotnim letjelicama i nazivani su po uočljivim dominantnim objektima u njihovoj blizini.⁴²⁹⁹

⁴²⁹⁰ D1425 (Marko Rajčić, izjava svjedoka, 13. veljače 2009.), par. 9.

⁴²⁹¹ D1425 (Marko Rajčić, izjava svjedoka, 13. veljače 2009.), par. 10; Marko Rajčić, T. 16276-16277.

⁴²⁹² Marko Rajčić, T. 16621-16622.

⁴²⁹³ D1425 (Marko Rajčić, izjava svjedoka, 13. veljače 2009.), par. 18-19; P2339 (Rekonstrukcija djelovanja topništva 4. i 7. gardijske brigade u razdoblju od 4. do 9. kolovoza 1995. koju je sastavio Marko Rajčić, 28. studenog 2008.), str. 20.

⁴²⁹⁴ Marko Rajčić, T. 17640-17641.

⁴²⁹⁵ D1425 (Marko Rajčić, izjava svjedoka, 13. veljače 2009.), par. 24, 26, 43, 49-50; Marko Rajčić, T. 16525.

⁴²⁹⁶ D1425 (Marko Rajčić, izjava svjedoka, 13. veljače 2009.), par. 25-26.

⁴²⁹⁷ D1425 (Marko Rajčić, izjava svjedoka, 13. veljače 2009.), par. 20.

⁴²⁹⁸ D1425 (Marko Rajčić, izjava svjedoka, 13. veljače 2009.), par. 21.

⁴²⁹⁹ D1425 (Marko Rajčić, izjava svjedoka, 13. veljače 2009.), par. 23.

1183. Prema Rajčićevim riječima, HV se bavio pitanjima zaštite civilnog stanovništva i upute su bile, kao i uvijek u operacijama u kojima je sudjelovao s Gotovinom, da civili ne smiju biti meta napada i da se civilne žrtve i šteta civilnoj imovini moraju minimalizirati.⁴³⁰⁰ Gotovina je rekao Rajčiću da uporaba topništva na područjima Knina, Benkovca, Obrovca i Gračaca koja su naseljena civilima zahtijeva maksimalnu preciznost i poštovanje proporcionalnosti.⁴³⁰¹ Prema Rajčićevim riječima, Gotovina je znao da je topništvo relativno neprecizno i znao je da HV ima obučene i iskusne topnike, koji su mogli rušiti standarde u preciznosti gađanja.⁴³⁰² Gotovina je također rekao Rajčiću da ga brine vjerojatni raspon pogrešaka topničkog naoružanja, ako zbog skretanja projektila neka raketa ili granata izađe iz okvira veličine cilja, osobito ciljeva na strateškoj razini, kao što su Glavni štab SVK i centar veze.⁴³⁰³ Rajčić je rekao Gotovini da topovi kalibra 130 milimetara i bacači kalibra 122 milimetra prilikom vatrenog djelovanja po Glavnom štabu SVK i centru veze ne mogu pogoditi samo te ciljeve bez nanošenja štete okolnom području.⁴³⁰⁴ Gotovina je rekao Rajčiću da analizira moguću kolateralnu štetu koju bi izazvali projektili koji promaše ciljeve, budući da je Glavni štab SVK visokoisplativi cilj u vođenju boja.⁴³⁰⁵

1184. Rajčić je analizirao moguću kolateralnu štetu vatrenog djelovanja na ciljeve u Kninu i zaključio da je moguće stradavanje građana i nanošenje materijalne štete "manjeg značaja".⁴³⁰⁶ Rajčić je došao do ovog zaključka uzevši u obzir da se koriste granate s udarnim upaljačem, koje ne mogu probiti betonske zgrade, kao i odlike ciljeva, područja na kojima se oni nalaze, površinsko područje, okolne zgrade i kvalitetu konstrukcije.⁴³⁰⁷ Uzeo je u obzir i obavještajne podatke prema kojima je znatan broj civila napustio Knin i da je u Kninu bio na snazi policijski sat, što je utjecalo na to koliko se civila moglo očekivati na ulici i u zgradama u 05:00 sati.⁴³⁰⁸ Prema Rajčićevim riječima, kada se topništvo koristi za djelovanje po vojnim ciljevima u urbanim područjima odabir vremena za djelovanje je važan element za smanjenje kolateralne štete koji se uzima u obzir kada se donosi odluka o odabira oruđa, vrsti

⁴³⁰⁰ D1425 (Marko Rajčić, izjava svjedoka, 13. veljače 2009.), par. 17, 30.

⁴³⁰¹ Marko Rajčić, T. 16277-16279.

⁴³⁰² Marko Rajčić, T. 16278-16279, 16620-16621.

⁴³⁰³ Marko Rajčić, T. 16282-16824.

⁴³⁰⁴ Marko Rajčić, T. 16284.

⁴³⁰⁵ Marko Rajčić, T. 16285.

⁴³⁰⁶ Marko Rajčić, T. 16285.

⁴³⁰⁷ Marko Rajčić, T. 16285-16286.

⁴³⁰⁸ Marko Rajčić, T. 16826.

paljbe i količini streljiva.⁴³⁰⁹ Prema Rajčićevim riječima, izboru i gađanju ciljeva u taktičkom i operativnom rasporedu neprijatelja prethodila je temeljita obavještajna prosudba zemljišta, rasporeda i snaga neprijatelja i vremenskih uvjeta.⁴³¹⁰ Rajčić je konačni odabir vojnih ciljeva odredio uzimajući u obzir i vojnu potrebu i moguću kolateralnu štetu i civilne žrtve.⁴³¹¹ Odabir oružja za gađanje određenih ciljeva proveden je na temelju dometa i biralo se oružje koje bi proizvelo najmanju kolateralnu štetu uz istovremeno ostvarivanje željene vojne prednosti.⁴³¹² Odlučeno je da višecijevni bacači raketa djeluju rano ujutro.⁴³¹³ Rajčić je plan topničkog djelovanja predao Gotovini 1. kolovoza 1995.⁴³¹⁴

1185. Dana 2. kolovoza 1995., Gotovina je zapovjedio snagama ZP-a Split da, uz topničku i zračnu potporu, izvedu energičan napad na više smjerova, prema glavnim ključnim vojno-političkim i prometnim objektima u operativnoj dubini neprijatelja.⁴³¹⁵ Gotovina je također zapovjedio da snage izvedu frontalne i bočne udare, uz jaku topničko-raketnu i zračnu potporu kako bi se razbile snage neprijatelja na prednjem kraju obrane i kako bi se ovladalo ključnim zemljišnim, komunikacijskim, vojno-političkim objektima u operativnoj dubini, čime bi se neprijateljske snage dovele u bezizlaznu situaciju i prisilile na predaju ili izvlačenje. Gotovina je svojim snagama zapovjedio da okruže neprijateljske snage na širem području sjeverne Dalmacije, presijeku komunikacije koje iz Knina vode prema sjeveru, dovedu Knin u okruženje i njime ovladaju.⁴³¹⁶ Gotovina je svim topničko-raketnim skupinama dao zadaću da pruže topničku potporu glavnim snagama u napadnim djelovanjima jakim udarom na prvu crtu neprijatelja, zapovjedna mjesta, centre veze, paljbene položaje topništva i stavljanje pod topničku paljbu Drvara, Knina, Benkovca, Obrovca i Gračaca.⁴³¹⁷ Topničko-raketne skupine trebale su zatim onemogućiti uvođenje svježih snaga neprijatelja iz Bosne i Hercegovine, kao i iz Knina, Vrlike, Gračaca i Obrovca. Načelnicima topništva

⁴³⁰⁹ D1425 (Marko Rajčić, izjava svjedoka, 13. veljače 2009.), par. 28.

⁴³¹⁰ P2339 (Rekonstrukcija djelovanja topništva 4. i 7. gardijske brigade u razdoblju od 4. do 9. kolovoza 1995. koju je sastavio Marko Rajčić, 28. studenog 2008.), str. 20.

⁴³¹¹ D1425 (Marko Rajčić, izjava svjedoka, 13. veljače 2009.), par. 19.

⁴³¹² D1425 (Marko Rajčić, izjava svjedoka, 13. veljače 2009.), par. 27.

⁴³¹³ D1425 (Marko Rajčić, izjava svjedoka, 13. veljače 2009.), par. 16.

⁴³¹⁴ Marko Rajčić, T. 16264, 16266.

⁴³¹⁵ P1125 (Zapovijed Ante Gotovine za napadnu operaciju, 2. kolovoza 1995.), str. 4-5.

⁴³¹⁶ P1125 (Zapovijed Ante Gotovine za napadnu operaciju, 2. kolovoza 1995.), str. 5.

⁴³¹⁷ P1125 (Zapovijed Ante Gotovine za napadnu operaciju, 2. kolovoza 1995.), str. 14. Raspravno vijeće je odlučilo da se osloni na prijevod riječi "udare" Službe za konferencijske i jezične usluge u P1125, kako je razjašnjeno u Zahtjevu da se provjeri engleski prijevod dokaznog predmeta D970 od 12. siječnja 2010.

u operativnim skupinama zapovjedbno je da izrade planove uporabe i djelovanja sukladno formiranim skupinama i to svaki za svoju TS, odnosno TRS.⁴³¹⁸

1186. U istoj zapovijedi, Gotovina je 4. i 7. gardijskoj brigadi zapovjedio da izvedu energičan udar na smjeru Dinara-Knin kako bi razbile neprijateljske snage na prednjem kraju obrane i presjekle komunikacije koje vode iz Knina prema Gračacu i nakon toga ovladale Kninom.⁴³¹⁹ Četvrtoj gardijskoj brigadi je zapovjedbno da u prvoj fazi napada, pruži topničku i raketnu potporu 7. gardijskoj brigadi.⁴³²⁰ Sedmoj gardijskoj brigadi je zapovjedbno da pruži maksimalnu paljbenu potporu na desnom krilu napada za uvođenje 4. gardijske brigade.⁴³²¹ Dana 3. kolovoza 1995., Damir Krstičević je 4. gardijskoj brigadi zapovjedio da 7. gardijskoj brigadi pruži topničko-raketnu potporu bez navođenja konkretnih ciljeva.⁴³²²

1187. Istoga dana, Rajčić je sastavio Zapovijed za napad – prilog za topništvo, koji je prosljeđen topništvu i topničkim i topničko-raketnim skupinama.⁴³²³ Rajčić je dao zadaću svim TRS da žestokim topničkim udarima razbiju, neutraliziraju i unište borbeni raspored neprijatelja na taktičkoj i operativnoj razini. Osim toga, sve topničko-raketne skupine dobile su zadaću da onemoguće dovođenje svježih snaga neprijatelja iz Knina, nekoliko mjesta u Bosni i Hercegovini, Gračaca, Obrovca, Bruške u općini Benkovac i Benkovca. Sve TRS su također dobile zadaću da neutraliziraju topničke položaje neprijateljskih bitnica i unište neprijateljske centre veze i zapovjedna mjesta. U točki 3 ovog priloga Rajčić također zapovijeda TRS da se pod topničke udare stave gradovi Drvar, Knin, Benkovac, Obrovac i Gračac.⁴³²⁴ Najzad, načelnici topništva operativnih skupina dobili su zadaću da na svojim razinama izrade sve relevantne dokumente za izvođenje napadne operacije.⁴³²⁵

⁴³¹⁸ P1125 (Zapovijed Ante Gotovine za napadnu operaciju, 2. kolovoza 1995.), str. 14.

⁴³¹⁹ P1125 (Zapovijed Ante Gotovine za napadnu operaciju, 2. kolovoza 1995.), str. 6-8.

⁴³²⁰ P1125 (Zapovijed Ante Gotovine za napadnu operaciju, 2. kolovoza 1995.), str. 8.

⁴³²¹ P1125 (Zapovijed Ante Gotovine za napadnu operaciju, 2. kolovoza 1995.), str. 7.

⁴³²² P1202 (Zapovijed 4. gardijske brigade za napad, Damir Krstičević, 3. kolovoza 1995.), str. 1-2, 14.

⁴³²³ D1425 (Marko Rajčić, izjava svjedoka, 13. veljače 2009.), par. 44; Marko Rajčić, T. 16532; P2323 (Službena zabilješka VP o obavijesnom razgovoru s Rajčićem, 11. srpnja 2008.), str. 2-4; P2336 (Analiza djelovanja postrojbi ZP-a Split u razdoblju od 4. do 9. kolovoza 1995. koju je sastavio Marko Rajčić, 17. listopada 2008.), str. 2; P2340 (Rekonstrukcija djelovanja topništva ZP-a Split u razdoblju od 4. do 9. kolovoza 1995. koju je sastavio Marko Rajčić, 28. studenog 2008.), str. 2.

⁴³²⁴ D970 (Zapovijed Marka Rajčića za napad – Prilog za topništvo, 2. kolovoza 1995.), str. 3. Raspravno vijeće je odlučilo da se osloni na prijevod riječi "udare" Službe za konferencijske i jezične usluge u P1125, kako je razjašnjeno u Zahtjevu da se provjeri engleski prijevod dokaznog predmeta D970 od 12. siječnja 2010. V. također D1425 (Marko Rajčić, izjava svjedoka, 13. veljače 2009.), par. 45.

⁴³²⁵ D970 (Zapovijed Marka Rajčića za napad – Prilog za topništvo, 2. kolovoza 1995.), str. 4.

1188. Prema Rajčićevim riječima, formulacija da se "gradovi stave pod topničke udare" značila je da su ciljevi u tim gradovima trebali biti pod stalnom paljbom, što upućuje na borbeno djelovanje poznato kao uznemiravanje i ometanje borbenih ciljeva neprijatelja.⁴³²⁶ Rajčić je u svom svjedočenju rekao da je svim zapovjednicima podređenih postrojbi bilo jasno da se u tim gradovima nalaze važne vojne postrojbe, objekti i zapovjedništva, i da se to odnosi na ranije odabrane ciljeve s konkretnim koordinatama, u skladu s postojećim planovima i popisima izvora.⁴³²⁷ Topničke postrojbe dobile su tabelarno-tekstualni dio priloga za topništvo, a topničke skupine dobile su i popis ciljeva s koordinatama za te vojne ciljeve, na osnovi kojih su zapovjednici topničkih skupina izrađivali svoje operativne karte.⁴³²⁸ Popisi vojnih ciljeva ponovno su provjeravani prije same operacije kako bi se osigurala točnost koordinata x, y i z.⁴³²⁹ Dana 3. kolovoza 1995., Rajčić je obišao načelnike topništva u svim operativnim skupinama i zapovjedništva svih topničkih skupina kako bi oni koordinirali planirane topničke ciljeve i da bi provjerio razumiju li svi svoju zadaću.⁴³³⁰ Prema Rajčićevim riječima, HV nije imao namjeru koristiti topništvo kako bi prisilio civile da napuste Krajinu.⁴³³¹ Plan je bio da se šokira, dezorijentira i omete vodstvo i centri veze SVK. Plan se velikim dijelom oslanjao na topništvo, kao i na sinkroniziranost paljbe i efekt iznenađenja.⁴³³² Da bi se ostvario maksimalni učinak, prvi udar morao je biti najjači, istovremen i usklađen, po ciljevima na prvoj crti neprijateljske obrane i po dubini na zapovjedništva i centre veze.⁴³³³

1189. Raspravnom vijeću predloženi su dokazi u vezi s ciljevima, uključujući i one u Kninu, koje je HV identificirao prije operacije Oluja. Identificirao ih je uglavnom **Marko Rajčić**, koji je rekao da su na taktičkoj razini ciljevi za operaciju Oluja bili zapovjedna mjesta brigada, paljbena položaja topništva, centri veze i relejna čvorišta, skladišta borbene pričuve i ljudstva, komunikacije i mosni prijelazi, utvrđene borbene točke i rovovi obrane neprijatelja, kao i svi ciljevi koji bi se pojavili tijekom borbe.⁴³³⁴ Ciljevi na taktičkoj razini bili su u borbenom rasporedu neprijatelja, a ciljevi određeni

⁴³²⁶ Marko Rajčić, T. 16590.

⁴³²⁷ D1425 (Marko Rajčić, izjava svjedoka, 13. veljače 2009.), par. 45; Marko Rajčić, T. 16535-16537.

⁴³²⁸ D1425 (Marko Rajčić, izjava svjedoka, 13. veljače 2009.), par. 5, 29, 46-47.

⁴³²⁹ D1425 (Marko Rajčić, izjava svjedoka, 13. veljače 2009.), par. 47.

⁴³³⁰ D1425 (Marko Rajčić, izjava svjedoka, 13. veljače 2009.), par. 58-59.

⁴³³¹ Marko Rajčić, T. 16538-16539.

⁴³³² D1425 (Marko Rajčić, izjava svjedoka, 13. veljače 2009.), par. 11-12.

⁴³³³ D1425 (Marko Rajčić, izjava svjedoka, 13. veljače 2009.), par. 12, 14.

za korpusno topništvo na operativnoj razini bili su u naseljima Knin, Benkovac i Gračac.⁴³³⁵ Na operativnoj razini, paljbeni ciljevi bili su Glavni štab SVK, sjedište Ministarstva obrane, centar sustava veze SVK, mostovi i željeznička postaja u Kninu, policijska postaja u Kninu i Gračacu, vojarne u Kninu i drugim gradovima i raskrižja u Kninu, Drvaru, Benkovcu i Gračacu.⁴³³⁶

1190. Na popisu ciljeva koji je Rajčić sastavio sredinom lipnja 1993. i dva ili tri mjeseca prije operacije Oluja bili su sljedeći ciljevi u Kninu, s koordinatama x, y i z: crkva u Kninu (KV-110); skladište Kosovo (KV-150); Vojarna na ulazu (KV-210); Vojarna Slavko Rodić (KV-250); most na ulazu (KV-310); Vojarna Senjak (KV-350); željeznička postaja (KV-410); zapadno skladište (KV-450); raskrižje puteva (KV-510); stara garaža (KV550); stambeni blok/stambena zgrada (KV-610); skladište Pađane (KV-650, što se, po mišljenju Raspravnog vijeća, odnosi na Pađane u općini Knin; "bolnica" (KV-710); tvornica vijaka (KV-750); i most zapad (KV-810).⁴³³⁷

1191. Prema Rajčićevim riječima, glavno zapovjedništvo SVK, centar veze pored njega i zapovjedništvo 7. krajinskog korpusa SVK smješteno u Sjevernoj vojarni (koja se naziva i Vojarnom Slavko Rodić) bili su glavni i najisplativiji ciljevi u Kninu.⁴³³⁸ Te ciljeve trebalo je gađati svim raspoloživim sredstvima, jer su bili ključni za uspjeh cijele operacije.⁴³³⁹ HV je za cilj u Kninu odabrao i Milana Martića, a podaci o tome gdje se on nalazi i o njegovom stanu stalno su se ažurirali na temelju promatranja i obavještajnog rada.⁴³⁴⁰ Mada se Knin s položaja HV-a prije operacije Oluja nije vidio, Rajčić smatra da su obavještajni časnici HV-a odredili koordinate Martićevog stana (KV-610) na temelju snimaka bespilotnih letjelica, katastarskih planova i usmenog obavještavanja.⁴³⁴¹ Prema Rajčićevim riječima, HV je prilikom donošenja odluke da li

⁴³³⁴ P2336 (Analiza djelovanja postrojbi ZP-a Split u razdoblju od 4. do 9. kolovoza 1995. koju je sastavio Marko Rajčić, 17. listopada 2008.), str. 9-10; P2340 (Rekonstrukcija djelovanja topništva ZP-a Split u razdoblju od 4. do 9. kolovoza 1995. koju je sastavio Marko Rajčić, 28. studenog 2008.), str. 13.

⁴³³⁵ P2340 (Rekonstrukcija djelovanja topništva ZP-a Split u razdoblju od 4. do 9. kolovoza 1995. koju je sastavio Marko Rajčić, 28. studenog 2008.), str. 13.

⁴³³⁶ P2336 (Analiza djelovanja postrojbi ZP-a Split u razdoblju od 4. do 9. kolovoza 1995. koju je sastavio Marko Rajčić, 17. listopada 2008.), str. 8-9; P2340 (Rekonstrukcija djelovanja topništva ZP-a Split u razdoblju od 4. do 9. kolovoza 1995. koju je sastavio Marko Rajčić, 28. studenog 2008.), str. 13.

⁴³³⁷ P1271 (Tabela poznatih ciljeva HV-a koju je sastavio Marko Rajčić, lipanj 1993.); P1272 (Topnička priprema s tabelom poznatih ciljeva HV-a koju je sastavio Marko Rajčić, svibanj ili lipanj 1995.). Raspravno vijeće napominje da je u trećem zapisu P1272, str. 1, cilj naveden kao "KV-410 (željeznička postaja)", s odgovarajućom koordinatom z, a koordinate x i y unesene su kao koordinate za "KV-610 (stambena zgrada)".

⁴³³⁸ D1425 (Marko Rajčić, izjava svjedoka, 13. veljače 2009.), par. 15.

⁴³³⁹ D1425 (Marko Rajčić, izjava svjedoka, 13. veljače 2009.), par. 16.

⁴³⁴⁰ D1425 (Marko Rajčić, izjava svjedoka, 13. veljače 2009.), par. 48; Marko Rajčić, T. 16613.

⁴³⁴¹ Marko Rajčić, T. 16443, 16445-16446.

da gađa tu stambenu zgradu, u kojoj su se mogli nalaziti drugi civili, uzeo u obzir pravilo razlikovanja i proporcionalnosti.⁴³⁴² U tom kontekstu, Rajčić je uzeo u obzir informacije da SVK ima plan evakuacije i plan zbrinjavanja civila, da su zgrade na tom području kvalitetne građevine i da će stanari nastojati da zbrinu stanovništvo s tog područja.⁴³⁴³ Rajčić smatra da bi bilo neprihvatljivo da se stambeni kompleks gađa višecijevnim bacačima raketa kalibra 122 milimetra jer bi se njima, zbog toga što rakete pokrivaju veću površinu, oštetile zgrade oko cilja.⁴³⁴⁴

1192. Prema Rajčićevim riječima, HV je pretpostavljao da bi SVK za svoje potrebe mogla koristiti livadu blizu raskrižja kod Sjeverne vojarne i uvrstio ju je u popis ciljeva kao vojni cilj pod nazivom "bolnica" (KV-710), prema prvom dominantnom objektu u blizini.⁴³⁴⁵ Rajčić je raspolagao informacijama da je u srednjoj školi blizu vojarne bila smještena mala topničko-minobacačka postrojba SVK i da bi ona mogla koristiti navedenu livadu ispred škole kao paljbenu položaj za vatreno djelovanje po Dinari.⁴³⁴⁶ HV nije gađao bolnicu u Kninu.⁴³⁴⁷

1193. Na temelju gore navedenih dokaza, Raspravno vijeće konstatira da je od 1993. do mjeseci koji su prethodili operaciji Oluja Rajčić identificirao topničke ciljeve u Kninu i obilježio ih koordinatama x, y i z. Rajčić je to učinio na temelju informacija iz izvora koji su obuhvaćali i fotografije snimljene iz zraka iz bespilotnih letjelica. Rajčić je te ciljeve upisao na popise ciljeva, kao što su P1271 i P1272, koji su sastavljeni u svrhu obuke. Rajčić je ciljevima s tih popisa dodijelio KV brojeve. Na temelju popisa P1271, P1272, Rajčićevog svjedočenja i karte D1261,⁴³⁴⁸ Raspravno vijeće konstatira da su na jedan ili oba ta popisa uneseni sljedeći ciljevi: crkva u Kninu (naziva se KV-110, što se, po mišljenju Raspravnog vijeća, odnosi na samostan Sv. Ante); Južna vojarna (navedena kao vojarna na ulazu, KV-210); Vojarna Slavko Rodić ili Sjeverna vojarna (KV-250); most na ulazu (KV-310); Vojarna Senjak (KV-350); željeznička postaja (KV-410); raskrižje puteva (KV-510); Martićev stan (navedeno na popisu kao

⁴³⁴² Marko Rajčić, T. 16451, 16613.

⁴³⁴³ Marko Rajčić, T. 16613.

⁴³⁴⁴ Marko Rajčić, T. 16592.

⁴³⁴⁵ D1425 (Marko Rajčić, izjava svjedoka, 13. veljače 2009.), par. 22-23, str. 18; Marko Rajčić, T. 16614-16615.

⁴³⁴⁶ Marko Rajčić, T. 16615.

⁴³⁴⁷ D1425 (Marko Rajčić, izjava svjedoka, 13. veljače 2009.), par. 22.

⁴³⁴⁸ D1261 (Karta Knina na kojoj je Gotovinina obrana označila poznate vojne ciljeve iz popisa iz dokaznih predmeta P1271 i P1272); u vezi s podnescima strana o lokacijama tih ciljeva u Kninu, v. Podnesak Ante Gotovine o koordinatama, 4. ožujka 2009., i Odgovor tužiteljstva na Podnesak Ante Gotovine o koordinatama, 10. ožujka 2009.

stambeni blok/stambena zgrada, KV-610); livada blizu Sjeverne vojarne unesena na popis kao "bolnica" (KV-710); tvornica TVIK (navedena na popisu kao tvornica vijaka, KV-750); i zapadni most (KV-810).

1194. Dana 31. srpnja 1995., Gotovina je zapovjedio Rajčiću da pripremi planove za topničko djelovanje i Rajčić je dovršio popis ciljeva za operaciju Oluja. Raspravnom vijeću nisu predočeni konačni popisi ciljeva u Kninu sastavljeni nakon popisa P1271 i P1272. Dana 2. kolovoza 1995., Gotovina i Rajčić izdali su zapovijedi topništvu HV-a da pruži topničku potporu glavnim snagama u napadnoj operaciji, pomoću jakih napada na bojišnicu neprijatelja, zapovjedna mjesta, centre veze i topničke paljbene položaje i da pod topničke udare stavi gradove Drvar, Knin, Benkovac, Obrovac i Gračac (bez daljnjeg opisa što treba gađati). Raspravno vijeće će u poglavlju 5.8.2 (i) razmotriti da li zapovijedi za napad na te ciljeve znače da su ti gradovi bili identificirani kao ciljevi.

1195. Raspravnom vijeću su dokazi u vezi s tim koje je zgrade u Kninu SVK koristio u vrijeme operacije Oluja predočeni, između ostalog, putem svjedočenja Novakovića, Mrkšića, svjedoka 54 i nekoliko međunarodnih promatrača, koji su u to vrijeme bili stacionirani u Kninu ili su se tamo nalazili iz nekog drugog razloga.

1196. **Kosta Novaković**, koji je tijekom operacije Oluja bio član Glavnog štaba SVK i pomoćnik zapovjednika Mile Mrkšića,⁴³⁴⁹ u svom je svjedočenju izjavio da se Sjeverna vojarna nalazila na kraju Knina, na cesti za Strmicu, u općini Knin, i da je imala kuhinju, ambulantu i tehničku radionicu.⁴³⁵⁰ Do kraja srpnja 1995., zapovjedništvo 7. sjevernodalmatinskog korpusa, koji je štitio područje Sektora Jug, nalazilo se u Sjevernoj vojarni.⁴³⁵¹ U zapovjedništvu je bilo tridesetak vojnika. Tu je bila i pokretna postrojba veze od 70 vojnika i 10 vozila u vojarni.⁴³⁵² Krajem srpnja 1995., zapovjedništvo korpusa premjestilo se na Dinaru.⁴³⁵³

1197. Novaković je u svom svjedočenju izjavio da se zapovjedništvo SVK nalazilo u Kninu u jednoj četverokatnici koja se zvala Komanda garnizona ili Komanda divizije, a

⁴³⁴⁹ P1092 (Kosta Novaković, izjava svjedoka, 5. travnja 2001.), str. 1-2; P1093 (Kosta Novaković, izjava svjedoka, 8. ožujka 2007.), par. 4-5; Kosta Novaković, T. 11708, 11711, 11775-11776, 11858.

⁴³⁵⁰ P1093 (Kosta Novaković, izjava svjedoka, 8. ožujka 2007.), par. 9; P1094 (Kosta Novaković, izjava svjedoka, 3. listopada 2008.), par. 10; P1095 (Fotografija Knina iz zraka koju je označio Kosta Novaković), Sjeverna vojarna označena je slovom C.

⁴³⁵¹ P1093 (Kosta Novaković, izjava svjedoka, 8. ožujka 2007.), par. 7; P1094 (Kosta Novaković, izjava svjedoka, 3. listopada 2008.), par. 10-11.

⁴³⁵² P1094 (Kosta Novaković, izjava svjedoka, 3. listopada 2008.), par. 10; Kosta Novaković, T. 11929.

⁴³⁵³ P1093 (Kosta Novaković, izjava svjedoka, 8. ožujka 2007.), par. 7; Kosta Novaković, T. 11929.

nalazila se pokraj Doma armije i preko puta željezničke postaje.⁴³⁵⁴ Ta se zgrada koristila kao zapovjedništvo SVK, bila je glavni centar veze SVK, a na njezinom prvom katu bili uredi Mrkšića i načelnika štaba generala Dušana Lončara, dok su na drugom i trećem katu bili uredi Glavnog štaba, a MUP je, s uredima načelnika Službe sigurnosti, bio u prizemlju i na prvom katu; operativni centar bio je u podrumu.⁴³⁵⁵ Telefonska centra bila je ili u podrumu ili u prizemlju te zgrade.⁴³⁵⁶ Stacionirani sustav veze SVK zasnivao se na telefonskoj centrali i radio-relejnim uređajima. U slučaju napada, Glavni štab se trebao premjestiti u Srb, u općini Donji Lapac.⁴³⁵⁷ Prije operacije Oluja u Komandi garnizona bi u svako doba bilo po otprilike 50 vojnika i 10 civilnih zaposlenika.⁴³⁵⁸ Pokraj Komande garnizona bila je zgrada Doma armije, u kojoj se, između ostalog, u bočnom dijelu zgrade okrenutom prema ulici, nalazio ured predsjednika Vlade i Novakovićev ured.⁴³⁵⁹ U zgradi je bio i press centar i više civilnih objekata.⁴³⁶⁰ Prije operacije Oluja, u Domu armije se u svakom trenutku nalazilo po dvadesetak vojnika i deset civilnih zaposlenika.⁴³⁶¹

1198. U Vojarni Senjak u centru Knina nalazila se uprava logističke baze Glavnog štaba, pekarnica i nekoliko ministarstava RSK.⁴³⁶² Pomoćnik Glavnog štaba za logistiku, general Mirko Bjelanović, koristio je jednu zgradu u kasarni Senjak kao štab logistike.⁴³⁶³ U Kninu nije bilo skladišta streljiva.⁴³⁶⁴ U Južnoj vojarni smjestilo se zapovjedništvo UN-a za Sektor Jug, a ona se nalazila na rubu Knina, na cesti za Drniš i Šibenik.⁴³⁶⁵ Odvojeno od baze UN-a, SVK je u jednoj zgradi Južne vojarne skladištio

⁴³⁵⁴ P1092 (Kosta Novaković, izjava svjedoka, 5. travnja 2001.), str. 9; P1093 (Kosta Novaković, izjava svjedoka, 8. ožujka 2007.), par. 5, 9; P1094 (Kosta Novaković, izjava svjedoka, 3. listopada 2008.), par. 4, 18; P1095 (Fotografija Knina iz zraka koju je označio Kosta Novaković), zapovjedništvo divizijuna označeno je slovom H; Kosta Novaković, T. 11725.

⁴³⁵⁵ P1092 (Kosta Novaković, izjava svjedoka, 5. travnja 2001.), str. 9; P1094 (Kosta Novaković, izjava svjedoka, 3. listopada 2008.), par. 18, 20.

⁴³⁵⁶ P1094 (Kosta Novaković, izjava svjedoka, 3. listopada 2008.), par. 18.

⁴³⁵⁷ Kosta Novaković, T. 11929.

⁴³⁵⁸ P1094 (Kosta Novaković, izjava svjedoka, 3. listopada 2008.), par. 19.

⁴³⁵⁹ P1092 (Kosta Novaković, izjava svjedoka, 5. travnja 2001.), str. 9; P1093 (Kosta Novaković, izjava svjedoka, 8. ožujka 2007.), par. 5; P1094 (Kosta Novaković, izjava svjedoka, 3. listopada 2008.), par. 21; Kosta Novaković, T. 11725; P1095 (Fotografija Knina iz zraka koju je označio Kosta Novaković), Dom armije označen je slovom I.

⁴³⁶⁰ P1094 (Kosta Novaković, izjava svjedoka, 3. listopada 2008.), par. 21.

⁴³⁶¹ P1094 (Kosta Novaković, izjava svjedoka, 3. listopada 2008.), par. 22.

⁴³⁶² P1093 (Kosta Novaković, izjava svjedoka, 8. ožujka 2007.), par. 9; P1094 (Kosta Novaković, izjava svjedoka, 3. listopada 2008.), par. 12; P1095 (Fotografija Knina iz zraka koju je označio Kosta Novaković), Vojarna Senjak označena je slovom D.

⁴³⁶³ P1094 (Kosta Novaković, izjava svjedoka, 3. listopada 2008.), par. 12; Kosta Novaković, T. 11906-11908.

⁴³⁶⁴ Kosta Novaković, T. 11908.

⁴³⁶⁵ P1093 (Kosta Novaković, izjava svjedoka, 8. ožujka 2007.), par. 9; P1095 (Fotografija Knina iz zraka koju je označio Kosta Novaković), Južna vojarna označena je slovom E.

lijekove i odjeću i tu je radilo četiri ili pet osoba.⁴³⁶⁶ Policijska postaja u Kninu se nalazila na glavnoj cesti, a Milan Martić je živio u stanu u jednoj četverokatnici koja se nalazila između centra grada i policijske postaje.⁴³⁶⁷ Helikopteri SVK uglavnom bi slijetali u Sjevernoj vojarni.⁴³⁶⁸ Nogometno igralište su za slijetanje helikoptera koristili i UN i SVK, ali 4. kolovoza 1995. tamo nije sletio nijedan helikopter.⁴³⁶⁹

1199. Prema Novakovićevim riječima, u jednoj dvokatnici ili trokatnici koja se nalazila stotinjak metara od Doma armije u smjeru kninske tvrđave bilo je smješteno osoblje, Predsjednika koje se sastojalo od deset civila koji su bili u prizemlju i na prvom katu. Na posljednjem katu bilo je još 20 civila, koji su radili za Radio/TV Knin.⁴³⁷⁰ Novaković je u svom svjedočenju izjavio da je predsjednik Skupštine RSK imao urede u zgradi Općine, u kojoj su bile i civilna uprava Knina i ambulanta, i da ta zgrada, koliko je njemu bilo poznato, 1995. godine nije korištena u vojne svrhe.⁴³⁷¹ On je dalje izjavio da se prije operacije Oluja u kompleksu stare bolnice u centru Knina, koji se nalazio otprilike 150 metara od željezničke postaje uz glavnu cestu, nalazio dio Ministarstva pravde, vojni odsjek, civilni okružni zatvor, vojnički pritvor za vojnike SVK, civilna ambulanta i još neki civilni upravni objekti.⁴³⁷² Dom umirovljenika služio je kao civilni hotel u kojem je bilo 40 soba i u 10 do 15 njih bili su smješteni časnici Glavnog štaba.⁴³⁷³ Prema Novakovićevim riječima, u skladištima Agroprerade bila je stočna hrana, silos za žito, mlin i pekarnica i kompleks se nije koristio u vojne svrhe.⁴³⁷⁴

1200. **Mile Mrkšić**, zapovjednik Glavnog štaba SVK od svibnja 1995.,⁴³⁷⁵ izjavio je da je prije početka borbenih djelovanja, zapovjedništvo generala Kovačevića, zapovjednika

⁴³⁶⁶ P1094 (Kosta Novaković, izjava svjedoka, 3. listopada 2008.), par. 13; Kosta Novaković, T. 11699.

⁴³⁶⁷ P1094 (Kosta Novaković, izjava svjedoka, 3. listopada 2008.), par. 25-26; P1095 (Fotografija Knina iz zraka koju je označio Kosta Novaković), policijska postaja L, stan Milana Martića označen je slovom M.

⁴³⁶⁸ P1094 (Kosta Novaković, izjava svjedoka, 3. listopada 2008.), par. 37.

⁴³⁶⁹ P1094 (Kosta Novaković, izjava svjedoka, 3. listopada 2008.), par. 37; P1095 (Fotografija Knina iz zraka koju je označio Kosta Novaković), nogometno igralište označeno je slovom T.

⁴³⁷⁰ P1094 (Kosta Novaković, izjava svjedoka, 3. listopada 2008.), par. 5, 7-8; P1095 (Fotografija Knina iz zraka koju je označio Kosta Novaković), zgrada u kojoj su bili predsjedničko osoblje i Radio/TV Knin označena je slovom A.

⁴³⁷¹ P1094 (Kosta Novaković, izjava svjedoka, 3. listopada 2008.), par. 9; P1095 (Fotografija Knina iz zraka koju je označio Kosta Novaković), zgrada općine označena je slovom B.

⁴³⁷² P1094 (Kosta Novaković, izjava svjedoka, 3. listopada 2008.), par. 23; P1095 (Fotografija Knina iz zraka koju je označio Kosta Novaković), kompleks Stare bolnice označen je slovom J.

⁴³⁷³ P1094 (Kosta Novaković, izjava svjedoka, 3. listopada 2008.), par. 24; Kosta Novaković, T. 11926; P1095 (Fotografija Knina iz zraka koju je označio Kosta Novaković), Dom umirovljenika označen je slovom K.

⁴³⁷⁴ P1094 (Kosta Novaković, izjava svjedoka, 3. listopada 2008.), par. 32; P1095 (Fotografija Knina iz zraka koju je označio Kosta Novaković), skladišta Agroprerade označena su slovom P.

⁴³⁷⁵ Mile Mrkšić, T. 18751, 18993.

7. korpusa, bilo smješteno u Sjevernoj vojarni u Kninu.⁴³⁷⁶ Nakon što je premješteno, glavno operativno zapovjedno mjesto 7. korpusa nalazilo se u mjestu Pađene, u općini Knin, blizu jedne napuštene željezničke postaje, tri, četiri kilometra uz zavojitu cestu iznad Knina, i blizu predjela iznad Knina zvanog Bulina Strana.⁴³⁷⁷ Mrkšiću nije bilo poznato je li zapovjedništvo pozadine ili logistike 7. korpusa ostalo u Sjevernoj vojarni ili je (dijelom) premješteno u Golubić, u općini Knin, gdje se nalazilo glavno skladište bivše JNA, ali bio je mišljenja da su neki zastavnici, vojnici, vozila i dio sredstava koja se nisu mogla premjestiti ostali u vojarni.⁴³⁷⁸

1201. Dana 3. kolovoza 1995., zapovjedništva Glavnog štaba SVK i zapovjedništvo korpusa bilo je podijeljeno na glavno zapovjedno mjesto, pozadinsko zapovjedno mjesto i logistički položaj, tako da ne budu uništeni jednim udarcem, budući da je SVK procijenila da je napad neizbježan.⁴³⁷⁹ Načelnik štaba otišao je s dijelom zapovjedništva i uspostavio rezervno zapovjedno mjesto u Srbu, u općini Donji Lapac, a Mrkšić je ostao u Kninu s drugim dijelom zapovjedništva, Vrhovnom komandom.⁴³⁸⁰ Mrkšić je u svom svjedočenju izjavio da se zgrada zapovjedništva SVK nalazila na glavnoj cesti u centru Knina, u prizemlju i podrumu.⁴³⁸¹ Operativni centar bio je u prizemlju zgrade zapovjedništva.⁴³⁸² Osim zgrade koju je Martić koristio kao sjedište Predsjednika, na području oko zgrade zapovjedništva bile su samo civilne, uglavnom stambene zgrade.⁴³⁸³ Mrkšić je izjavio da se u Kninu nalazila pozadinska Vojarna Senjak, koja je bila zapadno od tvornice TVIK.⁴³⁸⁴ SVK nije držala nijednu drugu zgradu u Kninu.⁴³⁸⁵

1202. **Svjedok 54**, Srbin iz Knina,⁴³⁸⁶ identificirao je zapovjedništvo SVK, vojnu ambulantu i Dom JNA gdje je, prema riječima svjedoka, pričuvni sastav vojne policije

⁴³⁷⁶ Mile Mrkšić, T. 18879, 19110; D1525 (Karta Knina koju je označio Mile Mrkšić), Sjeverna vojarna označena je slovom A.

⁴³⁷⁷ Mile Mrkšić, T. 18949-18950, 18977-18979, 18981, 19027, 19029-19032, 19043-19045, 19104-19105, 19114-19915; D1526 (Karta Knina koju je označio Mile Mrkšić), mjesto glavnog operativnog štaba 7. korpusa označeno je slovom A.

⁴³⁷⁸ Mile Mrkšić, T. 18907, 19029, 19043-19045, 19103-1904, 19115; D1526 (Karta Knina koju je označio Mile Mrkšić), glavno skladište JNA u Golubiću označeno je slovom B.

⁴³⁷⁹ Mile Mrkšić, T. 18856-18858, 19030, 19041, 19092-19093.

⁴³⁸⁰ Mile Mrkšić, T. 18857, 18859-18860, 18978, 18999, 19105.

⁴³⁸¹ Mile Mrkšić, T. 18937, 19024-19025, 19046, 19110, 19112; D1525 (Karta Knina koju je označio Mile Mrkšić), zgrada zapovjedništva označena je slovom C.

⁴³⁸² Mile Mrkšić, T. 18860-18861, 18888, 19024.

⁴³⁸³ Mile Mrkšić, T. 19049.

⁴³⁸⁴ Mile Mrkšić, T. 19111; D1525 (Karta Knina koju je označio Mile Mrkšić), Vojarna Senjak označena je slovom E.

⁴³⁸⁵ Mile Mrkšić, T. 19025.

⁴³⁸⁶ P186 (Svjedok 54, izjava svjedoka, 2. srpnja 1996.), str. 1-2; Svjedok 54, T. 2781; P188 (Fotografija Knina na kojoj je označena kuća svjedoka 54).

imao kantinu.⁴³⁸⁷ Svjedok je također opisao kompleks Senjak i rekao da je u njemu bilo vojno skladište s lijekovima, vojna pekarnica i radionice koje je koristila vojska.⁴³⁸⁸ Svjedok je identificirao i Dom umirovljenika koji se koristio kao neka vrsta hotela, uglavnom za vojno osoblje.⁴³⁸⁹ Zgrada stare srednje škole koristila se u kolovozu 1995. kao radijska i televizijska postaja.⁴³⁹⁰ Zgrada stare bolnice koristila se u kolovozu 1995. kao zatvor.⁴³⁹¹ Zgrada koja se spominje kao stara vojna zgrada sastojala se od stambenih objekata.⁴³⁹² Svjedok je izjavio da su u skladištima Agropregrade 1995. bili mlin i pekarnica i da tamo nije bio uskladišten vojni materijal.⁴³⁹³

1203. Postojanje, upotrebu i lokaciju više gorenavedenih objekata (kao što su Sjeverna vojarna, zapovjedništvo SVK, Vojarna Senjak, policijska postaja, zgrada Radio/TV Knin i stan Milana Martića) potvrdila su i svjedočenja nekoliko svjedoka, između ostalog, **svjedoka 56,**⁴³⁹⁴ **Andrewa Lesliea,**⁴³⁹⁵ **Stiga Markera Hansena,**⁴³⁹⁶ **Aluna Robertsa,**⁴³⁹⁷ **Andriesa Dreyera,**⁴³⁹⁸ **Murraya Dawesa,**⁴³⁹⁹ **Berta Dijkstre,**⁴⁴⁰⁰

⁴³⁸⁷ P186 (Svjedok 54, izjava svjedoka, 2. srpnja 1996.), str. 4; Svjedok 54, T. 2785, 2788, 2811; P189 (Fotografije Knina koje je označio svjedok 54), štab SVK označen je slovom D, Dom JNA slovom E, vojna ambulanta slovom O.

⁴³⁸⁸ Svjedok 54, T. 2792-2793, 2811; P189 (Fotografije Knina koje je označio svjedok 54, kompleks Vojarne Senjak označen je slovom M.

⁴³⁸⁹ Svjedok 54, T. 2793, 2811; P189 (Fotografije Knina koje je označio svjedok 54, Dom umirovljenika označen je slovom P.

⁴³⁹⁰ Svjedok 54, T. 2784-2785, 2811, 2812; P189 (Fotografije Knina koje je označio svjedok 54, stara zgrada srednje škole označena je slovom C.

⁴³⁹¹ Svjedok 54, T. 2791, 2811; P189 (Fotografije Knina koje je označio svjedok 54, stara bolnica označena je slovom F.

⁴³⁹² Svjedok 54, T. 2791-2792, 2811; P189 (Fotografije Knina koje je označio svjedok 54, stara zgrada vojske označena je slovom I.

⁴³⁹³ Svjedok 54, T. 2786-2787, 2811; P189 (Fotografije Knina koje je označio svjedok 54, skladišta Agropregrade označena su slovom H.

⁴³⁹⁴ P286 (svjedok 56, izjava svjedoka, 5. prosinca 1996.), str. 2-4; P288 (svjedok 56, izjava svjedoka, 12. lipnja 2007.), str. 9, par. 13-19; P289 (svjedok 56, izjava svjedoka, 21. svibnja 2008.), par. 2, str. 10, Sjeverna vojarna označena je slovom A, Vojarna Senjak označena je slovom B, štab komande SVK označen je slovom D, zgrada Vlade označena je slovom E, policijska postaja označena je slovom F, stara bolnica slovom N, nogometno igralište slovom Q; svjedok 56, T. 3562, 3591-3592, 3605-3606.

⁴³⁹⁵ Andrew Leslie, T. 2132-2140, 2151, 2153-2155; P84 (Izvešće o mogućim kršenjima međunarodnog humanitarnog prava, s potpisom Andrewa Lesliea, 12. kolovoza 1995.), str. 2; D131 (Karte Knina na kojima su označeni "legitimni vojni ciljevi"), stožer Sjevernodalmatinskog korpusa označen je s A1, Ministarstvo obrane RSK i Glavni štab SVK označeni su s B1, objekt SVK smješten odmah istočno od baze UN-a označen je s A3, dva stambena područja za časnike SVK i njegove obitelji označena su s A2 i B3, stan Milana Martića označen je s B4, zgrada skupštine s B8, policijska postaja označena je s B10, stalni topnički položaj zapadno od baze UN-a označen je s C3, skladište rezervi pored željezničke pruge označen je s D2, željeznička postaja označena je s E8, policijska postaja odmah sjeverno od rijeke koja razdvaja Knin od baze UN-a označena je s A5, protuzrakoplovni topnički sustav na području sjeverozapadno od Knina označen je s C2, razna vojna skladišta duž područja zapadno od Knina označena su s D4.

⁴³⁹⁶ P1283 (Stig Marker Hansen, izjava svjedoka, 18. prosinca 1995.), str. 2; Stig Marker Hansen, T. 14893, 15057.

⁴³⁹⁷ P676 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 31. srpnja 1998.), str. 1-3.

Rolanda Dangerfielda⁴⁴⁰¹ i **Normanda Bouchera**,⁴⁴⁰² kao i zapovijedi pukovnika SVK Živka Šaponje od 13. veljače 1995.⁴⁴⁰³ i pukovnika Kozomare od 27. srpnja 1995.⁴⁴⁰⁴

1204. **Svjedok 56**, Srbin, policajac u Kninu od svibnja 1994. do 5. kolovoza 1995.,⁴⁴⁰⁵ izjavio je također da je Južna vojarna bila podijeljena na dva dijela – jedan je dio koristio UNPROFOR za svoje zapovjedništvo, a drugi je SVK ranije koristio kao skladište za topove i tenkove.⁴⁴⁰⁶ U dijelu Južne vojarne koji je koristila SVK bio je stacioniran 7. artiljerijski protivtenkovski puk.⁴⁴⁰⁷ Da se istočno od baze UN-a nalazio objekt SVK potvrdili su svjedoci **Andrew Leslie**,⁴⁴⁰⁸ **Bert Dijkstra**,⁴⁴⁰⁹ **Normand Boucher**,⁴⁴¹⁰ **Roland Dangerfield**,⁴⁴¹¹ i **Murray Dawes**.⁴⁴¹²

⁴³⁹⁸ P72 (Andries Dreyer, izjava svjedoka, 22. veljače 2008.), par. 3-4; D109 (Andries Dreyer, izjava svjedoka, 4. veljače 1996.), str. 3-4; Andries Dreyer, T. 1720, 1762; P78 (Fotografija Knina iz zraka koju je Dreyer označio u veljači 2008.), oznaka A (Sjeverna vojarna), oznaka B (Južna vojarna); P79 (Fotografija Knina iz zraka koju je Dreyer označio u veljači 1996.); D102 (Fotografija Knina iz zraka na kojoj se vide topnički ciljevi prema navodima obrane).

⁴³⁹⁹ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 2, 4; P981 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 2. travnja 2008.), par. 4, 13; Murray Dawes, T. 10388, 10464; ; P984 (Karta Knina s raznim lokacijama koje je označio Murray Dawes), štab RSK i zgrada skupštine označeni su slovom A, Radio Knin slovom F.

⁴⁴⁰⁰ P428 (Bert Dijkstra, izjava svjedoka, 7. prosinca 1995.), str. 2; P429 (Bert Dijkstra, izjava svjedoka, 12. ožujka 2008.), par. 8, 11-12; Bert Dijkstra, T. 4760; P430 (Ortofoto karta Knina koju je označio Bert Dijkstra), Sjeverna vojarna označena je brojem 1, srpski logor označen je brojem 2, zgrada Vlade i radio postaja označene su brojevima 3 i 4, logistička baza označena je brojem 5.

⁴⁴⁰¹ P695 (Roland Dangerfield, izjava svjedoka, 21. prosinca 1995.), par. 26; Roland Dangerfield, T. 7143-7144; D716 (Fotografije Knina iz zraka).

⁴⁴⁰² P1176 (Normand Boucher, izjava svjedoka, 20. veljače 1996.), par. 2-4; D1217 (Normand Boucher, izjava svjedoka, 17. prosinca 2008.), par. 35.

⁴⁴⁰³ D244 (Zapovijed Komande 7. korpusa za protuzračnu obranu, 13. veljače 1995.).

⁴⁴⁰⁴ D1278 (Zapovijed pukovnika Kozomare, 27. srpnja 1995.), str. 1.

⁴⁴⁰⁵ P286 (Svjedok 56, izjava svjedoka, 5. prosinca 1996.), str. 1-2; P287 (Svjedok 56, izjava svjedoka, 18. rujna 2000.), str. 1; P288 (Svjedok 56, izjava svjedoka, 12. lipnja 2007.), str. 1, par. 2; P289 (Svjedok 56, izjava svjedoka, 21. svibnja 2008.), str. 1; Svjedok 56, T. 3686.

⁴⁴⁰⁶ P286 (Svjedok 56, izjava svjedoka, 5. prosinca 1996.), str. 4; P288 (Svjedok 56, izjava svjedoka, 12. lipnja 2007.), str. 9, par. 19; P289 (Svjedok 56, izjava svjedoka, 21. svibnja 2008.), par. 2, str. 10, Južna vojarna označena je slovom G.

⁴⁴⁰⁷ P289 (Svjedok 56, izjava svjedoka, 21. svibnja 2008.), par. 2.

⁴⁴⁰⁸ Andrew Leslie, T. 2133-2140, 2153-2155; D131 (Karte Knina na kojima su označeni "legitimni vojni ciljevi"), objekt SVK istočno od baze UN-a označen je s A3.

⁴⁴⁰⁹ P428 (Bert Dijkstra, izjava svjedoka, 7. prosinca 1995.), str. 2; P429 (Bert Dijkstra, izjava svjedoka, 12. ožujka 2008.), par. 8, 11-12; Bert Dijkstra, T. 4760; P430 (Ortofoto karta Knina koju je označio Bert Dijkstra), srpska baza označena je s 2.

⁴⁴¹⁰ P1176 (Normand Boucher, izjava svjedoka, 20. veljače 1996.), par. 2-4; D1217 (Normand Boucher, izjava svjedoka, 17. prosinca 2008.), par. 35.

⁴⁴¹¹ P695 (Roland Dangerfield, izjava svjedoka, 21. prosinca 1995.), par. 26; Roland Dangerfield, T. 7143-7144; D716 (Fotografije Knina iz zraka).

⁴⁴¹² P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 3; P981 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 2. travnja 2008.), par. 6; P984 (Karta Knina s raznim lokacijama koje je označio Murray Dawes), objekta srpske vojske istočno od baze UN-a označen je slovom C.

1205. **Kosta Novaković** izjavio je da u Kninu i neposrednoj okolici nije bilo stalnih topničkih položaja i da je Kninu najbliža vojna postrojba i topnički položaj bio 7. artiljerijski puk PVO koji je bio smješten na širem području Pađena, u općini Knin, otprilike 10 do 15 kilometara od Knina.⁴⁴¹³ Taj je puk bio zadužen za obranu Knina od napada iz zraka.⁴⁴¹⁴ Međutim, **Andrew Leslie** je u svom svjedočenju izjavio je da je među objektima u Kninu bio jedan stalni topnički položaj zapadno od baze UN-a i jedan veliki protuzrakoplovni objekt jugoistočno od baze UN-a, koji se isključivo koristio u vojne svrhe.⁴⁴¹⁵ **Roland Dangerfield**, pripadnik britanske vojske, časnik za vezu sektora stacioniran u Kninu u kolovozu 1995. godine,⁴⁴¹⁶ izjavio je da je jedan od legitimnih vojnih ciljeva na području Knina, koliko je njemu bilo poznato, bila protuzračna bitnica, smještena izvan grada, zapadno od vojarne.⁴⁴¹⁷ **Andries Dreyer**, koordinator UN-a za sigurnost u Sektoru Jug 1995. godine,⁴⁴¹⁸ izjavio je u svom svjedočenju da je od vojske čuo da je jedan srpski protuzračni položaj bio smješten na brdu iznad baze UN-a.⁴⁴¹⁹

1206. Što se tiče objekata veze u Kninu, **Mile Mrkšić** je u svom svjedočenju izjavio da je SVK pretpostavljala da će HV djelovati po njihovom sustavu veze.⁴⁴²⁰ SVK je koristila sustav veze bivše JNA, star više od 40 godina, koji se oslanjao na relejnu vezu na temelju antena sa zaštićenim podzemnim objektima, koji su služili kao čvorišta odakle su se signali slali na druge lokacije.⁴⁴²¹ **Kosta Novaković** je u svom svjedočenju izjavio da se pošta u Kninu nalazila preko puta željezničke postaje i da je u njoj bila telegrafska oprema.⁴⁴²² I željeznica je imala centar veze koji se nalazio preko puta

⁴⁴¹³ P1094 (Kosta Novaković, izjava svjedoka, 3. listopada 2008.), par. 30; Kosta Novaković, T. 11780-11781, 11783, 11906, 11916-11917.

⁴⁴¹⁴ P1094 (Kosta Novaković, izjava svjedoka, 3. listopada 2008.), par. 30.

⁴⁴¹⁵ Andrew Leslie, T. 2133-2140, 2153-2155; D131 (Karte Knina na kojima su označeni "legitimni vojni ciljevi"), fiksirani topnički položaj zapadno od baze UN-a označen je s C3, protuzrakoplovni objekta jugoistočno od baze UN-a označen je s C4.

⁴⁴¹⁶ P695 (Roland Dangerfield, izjava svjedoka, 21. prosinca 1995.), par. 1-2; Roland Dangerfield, T. 7132.

⁴⁴¹⁷ P695 (Roland Dangerfield, izjava svjedoka, 21. prosinca 1995.), par. 26; Roland Dangerfield, T. 7143-7144; D716 (Fotografije Knina iz zraka), str. 4.

⁴⁴¹⁸ P72 (Andries Dreyer, izjava svjedoka, 22. veljače 2008.), str. 1, par. 1; D109 (Andries Dreyer, izjava svjedoka, 4. veljače 1996.), str.1; D110 (Andries Dreyer, izjava svjedoka, 8. studenog 1995.), str. 1; Andries Dreyer, T. 1710, 1745-1746, 1748, 1812, 1831.

⁴⁴¹⁹ P72 (Andries Dreyer, izjava svjedoka, 22. veljače 2008.), par. 4; Andries Dreyer, T. 1721-1722; P78 (Fotografija Knina iz zraka koju je Dreyer označio u veljači 2008.), oznaka AA (protuzrakoplovni položaj); P79 (Fotografija Knina iz zraka koju je Dreyer označio u veljači 1996.).

⁴⁴²⁰ Mile Mrkšić, T. 19056.

⁴⁴²¹ Mile Mrkšić, T. 18838, 19054-19055.

⁴⁴²² P1094 (Kosta Novaković, izjava svjedoka, 3. listopada 2008.), par. 28; P1095 (Fotografija Knina iz zraka koju je označio Kosta Novaković).

željezničke postaje, u jednoj stambenoj zgradi.⁴⁴²³ SVK nije nikada koristila poštu ni sredstva veze željeznice jer se oslanjala na vlastiti sustav veze u zgradi Komande garnizona, a u slučaju kvara na sustavu, SVK je imala pokretni sustav veze.⁴⁴²⁴ SVK je koristila obične zemaljske telefonske veze za običnu komunikaciju, između ostalog i za vezu među uredima zapovjednika.⁴⁴²⁵ Gorivo je bilo uskladišteno na pomoćnom ranžirnom kolodvoru, koji se koristio za vlakove.⁴⁴²⁶ **Svjedok 56** je u svom svjedočenju izjavio da se antena za radio vezu nalazila na krovu policijske postaje i da su radio-veze u Kninu morale prolaziti kroz poštu.⁴⁴²⁷

1207. U vezi s tvornicom TVIK, **Mile Mrkšić** je izjavio da SVK nije koristila tvornicu TVIK u vojne svrhe, u njoj su se proizvodile matice i vijci, već je vojnu opremu dobivala iz pogona u Srbiji.⁴⁴²⁸ **Kosta Novaković** je u svom svjedočenju izjavio da ne zna da li se tvornica vijaka TVIK, koju je posljednji put obišao u svibnju 1995., koristila u vojne svrhe.⁴⁴²⁹ Neposredno do tvornice TVIK bili su transformatori i upravne zgrade elektroprivrednog poduzeća, ali nisu korišteni u vojne svrhe jer je SVK imala svoje agregate.⁴⁴³⁰ **Murray Dawes**, civilna osoba, bivši službenik UN-a za smještaj, stacioniran u općini Knin od svibnja 1994. do listopada 1995.,⁴⁴³¹ izjavio je u svom svjedočenju da je prije 4. kolovoza 1995. često obilazio tvornicu TVIK, najmanje jednom mjesečno, i da prilikom tih posjeta u objektima tvornice nije vidio nijednog vojnika ni bilo kakvu vojnu opremu, niti je vidio da se nešto proizvodi.⁴⁴³² **Andrew Leslie** je u svom svjedočenju izjavio da u tvornici nije nikada vidio vojnu opremu, niti

⁴⁴²³ P1094 (Kosta Novaković, izjava svjedoka, 3. listopada 2008.), par. 29; P1095 (Fotografija Knina iz zraka koju je označio Kosta Novaković), centar veze željeznice označen je slovom W.

⁴⁴²⁴ P1094 (Kosta Novaković, izjava svjedoka, 3. listopada 2008.), par. 28-29; Kosta Novaković, T. 11752-11753.

⁴⁴²⁵ P1094 (Kosta Novaković, izjava svjedoka, 3. listopada 2008.), par. 28; Kosta Novaković, T. 11752-11753, 11861.

⁴⁴²⁶ P1094 (Kosta Novaković, izjava svjedoka, 3. listopada 2008.), par. 34; P1095 (Fotografija Knina iz zraka koju je označio Kosta Novaković), pomoćni ranžirni kolodvor označen je slovom R.

⁴⁴²⁷ P289 (Svjedok 56, izjava svjedoka, 21. svibnja 2008.), par. 2, str. 10, pošta je označena slovom I, Svjedok 56, T. 3556-3557.

⁴⁴²⁸ Mile Mrkšić, T. 19047, 19110, 19126-19127; D1525 (Karta Knina koju je označio Mile Mrkšić), tvornica TVIK označena je slovom D.

⁴⁴²⁹ P1094 (Kosta Novaković, izjava svjedoka, 3. listopada 2008.), par. 31; Kosta Novaković, T. 11936-11937; P1095 (Fotografija Knina iz zraka koju je označio Kosta Novaković), tvornica TVIK označena je slovom O.

⁴⁴³⁰ P1094 (Kosta Novaković, izjava svjedoka, 3. listopada 2008.), par. 33; P1095 (Fotografija Knina iz zraka koju je označio Kosta Novaković), zgrade elektroprivrednog poduzeća i transformatori označeni su slovom Q.

⁴⁴³¹ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 1-2.

⁴⁴³² P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 5, 7; Murray Dawes, T. 10389-10390, 10467.

da se takva oprema dostavljala ili da se odvozila iz tvornice, ali vidio je kako u zgradu ulaze i iz nje izlaze muškarci Srbi koji su nosili dijelove uniforme.⁴⁴³³

1208. **Svjedok 54** je izjavio da je tvornica TVIK bila poznata po proizvodnji vijaka, ali pričalo se da se u njoj proizvode i granate, u što svjedok nije bio u to siguran.⁴⁴³⁴

Svjedok 56 je izjavio da su glavni proizvodi tvornice TVIK bili matice, vijci i drugi metalni proizvodi, a 1990. godine zaposlenici TVIK-a su, kako se navodi, proizvodili eksplozivne naprave zvane "tvikovke".⁴⁴³⁵ Prema ugovoru Ministarstva obrane RSK i tvornice TVIK od 24. lipnja 1994., tvornica je Ministarstvu trebala isporučiti komplete za miniranje/razminiranje, inženjerijske i diverzantske komplete.⁴⁴³⁶ U televizijskom izvješću SRT Krajine od 3. rujna 1994. zabilježeno je da je zapovjednik SVK general Čeleketić obišao tvornicu TVIK i razgovarao o vojnom programu poslovanja tvornice.⁴⁴³⁷ U dokumentu Ministarstva obrane RSK od 10. srpnja 1995., koji je potpisao pukovnik Milan Šuput, zabilježeno je da je tvornici TVIK ustupljen dio proizvodnje ubojitih sredstava potrebnih za lansiranje iz bacača raketa. U tom dokumentu, Milan Šuput je zabilježio da TVIK ne poštuje rokove za proizvodnju određenih proizvoda, da nedostaju određeni materijali i da ima problema u vezi s inertnošću i povratkom ljudstva u radnu obavezu. Milan Šuput je predložio da se tvornica TVIK stavi u sustav rada Sektora vojne i namjenske proizvodnje.⁴⁴³⁸ U zapovijedi od 13. veljače 1995., pukovnik SVK Živko Šaponja napomenuo je da se očekuje da će hrvatski napad, između ostalog, biti usmjeren na grad Knin i objekte u gradu, uključujući tvornicu TVIK.⁴⁴³⁹ Zdenko Rinčić je u svom svjedočenju izjavio da je dva ili tri dana po dolasku u Knin, prilikom obilaska tvornice TVIK, koja je, kako je rekao Rinčić, proizvodila streljivo za SVK i JNA, vidio velike količine nedovršenog streljiva raznih kalibara za strojnice i poruke kapetana Dragana i drugih vojnih postrojbi u kojima su se zahvaljivali za isporuku streljiva.⁴⁴⁴⁰

⁴⁴³³ Andrew Leslie, T. 2155.

⁴⁴³⁴ Svjedok 54, T. 2785-2786, 2811; P189 (Fotografije Knina koje je označio svjedok 54), tvornica TVIK označena je slovom G.

⁴⁴³⁵ P289 (Svjedok 56, izjava svjedoka, 21. svibnja 2008.), par. 2, str. 10, tvornica TVIK označena je slovom C; Svjedok 56, T. 3592-3593.

⁴⁴³⁶ D242 (Ugovor između Ministarstva obrane RSK i tvornice TVIK, 24. lipnja 1994.), str. 1-2.

⁴⁴³⁷ D949 (Video-snimka i transkript televizijske reportaže SRT-a o Čeleketićevom posjetu tvornici TVIK, 3. rujna 1994.).

⁴⁴³⁸ D950 (Informacija Ministarstva obrane RSK u vezi s tvornicom TVIK, pukovnik Milan Šuput, 10. srpnja 1995.).

⁴⁴³⁹ D244 (Zapovijed Komande 7. korpusa za protuzračnu obranu, 13. veljače 1995.).

⁴⁴⁴⁰ D1680 (Zdenko Rinčić, izjava svjedoka, 16. svibnja 2009.), par. 25; Zdenko Rinčić, T. 22339-22341, 22343.

1209. U vezi sa željezničkom postajom, **Mile Mrkšić** je izjavio da je željezničko čvorište u Kninu - smješteno dalje niz ulicu, preko puta zapovjedništva – bilo najveće čvorište na tom prostoru, ali u vrijeme granatiranja Knina nije bilo željezničkog prometa i SVK ga nije koristila.⁴⁴⁴¹ Mrkšić nije vidio da vlakovi 4. kolovoza 1995. napuštaju Knin.⁴⁴⁴² Otpriblike 20 do 30 posto pruge bilo je neoštećeno i pruga između Stare Straže i Pađena mogla se koristiti za izvlačenje opreme i streljiva iz logističke baze i skladišta.⁴⁴⁴³ **Kosta Novaković** je u svom svjedočenju izjavio da je u razdoblju od 27. srpnja do 1. kolovoza 1995., budući da su očekivali napad na skladišta Golubić, SVK željeznicom, u otprilike 13 vagona, prevezla streljivo iz skladišta u Golubiću u tunele koji su se nalazili najmanje desetak kilometara izvan Knina.⁴⁴⁴⁴ U izvratku iz izvješća o operaciji Oluja koji je načelnik stožera HV-a general zbora Zvonimir Červenko sastavio 22. kolovoza 1995. zabilježeno je da su otkrivena skladišta streljiva i oružja SVK u Staroj Straži, u općini Knin, gdje je zaplijenjeno oko 15 vagona streljiva, a da je u Golubiću, u općini Knin, pronađeno oko 7.000 tona streljiva i oružja pripremljenog za naoružanje tri brigade, između ostalog, razne rakete, rezervni dijelovi, hrana, razna vojna oprema i sanitetski materijal, protupješačke i protutenkovske mine i nekoliko tona eksploziva.⁴⁴⁴⁵ **Murray Dawes** je izjavio da se željeznička postaja nije koristila jer je tijekom svog boravka u Kninu puno puta svakoga dana prolazio glavnim pravcima za opskrbu u bivšem Sektoru Jug, koji su prolazili paralelno s željezničkom prugom, i nijednom nije vidio nikakve radove na željezničkoj pruzi niti da prolazi vlak.⁴⁴⁴⁶ Čuo je i od svog prevoditelja, čiji je otac radio na željeznici, da željeznica ne radi.⁴⁴⁴⁷ Dawesu je puno ljudi s kojima je razgovarao u Kninu reklo da više ne dobivaju plaću jer vlakovi ne voze i jer više ne mogu raditi.⁴⁴⁴⁸ **Philip Berikoff**⁴⁴⁴⁹ i **Nadan Vidošević**⁴⁴⁵⁰ također su u svojim svjedočenjima rekli da željeznica nije radila.

⁴⁴⁴¹ Mile Mrkšić, T. 18888, 19048, 19110, 19121; D1525 (Karta Knina koju je označio Mile Mrkšić), željezničko čvorište označeno je slovom B.

⁴⁴⁴² Mile Mrkšić, T. 19122.

⁴⁴⁴³ Mile Mrkšić, T. 19121-19123.

⁴⁴⁴⁴ P1094 (Kosta Novaković, izjava svjedoka, 3. listopada 2008.), par. 35; Kosta Novaković, T. 11927-11928.

⁴⁴⁴⁵ D387 (Izvadak iz izvješća generala Zvonimira Červenka, načelnika GS-a HV-a, o operaciji Oluja, 22. kolovoza 1995.), str. 1.

⁴⁴⁴⁶ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 4, 7; P981 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 2. travnja 2008.), par. 7; Murray Dawes, T. 10390-10391, 10468.

⁴⁴⁴⁷ P981 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 2. travnja 2008.), par. 7.

⁴⁴⁴⁸ Murray Dawes, T. 10391.

⁴⁴⁴⁹ D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 8.

⁴⁴⁵⁰ D1775 (Nadan Vidošević, izjava svjedoka, 4. svibnja 2009.), par. 3; Nadan Vidošević, T. 23735-23736.

1210. Što se tiče škole, koja je u dokaznom predmetu P1095 označena slovom F, **Kosta Novaković** je izjavio da mu nije bilo poznato da se tamo 4. kolovoza 1995. nalazilo oružno odjeljenje ni da je u novoj srednjoj školi bilo stacionirano minobacačko odjeljenje.⁴⁴⁵¹ Međutim, **Andries Dreyer** je izjavio da je 4. kolovoza 1995. vidio minobacačko odjeljenje odmah ispred škole, koja je u dokaznom predmetu P1095 označena slovom F (u dokaznom predmetu P78 to je mjesto označeno slovom C).⁴⁴⁵² **Svjedok 56** je izjavio da je dva ili tri dana prije operacije Oluja u kninskoj srednjoj školi, koja se nalazila 200-300 metara od Sjeverne vojarne, bila stacionirana jedna vojna postrojba.⁴⁴⁵³

1211. Što se tiče crkve Sv. Ante ili samostana u Kninu, **Kosta Novaković** je u svom svjedočenju izjavio da ni vojska ni policija, koliko je njemu bilo poznato, nisu koristile katoličku crkvu Sv. Ante u Kninu.⁴⁴⁵⁴ Međutim, svjedok **56** je izjavio da su u samostanu Sv. Ante bile smještene izbjeglice (od 1991.), koje su prije živjele na području pod hrvatskom kontrolom, te da je, osim njih, tu bilo smješteno i tridesetak pripadnika voda kninske Specijalne policije.⁴⁴⁵⁵ **Andrew Leslie** je izjavio da se odmah sjeverno od rijeke, koja je razdvajala Knin od baze UN-a, nalazio ured policije.⁴⁴⁵⁶ Dana 25. srpnja 1994., tadašnji predsjednik RSK Mikelić potpisao je odluku o izmještanju specijalne jedinice policije MUP-a RSK iz katoličkog samostana, a 10. studenog 1994., predstavnici vlade RSK razgovarali su o tome da se, pošto Vlada donese odluku, specijalna postrojba iseli iz samostana.⁴⁴⁵⁷ Prema dnevniku događaja PU Kotara Knin,

⁴⁴⁵¹ P1094 (Kosta Novaković, izjava svjedoka, 3. listopada 2008.), par. 15; P1095 (Fotografija Knina iz zraka koju je označio Kosta Novaković), nova srednja škola označena je slovom F.

⁴⁴⁵² P72 (Andries Dreyer, izjava svjedoka, 22. veljače 2008.), par. 4; D109 (Andries Dreyer, izjava svjedoka, 4. veljače 1996.), str. 3-4; Andries Dreyer, T. 1721, 1738, 1795; P78 (Fotografija Knina iz zraka koju je Dreyer označio u veljači 2008.), označeno slovom C (minobacačko odjeljenje); P79 (Fotografija Knina iz zraka koju je Dreyer označio u veljači 1996.); D105 (Fotografije Knina iz zraka, s oznakama obrane i reproduciranim Dreyerovim oznakama, na kojima se vide vojni ciljevi prema navodima obrane), str. 3.

⁴⁴⁵³ P289 (Svjedok 56, izjava svjedoka, 21. svibnja 2008.), par. 2, str. 10, kninska srednja škola označena je slovom L; svjedok 56, T. 3571-3572.

⁴⁴⁵⁴ P1094 (Kosta Novaković, izjava svjedoka, 3. listopada 2008.), par. 17; Kosta Novaković, T. 11921, 11923; P1095 (Fotografija Knina iz zraka koju je označio Kosta Novaković), katolička crkva sv. Ante označena je slovom G.

⁴⁴⁵⁵ P289 (Svjedok 56, izjava svjedoka, 21. svibnja 2008.), par. 2, str. 10, samostan sv. Ante označen je slovom M; svjedok 56, T. 3547, 3559.

⁴⁴⁵⁶ Andrew Leslie, T. 2133-2136, 2139-2140, 2151, 2154-2155; D131 (Karte Knina na kojima su označeni "legitimni vojni ciljevi"), ured policije na području odmah sjeverno od rijeke koja je razdvajala Knin od baze UN-a, označene s A5.

⁴⁴⁵⁷ D946 (Zaključak predsjednika Borislava Mikelića u vezi s katoličkim samostanom, 25. srpnja 1994.); D947 (Insert iz video-snimke i transkript sjednice Vlade RSK u vezi sa samostanom, 10. studenog 1994.).

Željko Car iz Civilne zaštite PU splitsko-dalmatinske izvijestio je da je u samostanu Sv. Ante pronađeno oko 20 sanduka streljiva.⁴⁴⁵⁸

1212. Na osnovi gore navedenih dokaza, Raspravno vijeće konstatira da je SVK koristila sljedeće zgrade u Kninu: zapovjedništvo SVK (u P1095 označeno slovom H), uz koje se nalazio Dom armije (u P1095 označen slovom I); istočni dio Južne vojarnje (u P1095 označena slovom E); i Vojarnu Senjak ili logističku vojarnu (u P1095 označena slovom D). Raspravno vijeće također konstatira da je Sjeverna vojarna, odnosno Vojarna Slavko Rodić (u P1095 označena slovom C) bila zapovjedništvo 7. kninskog korpusa ili Sjevernodalmatinskog korpusa do otprilike kraja srpnja 1995., nakon čega se zapovjedništvo korpusa iselilo, a u Sjevernoj vojarni smjestile su se tehnička i zdravstvena služba i kuhinja.

1213. Novaković je u svom svjedočenju izjavio da u Kninu i neposrednoj okolini nije bilo stalnih topničkih položaja i da mu nije bilo poznato da je u srednjoj školi bilo smješteno minobacačko odjeljenje (u P1095 označeno slovom F), kao ni to da je vojska ili policija koristila samostan ili crkvu sv. Ante (u P1095 označeno slovom G). Ipak, Raspravno vijeće na osnovi svjedočenja Lesliea, Dangerfielda i Dreyera konstatira da se zapadno od baze UN-a nalazio stalni topnički položaj SVK (u D131 označeno sa C3) i da se veliki protuzrakoplovni objekt SVK nalazio jugoistočno od baze UN-a (u D131 označeno sa C4). Raspravno vijeće također konstatira, na temelju svjedočenja Lesliea i svjedoka 56 i dokumentarnih dokaza D946, D947 i D57, da je u samostanu sv. Ante bila smještena policija RSK. Na temelju svjedočenja Dreyera i svjedoka 56, Raspravno vijeće konstatira da se 4. kolovoza 1995. u školi, koja je u P1095 označena slovom F, ili blizu škole, nalazilo minobacačko odjeljenje SVK. Prilikom donošenja ovih zaključaka, Raspravno vijeće je uzelo u obzir i to da Novaković, s obzirom na svoj položaj u SVK, nije imao izravne veze sa zadacima topništva, protuzračne obrane i policije RSK.

1214. Raspravno vijeće također konstatira da se policijska postaja u Kninu nalazila na mjestu koje je u P1095 označeno slovom L. Stan Milana Martića nalazio se blizu lokacije koja je u D131 označena s B4. U zgradi Radio/TV Knin-a (u P1095 označena slovom A) bilo je, osim osoblja Radio/TV Knin, i deset članova osoblja Predsjednika RSK. Dom umirovljenika (u P1095 označen slovom K) služio je kao hotel i od ukupno 40 soba u 10 do 15 njih bili su smješteni časnici Glavnog štaba SVK.

⁴⁴⁵⁸ D57 (Dnevnik događaja PU Kotara Knin, knjiga 1, 6. kolovoza 1995. – 7. listopada 1995.), str. 1, 10.

1215. Pošta se nalazila na lokaciji koja je u P1095 označena slovom N. S obzirom na očita proturječja između, svjedočenja svjedoka 56 i svjedočenja Mrkšića i Novakovića, Raspravno vijeće ne može utvrditi koju je ulogu eventualno imala pošta u sustavima veze SVK i/ili policije RSK. Željeznička postaja se nalazila na mjestu koje je u D131 označeno s E8. Dokazi ukazuju na to da u mjesecima prije operacije Oluja i tijekom operacije željezničkom prugom koja prolazi kroz Knin nisu vozili vlakovi, osim što je moguće da je SVK krajem srpnja ili početkom kolovoza 1995. koristila željeznicu za prijevoz streljiva iz skladišta u Golubiću u tunele u Staroj Straži. Raspravno vijeće konstatira da se pored željezničke postaje (u P1095 označena slovom W) nalazio centar veze željeznice. Pomoćni željeznički ranžirni kolodvor (u P1095 označen slovom R) bio je skladište goriva.

1216. Postoje dokumentarni dokazi koji ukazuju na to da je SVK planirala da se tvornica TVIK (u P1095 označena slovom O) angažira za namjensku proizvodnju. Na temelju dokaza ne može se definitivno utvrditi je li do početka kolovoza 1995., i u kojoj je eventualno mjeri, planirana namjenska proizvodnja u tvornici TVIK i pokrenuta. Rinčić je u svom svjedočenju rekao da je nakon operacije Oluja u tvornici TVIK pronašao veliku količinu nedovršenog streljiva. Međutim, Rinčićevo svjedočenje u vezi s tim ne potvrđuje nijedan dokument iz tog razdoblja. Osim toga, Rinčićevo svjedočenje također se razlikuje od Mrkšićevog i Novakovićevog svjedočenja i svjedočenja više međunarodnih promatrača, koji su tvornicu obišli prije operacije Oluja i koji su svi izjavili da u tvornici nije bilo vojne proizvodnje.

1217. Dokazi u vezi s tim da je SVK bila u Kninu neposredno uoči 4. kolovoza 1995. i početkom tog dana predloženi su Raspravnom vijeću putem Rajčićevog svjedočenja, dokumentacije HV-a, putem svjedočenja Novakovića, Mrkšića i nekoliko međunarodnih promatrača, koji su u to vrijeme bili stacionirani u Kninu ili su se tamo nalazili iz nekog drugog razloga.

1218. U izvješću od 30. srpnja 1995., kontraadmiral HV-a Davor Domazet naveo je da se na mobilizaciju SVK u Kninu i okolici odazvalo samo 17 posto ljudi. Domazet je također naveo da je nakon proglašenja ratnog stanja i opće mobilizacije, vrhovni vojni savjet RSK zasjedao u Kninu i donio odluku o uključivanju svih ljudskih i materijalnih potencijala u obranu RSK, o uvođenju policijskog sata od 22:00 do 05:00 sati i strogom kažnjavanju svih onih čija djela šire strah i paniku među ljudima. SVK je, osim toga,

formirala prijeko vojne sudove na okupiranim područjima Hrvatske, kako bi poboljšala odaziv i smanjila dezerterstvo.⁴⁴⁵⁹

1219. Gotovina je u svojoj zapovijedi za napadnu operaciju od 2. kolovoza 1995. naveo da je 75. motorizovana brigada razmještena na jednom pravcu u općini Drniš.⁴⁴⁶⁰ Borbena grupa Dinara (dio snaga 7. kninskog korpusa, bojne kninskog MUP-a i korpusa Specijalnih snaga SVK) razmještena je duž pravca Bosna i Hercegovina-Dinara, Borova Glava i Strmica, u općini Knin. Gotovina je u zapovijedi naveo da je na području Knina neprijatelj razmjestio pričuvne snage u čijem su sastavu bili dio korpusa Specijalnih snaga, Mindušari, izviđačko-diverzantska satnija i do 800 ročnih vojnika.⁴⁴⁶¹

1220. **Marko Rajčić** je u svom svjedočenju rekao da su se prema njegovoj analizi 4. kolovoza 1995. u Kninu nalazile snage Glavnog štaba SVK, zapovjedništvo 7. korpusa, zapovjedništvo mješovitog topničkog puka, koje je bilo u Vojarni Senjak, topnički puk za potporu, zapovjedništvo protuzrakoplovnog puka i jedna mala postrojba koja je bila u novoj školi u Kninu.⁴⁴⁶² Rajčić je izjavio da su operativne pričuvne snage, za eventualne intervencije na ugroženim crtama obrane, bile u Vojarni Slavko Rodić, a policija Milana Martića, zajedno s postrojbom koju su nazivali Mindušarima,⁴⁴⁶³ bila je u samostanu Sv. Ante u Kninu.⁴⁴⁶⁴ Na osnovi izjava vodstva RSK i SVK, HV je zaključio da je SVK namjeravala pružiti otpor i braniti Knin do posljednjeg čovjeka.⁴⁴⁶⁵

1221. **Mile Mrkšić** je u svom svjedočenju izjavio da je 2. kolovoza 1995. donio odluku o izvođenju krajnje uporne i odlučne obrane, kako bi se usporio i zaustavio eventualni napad HV-a, uz istovremeno izvođenje operacije za oslobađanje komunikacije Grahovo-Drvar i zauzimanje grebena Dinare, u cilju stvaranja uvjeta za što povoljniji položaj RSK u pregovorima.⁴⁴⁶⁶ Mrkšić se nadao da će ovom odlukom usporiti napredovanje Gotovinih snaga duž najvažnijeg pravca koji je ugrožavao praktički nebranjen glavni grad.⁴⁴⁶⁷ Mrkšić je izjavio da 4. kolovoza 1995., osim dijela Glavnog štaba, Predsjednikovog osiguranja, štapskih postrojbi i voda policije koji je osiguravao zapovjedništvo, u Kninu nije bilo borbenih postrojbi, protuzrakoplovnih ni tenkovskih

⁴⁴⁵⁹ P2619 (Izješće Obavještajne uprave, kontraadmiral Davor Domazet, 30. srpnja 1995.), str. 2.

⁴⁴⁶⁰ P1125 (Zapovijed Ante Gotovine za napadnu operaciju, 2. kolovoza 1995.), str. 3.

⁴⁴⁶¹ P1125 (Zapovijed Ante Gotovine za napadnu operaciju, 2. kolovoza 1995.), str. 4.

⁴⁴⁶² Marko Rajčić, T. 16481-16483.

⁴⁴⁶³ Raspravno vijeće pretpostavlja da se to odnosi na postrojbu poznatu i pod imenom Mindušari.

⁴⁴⁶⁴ Marko Rajčić, T. 16481-16482.

⁴⁴⁶⁵ D1425 (Marko Rajčić, izjava svjedoka, 13. veljače 2009.), par. 31.

⁴⁴⁶⁶ Mile Mrkšić, T. 18868; D1515 (Odluka GŠ-a SVK o daljnjem borbenom djelovanju, Mile Mrkšić, 2. kolovoza 1995.), str. 2.

postrojbi, i da su ondje bile samo žene i djeca.⁴⁴⁶⁸ SVK je imala transportna sredstva za izmještanje Glavnog štaba i opreme pokretnog centra veze iz Knina, ali nije bilo ni borbenih ni obrambenih sustava.⁴⁴⁶⁹ Dio Glavnog štaba, policije MUP-a i predsjednikovog osiguranja nalazio se u zgradi zapovjedništva SVK, dok su ostali bili u obližnjem hotelu, gdje je bilo smješteno i više časnika.⁴⁴⁷⁰ Kninski korpus, koji se sastojao od jedne ili dvije satnije, ali bez minskih polja i potrebnog streljačkog naoružanja, držao je prvu crtu bojišnice na području Crvene zemlje.⁴⁴⁷¹ Prema izvješću Uprave specijalnih jedinica MUP-a SVK od 2. kolovoza 1995., osnovana je nova borbena grupa pod zapovjedništvom pukovnika Radića iz 7. korpusa, koju je sačinjavalo 60 pripadnika MUP-a, tri satnije policije Sekretarijata unutrašnjih poslova Knin, Specijalna jedinica Dalmacija s vodom Mindušari,⁴⁴⁷² 30. izviđačka jedinica 7. korpusa i jedna nepotpuna pješačka satnija SVK.⁴⁴⁷³ Mrkšić je rekao da je Martić uputio redovnu policiju MUP-a RSK i vod Specijalne policije da brane položaj Uništa na prvoj crti bojišnice na Dinari jer SVK nije imala dovoljno ljudi.⁴⁴⁷⁴

1222. **Kosta Novaković** je u svom svjedočenju izjavio da u Kninu i neposrednoj okolini Knina nije bilo vojnih postrojbi.⁴⁴⁷⁵ U kolovozu 1995., operativnih postrojbi nije bilo ni u Sjevernoj vojarni ni u Vojarni Senjak, jer su one bile na crtama bojišnice.⁴⁴⁷⁶ Dana 4. kolovoza 1995., Druga gardijska brigada nije bila u Kninu, već je bila razmještena negdje između Golubića i Strmice.⁴⁴⁷⁷ Tijekom operacije Oluja, specijalna jedinica policije MUP-a RSK, u čijem je sastavu bilo oko 100 pripadnika, nije bila raspoređena ni smještena u Kninu, već se borila s 1. brigadom blizu Vrlike.⁴⁴⁷⁸ Potkraj srpnja 1995., četrdesetak vojnika bilo je u Vojarni Senjak, među kojima je bilo i 10 do 15 vojnika koji su bili pripadnici Bjelanovićevog štaba.⁴⁴⁷⁹ Ujutro 4. kolovoza 1995., 15

⁴⁴⁶⁷ Mile Mrkšić, T. 18868.

⁴⁴⁶⁸ Mile Mrkšić, T. 18813, 18832, 18874, 19023-19025.

⁴⁴⁶⁹ Mile Mrkšić, T. 19023.

⁴⁴⁷⁰ Mile Mrkšić, T. 18860-18861, 18888, 19024.

⁴⁴⁷¹ Mile Mrkšić, T. 18901.

⁴⁴⁷² Raspravno vijeće pretpostavlja da se to odnosi na postrojbu poznatu i pod imenom Mindušari.

⁴⁴⁷³ D941 (Izvješće Uprave specijalnih jedinica MUP-a o angažiranju milicije na Dinari, 2. kolovoza 1995.), str. 1.

⁴⁴⁷⁴ Mile Mrkšić, T. 18901, 18915, 19113.

⁴⁴⁷⁵ P1094 (Kosta Novaković, izjava svjedoka, 3. listopada 2008.), par. 30; Kosta Novaković, T. 11780-11781, 11783, 11906, 11916-11917.

⁴⁴⁷⁶ P1093 (Kosta Novaković, izjava svjedoka, 8. ožujka 2007.), par. 9; P1094 (Kosta Novaković, izjava svjedoka, 3. listopada 2008.), par. 16; Kosta Novaković, T. 11699, 11750.

⁴⁴⁷⁷ P1094 (Kosta Novaković, izjava svjedoka, 3. listopada 2008.), par. 16.

⁴⁴⁷⁸ P1094 (Kosta Novaković, izjava svjedoka, 3. listopada 2008.), par. 25; Kosta Novaković, T. 11895-11896.

⁴⁴⁷⁹ P1094 (Kosta Novaković, izjava svjedoka, 3. listopada 2008.), par. 12.

vojnika se nalazilo u zgradi zapovjedništva garnizona.⁴⁴⁸⁰ Dana 4. kolovoza 1995., u Sjevernoj vojarni bilo je samo 20-30 vojnika koji su bili raspoređeni u ambulanti, kuhinji i tehničkoj radionici.⁴⁴⁸¹

1223. **Andries Dreyer** je izjavio da su jedini obrambeni položaji koje je 4. kolovoza 1995. vidio u Kninu i oko Knina bili jedno minobacačko odjeljenje i jedan oklopni transporter.⁴⁴⁸² Istoga dana, Dreyer je vidio jedno prevrnuto vozilo milicije, u kojem je bila jedna mrtva osoba.⁴⁴⁸³ Osim toga, Dreyer toga dana nije u Kninu primijetio vojne aktivnosti SVK ni druge obrambene aktivnosti, konkretno, nije primijetio nikakav pokret ni paljbu iz teškog ili drugog naoružanja iz Knina, kao ni ukopane položaje.⁴⁴⁸⁴

Andrew Leslie je u svom svjedočenju rekao da su od svibnja 1995. nadalje vojnici razmješteni u zoni razdvajanja, i da, prema tome, nisu bili u gradu Kninu.⁴⁴⁸⁵ Do otprilike 1. kolovoza 1995., u Kninu su se obično mogli vidjeti vojnici koji su posjećivali obitelj i prijatelje.⁴⁴⁸⁶ Leslie je izjavio da je nazočnost vojske u Kninu od 1. do 4. kolovoza 1995. bila minimalna i da u Kninu i oko njega, zapravo nisu provedene nikakve pripreme za obranu.⁴⁴⁸⁷

1224. **Robert Williams**, obavještajni časnik kanadskog kontingenta UNPROFOR-a,⁴⁴⁸⁸ poslan je u Knin 3. kolovoza 1995.⁴⁴⁸⁹ Dok je prolazio kroz Knin, Williams u gradu nije vidio obrambene položaje ni teško naoružanje, kao ni topništvo ni tenkove.

⁴⁴⁸⁰ P1094 (Kosta Novaković, izjava svjedoka, 3. listopada 2008.), par. 19.

⁴⁴⁸¹ P1094 (Kosta Novaković, izjava svjedoka, 3. listopada 2008.), par. 11; Kosta Novaković, T. 11980.

⁴⁴⁸² P72 (Andries Dreyer, izjava svjedoka, 22. veljače 2008.), par. 4; D109 (Andries Dreyer, izjava svjedoka, 4. veljače 1996.), str. 3-4; Andries Dreyer, T. 1721, 1738, 1795; P78 (Fotografija Knina iz zraka koju je Dreyer označio u veljači 2008.), oznaka C (minobacačko odjeljenje, oznaka D (APC); P79 (Fotografija Knina iz zraka koju je Dreyer označio u veljači 1996.); D105 (Fotografije Knina iz zraka, s oznakama obrane i reproduciranim Dreyerovim oznakama, na kojima se vide vojni ciljevi prema navodima obrane), str. 3.

⁴⁴⁸³ P72 (Andries Dreyer, izjava svjedoka, 22. veljače 2008.), par. 5; D109 (Andries Dreyer, izjava svjedoka, 4. veljače 1996.), str. 4; Andries Dreyer, T. 1721, 1795; P78 (Fotografija Knina iz zraka koju je Dreyer označio u veljači 2008.), oznaka F (prevrnuo vozilo milicije s jednom mrtvom osobom); P79 (Fotografija Knina iz zraka koju je Dreyer označio u veljači 1996.); D105 (Fotografije Knina iz zraka, s oznakama obrane i reproduciranim Dreyerovim oznakama, na kojima se vide vojni ciljevi prema navodima obrane), str. 3.

⁴⁴⁸⁴ P72 (Andries Dreyer, izjava svjedoka, 22. veljače 2008.), par. 6; D109 (Andries Dreyer, izjava svjedoka, 4. veljače 1996.), str. 3-4; Andries Dreyer, T. 1722, 1738, 1795, 1799, 1801.

⁴⁴⁸⁵ Andrew Leslie, T. 1937-1938; P84 (Izvješće o mogućim kršenjima međunarodnog humanitarnog prava, s potpisom Andrewa Lesliea, 12. kolovoza 1995.), str. 2.

⁴⁴⁸⁶ Andrew Leslie, T. 1938.

⁴⁴⁸⁷ Andrew Leslie, T. 1938; P84 (Izvješće o mogućim kršenjima međunarodnog humanitarnog prava, s potpisom Andrewa Lesliea, 12. kolovoza 1995.), str. 2.

⁴⁴⁸⁸ P924 (Robert Williams, izjava svjedoka, 5. studenog 1995.), str. 1; P925 (Robert Williams, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 2.

⁴⁴⁸⁹ P925 (Robert Williams, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 2; Robert Williams, T. 9532.

Svjedok je vidio kako centrom grada prolaze vojnici s pištoljima.⁴⁴⁹⁰ Izjavu da je u Kninu bio prisutan samo mali broj vojnika SVK potvrdila su i svjedočenja nekoliko drugih svjedoka, između ostalog **Johna Hilla**,⁴⁴⁹¹ **Aluna Robertsa**,⁴⁴⁹² **Murraya Dawesa**,⁴⁴⁹³ **Philipa Berikoffa**,⁴⁴⁹⁴ **Berta Dijkstre**,⁴⁴⁹⁵ **Rolanda Dangerfielda**,⁴⁴⁹⁶ **Mire Grubor**,⁴⁴⁹⁷ i **svjedoka 6**.⁴⁴⁹⁸ Raspravno vijeće je razmotrilo i svjedočenje Đure Vukašinića čiji je prikaz dat u poglavlju 4.4.4.

1225. Na temelju gore navedenih dokaza, Raspravno vijeće konstatira da je u Kninu na početku operacije Oluja 4. kolovoza 1995. bio prisutan samo mali broj pripadnika SVK. U gradu je bilo otprilike 50 do 150 pripadnika SVK i policije. SVK je tada u gradu imala transportna sredstva i pokretna sredstva veze. U zapovjedništvu SVK bilo je 15 vojnika i jedan dio Glavnog štaba. Više časnika SVK nalazilo se u Domu umirovljenika. Na temelju predočenih dokaza, Raspravno vijeće konstatira da u Sjevernoj vojarni nije bilo više od 30 pripadnika SVK i da je Specijalna policija RSK bila na crtama bojišnice izvan Knina. Raspravno vijeće napominje da se broj pripadnika SVK u Sjevernoj vojarni, kao i mjesto na kojem se nalazila Specijalna policija RSK, ne podudara s Rajčićevim svjedočenjem, koje je Rajčić u većoj mjeri temeljio na analizi podataka kojima je raspolagao nego na svojim osobnim zapažanjima. Raspravno vijeće će daljnje činjenične zaključke o prisutnosti SVK u Kninu 4. i 5. kolovoza 1995. iznijeti dalje u tekstu.

1226. Raspravnom vijeću su dokazi u vezi s prisutnošću civila u Kninu na početku operacije Oluja predočeni putem svjedočenja nekoliko svjedoka.

1227. **Marko Rajčić** je u svom svjedočenju izjavio je da je u lipnju 1995. od poznanika Srba čuo da su civili počeli napuštati Knin kad je HV zauzeo dominantne točke na Dinari.⁴⁴⁹⁹ Na temelju analize podataka kojima je tada raspolagao, Rajčić je izjavio da se na prostoru Knina površine šest četvornih kilometara nalazilo 2.000-3.000

⁴⁴⁹⁰ P925 (Robert Williams, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 3.

⁴⁴⁹¹ P291 (John Hill, izjava svjedoka, 23. kolovoza 1996.), str. 3, 5; John Hill, T. 3808.

⁴⁴⁹² P677 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 28. veljače 2007.), str. 5.

⁴⁴⁹³ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 3.

⁴⁴⁹⁴ P739 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 24. kolovoza 1996.), str. 3; D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 4-6, 12, 17-18; Philip Berikoff, T. 7681, 7687-7688, 7690, 7891.

⁴⁴⁹⁵ P428 (Bert Dijkstra, izjava svjedoka, 7. prosinca 1995.), str. 2; P429 (Bert Dijkstra, izjava svjedoka, 12. ožujka 2008.), par. 8-10, 13; Bert Dijkstra, T. 4759.

⁴⁴⁹⁶ P695 (Roland Dangerfield, izjava svjedoka, 21. prosinca 1995.), par. 13, 26.

⁴⁴⁹⁷ P54 (Mira Grubor, izjava svjedoka, 3. travnja 1998.), str. 4; P55 (Mira Grubor, izjava svjedoka, 12. srpnja 2007.), par. 10; Mira Grubor, T. 1389, 1406, 1408, 1471-1472.

⁴⁴⁹⁸ P16 (Svjedok 6, izjava svjedoka, 21. veljače 2007.), par. 20.

⁴⁴⁹⁹ Marko Rajčić, T. 16286, 16483, 16619-16620.

civila, što je Rajčić zaključio na temelju popisa stanovništva iz 1991., i to tako što je od 12.300 stanovnika oduzeo oko 1.600 Hrvata i ostalih koji su otišli prije operacije Oluja, kao i vojno sposobne muškarce od 18 do 60 godina, koji su bili mobilizirani.⁴⁵⁰⁰ Rajčić je također bio obaviješten da civili iz Grahova i Glamoča, u Bosni i Hercegovini, i Strmice, u općini Knin, idu u Knin, a da stanovništvo s tih područja odlazi u Drvar, u Bosni i Hercegovini.⁴⁵⁰¹

1228. Dana 30. srpnja 1995., kontraadmiral Davor Domazet izvijestio je da je HV zauzimanjem Grahova u Bosni i Hercegovini stvorio uvjete da se 28. srpnja 1995. direktno ugrozi Knin i kod lokalnih Srba prouzrokuje strah da će HV napasti cjelokupno područje RSK.⁴⁵⁰² Domazet je također izjavio da je iseljavanje pučanstva s područja Krajine u Republiku Srpsku i SRJ sve učestalije, usprkos tome što je Vlada SRJ izdala uredbu o zatvaranju granica prema Bosni i Hercegovini i Hrvatskoj iz straha od masovnog priljeva stanovništva iz Republike Srpske i RSK. Oni koji nisu mogli iseliti, uređivali su u kućama skloništa, a određeni su i putevi za evakuaciju.⁴⁵⁰³

1229. **Alain Gilbert** je izjavio da je vladala panika i da je stanovništvo Knina počelo odlaziti 29. srpnja 1995., ili oko tog datuma, što je trajalo sve do uoči operacije Oluja.⁴⁵⁰⁴ **Svjedok 6** je izjavio da je do 4. kolovoza 1995., Knin napustilo već pet do deset posto stanovništva.⁴⁵⁰⁵ Dio njih otišao je svojim privatnim vozilima, a neki su otišli autobusima četiri ili pet dana prije operacije Oluja.⁴⁵⁰⁶ **Robert Williams** je u svom svjedočenju rekao da mu je bilo teško procijeniti koliko je civila bilo u Kninu kad je stigao onamo 3. kolovoza 1995., ali sjeća se da ih na ulicama nije vidio puno.⁴⁵⁰⁷

1230. **Murray Dawes** je u svom svjedočenju izjavio da su većina stanovnika Knina bili starci, žene i djeca srpske nacionalnosti, jer je većina muškaraca Srba bila na bojištu.⁴⁵⁰⁸ Dawesovo svjedočenje u vezi sa sastavom stanovništva Knina prije operacije Oluja potkrepljuju svjedočenja svjedoka **Philipa Berikoffa**,⁴⁵⁰⁹ **Andrewa Lesliea**,⁴⁵¹⁰ **Mire**

⁴⁵⁰⁰ Marko Rajčić, T. 16480-16481, 16483-16484.

⁴⁵⁰¹ Marko Rajčić, T. 16484.

⁴⁵⁰² P2619 (Izvešće Obavještajne uprave, kontraadmiral Davor Domazet, 30. srpnja 1995.), str. 1, 7

⁴⁵⁰³ P2619 (Izvešće Obavještajne uprave, kontraadmiral Davor Domazet, 30. srpnja 1995.), str. 1-2.

⁴⁵⁰⁴ Alain Gilbert, T. 6419-6420.

⁴⁵⁰⁵ Svjedok 6, T. 939.

⁴⁵⁰⁶ Svjedok 6, T. 938-939.

⁴⁵⁰⁷ P925 (Robert Williams, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 3; Robert Williams, T. 9570-9571.

⁴⁵⁰⁸ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 2; Murray Dawes, T. 10386-10387.

⁴⁵⁰⁹ P739 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 24. kolovoza 1996.), str. 3.

⁴⁵¹⁰ Andrew Leslie, T. 1937; P84 (Izvešće o mogućim kršenjima međunarodnog humanitarnog prava, s potpisom Andrewa Lesliea, 12. kolovoza 1995.), str. 2.

Grubor⁴⁵¹¹ i **Berta Dijkstre**.⁴⁵¹² Dawes je također izjavio da je na temelju podataka koje su mu dali Srbi zaposleni u općinskom katastru znao da je pred sam kraj srpnja 1995. broj stanovnika Knina narastao s 15 do 17 tisuća na 30.000 stanovnika.⁴⁵¹³ Prema riječima tog svjedoka, kad je HV 28. srpnja 1995. zauzeo Grahovo i krenuo cestom prema istočnom dijelu Knina, stanovništvo Knina se primjetno povećalo jer su ljudi napustili svoja sela.⁴⁵¹⁴ Po mišljenju svjedoka, stanovništvo Knina se toliko povećalo da se u tako kratko vrijeme nisu imali gdje smjestiti.⁴⁵¹⁵ Neposredno pred operaciju Oluja, u Knin su uglavnom dolazili Srbi starije dobi, žene i djeca, a ne muškarci u dobi za vojnu službu.⁴⁵¹⁶ Dawes se sjeća da je vidio da ljudi žive u improviziranim prikolicama uz neke od gradskih ulica.⁴⁵¹⁷ **Andrew Leslie** je izjavio da je neposredno prije 4. kolovoza 1995. u Kninu živjelo oko 35.000 stanovnika, dok ih je u ožujku 1995. bilo oko 20.000 ili 25.000.⁴⁵¹⁸ Zbog porasta napetosti i očekivanja predstojećih neprijateljstava ljudi su napustili svoja sela i gradove bliže zoni razdvajanja i preselili se u Knin.⁴⁵¹⁹ Prema Leslievim riječima, dio lokalnog stanovništva Knina otišao je otprilike tjedan dana prije 4. i 5. kolovoza 1995., ali broj stanovnika se nije znatno smanjio.⁴⁵²⁰ U svom izvješću od 12. kolovoza 1995., Leslie je napomenuo da je prije napada Knin napustilo 1.000 stanovnika.⁴⁵²¹ Raspravno vijeće je također razmotrilo svjedočenje Aluna Robertsa čiji se prikaz daje u poglavlju 4.5.3 (Općina Knin) i svjedočenje Alaina Foranda čiji se prikaz daje u poglavlju 4.5.2.

1231. **Petar Pašić** je u svom svjedočenju izjavio da je on napisao pismo kninskim Srbima, koje je poslao novinskoj agenciji Hina i koje su 2. kolovoza 1995. objavile Hrvatska radio-televizija i srpska novinska agencija. Pašić je u pismu Srbima poručio da se odreknu svojih odmetničkih vlasti i da prihvate Republiku Hrvatsku kao svoju jedinu

⁴⁵¹¹ Mira Grubor, T. 1389.

⁴⁵¹² P428 (Bert Dijkstra, izjava svjedoka, 7. prosinca 1995.), str. 2.

⁴⁵¹³ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 2; P981 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 2. travnja 2008.), par. 2; Murray Dawes, T. 10385-10386.

⁴⁵¹⁴ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 3; Murray Dawes, T. 10386-10387.

⁴⁵¹⁵ P981 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 2. travnja 2008.), par. 2.

⁴⁵¹⁶ Murray Dawes, T. 10386-10387.

⁴⁵¹⁷ P981 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 2. travnja 2008.), par. 2.

⁴⁵¹⁸ Andrew Leslie, T. 1937; P84 (Izvješće o mogućim kršenjima međunarodnog humanitarnog prava, s potpisom Andrewa Lesliea, 12. kolovoza 1995.), str. 2.

⁴⁵¹⁹ Andrew Leslie, T. 1937.

⁴⁵²⁰ Andrew Leslie, T. 1939; P84 (Izvješće o mogućim kršenjima međunarodnog humanitarnog prava, s potpisom Andrewa Lesliea, 12. kolovoza 1995.), str. 2.

⁴⁵²¹ P84 (Izvješće o mogućim kršenjima međunarodnog humanitarnog prava, s potpisom Andrewa Lesliea, 12. kolovoza 1995.), str. 2

domovinu.⁴⁵²² Pašić u pismu navodi da se u Knin slilo 35.000 ljudi i da su prethodnih dana oko grada podignute barikade kako ga stanovništvo ne bi napustilo zbog vjerojatnog sloma Krajine.⁴⁵²³

1232. **Svjedok 54** izjavio je da je u dane pred operaciju Oluja u Kninu viđao izbjeglice iz sela Strmica i Golubića u općini Knin i drugih sela iz podnožja Dinare, koji su mu rekli da bježe zbog granatiranja tih sela.⁴⁵²⁴ **Hussein Al-Alfi**, koordinator UN-a za civilne poslove, odnosno, kako je ista dužnost poslije nazvana, koordinator za političke i humanitarne poslove, u Sektoru Jug u Kninu od lipnja 1995. do siječnja 1996.,⁴⁵²⁵ izjavio je u svom svjedočenju da je početkom kolovoza 1995., RSK na radiju objavila da se uvodi policijski sat i zabranila stanovnicima da budu na ulicama prije 06:00 sati.⁴⁵²⁶ Oko 04:05 sati 4. kolovoza 1995., Al-Alfija su odveli u bazu UN-a u Kninu.⁴⁵²⁷ Tada nije vidio civile na ulicama Knina.⁴⁵²⁸ Raspravno vijeće također je razmotrilo svjedočenje svjedoka 56 čiji se prikaz daje u poglavlju 4.5.2 i svjedočenje svjedoka 136 čiji se prikaz daje u poglavlju 4.5.3 (Općina Knin).

1233. Raspravno vijeće napominje da se procjene broja civilnog stanovništva u Kninu početkom kolovoza 1995. uvelike razlikuju, i da se kreću od dvije-tri tisuće do 35.000 ljudi. Raspravno vijeće smatra da se najniža brojka civila s početka kolovoza 1995., koju je dao Rajčić, temelji na njegovoj analizi obavještajnih podataka, a ne na neposrednim zapažanjima. Prema popisu stanovništva iz 1991., u Kninu je 1991. živjelo 12.331 stanovnika, od čega 9.867 Srba i 1.660 Hrvata. Raspravno vijeće smatra da je znatan broj nesrba iz Knina napustio Sektor Jug između 1991. i 1995. Gore navedena svjedočenja, između ostalog svjedočenja Dawesa i Leslia, koji su tada bili u Kninu, ukazuju na to je priljev ljudi u Knin prije početka kolovoza 1995. bio velik. Raspravno vijeće smatra da je svjedocima teško točno procijeniti veliki broj ljudi koji su tada došli u Knin. Osim toga, prema procjenama svjedoka 6 i procjenama iz Leslievog izvješća, P84, početkom kolovoza 1995., Knin je napustilo oko 1.000 ljudi. S obzirom na gore

⁴⁵²² D1706 (Petar Pašić, izjava svjedoka, 3. ožujka 2002.), str. 2-3; Petar Pašić, T. 22778-22780; D1710 (Otvoreno pismo Petra Pašića građanima srpske nacionalnosti u Kninu, 2. kolovoza 1995.); D1716 (Insert iz HTV-ove video-snimke čitanja Pašićeva otvorenog pisma, 2. kolovoza 1995.).

⁴⁵²³ D1710 (Otvoreno pismo Petra Pašića građanima srpske nacionalnosti u Kninu, 2. kolovoza 1995.); D1716 (Insert iz HTV-ove video-snimke čitanja Pašićeva otvorenog pisma, 2. kolovoza 1995.).

⁴⁵²⁴ P186 (Svjedok 54, izjava svjedoka, 2. srpnja 1996.), str. 2; Svjedok 54, T. 2780-2781, 2813-2814.

⁴⁵²⁵ P1160 (Hussein Al-Alfi, izjava svjedoka, 5. ožujka 1998.), str. 5; Hussein Al-Alfi, T. 13805-13806, 13932-13933.

⁴⁵²⁶ P1160 (Hussein Al-Alfi, izjava svjedoka, 5. ožujka 1998.), str. 26; Hussein Al-Alfi, T.13879-13880.

⁴⁵²⁷ P1160 (Hussein Al-Alfi, izjava svjedoka, 5. ožujka 1998.), str. 26-27; Hussein Al-Alfi, T. 13807, 13889.

navedene dokaze i budući da je, u skladu sa zapovijedima SVK, početkom kolovoza 1995. znatan broj muškaraca iz Knina mobiliziran i razmješten na crte bojišnice, Raspravno vijeće konstatira da se 4. kolovoza 1995. u Kninu nalazilo najmanje 15.000 civila. Raspravno vijeće dalje konstatira da su velika većina tih civila bili žene, djeca i stariji muškarci.

1234. Raspravnom vijeću predloženi su dokazi u vezi s topničkim oruđima korpusa HV-a u čijem se dometu nalazio Knin putem Rajčićevog svjedočenja i zapovijedi HV-a iz tog razdoblja.

1235. Dana 2. kolovoza 1995., Gotovina i Rajčić zapovjedili su da se formira TS-3 sastava četiri topa kalibra 130 mm, tri haubice kalibra 155 mm i dvije haubice kalibra 203 mm.⁴⁵²⁹ Rajčić u svojoj zapovijedi dalje navodi da se zapovjedno mjesto TS-3 i paljbena položaja haubica 155 i 203 mm postave na područje Luke, u Bosni i Hercegovini. Paljbena položaja topova kalibra 130 mm bio je u Donjem Peulju, u Bosni i Hercegovini. Rajčić je zapovjedio TS-3 da se promatračnica postavi na trigonometrijsku točku 1324 u Razvali, u Bosni i Hercegovini. Rajčić je za zapovjednika TS-3 imenovao dozapovjednika 14. topničkog divizionara Gorana Mamića.⁴⁵³⁰

1236. Dana 2. kolovoza 1995., Gotovina i Rajčić su također zapovjedili da se formira TS-4 kojoj je trebalo dodijeliti pet topova kalibra 130 mm i dvije haubice kalibra 203 mm.⁴⁵³¹ Rajčić je u svojoj zapovijedi dalje naveo da se zapovjedno mjesto TS-4 treba postaviti na području Pokrovnika, u općini Drniš. U općini Drniš trebali su biti postavljeni i paljbena položaja topova kalibra 130 mm i haubica kalibra 203 mm. TS-4 je osim toga dobila zadaću da uspostavi promatračnicu na području Crnog Vrha, također u općini Drniš, na trigonometrijskoj točki 720. Rajčić je za zapovjednika TS-4 imenovao zapovjednika 20. topničkog divizionara Brunu Milina.⁴⁵³² Rajčić je zapovjedio Mamiću i Milinu da formiraju zapovjedništva, u kojima bi, između ostalog, bili izvidnička desetina, logistička odjeljenja, desetina veze i operativci.⁴⁵³³ Dodatni prikaz P1125 i D970 dat je u poglavlju 3.1.1.

⁴⁵²⁸ P1160 (Hussein Al-Alfi, izjava svjedoka, 5. ožujka 1998.), str. 26; Hussein Al-Alfi, T. 13880.

⁴⁵²⁹ P1125 (Zapovijed Ante Gotovine za napadnu operaciju, 2. kolovoza 1995.), str. 14; D970 (Zapovijed Marka Rajčića za napad – Prilog za topništvo, 2. kolovoza 1995.), str. 2.

⁴⁵³⁰ D970 (Zapovijed Marka Rajčića za napad – Prilog za topništvo, 2. kolovoza 1995.), str. 2.

⁴⁵³¹ P1125 (Zapovijed Ante Gotovine za napadnu operaciju, 2. kolovoza 1995.), str. 14; D970 (Zapovijed Marka Rajčića za napad – Prilog za topništvo, 2. kolovoza 1995.), str. 2.

⁴⁵³² D970 (Zapovijed Marka Rajčića za napad – Prilog za topništvo, 2. kolovoza 1995.), str. 2.

⁴⁵³³ D970 (Zapovijed Marka Rajčića za napad – Prilog za topništvo, 2. kolovoza 1995.), str. 2-3.

1237. **Marko Rajčić** je u svom svjedočenju izjavio da je Knin bio na dometu višecijevnih bacača raketa kalibra 122 mm i sedam topova kalibra 130 mm, od koji su dva bila u sastavu TS-3, a pet u sastavu TS-4, nalazili su se na dva paljbena položaja, jedan nedaleko od Bosanskog Grahova, u Bosni i Hercegovini, a drugi nedaleko od Drniša.⁴⁵³⁴ TS-3 se nalazila oko 27 kilometara od najudaljenijeg cilja u Kninu, a TS-4 oko 25 kilometara od najbližeg cilja u Kninu.⁴⁵³⁵ Višecijevni bacači raketa BM-21 na sjeveroistoku, prema Dinari, nalazili su se 18 do 20 kilometara od svojih ciljeva.⁴⁵³⁶ Prema Rajčićevom opisu, topnička potpora 4. gardijske brigade imala je četiri višecijevna bacača raketa BM-21 kalibra 122 mm, a topnička potpora 7. gardijske brigade imala je tri višecijevna bacača raketa BM-21 kalibra 122 mm.⁴⁵³⁷ Prema Rajčićevim riječima, na daljinu od 26 kilometara top kalibra 130 mm ima raspon greške od oko 15 metara po pravcu i oko 70 do 75 metara po daljini.⁴⁵³⁸ Top kalibra 130 mm koristi se za topničko gađanje točkastih ciljeva i može se učinkovito koristiti za gađanje prostornog cilja dimenzija 50x50 metara, pri čemu je normalno rasprskavanje granate kalibra 130 mm 35 metara u promjeru.⁴⁵³⁹ Višecijevni bacač raketa BM-21 kalibra 122 mm može pokriti šire područje od topa kalibra 130 mm i može se koristiti za ispaljivanje pojedinačnih projektila ili istovremeno ispaljivanje cijelog plotuna projektila.⁴⁵⁴⁰

1238. Tijekom operacije Oluja, TS-3 i TS-4 djelovale su pod neposrednim zapovjedništvom zapovjednika HV-a i pružale taktičku potporu pješачkim snagama duž glavne crte napada Bosansko Grahovo-Knin.⁴⁵⁴¹ Upotreba topova T-130 kalibra 130 mm kao topničke potpore postrojbama na taktičkoj razini dovelo je do prekida u

⁴⁵³⁴ D1425 (Marko Rajčić, izjava svjedoka, 13. veljače 2009.), par. 16, str. 24; Marko Rajčić, T. 16280-16281; P2322 (Karta na kojoj su prikazani topnički položaji HV-a i sektori paljbe), str. 3; P2336 (Analiza djelovanja postrojbi ZP-a Split u razdoblju od 4. do 9. kolovoza 1995. koju je sastavio Marko Rajčić, 17. listopada 2008.), str. 6-7, 9.

⁴⁵³⁵ Marko Rajčić, T. 16281.

⁴⁵³⁶ Marko Rajčić, T. 16281.

⁴⁵³⁷ P2336 (Analiza djelovanja postrojbi ZP-a Split u razdoblju od 4. do 9. kolovoza 1995. koju je sastavio Marko Rajčić, 17. listopada 2008.), str. 3, 5; P2339 (Rekonstrukcija djelovanja topništva 4. i 7. gardijske brigade u razdoblju od 4. do 9. kolovoza 1995. koju je sastavio Marko Rajčić, 28. studenog 2008.), str. 11.

⁴⁵³⁸ Marko Rajčić, T. 16280.

⁴⁵³⁹ Marko Rajčić, T. 16286-16287.

⁴⁵⁴⁰ Marko Rajčić, T. 16286-16287, 16952.

⁴⁵⁴¹ D1425 (Marko Rajčić, izjava svjedoka, 13. veljače 2009.), par. 42; P2336 (Analiza djelovanja postrojbi ZP-a Split u razdoblju od 4. do 9. kolovoza 1995. koju je sastavio Marko Rajčić, 17. listopada 2008.), str. 7; P2340 (Rekonstrukcija djelovanja topništva ZP-a Split u razdoblju od 4. do 9. kolovoza 1995. koju je sastavio Marko Rajčić, 28. studenog 2008.), str. 11.

djelovanju topništva po vojnim ciljevima u Kninu.⁴⁵⁴² Raspravno vijeće također je razmotrilo svjedočenje i ovog svjedoka, čiji je prikaz dat u poglavlju 3.1.1.

1239. Rajčić je izjavio da tijekom operacije Oluja, HV nije koristio ni kasetno streljivo ni streljivo sa senzorskim-blizinskim upaljačima, već isključivo udarne trenutne upaljače.⁴⁵⁴³ Paljbu topničkih skupina vodili su i korigirali zapovjednici topničkih skupina s topničkih osmatračnica.⁴⁵⁴⁴ Osim toga, osmatračnice HV-a bile su pod stalnom topničkom paljbom neprijatelja i 4. kolovoza 1995. topništvo SVK pogodilo je osmatračnicu topništva zapovjednika topničkih postrojbi 4. i 7. gardijske brigade i TS-3.⁴⁵⁴⁵ Budući da je neprijateljsko topništvo djelovalo po paljbenim položajima TS-4, TS-4 je prvo neutralizirala neprijateljsko topništvo i tek tada nastavila s paljbom po ciljevima po planu.⁴⁵⁴⁶ Nekoliko komada topničkog oruđa OG Zadar, Šibenik i Sjever se pokvarilo i dio streljiva je stigao prekasno, primjerice za višecijevne bacače raketa BM-21 kalibra 122 mm 7. gardijske brigade, pa su posudili rakete od 4. gardijske brigade.⁴⁵⁴⁷

1240. Prema **Mrkšićevim** riječima, SVK je očekivala napad Hrvata, ali nisu znali hoće li do njega doći 4. ili 5. kolovoza 1995.⁴⁵⁴⁸ Očekivanje se temeljilo na obavještajnim podacima i na činjenici da su Gotovinine snage bile iznad Knina i da su dalekozorima pratile djelovanja SVK.⁴⁵⁴⁹

1241. Na temelju gore navedenih dokaza, Raspravno vijeće konstatira da se 4. kolovoza 1995. Knin nalazio na dometu najmanje sedam topova HV-a kalibra 130 mm, postavljenih na dva paljbena položaja. Pet od tih topova bili su u sastavu TS-4 i nalazili su se na paljbenom položaju blizu Ključa, u općini Drniš, na udaljenosti od oko 25 kilometara. Preostala dva topa bila su u sastavu TS-3 i nalazila su se na paljbenom položaju blizu sela Donje Peulje, u Bosni i Hercegovini, na udaljenosti od oko 27 kilometara. Knin je bio u dometu i sedam višecijevnih bacača raketa BM-21 kalibra 122

⁴⁵⁴² D1425 (Marko Rajčić, izjava svjedoka, 13. veljače 2009.), par. 61.

⁴⁵⁴³ D1425 (Marko Rajčić, izjava svjedoka, 13. veljače 2009.), par. 64; Marko Rajčić, T. 16542.

⁴⁵⁴⁴ D1425 (Marko Rajčić, izjava svjedoka, 13. veljače 2009.), par. 60; Marko Rajčić, T. 17705-17706.

⁴⁵⁴⁵ D1425 (Marko Rajčić, izjava svjedoka, 13. veljače 2009.), par. 41, 60; Marko Rajčić, T. 17661, 17697.

⁴⁵⁴⁶ D1425 (Marko Rajčić, izjava svjedoka, 13. veljače 2009.), par. 41; P1267 (Redovno izvješće TS-4, Bruno Milin, 4. kolovoza 1995., 13:00 sati), str. 1-3; P1268 (Redovno izvješće TS-4, Bruno Milin, 4. kolovoza 1995., 13:00 sati); P2533 (Ratni dnevnik TS-4, kolovoz 1995.), str. 3.

⁴⁵⁴⁷ Marko Rajčić, T. 16575.

⁴⁵⁴⁸ Mile Mrkšić, T. 18814, 18856, 18861, 18886; D1514 (Zapovijed načelnika štaba Lončara za izmještanje GŠ-a SVK, 1. kolovoza 1995.), str. 1; D1516 (Izvješće o borbenom djelovanju 7. korpusa od 29. srpnja do 6. kolovoza 1995., Slobodan Kovačević, 9. kolovoza 1995.), str. 1.

⁴⁵⁴⁹ Mile Mrkšić, T. 18861.

mm; tri su bila u sastavu 7. gardijske brigade, a četiri 4. gardijske brigade. Višecijevni bacači raketa bili su na položajima sjeveroistočno od Knina, u pravcu Dinare, na udaljenosti od oko 18 do 20 kilometara.

1242. Raspravno vijeće će sada razmotriti dokaze u vezi s izvješćima HV-a o gađanju ciljeva u Kninu 4. kolovoza 1995.

1243. **Marko Rajčić** je izjavio da je velika većina topničke paljbe tijekom operacije Oluja bila usredotočena na crte obrane neprijatelja, paljbene položaje topništva i područje razmještaja pričuvnih snaga.⁴⁵⁵⁰ Rajčić je izjavio da ni on ni postrojbe pod njegovim zapovjedništvom tijekom Domovinskog rata nisu nikada ispalili niti jedan jedini projektil bez točnog poznavanja koordinata.⁴⁵⁵¹ Za točnu topničku paljbu bila je potrebna i koordinata z, a bez nje je HV visinu cilja mogao izračunati pomoću topografskih karata.⁴⁵⁵² Dana 4. kolovoza 1995., HV je gađao ciljeve u Kninu topovima kalibra 130 mm s dva položaja i višecijevnim bacačima raketa BM-21 kalibra 122 mm.⁴⁵⁵³

1244. Prema Rajčićevim riječima, tijekom operacije Oluja, HV je raketama kalibra 122 mm gađao Glavni štab SVK u Kninu, sjedište Ministarstva obrane RSK, smješteno u istoj zgradi, i kružni tok u centru grada.⁴⁵⁵⁴ HV je gađao i centar veze, smješten u zgradi pošte, tvornicu TVIK, poznatu kao KV-750 i cilj koji se navodi kao "bolnica", odnosno KV-710, koji je Rajčić opisao kao raskrižje sjeverno od Vojarne Slavko Rodić.⁴⁵⁵⁵ HV je gađao i Vojarnu Slavko Rodić, poznatu kao cilj KV-250, kao i raskrižje puteva za

⁴⁵⁵⁰ D1425 (Marko Rajčić, izjava svjedoka, 13. veljače 2009.), par. 63.

⁴⁵⁵¹ Marko Rajčić, T. 17718.

⁴⁵⁵² Marko Rajčić, T. 17646-17647.

⁴⁵⁵³ Marko Rajčić, T. 16257, 16279-16280, 16395.

⁴⁵⁵⁴ Marko Rajčić, T. 16369-16370, 16378, 16395, 16559, 16593-16594; P2330 (Karta Knina na kojoj se vide kninska tvrđava i zgrada Skupštine, s Rajčićevim oznakama), Glavni štab SVK označen je s 1, Ministarstvo obrane RSK označeno je s 2; P2336 (Analiza djelovanja postrojbi ZP-a Split u razdoblju od 4. do 9. kolovoza 1995. koju je sastavio Marko Rajčić, 17. listopada 2008.), str. 16; P2339 (Rekonstrukcija djelovanja topništva 4. i 7. gardijske brigade u razdoblju od 4. do 9. kolovoza 1995. koju je sastavio Marko Rajčić, 28. studenog 2008.), str. 16; P2340 (Rekonstrukcija djelovanja topništva ZP-a Split u razdoblju od 4. do 9. kolovoza 1995. koju je sastavio Marko Rajčić, 28. studenog 2008.), str. 24.

⁴⁵⁵⁵ D1425 (Marko Rajčić, izjava svjedoka, 13. veljače 2009.), str. 18; Marko Rajčić, T. 16256, 16371, 16378-16380, 16391-16392, 16395, 16559; P2330 (Karta Knina na kojoj se vide kninska tvrđava i zgrada Skupštine, s Rajčićevim oznakama), pošta je označena s 3; P2335 (Karta Knina s dva kruga, koju je označio Rajčić), dvije moguće lokacije cilja bolnica označene su krugovima; P2336 (Analiza djelovanja postrojbi ZP-a Split u razdoblju od 4. do 9. kolovoza 1995. koju je sastavio Marko Rajčić, 17. listopada 2008.), str. 16; P2339 (Rekonstrukcija djelovanja topništva 4. i 7. gardijske brigade u razdoblju od 4. do 9. kolovoza 1995. koju je sastavio Marko Rajčić, 28. studenog 2008.), str. 16; P2340 (Rekonstrukcija djelovanja topništva ZP-a Split u razdoblju od 4. do 9. kolovoza 1995. koju je sastavio Marko Rajčić, 28. studenog 2008.), str. 24.

Strmicu i Vrliku na periferiji Knina u Kninskom polju.⁴⁵⁵⁶ HV je gađao i Vojarnu Senjak, poznatu kao KV-350, željezničku postaju, poznatu kao KV-410, i policijsku postaju.⁴⁵⁵⁷ Gađanjem željezničke postaje željela se oštetiti pruga, kako bi se spriječio prolazak vlakova.⁴⁵⁵⁸ HV je gađao i most na ulazu, poznat kao KV-310, i zapadni most, KV-810 – jedan je bio most preko rijeke Krke blizu kninske tvrđave, a drugi preko rijeke Butižnice, u pravcu Gračaca.⁴⁵⁵⁹ HV je ispalio 13 do 16 granata kalibra 130 mm na stan Milana Martića, poznat kao KV-610, smješten u jednoj od stambenih zgrada blizu policijske postaje.⁴⁵⁶⁰ Šansa da se Martića pogodi ili rani topničkim djelovanjem po njegovoj zgradi bila je vrlo mala, ali cilj HV-a je bio izvršiti pritisak kako bi on potpisao kapitulaciju.⁴⁵⁶¹ Prema Rajčićevim riječima, ponovljenim gađanjem postignut je cilj uznemiravanja i učinak pritiska, što je kod Martića stvorilo osjećaj nesigurnosti.⁴⁵⁶² Prema Rajčićevim riječima, topovima kalibra 130 mm i višecijevnih bacača raketa kalibra 122 mm nisu gađani sljedeći ciljevi s popisa ciljeva u Kninu: crkva u Kninu (KV-110), Pađene skladište (KV-650), skladište zapadno (KV-450) i Kosovo skladište (KV-150), vojarna na ulazu (KV-210) i područje vojnih skladišta Stara Straža (KV-550).⁴⁵⁶³ Prema Rajčićevim riječima, HV nije mogao granatirati Knin bez njegovog znanja.⁴⁵⁶⁴

⁴⁵⁵⁶ D1425 (Marko Rajčić, izjava svjedoka, 13. veljače 2009.), str. 18; Marko Rajčić, T. 16254-16256, 16372-16373, 16377-16380, 16395; P2331 (Karta Knina na kojoj se vidi glavno skladište u Kninu, s Rajčićevim oznakama), Vojarna Slavko Rodić označena je s 4; P2336 (Analiza djelovanja postrojbi ZP-a Split u razdoblju od 4. do 9. kolovoza 1995. koju je sastavio Marko Rajčić, 17. listopada 2008.), str. 16; P2340 (Rekonstrukcija djelovanja topništva ZP-a Split u razdoblju od 4. do 9. kolovoza 1995. koju je sastavio Marko Rajčić, 28. studenog 2008.), str. 24.

⁴⁵⁵⁷ D1425 (Marko Rajčić, izjava svjedoka, 13. veljače 2009.), str. 18; Marko Rajčić, T. 16255-16256, 16374-16375, 16378, 16391, 16395; P2332 (Karta Knina na kojoj se vide glavno skladište u Kninu i Butižnica, s Rajčićevim oznakama), policijska postaja označena je s 5; P2333 (Karta Knina na kojoj se vide policijska postaja i kninska tvrđava, s Rajčićevim oznakama), željeznička postaja označena je sa 6; P2341 (Rekonstrukcija sustava vođenja i zapovijedanja za TS-3 i TS-4 koju je sastavio Marko Rajčić), str. 10.

⁴⁵⁵⁸ Marko Rajčić, T. 16375.

⁴⁵⁵⁹ D1425 (Marko Rajčić, izjava svjedoka, 13. veljače 2009.), str. 18; Marko Rajčić, T. 16255-16256, 16376-16377, 16395; P2334 (Karta Knina na kojoj se vide policijska postaja i Krka, s Rajčićevim oznakama); P2336 (Analiza djelovanja postrojbi ZP-a Split u razdoblju od 4. do 9. kolovoza 1995. koju je sastavio Marko Rajčić, 17. listopada 2008.), str. 16; P2340 (Rekonstrukcija djelovanja topništva ZP-a Split u razdoblju od 4. do 9. kolovoza 1995. koju je sastavio Marko Rajčić, 28. studenog 2008.), str. 24.

⁴⁵⁶⁰ D1425 (Marko Rajčić, izjava svjedoka, 13. veljače 2009.), str. 18; Marko Rajčić, T. 16256, 16391, 16443-16444, 16446-16447, 16591-16592, 16594, 16612-16614; P2336 (Analiza djelovanja postrojbi ZP-a Split u razdoblju od 4. do 9. kolovoza 1995. koju je sastavio Marko Rajčić, 17. listopada 2008.), str. 16; P2340 (Rekonstrukcija djelovanja topništva ZP-a Split u razdoblju od 4. do 9. kolovoza 1995. koju je sastavio Marko Rajčić, 28. studenog 2008.), str. 24.

⁴⁵⁶¹ Marko Rajčić, T. 16446, 16448, 16612-16614.

⁴⁵⁶² Marko Rajčić, T. 16612.

⁴⁵⁶³ D1425 (Marko Rajčić, izjava svjedoka, 13. veljače 2009.), str. 18; Marko Rajčić, T. 16256-16259.

⁴⁵⁶⁴ Marko Rajčić, T. 16258-16259.

1245. Dana 4. kolovoza 1995., Gotovina je na početku dana bio na istaknutom zapovjednom mjestu u Sajkovićima.⁴⁵⁶⁵ U 06:00 sati, 4. kolovoza 1995., OG Šibenik izvijestila je da je u 05:00 sati počela s topničkim djelovanjem i da gađa unaprijed odabrane ciljeve.⁴⁵⁶⁶ Prema Rajčićevim riječima, HV je topnički djelovao u ranojutarnjim satima, oko 05:00 sati ili kad je to bilo moguće odmah poslije 05:00 sati, da bi se rizik od kolateralne štete među civilnim stanovništvom sveo na minimum.⁴⁵⁶⁷

1246. Što se tiče navodnog topničkog djelovanja TS-4 4. kolovoza 1995., Raspravnom vijeću su predložena dva redovna izvješća TS-4 sastavljena toga dana u 13:00 i 20:00 sati (P1267, odnosno P1268); ratni dnevnik TS-4 (P2533);⁴⁵⁶⁸ i Rajčićeve rekonstrukcije (P2366, P2340 i P1241). Raspravno vijeće je pažljivo usporedilo te izvore i u njima pronašlo više nepodudarnosti, koje se navode dalje u tekstu.

1247. Dana 4. kolovoza 1995., TS-4 je u 05:00 sati ispalila 20 projektila kalibra 130 mm na cilj za koji Raspravno vijeće pretpostavlja da je bila pošta u Kninu; 20 granata kalibra 130 mm na tvornicu vijaka u Kninu u 05:30 sati; 10 ili 20 granata kalibra 130 mm na željezničku postaju u 05:45 sati; pet granata kalibra 130 mm na cilj koji se navodi kao Knin bolnica u 06:30 sati; i šest granata kalibra 130 mm u 07:30 sati i ponovno u 08:00 sati na cilj za koji Raspravno vijeće pretpostavlja da je Martićev stan u Kninu.⁴⁵⁶⁹

1248. U operativnom dnevniku ZP-a Split zabilježeno je da je 4. kolovoza 1995., u 07:45 sati, obavještajna služba HV-a izvijestila je da je topništvo HV-a pogodilo

⁴⁵⁶⁵ Marko Rajčić, T. 16457, 16470.

⁴⁵⁶⁶ D1427 (Redovno izvješće OG Šibenik, 4. kolovoza 1995.), str. 1.

⁴⁵⁶⁷ D1425 (Marko Rajčić, izjava svjedoka, 13. veljače 2009.), par. 28.

⁴⁵⁶⁸ V. Marko Rajčić, T. 17655-17656, 17708.

⁴⁵⁶⁹ P1267 (Redovno izvješće TS-4, Bruno Milin, 4. kolovoza 1995., 13:00 sati), str. 2; P1271 (Tabela poznatih ciljeva HV-a koju je sastavio Marko Rajčić, lipanj 1993.); P2336 (Analiza djelovanja postrojbi ZP-a Split u razdoblju od 4. do 9. kolovoza 1995. koju je sastavio Marko Rajčić, 17. listopada 2008.), str. 11; P2340 (Rekonstrukcija djelovanja topništva ZP-a Split u razdoblju od 4. do 9. kolovoza 1995. koju je sastavio Marko Rajčić, 28. studenog 2008.), str. 16; P2341 (Rekonstrukcija sustava vođenja i zapovijedanja za TS-3 i TS-4 koju je sastavio Marko Rajčić), str. 9-11, 13; P2533 (Ratni dnevnik TS-4, kolovoz 1995.), str. 1. Raspravno vijeće uočava sljedeće razlike između P1267 (Redovno izvješće TS-4, Bruno Milin, 4. kolovoza 1995., 13:00 sati) i P2533 (Ratni dnevnik TS-4, kolovoz 1995.):

Vrijeme paljbe	Cilj i broj granata u P1267	Cilj i broj granata u u P2533
05:00.	20 plotuna po "cilju u Kninu"	20 plotuna "pošta Knin"
05:45	10 projektila po željezničkoj postaji u Kninu	20 granata - željeznička postaja Knin
07:30	dva plotuna po cilju "KV-610" (kako je zapisano u izvornoj b/h/s verziji)	dva plotuna u "RV-610 stambeni blok"
08:00	šest projektila po "stambenom bloku u Kninu"	šest granata na "KV-610 stambeni blok"

vojarnu u Kninu i navela: "TRS-Šibenik. Ponoviti".⁴⁵⁷⁰ TS-4 je također ispalila osam granata kalibra 130 mm na poštu u 08:25 sati, šest granata kalibra 130 mm na policijsku postaju u 09:05 sati, šest granata kalibra 130 mm na centar veze/poštu u 10:00 sati, i šest granata kalibra 130 mm na KV-750, za koji Raspravno vijeće pretpostavlja da je tvornica TVIK (v. P1271), u 10:25 sati.⁴⁵⁷¹

1249. Od 11:00 sati, TS-4 je na Knin usmjerila samo dva svoja topa kalibra 130 mm, jer su druga dva bila usmjerena na Svilaju radi potpore snagama OG Sinj, a jedan top je bio neispravan od početka napada.⁴⁵⁷² TS-4 je u 12:30 sati također ispalila osam granata kalibra 130 mm, kako je zabilježeno u P1267, "na Knin", u P2533 iznad toga je napisana riječ "most", a u Rajčićevoj rekonstrukciji u P2341 na "most u Kninu".⁴⁵⁷³ TS-4 je zatim ispalila deset granata kalibra 130 mm na centar veze/poštu u 12:40 sati, a u 13:30 sati ispalila je osam granata kalibra 130 mm na cilj naveden u P2533 kao Knin bolnica, iako je u P1268 zabilježeno samo da je tih osam granata ispaljeno "na Knin".⁴⁵⁷⁴ U P2533 također je zabilježeno da je pet granata kalibra 130 mm ispaljeno na cilj "skladište Knin" u 14:10 sati i pet granata na most izvan Knina u 14:30 sati, dok je u P1268 zabilježeno samo da je pet granata ispaljeno po "mostu (ulaz u Knin) " u 14:10 sati.⁴⁵⁷⁵ Osim toga, u P2533 je zabilježeno da je u 15:00 sati TS-4 držala Knin pod paljbom sljedećih sat vremena, u nepravilnim razmacima, i da je ispalila tri puta po 15 granata kalibra 130 mm, dok je u P1268 zabilježeno da se u 15:00 sati djelovalo po

⁴⁵⁷⁰ P71 (Operativni dnevnik ZP-a Split za 25. srpnja – 14. rujna 1995.), str. 1, 77, 79. V. također P2341 (Rekonstrukcija sustava vođenja i zapovijedanja za TS-3 i TS-4 koju je sastavio Marko Rajčić), str. 3.

⁴⁵⁷¹ P1267 (Redovno izvješće TS-4, Bruno Milin, 4. kolovoza 1995., 13:00 sati), str. 2; P1271 (Tabela poznatih ciljeva HV-a koju je sastavio Marko Rajčić, lipanj 1993.); P2336 (Analiza djelovanja postrojbi ZP-a Split u razdoblju od 4. do 9. kolovoza 1995. koju je sastavio Marko Rajčić, 17. listopada 2008.), str. 11; P2340 (Rekonstrukcija djelovanja topništva ZP-a Split u razdoblju od 4. do 9. kolovoza 1995. koju je sastavio Marko Rajčić, 28. studenog 2008.), str. 16; P2341 (Rekonstrukcija sustava vođenja i zapovijedanja za TS-3 i TS-4 koju je sastavio Marko Rajčić), str. 9-11, 13; P2533 (Ratni dnevnik TS-4, kolovoz 1995.), str. 2.

⁴⁵⁷² P2341 (Rekonstrukcija sustava vođenja i zapovijedanja za TS-3 i TS-4 koju je sastavio Marko Rajčić), str. 13; P2533 (Ratni dnevnik TS-4, kolovoz 1995.), str. 2.

⁴⁵⁷³ P1267 (Redovno izvješće TS-4, Bruno Milin, 4. kolovoza 1995., 13:00 sati), str. 3; P2341 (Rekonstrukcija sustava vođenja i zapovijedanja za TS-3 i TS-4 koju je sastavio Marko Rajčić), str. 13; P2533 (Ratni dnevnik TS-4, kolovoz 1995.), str. 2.

⁴⁵⁷⁴ P1267 (Redovno izvješće TS-4, Bruno Milin, 4. kolovoza 1995., 13:00 sati), str. 3; P1268 (Redovno izvješće TS-4, Bruno Milin, 4. kolovoza 1995., 13:00 sati), str. 1; P2341 (Rekonstrukcija sustava vođenja i zapovijedanja za TS-3 i TS-4 koju je sastavio Marko Rajčić), str. 13; P2533 (Ratni dnevnik TS-4, kolovoz 1995.), str. 3.

⁴⁵⁷⁵ P2533 (Ratni dnevnik TS-4, kolovoz 1995.), str. 3; P1268 (Redovno izvješće TS-4, Bruno Milin, 4. kolovoza 1995., 13:00 sati), str. 1.

širem području Knina iz topa T-130 mm s ukupno 18 projektila, koji su ispaljivani u nepravilnim razmacima.⁴⁵⁷⁶

1250. TS-4 je također cijeli dan više puta ispaljivala granate kalibra 203 mm po vrhu Promine i relejnom čvoru Promina, poznatom kao cilj C220.⁴⁵⁷⁷ Radio-relejno čvorište na Promini bilo je povezano s radio-relejnom stanicom Čelavac, koja je bila jedan od glavnih sustava veze koji je koristio SVK.⁴⁵⁷⁸

1251. TS-3 je toga dana u topničkoj pripremi ispalila 90 granata kalibra 130 mm na Vojarnu Slavko Rodić, Glavni štab SVK, poštu, željezničku postaju, policijsku postaju i most na rijeci Butižnici.⁴⁵⁷⁹ Istoga dana, TS-3 je u okviru topničke potpore za napad ispalila još 86 granata kalibra 130 mm na iste ciljeve u Kninu, od čega je 47 ispaljeno na zahtjev podržavane postrojbe i 39 kako bi se spriječilo kretanje neprijatelja.⁴⁵⁸⁰ TS-3 je toga jutra oko sat vremena na Drvar i Knin ispaljivao po dvije granate kalibra 130 mm svake tri minute, čime je HV namjeravao narušiti koordinaciju, zapovijedanje i planiranje SVK.⁴⁵⁸¹ Zapovjednik TS-3 Goran Mamić naveo je u ratnom dnevniku TS-3 i to da je od 12:30 sati 4. kolovoza 1995. godine TS-3 otvarao paljbu na Knin svakih 15 minuta po dva puta.⁴⁵⁸²

1252. Prema Rajčićevim riječima, dana 4. kolovoza 1995., 7. gardijska brigada je u okviru topničke pripreme ispalila 112 raketa kalibra 122 mm iz bacača raketa BM-21 na tri cilja s karte Ivančica: S-15, desno od S-16 i na S-54, koji se navodi kao centar

⁴⁵⁷⁶ P2533 (Ratni dnevnik TS-4, kolovoz 1995.), str. 3; P1268 (Redovno izvješće TS-4, Bruno Milin, 4. kolovoza 1995., 13:00 sati), str. 1.

⁴⁵⁷⁷ P1267 (Redovno izvješće TS-4, Bruno Milin, 4. kolovoza 1995., 13:00 sati), str. 2-3; P1268 (Redovno izvješće TS-4, Bruno Milin, 4. kolovoza 1995., 13:00 sati), str. 2; P2336 (Analiza djelovanja postrojbi ZP-a Split u razdoblju od 4. do 9. kolovoza 1995. koju je sastavio Marko Rajčić, 17. listopada 2008.), str. 11; P2340 (Rekonstrukcija djelovanja topništva ZP-a Split u razdoblju od 4. do 9. kolovoza 1995. koju je sastavio Marko Rajčić, 28. studenog 2008.), str. 16; P2341 (Rekonstrukcija sustava vođenja i zapovijedanja za TS-3 i TS-4 koju je sastavio Marko Rajčić), str. 9-11, 14-15; P2533 (Ratni dnevnik TS-4, kolovoz 1995.), str. 1-4.

⁴⁵⁷⁸ Marko Rajčić, T. 16437-16438; P2435 (Tablični pregled vojarni u ZP-u Split), str. 4.

⁴⁵⁷⁹ Marko Rajčić, T. 16429; P2336 (Analiza djelovanja postrojbi ZP-a Split u razdoblju od 4. do 9. kolovoza 1995. koju je sastavio Marko Rajčić, 17. listopada 2008.), str. 10; P2340 (Rekonstrukcija djelovanja topništva ZP-a Split u razdoblju od 4. do 9. kolovoza 1995. koju je sastavio Marko Rajčić, 28. studenog 2008.), str. 14-15; P2342 (Operativni dnevnik TS-3, Goran Mamić, 4.-11. kolovoza 1995.), str. 3-4.

⁴⁵⁸⁰ P2336 (Analiza djelovanja postrojbi ZP-a Split u razdoblju od 4. do 9. kolovoza 1995. koju je sastavio Marko Rajčić, 17. listopada 2008.), str. 10; P2340 (Rekonstrukcija djelovanja topništva ZP-a Split u razdoblju od 4. do 9. kolovoza 1995. koju je sastavio Marko Rajčić, 28. studenog 2008.), str. 15; P2341 (Rekonstrukcija sustava vođenja i zapovijedanja za TS-3 i TS-4 koju je sastavio Marko Rajčić), str. 3.

⁴⁵⁸¹ Marko Rajčić, T. 16429, 16432-16434; P2342 (Operativni dnevnik TS-3, Goran Mamić, 4.-11. kolovoza 1995.), str. 3.

⁴⁵⁸² Marko Rajčić, T. 16429; P2342 (Operativni dnevnik TS-3, Goran Mamić, 4.-11. kolovoza 1995.), str. 3.

veze.⁴⁵⁸³ U dokumentu Topničko-raketnog divizijuna Zagrebačke brigade naslovljenom "Sekovanić", zabilježeno je sljedeće vatreno djelovanje: "1. most u centru (S-15-Ivančica), 2. lijevo gdje je /nečitko/ (S-54), 3. desno od mosta S-16".⁴⁵⁸⁴ Rajčić je izjavio da je cilj smješten desno od S-16 Sjeverna vojarna ili Vojarna Slavko Rodić, u vezi s čijim je koordinatama razgovarao sa 7. gardijskom brigadom prije vatrenog djelovanja.⁴⁵⁸⁵ S-15, S-16 i S-54 odnose se na lokacije na kodnoj karti Ivančica, koju je koristila 7. gardijska brigada.⁴⁵⁸⁶ Takve kodne karte koristilo je uglavnom pješništvo, a kružne oznake služile su kao referentne točke za lociranje postrojbi u pokretu, a ne kao ciljevi topničkog djelovanja.⁴⁵⁸⁷ Na primjer, oznaka S-16 označava mjesto gdje su mogle biti razmještene pješačke postrojbe, bilo srpske bilo HV-a, a služila je kao referentna točka kako bi se izbjegao nesporazum u komunikaciji.⁴⁵⁸⁸ Po Rajčićevom mišljenju, S-16 pokrивao je i policijsku postaju u Kninu.⁴⁵⁸⁹

1253. Istoga dana u okviru topničke potpore za napad, 7. gardijska brigada ispalila je, prema Rajčićevoj procjeni, 70 do 80 raketa kalibra 122 mm iz bacača raketa BM-21 na Glavni štab SVK i Vojarnu Slavko Rodić u Kninu, i na dva cilja s karte Ivančica.⁴⁵⁹⁰ Prema dnevnim izvješćima 7. gardijske brigade i zapovijedima za 4. kolovoza 1995., 7. gardijska brigada ispalila je toga dana na Knin 191 raketu kalibra 122mm.⁴⁵⁹¹

1254. Dana 4. kolovoza 1995., u okviru topničke pripreme, 4. gardijska brigada ispalila je 89 raketa kalibra 122mm iz bacača raketa BM-21 na Vojarnu Slavko Rodić u

⁴⁵⁸³ Marko Rajčić, T. 16408, 16410-16413; P2339 (Rekonstrukcija djelovanja topništva 4. i 7. gardijske brigade u razdoblju od 4. do 9. kolovoza 1995. koju je sastavio Marko Rajčić, 28. studenog 2008.), str. 3; P2455 (Dokument u vezi s Topničko-raketnim divizijunom Zagrebačke brigade koji je sastavio Sekovanić), str. 16; P2461 (Dnevno izvješće 7. gardijske brigade, 4. kolovoza 1995.), str. 1; P2467 (Dokument koji je sastavio Rudolf Franjčec iz 7. gardijske brigade), str. 3; P2473 (Knjiga dnevne zapovijedi zapovjednika bitnice 7. gardijske brigade, kolovoz 1995.), str. 2.

⁴⁵⁸⁴ P2455 (Dokument u vezi s Topničko-raketnim divizijunom Zagrebačke brigade koji je sastavio Sekovanić), str. 16.

⁴⁵⁸⁵ Marko Rajčić, T. 16410-16412, 16552-16553; P2338 (Karta Knina i okolice pod kodnim nazivom Ivančica, s ucrtanim topničkim ciljevima); P2339 (Rekonstrukcija djelovanja topništva 4. i 7. gardijske brigade u razdoblju od 4. do 9. kolovoza 1995. koju je sastavio Marko Rajčić, 28. studenog 2008.), str. 3.

⁴⁵⁸⁶ Marko Rajčić, T. 16406, 16547; P2338 (Karta Knina i okolice pod kodnim nazivom Ivančica, s ucrtanim topničkim ciljevima).

⁴⁵⁸⁷ Marko Rajčić, T. 16546-16547, 16556.

⁴⁵⁸⁸ Marko Rajčić, T. 16554-16555.

⁴⁵⁸⁹ Marko Rajčić, T. 16555.

⁴⁵⁹⁰ Marko Rajčić, T. 16419; P2339 (Rekonstrukcija djelovanja topništva 4. i 7. gardijske brigade u razdoblju od 4. do 9. kolovoza 1995. koju je sastavio Marko Rajčić, 28. studenog 2008.), str. 4; P2461 (Dnevno izvješće 7. gardijske brigade, 4. kolovoza 1995.), str. 1; P2473 (Knjiga dnevne zapovijedi zapovjednika bitnice 7. gardijske brigade, kolovoz 1995.), str. 2.

⁴⁵⁹¹ P2461 (Dnevno izvješće 7. gardijske brigade, 4. kolovoza 1995.), str. 1; P2466 (Izvješće Gardijske brigade o utrošku streljiva od 3. do 5. kolovoza 1995.), str. 1-4; P2473 (Knjiga dnevne zapovijedi zapovjednika bitnice 7. gardijske brigade, kolovoz 1995.), str. 2.

Kninu.⁴⁵⁹² U izvješću bitnice SVLR-a za taj dan zabilježeno je samo da su te rakete ispaljene na grad Knin.⁴⁵⁹³ U operativnom dnevniku 4. gardijske brigade za 4. kolovoza 1995., u 07:00 sati, zabilježeno je da je postrojba za elektronsko djelovanje javila da njihove snage tuku vojarnu u Kninu i da dobro rade.⁴⁵⁹⁴

1255. Tijekom dana, Gotovina je obišao zapovjedništva OG Šibenik i OG Zadar, kako bi pratio izvođenje borbenih zadaća. Išao je helikopterom, a vratio se u Sajkoviće krajem dana.⁴⁵⁹⁵ Uvečer 4. kolovoza 1995., obavještajni časnici dali su Rajčiću koordinate za novi cilj koji ranije nije bio planiran, i rekli mu da je to zgrada u kojoj se tada, prema obavještajnim podacima i elektronskom izviđanju, nalazio Milan Martić.⁴⁵⁹⁶ Postrojba za elektronsko izviđanje HV-a bila je jedan vod koji je pratio elektronske komunikacije neprijatelja presretanjem radio veza i prisluškivanjem telefonskih razgovora.⁴⁵⁹⁷ HV je djelovao iz topova kalibra 130 mm po tom cilju, na prostoru kružnog toka, blizu željezničke postaje na područje nazvano Stara bolnica.⁴⁵⁹⁸ Dana 4. kolovoza 1995., u 22:00 sata, Gotovina je predsjedavao radnim sastankom na kojem se raspravljalo o topničkim napadima na neprijateljske gradove.⁴⁵⁹⁹ U operativnom dnevniku ZM-a Split zabilježeno je da je uvečer 4. kolovoza 1995. načelnik topništva izvijestio o topničkim napadima na neprijateljske gradove i da [se] "radilo i po zahtjevima postrojbi".⁴⁶⁰⁰ Prema operativnom dnevniku, iste večeri načelnik obavještajne službe izvijestio je o panici u Kninu, o tome da očekuju evakuaciju civila i zapovjedništva Krajinskog korpusa i o prekidu veze SVK u dubini.⁴⁶⁰¹

1256. Raspravno vijeće će sada razmotriti dokaze o izvješćima HV-a o ispaljivanju topničkih projektila na ciljeve u Kninu 5. kolovoza 1995.

1257. Prema dokumentu naslovljenom "Sekovanić" Topničko-raketnog divizijuna Zagrebačke brigade, u 04:00 sata 5. kolovoza 1995., samovozni višecijevni bacač raketa

⁴⁵⁹² Marko Rajčić, T. 16554; P2339 (Rekonstrukcija djelovanja topništva 4. i 7. gardijske brigade u razdoblju od 4. do 9. kolovoza 1995. koju je sastavio Marko Rajčić, 28. studenog 2008.), str. 12; P2343 (Operativni dnevnik 4. gardijske brigade, srpanj i kolovoz 1995.), str. 29; P2478 (Izvješće o topničkom djelovanju bitnice SVLR-a, 26. srpnja - 9. kolovoza 1995.), str. 5.

⁴⁵⁹³ P2478 (Izvješće o topničkom djelovanju bitnice SVLR-a, 26. srpnja - 9. kolovoza 1995.), str. 5.

⁴⁵⁹⁴ P2343 (Operativni dnevnik 4. gardijske brigade, srpanj i kolovoz 1995.), str. 29.

⁴⁵⁹⁵ Marko Rajčić, T. 16457, 16470-16471.

⁴⁵⁹⁶ Marko Rajčić, T. 16394, 16396-16399, 16447.

⁴⁵⁹⁷ Marko Rajčić, T. 16448-16449.

⁴⁵⁹⁸ Marko Rajčić, T. 16393-16398, 16447; P2337 (Karta Knina na kojoj se vide glavno skladište u Kninu i policijska postaja, s Rajčićevim oznakama), područje stare bolnice označeno je slovom R.

⁴⁵⁹⁹ P2341 (Rekonstrukcija sustava vođenja i zapovijedanja za TS-3 i TS-4 koju je sastavio Marko Rajčić), str. 4.

⁴⁶⁰⁰ P71 (Operativni dnevnik ZP-a Split za 25. srpnja - 14. rujna 1995.), str. 1, 77, 82.

ispalio je 40 projektila na Knin.⁴⁶⁰² U noći 4. kolovoza 1995., Rajčić i Gotovina su spavali nekoliko sati u jednoj kući blizu operativnog centra i svjedok je vidio Gotovinu u ranim jutarnjim satima 5. kolovoza 1995.⁴⁶⁰³

1258. Dana 5. kolovoza 1995., TS-4 je izvijestila da je u 05:20 sati ispalila šest granata kalibra 130 mm na Knin, bez daljnjeg navođenja konkretnog cilja. U 06:20 sati ispaljeno je šest granata kalibra 130 mm, a u 06:50 sati dvanaest granata kalibra 130 mm na Vojarnu Slavko Rodić. U 07:10 sati dvanaest granata je ispaljeno na raskrižje puteva KV-510, a u 07:20 sati dvanaest granata kalibra 130 mm ispaljeno je na Vojarnu Senjak.⁴⁶⁰⁴ U ratnom dnevniku TS-4, P2533, također je zabilježeno da je u 07:30 sati na Knin ispaljeno dvanaest granata kalibra 130 mm, a to vatreno djelovanje nije zabilježeno u P1269, u dnevnom izvješću TS-4 za 5. kolovoz 1995.⁴⁶⁰⁵ Rajčić je također raspolagao informacijama da se neprijatelj izvlači i da će uspostaviti drugu crtu obrane u području Pađena.⁴⁶⁰⁶ Kako bi to onemogućio, Rajčić je zapovjedio TS-4 da otvori vatru na lokaciju kilometar i pol od raskrižja na cesti Stara Straža-Pađene, na području Očestova, što je TS-4 i učinila u 09:15 sati.⁴⁶⁰⁷

1259. Dana 5. kolovoza 1995., TS-3 je ispalila 15 granata kalibra 130 mm na Glavni štab SVK i 15 granata kalibra 130 mm na centar veze i poštu u Kninu.⁴⁶⁰⁸ Prema operativnom dnevniku TS-3 Gorana Mamića, te granate su ispaljene između 01:00 i 03:00 sati.⁴⁶⁰⁹ Prema Rajčićevim riječima, dana 4. i 5. kolovoza 1995., TS-3 i TS-4

⁴⁶⁰¹ P71 (Operativni dnevnik ZP-a Split za 25. srpnja – 14. rujna 1995.), str. 1, 77, 82.

⁴⁶⁰² P2455 (Dokument u vezi s Topničko-raketnim divizionom Zagrebačke brigade koji je sastavio Sekovanić), str. 21,

⁴⁶⁰³ Marko Rajčić, T. 16484.

⁴⁶⁰⁴ P1269 (Redovno izvješće TS-4, Bruno Milin, 5. kolovoza 1995.), str. 1-2; P2336 (Analiza djelovanja postrojbi ZP-a Split u razdoblju od 4. do 9. kolovoza 1995. koju je sastavio Marko Rajčić, 17. listopada 2008.), str. 12; P2340 (Rekonstrukcija djelovanja topništva ZP-a Split u razdoblju od 4. do 9. kolovoza 1995. koju je sastavio Marko Rajčić, 28. studenog 2008.), str. 18; P2341 (Rekonstrukcija sustava vođenja i zapovijedanja za TS-3 i TS-4 koju je sastavio Marko Rajčić), str. 16-17, 19; P2533 (Ratni dnevnik TS-4, kolovoz 1995.), str. 5.

⁴⁶⁰⁵ P1269 (Redovno izvješće TS-4, Bruno Milin, 5. kolovoza 1995.), str. 2; P2533 (Ratni dnevnik TS-4, kolovoz 1995.), str. 5.

⁴⁶⁰⁶ Marko Rajčić, T. 17658.

⁴⁶⁰⁷ Marko Rajčić, T. 17655-17658; P2533 (Ratni dnevnik TS-4, kolovoz 1995.), str. 6.

⁴⁶⁰⁸ P2336 (Analiza djelovanja postrojbi ZP-a Split u razdoblju od 4. do 9. kolovoza 1995. koju je sastavio Marko Rajčić, 17. listopada 2008.), str. 12; P2340 (Rekonstrukcija djelovanja topništva ZP-a Split u razdoblju od 4. do 9. kolovoza 1995. koju je sastavio Marko Rajčić, 28. studenog 2008.), str. 17; P2342 (Operativni dnevnik TS-3, Goran Mamić, 4.-11. kolovoza 1995.), str. 4.

⁴⁶⁰⁹ P2342 (Operativni dnevnik TS-3, Goran Mamić, 4.-11. kolovoza 1995.), str. 4.

ispalile su na ciljeve u gradu Kninu ukupno 150 granata u topničkoj pripremi i 255 granata u topničkoj potpori napadnog djelovanja.⁴⁶¹⁰

1260. Dana 5. kolovoza 1995., 7. gardijska brigada, a možda i 4. gardijska brigada, trebali su u ranim jutarnjim satima otvoriti paljbu iz višecijevnih bacača raketa na Sjevernu vojarnu i gađati vojnike SVK na bojišnici.⁴⁶¹¹ Rajčić je prije vatrenog djelovanja s dvije brigade pokrio točne koordinate Sjeverne vojarnje.⁴⁶¹² Rajčić je na temelju elektronskog nadzora raspolagao informacijama da je vodstvo RSK još uvijek aktivno u Vojarni Slavko Rodić i zapovjedništvu Glavnog štaba.⁴⁶¹³ U 04:00 sata, 7. gardijska brigada je u okviru topničke potpore za napad ispalila 40 raketa kalibra 122 milimetra iz bacača raketa tipa BM-21 na cilj S-54 u Kninu; u 05:00 sati, ispaljeno je još 40 raketa na Vojarnu Slavko Rodić, a zatim još ukupno 271 granata D30 kalibra 122 milimetra na Vojarnu Slavko Rodić i na dva cilja u općini Knin označena na karti Ivančica.⁴⁶¹⁴ U dokumentu Topničko-raketnog divizijuna Zagrebačke brigade pod naslovom "Sekovanić" zabilježeno je da je u 05:20 sati 5. kolovoza 1995., 1. haubička bitnica na Knin ispalila 80 projektila kalibra 122 mm.⁴⁶¹⁵ U operativnom dnevniku ZM-a Split također je zabilježeno da je u 08:55 sati 5. kolovoza 1995., 7. gardijskoj brigadi rečeno da obustavi paljbu iz topa T-130 na Knin.⁴⁶¹⁶ Prema dnevnim izvješćima i zapovijedima 7. gardijske brigade za 5. kolovoza 1995., 7. gardijska brigada toga je dana na Knin ispalila 102 rakete kalibra 122 milimetra.⁴⁶¹⁷

⁴⁶¹⁰ P2336 (Analiza djelovanja postrojbi ZP-a Split u razdoblju od 4. do 9. kolovoza 1995. koju je sastavio Marko Rajčić, 17. listopada 2008.), str. 16; P2340 (Rekonstrukcija djelovanja topništva ZP-a Split u razdoblju od 4. do 9. kolovoza 1995. koju je sastavio Marko Rajčić, 28. studenog 2008.), str. 23.

⁴⁶¹¹ Marko Rajčić, T. 16540-16541.

⁴⁶¹² Marko Rajčić, T. 16552-16553.

⁴⁶¹³ Marko Rajčić, T. 16471-16472.

⁴⁶¹⁴ Marko Rajčić, T. 16416; P2339 (Rekonstrukcija djelovanja topništva 4. i 7. gardijske brigade u razdoblju od 4. do 9. kolovoza 1995. koju je sastavio Marko Rajčić, 28. studenog 2008.), str. 4-5; P2455 (Dokument u vezi s Topničko-raketnim divizijunom Zagrebačke brigade koji je sastavio Sekovanić), str. 21; P2462 (Dnevno izvješće 7. gardijske brigade, 5. kolovoza 1995.); P2473 (Knjiga dnevne zapovijedi zapovjednika bitnice 7. gardijske brigade, kolovoz 1995.), str. 3.

⁴⁶¹⁵ P2455 (Dokument u vezi s Topničko-raketnim divizijunom Zagrebačke brigade koji je sastavio Sekovanić), str. 21. V. također P2339 (Rekonstrukcija djelovanja topništva 4. i 7. gardijske brigade u razdoblju od 4. do 9. kolovoza 1995. koju je sastavio Marko Rajčić, 28. studenog 2008.), str. 4-5, 8-9.

⁴⁶¹⁶ P71 (Operativni dnevnik ZP-a Split za 25. srpnja – 14. rujna 1995.), str. 1, 83-84.

⁴⁶¹⁷ P2462 (Dnevno izvješće 7. gardijske brigade, 5. kolovoza 1995.); P2466 (Izvješće Gardijske brigade o utrošku streljiva od 3. do 5. kolovoza 1995.), str. 5; P2473 (Knjiga dnevne zapovijedi zapovjednika bitnice 7. gardijske brigade, kolovoz 1995.), str. 3. Nakon što je pregledalo dokaze, Raspravno vijeće je odlučilo da se u pogledu broja raketa ispaljenih na Knin iz bacača Cugi oslanja na P2462 u izvornoj verziji na b/h/s-u (gdje piše 70).

1261. Četvrta gardijska brigada ispalila je na Vojarnu Slavko Rodić 39 raketa kalibra 122 mm iz bacača raketa BM-21.⁴⁶¹⁸ U 09:20 sati, 4. gardijska brigada dobila je zapovijed iz OG da obustavi topničko djelovanje po Kninu i da svojim postrojbama i 7. gardijskog brigadi zapovijedi da postupe po toj zapovijedi.⁴⁶¹⁹ U 10:38 sati, zapovjednik brigade tražio je od topništva 4. gardijske brigade da više ne gađa Knin jer se tamo već nalaze snage HV-a.⁴⁶²⁰

1262. Na osnovi gore navedenih dokaza, Raspravno vijeće konstatira da je 4. kolovoza 1995., između 05:00 i 15.00 sati, TS-4 izvijestila da je na ciljeve u Kninu ispalila najmanje 142 granate kalibra 130 mm. Od tog ukupnog broja granata, 44 granate su, kako se navodi, ispaljene na poštu, 26 na tvornicu TVIK, 13 na cilj koji se naziva "Knin bolnicom", 13 na mostove u Kninu, dvanaest na stan Milana Martića, deset na željezničku postaju i šest na policijsku postaju. Osim tih ciljeva, TS-4 je izvijestila da je poslije 15:00 sati u nepravilnim intervalima ispalila najmanje 18 granata na "Knin" ili "na šire područje Knina". U ratnom dnevniku TS-4 u P2533 također se navodi da je TS-4 izvijestila da je u 14:10 sati vatreno djelovala po kninskom skladištu. Međutim, to vatreno djelovanje nije zapisano u dnevnom izvješću TS-4 u P1268. Rajčić je izjavio da tijekom operacije Oluja nije otvarana vatra na Pađene skladište, skladište zapadno i Kosovo skladište. Stoga, Raspravno vijeće ne može utvrditi točnost navoda iz P2533 za 14:10 sati. Istoga dana, TS-3 je izvijestila da je ispalila najmanje ukupno 176 granata kalibra 130 mm na sljedeće ciljeve u Kninu: zapovjedništvo SVK, Vojarnu Slavko Rodić i Sjevernu vojarnu, poštu, željezničku postaju, policijsku postaju i most na Butižnici. Isto tako, uvečer 4. kolovoza 1995., Rajčić je identificirao novi cilj gdje se, kako je smatrao na temelju obavještajnih podataka i elektronskog izviđanja, nalazio Martić i na koji je HV ispalio nepoznati broj granata kalibra 130 mm, što je u P2337 označeno slovom R. Raspravno vijeće napominje da to vatreno djelovanje nije zabilježeno u topničkim izvješćima TS-3 i TS-4, koja su uvrštena u spis. Na osnovi tih konstatacija, Raspravno vijeće zaključuje da su TS-3 i TS-4 izvijestile da je 4. kolovoza 1995. na Knin ispaljeno najmanje 318 granata.

⁴⁶¹⁸ Marko Rajčić, T. 16395; P2339 (Rekonstrukcija djelovanja topništva 4. i 7. gardijske brigade u razdoblju od 4. do 9. kolovoza 1995. koju je sastavio Marko Rajčić, 28. studenog 2008.), str. 13; P2475 (Karta s kodnim oznakama za akciju Bura); P2478 (Izvešće o topničkom djelovanju bitnice SVLR-a, 26. srpnja - 9. kolovoza 1995.), str. 5.

⁴⁶¹⁹ P2343 (Operativni dnevnik 4. gardijske brigade, srpanj i kolovoz 1995.), str. 35.

⁴⁶²⁰ P2343 (Operativni dnevnik 4. gardijske brigade, srpanj i kolovoz 1995.), str. 36.

1263. Istoga dana, 7. gardijska brigada je izvijestila da je iz SVLR-a BM-21 ispaljena 191 raketa kalibra 122 mm na sljedeće ciljeve u Kninu: ukupno 112 raketa kalibra 122 mm na S-15, "lijevo gdje je /nečitko/ S-54" i "desno od mosta S-16"; i ukupno 79 raketa kalibra 122 mm iz SVLR-a tipa BM-21 na zapovjedništvo SVK i Vojarnu Slavko Rodić, odnosno Sjevernu vojarnu. Raspravno vijeće pretpostavlja da se S brojevi odnose na kodnu kartu Ivančica (P2338). Istoga dana, 4. gardijska brigada je izvijestila da je ispaljeno 89 raketa kalibra 122 mm iz SVLR-a BM-21 na Vojarnu Slavko Rodić. Na osnovi tih konstatacija, Raspravno vijeće zaključuje da su 4. i 7. gardijska brigada izvijestile da je 4. kolovoza 1995. na Knin ispaljeno najmanje 280 raketa.

1264. Raspravno vijeće konstatira da je 5. kolovoza 1995., između 05:30 i 07:30 sati, TS-4 izvijestila da je na ciljeve u Kninu ispaljeno najmanje 48 granata kalibra 130 mm. Osamnaest od tih granata ispaljeno je, kako se navodi, na Vojarnu Slavko Rodić, odnosno Sjevernu vojarnu; 12 na raskrižja; 12 na Vojarnu Senjak i šest na "Knin" (nije naveden konkretan cilj). Ratni dnevnik TS-4, P2533 također pokazuje da je TS-4 izvijestila da je u 07:30 sati ispalila 12 granata na Tromost u Kninu. Međutim, u dnevnom izvješću TS-4, P1269, nije zabilježeno da su u to vrijeme ispaljivane granate. Nema drugih dokaza koji potkrjepljuju da je u Kninu postojao cilj koji se zvao Tromost. Raspravno vijeće stoga ne može utvrditi je li zapis za 07:20 sati u P2533 točan. Raspravno vijeće dalje konstatira da je istoga dana TS-3 izvijestila da je na ciljeve u Kninu ispalila 30 granata kalibra 130 mm: 15 na zapovjedništvo SVK i 15 na poštu. Na osnovi tih konstatacija, Raspravno vijeće zaključuje da su TS-3 i TS-4 izvijestile da je 5. kolovoza 1995. na Knin ispaljeno najmanje 78 granata.

1265. Istoga dana, 7. gardijska brigada izvijestila je da su iz SVLR-a BM-21 na ciljeve u Kninu ispaljene ukupno 102 rakete kalibra 122 mm: 40 od tih raketa ispaljeno je između 04:00 i 05:00 sati na, kako se navodi, lokaciju koja je na kodnoj karti Ivančica (P2338) označena sa S-54 i 40 na Vojarnu Slavko Rodić, odnosno na Sjevernu vojarnu. U izvješćima 7. gardijske brigade se konkretno ne navodi na koje su točno ciljeve ispaljene preostale 22 rakete kalibra 122 mm. Jedan zapis iz Sekovanićevog dnevnika (P2455) upućuje na to da je 5. kolovoza 1995., 7. gardijska brigada izvijestila da je u 00:40 sati iz SVLR-a BM-21 ispalila 40 raketa kalibra 122 mm na Knin (konkretan cilj se ne navodi). Ovo vatreno djelovanje u 00:40 sati nije zabilježeno ni u jednom drugom dokumentu HV-a iz tog razdoblja, a ni Rajčić ga nije potvrdio. Raspravno vijeće stoga ne može utvrditi je li ovaj zapis za 00:40 sati u Sekovanićevom dnevniku točan. Na

osnovi Sekovanićevog dnevnika i Rajčićevog svjedočenja, Raspravno vijeće konstatira da je istoga dana 7. gardijska brigada također izvijestila da je 1. divizijun otvorio paljbu iz haubica tipa D30 i na Vojarnu Slavko Rodić, odnosno na Sjevernu vojarnu ispalio još 80 granata kalibra 122 mm. Istoga dana, 4. gardijska brigada izvijestila je da je iz SVLR-a BM-21 ispalila 39 raketa kalibra 122 mm na Vojarnu Slavko Rodić, odnosno Sjevernu vojarnu. Raspravno vijeće na temelju tih konstatacija zaključuje da su 4. i 7. gardijska brigada izvijestile da su 5. kolovoza 1995. na Knin ispalile najmanje 141 raketu i 80 granata kalibra 122 mm.

1266. Raspravnom vijeću su najdetaljniji dokazi iz predmetnog razdoblja u vezi s ciljevima i vremenom vatrenog djelovanja predočeni putem topničkih izvješća TS-4 (P2533, P1267, P1268 i P1269). U ta izvješća nisu uvrštene koordinate x, y i z za ciljeve koje je trebalo gađati. Rajčić je u sudnici izjavio da zapovijedi, navedene u ratnom dnevniku, P2533, nisu omogućavale otvaranje vatre jer u njima nije bilo koordinata ciljeva.⁴⁶²¹ Raspravno vijeće napominje da se na više mjesta u tim izvješćima navode ciljevi s KV brojevima. Ti KV brojevi podudarali su se s KV brojevima koji su ciljevima u Kninu dodijeljeni na popisima P1271 i P1272. To ukazuje na to da je TS-4 prilikom vatrenog djelovanja po Kninu koristila popis ciljeva sličan popisima iz P1271 i P1272 s KV brojevima i koordinatama x, y i z. Osim toga, topnička izvješća 7. gardijske brigade sadržavala su ciljeve u Kninu koji su na kodnoj karti Ivančica obilježeni S brojevima (P2338). Raspravno vijeće napominje da ta karta nije sadržavala koordinate x, y i z nego da su prema Rajčićevim riječima, zaokružena područja označena Z brojevima služila kao referentne točke za pokrete vojske. Raspravno vijeće napominje da su izvješća drugih topničkih postrojbi HV-a koja su uvrštena u spis, u čijem se dometu nalazio Knin (kao što su Operativni dnevnik TS-3 Gorana Mamića, P2342) malobrojnija, da sadrže manje podataka i da su manje jasna od izvješća TS-4.

1267. Raspravno vijeće zaključuje da izvješća HV-a o topničkom djelovanju po Knin koja su uvrštena u dokaze ne sadrže sve ciljeve u Kninu po kojima je HV topnički djelovao 4. i 5. kolovoza 1995. Izvješća, naime, pružaju djelomične i ponekad šifrirane navode o ciljevima na koje se vatreno djelovalo. Raspravno vijeće će u daljnjem tekstu pažljivo usporediti te dokaze s dokazima o udarima koji su zabilježeni u Kninu.

⁴⁶²¹ Marko Rajčić, T. 17655-17656, 17708.

1268. Raspravno vijeće je saslušalo svjedočenja nekoliko svjedoka i predloženi su mu dokumentarni dokazi u vezi s topničkim udarima zabilježenim u Kninu 4. i 5. kolovoza 1995. Raspravno vijeće će prvo razmotriti dokaze o udarima zapaženim prvog dana operacije Oluja, 4. kolovoza 1995.

1269. **Mile Mrkšić** je izjavio da su predsjednik Skupštine i ministar ostali na zapovjednom mjestu u Kninu, ali da on nije 3. kolovoza 1995. tamo noćio, jer su mu njegove obavještajne službe rekly da ne ostaje tamo jer će ga bombardirati.⁴⁶²² Mrkšić je zbog toga noćio u gradu, u kući jednog zapovjednika.⁴⁶²³ Kad je 4. kolovoza 1995. granatiranje počelo, on je otišao do zapovjednog mjesta vozilom, ali je putem morao stati i bježati u podrum civilnih kuća i stambenih zgrada zbog intenzivnog granatiranja.⁴⁶²⁴ Mrkšić se kretao u prekidima granatiranja.⁴⁶²⁵ U tim kućama i ulici vidio je i naišao na prestravljene žene i djecu, koji su mu rekly da granate ulijeću kroz prozore, a te je projekte Mrkšić prepoznao kao rakete tipa Oganj, kalibra 107 i 128 milimetara, a ne obične topovske granate.⁴⁶²⁶ Rakete su u prilikom pada zviždale.⁴⁶²⁷ Kad je Mrkšić stigao u konferencijsku dvoranu operativnog centra u podrumu, obaviješten je da je HV granatirao zapovjedništvo haubicama kalibra 152 milimetra s velikom preciznošću prilikom prvog paljbenog vala, pri čemu su vozilima zapovjedništva probušene sve gume, a u jednom vozilu je poginuo jedan stražar.⁴⁶²⁸ Uslijed ovog udara, SVK je morao skloniti ta vozila, promijeniti im gume i premjestiti zapovjedništvo na pričuvno zapovjedno mjesto.⁴⁶²⁹ Mrkšić je pratio granatiranje s trećeg kata zgrade zapovjedništva, dok se krio iza jednog komada namještaja, kako ne bi bio pogođen.⁴⁶³⁰ Zgrada zapovjedništva 4. kolovoza 1995. više nije direktno gađana i on misli da SVK, da je HV nastavio granatirati, ne bi opstao na tom zapovjednom mjestu.⁴⁶³¹ Osim zgrade zapovjedništva, preciznom topničkom paljbom i haubičkim projektilima gađane su još željeznička postaja i Sjeverna vojarna, a HV je gađao i zgradu Predsjednika.⁴⁶³² Sjeverna vojarna pogođena je u prvom paljbenom valu.⁴⁶³³

⁴⁶²² Mile Mrkšić, T. 18860-18861, 18888, 19105.

⁴⁶²³ Mile Mrkšić, T. 18888, 18900.

⁴⁶²⁴ Mile Mrkšić, T. 18888, 18902, 19062, 19112.

⁴⁶²⁵ Mile Mrkšić, T. 18902, 19112.

⁴⁶²⁶ Mile Mrkšić, T. 18888, 18900, 18902-18903, 18919, 19051, 19062.

⁴⁶²⁷ Mile Mrkšić, T. 18888, 19062.

⁴⁶²⁸ Mile Mrkšić, T. 18888-18889, 18899-18900, 18903-18904, 19051, 19060-19061, 19097.

⁴⁶²⁹ Mile Mrkšić, T. 18903.

⁴⁶³⁰ Mile Mrkšić, T. 18901, 19046, 19144-19145.

⁴⁶³¹ Mile Mrkšić, T. 18889, 18901, 19061.

⁴⁶³² Mile Mrkšić, T. 18903, 19051, 19097.

⁴⁶³³ Mile Mrkšić, T. 18903, 19051, 19097.

Osim početnog preciznog udara na zapovjedništvo SVK, ostale rakete kalibra 107 i 128 milimetara padale su po cijelom gradu.⁴⁶³⁴ Vatrene sustavi koji su korišteni nisu toliko rušili objekte, ali su stvarali buku koja je strašno uznemiravala i izluđivala stanovništvo Knina.⁴⁶³⁵ U SVK je bilo časnika koji nisu nikada bili u ratu i jedan pukovnik je počinio samoubojstvo jer nije psihički mogao podnijeti granatiranje.⁴⁶³⁶ Do otprilike 16:00 sati Mrkšić je bio u vezi s Kneževićem, članom Glavnog štaba, i zapovjednicima korpusa. Mrkšić i zapovjednici korpusa smatrali su da je čudno da HV ne gađa bojišnicu već elemente po dubini, uključujući sela u kojima nije bio boraca.⁴⁶³⁷ Mrkšić i ostali zaključili su da HV pokušava zastrašiti civilno stanovništvo i uznemiriti borce SVK, kako bi napustili svoje položaje i vratili se kućama da vide što se dogodilo s njihovim obiteljima.⁴⁶³⁸

1270. **Kosta Novaković** je izjavio da ga je 4. kolovoza 1995., oko 04:00 sati, probudio neki časnik za vezu SVK i rekao mu da hitno ode u zapovjedništvo.⁴⁶³⁹ Kada je petnaestak minuta kasnije došao u zapovjedništvo, časnik za vezu rekao je Novakoviću da ga je jedan službenik UN-a zaposlen u zapovjedništvu Sektora Jug UN-a izvijestio da će u 05:00 sati sigurno početi napad Hrvatske vojske.⁴⁶⁴⁰ Novaković je preko dežurnog časnika tu informaciju odmah prenio generalu Mrkšiću, zapovjedniku SVK, koji je zatim odmah izvijestio sva zapovjedništva SVK.⁴⁶⁴¹ Žestok topnički napad počeo je točno u 05:00 sati, kad je ispaljeno na stotine haubičkih granata kalibra 155 i 122 mm i projektila iz SVLR-ova u baražnoj paljbi po cijelom Kninu.⁴⁶⁴² Dana 4. kolovoza 1995., kad je počeo topnički napad, u Domu armije su bile tri ili četiri osobe, od toga dva civila.⁴⁶⁴³ U Domu armije je tijekom dana bilo 15 do 20 ljudi, civila i vojnika.⁴⁶⁴⁴ U zgradi Komande garnizona je tijekom dana bilo 40 vojnika, uključujući i osoblje

⁴⁶³⁴ Mile Mrkšić, T. 18899, 18902, 19050.

⁴⁶³⁵ Mile Mrkšić, T. 19050.

⁴⁶³⁶ Mile Mrkšić, T. 18904; D1516 (Izvešće o borbenom djelovanju 7. korpusa od 29. srpnja do 6. kolovoza 1995., Slobodan Kovačević, 9. kolovoza 1995.), str. 4.

⁴⁶³⁷ Mile Mrkšić, T. 18898, 18925, 19063-19064.

⁴⁶³⁸ Mile Mrkšić, T. 19064.

⁴⁶³⁹ P1092 (Kosta Novaković, izjava svjedoka, 5. travnja 2001.), str. 9; Kosta Novaković, T. 11724, 11773-11775.

⁴⁶⁴⁰ P1092 (Kosta Novaković, izjava svjedoka, 5. travnja 2001.), str. 9; Kosta Novaković, T. 11724.

⁴⁶⁴¹ P1092 (Kosta Novaković, izjava svjedoka, 5. travnja 2001.), str. 9; P1094 (Kosta Novaković, izjava svjedoka, 3. listopada 2008.), par. 3; Kosta Novaković, T. 11724.

⁴⁶⁴² P1092 (Kosta Novaković, izjava svjedoka, 5. travnja 2001.), str. 9; Kosta Novaković, T. 11725, 11783.

⁴⁶⁴³ P1094 (Kosta Novaković, izjava svjedoka, 3. listopada 2008.), par. 22; Kosta Novaković, T. 11725.

⁴⁶⁴⁴ P1094 (Kosta Novaković, izjava svjedoka, 3. listopada 2008.), par. 22.

Komande, i deset civila koji su se tamo sklonili.⁴⁶⁴⁵ Mrkšić je u zapovjedništvo stigao kratko iza 05:00 sati.⁴⁶⁴⁶ Članovi Glavnog štaba bili su u zapovjedništvu u i bavili se svojim zadaćama.⁴⁶⁴⁷ Martić je odmah po početku napada došao u zapovjedništvo SVK.⁴⁶⁴⁸ Novaković je procijenio da je u prvih 30 minuta napada na Knin palo više od 500 granata.⁴⁶⁴⁹ Novaković je vidio kad je jedna granata pala na parkiralište između Doma armije i zgrade Komande garnizona, koja je oštetila vozila koja su ondje bila parkirana.⁴⁶⁵⁰ Novaković je toga dana dvadesetak puta išao iz zapovjedništva u Dom armije i natrag.⁴⁶⁵¹ Prema Novakovićevim riječima, nijednu od tih zgrada nije pogodila nijedna druga granata. Granate su pale na slastičarnicu pokraj Doma armije, koja se zapalila, i na ambulantu za radnike željeznice, smještenu preko puta Doma armije i autobusnog kolodvora. Na željezničku postaju, perone i prugu palo je najmanje deset granata.⁴⁶⁵² Kad je započelo granatiranje, osoblje Radio/TV Knin obavijestilo je Novakovića i druge da je zgrada pogođena, da je dio zgrade odvaljen i da nemaju struje.⁴⁶⁵³ Toga jutra Novakoviću je puno ljudi reklo da je tvornica TVIK pogođena i da gori.⁴⁶⁵⁴ Na početku napada, uništena su tri kamiona i poginula su dva vozača u Vojarni Senjak.⁴⁶⁵⁵ Dok je bio u zapovjedništvu, Novaković je obaviješten da je više mrtvih i ranjenih odvezeno u bolnicu.⁴⁶⁵⁶ Novaković i drugi obaviješteni su da je bolnica pogođena.⁴⁶⁵⁷

1271. Ujutro 4. kolovoza 1995., Novaković je generalu Janvieru prenio Mrkšićevu poruku da snage HV-a i HVO-a od 05:00 sati gađaju civilne objekte u svim naseljenim mjestima RSK, naročito u Kninu, na koji su pale tisuće granata i gdje je HV gađao bolnicu i slične zgrade.⁴⁶⁵⁸ Dana 4. kolovoza 1995., u 16:30 sati, general SVK Mrkšić poslao je generalu Janvieru u zagrebačkom zapovjedništvu UNPROFOR-a pismo kojim

⁴⁶⁴⁵ P1094 (Kosta Novaković, izjava svjedoka, 3. listopada 2008.), par. 19.

⁴⁶⁴⁶ P1092 (Kosta Novaković, izjava svjedoka, 5. travnja 2001.), str. 9.

⁴⁶⁴⁷ P1092 (Kosta Novaković, izjava svjedoka, 5. travnja 2001.), str. 9.

⁴⁶⁴⁸ P1094 (Kosta Novaković, izjava svjedoka, 3. listopada 2008.), par. 8.

⁴⁶⁴⁹ Kosta Novaković, T. 11725.

⁴⁶⁵⁰ P1094 (Kosta Novaković, izjava svjedoka, 3. listopada 2008.), par. 41; Kosta Novaković, T. 11925.

⁴⁶⁵¹ Kosta Novaković, T. 11725.

⁴⁶⁵² P1092 (Kosta Novaković, izjava svjedoka, 5. travnja 2001.), str. 41.

⁴⁶⁵³ P1094 (Kosta Novaković, izjava svjedoka, 3. listopada 2008.), par. 8; Kosta Novaković, T. 11932.

⁴⁶⁵⁴ P1094 (Kosta Novaković, izjava svjedoka, 3. listopada 2008.), par. 31.

⁴⁶⁵⁵ Kosta Novaković, T. 11939; D923 (Izvjешće generala Mile Mrkšića, zapovjednika SVK, podneseno načelniku GŠ-a VJ, 26. kolovoza 1995.), str. 24.

⁴⁶⁵⁶ P1094 (Kosta Novaković, izjava svjedoka, 3. listopada 2008.), par. 2.

⁴⁶⁵⁷ Kosta Novaković, T. 11788.

⁴⁶⁵⁸ Kosta Novaković, T. 11783-11784; D331 (Poruka generala Mrkšića generalu Janvieru, koju je prenio Kosta Novaković).

ga je izvijestio da su u 05:00 sati HV i HVO počeli granatirati civilne ciljeve u svim naseljenim mjestima RSK.⁴⁶⁵⁹

1272. Oko 10:00 sati 4. kolovoza 1995., Forand, Al-Alfi, ruski pukovnik po imenu Nikolaj Ratsuk, jedan francuski pukovnik i još neki drugi časnici sastali su se u zapovjedništvu SVK s Novakovićem.⁴⁶⁶⁰ Nakon sastanka, Novaković, Ratsuk i više časnika i vojnika UN-a otišli su oklopnim transporterom u kninsku bolnicu da utvrde kakvo je ondje stanje.⁴⁶⁶¹ Granatirane su zgrade oko bolnice.⁴⁶⁶² Novaković je vidio da su u bolnicu donosili i da još donose mrtve.⁴⁶⁶³

1273. Obavještajna informacija iz Glavnog štaba SVK sastavljena 4. kolovoza 1995. pokazuje da je HV toga dana napao Knin s Livanjskog Polja, iz nekoliko smjerova i da je do 10:00 sati, kad je informacija sastavljena, na Knin palo 200 do 300 projektila različitih kalibara. Zabilježeno je da je prvi udar izveden na zgradu Glavnog štaba SVK, gdje je nanesena velika materijalna šteta i gotovo potpuno uništen vozni park. Kasnije je vatra premještena na Vojarnu 1300 kaplara, tvornicu TVIK, željezničko čvorište i stambene zgrade na podnožju kninske tvrđave i drugdje. U 10:00 sati 4. kolovoza 1995., HV je još uvijek aktivno granatirao Knin, naizmjenice koristeći topnička oruđa i višecijevne bacače raketa, pod vatrom držao i zrakoplovnu luku Udbina, i povremeno otvarao vatru po ostalim naseljima u RSK.⁴⁶⁶⁴

1274. **Svjedok 54** je izjavio da je granatiranje Knina počelo u 05:00 sati 4. kolovoza 1995.⁴⁶⁶⁵ Prema procjeni svjedoka, u prvih deset minuta granatiranja, na Knin je palo preko 1.000 granata.⁴⁶⁶⁶ Kad je napad počeo, svjedok se sa svojim rođacima sklonio u podrumu svoje kuće.⁴⁶⁶⁷ Kasnije tog jutra, svjedok se s rođacima sklonio od granatiranja u podrumu hotela blizu svoje kuće, gdje se kasnije toga dana okupilo stotinjak ljudi.⁴⁶⁶⁸ Prema svjedokovim riječima, u podrumu je vladala panika i ljudi su se bojali za svoju

⁴⁶⁵⁹ D270 (Dopis generala Mrkšića upućen generalu Janvieru, 4. kolovoza 1995., 06:30 sati).

⁴⁶⁶⁰ P1092 (Kosta Novaković, izjava svjedoka, 5. travnja 2001.), str. 10; Kosta Novaković, T. 11726, 11786.

⁴⁶⁶¹ P1092 (Kosta Novaković, izjava svjedoka, 5. travnja 2001.), str. 10; P1094 (Kosta Novaković, izjava svjedoka, 3. listopada 2008.), par. 2; Kosta Novaković, T. 11787-11788.

⁴⁶⁶² P1092 (Kosta Novaković, izjava svjedoka, 5. travnja 2001.), str. 10.

⁴⁶⁶³ P1092 (Kosta Novaković, izjava svjedoka, 5. travnja 2001.), str. 10; P1094 (Kosta Novaković, izjava svjedoka, 3. listopada 2008.), par. 2.

⁴⁶⁶⁴ D389 (Obavještajna informacija GŠ-a SVK, 4. kolovoza 1995.).

⁴⁶⁶⁵ P186 (Svjedok 54, izjava svjedoka, 2. srpnja 1996.), str. 2-3.

⁴⁶⁶⁶ P186 (Svjedok 54, izjava svjedoka, 2. srpnja 1996.), str. 3.

⁴⁶⁶⁷ P186 (Svjedok 54, izjava svjedoka, 2. srpnja 1996.), str. 2-4; Svjedok 54, T. 2834, 2840-2842.

⁴⁶⁶⁸ P186 (Svjedok 54, izjava svjedoka, 2. srpnja 1996.), str. 3-4; Svjedok 54, T. 2784, 2834-2835; P189 (Fotografije Knina koje je označio svjedok 54), hotel je označen slovom A.

sigurnost.⁴⁶⁶⁹ Svjedok je između 05:30 i 07:00 sati nekoliko puta išao iz svoje kuće u hotel i natrag.⁴⁶⁷⁰ Na putu od kuće do hotela, svjedok je vidio da je granata pogodila kuću njegovog susjeda, Hrvata Šime Dujčića, koja se nalazila na istoj strani ceste kao i hotel, i da kuća gori.⁴⁶⁷¹ Svjedok je izjavio da je nekoliko puta pokušao izaći iz hotela i otići po svoj drugi auto, ali granate su stalno padale i bilo je teško izaći.⁴⁶⁷² Svjedok je izjavio da su granatirane kuće s obje strane glavne ceste, ali da nijedna granata, koliko je svjedok vidio, nije pogodila samu cestu.⁴⁶⁷³ Svjedok je iz hotela vidio kako se diže dim iz kuća Jandre (Jašo) Prijčića i Đoke Žegovića, koje su se nalazile s druge strane glavne ceste, nasuprot hotela.⁴⁶⁷⁴ Rekao je da je kasnije prošao pokraj tih kuća i vidio da su uništene.⁴⁶⁷⁵ Svjedok i njegovi rođaci ostali su u podrumu hotela do otprilike 16:00 sati, kad je svjedok s jednim rođakom otišao automobilom da doveze ostalu rodbinu iz jedne kuće u kninskom naselju Kovačić, kako bi se sklonili od granata u hotelu.⁴⁶⁷⁶ Svjedok je izjavio da je u to vrijeme granatiranje bilo malo slabijeg intenziteta.⁴⁶⁷⁷

1275. **Svjedok 56** je u svom svjedočenju izjavio da ga je u 05:00 sati 4. kolovoza 1995. probudio zvuk eksplozije granata.⁴⁶⁷⁸ On je tada živio u stanu 20 do 30 metara od Sjeverne vojarne i oko 200 metara od policijske postaje.⁴⁶⁷⁹ Nakon što je proveo 30 minuta u podrumu s drugim stanarima, gdje je čuo eksplozije u neposrednoj blizini, svjedok se uspio odvesti do policijske postaje.⁴⁶⁸⁰ Dok se vozio u policijsku postaju, svjedok je vidio da je gori Brezit, dio grada istočno od Sjeverne vojarne.⁴⁶⁸¹ Kad je oko 06:00 sati stigao u policijsku postaju, svjedok je vidio da su na zgradi razbijeni svi prozori.⁴⁶⁸² Svjedok je u podrumu policijske postaje, gdje se sklonio, čuo eksplozije blizu postaje. Prema riječima svjedoka, u postaji je tog dana bilo oko deset

⁴⁶⁶⁹ P187 (Svjedok 54, list s dopunskim informacijama, 2. travnja 2007.), par. 3.

⁴⁶⁷⁰ P186 (Svjedok 54, izjava svjedoka, 2. srpnja 1996.), str. 3; Svjedok 54, T. 2834.

⁴⁶⁷¹ P186 (Svjedok 54, izjava svjedoka, 2. srpnja 1996.), str. 3; Svjedok 54, T. 2784-2785, 2837-2838; P189 (Fotografije Knina koje je označio svjedok 54), jedna od dvije kuće označena je slovom B.

⁴⁶⁷² P186 (Svjedok 54, izjava svjedoka, 2. srpnja 1996.), str. 4.

⁴⁶⁷³ Svjedok 54, T. 2837, 2849.

⁴⁶⁷⁴ P186 (Svjedok 54, izjava svjedoka, 2. srpnja 1996.), str. 4; Svjedok 54, T. 2784; P189 (Fotografije Knina koje je označio svjedok 54), jedna od dvije kuće označena je slovom B.

⁴⁶⁷⁵ P186 (Svjedok 54, izjava svjedoka, 2. srpnja 1996.), str. 4.

⁴⁶⁷⁶ P186 (Svjedok 54, izjava svjedoka, 2. srpnja 1996.), str. 4; Svjedok 54, T. 2840, 2842-2846, 2849, 2851.

⁴⁶⁷⁷ P186 (Svjedok 54, izjava svjedoka, 2. srpnja 1996.), str. 4.

⁴⁶⁷⁸ P286 (Svjedok 56, izjava svjedoka, 5. prosinca 1996.), str. 4.

⁴⁶⁷⁹ P286 (Svjedok 56, izjava svjedoka, 5. prosinca 1996.), str. 4; P288 (Svjedok 56, izjava svjedoka, 12. lipnja 2007.), str. 9, par. 20; P289 (Svjedok 56, izjava svjedoka, 21. svibnja 2008.), par. 2, str. 10, stan je označen slovom H; Svjedok 56, T. 3536.

⁴⁶⁸⁰ P286 (Svjedok 56, izjava svjedoka, 5. prosinca 1996.), str. 4; Svjedok 56, T. 3539.

⁴⁶⁸¹ P286 (Svjedok 56, izjava svjedoka, 5. prosinca 1996.), str. 4.

policajaca.⁴⁶⁸³ Većina srpskih policajaca i pripadnika Specijalne policije na tom području, kojih je bilo nekoliko stotina, bili su razmješteni na borbenim položajima na Dinari, pod zapovjedništvom pukovnika SVK Radića.⁴⁶⁸⁴ Kad je svjedok na kratko izašao iz policijske postaje, vidio je kako mu gori auto parkiran s druge strane ceste, nasuprot policijske postaje. Vidio je i puno dima.⁴⁶⁸⁵

1276. Oko 08:00 sati, svjedok i drugi su jednom čovjeku koji se prezivao Dragović, koji je živio blizu (desetak, dvadesetak metara dalje), pomogli da dođe do policijske postaje. Taj im je čovjek rekao da mu je kuću pogodila granata.⁴⁶⁸⁶ Svjedok je zatim vidio da mu je kuća jako oštećena jer je granata probila zid kuće.⁴⁶⁸⁷ Svjedok je pomogao Dragoviću da preveze svoju ranjenu kćer u bolnicu i na povratku u policijsku postaju vidio je da je na kninsku tvrđavu kao i, u smjeru željezničke postaje, zgrade Vlade i zapovjedništva vojske, ispaljeno puno granata.⁴⁶⁸⁸ Svjedok nije vidio znakove granatiranja na bolnici ni u blizini bolnice, i napomenuo je da kad je 4. kolovoza 1995. bio tamo, staklena fasada bolnice je još uvijek bila neoštećena.⁴⁶⁸⁹ Svjedok je tijekom dana vidio da se granatiranje nastavlja i posljedice granatiranja je primijetio na području prema Madeševcu, gdje se nalazio informativni centar RSK, policijska postaja i Sjeverna vojarna.⁴⁶⁹⁰ Svjedok se oko 08:30 ili 09:00 sati odvezao u zapovjedništvo vojske.⁴⁶⁹¹ Dok se kasnije toga dana vozio gradom, uglavnom glavnom ulicom, svjedok je vidio puno oštećenja, uglavnom oko kninske tvrđave.⁴⁶⁹² Intenzitet granatiranja je

⁴⁶⁸² P286 (Svjedok 56, izjava svjedoka, 5. prosinca 1996.), str. 5; P288 (Svjedok 56, izjava svjedoka, 12. lipnja 2007.), par. 24.

⁴⁶⁸³ P286 (Svjedok 56, izjava svjedoka, 5. prosinca 1996.), str. 5.

⁴⁶⁸⁴ Svjedok 56, T. 3536-3538, 3550-3551, 3553-3554, 3558-3559.

⁴⁶⁸⁵ P286 (Svjedok 56, izjava svjedoka, 5. prosinca 1996.), str. 5.

⁴⁶⁸⁶ P286 (Svjedok 56, izjava svjedoka, 5. prosinca 1996.), str. 5; P288 (Svjedok 56, izjava svjedoka, 12. lipnja 2007.), str. 9, par. 22; P289 (Svjedok 56, izjava svjedoka, 21. svibnja 2008.), par. 2; Svjedok 56, T. 3639.

⁴⁶⁸⁷ P286 (Svjedok 56, izjava svjedoka, 5. prosinca 1996.), str. 5; P288 (Svjedok 56, izjava svjedoka, 12. lipnja 2007.), str. 9, par. 22; P289 (Svjedok 56, izjava svjedoka, 21. svibnja 2008.), par. 2, str. 10, kuća je označena slovom K.

⁴⁶⁸⁸ P286 (Svjedok 56, izjava svjedoka, 5. prosinca 1996.), str. 6; P289 (Svjedok 56, izjava svjedoka, 21. svibnja 2008.), str. 11, par. 6.

⁴⁶⁸⁹ Svjedok 56, T. 3620.

⁴⁶⁹⁰ P289 (Svjedok 56, izjava svjedoka, 21. svibnja 2008.), par. 2, 6, str. 10, Sjeverna vojarna označena je slovom A, policijska postaja slovom F, informativni centar RSK slovom P, 11, mjesta udara granata označena su plavom bojom.

⁴⁶⁹¹ P286 (Svjedok 56, izjava svjedoka, 5. prosinca 1996.), str. 6; P288 (Svjedok 56, izjava svjedoka, 12. lipnja 2007.), par. 25.

⁴⁶⁹² P286 (Svjedok 56, izjava svjedoka, 5. prosinca 1996.), str. 7; P289 (Svjedok 56, izjava svjedoka, 21. svibnja 2008.), par. 6, str. 11, pravac je označen crvenom bojom, mjesta udara granata označena su plavom bojom.

oko podneva bio slabiji, ali granatiranje je ipak trajalo cijelog dana. Prema svjedokovim riječima, na grad su ispaljene na tisuće granata.⁴⁶⁹³

1277. **Svjedok 6**, hrvatski Srbin iz Knina,⁴⁶⁹⁴ bio je u svom stanu u gradu kad je u 05:00 sati 4. kolovoza 1995. počeo napad na grad.⁴⁶⁹⁵ Jedna od prvih zgrada koje su pogođene bila je zgrada nedaleko od kuće svjedoka 6.⁴⁶⁹⁶ Svjedok 6 je izjavio da je živio u stambenoj zgradi koja se nalazi na ulazu u grad, na cesti za Zadar.⁴⁶⁹⁷ Ubrzo nakon početka granatiranja, granatom je pogođen stan susjede svjedoka 6.⁴⁶⁹⁸ Stambena zgrada samog svjedoka 6 je više puta pogođena i oštećena, uglavnom gelerima.⁴⁶⁹⁹ Stanari zgrade svjedoka 6, njih 50 do 70, sklonili su se u podrumu.⁴⁷⁰⁰ Oko podneva je nastupila pauza u granatiranju i svjedok 6 je odlučio pobjeći.⁴⁷⁰¹ Svjedok 6 je uspio doći do garaže gdje mu je bio parkiran auto, oko 500 metara od njegovog stana.⁴⁷⁰² Putem do tamo vidio je da su zgrade pogođene granatama, da uslijed granatiranja gore neke kuće i da ljudi trče između zgrada, vidno uznemireni. Svjedok 6 je izjavio da su granate padale posvuda, bez nekog očitog cilja i činilo se da im je svrha bila da zastraše ljude i natjeraju ih da odu, i uistinu su svi i mislili da moraju otići.⁴⁷⁰³ Kad je svjedok 6 stigao do svojeg auta, odveo se do bratove kuće, koja je bila pokraj policijske postaje, u sjevernom dijelu Knina.⁴⁷⁰⁴ Svjedok 6 je putem vidio da su neke zgrade pogođene, vidio je puno oštećenih vozila, puno stakla i da su granate pale blizu kuće njegovog brata, kao i dim po cijelom gradu.⁴⁷⁰⁵ Izgledalo je da je sjeverni dio grada, gdje je bila policijska

⁴⁶⁹³ P286 (Svjedok 56, izjava svjedoka, 5. prosinca 1996.), str. 7.

⁴⁶⁹⁴ P16 (Svjedok 6, izjava svjedoka, 21. veljače 2007.), str. 1, par. 1.

⁴⁶⁹⁵ P16 (Svjedok 6, izjava svjedoka, 21. veljače 2007.), par. 12.

⁴⁶⁹⁶ Svjedok 6, T. 1039; P17 (Fotografija Knina iz zraka, s lokacijama koje je označio svjedok 6), mjesto označeno slovom A je kuća svjedoka 6.

⁴⁶⁹⁷ P16 (Svjedok 6, izjava svjedoka, 21. veljače 2007.), par. 12; P17 (Fotografija Knina iz zraka, s lokacijama koje je označio svjedok 6), mjesto označeno slovom A je kuća svjedoka 6.

⁴⁶⁹⁸ P16 (Svjedok 6, izjava svjedoka, 21. veljače 2007.), par. 13; Svjedok 6, T. 885-887; P17 (Fotografija Knina iz zraka, s lokacijama koje je označio svjedok 6), mjesto označeno slovom A je kuća svjedoka 6.

⁴⁶⁹⁹ P16 (Svjedok 6, izjava svjedoka, 21. veljače 2007.), par. 14; Svjedok 6, T. 885-887; P17 (Fotografija Knina iz zraka, s lokacijama koje je označio svjedok 6), mjesto označeno slovom A je kuća svjedoka 6.

⁴⁷⁰⁰ P16 (Svjedok 6, izjava svjedoka, 21. veljače 2007.), par. 13.

⁴⁷⁰¹ P16 (Svjedok 6, izjava svjedoka, 21. veljače 2007.), par. 15.

⁴⁷⁰² P16 (Svjedok 6, izjava svjedoka, 21. veljače 2007.), par. 16; Svjedok 6, T. 887; P17 (Fotografija Knina iz zraka, s lokacijama koje je označio svjedok 6), mjesto označeno slovom B je prostor na kojem je svjedok 6 parkirao svoj auto.

⁴⁷⁰³ P16 (Svjedok 6, izjava svjedoka, 21. veljače 2007.), par. 16.

⁴⁷⁰⁴ P16 (Svjedok 6, izjava svjedoka, 21. veljače 2007.), par. 17; Svjedok 6, T. 887; P17 (Fotografija Knina iz zraka, s lokacijama koje je označio svjedok 6), mjesto označeno slovom D je kuća svjedokovog brata, a mjesto označeno slovom C je mjesto gdje je bila policijska postaja.

⁴⁷⁰⁵ P16 (Svjedok 6, izjava svjedoka, 21. veljače 2007.), par. 17; Svjedok 6, T. 959, 1039.

postaja, žesće napadan od zapadnog dijela.⁴⁷⁰⁶ Svjedok 6 je u svom svjedočenju izjavio da je zvuk granata dopirao iz nekoliko smjerova, ali da nije mogao utvrditi jesu li gađane zgrade bile vojni objekti ili ne.⁴⁷⁰⁷ Među gađanim zgradama bile su i jedna privatna kuća blizu hotela Dinara,⁴⁷⁰⁸ tvornica TVIK i neka područja oko nje,⁴⁷⁰⁹ zgrada blizu Doma armije i zapovjedništva vojske,⁴⁷¹⁰ Vojarna Senjak, za koju je svjedok tvrdio da je vojska više nije koristila,⁴⁷¹¹ i policijska postaja.⁴⁷¹²

1278. **Andrew Leslie** je izjavio da je oko 05:00 sati 4. kolovoza 1995. izveden snažan topnički napad na Knin i okolicu.⁴⁷¹³ Brojne eksplozije pretvorile su se u neprekidnu tutnjavu koja je trajala minutu, dvije, nakon čega je nastupila pauza od minutu, dvije, pa se ciklus ponovio, sa sinkroniziranim eksplozijama koje su se počele miješati. Detonacije su Leslieu ukazivale na to da je, bez obzira na to koji je sustav za posredno gađanje korišten, izdano uputstvo da se vatra otvara u točno određenom trenutku.⁴⁷¹⁴ Prema Leslievim riječima, od otprilike 05:00 do 07:00 sati, paljba je bila snažna.⁴⁷¹⁵ Međutim, koliko je svjedok vidio, nakon 06:00 sati vatreno djelovanje nije bilo koncentrirano i nije bilo nekakvog primjetnog uzorka koji bi odgovarao djelovanju po nekom očitom cilju.⁴⁷¹⁶ Vatra je uglavnom bila usmjerena na centar grada.⁴⁷¹⁷ Nakon otprilike 07:00 sati, vatreno djelovanje se znatno smanjilo i eksplozije više nisu bile raširene po cijelom gradu, već grupirane na određena gradska područja, i to tako da bi prvo eksplodirala jedna granata pa nakon nekoliko minuta druga, 200-300 metara od

⁴⁷⁰⁶ P16 (Svjedok 6, izjava svjedoka, 21. veljače 2007.), par. 17; Svjedok 6, T. 887; P17 (Fotografija Knina iz zraka, s lokacijama koje je označio svjedok 6), na mjestu označenom slovom C bila je policijska postaja.

⁴⁷⁰⁷ Svjedok 6, T. 1039.

⁴⁷⁰⁸ Svjedok 6, T. 973; D18 (Zamrznuti kadrovi snimke objekata u Kninu iz zraka), str. 1-4.

⁴⁷⁰⁹ Svjedok 6, T. 960, 963-965, 967; P18 (Video-snimka granatiranja Knina 4. kolovoza 1995., koju je snimio pukovnik Nestorović i montirao Veritas); D16 (Fotografija iz zraka s označenom lokacijom tvornice TVIK i kutovima snimanja prizora iz dokaznog predmeta P16_bcs); D17 (Mjesta s kojih je pukovnik Nestorović snimio materijal sadržan u dokaznom predmetu P16).

⁴⁷¹⁰ Svjedok 6, T. 900, 972, 974-975, 991-993, 1039; P17 (Fotografija Knina iz zraka, s lokacijama koje je označio svjedok 6), mjesto označeno slovom F je zapaljena zgrada koja se nalazila 100-200 metara južno od Doma armije; P18 (Video-snimka granatiranja Knina 4. kolovoza 1995., koju je snimio pukovnik Nestorović i montirao Veritas); D18 (Zamrznuti kadrovi snimke objekata u Kninu iz zraka), str. 1, 3; D20 (Fotografija na kojoj je svjedok označio zgradu koja se u dokaznom predmetu P18 vidi kako gori).

⁴⁷¹¹ Svjedok 6, T. 972, 979-986, 989-990; P17 (Fotografija Knina iz zraka, s lokacijama koje je označio svjedok 6), na mjestu označenom slovom E bile su zgrade ispred Vojarne Senjak; P18 (Video-snimka granatiranja Knina 4. kolovoza 1995., koju je snimio pukovnik Nestorović i montirao Veritas).

⁴⁷¹² Svjedok 6, T. 1039.

⁴⁷¹³ Andrew Leslie, T. 1941; P84 (Izvešće o mogućim kršenjima međunarodnog humanitarnog prava, s potpisom Andrewa Lesliea, 12. kolovoza 1995.), str. 1; D122 (Video-snimka razgovora koji je s Andrewom Leslieom BBC vodio ujutro 4. kolovoza 1995.).

⁴⁷¹⁴ Andrew Leslie, T. 1941.

⁴⁷¹⁵ Andrew Leslie, T. 1942.

⁴⁷¹⁶ Andrew Leslie, T. 1943, 1945, 1979-1982, 1990, 2044.

prve.⁴⁷¹⁸ To bi se ponovilo nekoliko puta.⁴⁷¹⁹ Zatim je palo četiri do šest granata, vrlo blizu jedna drugoj.⁴⁷²⁰ Prema Leslievim riječima, to je značilo da topništvo HV-a podešava vatru prema koordinatama ciljeva, to jest, usmjerava topništvo na neki konkretan cilj putem osmatranja.⁴⁷²¹ Prema Leslievom svjedočenju, topništvo HV-a namjerno je gađalo i uspješno neutraliziralo veliki protuzrakoplovni objekt jugoistočno od baze UN-a.⁴⁷²² Granatiran je i tvornički kompleks na jugozapadnom dijelu ranžirnog kolodvora.⁴⁷²³ Uz ta dva izuzetka, prema Leslievim zapažanjima, legitimni vojni ciljevi u Kninu nisu posebno gađani.⁴⁷²⁴ Prema Leslievim riječima, 4. kolovoza 1995. velika količina granata je od 07:00 sati nadalje padala uglavnom na stambena područja u centru grada.⁴⁷²⁵

1279. Dana 4. kolovoza 1995., granatiranje se nastavilo do večeri, mada je, koliko se Leslie sjeća, povremenih eksplozija bilo i tijekom noći.⁴⁷²⁶ Leslie je izjavio da je u Kninu cijelog dana 4. kolovoza 1995. bilo srpskih vojnika. Također je izjavio da je iste večeri bilo borbi i na brdima oko Knina.⁴⁷²⁷ Leslie je također rekao da je prilikom obilaska zapovjedništva SVK u Kninu uvečer 4. kolovoza 1995. vidio da je zgrada oštećena, da ima gelera i da je zgrada u stvari napuštena.⁴⁷²⁸ Pokraj zgrade je vidio i jedan leš, odjeven u nešto što je sličilo na vojnu uniformu.⁴⁷²⁹

1280. Raspravno vijeće dodatno je razmotrilo svjedočenje Andrewa Lesliea, čiji se prikaz daje u poglavlju 4.5.3 (Općina Knin).

⁴⁷¹⁷ Andrew Leslie, T. 2045-2046, 2048.

⁴⁷¹⁸ Andrew Leslie, T. 1942, 1945, 1947-1948; P84 (Izvešće o mogućim kršenjima međunarodnog humanitarnog prava, s potpisom Andrewa Lesliea, 12. kolovoza 1995.), str. 2.

⁴⁷¹⁹ Andrew Leslie, T. 1942; P84 (Izvešće o mogućim kršenjima međunarodnog humanitarnog prava, s potpisom Andrewa Lesliea, 12. kolovoza 1995.), str. 2.

⁴⁷²⁰ Andrew Leslie, T. 1942; P84 (Izvešće o mogućim kršenjima međunarodnog humanitarnog prava, s potpisom Andrewa Lesliea, 12. kolovoza 1995.), str. 2.

⁴⁷²¹ Andrew Leslie, T. 1943, 1980; P84 (Izvešće o mogućim kršenjima međunarodnog humanitarnog prava, s potpisom Andrewa Lesliea, 12. kolovoza 1995.), str. 2.

⁴⁷²² Andrew Leslie, T. 1981, 2157; P84 (Izvešće o mogućim kršenjima međunarodnog humanitarnog prava, s potpisom Andrewa Lesliea, 12. kolovoza 1995.), str. 2.

⁴⁷²³ Andrew Leslie, T. 1981; D131 (Karte Knina na kojima su označeni "legitimni vojni ciljevi"), tvornički kompleks na jugoistočnom dijelu ranžirnog kolodvora označen je s E8.

⁴⁷²⁴ Andrew Leslie, T. 2157.

⁴⁷²⁵ Andrew Leslie, T. 1948-1949, 1980, 1990-1991, 2048, 2120, 2144-2148; P84 (Izvešće o mogućim kršenjima međunarodnog humanitarnog prava, s potpisom Andrewa Lesliea, 12. kolovoza 1995.), str. 1-2; D122 (Video-snimka razgovora koji je s Andrewom Leslieom BBC vodio ujutro 4. kolovoza 1995.); P85 (Fotografija Knina iz zraka koju je označio Andrew Leslie), civilna područja na kojima je, prema svojoj procjeni, Leslie uočio topničku paljbu označena su rozom bojom.

⁴⁷²⁶ Andrew Leslie, T. 1963, 1991; D123 (Video-snimka razgovora koji je s Andrewom Leslieom BBC vodio navečer 4. kolovoza 1995.).

⁴⁷²⁷ Andrew Leslie, T. 2058.

⁴⁷²⁸ Andrew Leslie, T. 1959, 1997-1998, 2076-2077.

⁴⁷²⁹ Andrew Leslie, T. 1959, 2076-2077.

1281. **Murray Dawes** je izjavio da je 4. kolovoza 1995., u 04:15 sati, otrčao u zgradu zapovjedništva u bazi UN-a. Napad je počeo točno u 05:00 sati posrednom paljbom iz višecijevnih bacača raketa, što je svjedok vidio i čuo jer je brzina leta projektilâ bila mala i imali su karakterističan zvuk, a koristilo se i teško topništvo. Svjedok je u svom svjedočenju izjavio da je tijekom prijepodneva vidio i čuo vrlo intenzivno i žestoko granatiranje u baražnoj paljbi iz smjera sjeveroistoka i jugoistoka, koje je trajalo otprilike do ručka.⁴⁷³⁰ Svjedok je s balkona ureda pukovnika Lesliea vidio kako rakete pogađaju Knin.⁴⁷³¹ Dawes je zapazio da se centar Knina žestoko granatira.⁴⁷³² Na osnovi onoga što je on vidio, prvi plotun raketa pogodio je centar grada, a zatim su projektili padali sve bliže rijeci, bliže bazi UN-a.⁴⁷³³ Svjedok je u tom trenutku otrčao u sklonište koje se nalazilo pokraj glavne zgrade zapovjedništva.⁴⁷³⁴ Ostao je tamo oko pola sata, do otprilike 05:20 sati. Prema zapovijedi zapovjednika Sektora generala Foranda da se započne evakuacija oko 70 djelatnika UN-a iz njihovih stanova u centru Knina, upravni referent Sektora Harry Hooey je naložio Dawesu, budući da je on jedini znao gdje osoblje UN-a živi, da pođe s Dreyerom i organizira evakuaciju.⁴⁷³⁵ Dawes i ostali iz njegove skupine su negdje oko 06:00 sati s dva oklopna transportera izišli na glavni ulaz i krenuli prema mostu, sjeverno od baze UN-a.⁴⁷³⁶ Produžili su glavnom cestom u Knin.⁴⁷³⁷ Kad su Dawes, Dreyer i ostali oko 06:00 sati stigli do autobusne postaje, koja se nalazi zapadno od željezničke postaje, granatiranje je bilo toliko intenzivno da su geleri udarali u oklopni transporter.⁴⁷³⁸ Sklonili su se u jednoj sporednoj uličici blizu glavne autobusne postaje i zgrade Skupštine, desno od zapovjedništva RSK u gradu.⁴⁷³⁹ Tamo su ostali desetak minuta.⁴⁷⁴⁰ Nakon toga, odvezli su se do stambenih naselja na

⁴⁷³⁰ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 3.

⁴⁷³¹ P981 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 2. travnja 2008.), str.3, par. 7.

⁴⁷³² P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 3.

⁴⁷³³ P981 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 2. travnja 2008.), str. 3, par. 7.

⁴⁷³⁴ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 3; P981 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 2. travnja 2008.), par. 7.

⁴⁷³⁵ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 3.

⁴⁷³⁶ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 3; Murray Dawes, T. 10460.

⁴⁷³⁷ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 4.

⁴⁷³⁸ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 4; P981 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 2. travnja 2008.), par. 8; Murray Dawes, T. 10464; P984 (Karta Knina s raznim lokacijama koje je označio Murray Dawes), autobusna postaja označena je slovom D.

⁴⁷³⁹ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 4; P981 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 2. travnja 2008.), par. 9; Murray Dawes, T. 10464-10465, 10517; P984 (Karta Knina s raznim lokacijama koje je označio Murray Dawes), štab RSK i zgrada skupštine označeni su slovom A.

⁴⁷⁴⁰ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 4.

obronku jugozapadno od zgrade Skupštine i zapovjedništva RSK.⁴⁷⁴¹ Dawes je izjavio da ni na zgradi Skupštine ni na zapovjedništvu RSK nije bilo oštećenja, mada je granatiranje na tom području bilo vrlo intenzivno.⁴⁷⁴² Ispred tih zgrada svjedok nije vidio stražare niti je vidio da itko ulazi u zgrade ili iz njih izlazi.⁴⁷⁴³ Dok su bili u stambenom naselju, na ulici su naišli na šest mladih vojnika SVK koji su zahtijevali da im predaju oklopno vozilo.⁴⁷⁴⁴ Svjedoku su se vojnici učinili više očajnima i uspaničenima nego neprijateljski raspoloženima.⁴⁷⁴⁵ Dreyer je reagirao tako što je u vojnike uperio mitraljez kalibra 50 mm, nakon čega su oni pustili Dawesovu grupu da ode.⁴⁷⁴⁶ Dawes i ostali su zatim pošli po prvu skupinu putnika, među kojima je bio Alun Roberts.⁴⁷⁴⁷ Oko njih su i dalje pljuštale granate.⁴⁷⁴⁸ Dawes je vidio kako pogađaju kuće.⁴⁷⁴⁹ U blizini tog područja bio je zatvor SVK, koji je zadobio mnogo pogodaka.⁴⁷⁵⁰ Svjedok je uz cestu vidio muškarce i žene, među kojima nije bilo nikog u punoj vojnoj uniformi, i vidio je ranjene ili poginule u granatiranju.⁴⁷⁵¹ Među poginulim muškarcima bilo je nekih koji su na sebi imali po neki komad vojne odore.⁴⁷⁵² Svjedok je primijetio i pripadnike milicije (srpska policija), mada ih toga dana nije vidio puno u gradu, kako pomažu civilima u skloništima i odvođe ih u bolnicu.⁴⁷⁵³ Svjedok je primijetio da na području na kojem su se nalazili, osim mladih vojnika SVK na koje su ranije naišli, nije vidio ni teško naoružanje ni vojsku, a ni bilo što drugo što bi predstavljalo vojnu prijetnju.⁴⁷⁵⁴

⁴⁷⁴¹ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 4; P981 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 2. travnja 2008.), par. 9-10; P984 (Karta Knina s raznim lokacijama koje je označio Murray Dawes), štab RSK i zgrada skupštine označeni su slovom A, stambeno područje slovom B.

⁴⁷⁴² P981 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 2. travnja 2008.), par. 9.

⁴⁷⁴³ P981 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 2. travnja 2008.), par. 9.

⁴⁷⁴⁴ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 4; P981 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 2. travnja 2008.), par. 10; Murray Dawes, T. 10465; P984 (Karta Knina s raznim lokacijama koje je označio Murray Dawes), stambeno područje označeno je slovom B.

⁴⁷⁴⁵ P981 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 2. travnja 2008.), par. 10; Murray Dawes, T. 10466.

⁴⁷⁴⁶ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 4.

⁴⁷⁴⁷ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 4; P981 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 2. travnja 2008.), par. 10; Murray Dawes, T. 10461.

⁴⁷⁴⁸ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 4; Murray Dawes, T. 10464-10465.

⁴⁷⁴⁹ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 4; P981 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 2. travnja 2008.), par. 10.

⁴⁷⁵⁰ P981 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 2. travnja 2008.), par. 11.

⁴⁷⁵¹ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 4; P981 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 2. travnja 2008.), par. 10; Murray Dawes, T. 10466-10467, 10550.

⁴⁷⁵² Murray Dawes, T. 10550.

⁴⁷⁵³ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 4; P981 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 2. travnja 2008.), par. 12.

⁴⁷⁵⁴ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 4.

1282. Prilikom prvog Dawesovog izlaska 4. kolovoza, obje strane ceste blizu zatvora SVK bile su vrlo snažno granatirane; i strana na kojoj su bili željeznički i autobusni kolodvor i strana na kojoj je bio Radio Knin.⁴⁷⁵⁵ Negdje između 06:30 i 07:00 sati, grupa je otišla pola kilometra dalje, na isključivo stambeno područje na sjeverozapadu, gdje se nalazila škola s crvenim krovom.⁴⁷⁵⁶ Svjedok je izjavio da je granatiranje i na ovom području bilo intenzivno i da su gađane, kako ih je on opisao, kuće "civila".⁴⁷⁵⁷ Dawes i ostali su se jednom i zaustavili u tom istom stambenom području da povezu lokalnu prevoditeljicu UN-a.⁴⁷⁵⁸ Tada su krenuli glavnom cestom prema bazi UN-a.⁴⁷⁵⁹ Po dolasku na glavno raskrižje, naišli su na jednog srpskog liječnika odjevenog u bijelo, kojeg su prevezli do bolnice.⁴⁷⁶⁰ Dok su se Dawes i ostali vozili cestom do bolnice, granate i geleri su i dalje padali, iako ih nije bilo toliko kao u centru grada.⁴⁷⁶¹ Vozili su se oklopnim transporterom s otvorenim poklopcem na krovu, tako da je svjedok mogao, stojeći na klupici u vozilu, gledati što se okolo događa.⁴⁷⁶² Dawes je izjavio da prilikom prolaska pokraj srpske Sjeverne vojarne na zgradi nije uočio nikakva vidljiva oštećenja.⁴⁷⁶³ Rekao je da oštećenja nije vidio ni kasnije, mada su kasnije puno puta prošli pored vojarne.⁴⁷⁶⁴ Kada je prošao kraj glavnog ulaza u vojarnu, Dawes se s ostalima zaustavio ispred postaje UNCIVPOL-a, odakle su pokupili četiri pripadnika UNCIVPOL-a.⁴⁷⁶⁵ Liječnika su odvezli u bolnicu i zaustavili se ispred "atomske skloništa" na zapadnoj strani bolnice.⁴⁷⁶⁶ Prema Dawesovim riječima, atomsko sklonište se koristilo za selekciju i određivanje prioriteta među ranjenicima.⁴⁷⁶⁷ Tu je bilo više od

⁴⁷⁵⁵ Murray Dawes, T. 10465, 10468; P984 (Karta Knina s raznim lokacijama koje je označio Murray Dawes), autobusna postaja označena je slovom D, Radio Knin označen je slovom F.

⁴⁷⁵⁶ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 4; P981 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 2. travnja 2008.), par. 14; Murray Dawes, T. 10470, 10472-10473; P982 (Fotografija na kojoj je Murray Dawes crvenom bojom zaokružio školsku zgradu); P984 (Karta Knina s raznim lokacijama koje je označio Murray Dawes), stambeno područje označeno je slovom H; D861 (Insert iz video-snimke Zastava-filma na kojoj je Murray Dawes prepoznao školsku zgradu, 4. kolovoza 1995.).

⁴⁷⁵⁷ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 4.

⁴⁷⁵⁸ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 4; P981 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 2. travnja 2008.), par. 14; Murray Dawes, T. 10461-10462.

⁴⁷⁵⁹ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 4.

⁴⁷⁶⁰ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 4; P981 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 2. travnja 2008.), par. 15.

⁴⁷⁶¹ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 4.

⁴⁷⁶² P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 4; Murray Dawes, T. 10477.

⁴⁷⁶³ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 4; Murray Dawes, T. 10389, 10477.

⁴⁷⁶⁴ Murray Dawes, T. 10389.

⁴⁷⁶⁵ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 4.

⁴⁷⁶⁶ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 4; Murray Dawes, T. 10476.

⁴⁷⁶⁷ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 4; P981 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 2. travnja 2008.), par. 15.

sto ljudi, uključujući medicinske sestre i ranjene, koji su trčali uokolo.⁴⁷⁶⁸ Svjedok se nije sjećao da je u skloništu vidio tijela poginulih, ali on u stvari ni nije ulazio u bolnicu niti je izlazio iz oklopnog transportera.⁴⁷⁶⁹ Dawes i ostali su zatim požurili natrag u bazu UN-a.⁴⁷⁷⁰ Dawes je u svom svjedočenju izjavio da su na jednoj lokaciji u Kninu vidjeli da su na većini stabala u jednoj ulici odsječene krošnje, dok na deblima nije bilo vidljivih oštećenja.⁴⁷⁷¹ Tu su pronašli i zvončice – 20 do 30 zvončića iz kasetne bombe. Svaki je bio dugačak oko 25 cm i promjera četiri do pet centimetara, na repu im je bila privezana krpica i bili su rasuti po cijeloj cesti.⁴⁷⁷² Dawes se nije sjećao gdje su točno bili ti zvončići, ali je izjavio da su ih pronašli oko 150 metara jugozapadno od glavnog raskrižja u centru Knina, na putu prema autobusnoj postaji ili istočno od tvornice TVIK.⁴⁷⁷³ Dawes i Dreyer su jedan drugome rekli da se trebaju maknuti od tih bombica jer su obojica zaključili da su to protupješačke bojeve glave.⁴⁷⁷⁴

1283. Dawes, Dreyer i ostali vratili su se u bazu UN-a oko 08:00 sati. Dawes je tada vidio kako s juga Knina pristižu izbjeglice i kako se izbjeglice okupljaju na raskrižju blizu baze UN-a. Prema riječima svjedoka, činilo se da je od početka okupljanja izbjeglica granatiranje bilo sve bliže raskrižju. Granate su nekoliko puta pale na područje oko raskrižja, mada je svjedok rekao da tamo nije nikada vidio ni položaje ni pokrete vojske SVK.⁴⁷⁷⁵ Dawes je izjavio da je vidio kako neki od vojnika SVK pokušavaju ući u bazu UN-a.⁴⁷⁷⁶

1284. Kad se svjedok vratio u bazu UN-a, dva vojnika SVK došla su do ulaza u bazu, tamo položila protutenkovske mine i otišla.⁴⁷⁷⁷ Dva stručnjaka UN-a za razminiranje uklonili su mine s ceste, nakon čega su, otprilike između 08:15 i 08:30 sati, Dawes, Engleby i ostali otišli u drugi obilazak.⁴⁷⁷⁸ Prvo su otišli do postaje UNMO-a u selo

⁴⁷⁶⁸ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 4.

⁴⁷⁶⁹ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 4; P981 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 2. travnja 2008.), par. 15; Murray Dawes, T. 10476-10477.

⁴⁷⁷⁰ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 4.

⁴⁷⁷¹ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 5; Murray Dawes, T. 10482, 10488-10489.

⁴⁷⁷² P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 5; Murray Dawes, T. 10482.

⁴⁷⁷³ P981 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 2. travnja 2008.), par. 16, 18; Murray Dawes, T. 10488-10489, 10492, 10500; P984 (Karta Knina s raznim lokacijama koje je označio Murray Dawes), jedno od dva moguća područja na kojima su bili zvončići označeno je slovom I; D863 (Karta na kojoj je Murray Dawes označio glavno raskrižje i mjesto na kojemu je navodno vidio zvončice), jedno od dva moguća područja gdje su bili zvončići označeno je s 2.

⁴⁷⁷⁴ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 5; Murray Dawes, T. 10501.

⁴⁷⁷⁵ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 5.

⁴⁷⁷⁶ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 4.

⁴⁷⁷⁷ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 5; Murray Dawes, T. 10502-10503.

⁴⁷⁷⁸ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 5; Murray Dawes, T. 10380.

Potkonje kod Knina, oko 2,5 kilometara sjeverno od vojarnje UN-a.⁴⁷⁷⁹ Dawes i ostali odvezli su se glavnom cestom natrag u Knin, prošli su kružni tok u centru grada i željeznički most, a zatim skrenuli desno, prema tvornici TVIK, koja se nalazi istočno, blizu policijske postaje.⁴⁷⁸⁰ Svjedok je uočio da su tvornica TVIK, željeznička postaja, stambeno područje preko puta tvornice TVIK i poljoprivredno dobro snažno granatirani.⁴⁷⁸¹ Granatiranje tog područja 4. kolovoza 1994. bilo je snažno.⁴⁷⁸² Oni su tada prošli i raskrižje, koje se nalazi oko 250 metara istočno od glavnog ulaza u tvornicu TVIK. Dawes je tu vidio jedno prevrnuto vozilo srpske policije i dva poginula policajca.⁴⁷⁸³ Svjedoku se činilo da je automobil uništen granatom.⁴⁷⁸⁴ Nakon raskrižja, Dawes je sa svojom skupinom pokušao pronaći neki drugi put za stambeno područje sjeverno od tvornice TVIK, gdje je živio velik broj djelatnika UN-a.⁴⁷⁸⁵ Ušli su u stambeno područje cestom koja je prolazila blizu kuće generala Foranda, odakle su sa sobom povezili tri lokalna prevoditelja UN-a. Nastavili su kružiti područjem i putem su pokupili oko 15 djelatnika UN-a. Svjedok cijelo to vrijeme nije nijednom izašao iz oklopnog transportera jer je granatiranje bilo toliko snažno.⁴⁷⁸⁶ Granatiranje je bilo intenzivno, ali nasumično.⁴⁷⁸⁷ Prema Dawesovim riječima, pogođeno je puno privatnih kuća i mnoge od njih su gorjele.⁴⁷⁸⁸ Njihova skupina se oko 10:30 sati počela glavnom cestom vraćati prema bazi UN-a. Granatiranje se nastavilo po istom obrascu kao i prije.⁴⁷⁸⁹ Prije nego što su izašli iz stambene četvrti, vidjeli su četiri kamiona SVK koja su prevozila lakše ranjene vojnike iz pravca ceste za Strmicu i koji su otišli u smjeru

⁴⁷⁷⁹ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 5; Murray Dawes, T. 10422, 10504-10505; D856 (Karta na kojoj je Murray Dawes označio rutu svojeg drugog obilaska od 4. kolovoza 1995.).

⁴⁷⁸⁰ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 5; P981 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 2. travnja 2008.), par. 17; Murray Dawes, T. 10422-10423; P984 (Karta Knina s raznim lokacijama koje je označio Murray Dawes), policijska postaja označena je slovom E, tvornica TVIK označena je slovom G; D856 (Karta na kojoj je Murray Dawes označio rutu svojeg drugog obilaska od 4. kolovoza 1995.).

⁴⁷⁸¹ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 5.

⁴⁷⁸² P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 5.

⁴⁷⁸³ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 5-6; P981 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 2. travnja 2008.), par. 18; P984 (Karta Knina s raznim lokacijama koje je označio Murray Dawes), područje je označeno slovom I.

⁴⁷⁸⁴ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 6; P981 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 2. travnja 2008.), par. 18.

⁴⁷⁸⁵ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 5-6; P981 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 2. travnja 2008.), par. 17.

⁴⁷⁸⁶ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 6.

⁴⁷⁸⁷ P981 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 2. travnja 2008.), par. 17.

⁴⁷⁸⁸ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 6; P981 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 2. travnja 2008.), par. 17.

⁴⁷⁸⁹ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 6.

sjeverozapada.⁴⁷⁹⁰ Svjedok i ostali pomakli su se u stranu svojim oklopnim vozilom kod policijske postaje kako bi pustili kamione SVK da prođu.⁴⁷⁹¹ Na raskrižju, neposredno prije glavne ceste, svjedok je naišao na nekoliko vojnika SVK iz brigade Mindušari.⁴⁷⁹² Svjedoku se činilo da se ti vojnici kreću kao postrojba.⁴⁷⁹³ Jedan od tih vojnika rekao je svjedoku da je njihova postrojba posljednja crta obrane Knina i da se povlače sa strmičkog područja radi kako bi pružili potporu SVK u povlačenju s crta bojišnice na jugu.⁴⁷⁹⁴ Dawes se nakon toga s ostalima vratio u bazu UN-a.⁴⁷⁹⁵ Koliko se svjedok sjeća, na povratku su ponovno vidjeli zvončiče – ležale su na istom mjestu gdje su ih ranije vidjeli, na glavnoj cesti.⁴⁷⁹⁶ Također je uočio da je, usprkos tome što je još uvijek trajalo, granatiranje bilo sporadično i da više nije bilo koncentrirano.⁴⁷⁹⁷ Prema svjedokovim riječima, otprilike u to vrijeme, obrazac granatiranja se promijenio i granatiranje više nije bilo nasumično, po cijelom gradu, već je bilo usmjereno na ciljeve i više su se koristile topničke granate nego rakete.⁴⁷⁹⁸

1285. Kad su se vratili u bazu UN-a, bilo je otprilike vrijeme ručka. Nakon pauze, Dawes je otišao u treći i posljednji obilazak tog dana.⁴⁷⁹⁹ Taj su mu se put, među ostalima, pridružili narednik Edward Engleby i Andries Dreyer.⁴⁸⁰⁰ Otišli su glavnom ulicom prema području zapadno od Sjeverne vojarnje.⁴⁸⁰¹ Po Dawesovom sjećanju, to konkretno područje vrlo je malo granatirano. Lokalna prevoditeljica koju su namjeravali povesti sa sobom, nije htjela ići tvrdeći da se osjeća sigurnom. Njihova skupila je otišla

⁴⁷⁹⁰ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 6; Murray Dawes, T. 10505-10506, 10552, 10561; P985 (Karta u koju je Murray Dawes ucrtao smjer u kojem su otišla četiri kamiona SVK i mjesto gdje ih je vidio); D864 (Karta u koju je Murray Dawes ucrtao smjer iz kojeg su došla četiri kamiona SVK).

⁴⁷⁹¹ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 6; Murray Dawes, T. 10552; P985 (Karta u koju je Murray Dawes ucrtao smjer u kojem su otišla četiri kamiona SVK i mjesto gdje ih je vidio), crvenom bojom označeno je područje POL stanice kojim su prošli kamioni.

⁴⁷⁹² P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 6; P981 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 2. travnja 2008.), par. 20; Murray Dawes, T. 10507.

⁴⁷⁹³ P981 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 2. travnja 2008.), par. 20.

⁴⁷⁹⁴ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 6; P981 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 2. travnja 2008.), par. 20.

⁴⁷⁹⁵ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 6.

⁴⁷⁹⁶ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 6; Murray Dawes, T. 10489; D863 (Karta na kojoj je Murray Dawes označio glavno raskrižje i mjesto na kojemu je navodno vidio zvončiče), jedno od dva moguća mjesta na kojima su bili zvončiči označeno je s 2.

⁴⁷⁹⁷ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 6.

⁴⁷⁹⁸ P981 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 2. travnja 2008.), par. 21.

⁴⁷⁹⁹ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 6.

⁴⁸⁰⁰ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 6; Murray Dawes, T. 10380, 10424, 10428, 10508.

⁴⁸⁰¹ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 6; Murray Dawes, T. 10424-10425; D857 (Karta na kojoj je Murray Dawes označio rutu svojeg trećeg i posljednjeg obilaska od 4. kolovoza 1995.).

dalje prema periferiji grada po još dva ili tri djelatnika UNCIVPOL-a i zatim se vratila na to područje sjeverno od srpske Sjeverne vojarne da pokupi još djelatnika UN-a. Dok su bili na području sjeverno od srpske Sjeverne vojarne, skoro ih je pogodila granata i geler im je probušio gumu. Prema svjedokovim riječima, činilo se da je granatiranje počelo baš kad su stigli na to područje.⁴⁸⁰² Dawes je s ostatkom svoje skupine napustio područje i krenuo cestom koja je vodila prema bolnici, s koje su zatim skrenuli nadesno i otišli po još 15 ljudi u sjedište PMEZ-a.⁴⁸⁰³ Dawes je izjavio da se sjedište PMEZ-a nalazilo na glavnoj cesti iza istočne strane srpske Sjeverne vojarne i blizu bolnice, negdje s lijeve strane.⁴⁸⁰⁴ Dok su išli tom cestom, granatiranje se počelo smirivati.⁴⁸⁰⁵ Međutim, kad su skrenuli s ceste prema sjedištu PMEZ-a, granatiranje se promijenilo i izgledalo je gotovo kao "ciljana" topnička i minobacačka paljba, za razliku od sporadičnog raketiranja u centru grada.⁴⁸⁰⁶ Dawes je također primijetio da je granatiranje počelo čim su stigli na prostor blizu sjedišta PMEZ-a.⁴⁸⁰⁷ Oklopni transporter je urakljen minobacačkom paljbom i neke od granata pale su 40 do 50 metara iza vozila, a neke 40 do 50 metara ispred vozila.⁴⁸⁰⁸ Nakon toga, minobacačke granate počele su padati direktno na oklopni transporter. Svjedok smatra da su to sigurno bile minobacačke mine, a ne rakete, zbog karakterističnog zvuka koji su proizvodile.⁴⁸⁰⁹ Kad su stigli do parkirališta ispred zgrade PMEZ-a i izašli iz oklopnog transportera, vrlo blizu njih pala je minobacačka mina.⁴⁸¹⁰ Jedna minobacačka mina pala je desetak metara od Dawesa i detonacija je bila toliko jaka da je podigla svjedoka, odbacila ga unatrag i bacila na tlo. Svjedoku je od toga pukao bubnjić i uho mu je malo prokrvarilo.⁴⁸¹¹ Dreyer nije bio ranjen.⁴⁸¹² Jedan od pripadnika službe sigurnosti UN-a koji je bio s njima pomogao je Dawsu da ustane i oni su ušli u sjedište PMEZ-a.⁴⁸¹³ Prema Dawesovim riječima, na području oko PMEZ-a nije bilo vojnih ciljeva, jer je to

⁴⁸⁰² P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 6.

⁴⁸⁰³ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 6; Murray Dawes, T. 10391, 10426-10428; D857 (Karta na kojoj je Murray Dawes označio rutu svojeg trećeg i posljednjeg obilaska od 4. kolovoza 1995.).

⁴⁸⁰⁴ P981 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 2. travnja 2008.), par. 22; Murray Dawes, T. 10426-10428; D857 (Karta na kojoj je Murray Dawes označio rutu svojeg trećeg i posljednjeg obilaska od 4. kolovoza 1995.).

⁴⁸⁰⁵ Murray Dawes, T. 10391.

⁴⁸⁰⁶ Murray Dawes, T. 10391, 10393, 10508-10509.

⁴⁸⁰⁷ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 6.

⁴⁸⁰⁸ Murray Dawes, T. 10391-10392.

⁴⁸⁰⁹ Murray Dawes, T. 10392.

⁴⁸¹⁰ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 6; Murray Dawes, T. 10391.

⁴⁸¹¹ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 6; P981 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 2. travnja 2008.), par. 22; Murray Dawes, T. 10391.

⁴⁸¹² P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 6.

bilo isključivo stambeno područje. Međutim, granatiranje tog područja bilo je snažno i intenzivno.⁴⁸¹⁴ Svjedok se sjeća da je na to konkretno područje ispaljeno oko 40 projektila.⁴⁸¹⁵ Usprkos tome, sve osoblje u sjedištu PMEZ-a odbilo je evakuaciju.⁴⁸¹⁶

1286. Kad su napuštali područje oko stožera PMEZ-a, Dawes je pored ceste vidio tijela dva poginula seljaka i oko 15 civila koji su, očigledno uspaničeni, trčali da pronađu neki zaklon.⁴⁸¹⁷ Na poljoprivrednim površinama je vidio i civilne žrtve.⁴⁸¹⁸ Otišli su dalje do kuće jednog ruskog djelatnika UN-a kod spremišta vlakova, južno od pruge i željezničke postaje.⁴⁸¹⁹ Putem se Dawes dovoljno približio i mogao je vidjeti tvornicu TVIK, spremište vlakova i željezničku postaju koje su bile "potpuno uništen[e] u granatiranju".⁴⁸²⁰ Provezli su se pokraj tvornice TVIK, skrenuli desno kod prevrnutog srpskog policijskog auta i sa sjevera prišli kući ruskog djelatnika UN-a.⁴⁸²¹ Čovjek kojeg su tražili nije bio tamo, a kuća mu je bila potpuno uništena.⁴⁸²² Dawes i ostali su putem u svoj oklopni transporter smjestili 30 do 50 ljudi i vratili se u bazu UN-a otprilike između 14:30 i 15:00 sati.⁴⁸²³ Kasnije toga dana, Dawes je otišao na balkon u zgradi zapovjedništva UN-a da pogleda centar Knina.⁴⁸²⁴ Po cijelom Kninu je vidio vatru i dim, mada je granatiranje kasno poslije podne jenjalo.⁴⁸²⁵ Kad se dim razišao, svjedok se iznenadio kad je vidio da šteta ne izgleda toliko velika koliko je granatiranje koje je toga dana doživio bilo jako.⁴⁸²⁶

1287. **Andries Dreyer** je u svom svjedočenju izjavio da je 4. kolovoza 1995. pet puta išao u Knin po osoblje UN-a da ih iz sigurnosnih razloga iz njihovih kuća odveze u bazu

⁴⁸¹³ Murray Dawes, T. 10391.

⁴⁸¹⁴ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 6; P981 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 2. travnja 2008.), par. 22.

⁴⁸¹⁵ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 6.

⁴⁸¹⁶ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 6; Murray Dawes, T. 10391.

⁴⁸¹⁷ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 6.

⁴⁸¹⁸ P981 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 2. travnja 2008.), par. 22.

⁴⁸¹⁹ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 6; P981 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 2. travnja 2008.), par. 23; Murray Dawes, T. 10427; P984 (Karta Knina s raznim lokacijama koje je označio Murray Dawes), mjesto gdje je bila kuća ruskog djelatnika označeno je slovom J; D857 (Karta na kojoj je Murray Dawes označio rutu svojeg trećeg i posljednjeg obilaska od 4. kolovoza 1995.).

⁴⁸²⁰ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 7.

⁴⁸²¹ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 5-7; P981 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 2. travnja 2008.), par. 23; Murray Dawes, T. 10427; P984 (Karta Knina s raznim lokacijama koje je označio Murray Dawes), tvornica TVIK označena je slovom G, mjesto gdje je bila kuća ruskog djelatnika označeno je slovom J; D857 (Karta na kojoj je Murray Dawes označio rutu svojeg trećeg i posljednjeg obilaska od 4. kolovoza 1995.).

⁴⁸²² P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 7.

⁴⁸²³ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 7; Murray Dawes, T. 10509.

⁴⁸²⁴ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 7; P981 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 2. travnja 2008.), par. 24.

⁴⁸²⁵ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 7.

UN-a.⁴⁸²⁷ Dreyer je izjavio da je tijekom svog boravka u Kninu i okolnim područjima vidio udare granata po kućama, robnim kućama i tvornicama, koje su bile kilometrima daleko od vojnih postrojenja.⁴⁸²⁸ Prema Dreyerovim riječima, nije bilo sigurnog mjesta za kretanje i bili su izloženi paljbi i gelerima.⁴⁸²⁹ Dreyer je izjavio da je vidio da se granatira cijeli grad, ali da je paljba bila posebno koncentrirana na područje sjeverno od POL stanice (za koju Raspravno vijeće pretpostavlja da je područje na kojem se nalazilo skladište goriva u centru grada, a ne policijska postaja), gdje je živjelo nekoliko djelatnika UN-a.⁴⁸³⁰ Rekao je da je 4. kolovoza 1995. intenzitet granatiranja varirao, ali da je bio najintenzivniji prava dva do dva i po sata (s početkom u 05:00 sati).⁴⁸³¹ Dreyer je na ortofoto kartama Knina i okolice obilježio mjesta gdje je prilikom obilaska vidio ili doživio granatiranje.⁴⁸³² Svako označeno područje na karti pokazuje područje na kojem je Dreyer vidio barem po jedan udar granate.⁴⁸³³ Iako Dreyer priznaje da je granatiranje bilo najintenzivnije na područjima koje je obrana identificirala kao vojne ciljeve, izjavio je da su granatirana i druga područja kroz koja se provezao, mada manje intenzivno. On se dakle nije složio s ocjenom iz izvješća UNMO-a da je oštećenja od granatiranja bilo samo na civilnim područjima blizu vojnih ciljeva i da je samo nekoliko (tri do pet) eksplozija zabilježeno na drugim gradskim područjima, čak i kad se pretpostavi da su vojni ciljevi, kako navodi obrana, zaista bili vojni ciljevi.⁴⁸³⁴ Svjedok

⁴⁸²⁶ P981 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 2. travnja 2008.), par. 24.

⁴⁸²⁷ P72 (Andries Dreyer, izjava svjedoka, 22. veljače 2008.), par. 7, 10-16; D109 (Andries Dreyer, izjava svjedoka, 4. veljače 1996.), str. 1-3; D110 (Andries Dreyer, izjava svjedoka, 8. studenog 1995.), str. 1-2; Andries Dreyer, T. 1740-1741, 1784, 1789, 1808.

⁴⁸²⁸ P72 (Andries Dreyer, izjava svjedoka, 22. veljače 2008.), par. 7.

⁴⁸²⁹ P72 (Andries Dreyer, izjava svjedoka, 22. veljače 2008.), par. 7.

⁴⁸³⁰ P72 (Andries Dreyer, izjava svjedoka, 22. veljače 2008.), par. 7, 11; D109 (Andries Dreyer, izjava svjedoka, 4. veljače 1996.), str. 1-3; D110 (Andries Dreyer, izjava svjedoka, 8. studenog 1995.), str. 1-2; Andries Dreyer, T. 1721, 1740-1741, 1808; P78 (Fotografija Knina iz zraka koju je Dreyer označio u veljači 2008.), oznaka H (područje na kojem je živio velik broj djelatnika UN-a); P79 (Fotografija Knina iz zraka koju je Dreyer označio u veljači 1996.).

⁴⁸³¹ Andries Dreyer, T. 1723-1724.

⁴⁸³² P72 (Andries Dreyer, izjava svjedoka, 22. veljače 2008.), par. 7; D109 (Andries Dreyer, izjava svjedoka, 4. veljače 1996.), str. 3; Andries Dreyer, T. 1719-1720, 1726-1728, 1731-1732, 1740, 1781, 1808; P78 (Fotografija Knina iz zraka koju je Dreyer označio u veljači 2008.), označeno krugovima (područja na kojima je Dreyer vidio ili doživio granatiranje); P79 (Fotografija Knina iz zraka koju je Dreyer označio u veljači 1996.), označeno krugovima (područja na kojima je Dreyer vidio ili doživio granatiranje, ali ne sjeća se konkretnih mjesta udara), označeno točkama (lokacije na kojima je Dreyer vidio mjesta udara).

⁴⁸³³ Andries Dreyer, T. 1857-1859; P78 (Fotografija Knina iz zraka koju je Dreyer označio u veljači 2008.), označeno krugovima (područja na kojima je Dreyer vidio ili doživio granatiranje); P79 (Fotografija Knina iz zraka koju je Dreyer označio u veljači 1996.), označeno krugovima (područja na kojima je Dreyer vidio ili doživio granatiranje, ali ne sjeća se konkretnih mjesta udara), označeno točkama (lokacije na kojima je Dreyer vidio mjesta udara).

⁴⁸³⁴ Andries Dreyer, T. 1855-1856.

je rekao da je 4. kolovoza 1995. u Kninu vidio otprilike tri do pet tijela civila, koji su, po njegovom mišljenju, poginuli u granatiranju.⁴⁸³⁵

1288. Dreyer je u svom svjedočenju izjavio da je Knin i okolna područja obišao pet puta između otprilike 04:30 i 18:00 sati i na kartama je pokazao pravce kojima se kretao.⁴⁸³⁶ Prilikom prvog obilaska, Dreyer je vidio prve udare intenzivnog i rasprostranjenog granatiranja u 05:00 sati i rekao da se činilo da je eksplodiralo sve oko njihovog konvoja.⁴⁸³⁷ Kako bi napustili to područje, probili su se preko mosta u jedno stambeno područje i primijetili da je tamo granatiranje slabijeg intenziteta.⁴⁸³⁸ Prilikom tog obilaska, koji je trajao od otprilike 04:35 do 05:20 sati, svjedok je u centru Knina vidio udare višecijevnih bacača raketa, kao i na drugom mjestu koje je u P79 označeno s MRL, lijevo od oznake B u P78 i P79.⁴⁸³⁹ Na Dreyerov konvoj su uslijed eksplozija padale cigle, staklo i debla, čak i kad su krenuli drugim putem kroz područje udaljeno od vojnih logora.⁴⁸⁴⁰ Granate su padale posred konvoja i oko njega. Dreyer je izjavio da se uslijed granatiranja podigla toliko gusta prašina da je konvoj morao usporiti kako ne bi doživjeli nesreću.⁴⁸⁴¹ Dreyer je vidio da se granatira glavna kninska ulica, blizu zgrade Skupštine.⁴⁸⁴² Dreyer je izjavio da je prilikom povratka u bazu UN-a posvuda

⁴⁸³⁵ P72 (Andries Dreyer, izjava svjedoka, 22. veljače 2008.), par. 17; D109 (Andries Dreyer, izjava svjedoka, 4. veljače 1996.), str. 3; Andries Dreyer, T. 1844.

⁴⁸³⁶ P72 (Andries Dreyer, izjava svjedoka, 22. veljače 2008.), par. 10-16; D109 (Andries Dreyer, izjava svjedoka, 4. veljače 1996.), str. 1-2, 4; D110 (Andries Dreyer, izjava svjedoka, 8. studenog 1995.), str. 1-2; Andries Dreyer, T. 1716-1718, 1726-1728, 1732, 1781-1783, 1788-1794, 1806-1807, 1814; P73 (Fotografija Knina iz zraka na kojoj je Dreyer označio rutu svojeg prvog obilaska); P74 (Fotografija Knina iz zraka na kojoj je Dreyer označio rutu svojeg drugog obilaska); P75 (Fotografija Knina iz zraka na kojoj je Dreyer označio rutu svojeg trećeg obilaska); P76 (Fotografija Knina iz zraka na kojoj je Dreyer označio rutu svojeg četvrtog obilaska); P77 (Fotografija Knina iz zraka na kojoj je Dreyer označio rutu svojeg petog obilaska); P78 (Fotografija Knina iz zraka koju je Dreyer označio u veljači 2008.); P79 (Fotografija Knina iz zraka koju je Dreyer označio u veljači 1996.).

⁴⁸³⁷ P72 (Andries Dreyer, izjava svjedoka, 22. veljače 2008.), par. 7, 12; D109 (Andries Dreyer, izjava svjedoka, 4. veljače 1996.), str. 1, 3-4; D110 (Andries Dreyer, izjava svjedoka, 8. studenog 1995.), str. 1; Andries Dreyer, T. 1722-1723, 1781; P78 (Fotografija Knina iz zraka koju je Dreyer označio u veljači 2008.), oznaka G (područje na koje su, prema Dreyerevim zapažanjima, pale prve granate); P79 (Fotografija Knina iz zraka koju je Dreyer označio u veljači 1996.).

⁴⁸³⁸ Andries Dreyer, T. 1723.

⁴⁸³⁹ P72 (Andries Dreyer, izjava svjedoka, 22. veljače 2008.), par. 12; Andries Dreyer, T. 1733-1735; P79 (Fotografija Knina iz zraka koju je Dreyer označio u veljači 1996.) (zaokruženo područje na kojem je upisano MRL, lijevo od oznake B, je centar Knina).

⁴⁸⁴⁰ P72 (Andries Dreyer, izjava svjedoka, 22. veljače 2008.), par. 12; D109 (Andries Dreyer, izjava svjedoka, 4. veljače 1996.), str. 2; D110 (Andries Dreyer, izjava svjedoka, 8. studenog 1995.), str. 1.

⁴⁸⁴¹ P72 (Andries Dreyer, izjava svjedoka, 22. veljače 2008.), par. 12; D109 (Andries Dreyer, izjava svjedoka, 4. veljače 1996.), str. 2; D110 (Andries Dreyer, izjava svjedoka, 8. studenog 1995.), str. 1.

⁴⁸⁴² Andries Dreyer, T. 1759-1762, 1766; P73 (Fotografija Knina iz zraka na kojoj je Dreyer označio rutu svojeg prvog obilaska); D102 (Fotografija Knina iz zraka na kojoj se vide topnički ciljevi prema navodima obrane).

vidio i čuo granate i da je na kuće, zgrade i robne kuće palo puno granata.⁴⁸⁴³ Dreyer je izjavio da je prilikom drugog obilaska, koji je trajao od otprilike 06:00 skoro do 08:30 sati, ponovno vidio da ne prestaje granatiranje područja na kojima nije bilo ni pokreta vojske ni vojnih logora, i da hrvatska vojska višecijevnim bacačima raketa i topništvom gađa brojna civilna područja.⁴⁸⁴⁴

1289. Dreyer je u svom svjedočenju izjavio da su u napadu na Knin 4. kolovoza 1995. korištene haubice kalibra 155 mm i višecijevni bacači raketa, što je ustanovio na temelju karakterističnog zvuka koji oni proizvode.⁴⁸⁴⁵ Svjedok je izjavio da se ta procjena temelji na njegovom sjećanju i na informacijama koje je dobio od vojske.⁴⁸⁴⁶

1290. **Alun Roberts** je izjavio da je 4. kolovoza 1995., točno u 05:00 sati, prvo čuo, a zatim i vidio granatiranje iz svog stana, koji se nalazio na trećem, posljednjem katu, na cesti koja se uspinje uzbrdo iznad glavne ulice, u blizini centra Knina i s pogledom na njega.⁴⁸⁴⁷ Prema Robertsovima riječima, civilne zgrade u Kninu bile su direktno pogođene.⁴⁸⁴⁸ Granatiranje je počelo iz smjera Dinare, istočno od Knina.⁴⁸⁴⁹ Roberts je prvo čuo, a zatim i vidio granatiranje, koje je ubrzo nakon toga počelo iz smjera juga, vjerojatno s brda iznad Drniša, dvadesetak kilometara južno od Knina.⁴⁸⁵⁰ Oko 05:00 sati, Roberts je na ulicama vidio vojnike SVK, koji su uglavnom pomagali civilima da uđu u skloništa. Osim njih, nije primijetio značajnu prisutnost SVK u Kninu.⁴⁸⁵¹ Početno granatiranje bilo je konzistentno i najintenzivnije i trajalo je oko sat vremena.⁴⁸⁵² Granate su pogodile nekoliko zgrada iza i duž ulice u kojoj se nalazio

⁴⁸⁴³ P72 (Andries Dreyer, izjava svjedoka, 22. veljače 2008.), par. 12; D109 (Andries Dreyer, izjava svjedoka, 4. veljače 1996.), str. 1-3; D110 (Andries Dreyer, izjava svjedoka, 8. studenog 1995.), str. 1.

⁴⁸⁴⁴ P72 (Andries Dreyer, izjava svjedoka, 22. veljače 2008.), par. 13; D109 (Andries Dreyer, izjava svjedoka, 4. veljače 1996.), str. 2; D110 (Andries Dreyer, izjava svjedoka, 8. studenog 1995.), str. 2; Andries Dreyer, T. 1788-1789.

⁴⁸⁴⁵ P72 (Andries Dreyer, izjava svjedoka, 22. veljače 2008.), par. 7; D109 (Andries Dreyer, izjava svjedoka, 4. veljače 1996.), str. 3; Andries Dreyer, T. 1732-1733.

⁴⁸⁴⁶ Andries Dreyer, T. 1732-1733.

⁴⁸⁴⁷ P676 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 31. srpnja 1998.), str. 2; P677 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 28. veljače 2007.), str. 4; Alun Roberts, T. 6820; P682 (Ortofoto karta na kojoj su označena mjesta udara granata i tijela), Robertsov stan označen je slovom A.

⁴⁸⁴⁸ P676 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 31. srpnja 1998.), str. 2; P682 (Ortofoto karta na kojoj su označena mjesta udara granata i tijela), stambene zgrade označene su slovima B, D, E, a civilna zgrada slovom C.

⁴⁸⁴⁹ P676 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 31. srpnja 1998.), str. 2, 4-5; P677 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 28. veljače 2007.), str. 4-5; P680 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 1. srpnja 2008.), par. 14.

⁴⁸⁵⁰ P676 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 31. srpnja 1998.), str. 2, 5.

⁴⁸⁵¹ D1377 (Radijska vijest BBC-a, 4. kolovoza 1995., 15:00 sati).

⁴⁸⁵² P676 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 31. srpnja 1998.), str. 2, 5; P677 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 28. veljače 2007.), str. 4; P680 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 1. srpnja 2008.), par. 12; Alun Roberts, T. 6821-6822.

Robertsov stan.⁴⁸⁵³ Roberts je u svom svjedočenju izjavio da su rano ujutro 4. kolovoza 1995. granate pogodile radio-stanicu Knin.⁴⁸⁵⁴

1291. Kad je oko 06:30 sati nastupilo zatišje u granatiranju, Roberts je s balkona svog stana vidio da su granate pogodile jedan auto i krov na stambenoj zgradi s druge strane ulice i da auto i krov gore. Vidio je i veliki požar u centru grada, gdje je izgleda bilo glavno skladište streljiva.⁴⁸⁵⁵ Svjedok je dodao da su i glavno skladište streljiva i zapovjedništvo SVK bili neprekidno granatirani.⁴⁸⁵⁶ Roberts je vidio da se dim diže iz smjera zgrade Vlade RSK, iz obližnjeg skladišta goriva i s vrha civilnih stambenih zgrada u više dijelova grada, koje je vidio da su pogođeni granatama.⁴⁸⁵⁷ Vidio je kako se diže dim s vrha jedne stambene zgrade u ulici, preko puta njegovog stana, nadesno.⁴⁸⁵⁸ Roberts nije vidio da itko iz grada odgovara na vatru.⁴⁸⁵⁹ Roberts je vidio leševe dvoje ljudi u civilnoj odjeći; jedan je bio na ulici ispred njegovog stana, a drugi na ulici desno od njegovog stana.⁴⁸⁶⁰ Leš koji je ležao na nogostupu odmah preko puta, na udaljenosti od tridesetak metara, bio je leš muškarca.⁴⁸⁶¹ Leš koji je ležao potrbuške na cesti, desno od njegovog balkona, izgledao je kao tijelo žene odjevene u traperice.⁴⁸⁶² Roberts je rekao da misli da je na cesti preko puta svog balkona vidio treći leš, na udaljenosti od osamdesetak metara.⁴⁸⁶³ Roberts je tog jutra bio tri - četiri puta na svom balkonu jednom četiri do pet minuta i jednom deset minuta.⁴⁸⁶⁴ Nakon prvog sata, od

⁴⁸⁵³ P676 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 31. srpnja 1998.), str. 2; P680 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 1. srpnja 2008.), par. 13-14; P682 (Ortofoto karta na kojoj su označena mjesta udara granata i tijela), stambene zgrade označene su slovima B, D, E, a civilna zgrada slovom C.

⁴⁸⁵⁴ P676 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 31. srpnja 1998.), str. 3-4; Alun Robert, T. 7085.

⁴⁸⁵⁵ P676 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 31. srpnja 1998.), str. 2-3; P680 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 1. srpnja 2008.), par. 13-14; Alun Roberts, T. 6821-6822, 7060; P682 (Ortofoto karta na kojoj su označena mjesta udara granata i tijela), stambena zgrada označena je slovom B.

⁴⁸⁵⁶ P676 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 31. srpnja 1998.), str. 3.

⁴⁸⁵⁷ P676 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 31. srpnja 1998.), str. 3; P677 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 28. veljače 2007.), str. 4-5; D1369 (Reutersova vijest od 5. kolovoza 1995.), str. 1.

⁴⁸⁵⁸ P680 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 1. srpnja 2008.), par. 13-14; Alun Roberts, T. 6821; P682 (Ortofoto karta na kojoj su označena mjesta udara granata i tijela), stambena zgrada označena je slovom D.

⁴⁸⁵⁹ P678 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 7. veljače 2008.), par. 8, Alun Roberts, T. 7060.

⁴⁸⁶⁰ P680 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 1. srpnja 2008.), par. 15; Alun Roberts, T. 6821-6822, 7060, 7087-7089, 7091-7092; P682 (Ortofoto karta na kojoj su označena mjesta udara granata i tijela), mjesta na kojima su bila tijela označena su s B1 i F; D1374 (Službena zabilješka MORH-a s tekstom razgovora Aluna Roberta s novinarom Slobodne Dalmacije od 4. kolovoza 1995.), str. 6.

⁴⁸⁶¹ P680 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 1. srpnja 2008.), par. 16; Alun Roberts, T. 6821; P682 (Ortofoto karta na kojoj su označena mjesta udara granata i tijela), mjesto gdje se nalazilo tijelo označeno je s B1.

⁴⁸⁶² P680 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 1. srpnja 2008.), par. 17; Alun Roberts, T. 6822; P682 (Ortofoto karta na kojoj su označena mjesta udara granata i tijela), mjesto gdje se nalazilo tijelo označeno je s F.

⁴⁸⁶³ P680 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 1. srpnja 2008.), par. 18; Alun Roberts, T. 6822, 7087-7089, 7091-7092; P682 (Ortofoto karta na kojoj su označena mjesta udara granata i tijela), mjesto gdje se nalazilo tijelo označeno je s G.

⁴⁸⁶⁴ Alun Roberts, T. 7060-7061.

06:15 sati do kasnog prijepodneva postao je uočljiv obrazac granatiranja – nakon kratkog predaha uslijedilo bi nekoliko minuta granatiranja.⁴⁸⁶⁵ Robertsu su vojni promatrači UN-a kasnije toga dana rekli da je od otprilike 05:00 do 08:00 sati na Knin palo oko 1.100 granata.⁴⁸⁶⁶ On je kasnije izjavio da je u izvješću UNMO-a od 4. kolovoza 1995. pročitao da su vojni promatrači UN-a zabilježili da je Knin od 05:00 do 10:40 sati pogodilo 350-400 projektila i raketa ispaljenih iz topničkog naoružanja i višecijevnih bacača raketa. Roberts je izjavio da mu se taj broj čini pouzdanijim od 1.100 projektila, jer je dokumentiran u izvješću.⁴⁸⁶⁷ Roberts je izjavio da su u 08:40 sati granate još uvijek padale na glavne Vladine i vojne objekte u Kninu, ali i na stambene zgrade.⁴⁸⁶⁸ Robertsu su oko 08:40 sati pokupili oklopnim transporterom, kojim su zatim prošli kroz druge dijelove grada, pokraj policijske postaje i bivše vojarne SVK, i otišli po druge ljude.⁴⁸⁶⁹ Vozilo se zatim vratilo na glavnu ulicu, prešlo rijeku Krku i stiglo do baze UN-a.⁴⁸⁷⁰ Roberts je rekao da se sva njegova zapažanja o granatiranju civilnih objekata do dolaska u bazu UN-a oko 09:30 sati temelje na onome što je vidio s balkona svog stana, a nakon toga na onome što je vidio s balkona na drugom katu baze UN-a.⁴⁸⁷¹ Granatiranje je trajalo cijeloga dana i bilo je sporadično, ali neprekidno.⁴⁸⁷² Prema novinskom članku agencije Reuters od 4. kolovoza 1995., srpski radio javio je da je na Knin do 14:00 sati palo više od 600 raketa i topovskih granata.⁴⁸⁷³ Roberts je izjavio da je granatiranje bilo posebno intenzivno kasno u noći s 4. na 5. kolovoz 1995.⁴⁸⁷⁴ Agencija Reuters je u novinskom članku od 5. kolovoza 1995. izvijestila da je u granatiranju pogođena i bolnica.⁴⁸⁷⁵

1292. **Philip Berikoff**, obavještajni časnik u Sektoru Jug UN-a, stacioniran u Kninu u razdoblju od 21. srpnja do 5. rujna 1995.,⁴⁸⁷⁶ izjavio je da je u 05:00 sati 4. kolovoza

⁴⁸⁶⁵ P676 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 31. srpnja 1998.), str. 2-3.

⁴⁸⁶⁶ P676 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 31. srpnja 1998.), str. 5, Alun Roberts, T. 7070-7071.

⁴⁸⁶⁷ Alun Roberts, T. 7069-7070; P101 (Izvješće UNMO-a, 4. kolovoza 1995., 12:05 sati).

⁴⁸⁶⁸ P676 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 31. srpnja 1998.), str. 3.

⁴⁸⁶⁹ P676 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 31. srpnja 1998.), str. 3; P677 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 28. veljače 2007.), str. 5; Alun Roberts, T. 6820.

⁴⁸⁷⁰ Alun Roberts, T. 6820.

⁴⁸⁷¹ P676 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 31. srpnja 1998.), str. 4, Alun Roberts, T. 7060.

⁴⁸⁷² P677 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 28. veljače 2007.), str. 5.

⁴⁸⁷³ D1369 (Reutersova vijest od 5. kolovoza 1995.), str. 1.

⁴⁸⁷⁴ P676 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 31. srpnja 1998.), str. 5.

⁴⁸⁷⁵ D1367 (Reutersova vijest od 5. kolovoza 1995.), str. 1.

⁴⁸⁷⁶ P739 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 24. kolovoza 1996.), str. 1-2; P740 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 21. svibnja 1997.), str. 1, par. 1-2; P741 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 11. prosinca 2007.), str. 1; D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 1-2, 45; Philip Berikoff, T. 7589, 7655-7656, 7734-7735, 7759-7760, 7768, 7776, 7813, 7823; P748 (Berikoffov dnevnik, 17. srpnja – 6. rujna 1995.), str. 2, 16.

1995. HV započeo s granatiranjem Knina i okolice.⁴⁸⁷⁷ Granatiranje se izvodilo iz smjera istoka i juga.⁴⁸⁷⁸ Berikoff je izjavio da su izgleda gađali lokaciju na kojoj je bilo skladište goriva i zgrade željeznice.⁴⁸⁷⁹ Rekao je i da je ujutro 4. kolovoza 1995. čuo da je SVK ispalio nekoliko projektila s brdâ zapadno od Knina, pokraj ceste za Otrić, gdje je prije operacije Oluja vidio položaje SVK, ali nije čuo da SVK otvara paljbu iz Knina.⁴⁸⁸⁰ Između otprilike 07:15 i 08:00 sati, Berikoff je pratio oklopna vozila kojima su evakuirani civilni djelatnici UN-a koji su živjeli u Kninu i na ulici je vidio oko 15-20 leševa, uglavnom starijih civila zajedno s nekoliko osoba koje su nosile vojnu odjeću, nekoliko strvina i puno razorenih ili zapaljenih zgrada.⁴⁸⁸¹ Vatreno djelovanje bilo je većinom usmjereno na POL stanicu, skladište goriva.⁴⁸⁸² U 13:00 sati, Berikoff je otišao u kninsku bolnicu zajedno s višim sanitetskim časnikom i ispred bolnice vidio oko 30-40 ranjenika, krvavih i u zavojima, i oko 50-75 osoba, koje su, oblivene krvlju, ležale nepomično na leđima, jedna pokraj druge.⁴⁸⁸³ Berikoffu se činilo da su ovi iz posljednje grupe mrtvi i on je ustvrdio da su to većinom bili civili, a da su ostali bili vojnici ili su nosili kombinaciju civilne i vojne odjeće.⁴⁸⁸⁴ Berikoff se zatim odvezao do kuće u Kninu u kojoj je živio načelnik stožera Jordanskog bataljuna (koji je zamjenjivao Leslea), a putem je jedan vojnik SVK na jednom kontrolnom punktu na njegov oklopni

⁴⁸⁷⁷ P739 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 24. kolovoza 1996.), str. 2; P740 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 21. svibnja 1997.), par. 2 (f); D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 6, 54; P744 (Izvešće Roberta Williamsa o situaciji u Sektoru Jug u razdoblju od 8. srpnja do 18. kolovoza 1995.), str. 2; P747 (Berikoffovo izvješće o djelovanju HV-a/HVO-a u razdoblju od 4. do 20. kolovoza 1995.), par. 1 (a); P748 (Berikoffov dnevnik, 17. srpnja – 6. rujna 1995.), str. 5.

⁴⁸⁷⁸ P739 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 24. kolovoza 1996.), str. 3; D735 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 30. kolovoza 2008.), str. 1; Philip Berikoff, T. 7886.

⁴⁸⁷⁹ P739 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 24. kolovoza 1996.), str. 3; D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 17.

⁴⁸⁸⁰ P739 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 24. kolovoza 1996.), str. 3; D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 7; D735 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 30. kolovoza 2008.), str. 2; Philip Berikoff, T. 7892.

⁴⁸⁸¹ P740 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 21. svibnja 1997.), par. 2 (g); D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 7-8; Philip Berikoff, T. 7729, 7731; P743 (Berikoffovo izvješće o njegovim aktivnostima u razdoblju od 4. do 12. kolovoza 1995.), par. 1 (a); P744 (Izvešće Roberta Williamsa o situaciji u Sektoru Jug u razdoblju od 8. srpnja do 18. kolovoza 1995.), str. 2; P747 (Berikoffovo izvješće o djelovanju HV-a/HVO-a u razdoblju od 4. do 20. kolovoza 1995.), par. 1 (a); P748 (Berikoffov dnevnik, 17. srpnja – 6. rujna 1995.), str. 5.

⁴⁸⁸² D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 8.

⁴⁸⁸³ P740 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 21. svibnja 1997.), par. 2 (g); D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 7-9; D735 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 30. kolovoza 2008.), str. 1-2; Philip Berikoff, T. 7609-7611, 7641-7643, 7682, 7727, 7729-7731, 7740; P743 (Berikoffovo izvješće o njegovim aktivnostima u razdoblju od 4. do 12. kolovoza 1995.), par. 1 (b); P744 (Izvešće Roberta Williamsa o situaciji u Sektoru Jug u razdoblju od 8. srpnja do 18. kolovoza 1995.), str. 2; P747 (Berikoffovo izvješće o djelovanju HV-a/HVO-a u razdoblju od 4. do 20. kolovoza 1995.), par. 1 (a); P748 (Berikoffov dnevnik, 17. srpnja – 6. rujna 1995.), str. 5.

⁴⁸⁸⁴ D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 9; Philip Berikoff, T. 7730.

transporter ispalio raketu iz ručnog bacača i promašio.⁴⁸⁸⁵ Berikoff je tada primijetio dva ili tri kontrolna punkta na kojima su bili vojnici SVK s lakim naoružanjem.⁴⁸⁸⁶ Bilo je oštećenih i zapaljenih zgrada.⁴⁸⁸⁷ Na ulici kod kuće načelnika stožera Jordanskog bataljuna, Berikoff je naišao na nekoliko zbunjenih i uspaničenih srpskih civila.⁴⁸⁸⁸ Berikoff se zatim vratio ravno u bazu UN-a i podnio izvješće generalu Forandu.⁴⁸⁸⁹ Oko 15:00 sati, Berikoff je išao s Forandom u zapovjedništvo Sjevernodalmatinskog korpusa SVK u centru Knina, gdje je održan sastanak i konferencija za novinare.⁴⁸⁹⁰ Ondje je bio časnik za medije i informiranje Alun Roberts.⁴⁸⁹¹ Granatiranje je tada još uvijek trajalo, ali paljba je bila puno slabija.⁴⁸⁹² Berikoff je zatim pomogao Robertsu da pronađe lokalnog prevoditelja za srpski i tada je prošetao ulicama i vidio da je većina zgrada pretrpjela oštećenja, većina prozora bila je razbijena, bilo je puno krhotina i puno je zgrada gorjelo.⁴⁸⁹³ Berikoff je izjavio da su se ljudi skrivali i da bi povremeno vidio ponekog naoružanog vojnika SVK, ali nije vidio branjene položaje.⁴⁸⁹⁴

1293. Oko 22:00 sata 4. kolovoza 1995., na glavni ulaz u bazu UN-a došlo je više izbjeglica. Forand je odlučio da im odobri ulaz u zgradu, a Berikoff je organizirao njihov ulazak.⁴⁸⁹⁵ Osim toga, 22. kanadska kraljevska pješačka pukovnija, koju su zvali

⁴⁸⁸⁵ P740 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 21. svibnja 1997.), par. 2 (g); D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 7, 10; Philip Berikoff, T. 7643, 7647; P743 (Berikoffovo izvješće o njegovim aktivnostima u razdoblju od 4. do 12. kolovoza 1995.), par. 1 (b); P748 (Berikoffov dnevnik, 17. srpnja – 6. rujna 1995.), str. 6.

⁴⁸⁸⁶ D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 7, 10.

⁴⁸⁸⁷ D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 10; Philip Berikoff, T. 7729-7731; P747 (Berikoffovo izvješće o djelovanju HV-a/HVO-a u razdoblju od 4. do 20. kolovoza 1995.), par. 1 (a); P748 (Berikoffov dnevnik, 17. srpnja – 6. rujna 1995.), str. 5-6.

⁴⁸⁸⁸ D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 10.

⁴⁸⁸⁹ D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 10-11; P744 (Izvješće Roberta Williamsa o situaciji u Sektoru Jug u razdoblju od 8. srpnja do 18. kolovoza 1995.), str. 2.

⁴⁸⁹⁰ P740 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 21. svibnja 1997.), par. 2 (h); D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 11; D735 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 30. kolovoza 2008.), str. 1-2; Philip Berikoff, T. 7610-7611, 7731; P743 (Berikoffovo izvješće o njegovim aktivnostima u razdoblju od 4. do 12. kolovoza 1995.), par. 1 (c); P744 (Izvješće Roberta Williamsa o situaciji u Sektoru Jug u razdoblju od 8. srpnja do 18. kolovoza 1995.), str. 3; P748 (Berikoffov dnevnik, 17. srpnja – 6. rujna 1995.), str. 6.

⁴⁸⁹¹ D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 11.

⁴⁸⁹² P740 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 21. svibnja 1997.), par. 2 (h); P748 (Berikoffov dnevnik, 17. srpnja – 6. rujna 1995.), str. 6.

⁴⁸⁹³ P740 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 21. svibnja 1997.), par. 2 (h); D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 11; Philip Berikoff, T. 7731-7732; P743 (Berikoffovo izvješće o njegovim aktivnostima u razdoblju od 4. do 12. kolovoza 1995.), par. 1 (c); P747 (Berikoffovo izvješće o djelovanju HV-a/HVO-a u razdoblju od 4. do 20. kolovoza 1995.), par. 1 (a); P748 (Berikoffov dnevnik, 17. srpnja – 6. rujna 1995.), str. 5-6.

⁴⁸⁹⁴ D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 11.

⁴⁸⁹⁵ P740 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 21. svibnja 1997.), par. 2 (i); D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 12; P743 (Berikoffovo izvješće o njegovim aktivnostima u razdoblju od 4. do 12. kolovoza 1995.), par. 1 (c); P744 (Izvješće Roberta Williamsa o situaciji u Sektoru Jug u

Vandoos, dovela je izbjeglice, među kojima je bilo ranjenih i muškaraca u dobi za vojnu službu, koji su zatim smješteni u improviziranu bolnicu u bazi UN-a.⁴⁸⁹⁶ Osoblje UN-a pretreslo je izbjeglice i pronašlo puno različitog oružja, čak i kod žena i starijih muškaraca.⁴⁸⁹⁷ Izbjeglice su vozila sa svojim stvarima parkirale ispred glavnog ulaza u bazu.⁴⁸⁹⁸ Granatiranje Knina je različitom jačinom trajalo cijelog 4. kolovoza 1995., do oko ponoći, kad je djelovanje završilo intenzivnim granatiranjem u trajanju od 15-20 minuta.⁴⁸⁹⁹ Veći broj izbjeglica je zatim vozilima stigao do baze UN-a i Forand je odlučio da im podijeli gorivo kako bi mogli otići.⁴⁹⁰⁰ Na osnovi procjena pukovnika Leslea, desetnika Parleea i svog osobnog osnovnog znanja o odbrojanju u pauzama između bljeska i praska ispaljenih projektila, Berikoff je ustvrdio da je na grad i okolicu tijekom 4. kolovoza ispaljeno oko 1.800 visoko-eksplozivnih topničkih granata (koje izazivaju požar), raketa, minobacačkih mina i dimnih bombi.⁴⁹⁰¹ Berikoff je izjavio da je HV u tijeku 31 sata na Knin ispalio oko 2.500-3.000 granata i raketa.⁴⁹⁰²

1294. **John Hill**, zapovjednik Međunarodne vojne policije u Sektoru Jug od početka lipnja 1995. do 8. prosinca 1995.,⁴⁹⁰³ izjavio je da se 4. kolovoza 1995., zajedno s vodom vojne policije nalazio ispred zapovjedništva Vojne policije u bazi UN-a kad je točno u 05:00 sati započelo žestoko granatiranje.⁴⁹⁰⁴ Svi su zatim otrčali do obližnjih kontejnera iza zgrade Vojne policije da se tamo zaklone.⁴⁹⁰⁵ Odatle je Hill, kroz otvor na vratima širok desetak centimetara, vidio da su prvi plotuni po Kninu bili su vrlo

razdoblju od 8. srpnja do 18. kolovoza 1995.), str. 3; P748 (Berikoffov dnevnik, 17. srpnja – 6. rujna 1995.), str. 6.

⁴⁸⁹⁶ Philip Berikoff, T. 7733-7735.

⁴⁸⁹⁷ D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 12; Philip Berikoff, T. 7735-7736; P748 (Berikoffov dnevnik, 17. srpnja – 6. rujna 1995.), str. 6.

⁴⁸⁹⁸ D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 12, 55.

⁴⁸⁹⁹ P739 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 24. kolovoza 1996.), str. 2-3; P740 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 21. svibnja 1997.), par. 2 (g), 2 (i); D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 12; P748 (Berikoffov dnevnik, 17. srpnja – 6. rujna 1995.), str. 6.

⁴⁹⁰⁰ P740 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 21. svibnja 1997.), par. 2 (i); D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 12; P748 (Berikoffov dnevnik, 17. srpnja – 6. rujna 1995.), str. 6.

⁴⁹⁰¹ P739 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 24. kolovoza 1996.), str. 2; P740 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 21. svibnja 1997.), par. 2 (f); D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 6-7; Philip Berikoff, T. 7681, 7741; P748 (Berikoffov dnevnik, 17. srpnja – 6. rujna 1995.), str. 5.

⁴⁹⁰² P739 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 24. kolovoza 1996.), str. 2;

⁴⁹⁰³ P291 (John Hill, izjava svjedoka, 23. kolovoza 1996.), str. 2; P292 (John Hill, izjava svjedoka, 21. siječnja 1998.), str. 3, 93; P293 (John Hill, izjava svjedoka, 2. studenog 1999.), str. 3.

⁴⁹⁰⁴ P291 (John Hill, izjava svjedoka, 23. kolovoza 1996.), str. 2, 4; P292 (John Hill, izjava svjedoka, 21. siječnja 1998.), str. 10-11, 15; John Hill, T. 3738; P301 (Izvešće vojne policije UNCRO-a, 4.-7. kolovoza 1995.), str. 2; D271 (Dnevnik Johna Hilla, bilješke za 3. i 4. kolovoza).

⁴⁹⁰⁵ P291 (John Hill, izjava svjedoka, 23. kolovoza 1996.), str. 4; John Hill, T. 3816; D271 (Dnevnik Johna Hilla, bilješke za 3. i 4. kolovoza).

žestoki.⁴⁹⁰⁶ Po njegovom mišljenju, koje je temeljio na svom poznavanju topništva jer je pet ili šest godina bio u pričuvnom sastavu kanadskog topništva, bila je to vrlo žestoka baražna vatra u kojoj su korišteni minobacači, teško topništvo i višecijevni bacači raketa.⁴⁹⁰⁷ Vidio je da se zrak žari od eksplozija i ocijenio da je tijekom prvih sati granatiranja ispaljeno na stotine, pa čak i na tisuće granata.⁴⁹⁰⁸ Hill je tada mislio da se projektili koji eksplodiraju iznad tla koriste za uništavanje žive sile, ali koristili su se i protiv civilnog stanovništva, da bi se izazvala panika.⁴⁹⁰⁹ Objasnio je da do eksplozije dolazi iznad tla i da su takvi projektili namijenjeni da odozgo ubijaju vojnike na otvorenom ili vojnike u streljačkim zaklonima.⁴⁹¹⁰ Prema Hillovim riječima, projektili koji eksplodiraju u zraku mogu se napraviti tako što se topničkom projektilu aktivira upaljač.⁴⁹¹¹ Prilikom prvog napada, iznad Knina je vidio narančaste eksplozije projektila koje se aktiviraju iznad zemlje, kao i eksplozije granata koje se aktiviraju udarom o tlo.⁴⁹¹² Hill je izjavio da je zvuk granatiranja sličio djelovanju teških strojnica, ali u ovom slučaju se koristilo topništvo.⁴⁹¹³ Prema Hillovim riječima, početni vatreni nalet trajao je oko trideset minuta i ubrzo nakon njega uslijedio je drugi, koji je također bio vrlo žestok.⁴⁹¹⁴ Hill je izjavio da je, kad se drugi val napada stišao, otrčao uzbrdo do smještajnog bunkera voda Vojne policije da provjeri jesu li njegovi ljudi dobro.⁴⁹¹⁵ Tada je počeo treći vatreni nalet.⁴⁹¹⁶ Hill je također izjavio da je tada jedna minobacačka mina pogodila zgradu nedaleko od mjesta na kojem se nalazio i da je u zid ispred njega udarila tromblonska mina, čiji ga je udar odbacio niz stepenice.⁴⁹¹⁷ Prema Hillovim riječima, vojni promatrači UN-a koji su kasnije izvršili analizu kratera zaključili su da je

⁴⁹⁰⁶ P291 (John Hill, izjava svjedoka, 23. kolovoza 1996.), str. 4; P292 (John Hill, izjava svjedoka, 21. siječnja 1998.), str. 3, 100-101 ; John Hill, T. 3816-3817, 3780-3781, 3895-3897; P306 (Izvešće Johna Hilla o djelovanju HV-a za 4.-11. kolovoza 1995.), str. 1; D271 (Dnevnik Johna Hilla, bilješke za 3. i 4. kolovoza).

⁴⁹⁰⁷ P291 (John Hill, izjava svjedoka, 23. kolovoza 1996.), str. 4; P292 (John Hill, izjava svjedoka, 21. siječnja 1998.), str. 13, 15.

⁴⁹⁰⁸ P291 (John Hill, izjava svjedoka, 23. kolovoza 1996.), str. 4; P292 (John Hill, izjava svjedoka, 21. siječnja 1998.), str. 11, 15; John Hill, T. 3738, 3822-3823, 3826; D271 (Dnevnik Johna Hilla, bilješke za 3. i 4. kolovoza).

⁴⁹⁰⁹ P291 (John Hill, izjava svjedoka, 23. kolovoza 1996.), str. 4.

⁴⁹¹⁰ P292 (John Hill, izjava svjedoka, 21. siječnja 1998.), str. 15-16; John Hill, T. 3739-3740.

⁴⁹¹¹ John Hill, T. 3826.

⁴⁹¹² P292 (John Hill, izjava svjedoka, 21. siječnja 1998.), str. 16.

⁴⁹¹³ P291 (John Hill, izjava svjedoka, 23. kolovoza 1996.), str. 4.

⁴⁹¹⁴ P291 (John Hill, izjava svjedoka, 23. kolovoza 1996.), str. 4; John Hill, T. 3822.

⁴⁹¹⁵ P291 (John Hill, izjava svjedoka, 23. kolovoza 1996.), str. 4; John Hill, T. 3816-3817.

⁴⁹¹⁶ P291 (John Hill, izjava svjedoka, 23. kolovoza 1996.), str. 4.

⁴⁹¹⁷ P291 (John Hill, izjava svjedoka, 23. kolovoza 1996.), str. 4; P292 (John Hill, izjava svjedoka, 21. siječnja 1998.), str. 12; John Hill, T. 3738-3739, 3817; P301 (Izvešće vojne policije UNCRO-a, 4.-7. kolovoza 1995.), str. 2.

oba projektila ispalila SVK u Južnoj vojarni.⁴⁹¹⁸ Hill je u svom svjedočenju izjavio da je oko 07:30 sati granatiranje malo jenjalo, pa je mogao s drugima izaći iz bunkera i promatrati paljbu.⁴⁹¹⁹ Snimio je i nekoliko fotografija na kojima se vide mjesta na koja su tada u Kninu padale granate.⁴⁹²⁰ Na jednoj fotografiji koju je snimio vidi se kako se 4. kolovoza 1995. iznad Knina diže crni dim.⁴⁹²¹ Prema Hillovim riječima, vatreno djelovanje po Kninu, koje je on nazvao "vatrom za uznemiravanje" trajalo je tijekom jutarnjih sati.⁴⁹²² Hill je objasnio da vatru za uznemiravanje čini više malih serija od jednog do četiri projektila i da joj je svrha da neprijatelj postane svjestan napada i da mu se onemogućiti obnavljanje rezervi.⁴⁹²³ Izjavio je da je poslijepodne grad bio u plamenu i da je i dalje bio granatiran.⁴⁹²⁴ Poslijepodne su on i ostali u krugu baze UN-a počeli nalaziti gelere.⁴⁹²⁵ Stručnjak za topništvo UNCRO-a zaključio je da geler projektila koji je pronađen u krugu potječe iz minobacača kalibra 120 mm. Hill je također rekao da se u vrijeme večere granatiralo na mahove.⁴⁹²⁶ Rekao je također da je oko 23:00 sata topničko djelovanje još uvijek trajalo i da je, mada nije bilo toliko snažno kao ujutro, ipak bilo malo intenzivnije od uznemiravajuće vatre.⁴⁹²⁷

1295. **Stig Marker Hansen**, promatrač PMEZ-a u Kninu u razdoblju od lipnja do rujna 1995. i šef PMEZ-a Knin u razdoblju od približno 5. rujna do 23. rujna 1995.,⁴⁹²⁸ izjavio je da je u 05:00 sati 4. kolovoza 1995., kad je započelo granatiranje Knina, bio u svom stanu, sto metara istočno od ureda Regionalnog centra PMEZ-a i da je tu ostao otprilike sljedeća četiri sata.⁴⁹²⁹ Iz svoje kuće je promatrao Knin i kad je počeo napad,

⁴⁹¹⁸ P291 (John Hill, izjava svjedoka, 23. kolovoza 1996.), str. 4; John Hill, T. 3738, 3817-3818; P301 (Izvjешće vojne policije UNCRO-a, 4.-7. kolovoza 1995.), str. 2.

⁴⁹¹⁹ P291 (John Hill, izjava svjedoka, 23. kolovoza 1996.), str. 4; D271 (Dnevnik Johna Hilla, bilješke za 3. i 4. kolovoza).

⁴⁹²⁰ P291 (John Hill, izjava svjedoka, 23. kolovoza 1996.), str. 4.

⁴⁹²¹ John Hill, T. 3742; P296 (Fotografija crnog dima koji se izdiže nad Kninom, koju je snimio John Hill).

⁴⁹²² P291 (John Hill, izjava svjedoka, 23. kolovoza 1996.), str. 4.

⁴⁹²³ John Hill, T. 3740-3741.

⁴⁹²⁴ P291 (John Hill, izjava svjedoka, 23. kolovoza 1996.), str. 4; P292 (John Hill, izjava svjedoka, 21. siječnja 1998.), str. 13.

⁴⁹²⁵ P291 (John Hill, izjava svjedoka, 23. kolovoza 1996.), str. 4; D271 (Dnevnik Johna Hilla, bilješke za 3. i 4. kolovoza).

⁴⁹²⁶ P291 (John Hill, izjava svjedoka, 23. kolovoza 1996.), str. 4.

⁴⁹²⁷ P291 (John Hill, izjava svjedoka, 23. kolovoza 1996.), str. 5; John Hill, T. 3739, 3745-3746.

⁴⁹²⁸ P1283 (Stig Marker Hansen, izjava svjedoka, 18. prosinca 1995.) str. 2; P1284 (Stig Marker Hansen, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1997.), str. 2; P1285 (Stig Marker Hansen, izjava svjedoka, 24. travnja 2008.), par. 3.

⁴⁹²⁹ P1283 (Stig Marker Hansen, izjava svjedoka, 18. prosinca 1995.), str. 2; P1285 (Stig Marker Hansen, izjava svjedoka, 24. travnja 2008.), par. 18; Stig Marker Hansen, T. 15066; P1292 (Osobni dnevnik Stiga Markera Hansena), str. 1; P1293 (Fotografija Knina iz zraka koju je označio Stig Marker Hansen), RC PMEZ-a označen je s I, svjedokova kuća označena je s II; P1300 (Izvjешće PMEZ-a o dnevnoj

vidio je kako granate padaju po cijelom gradu, osobito u neposrednoj blizini kninske bolnice.⁴⁹³⁰ Čuo je da zvuk granatiranja dopire iz velike blizine, granate su pogađale kuće blizu njegove i vidio je da se diže dim iznad stambenog područja nekoliko stotina metara južno od njega.⁴⁹³¹ Svjedok je čuo da eksplozije granata odjekuju po cijelom Kninu i vidio je dim iznad više dijelova grada.⁴⁹³² Svjedoku se činilo da je granatiranje generalno, odnosno nasumično, ali tvornica TVIK je snažno granatirana. Udare granata je vidio i na obroncima oko Knina.⁴⁹³³ Oko 09:00 ili 10:00 sati, svjedok se sklonio u podrum Regionalnog centra PMEZ-a, odakle nije mogao promatrati Knin.⁴⁹³⁴ Jedna granata pala je 20 metara od Regionalnog centra PMEZ-a.⁴⁹³⁵ Svjedok je izjavio da je kasnije evakuiran u bazu UN-a, gdje se sklonio u podrumu i da je povremeno odlazio na balkon na trećem katu odakle se pružao pogled na Knin.⁴⁹³⁶ U svojoj izjavi na osnovi pravila 92ter i tijekom glavnog ispitivanja, svjedok je izjavio da je u poslijepodnevnim satima 4. kolovoza 1995., na putu za bazu UN-a, vidio kako gore kuće u stambenom području, između ostalih i kuća pravoslavnog svećenika, a vidio je i tragove udara na tvornici TVIK.⁴⁹³⁷ Prilikom unakrsnog i dodatnog ispitivanja svjedok je izjavio da iz oklopnog transportera kojim se vozio do baze UN-a nije ništa vidio.⁴⁹³⁸ Kad mu je skrenuta pažnja na ovu očitu nedosljednost, svjedok je izjavio da je, koliko se sjeća, oštećenja prvi put vidio prilikom prvog odlaska u Regionalni centar PMEZ-a.⁴⁹³⁹ U

promatračkoj aktivnosti, 7. kolovoza 1995.), str. 2; D1276 (Tjedna ocjena situacije PMEZ-a, 4.-10. kolovoza 1995.), str. 1.

⁴⁹³⁰ P1283 (Stig Marker Hansen, izjava svjedoka, 18. prosinca 1995.), str. 2-3; P1285 (Stig Marker Hansen, izjava svjedoka, 24. travnja 2008.), par. 18; Stig Marker Hansen, T. 14901, 14903-14904; P1293 (Fotografija Knina iz zraka koju je označio Stig Marker Hansen), svjedokova kuća označena je s II.

⁴⁹³¹ P1283 (Stig Marker Hansen, izjava svjedoka, 18. prosinca 1995.), str. 3; P1285 (Stig Marker Hansen, izjava svjedoka, 24. travnja 2008.), par. 18; P1292 (Osobni dnevnik Stiga Markera Hansena), str. 1; P1293 (Fotografija Knina iz zraka koju je označio Stig Marker Hansen), svjedokova kuća označena je s II.

⁴⁹³² Stig Marker Hansen, T. 14903-14904.

⁴⁹³³ P1283 (Stig Marker Hansen, izjava svjedoka, 18. prosinca 1995.), str. 3.

⁴⁹³⁴ P1283 (Stig Marker Hansen, izjava svjedoka, 18. prosinca 1995.), str. 2; P1285 (Stig Marker Hansen, izjava svjedoka, 24. travnja 2008.), par. 18; Stig Marker Hansen, T. 15066; P1292 (Osobni dnevnik Stiga Markera Hansena), str. 1.

⁴⁹³⁵ P1283 (Stig Marker Hansen, izjava svjedoka, 18. prosinca 1995.), str. 3; P1292 (Osobni dnevnik Stiga Markera Hansena), str. 2; P1293 (Fotografija Knina iz zraka koju je označio Stig Marker Hansen), RC PMEZ-a označen je s I.

⁴⁹³⁶ P1283 (Stig Marker Hansen, izjava svjedoka, 18. prosinca 1995.), str. 2; P1285 (Stig Marker Hansen, izjava svjedoka, 24. travnja 2008.), par. 18; P1292 (Osobni dnevnik Stiga Markera Hansena), str. 1, 3; P1299 (Posebno izvješće PMEZ-a, 7. kolovoza 1995.).

⁴⁹³⁷ P1283 (Stig Marker Hansen, izjava svjedoka, 18. prosinca 1995.), str. 3; Stig Marker Hansen, T. 14901-14902; P1298 (Fotografija sjeveroistočnog dijela Knina snimljena iz zraka koju je označio Stig Marker Hansen), svećenikova kuća označena je slovom A.

⁴⁹³⁸ Stig Marker Hansen, T. 15066-15067, 15094-15095.

⁴⁹³⁹ Stig Marker Hansen, T. 15094-15095.

nekom trenutku poslije 7. kolovoza 1995., prilikom obilaska Knina, svjedok je vidio da je od kuće pravoslavnog svećenika ostala samo spaljena ruševina.⁴⁹⁴⁰

1296. **Roland Dangerfield** je u svom svjedočenju izjavio da je hrvatska ofenziva na Knin počela neposredno prije 05:00 sati 4. kolovoza 1995.⁴⁹⁴¹ On se odmah sklonio u bunker u bazi UN-a.⁴⁹⁴² Otprilike 90 minuta čuo je snažnu raketnu i topničku paljbu, koju je prepoznao zahvaljujući obuci iz raspoznavanju sustava naoružanja koju je prošao prije dolaska na teren.⁴⁹⁴³ Svjedoku je pukovnik Andrew Leslie kasnije rekao da je do 06:30 sati na Knin palo ukupno 1,800 granata i da je 300 od tih projektila, granata i raketa, palo na Knin u prvih pola sata napada.⁴⁹⁴⁴ Oko 06:30 sati, Dangerfield je izašao iz bunkera i vidio da je Knin prekriven oblakom prašine i dima.⁴⁹⁴⁵ Intenzitet granatiranja se do tada smanjio.⁴⁹⁴⁶ Cijelog su dana ispaljivane po dvije do tri topničke granate.⁴⁹⁴⁷ U nekom trenutku sredinom prijepodneva, prašina nad Kninom se spustila i Dangerfield je s balkona zapovjedništva UN-a dalekozorom vidio područja na koja su padale granate, ali ne i točne točke udara.⁴⁹⁴⁸ Granatiranje Knina je trajalo do 19:00 sati, nakon čega se ponovno stišalo, ali nastavilo se cijele noći.⁴⁹⁴⁹ Dangerfield je izjavio da je poslije 27. srpnja 1995., u Kninu ostalo svega stotinjak vojnika SVK, ali da su 4. kolovoza 1995. kroz Knin prolazili pripadnici SVK.⁴⁹⁵⁰ Svjedok tijekom cijelog svog boravka u bazi UN-a nije vidio ni čuo da je iz Knina otvarana vatra.⁴⁹⁵¹ Dangerfield je također rekao da su tijekom napada na Knin, koji je počeo 4. kolovoza 1995., u bazu

⁴⁹⁴⁰ Stig Marker Hansen, T. 14902.

⁴⁹⁴¹ P695 (Roland Dangerfield, izjava svjedoka, 21. prosinca 1995.), par. 4, 27; Roland Dangerfield, T. 7139; P698 (Kratak pregled stanja u Sektoru Jug za 4. kolovoza 1995.), par. 1; P699 (Roland Dangerfield, "The Fall of the Republic of Serb Krajina"), str. 2.

⁴⁹⁴² Roland Dangerfield, T. 7139, 7220; P699 (Roland Dangerfield, "The Fall of the Republic of Serb Krajina"), str. 2-3.

⁴⁹⁴³ P695 (Roland Dangerfield, izjava svjedoka, 21. prosinca 1995.), par. 4, 27; Roland Dangerfield, T. 7139-7140, 7145, 7173, 7220-7221, 7268; P698 (Kratak pregled stanja u Sektoru Jug za 4. kolovoza 1995.), par. 1.

⁴⁹⁴⁴ P696 (Roland Dangerfield, dopunska izjava svjedoka, 9. siječnja 2008.), par. 1; Roland Dangerfield, T. 7230-7231, 7173, 7230; P698 (Kratak pregled stanja u Sektoru Jug za 4. kolovoza 1995.), par. 1; P699 (Roland Dangerfield, "The Fall of the Republic of Serb Krajina"), str. 3.

⁴⁹⁴⁵ Roland Dangerfield T. 7140, 7150, 7221.

⁴⁹⁴⁶ Roland Dangerfield, T. 7140, 7145-7146; P698 (Kratak pregled stanja u Sektoru Jug za 4. kolovoza 1995.), par. 1.

⁴⁹⁴⁷ P695 (Roland Dangerfield, izjava svjedoka, 21. prosinca 1995.), par. 30; P698 (Kratak pregled stanja u Sektoru Jug za 4. kolovoza 1995.), par. 1.

⁴⁹⁴⁸ P695 (Roland Dangerfield, izjava svjedoka, 21. prosinca 1995.), par. 30; Roland Dangerfield, T. 7140, 7150.

⁴⁹⁴⁹ P695 (Roland Dangerfield, izjava svjedoka, 21. prosinca 1995.), par. 30; P696 (Roland Dangerfield, dopunska izjava svjedoka, 9. siječnja 2008.), par. 5; Roland Dangerfield, T. 7146-7147; P698 (Kratak pregled stanja u Sektoru Jug za 4. kolovoza 1995.), par. 1.

⁴⁹⁵⁰ Roland Dangerfield, T. 7243.

UN-a dolazili civili, od koji su većina bili starci, žene i djeca.⁴⁹⁵² Istoga dana, oko 17:00 sati, počelo je povlačenje izbjeglica i vojske kroz Knin.⁴⁹⁵³ Dangerfield je izjavio da je vidio kako nekoliko tenkova jednostavno napušta grad ne usmjeravajući cijevi na očekivane točke prijetnje od strane HV-a i ničim ne pokazujući da je riječ o "borbenom povlačenju".⁴⁹⁵⁴ Dangerfield je vidio kako granate padaju na stambena područja sjeverno od policijske postaje, u blizini željezničke postaje, na područje u blizini skladišta streljiva 200 metara zapadno od baze UN-a, na zgradu Skupštine, oko kninske tvrđave, na heliodrom, odnosno na nogometno igralište, na policijsku postaju u Kninu i kuće u glavnoj ulici.⁴⁹⁵⁵ Po Dangerfieldovom mišljenju, granatiranje je bilo sporadično i nije bilo usmjereno jer se činilo da nijedno područje ni vojni cilj nisu pogođeni s više od tri ili četiri projektila, da je veliki broj granata i raketa pao u vrlo kratkom razdoblju i da, budući da je grad bio prekriven prašinom i dimom, nije bilo moguće podesiti vatru i usmjeriti je na točne ciljeve jer se nije moglo vidjeti gdje granate padaju.⁴⁹⁵⁶

1297. **Søren Liborius**, operativni časnik i vođa tima PMEZ-a stacioniran u Kninu od 28. srpnja 1995. do 27. studenog 1995.,⁴⁹⁵⁷ izjavio je da je granatiranje započelo u 05:00 sati 4. kolovoza 1995.⁴⁹⁵⁸ Liborius je iz svoje kuće, koja se nalazila oko 500 metara južno od kninske bolnice, ubrzo nakon što su odjeknule prve eksplozije primijetio da se diže gust crno-sivi dim.⁴⁹⁵⁹ Liborius je ocijenio da su pogođeni stambeno područje južno od tvornice TVIK i sama tvornica TVIK.⁴⁹⁶⁰ Početni intenzitet granatiranja bio je

⁴⁹⁵¹ P695 (Roland Dangerfield, izjava svjedoka, 21. prosinca 1995.), par. 30; Roland Dangerfield, T. 7150-7151, 7165, 7249.

⁴⁹⁵² P695 (Roland Dangerfield, izjava svjedoka, 21. prosinca 1995.), par. 17; P699 (Roland Dangerfield, "The Fall of the Republic of Serb Krajina"), str. 4.

⁴⁹⁵³ P695 (Roland Dangerfield, izjava svjedoka, 21. prosinca 1995.), par. 32.

⁴⁹⁵⁴ Roland Dangerfield, T. 7145.

⁴⁹⁵⁵ P695 (Roland Dangerfield, izjava svjedoka, 21. prosinca 1995.), par. 30; Roland Dangerfield, T. 7141-7143; P697 (Fotografija Knina iz zraka koju je označio Roland Dangerfield), dva područja sjeverno od policijske postaje označena su slovom A, područje blizu željezničke postaje slovom B, područje blizu bunkera s municijom slovom C, zgrada Skupštine slovom D, područje u podnožju kninske tvrđave slovom E, nogometno igralište slovom F, policijska postaja slovom G.

⁴⁹⁵⁶ P695 (Roland Dangerfield, izjava svjedoka, 21. prosinca 1995.), par. 30; Roland Dangerfield, T. 7143-7144, 7149-7150.

⁴⁹⁵⁷ P799 (Søren Liborius, izjava svjedoka, 2. studenog 1995.), str. 1, 3; P800 (Søren Liborius, izjava svjedoka, 11. studenog 1997.), str. 2; P801 (Søren Liborius, izjava svjedoka, 12. listopada 2005.), str. 2; P803 (Søren Liborius, izjava svjedoka, 6. rujna 2008.), par. 6; Søren Liborius, T. 8229; D741 (Liboriusov dnevnik), str. 3.

⁴⁹⁵⁸ P799 (Søren Liborius, izjava svjedoka, 2. studenog 1995.), str. 3; Søren Liborius, T. 8252; P804 (Dnevno izvješće PMEZ-a Knin, 4. kolovoza 1995.); D741 (Liboriusov dnevnik), str. 7.

⁴⁹⁵⁹ P799 (Søren Liborius, izjava svjedoka, 2. studenog 1995.), str. 3; P802 (Søren Liborius, izjava svjedoka, 20. lipnja 2008.), par. 5; Søren Liborius, T. 8239; P798 (Fotografija gradskog područja Knina koju je označio Søren Liborius), Liboriusov stan označen je slovom B.

⁴⁹⁶⁰ P799 (Søren Liborius, izjava svjedoka, 2. studenog 1995.), str. 3; P802 (Søren Liborius, izjava svjedoka, 20. lipnja 2008.), par. 12; Søren Liborius, T. 8239.

četiri do pet granata u deset sekundi.⁴⁹⁶¹ Liborius je procijenio da se radi o vatrenom djelovanju teškog topničkog oruđa kalibra 155 milimetara, a nekoliko puta je čuo i vrlo karakterističan zvuk udara višecijevnih bacača raketa "skromnog kalibra".⁴⁹⁶² Izjavio je da mu se činilo da granatiranje nije sasvim usmjereno na određene ciljeve, već da je rašireno po raznim područjima, da je nepredvidljivo i da obuhvaća i područja na kojima su bili civili.⁴⁹⁶³ Od 09:00 sati 4. kolovoza 1995., Liborius je promatrao granatiranje iz operativnog centra na trećem katu zgrade Regionalnog centra PMEZ-a u sjeveroistočnom dijelu grada.⁴⁹⁶⁴ Izjavio je da mu se činilo da topničko i raketno djelovanje pokriva cijelo područje Knina i da nije usmjereno na neku konkretnu lokaciju.⁴⁹⁶⁵ Paljba je dopirala iz smjera sjeveroistoka, s brda istočno od Knina, prema Bosanskom Grahovu.⁴⁹⁶⁶ Liborius je vidio kako je jedna topnička granata eksplodirala na travnatoj poljani jugozapadno od zgrade PMEZ-a i kako je eksplozija izbila vjetrobrane nekoliko obližnjih automobila i oštetila zgradu PMEZ-a.⁴⁹⁶⁷ Izjavio je da u blizini zgrade PMEZ-a nije bilo vojnih ciljeva.⁴⁹⁶⁸ Najbliži vojni cilj bila je policijska postaja, koja se nalazila oko 700-800 metara dalje.⁴⁹⁶⁹ Oko podneva 4. kolovoza 1995., glavni ured PMEZ-a je zapovjedio da se u pauzi u granatiranju evakuira zgrada PMEZ-a.⁴⁹⁷⁰ Izdana je zapovijed da se evakuiraju u bazu UN-a u Južnoj vojarni i da u zgradi PMEZ-a ostane samo nekoliko dragovoljaca da štite 60-70 civila koji su se sklonili u zgradi PMEZ-a.⁴⁹⁷¹ Na putu za Južnu vojarnu, Liborius je vidio oštećenja na civilnim zgradama na zapadnoj strani ceste, neposredno prije glavnog željezničkog mosta. Vidio je i puno civila koji su kupili svoje stvari i bježali iz Knina.⁴⁹⁷²

1298. **Robert Williams** je u svom svjedočenju izjavio da je u 05:00 sati 4. kolovoza 1995., Williams, zajedno s Philipom Berikoffim i s još jednim čovjekom, gledao

⁴⁹⁶¹ P799 (Søren Liborius, izjava svjedoka, 2. studenog 1995.), str. 3.

⁴⁹⁶² P799 (Søren Liborius, izjava svjedoka, 2. studenog 1995.), str. 3; P802 (Søren Liborius, izjava svjedoka, 20. lipnja 2008.), par. 8.

⁴⁹⁶³ P802 (Søren Liborius, izjava svjedoka, 20. lipnja 2008.), par. 5, 8; Søren Liborius, T. 8252.

⁴⁹⁶⁴ P799 (Søren Liborius, izjava svjedoka, 2. studenog 1995.), str. 3; Søren Liborius, T. 8240; P798 (Fotografija gradskog područja Knina koju je označio Søren Liborius), sjedište PMEZ-a označeno je slovom A.

⁴⁹⁶⁵ P799 (Søren Liborius, izjava svjedoka, 2. studenog 1995.), str. 3-4.

⁴⁹⁶⁶ P799 (Søren Liborius, izjava svjedoka, 2. studenog 1995.), str. 4; P802 (Søren Liborius, izjava svjedoka, 20. lipnja 2008.), par. 7.

⁴⁹⁶⁷ P802 (Søren Liborius, izjava svjedoka, 20. lipnja 2008.), par. 4; Søren Liborius, T. 8240, 8250.

⁴⁹⁶⁸ P799 (Søren Liborius, izjava svjedoka, 2. studenog 1995.), str. 4; P802 (Søren Liborius, izjava svjedoka, 20. lipnja 2008.), par. 6.

⁴⁹⁶⁹ P802 (Søren Liborius, izjava svjedoka, 20. lipnja 2008.), par. 6; Søren Liborius, T. 8241.

⁴⁹⁷⁰ P799 (Søren Liborius, izjava svjedoka, 2. studenog 1995.), str. 4.

⁴⁹⁷¹ P799 (Søren Liborius, izjava svjedoka, 2. studenog 1995.), str. 4; P802 (Søren Liborius, izjava svjedoka, 20. lipnja 2008.), par. 11; D741 (Liboriusov dnevnik), str. 7.

granatiranje Knina, koje su promatrali deset do petnaest minuta s balkona glavne zgrade u bazi UN-a.⁴⁹⁷³ Odatle je svjedok vidio centar Knina.⁴⁹⁷⁴ Prvih 30 minuta granatiranje je bilo vrlo intenzivno, i na grad je palo oko 300 granata.⁴⁹⁷⁵ Svjedok nije uspio prebrojati sve granate, ali zaključio je koliko ih je bilo zajedno s Andrewom Lesliem, Philipom Berikoffovom i još jednim čovjekom.⁴⁹⁷⁶ Na početku su granate ispaljivane iz smjera Drniša i prelijetale su bazu UN-a.⁴⁹⁷⁷ Prvi plotuni teškog topništva pogodili su centar Knina i područje oko tvornice TVIK, uključujući i stambeno naselje sjeverno od tvornice.⁴⁹⁷⁸ Svjedok je vidio da je na Skupštinu RSK pala jedna granata.⁴⁹⁷⁹ Intenzitet granatiranja se smanjio nakon otprilike 14:00 sati i nakon toga se do večeri nastavilo sporadično granatiranje koje je svjedok opisao kao "paljbu za uznemiravanje".⁴⁹⁸⁰ Williams je tu vrstu granatiranja opisao kao djelovanje u kojem "jedan top ili skupin[a] od dva do tri topa granatir[a] razna područja grada, uključujući civilna, stambena područja".⁴⁹⁸¹ Ta "paljba za uznemiravanje" nije bila usmjerena na konkretne vojne ciljeve, već je, prema riječima svjedoka, gađala područje dovoljno blizu kuća da potakne ljude na odlazak.⁴⁹⁸² Svjedok nije vidio ni čuo da je iz Knina otvarana topnička paljba. Ljudi su zbog granatiranja Knina potražili zaklon u kninskoj bazi UN-a. Prema riječima svjedoka, ti su ljudi bili civili, uglavnom starci i vrlo mladi, i uglavnom su bili Srbi, mada je bilo i Hrvata iz centra Knina.⁴⁹⁸³ Počeli su se okupljati ispred glavnog ulaza u bazu UN-a u poslijepodnevnim satima 4. kolovoza 1995., ali u bazu su pušteni

⁴⁹⁷² P802 (Søren Liborius, izjava svjedoka, 20. lipnja 2008.), par. 11; D741 (Liboriusov dnevnik), str. 7.

⁴⁹⁷³ P924 (Robert Williams, izjava svjedoka, 5. studenog 1995.), str. 2; P925 (Robert Williams, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 3-4; P930 (Kronologija događaja u Sektoru Jug koju je priredio Robert Williams, 4. - 7. kolovoza 1995.), str. 1.

⁴⁹⁷⁴ P925 (Robert Williams, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 3.

⁴⁹⁷⁵ P924 (Robert Williams, izjava svjedoka, 5. studenog 1995.), str. 2; P925 (Robert Williams, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 3-4; P927 (Robert Williams, list s dopunskim informacijama, 23. rujna 2008.), str. 1; P930 (Kronologija događaja u Sektoru Jug koju je priredio Robert Williams, 4. - 7. kolovoza 1995.), str. 1.

⁴⁹⁷⁶ P925 (Robert Williams, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 4; P927 (Robert Williams, list s dopunskim informacijama, 23. rujna 2008.), str. 1.

⁴⁹⁷⁷ P925 (Robert Williams, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 4.

⁴⁹⁷⁸ P925 (Robert Williams, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 4; Robert Williams, T. 9537; P928 (Ortofoto karta Knina koju je označio Robert Williams); D815 (Ortofoto karta Knina, dio dokaznog predmeta D131), područja su označena crvenom i plavom bojom.

⁴⁹⁷⁹ P926 (Robert Williams, izjava svjedoka, 14. studenog 2007.), par. 2; P927 (Robert Williams, list s dopunskim informacijama, 23. rujna 2008.), str. 2.

⁴⁹⁸⁰ P925 (Robert Williams, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 4-5; P927 (Robert Williams, list s dopunskim informacijama, 23. rujna 2008.), str. 1; Robert Williams, T. 9533-9534.

⁴⁹⁸¹ P925 (Robert Williams, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 4-5; Robert Williams, T. 9533-9534.

⁴⁹⁸² P925 (Robert Williams, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 5; P926 (Robert Williams, izjava svjedoka, 14. studenog 2007.), par. 3; P927 (Robert Williams, list s dopunskim informacijama, 23. rujna 2008.), str. 1; Robert Williams, T. 9533-9534.

⁴⁹⁸³ P925 (Robert Williams, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 5.

tek u 23:20 sati.⁴⁹⁸⁴ Civili su cijelu noć ulazili u bazu UN-a. Ujutro 5. kolovoza 1995., u bazi UN-a je bilo 700 civila.⁴⁹⁸⁵

1299. **Joseph Bellerose**, pripadnik inženjerije UNCRO-a za Sektor Jug⁴⁹⁸⁶ izjavio je da se probudio otprilike između 03:30 i 04:00 sata 4. kolovoza 1995. kad je na radiju čuo da iz svog stana u Kninu u bazu UN-a stiže general Forand. Oko 04:15 sati, u bazi UN-a oglasile su se sirene i Bellerose je s drugim ljudima iz baze otišao u jedno od skloništa u bazi.⁴⁹⁸⁷ U 05:00 sati počelo je žestoko granatiranje Knina, koje je trajalo sljedeći sat ili dva i nakon toga se stišalo. Mada se krio u skloništu, Bellerose je zahvaljujući vojnoj obuci prepoznao i topničku i raketnu paljbu.⁴⁹⁸⁸ Rekao je da je na osnovi zvuka zaključio da je topnička paljba nasumična i da nije bilo nekog određenog cilja.⁴⁹⁸⁹ U jednom trenutku tijekom dana, s posljednjeg kata zgrade u bazi UN-a vidio je, zajedno s satnikom Gilbertom, da granate padaju po raznim dijelovima grada, ali kao mjesta udara identificirao je samo ranžirni kolodvor blizu Sjeverne vojarne i još jedno mjesto blizu brda gdje prolazili cesta za Gračac.⁴⁹⁹⁰

1300. Dana 4. kolovoza 1995., Belleroseu je general Forand zapovjedio da ode u grad i pokupi međunarodno osoblje UN-a iz njihovih stanova, ali Bellerose nije mogao odmah krenuti jer je pred ulazom u bazu bio jedan naoružan srpski vojnik i jer je na cesti bilo mina.⁴⁹⁹¹ Problem je onda riješio jedan ruski pripadnik UNMO-a, tako da su Bellerose i drugi pripadnici UN-a poslije podne otišli u grad s dva oklopna transportera.⁴⁹⁹² Bellerose je otišao u kninsku bolnicu da dostavi zalihe medicinskog materijala i vidio je kako na nosilima donose više ranjenih, među kojima je bilo i ljudi koji su izgubili udove.⁴⁹⁹³ Rekao je da su ranjeni većinom bili stariji civili, ali da su neki među njima nosili srpske vojne uniforme.⁴⁹⁹⁴ Također je izjavio da se činilo da je jedan ugao bolnice

⁴⁹⁸⁴ P924 (Robert Williams, izjava svjedoka, 5. studenog 1995.), str. 2; P925 (Robert Williams, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 5; P924 (Robert Williams, izjava svjedoka, 5. studenog 1995.), str. 2; P930 (Kronologija događaja u Sektoru Jug koju je priredio Robert Williams, 4. - 7. kolovoza 1995.), str. 2.

⁴⁹⁸⁵ P925 (Robert Williams, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 5.

⁴⁹⁸⁶ P545 (Joseph Bellerose, izjava svjedoka, 1. studenog 1995.); P546 (Joseph Bellerose, izjava svjedoka, 2. studenog 1999.), str. 2.

⁴⁹⁸⁷ P546 (Joseph Bellerose, izjava svjedoka, 2. studenog 1999.), str. 3.

⁴⁹⁸⁸ P546 (Joseph Bellerose, izjava svjedoka, 2. studenog 1999.), str. 3; Joseph Bellerose, T. 5865.

⁴⁹⁸⁹ Joseph Bellerose, T. 5865.

⁴⁹⁹⁰ P546 (Joseph Bellerose, izjava svjedoka, 2. studenog 1999.), str. 3; Joseph Bellerose, T. 5865-5866.

⁴⁹⁹¹ P546 (Joseph Bellerose, izjava svjedoka, 2. studenog 1999.), str. 3; Joseph Bellerose, T. 5866, 5955-5956.

⁴⁹⁹² P546 (Joseph Bellerose, izjava svjedoka, 2. studenog 1999.), str. 3-4; Joseph Bellerose, T. 5866, 5956.

⁴⁹⁹³ P546 (Joseph Bellerose, izjava svjedoka, 2. studenog 1999.), str. 4; Joseph Bellerose, T. 5866.

⁴⁹⁹⁴ P546 (Joseph Bellerose, izjava svjedoka, 2. studenog 1999.), str. 4. Joseph Bellerose, T. 5917.

izgledao kao da ga je pogodila granata, ali nijedan drugi pripadnik UN-a mu nije rekao da se to dogodilo.⁴⁹⁹⁵ Dok je bio u bolnici, Bellerose je čuo prelijetanje granata i eksplozije u Kninu.⁴⁹⁹⁶ U blizini bolnice nije vidio nijedan tenk SVK.⁴⁹⁹⁷ Nakon obilaska bolnice, Bellerose je oklopnim transporterom otišao u grad po međunarodno osoblje UN-a.⁴⁹⁹⁸ Bellerose je objasnio da on nije vozio oklopni transporter, pa je mjesta pokraj kojih je prolazio mogao identificirati samo kad bi izašao iz oklopnog transportera.⁴⁹⁹⁹ Kad bi izišao iz oklopnog transportera, na ulicama je vidio leševe među kojima je bilo i civila i vojnika u vojnim odorama.⁵⁰⁰⁰ Vidio je i zapaljene zgrade i vozila i čuo eksplozije topničkih projektila u gradu.⁵⁰⁰¹ Konkretno, Bellerose je vidio kako je jedna granata pala na sjevernu željezničku prugu i tri granate zapadno odatle, na područje uz cestu za Medoševac, gdje je vidio i leševe, od kojih su neki bili u vojnim uniformama; vidio je kako još jedna granata pala sjeverno od bolnice i leševe blizu glavnog skladišta u Kninu.⁵⁰⁰² Nije mu bilo poznato kako su ti ljudi umrli.⁵⁰⁰³ Dana 4. kolovoza 1995., nakon što je počelo granatiranje Knina, pred bazom UN-a počeli su se okupljati civili iz grada, tražeći u bazi zaklon.⁵⁰⁰⁴ Nitko od njih nije bio u dobi za vojnu službu.⁵⁰⁰⁵ Budući da nije postojao točan plan o postupanju s izbjeglicama, svjedok se dragovoljno javio da napravi plan kako bi im se pružio zaklon. Bellerose je unutar baze UN-a napravio krug za smještaj civila koji su došli da se tu sklone.⁵⁰⁰⁶ Kasno navečer, civili su počeli ulaziti u bazu i to je trajalo cijele noći.⁵⁰⁰⁷ Bellerose je izjavio da 4. i 5. kolovoza 1995. nije vidio da se iz Knina otvara paljba.⁵⁰⁰⁸ Sjećao se da su Srbi 4. kolovoza 1995. ispalili jednu raketu iz ručnog bacača raketa sa srpske osmatračnice iznad baze.⁵⁰⁰⁹

⁴⁹⁹⁵ P546 (Joseph Bellerose, izjava svjedoka, 2. studenog 1999.), str. 4; Joseph Bellerose, T. 5917-5918.

⁴⁹⁹⁶ P546 (Joseph Bellerose, izjava svjedoka, 2. studenog 1999.), str. 4; Joseph Bellerose, T. 5867.

⁴⁹⁹⁷ Joseph Bellerose, T. 5867.

⁴⁹⁹⁸ P546 (Joseph Bellerose, izjava svjedoka, 2. studenog 1999.), str. 4.

⁴⁹⁹⁹ Joseph Bellerose, T. 5916-5917.

⁵⁰⁰⁰ P546 (Joseph Bellerose, izjava svjedoka, 2. studenog 1999.), str. 4; Joseph Bellerose, T. 5867-5868, 5870.

⁵⁰⁰¹ Joseph Bellerose, T. 5867.

⁵⁰⁰² Joseph Bellerose, T. 5868-5870, 5919; P547 (Fotografija Knina iz zraka koju je označio Joseph Bellerose), željeznička pruga označena je slovom C, područje uz cestu za Medoševac označeno je slovom A, područje sjeverno od bolnice označeno je slovom B.

⁵⁰⁰³ Joseph Bellerose, T. 5920.

⁵⁰⁰⁴ P546 (Joseph Bellerose, izjava svjedoka, 2. studenog 1999.), str. 4.

⁵⁰⁰⁵ P546 (Joseph Bellerose, izjava svjedoka, 2. studenog 1999.), str. 4-5.

⁵⁰⁰⁶ P546 (Joseph Bellerose, izjava svjedoka, 2. studenog 1999.), str. 4.

⁵⁰⁰⁷ P546 (Joseph Bellerose, izjava svjedoka, 2. studenog 1999.), str. 4-5.

⁵⁰⁰⁸ P546 (Joseph Bellerose, izjava svjedoka, 2. studenog 1999.), str. 6; Joseph Bellerose, T. 5870.

⁵⁰⁰⁹ P546 (Joseph Bellerose, izjava svjedoka, 2. studenog 1999.), str. 6.

1301. **Alain Gilbert**, stacioniran u Kninu od 28. lipnja 1995. kao pobočnik generala Alaina Foranda u UNCRO-u,⁵⁰¹⁰ rekao je da je oko 04:00 sata 4. kolovoza 1995., zajedno s Alainom Forandom krenuo u bazu UN-a u Kninu.⁵⁰¹¹ U svom svjedočenju je izjavio je da je po dolasku obišao bazu i da su za vrijeme tog obilaska prve granate pale na Knin.⁵⁰¹² Kako je u vezi s prvim granatiranjem zapisano u njegovom dnevniku, Gilbert je od oko 05:02 sati do otprilike podneva promatrao granatiranje s prozora svog ureda s kojeg se vidio Knin i koji se nalazio desetak metara od balkona s kojeg se, kako navodi svjedok, pružao isti pogled na Knin, na posljednjem katu zgrade zapovjedništva UN-a.⁵⁰¹³ Svjedok je izjavio da je broj granata koji je zapisao u svom dnevniku koji je tada vodio i u koji je u određenim trenucima tijekom dana zapisivao broj granata koje je vidio i čuo samo približan broj, i da svrha bilješki nije bila popisivanje svake granate koja je pala na Knin, ni točnog mjesta udara.⁵⁰¹⁴ Mada je u svjedokovom dnevniku zabilježeno da je u 05:02 sati palo 60 granata, a u 05:05 još 25, Gilbert je izjavio da ne zna jesu li u tih prvih 60 granata uključene i one koje je čuo prilikom obilaska baze po dolasku.⁵⁰¹⁵ U 05:38 i u 05:39 sati, Gilbert je zabilježio dva zasebna udara, kao i dva pucnja iz streljačkog naoružanja, koji su odjeknuli iz kruga baze UN-a ili vrlo blizu nje.⁵⁰¹⁶ U 05:43 sati, Gilbert je zabilježio da su granate padale blizu vojarne SVK.⁵⁰¹⁷ U 05:45 sati, svjedok je zabilježio da je u posljednjih 15 minuta svakih 30 sekundi pala po jedna granata i dodao da su granate pale iza jednog od dva brijega, a mislio je da je jedan minobacački projektil ispaljen nedaleko od baze UN-a.⁵⁰¹⁸ Osim vojarne SVK, Gilbert nije znao za neki drugi vojni cilj iza brijega, gdje su, kako je vidio, padale

⁵⁰¹⁰ P589 (Alain Gilbert, izjava svjedoka, 5. veljače 2008.), str. 1, par. 1; Alain Gilbert, T. 6401, 6485-6486; P590 (Dvije fotografije baze UN-a u Kninu, s crveno označenim uredom Alaina Gilberta, 5. veljače 1995.); P593 (Članak Alaina Gilberta u vojnom časopisu, 7. kolovoza 1995.), str. 1-2.

⁵⁰¹¹ P589 (Alain Gilbert, izjava svjedoka, 5. veljače 2008.), par. 4; Alain Gilbert, T. 6428

⁵⁰¹² P589 (Alain Gilbert, izjava svjedoka, 5. veljače 2008.), par. 5; Alain Gilbert, T. 6432-6433.

⁵⁰¹³ P589 (Alain Gilbert, izjava svjedoka, 5. veljače 2008.), par. 5-7, 8; Alain Gilbert, T. 6406-6411, 6432-6434, 6458; P594 (Fotografija snimljena s balkona na 3. katu baze UN-a u Kninu); P595 (Fotografija snimljena s balkona baze UN-a u Kninu, na kojoj je bijelo označena zgrada Skupštine); P596 (Fotografija, pogled s balkona na 3. katu baze UN-a u Kninu).

⁵⁰¹⁴ P589 (Alain Gilbert, izjava svjedoka, 5. veljače 2008.), par. 6-7; Alain Gilbert, T. 6433-6435.

⁵⁰¹⁵ P589 (Alain Gilbert, izjava svjedoka, 5. veljače 2008.), par. 7.

⁵⁰¹⁶ P589 (Alain Gilbert, izjava svjedoka, 5. veljače 2008.), par. 11-13; P591 (Zabilješke Alaina Gilberta u vezi s granatiranjem Knina, 4. kolovoza 1995.), str. 1.

⁵⁰¹⁷ Alain Gilbert, T. 6460; P591 (Zabilješke Alaina Gilberta u vezi s granatiranjem Knina, 4. kolovoza 1995.), str. 1.

⁵⁰¹⁸ P589 (Alain Gilbert, izjava svjedoka, 5. veljače 2008.), par. 16-18; Alain Gilbert, T. 6443-6451; D570 (Alain Gilbert, više fotografija dvaju bregova u Kninu); D569 (Alain Gilbert, dvije snimke snimljene iz baze UN-a u Kninu, 4. kolovoza 1995.); P591 (Zabilješke Alaina Gilberta u vezi s granatiranjem Knina, 4. kolovoza 1995.), str. 1; P594 (Fotografija brijega i kućice u Kninu, snimljena iz baze UN-a); P595 (Fotografija snimljena s balkona baze UN-a u Kninu, na kojoj je bijelo označena zgrada Skupštine); P596

granate, i dodao je da mu se činilo da se gađa cijeli Knin.⁵⁰¹⁹ Koliko je svjedok mogao procijeniti, ujutro 4. kolovoza 1995. palo je otprilike 500-700 granata, poslijepodne 400, a uvečer 20-30.⁵⁰²⁰

1302. **Hussein Al-Alfi** je u svom svjedočenju izjavio da je u 05:00 sati, kad je počelo granatiranje, bio u svom uredu u bazi UN-a.⁵⁰²¹ Svjedok je čuo glasno, masovno i brzo granatiranje.⁵⁰²² Zgrada UN-a tresla se od granatiranja.⁵⁰²³ Vojno osoblje UN-a je procijenilo da je intenzitet granatiranja Knina i okolice u prva dva ili tri sata bio 10.000 granata na sat.⁵⁰²⁴ Svjedok je također čuo pucnje iz Knina i pretpostavljao da to Srbi pucaju.⁵⁰²⁵ Rijetko kad bi čuo granatiranje iz grada.⁵⁰²⁶ Svjedok je kroz prozor zapovjedništva vidio kako padaju granate, vidio je eksplozije, vatru i dim.⁵⁰²⁷ Vidio je kako granate pogađaju radio-stanicu, kuće i civilna područja, a vidio je i kako kuće gore.⁵⁰²⁸ Intenzivno granatiranje nastavilo se tijekom dana, mada bi se povremeno stišalo.⁵⁰²⁹ Dana 4. ili 5. kolovoza 1995., u 16:00 sati, Al-Alfi i general Forand otišli su oklopnim transporterom na sastanak sa srpskim vlastima u zapovjedništvu RSK u kninskoj glavnoj ulici.⁵⁰³⁰ Prema Al-Alfijevim riječima, grad je tada bio napušten.⁵⁰³¹ Po izlasku iz oklopnog transportera, Al-Alfi je na glavnoj kninskoj ulici, pedesetak metara od zapovjedništva RSK, vidio 10-15 leševa u civilnoj odjeći.⁵⁰³² Al-Alfi je vidio i da je jedna granata pala ispred zapovjedništva i kako uslijed granatiranja gori nekoliko kuća u glavnoj ulici. Al-Alfiju su kolege rekly da su u jednom civilnom automobilu koji

(Fotografija, pogled s balkona na 3. katu baze UN-a u Kninu); P597 (Fotografija dvaju bregova snimljena iz baze UN-a u Kninu).

⁵⁰¹⁹ P589 (Alain Gilbert, izjava svjedoka, 5. veljače 2008.), par. 17-18; Alain Gilbert, T. 6443-6447, 6450-6455; D570 (Više fotografija s označenim vojnim ciljevima iza dvaju bregova u Kninu); D571 (Fotografija važnijih vojnih ciljeva); D572 (Fotografije iz zraka baze UN-a u Kninu), fotografija br. 3.

⁵⁰²⁰ P589 (Alain Gilbert, izjava svjedoka, 5. veljače 2008.), par. 20, 23; P591 (Zabilješke Alaina Gilberta u vezi s granatiranjem Knina, 4. kolovoza 1995.), str. 1-3; P593 (Članak Alaina Gilberta u vojnom časopisu, 7. kolovoza 1995.), str. 4.

⁵⁰²¹ P1160 (Hussein Al-Alfi, izjava svjedoka, 5. ožujka 1998.), str. 27-29; Hussein Al-Alfi, T. 13889.

⁵⁰²² P1160 (Hussein Al-Alfi, izjava svjedoka, 5. ožujka 1998.), str. 27-28; Hussein Al-Alfi, T. 13807, 13953.

⁵⁰²³ P1160 (Hussein Al-Alfi, izjava svjedoka, 5. ožujka 1998.), str. 28-29; Hussein Al-Alfi, T. 13953.

⁵⁰²⁴ P1160 (Hussein Al-Alfi, izjava svjedoka, 5. ožujka 1998.), str. 27; Hussein Al-Alfi, T. 13889-13890, 13894.

⁵⁰²⁵ P1160 (Hussein Al-Alfi, izjava svjedoka, 5. ožujka 1998.), str. 28, 30.

⁵⁰²⁶ P1160 (Hussein Al-Alfi, izjava svjedoka, 5. ožujka 1998.), str. 30.

⁵⁰²⁷ P1160 (Hussein Al-Alfi, izjava svjedoka, 5. ožujka 1998.), str. 28-29; Hussein Al-Alfi, T. 13807-13809.

⁵⁰²⁸ P1160 (Hussein Al-Alfi, izjava svjedoka, 5. ožujka 1998.), str. 28; Hussein Al-Alfi, T. 13807-13808.

⁵⁰²⁹ P1160 (Hussein Al-Alfi, izjava svjedoka, 5. ožujka 1998.), str. 29; Hussein Al-Alfi, T. 13808.

⁵⁰³⁰ P1160 (Hussein Al-Alfi, izjava svjedoka, 5. ožujka 1998.), str. 29-30; Hussein Al-Alfi, T. 13881-13882, 13916-13917.

⁵⁰³¹ P1160 (Hussein Al-Alfi, izjava svjedoka, 5. ožujka 1998.), str. 32.

je pogodila granata vidjeli pet do sedam leševa.⁵⁰³³ Na sastanku su Srbi tražili 70.000 litara goriva za automobile i 500 kamiona kako bi se civili s tog područja prevezli u Petrovac i Banju Luku, u Bosni i Hercegovini.⁵⁰³⁴ Al-Alfi je odgovorio da će UN Srbima pomoći koliko god može i otišao je oko 19:00 sati.⁵⁰³⁵ Zapovjedništvo UN-a u Zagrebu odobrilo je da se izda gorivo u svrhu preseljenja civila.⁵⁰³⁶ Svjedok je pokušao da dogovori još jedan sastanak te noći i poslao je časnika za vezu, ali Srbi su otišli i zapovjedništvo RSK je bilo zaključano.⁵⁰³⁷

1303. **Bert Dijkstra**, vojni promatrač UN-a u Sektoru Jug od 14. lipnja 1995. do približno 1. prosinca 1995.,⁵⁰³⁸ u svom je svjedočenju izjavio da je ujutro 4. kolovoza 1995., u 05:00 sati, bio u svom stanu, nedaleko od mjesta gdje se, kako se pretpostavljalo, nalazila logistička baza, sjeveroistočno od centra Knina.⁵⁰³⁹ Svjedoka je tada probudio zvuk, za koji je mislio da je zvuk raketa iz višecijevnih bacača raketa.⁵⁰⁴⁰ Dijkstra je pretpostavljao da je raketa pala na stambeno područje, nekoliko stotina metara od njegovog stana i najmanje 500 metara od najbližeg od vojnih ciljeva koje je svjedok identificirao, a to je, kako je shvatilo Raspravno vijeće, bila Vojarna Senjak.⁵⁰⁴¹ Tlak zraka od udara izbio je prozore i drvene rolete na Dijkstrinom stanu.⁵⁰⁴² Svjedok je u bazu UN-a stigao oko 08:00 sati.⁵⁰⁴³ Zgrada u bazi UN-a imala je dva balkona s pogledom prema sjeveru s kojih se vidio Knin i odakle je svjedok vidio otprilike 50-60 posto grada, odnosno sve osim najsjevernijeg dijela.⁵⁰⁴⁴ Dijkstra je izjavio da je svakog sata izlazio na balkon kako bi pratio granatiranje.⁵⁰⁴⁵ Prvih nekoliko sati ujutro 4. kolovoza 1995., svake minute ili svakih 30 sekundi ispaljena je otprilike po jedna

⁵⁰³² P1160 (Hussein Al-Alfi, izjava svjedoka, 5. ožujka 1998.), str. 42, 106; Hussein Al-Alfi, T. 13916-13920, 13930-13931.

⁵⁰³³ P1160 (Hussein Al-Alfi, izjava svjedoka, 5. ožujka 1998.), str. 43.

⁵⁰³⁴ P1160 (Hussein Al-Alfi, izjava svjedoka, 5. ožujka 1998.), str. 30; Hussein Al-Alfi, T. 13882, 13886, 13913, 13918.

⁵⁰³⁵ P1160 (Hussein Al-Alfi, izjava svjedoka, 5. ožujka 1998.), str. 31.

⁵⁰³⁶ P1160 (Hussein Al-Alfi, izjava svjedoka, 5. ožujka 1998.), str. 31-32; Hussein Al-Alfi, T. 13882.

⁵⁰³⁷ P1160 (Hussein Al-Alfi, izjava svjedoka, 5. ožujka 1998.), str. 31-32.

⁵⁰³⁸ P428 (Bert Dijkstra, izjava svjedoka, 7. prosinca 1995.), str. 2; P429 (Bert Dijkstra, izjava svjedoka, 12. ožujka 2008.), par. 2.

⁵⁰³⁹ P428 (Bert Dijkstra, izjava svjedoka, 7. prosinca 1995.), str. 2; P429 (Bert Dijkstra, izjava svjedoka, 12. ožujka 2008.), par. 11; P430 (Ortofoto karta Knina koju je označio Bert Dijkstra), Dijkstrin stan označen je riječju 'living'.

⁵⁰⁴⁰ P428 (Bert Dijkstra, izjava svjedoka, 7. prosinca 1995.), str. 2-3; Bert Dijkstra, T. 4760-4761.

⁵⁰⁴¹ P428 (Bert Dijkstra, izjava svjedoka, 7. prosinca 1995.), str. 3.

⁵⁰⁴² P429 (Bert Dijkstra, izjava svjedoka, 12. ožujka 2008.), par. 18.

⁵⁰⁴³ P428 (Bert Dijkstra, izjava svjedoka, 7. prosinca 1995.), str. 3.

⁵⁰⁴⁴ P428 (Bert Dijkstra, izjava svjedoka, 7. prosinca 1995.), str. 3; P429 (Bert Dijkstra, izjava svjedoka, 12. ožujka 2008.), par. 20; Bert Dijkstra, T. 4770-4771; P431 (Ortofoto karta baze UN-a koju je označio Bert Dijkstra).

⁵⁰⁴⁵ P428 (Bert Dijkstra, izjava svjedoka, 7. prosinca 1995.), str. 3.

granata.⁵⁰⁴⁶ Kasnije tog poslijepodneva granatiranje se stižalo i ispaljen je po otprilike jedan projektil svake minute ili svake dvije do tri minute.⁵⁰⁴⁷ Dijkstra je izjavio da se jasno sjeća da je višecijevni bacač raketa jedini put čuo u 05:00 sati, kad se probudio, a kasnije su uglavnom ispaljivane granate.⁵⁰⁴⁸ Dijkstra s balkona nije vidio što se gađa i što je pogodeno, ali temelju zvuka eksplozija i ponekih granata koje je vidio kako padaju, svjedok je stekao dojam da granate najmanje svakih 15-20 minuta padaju na jedno polje, močvarno područje nedaleko od rijeke Krke u planinskom ili brdovitom predjelu ispred baze UN-a.⁵⁰⁴⁹ Dijkstra je izjavio da je tijekom noći, otprilike poslije 20:00 sati, granatiranje bilo slabo ili da je gotovo prestalo.⁵⁰⁵⁰ Negdje oko 20:00 ili 21:00 sat, Dijkstra je vidio kako cestom za Drniš dolaze civili, većinom zaprežnim kolima ili automobilima, kako prolaze pokraj baze UN-a i ulaze u Knin.⁵⁰⁵¹

1304. **Normand Boucher**, načelnik UNCIVPOL-a za Sektor Jug od 30. travnja 1995. do 22. kolovoza 1995.,⁵⁰⁵² izjavio je da je u 05:00 sati 4. kolovoza 1995., granata pogodila kuću u njegovom naselju.⁵⁰⁵³ Treća granata koju je čuo pogodila je njegovu kuću.⁵⁰⁵⁴ Prema Boucherovim riječima, njegova kuća u Kninu nalazila se oko 170-200 metara od policijske postaje i baze SVK u sjevernom dijelu Knina.⁵⁰⁵⁵ Kuća je bila na samom smjeru paljbe između hrvatskih položaja na Dinari i vojarni SVK i milicije.⁵⁰⁵⁶

⁵⁰⁴⁶ P428 (Bert Dijkstra, izjava svjedoka, 7. prosinca 1995.), str. 3; P429 (Bert Dijkstra, izjava svjedoka, 12. ožujka 2008.), par. 16.

⁵⁰⁴⁷ P428 (Bert Dijkstra, izjava svjedoka, 7. prosinca 1995.), str. 3; P429 (Bert Dijkstra, izjava svjedoka, 12. ožujka 2008.), par. 16.

⁵⁰⁴⁸ P428 (Bert Dijkstra, izjava svjedoka, 7. prosinca 1995.), str. 3; P429 (Bert Dijkstra, izjava svjedoka, 12. ožujka 2008.), par. 17.

⁵⁰⁴⁹ P429 (Bert Dijkstra, izjava svjedoka, 12. ožujka 2008.), par. 21; Bert Dijkstra, T. 4771-4778; P430 (Ortofoto karta Knina koju je označio Bert Dijkstra), polje je označeno brojem 6; D392 (Prikaz Knina iz zraka koji je označila Gotovinina obrana); D393 (Trodimenzionalni prikazi područja Knina koje je označila Gotovinina obrana).

⁵⁰⁵⁰ P428 (Bert Dijkstra, izjava svjedoka, 7. prosinca 1995.), str. 3; P429 (Bert Dijkstra, izjava svjedoka, 12. ožujka 2008.), par. 23.

⁵⁰⁵¹ P428 (Bert Dijkstra, izjava svjedoka, 7. prosinca 1995.), str. 3; P429 (Bert Dijkstra, izjava svjedoka, 12. ožujka 2008.), par. 24.

⁵⁰⁵² P1176 (Normand Boucher, izjava svjedoka, 20. veljače 1996.), par. 1, 13; P1177 (Normand Boucher, izjava svjedoka, 12. studenog 1999.), par. 5, 81; P1178 (Normand Boucher, izjava svjedoka, 24. studenog 2008.), par. 51; D1217 (Normand Boucher, izjava svjedoka, 17. prosinca 2008.), par. 27; Normand Boucher, T. 14036, 14063-14064.

⁵⁰⁵³ P1176 (Normand Boucher, izjava svjedoka, 20. veljače 1996.), par. 5; P1177 (Normand Boucher, izjava svjedoka, 12. studenog 1999.), par. 39-40; D1217 (Normand Boucher, izjava svjedoka, 17. prosinca 2008.), par. 34; Normand Boucher, T. 14030.

⁵⁰⁵⁴ P1177 (Normand Boucher, izjava svjedoka, 12. studenog 1999.), par. 40; D1217 (Normand Boucher, izjava svjedoka, 17. prosinca 2008.), par. 34; Normand Boucher, T. 13967; P1179 (Karta Knina koju je označio Normand Boucher), str. 1-3, Boucherova kuća je označena slovom A.

⁵⁰⁵⁵ P1178 (Normand Boucher, izjava svjedoka, 24. studenog 2008.), par. 12; Normand Boucher, T. 13965, 14022-14024; P1179 (Karta Knina koju je označio Normand Boucher), str. 1-3, Boucherova kuća je označena slovom A, policijska postaja slovom B.

⁵⁰⁵⁶ Normand Boucher, T. 14027.

Dana 4. kolovoza 1995., dok je tražio zaklon, Boucher je vidio da je granata pogodila školu, a na stambenom području je vidio osam do deset oštećenih kuća.⁵⁰⁵⁷ Boucher je izjavio da su oštećene zgrade i kuće uglavnom bile na područjima blizu vojarne SVK, zapovjedništva SVK, zgrade policije i škole pokraj zgrade policije.⁵⁰⁵⁸ Prema Boucherovim riječima, granatiranje je trajalo 31 sat.⁵⁰⁵⁹

1305. **Mihail Jermolajev**, zamjenik višeg vojnog promatrača UN-a u Sektoru Jug od srpnja 1995. do listopada 1995.,⁵⁰⁶⁰ izjavio je na svjedočenju da je u 05:00 sati 4. kolovoza 1995. bio u svojoj kući u Kninu, koja se nalazila nedaleko od škole i kninske vojarne, kada ga je probudio zvuk granatiranja.⁵⁰⁶¹ Zajedno s još dvoje ljudi sklonio se u podrum, a kuću je pogodila granata.⁵⁰⁶² Oko 07:00 sati, tijekom pauze u granatiranju, došao je oklopni transporter UN-a i odvezao ih u bazu UN-a u Kninu.⁵⁰⁶³ Jermolajev je iz svog ureda čuo, a dijelom i vidio, veći dio granatiranja i izjavio je da zgrada Ministarstva obrane RSK u Kninu nije bila teže oštećena.⁵⁰⁶⁴

1306. **Svjedokinja 136**, Srпкиnja, prevoditeljica na terenu za UNCIVPOL i UNCRO,⁵⁰⁶⁵ izjavila je u svom svjedočenju da je žestoko granatiranje Knina popraćeno "užas[om] buk[om] [koja se] svugde [...] čula" počelo ujutro 4. kolovoza 1995. u 05:00 sati i da je trajalo neprekidno barem do 15:00 sati.⁵⁰⁶⁶ Oko 10:00 sati toga dana, granata je udarila i razorila kuću nedaleko od stana u kojem je bila svjedokinja.⁵⁰⁶⁷ Oko 13:00 sati, svjedokinja je pretrčala oko 700 metara kroz grad u smjeru "Južne

⁵⁰⁵⁷ P1178 (Normand Boucher, izjava svjedoka, 24. studenog 2008.), par. 14; Normand Boucher, T. 13967; P1179 (Karta Knina koju je označio Normand Boucher), str. 1-2, škola je označena slovom E, stambeno područje slovom K.

⁵⁰⁵⁸ D1217 (Normand Boucher, izjava svjedoka, 17. prosinca 2008.), par. 36, 39; P1179 (Karta Knina koju je označio Normand Boucher), str. 1-3, policijska postaja označena je slovom B, škola je označena slovom E.

⁵⁰⁵⁹ P1176 (Normand Boucher, izjava svjedoka, 20. veljače 1996.), par. 5; P1177 (Normand Boucher, izjava svjedoka, 12. studenog 1999.), par. 48.

⁵⁰⁶⁰ P94 (Mihail Jermolajev, izjava svjedoka, 14. svibnja 2002.), str. 1-2; P95 (Mihail Jermolajev, izjava svjedoka, 2. prosinca 2007.), str. 1; Mihail Jermolajev, T. 2285, 2371.

⁵⁰⁶¹ P95 (Mihail Jermolajev, izjava svjedoka, 2. prosinca 2007.), par. 8; Mihail Jermolajev, T. 2294-2295, 2463; P96 (Fotografija Knina na kojoj je Jermolajev označio svoju kuću i školu), kuća je označena slovom A, škola slovom B.

⁵⁰⁶² P94 (Mihail Jermolajev, izjava svjedoka, 14. svibnja 2002.), str. 5; P95 (Mihail Jermolajev, izjava svjedoka, 2. prosinca 2007.), par. 8.

⁵⁰⁶³ P95 (Mihail Jermolajev, izjava svjedoka, 2. prosinca 2007.), par. 8.

⁵⁰⁶⁴ P95 (Mihail Jermolajev, izjava svjedoka, 2. prosinca 2007.), par. 10-11; Mihail Jermolajev, T. 2466-2467.

⁵⁰⁶⁵ P2 (Svjedokinja 136, izjava svjedoka, 4. srpnja 1996.), str. 1-2; Svjedok 136, T. 620, 622, 641, 726, 765, 768, 780-782.

⁵⁰⁶⁶ P2 (Svjedokinja 136, izjava svjedoka, 4. srpnja 1996.), str. 2.

⁵⁰⁶⁷ P3 (Svjedokinja 136, izjava svjedoka, 11. lipnja 2007.), par. 4.; Svjedok 136, T. 637-638; P4 (Karta Knina koju je označila svjedokinja 136), ruta je označena crvenom bojom.

kasarne".⁵⁰⁶⁸ Dok je trčala po Kninu vidjela je da je oštećena ambulanta i jedna civilna kuća nedaleko od mjesta gdje bi se obično sastajala s ophodnjom UNCIVPOL-a, koja bi je povezala na posao.⁵⁰⁶⁹ Svjedokinja je ušla u oklopni transporter UN-a pred zapovjedništvom RSK i izašla kod baze UN-a u Kninu.⁵⁰⁷⁰ U izvješću zapovjedništva UNMO-a Sektora Jug za 4. kolovoz od 16:10 sati, zabilježeno je da je od 15:15 sati SVK blokirala bazu UN-a postavivši protutenkovske mine na glavnu cestu za Knin, stotinjak metara od ulazne kapije baze.⁵⁰⁷¹ Zabilježeno je da su četiri vojnika SVK s puškama AK-47 stajali nedaleko od mina i nisu nikome dozvoljavali da priđe, navodno prema naređenju njihovog "komandira".⁵⁰⁷² Svjedokinja nije vidjela da je SVK postavio te mine.⁵⁰⁷³ Svjedokinja je odlučila da neće otići jer se, kao i drugi civili u bazi, bojala prolaziti kroz Knin budući da je granatiranje još trajalo.⁵⁰⁷⁴ Svjedokinja je izjavila da kasnije poslijepodne nije vidjela ni čula gotovo nikakvo granatiranje.⁵⁰⁷⁵

1307. **Mira Grubor**, Srпкиnja, laborantica u kninskoj bolnici 4. kolovoza 1995. i prije tog datuma,⁵⁰⁷⁶ izjavila je da je 4. kolovoza 1995., od trenutka kad su je eksplozije probudile otprilike u 05:00 sati, pa do otprilike 10:30 sati, zbog žestokog granatiranja ostala u svojoj kući dvjestotinjak metara od bolnice.⁵⁰⁷⁷ Zatim je otrčala u bolnicu, gdje je zatekla vrlo mali broj osoblja.⁵⁰⁷⁸ Svjedokinja je izjavila da je na glavni ulaz u bolnicu donijet velik broj poginulih ili ranjenih civila.⁵⁰⁷⁹ Dva vojnika SVK odvezla su jednog ranjenog čovjeka u bolnicu i po ulasku rekla svjedokinji da su geleri granata koje su padale ispred ulaza u bolnicu ubili jednog čovjeka u vozilu, a svjedokinja je kroz

⁵⁰⁶⁸ P2 (Svjedokinja 136, izjava svjedoka, 4. srpnja 1996.), str. 2; P3 (Svjedokinja 136, izjava svjedoka, 11. lipnja 2007.), par. 4-5; Svjedok 136, T. 639-640, 696; P4 (Karta Knina koju je označila svjedokinja 136), slovom "B" označena su mjesta gdje su pale granate.

⁵⁰⁶⁹ Svjedok 136, T. 692-693, 696-697, 800; D2 (Ortofoto karta Knina koju je označila svjedokinja 136), na mjestu označenom brojem 6 bila je ambulanta.

⁵⁰⁷⁰ P2 (Svjedokinja 136, izjava svjedoka, 4. srpnja 1996.), str. 2-3; Svjedok 136, T. 638-639, 789; P4 (Karta Knina koju je označila svjedokinja 136), slovom "A" označeno je mjesto s kojeg su je odvezli oklopnim transporterom.

⁵⁰⁷¹ Svjedok 136, T. 732-733; D5 (Dnevno izvješće o situaciji UNMO-a za Sektor Jug, 16:10 sati, 4. kolovoza 1995.), str. 2.

⁵⁰⁷² Svjedok 136, T. 732-733; D5 (Dnevno izvješće o situaciji UNMO-a za Sektor Jug, 16:10 sati, 4. kolovoza 1995.), str. 2.

⁵⁰⁷³ Svjedok 136, T. 732-733.

⁵⁰⁷⁴ P2 (Svjedokinja 136, izjava svjedoka, 4. srpnja 1996.), str. 3.

⁵⁰⁷⁵ P2 (Svjedokinja 136, izjava svjedoka, 4. srpnja 1996.), str. 2.

⁵⁰⁷⁶ P54 (Mira Grubor, izjava svjedoka, 3. travnja 1998.), str. 1-2.

⁵⁰⁷⁷ P54 (Mira Grubor, izjava svjedoka, 3. travnja 1998.), str. 2; Mira Grubor, T. 1446; P58 (Karta Knina koju je označila Mira Grubor), kuća Mire Grubor označena je brojem 1.

⁵⁰⁷⁸ P54 (Mira Grubor, izjava svjedoka, 3. travnja 1998.), str. 2.

⁵⁰⁷⁹ P54 (Mira Grubor, izjava svjedoka, 3. travnja 1998.), str. 3; P58 (Karta Knina koju je označila Mira Grubor), glavni ulaz u bolnicu označen je brojem 15.

staklena vrata bolnice vidjela rupu na vozilu.⁵⁰⁸⁰ Od granata koje su padale pokraj bolnice popucali su neki prozori.⁵⁰⁸¹ U jednom trenutku svjedokinja je vidjela razbijeno staklo i gelere na južnom stubištu bolnice.⁵⁰⁸² Vojnici SVK i vojska UNPROFOR-a donijeli su ranjene i poginule, među kojima je bilo i vojnika SVK.⁵⁰⁸³ Na osnovi onoga što je sama vidjela i čula od drugih, svjedokinja je izjavila da su svi ranjeni i poginuli bili žrtve granatiranja.⁵⁰⁸⁴ Svi bolnički pacijenti premješteni su iz predostrožnosti u podrum zgrade.⁵⁰⁸⁵ Svjedokinja je izjavila da je 30-40 od otprilike 120 poginulih bilo u civilnoj odjeći.⁵⁰⁸⁶ Procijenila je da je od otprilike 170 ranjenih koji su prvog dana granatiranja primljeni u bolnicu, 40-60 nosilo civilnu odjeću i uglavnom su bili stariji ljudi.⁵⁰⁸⁷ Njezine procjene o stradalima temelje se na zapažanjima i dijelom na razgovorima s drugim članovima osoblja.⁵⁰⁸⁸ Jedna kolegica joj je kasnije rekla da je vidjela kako pripadnici HV-a iznose mrtve i ranjene iz bolnice i odnose ih prema kninskom groblju, odnosno u poljsku bolnicu.⁵⁰⁸⁹ Ne sjeća se da je u gradu vidjela ijedno vozilo SVK ili organiziranu skupinu vojnika SVK.⁵⁰⁹⁰ Svjedokinja je čula fijuk granata ispaljenih s Dinare i iz smjera Drniša.⁵⁰⁹¹ Svjedokinja nije identificirala nikakav obrazac granatiranja.⁵⁰⁹² Izjavila je da je vidjela područja, konkretne kuće i civilne objekte koji su granatirani, kao i civile poginule ili ranjene u granatiranju i ta je područja označila na karti.⁵⁰⁹³ Navela je da iz bolnice vidjela velik broj granatiranih

⁵⁰⁸⁰ P54 (Mira Grubor, izjava svjedoka, 3. travnja 1998.), str. 3; Mira Grubor, T. 1391, 1407-1408, 1431; D70 (Video-snimka kninske bolnice izvana).

⁵⁰⁸¹ P54 (Mira Grubor, izjava svjedoka, 3. travnja 1998.), str. 3.

⁵⁰⁸² Mira Grubor, T. 1433-1434.

⁵⁰⁸³ P54 (Mira Grubor, izjava svjedoka, 3. travnja 1998.), str. 3; Mira Grubor, T. 1428-1429.

⁵⁰⁸⁴ P55 (Mira Grubor, izjava svjedoka, 12. srpnja 2007.), par. 9

⁵⁰⁸⁵ P54 (Mira Grubor, izjava svjedoka, 3. travnja 1998.), str. 3; Mira Grubor, T. 1415-1416; D75 (Izvjешće UNCIVPOL-a o mogućim kršenjima ljudskih prava, 8. kolovoza 1995.), str. 2; D77 (Video-snimka kninske bolnice, 7. kolovoza 1995.).

⁵⁰⁸⁶ P54 (Mira Grubor, izjava svjedoka, 3. travnja 1998.), str. 3; Mira Grubor, T. 1426.

⁵⁰⁸⁷ P54 (Mira Grubor, izjava svjedoka, 3. travnja 1998.), str. 3.

⁵⁰⁸⁸ P54 (Mira Grubor, izjava svjedoka, 3. travnja 1998.), str. 3.

⁵⁰⁸⁹ P54 (Mira Grubor, izjava svjedoka, 3. travnja 1998.), str. 3-4; P55 (Mira Grubor, izjava svjedoka, 12. srpnja 2007.), par. 2; Mira Grubor, T. 1435-1436; P58 (Karta Knina koju je označila Mira Grubor), kninsko groblje označeno je brojem 5.

⁵⁰⁹⁰ P55 (Mira Grubor, izjava svjedoka, 12. srpnja 2007.), par. 10; Mira Grubor, T. 1408.

⁵⁰⁹¹ P54 (Mira Grubor, izjava svjedoka, 3. travnja 1998.), str. 2, 4; Mira Grubor, T. 1482-1484; P58 (Karta Knina koju je označila Mira Grubor), smjer prema Dinari označen je brojem 17, smjer prema Drnišu označen je brojem 18.

⁵⁰⁹² P54 (Mira Grubor, izjava svjedoka, 3. travnja 1998.), str. 4; P55 (Mira Grubor, izjava svjedoka, 12. srpnja 2007.), par. 10; Mira Grubor, T. 1471, 1484.

⁵⁰⁹³ P54 (Mira Grubor, izjava svjedoka, 3. travnja 1998.), str. 3-5; P55 (Mira Grubor, izjava svjedoka, 12. srpnja 2007.), par. 10; Mira Grubor, T. 1396-1399, 1402-1405, 1439, 1441-1443; P58 (Karta Knina koju je označila Mira Grubor), policijska postaja označena je brojem 4, područja na kojima je Mira Grubor uočila granatiranje označena su brojevima 6 do 11, prostor gdje je poginulo više ljudi uslijed eksplozije granate koja je pogodila traktor označeno je brojem 14; P59 (Video-snimka lokacije s oštećenjima uzrokovanim granatiranjem).

lokacija.⁵⁰⁹⁴ Među ostalim pogođenim ciljevima, navela je da su granatirane i kninske vojarne.⁵⁰⁹⁵ Vidjela je i čula kako posvuda padaju granate, a vidjela je i kako je granata eksplodirala neposredno ispred baze UN-a.⁵⁰⁹⁶

1308. **Maria Teresa Mauro**, službenica UN-a za civilne poslove i članica HRAT-a u nekadašnjem Sektoru Jug, stacionirana u Kninu od ožujka do prosinca 1995.,⁵⁰⁹⁷ izjavila je da ju je 4. kolovoza 1995., otprilike u 04:00 sata, netko nazvao telefonom i rekao joj da "ode[...] do baze".⁵⁰⁹⁸ Prema riječima svjedokinje, intenzivno granatiranje počelo je prije nego što je izašla iz kuće, koja se nalazila u stambenom dijelu nedaleko od škole u kojoj je ranije vidjela neku vojnu opremu.⁵⁰⁹⁹ Oko 10:00 sati, po nju i ostale došao je pripadnik UN-a da ih odvede u bazu UN-a.⁵¹⁰⁰

1309. **Eric Hendriks**, promatrač PMEZ-a u Kninu od 21. srpnja do 30. listopada 1995.,⁵¹⁰¹ izjavio je da je granatiranje počelo rano ujutro 4. kolovoza 1995. i da su, sudeći prema zvuku, granate padale vrlo blizu mjesta gdje se on nalazio.⁵¹⁰² Do podneva Hendriks je bio u podrumu zgrade Regionalnog centra PMEZ-a, koji se, prema njegovim riječima, nalazio u sjevernom dijelu grada nedaleko od bolnice.⁵¹⁰³ Oko podneva, Hendriks je s ostalima evakuiran u bazu UN-a.⁵¹⁰⁴ Vozeći se prema bazi UN-a, Hendriks je vidio oštećenja, zapaljene kuće, dim i vatru u gradu.⁵¹⁰⁵ Hendriks je izjavio da je na osnovi svojih zapažanja ustanovio da su granate izgleda padale posvuda, a ne na konkretne ciljeve.⁵¹⁰⁶ Izjavio je na svjedočenju da su željeznička postaja,

⁵⁰⁹⁴ Mira Grubor, T. 1403, 1405, 1441-1443.

⁵⁰⁹⁵ Mira Grubor, T. 1443.

⁵⁰⁹⁶ P55 (Mira Grubor, izjava svjedoka, 12. srpnja 2007.), par. 3; Mira Grubor, T. 1449; D72 (Karta i fotografije područja oko baze UN-a u Kninu).

⁵⁰⁹⁷ P1098 (Maria Teresa Mauro, izjava svjedoka, 3. ožujka 2000.), str. 1-2; P1099 (Maria Teresa Mauro, izjava svjedoka, 6. veljače 2008.), str. 1, par. 1, 7-9, 11-12; Maria Teresa Mauro, T. 11998, 12000, 12024, 12075-12076.

⁵⁰⁹⁸ P1098 (Maria Teresa Mauro, izjava svjedoka, 3. ožujka 2000.), str. 2.

⁵⁰⁹⁹ P1098 (Maria Teresa Mauro, izjava svjedoka, 3. ožujka 2000.), str. 2; P1099 (Maria Teresa Mauro, izjava svjedoka, 6. veljače 2008.), par. 3; Maria Teresa Mauro, T. 12080, 12083; D955 (Fotografija Knina iz zraka, s oznakama), područje gdje je Maria Teresa Mauro rekla da je možda bio njen stan označeno je plavom bojom.

⁵¹⁰⁰ P1098 (Maria Teresa Mauro, izjava svjedoka, 3. ožujka 2000.), str. 3.

⁵¹⁰¹ P931 (Eric Hendriks, izjava svjedoka, 4. travnja 2008.), par. 3; D820 (Eric Hendriks, izjava svjedoka, 18. travnja 1996.), str. 1-2; Eric Hendriks, T. 9734-9735, 9755-9756.

⁵¹⁰² P931 (Eric Hendriks, izjava svjedoka, 4. travnja 2008.), par. 14; D820 (Eric Hendriks, izjava svjedoka, 18. travnja 1996.), str. 3; Eric Hendriks, T. 9700.

⁵¹⁰³ P931 (Eric Hendriks, izjava svjedoka, 4. travnja 2008.), par. 14; D820 (Eric Hendriks, izjava svjedoka, 18. travnja 1996.), str. 3.

⁵¹⁰⁴ P931 (Eric Hendriks, izjava svjedoka, 4. travnja 2008.), par. 14; D820 (Eric Hendriks, izjava svjedoka, 18. travnja 1996.), str. 3; Eric Hendriks, T. 9789.

⁵¹⁰⁵ P931 (Eric Hendriks, izjava svjedoka, 4. travnja 2008.), par. 15; D820 (Eric Hendriks, izjava svjedoka, 18. travnja 1996.), str. 3; Eric Hendriks, T. 9700.

⁵¹⁰⁶ P931 (Eric Hendriks, izjava svjedoka, 4. travnja 2008.), par. 16.

vojarne i logistička baza bile neoštećene.⁵¹⁰⁷ Granatiranje je prestalo rano uvečer.⁵¹⁰⁸ Hendriks je izjavio da u Kninu i okolici nije vidio nijedan komad teškog topničkog oruđa SVK ni tenkove SVK.⁵¹⁰⁹

1310. **Peter Marti**, vojni promatrač UN-a i kasnije član HRAT-a u Sektoru Jug u razdoblju od 19. lipnja do 27. studenog 1995.,⁵¹¹⁰ izjavio je u svom svjedočenju da je 4. kolovoza 1995. bio u kući u Potkonju, odmah južno od Knina, gdje su on i još četvorica pripadnika UNMO-a tada bili smješteni, kada su oko 04:00–05:00 sati čuli granatiranje Knina.⁵¹¹¹ Iz njihove kuće u Potkonju, Marti nije imao izravan pogled na Knin i nije mogao točno vidjeti što je pogođeno jer mu je pogled zaklanjalo brdo, ali vidio je da se iznad Knina i okolnih sela diže dim.⁵¹¹² Granate su padale nekih dva do tri kilometra od kuće u kojoj je bio Marti.⁵¹¹³ Marti je zatim s civilima iz sela otišao u podrum jedne obližnje kuće i izjavio je da je rano ujutro granatiranje bilo snažno, a da je tijekom dana, kako je procijenio, ispaljivano po četiri do šest granata na sat.⁵¹¹⁴

1311. **Alain Forand**, zapovjednik UNCRO-a za Sektor Jug u razdoblju od 8. srpnja 1995. do 10. listopada 1995.,⁵¹¹⁵ izjavio je u svom svjedočenju da je u 05:00 sati 4. kolovoza 1995. započela teška paljba po gradu i selima po cijelom Sektoru Jug, a bilo je i žestokog granatiranja i ograničenih napada u zoni razdvajanja.⁵¹¹⁶ Forand je odmah otišao na balkon na trećem katu zgrade u bazi UN-a, odakle je promatrao granatiranje

⁵¹⁰⁷ P931 (Eric Hendriks, izjava svjedoka, 4. travnja 2008.), par. 16; Eric Hendriks, T. 9788.

⁵¹⁰⁸ D820 (Eric Hendriks, izjava svjedoka, 18. travnja 1996.), str. 3.

⁵¹⁰⁹ P931 (Eric Hendriks, izjava svjedoka, 4. travnja 2008.), par. 12; D820 (Eric Hendriks, izjava svjedoka, 18. travnja 1996.), str. 2.

⁵¹¹⁰ P415 (Peter Marti, izjava svjedoka, 13. veljače 1996.), str. 1-2; P416 (Peter Marti, izjava svjedoka, 29. lipnja 1997.), str. 1, 6; P417 (Peter Marti, izjava svjedoka, 14. prosinca 2007.), par. 1, 5, 9, 17.

⁵¹¹¹ P415 (Peter Marti, izjava svjedoka, 13. veljače 1996.); str. 1; P416 (Peter Marti, izjava svjedoka, 29. lipnja 1997.), str. 3; P417 (Peter Marti, izjava svjedoka, 14. prosinca 2007.), par. 32; Peter Marti, T. 4632, 4671-4672.

⁵¹¹² P416 (Peter Marti, izjava svjedoka, 29. lipnja 1997.), str. 3; P417 (Peter Marti, izjava svjedoka, 14. prosinca 2007.), par. 32; Peter Marti, T. 4632-4634, 4672.

⁵¹¹³ P417 (Peter Marti, izjava svjedoka, 14. prosinca 2007.), par. 32; P416 (Peter Marti, izjava svjedoka, 29. lipnja 1997.), str. 3; Peter Marti, T. 4632-4634.

⁵¹¹⁴ P417 (Peter Marti, izjava svjedoka, 14. prosinca 2007.), par. 34.

⁵¹¹⁵ P330 (Alain Forand, izjava svjedoka, 20. kolovoza 1996.), str. 2, 15; P333 (Alain Forand, izjava svjedoka, 25. siječnja 2008.), par. 2; Alain Forand, T. 4098-4099, 4180, 4186.

⁵¹¹⁶ P330 (Alain Forand, izjava svjedoka, 20. kolovoza 1996.), str. 4; P331 (Alain Forand, izjava svjedoka, 29. rujna 1997.), str. 12; Alain Forand, T. 4114; P340 (Ažurirano izvješće o situaciji UNCRO-a za Sektor Jug, 10:20 sati, 4. kolovoza 1995.), str. 2-3; P341 (Ažurirano izvješće o situaciji UNCRO-a za Sektor Jug, 13:00 sati, 4. kolovoza 1995.), str. 1; P399 (Video-snimka i transkript razgovora s Alainom Forandom), str. 1; P400 (Izjava za tisak, 12. listopada 1995.), str. 1; P401 (Izlaganje Alaina Foranda, 24. lipnja 1996.), str. 21; D346 (Razgovor s Alainom Forandom objavljen u Globusu, 12. ožujka 2004.), str. 1.

Knina zajedno s drugim časnicima i vidio da se po cijelom gradu dižu oblaci dima.⁵¹¹⁷ Forand je bio na balkonu desetak minuta.⁵¹¹⁸ Nije primijetio da je tijekom tog vremena vatreno djelovanje korigirano.⁵¹¹⁹ Granatiranje je bilo intenzivno otprilike jedan sat ili više, potom je s prekidima trajalo cijeli dan i zatim potpuno prestalo u ponoć 4. kolovoza 1995.⁵¹²⁰ Dana 4. kolovoza 1995., Forand je dao intervju za radio u kojem je izjavio da je toga dana na Knin palo oko 700-800 granata.⁵¹²¹ Tog istog dana, Forand je dvaput posjetio Ministarstvo obrane RSK, otprilike u 11:00 – 11:30 sati i u 18:00 sati, i jednom zgradu Skupštine RSK, i vidio je da su te zgrade samo neznatno oštećene i da paljba nije bila koncentrirana na područje oko tih zgrada.⁵¹²²

1312. **Jan Elleby**, zamjenik načelnika, a kasnije načelnik UNCIVPOL-a za Sektor Jug u Kninu u razdoblju od 15. svibnja do 1. ili 2. listopada 1995.,⁵¹²³ izjavio je u svom svjedočenju da ga je u 04:55 sati 4. kolovoza 1995. probudio zvuk granatiranja, nakon čega je otrčao u prizemlje svoje zgrade i tamo se sklonio.⁵¹²⁴ Prva dva, tri sata granatiranja svakih 20 sekundi pala bi po jedna granata.⁵¹²⁵

1313. Raspravnom vijeću su iz više izvora predloženi dokazi u vezi s efektom koji je topnička vatra HV-a imala na SVK i njegovo zapovjedništvo, i sustav veze u Kninu 4. kolovoza 1995.

1314. Prema hrvatskom obavještajnom izvješću poslanom u 08:30 sati 4. kolovoza 1995., general Kovačević, koji je bio u Kninu, rekao je u 07:00 sati potpukovniku Radiću, zapovjedniku borbene grupe Dinara, da je HV pogodio vojarnu i da sve gađa, te mu izdao zapovijed da ne napušta svoj položaj, već da otvori vatru na položaje HV-a na

⁵¹¹⁷ P333 (Alain Forand, izjava svjedoka, 25. siječnja 2008.), par. 5; Alain Forand, T. 4114, 4116, 4433, 4458; D346 (Razgovor s Alainom Forandom objavljen u Globusu, 12. ožujka 2004.), str. 5.

⁵¹¹⁸ P333 (Alain Forand, izjava svjedoka, 25. siječnja 2008.), par. 5; Alain Forand, T. 4115-4116.

⁵¹¹⁹ Alain Forand, T. 4116.

⁵¹²⁰ P330 (Alain Forand, izjava svjedoka, 20. kolovoza 1996.), str. 7; P331 (Alain Forand, izjava svjedoka, 29. rujna 1997.), str. 12; P333 (Alain Forand, izjava svjedoka, 25. siječnja 2008.), par. 5; Alain Forand, T. 4100-4101; P341 (Ažurirano izvješće o situaciji UNCRO-a za Sektor Jug, 13:00 sati, 4. kolovoza 1995.), str. 2; P343 (Dnevno izvješće o situaciji UNCRO-a za Sektor Jug, 23:00 sata, 4. kolovoza 1995.), str. 5; P399 (Video-snimka i transkript razgovora s Alainom Forandom), str. 1.

⁵¹²¹ Alain Forand, T. 4419-4421; D328 (Forandov radijski intervju za Canadian Broadcasting Service, 4. kolovoza 1995.).

⁵¹²² P333 (Alain Forand, izjava svjedoka, 25. siječnja 2008.), par. 12; Alain Forand, T. 4100-4101, 4124, 4369, 4371, 4391-4392.

⁵¹²³ P214 (Jan Elleby, izjava svjedoka, 17. rujna 1995.), str. 1; P215 (Jan Elleby, izjava svjedoka, 14. rujna 1997.), str. 1-3; P216 (Jan Elleby, izjava svjedoka, 10. listopada 2005.), str. 1-2; Jan Elleby, T. 3361-3362, 3469.

⁵¹²⁴ P214 (Jan Elleby, izjava svjedoka, 17. rujna 1995.), str. 1; Jan Elleby, T. 3367; P219 (Dopis Jana Ellebyja iz UNCIVPOL-a upućen u sjedište UNCIVPOL-a, 4. kolovoza 1995.).

⁵¹²⁵ P215 (Jan Elleby, izjava svjedoka, 14. rujna 1997.), str. 2.

Dinari.⁵¹²⁶ Prema tom istom izvješću, Milan Martić je u 07:20 sati nazvao jednu nepoznatu osobu i rekao joj da Hrvati od 05:00 sati bombardiraju Knin posljednjih sat ili dva, i da bez prestanka sve tuku.⁵¹²⁷ U hrvatskom obavještajnom izvješću od 4. kolovoza 1995., poslanom u 10:00 sati izvještava se da je oko 07:00 sati toga jutra, čovjek po imenu Duško više puta zvao privatno iz Martićevog kabineta i rekao da je HV udario na sve glavne gradove, da Knin gori i da je on jedini dežuran jer su svi ostali u skloništima ili kod kuće.⁵¹²⁸

1315. Prema intervjuu s Milanom Martićem koji je objavljen u časopisu *Vreme International* 24. kolovoza 1996., Martić je u vezi s napadom na Knin 4. kolovoza 1995. izjavio da je u vrijeme prvog napada s obitelji bio u svom stanu u Kninu i da je pukim slučajem preživio taj prvi napad jer su dva projektila proletjela pokraj njegovog stana.⁵¹²⁹

1316. **Mile Mrkšić** je u svom svjedočenju izjavio da je u prvom valu topničkog napada uništeno više sredstava veze SVK i da je tijekom tog dana HV zarobio ili uništio repetitore SVK na Čelavcu, Promini i na Plješevici, u općini Titova Korenica, uslijed čega su prekinute veze između Glavnog štaba SVK i zapovjednika korpusa.⁵¹³⁰ Do 16:00 sati, jedinice MUP-a su se uplašile i povukle se kako bi izbjegle frontalni sukob.⁵¹³¹

1317. U 20:00 sati 4. kolovoza 1995. Mrkšić je održao sastanak sa svojim podređenima na kojem su raspravljali o evakuaciji civila, zauzimanju položaja iznad Knina i zaštititi ljudi.⁵¹³² Mrkšić je u svom svjedočenju izjavio da iako su zapovjednici SVK već bili pripremili obranu, uključujući i obranu mjesta koja nisu napadana, držanje stare crte bojišnice duž linije Benkovac-Drniš-Vrlika nije značilo ništa u slučaju napada s leđa, s

⁵¹²⁶ D1257 (Hrvatsko obavještajno izvješće koje je sastavio Vladimir Janković, 4. kolovoza 1995.), str. 1-2.

⁵¹²⁷ D1257 (Hrvatsko obavještajno izvješće koje je sastavio Vladimir Janković, 4. kolovoza 1995.), str. 1.

⁵¹²⁸ D1256 (Hrvatsko obavještajno izvješće koje je sastavio Stjepan Vrančić, 4. kolovoza 1995.), str. 2-3.

⁵¹²⁹ D1449 (Razgovor s Martićem objavljen u listu *Vreme International*, 24. kolovoza 1996.), str. 3-4.

⁵¹³⁰ Mile Mrkšić, T. 18766, 18808, 18929, 18998, 19054, 19129, 19141-19143; D923 (Izvješće generala Mile Mrkšića, zapovjednika SVK, podneseno načelniku GŠ-a VJ, 26. kolovoza 1995.), str. 1, 13, 29; D1519 (Obavještajna informacija GŠ-a SVK upućena II. upravi GŠ-a VJ i Obavještajnom organu GŠ-a VRS, s potpisom Mihajla Kneževića, 4. kolovoza 1995.), str. 1; D1528 (Zahtjev Mile Mrkšića za popunu sredstvima veze upućen Generalštabu VJ, 4. kolovoza 1995., 13:00 sati).

⁵¹³¹ Mile Mrkšić, T. 18928, 19079; D1519 (Obavještajna informacija GŠ-a SVK upućena II. upravi GŠ-a VJ i Obavještajnom organu GŠ-a VRS, s potpisom Mihajla Kneževića, 4. kolovoza 1995.), str. 1.

⁵¹³² Mile Mrkšić, T. 18945, 18948, 19090.

teritorija Republike Srpske.⁵¹³³ Mrkšić je rekao da je odlučio da se bojišnica skрати i da se proteže iznad Knina, od Gračaca prema Srbu, kako bi SVK branio narod koji je napuštao područje i povlačio se prema Srbu.⁵¹³⁴ SVK bi uspostavio novu, suženu crtu bojišnice, kako bi branio točke iznad Knina i zaustavio prodor snaga HV-a na područje Otrića, u općini Gračac, i zaštitio područje na kojem se nalazio narod.⁵¹³⁵ U izvješću načelniku Generalštaba VJ od 26. kolovoza 1995., na kojem se nalazi Mrkšićev potpis, navedeno je da je 4. kolovoza 1995. Mrkšić također jednoj bojni 75. motorizovane brigade zapovjedio da u svrhu obrane Knina do jutra 5. kolovoza 1995. zauzme Bulinu Stranu.⁵¹³⁶

1318. Dana 4. kolovoza 1995., u obavještajnom izvješću Glavnog stožera HV-a poslanom u 21:30 sati, u vezi s Glavnim štabom SVK zabilježeno je da je kninsko čelništvo napustilo grad i otišlo prema Drvaru, u Bosni i Hercegovini, preko Srba, u općini Donji Lapac.⁵¹³⁷ Izvješće sadrži i dokument za koji se navodi da je primjerak Mrkšićevog izvješća za novinare, u kojem je navedeno da je Knin pust, poluiseljen, da su civili u skloništim, a muškarci na borbenim položajima. U navodnom izvješću za novinare također se navodi da je psihološki teško izdržati neprekidno granatiranje, posebno višecijevnim raketnim bacačima, ali da će se oni u Krajini braniti do kraja.⁵¹³⁸

1319. **Mile Mrkšić** je također izjavio da je u zapovjednom centru ostao do 22:00 sata, kad se raketiranje stišalo, Glavni štab napustio Knin, a zapovjedništvo se izmjestilo u Srb.⁵¹³⁹ Po dolasku na zapovjedno mjesto korpusa na željezničkoj postaji, Mrkšić je zapovjedio da se stabilizira obrana na brdima iznad Knina.⁵¹⁴⁰ S tog se položaja pružio pogled na okolno područje i paljba se mogla usmjeriti izravno na Knin i zaustaviti daljnje napredovanje hrvatskih snaga.⁵¹⁴¹ Martić je ostao na zapovjednom mjestu korpusa da se odmori i da ondje prespava, a Mrkšić je otišao za Srb kako bi osigurao

⁵¹³³ Mile Mrkšić, T. 18948-18949. Raspravno vijeće napominje da u transkriptu, T. 18949, piše Velika, ali s obzirom na kontekst iz dokaznog predmeta, Raspravno vijeće smatra da je riječ o mjestu Vrljaka.

⁵¹³⁴ Mile Mrkšić, T. 18837, 18948, 19083-19085.

⁵¹³⁵ Mile Mrkšić, T. 18949, 19083-19085.

⁵¹³⁶ Mile Mrkšić, T. 18766, 18808, 19141-19143; D923 (Izvješće generala Mile Mrkšića, zapovjednika SVK, podneseno načelniku GŠ-a VJ, 26. kolovoza 1995.), str. 1, 8.

⁵¹³⁷ P2347 (Obavještajno izvješće Glavnog stožera HV-a koje je sastavio Stjepan Vrančić, 4. kolovoza 1995.), str. 1-2.

⁵¹³⁸ P2347 (Obavještajno izvješće Glavnog stožera HV-a koje je sastavio Stjepan Vrančić, 4. kolovoza 1995.), str. 3.

⁵¹³⁹ Mile Mrkšić, T. 19030, 19046, 19086-19087, 19090, 19096, 19104; D1516 (Izvješće o borbenom djelovanju 7. korpusa od 29. srpnja do 6. kolovoza 1995., Slobodan Kovačević, 9. kolovoza 1995.), str. 2.

⁵¹⁴⁰ Mile Mrkšić, T. 18977-18978, 19031, 19035, 19096.

⁵¹⁴¹ Mile Mrkšić, T. 18977-18978.

uspostavljanje i rad sustava.⁵¹⁴² Zapovjednik 7. korpusa Kovačević i njegovo zapovjedno mjesto su se ponovno izmjestili prije nego što se Martić probudio.⁵¹⁴³

1320. Dana 5. kolovoza 1995., Mrkšić je snagama zapovjedio da nastave sa stabilizacijom obrane kako bi se pokušala formirati nova bojišnica protiv prodora snaga HV-a.⁵¹⁴⁴ Mrkšić je konkretno izdao zapovijed 7. korpusu i 1/103. pješadijskoj brigadi da spriječi neprijatelja u zauzimanju Knina i spajanje neprijateljskih snaga koje prodiru prema Otriću iz smjera Knina i Gračaca.⁵¹⁴⁵

1321. **Kosta Novaković** izjavio je u svom svjedočenju da je uvečer 4. kolovoza 1995., SVK planirala ostati i braniti Knin i da je u 20:30 sati Mrkšić to i zapovjedio.⁵¹⁴⁶ Te večeri je djelomice oštećen centar veze u zapovjedništvu, ali nije bio potpuno uništen i još uvijek se mogla ostvariti veza sa zapovjednicima na terenu.⁵¹⁴⁷ Prema Novakovićevim riječima, zapovjedništvo se izmjestilo u Srb u općini Donji Lapac ujutro 5. kolovoza 1995.⁵¹⁴⁸

1322. Dana 5. i 7. kolovoza 1995., kontraadmiral HV-a Davor Domazet izvijestio je da je sustav veza neprijatelja potpuno onesposobljen zarobljavanjem i onesposobljavanjem ključnih objekata radio-veze, što je povećalo kaos u preostalim dijelovima postrojbi razbijene SVK, osim u 11. istočnoslavonskom korpusu.⁵¹⁴⁹ Prema tom izvješću, general Mrkšić je 4. ili 5. kolovoza 1995. rekao da praktički više nema nikakvu izravnu vezu ni s jednim operativnim zapovjedništvom.⁵¹⁵⁰

1323. Osim gore navedenih dokaza, Raspravno vijeće je razmotrilo svjedočenje svjedoka AG-58, čiji se prikaz daje u poglavlju 4.5.2, i svjedočenje Đure Vukašinića, čiji se prikaz daje u poglavlju 4.4.4.

1324. Raspravno vijeće će sada razmotriti dokaze o topničkim udarima na Knin zabilježenim tijekom drugog dana operacije Oluja, 5. kolovoza 1995.

⁵¹⁴² Mile Mrkšić, T. 18949-18950, 18978, 19027, 19031, 19035, 19096.

⁵¹⁴³ Mile Mrkšić, T. 19035-19036; D1516 (Izvješće o borbenom djelovanju 7. korpusa od 29. srpnja do 6. kolovoza 1995., Slobodan Kovačević, 9. kolovoza 1995.), str. 2.

⁵¹⁴⁴ Mile Mrkšić, T. 18834-18835, 18981; D1511 (Zapovijed Glavnog štaba SVK u vezi sa stabiliziranjem obrane, Mile Mrkšić, 5. kolovoza 1995.), str. 1-2.

⁵¹⁴⁵ D1511 (Zapovijed Glavnog štaba SVK u vezi sa stabiliziranjem obrane, Mile Mrkšić, 5. kolovoza 1995.), str. 2.

⁵¹⁴⁶ Kosta Novaković, T. 11791, 11930-11931.

⁵¹⁴⁷ Kosta Novaković, T. 11932.

⁵¹⁴⁸ P1092 (Kosta Novaković, izjava svjedoka, 5. travnja 2001.), str. 11; Kosta Novaković, T. 11791.

⁵¹⁴⁹ D1266 (Obavještajna informacija Davora Domazeta za 6. kolovoza 1995., 7. kolovoza 1995.), str. 1, 7; D1267 (Obavještajna informacija Davora Domazeta, 5. kolovoza 1995.), str. 1-3, 7.

⁵¹⁵⁰ D1267 (Obavještajna informacija Davora Domazeta, 5. kolovoza 1995.), str. 3.

1325. **Philip Berikoff** je izjavio da je oko 05:20 sati 5. kolovoza 1995., na Knin i okolice palo stotinjak raketa, granata i minobacačkih projektila, a granatiranje je trajalo do otprilike 10:30 – 11:00 sati.⁵¹⁵¹ Granatiranje je vršeno s juga.⁵¹⁵² Berikoff je vidio kako tenkovi prolaze kroz Knin rano ujutro 5. kolovoza 1995.⁵¹⁵³ Izbjeglice su došle do ulaza u bazu UN-a, zajedno s jednim uplašenim vojnikom SVK, koji je bio u odori i naoružan i kojeg je Berikoff vratio jer, prema zapovijedi svojih nadređenih, nije smio pustiti borce da uđu.⁵¹⁵⁴ Negdje između 08:00 i 09:00 sati, jedna minobacačka mina pogodila je glavno raskrižje ispred baze UN-a.⁵¹⁵⁵ Berikoff je izjavio da je, osim nekoliko projektila koji su pali na otvoreno polje, to bila prva granata koja je pala blizu baze UN-a.⁵¹⁵⁶ Berikoff je s još nekim ljudima otišao do raskrižja i vidio da su u eksploziji granate poginula tri vojnika SVK (četvrti vojnik SVK poginuo je ranije od strijelne rane) i dva civila, a još dva civila su ranjena.⁵¹⁵⁷ Jedan od poginulih vojnika SVK bio je čovjek kojeg je Berikoff ranije tog dana vratio s ulaza u bazu UN-a.⁵¹⁵⁸ Zatim su maknuli tijela s ulice.⁵¹⁵⁹ Vratili su se u bazu UN-a.⁵¹⁶⁰ Oko 09:30 sati,

⁵¹⁵¹ P739 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 24. kolovoza 1996.), str. 3; P740 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 21. svibnja 1997.), par. 2 (j); D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 13, 54; D735 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 30. kolovoza 2008.), str. 1-2; P744 (Izvešće Roberta Williamsa o situaciji u Sektoru Jug u razdoblju od 8. srpnja do 18. kolovoza 1995.), str. 3; P748 (Berikoffov dnevnik, 17. srpnja – 6. rujna 1995.), str. 6.

⁵¹⁵² P739 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 24. kolovoza 1996.), str. 3; D735 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 30. kolovoza 2008.), str. 1.

⁵¹⁵³ D735 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 30. kolovoza 2008.), str. 1; Philip Berikoff, T. 7642, 7690, 7884-7886; P744 (Izvešće Roberta Williamsa o situaciji u Sektoru Jug u razdoblju od 8. srpnja do 18. kolovoza 1995.), str. 3.

⁵¹⁵⁴ Philip Berikoff, T. 7611, 7735-7737; P744 (Izvešće Roberta Williamsa o situaciji u Sektoru Jug u razdoblju od 8. srpnja do 18. kolovoza 1995.), str. 4; P748 (Berikoffov dnevnik, 17. srpnja – 6. rujna 1995.), str. 6.

⁵¹⁵⁵ P740 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 21. svibnja 1997.), par. 2 (j); D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 13; Philip Berikoff, T. 7612, 7710, 7712, 7721; P747 (Berikoffovo izvješće o djelovanju HV-a/HVO-a u razdoblju od 4. do 20. kolovoza 1995.), par. 1 (b); P748 (Berikoffov dnevnik, 17. srpnja – 6. rujna 1995.), str. 6; P755 (Video-snimka Berikoffa kako priča o svojem doživljaju granatiranja raskrižja i o dolasku izbjeglica u bazu UN-a), str. 1.

⁵¹⁵⁶ P739 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 24. kolovoza 1996.), str. 3; D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 13, 17-18; P743 (Berikoffovo izvješće o njegovim aktivnostima u razdoblju od 4. do 12. kolovoza 1995.), par. 2 (a).

⁵¹⁵⁷ P739 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 24. kolovoza 1996.), str. 3; P740 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 21. svibnja 1997.), par. 2 (j); D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 13; D735 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 30. kolovoza 2008.), str. 1; Philip Berikoff, T. 7607-7608, 7612, 7711-7713, 7846; P743 (Berikoffovo izvješće o njegovim aktivnostima u razdoblju od 4. do 12. kolovoza 1995.), par. 2 (b); P744 (Izvešće Roberta Williamsa o situaciji u Sektoru Jug u razdoblju od 8. srpnja do 18. kolovoza 1995.), str. 4; P747 (Berikoffovo izvješće o djelovanju HV-a/HVO-a u razdoblju od 4. do 20. kolovoza 1995.), par. 1 (b); P748 (Berikoffov dnevnik, 17. srpnja – 6. rujna 1995.), str. 6; P755 (Video-snimka Berikoffa kako priča o svojem doživljaju granatiranja raskrižja i o dolasku izbjeglica u bazu UN-a), str. 1-2.

⁵¹⁵⁸ Philip Berikoff, T. 7611, 7737; P748 (Berikoffov dnevnik, 17. srpnja – 6. rujna 1995.), str. 7.

⁵¹⁵⁹ P740 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 21. svibnja 1997.), par. 2 (j); D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 13; Philip Berikoff, T. 7714; P743 (Berikoffovo izvješće o njegovim

Berikoff se s ostalima vratio na raskrižje i stavio tijela u vreće za leševe, što je trajalo do 11:00-11:30 sati.⁵¹⁶¹ Za to vrijeme, jedan minobacački projektil pao je otprilike 25 metara od mjesta gdje su se nalazili, pa su se sklonili u odvodni kanal.⁵¹⁶² Nisu mogli odrediti odakle je projektil doletio.⁵¹⁶³ Na ulaz u bazu UN-a došao je jedan srpski liječnik i tražio pomoć za evakuaciju civila iz kninske bolnice, koju su hrvatske snage granatirale i zauzele.⁵¹⁶⁴ Liječnik je tvrdio da je tijekom ofenzive poginulo samo sedam ljudi, što se Berikoffu i Leslieu činilo smiješnim.⁵¹⁶⁵ Berikoff je s Leslieem otišao u bolnicu i putem je na ulicama vidio 10-30 leševa.⁵¹⁶⁶ Kad su stigli do bolnice, Leslie je ušao, a Berikoff je ostao na parkiralištu i vidio da se ispred bolnice nalazi otprilike isti broj poginulih i ranjenih civila i vojnika kao i dan ranije.⁵¹⁶⁷ Berikoff je na zidu bolnice vidio tragove udara granata, nekoliko prozora bilo je razbijeno, a na poljima oko bolnice bili su krateri.⁵¹⁶⁸ Izjavio je da se bolnica nalazila u stambenom području i da nigdje blizu nije bilo vojnih objekata.⁵¹⁶⁹ Procijenio je da je 5. kolovoza 1995., do trenutka kad

aktivnostima u razdoblju od 4. do 12. kolovoza 1995.), par. 2 (b); P748 (Berikoffov dnevnik, 17. srpnja – 6. rujna 1995.), str. 6; P755 (Video-snimka Berikoffa kako priča o svojem doživljaju granatiranja raskrižja i o dolasku izbjeglica u bazu UN-a), str. 1.

⁵¹⁶⁰ D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 13; P748 (Berikoffov dnevnik, 17. srpnja – 6. rujna 1995.), str. 6; P755 (Video-snimka Berikoffa kako priča o svojem doživljaju granatiranja raskrižja i o dolasku izbjeglica u bazu UN-a), str. 1-2.

⁵¹⁶¹ P740 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 21. svibnja 1997.), par. 2 (j); D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 13; Philip Berikoff, T. 7608, 7612, 7711, 7713-7715, 7721; P743 (Berikoffovo izvješće o njegovim aktivnostima u razdoblju od 4. do 12. kolovoza 1995.), par. 2 (c); P744 (Izvjeshće Roberta Williamsa o situaciji u Sektoru Jug u razdoblju od 8. srpnja do 18. kolovoza 1995.), str. 4; P747 (Berikoffovo izvješće o djelovanju HV-a/HVO-a u razdoblju od 4. do 20. kolovoza 1995.), par. 1 (b); P748 (Berikoffov dnevnik, 17. srpnja – 6. rujna 1995.), str. 7; P755 (Video-snimka Berikoffa kako priča o svojem doživljaju granatiranja raskrižja i o dolasku izbjeglica u bazu UN-a), str. 2.

⁵¹⁶² P740 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 21. svibnja 1997.), par. 2 (j); D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 13; D735 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 30. kolovoza 2008.), str. 2; Philip Berikoff, T. 7608; P743 (Berikoffovo izvješće o njegovim aktivnostima u razdoblju od 4. do 12. kolovoza 1995.), par. 2 (b); P744 (Izvjeshće Roberta Williamsa o situaciji u Sektoru Jug u razdoblju od 8. srpnja do 18. kolovoza 1995.), str. 4; P755 (Video-snimka Berikoffa kako priča o svojem doživljaju granatiranja raskrižja i o dolasku izbjeglica u bazu UN-a), str. 1.

⁵¹⁶³ D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 13.

⁵¹⁶⁴ P740 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 21. svibnja 1997.), par. 2 (k); D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 14; Philip Berikoff, T. 7714-7717, 7721, 7910-7911; P748 (Berikoffov dnevnik, 17. srpnja – 6. rujna 1995.), str. 7.

⁵¹⁶⁵ D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 14; Philip Berikoff, T. 7715.

⁵¹⁶⁶ P740 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 21. svibnja 1997.), par. 2 (k); D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 14; Philip Berikoff, T. 7643, 7647, 7718, 7726, 7729; P748 (Berikoffov dnevnik, 17. srpnja – 6. rujna 1995.), str. 7.

⁵¹⁶⁷ P740 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 21. svibnja 1997.), par. 2 (k); P741 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 11. prosinca 2007.), par. 5; D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 14; Philip Berikoff, T. 7643, 7647, 7717-7723, 7726, 7728, 7739-7740; P748 (Berikoffov dnevnik, 17. srpnja – 6. rujna 1995.), str. 7.

⁵¹⁶⁸ D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 14; D735 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 30. kolovoza 2008.), str. 1; Philip Berikoff, T. 7596, 7696-7697.

⁵¹⁶⁹ D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 14.

je HV ušao u Knin, na grad palo do 1.000 granata, a nakon toga više nije čuo granatiranje u Kninu.⁵¹⁷⁰

1326. **Robert Williams** je izjavio da je u 05:20 sati 5. kolovoza 1995. HV ponovno počeo sa žestokim granatiranjem Knina.⁵¹⁷¹ Promatrao je granatiranje s balkona glavne zgrade u bazi UN-a. Williams je vidio da je nekoliko granata palo blizu baze UN-a.⁵¹⁷² U 06:10 sati, svjedok je vidio kako je pored baze UN-a, brzinom od otprilike 30-50 kilometara na sat, prošlo osam tenkova SVK, jedan oklopni transporter i jedan kamion.⁵¹⁷³ Prema svjedokovim riječima, ta vozila su došla iz smjera Drniša i bez zaustavljanja prošla kroz Knin prema sjeveru.⁵¹⁷⁴ Williams nije vidio da je bilo pokušaja topničkih napada na ta vozila, ali kad su tenkovi prolazili kroz grad čuo je da se iz njih otvara vatra iz streljačkog naoružanja.⁵¹⁷⁵ Oko 08:30 sati, Philip Berikoff je svjedoku rekao da je na raskrižju ispred baze UN-a vidio leševe.⁵¹⁷⁶ Kako bi spriječili širenje bolesti, Williams je s još nekim časnicima UN-a otišao do raskrižja da tijela stavi u vreće za leševe.⁵¹⁷⁷ Svjedok je izjavio da je, kad se približio tijelima, vidio da su dva bila u uniformama SVK.⁵¹⁷⁸ Svjedok je na svjedočenju rekao da su ostala četiri poginula muškarca bili civili.⁵¹⁷⁹ Jedan od civila imao je dokumente na osnovi kojih je identificiran kao Ljubomir Đapić iz Drniša (rođen 1. travnja 1933.).⁵¹⁸⁰ Williams nije identificirao ostale jer nisu imali dokumenata na osnovi kojih bi ih se identificiralo, ali jedna ožalošćena žena koja je tu bila rekla mu je da su među tijelima poginulih muškaraca tijela njezinog supruga i sina.⁵¹⁸¹ Prema riječima svjedoka, pet muškaraca

⁵¹⁷⁰ D735 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 30. kolovoza 2008.), str. 2; Philip Berikoff, T. 7695.

⁵¹⁷¹ P924 (Robert Williams, izjava svjedoka, 5. studenog 1995.), str. 2; P925 (Robert Williams, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 5; Robert Williams, T. 9535, 9538; P928 (Ortofoto karta Knina koju je označio Robert Williams), područja su označena zelenom bojom; P930 (Kronologija događaja u Sektoru Jug koju je priredio Robert Williams, 4. - 7. kolovoza 1995.), str. 2.

⁵¹⁷² P925 (Robert Williams, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 6.

⁵¹⁷³ P925 (Robert Williams, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 6; P927 (Robert Williams, list s dopunskim informacijama, 23. rujna 2008.), str. 1-2; Robert Williams, T. 9536, 9607.

⁵¹⁷⁴ P925 (Robert Williams, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 6.

⁵¹⁷⁵ P925 (Robert Williams, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 6; P927 (Robert Williams, list s dopunskim informacijama, 23. rujna 2008.), str. 2.

⁵¹⁷⁶ P925 (Robert Williams, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 6; Robert Williams, T. 9538-9539.

⁵¹⁷⁷ P924 (Robert Williams, izjava svjedoka, 5. studenog 1995.), str. 2; P925 (Robert Williams, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 6; Robert Williams, T. 9538-9539; P930 (Kronologija događaja u Sektoru Jug koju je priredio Robert Williams, 4. - 7. kolovoza 1995.), str. 2.

⁵¹⁷⁸ P925 (Robert Williams, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 6; Robert Williams, T. 9539, 9626.

⁵¹⁷⁹ P925 (Robert Williams, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 6; Robert Williams, T. 9539.

⁵¹⁸⁰ P924 (Robert Williams, izjava svjedoka, 5. studenog 1995.), str. 2; Robert Williams, T. 9539, 9622; P930 (Kronologija događaja u Sektoru Jug koju je priredio Robert Williams, 4. - 7. kolovoza 1995.), str. 2.

⁵¹⁸¹ P924 (Robert Williams, izjava svjedoka, 5. studenog 1995.), str. 2; P930 (Kronologija događaja u Sektoru Jug koju je priredio Robert Williams, 4. - 7. kolovoza 1995.), str. 2.

poginulo je uslijed eksplozije minobacačkih projektila ranije toga jutra, a jedan civil je izgleda poginuo još ranije.⁵¹⁸² Procijenio je to na osnovi činjenice da krv na lešu tog čovjeka nije bila svježja - bila je tamnije crvene boje i leš je bio ukočeniji od ostalih.⁵¹⁸³ Svjedok je zaključio da je taj čovjek umro od posljedica vidljive strijelne rane na grudima.⁵¹⁸⁴ Dok su bili na raskrižju, na Williamsa i druge časnike ispaljen je jedan "minobacački projektil".⁵¹⁸⁵ Svjedok nije znao tko otvara vatru.⁵¹⁸⁶ U 09:30 sati, na ulaz u bazu UN-a stigao je jedan vojnik SVK koji se želio predati i tu skloniti, ali su ga vratili natrag jer su smatrali da bi njegova prisutnost mogla ugroziti civile koji su se tu sklonili.⁵¹⁸⁷ U 14:00 sati, Williams je otišao na raskrižje ispred baze UN-a.⁵¹⁸⁸ Jedno od tijela koje je ranije stavio u vreću za leševe, ne tijelo Ljubomira Đapića već nekog vojnika SVK, bilo je izvađeno iz vreće i svjedoku se činilo da su preko njega prešla dva tenka koja su stajala na raskrižju.⁵¹⁸⁹

1327. **Andries Dreyer** je izjavio da je 5. kolovoza 1995., što se Hrvatska vojska više približavala Kninu, korišteno raznolikije oružje, uključujući i minobacače kalibra 120 i 81 milimetar i tenkovsku vatru. Svjedok je izjavio i da se granatiranje nastavilo usprkos tome što je bilo očigledno da se SVK povukla iz Knina.⁵¹⁹⁰ Od 05:25 sati, na Knin je otvorena topnička paljba istog intenziteta kao i rano ujutro prethodnog dana.⁵¹⁹¹ S mjesta odakle je iz zgrade UN-a promatrao granatiranje, Dreyer je vidio da su granate uglavnom pogađale centar grada.⁵¹⁹² Oko 10:00 sati, jedan minobacački projektil

⁵¹⁸² P924 (Robert Williams, izjava svjedoka, 5. studenog 1995.), str. 2; Robert Williams, T. 9539; P930 (Kronologija događaja u Sektoru Jug koju je priredio Robert Williams, 4. - 7. kolovoza 1995.), str. 2.

⁵¹⁸³ Robert Williams, T. 9539, 9622.

⁵¹⁸⁴ P924 (Robert Williams, izjava svjedoka, 5. studenog 1995.), str. 2; P930 (Kronologija događaja u Sektoru Jug koju je priredio Robert Williams, 4. - 7. kolovoza 1995.), str. 2.

⁵¹⁸⁵ P924 (Robert Williams, izjava svjedoka, 5. studenog 1995.), str. 2; P925 (Robert Williams, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 6; P927 (Robert Williams, list s dopunskim informacijama, 23. rujna 2008.), str. 3; Robert Williams, T. 9539-9540; P930 (Kronologija događaja u Sektoru Jug koju je priredio Robert Williams, 4. - 7. kolovoza 1995.), str. 2.

⁵¹⁸⁶ P927 (Robert Williams, list s dopunskim informacijama, 23. rujna 2008.), str. 3.

⁵¹⁸⁷ P924 (Robert Williams, izjava svjedoka, 5. studenog 1995.), str. 2; Robert Williams, T. 9549; P930 (Kronologija događaja u Sektoru Jug koju je priredio Robert Williams, 4. - 7. kolovoza 1995.), str. 2.

⁵¹⁸⁸ P925 (Robert Williams, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 7

⁵¹⁸⁹ P924 (Robert Williams, izjava svjedoka, 5. studenog 1995.), str. 2; P925 (Robert Williams, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 7; P927 (Robert Williams, list s dopunskim informacijama, 23. rujna 2008.), str. 1; Robert Williams, T. 9540.

⁵¹⁹⁰ P72 (Andries Dreyer, izjava svjedoka, 22. veljače 2008.), par. 8; D109 (Andries Dreyer, izjava svjedoka, 4. veljače 1996.), str. 3.

⁵¹⁹¹ P72 (Andries Dreyer, izjava svjedoka, 22. veljače 2008.), par. 19; Andries Dreyer, T. 1737; D109 (Andries Dreyer, izjava svjedoka, 4. veljače 1996.), str. 2; D110 (Andries Dreyer, izjava svjedoka, 8. studenog 1995.), str. 2; Andries Dreyer, T. 1737.

⁵¹⁹² Andries Dreyer, T. 1737-1738.

pogodio je ugao baze UN-a, gdje su se okupili srpski civili, i ubio pet civila.⁵¹⁹³ Dreyer je pretpostavio da je paljba otvorena iz minobacača kalibra 80 ili 81 milimetar (ili manjeg kalibra), s dometom, prema njegovoj procjeni, od oko pet kilometara.⁵¹⁹⁴ Minobacačka vatra je prije smrtonosnog granatiranja nekoliko puta podešavana pa je Dreyer smatrao da je to bilo namjerno gađanje civila.⁵¹⁹⁵ Vojnici UN-a stavili su vreće s tijelima poginulih uz cestu, a hrvatska vojska ih je po dolasku do baze u Kninu stavila na cestu i preko njih prešla tenkovima.⁵¹⁹⁶ Kad su mu pokazane fotografije, Dreyer je potvrdio da je jedno tijelo bilo u maskirnoj jakni, a da su ostali poginuli imali nekakve futrole.⁵¹⁹⁷ Dreyer je potvrdio da su to bila tijela koja su vojnici UN-a stavili u vreće za leševe.⁵¹⁹⁸

1328. **John Hill** je u svom svjedočenju izjavio da je oko 05:10 sati 5. kolovoza 1995. HV ponovno započeo sa žestokim granatiranjem.⁵¹⁹⁹ Dodao je da se tada granatiralo i s juga, iz smjera Drniša, dok se prethodnog dana granatiralo iz smjera istoka, juga-jugoistoka.⁵²⁰⁰ Hill je rekao da je, kad je oko 09:30 sati 5. kolovoza 1995. razgovarao s Forandom na glavnom ulazu u bazu UN-a, jedna granata pogodila zid baze UN-a i ubila šest i ranila četvero Srba.⁵²⁰¹ Forand je rekao Hillu da s Berikoffom i dva desetnika ode na mjesto događaja.⁵²⁰² Hill je vidio stradale, a Berikoff i drugi vojnici su stavili tijela u

⁵¹⁹³ P72 (Andries Dreyer, izjava svjedoka, 22. veljače 2008.), par. 19; D109 (Andries Dreyer, izjava svjedoka, 4. veljače 1996.), str. 2; D110 (Andries Dreyer, izjava svjedoka, 8. studenog 1995.), str. 2; Andries Dreyer, T. 1720, 1726-1727, 1735-1736, 1743, 1842; P78 (Fotografija Knina iz zraka koju je Dreyer označio u veljači 2008.).

⁵¹⁹⁴ Andries Dreyer, T. 1837-1838.

⁵¹⁹⁵ P72 (Andries Dreyer, izjava svjedoka, 22. veljače 2008.), par. 19; D109 (Andries Dreyer, izjava svjedoka, 4. veljače 1996.), str. 2, 4; D110 (Andries Dreyer, izjava svjedoka, 8. studenog 1995.), str. 2; Andries Dreyer, T. 1735-1736.

⁵¹⁹⁶ P72 (Andries Dreyer, izjava svjedoka, 22. veljače 2008.), par. 19; D109 (Andries Dreyer, izjava svjedoka, 4. veljače 1996.), str. 2; D110 (Andries Dreyer, izjava svjedoka, 8. studenog 1995.), str. 2; Andries Dreyer, T. 1744, 1826, 1842.

⁵¹⁹⁷ Andries Dreyer, T. 1825-1826.

⁵¹⁹⁸ Andries Dreyer, T. 1826.

⁵¹⁹⁹ P291 (John Hill, izjava svjedoka, 23. kolovoza 1996.), str. 5; P292 (John Hill, izjava svjedoka, 21. siječnja 1998.), str. 14; John Hill, T. 3747, 3897; P301 (Izvešće vojne policije UNCRO-a, 4.-7. kolovoza 1995.), str. 3; D274 (Dnevnik Johna Hilla, bilješke za 5.-13. kolovoza 1995.), str. 2.

⁵²⁰⁰ P291 (John Hill, izjava svjedoka, 23. kolovoza 1996.), str. 5; P292 (John Hill, izjava svjedoka, 21. siječnja 1998.), str. 14-15; John Hill, T. 3897.

⁵²⁰¹ P291 (John Hill, izjava svjedoka, 23. kolovoza 1996.), str. 3, 5; P292 (John Hill, izjava svjedoka, 21. siječnja 1998.), str. 17; P294 (John Hill, izjava svjedoka, 6. ožujka 2008.), par. 2; John Hill, T. 3748, 3780-3781, 3830-3831, 3866, 3895-3897; P306 (Izvešće Johna Hilla o djelovanju HV-a za 4.-11. kolovoza 1995.), str. 1; D273 (Fotografija na kojoj je John Hill označio mjesto na kojem je 5. kolovoza 1995. pronađeno šest leševa); D274 (Dnevnik Johna Hilla, bilješke za 5.-13. kolovoza 1995.), str. 2.

⁵²⁰² P291 (John Hill, izjava svjedoka, 23. kolovoza 1996.), str. 5; P292 (John Hill, izjava svjedoka, 21. siječnja 1998.), str. 17; John Hill, T. 3748; D274 (Dnevnik Johna Hilla, bilješke za 5.-13. kolovoza 1995.), str. 2.

vreće za leševe.⁵²⁰³ Hill je izjavio da su tijela u vrećama položena na rub ceste i da su tamo ostala nekoliko dana, te da mu je rečeno da su pripadnici HV-a po njima vršili veliku i malu nuždu i u njih pucali.⁵²⁰⁴ Nekoliko dana kasnije, vidio je jedno od tih tijela i primijetio da je u njega netko pucao i da je na njemu bio izmet.⁵²⁰⁵ Prema izvješću Vojne policije UNCRO-a, četvero od šest poginulih Srba bili su vojnici SVK čije su oružje uzeli vojnici UNCRO-a i odnijeli ga u bazu, a ostale dvije žrtve bile su stariji civili.⁵²⁰⁶ Prema tom izvješću, tom prilikom ranjen je jedan civil, žena.⁵²⁰⁷ Hill je izjavio da je ubrzo nakon što je granata pogodila zid baze UN-a, granatiranje prestalo.⁵²⁰⁸

1329. **Murray Dawes.** Dana 5. kolovoza 1995., u 05:00, ponovno je počelo žestoko i izravno granatiranje iz tenkova i svjedok je čuo da dopire s područja izvan grada.⁵²⁰⁹ Paljba je bila jednako žestoka kao i prethodnog dana.⁵²¹⁰ Cijelo jutro otprilike do ručka, Dawes je povremeno odlazio na glavni ulaz baze UN-a.⁵²¹¹ Ispred glavnog ulaza skupilo se pedesetak civila, uglavnom starijih ljudi.⁵²¹² Kad je počelo granatiranje, iz centra Knina došlo je još nekoliko ljudi koji su pokušali ući u bazu UN-a.⁵²¹³ Jedan od svjedokovih zadataka bio je da prati postupak izvještavanja ljudi o tome da će prije ulaska u vojarnu biti pretreseni i da ih zatim pretrese.⁵²¹⁴ Svjedok je od nekoga čuo da je nekim ljudima prilikom pretresa oduzeto oružje, između ostalog pištolj i ručna bomba.⁵²¹⁵ Ljudi su se i dalje okupljali ispred baze UN-a, u koju su propuštani nakon pretresa.⁵²¹⁶ Dawes je znao da je u to vrijeme u bazu UN-a propušten i velik broj muškaraca u dobi za vojnu službu.⁵²¹⁷ Vidio je također kako pored baze UN-a prolazi

⁵²⁰³ P291 (John Hill, izjava svjedoka, 23. kolovoza 1996.), str. 5; John Hill, T. 3748-3750; D274 (Dnevnik Johna Hilla, bilješke za 5.-13. kolovoza 1995.), str. 2.

⁵²⁰⁴ John Hill, T. 3749-3750, 3832-3834; P301 (Izvješće vojne policije UNCRO-a, 4.-7. kolovoza 1995.), str. 3.

⁵²⁰⁵ John Hill, T. 3750.

⁵²⁰⁶ P292 (John Hill, izjava svjedoka, 21. siječnja 1998.), str. 3; John Hill, T. 3780-3781, 3836, 3895-3897; P301 (Izvješće vojne policije UNCRO-a, 4.-7. kolovoza 1995.), str. 3; P306 (Izvješće Johna Hilla o djelovanju HV-a za 4.-11. kolovoza 1995.), str. 1.

⁵²⁰⁷ P301 (Izvješće vojne policije UNCRO-a, 4.-7. kolovoza 1995.), str. 3.

⁵²⁰⁸ P291 (John Hill, izjava svjedoka, 23. kolovoza 1996.), str. 5; P292 (John Hill, izjava svjedoka, 21. siječnja 1998.), str. 17-18; John Hill, T. 3750; P301 (Izvješće vojne policije UNCRO-a, 4.-7. kolovoza 1995.), str. 3; D274 (Dnevnik Johna Hilla, bilješke za 5.-13. kolovoza 1995.), str. 2.

⁵²⁰⁹ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 7; Murray Dawes, T. 10381.

⁵²¹⁰ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 7.

⁵²¹¹ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 7; Murray Dawes, T. 10514.

⁵²¹² P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 7; Murray Dawes, T. 10381.

⁵²¹³ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 7.

⁵²¹⁴ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 7; Murray Dawes, T. 10511, 10513-10514.

⁵²¹⁵ Murray Dawes, T. 10514.

⁵²¹⁶ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 7.

⁵²¹⁷ Murray Dawes, T. 10514.

teško naoružanje i odvozi se u smjeru Drniša, a srpski vojnici su otkačivali topove s kamionâ i užurbano odlazili. Granatiranje se nastavilo. Svjedoku se činilo da je paljba usmjerena na raskrižje ispred baze UN-a. Dawes je procijenio da je blizu baze UN-a palo desetak granata.⁵²¹⁸ U jednom trenutku toga dana, na raskrižju blizu ugla baze UN-a, minobacački projektil je pogodio jedan traktor i ubio sedmero ljudi, koji su bili u njemu.⁵²¹⁹ Iako se vratio u bazu UN-a zato što je iz smjera općine Drniš otvorena vatra iz streljačkog naoružanja, Dawes je bio prisutan kad su tijela stavljana u vreće. Koliko je svjedok vidio, nije izgledalo da su to bili vojnici, već stariji zemljoradnici u poznim pedesetim godinama. Vreće s leševima odložili su uz ogradu, pet metara od glavnog ulaza u bazu UN-a.⁵²²⁰ Oko 11:00 sati, na glavni ulaz je došla uspaničena mlada djevojka, koju su pustili da uđe nakon što je Dawesu i ostalima rekla da je HV u bolnici i da tamo ubija sve redom.⁵²²¹ "Hrvati" su stigli pred bazu UN-a oko podneva.⁵²²² Prvi pristigli tenkovi bili su obilježeni žutim krugom. Prema riječima svjedoka, vreće za leševe u kojima su bile žrtve iz traktora odložene su pokraj ceste, tako da nisu nikome stajale na putu.⁵²²³ Kad ih je kasnije pregledao, vidio je da su vojnici preko njih prešli tenkovima.⁵²²⁴

1330. **Alun Roberts**, službenik za tisak i informiranje u Sektoru Jug UN-a u Kninu od sredine rujna 1993. do približno sredine listopada 1995.,⁵²²⁵ izjavio je u svom svjedočenju da je od oko 05:10 sati 5. kolovoza 1995. granatiranje otprilike sljedećih sat vremena bilo posebno intenzivno i da se granatiralo iz svih smjerova, nakon čega je obrazac granatiranja postao isti kao i prethodnog dana - sporadično, ali konzistentno.⁵²²⁶ Roberts je desetak minuta promatrao granatiranje s balkona na posljednjem katu zapovjedništva UN-a, koji je gledao na sjever. Odatle je vidio kako se iznad topničkih

⁵²¹⁸ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 7.

⁵²¹⁹ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 5, 7; P981 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 2. travnja 2008.), par. 26; P984 (Karta Knina s raznim lokacijama koje je označio Murray Dawes), područje na kojem je sedmero ljudi poginulo uslijed minobacačke mine označeno je slovom K.

⁵²²⁰ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 7.

⁵²²¹ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 8; P981 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 2. travnja 2008.), par. 28.

⁵²²² P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 7.

⁵²²³ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 8.

⁵²²⁴ P980 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 22. kolovoza 1996.), str. 7-8; P981 (Murray Dawes, izjava svjedoka, 2. travnja 2008.), par. 27.

⁵²²⁵ P675 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 27. kolovoza 1997.), str. 1, par. 1; P676 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 31. srpnja 1998.), str. 1; P677 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 28. veljače 2007.), str. 1-2; P678 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 7. veljače 2008.), str. 1, par. 3-4, 6; P680 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 1. srpnja 2008.), str. 1.

⁵²²⁶ P676 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 31. srpnja 1998.), str. 5; P677 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 28. veljače 2007.), str. 5; P678 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 7. veljače 2008.), par. 8.

položaja na Dinari, desno od njega, dižu oblaci dima i kako nekoliko trenutaka kasnije ispred njega i lijevo od njega padaju granate. Nekoliko granata palo je otprilike 200-300 metara ispred njega, na pusta polja blizu grada, a ostale su pale na zgrade u gradu. Ni tada nije vidio da itko uzvraća vatru s položaja u Kninu.⁵²²⁷ Kako su hrvatski tenkovi ujutro 5. kolovoza 1995. napredovali prema Kninu, granatiranje se pojačalo, osobito s ceste za Drniš.⁵²²⁸ Roberts je tada iz svog ureda u bazi UN-a čuo zvuk koji je zvučao kao raketna ili topnička paljba iz tog smjera.⁵²²⁹ Roberts je pretpostavio da je to zvuk teških oklopnih sredstava iz kojih je HV djelovao dok je napredovao.⁵²³⁰ Po zvuku se činilo da su neke granate vrlo blizu, kao da grme iznad baze UN-a, samo 100 metara od raskrižja na cesti za Drniš.⁵²³¹ Granate su padale na grad ili na rub grada.⁵²³² Dana 5. kolovoza 1995., Roberts je vidio kako ispred baze UN-a leže dva muška tijela, od kojih je jedno ležalo na traktorskoj prikolici.⁵²³³ Istoga dana, osoblje UN-a je ispred baze UN-a vidjelo tijela četiri muškarca koji su poginuli u eksploziji hrvatske minobacačke mine koja je pala 200 metara od baze.⁵²³⁴

1331. **Alain Gilbert** je izjavio u svom svjedočenju da je ujutro 5. kolovoza 1995. došlo do intenzivnog granatiranja tijekom kojeg je u šest minuta od 05:19 i 05:25 sati palo oko 300-400 granata.⁵²³⁵ Nakon toga, svjedok je procijenio da je tijekom jutra 5. kolovoza 1995., do dolaska HV u Knin negdje oko 12:00 sati, smanjenim intenzitetom palo još 300 granata.⁵²³⁶ Gilbert je izjavio da ne zna kako je procijenio koliko je granata palo.⁵²³⁷ Izjavio je da je topnička vatra koja je otvorena na Knin 4. i 5. kolovoza 1995. prelijetala bazu UN-a i dolazila s juga.⁵²³⁸

⁵²²⁷ P678 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 7. veljače 2008.), par. 8.

⁵²²⁸ P676 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 31. srpnja 1998.), str. 5.

⁵²²⁹ P678 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 7. veljače 2008.), par. 9.

⁵²³⁰ P676 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 31. srpnja 1998.), str. 5; P678 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 7. veljače 2008.), par. 9.

⁵²³¹ P676 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 31. srpnja 1998.), str. 5; P678 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 7. veljače 2008.), par. 9; D1367 (Reutersova vijest od 5. kolovoza 1995.), str. 2.

⁵²³² P676 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 31. srpnja 1998.), str. 5.

⁵²³³ P677 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 28. veljače 2007.), str. 8; P700 (Fotografije leševa i mjesta zločina u Sektoru Jug, koje su snimili pripadnici UNCRO-a), str. 1, 3, fotografije A1, A2; D1367 (Reutersova vijest od 5. kolovoza 1995.), str. 2.

⁵²³⁴ P677 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 28. veljače 2007.), str. 8; P700 (Fotografije leševa i mjesta zločina u Sektoru Jug, koje su snimili pripadnici UNCRO-a), str. 1, 3-4, fotografije A3, A4; D1367 (Reutersova vijest od 5. kolovoza 1995.), str. 2.

⁵²³⁵ P589 (Alain Gilbert, izjava svjedoka, 5. veljače 2008.), par. 21-23; P593 (Članak Alaina Gilberta u vojnom časopisu, 7. kolovoza 1995.), str. 4.

⁵²³⁶ P589 (Alain Gilbert, izjava svjedoka, 5. veljače 2008.), par. 21-23; P593 (Članak Alaina Gilberta u vojnom časopisu, 7. kolovoza 1995.), str. 4.

⁵²³⁷ P589 (Alain Gilbert, izjava svjedoka, 5. veljače 2008.), par. 21.

⁵²³⁸ Alain Gilbert, T. 6423-6424; P593 (Članak Alaina Gilberta u vojnom časopisu, 7. kolovoza 1995.), str. 4.

1332. **Jan Elleby**, zamjenik načelnika, a kasnije načelnik UNCIVPOL-a za Sektor Jug u Kninu u razdoblju od 15. svibnja do 1. ili 2. listopada 1995.,⁵²³⁹ izjavio je da je oko 09:30 sati 5. kolovoza 1995. šest kanadskih vojnika nedaleko od raskrižja kod kninske vojarnje, blizu baze UN-a, vidjelo i spremilo u vreće za leševe tijela šest poginulih muškaraca. U izvješću o incidentu koji je sastavio UNCIVPOL za 6. kolovoza 1995., trojica od tih muškaraca opisani su kao civili, dvojica kao vojnici, a jedan kao "muškarac od oko 60-70 godina", mada se u izvješću ne objašnjava kako su kategorizirani. Prema istom izvješću, na tijelima četiri muškarca pronađene su rane nastale uslijed ranjavanja minobacačkim projektilima.⁵²⁴⁰ Prema Ellebyjevim riječima, granatiranje je stalo oko 11:00 sati 5. kolovoza 1995. i hrvatski su tenkovi ušli u grad.⁵²⁴¹

1333. **Andrew Leslie** je u svom svjedočenju izjavio da je 5. kolovoza 1995. ponovljen isti obrazac granatiranja kao i prethodnog dana.⁵²⁴² Leslie je izjavio da mu se činilo da na zapovjedništvu Sjevernodalmatinskog korpusa, kao ni na Ministarstvu obrane RSK i glavnom štabu SVK, nema težih oštećenja kad se ujutro 5. kolovoza 1995. provezao pored tih zgrada (putem za bolnicu).⁵²⁴³ U novinskom članku koji su objavili Reuters i *Toronto Star* 5. kolovoza 1995., citira se Andrewa Lesliea koji kaže da su srpski tenkovi neposredno ispred baze UN-a uzvraćali vatru, ali da se općenito nije činilo da srpske snage pružaju neki veći otpor.⁵²⁴⁴ Leslie je u sudnici izjavio da se ne sjeća da je 5. kolovoza 1995. ispred baze UN-a vidio tenkove SVK niti može reći je li u vijestima točno citiran.⁵²⁴⁵ Oko 09:00 sati 5. kolovoza 1995., Leslie je sudjelovao u evakuaciji 30-40 pacijenata u kritičnom stanju iz kninske bolnice u bazu UN-a.⁵²⁴⁶ Na putu za bolnicu, Leslie je stekao dojam da je grad u biti pust i vidio je 15-20 leševa, među kojima je bilo

⁵²³⁹ P214 (Jan Elleby, izjava svjedoka, 17. rujna 1995.), str. 1; P215 (Jan Elleby, izjava svjedoka, 14. rujna 1997.), str. 1-3; P216 (Jan Elleby, izjava svjedoka, 10. listopada 2005.), str. 1-2; Jan Elleby, T. 3361-3362, 3469.

⁵²⁴⁰ P220 (UNCIVPOL-ovo izvješće o incidentu, 6. kolovoza 1995.).

⁵²⁴¹ P214 (Jan Elleby, izjava svjedoka, 17. rujna 1995.), str. 2; P215 (Jan Elleby, izjava svjedoka, 14. rujna 1997.), str. 3.

⁵²⁴² Andrew Leslie, T. 1965-1966; P84 (Izvješće o mogućim kršenjima međunarodnog humanitarnog prava, s potpisom Andrewa Lesliea, 12. kolovoza 1995.), str. 1; D124 (Dnevno izvješće o situaciji UNMO-a za Sektor Jug, 19:00 sati, 5. kolovoza 1995.), str. 1.

⁵²⁴³ Andrew Leslie, T. 2132, 2151, 2153-2154; P84 (Izvješće o mogućim kršenjima međunarodnog humanitarnog prava, s potpisom Andrewa Lesliea, 12. kolovoza 1995.), str. 2; D131 (Karte Knina na kojima su označeni "legitimni vojni ciljevi"), zapovjedništvo Sjevernodalmatinskog korpusa označeno je s A1, Ministarstvo obrane RSK i Glavni štab SVK označeni su s B1.

⁵²⁴⁴ D1367 (Reutersova vijest od 5. kolovoza 1995.); D120 (Članak objavljen u listu *Toronto Star*, 5. kolovoza 1995.).

⁵²⁴⁵ Andrew Leslie, T. 2065-2067.

Prijevod

žena, djece i staraca. Leševi su bili duž ulice, a poneki u sporednim ulicama.⁵²⁴⁷ U bolnici je Leslie vidio više tijela muškaraca, žena i djece, prema njegovoj procijeni 30-60, koja su bila naslagana na gomilu u hodniku bolnice.⁵²⁴⁸ Leslie na bolnici nije uočio oštećenja granata.⁵²⁴⁹ Međutim, zgradu je pogodio nekoliko gelera i zbog udara u blizini popucalo je nekoliko prozora.⁵²⁵⁰ Svjedok je stekao dojam da se HV trudio da ne pogodi bolnicu.⁵²⁵¹ Kad su svjedok i drugi oko 10:30 sati smještali pacijente u oklopna vozila, svjedok je vidio kako jedan tenk, koji se nalazio oko 400 metara sjeveroistočno od bolnice, gađa Knin.⁵²⁵² Svjedok nije vidio kojim je oružanim snagama tenk pripadao.⁵²⁵³ Leslie je u svom svjedočenju izjavio da su oko 11:00 sati 5. kolovoza 1995., u Knin ušli prvi vojnici HV-a iz brigade Puma i započeli operaciju čišćenja, koja je trajala tri dana.⁵²⁵⁴ Topnička vatra na Knin prestala je toga dana u podne.⁵²⁵⁵

1334. U kanadskoj radio emisiji emitiranoj 21. srpnja 2003., Andrew Leslie je izjavio da su tijekom operacije Oluja namjerno masovno gađana stambena područja, što je prouzrokovalo smrt, kako je procijenjeno, 10.000-25.000 ljudi.⁵²⁵⁶ Izjavio je također da su tu bili timovi Specijalne policije odjeveni u karakteristične plave uniforme, koji su hvatali i ubijali srpske civile u brdima. Leslie je također izjavio da je danima gledao kako gore desetine seoskih kuća i sela.⁵²⁵⁷

1335. U Izvješću o stanju u Sektoru Jug od 5. kolovoza 1995., zabilježeno je da su oko 15:00 sati 5. kolovoza 1995., vojni promatrači UN-a vidjeli kako tenkovi, minobacači i vojnici SVK, čiji broj nije poznat, zauzimaju obrambene položaje na širem području

⁵²⁴⁶ Andrew Leslie, T. 1966-1968, 2009-2010, 2077, 2081; P84 (Izvješće o mogućim kršenjima međunarodnog humanitarnog prava, s potpisom Andrewa Lesliea, 12. kolovoza 1995.), str. 2.

⁵²⁴⁷ Andrew Leslie, T. 1967, 1992-1993; P84 (Izvješće o mogućim kršenjima međunarodnog humanitarnog prava, s potpisom Andrewa Lesliea, 12. kolovoza 1995.), str. 2; D115 (Fotografija iz zraka koju je označio Andrew Leslie), ruta je označena plavom bojom.

⁵²⁴⁸ Andrew Leslie, T. 1967-1968.

⁵²⁴⁹ Andrew Leslie, T. 1968-1969.

⁵²⁵⁰ Andrew Leslie, T. 1968-1970.

⁵²⁵¹ Andrew Leslie, T. 1969.

⁵²⁵² Andrew Leslie, T. 1969; P84 (Izvješće o mogućim kršenjima međunarodnog humanitarnog prava, s potpisom Andrewa Lesliea, 12. kolovoza 1995.), str. 2.

⁵²⁵³ Andrew Leslie, T. 1969.

⁵²⁵⁴ Andrew Leslie, T. 1970; P84 (Izvješće o mogućim kršenjima međunarodnog humanitarnog prava, s potpisom Andrewa Lesliea, 12. kolovoza 1995.), str. 1; D124 (Dnevno izvješće o situaciji UNMO-a za Sektor Jug, 19:00 sati, 5. kolovoza 1995.), str. 1.

⁵²⁵⁵ P84 (Izvješće o mogućim kršenjima međunarodnog humanitarnog prava, s potpisom Andrewa Lesliea, 12. kolovoza 1995.), str. 1.

⁵²⁵⁶ D329 (Radijska emisija Canadian Broadcasting Cooperationa emitirana 21. srpnja 2003.), str. 1-2.

⁵²⁵⁷ D329 (Radijska emisija Canadian Broadcasting Cooperationa emitirana 21. srpnja 2003.), str. 3.

Strmice u općini Knin. U Izvješću o stanju zabilježeno je također da je u 18:15 sati 5. kolovoza 1995., SVK iz Strmice ispalila dvanaest topničkih projektila prema Kninu.⁵²⁵⁸

1336. **Alain Forand** je izjavio da je 05:20 sati 5. kolovoza 1995., u Kninu ponovno počelo žestoko granatiranje.⁵²⁵⁹ Na početku je, tijekom nekoliko minuta palo stotine projektila, nakon čega je uslijedilo sporadično granatiranje.⁵²⁶⁰ Forand je izjavio da su oko 09:00 sati toga dana tenkovi HV-a, koji su dolazili iz smjera Vrlike, stigli na rubne dijelove Knina. Izjavio je također da je usprkos tome što u Kninu gotovo ni nije bilo borbi, izravna tenkovska paljba i pješačka minobacačka vatra uništila ono što nije uništilo topništvo. Prema Forandovim riječima, procjenjuje se da je na Knin tijekom 27 sati palo 2.000 projektila. Reкао je da je ujutro 5. kolovoza 1995., ispred ulaza u bazu UN-a pala jedna granata, ubila sedam i ranila troje civila.⁵²⁶¹ Forand je izjavio da dotad nijedna granata nije pala bliže od 300-400 metara od baze UN-a.⁵²⁶² Forand je zatim odlučio da iz bolnice u bazu UN-a evakuira što je više moguće pokretnih pacijenata i oko 10:00 sati otišao je s konvojem oklopnih transportera do bolnice, odakle je na koncu evakuirao 35 ranjenih i bolesnih pacijenata.⁵²⁶³ Vozeći se tada brzo glavnom ulicom Knina, Forand je vidio 22 leša i izgledalo je da su ljudi ubijeni tu gdje su i ležali.⁵²⁶⁴ Među njima su bile tri vojne osobe, ali uglavnom su bili civili.⁵²⁶⁵ Prema Forandovom mišljenju, granatiranje Knina 4. i 5. kolovoza 1995. bilo je nasumično i usmjereno na civilno stanovništvo kako bi se stvorila panika.⁵²⁶⁶

⁵²⁵⁸ D89 (Izvješće UNCRO-a o situaciji, 5. kolovoza 1995.), str. 4.

⁵²⁵⁹ P330 (Alain Forand, izjava svjedoka, 20. kolovoza 1996.), str. 7; P331 (Alain Forand, izjava svjedoka, 29. rujna 1997.), str. 12; P344 (Ažurirano izvješće o situaciji UNCRO-a za Sektor Jug, 08:00 sati, 5. kolovoza 1995.), str. 1; P399 (Video-snimka i transkript razgovora s Alainom Forandom), str. 2; P401 (Izlaganje Alaina Foranda, 24. lipnja 1996.), str. 28.

⁵²⁶⁰ P331 (Alain Forand, izjava svjedoka, 29. rujna 1997.), str. 12; P344 (Ažurirano izvješće o situaciji UNCRO-a za Sektor Jug, 08:00 sati, 5. kolovoza 1995.), str. 1; P399 (Video-snimka i transkript razgovora s Alainom Forandom), str. 2.

⁵²⁶¹ P330 (Alain Forand, izjava svjedoka, 20. kolovoza 1996.), str. 7; Alain Forand, T. 4452-4453; P401 (Izlaganje Alaina Foranda, 24. lipnja 1996.), str. 28.

⁵²⁶² P330 (Alain Forand, izjava svjedoka, 20. kolovoza 1996.), str. 7; P331 (Alain Forand, izjava svjedoka, 29. rujna 1997.), str. 9; P401 (Izlaganje Alaina Foranda, 24. lipnja 1996.), str. 28.

⁵²⁶³ P330 (Alain Forand, izjava svjedoka, 20. kolovoza 1996.), str. 7; P331 (Alain Forand, izjava svjedoka, 29. rujna 1997.), str. 12; Alain Forand, T. 4121, 4445, 4448-4450; P399 (Video-snimka i transkript razgovora s Alainom Forandom), str. 2-3; P345 (Ažurirano izvješće o situaciji UNCRO-a za Sektor Jug, 12:00 sati, 5. kolovoza 1995.), str. 2; P401 (Izlaganje Alaina Foranda, 24. lipnja 1996.), str. 28-29.

⁵²⁶⁴ P330 (Alain Forand, izjava svjedoka, 20. kolovoza 1996.), str. 7; P331 (Alain Forand, izjava svjedoka, 29. rujna 1997.), str. 12; Alain Forand, T. 4099-4101, 4490; P399 (Video-snimka i transkript razgovora s Alainom Forandom), str. 3.

⁵²⁶⁵ P399 (Video-snimka i transkript razgovora s Alainom Forandom), str. 3.

⁵²⁶⁶ P330 (Alain Forand, izjava svjedoka, 20. kolovoza 1996.), str. 12; P331 (Alain Forand, izjava svjedoka, 29. rujna 1997.), str. 9; Alain Forand, T. 4114, 4433, 4475; P341 (Ažurirano izvješće o situaciji

1337. **Joseph Bellerose** je izjavio da je 5. kolovoza 1995. granatiranje Knina počelo oko 05:15 sati i da je oko sat vremena bilo intenzivno, a zatim je postalo sporadično, kada je ispaljivana po jedna granata svakih 10-15 minuta.⁵²⁶⁷ Izjavio je da su granate padale po cijelom gradu "na nasumičan način i u nasumičnim intervalima".⁵²⁶⁸ Bellerose nije vidio da granate pogađaju ciljeve koje je on smatrao vojnim ciljevima u Kninu, točnije, sjevernu bazu uz bazu UN-a ili Sjevernu vojarnu RSK ili zapovjedništvo RSK.⁵²⁶⁹ Bellerose je smatrao da je svrha granatiranja bila istjerivanje civilnog stanovništva iz Knina jer vojni ciljevi nisu niti gađani niti su bili oštećeni.⁵²⁷⁰ Granatiranje je prestalo u 11:00 sati.⁵²⁷¹

1338. **Roland Dangerfield** izjavio je da je u 05:20 sati 5. kolovoza 1995. Knin ponovno granatiran oko 30 minuta, prvo raketama, a zatim teškim topništvom.⁵²⁷² Intenzitet vatrenog djelovanja se potom smanjio, da bi se u 10:00 sati ponovno pojačao i teška topnička vatra nastavila se istim tempom sljedećih 45 minuta, nakon čega je Dangerfield uglavnom čuo tenkovsku paljbu i vatru iz streljačkog naoružanja.⁵²⁷³

1339. **Hussein Al-Alfi** izjavio je da je Knin granatiran 5. kolovoza 1996. i da je tada pogođena radio stanica, ali da je granatiranje bilo manje intenzivno nego prethodnog dana.⁵²⁷⁴

1340. **Ivica Luković**, načelnik Odjela za suradnju s UN-om i EZ-om za Sektor Jug od 1992. i tijekom 1995.,⁵²⁷⁵ u svom je svjedočenju izjavio da je 5. kolovoza 1995. helikopterom odletio za Knin.⁵²⁷⁶ Luković je u Kninu sletio na nogometno igralište, na kojem je bio krater, a vidio je da je topništvom gađana i zgrada koju je nazvao takozvanim Domom JNA.⁵²⁷⁷ Luković je vidio da je i jedna civilna zgrada preko puta Doma JNA, gdje će Luković i Čermak kasnije smjestiti svoje urede, također pogođena

UNCRO-a za Sektor Jug, 13:00 sati, 4. kolovoza 1995.), str. 1; D346 (Razgovor s Alainom Forandom objavljen u Globusu, 12. ožujka 2004.), str. 5.

⁵²⁶⁷ P546 (Joseph Bellerose, izjava svjedoka, 2. studenog 1999.), str. 5; Joseph Bellerose, T. 5870.

⁵²⁶⁸ P546 (Joseph Bellerose, izjava svjedoka, 2. studenog 1999.), str. 5; Joseph Bellerose, T. 5870-5871.

⁵²⁶⁹ Joseph Bellerose, T. 5871-5872.

⁵²⁷⁰ Joseph Bellerose, T. 5871-5872, 5934.

⁵²⁷¹ P546 (Joseph Bellerose, izjava svjedoka, 2. studenog 1999.), str. 5.

⁵²⁷² P695 (Roland Dangerfield, izjava svjedoka, 21. prosinca 1995.), par. 33; Roland Dangerfield, T. 7149; P699 (Roland Dangerfield, "The Fall of the Republic of Serb Krajina"), str. 4.

⁵²⁷³ P695 (Roland Dangerfield, izjava svjedoka, 21. prosinca 1995.), par. 33; P699 (Roland Dangerfield, "The Fall of the Republic of Serb Krajina", nedatirano), str. 5.

⁵²⁷⁴ Hussein Al-Alfi, T. 13808-13809.

⁵²⁷⁵ D1687 (Ivica Luković, izjava svjedoka, 1. listopada 2004.), str. 1, par. 8, 13, 17; D1688 (Ivica Luković, izjava svjedoka, 13. kolovoza 2009.), str. 1, par. 4, 6; Ivica Luković, T. 22385.

⁵²⁷⁶ D1687 (Ivica Luković, izjava svjedoka, 1. listopada 2004.), par. 25; Ivica Luković, T. 22418-22419.

⁵²⁷⁷ D1687 (Ivica Luković, izjava svjedoka, 1. listopada 2004.), par. 25; Ivica Luković, T. 22419.

topničkom vatrom i da joj gori krov.⁵²⁷⁸ Luković je kasnije te večeri pješke obišao najmanje pola Knina, popeo se do tvrđave odakle se pružao pogled na Knin i nije vidio nikakva druga oštećenja prouzročena topničkom paljbom niti zapaljene kuće osim zgrade preko puta Doma JNA.⁵²⁷⁹

1341. Raspravnom vijeću su predočena svjedočenja više svjedoka u vezi sa štetom prouzročenom topničkim udarima i drugim oštećenjima usljed topničke paljbe koja su u Kninu primijetili nakon 5. kolovoza 1995.

1342. **John Hill** je izjavio da je 6. kolovoza 1995., kad je ušao u Knin s desetnikom Tremblyjem i jednim hrvatskim vojnikom, pomislio da šteta nije toliko velika kako je očekivao s obzirom na to koliko je projektila, kako je vidio, ispaljeno na grad.⁵²⁸⁰ Hill je vidio Forandovu kuću i ustanovio da je opljačkana.⁵²⁸¹ Na travi uz kuću pronašao je dvije cijevi raketa.⁵²⁸² Dok se vozio pokraj Južne vojarnje, Hill nije na njoj primijetio nikakva oštećenja.⁵²⁸³ Izjavio da mu je bolnica izgledala neoštećena na onoj strani gdje je bio glavni ulaz, što je sjeveroistočna strana. Vidio je razbijena stakla, ali nije vidio tragove udara na bolnici.⁵²⁸⁴ Hill je izjavio da su i zgrada Skupštine i zapovjedništvo vojske u Kninu bili pogođeni jednom i da je većina civilnih kuća u Kninu, osobito u centru bila razorena.⁵²⁸⁵

1343. **Lennart Widén**, pripadnik UNCIVPOL-a stacioniran u Kninu početkom kolovoza 1995.,⁵²⁸⁶ izjavio je da je u 07:00 sati 6. kolovoza 1995., otišao u

⁵²⁷⁸ D1687 (Ivica Luković, izjava svjedoka, 1. listopada 2004.), par. 25, 33; Ivica Luković, T. 22419, 22422.

⁵²⁷⁹ D1687 (Ivica Luković, izjava svjedoka, 1. listopada 2004.), par. 25; D1688 (Ivica Luković, izjava svjedoka, 13. kolovoza 2009.), par. 11; Ivica Luković, T. 22420, 22422.

⁵²⁸⁰ P291 (John Hill, izjava svjedoka, 23. kolovoza 1996.), str. 5-6; P292 (John Hill, izjava svjedoka, 21. siječnja 1998.), str. 21, 25; John Hill, T. 3841; P292 (John Hill, izjava svjedoka, 21. siječnja 1998.), str. 22; P301 (Izvišćee vojne policije UNCRO-a, 4.-7. kolovoza 1995.), str. 4.

⁵²⁸¹ P291 (John Hill, izjava svjedoka, 23. kolovoza 1996.), str. 6; John Hill, T. 3754-3755; D274 (Dnevnik Johna Hilla, bilješke za 5.-13. kolovoza 1995.), str. 2.

⁵²⁸² P292 (John Hill, izjava svjedoka, 21. siječnja 1998.), str. 22, 100; John Hill, T. 3754-3755, 3759, 3840; P300 (Fotografija Knina iz zraka koju je označio John Hill), područje Forandovog stana označeno je slovom D. U svojoj završnoj riječi, Gotovinina obrana tvrdila je da je Hill u P300 pogrešno identificirao mjesto gdje je bio Forandov stan, pozivajući se na Dawesovo svjedočenje. Vidi T. 29235-29236. Raspravno vijeće napominje da Dawes nije na karti označio Forandov stan, već je u svjedočenju izjavio da je ušao u stambeno područje sjeverno od tvornice TVIK, s ceste blizu Forandove kuće. Mada izgleda da se ruta koju je Dawes označio u D586 nalazi na području istočno od one koju je Roberts označio u P300, Raspravno vijeće ne može utvrditi da su svjedočenja kontradiktorna.

⁵²⁸³ P291 (John Hill, izjava svjedoka, 23. kolovoza 1996.), str. 6.

⁵²⁸⁴ P291 (John Hill, izjava svjedoka, 23. kolovoza 1996.), str. 6; P292 (John Hill, izjava svjedoka, 21. siječnja 1998.), str. 98.

⁵²⁸⁵ P292 (John Hill, izjava svjedoka, 21. siječnja 1998.), str. 99-100.

⁵²⁸⁶ P721 (Lennart Widén, izjava svjedoka, 14. prosinca 1995.), par. 2-3; P722 (Lennart Widén, izjava svjedoka, 27. veljače 2008.), str. 1, par. 4.

Prijevod

zapovjedništvo UN-a.⁵²⁸⁷ Oko 10:00 sati 6. kolovoza 1995. svjedok i načelnik UNCIVPOL-a Normand Boucher krenuli su pješke u obilazak Knina.⁵²⁸⁸ Svjedok je vidio da je veliki broj samostojećih kuća iza škole u centru Knina bio pogođen granatama.⁵²⁸⁹ Svjedok je također uočio da na policijskoj postaji nema oštećenja od granata, ali da je zgradu s druge strane ulice pogodio nekoliko granata.⁵²⁹⁰ Svjedok je također vidio da su granate padale i blizu niza kuća na ulici koja vodi do zapovjedništva UN-a.⁵²⁹¹ Koliko je svjedok mogao vidjeti, u Kninu nije pogođena nijedna javna zgrada.⁵²⁹² Pošto je tijekom svog sedmodnevnog boravka u Kninu nakon operacije Oluja obišao grad pet do petnaest puta, osim njegovog istočnog dijela, svjedok je ocijenio da je većina granata pala na stambena područja.⁵²⁹³

1344. **Emin Teskeredžić**, vođa tima za razminiranje koji je djelovao u Kninu i okolici u razdoblju od 6. kolovoza do 30. listopada 1995.,⁵²⁹⁴ u svom svjedočenju je izjavio da je po dolasku u Knin vidio da je grad gotovo neoštećen i da je granatama bilo pogođeno oko šest kuća.⁵²⁹⁵ Granata koja je pala na zgradu u kojoj se nalazila radio-stanica proletjela je kroz posljednji kat i eksplodirala na katu niže, u uredu Milana Martića. Granate su pogodile i dvije hrvatske kuće, jednu koja se nalazila odmah pored zgrade štaba, a drugu na izlazu iz grada, blizu tvornice TVIK.⁵²⁹⁶

⁵²⁸⁷ P721 (Lennart Widén, izjava svjedoka, 14. prosinca 1995.), par. 3; P722 (Lennart Widén, izjava svjedoka, 27. veljače 2008.), par. 7; Lennart Widén, T. 7316-7317, 7387.

⁵²⁸⁸ P721 (Lennart Widén, izjava svjedoka, 14. prosinca 1995.), par. 3; P722 (Lennart Widén, izjava svjedoka, 27. veljače 2008.), par. 21; Lennart Widén, T. 7375.

⁵²⁸⁹ P721 (Lennart Widén, izjava svjedoka, 14. prosinca 1995.), par. 3; P722 (Lennart Widén, izjava svjedoka, 27. veljače 2008.), par. 15-16, 24, str. 10 (Fotografija Knina iz zraka koju je označio Lennart Widén), kuće iza škole označene su slovom G; D718 (Fotografija Knina iz zraka koju je označio Lennart Widén), str. 1, kuće iza škole označene su slovom G.

⁵²⁹⁰ P721 (Lennart Widén, izjava svjedoka, 14. prosinca 1995.), par. 3; P722 (Lennart Widén, izjava svjedoka, 27. veljače 2008.), par. 30, str. 10 (Fotografija Knina iz zraka koju je označio Lennart Widén), policijska postaja označena je slovom H; Lennart Widén, T. 7310; D718 (Fotografija Knina iz zraka koju je označio Lennart Widén), policijska postaja označena je slovom H, str. 1; D719 (Lennart Widén, list s dopunskim informacijama, 23. kolovoza 2008.), str. 1.

⁵²⁹¹ P722 (Lennart Widén, izjava svjedoka, 27. veljače 2008.), par. 17, str. 10 (Fotografija Knina iz zraka koju je označio Lennart Widén), red kuća označen je slovom E.

⁵²⁹² P721 (Lennart Widén, izjava svjedoka, 14. prosinca 1995.), par. 6; P722 (Lennart Widén, izjava svjedoka, 27. veljače 2008.), par. 11; Lennart Widén, T. 7354.

⁵²⁹³ P721 (Lennart Widén, izjava svjedoka, 14. prosinca 1995.), par. 6; P722 (Lennart Widén, izjava svjedoka, 27. veljače 2008.), par. 26, 38, str. 10 (Fotografija Knina iz zraka koju je označio Lennart Widén), područja su označena slovima C, D, F, J; Lennart Widén, T. 7351, 7367-7368, 7384; D718 (Fotografija Knina iz zraka koju je označio Lennart Widén), str. 1, područja su označena slovima C, D, F, J.

⁵²⁹⁴ D1732 (Emin Teskeredžić, izjava svjedoka, 26. svibnja 2009.), str. 1, par. 1-4, 6, 11, 13, 19; Emin Teskeredžić, T. 23242-23243, 23260, 23263-23264, 23274-23275; D1027 (Čermakov zahtjev da se Teskeredžić oslobodi od radnih obveza, 19. kolovoza 1995.).

⁵²⁹⁵ D1732 (Emin Teskeredžić, izjava svjedoka, 26. svibnja 2009.), par. 6; Emin Teskeredžić, T. 23274-23276.

⁵²⁹⁶ D1732 (Emin Teskeredžić, izjava svjedoka, 26. svibnja 2009.), par. 6.

1345. **Edward Flynn**, službenik za ljudska prava u Uredu UNHCHR-a i vođa jednog od HRAT-ova u nekadašnjem Sektoru Jug od 7. kolovoza do sredine rujna 1995.,⁵²⁹⁷ stigao je u Knin helikopterom s Akashijem i drugima 7. kolovoza 1995. i vidio kako se na nekoliko mjesta u Kninu diže dim.⁵²⁹⁸ Ubrzo nakon toga, provezli su se glavnom kninskom ulicom, gdje je Flynn vidio razbijene izloge trgovina, tragove pucnjave na zgradama i puno ljudi u vojnim uniformama.⁵²⁹⁹ Vidio je i puno zgrada koje su izgledale kao da nisu oštećene u borbama.⁵³⁰⁰ Flynn je otišao u bolnicu, gdje mu je jedna medicinska sestra rekla da je u jednom trenutku tijekom operacije Oluja jedan tenk SVK pucao s položaja vrlo blizu bolnice pa se našao na udaru.⁵³⁰¹ Flynn je na bolnici vidio samo jedan trag udara, ali oštećenje je bilo malo.⁵³⁰²

1346. **Søren Liborius** je u svom svjedočenju izjavio da je 7. i 8. kolovoza 1995. izvršio analizu četiri kratera koja su se nalazila 40-200 metara od zgrade Regionalnog centra PMEZ-a, južno i jugozapadno od nje. Jedan od tih kratera nastao je uslijed detonacije topničke granate na travnatoj površini, koju je vidio 4. kolovoza 1995.⁵³⁰³ Na osnovi analize na koncu je zaključio da se granatiranje moralo vršiti s planinskog područja istočno od Knina.⁵³⁰⁴

1347. **Stig Marker Hansen** izjavio je u svom svjedočenju da je tijekom ophodnje Knina 7. i 8. kolovoza 1995., na ulicama i u stambenim područjima vidio tragove granatiranja.⁵³⁰⁵ Vidio je tragove granatiranja na širem području bolnice, ali nije vidio

⁵²⁹⁷ P20 (Edward Flynn, izjava svjedoka, 29. lipnja 1997.), str. 1-2, 6, 13, 23; P21 (Edward Flynn, izjava svjedoka, 26.-27. veljače 2008.), str. 1, par. 3-4, 36; Edward Flynn, T. 1044, 1270, 1291-1292, 1312, 1325.

⁵²⁹⁸ P20 (Edward Flynn, izjava svjedoka, 29. lipnja 1997.), str. 2-3, 5, 16, 25; Edward Flynn, T. 1109, 1141, 1298, 1301, 1303; D29 (Akashijev brzojav u vezi s njegovim putovanjem u Knin, upućen Annanu, 7. kolovoza 1995.), par. 1.

⁵²⁹⁹ P20 (Edward Flynn, izjava svjedoka, 29. lipnja 1997.), str. 3, 19; Edward Flynn, T. 1307; D29 (Akashijev brzojav u vezi s njegovim putovanjem u Knin, upućen Annanu, 7. kolovoza 1995.), par. 1-2.

⁵³⁰⁰ Edward Flynn, T. 1156, 1302, 1307; D29 (Akashijev brzojav u vezi s njegovim putovanjem u Knin, upućen Annanu, 7. kolovoza 1995.), par. 2.

⁵³⁰¹ P20 (Edward Flynn, izjava svjedoka, 29. lipnja 1997.), str. 3; Edward Flynn, T. 1302-1303, 1307; D29 (Akashijev brzojav u vezi s njegovim putovanjem u Knin, upućen Annanu, 7. kolovoza 1995.), par. 1, 3.

⁵³⁰² P20 (Edward Flynn, izjava svjedoka, 29. lipnja 1997.), str. 3-4; Edward Flynn, T. 1301-1302, 1355; D29 (Akashijev brzojav u vezi s njegovim putovanjem u Knin, upućen Annanu, 7. kolovoza 1995.), par. 3.

⁵³⁰³ P799 (Søren Liborius, izjava svjedoka, 2. studenog 1995.), str. 4; P802 (Søren Liborius, izjava svjedoka, 20. lipnja 2008.), par. 4-6; Søren Liborius, T. 8240-8241, 8250.

⁵³⁰⁴ Søren Liborius, T. 8241.

⁵³⁰⁵ P1283 (Stig Marker Hansen, izjava svjedoka, 18. prosinca 1995.), str. 3; P1285 (Stig Marker Hansen, izjava svjedoka, 24. travnja 2008.), par. 20-21; P1293 (Fotografija Knina iz zraka koju je označio Stig Marker Hansen), područja na kojima je svjedok uočio oštećenja uslijed granatiranja označena su s III.

da je bolnica ijednom izravno pogođena, a ni oštećenja na zgradi bolnice.⁵³⁰⁶ Prilikom obilaska stambenog područja blizu tvornice TVIK, svjedok je na fasadama zgrada na tom području vidio oštećenja od gelera, ali zgrade nisu bile teže oštećene.⁵³⁰⁷ Prema riječima svjedoka, vojni ciljevi, uključujući zapovjedništvo SVK i vojnu pekarnicu, nisu gađani, a kad je vozilom prolazio pokraj Sjeverne vojarne, na zgradama nije primijetio nikakva teža oštećenja.⁵³⁰⁸ Dana 8. kolovoza 1995., svjedok je otišao u ophodnju Knina sa svojom prevoditeljicom. Otišli su do prevoditeljicine kuće, koja se nalazila u stambenom području sjeverno od tvornice TVIK.⁵³⁰⁹ Na zidovima kuće bilo je tragova gelera i kuća je bila oštećena granatiranjem, ali nije bilo izravnih pogodaka.⁵³¹⁰

1348. **Bert Dijkstra** je izjavio da ga je iznenadio nerazmjer između velikog intenziteta granatiranja koje je čuo i štete koju je vidio u Kninu poslije 8. kolovoza 1995.⁵³¹¹ Oštećenja je bilo po cijelom gradu i nisu bila koncentrirana samo oko vojnih ciljeva.⁵³¹² Ti vojni ciljevi, kao što su Sjeverna vojarna ili logistička baza, jedva da su bili zahvaćeni vatrom, zgrade su bile gotovo neoštećene i svjedok je vidio da Hrvati već preuzimaju te zgrade.⁵³¹³ Svjedok je izjavio da je vidio samo manja oštećenja, kao što su rupe na krovovima i udubljenja, koja su izgledala kao posljedica granatiranja, ali da nije vidio da je ijedna kuća uništena granatama.⁵³¹⁴

1349. **Alun Roberts** je u svom svjedočenju izjavio da je od 8. kolovoza 1995. redovno odlazio u grad i vidio da su civilni objekti u raznim dijelovima Knina oštećeni granatiranjem, ali, prema Robertsovima riječima, oštećenja nije bilo blizu Vlade RSK, na vojnim ili policijskim lokacijama.⁵³¹⁵ Na osnovi tih zapažanja, Roberts je procijenio da

⁵³⁰⁶ Stig Marker Hansen, T. 14903; P1293 (Fotografija Knina iz zraka koju je označio Stig Marker Hansen), područja na kojima je svjedok uočio oštećenja uslijed granatiranja označena su s III.

⁵³⁰⁷ Stig Marker Hansen, T. 14904; P1293 (Fotografija Knina iz zraka koju je označio Stig Marker Hansen), područja na kojima je svjedok uočio oštećenja uslijed granatiranja označena su s III.

⁵³⁰⁸ P1283 (Stig Marker Hansen, izjava svjedoka, 18. prosinca 1995.), str. 3; Stig Marker Hansen, T. 14904, 15073.

⁵³⁰⁹ P1285 (Stig Marker Hansen, izjava svjedoka, 24. travnja 2008.), par. 20-21; Stig Marker Hansen, T. 14917; P1292 (Osobni dnevnik Stiga Markera Hansena), str. 6-7; P1293 (Fotografija Knina iz zraka koju je označio Stig Marker Hansen), područja na kojima je svjedok uočio oštećenja uslijed granatiranja označena su s III.

⁵³¹⁰ P1285 (Stig Marker Hansen, izjava svjedoka, 24. travnja 2008.), par. 20.

⁵³¹¹ P429 (Bert Dijkstra, izjava svjedoka, 12. ožujka 2008.), par. 31-32; Bert Dijkstra, T. 4763-4764.

⁵³¹² Bert Dijkstra, T. 4761.

⁵³¹³ P428 (Bert Dijkstra, izjava svjedoka, 7. prosinca 1995.), str. 2, 4; P429 (Bert Dijkstra, izjava svjedoka, 12. ožujka 2008.), par. 33; Bert Dijkstra, T. 4761.

⁵³¹⁴ P429 (Bert Dijkstra, izjava svjedoka, 12. ožujka 2008.), par. 31-33; Bert Dijkstra, T. 4764.

⁵³¹⁵ P676 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 31. srpnja 1998.), str. 4; P677 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 28. veljače 2007.), str. 5; P678 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 7. veljače 2008.), par. 8; Alun Roberts, T. 6819, 7062, 7072-7074; P702 (Izvešće Aluna Roberta o pljačkanju podneseno Phillipu Arnoldu, glavnom glasnogovorniku UN-a, 9. kolovoza 1995.), par. 6.

su granate pale na oko 200 civilnih lokacija po cijelom kninskom području, iako su bile koncentrirane u centru grada.⁵³¹⁶ Oštećenja karakteristična za granatiranje Roberts je vidio na pet civilnih zgrada na različitim lokacijama: na jednoj kući smještenoj u ulici 200 metara od baze UN-a, na stambenoj zgradi u centru grada, u ulici iza glavne političke i upravne zgrade RSK, na kojoj je na gornjem dijelu zida bilo veliko oštećenje od granate, dvije civilne kuće u neasfaltiranoj ulici ispod tvrđave, kojima su bili oštećeni krovovi, i na jednoj kući na samom kraju grada blizu glavne škole, kojoj je također bio oštećen krov.⁵³¹⁷ Roberts je to zapazio ubrzo nakon operacije Oluja i kasnije.⁵³¹⁸ Prema Robertovim riječima, granate su pogodile nekoliko dućana i stanova iznad tih dućana u glavnoj ulici u centru, uslijed čega su izbili požari.⁵³¹⁹ Roberts je izjavio da su granate pale na dvorište i zgradu suda u glavnoj gradskoj ulici.⁵³²⁰ Svjedok je predočio fotografiju snimljenu krajem kolovoza 1995., na kojoj se vide uništene stambene zgrade u Kninu.⁵³²¹

1350. **Jan Elleby** izjavio je da je primijetio da su u Kninu najjače bila oštećena područja oko srpske vojarne i zgrada Vlade, dok je, na primjer, područje oko kninske bolnice i baze UN-a bilo potpuno neoštećeno ili samo djelomice oštećeno.⁵³²² Prema memorandumu UNCIVPOL-a od 18. kolovoza 1995., dva pripadnika UNCIVPOL-a pregledala su cijeli Knin i vidjela nekoliko mjesta na koja su pale granate u gradu, oko tvornice TVIK, na zgradu "milicije", na glavnom pravcu prema Sjevernoj vojarni i između zgrade Vlade (bijela kuća), zgrade Radio/TV Knina i padina brda ispod kninske

⁵³¹⁶ P676 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 31. srpnja 1998.), str. 4; Alun Roberts, T. 6819, 7061-7063, D276 (Video-snimka Knina, snimljena s kninske tvrđave 5. kolovoza 1995.).

⁵³¹⁷ P676 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 31. srpnja 1998.), str. 4; P680 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 1. srpnja 2008.), par. 19, 32, br. 1-3; Alun Roberts, T. 6819, 6823-6825, 6827-6830, 7063-7066; P681 (Ortofoto karta s označenim civilnim objektima pogođenim u granatiranju), kuća blizu baze UN-a označena je slovom H, stambena zgrada u centru označena je slovom I, kuća ispod tvrđave označena je slovom K, kuća blizu glavne škole slovom L; P683 (Razne fotografije posljedica uništavanja, pljačke i ubijanja u Kninu i u selima, snimljene u razdoblju od 10. kolovoza do sredine listopada 1995.), str. 1-6; D276 (Video-snimka Knina, snimljena s kninske tvrđave 5. kolovoza 1995.).

⁵³¹⁸ Alun Roberts, T. 6819, 6824-6825, 6827-6828, 7074.

⁵³¹⁹ P676 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 31. srpnja 1998.), str. 4; P680 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 1. srpnja 2008.), par. 19; P681 (Ortofoto karta s označenim civilnim objektima pogođenim u granatiranju), dućani su označeni slovom M.

⁵³²⁰ P676 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 31. srpnja 1998.), str. 4; P680 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 1. srpnja 2008.), par. 19; P681 (Ortofoto karta s označenim civilnim objektima pogođenim u granatiranju), zgrada suda označena je slovom N.

⁵³²¹ P678 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 7. veljače 2008.), par. 34, no. 3; P709 (Fotografije posljedica uništavanja u Kninu i u selima i raseljenih osoba u bazi UN-a), drugi red, desna slika; P713 (Fotografija uništenih stambenih zgrada u Kninu, kraj kolovoza 1995.).

⁵³²² P214 (Jan Elleby, izjava svjedoka, 17. rujna 1995.), str. 2; P215 (Jan Elleby, izjava svjedoka, 14. rujna 1997.), str. 2; Jan Elleby, T. 3341-3342, 3368-3369; P284 (Fotografija Knina iz zraka koju je označio Jan Elleby), područja na kojima je Elleby uočio oštećenja uslijed granatiranja označena su slovima D, E, F.

tvrdave. Pripadnici UNCIVPOL-a su ustanovili da je područje južno od kninske bolnice neoštećeno.⁵³²³

1351. **Kari Anttila**, vojni promatrač UN-a u Sektoru Jug od 14. kolovoza 1995. do 27. studenog 1995.,⁵³²⁴ dobio je zadatak od višeg vojnog promatrača Steinara Hjertnesa da 17. kolovoza 1995., zajedno s Torom Munkelienom, izvrši analizu kratera u Kninu.⁵³²⁵ Anttila je u svom svjedočenju izjavio da je tu bilo ukupno šest mjesta udara raketa. On je izvršio analizu tri kratera, a Munkelien preostala tri.⁵³²⁶

1352. **Tor Munkelien**, vojni promatrač UN-a stacioniran u Kninu u razdoblju od 14. kolovoza 1995. do 1. prosinca 1995.,⁵³²⁷ izjavio je da je 17. kolovoza 1995., Steinar Hjertnes dao zadatak njemu i Kariju Anttili da provedu analizu kratera na jednoj lokaciji u Kninu.⁵³²⁸ Pronašli su ukupno šest mjesta udara.⁵³²⁹

1353. Raspravno vijeće pažljivo je razmotrilo svjedočenja Anttile i Munkeliena u vezi s analizama kratera koje su izvršili 17. kolovoza 1995. Munkelien i Anttila su u svojoj analizi zaključili da je pronađena raketa ispaljena iz višecijevnog bacača raketa tipa M-63 kalibra 128 mm, pod kutom od oko 20 stupnjeva iz smjera sjever-sjeveroistok.⁵³³⁰ Na osnovi svjedočenja Munkeliena i Anttile, Raspravno vijeće smatra da je njihov zaključak u vezi s mjestom udara, kao i u vezi s tipom rakete (M-63), izgleda bio pogrešan. Nijedan od ova dva svjedoka nema potrebno stručno znanje ni iskustvo za izvođenje profesionalne analize kratera. Raspravno vijeće stoga smatra da su rezultati njihove analize kratera nepouzdana. U svojem završnom podnesku, Gotovinina obrana

⁵³²³ P228 (Dopis Steinara Hagvaga iz UNCIVPOL-a, upućen načelniku UNCIVPOL-a za Sektor Jug, 18. kolovoza 1995.), str. 1.

⁵³²⁴ P171 (Kari Anttila, izjava svjedoka, 8. siječnja 1996.), str. 1; P172 (Kari Anttila, izjava svjedoka, 16. listopada 1997.), str. 1-2; P173 (Kari Anttila, izjava svjedoka, 12. prosinca 2007.), str. 1, par. 2; Kari Anttila, T. 2508.

⁵³²⁵ P173 (Kari Anttila, izjava svjedoka, 12. prosinca 2007.), par. 3; Kari Anttila, T. 2515-2519; P60 (Tor Munkelien, izjava svjedoka, 18. prosinca 1995., supotpisnik Kari Anttila); P174 (Fotografija Knina iz zraka koju je označio Kari Anttila), slovo A označava mjesto gdje je provedena analiza kratera.

⁵³²⁶ Kari Anttila, T. 2545-2546.

⁵³²⁷ P60 (Tor Munkelien, izjava svjedoka, 18. prosinca 1995., supotpisnik Kari Anttila), str. 1; P61 (Tor Munkelien, izjava svjedoka, 10. siječnja 2008.), par. 1, 3; Tor Munkelien, T. 1514, 1546; D91 (Tor Munkelien, izjava svjedoka, 4. rujna 1999.), str. 3.

⁵³²⁸ P60 (Tor Munkelien, izjava svjedoka, 18. prosinca 1995., supotpisnik Kari Anttila), str. 3; P61 (Tor Munkelien, izjava svjedoka, 10. siječnja 2008.), par. 16-18; D91 (Tor Munkelien, izjava svjedoka, 4. rujna 1999.), str. 2; Tor Munkelien, T. 1502, 1511, 1536, 1540-1541, 1556, 1558; P70 (Ortofoto karta Knina koju je označio Tor Munkelien), slovo A označava mjesto gdje je on proveo analizu kratera; D83 (Fotografija ostataka rakete).

⁵³²⁹ P60 (Tor Munkelien, izjava svjedoka, 18. prosinca 1995.), str. 3; P61 (Tor Munkelien, izjava svjedoka, 10. siječnja 2008.), par. 16-18; Tor Munkelien, T. 1502, 1511, 1536, 1540-1541, 1556, 1558; P70 (Ortofoto karta Knina koju je označio Tor Munkelien), slovo A označava mjesto gdje je on proveo analizu kratera; D83 (Fotografija ostataka rakete).

⁵³³⁰ P60 (Tor Munkelien, izjava svjedoka, 18. prosinca 1995., supotpisnik Kari Anttila), str. 3.

smatra da ta analiza kratera, osobito dužina rakete kalibra 128 milimetara, ukazuju na to da je tu raketu ispalila SVK iz smjera Strmice.⁵³³¹ S obzirom na greške u analizi kratera u vezi s lokacijom i tipom rakete, Raspravno vijeće smatra da su svjedočenje Munkeliena i Anttila, njihov izvještaj o analizi kratera i fotografije predočene putem tih svjedoka nedovoljno pouzdani da bi se na temelju njih utvrdila dužina i kalibar rakete koju su svjedoci pronašli. Raspravno vijeće stoga ne može na osnovi tih dokaza zaključiti koja je vojska ispalila pronađenu raketu.

1354. U izvješću od 18. kolovoza 1995. koje je sastavio pripadnik UNMO-a Steinar Hjertnes zabilježena je privremena procjena štete koju je HV nanio u Kninu u svojim operacijama od 4. do 6. kolovoza 1995. i navodi se da je granatiranje Knina bilo općenito usredotočeno na vojne objekte, uz svega nekoliko udara (tri do pet) zapaženih na drugim gradskim područjima.⁵³³² U izvješću je također navedeno da je tim UNMO-a vidio 44 granatirane zgrade, od kojih je 21 bila teško oštećena, dok su 23 pretrpjele manja oštećenja.⁵³³³

1355. U vezi s izvješćem s privremenom procjenom štete prouzročene djelovanjem HV-a od 4. do 6. kolovoza 1995., u kojem se navodi da su operacije HV-a tih dana bile ograničene na vojne ciljeve, **Kari Anttila** je izjavio da je izvješće utemeljeno na vrlo kratkoj procjeni samo 70 posto grada Knina, koju je proveo tim UNMO-a Potkonje čiji je on bio član, i na informacijama prikupljenim samo u jedno poslijepodne.⁵³³⁴ Anttila je izjavio da se on na početku složio s privremenom procjenom, ali da mu je, na temelju onoga što je uočio u Kninu tijekom ophodnji u razdoblju od 18. kolovoza 1995. nadalje, postalo jasno da je granatiranje bilo opsežnije nego što je navedeno u ranijoj procjeni i da nije bilo usredotočeno samo na vojne ciljeve.⁵³³⁵ Anttila je ocijenio da je od ukupno 660 kuća u Kninu – za koje je UNMO naveo da su potpuno (69 kuća) ili djelomice (591

⁵³³¹ Završni podnesak Gotovinine obrane, par. 318 i fusnota 554. V. također završne riječi T. 29230-29231.

⁵³³² P61 (Tor Munkelien, izjava svjedoka, 10. siječnja 2008.), par. 40; Tor Munkelien, T. 1690-1691; P64 (Izvješće s privremenom procjenom štete u Kninu, 18. kolovoza 1995.).

⁵³³³ P64 (Izvješće s privremenom procjenom štete u Kninu, 18. kolovoza 1995.).

⁵³³⁴ P171 (Kari Anttila, izjava svjedoka, 8. siječnja 1996.), par. 1-2; P173 (Kari Anttila, izjava svjedoka, 12. prosinca 2007.), par. 11-13; Kari Anttila, T. 2513-2516, 2568-2569; P63 (Nalog za obilazak terena radi utvrđivanja štete, 17. kolovoza 1995.); P64 (Izvješće s privremenom procjenom štete u Kninu, 18. kolovoza 1995.); P174 (Fotografija Knina iz zraka koju je označio Kari Anttila), oznake "A" do "D" označavaju područja koja su pretražena radi privremene procjene, a slovo "E" označava Sjevernu vojarnu.

⁵³³⁵ P171 (Kari Anttila, izjava svjedoka, 8. siječnja 1996.), par. 1-3; P173 (Kari Anttila, izjava svjedoka, 12. prosinca 2007.), par. 12, 14-15; Kari Anttila, T. 2521, 2524-2525, 2569-2572.

kuća) oštećene, na popisu oštećenih i razorenih kuća koje je svjedok sastavio 13. rujna 1995., otprilike 40 posto kuća bio uništeno uslijed granatiranja.⁵³³⁶

1356. **Tor Munkelien** je izvješće s privremenom procjenom štete prouzročene djelovanjem HV-a od 4. do 6. kolovoza 1995. prvi put vidio 19. siječnja 2008. Svjedok je u svom svjedočenju izjavio da je to izvješće rezultat procjene koju je njegov tim UNMO-a izvršio 17. kolovoza 1995. i da se ono odnosi na nekoliko kninskih područja, te da ga je on usmeno prenio Steinaru Hjertnesu.⁵³³⁷ U izvješću se navodi da se procjena temelji na obilasku 70 posto Knina, koji su provela dva tima UNMO-a i da sadrži samo kratak pregled stanja.⁵³³⁸ Munkelien je izjavio da se to izvješće ne može smatrati točnim opisom stanja jer su podaci na kojima se privremena procjena temelji, budući da se trebalo podnijeti izvješće, bili prikupljeni u Kninu u svega nekoliko sati 17. kolovoza 1995.⁵³³⁹ Prema riječima svjedoka, Hjertnes je svakako htio da mu ti podaci budu dostavljeni što je prije moguće, jer je Sektor Jug, koji je bio odgovoran izravno Zagrebu, inzistirao na dostavi izvješća.⁵³⁴⁰ Ophodnje koje su provedene poslije tog datuma pokazuju da je ta privremena procjena u stvari bila netočna i da su pripadnici UNMO-a nakon 17. kolovoza 1995. pronašli još oštećenja.⁵³⁴¹

1357. U izvješću UNMO-a od 27. kolovoza 1995. zabilježeno je da su ophodnje UNMO-a uočile da je u cijelom Kninu u granatiranju oštećeno više kuća. Dana 19. kolovoza 1995. ophodnja UNMO-a vidjela je da je u sjeverozapadnom dijelu Knina u granatiranju uništeno šest kuća, 20. kolovoza 1995. ophodnja UNMO-a vidjela je da je u jugozapadnom dijelu Knina u granatiranju uništeno 16 i djelomično uništeno još 16 kuća, a 21. kolovoza 1995., ophodnja UNMO-a, u kojoj je bio i svjedok, vidjela je da je u sjeveroistočnom Kninu oštećeno 16 kuća.⁵³⁴² Dana 23. kolovoza 1995., vođe više timova UNMO-a sastali su se sa Steinarom Hjertnesom i predali mu svoje zaključke,

⁵³³⁶ Kari Anttila, T. 2528-2529, 2578, 2587-2589; P63 (Nalog za obilazak terena radi utvrđivanja štete, 17. kolovoza 1995.); P98 (Podaci UNMO-a o stanovništvu koje je ostalo na području Sektora Jug i o uništenim kućama, 13. rujna 1995.), str. 3.

⁵³³⁷ Tor Munkelien, T. 1507-1508, 1512, 1544-1545, 1689-1690; P70 (Ortofoto karta Knina koju je označio Tor Munkelien), oznaka "PA" obilježava područja koja su svjedok i njegov tim UNMO-a 17. kolovoza 1995. pregledavali tražeći oštećenja nanijeta granatiranjem.

⁵³³⁸ Tor Munkelien, T. 1585, 1690-1691; P64 (Izvješće s privremenom procjenom štete u Kninu, 18. kolovoza 1995.), str. 1.

⁵³³⁹ P61 (Tor Munkelien, izjava svjedoka, 10. siječnja 2008.), par. 41; Tor Munkelien, T. 1508-1510, 1585-1586; P70 (Ortofoto karta Knina koju je označio Tor Munkelien), oznaka "PA" obilježava područja koja su svjedok i njegov tim UNMO-a 17. kolovoza 1995. pregledavali tražeći oštećenja nanijeta granatiranjem.

⁵³⁴⁰ P61 (Tor Munkelien, izjava svjedoka, 10. siječnja 2008.), par. 41; Tor Munkelien, T. 1541-1542.

⁵³⁴¹ P61 (Tor Munkelien, izjava svjedoka, 10. siječnja 2008.), par. 41; Tor Munkelien, T. 1585-1586.

tako da je, prema riječima svjedoka, on najkasnije 23. kolovoza 1995. imao dovoljno informacija koje su ukazivale na to da je privremena procjena štete netočna.⁵³⁴³

1358. **Aleksandar Černjecki** je u svom svjedočenju izjavio da je 25. kolovoza 1995. vidio da su u granatiranju teško oštećene dvije kuće i da je u granatiranju jugozapadnog dijela Knina deset kuća pretrpjelo manja oštećenja.⁵³⁴⁴

1359. **Philip Berikoff** izjavio je da je 31. kolovoza i 1. rujna 1995., s desetnikom Parleom ušao u Knin, obišao mnogo ulica i fotografirao štetu nastalu uslijed granatiranja.⁵³⁴⁵ Berikoff je izjavio da su granate padale po cijelom gradu i da mu se činilo da je puno granata palo na stambena područja ili na trgovačko područje u centru grada, daleko od vojnih ciljeva.⁵³⁴⁶ Međutim, Berikoff je kasnije shvatio da se veliki broj civilnih područja u kojima je vidio štetu od granatiranja u stvari nalazi blizu vojnih ciljeva.⁵³⁴⁷ Vidio je puno kratera, gelera i oštećenih automobila i kuća.⁵³⁴⁸ Berikoff je tada stekao dojam da je granatiranje bilo naselektivno, ali kad je kasnije ponovno pregledao iste informacije o granatiranju zaključio je da granatiranje nije bilo nasumično, već da je upotrijebljena nepotrebna količina granata.⁵³⁴⁹ Berikoff je izjavio da je vidio štetu koja je granatiranjem nanesena željezničkom čvoru, području POL stanice i stambenom području između vojarne Dalmatinskog korpusa/vojarne u Kninu i glavnog skladišta u Kninu, stambenom području u centru grada oko Skupštine i Ministarstva obrane RSK, bolnici (samo nekoliko granata) i neposrednoj okolini, području oko kninske tvrđave, stambenom području sjeverno od POL stanice i tvornice TVIK, rubnom području grada na sjeveru i (drugim) civilnim područjima.⁵³⁵⁰

⁵³⁴² P61 (Tor Munkelien, izjava svjedoka, 10. siječnja 2008.), par. 41; Tor Munkelien, T. 1586-1589; P67 (Izvešće Tima Podkonje UNMO-a, 27. kolovoza 1995.), par. 11-13.

⁵³⁴³ P61 (Tor Munkelien, izjava svjedoka, 10. siječnja 2008.), par. 42.

⁵³⁴⁴ P205 (Aleksandar Černjecki, izjava svjedoka, 6. prosinca 2007.), par. 18; P67 (Izvešće Tima Podkonje UNMO-a, 27. kolovoza 1995.), par. 17.

⁵³⁴⁵ P740 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 21. svibnja 1997.), par. 2 (w); D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 44; D735 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 30. kolovoza 2008.), str. 3; Philip Berikoff, T. 7651-7652, 7703-7704; P748 (Berikoffov dnevnik, 17. srpnja – 6. rujna 1995.), str. 15-16; P751 (Fotografije), str. 6.

⁵³⁴⁶ P740 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 21. svibnja 1997.), par. 2 (w); D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 8, 17, 44; Philip Berikoff, T. 7649-7650, 7708-7709, 7740-7741.

⁵³⁴⁷ P741 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 11. prosinca 2007.), par. 2.

⁵³⁴⁸ Philip Berikoff, T. 7652, 7891; P748 (Berikoffov dnevnik, 17. srpnja – 6. rujna 1995.), str. 15.

⁵³⁴⁹ P739 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 24. kolovoza 1996.), str. 3; P741 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 11. prosinca 2007.), par. 2-3; D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 17, 44; D735 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 30. kolovoza 2008.), str. 2; Philip Berikoff, T. 7648-7651, 7676, 7680, 7740, 7911-7912.

⁵³⁵⁰ P739 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 24. kolovoza 1996.), str. 3; P741 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 11. prosinca 2007.), par. 2, 4; D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 8, 17, 61-63; D735 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 30. kolovoza 2008.), str. 1; Philip Berikoff, T.

1360. Raspravnom vijeću predočeni su sudskomedicinski dokazi u vezi s tri tijela osoba koje su, kako se navodi, poginule u Kninu 4. i 5. kolovoza 1995.

1361. Tijelo KN01/432B, ekshumirano u ljeto 2001. na kninskom groblju, s odjećom koja se sastojala od svjetloplave košulje dugih rukava, smeđih ili zelenih hlača i jedne lijeve vojničke čizme, bilo je tijelo muškarca visokog oko 1,72-1,88 cm, u dobi između 45 i 65 godina, s povredom nanijetom tupim predmetom na prednjoj desnoj strani oba bedra i na desnoj stražnjoj strani grudnog koša, sa strijelnom ranom na desnom koljenu, sprijeda prema natrag, i s ranom na prednjoj desnoj strani glave, vjerojatno iz vatrenog oružja, za koju je kasnije specijalist sudske medicine konstatirao da je uzrok smrti.⁵³⁵¹ Tijelo KN01/432B identificirano je 28. travnja 2004. kao tijelo Ljubomira Đapića.⁵³⁵² Prema izvješću Zavoda za sudsku medicinu u Zagrebu od 28. travnja 2004. i na osnovi podataka koje je dala njegova kći, Ljubomir Đapić, Srbin, državljanin Jugoslavije, rođen 1. travnja 1933., umro je u Kninu 5. kolovoza 1995. od posljedica strijelne rane glave.⁵³⁵³

1362. Tijelo u stadiju raspadanja KN01/422B obilježeno brojem 402, približne dužine 1,80 metara, pronađeno u Kninu 18. kolovoza 1995. s crnom vunenom vestom i crnom košuljom, identificirano je kao tijelo Ankice Tomić, rođene 27. ožujka 1948., i zakopano na gradskom groblju Knin.⁵³⁵⁴ Tijelo KN01/422B, koje je u ljeto 2001. ekshumirano na kninskom groblju, s metalnom pločicom s brojem "402", ostacima hlača i bijelog grudnjaka, bilo je tijelo žene približne visine 1,58-1,72 metra, u dobi između 40 i 60 godina, s ranom od gelera u predjelu zdjelice, desno, straga, koja je vjerojatno nanesena post mortem.⁵³⁵⁵ Tijelo KN01/422B identificirano je 28. travnja 2004. kao tijelo Ane Tomić.⁵³⁵⁶ Prema izvješću Zavoda za sudsku medicinu u Zagrebu od 28. travnja 2004. i na osnovi podataka koje je dala njezina kći, Ankica Tomić,

7616-7617, 7697-7700, 7704-7709, 7883; P746 (Fotografija Knina iz zraka s označenim lokacijama), željeznička postaja označena je slovom F, POL stanica označena je s G, vojarna Dalmatinskog korpusa slovom H, Skupština je označena slovom I, civilna područja slovima J do Q; P749 (Fotografije), str. 1-7, 9-18, 20-27; P750 (Fotografije mjesta pogodaka granata u Kninu), str. 1-18.

⁵³⁵¹ P1621 (Zapisnik o obdukciji, KN01/432B, 23. srpnja 2001.), str. 1-5, 7-8, 11-14, 16, 19; P1256 (Fotografije leševa i kostiju), str. 3; P1904 (Fotografija lubanje, KN01/432B); P1905 (Fotografija lubanje, KN01/432B); P1906 (Fotografija mjesta ekshumacije, KN01/432).

⁵³⁵² P2006 (Popis identificiranih osoba ekshumiranih na novom groblju u Kninu, i u Gračacu).

⁵³⁵³ P2095 (Prijava činjenice smrti za Ljubomira Đapića, 28. travnja 2004.), str. 66-68.

⁵³⁵⁴ P1433 (Podaci o lešu KN01/422B, identifikacijski broj 402, s fotografijom).

⁵³⁵⁵ John Clark, T. 14167-14168; P1633 (Zapisnik o obdukciji, KN01/422B, 25. srpnja 2001.), str. 1-5, 8, 10-13, 16; P1256 (Fotografije leševa i kostiju), str. 11; P1918 (Fotografija kosti, KN01/422B).

⁵³⁵⁶ P2006 (Popis identificiranih osoba ekshumiranih na novom groblju u Kninu, i u Gračacu).

Srpkinja, državljanka Jugoslavije, rođena 27. ožujka 1948., umrla je u Kninu, 4. kolovoza 1995., a uzrok smrti nije utvrđen.⁵³⁵⁷

1363. Tijelo u stadiju raspadanja obilježeno brojem 485, dužine oko 1,70 m, preuzeto 18. kolovoza 1995. iz Odjela za patologiju bolnice Knin, identificirano kao tijelo Nikole Grujića i pokopano na gradskom groblju Knin.⁵³⁵⁸ Raspravno vijeće smatra da u sudskomedicinskim dokazima nije utvrđen uzrok smrti Nikole Grujića. S obzirom na te okolnosti, Raspravno vijeće neće dalje razmatrati njegovu smrt u vezi s protuzakornim napadom na civile i civilne objekte u Kninu.

1364. Raspravno vijeće smatra da sudskomedicinskim dokazima nije utvrđen uzrok smrti Nikole Grujića i Ankice Tomić. Sudskomedicinski dokazi ukazuju na to da je Ljubomir Đapić umro od posljedica strijelne rane glave. Nema dovoljnih dokaza o okolnostima pod kojima je Ljubomir Đapić ubijen ni o tome tko ga je ubio. Predočeni dokazi ne uspostavljaju vezu između to troje preminulih i granatiranja Knina 4. i 5. kolovoza 1995. S obzirom na te okolnosti, Raspravno vijeće neće dalje razmatrati smrt Nikole Grujića, Ankice Tomić i Ljubomira Đapića u vezi s navodnim protupravnim napadom na civile i civilne objekte u Kninu.

1365. Raspravno vijeće će prvo razmotriti intenzitet granatiranja Knina 4. i 5. kolovoza 1995., a zatim metode i sredstva korištena tijekom napada. Pred Raspravnim vijećem svjedočio je relativno velik broj svjedoka koji su bili u Kninu kada je grad granatiran 4. i 5. kolovoza 1995. Ti su svjedoci u svojim svjedočenjima dosljedno izjavili da je prvo, vrlo žestoko granatiranje počelo u 05:00 sati 4. kolovoza 1995. Prema riječima nekoliko svjedoka, između ostalog Lesliea, Dreyera i Hilla, intenzivno granatiranje trajalo je do jedan i pol ili dva sata. Većina svjedoka izjavila je da se povremeno granatiranje slabijeg intenziteta nastavilo s prekidima tijekom jutra i poslijepodneva i da je trajalo otprilike do ponoći. Berikoff, Roberts i Hill su vidjeli da je oko ponoći nastupilo kratko razdoblje topničke paljbe jačeg intenziteta.

1366. Svjedoci su također na temelju svojih zapažanja procijenili koliko je granata palo na Knin u različitim razdobljima. Te procjene se u velikoj mjeri razlikuju i kreću se od 200-300 projektila u vremenu od 05:00 do 10:00 sati, kako je navedeno u obavještajnom izvješću SVK D389, do gotovo 30.000 projektila u razdoblju od 05:00 do 08:00 sati, kako je izjavio Al-Alfi. Raspravno vijeće smatra da je pod pritiskom koji stvara

⁵³⁵⁷ P2104 (Prijava činjenice smrti za Ankicu Tomić, 28. travnja 2004.), str. 22-24.

topnička paljba i kad su topnički udari brojni, teško utvrditi njihov točan broj. Većina svjedoka imala je slabu, ili nikakvu, topničku obuku i iskustvo. Osim toga, topnički projektili koji su padali izvan samog grada možda su se mogli čuti i u Kninu. U vezi s tim, Raspravno vijeće ima u vidu svjedočenje Martija, koji je izjavio da je iz jedne kuće u Potkonju, koje je od Knina udaljeno oko dva kilometra, čuo kako granate padaju na Knin. Raspravno vijeće dalje napominje da su Dawes, Dijkstra i Hill izjavili da su se iznenadili kad su vidjeli da je šteta koju su vidjeli u Kninu nakon 5. kolovoza 1995. manja nego što su očekivali s obzirom na to koliko je topničkih projektila po njihovom mišljenju palo na Knin.

1367. Raspravnom vijeću je predložena samo ograničena količina dokaza u vezi s analizama kratera koje su izvedene u Kninu nakon 5. kolovoza 1995., uglavnom putem svjedoka Roberta, Liboriusa, Munkeliena i Anttile i Vijeće je izrazilo svoju rezerviranost u pogledu pouzdanosti analize kratera koju su izvela dva potonja svjedoka. Kako je Raspravno vijeće konstatiralo gore u tekstu, TS-3, TS-4 i 4. i 7. gardijska brigada izvjestile su da su 4. kolovoza 1995. na ciljeve u Kninu ispalile 600 projektila. Prema procjenama velikog broja svjedoka koji su bili u Kninu, broj projektila znatno je veći. Konstatacije Raspravnog vijeća u vezi s gore opisanim nepotpunim izvještavanjem i pažljiva analiza mjesta udara koja se daje dalje u tekstu ukazuju na to da je broj projektila ispaljenih na Knin veći od broja koji je naveden u izvješćima. Međutim, iz gore navedenih razloga i s obzirom na ograničene dokaze u vezi s analizom kratera koji su Raspravnom vijeću predloženi, Raspravno vijeće ne može definitivno utvrditi koliko više projektila je ispaljeno na Knin nego što je navedeno u izvješćima. Na osnovi topničkih izvješća HV-a i pošto je razmotrilo iskaze svjedoka koji su toga dana bili u Kninu, Raspravno vijeće konstatira da je HV 4. kolovoza 1995. ispalio na Knin najmanje 600 topničkih projektila, od kojih je najmanje 300 ispaljeno tijekom prva dva ili tri sata napada. Osim toga, na osnovi svjedočenja svjedoka koji su bili u Kninu, Raspravno vijeće konstatira da je granatiranje trajalo do ponoći. Konkretno na osnovi svjedočenja Berikoffa, Roberta i Hilla, Raspravno vijeće konstatira da je granatiranje završilo s kratkim razdobljem intenzivnog granatiranja.

1368. Svjedoci koji su bili u Kninu također su bili dosljedni u svojim svjedočenjima kada su izjavili da je granatiranje ponovno počelo oko 05:00 sati 5. kolovoza 1995., sa žestokim granatiranjem na početku. Granatiranje je zatim postalo sporadično i prestalo

⁵³⁵⁸ P1450 (Podaci o lešu, identifikacijski broj 485, s fotografijom), str. 1.

između 11:00 sati i podneva. Raspravno vijeće napominje da su TS-3, TS-4 i 4. i 7. gardijska brigada 5. kolovoza 1995. na Knin ispalile, kako su izvijestili, oko 300 topničkih projektila. Daljnji dokazi ukazuju na to da je Knin 5. kolovoza 1995. gađan i iz minobacača. Na osnovi strukture topništva HV-a i njegovog sustava izvještavanja, Raspravno vijeće pretpostavlja da se takva minobacačka paljba ne bilježi u topničkim izvješćima iz dokaznih predmeta. Međutim, s obzirom na ograničene dokaze u vezi s analizom kratera koji su predloženi Raspravnom vijeću i nedostatak drugih pouzdanih dokaza o tome koliko je još projektila eventualno ispaljeno, Raspravno vijeće konstatira, na osnovi topničkih izvješća HV-a i pošto je razmotrilo svjedočenja svjedoka koji su toga dana bili u Kninu, da je tijekom napada koji je počeo u 05:00 sati 5. kolovoza 1995. i trajao do otprilike podneva toga dana, na Knin ispaljeno najmanje 300 topničkih projektila, od čega je najmanje 100 ispaljeno tijekom prvog sata napada.

1369. Što se tiče primijenjenih metoda i upotrijebljenih sredstava, Raspravno vijeće napominje da su Hills i Dawes izjavili da su ujutro 4. kolovoza 1995. u Kninu zapazili sporadičnu ili vatru "za uznemiravanje". I Forand i Roberts su izjavili da je sporadična i povremena topnička paljba trajala cijeloga dana. Williams je u svom svjedočenju izjavio da je nakon 14:00 sati 4. kolovoza 1995. uočio sporadičnu topničku paljbu, koju je smatrao vatrom "za uznemiravanje". Prema Rajčićevim riječima, TS-3 je oko sat vremena na Knin ispaljivala granate kalibra 130 mm u plotunima od po dvije granate svake tri minute, čime je HV želio omesti koordinaciju, zapovijedanje i planiranje SVK. Zapovjednik TS-3 Goran Mamić zabilježio je u ratnom dnevniku TS-3 da je od 12:30 sati 4. kolovoza 1995. TS-3 svakih 15 minuta po dva puta otvarao paljbu na Knin. Osim toga, TS-4 je izvijestila da je od 15:00 sati 4. kolovoza 1995. na Knin u nepravilnim razmacima ispalila najmanje 18 granata. Rajčić je izjavio da je upotreba topova T-130 milimetara za topničku potporu postrojbama na taktičkoj razini također dovela do prekida u vatrenom djelovanju po vojnim ciljevima u Kninu. Na osnovi zapažanja Hilla, Dawesa, Foranda, Roberta i Williamsa, zajedno s topničkim dnevnicima, Raspravno vijeće konstatira da je 4. kolovoza 1995. HV namjerno ispaljivao topničke projekte na Knin u određenim i, po svemu sudeći, unaprijed definiranim intervalima.

1370. Hill je izjavio da je 4. kolovoza 1995. uočio kako iznad Knina, u zraku, eksplodiraju topnički projektili. Williams je izjavio da je 5. kolovoza 1995., na raskrižju blizu baze UN-a, na njega otvorena minobacačka paljba streljivom koje eksplodira u zraku. Međutim, Berikoff, koji je toga dana također bio na tom raskrižju, izjavio je da je

blizu tog mjesta pala jedna minobacačka mina, ali nije spomenuo paljbu streljivom koje eksplodira u zraku. Rajčić je izjavio da HV tijekom operacije Oluja nije koristio senzorske blizinske upaljače, već samo udarne trenutne upaljače. Nijedan drugi svjedok nije izjavio da je primijetio da je 4. i 5. kolovoza 1995. iznad Knina eksplodiralo topničko streljivo u zraku niti je to zabilježeno u dokumentaciji iz tog razdoblja. U tim okolnostima, Raspravno vijeće se nije uvjerilo da su Hill i Williams točno identificirali topničku paljbu 4. i 5. kolovoza 1995. kao paljbu streljivom koje eksplodira u zraku.

1371. Dawes je izjavio da je 4. kolovoza 1995., dok se vozio s Dreyerom, u jednoj ulici u Kninu vidio 20-30 predmeta, za koje je pretpostavljao da su dijelovi kasetne bombe. Dawes se nije mogao sjetiti gdje su se ti predmeti točno nalazili. Dreyer nije spomenuo te predmete. Raspravno vijeće napominje da Dawes nije stručnjak za prepoznavanje različitih vrsta streljiva i da njegovo svjedočenje ukazuje na to da je on te predmete vidio samo na kratko, iz daljine. Rajčić je izjavio da HV tijekom operacije Oluja nije ni koristio ni imao kasetno streljivo. Nijedan drugi svjedok nije izjavio da je vidio da u Kninu 4. ili 5. kolovoza 1995. eksplodira kasetno streljivo, niti je korištenje takvog streljiva zabilježeno u dokumentaciji iz tog razdoblja. U tim okolnostima, Raspravno vijeće se nije uvjerilo da je Dawes točno identificirao da su 20-30 predmeta, koje je vidio na ulici u Kninu 4. kolovoza 1995., zvončići iz kasetnog streljiva.

1372. Svjedoci koji su 4. i 5. kolovoza 1995. bili u Kninu svjedočili su i o tome gdje su topnički projektili padali u Kninu. Nekoliko svjedoka navelo je opće značajke granatiranja, na primjer, da su garante padale po cijelom Kninu (Novaković i Mrkšić) ili da je granatiranje, po njihovom mišljenju, bilo neselektivno. Mada Raspravno vijeće nije mišljenja da su takvi opći dojmovi nebitni za utvrđivanje sveukupne slike granatiranja Knina, ono se usredotočilo na dokaze koji sadrže podatke o konkretnim mjestima udara. Veliki broj svjedoka odredio je konkretna mjesta na kojima su uočeni udari označivši ta područja na fotografijama Knina snimljenim iz zraka. Raspravno vijeće smatra da su te oznake aproksimativne. Iz njih nije vidljivo koliko je projektila palo na označena područja niti gdje su projektili točno pali unutar tog označenog područja, osim ako svjedoci to konkretno nisu rekli. Raspravno vijeće je pažljivo razmotrilo te oznake i utvrdilo je, oslanjajući se dijelom na karte P2340 i D1261, koliko su ta mjesta otprilike udaljena od drugih objekata u Kninu. Raspravnom vijeću su predočene i fotografije oštećenja na zgradama u Kninu prouzročenih topništvom,

između ostalog i fotografije snimljene u dijelovima grada koje Berikoff naziva stambenim područjima.

1373. Raspravno vijeće će prvo razmotriti dokaze o udarima uočenim u centru Knina, južno od željezničke pruge koja prolazi kroz centar grada. Na osnovi iskaza Mrkšića, Novakovića i obavještajnog izvješća SVK D389, Raspravno vijeće konstatira da je 4. kolovoza 1995., HV ispalio topničke projekte, uključujući rakete, koji su pali u neposrednoj blizini zapovjedništva SVK (označeno slovom H u P1095). Jedan od tih projektila pao je na parkiralište zapovjedništva SVK i pritom ošteti nekoliko vozila, a drugi su pali na zgrade pokraj i preko puta susjednog Doma armije (označeno slovom I u P1095). Osim toga, na temelju svjedočenja Mrkšića, Novakovića, svjedoka 56, Dawesa, Lesliea, Dangerfielda i Bellerosea, Raspravno vijeće konstatira da je 4. kolovoza 1995., HV ispalio topničke projekte koji su pogodili željezničku postaju (označeno s E8 u D131), koja se nalazi manje od 100 metara sjeverno od zapovjedništva SVK. Na temelju svjedočenja Dawesa, Roberta, Al-Alfija i Novakovića, Raspravno vijeće konstatira da je HV ispalio topničke projekte koji su pogodili zgradu Radio/TV Knin (označeno slovom A u P1095), koja se nalazi manje od 100 metara jugozapadno od zapovjedništva SVK.

1374. Rajčić je identificirao zapovjedništvo SVK, poštu i željezničku postaju kao ciljeve koji su gađani tijekom operacije Oluja. Raspravno vijeće podsjeća da su TS-3, TS-4 i 7. gardijska brigada izvjestile da su 4. kolovoza 1995. na zapovjedništvo SVK, poštu i željezničku postaju ispaljivale granate kalibra 130 milimetara i rakete kalibra 122 milimetra. Sedma gardijska brigada također je izvjestila da je toga dana gađala "S-54", a na temelju karte Ivančica, P2338, Raspravno vijeće smatra da je to područje oko željezničke postaje. To izvješće i konstatacija da su topnički projektili 4. kolovoza 1995. pali na te zgrade ili u njihovoj neposrednoj blizini ukazuju na to da je HV toga dana namjerno granatirao zapovjedništvo SVK, poštu i željezničku postaju. Svjedočenja Dawesa, Roberta i Lesliea ukazuju na to da se ujutro 4. kolovoza 1995. na ulicama u centru grada nalazio mali broj vojnika SVK i pripadnika policije, uključujući i šest vojnika SVK i nekoliko policajaca u stambenom području (označeno slovom B u P984) blizu zgrade Radio/TV Knin.

1375. Štetu prouzročenu topničkim udarima i/ili druga oštećenja na zgradama blizu (otprilike u krugu od 200 metara⁵³⁵⁹) zapovjedništva SVK ili željezničke postaje uočilo je 4. kolovoza 1995. nekoliko svjedoka, između ostalog Berikoff, Leslie, Dreyer (v. P78), Dawes (oznake A, B, D i F u P984), svjedok 54 (oznaka B u P189), svjedok 56, svjedok 6 (oznaka F u P17), Roberts (oznaka C u P682), Dangerfield, Liborius, Bellerose (oznake A i C u P547), Al-Alfi i svjedok 136 (B u P4). Osim toga, na temelju svjedočenja Dawesa, Al-Alfija i Lesliea, Raspravno vijeće konstatira da je 4. kolovoza 1995. neposredno pokraj zapovjedništva SVK ili u krugu od otprilike 200 metara od zapovjedništva (oznaka B u P984) bilo više leševa, od kojih su neki bili u civilnoj odjeći a neki su na sebi imali dijelove vojne uniforme. Na osnovi gore navedenih dokaza, Raspravno vijeće konstatira da je topničke projekte koji su pali na to područje ispalio HV.

1376. Na osnovi svjedočenja Dreyera i Al-Alfija, Raspravno vijeće konstatira da je 5. kolovoza 1995. HV ispalio topničke projekte koji su pali na centar grada Knina, između ostalog na zgradu Radio/TV Knin ili u njezinoj neposrednoj blizini. Dana 5. kolovoza 1995., TS-3 je izvijestila da je otvorila vatru na zapovjedništvo SVK i poštu. Štetu od topničkih udara i/ili druga oštećenja blizu (u krugu od otprilike 200 metara) zapovjedništva SVK ili željezničke postaje uočili su poslije 5. kolovoza 1995. i drugi svjedoci, između ostalog Luković, Teskeredžić, Widén (C i D u P722, str. 10), Roberts (I, M, N, K u P681) i Berikoff (F, M i L u P746), a o tim oštećenjima govori se i u izvješću UNCIVPOL-a P228.

1377. Na temelju svjedočenja svjedoka 56 (v. P289, str. 11) i Dreyer (v. P78), Raspravno vijeće konstatira da je HV 4. kolovoza 1995. ispalio topničke projekte koji su pali na raskrižje u centru grada, koje je u D131 označeno s E-15. Rajčić je to raskrižje identificirao kao topnički cilj operacije Oluja. Dana 4. kolovoza 1995., 7. gardijska brigada izvijestila je da je otvorila vatru na "S-15", a Raspravno vijeće, na temelju karte Ivančica, P2338, pretpostavlja da se to odnosi na područje oko tog raskrižja. Taj dokaz ukazuje na to da je HV toga dana namjerno granatirao to raskrižje. Štetu od topničkih udara i/ili druga oštećenja na zgradama blizu raskrižja (u krugu od otprilike 200 metara) 4. kolovoza 1995. uočili su svjedoci, između ostalog Dreyer (v. P78), Dawes (H u P984), Mira Grubor (oznaka 6 u P58), svjedok 6 (oznaka A u P17) i

⁵³⁵⁹ S obzirom na svjedočenja Koningsa, Corna, Rajčića i Lesliea u vezi s preciznošću topničkih oruđa kojima je HV raspolagao u operaciji Oluja, Raspravno vijeće općenito nije u činjeničnim zaključcima

Roberts (oznake B, D i E u P682). Osim toga, na osnovi svjedočenja Roberta i Bellerosea, Raspravno vijeće konstatira da je na području u krugu od oko 200 metara od raskrižja (oznake B1, F i G u P682 i A u P547) bilo više leševa, od kojih su neki bili odjeveni u civilnu odjeću a neki djelomično u vojnu odjeću. Dana 5. kolovoza 1995., TS-4 je izvijestila da je otvorila vatru na to raskrižje. Štetu od topničkih udara i/ili druga oštećenja blizu raskrižja E-15 u D131 (u krugu od otprilike 200 metara) poslije 5. kolovoza 1995. vidjeli su Roberts (O u P681), Widén (J u P722, stranica 10) i Berikoff (N u P746). Na osnovi gore navedenih dokaza, Raspravno vijeće konstatira da je HV ispalio topničke projekte koji su pali na to područje.

1378. Na temelju svjedočenja Dreyera i Al-Alfija, Raspravno vijeće konstatira da je 5. kolovoza 1995. HV ispalio topničke projekte koji su pali na centar Knina, između ostalog i na zgradu Radio/TV Knina ili u neposrednoj blizini te zgrade. Dana 5. kolovoza 1995., TS-3 je izvijestila da je otvarala vatru na zapovjedništvo SVK i poštu. Štetu od topničkih udara i/ili druga oštećenja blizu zapovjedništva SVK ili željezničke postaje (u krugu od otprilike 200 metara) uočili su poslije 5. kolovoza 1995. i drugi svjedoci, između ostalog Luković, Teskeredžić, Widén (C i D u P722, stranica 10), Roberts (I, M, N, K u P681) i Berikoff (F, M i L u P746), a isto je zabilježeno i u izvješću UNCIVPOL-a, P228.

1379. Raspravno vijeće će sada razmotriti dokaze o granatiranju centra grada, sjeverno od željezničke pruge. Na temelju svjedočenja svjedoka 56 i svjedoka 6, Raspravno vijeće konstatira da je 4. kolovoza 1995., HV ispalio topničke projekte koji su pali na policijsku postaju i kuće u krugu od 20 metara od policijske postaje (oznake K i F u P289, stranica 10, nekoliko oznaka plavom bojom na stranici 11). Na temelju intervjua koji je Martić dao medijima, D1449, i zapažanjima o udarima Widéna (F u P722, stranica 10) i Stiga Markera Hansena (jedno od četiri područja označeno s III u P1293) od 6. i 7. kolovoza 1995., Raspravno vijeće konstatira da su topnički projektili 4. kolovoza 1995. pali u neposrednoj blizini Martićevog stana.

1380. Rajčić je identificirao policijsku postaju i stan Milana Martića kao ciljeve na koje je tijekom operacije Oluja otvarana vatra. TS-3 i TS-4 izvijestile su da su 4. kolovoza 1995. otvarale vatru na policijsku postaju i na stan Milana Martića. Ta izvješća i konstatacija da su 4. kolovoza 1995. topnički projektili pali u neposrednoj blizini tih zgrada ukazuju na to da je HV toga dana namjerno granatirao policijsku postaju i stan

dalje specificiralo konkretna mjesta udara u krugu od 200 metara od relevantnih objekata.

Milana Martića. Sedma gardijska brigada izvijestila je da je 4. kolovoza 1995. otvorila vatru na područje "desno od mosta S-16". Raspravno vijeće pretpostavlja da se oznaka S-16 odnosi na kodnu kartu Ivančića (P2338), na kojoj je kao S-16 zaokruženo područje koje se nalazi otprilike između Sjeverne vojarnje i Vojarne Senjak, na kojem se nalazila policijska postaja.

1381. Štetu od udara topničkih projektila i druga oštećenja na zgradama blizu (u krugu od otprilike 200 metara) policijske postaje i stana Milana Martića primijetili su 4. kolovoza 1995., kao i poslije tog datuma, svjedoci, među kojima su bili Dangerfield (oznaka A u P697), Boucher (A, E i K u P1179), Mira Grubor (4 i 10 u P58), Widén (G, H i F u P722, stranica 10), Dreyer (G u P78, uključujući udare višecijevnih bacača raketa, v. P79), Berikoff (P u P746), Roberts (koji je na lokaciji označenoj slovom D na P300 pronašao dvije cijevi raketa) i Liborius (koji je izjavio da je na putu za Južnu vojarnu iz zgrade PMEZ-a vidio oštećene zgrade neposredno prije glavnog željezničkog mosta u Kninu). Na temelju gore navedenih dokaza, Raspravno vijeće konstatira da je HV ispalio topničke projekte koji su pali na to područje.

1382. Na temelju svjedočenja svjedoka 56 (v. P289, stranica 11), Dreyera (v. P78), Mrkšića i obavještajnog izvješća SVK, D389, Raspravno vijeće konstatira da je HV ispalio topničke projekte koji su 4. kolovoza 1995. pali unutar kruga Sjeverne vojarnje. Rajčić je izjavio da je Sjeverna vojarna bila topnički cilj na koji je otvarana vatra tijekom operacije Oluja. Dana 4. kolovoza 1995., TS-3 i 4. i 7. gardijska brigada izvijestile su da su otvarale vatru na Vojarnu Slavko Rodić, odnosno Sjevernu vojarnu.

1383. Osim toga, Maria Teresa Mauro je svjedočila o intenzivnom granatiranju 4. kolovoza 1995., nedaleko od škole u kojoj je ranije vidjela vojnu opremu, i to područje je privremeno označila u D955. Raspravno vijeće podsjeća na svoju konstataciju da se 4. kolovoza 1995. kod škole nalazilo minobacačko odjeljenje SVK, što je u P1095 označeno slovom F, i s obzirom na sličnosti u dokazima, pretpostavlja da se svjedočenje Marie Terese Mauro odnosi na područje u blizini te škole. Jermolajev je izjavio da je jedna granata pogodila njegovu kuću (označeno slovom A u P96), koja je bila smještena između te škole i Sjeverne vojarnje. Mira Grubor je izjavila da je vidila kako topnički projektili padaju odmah sjeverno od škole (v. oznaku 11 u P58). Na temelju svjedočenja Marije Terese Mauro, Mire Grubor i Jermolajeva, Raspravno vijeće konstatira da je HV ispalio topničke projekte koji su pali u krugu od 200 metra od škole, između ostalog i na područje sjeverno od škole označeno brojem 11 u P58. Rajčić je identificirao livadu

neposredno sjeverno od te škole kao cilj nazvan "bolnica", na koji je TS-4, kako se navodi, otvarala vatru 4. kolovoza 1995. Taj dokaz upućuje na to da je HV 4. kolovoza 1995. namjerno gađao Sjevernu vojarnu i livadu koja se navodi kao cilj "bolnica". Dana 5. kolovoza 1995., TS-4 i 4. i 7. gardijska brigada izvijestile su da su otvarale vatru na Sjevernu vojarnu.

1384. Na temelju svjedočenja svjedoka 6, Dawesa, Stiga Markera Hansena, Liboriusa, Mrkšića, izvješća UNCIVPOL-a P228 i obavještajnog izvješća SVK, D389, Raspravno vijeće konstatira da je HV 4. kolovoza 1995. ispalio topničke projekte koji su pogodili tvornicu TVIK (označeno slovom O u P1095) u Kninu. Osim toga, na temelju svjedočenja svjedoka 6 i Novakovića, Raspravno vijeće konstatira da su topnički projektili pali i na Vojarnu Senjak i u njezinu neposrednu blizinu (označeno slovom D u P1095). Rajčić je izjavio da su tvornica TVIK i Vojarna Senjak bile topnički ciljevi na koje je otvarana vatra tijekom operacije Oluja. TS-4 je izvijestila da je 4. kolovoza 1995. otvorila vatru na tvornicu TVIK. U topničkim izvješćima HV-a od 4. kolovoza 1995. ne spominje se otvaranje vatre na Vojarnu Senjak. TS-4 je izvijestila da je vatru na Vojarnu Senjak otvorila 5. kolovoza 1995.

1385. Nekoliko svjedoka izjavilo je da su 4. kolovoza 1995. uočili štetu od topničkih udara i/ili druga oštećenja na stambenom području, koje se gotovo u cijelosti nalazi u krugu od 200 metara sjeverno od tvornice TVIK i POL stanice (koja je, prema Berikoffovim riječima bila skladište goriva) i 200 metara istočno od Vojarne Senjak. Među tim svjedocima bili su Dreyer (oznaka H u P78), Dawes (v. P984), Berikoff, Liborius, Dijkstra (oznaka "stambeno" u P430) i Dangerfielda (A u P697). Štetu od topničkih udara i druga oštećenja poslije 5. kolovoza 1995. na tom području također su uočili Teskeredžić, Marker Hansen (jedno od četiri područja označeno je kao III u P1293) i Berikoff. Na temelju gore navedenih dokaza, Raspravno vijeće konstatira da je HV ispalio topničke projekte koji su pali na ta područja. Raspravno vijeće ima u vidu Dawesovo svjedočenje da je nekoliko pripadnika specijalne jedinice policije RSK, koji se nazivaju Minđušarima, i četiri kamiona SVK s lakše ranjenim vojnicima prošlo tim područjem ujutro 4. kolovoza 1995. i provezlo se cestom, pokraj Vojarne Senjak, POL stanice i tvornice TVIK (v. oznake u P985 i D864).

1386. Raspravno vijeće će sada razmotriti dokaze o udarima granata u sjeveroistočnom dijelu Knina. Raspravno vijeće napominje na početku da Rajčić nije identificirao nijedan topnički cilj na području sjeverno i istočno od cilja "bolnica" u Kninu. Ni u

jednom topničkom izvješću HV-a ne spominje se vatreno djelovanje po ciljevima u tom sjeveroistočnom dijelu Knina.

1387. Na temelju Robertsovog svjedočenja u vezi s njegovim zapažanjima iz razdoblja poslije 8. kolovoza 1995., Raspravno vijeće konstatira da je 4. i 5. kolovoza 1995. jedan topnički projektil oštetio kuću koja se nalazila u stambenom području, oko 300 metara istočno od Sjeverne vojarne i otprilike 350 metara sjeveroistočno od policijske postaje (označeno slovom L u P681). Ta lokacija graniči s područjem koje je na kodnoj karti Ivančića označeno sa S-16. Sedma gardijska brigada izvijestila je da je 4. kolovoza 1995. gađala "desno od mosta S-16". Na temelju gore navedenih dokaza, Raspravno vijeće konstatira da je HV ispalio projekte koji su oštetili kuću koju je identificirao Roberts.

1388. Marker Hansen je izjavio da su 4. kolovoza 1995., topnički projektili pali na područje 20 metara od zgrade PMEZ-a (označeno slovom I u P1293) i na kuće koje se nalaze oko 100 metara od zgrade PMEZ-a. Dawes je izjavio da su 4. kolovoza 1995., granate⁵³⁶⁰ pale na oklopni transporter, ispred i iza njega, kojim je prolazio ispred zgrade PMEZ-a, kao i na parkiralište zgrade PMEZ-a. Granatiranje na tom području Dawes je opisao kao žestoko i intenzivno i izjavio je da je na to područje palo oko 40 projektila. Liborius je izjavio da je 4. kolovoza 1995. vidio da je najmanje jedna granata pala na polje jugozapadno od zgrade PMEZ-a, uslijed čega su geleri oštetili zgradu PMEZ-a, i da je 7. i 8. kolovoza 1995. izvršio analizu četiri kratera koji su bili između 40 i 200 južno metara od zgrade PMEZ-a. Na temelju svjedočenja Markera Hansena, Liboriusa, Dawesa i Hendriksa, Raspravno vijeće konstatira da je 4. kolovoza 1995. HV ispalio topničke projekte koji su pali u neposrednoj blizini zgrade PMEZ-a. Na osnovi konkretno Dawesovog opisa tog granatiranja, Raspravno vijeće konstatira da je ispaljeno oko 40 granata. Osim toga, na temelju Dawesovog svjedočenja, Raspravno vijeće konstatira da su uz cestu, blizu zgrade PMEZ-a bila dva leša. Na temelju gore navedenih dokaza, Raspravno vijeće konstatira da je topničke projekte koji su pali na to područje ispalio HV. Raspravno vijeće napominje da se zgrada PMEZ-a nalazi oko 300 metara od najbližeg od topničkih ciljeva koje je identificirao Rajčić, to jest, od livade koja je određena kao cilj "bolnica".

⁵³⁶⁰ Raspravno vijeće napominje da je Dawes u svom svjedočenju izjavio da su, po njegovom mišljenju, ti projektili bili minobacačke granate, a ne rakete, jer rakete proizvode poseban zvuk. S obzirom na razlog za njegovo mišljenje da su to bile minobacačke granate i na to da Dawes nema posebno topničko

1389. Novaković i Marker Hansen izjavili su da su 4. kolovoza 1995. topnički projektili pali na područje u neposrednoj blizini bolnice (v. jedno od četiri područja označeno kao III u P1293). Mira Grubor je izjavila da su projektili pali na područje bolnice, gdje se ona nalazila. Mira Grubor je također vidjela kako projektili padaju na područja blizu bolnice (označeno brojevima 7 i 9 u P58). Oštećenja nanosena topništvom na bolnici i/ili blizu bolnice uočili su Bellerose, Berikoff, Leslie, Flynn i Hill u razdoblju od 4. do 7. kolovoza 1995. Konkretno, Bellerose je izjavio da je jedan ugao bolnice izgledao kao da ga je pogodila granata. Berikoff je uočio tragove granatiranja na zidu bolnice i nekoliko tragova granatiranja na okolnim livadama (označeno slovom Q u P746). Flynn je vidio trag samo jednog direktnog udara na bolnici, koji je prouzročio manje oštećenje. Leslie nije vidio nijedno direktno oštećenje na zgradi, ali je vidio gelere koji su je pogodili i smatra da su prozori popucali od udara u blizini. Hill je također vidio razbijeno staklo, ali nije vidio da je zgrada direktno pogođena. Raspravno vijeće je razmotrilo svjedočenje Ellebyja i izvješće UNCIVPOL-a, P228, i iz oba dokaza proizlazi da bolnica i područje južno od bolnice nisu bili ili su bili samo djelomično oštećeni. Usprkos tome, na temelju detaljnijih zapažanja drugih svjedoka koji se navode u ovom paragrafu, Raspravno vijeće konstatira da je 4. i/ili 5. kolovoza 1995., HV ispalio topničke projekte koji su pali u neposrednoj blizini bolnice u Kninu. Mira Grubor nije navela koliko je udara uočila. S obzirom na to da dokazi ukazuju na to da je oštećenje na tom području bilo ograničeno, Raspravno vijeće konstatira da je HV ispalio najmanje četiri projektila koji su pali u neposrednoj blizini bolnice, od kojih je jedan pao dovoljno blizu da njegova eksplozija prouzroči oštećenje na zgradi bolnice. Raspravno vijeće napominje da je bolnica udaljena oko 450 metara od najbližeg od topničkih ciljeva koje je Rajčić identificirao, konkretno od livade koja je određena kao cilj "bolnica". Dana 7. kolovoza 1995., jedna medicinska sestra rekla je Flynnu da je u jednom trenutku tijekom operacije Oluja jedan tenk SVK otvarao vatru bolnicu s položaja vrlo blizu bolnice i da je vatra uzvraćena. Raspravno vijeće napominje da nema drugih dokaza koji potvrđuju da se kod bolnice 4. ili 5. kolovoza 1995. nalazio tenk SVK. Mira Grubor, koja je oba dana bila u bolnici, nije se sjećala da je u gradu vidjela ijedno vozilo SVK ili grupu vojnika SVK. Osim toga, na temelju zapažanja Bellerosea (v. oznaku B u P547) i Dreyera (v. P78), Raspravno vijeće konstatira da je tijekom operacije Oluja, HV ispalio topničke projekte koji su pali blizu

iskustvo, Raspravno vijeće smatra da on u svom svjedočenju misli na topovske, odnosno minobacačke granate, za razliku od raketa.

kninskog groblja, oko 700 metara sjeverno od najbližeg od topničkih ciljeva koje je identificirao Rajčić, konkretno livada koja je određena kao cilj "bolnica".

1390. Raspravno vijeće je saslušalo svjedočenja nekoliko svjedoka, između ostalog, Mire Grubor, Dawesa, Berikoffa, Bellerosea, Lesliea i Novakovića, u vezi s ranjenim i preminulim civilima i pripadnicima SVK u bolnici. Smatra se da su te osobe ranjene ili preminule od posljedica granatiranja. Leslie, Forand, Bellerose i Berikoff također su izjavili da su 4. kolovoza 1995. u Kninu, pri čemu ne navode točnu lokaciju, vidjeli leševe u civilnoj odjeći i vojnim uniformama. Na osnovi svjedočenja ne može se utvrditi gdje su u Kninu, ili negdje drugdje, bile te osobe u trenutku zadobivanja rane ili pogibije uslijed topničkih udara.

1391. Raspravno vijeće će sada razmotriti dokaze o topničkim udarima na istočnim rubovima Knina i južnim dijelovima Knina blizu baze UN-a. Na temelju svjedočenja Dawesa i Dreyera, Raspravno vijeće konstatira da je HV ispalio topničke projekte koji su pali na područje istočno od Knina (v. označeno područje u P78 i područje koje je u P984 označeno slovom J), koje je obuhvaćalo željezničko skladište goriva označeno slovom R u P1095. Raspravno vijeće napominje da je to područje najmanje 350 metara udaljeno od najbližeg od ciljeva koje je identificirao Rajčić, naime od tvornice TVIK. Osim toga, na osnovi svjedočenja Dawesa i Dreyera, Raspravno vijeće konstatira da je ujutro 4. kolovoza 1995. topničkim projektilom uništen jedan policijski automobil i da su ubijena dva policajca. Raspravno vijeće napominje da se Dreyerova oznaka te lokacije, F u P78, nalazi znatno sjevernije od Dawesove oznake iste lokacije, I u P984. Raspravno vijeće konstatira da se policijski automobil nalazio sjeveroistočno od tvornice TVIK, ali ne može utvrditi konkretnu lokaciju.

1392. Na temelju svjedočenja Lesliea, Raspravno vijeće konstatira da je HV ispalio topničke projekte koji su pali na objekt protuzračne obrane SVK jugoistočno od baze UN-a, koji je u D131 označen sa C4. Raspravno vijeće napominje da to nije bio topnički cilj koji je Rajčić identificirao ili u vezi s kojim je u topničkim izvješćima uvrštenim u spis zabilježeno da je HV po njemu vatreno djelovao. Osim toga, na temelju svjedočenja Dawesa, Dreyera, Dijkstrae, Dangerfielda, Berikoffa, Widéna, Williamsa i Robertsa, Raspravno vijeće konstatira da je 4. i 5. kolovoza 1995., HV ispalio topničke projekte koji su pali blizu baze UN-a, između ostalog na raskrižje nedaleko od baze UN-a ili u njegovoj blizini (područje koje je u P722 označeno slovom E, stranica 10, i slovom H u P681), i na prazno polje ispred baze (u P430 označeno brojem 6, slovom J u

P746 i zelenom bojom u P928). Dijkstra je izjavio da je 4. kolovoza 1995. jedno neodređeno vrijeme nakon 08:00 sati po jedna granata padala na to prazno polje svakih 15-20 minuta, dok je Berikoff izjavio da je na to polje palo nekoliko projektila. Na temelju tih dokaza, Raspravno vijeće konstatira da su na to polje u različita vremena ujutro 4. kolovoza 1995. pala najmanje tri topnička projektila. Raspravno vijeće napominje da se sjeverozapadni rub tog polja nalazi oko 200 metara južno od samostana Sv. Ante.

1393. Na temelju svjedočenja Dawesa, Berikoffa, Bellerosea, svjedoka 136 i izvješća UNMO-a, D5, Raspravno vijeće konstatira da su ujutro 4. kolovoza 1995. dva do četiri vojnika SVK postavila protutenkovske mine ispred baze UN-a, koje je UN ubrzo nakon toga uklonio. Na temelju svjedočenja Williamsa i Dawesa, Raspravno vijeće konstatira da je oko 06:00 sati 5. kolovoza 1995., pokraj baze UN-a kroz Knin prošlo osam tenkova SVK, jedan oklopni transporter i jedan kamion, koji su otišli dalje u smjeru sjevera. Prema dva članka iz novina od 5. kolovoza 1985., Leslie je rekao da su srpski tenkovi uzvraćali vatru ispred baze UN-a. Međutim, Leslie se u sudnici nije mogao sjetiti da li su ti srpski tenkovi bili ispred baze UN-a ni je li u člancima točno citiran. Raspravnom vijeću nisu predloženi drugi dokazi koji ukazuju na to da se 5. kolovoza 1995. ijedan tenk SVK nalazio blizu baze UN-a, osim onih koji su rano ujutro prošli kroz grad. Stoga Pretresno vijeće ne može samo na osnovi dva novinska članka definitivno utvrditi da li je neki srpski tenk ispred baze UN-a 5. kolovoza 1995. uzvraćao vatru.

1394. Prema D89, izvješću o stanju Sektora Jug, u 18:15 sati 5. kolovoza 1995., SVK je iz Strmice prema Kninu ispalio dvanaest topničkih projektila. Raspravno vijeće smatra da to izvješće ukazuje samo na to da su projektili ispaljeni na šire područje Knina. Svjedoci koji su bili u Kninu dosljedno izjavljuju da je granatiranje Knina prestalo prije ili oko podneva 5. kolovoza 1995. Raspravnom vijeću nisu predloženi dokazi u vezi s granatama koje su te večeri pale na Knin. Raspravno vijeće stoga ne može samo na osnovi D89 utvrditi jesu li ti projektili ispaljeni na Knin ili samo u smjeru Knina, kao ni gdje su ti projektili pali.

1395. Raspravno vijeće je saslušalo svjedočenja nekoliko svjedoka o incidentu od 5. kolovoza 1995. u kojem je topnički projektil ubio skupinu ljudi blizu baze UN-a. Svjedočenja o veličini skupine i o tome tko je u njoj bio razlikuju se. Berikoff je izjavio da je 5. kolovoza 1995., između 08:00 i 09:00 sati, jedna minobacačka mina pala na

glavno raskrižje ispred baze UN-a, uslijed čega je poginulo pet ljudi: tri vojnika SVK i dvoje civila. Berikoffovo svjedočenje o sastavu skupine potvrđuje izvješće Operacija UN-a za obnovu povjerenja za 4.-7. kolovoza 1995. Williams je toga dana, kratko iza 08:30 sati, vidio leševe na toj lokaciji. Međutim, prema Williamsovim riječima, samo su dvojica poginulih bili u uniformama SVK, dok su ostala tri bili civili. Williamsovu izjavu o sastavu skupine potkrepljuje izvješće UNCIVPOL-a o stanju za 6. kolovoza 1995. I Berikoff i Williams su izjavili da je šesta osoba koja je ležala na toj lokaciji umrla od strijelnih rana. Prema Williamsovim riječima, ta je osoba kod sebe imala dokumente na osnovi kojih je identificirana kao Ljubomir Đapić. Njihovo svjedočenje o šestom tijelu potvrđuju sudskomedicinski dokazi o tijelu Ljubomira Đapića. Dreyer, koji je promatrao incident s jednog mjesta u zgradi UN-a, izjavio je da je oko 10:00 sati minobacačkom paljbom koja se postepeno korigirala ubijeno pet civila. Dawes, koji je bio prisutan kad su tijela stavljana u vreće za leševe, izjavio je da je toga jutra minobacačkom minom ubijeno sedam osoba i da tijela nisu izgledala kao tijela vojnika, već kao tijela zemljoradnika u poznim pedesetim godinama. Na osnovi ovih svjedočenja, Raspravno vijeće konstatira da je 5. kolovoza 1995., između 08:00 i 10:00 sati, jedna minobacačka mina ubila skupinu od pet ljudi, u kojoj su bili dva ili tri pripadnika SVK i dva ili tri civila. Osim toga, na temelju svjedočenja Berikoffa i Williamsa, Raspravno vijeće konstatira da je, dok su stavljali tijela u vreće za leševe, jedan minobacački projektil pao 25 metara od mjesta na kojem su bili.

1396. Ma temelju dokaza ne može se utvrditi iz kojeg smjera je otvorena minobacačka vatra. Raspravno vijeće smatra da su se do 08:00 sati 5. kolovoza 1995., postrojbe HV-a dovoljno približile Kninu da bi im baza UN-a bila u dometu minobacača. Međutim, Raspravnom vijeću su također predloženi dokazi koji ukazuju na to da je prethodnog dana, 4. kolovoza 1995., oko 06:00 sati, SVK ispalio jedan minobacački projektil i jednu tromblonsku minu sa svog objekta kod Južne vojarne, koji su pali unutar baze UN-a. Osim toga, dokazi ukazuju na to da je uvečer 4. kolovoza 1995., zapovjedništvo SVK i većina vojnika SVK napustila Knin i krenula na sjever, i da je Mrkšić zapovjedio SVK da brani Knin s brda iznad grada, odakle se mogao gađati Knin i zaustaviti daljnje napredovanje hrvatskih snaga. S obzirom na Mrkšićevu zapovijed i činjenicu da je SVK 4. kolovoza 1995. koristio minobacače i da nema dokaza u vezi s analizom kratera, Raspravno vijeće ne može donijeti definitivni zaključak o tome koje su snage ispalile

minobacački projektil koji je pao ispred baze UN-a između 08:00 i 10:00 sati 5. kolovoza 1995.

1397. Raspravnom vijeću su predloženi i dokazi koji ukazuju na to da su se snage SVK nalazile u Kninu 4. kolovoza 1995. Leslie je izjavio da su u Kninu 4. kolovoza 1995. cijelog dana bili prisutni srpski vojnici. Marker Hansen je izjavio da su 4. kolovoza 1995. kroz Knin prošli pripadnici SVK. I Leslie i Dangerfield su izjavili da su se vojnici SVK i tenkovi povlačili kroz Knin poslije 17:00 sati i uvečer 4. kolovoza 1995. Berikoff je izjavio da je 4. kolovoza 1995., dok se vozio od bolnice do stana načelnika stožera u Kninu, na nespecificiranoj lokaciji vidio kako je jedan vojnik SVK ispalio raketu iz ručnog bacača raketa na njegov oklopni transporter. Vidio je također kako na dva ili tri kontrolna punkta dežuraju lako naoružani vojnici SVK.

1398. Raspravno vijeće će dalje razmotriti navodni protupravni napad na civile i civilne objekte u Kninu u poglavlju 5.8.2 (i), dalje u tekstu.

4.4.4 Grad Benkovac

1399. Raspravnom vijeću su relevantni dokazi u vezi s navodima o protupravnim napadima na civile i civilne objekte u Benkovcu predloženi putem svjedočenja brojnih svjedoka, kao i na temelju vojne i druge dokumentacije.

1400. Dana 2. i 3. kolovoza 1995., Gotovina, Rajčić i Firšt zapovjedili su da se formira TS-5 sastava pet topova kalibra 130 milimetara, dvije haubice kalibra 203 milimetra, tri haubice D-30 kalibra 122 milimetra i jedan samovodni višecijevni bacač raketa kalibra 122 milimetra.⁵³⁶¹ Rajčić i Firšt su izdali zapovijed da se zapovjedno mjesto TS-5 postavi na području Gornjeg Debeljaka, u općini Sukošan. Također su zapovjedili da se paljbena položaja za tri topa kalibra 130 milimetara postave na području Gvozdanke, a da se paljbena položaja za haubice D-30 kalibra 122 milimetra postavi na području Vučjeg Polja, u općini Jasenica. Paljbena položaja za dva preostala topa kalibra 130 milimetara bio je na području Čičhana.⁵³⁶² Firšt je zapovjedio da područje očekivanog djelovanja SVLR-a bude u Rovanjskoj, u općini Jasenice.⁵³⁶³ Prema zapovijedi Firšta i

⁵³⁶¹ P1125 (Zapovijed Ante Gotovine za napadnu operaciju, 2. kolovoza 1995.), str. 14; P1201 (Zapovijed Marijana Firšta topništva za napad, 3. kolovoza 1995.), str. 2-3; D970 (Zapovijed Marka Rajčića za napad – Prilog za topništvo, 2. kolovoza 1995.), str. 2.

⁵³⁶² P1201 (Zapovijed Marijana Firšta topništva za napad, 3. kolovoza 1995.), str. 3; D970 (Zapovijed Marka Rajčića za napad – Prilog za topništvo, 2. kolovoza 1995.), str. 3.

⁵³⁶³ P1201 (Zapovijed Marijana Firšta topništva za napad, 3. kolovoza 1995.), str. 3.

Rajčića, osnovna promatračnica trebala je biti u Skredelovcu, a pomoćna na području Vrčeva, trigonometrijska točka 230. Rajčić i Firšt imenovali su zapovjednika Druge satnije 14. topničkog divizijuna Antu Karduma za zapovjednika TS-5 i zapovjedili mu da formira zapovjedništvo s desetinom veze i jednim do dva operativna časnika iz dijelova u sastavu TS-5.⁵³⁶⁴

1401. Dana 2. kolovoza 1995., Gotovina je zapovjedio TS-5 da pruži potporu snagama OG Zadar u napadu.⁵³⁶⁵ Ta Gotoviniina zapovijed sadržavala je i informaciju da se 92. benkovačka motorizovana brigada SVK razmješta duž crte u općinama Zadar i Šibenik i u Nadinskom Blatu, u općini Benkovac. Treća benkovačka pješadijska brigada SVK razmještala se duž pravca Petrim-Miranje Donje-Kolarina-Morpolaća, u općini Benkovac. Druga pješadijska brigada SVK Đevrske razmjestila se duž pravca Morpolaća i mjesta u općinama Zadar i Šibenik, te u Bosni i Hercegovini.⁵³⁶⁶ Raspravno vijeće upućuje na daljnje relevantne dokaze s Brijunskog sastanka u vezi s prisutnošću vojske u Benkovcu, čiji se prikaz daje u poglavlju 6.2.2.

1402. Dana 3. kolovoza 1995., Marijan Firšt, načelnik topništva OG Zadar, zapovjedio je TS-5 da ostvari topničku potporu i protuoklopnu borbu postrojbama OG Zadar.⁵³⁶⁷ Firšt je topničko-raketnoj skupini zapovjedio da žestokim topničkim udarima razbija, neutralizira i uništava borbeni raspored neprijatelja na taktičkoj i operativnoj razini. Težište topničkih udara trebalo je biti na glavnom smjeru napada snaga HV-a prema Gračacu i Debelom Brdu u općini Gospić.⁵³⁶⁸ Firšt je TS-5 izdao zadaću i da onemogući dovođenje svježih snaga neprijatelja iz smjerova Gračac-Obrovac i Bruška u općini Benkovac-Benkovac, te da neutralizira topničke položaje neprijateljskih bitnica i neprijatelju uništi centre veze i zapovjedna mjesta. TS-5 je osim toga bila zadužena da osigura bokove postrojbama 1. borbenog ešalona u napadu i da pod topničke udare stavi gradove Benkovac, Obrovac i Gračac.⁵³⁶⁹ Firšt je zatim naveo da načelnici topništva operativnih skupina trebaju na svojim razinama sastaviti sve potrebne dokumente za izvođenje napadne zadaće.⁵³⁷⁰

⁵³⁶⁴ P1201 (Zapovijed Marijana Firšta topništvu za napad, 3. kolovoza 1995.), str. 3; D970 (Zapovijed Marka Rajčića za napad – Prilog za topništvo, 2. kolovoza 1995.), str. 3.

⁵³⁶⁵ P1125 (Zapovijed Ante Gotovine za napadnu operaciju, 2. kolovoza 1995.), str. 12.

⁵³⁶⁶ P1125 (Zapovijed Ante Gotovine za napadnu operaciju, 2. kolovoza 1995.), str. 3.

⁵³⁶⁷ P1201 (Zapovijed Marijana Firšta topništvu za napad, 3. kolovoza 1995.).

⁵³⁶⁸ P1201 (Zapovijed Marijana Firšta topništvu za napad, 3. kolovoza 1995.), str. 3.

⁵³⁶⁹ P1201 (Zapovijed Marijana Firšta topništvu za napad, 3. kolovoza 1995.), str. 4. Raspravno vijeće je odlučilo da se osloni na CLSS-ov prijevod riječi "udare" u dokaznom predmetu P1201, kako je razjašnjen u Zahtjevu da se provjeri engleski prijevod dokaznog predmeta D970 od 12. siječnja 2010.

⁵³⁷⁰ P1201 (Zapovijed Marijana Firšta topništvu za napad, 3. kolovoza 1995.), str. 5.

1403. **Marko Rajčić**, načelnik topništva ZP-a Split u razdoblju od travnja 1993. do lipnja 1996.,⁵³⁷¹ izjavio je da je HV planirao vatreno djelovanje na sljedeće ciljeve u Benkovcu, prema redoslijedu važnosti: Vojarna Slobodan Macura, policijska postaja; raskrižje i još jedna vojarna.⁵³⁷² Prema Rajčićevim riječima, popis bez potpisa i datuma, tajnog naziva Jagoda, u kojem se navode konkretni ciljevi i, u većini slučajeva, lokacije i koordinate, je dokument koji je bio dio baze podataka obavještajnih procjena na osnovi kojih su postrojbe pravile popise ciljeva.⁵³⁷³ Također je izjavio da se popisi mogu koristiti za određivanje koordinata ciljeva koji se eventualno identificiraju tijekom borbe.⁵³⁷⁴ Rajčić je izjavio da taj dokument ranije nije vidio, ali da je vidio popis ciljeva te vrste i formata u obavještajnom odjelu istaknutog zapovjednog mjesta ZP-a Split u Zadru i pretpostavlja da je obavještajni odjel sastavio i taj popis.⁵³⁷⁵ Rajčić je izjavio da su se imena mjesta, odnosno ciljevi s popisa pod tajnim nazivom Jagoda nalazila na području odgovornosti TS-5.⁵³⁷⁶ Rajčić je izjavio da misli da se popis Jagoda odnosi na TS-5, a ne na TS-3 i rekao je da je TS-3 u operaciji Oluja preimenovana u TS-5.⁵³⁷⁷ Zapovjedno mjesto brigade u Vojarni Slobodan Macura i oklopna mehanizovana četa (bez koordinata) 92. motorizovane brigade SVK, u općini Benkovac, nalaze se na popisu Jagoda.⁵³⁷⁸ Popis sadrži još jednu dodatnu bilješku o vojarni u Benkovcu, čije ime se ne navodi, s napomenom “stari” i koordinatama x i y, prema kojima se ta vojarna nalazi na istom mjestu kao i zapovjedno mjesto brigade Vojarna Slobodan Macura.⁵³⁷⁹ Raspravno vijeće pretpostavlja da se ta dva navoda odnose na isti objekt, naime na Vojarnu Slobodan Macura. Osim toga, na popisu se, s napomenom “stari” navode i

⁵³⁷¹ D1425 (Marko Rajčić, izjava svjedoka, 13. veljače 2009.), par. 1; Marko Rajčić, T. 16236, 16275; P2323 (Službena zabilješka VP o obavijesnom razgovoru s Rajčićem, 11. srpnja 2008.), str. 1.

⁵³⁷² Marko Rajčić, T. 16306-16308, 17677-17678; P2327 (Karta područja Benkovca koju je označio Rajčić), Vojarna Slobodan Macura označena je s 1, policijska postaja s 2, raskrižje s 3, druga vojarna koja se nalazila na sjeveru označena je s 4; P2435 (Tablični pregled vojarni u ZP-u Split), str. 3; P2336 (Analiza djelovanja postrojbi ZP-a Split u razdoblju od 4. do 9. kolovoza 1995. koju je sastavio Marko Rajčić, 17. listopada 2008.), str. 9; P2340 (Rekonstrukcija djelovanja topništva ZP-a Split u razdoblju od 4. do 9. kolovoza 1995. koju je sastavio Marko Rajčić, 28. studenog 2008.), str. 13; D1446 (Karte Benkovca s umetkom u koji su ucrtani ciljevi iz popisa “Jagoda”), str. 3, 5, 7, 9-14; D1447 (Popis ciljeva “Jagoda” TS-3 OG Zadar, 30. srpnja 1995.), str. 13, 27; D1459 (Popis ciljeva OG Zadar, 12. travnja 1995.), str. 6-7; D1460 (Karte Benkovca, Obrovca i Gračaca s umetkom u koji su ucrtani ciljevi iz popisa “Jagoda” i Rajčićevim oznakama), str. 1-2.

⁵³⁷³ Marko Rajčić, T. 17637; D1447 (Popis ciljeva “Jagoda” TS-3 OG Zadar, 30. srpnja 1995.).

⁵³⁷⁴ Marko Rajčić, T. 17648-17649, 17654-17655.

⁵³⁷⁵ Marko Rajčić, T. 17636-17638, 17675.

⁵³⁷⁶ Marko Rajčić, T. 17638.

⁵³⁷⁷ Marko Rajčić, T. 17648-17649, 17654-17655, 17666.

⁵³⁷⁸ D1447 (Popis ciljeva “Jagoda” TS-3 OG Zadar, 30. srpnja 1995.), str. 13-14.

⁵³⁷⁹ D1460 (Karte Benkovca, Obrovca i Gračaca s umetkom u koji su ucrtani ciljevi iz popisa “Jagoda” i Rajčićevim oznakama) str. 1-2; D1446 (Karte Benkovca s umetkom u koji su ucrtani ciljevi iz popisa “Jagoda”), str. 5, 7, 11-14; D1447 (Popis ciljeva “Jagoda” TS-3 OG Zadar, 30. srpnja 1995.), str. 13, 27.

Benkovačko Selo, policijska postaja, vinarija, hladnjača, tvornica ljepila Kepol, skladište hrane Plodine i Vatrogasni dom, koji se nalaze u Benkovcu.⁵³⁸⁰ Te lokacije su na popisu navedene s napomenom “stari”.⁵³⁸¹ Prema Rajčićevom svjedočenju, riječ “stari” uz neki cilj na popisu Jagoda vjerojatno znači da se podatak temelji na starom izvoru informacija; na primjer, cilj 681, Pjevčevo brdo, bio je napušteni paljbena položaj koji je ostavljen u bazi podataka ako ga neprijatelj ponovno zauzme, u kojem slučaju bi HV već imao koordinate.⁵³⁸² U popis Jagoda nisu unesene dimenzije ciljeva, mada je uobičajena praksa bila da se ti podaci unesu za topničke svrhe.⁵³⁸³ Kada se na popisu ciljeva pojavljuje samo ime sela i koordinate, potrebne su daljnje informacije za taktičku i tehničku pripremu cilja, koje su se mogle zatražiti od obavještajnih službi, koje bi zatim potvrdile o kojoj vrsti cilja se radi.⁵³⁸⁴ Svaka postrojba je imala svoj popis ciljeva, s brojevima koji su korišteni za identifikaciju ciljeva u okviru topničke postrojbe; na primjer, na temelju čitanja popisa Jagoda, Rajčić je izjavio da je na tom popisu Vojarni Slobodan Macura dodijeljen broj 491, a na popisu 7. domobranske pukovnije dodijeljen joj je broj 147.⁵³⁸⁵ Benkovac se nalazio u dometu topova HV-a kalibra 130 milimetara koji su bili na paljbena položaju u selu Gornji Debeljak, u općini Sukošan.⁵³⁸⁶ Prema Rajčićevim riječima, TS-5 je tijekom operacije Oluja otvarala vatru na Vojarnu Slobodan Macura u Benkovcu.⁵³⁸⁷

1404. Na karti Poskok-93, koju su potpisali Gotovina i brigadir Milan Mihić, kao ciljevi u Benkovcu navedeni su: Vojarna Benkovac, policijska postaja, “Benkovac selo – sjeverno od grada, borbeni položaj”; i jedan hotel.⁵³⁸⁸

⁵³⁸⁰ D1460 (Karte Benkovca, Obrovca i Gračaca s umetkom u koji su ucrtani ciljevi iz popisa “Jagoda” i Rajčićevim oznakama) str. 1-2; D1446 (Karte Benkovca s umetkom u koji su ucrtani ciljevi iz popisa “Jagoda”), str. 5, 7, 11-14; D1447 (Popis ciljeva “Jagoda” TS-3 OG Zadar, 30. srpnja 1995.), str. 27, 29-30.

⁵³⁸¹ D1447 (Popis ciljeva “Jagoda” TS-3 OG Zadar, 30. srpnja 1995.), str. 27, 29-30.

⁵³⁸² Marko Rajčić, T. 17643-17645.

⁵³⁸³ Marko Rajčić, T. 17649.

⁵³⁸⁴ Marko Rajčić, T. 17709, 17711-17712.

⁵³⁸⁵ Marko Rajčić, T. 17637, 17651-17652; D1447 (Popis ciljeva “Jagoda” TS-3 OG Zadar, 30. srpnja 1995.), str. 13. Raspravno vijeće napominje da je u Rajčićevom svjedočenju u vezi s ovim dokaznim predmetom došlo do greške u prijevodu na engleski jezik, pa je vojarna na popisu ciljeva 7. domobranske pukovnije pogrešno navedena pod brojem 147. Raspravno vijeće će se stoga oslanjati na izvornu verziju na b/h/s-u.

⁵³⁸⁶ D1425 (Marko Rajčić, izjava svjedoka, 13. veljače 2009.), str. 24; P2322 (Karta na kojoj su prikazani topnički položaji HV-a i sektori paljbe), str. 21; P2336 (Analiza djelovanja postrojbi ZP-a Split u razdoblju od 4. do 9. kolovoza 1995. koju je sastavio Marko Rajčić, 17. listopada 2008.), str. 9; P2340 (Rekonstrukcija djelovanja topništva ZP-a Split u razdoblju od 4. do 9. kolovoza 1995. koju je sastavio Marko Rajčić, 28. studenog 2008.), str. 13.

⁵³⁸⁷ Marko Rajčić, T. 17639, 17692-17693.

⁵³⁸⁸ P1273 (Karta akcije Poskok-93), str. 8.

1405. Dana 3. kolovoza 1995., zapovjednik OG Zadar Mladen Fuzul izdao je zapovijed za napadnu operaciju u cilju razbijanja neprijateljskih snaga na prvoj crti frontalnim i bočnim udarima snaga OG Zadar uz jaku topničko-raketnu potporu.⁵³⁸⁹ U zapovijedi je navedeno da je HV na području OG Zadar suočen s dijelom snaga 7. Sjevernodalmatinskog korpusa, konkretno s 4. lakom brigadom Obrovac, 92. motorizovanom brigadom Obrovac i 3. brigadom Benkovac.⁵³⁹⁰ Fuzul je zapovjedio da napad počne u 05:00 sati 4. kolovoza 1995., a 2. bojni 9. gardijske brigade, 112 brigadi HV-a i 134. domobranskoj pukovnji zapovjedio je da uz potporu TRS-5 izvedu napad na područjima određenih sela kako bi razbili neprijateljske snage i zauzeli određene objekte.⁵³⁹¹ Fuzul je zapovjedio da se u postrojbama koje izvode napadna bojna djelovanja formiraju topničke skupine od vlastitih topničkih sredstava, u cilju učinkovitog i preciznog djelovanja po neprijatelju, kako bi se stvorili uvjeti za brzo prodiranje kroz prvu crtu neprijatelja. Tom zapovijedi formirana je topnička skupina TRS-5, u čijem je sastavu bilo pet topova M46 kalibra 130 milimetara iz 14. topničkog divizionara, dvije haubice D-30 kalibra 122 milimetra iz 112. pješačke brigade HV-a i jedan samovozni višecijevni bacač raketa kalibra 122 milimetra. Fuzul je topničkim skupinama zapovjedio da glavnim snagama u napadnim djelovanjima pružaju potporu jakim udarom na prvu crtu neprijatelja, zapovjedno mjesto, centar veze i paljbene položaje topništva i da pod topničku paljbu stave gradove Benkovac i Obrovac.⁵³⁹²

1406. U direktivi Glavnog stožera HV-a za operaciju Oluja od 26. lipnja 1995., navedeno je da je SVK razmjestio svoje lako topništvo i streljivo na nekoliko lokacija na području do deset kilometara iza bojišnice, između ostalog i u vojarni u Benkovcu.⁵³⁹³

1407. Prema zapovijedi za napad od 4. kolovoza 1995., zadaća 134. domobranske pukovnije bila je da sa snagama 134. domobranske pukovnije (2. pješačka bojna) izvede organizirani napad u zoni odgovornosti, na sela Velim, Morpolaća, Biovičino Selo, Vinterinci i Šopot, u općini Benkovac. Zadaća je bila da razbiju snage neprijatelja na prvoj crti obrane zajedno sa 7. pješačkom bojnom i 113. brigadom HV-a.⁵³⁹⁴ U izvješću

⁵³⁸⁹ P1263 (Zapovijed OG Zadar za napad, 3. kolovoza 1995.), str. 1-4, 17.

⁵³⁹⁰ P1263 (Zapovijed OG Zadar za napad, 3. kolovoza 1995.), str. 2.

⁵³⁹¹ P1263 (Zapovijed OG Zadar za napad, 3. kolovoza 1995.), str. 3, 5-7.

⁵³⁹² P1263 (Zapovijed OG Zadar za napad, 3. kolovoza 1995.), str. 8.

⁵³⁹³ D956 (Direktiva Glavnog stožera HV-a u vezi s operacijom Oluja, stožerni general Janko Bobetko, 26. lipnja 1995.), str. 1, 3.

⁵³⁹⁴ D1443 (Zapovijed zapovjednika 134. domobranske pukovnije postrojbama za napad, 4. kolovoza 1995.), str. 3.

od 23. kolovoza 1995., koje je, između ostalog, upućeno ZP Split, zapovjednik 134. domobranske pukovnije pukovnik Josip Čerina izjavio je da 4. kolovoza 1995., njegova pukovnija nije dobila potporu OG Zadar, osim granatiranja šireg područja Benkovca bez motrenja i dojave u 05:30 sati sljedećeg sadržaja: "Da li što pada po Benkovcu?"⁵³⁹⁵

1408. **Mile Mrkšić**, zapovjednik Glavnog štaba SVK od svibnja 1995.,⁵³⁹⁶ izjavio je da je prilikom obilaska položaja Benkovac vidio da u gradu nema elemenata borbenog rasporeda jer su svi bili na prednjoj liniji ili na nekoj drugoj liniji obrane.⁵³⁹⁷ U Benkovcu je bila vojarna, ali Mrkšić ne zna je li ona korištena.⁵³⁹⁸ Raspravno vijeće je razmotrilo i svjedočenje ovog svjedoka, čiji se prikaz daje u poglavlju 4.4.3.

1409. **Kosta Novaković**, koji je tijekom operacije Oluja bio član Glavnog štaba SVK i pomoćnik zapovjednika Mile Mrkšića,⁵³⁹⁹ izjavio je da 4. kolovoza 1995. u Vojarni Slobodan Macura, koja se nalazila na rubu grada Benkovca prema Zadru, nije bilo borbenih postrojbi, ali je bilo postrojbi za logističku potporu, kao što su sanitet, kuhinjsko osoblje, kao i prostorije intendantske službe, i tehnička i krojačka radionica.⁵⁴⁰⁰ Borbenih jedinica nije bilo ni u Domu armije u Benkovcu, gdje je u kolovozu 1995. smješteno nekoliko ranjenih osoba.⁵⁴⁰¹ U centru Benkovca bilo je zapovjedništvo/centar veze 3. brigade, gdje je dežuralo nekoliko ljudi.⁵⁴⁰² Novakoviću nije bilo poznato je li SVK koristio Vatrogasni dom, koji se nalazio izvan grada, blizu željezničke postaje, samostan, poštu ili hotel u Benkovcu.⁵⁴⁰³ Prema Novakovićevim riječima, nekoliko mjeseci nakon siječnja 1993., istaknuto zapovjedno mjesto 7. korpusa SVK nalazilo se u selu Biljane, ali u kolovozu 1995. taj položaj nije više postojao.⁵⁴⁰⁴ Prema Novakovićevim riječima, u gradu Benkovcu nije bilo borbenih postrojbi i najbliža borbena postrojba SVK nalazila se 15-20 kilometara dalje.⁵⁴⁰⁵ Prema izvješćima koja je Mrkšić dobio 4. kolovoza 1995., i koja je dostavio Novakoviću, na

⁵³⁹⁵ P1200 (Izvjestje Josipa Čerine o izvršenju bojne zadaće podneseno ZP-u Split, 23. kolovoza 1995.), str. 2, 8.

⁵³⁹⁶ Mile Mrkšić, T. 18751, 18993.

⁵³⁹⁷ Mile Mrkšić, T. 19057.

⁵³⁹⁸ Mile Mrkšić, T. 19057-19058

⁵³⁹⁹ P1092 (Kosta Novaković, izjava svjedoka, 5. travnja 2001.), str. 1-2; P1093 (Kosta Novaković, izjava svjedoka, 8. ožujka 2007.), par. 4-5; Kosta Novaković, T. 11708, 11711, 11775-11776, 11858.

⁵⁴⁰⁰ P1093 (Kosta Novaković, izjava svjedoka, 8. ožujka 2007.), par. 10; Kosta Novaković, T. 11749-11750; D248 (Karte gradskog područja Benkovca i okolice), str. 3, Vojarna Slobodan Macura označena je s Vojarna "B. Macura".

⁵⁴⁰¹ Kosta Novaković, T. 11750-11751.

⁵⁴⁰² Kosta Novaković, T. 11751; D248 (Karte gradskog područja Benkovca i okolice), str. 3, označeno kao centar veze i zapovjedništvo 3. PBR VRSK.

⁵⁴⁰³ Kosta Novaković, T. 11752, 11917-11918.

⁵⁴⁰⁴ Kosta Novaković, T. 11750.

Benkovac je ispaljeno više od 700 projektila koji su ispaljeni neselektivno, odnosno nisu bili usmjereni na neke konkretne ciljeve.⁵⁴⁰⁶

1410. Dana 25. kolovoza 1995., **Uzelac**, zapovjednik 92. motorizovane brigade SVK, javio je Glavnom stožeru SVK da su 4. kolovoza 1995., u 05:10 sati, hrvatske snage započele borbena djelovanja u smjeru grada Benkovca i istaknutih crta obrane brigade.⁵⁴⁰⁷ Na temelju bljesaka topničke paljbe, Uzelac i drugi odredili su da topništvo djeluje iz smjera Debeljaka, u općini Sukošan. Prema Uzelčevom izvješću, na Benkovac je do 08:00 sati ispaljeno 80 granata, a na prednje crte obrane brigade 100.⁵⁴⁰⁸ Od 14:00 sati nadalje, hrvatske snage intenzivirale su topničku paljbu, osobito iz višecijevnih bacača raketa, i do 16:00 sati na Benkovac i okolicu ispalile su oko 120 raketa i 600-700 raketa na zonu odgovornosti brigade.⁵⁴⁰⁹ U ponoć je zapovjednik 3. pješadijske brigade Đurica izvijestio Uzelca da se povlači na pričuvnu crtu odmah izvan Benkovca, a 5. kolovoza 1995., između 04:00 i 6:45 sati, na Uzelčevu zapovijed, postrojbe su se povukle na pričuvne položaje.⁵⁴¹⁰ U 05:15 sati, Uzelac je napustio zapovjedno mjesto u Biljanama Gornjim, u općini Benkovac, i otišao u vojarnu Benkovac. U 05:25 sati, Uzelac nije pronašao nikoga u logističkom dijelu vojarnje. U 06:00 sati, hrvatske snage otvorile su vatru na Benkovac i zonu odgovornosti brigade, pa je Uzelac izdao zapovijed za povlačenje postrojbi prema Debelom Brdu, u općini Kistanje, Bukovićkom Gaju i Bruškoj, u općini Lisičić.⁵⁴¹¹

1411. Prema operativnom dnevniku Prvog sektora HV-a za razdoblje od 20. lipnja do 20. listopada 1995., u 06:55 sati 4. kolovoza 1995., ljudi su bježali iz Benkovca.⁵⁴¹²

1412. **Dušan Sinobad**, od 1984. do 1995. direktor benkovačke podružnice državnog prijevoznog poduzeća Zagrebački transporti, od 1990. Autotransport Benkovac,⁵⁴¹³ je izjavio da je u 04:00 sati 4. kolovoza 1995., HV počeo granatirati Benkovac.⁵⁴¹⁴ Prema svjedokovim riječima, granatiralo se iz različitih smjerova i granatiranje je trajalo puno

⁵⁴⁰⁵ P1093 (Kosta Novaković, izjava svjedoka, 8. ožujka 2007.), par. 10.

⁵⁴⁰⁶ Kosta Novaković, T. 11753.

⁵⁴⁰⁷ D828 (Izvješće zapovjednika 92. motorizovane brigade za razdoblje od 4. do 10. kolovoza 1995. podneseno Glavnom štabu SVK, 25. kolovoza 1995.), str. 1, 8.

⁵⁴⁰⁸ D828 (Izvješće zapovjednika 92. motorizovane brigade za razdoblje od 4. do 10. kolovoza 1995. podneseno Glavnom štabu SVK, 25. kolovoza 1995.), str. 1.

⁵⁴⁰⁹ D828 (Izvješće zapovjednika 92. motorizovane brigade za razdoblje od 4. do 10. kolovoza 1995. podneseno Glavnom štabu SVK, 25. kolovoza 1995.), str. 3.

⁵⁴¹⁰ D828 (Izvješće zapovjednika 92. motorizovane brigade za razdoblje od 4. do 10. kolovoza 1995. podneseno Glavnom štabu SVK, 25. kolovoza 1995.), str. 4-5.

⁵⁴¹¹ D828 (Izvješće zapovjednika 92. motorizovane brigade za razdoblje od 4. do 10. kolovoza 1995. podneseno Glavnom štabu SVK, 25. kolovoza 1995.), str. 5.

⁵⁴¹² P2436 (Operativni dnevnik 1. sektora, lipanj-listopad 1995.), str. 1, 6.

⁵⁴¹³ P2362 (Dušan Sinobad, izjava svjedoka, 7. ožujka 2007.), str. 1, par. 1-4; Dušan Sinobad, T. 16938.

dulje nego u ranijim prilikama.⁵⁴¹⁵ Sinobad je izjavio da je vidio da su krateri granata puno veći od kratera granata koje su na Benkovac pale prije 4. kolovoza 1995.⁵⁴¹⁶ Svjedok je otišao u svoj ured oko 06:00 sati.⁵⁴¹⁷ Na putu prema uredu vidio je kako su tri - četiri granate pale na stambeno područje Barice, a ne na sam centar.⁵⁴¹⁸ Sinobad je izjavio da su prilikom ranijeg granatiranja iz smjera Biograda granate uglavnom padale na gradski park, a kasnije, nakon par sati, na centar grada.⁵⁴¹⁹ Svjedok je izjavio da je centar grada bio između vojarnje i stambenog naselja Barice.⁵⁴²⁰ Sinobad je vidio da su te tri - četiri granate pale ispred stambene zgrade u naselju Barice, odmah iznad mjesta koje je na karti P2363 označeno slovom A, i oštetile fasadu i prozore.⁵⁴²¹ Sinobad je također vidio kako granate padaju na područje selâ oko grada.⁵⁴²²

1413. Oko 11:00 sati, svjedok je otišao prema svom selu Kolarina, u općini Benkovac, koje se nalazi sedam kilometara jugoistočno od grada Benkovca, da provjeri kako su mu brat, šogorica i otac, te obitelj njegove supruge.⁵⁴²³ Putem je sreo majora Miloša Ostojića, koji mu je rekao da ne ide dalje jer su sva sela u okolici Benkovca cijelo jutro pod granatama.⁵⁴²⁴ Međutim, Sinobad je odlučio produžiti prema Kolarini i kad je stigao do ulaza u selo vidio je da granatiranje još traje.⁵⁴²⁵ Svjedok se zatim vratio u Benkovac.⁵⁴²⁶ Sinobad je izjavio da je granatiranje sela oko Benkovca trajalo cijeloga dana jer je čuo granate, a to su mu rekli i ljudi koji su iz tih sela došli u Benkovac.⁵⁴²⁷ Prema riječima svjedoka, granatiranje stambenih naselja stalo je kad su ljudi iz drugih sela stigli u Benkovac.⁵⁴²⁸ Raspravno vijeće je razmotrilo i svjedočenje ovog svjedoka, čiji se prikaz daje u poglavlju 4.5.2.

⁵⁴¹⁴ P2362 (Dušan Sinobad, izjava svjedoka, 7. ožujka 2007.), par. 14.

⁵⁴¹⁵ P2362 (Dušan Sinobad, izjava svjedoka, 7. ožujka 2007.), par. 11, 14; Dušan Sinobad, T. 16944.

⁵⁴¹⁶ P2362 (Dušan Sinobad, izjava svjedoka, 7. ožujka 2007.), par. 14.

⁵⁴¹⁷ P2362 (Dušan Sinobad, izjava svjedoka, 7. ožujka 2007.), par. 15.

⁵⁴¹⁸ P2362 (Dušan Sinobad, izjava svjedoka, 7. ožujka 2007.), par. 15; Dušan Sinobad, T. 16942, 17027-17029.

⁵⁴¹⁹ P2362 (Dušan Sinobad, izjava svjedoka, 7. ožujka 2007.), par. 15.

⁵⁴²⁰ Dušan Sinobad, T. 16941, 16943; P2363 (Karta Benkovca koju je označio svjedok), centar grada označen je slovom B.

⁵⁴²¹ Dušan Sinobad, T. 16942-16943, 17027-17029; P2363 (Karta Benkovca koju je označio svjedok), Barice su označene slovom A.

⁵⁴²² P2362 (Dušan Sinobad, izjava svjedoka, 7. ožujka 2007.), par. 17.

⁵⁴²³ P2362 (Dušan Sinobad, izjava svjedoka, 7. ožujka 2007.), par. 18; Dušan Sinobad, T. 16944-16945.

⁵⁴²⁴ P2362 (Dušan Sinobad, izjava svjedoka, 7. ožujka 2007.), par. 18; D1443 (Zapovijed zapovjednika 134. domobranske pukovnije postrojbama za napad, 4. kolovoza 1995.), str. 3; Dušan Sinobad, T. 16945, 16962.

⁵⁴²⁵ P2362 (Dušan Sinobad, izjava svjedoka, 7. ožujka 2007.), par. 19; Dušan Sinobad, T. 16945.

⁵⁴²⁶ P2362 (Dušan Sinobad, izjava svjedoka, 7. ožujka 2007.), par. 20.

⁵⁴²⁷ P2362 (Dušan Sinobad, izjava svjedoka, 7. ožujka 2007.), par. 23; Dušan Sinobad, T. 16946.

⁵⁴²⁸ P2362 (Dušan Sinobad, izjava svjedoka, 7. ožujka 2007.), par. 23.

1414. **Đuro Vukašinić**, Srbin, vršitelj dužnosti zamjenika načelnika Stanice javne bezbjednosti RSK u Benkovcu tijekom operacije Oluja,⁵⁴²⁹ izjavio je da je 4. kolovoza 1995. HV imao topništvo na sljedećim položajima: bojni brod s topom bio je u Dragama, haubice kalibra 130 milimetara u Jankolovici, haubice u Raštanima Gornjim blizu Gorice, u općini Sukošan, haubice u Poličniku, tenkove u Paljuvu, a jedan tenkovski položaj u Podgradini.⁵⁴³⁰ Prema riječima svjedoka, Benkovac je bio oko sedam kilometara od najbliže bojišnice.⁵⁴³¹ Svjedok je izjavio da su ga toga dana oko 05:00 sati probudile eksplozije granata i da je sa svog balkona vidio kako granate nalijeću prema Benkovcu iz svih smjerova.⁵⁴³² Vidio je kako granate padaju na benzinsku crpku, Vatrogasni dom, gdje su se nalazili uredi TO-a (na prvom katu), Sekretarijat narodne obrane, centar za uzbunjivanje i Crveni križ te tvornice Bagat i Kepol.⁵⁴³³ Prema riječima svjedoka, u Vatrogasnom domu nije bilo vojnih postrojbi.⁵⁴³⁴ Svjedok je također izjavio da ni u tvornici Bagat ni u Kepolu kao ni u hladnjači nije bilo vojne proizvodnje.⁵⁴³⁵ Svjedok je izjavio da su benzinska crpka, Vatrogasni dom i dvije tvornice bile smještene u civilnom stambenom naselju.⁵⁴³⁶ Vukašinić je također izjavio da je čuo da granate padaju u smjeru vojarnje u Benkovcu (Vojarna Slobodan Macura), u kojoj se nalazila radionica za popravljavanje oružja i koja je, po njegovom mišljenju, bila jedini vojni objekt u Benkovcu.⁵⁴³⁷ Svjedok je također izjavio da je nazvao policijsku postaju kako bi doznao što se događa i da mu je dežurni i rekao da HV izvodi opći napad. Prema svjedokovim riječima, policajac je radio-vezom i specijalnom telefonskom vezom policije izviješten o hrvatskom napadu. Ljudstvo u rovovima izvijestilo je policajca da vide napredovanje HV-a.⁵⁴³⁸ Svjedok je odmah otišao u policijsku postaju i putem do tamo čuo je kako granatiranje postaje sve

⁵⁴²⁹ D1499 (Đuro Vukašinić, izjava svjedoka, 3. travnja 2007.), str. 1, par. 1, 4; Đuro Vukašinić, T. 18533, 18537, 18566.

² D1499 (Đuro Vukašinić, izjava svjedoka, 3. travnja 2007.), par. 2.

⁵⁴³¹ Đuro Vukašinić, T. 18541.

⁵⁴³² D1499 (Đuro Vukašinić, izjava svjedoka, 3. travnja 2007.), par. 2-3.

⁵⁴³³ D1499 (Đuro Vukašinić, izjava svjedoka, 3. travnja 2007.), par. 3, str. 8; Đuro Vukašinić, T. 18544-18548, 18574; D1500 (Plan Benkovca), benzinska crpka označena je slovom A, vatrogasni dom slovom B, tvornica Bagat slovom D, a tvornica Kepol je pored nje.

⁵⁴³⁴ D1499 (Đuro Vukašinić, izjava svjedoka, 3. travnja 2007.), str. 8; Đuro Vukašinić, T. 18546, 18574; D1500 (Plan Benkovca), vatrogasni dom označen je slovom B.

⁵⁴³⁵ Đuro Vukašinić, T. 18547, 18574-18575; D1500 (Plan Benkovca), hladnjača je označena slovom C, tvornica Bagat slovom D.

⁵⁴³⁶ Đuro Vukašinić, T. 18545-18547, 18575; D1500 (Plan Benkovca), policijska postaja označena je slovom A, vatrogasni dom označen je slovom B, tvornica Bagat slovom D.

⁵⁴³⁷ D1499 (Đuro Vukašinić, izjava svjedoka, 3. travnja 2007.), par. 3; Đuro Vukašinić, T. 18574, 18585-18586.

⁵⁴³⁸ D1499 (Đuro Vukašinić, izjava svjedoka, 3. travnja 2007.), par. 4.

intenzivnije.⁵⁴³⁹ Vukašinović je vidio i da HV granatira područje Benkovačkog Sela i borovu šumu u Ristićima.⁵⁴⁴⁰ Svjedok je procijenio da je između 05:00 i 07:00 sati na područje dviju tvornica, hladnjače, policijske postaje, vojarne, benkovačke policijske postaje, Benkovačko Selo, zaselak Ristić i borovu šumu palo oko 100 granata.⁵⁴⁴¹

1415. Odmah poslije 07:00 sati, Vukašinović je s jednim mehaničarom iz policijske postaje krenuo prema Zadru da vidi što se događa. Odvezli su se do bojišnice kod Zemunika, gdje se nalazilo zapovjedništvo 2. bataljuna 92. brigade, gdje je razgovarao sa zapovjednikom koji je rekao da su napadnuti i da je HV zauzeo zaselak Gorleš.⁵⁴⁴² Svjedok je napustio Zemunik i oko 08:20 sati stigao do raskrižja puteva za Benkovac, Obrovac i Knin.⁵⁴⁴³ Raskrižje je bilo žestoko napadnuto i stabla su gorjela.⁵⁴⁴⁴ Odmah po dolasku u policijsku postaju Obrovac, svjedok je preko radio-veze čuo kako je netko rekao da su napadnuti. Policajac u postaji rekao je svjedoku da se osoba koja prenosi poruku nalazi na Čelavcu, u općini Lovinac, i da avioni raketiraju Čelavac. Prema riječima svjedoka, RSK je na Čelavcu imala opremu za redovnu i specijalnu radijsku, televizijsku i telefonsku vezu.⁵⁴⁴⁵ Zatim su sve veze u policijskoj postaji prekinute.⁵⁴⁴⁶ Vukašinović se vratio u Benkovac oko 10:33 sati i proveo ostatak dana u policijskoj postaji, stalno pokušavajući doći do još informacija o stanju tako što je telefonom nazivao u vojarnu i civilnu zaštitu. Prema riječima svjedoka, vojarna se koristila kao skladište iz kojega su srpske postrojbe dobivale zalihe. Međutim, njihovo glavno skladište bilo je u Strmici. Vukašinović je također izjavio da je HV brzo zauzeo skladište i presjekao opskrbu.⁵⁴⁴⁷ Oko 16:30 sati ponovno je počelo granatiranje i jedna granata je pala dva metra od policijske postaje i pogodila je biljetarnicu kod stadiona.⁵⁴⁴⁸ Osim toga, prema Vukašinovićevim riječima, jedna granata je pala na

⁵⁴³⁹ D1499 (Đuro Vukašinović, izjava svjedoka, 3. travnja 2007.), par. 4-6.

⁵⁴⁴⁰ D1499 (Đuro Vukašinović, izjava svjedoka, 3. travnja 2007.), par. 5; Đuro Vukašinović, T. 18551-18553; D1501 (Karta šireg gradskog područja Benkovca), pošumljeno područje Ristići označeno je slovom B.

⁵⁴⁴¹ D1499 (Đuro Vukašinović, izjava svjedoka, 3. travnja 2007.), par. 5, str. 8; Đuro Vukašinović, T. 18545, 18547, 18553, 18576-18577; D1500 (Plan Benkovca), benzinska crpka označena je slovom A, hladnjača je označena slovom C, tvornica Bagat označena je slovom D; D1501 (Karta šireg gradskog područja Benkovca), pošumljeno područje Ristići označeno je slovom B.

⁵⁴⁴² D1499 (Đuro Vukašinović, izjava svjedoka, 3. travnja 2007.), par. 7.

⁵⁴⁴³ D1499 (Đuro Vukašinović, izjava svjedoka, 3. travnja 2007.), par. 7; Đuro Vukašinović, T. 18554.

⁵⁴⁴⁴ D1499 (Đuro Vukašinović, izjava svjedoka, 3. travnja 2007.), par. 7; Đuro Vukašinović, T. 18554, 18576.

⁵⁴⁴⁵ D1499 (Đuro Vukašinović, izjava svjedoka, 3. travnja 2007.), par. 9; Đuro Vukašinović, T. 18568.

⁵⁴⁴⁶ D1499 (Đuro Vukašinović, izjava svjedoka, 3. travnja 2007.), par. 9; Đuro Vukašinović, T. 18565.

⁵⁴⁴⁷ D1499 (Đuro Vukašinović, izjava svjedoka, 3. travnja 2007.), par. 10.

⁵⁴⁴⁸ D1499 (Đuro Vukašinović, izjava svjedoka, 3. travnja 2007.), par. 12; Đuro Vukašinović, T. 18577, 18580-18581.

stadion i pogodila klupe za rezervne igrače.⁵⁴⁴⁹ Svjedok je također izjavio da je vidio kako je još deset granata palo na područje Ristića, smješteno oko 800 metara sjeverno od stadiona.⁵⁴⁵⁰ Zaposleni u policijskoj postaji kasnije su rekli svjedoku da je pet ili šest granata palo i na obližnju zgradu srednje škole, koja se nalazi u neposrednoj blizini nogometnog stadiona.⁵⁴⁵¹ Svjedok je procijenio da je između 10:30 i 17:00 sati toga dana, na stadion, na Ristiće, vojarnu i druge gore navedene zgrade palo 30-40 granata.⁵⁴⁵² Raspravno vijeće je razmotrilo i svjedočenje ovog svjedoka, čiji se prikaz daje u poglavlju 4.5.2.

1416. Vukašinić je izjavio da je veliki broj policajaca RSK bio raspoređen u postrojbe na Dinari i da je jedna postrojba bila razmještena u selo Pridraga.⁵⁴⁵³ Svjedok je izjavio da je vojno zapovjedništvo zatražilo, nakon pada Bosanskog Grahova, što veći broj pripadnika policije za obranu RSK.⁵⁴⁵⁴ Vukašinić je izjavio da je ujutro 4. kolovoza 1995. načelnik policije Lakić, s ostatkom policajaca, bio na Dinari, blizu Bosanskog Grahova.⁵⁴⁵⁵ Svjedok je također izjavio da su 4. kolovoza 1995., policajci RSK napustili svoje položaje na Dinari i pješke prešli 30 kilometara do Kistanja.⁵⁴⁵⁶ Svjedok je također izjavio da je policija bila jedna od komponenti obrane JNA i da je tako bilo i u vrijeme sukoba od 1991. do 1995.⁵⁴⁵⁷ Vukašinić je izjavio da je SVK policajcima RSK izdala osobno naoružanje, automatske i poluautomatske puške i pištolje.⁵⁴⁵⁸ Svjedok je izjavio da je policijsko naoružanje bilo uskladišteno u zgradi policije u Benkovcu.⁵⁴⁵⁹ Prema riječima svjedoka, sustav veze SVK uništen je u ranim jutarnjim satima 4. kolovoza 1995.⁵⁴⁶⁰

1417. **Svjedok 56**, Srbin, policajac u Kninu od svibnja 1994. do 5. kolovoza 1995.,⁵⁴⁶¹ je izjavio da je u policijskoj postaji u Benkovcu, kao i u obližnjoj katoličkoj crkvi, bio smješten vod Specijalne policije, a da se u predgrađu Benkovca nalazila velika vojarna

⁵⁴⁴⁹ D1499 (Đuro Vukašinić, izjava svjedoka, 3. travnja 2007.), par. 12; Đuro Vukašinić, T. 18577-19578, 18580-18581.

⁵⁴⁵⁰ D1499 (Đuro Vukašinić, izjava svjedoka, 3. travnja 2007.), par. 12; Đuro Vukašinić, T. 18580.

⁵⁴⁵¹ Đuro Vukašinić, T. 18577-18579.

⁵⁴⁵² Đuro Vukašinić, T. 18580-18581.

⁵⁴⁵³ D1499 (Đuro Vukašinić, izjava svjedoka, 3. travnja 2007.), par. 6.

⁵⁴⁵⁴ D1499 (Đuro Vukašinić, izjava svjedoka, 3. travnja 2007.), par. 6.

⁵⁴⁵⁵ Đuro Vukašinić, T. 18538.

⁵⁴⁵⁶ D1499 (Đuro Vukašinić, izjava svjedoka, 3. travnja 2007.), par. 16; T. 18538

⁵⁴⁵⁷ Đuro Vukašinić, T. 18566.

⁵⁴⁵⁸ Đuro Vukašinić, T. 18567.

⁵⁴⁵⁹ Đuro Vukašinić, T. 18567.

⁵⁴⁶⁰ D1499 (Đuro Vukašinić, izjava svjedoka, 3. travnja 2007.), par. 9; T. 18564-18565.

SVK.⁵⁴⁶² Tu su bili i Dom JNA (na glavnoj ulici) i pošta.⁵⁴⁶³ Dva do tri kilometra izvan Benkovca, u Sopotu, bilo je zapovjedništvo 3. pješadijske brigade, smješteno u dvije-tri privatne kuće.⁵⁴⁶⁴ Raspravno vijeće je razmotrilo i svjedočenje ovog svjedoka, čiji se prikaz daje u poglavlju 4.5.2.

1418. **Bert Dijkstra**, vojni promatrač UN-a u Sektoru Jug od 14. lipnja 1995. do približno 1. prosinca 1995.,⁵⁴⁶⁵ bio je stacioniran u Benkovcu od 14. lipnja do 26. srpnja 1995., i izjavio je da su u to vrijeme oko Benkovca bile stacionirane tri bojne SVK.⁵⁴⁶⁶ U blizini Obrovca bila je 92. brigada SVK, nedaleko od Đevrsaka, u općini Kistanje, nalazila se 2. brigada SVK, a 3. brigada SVK bila je južno od Benkovca, u blizini mjesta Čista Mala. Svaka bojna brojala je 100-200 ljudi. U Donjoj Bruškoj bila je i baza za obuku, koju su, prema riječima svjedoka, koristile Crvene beretke SVK.⁵⁴⁶⁷ Svjedok je tu bazu obišao samo jednom.⁵⁴⁶⁸ Svjedok je izjavio da u samom Benkovcu, koliko je njemu bilo poznato, nije bilo vojnih objekata, ali rekao je da je na cesti Rastević-Zadar, na desnoj strani ceste, gledajući iz smjera Benkovca, bila vojarna u kojoj su stražarili vojnici SVK.⁵⁴⁶⁹ Dijkstra se sjetio da je u Benkovcu, iza njihovog ureda i Vatrogasnog doma, bila policijska postaja.⁵⁴⁷⁰ Svjedok je u Benkovcu vidio vojnike SVK i na temelju onoga što je vidio, činilo mu se da ti vojnici žive u gradu ili blizu grada. Šetali su se sa ženama i djecom, kupovali, sjedili u kavanama ili kafićima i razgovarali s civilima i drugim uniformiranim osobama.⁵⁴⁷¹ Dijkstra je izjavio da nijednom nije vidio da se vojnici kreću gradom kao organizirani vod ili skupina, a najveći konvoj vozila koji je vidio u Benkovcu bio je sastavljen od najviše tri ili četiri kamiona.⁵⁴⁷²

⁵⁴⁶¹ P286 (Svjedok 56, izjava svjedoka, 5. prosinca 1996.), str. 1-2; P287 (Svjedok 56, izjava svjedoka, 18. rujna 2000.), str. 1; P288 (Svjedok 56, izjava svjedoka, 12. lipnja 2007.), str. 1, par. 2; P289 (Svjedok 56, izjava svjedoka, 21. svibnja 2008.), str. 1; Svjedok 56, T. 3686.

⁵⁴⁶² Svjedok 56, T. 3538, 3560, 3625-3626; D248 (Karte gradskog područja Benkovca i okolice), str. 3, policijska postaja označena je rječju "policija", crkva rječju "samostan", vojarna SVK s Vojarna "B. Macura".

⁵⁴⁶³ Svjedok 56, T. 3626; D248 (Karte gradskog područja Benkovca i okolice), str. 3.

⁵⁴⁶⁴ Svjedok 56, T. 3627, 3716; D248 (Karte gradskog područja Benkovca i okolice), str. 3.

⁵⁴⁶⁵ P428 (Bert Dijkstra, izjava svjedoka, 7. prosinca 1995.), str. 2; P429 (Bert Dijkstra, izjava svjedoka, 12. ožujka 2008.), par. 2.

⁵⁴⁶⁶ P428 (Bert Dijkstra, izjava svjedoka, 7. prosinca 1995.), str. 2; P429 (Bert Dijkstra, izjava svjedoka, 12. ožujka 2008.), par. 2, 5-6.

⁵⁴⁶⁷ P429 (Bert Dijkstra, izjava svjedoka, 12. ožujka 2008.), par. 6.

⁵⁴⁶⁸ Bert Dijkstra, T. 4788-4789.

⁵⁴⁶⁹ P429 (Bert Dijkstra, izjava svjedoka, 12. ožujka 2008.), par. 7; Bert Dijkstra, T. 4752-4753; P433 (Karta u boji Benkovca, koju je označio Bert Dijkstra); D248 (Karte gradskog područja Benkovca i okolice) vojarna je označena kao "B. Macura".

⁵⁴⁷⁰ P429 (Bert Dijkstra, izjava svjedoka, 12. ožujka 2008.), par. 7; Bert Dijkstra, T. 4754-4757; D248 (Karte gradskog područja Benkovca i okolice), str. 3, je označen vatrogasni dom.

⁵⁴⁷¹ Bert Dijkstra, T. 4757-4759.

⁵⁴⁷² Bert Dijkstra, T. 4757, 4798.

1419. Osim gore navedenih svjedočenja, Raspravno vijeće razmotrilo je i svjedočenje Konstantina Drče, čiji se prikaz daje u poglavlju 4.2.8 (Parčić), i svjedočenje Aluna Robertsa, te D737, čiji se prikaz daje u poglavlju 4.2.2 (Grad Benkovac), kao i P1125, D956, D970, čiji su prikazi dani u poglavlju 4.4.3.

1420. Na temelju svjedočenja Sinobada, Vukašinića, Drče i dokaznih predmeta P1263 i D828, Raspravno vijeće konstatira da su granate počele padati na Benkovac između 04:00 i 05:10 sati 4. kolovoza 1995. Prema izvješću SVK o borbenom djelovanju, D828, između 05:10 i 08:00 sati 4. kolovoza 1995., na grad Benkovac ispaljeno je oko 80 granata, a između 14:00 i 16:00 sati 4. kolovoza 1995., na Benkovac i okolicu ispaljeno je oko 120 raketa. Vukašinić je izjavio da je između 05:00 i 07:00 sati 4. kolovoza 1995., oko 100 granata palo na grad Benkovac, Benkovačko Selo i zaselak Ristići, i da je toga dana u razdoblju od 10:30 do 17:00 sati, najmanje 30-40 granata palo na razne objekte u Benkovcu. Osim toga, Novaković je izjavio da je prema više izvješća koje je dobio 4. kolovoza 1995., koji nisu uvršteni u spis, na Benkovac ispaljeno više od 700 projektila. Osim toga, dokazni predmet D828 upućuje na to da su u 06:00 sati, 5. kolovoza 1995., na Benkovac ispaljeni projektili. Prema dokaznom predmetu D737, izvješću satnika Grancarića, u 15:30 sati 5. kolovoza 1995., u grad su ušla četiri pripadnika VP i pripadnici drugih postrojbi. Na temelju gore navedenih dokaza i svojih konstatacija u vezi s mjestima udara koji se spominju dalje u tekstu, Raspravno vijeće konstatira da je od približno 05:00 sati 4. kolovoza 1995. do negdje između 06:00 sati i 15:30 sati 5. kolovoza 1995., na Benkovac i njegovu neposrednu okolicu palo najmanje 150 projektila.

1421. Raspravno vijeće će sada razmotriti pitanje tko je ispalio te projekte i koje je oružje pritom korišteno. Prema dokaznim predmetima P1125, D970, P1201 i P1263, TS-5 OG Zadar izdana je zapovijed da u 05:00 sati 4. kolovoza 1995. otvori topničku paljbu na Benkovac. Prema izvješću 134. domobranske pukovnije, P1200, dana 4. kolovoza 1995., OG Zadar granatirala je šire područje Benkovca. Na temelju zapovijedi P1125, P1201, P1263 i D970, Raspravno vijeće konstatira da je u sastavu TS-5 bilo najmanje pet topova kalibra 130 milimetara, dvije ili tri haubice D-30 kalibra 122 milimetra, jedan samovozni višecijevni bacač raketa kalibra 122 milimetra i dvije haubice kalibra 203 milimetra. Prema Rajčićevim riječima i dokaznim predmetima P1201 i D970, Benkovac je bio u dometu najmanje dva topa TS-5 kalibra 130 milimetra, koji su bili na položaju u selu Gornji Debeljak, u općini Sukošan. Na temelju

gore navedenih dokaza, Raspravno vijeće konstatira da je TS-5 ispalila najmanje 150 topničkih projektila o kojima se govori gore u tekstu. Na temelju D828 i dokaza o naoružanju u sastavu TS-5, Raspravno vijeće konstatira da su prije 08:00 sati 4. kolovoza 1995., među tim projektilima bile, između ostalog, granate iz topova kalibra 130 milimetara s položaja u selu Gornji Debeljak u općini Sukošan, otprilike 19 kilometara od Benkovca, i/ili haubica kalibra 203 milimetra, te da su projektili ispaljeni od najkasnije 14:00 do 16:00 sati 4. kolovoza 1995. bile rakete SVLR-a kalibra 122 milimetra.

1422. Raspravo vijeće će sada razmotriti pitanje koje je ciljeve HV identificirao kao prethodno određene ciljeve u gradu Benkovcu i neposrednoj okolici grada. Raspravno vijeće je razmotrilo gore navedene zapovijedi Gotovine, Rajčića i Firšta (P1125, D970, P1201) o stavljanju Benkovca pod topničku paljbu, u kojima nije konkretno navedeno koje ciljeve treba gađati. Raspravno vijeće je uzelo u obzir i Fuzulovu zapovijed, P1263, o stavljanju Benkovca pod topničku paljbu. Raspravno vijeće je razmotrilo i izvješće 134. domobranske pukovnije, P1200, u kojem se navodi da je 4. kolovoza 1995., OG Zadar bez motrenja gađala šire područje Benkovca i u kojem se ne navode konkretni ciljevi. U istom izvješću zabilježena je i sljedeća poruka poslana toga dana u 05:30 sati: "Da li što pada po Benkovcu?". Raspravno vijeće će u poglavlju 5.8.2 (i) razmotriti trebaju li se zapovijedi za napade tumačiti kao zapovijedi u kojima je grad Benkovac kao takav identificiran kao cilj.

1423. U vezi s konkretnim planiranim ciljevima u Benkovcu, Raspravno vijeće, na temelju Rajčićevog svjedočenja zaključuje da je HV planirao paljbenu djelovanje na Vojarnu Slobodan Macura, policijsku postaju i raskrižje u Benkovcu. Raspravno vijeće također napominje da je, u skladu sa zapovijedi Glavnog stožera HV-a, D956, težište topničko-raketne potpore trebalo biti, između ostalog, na neutraliziranju topništva na području Benkovca, uključujući skladišta streljiva i goriva, i na sprečavanju protunapada neprijatelja iz smjera Benkovca. Raspravnom vijeću su predloženi i dokazi iz D1447 i P1273 u vezi s drugim objektima u Benkovcu i okolici koje je HV identificirao prije operacije Oluja. U popisu Jagoda, D1447, nabrojani su sljedeći objekti u Benkovcu i okolici: Vojarna Slobodan Macura, Benkovačko Selo, policijska postaja, vinarija, hladnjača, tvornica ljepila Kepol, Plodine (skladište hrane) i Vatrogasni dom. Osim toga, na karti Poskok P1273 u Benkovcu su kao ciljevi navedeni sljedeći objekti: vojarna Benkovac, policijska postaja, "Benkovac selo – sjeverno od

grada, borbeni položaj”, i jedan hotel. Raspravno vijeće smatra da popis Jagoda i karta Poskok-93 sadrže informacije o objektima u Benkovcu i u neposrednoj okolini grada kojima su HV i njegove topničke postrojbe raspolagale u nekom trenutku prije operacije Oluja. Raspravnom vijeću nisu predočeni dokazi koji ukazuju na to jesu li, i za koju svrhu, D1447 i P1273 korišteni u vezi s granatiranjem Benkovca tijekom operacije Oluja.

1424. Raspravno vijeće će sada razmotriti gdje se nalaze prethodno određeni ciljevi i drugi relevantni objekti u Benkovcu. Na temelju svjedočenja Vukašinića, Novakovića, Dijkstre, Rajčića, Robertsa i svjedoka 56, Raspravno vijeće konstatira da je Vojarna SVK Slobodan Macura bila u zapadnom dijelu Benkovca, gdje se na karti P2327 nalazi oznaka 1. Na temelju Rajčićevog svjedočenja, Raspravno vijeće konstatira da se raskrižje koje je bilo određeno kao cilj nalazilo kod oznake 3 na karti P2327. Raspravno vijeće napominje da to raskrižje odgovara lokaciji koja je na popisu Jagoda navedena kao Benkovačko Selo (oznaka 693 u D1460 i D1446).

1425. Raspravno vijeće konstatira, na temelju svjedočenja svjedoka 56 i Vukašinića, da je policijska postaja bila u centru Benkovca, oko 150 metara sjeverno od glavne ulice, otprilike na mjestu naznačenom u D248, stranica 3. Na temelju karata D1460 i D1446, Raspravno vijeće konstatira da se, prema koordinatama za policijsku postaju unesenim u popis Jagoda, policijska postaja nalazila uz glavnu cestu u Benkovcu, oko 150 metara južno od mjesta označenog u D248, stranica 3 (v. oznaku 695 na kartama D1460 i D1446). Ovo upućuje na to da je HV, u nekom trenutku prije operacije Oluja, možda mislio da se policijska postaja nalazi na lokaciji uz glavnu ulicu koja je unesena u popis Jagoda. Raspravno vijeće napominje da lokacija koju je naveo Rajčić, konkretno, mjesto koje je na karti P2327 označeno brojem 2, otprilike obuhvaća lokaciju označenu u D248, stranica 3, i lokaciju navedenu na popisu Jagoda. Budući da nema dodatnih dokaza koji ukazuju na to gdje se, po mišljenju HV-a, u vrijeme operacije Oluja policijska postaja nalazila, Raspravno vijeće će i dalje uzimati u obzir obje identificirane lokacije. Na temelju Vukašinićevog svjedočenja, Raspravno vijeće konstatira da su policajci RSK dobili oružje od SVK i da je ono bilo uskladišteno u policijskoj postaji. Osim toga, usprkos Novakovićevom svjedočenju da on nije znao ništa o tome da je SVK koristio crkvu u Benkovcu, Raspravno vijeće konstatira da se, prema svjedočenju svjedoka 56, blizu policijske postaje nalazila katolička crkva, u kojoj je bio smješten vod Specijalne policije RSK.

1426. Osim toga, na temelju svjedočenja Dijkstre, Vukašinića i Novakovića Raspravno vijeće konstatira da se Vatrogasni dom nalazio u južnom dijelu Benkovca na mjestu koje je na karti D1500 označeno slovom B (v. također D248, stranica 3). Raspravno vijeće na temelju svjedočenja Vukašinića konstatira da su se u tom Domu nalazili uredi TO-a, Sekretarijat narodne obrane, centar za uzbunjivanje i Crveni križ. Na temelju svjedočenja Vukašinića i Novakovića, Raspravno vijeće konstatira da u Vatrogasnom domu nije bilo vojnih postrojbi SVK. Na temelju Vukašinićevog svjedočenja, Raspravno vijeće također konstatira da su se na lokaciji koja je na karti D1500 označena slovom D nalazile tvornice Bagat i Kepol, na lokaciji koja je na karti D1500 označena slovom C bila je hladnjača, a na lokaciji koja je na karti D1500 označena slovom A bila je benzinska crpka. Na temelju Vukašinićevog svjedočenja i budući da nema nijednog dokaza koji ukazuje da nije tako, Raspravno vijeće konstatira da hladnjača i tvornice Bagat i Kepol nisu korištene za vojnu proizvodnju.

1427. Raspravno vijeće će sada razmotriti koji su objekti ili područja u Benkovcu i okolici pogođeni topničkim projektilima. Procjene udaljenosti između lokacija temelje se na usporedbi karata D1500, D1501, D248, D1446, D1460 i P2363 (zbog mjerila). Raspravno vijeće na temelju svjedočenja Sinobada konstatira da su oko 06:00 sati 4. kolovoza 1995., tri do četiri granate pale ispred stambenih zgrada u stambenom naselju Barice (u P2363 označeno slovom A), pri čemu su na tim zgradama oštećene fasade i prozori. Raspravno vijeće konstatira da se to područje u naselju Barice gdje su pale granate nalazi oko 250 metara jugoistočno od policijske postaje, kako je navedeno na popisu Jagoda, i oko 400 metara jugoistočno od policijske postaje u D248, na stranici 3. Na temelju Vukašinićevog svjedočenja, Raspravno vijeće konstatira da je oko 16:30 sati 4. kolovoza 1995., jedna granata pogodila biljetarnicu na stadionu, koja je od policijske postaje udaljena dva metra, kako je navedeno u D248, na stranici 3, a druga granata je pala na stadion. Na temelju Vukašinićevog svjedočenja Raspravno vijeće također konstatira da je nešto poslije 16:30 sati 4. kolovoza 1995., pet ili šest granata palo na zgradu srednje škole, koja se nalazi u neposrednoj blizini stadiona. Na temelju dokaza ne može se utvrditi u koju su svrhu eventualno korištene stambene zgrade ni jesu li srednja škola i stadion, osim za svoju primarnu namjenu, korišteni i u neke druge svrhe.

1428. Raspravno vijeće je razmotrilo svjedočenje svjedoka 56 koji je, pošto je oko 01:00 sati 5. kolovoza 1995. napustio Knin, stigao u Benkovac i vidio kako gore dvije

kuće. Na temelju tog svjedočenja i s obzirom na gore navedenu konstataciju o tome kada je Benkovac granatiran, Raspravno vijeće konstatira da su te dvije kuće, obje označene slovom X na karti P290, pogođene topničkim projektilima nešto prije nego što je svjedok 56 stigao u Benkovac. Raspravno vijeće konstatira da se jedna od tih kuća nalazila manje od 100 metra zapadno od mjesta gdje je, kako je navedeno na popisu Jagoda, bila policijska postaja, i oko 250 metara jugozapadno od mjesta gdje se policijska postaja nalazila prema karti D248, stranica 3. Druga kuća se nalazila oko 250-300 metara zapadno od mjesta gdje je, prema D248, stranica 3, bila policijska postaja i otprilike isto toliko sjeverozapadno od mjesta gdje se policijska postaja nalazila na popisu Jagoda. Raspravno vijeće dalje napominje da dokazi iz D737 ukazuju na to da je u Benkovcu, u 15:30 sati 5. kolovoza 1995., kad je satnik Grancarić ušao u grad, gorjela jedna zgrada. Mada se Raspravno vijeće uvjerilo da su tu zgradu pogodili topnički projektili, Vijeću nisu predloženi daljnji dokazi koji ukazuju na to gdje se ta zgrada u Benkovcu nalazila. Raspravno vijeće stoga ne može utvrditi gdje se ta zgrada nalazila niti je li ona bila među zgradama koje su gore u tekstu identificirane kao zgrade koje su pogodili topnički projektili.

1429. Na temelju Vukašinićevog svjedočenja Raspravno vijeće konstatira da je između 05:00 i 07:00 sati 4. kolovoza 1995. oko 100 granata palo na sljedeće lokacije: na područje oko tvornica Bagat i Kepol, hladnjaču, benzinsku crpku, Vojarnu Slobodan Macura, policijsku postaju, Benkovačko Selo, zaselak Ristić i borovu šumu u Ristićima (na karti D1501 označeno slovom B). Zaselak Ristići nalazio se oko 800 metara sjeverno od stadiona u Benkovcu i najmanje je, dakle, toliko bio udaljen od mjesta gdje je na karti D248, stranica 3, bila policijska postaja. Nešto poslije 05:00 sati 4. kolovoza 1995., granate su pale oko Vatrogasnog doma. Raspravno vijeće podsjeća da je Vatrogasni dom bio na popisu Jagoda i konstatira da se benzinska crpka nalazila oko 150 metara sjeverozapadno od Vatrogasnog doma. Raspravno vijeće također konstatira da su se benzinska crpka i Vatrogasni dom nalazili najmanje 600 metara jugozapadno od mjesta na kojem se u D248, stranica 3, nalazi policijska postaja i najmanje 500 metara jugozapadno od mjesta na kojem se policijska postaja nalazi na popisu Jagoda. Raspravno vijeće podsjeća da se hladnjača i tvornica Kepol nalaze na popisu Jagoda. Raspravno vijeće dalje konstatira da su se hladnjača i tvornice Bagat i Kepol nalazile najmanje 800 metara južno od mjesta gdje se policijska postaja nalazila u D248, stranica 3, i najmanje 700 metara južno od mjesta gdje je policijska postaja bila na popisu

Jagoda. Raspravno vijeće konstatira da se borova šuma u Ristićima nalazila oko 500 metara zapadno od mjesta gdje je na popisu Jagoda bilo skladište hrane Plodine i raskrižje koje je Rajčić identificirao kao cilj (na popisu Jagoda navedeno kao Benkovačko Selo). Na temelju Vukašinovićevo svjedočenja, Raspravno vijeće također konstatira da je nešto poslije 16:30 sati 4. kolovoza 1995., desetak granata palo na područje Ristića i da je istoga dana, između 10:30 i 17:00 sati, ukupno 30-40 granata palo na područja stadiona, na Ristiće, Vojarnu Slobodan Macura i druge objekte u Benkovcu. Raspravnom vijeću su predloženi dokazi u vezi s tim što su, osim gore navedenih lokacija, ti projektili pogodili. Raspravno vijeće je razmotrilo Novakovićevo svjedočenje u kojem on kaže da je, prema više izvješća dostavljenih 4. kolovoza 1995., veliki broj projektila ispaljen na Benkovac neselektivno, bez gađanja nekih konkretnih ciljeva. Međutim, Raspravnom vijeću nisu predloženi daljnji dokazi u vezi s tim na kojim se informacijama ta izvješća temelje. S obzirom na to, kao i na druge predložene dokaze, Raspravno vijeće ne može ocijeniti vjerodostojnost tih tvrdnji.

1430. Raspravno vijeće će sada razmotriti pitanje prisutnosti vojske i civila u Benkovcu 4. i 5. kolovoza 1995. Raspravno vijeće je razmotrilo svjedočenje Vukašinića, koji je izjavio da se Benkovac nalazio otprilike sedam kilometara od najbliže bojišnice, te svjedočenje Novakovića da u gradu Benkovcu nije bilo borbenih postrojbi SVK i da je najbliža postrojba bila udaljena 15 do 20 kilometara. Ta svjedočenja potvrđuju svjedočenja Roberts i Mrkšića, kao i Fuzulova zapovijed od 3. kolovoza 1995., P1263, Gotovinine primjedbe s Brijunskog sastanka održanog 31. srpnja 1995. i njegova zapovijed od 2. kolovoza 1995., P1125. Na temelju gore navedenih dokaza, i izvješća SVK, D828 (koje pokazuje da u vojarni u Benkovcu nije bilo nikoga iz odjeljenja pozadinske baze), Raspravno vijeće konstatira da je 4. i 5. kolovoza 1995., prisutnost SVK u Benkovcu bila minimalna. Raspravno vijeće upućuje na svoju konstataciju iz poglavlja 4.5.3 (Općina Benkovac) u vezi s prisutnošću civila u Benkovcu 4. i 5. kolovoza 1995. Raspravno vijeće će dalje razmotriti navode o protupravnom napadu na civile i civilne objekte u Benkovcu u vezi s točkom 1 Optužnice u poglavlju 5.8.2 (i) dolje u tekstu.

4.4.5 Grad Gračac

1431. Raspravnom vijeću su dokazi u vezi s navodima o protupravnim napadima na civile i civilne objekte u Gračacu predloženi putem svjedočenja više svjedoka, između

ostalog pripadnika Specijalne policije, kao i na temelju dokumentarnih dokaza. Raspravno vijeće je dalo prikaz dokaza u vezi s nacionalnim sastavom grada Gračaca u poglavlju 4.2.7 (Grad Gračac).

1432. **Marko Rajčić**, načelnik topništva ZP-a Split u razdoblju od travnja 1993. do lipnja 1996.,⁵⁴⁷³ izjavio je da je prema njegovom planu TS-5 trebala gađati Gračac, ali da on nije imao nadzor nad provedbom.⁵⁴⁷⁴ Prema Rajčićevim riječima, jedini vojni ciljevi u Gračacu predviđeni planom bila su tri raskrižja i policijska postaja.⁵⁴⁷⁵ Gračac se nalazio u dometu tri topnička oruđa HV-a kalibra 130 milimetra, koja su bila na paljbenim položajima na Gvozdanci, područje Rovanjске, u općini Jasenica, tri topa D30 kalibra 122 milimetra iz Vučjeg Polja, u općini Jasenica, i jedan samovozni višecijevni bacač raketa MB21 kalibra 122 milimetra s područja južnog Velebita.⁵⁴⁷⁶ Ta topnička oruđa bila su pridodana Specijalnoj policiji, pod zapovjedništvom Mladena Markača.⁵⁴⁷⁷ Raspravno vijeće je uzelo u obzir i svjedočenje ovog svjedoka, čiji se prikaz daje u poglavljima 3.1.1 i 4.4.4. Raspravno vijeće je razmotrilo i Červenkovu zapovijed od 29. srpnja 1995., čiji se prikaz daje u poglavlju 3.3.

1433. Na karti Poskok-93, koju su potpisali Gotovina i brigadir Milan Mihić, kao ciljevi u Gračacu navode se benzinska crpka i raskrižja prema Kninu.⁵⁴⁷⁸ Na popisu Jagoda konkretno se navode četiri objekta u Gračacu, točnije, željeznička postaja, prijelaz željezničke pruge preko ceste, tvornica blizu istočnog raskrižja i još jedna tvornica blizu zapadnog raskrižja.⁵⁴⁷⁹

⁵⁴⁷³ D1425 (Marko Rajčić, izjava svjedoka, 13. veljače 2009.), par. 1; Marko Rajčić, T. 16236, 16275; P2323 (Službena zabilješka VP o obavijesnom razgovoru s Rajčićem, 11. srpnja 2008.), str. 1.

⁵⁴⁷⁴ Marko Rajčić, T. 16264, 16363, 17683-17684.

⁵⁴⁷⁵ Marko Rajčić, T. 16363, 16365; P2329 (Karta područja Gračaca koju je označio Rajčić); P2336 (Analiza djelovanja postrojbi ZP-a Split u razdoblju od 4. do 9. kolovoza 1995. koju je sastavio Marko Rajčić, 17. listopada 2008.), str. 9; P2340 (Rekonstrukcija djelovanja topništva ZP-a Split u razdoblju od 4. do 9. kolovoza 1995. koju je sastavio Marko Rajčić, 28. studenog 2008.), str. 13; D1460 (Karte Benkovca, Obrovca i Gračaca s umetkom u koji su ucrtani ciljevi iz popisa "Jagoda" i Rajčićevim oznakama), str. 5-6.

⁵⁴⁷⁶ D1425 (Marko Rajčić, izjava svjedoka, 13. veljače 2009.), str. 24; P2322 (Karta na kojoj su prikazani topnički položaji HV-a i sektori paljbe), str. 15; P2336 (Analiza djelovanja postrojbi ZP-a Split u razdoblju od 4. do 9. kolovoza 1995. koju je sastavio Marko Rajčić, 17. listopada 2008.), str. 9; P2340 (Rekonstrukcija djelovanja topništva ZP-a Split u razdoblju od 4. do 9. kolovoza 1995. koju je sastavio Marko Rajčić, 28. studenog 2008.), str. 14.

⁵⁴⁷⁷ Marko Rajčić, T. 16362; P2336 (Analiza djelovanja postrojbi ZP-a Split u razdoblju od 4. do 9. kolovoza 1995. koju je sastavio Marko Rajčić, 17. listopada 2008.), str. 9; P2340 (Rekonstrukcija djelovanja topništva ZP-a Split u razdoblju od 4. do 9. kolovoza 1995. koju je sastavio Marko Rajčić, 28. studenog 2008.), str. 14.

⁵⁴⁷⁸ P1273 (Karta akcije Poskok-93), str. 8.

⁵⁴⁷⁹ D1460 (Karte Benkovca, Obrovca i Gračaca s umetkom u koji su ucrtani ciljevi iz popisa "Jagoda" i Rajčićevim oznakama), str. 5-6; D1447 (Popis ciljeva "Jagoda" TS-3 OG Zadar, 30. srpnja 1995.), str. 32.

1434. **Josip Turkalj**, zapovjednik Antiterorističke jedinice Lučko i zapovjednik topničke jedinice Specijalne policije tijekom operacije Oluja,⁵⁴⁸⁰ izjavio je u svom svjedočenju da mu je u napredovanju prema Gračacu zadaća bila da zauzme položaje s kojih se mogla pružati potpora postrojbama u napadu.⁵⁴⁸¹ Svjedok je za sve topničke skupine izradio plan određenih položaja.⁵⁴⁸² Napad se prema planu trebao izvesti iz pet ili šest smjerova.⁵⁴⁸³ Za svaki smjer određen je po jedan zapovjednik, dvije ili tri specijalne jedinice policije (300-600 pripadnika) i potpora jedne topničke skupine.⁵⁴⁸⁴ Zapovjednici smjerova imali su kodirane karte, bili su u radio vezi sa svojim zapovjednicima topništva i djelovali su, zajedno sa zapovjednicima postrojbi u pratnji, kao i prednji topnički promatrači koji su izvještavali o eventualnim korekcijama vatrenog djelovanja.⁵⁴⁸⁵ Svjedok je izjavio da nije postojao poseban plan prodora, već neka vrsta *ad hoc* plana djelovanja ovisno o okolnostima.⁵⁴⁸⁶ Jedan od zapovjednika smjerova bio je Norac, koji je bio s 9. gardijskom brigadom.⁵⁴⁸⁷

1435. Turkalj je od Odjela za unutarnju kontrolu dobio topografsku kartu s informacijama o potencijalnim ciljevima, kao što su vojni ciljevi, i na temelju te karte odredio je ciljeve koji su se trebali gađati.⁵⁴⁸⁸ Svjedok je duž crte bojišnice i iza nje isplanirao ukupno preko sto ciljeva.⁵⁴⁸⁹ Među ciljevima su bila skladišta, zapovjedna mjesta i mjesta okupljanja.⁵⁴⁹⁰ Svjedok je izjavio da nije imao konkretnih informacija o prisutnosti civila blizu ciljeva, ali na karti je mogao donekle vidjeti koliko su civilna naselja bila udaljena od ciljeva.⁵⁴⁹¹ Svjedok je obavijestio Sačića o ciljevima koje treba gađati i izjavio je da je Markač vjerovao Turkalju i da zbog toga nije bilo potrebe

⁵⁴⁸⁰ P1149 (Josip Turkalj, izjava svjedoka, 4. veljače 2004.), par. 11, 31; P1150 (Josip Turkalj, razgovor sa svjedokom, 11. ožujka 2005.), str. 14-15, 34; Josip Turkalj, T. 13541, 13551.

⁵⁴⁸¹ P1150 (Josip Turkalj, razgovor sa svjedokom, 11. ožujka 2005.), str. 78; Josip Turkalj, T. 13556.

⁵⁴⁸² P1150 (Josip Turkalj, razgovor sa svjedokom, 11. ožujka 2005.), str. 95-96, 126.

⁵⁴⁸³ P1150 (Josip Turkalj, razgovor sa svjedokom, 11. ožujka 2005.), str. 79.

⁵⁴⁸⁴ P1150 (Josip Turkalj, razgovor sa svjedokom, 11. ožujka 2005.), str. 79-80, 96; Josip Turkalj, T. 13700-13701, 13757; V. također D1205 (Červenkova zapovijed prosljeđena u Rakićevu dopisu Ademiju, 29. srpnja 1995.), str. 2.

⁵⁴⁸⁵ P1149 (Josip Turkalj, izjava svjedoka, 4. veljače 2004.), par. 34; P1150 (Josip Turkalj, razgovor sa svjedokom, 11. ožujka 2005.), str. 80-82, 89-92; P1151 (Josip Turkalj, drugi razgovor sa svjedokom, 11. ožujka 2005.), str. 23-24; Josip Turkalj, T. 13597-13598

⁵⁴⁸⁶ P1150 (Josip Turkalj, razgovor sa svjedokom, 11. ožujka 2005.), str. 81.

⁵⁴⁸⁷ P1150 (Josip Turkalj, razgovor sa svjedokom, 11. ožujka 2005.), str. 93-94. Ništa u Turkeljevom svjedočenju ne ukazuje na to da je 9. gardijska brigada granatirala Gračac 4. – 5. kolovoza 1995. i Pretresno vijeće ni u drugim dokazima ni u završnim podnescima stranaka u postupku nije pronašlo ništa što bi na to ukazivalo.

⁵⁴⁸⁸ Josip Turkalj, T. 13552, 13554-13555, 13567, 13590-13592, 13702-13703.

⁵⁴⁸⁹ Josip Turkalj, T. 13555.

⁵⁴⁹⁰ Josip Turkalj, T. 13703.

⁵⁴⁹¹ Josip Turkalj, T. 13553-13554, 13568.

provjeravati njegovo mišljenje.⁵⁴⁹² Na ciljeve u dubini, iza bojišnice, djelovalo se s manjim brojem projektila kako bi ih se ometalo, dok se na ciljeve na prvoj crti bojišnice, kao što su neprijateljska uporišta s kojih su bile gađane hrvatske snage, djelovalo s puno više projektila kako bi ih se neutraliziralo.⁵⁴⁹³ Nije bilo pravila upotrebe topništva, nego je svjedok postupao u skladu s taktikom topništva.⁵⁴⁹⁴ Turkalj je u svom svjedočenju izjavio da topništvo djeluje psihološki, tako što demoralizira protivničke snage i širi strah među stanovništvom, osobito na planinskom terenu s dolinama, gdje dolazi do jeke.⁵⁴⁹⁵ Svjedok je izjavio da je dan prije operacije Oluja razgovarao s Markačem, koji mu je rekao da se prilikom odabira ciljeva pobrine da se ne ugroze civili.⁵⁴⁹⁶

1436. Turkalj je u svom svjedočenju izjavio da su rano ujutro 4. kolovoza 1995., jedan ili dva aviona HV-a preletjela preko područja i raketirala repetitor na Čelavcu.⁵⁴⁹⁷ Prema ratnom putu Specijalne policije, to su bila dva MIG-a.⁵⁴⁹⁸ Svjedok je izjavio da je poslije raketiranja repetitora, Sačić izdao zapovijed za napad na Gračac i prodor je počeo.⁵⁴⁹⁹ Snage Specijalne policije napredovale su niz Velebit, prema širem području Gračaca.⁵⁵⁰⁰ Svjedok je izjavio da je on koristio topništvo, uglavnom na području Malog Alana, gdje su se izvodila borbena djelovanja.⁵⁵⁰¹ Na početku operacije gađana je jedna neprijateljska haubička bitnica blizu Svetog Roka, nakon čega je topništvo korišteno samo na zahtjev zapovjednika.⁵⁵⁰² U pratnji svakog zapovjednika bila je po jedna topnička bitnica, u čijem sastavu je bio po jedan višecijevni bacač raketa tipa RAK kalibra 128 milimetara.⁵⁵⁰³ Za topničku potporu tih bitnica nije trebalo Turkaljevo odobrenje, ali, zahtjev za potporu topovima kalibra 130 milimetra mogao je odobriti samo svjedok.⁵⁵⁰⁴

⁵⁴⁹² Josip Turkalj, T. 13552, 13592-13593.

⁵⁴⁹³ Josip Turkalj, T. 13704-13705, 13767.

⁵⁴⁹⁴ Josip Turkalj, T. 13556, 13565-13566.

⁵⁴⁹⁵ Josip Turkalj, T. 13719-13721.

⁵⁴⁹⁶ Josip Turkalj, T. 13567.

⁵⁴⁹⁷ P1150 (Josip Turkalj, razgovor sa svjedokom, 11. ožujka 2005.), str. 114.

⁵⁴⁹⁸ P1242 (Ratni put SJP-a PU dubrovačko-neretvanske), str. 5.

⁵⁴⁹⁹ P1150 (Josip Turkalj, razgovor sa svjedokom, 11. ožujka 2005.), str. 114.

⁵⁵⁰⁰ P1150 (Josip Turkalj, razgovor sa svjedokom, 11. ožujka 2005.), str. 116.

⁵⁵⁰¹ P1150 (Josip Turkalj, razgovor sa svjedokom, 11. ožujka 2005.), str. 117-118; P1153 (Borbena put SJP-a PU bjelovarsko-bilogorske od 1991. do 1995.), str. 2-4.

⁵⁵⁰² P1150 (Josip Turkalj, razgovor sa svjedokom, 11. ožujka 2005.), str. 117-120; Josip Turkalj, T. 13588-13589, 13594, 13716.

⁵⁵⁰³ Josip Turkalj, T. 13594-13595, 13757, 13760.

⁵⁵⁰⁴ Josip Turkalj, T. 13594-13595; V. također D1206 (Izvešće o sudjelovanju Raketno-topničke bitnice PU brodsko-posavske u "Oluji 95", 18. kolovoza 1995.), str. 2.

1437. Turkalj je izjavio da su u civilnim naseljima bila tri cilja na koja je ispaljen vrlo mali broj topničkih projektila kalibra 130 milimetra, otprilike tri ili četiri, samo da bi se taj cilj neutralizirao i kolateralna šteta svela na minimum.⁵⁵⁰⁵ Ta tri cilja bila su zapovjedništvo 9. brigade Gračac, glavno raskrižje i policijska postaja u kojoj su bile smještene neke aktivne operativne snage tog područja.⁵⁵⁰⁶ Višecijevni bacači raketa, koji su, prema riječima svjedoka, korišteni za pokrivanje ciljanog područja, a ne za gađanje nekog preciznog cilja, koristili su se samo za napad na neprijateljsku prvu crtu bojišnice i na područje do dva kilometra iza te prve crte.⁵⁵⁰⁷ Turkalj je prihvatio da je moguće da je prvog dana operacije upotrijebljeno 400 projektila kalibra 128 milimetara i, u svakom slučaju, kako je svjedok izjavio, topništvo je najvećim dijelom korišteno za proboj prve crte obrane.⁵⁵⁰⁸ Svjedok se složio da je oko 15 granata moglo pasti na sam Gračac.⁵⁵⁰⁹ Turkalj je potvrdio da je bilo ciljeva u samom centru Gračaca, kao što su policijska postaja, zgrada općine, željeznička postaja, raskrižje i skladište.⁵⁵¹⁰ Svjedok je izjavio da za Gračac nisu korišteni višecijevni bacači raketa.⁵⁵¹¹

1438. Snage Specijalne policije spuštale su se niz Velebit prilično brzo i stigle su do Malog Alana oko 12:30 do 13:00 sati 4. kolovoza 1995., ali u predgrađe Gračaca ušle su tek u 14:00 sati 5. kolovoza 1995.⁵⁵¹² Budući da su hrvatske snage napredovale prema podnožju Velebita i da je domet topništva Specijalne policije bio ograničen, do prerazmjешtanja topničkih postrojbi topničku potporu morala je pružati topnička postrojba HV-a pridodana Specijalnoj policiji.⁵⁵¹³ Turkalj je ušao u Gračac otprilike šest sati poslije snaga Specijalne policije.⁵⁵¹⁴ Svjedok u Gračacu nije vidio civile i izjavio je da ga je to iznenadilo jer, koliko je on znao hrvatski civili bi, kad je SVK gađao

⁵⁵⁰⁵ Josip Turkalj, T. 13584-13586, 13772-13773.

⁵⁵⁰⁶ Josip Turkalj, T. 13585, 13776.

⁵⁵⁰⁷ Josip Turkalj, T. 13572, 13581-13582, 13602.

⁵⁵⁰⁸ Josip Turkalj, T. 13608, 13706, 13760; P1154 (Markačev zahtjev za popunu snaga upućen Červenku, 5. kolovoza 1995.), str. 1; V. također P1233 (Izvešće SJP-a PU požeške o utrošenom materijalu u operaciji Oluja, 18. kolovoza 1995.), str. 2; P1246 (Izvešće o borbenom djelovanju SJP-a PU požeške, 17. kolovoza 1995.), str. 2; P1247 (Borbeni put SJP-a PU požeške), str. 2.

⁵⁵⁰⁹ Josip Turkalj, T. 13706-13707.

⁵⁵¹⁰ Josip Turkalj, T. 13584-13585, 13707, 13766.

⁵⁵¹¹ Josip Turkalj, T. 13599-13600, 13605.

⁵⁵¹² P1150 (Josip Turkalj, razgovor sa svjedokom, 11. ožujka 2005.), str. 120-124; Josip Turkalj, T. 13706, 13709; V. također P1153 (Borbeni put SJP-a PU bjelovarsko-bilogorske od 1991. do 1995.), str. 4-5; P1237 (Ratni put SJP-a PU varaždinske), str. 3.

⁵⁵¹³ P1150 (Josip Turkalj, razgovor sa svjedokom, 11. ožujka 2005.), str. 122-123; Josip Turkalj, T. 13706.

⁵⁵¹⁴ P1149 (Josip Turkalj, izjava svjedoka, 4. veljače 2004.), par. 33; P1150 (Josip Turkalj, razgovor sa svjedokom, 11. ožujka 2005.), str. 124.

hrvatska područja, potražili zaklon u skloništu, i ne bi napuštali grad.⁵⁵¹⁵ Svjedok je izjavio da je zbog brzog napredovanja snaga HV-a i Specijalne policije tijekom operacije Oluja Specijalna policija morala provesti operacije pretresa i čišćenja "oslobođenih područja" da bi se pronašli eventualni ostaci neprijateljske vojske.⁵⁵¹⁶ Prema borbenim izvješćima, Markač je bio u Gračacu oko 18:00 sati 5. kolovoza 1995.⁵⁵¹⁷ Raspravno vijeće je razmotrilo i svjedočenje ovog svjedoka, čiji se prikaz daje u poglavlju 3.3.

1439. U operativnom dnevniku Prvog sektora u 05:00 sati 4. kolovoza 1995., zabilježeno je da "130-tke počinju djelovati" u 05:25 sati, i da kreće "130-II po minutu", a u 05:48 sati, da će 130 zaustaviti paljbu.⁵⁵¹⁸ U dnevniku je također zabilježeno da je istoga dana HV u 09:55 sati ispalio četiri granate kalibra 130 milimetara na Gračac, da je u 11:33 sati na Gračac brзом paljbom ispaljeno pet granata kalibra 130 milimetara i da je još osam granata ispaljeno na Gračac u 19:20 sati.⁵⁵¹⁹ U operativnom dnevniku također je zabilježeno da je istoga dana zatraženo da topništvo u 09:00 i 09:05 sati otvori paljbu iz oruđa kalibra 130 milimetara u smjeru Gračaca, a u 11:45 sati zabilježen je zahtjev da se na Gračac ili okolicu Gračaca ispali pet granata.⁵⁵²⁰

1440. Prema dnevniku o kretanju i djelovanju Specijalne policije tijekom operacije Oluja, topnička priprema započela je 4. kolovoza 1995. u 05:15 sati.⁵⁵²¹ U 08:55 sati, Specijalna policija topništvom je gađala Gračac i Medak, u općini Gospić, a u 09:00 sati Specijalna policija gađala je topništvom dva neprijateljska kamiona koja su iz Gračaca išla u Medak.⁵⁵²² U 11:30 sati, Specijalna policija topništvom je gađala Gračac.⁵⁵²³

1441. Dana 4. kolovoza 1995., zapovjednik OG Zadar pukovnik Mladen Fuzul izvijestio je da je topnički napad počeo u 05:07 sati i trajao do 05:46 sati.⁵⁵²⁴ Prema tom izvješću, specijalne jedinice MUP-a imale su potporu topova kalibra 130 milimetara i haubica kalibra 122 milimetra u 1. sektoru, koji je napao Gračac i na području iza crta

⁵⁵¹⁵ Josip Turkalj, T. 13771-13773.

⁵⁵¹⁶ Josip Turkalj, T. 13727-13728; P1153 (Borbeni put SJP-a PU bjelovarsko-bilogorske od 1991. do 1995.), str. 8.

⁵⁵¹⁷ P1153 (Borbeni put SJP-a PU bjelovarsko-bilogorske od 1991. do 1995.), str. 5. P1237 (Ratni put SJP-a PU varaždinske), str.5.

⁵⁵¹⁸ P2436 (Operativni dnevnik 1. sektora, lipanj-listopad 1995.), str. 1, 4.

⁵⁵¹⁹ P2436 (Operativni dnevnik 1. sektora, lipanj-listopad 1995.), str. 5-7.

⁵⁵²⁰ P2436 (Operativni dnevnik 1. sektora, lipanj-listopad 1995.), str. 5-6.

⁵⁵²¹ P2385 (Dnevnik djelovanja Specijalne policije tijekom operacije Oluja), str. 1.

⁵⁵²² P2385 (Dnevnik djelovanja Specijalne policije tijekom operacije Oluja), str. 2.

⁵⁵²³ P2385 (Dnevnik djelovanja Specijalne policije tijekom operacije Oluja), str. 3.

⁵⁵²⁴ D1095 (Dnevno izvješće Mladena Fuzula o borbenom djelovanju, 4. kolovoza 1995.).

bojišnice. Fuzul je izvijestio da su samovozni višecijevni bacač raketa i streljivo stigli kasno, što je oslabilo potporu. Oko 13:00 sati, top kalibra 130 milimetara se zaglavio i kvar je otklonjen oko 18:00 sati. Haubica kalibra 203 milimetra se pokvarila i u vrijeme sastavljanja izvješća još se popravljala. Fuzul je izvijestio da topništvo cijeli dan djeluje po prvoj crti i u dubini neprijateljskog prostora.⁵⁵²⁵

1442. **Dragutin Repinc**, načelnik Uprave za planiranje u Glavnom stožeru HV-a i vještak za vojnu obuku i planiranje,⁵⁵²⁶ u svom svjedočenju je izjavio da je napad Skupnih snaga Specijalne policije počeo prema planu u 05:15 sati 4. kolovoza 1995.⁵⁵²⁷ Postrojbe Specijalne policije djelovale su duž glavnog pravca napada i četiri pomoćna pravca.⁵⁵²⁸ Postrojbama angažiranim na pravcima napada potporu je pružala raketna i topnička paljba, ukupno šest minobacačkih bitnica kalibra 120 milimetara, jedan divizion samovoznih višecijevnih bacača raketa 128/12 M-91, tri topa kalibra 130 milimetara, tri haubice D-30 kalibra 122 milimetra i deset lakih bacača raketa kalibra 107 milimetara.⁵⁵²⁹ Topničku potporu trebale su ojačavati raketno-topničke snage HV-a u jačini jednog voda topova kalibra 130 milimetara, jednog ojačanog voda haubica kalibra 122 milimetra D-30 i jednog 122 mm raketnog sustava GRAD.⁵⁵³⁰ Repinc je u svom svjedočenju izjavio da se 5. kolovoza 1995., napad Skupnih snaga Specijalne policije, uz pomoć topničke potpore, nastavio istim pravcima.⁵⁵³¹ Na temelju obavještajne prosudbe koju je izradio Odjel unutarnje kontrole, a s kojom je načelnik Odjela Ante Šoljić upoznao sve zapovjednike 2. kolovoza 1995., ispred Skupnih snaga Specijalne policije branila se 9. motorizovana brigada čije je zapovjedno mjesto bilo u Gračacu i 3. bataljon 4. lake brigade iz sastava 7. kninskog korpusa.⁵⁵³² Repinc je rekao da su do 11:30 sati 5. kolovoza 1995., Skupne snage Specijalne policije ovladale Gračacom, pri čemu nisu naišle na značajniji otpor.⁵⁵³³ Odmah po zauzimanju Gračaca,

⁵⁵²⁵ D1095 (Dnevno izvješće Mladena Fuzula o borbenom djelovanju, 4. kolovoza 1995.), str. 1.

⁵⁵²⁶ D1932 (Izvještaj vještaka Dragutina Repinca, prosinac 2009.), par. 1-16; Dragutin Repinc, T. 26661-26665.

⁵⁵²⁷ D1932 (Izvještaj vještaka Dragutina Repinca, prosinac 2009.), par. 118-119.

⁵⁵²⁸ D1932 (Izvještaj vještaka Dragutina Repinca, prosinac 2009.), par. 119-121; Dragutin Repinc, T. 26722; D2078 (Zapovijed za napad Skupnim snagama Specijalne policije), str. 1-15.

⁵⁵²⁹ D1932 (Izvještaj vještaka Dragutina Repinca, prosinac 2009.), par. 119; D2078 (Zapovijed za napad Skupnim snagama Specijalne policije), str. 17-18.

⁵⁵³⁰ D2078 (Zapovijed za napad Skupnim snagama Specijalne policije), str. 18.

⁵⁵³¹ D1932 (Izvještaj vještaka Dragutina Repinca, prosinac 2009.), par. 129.

⁵⁵³² D1932 (Izvještaj vještaka Dragutina Repinca, prosinac 2009.), par. 81, 86; Dragutin Repinc, T. 26706-26707, 26710-26712, 26714.

⁵⁵³³ D1932 (Izvještaj vještaka Dragutina Repinca, prosinac 2009.), par. 129-131; D2081 (Izvješće načelnika stožera HV-a podneseno predsjedniku Tuđmanu, 5. kolovoza 1995.), str. 1; Dragutin Repinc, T. 26726-26727.

stožer Skupnih snaga premjestio se u zgradu općinskog suda u Gračacu i počeo je raditi u 16:00 sati.⁵⁵³⁴

1443. **Mile Mrkšić**, zapovjednik Glavnog štaba SVK od svibnja 1995.,⁵⁵³⁵ u svom svjedočenju je izjavio da je 29. srpnja 1995. izdao zapovijed zapovjedniku korpusa Specijalne policije da 2. gardijsku brigadu premjesti u Bruvno, u općini Gračac, da spriječe da HV odsiječe korpus i okruži SVK i da spriječi HV da s leđa uđe u Srb.⁵⁵³⁶ Da je Mrkšić tim snagama zapovjedio da odu u Knin ili na Dinaru, one bi morale proći raskrižje na cesti Bruvno-Gračac i zatim skrenuti lijevo u Knin.⁵⁵³⁷ Brigada Gračac štitila je područje Velebita, prema cesti Gospić-Gračac.⁵⁵³⁸ Budući da je brigada Gračac bila razmještena u smjeru Gospića, Mrkšić je bio mišljenja da u gradu Gračacu 4. kolovoza 1995. nije bilo snaga SVK.⁵⁵³⁹ Prema izvješću od 9. kolovoza 1995. zapovjednika 15. korpusa SVK Ševe, hrvatske snage započele su u 05:00 sati 4. kolovoza 1995. topničke napade na uglavnom civilne objekte u naseljenim dijelovima Gračaca i drugim mjestima, i, zajedno s tenkovskom i pješačkom paljbom, po prednjoj crti obrane.⁵⁵⁴⁰

1444. **Kosta Novaković**, koji je tijekom operacije Oluja bio član Glavnog štaba SVK i pomoćnik zapovjednika Mile Mrkšića,⁵⁵⁴¹ u svom svjedočenju je izjavio da u samom Gračacu nije bilo vojnih postrojbi i da se najbliža vojska nalazila oko 10-15 kilometara od grada.⁵⁵⁴² Deveta motorizovana brigada 15. ličkog korpusa bila je razmještena na području Medaka, u općini Gospić, radi zaštite gradova na tom području, između ostalog Gračaca.⁵⁵⁴³ Deveta motorizovana brigada brojala je 1.000 do 1.200 ljudi, a potpora joj je bila 4. laka brigada Obrovac, koja je bila manja i slabije naoružana brigada.⁵⁵⁴⁴

⁵⁵³⁴ D1932, (Izvještaj vještaka Dragutina Repinca, prosinac 2009.), par. 136.

⁵⁵³⁵ Mile Mrkšić, T. 18751, 18993.

⁵⁵³⁶ Mile Mrkšić, T. 18830, 18874, 18915, 18962, 19130; D1510 (Zapovijed Mile Mrkšića zapovjedniku Korpusa specijalnih jedinica, 29. srpnja 1995.).

⁵⁵³⁷ Mile Mrkšić, T. 19130-19131; D1529 (Karta općine Gračac).

⁵⁵³⁸ Mile Mrkšić, T. 18997.

⁵⁵³⁹ Mile Mrkšić, T. 19059.

⁵⁵⁴⁰ D1521 (Izvješće o borbenom djelovanju podneseno Glavnom štabu SVK, Stevo Ševo, 9. kolovoza 1995.), str. 1, 3.

⁵⁵⁴¹ P1092 (Kosta Novaković, izjava svjedoka, 5. travnja 2001.), str. 1-2; P1093 (Kosta Novaković, izjava svjedoka, 8. ožujka 2007.), par. 4-5; Kosta Novaković, T. 11708, 11711, 11775-11776, 11858.

⁵⁵⁴² P1093 (Kosta Novaković, izjava svjedoka, 8. ožujka 2007.), par. 8, 14.

⁵⁵⁴³ P1093 (Kosta Novaković, izjava svjedoka, 8. ožujka 2007.), par. 8.

⁵⁵⁴⁴ Kosta Novaković, T. 11960-11961.

1445. **Mile Sovilj**, srpski novinar iz Gračaca,⁵⁵⁴⁵ u svom svjedočenju je izjavio da je čuo eksploziju granate koja je pala na centar grada oko 05:00 sati 4. kolovoza 1995., stotinjak metara od njegovog stana.⁵⁵⁴⁶ Svjedok je izjavio da je čuo kako je tijekom cijeloga dana, do njegovog odlaska tog poslijepodneva u 16:00 sati, na Gračac u intervalima palo oko 15 granata.⁵⁵⁴⁷ Prema riječima svjedoka, granatirano je nekoliko gradskih područja.⁵⁵⁴⁸ Sovilj je u svom svjedočenju izjavio da je 1995. u Gračacu živjelo oko 5.000 ljudi i da je 95 posto njih bilo srpske nacionalnosti.⁵⁵⁴⁹ Osim nekoliko osoba u policijskoj postaji i zgradi Skupštine općine, sve osobe u dobi za vojnu službu i oni koji su mogli nositi pušku bili su mobilizirani i poslani na bojišnicu deset do petnaest dana prije napada, a ostalo je samo civilno stanovništvo.⁵⁵⁵⁰ Mještani su počeli napuštati Gračac tijekom poslijepodneva 4. kolovoza 1995.⁵⁵⁵¹ Prema svjedokovim riječima, u Gračacu nije bilo vojnih objekata ni ciljeva.⁵⁵⁵² Sovilj je izjavio da su neka mjesta kod pogona za obradu metala, koji se nalazi blizu mlina i željezničke postaje u Gračacu, privremeno korištena kao skladište za streljivo i drugu vojnu opremu i da su ondje bile smještene neke manje vojne postrojbe na početku rata 1991., ali nije znao što se s tim dogodilo nakon što je u kasnijim fazama rata crta bojišnice pomaknuta prema Gospiću.⁵⁵⁵³ Svjedok je u svom svjedočenju izjavio da je u zgradi Skupštine općine u Gračacu bio ured TO-a.⁵⁵⁵⁴

⁵⁵⁴⁵ P86 (Mile Sovilj, izjava svjedoka, 22. veljače 2007.), str. 1, par. 1-4; P87 (Mile Sovilj, izjava svjedoka, 23. travnja 2008.), str. 1; Mile Sovilj, T. 2216, 2238-2239; P88 (Karta područja Gračaca koju je označio Mile Sovilj), lokacija "A"; D134 (Mile Sovilj, list s dopunskim informacijama, 18. travnja 2008.), par. 2, 7.

⁵⁵⁴⁶ P86 (Mile Sovilj, izjava svjedoka, 22. veljače 2007.), par. 5; P87 (Mile Sovilj, izjava svjedoka, 23. travnja 2008.), par. 7; Mile Sovilj, T. 2213-2214, 2216-2218, 2247-2248; P88 (Karta područja Gračaca koju je označio Mile Sovilj), svjedokov stan označen je slovom A, a mjesto udara granate slovom B; D134 (Mile Sovilj, list s dopunskim informacijama, 18. travnja 2008.), par. 5.

⁵⁵⁴⁷ P86 (Mile Sovilj, izjava svjedoka, 22. veljače 2007.), par. 6; P87 (Mile Sovilj, izjava svjedoka, 23. travnja 2008.), par. 8; Mile Sovilj, T. 2214-2215, 2239-2241; D134 (Mile Sovilj, list s dopunskim informacijama, 18. travnja 2008.), par. 6.

⁵⁵⁴⁸ P86 (Mile Sovilj, izjava svjedoka, 22. veljače 2007.), par. 6; Mile Sovilj, T. 2214, 2217; P88 (Karta područja Gračaca koju je označio Mile Sovilj), lokacija "C"; D134 (Mile Sovilj, list s dopunskim informacijama, 18. travnja 2008.), par. 5.

⁵⁵⁴⁹ Mile Sovilj, T. 2211-2212, 2241; D134 (Mile Sovilj, list s dopunskim informacijama, 18. travnja 2008.), par. 2.

⁵⁵⁵⁰ Mile Sovilj, T. 2217-2219; P88 (Karta područja Gračaca koju je označio Mile Sovilj), zgrada Skupštine općine označena je slovom D, a policijska postaja slovom E; D134 (Mile Sovilj, list s dopunskim informacijama, 18. travnja 2008.), par. 4.

⁵⁵⁵¹ Mile Sovilj, T. 2219.

⁵⁵⁵² P86 (Mile Sovilj, izjava svjedoka, 22. veljače 2007.), par. 5; Mile Sovilj, T. 2218-2219.

⁵⁵⁵³ Mile Sovilj, T. 2218, 2243-2244, 2249; P88 (Karta područja Gračaca koju je označio Mile Sovilj), željeznički kolodvor označen je slovom F; D135 (Karta Gračaca i okolice koju je označio Mile Sovilj), skladište mlina označeno je slovom A.

⁵⁵⁵⁴ Mile Sovilj, T. 2217, 2245-2246; P88 (Karta područja Gračaca koju je označio Mile Sovilj), zgrada Skupštine općine označena je slovom D.

1446. **Vida Gaćeša**, Srпкиnja iz Gračaca,⁵⁵⁵⁵ u svom svjedočenju je izjavila da ju je u 05:05 sati 4. kolovoza 1995. probudila granata koja je pala blizu njezine kuće.⁵⁵⁵⁶ Pošto je oko 05:15 sati čula zvuk zrakoplova i eksplozije, svjedokinja je upalila radio, ali nije bilo prijema.⁵⁵⁵⁷ Svjedokinja je izjavila da se RTV odašiljač nalazio na Čelavcu, blizu Gračaca.⁵⁵⁵⁸ Svjedokinja je čula da je palo nekoliko granata, između ostalog i zvuk granate koja je pala između njezine kuće i kuće susjeda.⁵⁵⁵⁹ Geleri granata su se odbili od svjedokinjine kuće, oštetili su vanjsku stranu kuće, na unutarnjem zidu je popucala boja i s krova kuće su pali crjepovi.⁵⁵⁶⁰ Svjedokinja se uplašila jer je to granatiranje bilo intenzivnije od onih redovnih (najmanje jednom tjedno) granatiranja Gračaca između 1993. i 1995.⁵⁵⁶¹ Svjedokinja je u 07:00 sati vidjela da gori veterinarska ambulanta, koja se nalazila oko 50-70 metara od njezine kuće, i da se iz smjera skladišta diže dim.⁵⁵⁶² Svjedokinja se sklonila u podrum susjedove kuće s još osam drugih ljudi.⁵⁵⁶³ Kad je između 09:30 i 10:00 sati napuštala Gračac, svjedokinja je izbjegavala određene ulice i centar grada jer su ih granatirali.⁵⁵⁶⁴ Prema svjedokinjinoj procjeni, do njezinog odlaska iz grada, na Gračac je palo oko 100 granata.⁵⁵⁶⁵ Svjedokinja je od 11:00 do 11:30 sati s jedne uzvisine u Vučipolju u općini Gračac vidjela da se Gračac još uvijek granatira, s kratkim pauzama od oko 15 minuta.⁵⁵⁶⁶ Granate su padale na istočni dio Gračaca, oko katoličkog i pravoslavnog groblja, nogometnog igrališta, tvornice kože, svjedokinjine

⁵⁵⁵⁵ P191 (Vida Gaćeša, izjava svjedoka, 4. travnja 2007.), str. 1, par. 1.

⁵⁵⁵⁶ P191 (Vida Gaćeša, izjava svjedoka, 4. travnja 2007.), par. 5; Vida Gaćeša, T. 2886, 2888-2889, 2898-2899; P192 (Karta područja Gračaca koju je označila Vida Gaćeša), svjedokinjina kuća označena je slovom A.

⁵⁵⁵⁷ P191 (Vida Gaćeša, izjava svjedoka, 4. travnja 2007.), par. 9; Vida Gaćeša, T. 2899, 2905, 2917.

⁵⁵⁵⁸ Vida Gaćeša, T. 2905-2906.

⁵⁵⁵⁹ P191 (Vida Gaćeša, izjava svjedoka, 4. travnja 2007.), par. 5; Vida Gaćeša, T. 2886; P192 (Karta područja Gračaca koju je označila Vida Gaćeša), svjedokinjina kuća označena je slovom A.

⁵⁵⁶⁰ P191 (Vida Gaćeša, izjava svjedoka, 4. travnja 2007.), par. 5.

⁵⁵⁶¹ P191 (Vida Gaćeša, izjava svjedoka, 4. travnja 2007.), par. 4 -5, 11; Vida Gaćeša, T. 2889-2892, 2894, 2899.

⁵⁵⁶² P191 (Vida Gaćeša, izjava svjedoka, 4. travnja 2007.), par. 6; Vida Gaćeša, T. 2887, 2907; P192 (Karta područja Gračaca koju je označila Vida Gaćeša), veterinarska stanica označena je slovom C, a skladište slovom D.

⁵⁵⁶³ P191 (Vida Gaćeša, izjava svjedoka, 4. travnja 2007.), par. 7; Vida Gaćeša, T. 2886-2887; P192 (Karta područja Gračaca koju je označila Vida Gaćeša), kuća susjeda označena je slovom B.

⁵⁵⁶⁴ P191 (Vida Gaćeša, izjava svjedoka, 4. travnja 2007.), par. 10; Vida Gaćeša, T. 2902-2905; D185 (Karta Gračaca koju je označila Vida Gaćeša), svjedokinjin put označen je plavom bojom.

⁵⁵⁶⁵ P191 (Vida Gaćeša, izjava svjedoka, 4. travnja 2007.), par. 10; Vida Gaćeša, T. 2898-2899.

⁵⁵⁶⁶ P191 (Vida Gaćeša, izjava svjedoka, 4. travnja 2007.), par. 12; Vida Gaćeša, T. 2913-2915; P193 (Karta općine Gračac koju je označila Vida Gaćeša), selo svjedokinjinih roditelja označeno je crvenom bojom.

kuće i raskrižja istočno od Gračaca.⁵⁵⁶⁷ Oko 13:00 sati, svjedokinja je ušla u kuću svojih roditelja koja se nalazila odmah ispred Vučipolja, ali i dalje je mogla čuti zvuk eksplozija.⁵⁵⁶⁸ Oko 18:00 sati, jedna žena iz Vučipolja upozorila je svjedokinju da ode iz sela prije noći i rekla joj da ljudi iz Gračaca i okolnih sela napuštaju ta područja.⁵⁵⁶⁹ Mada nisu znali koje im je sljedeće odredište, svjedokinja je s ostalima odlučila napustiti selo zbog straha da će ostati sama noću u Vučipolju i zbog panike koja se stvorila među ljudima oko nje.⁵⁵⁷⁰ Po odlasku iz Vučipolja, na cesti za Sučeviče, u općini Gračac, svjedokinja je vidjela konvoj traktorskih prikolica, automobila, stoke i traktora. U Sučevićima i Srbu u općini Donji Lapac, konvoju se pridružilo još ljudi.⁵⁵⁷¹ Svjedokinja je vidjela da su se neki ljudi iz konvoja pokušali vratiti, što je bilo nemoguće zbog velikog broja ljudi koji su zakrčili put.⁵⁵⁷² Svjedokinja je u svom svjedočenju izjavila da im nitko nije rekao da nekamo idu, već su samo pratili konvoj.⁵⁵⁷³ Svjedokinjinina obitelj nije bila s njom u konvoju i svjedokinja nije znala što se s njima dogodilo.⁵⁵⁷⁴ Svjedokinja je stigla u Srbiju 9. kolovoza 1995.⁵⁵⁷⁵

1447. **Herman Steenbergen**, vojni promatrač UN-a u Timu Gračac od 5. svibnja do 24. listopada 1995.,⁵⁵⁷⁶ u svom svjedočenju je izjavio da su 4. kolovoza 1995., oko 05:00 sati, granate pale na Gračac i eksplodirale blizu kuće u kojoj je boravio.⁵⁵⁷⁷ Steenbergen se prvo sklonio, a potom stao na vrata svoje kuće i čuo kako prelijeću granate i gledao kako geleri pogadaju kuće u ulici.⁵⁵⁷⁸ Geleri su pogodili i njegovu

⁵⁵⁶⁷ P191 (Vida Gaćeša, izjava svjedoka, 4. travnja 2007.), par. 12; Vida Gaćeša, T. 2913-2915; P193 (Karta općine Gračac koju je označila Vida Gaćeša); D188 (Fotografija Gračaca iz zraka koju je označila Vida Gaćeša), raskrižje je označeno plavom bojom.

⁵⁵⁶⁸ P191 (Vida Gaćeša, izjava svjedoka, 4. travnja 2007.), par. 12; Vida Gaćeša, T. 2912.

⁵⁵⁶⁹ P191 (Vida Gaćeša, izjava svjedoka, 4. travnja 2007.), par. 12; Vida Gaćeša, T. 2917.

⁵⁵⁷⁰ P191 (Vida Gaćeša, izjava svjedoka, 4. travnja 2007.), par. 13.

⁵⁵⁷¹ P191 (Vida Gaćeša, izjava svjedoka, 4. travnja 2007.), par. 15; Vida Gaćeša, T. 2917.

⁵⁵⁷² P191 (Vida Gaćeša, izjava svjedoka, 4. travnja 2007.), par. 16.

⁵⁵⁷³ P191 (Vida Gaćeša, izjava svjedoka, 4. travnja 2007.), par. 15; Vida Gaćeša, T. 2917.

⁵⁵⁷⁴ P191 (Vida Gaćeša, izjava svjedoka, 4. travnja 2007.), par. 16.

⁵⁵⁷⁵ P191 (Vida Gaćeša, izjava svjedoka, 4. travnja 2007.), par. 17.

⁵⁵⁷⁶ P516 (Herman Steenbergen, izjava svjedoka, 18. srpnja 2007.), str. 1, par. 1-5, 7; P517 (Herman Steenbergen, izjava svjedoka, 18. rujna 2007.), str. 1, par. 1; P518 (Herman Steenbergen, izjava svjedoka, 10. ožujka 1996.), str. 1; Herman Steenbergen, T. 5408, 5442, 5461-5462; P519 (Steenbergenovo izvješće o incidentu u vezi s opremom izgubljenom u operaciji Oluja, 21. rujna 1995.), str. 1.

⁵⁵⁷⁷ P516 (Herman Steenbergen, izjava svjedoka, 18. srpnja 2007.), par. 20-21; P518 (Herman Steenbergen, izjava svjedoka, 10. ožujka 1996.), str. 1; Herman Steenbergen, T. 5419-5420, 5457; P519 (Steenbergenovo izvješće o incidentu u vezi s opremom izgubljenom u operaciji Oluja, 21. rujna 1995.), str. 1; P538 (Karta općine Gračac koju je označio Herman Steenbergen), kuća je označena slovom G.

⁵⁵⁷⁸ P516 (Herman Steenbergen, izjava svjedoka, 18. srpnja 2007.), par. 24; Herman Steenbergen, T. 5422-5423, 5469-5470, 5498; P519 (Steenbergenovo izvješće o incidentu u vezi s opremom izgubljenom u operaciji Oluja, 21. rujna 1995.), str. 1.

kuću.⁵⁵⁷⁹ Granatiralo se u pravilnim razmacima, otprilike svake minute pale bi po dvije granate i to je trajalo oko dva sata.⁵⁵⁸⁰ Svjedok je mislio da gađaju dva raskrižja.⁵⁵⁸¹ Drugi članovi tima UNMO-a koji su živjeli u drugim dijelovima grada izvijestili su Steenbergenu radio-vezom da granate padaju i blizu njihovih kuća.⁵⁵⁸² Oko 07:00 sati, tijekom prvog zatišja u granatiranju, Steenbergenu je vidio kako hrvatski MIG-21 napada centar veze na brdu šest do sedam kilometara zapadno-jugozapadno od Gračaca.⁵⁵⁸³ Steenbergenu je svom timu zapovjedio da se jave u ured UNMO-a i dok se vozio prema uredu vidio je više kratera od granata, kojih je, između ostalog, bilo i na cesti.⁵⁵⁸⁴ Granatiranje je ponovno počelo oko 08:00 sati i trajalo je oko dva sata, nakon čega se njegov tim, po primitku zapovijedi za evakuaciju iz kninskog zapovjedništva Sektora Jug, odveo u 11:00 sati do baze Jordanskog bataljuna III u Štikadi, u općini Gračac.⁵⁵⁸⁵ Putem do tamo su na cesti Štikada-Gračac, dva do tri kilometra od Gračaca, vidjeli skupine srpskih vojnika koji su se pješke povlačili s bojišnice.⁵⁵⁸⁶ Po dolasku u bazu, Tim Gračac je otišao u zaklon pa mu je praćenje situacije bilo ograničeno.⁵⁵⁸⁷ Između 12:00 i 14:20 sati, čuli su paljbu iz smjera Malog Alana u općini Lovinac.⁵⁵⁸⁸ Između 14:00 i 17:00 sati čuli su 15 topničkih udara na grad Gračac.⁵⁵⁸⁹ Dana 5. kolovoza 1995., Steenbergenu je vidio kako skupina vojnika SVK prelazi preko grebena

⁵⁵⁷⁹ P516 (Herman Steenbergenu, izjava svjedoka, 18. srpnja 2007.), par. 24; Herman Steenbergenu, T. 5498.

⁵⁵⁸⁰ P516 (Herman Steenbergenu, izjava svjedoka, 18. srpnja 2007.), par. 21; Herman Steenbergenu, T. 5465-5466.

⁵⁵⁸¹ P516 (Herman Steenbergenu, izjava svjedoka, 18. srpnja 2007.), par. 22; Herman Steenbergenu, T. 5419; P536 (Karta općine Gračac koju je označio Herman Steenbergenu), raskrižje je označeno slovima D i E; P537 (Karta općine Gračac koju je označio Herman Steenbergenu, digitalni format), raskrižje je označeno slovima D i E.

⁵⁵⁸² P516 (Herman Steenbergenu, izjava svjedoka, 18. srpnja 2007.), par. 25-26; P517 (Herman Steenbergenu, izjava svjedoka, 18. rujna 2007.), par. 17.

⁵⁵⁸³ P516 (Herman Steenbergenu, izjava svjedoka, 18. srpnja 2007.), par. 27.

⁵⁵⁸⁴ P516 (Herman Steenbergenu, izjava svjedoka, 18. srpnja 2007.), par. 28; Herman Steenbergenu, T. 5498; P519 (Steenbergenuovo izvješće o incidentu u vezi s opremom izgubljenom u operaciji Oluja, 21. rujna 1995.), str. 1.

⁵⁵⁸⁵ P516 (Herman Steenbergenu, izjava svjedoka, 18. srpnja 2007.), par. 10, 32, 34-35; P518 (Herman Steenbergenu, izjava svjedoka, 10. ožujka 1996.), str. 1; Herman Steenbergenu, T. 5409; P519 (Steenbergenuovo izvješće o incidentu u vezi s opremom izgubljenom u operaciji Oluja, 21. rujna 1995.), str. 1.

⁵⁵⁸⁶ P516 (Herman Steenbergenu, izjava svjedoka, 18. srpnja 2007.), par. 37; Herman Steenbergenu, T. 5466-5467; D435 (Izvjješće 9. mtbr podneseno Komandi 15. korpusa, 9. kolovoza 1995.), str. 2.

⁵⁵⁸⁷ P516 (Herman Steenbergenu, izjava svjedoka, 18. srpnja 2007.), par. 36, 40; Herman Steenbergenu, T. 5457-5458, 5466, 5468-5469; P519 (Steenbergenuovo izvješće o incidentu u vezi s opremom izgubljenom u operaciji Oluja, 21. rujna 1995.), str. 1.

⁵⁵⁸⁸ P516 (Herman Steenbergenu, izjava svjedoka, 18. srpnja 2007.), par. 38; Herman Steenbergenu, T. 5423, 5449, 5497; D433 (Karta Gračaca i okolice); D435 (Izvjješće 9. mtbr podneseno Komandi 15. korpusa, 9. kolovoza 1995.), str. 1.

⁵⁵⁸⁹ P516 (Herman Steenbergenu, izjava svjedoka, 18. srpnja 2007.), par. 39; P102 (Dnevno izvješće o situaciji UNMO-a za Sektor Jug, 20:00 sati, 4. kolovoza 1995.), str. 1-3.

sjeverno od baze Jordanskog bataljuna III i kreće se u smjeru istok-jugoistok, a nešto kasnije vidio je i kako je blizu tog mjesta pala topnička granata.⁵⁵⁹⁰

1448. Dana 6. kolovoza 1995., tim UNMO-a Gračac nastavio je ophodnju i po cijelom Gračacu vidio znatna oštećenja i krateri.⁵⁵⁹¹ Steenbergen je izjavio da je većina ulica bila oštećena u granatiranju i da je na jednom raskrižju bilo 10-20 kratera.⁵⁵⁹² Oštećene su sve kuće u Gračacu i Steenbergen je izjavio da je bilo teško razlikovati oštećenja nastala uslijed granatiranja od onih nastalih uslijed požara.⁵⁵⁹³ Prema izvješću UNMO-a za Sektor Jug od 7. kolovoza 1995., Tim UNMO-a Gračac izvijestio je da su glavni topnički udari HV-a u Gračacu bili oko glavnog raskrižja, koje se prema koordinatama (WK6805) nalazilo u istočnom Gračacu.⁵⁵⁹⁴ Prema Steenbergenovim riječima, u Gračacu nije bilo operativne vojarne, ali jednom je vidio kako vojni kamioni SVK ulaze i izlaze iz jedne tvornice koja se nalazila u gradu.⁵⁵⁹⁵ U centru Gračaca je bila i policijska postaja i Steenbergen je izjavio da je policija RSK-a često angažirana u vojnim aktivnostima.⁵⁵⁹⁶

1449. **Alun Roberts**, službenik za tisak i informiranje u Sektoru Jug UN-a u Kninu od sredine rujna 1993. do približno sredine listopada 1995.,⁵⁵⁹⁷ je u intervjuu koji je dao 4. kolovoza 1995., izjavio da je HV istoga dana snažno granatirao Benkovac i Gračac.⁵⁵⁹⁸ Roberts je u svom svjedočenju izjavio da je Gračac u tjednima nakon operacije Oluja obišao barem tri puta i da je vidio da su u granatiranju oštećeni krovovi nekoliko kuća i

⁵⁵⁹⁰ Herman Steenbergen, T. 5412, 5424, 5467.

⁵⁵⁹¹ P516 (Herman Steenbergen, izjava svjedoka, 18. srpnja 2007.), par. 44-46.

⁵⁵⁹² P516 (Herman Steenbergen, izjava svjedoka, 18. srpnja 2007.), par. 45; P517 (Herman Steenbergen, izjava svjedoka, 18. rujna 2007.), par. 4; Herman Steenbergen, T. 5498; P523 (Fotografija mjesta pogodaka granata na raskrižju "D", koju je Steenbergen snimio 6. kolovoza 1995.); P524 (Fotografija mjesta pogodaka granata na raskrižju "D", koju je Steenbergen snimio 6. kolovoza 1995.); P536 (Karta općine Gračac koju je označio Herman Steenbergen), raskrižje je označeno slovom D; P537 (Karta općine Gračac koju je označio Herman Steenbergen, digitalni format), raskrižje je označeno slovom D.

⁵⁵⁹³ P516 (Herman Steenbergen, izjava svjedoka, 18. srpnja 2007.), par. 45, 51-52.

⁵⁵⁹⁴ P111 (Dnevno izvješće o situaciji UNMO-a za Sektor Jug, 20:00 sati, 7. kolovoza 1995.), str. 1, 3.

⁵⁵⁹⁵ P516 (Herman Steenbergen, izjava svjedoka, 18. srpnja 2007.), par. 12, 14; Herman Steenbergen, T. 5419, 5441, 5443-5444, 5485, 5494-5495; P536 (Karta općine Gračac koju je označio Herman Steenbergen), tvornica je označena slovom C; P537 (Karta općine Gračac koju je označio Herman Steenbergen, digitalni format), tvornica je označena slovom C; D439 (Karta Gračaca s vojnim ciljevima), označeno s 5.

⁵⁵⁹⁶ P516 (Herman Steenbergen, izjava svjedoka, 18. srpnja 2007.), par. 15; P517 (Herman Steenbergen, izjava svjedoka, 18. rujna 2007.), par. 16; Herman Steenbergen, T. 5445; P538 (Karta općine Gračac koju je označio Herman Steenbergen), policijska postaja označena je slovom F.

⁵⁵⁹⁷ P675 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 27. kolovoza 1997.), str. 1, par. 1; P676 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 31. srpnja 1998.), str. 1; P677 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 28. veljače 2007.), str. 1-2; P678 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 7. veljače 2008.), str. 1, par. 3-4, 6; P680 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 1. srpnja 2008.), str. 1.

⁵⁵⁹⁸ D1374 (Službena zabilješka MORH-a s tekstom razgovora Aluna Robertsa s novinarom Slobodne Dalmacije od 4. kolovoza 1995.), str. 4, 6.

da je na nekim kućama bilo jasnih tragova pljačke.⁵⁵⁹⁹ Na temelju svojih brojnih obilazaka, Roberts je procijenio da u Gračacu nije bilo ni vojne opreme ni ljudstva SVK.⁵⁶⁰⁰

1450. Osim gore navedenih dokaza, Raspravno vijeće je razmotrilo i svjedočenja Zdravka Janića, Zorana Cvrka, Dragutina Vurneka, Ivana Hermana, Johna Hilla, Dražena Viteza i dokazni predmet P583, za koje se sve prikaz daje u poglavlju 4.2.7 (Grad Gračac). Raspravno vijeće je također razmotrilo i P1125 i D970, čiji se prikaz daje u poglavljima 3.1.1 i 4.4.3 te dokazni predmet P1201, čiji se prikaz daje u poglavlju 4.4.4.

1451. Raspravno vijeće konstatira, konkretno na temelju svjedočenja Sovilja, Gaćeše, Steenbergena, Janića, Repinca i borbenih izvješća D1521 i D1905, da su topnički projektili ispaljivani na grad Gračac od oko 05:00 sati 4. kolovoza 1995. Nekoliko stanovnika Gračaca svjedočilo je o svojim iskustvima u vezi s tim. Prema Steenbergenovim riječima, od otprilike 05:00 do 07:00 sati 4. kolovoza 1995. granatiralo se pravilnim ritmom od otprilike dvije granate po minuti, nakon čega je uslijedila pauza, a zatim ponovno granatiranje između otprilike 08:00 do 10:00 sati. Prema riječima Vide Gaćeše, kad je između 09:30 i 10:00 sati odlazila iz Gračaca, izbjegavala je neke ulice i centar grada jer su bile granatirane i procijenila je da je do tada na Gračac palo oko 100 granata. Gaćeša je također izjavila da je, od 11:00 ili 11:30 sati, Gračac granatiran uz povremene pauze od oko 15 minuta i da se granatiranje nastavilo i poslije 13:00 sati. Prema Steenbergenovim riječima, od 14:00 do 17:00 sati, na Gračac je palo oko 15 topničkih projektila, a 6. kolovoza 1995. na jednom raskrižju u Gračacu bilo je deset do dvadeset kratera. Međutim, Sovilj je izjavio da je 4. kolovoza 1995., između 05:00 i 16:00 sati, čuo kako je na Gračac palo oko 15 granata. Iz perspektive onih koji su toga dana topnički djelovali na Gračac, prema P2385, topnička paljba po Gračacu otvorena je u 08:55 i 11:30 sati, a prema P2436, u 09:55 sati na Gračac su ispaljene četiri granate kalibra 130 milimetara, pet granata kalibra 130 milimetara ispaljeno je u 11:33 sati, a osam granata je ispaljeno u 19:20 sati. Turkalj je rekao da su tri ili četiri topnička projektila kalibra 130 milimetara ispaljena na tri cilja u Gračacu i potvrdio je da je oko 15 granata možda palo na sam Gračac. Na temelju svih ovih dokaza, Raspravno vijeće konstatira da je Gračac uz prekide granatiran od oko

⁵⁵⁹⁹ P677 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 28. veljače 2007.), str. 12, br. 2.

⁵⁶⁰⁰ P677 (Alun Roberts, izjava svjedoka, 28. veljače 2007.), str. 12.

05:00 sati do večeri 4. kolovoza 1995. Raspravno vijeće ima u vidu znatne razlike između više navoda u vezi s tim koliko je granata palo na Gračac 4. kolovoza 1995. S obzirom na sve te dokaze zajedno, i konstataciju Vijeća dalje u tekstu o mjestima u Gračacu koja su pogođena topničkim projektilima, Raspravno vijeće konstatira da je Sovilj morao pogrešno procijeniti da je na Gračac palo manje granata. S obzirom i na to da je svjedocima teško ocijeniti broj i udaljenost topničkih udara oko njih te da nijedan izvor dokaza ne daje potpunu sliku o broju granata koji je toga dana ispaljen, Raspravno vijeće konstatira da je 4. kolovoza 1995. na Gračac i njegovu neposrednu okolicu palo najmanje 150 projektila.

1452. Raspravno vijeće će sada razmotriti pitanja tko je ispalio topničke projekte koji su pali na grad Gračac 4. kolovoza 1995. i koju su vrstu naoružanja koristili. Raspravno vijeće ima u vidu zapovijedi Gotovine, Rajčića i Firšta, odnosno P1125, D970 i P1201, o stavljanju grada Gračaca pod topničku paljbu. Raspravno vijeće također ima u vidu svjedočenje Turkalja, zapovjednika topničke postrojbe Specijalne policije u operaciji Oluja, da se prema planu napada, Gračacu trebalo prići iz pet ili šest smjerova i da je za svaki taj smjer bio imenovan po jedan zapovjednik, dvije ili tri specijalne jedinice policije i potpora određene topničke skupine. Na temelju svjedočenja Turkalja, Viteza i Repinca, Raspravno vijeće konstatira da je svaka specijalna jedinica policije koja je napredovala prema Gračacu imala topničku potporu. U vezi s tim, Raspravno vijeće ima u vidu Rajčićevo svjedočenje da mu je 3. kolovoza 1995. Gotovina izdao zapovijed da izdvoji elemente topništva iz TRS-5 i da ih u operativne svrhe pridoda Specijalnoj policiji pod Markačevim zapovjedništvom. Kada se Rajčićevo svjedočenje poveže s P1201 i D970, Gračac je bio u dometu tri topnička oruđa TRS-5/TS-5 HV-a kalibra 130 milimetara, koja su bila na paljbenim položajima na Gvozdanci, tri haubice D30 kalibra 122 milimetra koje su bile u Vučjem Polju i jednog SVLR-a MB21 kalibra 122 milimetra koji je bio u Rovanjskoj, u općini Jasenice. Ovo svjedočenje potkrepljuje zapovijed za napad D2078, Janić i Repinc. Raspravno vijeće će sada ispitati je li iz nekog od tih oruđa ili iz svih tih oruđa uistinu otvarana vatra na Gračac. Prema D1095, topnički napad počeo je u 05:07 sati 4. kolovoza 1995. i trajao je do 05:46 sati i specijalne jedinice policije imale su potporu topova kalibra 130 milimetara i haubica kalibra 122 milimetra u Prvom sektoru koji je sudjelovao u napadu na Gračac. Prema P2385, Specijalna policija otvorila je topničku paljbu na Gračac 4. kolovoza 1995., a prema P2436, to je učinio i HV, između ostalog granatama kalibra 130 milimetara.

Turkalj je izjavio da su na ciljeve u Gračacu ispaljene oko tri ili četiri granate kalibra 130 milimetara. Na temelju svih ovih dokaza, Raspravno vijeće konstatira da su topnički projektili koji su pali na Gračac 4. kolovoza 1995. ispaljeni iz topničkog oruđa Specijalne policije i iz topničkih oruđa HV-a koji su pridodati sastavu Specijalne policije. Raspravno vijeće također konstatira da su među tim topničkim projektilima bile granate kalibra 130 milimetara ispaljene iz topničkog oruđa TS-5/TRS-5 kalibra 130 milimetara, koje je bilo na paljbenim položajima na Gvozdanci, oko 23 kilometra od Gračaca.⁵⁶⁰¹ Nakon što je razmotreno i Turkaljevo svjedočenje da za Gračac nisu korišteni višecijevni bacači raketa, Raspravno vijeće konstatira da su dokazi nedostatni da bi se utvrdilo da li su na Gračac ispaljene rakete.

1453. Raspravno vijeće će sada razmotriti pitanje koje je objekte HV odredio kao ciljeve u Gračacu i njegovoj neposrednoj okolici. Raspravno vijeće je razmotrilo gore navedene zapovijedi Gotovine, Rajčića i Firšta, odnosno P1125, D970 i P1201, u vezi sa stavljanjem Gračaca pod topničku paljbu, bez daljnjeg navođenja konkretnih ciljeva. Dana 29. srpnja 1995., Červenko je izdao zapovijed Specijalnoj policiji da djeluje u stalnoj suradnji sa zapovjedništvom ZP-a Split. Vijeću nisu predloženi dokumentarni dokazi u vezi s konkretnim topničkim zapovjedima Specijalne policije za Gračac. U P2436 se navodi da je toga dana, u tri navrata, HV granatirao Gračac, bez daljnjih navoda o konkretnim ciljevima. Isto tako, u P2385 je navedeno da je 4. kolovoza 1995. Specijalna policija dvaput topništvom gađala Gračac, bez daljnjih navoda o konkretnim ciljevima koji su u Gračacu gađani. Konačno, Mladen Markač je u P583 naveo da su Skupne snage Specijalne policije izvele topničku pripremu po ciljevima na borbenom području, između ostalog i po Gračacu, također bez daljnjeg navođenja konkretnih ciljeva. Raspravno vijeće će u poglavlju 5.8.2 (i) razmotriti trebaju li se te zapovijedi za napad i izvješća tumačiti kao zapovijedi i izvješća u kojima je grad Gračac kao takav identificiran kao cilj.

1454. U vezi s konkretno određenim ciljevima u Gračacu, Raspravno vijeće ima u vidu Rajčićevo svjedočenje da su planirani vojni ciljevi u Gračacu bila tri raskrižja i policijska postaja. Prema Turkaljevom svjedočenju, vojni ciljevi u Gračacu i njegovoj neposrednoj okolici bili su policijska postaja, zgrada Općine (za koju je, prema jednom mogućem tumačenju njegovog svjedočenja, Turkalj mislio da se u njoj nalazi zapovjedništvo 9. gračačke brigade), željeznička postaja, raskrižje i skladište. Mada ima

⁵⁶⁰¹ Dokazi u cijelosti snažno ukazuju na to da je tu bilo minobacača.

u vidu da se svjedočenja te dvojice svjedoka znatno razlikuju, Raspravno vijeće konstatira da su hrvatske snage odredile ciljeve u Gračacu i njegovoj neposrednoj okolini, među kojima je bilo nekoliko raskrižja, policijska postaja, zgrada Općine, željeznička postaja i skladište. U vezi s tim, Raspravno vijeće napominje da daljnje Turkaljevo svjedočenje, konkretno, njegovo korištenje topografske karte za ucrtavanje ciljeva kao što su skladište i zapovjedna mjesta, te korištenje prednjih izviđača radi korigiranja topničke paljbe, potkrepljuje konstataciju da su u Gračacu postojali konkretni ciljevi. Podsjećajući na svoju konstataciju iz poglavlja 4.4.4, Raspravno vijeće smatra da popis Jagoda i karta Poskok-93 sadrže informacije u vezi s objektima u Gračacu i njegovoj neposrednoj okolini kojima su HV i njegove topničke postrojbe raspolagale u nekom trenutku prije operacije Oluja. Željeznički prijelaz preko ceste, tvornica blizu zapadnog raskrižja i tvornica blizu istočnog raskrižja nalaze se na popisu Jagoda, D1447. Osim toga, benzinska crpka nalazi se na karti Poskok-93, P1273. Raspravnom vijeću nisu predloženi dokazi koji ukazuju na to jesu li D1447 i P1273 tijekom operacije Oluja korišteni u vezi s granatiranjem Gračaca i, ako jesu, kako su i u koju svrhu korišteni.

1455. Raspravno vijeće će sada razmotriti lokacije određenih ciljeva u Gračacu i njegovoj neposrednoj okolini. Raspravno vijeće konstatira da su među raskrižjima koja su određena kao ciljevi nalaze i raskrižja označena na karti P2329. Raspravno vijeće također konstatira, na temelju Soviljevog svjedočenja, da se željeznička postaja nalazila na lokaciji koja je na karti P88 označena slovom F, a da je zgrada Općine, u kojoj je bio i ured TO-a, bila na lokaciji koja je na karti P88 označena slovom D. Što se tiče policijske postaje, Sovilj ju je na karti P88 smjestio na lokaciju označenu slovom E, a Steenberg na drugu lokaciju, koja je na karti P538 označena slovom F. Budući da je Steenberg u Gračacu proveo manje od šest mjeseci, a da je Sovilj iz Gračaca, Raspravno vijeće konstatira da se policijska postaja nalazila na lokaciji koja je na karti P88 označena slovom E. Raspravno vijeće je razmotrilo dokaze iz obavještajne procjene D549 i Repnicevo svjedočenje da se u Gračacu nalazilo zapovjedno mjesto 9. motorizovane brigade. Međutim, mada je po jednom mogućem shvaćanju Turkaljevog svjedočenja on smatrao da se zapovjedništvo 9. gračaćke brigade nalazilo u zgradi Općine, Raspravnom vijeću nisu predloženi dostatni dokazi na temelju kojih se može zaključiti gdje je u Gračacu bilo to zapovjedno mjesto. Raspravno vijeće također ima u vidu Steenbergovo svjedočenje da je jednom vidio kako vojni kamioni SVK ulaze i

izlaze iz jedne tvornice (na karti P537 označeno slovom C). Osim toga, prema Soviljevom svjedočenju, neke lokacije na području pogona za preradu metala, blizu mlina (na karti D135 označeno slovom A), i željezničke postaje, korištene su kao privremena skladišta streljiva i druge vojne opreme, a tijekom rata 1991. na tim su lokacijama bile smještene neke vojne postrojbe. Lokacije koje spominje Sovilj vrlo su blizu mjesta gdje je Vurnek 5. kolovoza 1995. ušao u tvornicu (koja se nalazi blizu kuće koja je u D1900 označena slovom X) u čijim je hangarima pronašao velike količine oružja, oruđa i sanduka sa streljivom. Na temelju tih dokaza, Raspravno vijeće konstatira da se 5. kolovoza 1995. blizu kuće koja je u D1900 označena slovom X nalazilo vojno skladište. Međutim, Raspravnom vijeću nisu predloženi dostatni dokazi da bi moglo zaključiti da li to skladište ili neka druga zgrada koja se spominje u ovom paragrafu predstavlja skladište za koje je Turkalj izjavio da je bilo određeni cilj. Konačno, Raspravno vijeće napominje da su tvornica kraj istočnog raskrižja, tvornica kraj zapadnog raskrižja i prijelaz preko željezničke pruge, identificirani na popisu Jagoda s koordinatama i ucrtani u kartu D1460. Raspravnom vijeću nisu predloženi dokazi u vezi s lokacijom benzinske crpke u Gračacu, navedenoj na karti Poskok-93.

1456. Raspravno vijeće će sada razmotriti gdje su topnički projektili pali u Gračacu. Raspravno vijeće je identificiralo nekoliko konkretnih objekata ili područja na koja su pali topnički projektili. Raspravno vijeće na temelju Steenbergenovog svjedočenja konstatira da su oko 05:00 sati 4. kolovoza 1995. topnički projektili eksplodirali blizu kuće u Gračacu u kojoj je on boravio (u P538 označeno slovom G), da su geleri pogodili njegovu kuću i druge kuće u njegovoj ulici. Na temelju karte P538 i gore navedene konstatacije o lokacijama koje su bile određeni ciljevi u Gračacu, Raspravno vijeće konstatira da se Steenbergenova kuća nalazila oko 800 metara od najbližih određenih ciljeva u Gračacu, konkretno, zgrade Općine na sjeverozapadu i raskrižja "D" na sjeveroistoku. Na temelju karata P538 i D1460, Raspravno vijeće konstatira da se njegova kuća nalazila oko 450 metara južno od tvornice kod istočnog raskrižja, kako se navodi na popisu Jagoda. Raspravno vijeće na temelju svjedočenja Vide Gaćeše dalje konstatira da je od 05:05 sati 4. kolovoza 1995. nekoliko topničkih projektila palo blizu njezine kuće (u P192 označeno slovom A) u gradu Gračacu i oštetilo joj kuću i da je, između ostalog, jedan topnički projektil pao između njezine i susjedove kuće. Na temelju karata P192 i P538 (radi usporedbe) i svoje gore navedene konstatacije o lokacijama prethodno određenih ciljeva u Gračacu, Raspravno vijeće konstatira da se

kuća Vide Gaćeše nalazila oko 300 metara jugozapadno od najbližeg od prethodno određenih topničkih ciljeva u Gračacu, konkretno, raskrižja "D". Na temelju karata D1460, P192 i P538 (radi mjerila), Raspravno vijeće konstatira da se njezina kuća nalazila otprilike na istoj udaljenosti istočno od tvornice kraj istočnog raskrižja, kako se navodi na popisu Jagoda. Nadalje, na temelju karata P538 i P192, Raspravno vijeće konstatira da su mjesta gore navedenih udara, iako su u istočnom dijelu grada Gračaca, dovoljno udaljena jedna od drugih da se može smatrati da su Steenbergen i Gaćeša govorili o različitim kućama. Prema Soviljevom svjedočenju, oko 05:00 sati 4. kolovoza 1995., jedna granata je eksplodirala stotinjak metara od njegovog stana (mjesto udara označeno je u P88 slovom B). Na temelju karata P88, P538 i P192, Raspravno vijeće konstatira da je i taj topnički projektil pao na istočni dio Gračaca, ali na trećoj lokaciji, stotinjak metara sjeverno od raskrižja koje će Raspravno vijeće zvati raskrižjem "B".

1457. Prema riječima Vide Gaćeše, u 07:00 sati 4. kolovoza 1995., gorjela je veterinarska ambulanta (u P192 označena slovom C), a iz skladišta u istočnom Gračacu (u P192 označeno slovom D) dizao se dim. Na temelju tih dokaza i gore navedene konstatacije Vijeća o tome kada su topnički projektili pali na Gračac, te uzimajući u obzir da ni Sovilj ni Gaćeša, kao ni Steenbergen, koji su tada živjeli u Gračacu, nisu izvijestili o paležu u Gračacu prije 05:00 sati toga dana, Raspravno vijeće konstatira da su 4. kolovoza 1995. topnički projektili pogodili te zgrade između 05:00 i 07:00 sati. Na temelju karata P192, P88 i (zbog mjerila) P537, te svjedočenja Vide Gaćeše da su se te zgrade nalazile otprilike 50 do 70 metara od njezine kuće, Raspravno vijeće konstatira da se jedna zgrada nalazila neposredno pokraj, a druga stotinjak metara južno od raskrižja "B" u istočnom Gračacu. Na temelju dokaza ne može se utvrditi za što su se veterinarska ambulanta ili skladište tada eventualno koristili. Raspravno vijeće napominje da raskrižje "B" nije bilo jedno od tri raskrižja koja je Rajčić na karti P2329 označio kao planirane vojne ciljeve. Na temelju karata P192, P538 i D1460, Raspravno vijeće konstatira da se mjesto udara na raskrižju "B", označeno slovom D u P192, nalazilo oko 400 metara zapadno od raskrižja "D", koje je Rajčić označio na karti P2329, i oko 350 metara sjeveroistočno od tvornice blizu istočnog raskrižja, prema njenoj lokaciji u popisu Jagoda. Na temelju karata P192, P538 i D1460, Raspravno vijeće također konstatira da se mjesto udara označeno slovom C u P192 nalazilo oko 400 metara zapadno od raskrižja "D" i oko 300 metara sjeveroistočno od tvornice blizu istočnog raskrižja, prema njenoj lokaciji u popisu Jagoda.

1458. Prema riječima svjedoka Vurneka, koji je u Gračac ušao oko 14:00 sati 5. kolovoza 1995., jedna kuća u plamenu, koja je bila spaljena gotovo do temelja (označeno slovom X u D1900), nalazila se blizu tvornice s hangarima, u kojoj su bili pohranjeni oružje i sanduci sa streljivom. Na temelju tih dokaza i gore navedene konstatacije o tome kada su topnički projektili pali na Gračac, Raspravno vijeće konstatira da su topnički projektili tu kuću pogodili negdje između 05:00 sati 4. kolovoza i večeri istoga dana. Na temelju karte D1900, Raspravno vijeće konstatira da se ta kuća nalazila u zapadnom Gračacu, a ne na jednoj od lokacija topničkih udara koje je Raspravno vijeće identificiralo gore u tekstu. Na temelju dokaza ne može se utvrditi za što se ta kuća eventualno koristila. Međutim, na temelju karata D1900, P88, D135 i (zbog mjerila) D439, Raspravno vijeće konstatira da se ona nalazila oko 300 metara od željezničke postaje (označeno slovom F u P88) i mlina (označeno slovom A u D135).

1459. Prema Steenbergenovom svjedočenju, 6. kolovoza 1995. je oko raskrižja, koje je na kartama P537 i D439 označeno slovom "D", bilo 10 do 20 kratera. U vezi s tim, Raspravno vijeće također napominje da je to bilo jedno od tri raskrižja u Gračacu koja je Rajčić označio kao planirane ciljeve na karti P2329. Na temelju tih dokaza, i gore navedene konstatacije Vijeća o tome kada su topnički projektili pali na Gračac, Raspravno vijeće konstatira da je od 05:00 sati 4. kolovoza 1995. do večeri istoga dana na raskrižje "D" i oko njega palo 10 do 20 topničkih projektila. Raspravno vijeće ima u vidu Hillovo svjedočenje da je 10. kolovoza 1995. vidio kratere topničkih projektila na poljima na ulazu u Gračac. Na temelju fotografija P523 i P524 koje je snimio Steenbergen, na kojima se vide rupe na livadama oko raskrižja "D", i na temelju karte P307, na kojoj se vidi pravac kojim je Hill došao u Gračac, rupe koje je vidio Hill vjerojatno su iste rupe koje je Steenbergen vidio na livadama okoraskrižja "D". Raspravno vijeće ima u vidu i izvješće UNMO-a P111, u kojem se navodi da su se mjesta udara projektila nalazila oko glavnog raskrižja u Gračacu, kao i svjedočenja Steenbergena, Vurneka, Cvrka i Hermana da su se 6. kolovoza 1995. krateri ili slična oštećenja povezana s granatiranjem nalazila u nekoliko ulica i na dva ili tri raskrižja u Gračacu. Na temelju ovih dokaza, Raspravno vijeće konstatira da su do 6. kolovoza 1995. topnički projektili pogodili nekoliko ulica i raskrižja u Gračacu, uključujući i raskrižje "D".

1460. Na temelju Cvrkovog svjedočenja i svoje gore navedene konstatacije o tome kada su topnički projektili pali na Gračac, Raspravno vijeće također konstatira da je 4.

kolovoza 1995. topništvo pogodilo "zgradu neprijateljskog zapovjedništva", što se prema mišljenju Raspravnog vijeća odnosi na zapovjedno mjesto brigade Gračac, i policijsku postaju.

1461. Raspravno vijeće ima u vidu Steenbergenovo svjedočenje da su, poslije 05:00 sati 4. kolovoza 1995., granate pale nedaleko od kuća drugih članova tima UNMO-a, koje su se nalazile u raznim dijelovima grada Gračaca, i da je UNMO 6. kolovoza 1995. uočio krateru granata po cijelom Gračacu, kao i Soviljevo svjedočenje da je granatirano više područja Gračaca. Mada ovi dokazi sugeriraju da je granatiranje bilo rasprostranjeno, Raspravnim vijeću nisu predloženi dostatni dokazi koji ukazuju na to gdje su se nalazile kuće drugih pripadnika UNMO-a i mjesta na kojima su UNMO i Sovilj uočili udare topničkih projektila. Raspravno vijeće ima u vidu i to da je Steenbergen u svom svjedočenju izjavio da je bilo teško razlikovati štetu od granatiranja od štete prouzročene paležom i podsjeća na svoju konstataciju iz poglavlja 4.2.7 se u nekom trenutku između poslijepodneva 5. kolovoza i 6. kolovoza 1995. povećao broj spaljenih zgrada i zgrada koje su gorjele. Raspravno vijeće stoga ne može zaključiti gdje su ti topnički projektili pali u Gračacu i jesu li te lokacije iste lokacije koje su drugi identificirali, kako je navedeno gore u tekstu. Daljnja svjedočenja Steenbergena, Hermana, Robertsa i Cvrka, pokazuju da je do 6. kolovoza 1995. topništvo pogodilo nekoliko zgrada u Gračacu. Međutim, dokazi nisu dostatni da bi Raspravno vijeće na temelju njih moglo utvrditi koje su konkretne zgrade eventualno gađane topništvom, osim onih koje su identificirane gore u tekstu, i ako jesu gađane, gdje su se one u Gračacu nalazile i u koju su svrhu eventualno bile korištene.

1462. Raspravno vijeće je razmotrilo svjedočenja Janića i Vurneka koja ukazuju na to da je poslijepodne 5. kolovoza 1995. u Gračacu bilo malo, ili da nije uopće bilo oštećenja od topničkih djelovanja. Međutim, s obzirom na druga svjedočenja razmotrena gore u tekstu i budući da nema daljnjih podataka o tome gdje su i koliko pomno Janić i Vurnek tražili oštećenja od topničkog djelovanja u Gračacu, Raspravno vijeće konstatira da njihova zapažanja ne pretežu nad drugim svjedočenjima u vezi s oštećenjima od topničkog djelovanja u Gračacu. Prema borbenom izvješću SVK, D1521, hrvatske snage su od 05:00 sati 4. kolovoza 1995., izvele topničke napade uglavnom na civilne objekte u naseljenim područjima Gračaca i drugdje. Međutim, Raspravnim vijeću nije jasno na koje se objekte to izvješće odnosi i na temelju čega su

ti objekti u izvješću okvalificirani kao "civilni". Raspravno vijeće stoga neće prihvatiti zaključke iz tog izvješća.

1463. Raspravno vijeće će na kraju razmotriti pitanje prisutnosti civila i/ili vojske u Gračacu 4. kolovoza 1995. U vezi s prisutnošću vojske, Raspravno vijeće ima u vidu svjedočenja Mrkšića, Novakovića, Steenbergena i Robertsa, koja ukazuju na to da u relevantno vrijeme u Gračacu nije bilo vojnih jedinica SVK, pa ni Gračačke brigade. Isto tako, prema Soviljevim riječima, uz iznimku nekoliko ljudi u policijskoj postaji i zgradi Skupštine općine, svi Srbi u dobi za vojnu službu u stanju da drže pušku mobilizirani su i poslani na prvu crtu 10-15 dana prije napada, tako da je 4. kolovoza 1995. u Gračacu ostalo samo civilno stanovništvo. Na temelju svih ovih dokaza, Raspravno vijeće konstatira da je 4. kolovoza 1995. nazočnost vojske u Gračacu bila minimalna, ili da vojske nije ni bilo. Što se tiče prisutnosti civila, svjedočenja Sovilja i Vide Gaćeše ukazuju na to da su civili počeli napuštati Gračac ujutro 4. kolovoza 1995. i da su ga još uvijek napuštali tijekom poslijepodneva 4. kolovoza 1995. Na temelju tih dokaza, i s obzirom na svjedočenja Turkalja i Vurneka koja ukazuju na to da po ulasku u Gračac u 14:00 sati 5. kolovoza 1995. nisu naišli na civile, Raspravno vijeće konstatira da je većina civilnog stanovništva, koje je bilo u Gračacu kad je granatiranje počelo 4. kolovoza 1995., otišla do 14:00 sati 5. kolovoza 1995.

1464. Raspravno vijeće će dalje razmotriti navode o protupravnim napadima na civile i civilne objekte u Gračacu u vezi s točkom 1 Optužnice u poglavlju 5.8.2 (i) dolje u tekstu.

4.4.6 Grad Obrovac

1465. Raspravnom vijeću su dokazi u vezi s navodima o protupravnim napadima na civile i civilne objekte u Obrovcu predloženi prvenstveno putem svjedočenja Marka Rajčića, Jovana Dopuđa i svjedoka 56, kao i putem vojne dokumentacije. Prema popisu stanovništva iz 1991., stanovništvo Obrovca 1991. godine sačinjavalo je 1.253 Srba od ukupno 1.660 stanovnika.⁵⁶⁰²

⁵⁶⁰² C5 (Republički zavod za statistiku, Popis stanovništva 1991., Narodnosni sastav stanovništva Hrvatske po naseljima), str. 136.

1466. **Marko Rajčić**, načelnik topništva ZP-a Split u razdoblju od travnja 1993. do lipnja 1996.,⁵⁶⁰³ izjavio je u svom svjedočenju da je planirao topničke ciljeve u Obrovcu za topničko-raketne skupine, ali da ne zna na koje je ciljeve otvarana paljba.⁵⁶⁰⁴ Obrovac se nalazio u dometu TS-5.⁵⁶⁰⁵ Most u Obrovcu bio je planirani cilj za granatiranje, kao i više raskrižja na tom području.⁵⁶⁰⁶ Most u Obrovcu se, zajedno s benzinskom crpkom, navodi kao potencijalni topnički cilj na karti zvanj Poskok-93, koju su potpisali Gotovina i brigadir Milan Mihić. Osim mosta i benzinske crpke, na popis je uvrštena i tvornica glinice Glinica.⁵⁶⁰⁷ Most, tvornica glinice i raskrižja uvršteni su i na popis Jagoda.⁵⁶⁰⁸ Raspravno vijeće je razmotrilo i svjedočenje ovog svjedoka, čiji se prikaz daje u poglavljima 4.4.3 i 4.4.4.

1467. Što se tiče nazočnosti SVK u Obrovcu, **Mile Mrkšić**, zapovjednik Glavnog štaba SVK od svibnja 1995.,⁵⁶⁰⁹ izjavio je da je brigada Obrovac držala objekt Zub, koje se nalazi na visini od oko 1.800 metara.⁵⁶¹⁰ Dana 4. kolovoza 1995., u Obrovcu nije bilo vojske.⁵⁶¹¹ Postrojbe SVK koje su bile u Obrovcu prije početka borbe bile su na svojim položajima na Velebitu, a zapovjedništvo brigade premješteno je izvan grada.⁵⁶¹²

1468. U svojoj zapovijedi za napadnu operaciju od 2. kolovoza 1995., Gotovina navodi podatak o prisutnosti i mjestu razmještaja neprijateljskih brigada i specificira da je 4. laka pješadijska brigada SVK Obrovac razmještena duž crte koja obuhvaća Velebit i Mali Alan, u općini Lovinac.⁵⁶¹³

1469. **Jovan Dopuđ**, zapovjednik 4. lake pješadijske brigade SVK do 1993. i odbornik u Skupštini općine Obrovac u kolovozu 1995.,⁵⁶¹⁴ izjavio je u svom svjedočenju da je 3. kolovoza 1995., sa svojom obitelji gledao kako UNCIVPOL napušta Obrovac, zbog

⁵⁶⁰³ D1425 (Marko Rajčić, izjava svjedoka, 13. veljače 2009.), par. 1; Marko Rajčić, T. 16236, 16275; P2323 (Službena zabilješka VP o obavijesnom razgovoru s Rajčićem, 11. srpnja 2008.), str. 1.

⁵⁶⁰⁴ Marko Rajčić, T. 16326-16237.

⁵⁶⁰⁵ D1425 (Marko Rajčić, izjava svjedoka, 13. veljače 2009.), str. 24.

⁵⁶⁰⁶ Marko Rajčić, T. 16326-16237, 16330-16331; P2328 (Karta područja Obrovca koju je označio Rajčić), most je označen brojem 1, a raskrižja krugovima; D1459 (Popis ciljeva OG Zadar, 12. travnja 1995.), str. 26; D1460 (Karte Benkovca, Obrovca i Gračaca s umetkom u koji su ucrtani ciljevi iz popisa "Jagoda" i Rajčićevim oznakama), str. 3-4.

⁵⁶⁰⁷ P1273 (Karta akcije Poskok-93), str. 8.

⁵⁶⁰⁸ D1447 (Popis ciljeva "Jagoda" TS-3 OG Zadar, 30. srpnja 1995.), str. 26-27.

⁵⁶⁰⁹ Mile Mrkšić, T. 18751, 18993.

⁵⁶¹⁰ Mile Mrkšić, T. 18997.

⁵⁶¹¹ Mile Mrkšić, T. 19058.

⁵⁶¹² Mile Mrkšić, T. 19058.

⁵⁶¹³ P1125 (Zapovijed Ante Gotovine za napadnu operaciju, 2. kolovoza 1995.), str. 3.

⁵⁶¹⁴ P548 (Jovan Dopuđ, izjava svjedoka, 21. veljače 2007.), par. 1; Jovan Dopuđ, T. 5993, 6005-6006, 6064.

čega su posumnjali da će se nešto dogoditi.⁵⁶¹⁵ Dana 4. kolovoza 1995., oko 05:00 sati, počelo je granatiranje sela oko Obrovca, između ostalog sela Bilišane, Muškovci, i Zaton u općini Obrovac i sela Kruševo i Zelengrad u općini Kruševo, a granatiranje samog grada počelo je oko 07:00 sati.⁵⁶¹⁶ Svjedok je izjavio da od otprilike 06:30 sati, ljudi u Obrovcu više nisu mogli koristiti radio aparate ni telefone jer je uništen repetitor na Velebitu.⁵⁶¹⁷ Kad je počelo granatiranje, stanovništvo se počelo povlačiti prema obližnjim selima.⁵⁶¹⁸ Prema riječima svjedoka, oko 18:00 sati, granatiranje se proširilo dalje od Obrovca i gađana su sela Žegar i Bogatnik u općini Nadvoda.⁵⁶¹⁹

1470. Dopuđ je u svom svjedočenju izjavio da su prilikom granatiranja Obrovca pogođeni tekstilna tvornica Trio, dom zdravlja, jedan restoran u centru grada, kino (odnosno "dom kulture") i autobusna postaja.⁵⁶²⁰ Prema riječima svjedoka, kino se nalazilo 150 metara istočno od policijske postaje.⁵⁶²¹ Dodao je također da nijednu od tih zgrada nije koristila vojska.⁵⁶²² Zapovjedništvo 4. lake pješadijske brigade SVK u to vrijeme nije bilo u Obrovcu, već na Velebitu, sjeverno od grada.⁵⁶²³ Do siječnja 1993. ono je bilo smješteno u tvornici glinice, sjeverno od Obrovca.⁵⁶²⁴ Svjedok je također izjavio da hotel u centru grada nije koristila Specijalna policija SVK i da se tvornica glinice, koja se prema dokaznom predmetu D249 nalazila otprilike kilometar sjeverno od centra Obrovca, nije koristila nekoliko godina.⁵⁶²⁵ Nekoliko dana prije 4. kolovoza 1995., a ni tog dana, svjedok nije u Obrovcu vidio nijedan tenk ni oklopno vozilo.⁵⁶²⁶ Svjedoku nije poznato je li južno od Obrovca bilo položaja SVK za protuzračnu obranu.⁵⁶²⁷ Dopuđ je u svom svjedočenju izjavio da, koliko je njemu poznato, osim ogranka tvornice Trio u Žegaru, gdje se pripremala hrana za 4. laku pješadijsku brigadu SVK, i vojnog skladišta u zgradi stare škole u Žegaru, ni u jednom od gore navedenih

⁵⁶¹⁵ P548 (Jovan Dopuđ, izjava svjedoka, 21. veljače 2007.), par. 2; Jovan Dopuđ, T. 6031-6032.

⁵⁶¹⁶ P548 (Jovan Dopuđ, izjava svjedoka, 21. veljače 2007.), par. 2, 4; Jovan Dopuđ, T. 5981, 6000-6001; P551 (Karta Obrovca i okolice). V. također D520 (Borbena izvješće Komande 4. lake brigade SVK, 9. kolovoza 1995.), str. 1.

⁵⁶¹⁷ P548 (Jovan Dopuđ, izjava svjedoka, 21. veljače 2007.), par. 4; Jovan Dopuđ, T. 6033-6034.

⁵⁶¹⁸ P548 (Jovan Dopuđ, izjava svjedoka, 21. veljače 2007.), par. 3.

⁵⁶¹⁹ P548 (Jovan Dopuđ, izjava svjedoka, 21. veljače 2007.), par. 4; Jovan Dopuđ, T. 6000-6001; P551 (Karta Obrovca i okolice).

⁵⁶²⁰ P548 (Jovan Dopuđ, izjava svjedoka, 21. veljače 2007.), par. 2; Jovan Dopuđ, T. 5983-5989; P549 (Fotografija Obrovca koju je označio Jovan Dopuđ), A označava tvornicu Trio, B centar Obrovca, gdje se nalazio restoran koji je granatiran, C označava Dom zdravlja, a D policijsku postaju.

⁵⁶²¹ Jovan Dopuđ, T. 5988.

⁵⁶²² Jovan Dopuđ, T. 5984-5987, 5989, 6044-6047.

⁵⁶²³ Jovan Dopuđ, T. 5993-5994, 5999, 6023-6024, 6051, 6069; P551 (Karta Obrovca i okolice).

⁵⁶²⁴ Jovan Dopuđ, T. 5993-5994; D249 (Karte Obrovca).

⁵⁶²⁵ Jovan Dopuđ, T. 5991-5993, 6046; D249 (Karte Obrovca).

⁵⁶²⁶ Jovan Dopuđ, T. 6047.

sela nije bilo vojnih objekata.⁵⁶²⁸ Svjedok je također izjavio da je 4. kolovoza 1995., dvaput otišao iz Obrovca da obiđe svoju obitelj, oba puta na otprilike sat vremena, ali nije vidio nijedan tenk T-34 ni oklopne transportere SVK.⁵⁶²⁹

1471. **Svjedok 56**, Srbin, policajac u Kninu od svibnja 1994. do 5. kolovoza 1995.,⁵⁶³⁰ izjavio je da u Obrovcu nije bilo vojnih objekata, osim policijske postaje.⁵⁶³¹ Tu je bilo i sjedište voda Specijalne policije, koje je bilo smješteno u hotelu s druge strane rijeke Zrmanje, oko 150 metara od zgrade Općine.⁵⁶³² U Obrovcu je bila i tvornica glinice.⁵⁶³³ **Kosta Novaković**, koji je tijekom operacije Oluja bio član Glavnog štaba SVK i pomoćnik zapovjednika Mile Mrkšića,⁵⁶³⁴ izjavio je u svom svjedočenju da u gradu Obrovcu nije bilo vojnih objekata, a da su najbliže bojne postrojbe bile udaljene najmanje deset kilometara.⁵⁶³⁵ Raspravno vijeće je razmotrilo i druge dokaze ovog svjedoka, čiji se prikaz daje u poglavlju 4.5.2.

1472. Osim gore navedenih dokaza, Raspravno vijeće je razmotrilo P1125 i D970, čiji se prikaz daje u poglavlju 4.4.3, te P1201 i P1263, čiji se prikaz daje u poglavlju 4.4.4.

1473. Na temelju Dopuđevog svjedočenja, Raspravno vijeće konstatira da je granatiranje Obrovca počelo u 07:00 sati 4. kolovoza 1995. i da su topnički projektili pogodili tvornicu tekstila Trio, dom zdravlja, jedan restoran u centru grada, kino i autobusnu postaju. Dokazi P1125, D970, P1201, zapovijedi koje su prije početka operacije Oluja izdali Gotovina, Rajčić, odnosno Firšt i pokazuju da je formaciji TS-5 HV-a, koja je prema karti D971 bila razmještena zapadno od Obrovca, između ostalog bilo zapovjedbno da otvori topničku paljbu na Obrovac. Raspravno vijeće je razmotrilo i Fuzulovu zapovijed za otvaranje paljbe na Obrovac. Raspravno vijeće će u poglavlju 5.8.2 (i) razmotriti trebaju li se zapovijedi za napad tumačiti tako da je u njima Obrovac kao takav identificiran kao cilj. Prema Rajčićevim riječima, Obrovac se nalazio u dometu TS-5. Na temelju toga, Raspravno vijeće konstatira da je topničke projekte

⁵⁶²⁷ Jovan Dopuđ, T. 5995-5996, 6028; D249 (Karte Obrovca).

⁵⁶²⁸ Jovan Dopuđ, T. 6001-6002, 6030, 6050, 6055, 6069; D525 (Karte područja Maslenice i Obrovca).

⁵⁶²⁹ Jovan Dopuđ, T. 6024, 6049, 6065.

⁵⁶³⁰ P286 (Svjedok 56, izjava svjedoka, 5. prosinca 1996.), str. 1-2; P287 (Svjedok 56, izjava svjedoka, 18. rujna 2000.), str. 1; P288 (Svjedok 56, izjava svjedoka, 12. lipnja 2007.), str. 1, par. 2; P289 (Svjedok 56, izjava svjedoka, 21. svibnja 2008.), str. 1; Svjedok 56, T. 3686.

⁵⁶³¹ Svjedok 56, T. 3537, 3632; D249 (Karta Obrovca), str. 1.

⁵⁶³² Svjedok 56, T. 3560, 3633; D249 (Karta Obrovca), str. 1.

⁵⁶³³ Svjedok 56, T. 3633. D249 (Karta Obrovca), str. 2.

⁵⁶³⁴ P1092 (Kosta Novaković, izjava svjedoka, 5. travnja 2001.), str. 1-2; P1093 (Kosta Novaković, izjava svjedoka, 8. ožujka 2007.), par. 4-5; Kosta Novaković, T. 11708, 11711, 11775-11776, 11858.

⁵⁶³⁵ P1093 (Kosta Novaković, izjava svjedoka, 8. ožujka 2007.), par. 11.

kojima su pogođene gore navedene zgrade u Obrovcu ispalila formacija HV-a TS-5. Dokazi ukazuju na to koje je topničko oruđe kojim je raspolagao TS-5 korišteno za gađanje Obrovca. Na temelju dokaza ne može se utvrditi broj topničkih projektila koji su ispaljeni na Obrovac.

1474. U dokaznim predmetima P1125, D970, P1201 i P1263 ne navodi se konkretno koje je ciljeve u Obrovcu TS-5 trebala gađati. Rajčić je u svom svjedočenju izjavio da su most i raskrižje, u P2328 označeni s 1 odnosno 2, bili topnički ciljevi u Obrovcu. Most u Obrovcu se navodi kao topnički cilj i u P1273, karti Poskok-93, koju su potpisali Gotovina i brigadir Milan Mihić. Osim mosta, na karti su kao potencijalni ciljevi navedeni i benzinska crpka i tvornica glinice. Most, tvornica glinice i raskrižje navedeni su i u D1447, popisu Jagoda. Međutim, u vezi s P1273, Raspravnom vijeću su dostavljeni nedostatni dokazi o tome u koju je svrhu popis korišten tijekom operacije Oluja, a u vezi s D1447 Vijeću su predloženi nedostatni dokazi o tome tko ga je sastavio i je li, i u koju svrhu je taj korišten tijekom operacije Oluja. Na temelju toga, Raspravno vijeće konstatira da je HV kao potencijalne topničke ciljeve identificirao barem most i raskrižje u Obrovcu.

1475. Što se tiče nazočnosti vojske u Obrovcu, Dopuč je izjavio da vojska tada nije koristila nijednu od pogođenih zgrada u gradu i da 4. kolovoza 1995. u Obrovcu nije bilo ni vojske ni oklopnih transportera SVK. Prema riječima Dopuča i Mrkšića, zapovjedništvo 4. lake pješadijske brigade SVK nalazilo se na području Velebita, a prema Novakovićevim riječima, najbliže bojne postrojbe SVK nalazile su se najmanje deset kilometara od Obrovca. Prema Dopučevim riječima, jedini vojni objekti blizu Obrovca bili su još jedan ogranak tvornice Trio i vojno skladište u staroj školi, oba u Žegarju. Osim mosta i raskrižja, koje navodi Rajčić, Raspravno vijeće je uzelo u obzir i to da je svjedok 56 naveo da se u gradu Obrovcu nalazila policijska postaja i još dva objekta. To su bili hotel preko rijeke Zrmanje, gdje je, prema riječima svjedoka, bio smješten vod specijalne policije, i tvornica glinice, za koju Raspravno vijeće konstatira da je bila izvan grada Obrovca. Međutim, prema Dopučevim riječima, u kolovozu 1995., Specijalna policija RSK nije ni u jednom trenutku bila u hotelu u Obrovcu, a tvornica glinice nije se koristila nekoliko godina. Na temelju toga, Raspravno vijeće konstatira da je Specijalna policija RSK-a bila smještena u hotelu u Obrovcu prije kolovoza 1995., ali da u Obrovcu 4. kolovoza 1995. nije bilo postrojbi SVK. Što se tiče prisutnosti civila u Obrovcu 4. kolovoza 1995., Raspravno vijeće konstatira na temelju

svjedočenja Dopuđa i Novakovića da su civili još uvijek bili u Obrovcu kad je počelo granatiranje i da su počeli odlaziti kad je granatiranje prestalo.

1476. Na temelju D249 i P2328, Raspravno vijeće konstatira da je most, određen kao vojni cilj u Obrovcu, bio u centru grada, dok se raskrižje nalazilo oko 800 metara južnije. Na temelju Dopuđevog svjedočenja i P549, Raspravno vijeće konstatira da su tri zgrade koje su pogođene topničkom paljbom, konkretno, restoran, dom zdravlja i kino, također u centru Obrovca. Na temelju P2328 i P549, Raspravno vijeće konstatira da se dom zdravlja nalazio oko 200 do 300 metara od mosta. Tvornica Trio bila je nešto dalje, oko 450 metara od mosta, izvan centra i na zapadnom rubu grada. Raspravnom vijeću nisu predloženi dokazi o tome gdje se nalazila autobusna postaja. Mada dokazi ukazuju na blizinu između mjesta na kojem su bili restoran i kino i mjesta na kojem je bio most, Raspravno vijeće ne može preciznije odrediti udaljenost između prvog i potonjeg. Raspravno vijeće konstatira da su se policijska postaja i hotel, koje je prije kolovoza 1995. koristila Specijalna policija RSK, nalazili u centru grada i da je policijska postaja bila 150 metara od kina, koje je pogođeno u granatiranju. Raspravno vijeće će dalje razmotriti ovaj incident u vezi s točkom 1 Optužnice u poglavlju 5.8.2 (i) dalje u tekstu.

4.4.7 Grad Donji Lapac

1477. Raspravnom vijeću su dokazi u vezi s navodima o protupravnim napadima na civile i civilne objekte u Donjem Lapcu predloženi putem svjedočenja nekoliko svjedoka, između ostalog pripadnika Specijalne policije, kao i putem dokumentarnih dokaza. Raspravno vijeće je prikaz dokaza o etničkom sastavu Donjeg Lapca iznijelo u poglavlju 4.2.4 (grad Donji Lapac).

1478. **Zdravko Janić**, načelnik Odjela za borbu protiv terorizma Sektora specijalne policije 1995.,⁵⁶³⁶ izjavio je u svom svjedočenju da je, pošto je Specijalna policija ostvarila svoje ciljeve 5. kolovoza 1995., na sastanku operativnog zapovjedništva na kojem su bili Mladen Markač i načelnik sektora Željko Sačić, te zapovjednici postrojbe Specijalne policije u Gračacu, dobio zapovijed da se glavna crta napada pomakne prema granici s Bosnom i Hercegovinom i da se presiječe komunikacija između Donjeg Lapca i Srba, u općini Donji Lapac, i Kulen Vakufa, u Bosni i Hercegovini, i da se napreduje

⁵⁶³⁶ P552 (Zdravko Janić, izjava svjedoka, 14. siječnja 2004.), par. 13; P553 (Zdravko Janić, razgovor s tužiteljstvom, 15. ožujka 2005.), Dio I, str. 25; Zdravko Janić, T. 6099.

prema Donjem Lapcu.⁵⁶³⁷ Kako je svjedok izjavio, on je 7. kolovoza 1995. vodio glavni smjer napada na Donji Lapac.⁵⁶³⁸ Svjedok je u svom svjedočenju izjavio da je u operaciji sudjelovalo 19 postrojbi Specijalne policije.⁵⁶³⁹ Janić je u svom svjedočenju rekao da je Specijalnoj policiji za napad dodatnu topničku potporu HV pružao raketama kalibra 128 milimetara i topovima kalibra 130 milimetra, ali da snage Specijalne policije na svom smjeru napada nisu koristile topničke snage za zauzimanje grada, jer nisu naišle ni na kakav otpor.⁵⁶⁴⁰ Na putu za Donji Lapac, Janić je čuo topničku paljbu.⁵⁶⁴¹ U izvješću upućenom Željku Sačiću 10. listopada 1995., Janić je izvijestio da su prilikom napada iz smjera Bruvna u općini Gračac-Donji Lapac, Skupne snage u napredovanju imale raketno-topničku potporu koja je djelovala na zahtjev zapovjednika smjera i gađala prethodno identificirane vojne i policijske objekte u Donjem Lapcu.⁵⁶⁴² Specijalna policija ušla je u Donji Lapac oko podneva 7. kolovoza 1995.⁵⁶⁴³ Čim su postrojbe stigle u grad, Janićeva nadležnost nad postrojbama je prestala i zapovjedništvo je preuzeo Željko Sačić.⁵⁶⁴⁴ Svjedok je u svom svjedočenju izjavio da iako nije prošao kroz cijeli grad, ono što je vidio nije bilo jako oštećeno.⁵⁶⁴⁵ U centru grada, Janić je vidio kako gore tri, četiri zgrade, između ostalog i policijska postaja, za koju je čuo da je zapaljena u granatiranju.⁵⁶⁴⁶ Dok je Janić bio u gradu, HV je počeo granatirati Donji Lapac.⁵⁶⁴⁷ Prema riječima svjedoka, HV nije bio izviješten da je Specijalna policija već zauzela grad.⁵⁶⁴⁸ Prema izvješću Sektora Specijalne policije MUP-a od 16. rujna 1995., u 14:10 sati 7. kolovoza 1995., nakon oslobođenja Donjeg Lapca, Specijalna policija

⁵⁶³⁷ P552 (Zdravko Janić, izjava svjedoka, 14. siječnja 2004.), par. 34; P553 (Zdravko Janić, razgovor s tužiteljstvom, 15. ožujka 2005.), Dio I, str. 105-120; D552 (Zapovijed HV-a o nastavku borbenog djelovanja, Zvonimir Červenko, 6. kolovoza 1995.); D556 (Izvješće Zdravka Janića podneseno Željku Sačiću, 9. listopada 1995.).

⁵⁶³⁸ P552 (Zdravko Janić, izjava svjedoka, 14. siječnja 2004.), par. 34-35; P553 (Zdravko Janić, razgovor s tužiteljstvom, 15. ožujka 2005.), Dio I, str. 113; Dio III, str. 11; D556 (Izvješće Zdravka Janića podneseno Željku Sačiću, 9. listopada 1995.).

⁵⁶³⁹ P553 (Zdravko Janić, razgovor s tužiteljstvom, 15. ožujka 2005.), Dio III, str. 20.

⁵⁶⁴⁰ P552 (Zdravko Janić, izjava svjedoka, 14. siječnja 2004.), par. 35; P553 (Zdravko Janić, razgovor s tužiteljstvom, 15. ožujka 2005.), Dio I, str. 59, Dio III, str. 11-14, 17; Zdravko Janić, T. 6218-6219.

⁵⁶⁴¹ P552 (Zdravko Janić, izjava svjedoka, 14. siječnja 2004.), par. 35; P553 (Zdravko Janić, razgovor s tužiteljstvom, 15. ožujka 2005.), Dio III, str. 14.

⁵⁶⁴² D556 (Izvješće Zdravka Janića podneseno Željku Sačiću, 9. listopada 1995.).

⁵⁶⁴³ P553 (Zdravko Janić, razgovor s tužiteljstvom, 15. ožujka 2005.), Dio III, str. 17; Zdravko Janić, T. 6218, 6363; D556 (Izvješće Zdravka Janića podneseno Željku Sačiću, 9. listopada 1995.).

⁵⁶⁴⁴ P553 (Zdravko Janić, razgovor s tužiteljstvom, 15. ožujka 2005.), Dio III, str. 20-21, 27-28.

⁵⁶⁴⁵ P552 (Zdravko Janić, izjava svjedoka, 14. siječnja 2004.), par. 36; P553 (Zdravko Janić, razgovor s tužiteljstvom, 15. ožujka 2005.), Dio III, str. 24; D556 (Izvješće Zdravka Janića podneseno Željku Sačiću, 9. listopada 1995.).

⁵⁶⁴⁶ P552 (Zdravko Janić, izjava svjedoka, 14. siječnja 2004.), par. 36; P553 (Zdravko Janić, razgovor s tužiteljstvom, 15. ožujka 2005.), Dio III, str. 24; D556 (Izvješće Zdravka Janića podneseno Željku Sačiću, 9. listopada 1995.).

⁵⁶⁴⁷ P552 (Zdravko Janić, izjava svjedoka, 14. siječnja 2004.), par. 37; Zdravko Janić, T. 6363.

pretrpjela je težak napad topništva HV-a s paljbenih položaja na području Udbine koji je završio u 14:40 sati, nakon intervencije operativnog zapovjednika Mladena Markača.⁵⁶⁴⁹ Mada svjedok tijekom napada nije vidio nijednog neprijateljskog vojnika, rekao je da je u dolini ispred grada vidio starije civile, a deset civila je vidio i na glavnom trgu u samom gradu.⁵⁶⁵⁰ Svjedok je u svom svjedočenju izjavio da su neki od civila u dolini izjavili da su ostali jer je predsjednik Tuđman na radiju rekao Srbima da ne odlaze.⁵⁶⁵¹ Janić je dodao da je Specijalna policija ignorirala civile jer im nije bilo zapovjedbno da se njima bave.⁵⁶⁵² Svjedok je pretpostavljao da će se s civilima baviti redovna policija kad stigne u grad.⁵⁶⁵³ U izvješću od 2. listopada 1995. upućenom Željku Sačiću, vršitelj dužnosti načelnika Odjela logistike Branislav Bole naveo je da je logistička potpora stigla u Donji Lapac u 16:00 sati 7. kolovoza 1995. i da su uslijed djelovanja raketno-topničke potpore u gradu gorjele dvije kuće.⁵⁶⁵⁴

1479. Prema izvješću Sektora Specijalne policije MUP-a od 16. rujna 1995., u 19:45 sati 7. kolovoza 1995., neprijatelj je otvorio topničku paljbu na šire područje Donjeg Lapca, Gornjeg Lapca i sela Boričevac, koja se oba nalaze u općini Donji Lapac. Vatra je otvorena s paljbenih položaja u Bosni i Hercegovini iz topova velikog kalibra i iz višecijevnih bacača raketa.⁵⁶⁵⁵ Prema dokumentarnim dokazima, te večeri, u Donji Lapac ušle su 9. gardijska brigada i 118. domobranska pukovnija iz smjera Udbine.⁵⁶⁵⁶ Po ulasku u grad te su postrojbe počele pucati, bacati bombe i paliti kuće, i to je potrajalo cijelu noć.⁵⁶⁵⁷ Osim toga, kako se navodi u dokumentarnim dokazima, specijalne jedinice policije nisu sudjelovale u paljenju Donjeg Lapca jer su sve postrojbe, osim stožera i pripadnika logistike, bile na položajima izvan grada ili na

⁵⁶⁴⁸ Zdravko Janić, T. 6363-6364.

⁵⁶⁴⁹ P621 (MUP, Raščlamba tijekom operacije "Oluja", 16. rujna 1995.), str. 1, 7, 14-15.

⁵⁶⁵⁰ P552 (Zdravko Janić, izjava svjedoka, 14. siječnja 2004.), par. 36-37; P553 (Zdravko Janić, razgovor s tužiteljstvom, 15. ožujka 2005.), Dio III, str. 29, 31-35.

⁵⁶⁵¹ P552 (Zdravko Janić, izjava svjedoka, 14. siječnja 2004.), par. 36; P553 (Zdravko Janić, razgovor s tužiteljstvom, 15. ožujka 2005.), Dio III, str. 29, 31.

⁵⁶⁵² P552 (Zdravko Janić, izjava svjedoka, 14. siječnja 2004.), par. 36-38; P553 (Zdravko Janić, razgovor s tužiteljstvom, 15. ožujka 2005.), Dio III, str. 56-58.

⁵⁶⁵³ P552 (Zdravko Janić, izjava svjedoka, 14. siječnja 2004.), par. 37; P553 (Zdravko Janić, razgovor s tužiteljstvom, 15. ožujka 2005.), Dio III, str. 57-59.

⁵⁶⁵⁴ P586 (Izvješće podneseno Željku Sačiću, načelniku Sektora specijalne policije, 2. listopada 1995.).

⁵⁶⁵⁵ P621 (MUP, Raščlamba tijekom operacije "Oluja", 16. rujna 1995.), str. 1, 14, 16.

⁵⁶⁵⁶ P586 (Izvješće podneseno Željku Sačiću, načelniku Sektora specijalne policije, 2. listopada 1995.); P621 (MUP, Raščlamba tijekom operacije "Oluja", 16. rujna 1995.), str. 16; D556 (Izvješće Zdravka Janića podneseno Željku Sačiću, 9. listopada 1995.).

⁵⁶⁵⁷ Zdravko Janić, T. 6220-6221; P586 (Izvješće podneseno Željku Sačiću, načelniku Sektora specijalne policije, 2. listopada 1995.); D556 (Izvješće Zdravka Janića podneseno Željku Sačiću, 9. listopada 1995.).

rubnim dijelovima grada.⁵⁶⁵⁸ Janić je u svom svjedočenju izjavio da je zatražio da se to zaustavi vojnim putem i kasnije je izvijestio Mladena Markača o tome što se dogodilo.⁵⁶⁵⁹

1480. **Josip Turkalj**, zapovjednik Antiterorističke jedinice Lučko i zapovjednik topničke jedinice Specijalne policije tijekom operacije Oluja,⁵⁶⁶⁰ izjavio je u svom svjedočenju da je nakon pada Gračaca Sačić izdao nove zapovijedi i razdijelio karte za napredovanje prema Donjem Lapcu.⁵⁶⁶¹ Nije bilo obavještajnih podataka u vezi s konkretnim neprijateljskim položajima u Donjem Lapcu, već samo informacija da su u Lapcu jake snage.⁵⁶⁶² Oko podneva 6. ili 7. kolovoza 1995., Turkaljeva postrojba je na zahtjev granatirala područje ispred postrojbi koje su se probijale kako bi očistila teren.⁵⁶⁶³ Tijekom napredovanja prema Donjem Lapcu, blizu Mazina u općini Gračac svjedok je vidio grupu od 15-20 starijih civila koji su sjedili uz cestu i jeli hranu iz konzervi.⁵⁶⁶⁴ Turkalj je izjavio da njegova postrojba nije gađala sam Donji Lapac, već samo planinski predio ispred grada.⁵⁶⁶⁵

1481. Poslijepodne 7. kolovoza 1995., snage Specijalne policije ušle su u Donji Lapac i svjedok koji je išao za njima bio je posljednji pripadnik Specijalne policije koji je ušao u selo.⁵⁶⁶⁶ Svjedok je izjavio da ne zna ni za kakve borbe u Donjem Lapcu.⁵⁶⁶⁷ Turkalj u Donjem Lapcu nije vidio civile, ali vidio je kako gore jedan kamion pun granata, jedan motel i dvije ili tri kuće.⁵⁶⁶⁸ Vidio je i jednu oštećenu poslovnu zgradu u centru

⁵⁶⁵⁸ P586 (Izvešće podneseno Željku Sačiću, načelniku Sektora specijalne policije, 2. listopada 1995., str. 2; D556 (Izvešće Zdravka Janića podneseno Željku Sačiću, 9. listopada 1995.), str. 2.

⁵⁶⁵⁹ Zdravko Janić, T. 6220-6221; D556 (Izvešće Zdravka Janića podneseno Željku Sačiću, 9. listopada 1995.).

⁵⁶⁶⁰ P1149 (Josip Turkalj, izjava svjedoka, 4. veljače 2004.), par. 11, 31; P1150 (Josip Turkalj, razgovor sa svjedokom, 11. ožujka 2005.), str. 14-15, 34; Josip Turkalj, T. 13541, 13551.

⁵⁶⁶¹ P1149 (Josip Turkalj, izjava svjedoka, 4. veljače 2004.), par. 33; P1151 (Josip Turkalj, drugi razgovor sa svjedokom, 11. ožujka 2005.), str. 14-15.

⁵⁶⁶² P1151 (Josip Turkalj, drugi razgovor sa svjedokom, 11. ožujka 2005.), str. 21-22.

⁵⁶⁶³ P1151 (Josip Turkalj, drugi razgovor sa svjedokom, 11. ožujka 2005.), str. 5-7, 9-10, 18-19, 21-23, 32.

⁵⁶⁶⁴ P1149 (Josip Turkalj, izjava svjedoka, 4. veljače 2004.), par. 36; P1151 (Josip Turkalj, drugi razgovor sa svjedokom, 11. ožujka 2005.), str. 65-67, 69.

⁵⁶⁶⁵ P1151 (Josip Turkalj, drugi razgovor sa svjedokom, 11. ožujka 2005.), str. 32; Josip Turkalj, T. 13612, 13713.

⁵⁶⁶⁶ P1149 (Josip Turkalj, izjava svjedoka, 4. veljače 2004.), par. 36; P1151 (Josip Turkalj, drugi razgovor sa svjedokom, 11. ožujka 2005.), str. 5-7, 9-10, 18-19, 27, 35; Josip Turkalj, T. 13611, 13713; V. također P1239 (Borbeni put SJP-a PU ličko-senjske, 5. svibnja 1998.), str. 5; P1241 (Borbeni put SJP-a PU sisačko-moslavačke), str. 5-6; P1242 (Ratni put SJP-a PU dubrovačko-neretvanske), str. 7.

⁵⁶⁶⁷ Josip Turkalj, T. 13612.

⁵⁶⁶⁸ P1149 (Josip Turkalj, izjava svjedoka, 4. veljače 2004.), par. 36, 39; P1151 (Josip Turkalj, drugi razgovor sa svjedokom, 11. ožujka 2005.), str. 35-36.

grada.⁵⁶⁶⁹ Turkalj nije vidio nikakve oznake na kućama u Donjem Lapcu.⁵⁶⁷⁰ Mada na početku Specijalna policija nije trebala zauzeti Donji Lapac, snage Specijalne policije stigle su u Donji Lapac prije HV-a.⁵⁶⁷¹ Dražen Ćurković, tadašnji vršitelj dužnosti zapovjednika ATJ Lučko, zatražio je od Markača ili Sačića da kontaktiraju vojsku i izvijeste je da je Specijalna policija već ušla u Donji Lapac, kako bi HV zaustavio topničku paljbu iz smjera Udbine na ulaz u Donji Lapac.⁵⁶⁷² Nakon nekoliko minuta, granatiranje je prestalo.⁵⁶⁷³ Turkalj je u svom svjedočenju izjavio da je na ceste na ulazu u grad ispaljeno svega nekoliko granata, a da sam grad, uz nekoliko iznimki, nije bio ni razoren ni spaljen.⁵⁶⁷⁴

1482. U noći 7. kolovoza 1995., bilo je ograničene neprijateljske pucnjave na topničke položaje Specijalne policije i palo je nekoliko granata.⁵⁶⁷⁵ Na Sačićev zahtjev, hrvatske topničke snage gađale su prijelaz preko rijeke.⁵⁶⁷⁶ Svjedok je bio mišljenja da je cilj bio da Specijalna policija sruši obližnji most preko rijeke Une, kako bi se neprijateljskim vojnicima onemogućio povratak preko mosta.⁵⁶⁷⁷ Dana 8. kolovoza 1995., svjedok je bio na sastanku na koji su bili pozvani zapovjednici svih postrojbi, njih 20 do 30, a kojem Markač nije bio nazočan.⁵⁶⁷⁸ Sastanak je prekinut zbog tenkovske paljbe na obližnje područje.⁵⁶⁷⁹ Istoga dana, svjedok je vidio kako Markač ide do jedne zgrade na rijeci Uni u Donjem Lapcu, ali u svom svjedočenju je izjavio da je Markač stigao u

⁵⁶⁶⁹ P1149 (Josip Turkalj, izjava svjedoka, 4. veljače 2004.), par. 39; P1151 (Josip Turkalj, drugi razgovor sa svjedokom, 11. ožujka 2005.), str. 36.

⁵⁶⁷⁰ P1151 (Josip Turkalj, drugi razgovor sa svjedokom, 11. ožujka 2005.), str. 53-54.

⁵⁶⁷¹ P1149 (Josip Turkalj, izjava svjedoka, 4. veljače 2004.), par. 37; P1151 (Josip Turkalj, drugi razgovor sa svjedokom, 11. ožujka 2005.), str. 33-34, 37.

⁵⁶⁷² P1149 (Josip Turkalj, izjava svjedoka, 4. veljače 2004.), par. 35, 37; P1150 (Josip Turkalj, razgovor sa svjedokom, 11. ožujka 2005.), str. 86-88; P1151 (Josip Turkalj, drugi razgovor sa svjedokom, 11. ožujka 2005.), str. 32-34; Josip Turkalj, T. 13614, 13714.

⁵⁶⁷³ P1151 (Josip Turkalj, drugi razgovor sa svjedokom, 11. ožujka 2005.), str. 34-35; Josip Turkalj, T. 13714.

⁵⁶⁷⁴ P1151 (Josip Turkalj, drugi razgovor sa svjedokom, 11. ožujka 2005.), str. 46, 55; Josip Turkalj, T. 13714.

⁵⁶⁷⁵ P1151 (Josip Turkalj, drugi razgovor sa svjedokom, 11. ožujka 2005.), str. 5-7, 9-10, 18-19, 40, 47-48. Mada je Turkalj izjavio da se ovaj događaj zbio dan ranije, s obzirom na kronologiju drugih za to vezanih dokaza i P1151 (Josip Turkalj, drugi razgovor sa svjedokom, 11. ožujka 2005.), str. 6-10, Pretresno vijeće se uvjerilo da se opisani događaj dogodio na dan koji je naveden u sažetku.

⁵⁶⁷⁶ P1151 (Josip Turkalj, drugi razgovor sa svjedokom, 11. ožujka 2005.), str. 39-41.

⁵⁶⁷⁷ P1151 (Josip Turkalj, drugi razgovor sa svjedokom, 11. ožujka 2005.), str. 38-41.

⁵⁶⁷⁸ P1151 (Josip Turkalj, drugi razgovor sa svjedokom, 11. ožujka 2005.), str. 43-44. Mada je Turkalj izjavio da se ovaj događaj zbio dan ranije, s obzirom na kronologiju drugih za to vezanih dokaza i P1151 (Josip Turkalj, drugi razgovor sa svjedokom, 11. ožujka 2005.), str. 6-10, Pretresno vijeće se uvjerilo da se opisani događaj dogodio na dan koji je naveden u sažetku.

⁵⁶⁷⁹ P1151 (Josip Turkalj, drugi razgovor sa svjedokom, 11. ožujka 2005.), str. 43-44.

Donji Lapac sa svim drugim snagama još 7. kolovoza 1995.⁵⁶⁸⁰ Oko podneva 8. kolovoza 1995., HV je preuzeo položaje Specijalne policije.⁵⁶⁸¹

1483. **Josip Ćelić**, pomoćnik zapovjednika Antiterorističke jedinice Lučko 1995. godine,⁵⁶⁸² izjavio je u svom svjedočenju da je ujutro 7. kolovoza 1995., njegova postrojba vozilima otišla iz Štikade, u općini Gračac, i glavnom cestom prošla kroz Gračac, Bruvno, Mazin i Podselo, u općini Gračac, i Udbinu, izišla iz vozila blizu Donjeg Lapca, pješice sišla s glavne ceste i stigla u Donji Lapac rano poslijepodne zajedno s nekoliko drugih policijskih postrojbi.⁵⁶⁸³ Tijekom napredovanja prema Donjem Lapcu, Ćelićeva postrojba imala je jaku topničku potporu minobacačkih postrojbi Specijalne policije, a prilikom ulaska i boravka u Donjem Lapcu njegova postrojba nije naišla ni na kakav otpor niti je na nju neprijatelj otvorao paljbu.⁵⁶⁸⁴ Kad je Ćelićeva postrojba ušla u Donji Lapac cestom za Gornji Lapac, u općini Donji Lapac, grad je bio pust.⁵⁶⁸⁵ Ćelićeva postrojba ostala je na rubu grada Donjeg Lapca i ondje je prenoćila.⁵⁶⁸⁶ Postrojbe HV-a su vozilima HV-a stigle u Donji Lapac ili 7. ili 8. kolovoza 1995., nakon postrojbi Specijalne policije.⁵⁶⁸⁷ Tijekom boravka u Donjem Lapcu, pripadnici Ćelićeve postrojbe mogli su se slobodno kretati gradom.⁵⁶⁸⁸ Ćelić nije vidio zapaljenu zgrade u Donjem Lapcu 7. kolovoza 1995., mada je tijekom svog boravka tamo čuo eksplozije i topničku paljbu.⁵⁶⁸⁹ Dana 8. kolovoza 1995., Ćelić je

⁵⁶⁸⁰ P1151 (Josip Turkalj, drugi razgovor sa svjedokom, 11. ožujka 2005.), str. 44-45. Mada je Turkalj izjavio da se ovaj događaj zbio dan ranije, s obzirom na kronologiju drugih za to vezanih dokaza i P1151 (Josip Turkalj, drugi razgovor sa svjedokom, 11. ožujka 2005.), str. 6-10, Pretresno vijeće se uvjerilo da se opisani događaj dogodio na dan koji je naveden u sažetku.

⁵⁶⁸¹ P1149 (Josip Turkalj, izjava svjedoka, 4. veljače 2004.), par. 37. Mada je Turkalj izjavio da se ovaj događaj zbio dan ranije, s obzirom na kronologiju drugih za to vezanih dokaza i P1151 (Josip Turkalj, drugi razgovor sa svjedokom, 11. ožujka 2005.), str. 6-10, Pretresno vijeće se uvjerilo da se opisani događaj dogodio na dan koji je naveden u sažetku.

⁵⁶⁸² P761 (Josip Ćelić, razgovor sa svjedokom 25. i 26. studenog 2002.), Dio I, str. 5, 58; P762 (Josip Ćelić, razgovor sa svjedokom 13. i 14. siječnja 2005.), Dio I, str. 9, 16-17, 135, 161, Dio III, str. 6, 181-182; Josip Ćelić, T. 7928.

⁵⁶⁸³ P761 (Josip Ćelić, razgovor sa svjedokom 25. i 26. studenog 2002.), Dio I, str. 36, 38-43, 47; P762 (Josip Ćelić, razgovor sa svjedokom 13. i 14. siječnja 2005.), Dio I, str. 45-48, 55-57, 64-65, 73, 90-91, 96, 109, 127.

⁵⁶⁸⁴ P761 (Josip Ćelić, razgovor sa svjedokom 25. i 26. studenog 2002.), Dio I, str. 43-44, 46; P762 (Josip Ćelić, razgovor sa svjedokom 13. i 14. siječnja 2005.), Dio I, str. 66, 111, 117.

⁵⁶⁸⁵ P761 (Josip Ćelić, razgovor sa svjedokom 25. i 26. studenog 2002.), Dio I, str. 43-44, 51; P762 (Josip Ćelić, razgovor sa svjedokom 13. i 14. siječnja 2005.), Dio I, str. 83-84, 87, 91-92, 106-108, 111-112.

⁵⁶⁸⁶ P761 (Josip Ćelić, razgovor sa svjedokom 25. i 26. studenog 2002.), Dio I, str. 42, 46; P762 (Josip Ćelić, razgovor sa svjedokom 13. i 14. siječnja 2005.), Dio I, str. 103-105, 112, 115-116, 124, 127.

⁵⁶⁸⁷ P761 (Josip Ćelić, razgovor sa svjedokom 25. i 26. studenog 2002.), Dio I, str. 45; P762 (Josip Ćelić, razgovor sa svjedokom 13. i 14. siječnja 2005.), Dio I, str. 83, 113, 121, 125-126, 128.

⁵⁶⁸⁸ P761 (Josip Ćelić, razgovor sa svjedokom 25. i 26. studenog 2002.), Dio I, str. 47; P762 (Josip Ćelić, razgovor sa svjedokom 13. i 14. siječnja 2005.), Dio I, str. 112, 120.

⁵⁶⁸⁹ P761 (Josip Ćelić, razgovor sa svjedokom 25. i 26. studenog 2002.), Dio I, str. 47, 54-55; P762 (Josip Ćelić, razgovor sa svjedokom 13. i 14. siječnja 2005.), Dio I, str. 112, 118, 120.

vidio dosta zapaljenih objekata.⁵⁶⁹⁰ Prema Čelićevim riječima, Specijalna policija nije zapalila nijednu zgradu u Donjem Lapcu.⁵⁶⁹¹ Njegova postrojba je te večeri napustila Donji Lapac i vratila se u Zagreb.⁵⁶⁹²

1484. Prema izvješću zapovjednika 15. korpusa SVK Ševe od 9. kolovoza 1995., dana 5. kolovoza 1995., u 17:00 sati, njegovo zapovjedništvo je odlučilo da povuče svoje postrojbe iz Titove Korenice i s područja Udbine i posvete se ustrajnoj obrani područja općine Donji Lapac, ali odluka nije provedena zbog općeg povlačenja snaga i civilnog stanovništva na području Donjeg Lapca.⁵⁶⁹³ Ševo je također izvijestio da su se u noći 5. kolovoza 1995., sve postrojbe povukle na područje općine Donji Lapac, a dio postrojbi samostalno je odlučio ići za civilnim stanovništvom u Bosanski Petrovac, u Bosni i Hercegovini.⁵⁶⁹⁴

1485. **Dragutin Repinc**, načelnik Uprave za planiranje u Glavnom stožeru HV-a i vještak za vojnu obuku i planiranje,⁵⁶⁹⁵ izjavio je u svom svjedočenju da je 7. kolovoza 1995., prije nego što je Specijalna policija krenula u napad za oslobodjenje Donjeg Lapca, zapovjednik Jordanskog bataljuna UNCRO-a izviješten o planu snaga Specijalne policije da koristi topništvo i raketnu paljbu na pravcima napada prema Donjem i Gornjem Lapcu.⁵⁶⁹⁶ Repinc je uputio na Markačevu raščlambu u kojoj je navedeno da su između 14:00 i 14:40 sati, nakon oslobodjenja Donjeg Lapca, Skupne snage Specijalne policije bile izložene jakom topničkom udaru prijateljske vatre, dok je u Ratnom dnevniku raketno-topničkog divizijuna 9. gardijske brigade HV-a navedeno da je paljba počela u 13:30 sati 7. kolovoza 1995. i da je na ciljeve u Gornjem Lapcu ispaljeno 175 raketa, odnosno projektila.⁵⁶⁹⁷ Prema Repincevim riječima, uzrok ovog nepodudaranja vjerojatno je pogrešan navod u Ratnom dnevniku, a moguće je da je do toga došlo i zbog toga što je topništvo djelovalo i na Donji i na Gornji Lapac, ali prvo

⁵⁶⁹⁰ P762 (Josip Čelić, razgovor sa svjedokom 13. i 14. siječnja 2005.), Dio I, str. 119.

⁵⁶⁹¹ P762 (Josip Čelić, razgovor sa svjedokom 13. i 14. siječnja 2005.), Dio I, str. 122-123.

⁵⁶⁹² P761 (Josip Čelić, razgovor sa svjedokom 25. i 26. studenog 2002.), Dio I, str. 46, 54; P762 (Josip Čelić, razgovor sa svjedokom 13. i 14. siječnja 2005.), Dio I, str. 65, 115, 129-130.

⁵⁶⁹³ D1521 (Izvješće o borbenom djelovanju podneseno Glavnom štabu SVK, Stevo Ševo, 9. kolovoza 1995.), str. 4-5.

⁵⁶⁹⁴ D1521 (Izvješće o borbenom djelovanju podneseno Glavnom štabu SVK, Stevo Ševo, 9. kolovoza 1995.), str. 5.

⁵⁶⁹⁵ D1932 (Izvještaj vještaka Dragutina Repinca, prosinac 2009.), par. 1-16; Dragutin Repinc, T. 26661-26665.

⁵⁶⁹⁶ D1932 (Izvještaj vještaka Dragutina Repinca, prosinac 2009.), par. 149-151.

⁵⁶⁹⁷ D1932 (Izvještaj vještaka Dragutina Repinca, prosinac 2009.), par. 152; D1923 (Ratni dnevnik Topničko-raketnog divizijuna 9. gardijske motorizirane brigade, bilješka za 7. kolovoza 1995.), str. 2.

djelovanje nije zabilježeno.⁵⁶⁹⁸ Prema Repincevim riječima ovaj incident pokazao je da ZP Gospić i Specijalna policija nisu bili dovoljno koordinirani, kao i da nisu bile određene granice unutar kojih su postrojbe trebale djelovati.⁵⁶⁹⁹

1486. Dana 7. kolovoza 1995., u 08:35 sati, Jordanski bataljun je izvijestio da je topništvo HV-a granatiralo Donji Lapac iz Udbine.⁵⁷⁰⁰ Istoga dana, u 13:35 sati, Jordanski bataljun je izvijestio o jakom topničkom granatiranju Donjeg Lapca.⁵⁷⁰¹

1487. Osim gore navedenih dokaza, Raspravno vijeće je razmotrilo svjedočenja Davorina Pavlovića, Ivana Hermana, Dražena Viteza, Zorana Cvrka, Željka Sačića, svjedoka 82 i razgovore s Markačem, čiji se prikaz daje u poglavlju 4.2.4 (Donji Lapac). Vijeće je razmotrilo i svjedočenja Milana Ilića, čiji se prikaz daje u poglavlju 4.1.4 (Marko Ilić i drugi – Prilog Optužnici, br. 10), i svjedoka MM-25, čiji se prikaz daje u poglavlju 4.5.3 (Donji Lapac).

1488. Raspravno vijeće je razmotrilo svjedočenja više svjedoka u vezi s topničkim projektilima koji su pali na Donji Lapac 7. kolovoza 1995. Raspravno vijeće će se prvo baviti dokazima u vezi s policijskom postajom i kamionom. Prema Ilićevim riječima, oko 09:00 ili 10:00 sati 7. kolovoza 1995., granatiranje Donjeg Lapca bilo je sporadično i granate su pale blizu policijske postaje, zgrade Općine i zgrade "komiteta" u centru grada. Kad je oko podneva ušao u grad, Janić je, kao i Sačić, uočio da gori policijska postaja. Pavlović i Cvrk su uočili da je policijsku postaju pogodila jedna ili više topničkih granata. Na temelju gore navedenih dokaza, Raspravno vijeće konstatira da su 7. kolovoza 1995., prije Janićevog dolaska oko podneva, topnički projektili pogodili policijsku postaju u centru Donjeg Lapca. Također, na temelju svjedočenja Turkalja, Pavlovića i Cvrka, Raspravno vijeće konstatira da su 7. kolovoza 1995., prije Pavlovićevog dolaska oko 15:00 ili 15:30 sati, topnički projektili pogodili teški vojni kamion na ulazu u Donji Lapac.

1489. Raspravno vijeće će sada razmotriti dokaze u vezi s hotelom, odnosno motelom, i više kuća u Donjem Lapcu. Svjedok MM-25 je u svom svjedočenju izjavio da je u nedjelju, nakon početka operacije Oluja, vidio da u Donjem Lapcu gore zgrada Općine, motel blizu benzinske crpke i dvije ili tri kuće. Svjedok MM-25 nije konkretno naveo

⁵⁶⁹⁸ Dragutin Repinc, T. 26733-26734.

⁵⁶⁹⁹ Dragutin Repinc, T. 26734-26735.

⁵⁷⁰⁰ P110 (Ažurirano izvješće o situaciji UNMO-a za Sektor Jug, podne, 7. kolovoza 1995.); P111 (Dnevno izvješće o situaciji UNMO-a za Sektor Jug, 20:00 sati, 7. kolovoza 1995.), str. 1, 4.

⁵⁷⁰¹ P111 (Dnevno izvješće o situaciji UNMO-a za Sektor Jug, 20:00 sati, 7. kolovoza 1995.), str. 1, 4.

gdje su se te zgrade nalazile. Prema kalendaru za 1995., to je bila nedjelja 6. kolovoza 1995., a datum potvrđuje i svjedočenje svjedoka MM-25 da nije vidio hrvatsku vojsku i činjenica da svjedok MM-25 nije spomenuo da je vidio ili čuo da se Donji Lapac toga dana granatira. Što se tiče hotela, odnosno motela, Pavlović je u svom svjedočenju izjavio da je hotel gorio kad je on oko 15:00-15:30 sati 7. kolovoza 1995. ušao u Donji Lapac. Turkalj i Cvrk su također vidjeli da u Donjem Lapcu, kasnije toga dana, gori hotel ili motel. Na temelju dokaza ne može se jasno utvrditi lokacija tog hotela, odnosno motela, koji su ti svjedoci vidjeli, kao ni to je li to bila ista zgrada kao i motel koji je svjedok MM-25 vidio u plamenu 6. kolovoza 1995., prije nego što su granate pale na grad. U takvim okolnostima, Raspravno vijeće ne može donijeti konačan zaključak o tome je li hotel, odnosno motel, koji je 7. kolovoza 1995. viđen zapaljen, toga dana pogođen iz topničkog oruđa.

1490. Raspravno vijeće će sada razmotriti dokaze u vezi s više kuća u Donjem Lapcu koje su viđene kako gore ili na kojima su uočena oštećenja ujutro ili u ranim poslijepodnevnim satima 7. kolovoza 1995. Ilić je u svom svjedočenju izjavio da je vidio neke kuće koje su razorene prilikom granatiranja ujutro 7. kolovoza 1995. Janić i Vitez su u centru Donjeg Lapca rano tog poslijepodneva vidjeli dvije ili tri zgrade koje su gorjele ili se iz njih dizao dim (ne uključujući policijsku postaju). Janiću je rečeno da je to posljedica granatiranja. Pavlović je u svom svjedočenju izjavio da je zgrada iza policijske postaje gorjela kad je on ušao u Donji Lapac oko 15:00 ili 15:30 sati. Branislav Bole je u P586 izvijestio da su u 16:00 sati u centru grada gorjele dvije kuće uslijed raketno-topničkog djelovanja. Turkalj i Markač su vidjeli da gori mali broj kuća, dok je Herman izjavio da je to poslijepodne u Donjem Lapcu nekoliko zgrada pretrpjelo manja oštećenja. Markač je izjavio da je topništvo oštetilo ili uništilo nešto kuća u Donjem Lapcu. Raspravno vijeće smatra da su se kuće, koje su rano poslije podne viđene kako gore, nalazile u centru grada, na području na kojem je Ilić vidio da su pale granate, i blizu policijske postaje, koju su pogodili topnički projektili. Raspravno vijeće također smatra da Ilićevo svjedočenje, razgovor s Markačem kao s osumnjičenim, podaci dobiveni od Janića i Boleovo izvješće, P586, potvrđuju da su oštećenje ili gorenje tih kuća bili prouzročeni granatiranjem. Na temelju gore navedenih dokaza, Raspravno vijeće konstatira da su ujutro ili rano poslije podne 7. kolovoza 1995., topnički projektili pogodili jednu do tri kuće u centru Donjeg Lapca, od kojih se jedna

nalazila iza policijske postaje. Na temelju dokaza ne može se definitivno utvrditi za što su te kuće tada eventualno korištene.

1491. Raspravno vijeće će sada razmotriti pitanje paleža i oštećenja zapaženih kasnije toga dana. Svjedok 82, koji je ušao u Donji Lapac 7. kolovoza 1995., nakon postrojbi Specijalne policije, izjavio je u svom svjedočenju da je po dolasku vidio pet kuća koje su bile spaljene ili su gorjele. Herman je tog poslijepodneva u Donjem Lapcu vidio i više zapaljenih stogova sijena. Kad je stigao kasno uvečer, Cvrk je vidio da u Donjem Lapcu gori do devet kuća. Turkalj je također izjavio da je u centru grada bila oštećena jedna poslovna zgrada. Na temelju dokaza ne može se utvrditi jesu li ta dodatna paljenja i oštećenja koja su zapazili svjedok 82, Cvrk, Herman i Turkalj, posljedica granatiranja.

1492. Raspravno vijeće je razmotrilo nekoliko izvora dokaza u vezi s tim tko je ispalio topničke projekte koji su pali na Donji Lapac 7. kolovoza 1995. Raspravno vijeće smatra da je 10. listopada 1995., Janić izvijestio Sačića u D556 da Specijalna policija koja napreduje prema Donjem Lapcu ima potporu raketno-topničke paljbe koja je bila usmjerena na prethodno identificirane vojne i policijske objekte u Donjem Lapcu. Raspravno vijeće će prvo razmotriti dokaze u vezi s topničkom paljbom HV po Donjem Lapcu. Janić je u svom svjedočenju izjavio da je Specijalnoj policiji u napadu na Donji Lapac HV pružao dodatnu topničku potporu raketama kalibra 128 mm i topovima kalibra 130 mm. Jordanski bataljun je izvijestio da je 7. kolovoza 1995. HV u 08:35 sati granatirao Donji Lapac iz Udbine. Prema Ilićevim riječima, granate koje je on vidio oko 09:00-10:00 sati dolijetale su iz smjera Udbine, kao i iz smjera Mazina i Korenice. Osim toga, prema svjedočenju Turkalja, Pavlovića, Viteza, svjedoka 82, Janića, Repinca, MUP-ove raščlambe P621 i izvješća Jordanskog bataljuna, dana 7. kolovoza 1995., tijekom razdoblja od oko pola sata, između 13:00 i 15:00 sati, nakon ulaska Specijalne policije u Donji Lapac, HV je iz Udbine ispalio topničke granate na ulaz u Donji Lapac. Na temelju praćenja radio-veze između Janića i Sačića, Pavlović je izjavio da je te granate ispalila 118. domobranska pukovnija HV-a. Prema dokumentarnim dokazima P586, P621 i D556 te su večeri 9. i 118. gardijska brigada HV-a ušle u Donji Lapac iz smjera Udbine. Ne temelju gorenavedenih dokaza, Raspravno vijeće konstatira da su 7. kolovoza 1995., od 08:35 do 10.00 sati, i ponovo od 13:00 do 15:00 sati, 9. brigada i 118. domobranska pukovnija iz smjera Udbine na Donji Lapac ispalile topničke projekte koji su pogodili gorenavedene objekte.

1493. Pretresno vijeće će sada razmotriti dokaze o topničkom djelovanju Specijalne policije po Donjem Lapcu. Raspravno vijeće je uzelo u obzir da je prema Repincevim riječima, Specijalna policija planirala otvoriti raketno-topničku paljbu na smjeru napada na Donji Lapac. Prema riječima Sačića i Turkalja, topnička postrojba Specijalne policije je 7. kolovoza 1995. dobila zadaću da pruža potporu Specijalnoj policiji tijekom napredovanja prema Donjem Lapcu. Sačić je izjavio da su u sastavu te topničke postrojbe bile minobacačke bitnice i višecijevni bacači raketa. Čelić je u svom svjedočenju izjavio da su njegovoj postrojbi tijekom napredovanja prema Donjem Lapcu snažnu topničku potporu minobacačkom paljbom pružale minobacačke postrojbe Specijalne policije. Turkalj je u svom svjedočenju izjavio da je oko podneva 6. ili 7. kolovoza 1995., njegova postrojba gađala brdovito područje ispred Donjeg Lapca kako bi očistila teren pred snagama u napredovanju, ali da sam grad nije gađala. Na temelju tih dokaza, Raspravno vijeće konstatira da je oko podneva 7. kolovoza 1995., Specijalna policija ispalila topničke projekte, svakako barem iz minobacača, na brdoviti teren ispred grada Donjeg Lapca. S obzirom na Turkaljevo svjedočenje i uzimajući u obzir svoje konstatacije u vezi s granatiranjem Donjeg Lapca od strane HV-a 7. kolovoza 1995. opisanog gore u tekstu, Raspravno vijeće ne može zaključiti jesu li granate koje je ispalila Specijalna policija pale na zgrade u gradu Donjem Lapcu. Raspravno vijeće će dalje razmotriti taj incident u vezi s točkom 1 Optužnice u poglavlju 5.8.2 (i) dalje u tekstu.

4.4.8 Mjesto Strmica

1494. Raspravnom vijeću su dokazi u vezi s navodima o protupravnim napadima na civile i civilne objekte u Strmici, općina Knin, predloženi prvenstveno putem svjedočenja međunarodnih promatrača i pripadnika HV-a i SVK. Prema popisu stanovništva iz 1991., od ukupno 1.334 stanovnika Strmice 1991. njih 1.298 su bili Srbi.⁵⁷⁰²

1495. **Mihail Jermolajev**, zamjenik višeg vojnog promatrača UN-a u Sektoru Jug od srpnja 1995. do listopada 1995.,⁵⁷⁰³ izjavio je da je krajem srpnja 1995. zapovjedništvu UN-a u Sektoru Jug dostavljeno nekoliko službenih prosvjeda iz zapovjedništva SVK u

⁵⁷⁰² C5 (Republički zavod za statistiku, Popis stanovništva 1991., Narodnosni sastav stanovništva Hrvatske po naseljima), str. 110.

⁵⁷⁰³ P94 (Mihail Jermolajev, izjava svjedoka, 14. svibnja 2002.), str. 1-2; P95 (Mihail Jermolajev, izjava svjedoka, 2. prosinca 2007.), str. 1; Mihail Jermolajev, T. 2285, 2371.

kojima je bilo navedeno da hrvatsko topništvo granatira područje Strmice u općini Knin.⁵⁷⁰⁴ Iz Kenijskog bataljuna koji se nalazio na području Strmice nije bilo izvješća o ozbiljnim problemima.⁵⁷⁰⁵ Ujutro 31. srpnja 1995., svjedok je zapovjedio Aleksandru Černjeckom i njegovom timu da ode u Strmicu i provede istragu.⁵⁷⁰⁶ U 10:30 sati, Černjecki je radio-vezom izvijestio Jermolajeva da je u Strmici i da se cijeli grad granatira, što je Jermolajev javio generalu Forandu.⁵⁷⁰⁷ Dana 2. kolovoza 1995., na području Strmice još uvijek je bilo razmjene vatre između HV-a/HVO-a i SVK.⁵⁷⁰⁸

1496. **Aleksandar Černjecki**, vojni promatrač UN-a u Hrvatskoj od 20. lipnja 1995. do prosinca 1995.,⁵⁷⁰⁹ patrolirao je područjem Strmice i barem je dvaput išao onamo da provede istragu u vezi s navodnim hrvatskim topničkim napadima.⁵⁷¹⁰ On i njegov tim su pronašli kraterne od eksplozija granata i oštećenja na kućama i zgradama, kao i oštećenja od gelera na školi.⁵⁷¹¹ Granatiranja je bilo i prije 29. odnosno 30. srpnja 1995.⁵⁷¹² On je izjavio da oko 30. srpnja 1995. i prije operacije Oluja kretanje UNMO-a na području Strmice nije bilo ograničeno.⁵⁷¹³ Svjedok je naveo da je područje Golubića, južno od Strmice, za ophodnje UNMO-a bilo zabranjeno područje.⁵⁷¹⁴ Svjedok je izjavio da u Strmici nije bilo vojnih položaja i da se najbliži položaj SVK nalazio na području Golubića, u općini Knin, gdje njegov tim nije imao pristup.⁵⁷¹⁵ Krajem srpnja 1995., svjedok je otišao istražiti navode Srba da su Hrvati granatirali stambeno područje Strmice, kada su Hrvati započeli još jedan snažan topnički napad na područje na kojem se u Strmici tada nalazila njegova skupina, a gdje nije bilo vojne opreme ni snaga SVK.⁵⁷¹⁶ Časnik za vezu 7. korpusa SVK bio je sa svjedokovom skupinom tijekom

⁵⁷⁰⁴ P94 (Mihail Jermolajev, izjava svjedoka, 14. svibnja 2002.), str. 4.

⁵⁷⁰⁵ P94 (Mihail Jermolajev, izjava svjedoka, 14. svibnja 2002.), str. 4; Mihail Jermolajev, T. 2446-2447.

⁵⁷⁰⁶ P94 (Mihail Jermolajev, izjava svjedoka, 14. svibnja 2002.), str. 4; Mihail Jermolajev, T. 2456-2457.

⁵⁷⁰⁷ P94 (Mihail Jermolajev, izjava svjedoka, 14. svibnja 2002.), str. 4; Mihail Jermolajev, T. 2445-2447, 2458-2459; D163 (Izvešće UNCRO-a o situaciji, 23:59 sati, 31. srpnja 1995.), str. 2.

⁵⁷⁰⁸ Mihail Jermolajev, T. 2446-2447, 2461-2462; D164 (Izvešće UNCRO-a o situaciji, 20:30 sati, 2. kolovoza 1995.), str. 2.

⁵⁷⁰⁹ P204 (Aleksandar Černjecki, izjava svjedoka, 18. svibnja 2002.), str. 1-2; Aleksandar Černjecki, T. 3204, 3221.

⁵⁷¹⁰ P204 (Aleksandar Černjecki, izjava svjedoka, 18. svibnja 2002.), str. 2; Aleksandar Černjecki, T. 3178.

⁵⁷¹¹ Aleksandar Černjecki, T. 3178-3179, 3186.

⁵⁷¹² Aleksandar Černjecki, T. 3293.

⁵⁷¹³ Aleksandar Černjecki, T. 3179-3180, 3297.

⁵⁷¹⁴ Aleksandar Černjecki, T. 3303.

⁵⁷¹⁵ P204 (Aleksandar Černjecki, izjava svjedoka, 18. svibnja 2002.), str. 2; P205 (Aleksandar Černjecki, izjava svjedoka, 6. prosinca 2007.), par. 2; Aleksandar Černjecki, T. 3303-3304.

⁵⁷¹⁶ P204 (Aleksandar Černjecki, izjava svjedoka, 18. svibnja 2002.), str. 2; P205 (Aleksandar Černjecki, izjava svjedoka, 6. prosinca 2007.), par. 2; Aleksandar Černjecki, T. 3180-3187; 3293, 3304, 3307-3308, 3310; P208 (Karta Strmice koju je označio Aleksandar Černjecki); P209 (Karta Strmice, s oznakama "R" i "R2" koje je ucrtao Aleksandar Černjecki).

istrage kako bi im pokazao gdje se granatiralo.⁵⁷¹⁷ Svjedok i njegova skupina morali su napustiti svoje vozilo i potražiti zaklon u jednom podrumu, a baražna paljba je trajala tridesetak minuta.⁵⁷¹⁸ Svjedok je u svom svjedočenju izjavio da su njegove patrole povremeno nailazile na vojna vozila ili manje kolone vojnika SVK koje su se krajem srpnja 1995. kretale prema Golubiću, u općini Knin, prema Strmici, mada nije znao ni za kakve značajnije pokrete vojske.⁵⁷¹⁹ U pismu generala-potpukovnika SVK Mile Mrkšića upućenom Zapovjedništvu UNPROFOR-a u Zagrebu navedeno je da je HV od 24. do 25. srpnja 1995. granatirao cestu Drvar-Grahovo-Knin i da je "time ugrožena [...] humanitarna pomoć u zapadni dio RSK".⁵⁷²⁰

1497. **Peter Marti**, vojni promatrač UN-a i kasnije član HRAT-a u Sektoru Jug u razdoblju od 19. lipnja do 27. studenog 1995.,⁵⁷²¹ izjavio je u svom svjedočenju da su 30. srpnja 1995., na zahtjev SVK, on i njegov tim, u čijem sastavu je bio Aleksandar Černjecki, išli izvršiti analizu kratera blizu Strmice, u općini Knin, a usput svratili i po svog srpskog časnika za vezu.⁵⁷²² Neposredno prije nego što su stigli do Strmice, na obližnje polje palo je pet-šest granata.⁵⁷²³ Granate su doletjele s istoka, iz smjera Grahova u Bosni i Hercegovini.⁵⁷²⁴ Izvadak iz Martijevog dnevnika ukazuje na to da je mjesto granatiranja, kad su ga prvi put uočili, bilo na brdu sa zapadne strane, oko kilometar od mjesta na kojem su bili.⁵⁷²⁵ Marti je izjavio da je oko 300 do 500 metara od mjesta na kojem su se zaustavili, na cesti prema Strmici bio srpski kontrolni punkt.⁵⁷²⁶ SVK je dopustila timu UN-a da priđe kontrolnom punktu, ali ne i da

⁵⁷¹⁷ P204 (Aleksandar Černjecki, izjava svjedoka, 18. svibnja 2002.), str. 2; Aleksandar Černjecki, T. 3296-3298; 3308-3309.

⁵⁷¹⁸ P204 (Aleksandar Černjecki, izjava svjedoka, 18. svibnja 2002.), str. 2; Aleksandar Černjecki, T. 3180-3182, 3308-3311; P208 (Karta Strmice koju je označio Aleksandar Černjecki).

⁵⁷¹⁹ Aleksandar Černjecki, T. 3305.

⁵⁷²⁰ Aleksandar Černjecki, T. 3300; D223 (Dopis general-potpukovnika Mrkšića upućen UNPROFOR-u, 27. srpnja 1995.).

⁵⁷²¹ P415 (Peter Marti, izjava svjedoka, 13. veljače 1996.), str. 1-2; P416 (Peter Marti, izjava svjedoka, 29. lipnja 1997.), str. 1, 6; P417 (Peter Marti, izjava svjedoka, 14. prosinca 2007.), par. 1, 5, 9, 17.

⁵⁷²² P417 (Peter Marti, izjava svjedoka, 14. prosinca 2007.), par. 28; Peter Marti, T. 4595-4597, 4598-4599, 4655, 4662; D224 (Izvadak iz dnevnika Petera Martija, bilješke za 29. i 30. srpnja 1995.); Aleksandar Černjecki T. 3306.

⁵⁷²³ P417 (Peter Marti, izjava svjedoka, 14. prosinca 2007.), par. 28; Peter Marti, T. 4595-4597, 4598-4599; P419 (Ortofoto karta Strmice koju je označio Peter Marti); D224 (Izvadak iz dnevnika Petera Martija, bilješke za 29. i 30. srpnja 1995.).

⁵⁷²⁴ P417 (Peter Marti, izjava svjedoka, 14. prosinca 2007.), par. 28.

⁵⁷²⁵ D224 (Izvadak iz dnevnika Petera Martija); Aleksandar Černjecki T. 3306-3307.

⁵⁷²⁶ P417 (Peter Marti, izjava svjedoka, 14. prosinca 2007.), par. 28; Peter Marti, T. 4657-4658, 4738-4739, 4741-4742; P419 (Ortofoto karta Strmice koju je označio Peter Marti).

prođe.⁵⁷²⁷ Marti je znao da se desno od ceste nalazila vojarna SVK, gledajući prema Strmici iz smjera juga.⁵⁷²⁸

1498. **Philip Berikoff**, obavještajni časnik u Sektoru Jug UN-a, stacioniran u Kninu u razdoblju od 21. srpnja do 5. rujna 1995.,⁵⁷²⁹ izjavio je da je 30. srpnja 1995., zajedno sa satnikom Dangerfieldom i narednikom Greenom, proveo noć na graničnom prijelazu u Strmici, u općini Knin, gdje je vidio i čuo snažnu razmjenu topničke vatre blizu Bosanskog Grahova u Bosni i Hercegovini, koja je počela u 06:30 sati i trajala oko sat i pol.⁵⁷³⁰ Poslijepodne 3. kolovoza 1995., iz Zagreba je u Knin došao satnik Rob Williams i izvijestio generala Foranda, pukovnika Lesliea i Berikoffa o tome da postoji mogućnost da sljedećih dana u Krajini bude izvedena ofenziva.⁵⁷³¹ To je potvrdilo informacije iz više izvora, između ostalog i iz "lokalnih" izvora, da će hrvatske snage izvesti napad u slučaju da mirovni pregovori ne uspiju.⁵⁷³² Berikoff je otpratio Williamsa u Strmicu, gdje su vidjeli kontrolni punkt i čuli granatiranje s područja Bosanskog Grahova.⁵⁷³³ Berikoff je u svom svjedočenju izjavio da je na području Strmice u više navrata vidio snage SVK brojnog stanja najmanje jedne satnije.⁵⁷³⁴ Berikoff je izjavio da je SVK do 30. srpnja 1995. napustio Strmicu, ali da je nedaleko od Strmice bio vojni logor i više je puta, između ostalog 30. srpnja 1995., vidio da se razna vozila SVK, uključujući i tenkove, kreću između logora i područja Bosanskog Grahova.⁵⁷³⁵

1499. **Mile Mrkšić**, zapovjednik Glavnog štaba SVK od svibnja 1995.,⁵⁷³⁶ izjavio je u svom svjedočenju da je u razdoblju od 28. srpnja do 1. kolovoza 1995., nakon što su

⁵⁷²⁷ Peter Marti, T. 4653, 4655, 4660.

⁵⁷²⁸ Peter Marti, T. 4658-4660, 4737-4738; P427 (Ortofoto karta Strmice koju je označio Peter Marti).

⁵⁷²⁹ P739 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 24. kolovoza 1996.), str. 1-2; P740 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 21. svibnja 1997.), str. 1, par. 1-2; P741 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 11. prosinca 2007.), str. 1; D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 1-2, 45; Philip Berikoff, T. 7589, 7655-7656, 7734-7735, 7759-7760, 7768, 7776, 7813, 7823; P748 (Berikoffov dnevnik, 17. srpnja – 6. rujna 1995.), str. 2, 16.

⁵⁷³⁰ P740 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 21. svibnja 1997.), par. 2 (c); P741 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 11. prosinca 2007.), par. 1; D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 4; Philip Berikoff, T. 7669-7670; P744 (Izvješće Roberta Williamsa o situaciji u Sektoru Jug u razdoblju od 8. srpnja do 18. kolovoza 1995.), str. 2; P748 (Berikoffov dnevnik, 17. srpnja – 6. rujna 1995.), str. 4.

⁵⁷³¹ D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 6, 10; Philip Berikoff, T. 7909.

⁵⁷³² D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 10; Philip Berikoff, T. 7659, 7875, 7909-7910.

⁵⁷³³ D284 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 26.-27. svibnja 1997.), str. 6.

⁵⁷³⁴ Philip Berikoff, T. 7671.

⁵⁷³⁵ P741 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 11. prosinca 2007.), par. 1; D735 (Philip Berikoff, izjava svjedoka, 30. kolovoza 2008.), str. 1; Philip Berikoff, T. 7668, 7670-7672; P748 (Berikoffov dnevnik, 17. srpnja – 6. rujna 1995.), str. 3-4.

⁵⁷³⁶ Mile Mrkšić, T. 18751, 18993.

HV i HVO zauzeli Grahovo u Bosni i Hercegovini, prebacio snage kako bi izvele dvodnevnu taktičku akciju na području Strmice, u općini Knin, ali od te zamisli se brzo odustalo kad je zapovjednik korpusa shvatio da time ne mogu ništa postići.⁵⁷³⁷ Istaknuto zapovjedno mjesto 7. korpusa nalazilo se oko 500 metara od linije dodira, na padinama Dinare, blizu Strmice, na dijelu ceste prema Grahovu.⁵⁷³⁸ Od 1. do 4. kolovoza 1995., zapovjednik 7. korpusa Kovačević bio je na istaknutom zapovjednom mjestu na padinama Dinare, vodio je tamo borbe i usporavao prodore prema Strmici i Krnu.⁵⁷³⁹ Prema Kovačevićevom izvješću od 9. kolovoza 1995., u 10:00 sati 4. kolovoza 1995. policijske snage koje su držale položaje na Dinari počele su se organizirano povlačiti, uslijed čega je došlo do povlačenja ostalih postrojbi 7. korpusa.⁵⁷⁴⁰ Mrkšić je vidio da su snage 7. korpusa na bojišnici na Dinari izložene snažnoj topničkoj paljbi.⁵⁷⁴¹ Prema Kovačevićevom izvješću od 9. kolovoza 1995., postrojbe 7. korpusa napustile su dominantne položaje na Dinari, dijelom i zbog toga što su nenaviknuti borci osjećali psihološki pritisak zbog djelovanja hrvatskog topništva, tako da su samo dijelovi postrojbi stihijski zauzeli neuređene položaje po dubini na pravcu Igla, u općini Knin - Crvena Zemlja - Knin.⁵⁷⁴² Mrkšić je u svom svjedočenju izjavio da se Kovačević prebacio iz Strmice, u općini Knin, u zapovjedno mjesto u mjestu Pađene, u općini Ervenik, iznad Knina, kako bi nadzirao povlačenje vojnika.⁵⁷⁴³

1500. **John Hill**, zapovjednik međunarodne vojne policije u Sektoru Jug od početka lipnja 1995. do 8. prosinca 1995.,⁵⁷⁴⁴ izjavio je u svom svjedočenju da je nekoliko dana prije 4. kolovoza 1995., zajedno s drugima otišao u Strmicu provjeriti položaj Kenijske satnije jer su Hrvati granatirali Strmicu.⁵⁷⁴⁵ U Strmici je vidio tenkove SVK, oklopne transportere i vojnike u maskirnim uniformama, a na cesti je vidio granate topova koji su bili montirani na oklopnim transporterima, što mu je ukazalo na to da su odatle bile

⁵⁷³⁷ Mile Mrkšić, T. 18843-18845.

⁵⁷³⁸ Mile Mrkšić, T. 18879, 19042, 19044.

⁵⁷³⁹ Mile Mrkšić, T. 19027, 19029.

⁵⁷⁴⁰ D1516 (Izvješće o borbenom djelovanju 7. korpusa od 29. srpnja do 6. kolovoza 1995., Slobodan Kovačević, 9. kolovoza 1995.), str. 2.

⁵⁷⁴¹ Mile Mrkšić, T. 18926.

⁵⁷⁴² D1516 (Izvješće o borbenom djelovanju 7. korpusa od 29. srpnja do 6. kolovoza 1995., Slobodan Kovačević, 9. kolovoza 1995.), str. 2-4.

⁵⁷⁴³ Mile Mrkšić, T. 18879, 19030, 19035, 19104.

⁵⁷⁴⁴ P291 (John Hill, izjava svjedoka, 23. kolovoza 1996.), str. 2; P292 (John Hill, izjava svjedoka, 21. siječnja 1998.), str. 3, 93; P293 (John Hill, izjava svjedoka, 2. studenog 1999.), str. 3.

⁵⁷⁴⁵ P292 (John Hill, izjava svjedoka, 21. siječnja 1998.), str. 6; John Hill, T. 3898.

ispaljene.⁵⁷⁴⁶ Hill je prije operacije Oluja vidio tri ukopana topa SVK na položaju bitnice iznad vodopada sjeveroistočno od Knina, blizu Strmice.⁵⁷⁴⁷

1501. **Svjedok 56**, Srbin, policajac u Kninu od svibnja 1994. do 5. kolovoza 1995.,⁵⁷⁴⁸ izjavio je u svom svjedočenju da je zbog granatiranja Strmice ogromna većina civilnog stanovništva sela pobjegla u Knin i druga sela dalje na zapad.⁵⁷⁴⁹ Na rubnom dijelu Strmice, prema brdima, nalazila se vojarna, dio koje je Ministarstvo unutrašnjih poslova koristilo kao skladište.⁵⁷⁵⁰ Skladišta, na primjer streljiva, bila su u Golubiću, u općini Knin, u Strmici, u općini Knin, i u tunelu zvanom "Lička Kaldrma", nedaleko od Strmice, na granici s Bosnom i Hercegovinom.⁵⁷⁵¹ U Strmici se nalazio i pogranični položaj koji je držala vojska.⁵⁷⁵²

1502. **Marko Rajčić**, načelnik topništva ZP-a Split u razdoblju od travnja 1993. do lipnja 1996.,⁵⁷⁵³ izjavio je u svom svjedočenju da je 4. kolovoza 1995. TS-3 ispalila, u okviru topničkih priprema, 30 granata kalibra 130 milimetara na glavno cestovno raskrižje u Drvaru, u Bosni i Hercegovini, i 21 granatu kalibra 155 milimetara i 203 milimetra na ciljeve u Strmici, u općini Knin, i u Koriti, u Bosni i Hercegovini.⁵⁷⁵⁴

1503. Prema izvješćima Sektora Jug UNCRO-a o najnovijim događanjima, 4. kolovoza 1995., između 07:30 i 08:00 sati, SVK je ispalila 100 topničkih projektila sa šireg područja Strmice, u općini Knin, na Bosnu i Hercegovinu.⁵⁷⁵⁵ Toga dana, u 10:30 sati, HV je ispalio 30 topničkih projektila na šire područje Strmice, na što je SVK uzvratio s 20 topničkih projektila i paljbom iz strojnica s tog područja prema Bosni i

⁵⁷⁴⁶ P292 (John Hill, izjava svjedoka, 21. siječnja 1998.), str. 6; John Hill, T. 3732, 3812-3815.

⁵⁷⁴⁷ P291 (John Hill, izjava svjedoka, 23. kolovoza 1996.), str. 3; John Hill, T. 3810-3812, 3815.

⁵⁷⁴⁸ P286 (Svjedok 56, izjava svjedoka, 5. prosinca 1996.), str. 1-2; P287 (Svjedok 56, izjava svjedoka, 18. rujna 2000.), str. 1; P288 (Svjedok 56, izjava svjedoka, 12. lipnja 2007.), str. 1, par. 2; P289 (Svjedok 56, izjava svjedoka, 21. svibnja 2008.), str. 1; Svjedok 56, T. 3686.

⁵⁷⁴⁹ P288 (Svjedok 56, izjava svjedoka, 12. lipnja 2007.), par. 8.

⁵⁷⁵⁰ Svjedok 56, T. 3620-3621.

⁵⁷⁵¹ P286 (Svjedok 56, izjava svjedoka, 5. prosinca 1996.), str. 4; P288 (Svjedok 56, izjava svjedoka, 12. lipnja 2007.), par. 8; Svjedok 56, T. 3619.

⁵⁷⁵² Svjedok 56, T. 3622.

⁵⁷⁵³ D1425 (Marko Rajčić, izjava svjedoka, 13. veljače 2009.), par. 1; Marko Rajčić, T. 16236, 16275; P2323 (Službena zabilješka VP o obavijesnom razgovoru s Rajčićem, 11. srpnja 2008.), str. 1.

⁵⁷⁵⁴ P2336 (Analiza djelovanja postrojbi ZP-a Split u razdoblju od 4. do 9. kolovoza 1995. koju je sastavio Marko Rajčić, 17. listopada 2008.), str. 10; P2340 (Rekonstrukcija djelovanja topništva ZP-a Split u razdoblju od 4. do 9. kolovoza 1995. koju je sastavio Marko Rajčić, 28. studenog 2008.), str. 14-15; P2341 (Rekonstrukcija sustava vođenja i zapovijedanja za TS-3 i TS-4 koju je sastavio Marko Rajčić), str. 2-3.

⁵⁷⁵⁵ P341 (Ažurirano izvješće o situaciji UNCRO-a za Sektor Jug, 13:00 sati, 4. kolovoza 1995.), str. 3.

Hercegovini.⁵⁷⁵⁶ Dana 5. kolovoza 1995., Forand je dobio izvješće Kenijskog bataljuna da je na Strmicu toga dana, između 05:30 i 07:00 sati, palo 200 topničkih projektila.⁵⁷⁵⁷

1504. Osim gore navedenih dokaza, Raspravno vijeće je razmotrilo svjedočenje Đure Vukašinića, čiji se prikaz daje u poglavlju 4.4.4, i svjedočenje Mate Granića, koje se razmatra u poglavlju 5.1.2, kao i D89 i P1125, čiji se prikaz daje u poglavlju 4.4.3.

1505. Raspravnom vijeću su predloženi dokazi da su granate pale na Strmicu 30. srpnja 1995., kao i 4. i 5. kolovoza 1995. Raspravno vijeće će redom razmotriti te incidente.

1506. Raspravno vijeće će prvo razmotriti događaje u Strmici od 30. srpnja 1995. Raspravno vijeće napominje da je zapovjedništvo SVK krajem srpnja dostavilo nekoliko službenih prosvjeda navodeći da hrvatsko topništvo granatira područje Strmice, kao i to da je Černjecki u svom svjedočenju naveo da je granatiranje bilo i prije 29. srpnja 1995. Zbog nekoliko sličnosti u svjedočenjima Martija i Černjeckog, i s obzirom na činjenicu da su bili u istoj ophodnji, Raspravno vijeće se uvjerilo da ti svjedoci govore o istom incidentu granatiranja od 30. srpnja 1995. u neposrednoj blizini Strmice. S obzirom na njihova svjedočenja i uzimajući u obzir P419, P427 i P209, Raspravno vijeće se uvjerilo da su oko 10:30 sati 30. srpnja 1995. iz smjera Grahova u Bosni i Hercegovini ispaljene granate koje su pale na jedno polje neposredno pokraj od Strmice, prema jugu. Granićevo svjedočenje da je HV bio u Grahovu 30. srpnja 1995. ukazuje na to da je te granate ispalio HV.

1507. Gore navedeni dokazi, osobito svjedočenja Berikoffa, Hilla i svjedoka 56, ukazuju na to da se SVK krajem srpnja 1995. nalazio blizu Strmice. Osim toga, dana 30. srpnja 1995., više vozila SVK, uključujući tenkove, kretalo se između vojnog logora SVK blizu Strmice i Bosanskog Grahova. Krajem srpnja 1995., međunarodni promatrači povremeno bi vidjeli kako se male kolone vojnika SVK kreću prema Golubiću, u smjeru Strmice. Nekoliko dana prije 4. kolovoza 1995., Hill je u Strmici vidio tenkove SVK, oklopne transportere i vojnike u maskirnim uniformama, kao i granate topova koji su bili montirani na oklopne transportere koji su bili na cesti. Osim toga, prema riječima svjedoka 56 i Vukašinića, u Strmici je bilo skladište SVK. Ti dokazi ukazuju na to da je u Strmici još 30. srpnja 1995. bilo vojnih ciljeva i da se SVK nalazila blizu Strmice. Raspravno vijeće ima u vidu i svjedočenje svjedoka 56 koji je izjavio da je, uslijed granatiranja Strmice, ogromna većina civilnog stanovništva sela

⁵⁷⁵⁶ P342 (Ažurirano izvješće o situaciji UNCRO-a za Sektor Jug, 15:00 sati, 4. kolovoza 1995.), str. 1-2.

pobjegla u Knin i druga sela dalje prema zapadu, što ukazuje na to da je u vrijeme kad su pale prve granate u Strmici bilo civila. U vezi s ovim incidentom, Raspravnom vijeću nisu predloženi dostatni dokazi u vezi s tim što je HV gađao kad je ispalio granate koje su 30. srpnja 1995. pale na polje blizu Strmice i što je pogodeno.

1508. Raspravno vijeće će se sada osvrnuti na događaje od 4. do 5. kolovoza 1995. Rajčičevo svjedočenje ukazuje na to da je 4. kolovoza 1995., TS-3 ispalila 21 granatu kalibra 155 i 203 milimetra na ciljeve u Strmici i Koriti u Bosni i Hercegovini. Raspravno vijeće je također razmotrilo P341, P342 i P345. Dokazi ukazuju na to da je između 07:30 i 08:00 sati 4. kolovoza 1995. SVK sa šireg područja Strmice ispalila 100 topničkih projektila na Bosnu i Hercegovinu. Nadalje, oko 10:00 sati HV je ispalio 30 topničkih projektila na šire područje Strmice, na što je SVK uzvratila time što je iz Strmice ispalila 20 topničkih projektila i otvorila paljbu iz teških mitraljeza prema Bosni i Hercegovini. I na koncu, između 05:30 i 07:00 sati 5. kolovoza 1995., na Strmicu je palo 200 topničkih projektila i, kako je navedeno u D89, na širem području Strmice su se toga dana nalazile snage SVK. Ti dokazi ukazuju na to da su na Strmicu i njezino šire područje 4. i 5. kolovoza 1995. granate pale. Međutim, Raspravnom vijeću ni ovdje nisu predloženi dostatni dokazi na temelju kojih bi moglo s dovoljnom sigurnošću zaključiti koji su objekti u Strmici i oko Strmice tih dana eventualno pogodeni. U takvim okolnostima, Raspravno vijeće neće dalje razmatrati gore navedene incidente u Strmici u vezi s točkom 1 Optužnice.

⁵⁷⁵⁷ P345 (Ažurirano izvješće o situaciji UNCRO-a za Sektor Jug, 12:00 sati, 5. kolovoza 1995.), str. 2.